

brown book

TIGHT BINDING

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_200719

UNIVERSAL
LIBRARY

ಶ್ರೀ ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ

ಪದ್ಮನಾಭದಾಸರಿಂದ ರಚಿತವಾದ

ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ ಎಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಸಹಿತ.

ಎರಡನೆಯ ಭಾಗ.

ಪ್ರಕಾಶಕರು,

ಎಂ ಮೂರ್ತಿರಾವ್,

“ ಶ್ರೀಹರಿಕೃಷ್ಣಾ ” ಮಲ್ಲೇಶ್ವರ, ಬೆಂಗಳೂರು.

|| ೩ ||

ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ

ದತ್ತ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಯೆಂಬ ೧೬ ನೆಯ ಸಂಧಿ ಪ್ರಾರಂಭ

ಈ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಜೀವನಿಗೆ ಕೃತ್ಯವೇ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಪುಣ್ಯಪಾಪ ಲೇವನೂ ಇಲ್ಲದಿರಬೇಕಾಗಿದ್ದಿತು. ಕೃತ್ಯವಿದ್ದರೆ ಸರ್ವ ಕೃತ್ಯ ವಿಷ್ಣು ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಏಕೋದ್ಧ ಬರುವುದು ಈ ವಿಧ ಸಂಶಯವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಜೀವನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಅಲ್ಪವಾದ ದತ್ತ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದಿಂದ “ಜೀವೋಪಿ ಕರ್ತಾ” ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಪರಾಧೀನ ಕೃತ್ಯವು ಜೀವನಿಗೆ ಉಂಟೆಂದು ನೂಚಿಸುತ್ತಾ ತತ್ಸಂಬಂಧವಾದ ಕೆಲವು ತತ್ವವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ

ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರಗುರುಗಳ ||ಪ||

ಕಾರುಣಿಕ ಹರಿ ತನ್ನೊಳಿವ್ವು

ಪಾರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಗುಣದಿ ನಾ

ನೂರು ತೆಗೆದು ಸಪಾದ ಆಲೊಂದಧಿಕ ಅರವತ್ತು ||

ನಾರಿಗಿತ್ತ ದ್ವಿಶೋಡಶಾಧಿಕ

ನೂರುಪಾದತ್ರಯವ ತನ್ನ ಶ

ರೇರದೊಳಗೀಪರಿ ವಿಭಾಗವನೂಡಿ ಶ್ರಿಪದಾಹ್ವ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ. — ಕಾರುಣಿಕ = ಕರುಣಾಳುವಾದ ಹರಿ = ಶ್ರಿ ಪರಮಾತ್ಮನು, ತನ್ನೊಳಿವ್ವು = ತನ್ನೊಳಿಗಿರುವ ಅಪಾರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಗುಣದಿ = ಅಪರಿಮಿತವಾದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ, ನಾನೂರು ತೆಗೆದು = ೪೦೦ ರನ್ನು ತೆಗೆದು ಸಪಾದ ಆಲೊಂದಧಿಕ ಅರವತ್ತು = ಪಾದ = ಕಾಲು, ಆಲೊಂದಧಿಕ = ೬ + ೧ = ೭, ಅರವತ್ತು = ೬೦, ಏಳುಕಾಲು ಹೆಚ್ಚಾದ ಅರವತ್ತು ಎಂದರೆ ೬೭ ಭಾಗಗಳನ್ನು. ನಾರಿಗಿತ್ತ = ತನ್ನ ಪತ್ನಿಯಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯಿಗೆ ಕೊಟ್ಟನು ದ್ವಿಶೋಡಶಾಧಿಕ ನೂರುಪಾದತ್ರಯ ೨ × ೧೬ = ೩೨ ಹೆಚ್ಚಾದ ನೂರು ಮತ್ತು ಪಾದತ್ರಯ = (||) ಮುಕ್ಕಾಲು

ಅಂದರೆ ೧೩೨|| ತನ್ನ ಶರೀರದೊಳಗೆ = ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಸುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಕಾಗುವಷ್ಟು ತನ್ನ ದೇಹದೊಳಗೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡನು. ತ್ರಿಸದಾಹ್ಮಾ = ಸೃಷ್ಟಿ, ಸ್ಥಿತಿ, ಸಂಹಾರಗಳೆಂಬ ಮೂರು ಅಂಶಗಳಿಂದ ಜಗತ್ತನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ತ್ರಿಸಾದನಾಮಕನಾದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು, ಈ ಪರಿ = ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ರೀತಿಯಾಗಿ ವಿಭಾಗವ ಮಾಡಿದ

ತಾತ್ಪರ್ಯ : - ಮಹಾ ಕರುಣಾಳುವಾದ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನೊಳಗಿರುವ ಅಪರಿಮಿತವಾದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ, ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿ ಜಗತ್ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ೪೦೦ ಭಾಗ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಬೇರೆ ತೆಗೆದು ಅದರಲ್ಲಿ (೬೭) ಅರವತ್ತೀಳೂಕಾಲು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಿಗಿತ್ತು (೧೩೨||) ಸೂರಮೂರತ್ತಿರಡೂಮುಕ್ಕಾಲು ಭಾಗವನ್ನು ತಾನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡನು. ಈ ಪ್ರಕಾರ ೪೦೦ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ೨೦೦ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣರು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಉಳಿದ ೨೦೦ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಮೊದಲು ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಹಂಚಿರುವನು. ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನು ಅತ್ಯಲ್ಪವಾದ ಒಂದು ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ತನ್ನಲ್ಲಿರುವ ಯಾವಚ್ಛಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಯೋಗ್ಯತೆ ಮೀರಿದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ಮಾತ್ರ ತನಗಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕಾಗುವುದು. ಹಾಗೆ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಈ ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿ ಸ್ಥಿತಿ ಸಂಹಾರ ನಿಯಮನೆ ಜ್ಞಾನಾಜ್ಞಾನಾದಿ ಅಷ್ಟ ಕೃತ್ಯ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ತಾನು ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ಅದೊಂದು ದೊಡ್ಡ ಕಾರ್ಯವಲ್ಲ, ಕೇವಲ ಅಲ್ಪಕಾರ್ಯವು ಇಷ್ಟು ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವೂ ಬೇಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ತನಗಿರುವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾದಿ ಗುಣಗಳು ಅಪರಿಮಿತ. ಈ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾಗುವುದು ಸ್ವಲ್ಪವಾದ ಪರಿಮಿತಿ ಉಳ್ಳ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಪರಿಮಿತ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಗುಣಗಳ ಮೈಕಿ ೪೦೦ ಭಾಗವಿದ್ದರೆ ಎಲ್ಲಾ ಜಗದ್ವ್ಯಾಪಾರಗಳಿಗೂ ಸಾಕಾಗುವದೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ಅಷ್ಟೇ ಭಾಗಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಸಮೇತ ತಾನು ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ೨೦೦ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡನು ಸಾತ್ವಿಕಾದಿ ಜೀವರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ ಗತಿ ಹೊಂದಬೇಕಾದರೆ ಅವರವರು

ಯತ್ಕಿಂಚಿತ್ತಾದರೂ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಮತ್ತು ಅವರು ಆ ಫಲಗಳನ್ನುನುಭವಿಸಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ಅದರಂತೆಯೇ ತನ್ನ ಪ್ರತಿ ಬಿಂಬರಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಸಕಲ ಜೀತನರಿಗೂ ೨೦೦ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ತ್ರಿಪದಾಹ್ವ= ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪಾದ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅಂಶ ಎಂದು ಅರ್ಥವನ್ನು ಭಾಗವತ ದ್ವಿತೀಯಸ್ಕಂಧದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿರುವರು “ ಪಾದೋಸ್ಯ ವಿಶ್ವಾ ಭೂತಾನಿ ತ್ರಿಪಾದಸ್ಯಾನ್ಮೃತಂ ದಿವಿ ” ಎಂಬ ಪುರುಷಸೂಕ್ತ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಈ ಪ್ರಪಂಚ ಆದ್ಯಂತವೂ ತ್ರಿಪಾದ ನಾನುಕ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಒಂದು ಪಾದವು ಅಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಒಂದಂಶ ವೆಂದರ್ಥ. “ ಸುಮೈವಾಂಜೋ ಜೀವಲೋಕೇ ಜೀವಭೂತಃ ಸನಾತನಃ ” ಎಂಬ ಗೀತಾವಾಕ್ಯದಂತೆ ಅಂಶ ಎಂದರೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬನೆಂದರ್ಥ ಅವ ಶಿಷ್ಟ ಎರಡು ಪಾದಗಳು. ಶ್ವೇತದ್ವೀಪ, ಅನಂತಾಸನ ಮೈಕುಂಠಾದಿಗತ ನಾರಾಯಣಾದಿ ರೂಪಗಳು, ರಾಮಕೃಷ್ಣಾದ್ಯವತಾರರೂಪಗಳು ಇವುಗಳಿಗೆ ಸ್ವಾಂಶವೆಂದು ಹೆಸರು ನರ, ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ, ಸಾಂಬ, ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲಿರುವ ಅಂಶರೂಪಕ್ಕೆ ಭಿನ್ನಾಂಶವೆಂದು ಹೆಸರು ಈ ಪ್ರಕಾರ ಮೂರು ಅಂಶರೂಪಗಳಿಂದ ಜಗತ್ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುವುದಕ್ಕೆ ೪೦೦ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಭಾಗಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಬೇಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಆದ್ದರಿಂದ ಅಷ್ಟನ್ನು ಮಾತ್ರ ತೆಗೆದುಕೊಂಡನೆಂಬ ಭಾವ ||೧||

ಅಪತಾರಿಕೆ :—ಉಳಿದ ೨೦೦ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವಯಾವ ಜೀವರಿಗೆ ಎಷ್ಟೆಷ್ಟು ಕೊಟ್ಟಿರುವನೆಂಬುವುದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಸತ್ಯಲೋಕಾಧಿಪನೊಳಗೆ ಐ

ವತ್ತೆರಡು ಸವಮಾನನೊಳು ನಾ

ಲ್ಪತ್ತು ವೇದಿಂಟಧಿಕ ಶಿವನೊಳಗಿಟ್ಟ ಇಪ್ಪತ್ತು ||

ಚಿತ್ತಜೇಂದ್ರರೊಳೈದಧಿಕ ದಶ

ತತ್ತ್ವಾಭಿಮಾನಿಗಳೆನಿಸುರೊಳು

ಹತ್ತು ಈಶೈದಖಿಳ ಜೀವೊಳಿಟ್ಟ ನಿರವದ್ಯಾ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ :—ಸತ್ಯಲೋಕಾಧಿಪನೊಳಗೆ = ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಲ್ಲಿ, ಐವತ್ತೆರಡು = ೫೨, ಸವಮಾನನೊಳು = ವಾಯುದೇವರೊಳು, ನಾಲ್ಕತ್ತು,

ಮೇಲೆಂಟಧಿಕ = ೪೮ ಭಾಗಗಳು, ಶಿವನೊಳು = ರುದ್ರದೇವರೊಳಗೆ, ಇಪ್ಪತ್ತು ಭಾಗಗಳು, ಚಿತ್ತಜೇಂದ್ರರೊಳು = ಮನ್ಮಥ¹ ಮತ್ತು ಇಂದ್ರರೊಳಗೆ, ಐನಧಿಕ ದಶ = ೧೫ ಭಾಗಗಳು, ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿಗಳೆನಿಸ ಸುರರೊಳು = ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳೊಳಗೆ, ೧೦ ಭಾಗಗಳು, ನಿರವಸ್ಯ = ನಿರ್ದುಷ್ಟನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಅಖಿಳ ಜೀವರೊಳು = ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲೂ ಈಶೈದು = (೨ × ೫) ೧೦ ಭಾಗಗಳು, ಈ ಪ್ರಕಾರ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ, ಇಟ್ಟು = ಇಟ್ಟಿರುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ :- ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಲ್ಲಿ ೫೨ ಭಾಗಗಳನ್ನು. ವಾಯುದೇವರಲ್ಲಿ ೪೮ ಭಾಗಗಳನ್ನು ರುದ್ರದೇವರಲ್ಲಿ ೨೦ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಇಂದ್ರ ಮತ್ತು ಮನ್ಮಥರಲ್ಲಿ ೧೫. ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ೧೦ ಭಾಗಗಳನ್ನು, ಮಿಕ್ಕ ಎಲ್ಲಾ ಜೀವರೊಳಗೆ ೧೦ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟನು. ||೨||

ಕಲಿ ಮೊದಲುಗೊಂಡವಳ ದಾನವ

ರೊಳಗೆ ನಾಲ್ವತ್ತೈದು ಈಸರಿ

ತಿಳಿದುಪಾಸನೆ ಮಾಡು ಮರಿಯದೆ ಪರಮ ಭಕ್ತಿಯಲಿ ||

ಇಳೆಯೊಳಗೆ ಸಂಚರಿಸು ಲಕುಮಾ

ನಿಲಯನ = ಶ್ರೀನಿವಾಸನ, ಆಳುತನಂದು = ಭೃತ್ಯನು ನಾನೆಂದು, ಸಂಚರಿಸು.

ಗಲಿ ಸಂತ್ಯಸ. ತಿಪ್ಪನು ಗೆಳೆಯನಂದದಲಿ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ :- ಕಲಿ ಮೊದಲುಗೊಂಡು, ಅಖಿಳ ದಾನವರೊಳಗೆ = ಎಲ್ಲಾ ದೈತ್ಯರಲ್ಲಿ, ನಾಲ್ವತ್ತೈದು = ೪೨ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟನು: ಈ ಪರಿ ತಿಳಿದು, ಮರಿಯದೆ, ಪರಮ ಭಕ್ತಿಯಲಿ, ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡು = ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಚಿಂತಿಸು, ಇಳೆಯೊಳಗೆ = ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ, ಲಕುಮಾ ನಿಲಯನ = ಶ್ರೀನಿವಾಸನ, ಆಳುತನಂದು = ಭೃತ್ಯನು ನಾನೆಂದು, ಸಂಚರಿಸು. ಶ್ರೀ ಹರಿಯು, ಗೆಳೆಯನಂದದಲಿ = ಸಖನಂತೆ, ಸಂತ್ಯಸುತಿಪ್ಪನು = ಸಮಾಧಾನಗೊಳಿಸುವನು

ತಾತ್ಪರ್ಯ :- ಕಲಿ ಮೊದಲಾದ ದಾನವರಲ್ಲಿ ೪೫ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟಿರುವನು ಇದರ ಹಿಂದಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ, ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಮೊದಲು ಎಲ್ಲಾ ಜೀವರಲ್ಲೂ ಇಟ್ಟ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಭಾಗಗಳ

ಒಟ್ಟು ೧೫೫ . ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಕಲಿ ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲಿ ೪೫ ಭಾಗಗಳು; ಅಂತು ೨೦೦ ಭಾಗಗಳು. ಹೀಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನೊಳಗೂ ಜೀವರೊಳಗೂ ಒಟ್ಟು ಸೇರಿಸಿ (೪೦೦) ನಾನೂರು ಭಾಗಗಳೆಂದು ತಿಳಿದು, ಮರಿಯದೆ ಪರಮ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡು. ಪರಮಾತ್ಮನು ನನಗೆ ಸ್ವಾಮಿ; ನಾನು ಅವನಿಗೆ ಭೃತ್ಯನು ಎಂದು ಚಿಂತಿಸುತ್ತಾ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸು. ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸ್ನೇಹಿತನಂತೆ ನಿನ್ನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವನು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯ ೨೧ ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ “ ಸ್ವಾಸ್ಥಿನ್ನರ್ಥ ಸ್ವತಂತ್ರತ್ವಂ ಸಮಾಧಾಯ ತದರ್ಥಕಂ || ವಿಭಜ್ಯಶತಧಾ ಭೂಯೋಽಷ್ಟಾ ಚತ್ವಾರಿಂಶ ದಂಶಕಾಃ || ೨೨ || ಪ್ರಾಣೇ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಮಾಧಾಯ ದ್ವಿಪಂಚಾ ಶತ್ತುವೇಧಸಿ || ಸಾದಂ ಚತುರ್ಥಂ ಶತಧಾ ವಿಭಜ್ಯ ದಶಭಾಗಕಾಃ || ೨೩ || ಜೀವೇ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಮಾಧಾಯ ತತೋವಿಂಶತಿ ಭಾಗಕಾಃ || ಅಹಂಕಾರಾತ್ಮಕೇ ರುದ್ರೇತಥಾ ಬುದ್ಧ್ಯಾ ನಿಧಾಯಚ || ೨೪ || ಮನೋದೇವೇತತಃ ಶಕ್ರೇಭಾಗಾನ್ಯಂಚದ್ವೈವತು || ತತ್ಪದೇವೇ ದಶಾಂಶಾಂಶ್ಚ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಂ ನಿರರ್ಥೇಹರಿಃ || ೨೫ || ಪಂಚಚತ್ವಾರಿಂಶದಂ ಶಾನ್ತುಲಿ ಮುಖ್ಯೇಷ್ಟಧಾತ್ಸವಯಂ || ವಿಷ್ಣೋಃ ಪರೋನಚಾ ನ್ಯೋಸ್ತಿ ಸ್ವತಂತ್ರಃ ಕೋಸಿಚೇತನಃ || ೨೬ || ” ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಅಧಾರವಾಗಿರುವವು. ಪದ್ಯಾರ್ಥವೇ ಶ್ಲೋಕಗಳೆಲ್ಲಾ ಇರುವುದರಿಂದ ಇದಂರ್ಥವನ್ನು ಬೇರೆ ಬರೆಯುವ ಅನತ್ಯಕವಿಲ್ಲ. ದಾಸರಾಯರು ೨೦೦ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯವರಿಗೆ ೬೭ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ತಾನು ೧೩೨ || ಭಾಗಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡನೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ೬೭, ೧೩೨ || ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕಾಲು ಮುಕ್ಕಾಲು ಎಂಬ ವಿಭಾಗಗಳೇನು ಎಂಬುದು ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯದ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಪರಿಹಾರವಾಗುವದು. ಪರಮಾತ್ಮನು ೪೦೦ ಭಾಗ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ತೆಗೆದು ಅದರಲ್ಲಿ ಅರ್ಧವನ್ನು ತಾನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಉಳಿದ ಅರ್ಧವಾದ ಒಂದು ನೂರರಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ೫೨, ವಾಯು ದೇವರಿಗೆ ೪೮ ಹೀಗೆ ಇಬ್ಬರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟನು. ಉಳಿದ ನೂರನ್ನು ಮೇಲಿನ ವದ್ಯಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ರುದ್ರ, ದೇವರಿಗೆ ೨೦, ಇಂದ್ರ ಕಾಮರಿಗೆ ೧೫, ಸಕಲ ಜೀವರಿಗೆ ೧೦, ಕಲ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ೪೫, ಹೀಗೆ ೧೦೦ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ತಾನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದ

ಅರ್ಧವಾದ ೨೦೦ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಮೂರು ಭಾಗಮಾಡಿದನು. “ ತೌವಿಧಾ ಯತ್ರಿಧತ್ರಂಶಂ ಮಾಯಾಯೈಪ್ರದದೌಸ್ವಯಂ|ಶೇಷಭಗ್ನಗದ್ವಯಂ ಸ್ವಸ್ತಿ ಸ್ನಾಹಪಯತ್ನ ನಿಜೇಚ್ಛಯಾ ” ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಆ ಎರಡುನೂರನ್ನು ಮೂರು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ಮಾಡಿದರೆ ಭಾಗ ಒಂದಕ್ಕೆ ೬೬ ರಂತೆ ಮೂರು ಭಾಗಗಳಿಗೆ ೧೯೮ ಭಾಗಗಳಾದವು. ಮೂರರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟನು, ಅಂದರೆ ೬೬ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಿಗೆ ಇತ್ತನು; ಉಳಿದ ಎರಡು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಅಂದರೆ ೧೩೨ಭಾಗಗಳನ್ನು ತಾನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡನು ಆದರೂ ೨೦೦ ರಲ್ಲಿ ೧೯೮ ಹೋದರೆ ಇನ್ನೂ ೨ ಭಾಗಗಳು ಉಳಿದವು. ಆ ಎರಡರಲ್ಲಿ ತನ್ನೊಂದಿಗೆ ಸುಖಾನುಭವದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಒಂದೂಕಾಲು ಭಾಗವನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಉಳಿದಮುಕ್ಕಾಲು ಭಾಗವನ್ನು ತಾನೇ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ೬೭ ಭಾಗವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ೧೩೨|| ಭಾಗಗಳೂ ಆದವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ ||೩||

ಅನತಾರಿಕೆ :—ದತ್ತ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ವಿವರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ—

ಅವನಿಪ ಸ್ವಾಮಿತ್ವಧರ್ಮ

ಸ್ವವಶಮಾತ್ಮರಿಗಿತ್ತು ತಾನು

ತ್ತವರ ಮುಖದಲಿ ರಾಜಕಾರ್ಯವ ಮಾಡಿಸುವ ತೆರದಿ ||

ಕವಿಭೀಡಿತ ತನ್ನ ಕಳೆಗಳ

ದಿವಿಜ ದಾನವ ಮಾನವರೊಳಿ

ಟ್ಟವಿರತ ಗುಣತ್ರಯಜ ಕರ್ಮವ ಮಾಡಿಮಾಡಿಸುವ

ಪದ್ಯಾರ್ಥ :—ಅವನಿಪ= ಭೂಪತಿಯು (ರಾಜನು) ಸ್ವಾಮಿತ್ವ ವರ್ತು= ತನ್ನೊಳಗಿರುವ ಪ್ರಭುತ್ವದ ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ಸ್ವವಶ= ತನ್ನ ಸ್ವಾಧೀನದಲ್ಲಿರುವ, ಅಮಾತ್ಯರಿಗಿತ್ತು= ಮಂತ್ರಿಗಳಿಗಿತ್ತು, ತಾ= ತಾನು, ಮತ್ತೆ, ಅವರ ಮುಖದಲಿ= ಅವರ ಕಡೆಯಿಂದ, ರಾಜಕಾರ್ಯವ ಮಾಡಿಸುವ ತೆರದಿ, ಕವಿಭೀಡಿತ= ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಂದ ಸ್ತುತೃನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ತನ್ನ ಕಳೆಗಳ= ತನ್ನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದಿ ಶಕ್ತಿಯ ಲೇಖಾಂಶಗಳನ್ನು, ದಿವಿಜ = ದೇವತೆ

ಗಳು, ದಾನವ= ದೈತ್ಯರುಗಳು, ಮಾನವರೊಳು = ಮನುಷ್ಯರುಗಳಲ್ಲಿ, ಇಟ್ಟು, ಅವಿರತ= ಕ್ಷಣಬಿಡದೆ, ಗುಣತ್ರಯಜ = ಗುಣತ್ರಯ ಸಂಬಂಧವಾದ, ಕರ್ಮವ = ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ, ಮಾಡಿಸುವ ||೪||

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಮಹಾರಾಜನು, ಗ್ರಾಮಾಧಿಕಾರಿ, ದೇಶಾಧಿಕಾರಿ ಮೊದಲಾದವರನ್ನು ಯೇರ್ಪಡಿಸಿ, ನೀವು ಇಂತಹಾ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಆಜ್ಞೆ ಕೊಟ್ಟು ಅವರ, ಕಡೆಯಿಂದ ರಾಜಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುತ್ತ ಅವರು ಮಾಡಿದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಅನುಮೋದಿಸುವನು. ವಿಷ್ಣು ರಹಸ್ಯ ೨೧ ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ‘‘ ಬ್ರಹ್ಮಾಣಂ ಚ ತಥಾಪ್ರಾಣಂ ತಥಾ ನ್ಯಾಸ್ತತ್ಸದೇವತಾಃ || ದೇಹೇನಿಯೋಜಯಾಂ ಚಕ್ರೇ ತಥಾಕಲ್ಯಾಣಿಕಾ ಸುರಾ || ೨೭ || ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಂ ವ್ಯಭಜತೇಷು ತಥಾಜೀವೇಷು ಭಾಗಶಃ || ೨೮ || ಯಥಾರಾಜಾ ನಿಜಾಮಾತ್ಮಾನ್ ದತ್ವಾಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಮಾತ್ಮನಃ ಕಾರ್ಯೇನಿಯೋಜ್ಯ ತತ್ರತ್ಯಾ ಗುಣದೋಷಾಂಶ್ಚ ಪೃಚ್ಛತಿ || ತತ್ತತ್ಕಾರ್ಯ ಕೃತೌ ಶಕ್ತಿಃ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಂ ಹಿಸರಂ ಸ್ತೃತಂ || ೨೯ || ಶಕ್ತ್ಯಾಸ್ತ ದತ್ತಯಾಮಾತ್ಮೈಃ ಕೃತೇಕಾರ್ಯೇ ಸತುಷ್ಯತಿ || ಸತ್ಯಾಂ ಶಕ್ತೌ ಕಾರ್ಯನಾಶೋ ಸ್ವಾಜ್ಞಾ ಮುಲ್ಲಂಘ್ಯವರ್ಮತೆ || ೩೦ || ಕುಪಿತವಾ ದಂಡಯೇ ದೇವಂ ಯಥಾ ಕ್ರೀಡತ್ಯಯಂಹರಿಃ || ೩೧ ||

ಇದರರ್ಥ— ಜೀವರುಗಳಿಂದ ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಜೀವರುಗಳಿಗೆ ಸ್ಥೂಲದೇಹಗಳನ್ನು ಕೊಡಿಸಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ವಾಯುದೇವರು ಮತ್ತು ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು, ಕಲಿ ಮೊದಲಾದ ದೈತ್ಯರು ಇವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಆ ಜೀವರ ಸ್ಥೂಲದೇಹದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಮಾಡಿ, ಈ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಗೂ ಜೀವರಿಗೂ ಕಲಿ ಮೊದಲಾದವರಿಗೂ ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ತನ್ನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಹಂಚಿಕೊಟ್ಟು ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುವಂತೆಯೂ ಮಾಡಿಸುವಂತೆಯೂ ಮಾಡಿದನು. ಅದು ಹೇಗೆಂದರೆ ಮಹಾರಾಜನು ತನ್ನ ಮಂತ್ರಿ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಹಂಚಿಕೊಟ್ಟು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಆ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುವನು ಅಂದರೆ ಸರ್ವದೇಶಕ್ಕೂ ಒಬ್ಬನನ್ನು ಅಧಿಪತಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ, ಅವನ ಸ್ವಾಧೀನದಲ್ಲಿ ದೇಶಾಧಿಪತಿಗಳು ಇರುವಂತೆ

ಮಾಡುವನು. ದೇಶಾಧಿಪತಿಗಳ ಸ್ವಾಧೀನದಲ್ಲಿ ಪುರಾಧಿಪತಿ, ಅವನ ಕೆಳಗೆ ಗ್ರಾಮಾಧಿಪತಿ ಹೀಗೆ ಅವರವರುಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಗ್ರಾಮಾಧಿಕಾರಿಯು ತನ್ನ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ನಡೆಸುತ್ತಾನೆಯೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಪುರಾಧಿಪತಿಯು ನೋಡಿ ಅವನು ತನಗೆ ಇರುವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಮೀರದೆ ಸರಿಯಾಗಿ, ವಂಚನೆಯಿಲ್ಲದೆ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿದ್ದರೆ ಅವನಿಗೆ ಸಂಬಳಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಮಾಡುವದಕ್ಕೂ ಕೆಲಸವನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಅವನನ್ನು ಶಿಕ್ಷಿಸುವದಕ್ಕೂ ಸಹ ಪುರಾಧಿಪತಿಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವನು. ಪುರಾಧಿಪತಿಯನ್ನು ಶಿಕ್ಷಿಸುವದಕ್ಕೂ ಅನುಮೋದಿಸುವದಕ್ಕೂ ದೇಶಾಧಿಪತಿಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವನು. ಸರ್ವದೇಶಾಧಿಪತಿಗೆ ಇವರೆಲ್ಲರಮೇಲೂ ತಣೆ ಕೆಮಾಡಿ ದಂಡನಾದಿಗಳನ್ನೋ ಅನುಮೋದಿಸುವುದೋ ಈ ಅಧಿಕಾರವು ಇರುವುದು. ಅವನಿಗೆ ಮೇಲೆ ಮಂತ್ರಿಯು ಅವನನ್ನು ತನ್ನ ಸ್ವಾಧೀನದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಜನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ರಾಜಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಡೆಸುವನು. ಇದರಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಬ್ರಹ್ಮಾದಿದೇವತೆಗಳಿಗೂ, ತತ್ವೇಶರಿಗೂ ಜೀವರಿಗೂ, ಕಲಿ ಮೊದಲಾದವರಿಗೂ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅವರ ವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ ರಾಜನು ಮೊದಲನೆಯ ತರಗತಿ ಶಿಕ್ಷಾಧಿಕಾರಿ, ಎರಡನೆಯ ತರಗತಿ ಅಧಿಕಾರಿ ಯೆಂದು ಭಾವಿಸಿ (District Magistrate, 1st class Magistrate, 2nd class Magistrate) ಇವರುಗಳಿಗೆ ತಾರತಮ್ಯ ಪ್ರಕಾರ ಶಿಕ್ಷಾದಿಗಳನ್ನು ವಿಧಿಸಲು ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವಂತೆ, ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ೫೨ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಭಾಗವನ್ನು, ರುದ್ರದೇವರಿಗೆ ೨೦, ಇಂದ್ರದೇವರಿಗೆ ೧೫, ಹೀಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವನು ಈಗ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕೆಲವರಿಗೆ ಒಬ್ಬ ಅಪರಾಧಿಯನ್ನು ಆಯುಷ್ಯದವರೆಗೂ ಶಿಕ್ಷಿಸುವ ಅಧಿಕಾರವು ಇರುವದು ಕೆಲವರಿಗೆ ಮೂರು ವರ್ಷಕಾಲ ಶಿಕ್ಷಿಸುವ ಅಧಿಕಾರವೂ, ಕೆಲವು ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ೬ ತಿಂಗಳು ಮಾತ್ರ ಅಪರಾಧಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸಬಹುದು ಎಂದು ರಾಜರು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿದೇವತೆಗಳಿಗೂ ತಾರತಮ್ಯ ಪ್ರಕಾರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿರುವನು ಬ್ರಹ್ಮವಾಯುಗಳ ಸ್ವಾಧೀನದಲ್ಲಿ ರುದ್ರಾದಿಗಳು, ಅವರ ಸ್ವಾಧೀನದಲ್ಲಿ ತತ್ವೇಶರು. ಕಲಿಗೆ

ದೈತ್ಯರ ಮೇಲಿನ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರವು ಇರುವದು. ಈ ದೇವತೆಗಳು ಕಲಿ ಮೊದಲಾದ ದೈತ್ಯರು ಇವರ ಸ್ವಾಧೀನದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜೀವರೆಲ್ಲರೂ ಇರುವರು ಪುಣ್ಯ ಮಾಡಿಸಲು ದೇವತೆಗಳು, ಪಾಪಮಾಡಿಸಲು ದೈತ್ಯರು, ಹೀಗೆ ಜೀವರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ದೇವದೈತ್ಯರು ಮಾಡಿಸುವ ಪುಣ್ಯಪಾಪಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಪರಮಾತ್ಮನು ಪುಣ್ಯ ಪಾಪಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ತತ್ವೇಶರಾದ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ದೈತ್ಯರಿಗೂ ಸಹ ಕೊಟ್ಟಿರುವನು. 'ಯೇನವಿನಾತ್ಮಣಮಪಿನಚಲತಿ' ಎಂಬ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿದೇವತೆಗಳಿಗಾದರೂ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಹೊರತು ತೃಣವನ್ನು ಚಲನಮಾಡಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ ಇಚ್ಛಾ ಶಕ್ತಿಯು ಮಾತ್ರ ಇರುವುದು. ಅದನ್ನು ಪ್ರತಿಕ್ಷಣದಲ್ಲೂ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಇದ್ದು ಉದ್ಬೋಧನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವನು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿದ್ದರು ಇಚ್ಛಾಮಾತ್ರ ಶಕ್ತಿಯೇ ಹೊರತು ಕಾರ್ಯಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿಯು ಯಾರಿಗೂ ಇಲ್ಲ. ತತ್ವೇಶರಲ್ಲಿದ್ದು ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಆಗಬಹುದಾದ, ನೋಡಿಸುವುದು, ಕೇಳಿಸುವುದು, ಮೊದಲಾದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿಸುವನು. ಜೀವರೊಳಗಿದ್ದು ಮಾಡುವನು. ಹೀಗೆ ಸರ್ವ ಸ್ವತಂತ್ರನು ಒಬ್ಬನೇ ಹೊರತು ಮತ್ತಾರೂ ಸ್ವತಂತ್ರ ಕರ್ತರು ಇಲ್ಲ. ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದರಂತೆ ಮಾರಮಾತ್ಮನು ದೇವತೆಗಳು, ದಾನವರು, ಮಾನವರು ಇವರುಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಹಂಚಿಟ್ಟು ಸಾತ್ವಿಕ, ರಾಜನ, ತಾಮಸ ಸಂಬಂಧವಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಮಾಡಿಸುವನು. ||೪||

ದೈತ್ಯರು ಮಾಡುವ ಪುಣ್ಯಗಳನ್ನು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಭಕ್ತಜನರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಉದ್ಧರಿಸುವನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:—

ಪುಣ್ಯವಾಪಗೇತೇರದಿ ಕಾ

ರುಣ್ಯಸಾಗರ ದೇವದಾನವ

ಮಾನವರೊಳಿಟ್ಟವರ ಫಲವ್ಯತ್ಯಾಸವನೆಮಾಡಿ ||

ಬನ್ನಬಡಿಸುವ ಭಕ್ತಿಹೀನರ

ಸನ್ನುತ ಸುಕರ್ಮ ಫಲಗಳ ತೆಗೆದು ಪ್ರ

ಪನ್ನರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟವರ ಸುಖಬಡಿಸುವನು ಸುಭುಜಾಹ್ವಾ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:—ಕಾರುಣ್ಯಸಾಗರ=ಕರುಣಾಸಮುದ್ರನಾದ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನು, ಈ ತೆರದಿ=ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ, ಪುಣ್ಯಪಾಪಗಳ, ದೇವದಾನವಮಾನವರೊಳು=ದೇವತೆಗಳು, ದಾನವರು, ಮನುಷ್ಯರು ಇವರಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟು ಅವರ ಫಲವ್ಯತ್ಯಾಸವನೆಮಾಡಿ=ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಪುಣ್ಯಫಲವನ್ನೂ, ದಾನವರಿಗೆ ಪಾಪಫಲವನ್ನೂ ಮಾನವರಿಗೆ ಮಿಶ್ರಫಲವನ್ನೂ ಹೀಗೆ ಫಲವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಮಾಡಿ, ಭಕ್ತಿಹೀನರ=ಭಕ್ತಿ ಇಲ್ಲದವರನ್ನು ಬನ್ನಬಡಿಸುವ=ಕ್ಷೇಶಪಡಿಸುವನು, ಸನ್ನುತ=ಸಜ್ಜನವಂದ್ಯನು, ಸುಕರ್ಮಫಲಗಳ ತೆಗೆದು=ದಾನವರು ಮಾಡುವ ಪುಣ್ಯಕರ್ಮದ ಫಲವನ್ನು ತೆಗೆದು, ಪ್ರಸನ್ನರಿಗೆ=ತನ್ನನ್ನು ಮೊರೆಹೊಕ್ಕವರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಸುಭುಜಾಹ್ವಾ=ಉತ್ಕೃಷ್ಟಸಾರಭೋಕ್ತನೆನಿಸುವ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಅಥವಾ ಮದಾ ಬಾಹ.ನೆನಿಸುವ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನು, ಅವರ=ತನ್ನ ಭಕ್ತರನ್ನು, ಸುಖಪಡಿಸುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:—ಕರುಣಾಸಮುದ್ರನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಪುಣ್ಯವನ್ನು ದಾನವರಿಂದ ಪಾಪವನ್ನು, ಮಾನವರಿಂದ ಪುಣ್ಯಪಾಪಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ, ಫಲದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ, ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರಿಗೆ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ದಾನವರಿಗೆ ತಮಸ್ಸನ್ನು, ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಮಿಶ್ರಲೋಕವನ್ನು ಕೊಡಿಸುವನು ಅಭಕ್ತರಾದ ದಾನವರು ಮಾಡುವ ಯಜ್ಞದಾನಾದಿ ಫಲಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಕೊಡಿಸುವನು. ದೇವತೆಗಳು ಮಾಡುವ ಪಾಪಗಳನ್ನು ದೈತ್ಯರಿಗೆ ಕೊಡಿಸುವನು. ಇದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ವೈಷಮ್ಯಬಾರದೆ ಅಂದರೆ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಸುರಾವೇಶವಿದ್ದಾಗ ದೇವತೆಗಳು ದೈತ್ಯರ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದಲೇ ಪಾಪಗಳನ್ನು ಮಾಡುವರು ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಫಲವನ್ನು ದೈತ್ಯರಿಗೇ ಕೊಡಿಸುವನು. ದೈತ್ಯರು ಪುಣ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ ಒಳಗಿರುವ ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದಲೇ ಮಾಡುವರು ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಪುಣ್ಯಫಲವನ್ನು ದೇವತೆಗಳಿಗೇ ಕೊಡಿಸುವನು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಕೆಲವುಕಾಲ ಕಷ್ಟ ಕಂಡು ಬಂದರೂ ಅದು ದೈತ್ಯಾವೇಶದಿಂದ ದೇವತೆಗಳ ಶರೀರ ಪ್ರವಿಷ್ಟರಾದ ದೈತ್ಯರಿಗೆ ಆಗುವವು. ಅಸುರರಿಗೆ ಸುಖಕಾಣುವದು ದೇವಾವೇಶದಿಂದಾಗುವದೆಂದು ಭಾಗವತ ಏಕಾದಶಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು “ತೇಷಾಂ ದುಃಖಾದಿಕಂಕಿಂಚಿತ್ ಅಸುರಾವೇಶತೋಭವೇತ್ || ಅಸುರಾಣಾಂ ಸುಖಾದ್ಯಾಶ್ಚ ದೇವಾವೇಶಾದುದೀರಿತಾಃ || ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾ

ಗುವದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ವೈಷಮ್ಯಾದಿಗುಣಗಳು ಎಂದಿಗೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ. ಇದಲ್ಲದೆ ದೈತ್ಯರ ಪುಣ್ಯಭಾಗಗಳನ್ನು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರವೇ ಕೊಡುತ್ತಾನೆಂತಲ್ಲ, ಭಕ್ತರಿಗೆಲ್ಲರಿಗೂ ಕೊಡುವನು. ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯದಲ್ಲಿ (ಅಧ್ಯಾಯ ೨೧) “ಪುಣ್ಯಕರ್ಮಸಹಾಯಾಯೇ ಪುಣ್ಯಾತ್ಮಾನಸ್ತುಯೇನರಾಃ || ದೈತ್ಯಭಾಗಗತಾತ್ಪುಣ್ಯಾತ್ ತೇಭ್ಯೋಶಂದದತೇಹರಿಃ || ಪಾಪಕರ್ಮಸಹಾಯಾಯೇ ಪಾಪಾತ್ಮಾನಸ್ತುಯೇನರಾಃ || ದೇವಭಾಗಗತಾತ್ಪಾಪಾತ್ಮೇಭ್ಯೋಶಂದದತೇಹರಿಃ” || ಪುಣ್ಯಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವವರಿಗೂ ಪುಣ್ಯಾತ್ಮರಾಗಿರುವ ಮನುನಷ್ಟರಿಗೂ ದೈತ್ಯರಲ್ಲಿರುವ ಪುಣ್ಯಭಾಗಗಳ ಫಲಾಂಶವನ್ನು ಕೊಡುವನು, ಪಾಪಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಮಾಡುತ್ತಾ ಪಾಪಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವರಿಗೆ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪಾಪಭಾಗ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವನು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು ಅದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ದಾಸರಾಯರು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು ||೫||

ಅವತಾರಿಕೆ:—ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದುದನ್ನೇ ವಿಶದಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಮಾಣಿಕವ ಕೊಂಡಂಗಡಿಯೊಳಜಿ

ವಾನಕೊಟ್ಟು ಪುರುಷನ ಸಮಾ

ಧಾನ ಮಾಡುವತೆರದಿದೈತ್ಯರು ನಿತ್ಯದಲಿ ಮಾಳ್ವ ||

ದಾನಯಜ್ಞಾದಿಗಳ ಫಲ ಯಜ

ಮಾನತಾನಪಹರಿಸಿ ಅಸಮೀ

ಚೀನಸುಖಗಳ ಕೊಟ್ಟ ಸುರರ ಮತ್ತರನಮಾಳ್ವ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:—ಅಂಗಡಿಯೊಳು ಯಜಮಾನನು, ಮಾಣಿಕವಕೊಂಡು=ಒಬ್ಬ ಮೂರ್ಖನಿಂದ ಮಾಣಿಕವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ಅದಕ್ಕೆ ಪತಿಫಲವಾಗಿ=ಬದುಲಾಗಿ, ಅಜಿವಾನ=(ಓಮ) ಅಜಿವಾನವೆಂಬವು ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಸಮಾಧಾನಮಾಡುವ ತೆರದಿ, ದೈತ್ಯರು=ರಾಕ್ಷಸರು, ನಿತ್ಯದಲಿ ಮಾಳ್ವ ದಾನ ಯಜ್ಞಾದಿಗಳ, ಫಲ=ಫಲವನ್ನು, ಯಜಮಾನ=ಪರಮಾತ್ಮನು, ತಾನು ಅಪಹರಿಸಿ, ಅಸಮೀಚೀನಸುಖಗಳ=ಅಲ್ಪವಾದ ವಿಷಯಾದಿ ಭೋಗಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಅಸುರರ=ಆ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ಮತ್ತರನ=ಮದಾಂಧರನ್ನಾಗಿ, ಮಾಳ್ವ=ಮಾಡುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:—ಮೂರ್ಖಪುರುಷನು ಸರಿಯಾದ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಇಲ್ಲದವನು ತನ್ನಲ್ಲಿರುವ ಮಾಣಿಕ್ಯದ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನರಿಯದೆ ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಡಲು ಆ ಅಂಗಡಿಯ ಯಜಮಾನನು ಇವನನ್ನು ಮೋಸಗೊಳಿಸಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಓಮವನ್ನು (ಅಜಿನಾನವನ್ನು) ಕೈಯ್ಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟು ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸಿದರೆ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅಭಕ್ತರು ಈ ಪ್ರಪಂಚದ ಸುಖರೂಪವಾದ ಅಲ್ಪ ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಮಾಡುವ ಯಾಗ ದಾನಾದಿ ಕರ್ಮಗಳಿಗಾಗುವ ಉತ್ತಮ ಫಲವನ್ನು ಅವರೊಳಗಿರುವ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ದೈತ್ಯರಿಗೆ ಅವರು ಬೇಡುವ ತುಚ್ಛವಾದ ವಿಷಯಾದಿಭೋಗವನ್ನೋ ಸ್ವರ್ಗಾದಿಗಳನ್ನೋ ಅಲ್ಪಕಾಲದವರೆಗೂ ಕೊಡುವನು. ಇದರಿಂದ ಅಂಗಡಿಯವನು ಮೋಸ ಮಾಡಿದಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಮೋಸಮಾಡುವವನೆಂದು ಶಂಕಿಸಬಾರದು. ಈ ಸುಶಯವನ್ನು ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲೇ ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಿರುತ್ತೆ. ದೇವತಾಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಇವರು ಈ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವದರಿಂದ ಆ ಫಲವು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಬೇರುವದು ನ್ಯಾಯವೆಂದರ್ಥ. ಇವರೇ ಯಾಗಾದಿಗಳನ್ನು ನಿಷ್ಕಾಮುಕರಾಗಿ ಮಾಡಿದರೆ ಮಾಣಿಕ್ಯದಂತೆ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಸಾಧನವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕಾಮ್ಯ ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಮಾಡಿದರೆ ಅಜಿನಾನವಂತೆ ಅಲ್ಪ ಫಲವೇ ಬರುವದು ಆ ಫಲವನ್ನು ಅಸುರರೊಳಗಿರುವ ದೇವತೆಗಳೇ ಅನುಭವಿಸುವರೆಂದು ಮೇಲಿನ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಉದಹರಿಸಿದ ತಾತ್ಪರ್ಯದಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವದು. ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯದಲ್ಲಿ “ದೈತ್ಯಾನಾಂತತ್ರಸೈವಾಸ್ತಿ ಪುಣ್ಯಕರ್ಮವಿಭಾಗತಃ || ಪುಣ್ಯಭಾಗಂ ಹರತ್ಯೇಷಾಂಸ್ವಯಮೇವಜನಾರ್ದನಃ” ||೪೮|| ದೈತ್ಯರುಗಳಿಗೆ ಪುಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಿಲ್ಲ. ಅವರ ಪುಣ್ಯಭಾಗವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಅವರಿಗಿಲ್ಲದಹಾಗೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ದಾಸರಾಯರು ಇಲ್ಲಿ ತಂದಿರುತ್ತಾರೆ ||೬||

ಅವತಾರಿಕೆ:—ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಿಗೆ ಜ್ಞಾನಭಕ್ತ್ಯಾದಿಗಳು ದಿನೇ ದಿನೇ ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷದ ಚಂದ್ರನಂತೆ ವೃದ್ಧಿಯಾಗುವವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ವಿಣಲಾಂಭನ ನಮಲ ಕಿರಣಕ್ರ

ಮೇಣ ವೃದ್ಧಿಯನ್ವದಿ ಲೋಕರ

ಕಾಣಗೊಡದಿಹ ಕತ್ತಲೆಯ ಭಂಗಿಸುವ ತೆರದಂತೆ ||

ವೈನತೀಯಾಂ ಸಗನಮೂರ್ತಿ

ಧ್ಯಾನಗುಳ್ಳ ಮಹಾತ್ಮರಿಗೆ ಸು

ಜ್ಞಾನ ಭಕ್ತ್ಯಾದಿಗಳು ವರ್ಧಿಸಿ ಸುಖವಕೊಡುತೀವು ||

ಪದಾರ್ಥಃ—ಏಣಲಾಂಭನನ=ಜಿಂಕೆಯ ಗುರುತುಳ್ಳ ಚಂದ್ರನ, ಅಮಲಕಿರಣ=ನಿರ್ಮಲವಾದ ಕಿರಣವು, ಕ್ರಮೇಣ=ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ದಿನಕ್ರಮವಾಗಿ, ವೃದ್ಧಿಯನ್ನೈದಿ=ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತ ಲೋಕರ=ಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ಜನರನ್ನು, ಕಾಣಗೊಡದಿಹ=ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣಗೊಡಿಸದೆ ಇರುವ ಕತಲೆಯು, ಭಂಗಿಸುವ ತೆರದಂತೆ=ನಾಶಮಾಡುವಂತೆ, ವೈನತೀಯಾಂ ಸಗನ=ಗರುಡನ ಹೆಗಲಮೇಲೆ ಶೋಭಿಸುವ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಮೂರ್ತಿಯು ಧ್ಯಾನವುಳ್ಳ=ಧ್ಯಾನಾಸಕ್ತರಾದ, ಮಹಾತ್ಮರಿಗೆ ಸುಜ್ಞಾನಭಕ್ತ್ಯಾದಿಗಳು ವರ್ಧಿಸಿಸುಖವ ಕೊಡುತೀವು

ತಾತ್ಪರ್ಯಃ—ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರನ ಕಳೆಗಳು ದಿನಕ್ಕೆ ದಿನಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಾ ಬಂದು ಪ್ರಕಾಶವು ಅಧಿಕವಾಗಿ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಜನರು ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಲಶಕ್ಯವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಕಾಣುವಂತೆ ಮಾಡುವದು ಅದರಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಭಕ್ತರು ಮಾಡುವ ಧ್ಯಾನಾದಿಗಳು ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಪರಮಾತ್ಮನು ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ತೋರುವನು. ಅದರಿಂದ ಇವರ ಅಜ್ಞಾನಾಂಧಕಾರವು ಪರಿಹಾರವಾಗಿ ಜ್ಞಾನ ಭಕ್ತಿ ಮೊದಲಾದವು ವೃದ್ಧಿಯಾಗುವದು ಈ ಉಪಮಾನದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಚಂದ್ರನಂತೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು ಭಕ್ತರು ಮಾಡುವ ಧ್ಯಾನಾದಿಗಳೆ ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷದ ಕಳೆಗಳು ಇದರಿಂದ ಅವರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಭಗವತ್ಕಳಾ ವಿಶೇಷವು ಹೆಚ್ಚುವುದು ಅದರಿಂದ ಅಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಕತ್ತಲು ಪರಿಹಾರವಾಗಿ ಜ್ಞಾನಭಕ್ತಿ ವೃದ್ಧಿಯಾಗುವದೆಂಬ ಭಾವ ||೭||

ಅನತಾರಿಕೆ:—ನಾವು ಪುಣ್ಯಸಾಪಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸಿದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆಂದು ಸದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಜನಪನರಿಕೆಯ ಜೋರ ಪೊಳಲೊಳು

ಧನವ ಕದ್ದೊಯ್ಯೀ ಯಲವನವ

ಗುಣಗಳೆನೆಸದೆ ಪೊರೆವ ಕೊಡದಿರೆ ತೀಕ್ಷ್ಣ ಸುವತೆರದಿ ||

ಅನುಚಿತೋಚಿತ ಕರ್ಮಕೃತ್ವಾ

ಪ್ರಣವೇನಲು ಕೈಕೊಂಡು ತನ್ನರ

ಮನೆಯೊಳಿಟ್ಟು ನಂದಬಡಿಸುವ ಮಾಧವಾನತರ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:— ಜನಪವ=ಜನರನ್ನು ಪಾಲಿಸುವ ರಾಜನ, ಅರಿ
ಕೆಯ=ತಿಳಿವಳಿಕೆಗೆ ಬಂದ, ಚೋರ=ಕಳ್ಳನು, ಪೊಳಲೊಳು=ತನ್ನ ಪಟ್ಟ
ಣದೊಳಗೆ, ಕದ್ದೊಯ್ದ=ಕದ್ದು ತಂದ, ಧನವ=ಹಣವನ್ನು, ಈಯಲು=
ರಾಜನಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಿಸಿ ಕ್ಷಮೆಬೇಡಿದರೆ ಅವನ=ಅ ಚೋರನ, ಅವನುಗಳ=
ಕಟ್ಟಿಕೆಲಸವನ್ನು, ಎಣಿಸದೆ=ಗಣನೆಗೆತಾರದೆ ಪೊರೆವ=ರಕ್ಷಿಸುವನು,
ಕೊಡದಿರೆ=ಹಣವನ್ನು ರಾಜನಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಿಸದಿದ್ದರೆ, ಶಿಕ್ಷಿಸುವ, ತೆರದಿ=ಇದ
ರಂತೆ, ಅನುಚಿತ=ಉಚಿತವಲ್ಲದೆ, (ಮಾಡಬಾರದೆಂದು ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ನಿಷಿ
ದ್ಧವಾದ ಕರ್ಮಗಳು) ಉಚಿತಕರ್ಮ=ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿಸಿರುವ ಕರ್ಮಗಳು
ಅಂದರೆ ಒಟ್ಟು ಪಾಪಪುಣ್ಯಕರ್ಮಗಳನ್ನು, ಕೃಷ್ಣಾಪ್ರಣವೇನಲು=ಭಕ್ತಿ
ಯಿಂದಲೂ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪದಿಂದಲೂ ಭಗವಂತನಿಗೆರ್ಪಿಸಿ ಕ್ಷಮೆಬೇಡಿದರೆ
ಕೈಕೊಂಡು=ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಮಾಧವ=ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀ ನಾರಾಯ
ಣನು, ಅನತರ=ಬಹು ವಿನಯದಿಂದ ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುವನು, ತನ್ನ ಅರಮನೆ
ಯೊಳಗಿಟ್ಟು ಅನಂದಬಡಿಸುವ

ತಾತ್ಪರ್ಯ:—ಊರೊಳಗೆ ಕಳ್ಳತನಮಾಡಿದ ಕಳ್ಳನು ಇವನು ಕಳ್ಳ
ನೆಂದು ರಾಜನ ತಿಳಿವಳಿಕೆಗೆ ಬಂದ ಕೂಡಲೆ ತಾನು ಕಳ್ಳತನ ಮಾಡಿ ತಂದ
ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ವಂಚಿಸದೆ ರಾಜನ ಮುಂದಿರಿಸಿ “ಪ್ರಭೋ! ನಾನು
ಕುಟುಂಬಿ, ದರಿದ್ರದೋಷದಿಂದ ಇಂತಹ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟೆನು
ನನ್ನ ಅಪರಾಧವನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸಿ, ನನ್ನನ್ನು ದ್ಧರಿಸಬೇಕೆಂದು ಬೇಡಿಕೊಂಡರೆ,
ರಾಜನು ಕರುಣದಿಂದ ಅವನ ಅಪರಾಧವನ್ನು ಮನ್ನಿಸಿ ಅವನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸು
ವನು. ಕಳ್ಳನು ನಿಜವನ್ನು ಹೇಳದೆ ಕದ್ದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಮರೆಮಾಡಿ
ದ್ದರೆ ಅವನನ್ನು ಶಿಕ್ಷಿಸುವನು. ಇದರಂತೆ ನಾವು ಮಾಡುವ ಪುಣ್ಯಪಾಪ
ಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನ ತಿಳಿವಳಿಕೆಗೆ ಬಾರದೆ ಇರುವವೆ? ನಮ್ಮ ಯೋಗ್ಯತಾನು
ಸಾರ ನಮ್ಮೊಳಗಿದ್ದು ಮಾಡಿಸುವವನೇ ಅವನು ಇಂತಹ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು
ತಾನೇ ಮಾಡಿದುದಾಗಿ ತಿಳಿದು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸದಿದ್ದರೆ ಶಿಕ್ಷಿಸು
ವನು. ಹಾಗೆಲ್ಲದೆ ಪರಮ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಅಸ್ವತಂತ್ರನಾದ ನಾನು ಮಾಡಿ

ದುದು ನಿನ್ನ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದಲೇ ಮಾಡಿರುವೆನು, ನೀನು ಅನುಗ್ರಹವೋ ನಿಗ್ರಹವೋ ಯಾವುದು ಮಾಡುವುದಕ್ಕೂ ಸ್ವತಂತ್ರನು ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ ವಿನಯದಿಂದ ನಾವು ಮಾಡಿದ ಪುಣ್ಯಪಾಪಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿದರೆ ಕರುಣಾಸಮುದ್ರನಾದ ಹರಿಯು ನಮ್ಮ ಪಾಪಗಳನ್ನು ಭಸ್ಮಮಾಡಿ ಪುಣ್ಯಗಳನ್ನು ಇಮ್ಮಡಿ ಮಾಡಿ ಅದಕ್ಕೆ ಫಲರೂಪವಾಗಿ ತನ್ನಂತೆ ಪುರದಲ್ಲಿಟ್ಟು ತನ್ನ ರೂಪವನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಮಾಡಿಸಿ ಕೊಡುವನು ||೮||

ಅವತಾರಿಕೆ:—ಅನ್ನಾದಿ ನಾನುಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಜೀವರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಅನ್ನದನ್ನಾದನ್ನನಾಮಕ

ಮುನ್ನೆ ಪೇಳ್ವ ಪ್ರಕಾರ ಜೀವರೊ

ಳನ್ನ ರೂಪಪ್ರವೇಶಗೈದವರವರ ವ್ಯಾಪಾರ ||

ಬನ್ನ ಪಡದಲೆ ಮಾಡಿ ಮಾಡಿಸಿ

ಧನ್ಯರವರಹುದೆಂದೆನಿಸಿ ಶ್ರೈ

ಗುಣ್ಯವರ್ಜಿತತತ್ತ್ವದಾಹ್ವಯನಾಗಿ ಕರೆಸುವನು ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:—ಅನ್ನದ=ಅನ್ನವನ್ನು ಕೊಡುವವನು, ಅನ್ನಾದ=ಅನ್ನವನ್ನು ಭಕ್ಷಿಸುವವನು, ಅನ್ನ=ಸ್ವಯಂ ಅನ್ನರೂಪನು, ನಾಮಕ=ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದ, ಅನ್ನದ, ಅನ್ನಾದ, ಅನ್ನ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ, ಮುನ್ನೆ ಪೇಳ್ವ ಪ್ರಕಾರ=ಇದರ ಹಿಂದೆ ೧೪ನೆಯ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ, ಜೀವರೊಳು, ತನ್ನ ರೂಪಪ್ರವೇಶಗೈದು=ತನ್ನರೂಪಗಳಿಂದ ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿ, ಅವರವರ ವ್ಯಾಪಾರ=ಆಯಾಜೀವರು ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು, ಬನ್ನ ಪಡದಲೆ=ಲೇಕಾಯಾಸವಿಲ್ಲದೆ, ಮಾಡಿ, ಮಾಡಿಸಿ, ಇವರು=ಈ ಜೀವರು ಧನ್ಯರಹುದು, ಯೆಂದೆನಿಸಿ, ಶ್ರೈಗುಣ್ಯವರ್ಜಿತ=ಸತ್ತ್ವಾದಿಪ್ರಾಕೃತ ಗುಣರಹಿತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು, ತತ್ತ್ವದಾಹ್ವಯನಾಗಿ=ಆಯಾ ಹೆಸರಿನಿಂದ, ಕರೆಸುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:—“ಅನ್ನಂದದಾತೀತಿ ಅನ್ನದಃ” ಎಂಬ ನಿರ್ವಚನದಿಂದ ಅನ್ನವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವವನಾದುದರಿಂದ ಅನ್ನದನೆಂದು ಹೆಸರು. “ಅನ್ನಮತ್ತೀತಿ ಅನ್ನಾದಃ” ಅನ್ನವನ್ನು ಭಕ್ಷಿಸುವವನಾದುದರಿಂದ ಅನ್ನಾದನು.

ತೃತ್ತರೀಯ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ “ಅದ್ಯತೇತ್ತಿಚ ಭೂತಾನಿ, ತಸ್ಮಾದನ್ನಂತದು ಚ್ಯುತೇ ಇತಿ” ಎಂದು ನಿರ್ದೇಶನ ಮಾಡಿರುವರು. ಅದರ ಪ್ರಕಾರ, “ಅದ್ಯತ ಇತ್ಯುನ್ನಂ; ಸರ್ವವತ್ತೀತ್ಯುನ್ನಂ” ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ತಾನು ಅನ್ನರೂಪದಿಂದ ಚೇತನರಿಗೆ ಉಪಜೀವ್ಯನಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಅನ್ನನೆಂದು ಹೆಸರು, ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನೂ ನುಂಗುವುದರಿಂದ ಅನ್ನನೆಂದು ಹೆಸರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಹೀಗೆ ಅನ್ನಾದ, ಅನ್ನದ, ಅನ್ನ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಹಿಂದೆ ಪಿತೃಗಣ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಸಪ್ತಾನ್ನ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಮತ್ತು ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಇಲ್ಲಿ ಸಂಕೋಚವಾಗಿಯೂ ಸೂಚಿಸಿರುವರು. ಸಪ್ತಾನ್ನ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಜೀವರೋಳಿಗೆ ರೂಪಾಂತರಗಳಿಂದ ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿ ಅವರವರು ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕೃತ್ಯಗಳನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪವಾದರೂ ಆಯಾಸವಿಲ್ಲದೆ ತಾನು ಮಾಡಿ ಅವರಿಂದ ಮಾಡಿಸುವನು. ಪರಮಾತ್ಮನು ರಾಜನಲ್ಲ, ಭೃತ್ಯನಲ್ಲ, ಭಾಗ್ಯವಂತನಲ್ಲ, ದ್ರವ್ಯನಲ್ಲ, ಕುರೂಪಿಸುರೂಪಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ತಾನು ಪ್ರಾಕೃತ ಗುಣರಹಿತನಾದರೂ, ಪ್ರಾಕೃತರಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುವುದರಿಂದ, ರಾಜನೆಂತಲೂ, ಭೃತ್ಯನೆಂತಲೂ, ಭಾಗ್ಯವಂತ ಮೊದಲಾದ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಸಿಕೊಂಡು ರಾಜ, ಭೃತ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಹೆಸರನ್ನು ಜೀವರಿಗೆ ಕೊಡಿಸುವನು.

||೯||

ಅವತಾರಿಕೆ:—ಎಂಟನೆಯ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಪುಣ್ಯ ಪಾಪ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ರಕ್ಷಿಸುವನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರು. ಚಿದಾನಂದ ಸ್ವರೂಪನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಜೀವರು ಮಾಡಿದ ಪಾಪಕರ್ಮಗಳನ್ನೊಪ್ಪಿಸಿದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಆನಂದಕ್ಕೆ ಕಳಂಕ ತಟ್ಟುವದೋ ಏನೋ ಯಂಬ ಮಂದ ಜನರ ಸಂಶಯವನ್ನು ಸದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಿ ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಸಲಿಲ ಬಿಂಜುಪಯೋಬ್ಧಿಯೊಳು ಬೀ

ಳಲು ಎಕಾರವನ್ನೆದ ಬಲ್ಲದೆ

ಜಲವು ತದ್ರೂಪವ ನೈದುವದೆಲ್ಲ ಕಾಲದಲಿ ||

ಕಲಿಮಲಾಪಹ ನರ್ಚಿಸುವ ಸ

ಶ್ಕುಲಜರ ಕುಕರ್ಮಗಳು ತಾನಿ

ಪೃಲುಷ ಕರ್ಮಗಳಾಗಿ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳ ಕೊಡುತೀವು ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:—ಸಲಿಲಬಿಂದು=ನೀರಿನ ತೊಟ್ಟುಗಳು, ಪಯೋಬ್ಧಿ
ಯೊಳು=ಕ್ಷೀರ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ, ಬೀಳಲು,ವಿಕಾರವನ್ನೆದಬಲ್ಲದೆ=ಆ ಕ್ಷೀರ
ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಕ್ಷೀರವು ವಿಕಾರಹೊಂದುವದೆ?ಜಲವು=ನೀರುಮಾತ್ರ,
ತದ್ರೂಪವನ್ನೈದುವದು=ಕ್ಷೀರರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದುವದು. ಎಲ್ಲ ಕಾಲ
ದಲಿ=ಎಂದೆಂದಿಗೂ, ಕಲಿಮಲಾಪಹನ=ಕಲಿಯುಗೆ ಸಂಬಂಧವಾದ
ಪಾಪಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವ ಶ್ರಿಹರಿಯನ್ನು ಅರ್ಚಿಸುವ=ಪೂಜಿಸುವ, ಸತ್ಕು
ಲಜರ ಕುಕರ್ಮಗಳು=ಸಜ್ಜನರ ಪಾಪಗಳು, ತಾ=ತಾವು, ನಿಷ್ಕಲುಷ
ಕರ್ಮಗಳಾಗಿ=ಶುದ್ಧವಾದ ಕರ್ಮರೂಪವಾಗಿ, ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳ, ಕೊಡು
ತೀವು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:—ಕ್ಷೀರಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ನೀರನ ತೊಟ್ಟು ಬಿದ್ದರೆ
ಹಾಲಿಗೆ ಹೆಪ್ಪು ಕೊಟ್ಟರೆ ವಿಕಾರ ಹೊಂದಿ ಮೊಸರು ಆಗುವಂತೆ, ಕ್ಷೀರ
ಸಮುದ್ರದ ಕ್ಷೀರವು ಏನಾದರೂ ವಿಕಾರ ಹೊಂದಿ ಕೆಡುವುದೆ? ಎಂದಿಗೂ
ಇಲ್ಲ. ಈ ನೀರಿನ ತೊಟ್ಟು ಮಾತ್ರ ಕ್ಷೀರದಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ತಾನೂ ಕ್ಷೀರವೇ
ಆಗುವದು. ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯ ೨೧ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ “ಕ್ಷೀರಾಬ್ಧಾಪತಿತಂ
ತೋಽಯಂಯಥಾಕ್ಷೀರತ್ವಮಶ್ನುತೇ || ಜೀವಕರ್ಮಸುಖಂತದ್ವದ್ಧಾರಾವಾ
ನಂದತಾಂಪ್ರಜೇತ್||” ಕ್ಷೀರಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದ ಉದಕವು ಹೇಗೆ ಕ್ಷೀರ
ತ್ವವನ್ನೇ ಹೊಂದುವದೋ ಹಾಗೆ, ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಪಿಸಿದ ಜೀವನ
ಕರ್ಮವು ಅನಂದ ಸ್ವರೂಪವೇ ಆಗುವದು ಯೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಅದೇ
ಆಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ದಾಸರಾಯರು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಜೀವನು ಮಾಡು
ವಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗರ್ಪಿಸಿ ಸದಾ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಗತಿಯೆಂದು
ನಂಬಿ ಅವನನ್ನು ಆರಾಧಿಸಿದರೆ ಇವನು ಸಮರ್ಪಿಸಿದ ಕುಕರ್ಮವು ಕ್ಷೀರ
ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದ ಉದಕ ಬಿಂದುವಿನಂತೆ ಪರಮಾನಂದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು
ಹೊಂದುವದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಭಕ್ತನಿಗೆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪ್ರೀತನಾಗಿ
ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಉದ್ಧರಿಸುವನು. ||೧೦||

ಅವತಾರಿಕೆ:—ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸರ್ವಪ್ರಕಾರ ಭಜಿಸುವವನನ್ನು
ತಾಯಿಯು ಮಗುವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವಂತೆ ಪ್ರೀತಿಸುವನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಮೊಗದೊಳಗೆ ಮೊಗವಿಟ್ಟು ಮುದ್ದಿಸಿ
 ಮಗುವಿನಂ ಬಿಗಿದಪ್ಪಿ ಸ್ನೇಹದಿ
 ತೆಗೆದು ತನ್ನಯ ಸ್ತನಗಳುಣಿಸುವ ಜನನಿಯಂದದಲಿ
 ಅಗಣಿತಾತ್ಮನು ತನ್ನ ಪಾದಾ
 ಬ್ಜಗಳ ಧೇನಿಪ ಭಕ್ತಜನರಿಗೆ
 ಪ್ರಕಟಗನು ತಾನಾಗಿ ಸೌಖ್ಯಗಳೇವ ಸರ್ವತ್ರ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:—ಮೊಗದೊಳಗೆ=ಮಗುವಿನ ಮುಖದೊಳಗೆ, ಮೊಗ
 ವಿಟ್ಟು=ತಾಯಿಯು ತನ್ನ ಮುಖವನ್ನಿಟ್ಟು ಮುದ್ದಿಸಿ, ಮಗುವಿನಂ=
 ಮಗುವನ್ನು, ಬಿಗಿದಪ್ಪಿ=ತಬ್ಬಿಕೊಂಡು, ಸ್ನೇಹದಿ, ತೆಗೆದು=ಎತ್ತಿ,
 ತನ್ನಯ, ಸ್ತನಗಳುಣಿಸುವ=ಮೊಲೆಯನ್ನು ಕುಡಿಸುವ, ಜನನಿಯಂದದಲಿ=
 ತಾಯಿಯಂತೆ, ಅಗಣಿತಾತ್ಮನು=ಅಸಂಖ್ಯಾ ಗುಣರೂಪ ಸ್ವರೂಪನಾದ
 ಪರಮಾತ್ಮನು, ತನ್ನ ಪಾದಾಬ್ಜಗಳ=ತನ್ನ ಪಾದಕಮಲಗಳನ್ನು. ಧೇನಿಪ
 ಭಕ್ತಜನರಿಗೆ=ಭಜನೆಮಾಡುವ ಭಕ್ತಜನರಿಗೆ ಪ್ರಕಟಗನು, ತಾನಾಗಿ=
 ರಾಮಕೃಷ್ಣಾದಿರೂಪಗಳಿಂದ ಪಾಂಡವಾದಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗಿದ್ದು ಅವ
 ರನ್ನುದ್ಧರಿಸಿದಂತೆ, ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪರೋಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ರೂಪಾಂತರಗಳಿಂದ ದರ್ಶನ
 ವನ್ನಿತ್ತು, ಸರ್ವತ್ರ=ಎಲ್ಲಾ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲೂ, ಸೌಖ್ಯಗಳೇವ=ಸುಖವನ್ನಂ
 ಟುಮಾಡುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:—ತಾಯಿಯಾದವಳು ಮಗುವಿನಲ್ಲಿ ವಾತ್ಸಲ್ಯದಿಂದ
 ಅದನ್ನೆತ್ತಿ ಮುದ್ದಾಡಿ, ಸ್ತನ್ಯಪಾನಮಾಡಿಸಿ ಸಂರಕ್ಷಿಸುವಂತೆ ಪರ
 ಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ಭಕ್ತರಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ವಾತ್ಸಲ್ಯದಿಂದ, ಧ್ಯಾನಮಾಡುವವರ
 ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಅಪರೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸದಾ
 ತನ್ನ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಸುಖವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಸಂರಕ್ಷಿಸುವನು.
 ತಾಯಿಯು ಮಗುವನ್ನು ಮುದ್ದಿಸಿ ಸ್ತನ್ಯಪಾನಮಾಡಿಸಿದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ
 “ನಹಿದೃಷ್ಟಾಂತೇ ಸರ್ವಂಸಾಮಾನ್ಯಂ” ಎಂಬ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ದೃಷ್ಟಾಂತ
 ದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಸಾಮ್ಯ ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ತಾಯಿಗೆ ಮಗುವನ್ನು ಮುದ್ದಿಟ್ಟು
 ಸ್ತನ್ಯಪಾನಮಾಡಿಸುವಾಗ ಎಷ್ಟು ವಾತ್ಸಲ್ಯ (ಪ್ರೀತಿ) ಇರುವುದೋ.
 ಅಷ್ಟು ವಾತ್ಸಲ್ಯವನ್ನು ಭಕ್ತವತ್ಸಲನೆಂಬ ಬಿರುದಾಂಕಿತನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು
 ಭಕ್ತರಲ್ಲಿ ಮಾಡುವನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಉಪಮಾನವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಕವಿಗಳು ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಮುಖಿಯೆಂದು ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವುದುಂಟು. ಚಂದ್ರನಿಗೆ ಕಣ್ಣಿಲ್ಲ, ಮೂಗಿಲ್ಲ, ಹಾಗೆ ಚಂದ್ರಮಂಡಲದ ಉಪಮಾನವನ್ನು ಮುಖಮಂಡಲಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟರೆ ಆ ಮುಖವು ಚನ್ನಾಗಿದೆಯೆಂದು ಯಾರೂ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಚಂದ್ರಿಯಲ್ಲಿ ನಾವು ಕೂತಿರುವಾಗ ಪೂರ್ಣ ಚಂದ್ರಮಂಡಲವನ್ನು ನೋಡಿ ಒಂದು ವಿಧವಾದ ಆನಂದವನ್ನನುಭವಿಸುವೆವು ಅಂತಹ ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿರುವ ಆಹ್ಲಾದ ಗುಣವು ಯಾವ ಸ್ತ್ರೀಯಲ್ಲಿರುವುದೋ ಅಂದರೆ ಯಾವಸ್ತ್ರೀಯ ಮುಖವನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರೆ, ತೃಪ್ತಿಯಿಲ್ಲದೆ ಮತ್ತೂ ನೋಡುತ್ತಿರಬೇಕೆಂದಿರುವುದೋ ಅಂತಹ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ಚಂದ್ರಮುಖಿಯೆಂದು ವರ್ಣಿಸುವರು. ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ವಾತ್ಸಲ್ಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತಾಯಿಯ ಉಪಮಾನವು. ಹಾಗಾದರೆ ತಾಯಿಯಂತೆ ಅಂದರೆ ಸಾಕಾಗಿತ್ತು. ಮುಖದೊಳಗೆ ಮುಖವನ್ನಿಟ್ಟು ಮುದ್ದಿಸಿ ಮೋಲೆಯನುಣಿಸುವ ತೆರದಿ ಎಂದು ಇಷ್ಟೇಕೆ ಹೇಳಿದರೆಂದರೆ, ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಕ್ಕಳಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ತಾಯಿಯು ತನ್ನ ಮನೆಯ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅಷ್ಟು ಪ್ರೀತಿಯು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆ ಮಗುವು ಹಸಿವಿನಿಂದ ಸ್ತನ್ಯಪಾನಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನಲ್ಲಿಬರಲು ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾದ ಪ್ರೀತಿಯು ಹುಟ್ಟು ಸ್ತನದಲ್ಲಿ ಕ್ಷೀರವು ಸ್ರವಿಸುವುದು ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ತಾಯಿಗೆ ಮಗುವಿನಲ್ಲಿ ಯೆಂತಹ ಪ್ರೀತಿಯು ಇರುವುದೋ ಅಂತಹ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ಭಕ್ತರಲ್ಲಿ ಸರ್ವದಾ ಮಾಡುವನೆಂದು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಈ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಹೇಳಿರುವರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ||೧೧||

ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನು ಜೀವರ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಸರ್ವ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಪಾಲಿಸುವನೆಂದು ಸದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ತೋಟಗನು ಭೂಮಿಯೊಳು ಬೀಜವ

ನಾಟದೀಕೆಂದೆನುತ ಹಿತದಲಿ

ಮೋಳೆಯನ್ನೀರತ್ತಿಸುಗಳ ಸಂತೈಸುವಂತೆ ||

ನಾಟಬಡದಲಿ ಜಗದಿ ಜೀವರ

ಘೋಟಕಾಕೃತ ಸೃಜಿಸಿ ಯೋಗ್ಯತೆ

ದಾಟಗೊಡದಲಿ ಸಲಹುತಿಪ್ಪನು ಸರ್ವಕಾಲದಲಿ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:—ತೋಟಗನು=ತೋಟ ಮಾಡುವವನು, ಭೂಮಿಯೊಳು, ಬೀಜವ, ನಾಟಬೀಕೆಂದೆನುತ=ಬಿತ್ತಬೀಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ, ಹಿತದಲಿ=ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ, ಮೋಟೆಯನ್ನೀರೆತ್ತಿ=ಕಪಿಲೆ ಮೊದಲಾದ ನೀರೆತ್ತುವ ಸಾಮಗ್ರಿಯಸಹಾಯದಿಂದ ನೀರೆತ್ತಿ, ಸಸಿಗಳ=ಹುಟ್ಟಿದ ಅಥವಾ ನಾಟದ ಎಳೆ ಪೈರನ್ನು, ಸಂತ್ಯಸುವಂತೆ=ತೃಪ್ತಿ ಬಡಿಸುವಂತೆ, ಪಾಟುಬಡದಲಿ=ಆಯಾಸವಿಲ್ಲದೆ, ಜಗದಿ=ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ, ಜೀವರ=ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು, ಘೋಟ ಕಾಸ್ಯನು=ಹಯಗ್ರೀವ ರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನು, ಸೃಜಿಸಿ=ಸೃಷ್ಟಿಸಿ, ಸರ್ವ ಕಾಲದಲಿ, ಯೋಗ್ಯತೆ ದಾಟಗೊಡದಲಿ=ಜೀವರ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ಮೀರದಂತೆ, ಅಂದರೆ ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ವಾಗಿ ಸಲಹುತಿಪ್ಪನು=ಸಂರಕ್ಷಿಸುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:—ತೋಟವನ್ನು ಮಾಡುವವನು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಹದ ಮಾಡಿ ಬೀಜವನ್ನು ಬಿತ್ತಿ ಕಪಿಲೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ನೀರು ಚೆಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಸಸಿಗಳನ್ನು ವೃದ್ಧಿಮಾಡಿ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುವಂತೆ, ಪರಮಾತ್ಮನು ಜೀವರನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ಸಂರಕ್ಷಿಸುವನು. ತೋಟಗನು ಭೂಮಿಯು ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ಬೀಜವನ್ನು ಚೆಲ್ಲಿ, ಸಸಿಗಳ ಜಾತಿಯನ್ನನುಸರಿಸಿ, ಭತ್ತದ ಸಸಿಗಳಿಗೆ ಸಮೃದ್ಧಿಯಾಗಿ ನೀರು ಯಾವಾಗಲೂ ನಿಲ್ಲಿಸುವುದು, ಕೆಲವು ಸಸಿಗಳಿಗೆ ೪ ದಿವಸಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ, ಕೆಲವು ಸಸಿಗಳಿಗೆ ಲದಿವಸಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ, ಕೆಲವು ಧಾನ್ಯಗಳಿಗೆ ನೀರು ಚೆಲ್ಲದೆ ಮಳೆನೀರಿನಿಂದಲಿ, ಹೀಗೆ ಸಸಿಯ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ನೀರು ಚೆಲ್ಲಿ ಸಸಿಗಳನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸುವಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಜೀವರ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನನುಸರಿಸಿ, ದೇವಮಾನವಾದಿ ಯೋನಿಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಸಿ ಯಾವಯಾವ ಜೀವರನ್ನು ಯಾವಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂರಕ್ಷಿಸಬೇಕೋ ಆ ಪ್ರಕಾರ ಮಾಡುವನು. ತೋಟ ಮಾಡುವವನಿಗೆ ನೀರು ಮೊದಲಾದವು ಚೆಲ್ಲಿ ಸಸಿಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದರಿಂದ ಬಹಳ ಆಯಾಸವಾಗುವುದು ಹಾಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಯಾಸವಾಗುವುದೇನೋ ಅಂದರೆ ಪಾಟುಬಡದಲಿ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಆ ಸಂತಯವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿರುವರು. ಅದರಿ ತೋಟಗನು ಮಾಡುವುದು ಮುಂದಿನ ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ, ಪರಮಾತ್ಮನು ನಿರಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದಲೇ ಮಾಡುವುದು.

ಡುವನು. ಅದುದರಿಂದಲೇ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸರ್ವೋತ್ತಮನು. ಕರುಣಾ ಸಮುದ್ರನು ಎಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ||೧೨||

ಅವತಾರಿಕೆ:—ಪರಮಾತ್ಮನು ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿ ನಮ್ಮನ್ನು ದ್ಧರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕಾದಿರಲು ಅವನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕಾಮ್ಯ ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಅನ್ಯ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಭಜಿಸುವವರು ಮೂರ್ಖರೆಂದು ಸದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:—

ಭೂಮಿಯೊಳು ಜಲವಿರೆ ತೃಷಾರ್ತನು
ತಾ ಮರೆದು ಮೊಗವೆತ್ತಿ ಎಣ್ಣೆ ಶಿ
ವೋಮಮಂಡಲದೊಳಗೆ ಕಾಣದೆ ಪುಡುಕುವಂದದಲಿ ||
ಶ್ರೀಮನೋರಮ ಸರ್ವರಂತ
ರ್ಯಾಮಿಷಾಗಿರೆ ತಿಳಿಯಲಿರಿಯದೆ
ಭ್ರಾಮಕರು ಭಜಿಸುವರು ಭಕ್ತಿಯಲನ್ಯ ದೇವತೆಯ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:—ಭೂಮಿಯೊಳು ಜಲವಿರೆ, ತೃಷಾರ್ತನು=ಬಾಯಾರಿಕೆಯುಳ್ಳ ಮನುಷ್ಯನು, ತಾ=ತಾನು ಮರೆದು=ಮರತು. ಹುಡುಕದೆ, ಮೊಗವೆತ್ತಿ=ಮುಖವನ್ನೆತ್ತಿ, ವೋಮಮಂಡಲದೊಳಗೆ=ಆಕಾಶದೊಳಗೆ ಎಣ್ಣೆ ಶಿ=ಽ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲೂ, ಕಾಣದೆ=ನೀರನ್ನು ಕಾಣದೆ ಪುಡುಕುವಂದದಲಿ=ಹುಡುಕುವಂತೆ. ಶ್ರೀಮನೋರಮ=ರಮಾದೇವಿಯರ ಮನಸ್ಸನ್ನಪಹರಿಸುವ ರೂಪಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಸರ್ವರಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿರೆ=ಪ್ರತಿಒಬ್ಬರ ಹೃದಯಕಮಲದಲ್ಲಿದ್ದರೂ, ತಿಳಿಯಲಿರಿಯದೆ=ಅದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಉಪಾಯವನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ, ಭ್ರಾಮಕರು=ಭ್ರಾಂತಿಯುಳ್ಳವರು, ಅನ್ಯದೇವತೆಯ=ಉಚ್ಚಿಷ್ಟಗಣಪತಿ ಮೊದಲಾದ ಇತರ ದೇವತೆಗಳನ್ನು, ಭಕ್ತಿಯಲಿ ಭಜಿಸುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:—ಭೂಮಿಯಮೇಲೆ ಕೆರೆಭಾವಿಗಳಲ್ಲಿ ನೀರು ತುಂಬಿರುವುದನ್ನು, ಕೇಳಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಯೋಗ್ಯತೆ ಇಲ್ಲದೆ ಮೂರ್ಖನು ಭ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ನೀರನ್ನು ಹುಡುಕುವದು ಬಿಟ್ಟು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಽ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾದರೂ ನೀರಿರುವುದೇನೋ ಯೆಂದು ತಲೆ ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತಿ ನೋಡಿದರೆ ಪ್ರಯೋಜನವೇನು? ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ನೀರು ದೊರೆಯು

ವುದೇ? ಹಾಗೆಯೇ ಜಗತ್ಪ್ರಭುವಾದ ಸ್ವಾಮಿಯು ಸರ್ವವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿ ಭಕ್ತರನ್ನುದ್ದರಿಸಲು ಪ್ರತಿ ಒಬ್ಬರ ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿಯೂ ಕಾದಿರಲು, ಅಲ್ಪವಾದ ವಿಷಯಾದಿ ಭೋಗಗಳನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾ ಸ್ವತಂತ್ರನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಚ್ಛಿಷ್ಟ ಗಣಪತಿ ಮೊದಲಾದ ಅನ್ಯದೇವತೆಯನ್ನು ಭಜಿಸುವರು. ಅದರಿಂದಾಗುವ ಫಲವೇನು. ಆಗಲೂ ಅನ್ಯದೇವತೆಗಳ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿದ್ದು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ವರವನ್ನು ಕೊಡುವವನು. ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಭಜಿಸಿದರೆ ಶಾಶ್ವತಫಲವು ಬರುವದೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

||೧೩||

ಅನತಾರಿಕೆ:—ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಭಜಿಸುವುದರಿಂದ ಮೂರು ಪ್ರಕಾರ ಫಲವಾಗುವುದು. ಅದರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಫಲವು ವೈಕುಂಠನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಮುಖ್ಯಫಲ ವೈಕುಂಠ ಮುಖ್ಯಾ

ಮುಖ್ಯಫಲಮಹರಾದಿಲೋಕಾ

ಮುಖ್ಯಫಲವೈಷಿಕಸಿಂಧರಿದತಿಭಕುತಿಯಿಂದ ||

ರಕ್ತಸಾರಿಯಭಜಿಸುತಲೆ ನಿ

ದ್ವುಖಃನಾಗುನಿರಂತದಿ ನೋರೆ

ಪೊಕ್ಕ ವರ ಬಿಡಭಕ್ತವತ್ಸಲ ಭಾರತೀಶವಿತಾ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:—ಮುಖ್ಯಫಲ=ಭಗವಂತನಾರಾಧನೆಯಿಂದ ನಾವು ಹೊಂದಬೇಕಾದ ಫಲಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದು, ವೈಕುಂಠ=ವೈಕುಂಠ ಲೋಕವನ್ನು ಸೇರುವುದು ಮುಖ್ಯಾಮುಖ್ಯಫಲ=ಮುಖ್ಯವೂ ಅಲ್ಲ. ಅಮುಖ್ಯವೂ ಅಲ್ಲ ಮಧ್ಯಮ ಫಲವು ಮಹರಾದಿಲೋಕ=ಮಹಾಲೋಕ, ಜನೋಲೋಕ ಮೊದಲಾದ ಲೋಕವನ್ನು ಹೊಂದುವುದು, ಅಮುಖ್ಯಫಲ=ಅಮುಖ್ಯವಾದ ಫಲವು, ವೈಷಿಕವು=ವಿಷಯ ಸುಖವನ್ನು ಹೊಂದುವದು, ಎಂದರಿತು=ಎಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು, ಅತಿ ಭಕುತಿಯಿಂದ=ಹೆಚ್ಚಾದ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ, ರಕ್ತಸಾರಿಯು=ರಾಕ್ಷಸರ ಶತ್ರುನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು, ಭಜಿಸುತಲೆ=ಭಜನೆ ಮಾಡುತ್ತ, ನಿರ್ದುಖಃನಾಗು=ಶಾಶ್ವತವಾದ ದುಃಖ ರಹಿತವಾದ ವೈಕುಂಠವನ್ನು ಹೊಂದು, ಭಕ್ತರಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿವುಳ್ಳ ಭಾರತೀಶ=

ಪಿತಾ = ಭಾರತೀಪತಿಯಾದ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣದೇವರ ತಂದೆಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ನಿರಂತರಃ = ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ, ಮೊರೆಪೊಕ್ಕವರ ಬಿಡ = ರಕ್ಷಿಸದೆ ಬಿಡನು. ||೧೪||

ತಾತ್ಪರ್ಯ:—ಫಲಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಫಲವೆಂತಲೂ, ಮುಖ್ಯಾಮುಖ್ಯವೆಂತಲೂ, ಅಮುಖ್ಯವೆಂತಲೂ ಮೂರು ಪ್ರಕಾರಗಳುಂಟು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಶಾಶ್ವತಸುಖವನ್ನು ಕೊಡುವುದು ವೈಕುಂಠಲೋಕವು, ಇದೇ ಮುಖ್ಯ ಫಲವು. ಈ ಫಲವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕಾದರೆ ನಿಷ್ಕಾಮದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಭಜಿಸಬೇಕು. ಪರಮಾತ್ಮನ ಮಧ್ಯಮ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಮುಖ್ಯಾಮುಖ್ಯವಾದ ಮಹರ್ಲೋಕ, ಜನೋಲೋಕ, ತಪೋಲೋಕ, ಸತ್ಯಲೋಕ ಮೊದಲಾದ ಲೋಕಗಳು ದೊರೆಯುವವು. ಈ ಲೋಕಗಳಿಗೆ ಹೋದವರು ಶಾಪಾದಿಗಳಿಂದ ಮತ್ತೂ ಭೂಲೋಕಕ್ಕೆ ಬರುವ ಸಂಭವ ಉಂಟು. ಆದರೂ ಸ್ವರ್ಗಾದಿಗಳಂತೆ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇಣವಾಗಿ ಭ್ರಷ್ಟರಾಗಿ ಕೆಳಗೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ, ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಮುಕ್ತಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಮುಕ್ತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಕೂಡಿ ಮುಕ್ತರಾಗುವರು. ಯದ್ಯಪಿ ಮುಕ್ತರಾಗುವವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರೊಂದಿಗೇನೆ ಮುಕ್ತಿಯು. ಆದರೂ ಮೊದಲೇ ಸಾಧನವೂರ್ತಿಯಾಗಿ ವೈಕುಂಠಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟವರು ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ಸುಖವನ್ನನುಭವಿಸುತ್ತಾ ಕಾಲವನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರುವರು. ಮಹರಾದಿಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗುವವರು ಹಾಗೆಲ್ಲ ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವನ್ನು ಸೇರಿ ಮುಕ್ತರಾಗುವರು. ಈ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಗೆ ಬರುವ ಸಂಭವವೂ ಉಂಟು, ಕೇವಲ ಅಮುಖ್ಯ ಫಲವು ಸ್ವರ್ಗಲೋಕ, ಅಥವಾ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ವಿಷಯಾದಿ ಭೋಗಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವುದು, ಇವೆರಡು ಕೇವಲ ನಶ್ವರವಾದುವು. ಪುಣ್ಯವಿರುವವರೆಗೂ ಸ್ವರ್ಗವನ್ನನುಭವಿಸುವರು. ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇಣವಾಗಲು ಭ್ರಷ್ಟರಾಗುವರು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶಾಂಡಿಲ್ಯತತ್ವದ ವಾಕ್ಯ— “ಅಧಮಾತ್ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಾದಿರ್ಮಧ್ಯಮಾದ್ಬ್ರಹ್ಮಣಃಪದಂ || ಉತ್ತಮಾ ನೋಕ್ಷಿ ಮಾಪೋತಿ ಪ್ರಸಾದಾಚ್ಚ ಕ್ರಪಾಣಿನಃ ||” ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಅಧಮಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ ವಿಷಯ ಸುಖಾನುಭವವಾಗಲಿ ಅಥವಾ ಸ್ವರ್ಗಾದಿಗಳಾಗಲಿ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವದು. ಮಧ್ಯಮ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಮಹ

ಲೋಕ ಮೊದಲು ಸತ್ಯಲೋಕದವರೆಗೂ ಇರುವ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುವರು. ಪರಮಾತ್ಮನ ಉತ್ತಮ ಪ್ರಸಾದವನ್ನು ಹೊಂದಿದವರು ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಸೇರುವರು ಎಂದಿರುವುದು. ಇದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ದಾಸರಾಯರು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಪರಮಾತ್ಮನು ಭಕ್ತವತ್ಸಲನು. ನೀನೇ ಗತಿಯೆಂದು ಮರಿಹೊಕ್ಕವರನ್ನು ಎಂದಿಗೂ ಬಿಡನು. ಆದ್ದರಿಂದ ನೀನು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಭಜಿಸಿ ಉತ್ತಮ ಪ್ರಸಾದವನ್ನು ಪಡೆದು ಮುಖ್ಯಫಲವಾದ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಸ್ವರೂಪ ಸುಖವನ್ನನುಭವಿಸು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ||೧೪||

ಅನತಾರಿಕೆ:—ಭಾಗವತಾದಿ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮಾಸಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು. “ಸ್ವರ್ಗಕಾಮೋ ಯಜೀತ” ಸ್ವರ್ಗಪೇಕ್ಷೆಯುಳ್ಳವನು ಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಶ್ರುತಿಯಿರುವುದು. ಹೀಗಿರಲು ಫಲವನ್ನಪೇಕ್ಷಿಸದೆ ಮಾಡುವ ಕರ್ಮಗಳು ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡುವವೆಂದು ಏಕೆ ಹೇಳಿದರೆಂಬುದನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ

ವ್ಯಾಧಿಯಿಂ ಪೀಡಿತ ಶಿಶುವಿಗೆ ಗು

ಡೋದಕವ ನೆರದದಕೆ ಔಷಧಿ

ತೇದುಕೂಡಿಸುವ ತಾಯಿಯೋಪಾದಿಯಲಿ ಸರ್ವಜ್ಞ ||

ಬಾದರಾಯಣ ಭಕ್ತಜನಕೆ ಪ್ರ

ಸಾದರೂಪಕನಾಗಿ ಭಾಗವ

ತಾದಿಯಲಿ ಪೇಳಿದನು ಧರ್ಮಾರ್ಥಗಳೆ ಫಲವೆಂದು ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:—ವ್ಯಾಧಿಯಿಂ=ರೋಗದಿಂದ, ಪೀಡಿತ=ಪೀಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಶಿಶುವಿಗೆ=ಮಗುವಿಗೆ ಗುಡೋದಕವನೆರೆದು=ರುಚಿ ಹುಟ್ಟಿಸಿ ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಬೆಲ್ಲದನೀರನ್ನು=ಪಾನಕ ಕೊಟ್ಟು, ಅದಕೆ=ಆ ಪಾನಕಕ್ಕೆ, ಔಷಧಿ=ಔಷಧಿಯನ್ನು, ತೇದು=ಗಂಧದಂತೆ ಕಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ತೆಗೆದು ಪಾನಕದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ, ಕೂಡಿಸುವ ತಾಯಿಯೋಪಾದಿಯಲಿ, ಸರ್ವಜ್ಞ=ಸರ್ವಜ್ಞರಾದ, ಬಾದರಾಯಣ=ಬದರೀ ವೃಕ್ಷಗಳನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಬಾದರಾಯಣ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯರಾದ ವೇದವ್ಯಾಸ ದೇವರು, ಭಕ್ತಜನಕೆ, ಪ್ರಸಾದರೂಪಕನಾಗಿ=ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ,

ಭಾಗವತಾದಿಯಲ್ಲಿ, ಧರ್ಮಾರ್ಥಗಳೆ ಫಲವೆಂದು = ಕಾಮ್ಯ ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ಅದರಿಂದ ಧರ್ಮ ಅರ್ಥ ಮೊದಲಾದ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳು ಸಿದ್ಧಿಸುವವೆಂದು ಪೇಳಿದರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:—ಭೋಗದಲ್ಲಿ ತಾಯಿಯಾದವಳು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಬಂದಿರುವ ರೋಗವನ್ನು ಪರಿಹಾರಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಔಷಧವನ್ನು ಹಾಕಬೇಕಾದರೆ, ಆ ಮಕ್ಕಳು ಆ ಔಷಧವನ್ನು ಕುಡಿಯಲು ಒಪ್ಪದೆ ಅಳುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಆಗ ಆ ಮಕ್ಕಳ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಬೆಲ್ಲವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು “ ಇಗೋ ಈ ಔಷಧವನ್ನು ಕುಡಿದುಬಿಡು ಈ ಬೆಲ್ಲವನ್ನು ತಿನ್ನಬಹುದು ” ಎಂದು ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸಿ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಬೆಲ್ಲವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಔಷಧವನ್ನು ಕುಡಿಸುವಳು. ಆದರೆ ಬೆಲ್ಲದಿಂದ ರೋಗಕಾಂತಿಯೇ? ಅಥವಾ ಔಷಧವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ಬೆಲ್ಲವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತೇನೆಂದು ಹೇಳಿದ ತಾಯಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಔಷಧವನ್ನು ಕುಡಿದುದಕ್ಕೆ ಫಲವು ಬೆಲ್ಲವನ್ನು ತಿನ್ನುವುದು ಯೆಂಬುವದೆ? ಎರಡೂ ಅಲ್ಲ. ಹಟಮಾಡುವ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ರುಚಿ ತೋರಿಸುವದೇ ತಾಯಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ, ಔಷಧದಿಂದ ಆಗುವ ಫಲ ರೋಗಕಾಂತಿ. ಇದರಂತೆ ನಿಷ್ಕಾಮನಾಗಿ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಭಜಿಸುವುದೇ ಸಂಸಾರವೆಂಬ ರೋಗಕ್ಕೆ ಔಷಧವು. ಅದರಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯಿಟ್ಟು ಇರುವ ಬಾಲಕರಂತಿರುವ, ಯೋಗ್ಯರಾದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು, ರುಚಿಹುಟ್ಟಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳಿರುವರೇ ಹೊರತು ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದಲೇ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶ್ಯವು ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರದಲ್ಲ. ಭಾಗವತ ದ್ವಾದಶಸ್ಕಂಧದ ಕಡೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ, ಭಾಗವತ ಶ್ರವಣಮಾಡಿದರೆ “ ಘೃತಕುಲ್ಯಾಃ ಪಯಃಕುಲ್ಯಾಃ ಮದು ಕುಲ್ಯಾಶ್ಚತತ್ಫಲಂ ” ತುಷ್ಟದ ದೋಣಿಗಳು, ಹಾಲಿನ ದೋಣಿಗಳು ಜೇನು ತುಷ್ಟದ ದೋಣಿಗಳು ಇವನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಆಗುವವು. ಕುಲ್ಯಾ ಅಂದರೆ ದೇವಖಾತವೆಂದು ಬಿಟ್ಟು ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಅಡಿನಾರದಲ್ಲಿ, ಶಿಡಿಲು ಮೊದಲಾದಕಾರಣಗಳಿಂದ ತಾನಾಗಿ ಆಗಿರುವ ಡೋಣಿಗಳಿಗೆ ಹೆಸರು. ಹಾಗೆ ಹಾಲು ಮೊದಲಾದ ದೋಣಿಗಳು ಭಾಗವತ ಶ್ರವಣಮಾಡುವವನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಆಗುವವೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಅಂದರೆ ಅಂತಹ ಮಹದೈತ್ಯರೈಬರುವದೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಮತ್ತು ನಾರಾಯಣ ವರ್ಮಾದಿ ಮಂತ್ರಗಳ

ಳನ್ನು ಜಪಿಸಿದರೆ, “ರಾಜದಸ್ಯುಗ್ರಹಾದಿಭ್ಯೋವ್ಯಾಧ್ಯಾಭ್ಯಶ್ಚ ಕಶ್ಚ ನ” ಅವನಿಗೆ ರಾಜನಿಂದಾಗಲಿ, ಚೋರನಿಂದಾಗಲಿ ನವಗ್ರಹಗಳಿಂದಾಗಲಿ, ರೋಗಗಳಿಂದಾಗಲಿ ಅಂತು ಯಾವವಿಧವಾದ ಪೀಡೆಯು ಆಗುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿರುವ ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದೇ ಆಗಲಿ, ಈ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಇಷ್ಟೇ ಫಲವೆಂದಾಗಲಿ ಅಲ್ಲ. ಅಲ್ಪಾಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಉದ್ದೇಶ ಮಾಡಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿರುವರು, ಇವೇ ಕರ್ಮಗಳನ್ನೇ ಭಗವತ್ತೀತಿಗೋಸ್ಕರ ಮಾಡಿದರೆ ಅದರ ಫಲ ಮುಕ್ತಿಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ “ಕರ್ಮಣ್ಯೇವಾಧಿಕಾರಸ್ತೇ ಮಾಫಲೇಷು ಕದಾಚನ” ಕರ್ಮಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ನಿನಗೆ ಅಧಿಕಾರವೇ ಹೊರತು ಫಲವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ನಿನಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನೇ ಹೇಳಿರುವನು. ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಫಲಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದು ರುಚಿತೋರಿಸುವುದಕ್ಕೆಂದು ತಿಳಿದು ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಭಗವತ್ತೀತಿಗೋಸ್ಕರ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕು ||೧೫||

ಅವತಾರಿಕೆ:—ಸಂಸಾರವು ಮತ್ತೊಬ್ಬರು ಸುಖಪಡುವುದನ್ನು ದೂರದಿಂದ ನೋಡುವಾಗ ರಮಣೀಯವಾಗಿ ಕಾಣುವುದು, ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಹೊಕ್ಕರೆ ಬಹಳ ಕಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣುವದೆಂದು ಸದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ —

ದೂರದಲ್ಲಿಹ ಪರ್ಮತ ಘನಾ

ಕಾರ ತೋರ್ಪದು ನೋಳ್ವ ಜನರಿಗೆ

ಸಾರ ಗೈಯಲು ಸರ್ವ ವ್ಯಾಘ್ರಗಳಿಂದ ಭಯವಿಹುದು||

ಘೋರತರ ಸಂಸಾರ ಸೌಖ್ಯ

ಸಾರ ತರವೆಂದರಿದು ನಿತ್ಯ ರ

ಮಾ ರಮಣನಾರಾಧಿಸುವರದಿಂದ ಬಲ್ಲವರು||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:—ದೂರದಲ್ಲಿಹ=ದೂರದಲ್ಲಿರುವ, ಪರ್ಮತ=ಬೆಟ್ಟವು. ಘನಾಕಾರ=ಮೇಘದಂತೆ ನುಣುಪಾದ ಆಕಾರ ಉಳ್ಳದ್ದಾಗಿ, ನೋಳ್ವ ಜನರಿಗೆ, ತೋರ್ಪದು=ಕಾಣುವುದು, ಸಾರಗೈಯಲು=ಸಮೀಪಕ್ಕೆ

ಹೋಗಿನೋಡಲು, ಸರ್ಪ=ಹಾವುಗಳು, ವ್ಯಾಘ್ರಗಳಿಂದ=ಹುಲಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ, ಭಯವಿಹುದು=ಭಯಂಕರವಾಗಿರುವದು, ಹಾಗೆಯೇ, ಘೋರತರ ಸಂಸಾರಸೌಖ್ಯ=ಅನುಭವಿಸಲು ಅಶಕ್ಯವಾದ ಭಯಂಕರವಾದ ಸಂಸಾರ ಸೌಖ್ಯವನ್ನ, ಅಸಾರತರವೆಂದರಿದು=ನಿಷ್ಪ್ರಯೋಜನವಾದುದೆಂದು ತಿಳಿದು, ಅದರಿಂದ=ಆ ಕಾರಣದಿಂದಲೆ ಬಲ್ಲವರು=ಜ್ಞಾನಿಗಳು, ರಮಾರಮಣನ=ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು, ಆರಾಧಿಸುವರು=ಪೂಜಿಸುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:—“ದೂರತಃ ಪರ್ಮತೋರಮ್ಯಃ” ಎಂಬಂತೆ ಪರ್ಮತವನ್ನು ದೂರದಿಂದ ನೋಡಿದರೆ, ಮೇಘವಿದ್ದಂತೆ ನುಣುಪಾಗಿಯೂ, ರಮಣೀಯವಾಗಿಯೂ ಕಾಣುವುದು. ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ನೋಡಿದರೆ ಸರ್ಪ, ಹುಲಿ, ಮೊದಲಾದ ದುಷ್ಟಪ್ರಾಣಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಭಯಂಕರವಾಗಿ ಇರುವುದು, ಅದರಂತೆ ಸಂಸಾರದಲ್ಲೂ ದೊಡ್ಡ ಮಹಡಿಯ ಮನೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಹಂಸ ತೂಲಿಕಾ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಸುಖಪಡುತ್ತಾ ಹೆಂಡರು ಮಕ್ಕಳೊಂದಿಗಿರುವವರನ್ನು ನೋಡಿ ಇವರು ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಸುಖದಿಂದಿರುವರು ಎಂದು ಭ್ರಾಂತಿಗೊಂಡು ನಾವು ಅವರಂತೆ ಸುಖಪಡಬೇಕೆಂಬ ಭ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ತಗಲಿಕೊಂಡು ನಾನಾಪ್ರಕಾರದ ಋಶಾನುಭವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜನ್ಮ ಜನ್ಮಕ್ಕೂ ಸಂಸಾರವು ಬೇಡವೆಂದು ತೋರುವುದು. ಅದರಿಂದ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಅಸಾರತರವಾದ ಈ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಆರಾಧನೆ ಒಂದೇ ಸಾರವಾದುದೆಂದು ತಿಳಿದು ಶ್ರೀ ರಮಾರಮಣನನ್ನು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಿರುವರು ||೧೬||

ಅವತಾರಿಕೆ:—ಅಸ್ವತುತ್ರನಾದ ಮನುಷ್ಯನು ತಾನು ಸ್ವತಂತ್ರದಿಂದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತೀನೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ದಾನ ಧರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ, ಆ ಫಲಗಳೆಲ್ಲವು ಹಸಿ (ಸುಡದೆ ಇರುವ) ಗಡಿಗೆಯಲ್ಲಿನ ನೀರಿನಂತೆ ಎಲ್ಲವೂ ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ಹೋಗುವದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಕೆಸರ ಘಟಗಳ ಮಾಡಿ ಬೇಶಿಕೆ

ಬಿಸಲೊಳೆಟ್ಟಿಗಗಿಸಿದರದುಘನ

ರಸವ ತುಂಬಲುಬಹುದೆ ಸರ್ವಸ್ವತಂತ್ರ, ತಾನೆಂಬಾ||

ಕಶುಪನರ ನೇನೇನು ಮಾಳ್ವಾ

ನಶನ ದಾನ ಸ್ನಾನ ಕರ್ಮಗ

ಳಿಸರಿ ಪೋಷಪು ಬರಿದೇ ದೇಹಾಯಾಸವನೆ ಕೊಟ್ಟು||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:—ಕೆಸರ ಘಟಗಳ=ಮಣ್ಣಿನ ಕೆಸರಿನಿಂದ ಗಡಿಗೆಗೆ
ಳನ್ನು ಮಾಡಿ, ಬೇರಿಕೆ ಬಿಸಲೊಳು=ಗ್ರೀಷ್ಮಯತುವಿನ ಬಿಸಿಲಿನೊಳಗೆ
ಅವುಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟು, ಒಣಗಿಸಿದರೆ, ಅದು=ಅಡರೊಳಗೆ, ಘನರಸವ=
ಘನತರ ನೀರು ನೊದಲಾದ ದ್ರವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು, ತುಂಬಲುಬಹುದೆ=
ತುಂಬಲಾದೀತೆ? ಅದರಂತೆಯೇ ಸರ್ವ ಸ್ವತಂತ್ರ ತಾನೆಂಬ=ನಾನೇ
ಎಲ್ಲಾ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತೇನೆಂಬ ಪಶುಪನು=ದನಕಾಯುವನಂತಿ
ರುವ ಮೂರ್ಖಪುರುಷನು, ಯೇನೇನು ಮಾಳ್ವ=ಯಾವ ಯಾವ ಕಾರ್ಯಗೆ
ಳನ್ನು ಮಾಡುವನೋ ಅಂತಹ, ಅನಶನ=ಉಪವಾಸ, ದಾನ, ಸ್ನಾನ ನೊದ
ಲಾದ ಕರ್ಮಗಳು, ಬರಿದೇ, ದೇಹಾಯಾಸವನೆ, ಕೊಟ್ಟು=ಸುಮ್ಮನೆ ದೇಹ
ಶ್ರಮ ಮಾತ್ರ ಉಂಟುಮಾಡಿ, ಒಸರಿಪೋಷವು=ಹೊರ ಹೊರಟ್ಟು
ಹೋಗಿಬಿಡುವವು

ತಾತ್ಪರ್ಯ:—ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಘಟವನ್ನು ಮಾಡಿ ಬಿಸಿಲಿನೊಳಗೆ
ಒಣಗಿಸಿ ನೀರು ತುಂಬಿದರೆ ಅದರಲ್ಲಿನ ನೀರೆಲ್ಲವೂ ಸೋರಿಹೋಗುವುದು.
ಅದೇ ಘಟವನ್ನು ಚನ್ನಾಗಿ ಸುಟ್ಟು, ನೀರು ತುಂಬಿದರೆ ನಿಲ್ಲುವದು. ಅದ
ರಂತೆ ದೇಹವೆಂಬ ಘಟದಲ್ಲಿರುವ ಪುರುಷನು, ತಾನೇ ಸ್ವತಂತ್ರದಿಂದ
ಕರ್ಮಮಾಡುತ್ತೇನೆಂದರೆ ಈ ದೇಹವು ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಹುಟ್ಟಿದಂತೆಯೇ ಇದ್ದು
ಮಾಡಿದ ಪುಣ್ಯವೆಲ್ಲವೂ ನಿಷ್ಫಲವಾಗಿ ಹೋಗಿಬಿಡುವುದು. ಘಟ
ವನ್ನು ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಸುಟ್ಟಂತೆ, ಶರೀರಕ್ಕೆ, ಭಗವಂತನೇ ಸ್ವತಂತ್ರ
ಕರ್ತನು, ಸರ್ವೋತ್ತಮನು ಎಂಬ ಜ್ಞಾನವೇ ಅಗ್ನಿಪ್ರಾಯವು. ಅದ
ರಿಂದ ಸುಟ್ಟ ಘಟವು ಹೇಗೆ ನಿರನ್ನು ಹೊರಗೆ ಬಿಡಲಾರದೋ ಹಾಗೆ
ದೇಹವು ಮಾಡಿದ ಪುಣ್ಯವನ್ನು ಹೊರಗೆ ಬಿಡದೆ ಕಾಪಾಡುವದು. ಆದ್ದ
ರಿಂದ ಸ್ವತಂತ್ರ ಕರ್ತನು ಪರಮಾತ್ಮನು ಎಂದು ಮಾಡಿದ ಪುಣ್ಯಪಾಪಗೆ
ಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸದೆ, ತಾನೇ ಸ್ವತಂತ್ರ ಕರ್ತನೆಂದು ಭಾವಿ
ಸುವ ಪಶುಪ್ರಾಯನಾದ ಮನುಷ್ಯನು ಮಾಡುವ ಸ್ನಾನ ದಾನಾದಿಕರ್ಮ
ಗಳೆಲ್ಲ ಬರೆ ದೇಹಾಯಾಸಮಾಡಿ ನಿಷ್ಫಲವಾಗುವದೆಂಬ ಭಾವ ||೧೭||

ಅನತಾರಿಕೆ:—ವೈಷ್ಣವರಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾದುವು ವಿಷ್ಣು ದೀಕ್ಷಾ. ಇವು ಅಂತರ, ಬಾಹ್ಯ ಎಂದು ಎರಡು ಪ್ರಕಾರ, ಅವುಗಳ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಮೂರು ಪದ್ಯಗಳಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾ ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ಅಂತರ ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಎರಡು ದೀಕ್ಷೆಗಳೆವು ಬಾಹ್ಯಂ

ತರವೆನಿಸ ನಾಮದಲಿ ಬುಧರಿಂ

ದರಿತು ದೀಕ್ಷಿತನಾಗು ದೀರ್ಘ ದ್ವೇಷಗಳ ಬಿಟ್ಟು ||

ಹರಿಯ ಸರೋತ್ತಮ ಕ್ಷರಾಕ್ಷರ

ಪುರುಷ ಪೂಜಿತವಾದ ಜನ್ಮಾ

ದೈರ ವಿದೂರ ಸುಖಾತ್ಮ ಸರ್ವಗನೆಂದು ಸ್ಮರಿಸುತಿರು || .

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:—ಬಾಹ್ಯಂ=ಹೊರಗಿನ ದೀಕ್ಷೆ, ಅಂತರಂ=ಒಳಗಿನ ದೀಕ್ಷೆ, ಯೆನಿಸ ನಾಮದಲಿ=ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ, ಎರಡು ದೀಕ್ಷೆಗಳು, ಇವು=ಇರುವವು, ಬುಧರಿಂದ=ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಂದ, ಅರಿತು=ಈ ದೀಕ್ಷೆಗಳ ಕ್ರಮವನ್ನು ತಿಳಿದು, ದೀಕ್ಷಿತನಾಗು=ದೀಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸು, ದೀರ್ಘದ್ವೇಷಗಳ ಬಿಟ್ಟು=ಯಾರಲ್ಲೂ ದೀರ್ಘದ್ವೇಷವನ್ನು ಮಾಡದೆ, ಹರಿಯೇ ಸರೋತ್ತಮ=ರಮಾ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠನು, ಕ್ಷರಾಕ್ಷರ ಪುರುಷ ಪೂಜಿತವಾದ=ಕ್ಷರ=ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಸಕಲ ಜೀವರು, ಅಕ್ಷರ=ರಮಾದೇವಿಯರು, ಪುರುಷ=ಇಂತಹ ಕ್ಷರಾಕ್ಷರ ಪುರುಷ ಸಂಕೇತವುಳ್ಳ ರಮಾ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಂದ, ಪೂಜಿತ ಪಾದ=ಪೂಜಿತವಾದ ಪಾದ ಕಮಲವುಳ್ಳವನು, ಜನ್ಮಾದಿ=ಹುಟ್ಟುವಿಕೆ ನೋದಲಾದ, ಅರವಿದೂರ=ದೋಷ ವಿದೂರನು. (ದೋಷಗಳು ಇಲ್ಲದವನು) ಸುಖಾತ್ಮ=ಸುಖ ಸ್ವರೂಪನು, ಸರ್ವಗನು=ಸರ್ವತ್ರವಾಸಮಾಡುವವನು, ಎಂದು ಸ್ಮರಿಸುತಿರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:—ವೈಷ್ಣವರಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾದುದು ದೀಕ್ಷಾಸ್ವೀಕಾರವು. ವಿಷ್ಣುದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸದವನು ವೈಷ್ಣವನಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯ ೭ ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ—“ಸರ್ವಾಸಾಮಪಿ ದೀಕ್ಷಾಣಾಂ ವಿಷ್ಣು ದೀಕ್ಷಾಧಿಕಾಮತಾ | ಯತಃಸರ್ವೇಶ್ವರೋವಿಷ್ಣುರ್ದೇವಾನಾಮಪಿ

ದೇವತಾ ||೫೩|| ಯಸ್ಯಸ್ಯಾ ದ್ವೈಷ್ಟವೀದೀಕ್ಷಾ ಸರ್ವೇರ್ಮಾನೈಃ ಸವೀ
ಕ್ಷಿತಃ || ಅವಜಾನಾತಿ ಯಸ್ತಂತು ಸೋವಜಾನಾತಿ ಕ್ಷೇಶವಂ ||೫೪|| ಅಂ
ಕಿತಂ ಶಂಖಚಕ್ರಾ ದ್ವೈರ್ವಿಷ್ಟ ದೀಕ್ಷಾನ್ವಿತಂ ನರಂ || ಯೋನಿಂದತಿ
ವಿಮೂಢಾತ್ಮಾ ಸದ್ವೈಷ್ಟಾ ವಿಷ್ಟ ಮೇವಹಿ ||೫೫|| ನೀಚ ವರ್ಮೋಪಯೋ
ವಿಷ್ಟ ದೀಕ್ಷಾ ವಾನ್ ಸಹಿಬಂಧುವತ್ || ವಿನಾಪ್ರಾಣಾಮಂ ಮಾನೈಃ ಸ
ರಾಮಕೃಷ್ಣಾದಿ ನಾನುಭಿಃ ||೫೬|| ಉಚ್ಚ ವರ್ಮೋಪ ಯೋ ವಿಪ್ರೋ ವೇದ
ವೇದಾಂಗ ಪಾರಗಃ || ಸದಾಚಾರ ರತೋಪಿಸ್ಯಾ ದ್ವಿಷ್ಟ ದೀಕ್ಷಾ ವಿ
ವರ್ಜಿತಃ ||೫೭|| ಸಚೋರವದ್ಬಹಿಷ್ಕಾರ್ಯಸ್ತ ಸ್ತೈದತ್ತಂಚ ನಿಷ್ಫಲಂ ||
ಪಾತ್ರಂ ಹಿ ಪರಮಂಪೋಕ್ಷಂ ಹವ್ಯಕವ್ಯಾದಿತಃ ಸದಾ ||೫೮|| ಯಸ್ಯಸ್ಯಾ
ದ್ವೈಷ್ಟವೀದೀಕ್ಷಾದತ್ತಂ ಭವತಿ ಚಾಕ್ಷಯಂ || ” ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅನ್ಯದೇವತೆ
ಗಳನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಆ ದೀಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವವರು ಅನೇ
ಕರುಂಟು. ಶ್ರೇವದೀಕ್ಷಾ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ದೀಕ್ಷೆಗಳಿಗಿಂತಲೂ ವಿಷ್ಟ
ದೀಕ್ಷೆಯು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದು. ಅದೇಕೆಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಸಕಲ ದೇವತೆ
ಗಳಿಗೂ ವಿಷ್ಟವು ಸ್ವಾಮಿಯಾಗಿರುವನು. ದೇವತೆಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ದೇವತೆ
ಯೆಂದೆನಿಸುವನು. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಟ ದೀಕ್ಷೆಯು ಉತ್ತಮವಾದುದು.
ಯಾವನಿಗೆ ವಿಷ್ಟದೀಕ್ಷೆಯು ಇರುವುದೋ ಆತನು ಸರ್ವ ಮಾ
ನೈನು. ಅವನನ್ನು ಯಾರಾದರೂ ಅವಮಾನ ಮಾಡಿದರೆ ವಿಷ್ಟವನ್ನೇ
ಅವಮಾನಮಾಡಿದಂತಾಗುವುದು. ನೀಚವರ್ಣನಾದರೂ ಯಾವನು ವಿಷ್ಟ
ದೀಕ್ಷೆಯುಳ್ಳವನೋ ಅವನನ್ನು ಬಂಧುವಂತೆ ಭಾವಿಸಬೇಕು. ಅಂತಹ
ವನಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾತ್ರ ಮಾಡಬಾರದು—ರಾಮ ಕೃಷ್ಣಾದಿ ಹೆಸರುಗೆ
ಳಿಂದ ಅವನನ್ನು ಗೌರವಪಡಿಸಬೇಕು ಉತ್ತಮ ಜಾತಿಯಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ
ಕುಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ವೇದ ವೇದಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಪಾರಂಗತನಾಗಿ, ಸದಾಚಾರ
ಸಂಪನ್ನನಾಗಿದ್ದರೂ, ವಿಷ್ಟ ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸದಿದ್ದರೆ, ಅವನನ್ನು
ಚೋರನನ್ನು ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಹೊರಗೆ ಹಾಕಬೇಕು. ಅವನಿಗೆ ಯಾವ
ದಾನಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೂ ನಿಷ್ಫಲವೇ ಆಗುವುದು. ಯಾವನು ವೈಷ್ಟ
ವದೀಕ್ಷೆ ಉಳ್ಳವನೋ ಅವನೇ ಸತ್ತಾತ್ರನು. ಹವ್ಯಕವ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು
ಮಾಡುವಾಗ ಈತನಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪಕೊಟ್ಟರೂ, ಅದು ಅಕ್ಷಯವಾಗುವುದು.
ಎಂಬಿವೇ ಮೊದಲಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಟ ದೀಕ್ಷೆಗೆ ಮಹಾ ಮಹಿಮೆ

ಯನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ವಿಷ್ಣುದೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಬಾಹ್ಯದೀಕ್ಷೆಯಂತಲೂ
 ಅಂತರದೀಕ್ಷೆಯಂತಲೂ ಎರಡು ಪ್ರಕಾರ. ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯದ ಮೇಲಿನ
 ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ “ದೀಕ್ಷಾ ಹಿ ದ್ವಿವಿಧಾಪ್ರೋಕ್ತಾ ಬಾಹ್ಯಾಭ್ಯಂತರ ಭೇದತಃ
 ಜ್ಞಾನಿನಾ ಮುಭಯಂತತ್ರ ಬಾಹ್ಯೋವ್ಯಾಜ್ಞಾನಿನಾಂ ಭವೇತ್ ||೨೯||
 ಅಯಂ ಸರ್ವೇಷ್ಟದಾತಾ ಮೇ ಸರ್ವಾನಿಷ್ಟ ನಿವಾರಕಃ || ಸರೋತ್ತಮೋ
 ಯಮೇವೈಕಸ್ತದೀಯೋ ಹಂಸಮೇಪತಿಃ ||೪೦|| ಇತಿ ಜ್ಞಾನಂ
 ನಿಶ್ಚಿತಂ ಯತ್ಸಾದೀಕ್ಷಾ ಭ್ಯಂತರಾಮತಾ ||” ದೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಬಾಹ್ಯ ಅಭ್ಯಂ
 ತರವೆಂದು ಎರಡು ಪ್ರಕಾರಗಳುಂಟು. ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಈ ಎರಡು ವಿಧ
 ದೀಕ್ಷೆಯೂ ಉಂಟು. ಅಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಅಂದರೆ ಸಣ್ಣ ಮಕ್ಕಳು ಮೊದಲಾದ
 ವರಿಗೆ ಬಾಹ್ಯದೀಕ್ಷೆಯು ಇದ್ದೇ ಇರಬೇಕು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯಂತರದೀಕ್ಷೆ
 ಯು ಯಾವುದೆಂದರೆ, ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನು ನನಗೆ ಸರೋತ್ತಮನನ್ನು ಕೊಡು
 ವನನು, ಸಕಲವಾದ ಅನಿಷ್ಟಗಳನ್ನು ನಿವೃತ್ತಿ ಮಾಡುವನು ಪರಮಾತ್ಮ
 ನೊಬ್ಬನೇ ಸರೋತ್ತಮನು; ನಾನು ಯಾವಾಗಲೂ ಅವನ ಅಧೀನನು;
 ನನಗೆ ಅವನು ಸ್ವಾಮಿಯು ಎಂಬ ಜ್ಞಾನವು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ (ಸಂತಯ
 ವಿಲ್ಲದೆ) ಇರುವುದೇ ಅಭ್ಯಂತರದೀಕ್ಷೆಯು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಅದೇ
 ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ದಾಸರಾಯರು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಹರಿಯೇ
 ಸರೋತ್ತಮನು; ಕ್ಷರಾಕ್ಷರ ಪುರುಷರಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಂದ ಪೂಜಿತ
 ವಾದ ಪಾದಕಮಲಗಳುಳ್ಳವನು. ಜನನ ಮರಣಾದಿ ದೋಷವಿಲ್ಲದವನು
 ಆನಂದಸ್ವರೂಪನು, ಸರ್ವತ್ರ ವಾಸಮಾಡುವವನು ಎಂದು ತಿಳಿದು
 ಸರ್ವದಾ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವುದೇ ಅಂತರದೀಕ್ಷೆ. ||೧೮||

ಅವತಾರಿಕೆ : - ಮತ್ತೂ ಅಭ್ಯಂತರದೀಕ್ಷೆಯನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಹೇಯ ವಸ್ತುಗಳಿಲ್ಲ ಮೋಷಾ

ದೇಯ ವಸ್ತುಗಳಿಲ್ಲ ನ್ಯಾಯಾ

ನ್ಯಾಯ ಧರ್ಮಗಳಿಲ್ಲ ದ್ವೇಷಾಸೂಯೆ ಮೊದಲಿಲ್ಲ |

ತಾಯಿತಂದೆಗಳಿಲ್ಲ ಕಮಲ ದ

ಲಾಯತಾಕ್ಷಗೆ ಯೆನಲು ಈಸೋ

ಕಾಯಿಯೆಂದದಿ ಮುಣಗಗೊಡದೆ ಭವಾಬ್ಧಿ ದಾಟಿಸುವ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ :—ಕಮಲದಳಾಯತಾಕ್ಷಗೆ = ಕಮಲ ದಳಗಳಂತೆ
 ಎತ್ತರವಾದ ನೇತ್ರಗಳುಳ್ಳ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ, ಹೇಯವಸ್ತುಗಳಿಲ್ಲ

ಞಾನವ ವಸ್ತುವು ನಮ್ಮಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ನಮಗೆ ಬಹಳ ದುಃಖಕರವಾಗಿ ಕಾಣುವುದೋ ಅದು ಕಳೆದುಹೋದರೆ ಸಾಕೆಂದು ತೋರುವುದೋ ಅಂತಹ ವಸ್ತುಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಉಪಾದೇಯ ವಸ್ತುಗಳಿಲ್ಲ = ಯಾವ ವಸ್ತುಗಳು ಇದ್ದರೇನೆ ಸುಖವೆಂದು ತೋರುವುದೋ ಅಂತಹ ವಸ್ತುಗಳೂ ಇಲ್ಲ. ನ್ಯಾಯಾನ್ಯಾಯಧರ್ಮಗಳಿಲ್ಲ = ಇದು ನ್ಯಾಯ ಇದು ಅನ್ಯಾಯ ಎಂಬ ಧರ್ಮಭೇದಗಳೂ ಇಲ್ಲ ದ್ವೇಷಾಸೂಯೆ ಮೊದಲಿಲ್ಲ = ಒಬ್ಬರಲ್ಲಿ ದ್ವೇಷ ಮತ್ತೊಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಹೊಟ್ಟೆಯಕಿಚ್ಚು ಮೊದಲೇ ಇಲ್ಲ. ತಾಯಿತಂದೆಗಳಿಲ್ಲ = ಈತನಿಗೆ ತಾಯಿತಂದೆಗಳಿಲ್ಲ, ಯೆನಲು = ಎಂದು ಪಾಸನೆ ಮಾಡಲು, ಈಸೋಕಾಯಿಯಂದದಿ = ಸೋರಿಕಾಯಿಯಂತೆ, ಮುಣಗಗೊಡದೆ = ನೀರೊಳಗೆ ಮುಣಗಿಸದೆ ಸೋರೋಕಾಯಿಯು ಹೇಗೆ ತೇಲಿಸುವುದೋ ಹಾಗೆ, ಭವಾಬ್ಧಿ = ಸಂಸಾರಸಮುದ್ರವನ್ನು, ದಾಟಿಸುವ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ :—ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಜನರಿಗೆ ಪ್ರಬಲವಾದ ದುಃಖಗಳು ಎರಡುಂಟು. ಭಾಗವತ ಸಪ್ತಮಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ “ಯಸ್ಮಾಪ್ತ್ಯಿ ಯಾಪ್ರಿಯ ವಿಯೋಗ ಸಯೋಗ ಜನ್ಮಶೋಕಾಗ್ನಿನಾ ಸಕಲ ಯೋನಿಷು ದಹ್ಯ ಮಾನಃ” ಯಾವ ವಸ್ತು ನಮಗೆ ಬಹಳ ಪ್ರಿಯಕರವೋ ಯಾವ ವಸ್ತು ವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ನಾವು ಕ್ಷಣವಾದರೂ ಇರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಭಾವಿಸಿರುವೆವೋ ಅಂತಹ ವಸ್ತುವೇ ನಮ್ಮನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ತೊಲಗೋಣವು ಮತ್ತು ಯಾವ ವಸ್ತುವನ್ನು ನಾವು ಬಹಳ ಹೇಯವೆಂದು ತಿಳಿದು ಈ ಪದಾರ್ಥವು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಎಂದಿಗೂ ಬರದಂತೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದಿರುವೆವೋ ಆ ವಸ್ತುವು ನಮ್ಮನ್ನು ಬಿಡುವಂತಿಲ್ಲದಿರುವುದು ಇವೆರಡಕ್ಕಿಂತಲೂ ದುಃಖಕರವಾದುದು ಯಾವುದು? ಪರಮಾತ್ಮನು ಜಗತ್ಕುಟುಂಬಿಯಾದರೂ ಇದು ಬೇಕಾದ ವಸ್ತು, ಇದು ಬೇಡದ ವಸ್ತು ಎಂಬ ಭಾವನೆಯೇ ಆತನಿಗೆ ಇಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಇದು ನ್ಯಾಯ, ಇದು ಅನ್ಯಾಯವೆಂಬ ಭಾವನೆಯೂ ಇಲ್ಲ. “ಯೇದೋಷಾಘತರತ್ರಾಪಿತೇಗುಣಾಃ ಪರಮೇನುತಾಃ” ಎಂಬ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಇತರ ಜನರಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ದೋಷವೆಂದು ಕಂಡುಬರುವುದೋ ಅದು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಗುಣವಾಗಿಯೇ ಕಾಣುವುದು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಒಬ್ಬನಲ್ಲಿ ದ್ವೇಷವಿಲ್ಲ; ಒಬ್ಬನಮೇಲೆ ಹೊಟ್ಟೆ ಕಿಚ್ಚಿಲ್ಲ, ತಂದೆ ತಾಯಿಗಳಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ತಿಳಿದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವುದೂ

ಒಂದು ಅಂತರ ದೀಕ್ಷೆಯು. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ಒಣ ಸೋರೆ ಕಾಯಿಯನ್ನು ಸೊಂಟಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ನೀರೊಳಗೆ ಯಾಸುವನನ್ನು ಆ ಸೋರೆಕಾಯಿಯು ಮುಣಗಗೊಡದೆ ಹೇಗೆ ತೇಲಿಸುವುದೋ ಹಾಗೆ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಅಂತರ ದೀಕ್ಷೆಯಿಂದ ತನ್ನನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವವರನ್ನು ಸಂಸಾರ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಮುಣಗಗೊಡಿಸದೆ ತೇಲಿಸಿ ಉದ್ಧರಿಸುವನು ||೧೯||

ಅವತಾರಿಕೆ : — ಬಾಹ್ಯಾಂತರಗಳೆಂಬ ಎರಡು ದೀಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಮಂದನಾದರು ಸರಿಯೆ ಗೋಪೀ
ಚಂದನ ಶ್ರೀಮುದ್ರೆಗಳ ನಲು
ವಿಂದ ಧರಿಸುತ ಶ್ರೀ ತುಲಸಿ ಪದುಮಾಕ್ಷ ಸರಗಳನು |
ಕಂಧರದ ಮಧ್ಯದಲಿ ಧರಿಸಿ ಮು
ಕುಂದ ಶ್ರೀ ಭೂರಮಣ ತ್ರಿಜಗ
ದ್ವಂದ್ಯ ಸರ್ವಸ್ವಾಮಿ ಮಮಕುಲದೈವನೆನೆ ಪೊರೆವ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ : — ಮಂದನಾದರು ಸರಿಯೆ = ಅಜ್ಞಾನಿಯಾದರೂ ಸರಿಯೆ, ಗೋಪೀಚಂದನ ಶ್ರೀಮುದ್ರೆಗಳ, ನಲುವಿಂದ = ಸಂತೋಷದಿಂದ, ಧರಿಸುತ = ಧಾರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾ, ಶ್ರೀ ತುಲಸಿ ಪದುಮಾಕ್ಷ ಸರಗಳನು, ಕಂಧರದ = ಕತ್ತಿನ, ಮಧ್ಯದಲಿ, ಧರಿಸಿ, ಮುಕುಂದ = ಮೋಕ್ಷ ಪ್ರದನಾದ, ಶ್ರೀ ಭೂ ರಮಣ = ಶ್ರೀದೇವಿ ಮತ್ತು ಭೂದೇವಿಯರಿಗೆ, ಪತಿಯೆ, ತ್ರಿಜಗ ದ್ವಂದ್ಯ = ಮೂರುಲೋಕದ ಜನರಿಂದಲೂ ವಂದ್ಯನೆ, ಸರ್ವಸ್ವಾಮಿ = ಸಕಲ ಜಗತ್ತಿಗೂ ಸ್ವಾಮಿಯಾದವನೆ, ಮಮ ಕುಲದೈವನೆನೆ = ನನ್ನ ಕುಲದೈವನೆ, ಯೆನೆ = ಈ ಪ್ರಕಾರ ಧ್ಯಾನಮಾಡಲು = ಚಿಂತಿಸಲು, ಪೊರೆವ = ರಕ್ಷಿಸುವನು

ತಾತ್ಪರ್ಯ : — ಅಜ್ಞಾನಿಯಾದರೂ ವಿಷ್ಣು ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. “ ನಾಮಚಿನ್ಮಾದಿನಾ ದೇಹೇ ವಂದಿನಾವಾವ್ಯದಾಂಕನಂ || ಸಾಬಾಹ್ಯಾಪ್ರೋಚ್ಯತೇದೀಕ್ಷಾಹ್ಯಜ್ಞಾನಂಜ್ಞಾನಿನಾಮಪಿ || ಶಿಶವಃ ಪಶವೋನ್ನಾನಿಪಾತ್ರಾಣ್ಯಾಭರಣಾನಿಚ || ೪೨ || ರಥಧ್ವಜ ಪತಾಕಾದಿ ಸರ್ವ ಮಜ್ಞಾನ ಮುಚ್ಯತೇ || ಏತೇಷಾಂಹಿಮದೀಯತ್ವ ಜ್ಞಾನನಾಯ ಲಿಖೇ

ತ್ವಯಂ || ” ಗೋಪೀಚಂದನದಿಂದ ೧೨ ಊರ್ಧ್ವ ಪುಂಡ್ರಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ, ಮೇಲೆ ಶಂಖ, ಚಕ್ರ, ಗದಾ, ಪದ್ಮ, ನಾರಾಯಣ ಮುದ್ರೆಗಳನ್ನು ಧರಿಸುವುದು ಮತ್ತು ತಪ್ತ ಮುದ್ರಾಧಾರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಇವುಗಳು ಬಾಹ್ಯ ದೀಕ್ಷೆಗಳು. ಈ ದೀಕ್ಷೆಗಳು ಅಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೂ, ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೂ ಸಮವಾದುವು. ಆದುದರಿಂದ ಎಲ್ಲರೂ ಧರಿಸಬೇಕು. ಅಜ್ಞಾನಿಗಳೆಂದರೆ ಸಣ್ಣ ಮಕ್ಕಳು, ಪಶುಗಳು, ಅಡಿಗೆ ಮಾಡುವ ಪಾತ್ರೆಗಳು, ಮನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಗಡಿಗೆ ಮಡಕೆ ಮೊದಲಾದವು, ಒಡವೆಗಳು, ರಥ, ಧ್ವಜ, ಪತಾಕಾದಿ ಎಲ್ಲಾ ಪದಾರ್ಥಗಳೂ ಅಜ್ಞಾನಿಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರುವವು. ಈ ವಸ್ತುಗಳಮೇಲೆ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಭಗವತ್ಸಂಬಂಧಿಗಳೆಂದು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ದ್ವಾದಶನಾಮಗಳನ್ನು, ಮುದ್ರೆಗಳನ್ನು ತಾನೇ ಹಚ್ಚಬೇಕು. ಅದರಂತೆ ಅವುಗಳಮೇಲೆ ಯಾವಾಗಲೂ ವಿಷ್ಣುದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಕಾಣುವಂತೆಯೂ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಇರುವಂತೆಯೂ ಸುಣ್ಣದಿಂದಲೋ ಬಣ್ಣದಿಂದಲೋ ಗುರ್ತು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಮೇಲಿನ ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ದಾಸರಾಯರು ಇಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಹೀಗೆ ಗೋಪೀಚಂದನ ಮುದ್ರೆಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ಕಂಠದಲ್ಲಿ ತುಳಸೀಮಣಿ ಮಾಲೆಯನ್ನು ಪದ್ಮಾಕ್ಷದ ಸರವನ್ನು ಧರಿಸಿದರೆ ಬಾಹ್ಯದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಧರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ತದನಂತರ ಮುಕುಂದ, ಮೂರುಲೋಕವಂದ್ಯ, ಸರ್ವಸ್ವಾಮಿ ನಮ್ಮ ಕುಲದೈವನೆ ಎಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವುದು ಅಂತರ ದೀಕ್ಷೆ. ಇವೆರಡರಿಂದ ದೀಕ್ಷಿತನೆಂದೆನಿಸಿದವನನ್ನು ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನು ರಕ್ಷಿಸುವನೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ ||೨೦||

ಅನಂತಾರಿಕೆ :—ಜೀವನು ಭ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ಬಿಂಬರೂಪಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಮಾಡಿಸುವುದನ್ನು ತಾನು ಮಾಡಿದುದಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವನೇ ಹೊರತು ನಿಜವಾಗಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಜೀವನು ಸ್ವತಂತ್ರನಲ್ಲ, ಅಸ್ವತಂತ್ರನೆಂದು ಸ್ಥಾಪಿಸುತ್ತಾರೆ :—

ಪ್ರಾಯ ಧನಮದದಿಂದ ಜನರಿಗೆ

ನಾಯಕಪ್ರಭುವೆಂಬೆ ಪೂರ್ದದಿ

ತಾಯಿ ಪೊಟ್ಟಿಯೊಳಿರಲು ಪ್ರಭುವೆಂದೇಕೆ ಕರೆಯರಲ್ಕೆ||

ಕಾಯ ನಿನ್ನನು ಬಿಟ್ಟುಪೋಗಲು

ರಾಯ ನೀನೆಂಬೋ ಪ್ರಭುತ್ವ ಪ

ಲಾಯ ನವ ನೈದಿತು ಸಮಾಪದಲ್ಲಿದ್ದರದು ತೋರು ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ :—ಪ್ರಾಯ=ಯಾವನ, ಧನ, ಇವೆರಡರ ಮದದಿಂದ, ಜನರಿಗೆ, ನಾಯಕ=ನಾನು ರಕ್ಷಕನು, ಪ್ರಭು=ನಾನು ಧೊರೆಯು. ಯೆಂಬೆ=ಎನ್ನುವೆ, ಪೂರ್ವದಿ=ಇದಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ, ತಾಯಿ:ಪೊಟ್ಟಿಯೊಳಿರಲು =ತಾಯಿಯ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿರುವಾಗೆ, ಪ್ರಭುವೆಂದು ಏಕೆ ಕರೆಯರಲ್ವೆ= ನೀನೇ ಪ್ರಭುವಾದುದು ನಿಜವಾದರೆ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿರುವಾಗೆ ನಿನ್ನ ಪ್ರಭುತ್ವವು ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದಿತು? ಕಾಯ ನಿನ್ನನು ಬಿಟ್ಟುಪೋಗಲು=ದೇಹವು ನಿನ್ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಹೋದಮೇಲೆ, ರಾಯನೀನೆಂಬೋ ಪ್ರಭುತ್ವ, ಪಲಾಯ ನವನೈದಿತು= ಓಡಿಹೋಯಿತು, ಅದು=ಆ ಪ್ರಭುತ್ವವು ಸಮಾಪದಲ್ಲಿದ್ದರೆ ತೋರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ :—ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಜನರು ಯಾವನ ಮತ್ತು ಧನ ಇವೆರ ಡರ ಮದದಿಂದ ನಾನು ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಪೋಷಿಸುತ್ತಿರುವೆನು. ನಾನು ಧೊರೆ ಯೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವರು. ನಾನು ಪ್ರಭುವೆಂದು ಹೇಳುವವ ರನ್ನು ಈ ಸ್ಥೂಲದೇಹವನ್ನು ನೋಡಿ ಪ್ರಭುವೆನ್ನುವರೊ? ಅಥವಾ ಜೀವ ವನ್ನೋ? ದೇಹಕ್ಕೆ ಪ್ರಭುತ್ವ ಕೊಟ್ಟರೆ ತಾಯಿಯ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಈ ಶರೀರ ಪೂರ್ಣವಾದಾಗಲೂ, ಮಗುವಾಗಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಇದೇ ಶರೀರವಿದ್ದಿ ತಷ್ಟೆ? ಆಗೇಕೆ ಪ್ರಭುವೆಂದು ಯಾರೂ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ? ಭಾಗವತ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ “ ಕಾಲಕರ್ಮ ಗುಣಾಧೀನೋ ದೇಹೋಯಂ ಪಾಂಚಭೌತಿಕಃ || ಕಥಮನ್ಯಾಂಸ್ತು ಗೋಪಾಯೇತ್ಸರ್ಪಗ್ರಸ್ತೋ ಯಥಾಪರಂ ” ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತೆ ಶರೀರವು ಪ್ರಭುವಾದುದೇ ನಿಜವಾದರೆ ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣು ಕಿವಿ ಮೊದಲಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ನಮ್ಮನ್ನೇಕೆ ಬಿಡುವುದು ನಮ್ಮ ಪ್ರಭುತ್ವವು ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಏಕಿಲ್ಲ? ಶರೀರವು ನಮ್ಮನ್ನೇಕೆ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗುವುದು? ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಶರೀರವು ಕಾಲ, ಕರ್ಮ, ಗುಣಗಳು ಇವುಗಳ ಅಧೀನದಲ್ಲಿರುವ ಪಂಚಭೂತಸಂಬಂಧವಾದುದು. ಇಂತಹ ಶರೀರದಿಂದ ನಾವು ಮತ್ತೊಬ್ಬರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತೇವೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಒಂದು ಹಾವಿನ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿರುವ ಕಪ್ಪೆಯು ಮತ್ತೊಂದು ಹಾವಿನ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿರುವ ಕಪ್ಪೆಯನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತೇನೆಂದು ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡು

ವದು ಹೇಗೋ ಹಾಗಾಗುವದೆಂದು ಭಾಗವತ ಶ್ಲೋಕದ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಭುತ್ವವು ದೇಹಕ್ಕಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಮತ್ತೆ ಜೀವನನ್ನೇ ಪ್ರಭುವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತೇನೆಂದರೆ, ಈ ಶರೀರವು ಜೀವನನ್ನ ಬಿಟ್ಟು ಹೋದಮೇಲೆ ಜೀವನ ಪ್ರಭುತ್ವವು ಎಲ್ಲಿರುವದು? ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀವನು ಪ್ರಭುವಲ್ಲ; ದೇಹವು ಪ್ರಭುವಲ್ಲ; ಮತ್ತೇನನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು ದೇಹವುಳ್ಳ ಜೀವನು ಅಂದರೆ ದೇಹಿಯೇ ಪ್ರಭುವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಆ ದೇಹಿಗಾದರು ಬಾಲ್ಯ ವಾರ್ಧಿಕ್ಯ ದಿಶೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಭುತ್ವ ಬರುವುದೆ? ಇಲ್ಲ, ಹಿಂದೂ ಇಲ್ಲ; ಮುಂದೂ ಇಲ್ಲ. ಈ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮೊಳಗಿದ್ದು ಬಿಂಬರೂಪಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಮಾಡಿಸುವ ಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ಯಾವ ನಾದಿ ಮದಗಳಿಂದ ತಾನು ಪ್ರಭುವೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಭಾಗವತ ದಶಮ ಸ್ಕಂಧ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿರುವ ಮುಚಕುಂದ ಸ್ತುತಿಯಲ್ಲಿ ಮುಚಕುಂದ ರಾಜನು ಹೇಳಿರುವದೆಂತೆನೆ:—“ ಪುರಾರಘೈರ್ಹೇಮ ಪರಿಷ್ಕೃತೈಶ್ಚರ್ಮ ಮತಂಗಜೈರ್ವಾನರದೇವಸಂಜ್ಞತಃ || ಸವನ ಕಾಲೇನ ದುರತ್ಯಯೇನವೈ ಕಳೇಬರೋವಿಟ್ ಕ್ರಿಮಿಭಸ್ಮ ಸಂಜ್ಞತಃ ” ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬಂಗಾರಮಯ ವಾದ ದಿವ್ಯ ರಥಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಆನೆಗಳ ಮೇಲೆ ಮೆರೆಯುತ್ತಾ ಯಾವನು ರಾಜಾಧಿರಾಜನೆಂದು ಹೊಗಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವನೋ ಅದೇ ಮಹಾರಾಜನೇ ದಾಟಲಶಕ್ಯವಾದ ಕಾಲದಿಂದ ಅಯುಷ್ಯವು ಕ್ಷೀಣವಾಗಿ ರಾಜನೆಂಬ ಬಿರುದುಳ್ಳ ಆ ಶರೀರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಡಲೆ ಆ ರಾಜ ಶರೀರದಲ್ಲಿರುವ ರಾಜತ್ವವು ಹೋಗಿ, ವಿಟ್ ಅಂದರೆ ಅಮೇಧ್ಯ, ಕ್ರಿಮಿ, ಅಥವಾ ಭಸ್ಮವೆನಿಸುವನು. ಶರೀರವನ್ನು ಭಸ್ಮಮಾಡದೆ ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟರೆ, ನರಿ ನಾಯಿಗಳು ತಿಂದು ಕಡೆಗೆ ಮಲರೂಪವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವುದು. ಅಥವಾ ಹುಳುವು ರೂಪವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವುದು. ಸುಟ್ಟರೆ ಭಸ್ಮವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವುದು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ರಾಜತ್ವವು ಎಲ್ಲಿ ಹೋಯಿತು ಎಂದು ಮುಚಕುಂದ ರಾಜನ ವಾಕ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಭುತ್ವಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಸಲ್ಲುವುದೇ ಹೊರತು ದೇಹಗಳಿಗೆ ಎಂದಿಗೂ ಆ ಶಬ್ದವು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ

||೧೯||

ಅವತಾರಿಕೆ:—ಸರ್ವ ಜಗತ್ತಿಗೂ ಪ್ರಭುವಾದ ಸ್ವತಂತ್ರನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ, ದಾಸನೂ, ಅಸ್ವತಂತ್ರನೂ ಆದ ತನಗೂ ಅಭೇದವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿ

ಕೊಂಡು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ತಾನೆಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವವನು ಮೂರ್ಖನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾಳೆ—

ವಾಸುದೇವೈಕಪ್ರಕಾರದಿ

ಈಶನೆನಿಸುವ ಬ್ರಹ್ಮ ರುದ್ರ ಶ

ಚೀತ ಮೊದಲಾದಮರಲಿಲ್ಲರು ದಾಸರೆನಿಸುವರು ||

ಈ ಸುಮಾರ್ಗವ ಬಿಟ್ಟು ಸೋಹ ಮು

ಪಾಸನೆಯ ಗೈವ ನರದೇಹ ಜ

ದೈಶಿಕ ಕ್ಲೇಶಗಳು ಬರಲದನೇಕೆ ಬಿಡಿಸಿಕೊಳ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ :—ವಾಸುದೇವನು=ವಾಸುದೇವಾತ್ಮಕ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನು, ಏಕಪ್ರಕಾರದಿ=ಒಂದೇರೀತಿಯಾಗಿ, ಈಶನೆನಿಸುವ=ಈಶ್ವರನೆನಿಸುವನು. ಬ್ರಹ್ಮ, ರುದ್ರ, ಶಚೀಶ=ಶಚಿಪತಿಯಾದ ಇಂದ್ರದೇವರು, ಮೊದಲಾದ ಅಮರಲಿಲ್ಲರು=ದೇವತೆಗಳಿಲ್ಲರು, ದಾಸರೆನಿಸುವರು. ಈ ಸುಮಾರ್ಗವ=ಹೀಗೆ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವ ಸನ್ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಸೋಹಮುಪಾಸನೆಯ=ಆ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ನಾನೆಂದು ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು, ಗೈವ=ಮಾಡುವ, ನರ=ಮನುಷ್ಯನು, ದೇಹಜ=ದೇಹಸಂಬಂಧವಾದ, ಮತ್ತು ದೈಶಿಕ=ದೇಶಸಂಬಂಧವಾದ, ಕ್ಲೇಶಗಳು=ದುಃಖಗಳು, ಬರಲು, ಅದನು=ಆ ದುಃಖಗಳನ್ನು ಏಕೆ, ಬಿಡಿಸಿಕೊಳ=ಬಿಡಿಸಿಕೊಳ್ಳನು

ತಾತ್ಪರ್ಯ :—ಭಾಗವತ ಏಕಾದಶಸ್ಕಂಧ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ ತಾತ್ಪರ್ಯದಲ್ಲಿ “ಪೂರ್ಣತ್ವಾದಾತ್ಮ ಶಬ್ದೋಕ್ತಃ ಕಶ್ಚಿತ್ಸರ್ವ ನರೋತ್ತಮಃ|| ಸೋಪಿ ನಾರಾಯಣೋನಾನ್ಯಃ ಸಚ ಸರ್ವೇಷು ಸಂಸ್ಥಿತಃ|| ತದ್ವಶಾ ಇತರೇಸರ್ವೇ ಶ್ರೀ ಬ್ರಹ್ಮೇಶ ಪುರಸ್ಕರಾಃ || ಇತಿ ಪಶ್ಯತಿ ಯೋ ಬುದ್ಧಾಃ ಸತುಭಾಗವತೋತ್ತಮಃ” ಪೂರ್ಣ ಗುಣಾತ್ಮಕನಾದುದರಿಂದ ಆತ್ಮನೆಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳವನು, ಅವನು ಸರ್ವಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಉತ್ತಮನು. ಅವನಾರಿಂದರೆ ನಾರಾಯಣನೇ ಹೊರತು ಮತ್ತಾರೂ ಅಲ್ಲ ಅವನೇ ಎಲ್ಲರ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಯಾಗಿರುವನು. ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರು, ಬ್ರಹ್ಮ ರುದ್ರಾದಿ ಸಕಲದೇವತೆಗಳು ಅವನ ಅಧೀನರಾಗಿರುತ್ತಿರುವರು ಎಂದು ಯಾವನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವನೋ ಅವನೇ ಭಾಗವತೋತ್ತಮನು ಯೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಅದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ದಾಸರಾಯರು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು.

ಪರಮಾತ್ಮನೊಬ್ಬನೇ ಸರ್ವೇಶ್ವರನು. ಬ್ರಹ್ಮ ರುದ್ರೇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರೂ ಆ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಕಿಂಕರರು. ಎಂದುಪಾಸನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವದೇ ಸದುಪಾಸನೆಯು. ಇಂತಹ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು “ ಸೋಹಂ ” ಅವನೇ ನಾನುಯೆಂದು ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವವನು ತನೋಯೋಗ್ಯನು. ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಜೀವನೆಂದು ಹೇಳುವದು ಸುಳ್ಳಾದರೆ ಮಿಥ್ಯೋಪಾಸನೆಯಿಂದ ತಮಸ್ಸಾಗಲಿ! ಅದು ನಿಜವಾದರೆ ಬಾಧಕವೇನು ? ಅಂದರೆ ಎಂದಿಗೂ ಅದು ನಿಜವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ದೇಹಜಯೆಂಬ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ ನಿಜವಾಗಿ ನಾನೇ ಪರಮಾತ್ಮನಾದರೆ ಅನಂದ ಸ್ವರೂಪನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ದುಃಖವಾವದು ! ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ದೇಹಸಂಬಂಧವಾದ ಹೊಟ್ಟೆಶೂಲೆ ಮೊದಲಾದವು, ಕಣ್ಣು ಕಾಣದೆ ಹೋಗುವದು ಮೊದಲಾದ ದುಃಖಗಳೇ ಆಗಲಿ, ಕಾಲಸಂಬಂಧವಾದ ಶೀತೋಷ್ಣ ಮೊದಲಾದ ದುಃಖಗಳೇ ಆಗಲಿ ಬಂದಾಗ ಅದನ್ನೇಕೆ ಅನುಭವಿಸಬೇಕು. ತಾನೇ ಈಶ್ವರನಾದಮೇಲೆ, ಆ ದುಃಖಗಳು ತನ್ನನ್ನು ಬಾಧಿಸದೆ ಅವುಗಳಿಂದ ಬಿಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಷ್ಟೆ ? ಆಶಕ್ತಿಯು ಇವನಿಗಿಲ್ಲದಮೇಲೆ ಇವನು ಈಶ್ವರನು ಹೇಗಾಗುವನು ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀವನು ಈಶ್ವರನೆಂದು ಎಂದಿಗೂ ಹೇಳಲಾಗದೆಂಬ ಭಾವ

||೨೨||

ಅವತಾರಿಕೆ :—ಜೀವನಿಗೆ ಈಶತ್ವವು ಬರುವ ಸಂಭವವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಜೀವನಿಗೂ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ ಇರುವ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ :—

ಆ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಲಿ ತ್ರಿಜಗ
ದ್ವ್ಯಾಪಕತ್ವ ನಿಯಾಮಕತ್ವ
ಸ್ಥಾಪಕತ್ವ ವಶತ್ವ ಈಶತ್ವಾದಿ ಗುಣಗಳಿಗೆ ||
ಲೋಪವಿಲ್ಲೇಕಪ್ರಕಾರ ಸ್ವ
ರೂಪವೆನಿಸವು ಸರ್ವಕಾಲದಿ
ಪೋಪವಲ್ಲವು ಜೀವರಿಗೆ ದಾಸತ್ವದೋಪಾದಿ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ :—ಆ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಲಿ = ಪರಮಾತ್ಮನಾಮಕ ತ್ರೀ ನಾರಾಯಣನಲ್ಲಿ, ತ್ರಿಜಗದ್ವ್ಯಾಪಕತ್ವ = ಮೂರು ಲೋಕವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡು ಇರುವಿಕೆ, ನಿಯಾಮಕತ್ವ = ಪ್ರೇರಿಸುವಿಕೆ, ಸ್ಥಾಪಕತ್ವ = ಹಿಂದುಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ

ನಿಲ್ಲಿಸುವಿಕೆ, ವಶತ್ವ=ಜನರನ್ನು ತನ್ನ ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ, ಈ ಶತ್ವಾದಿ=ಪ್ರಭುವಾಗಿರುವಿಕೆ ನೋದಲಾದ, ಗುಣಗಳಿಗೆ ಲೋಪವಿಲ್ಲ. ಏಕ ಪ್ರಕಾರ =ಒಂದೇರೀತಿಯಾಗಿ, ಈ ಗುಣಗಳೆಲ್ಲವು ಸ್ವರೂಪವೆನಿಸುವು= ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಸ್ವರೂಪ ಭೂತವಾಗಿರುವವು ಸರ್ವಕಾಲದಿ. ಜೀವರಿಗೆ ದಾಸತ್ವದೋಪಾದಿ ಜೀವರಿಗೆ ದಾಸತ್ವವು ಹೇಗೆ ಹೋಗದೋ ಹಾಗೆ ಪೋಪವಲ್ಲವು=ಹೋಗತಕ್ಕವುಗಳಲ್ಲ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ :—ಜೀವನಿಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಇಲ್ಲದ ಗುಣಗಳು ಪರ ಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಇರುವವು ಅವು ಯಾವುವೆಂದರೆ—ಪರಮಾತ್ಮನು ಮೂರು ಲೋಕದ ಒಳಗೂ ಹೊರಗೂ ಸಹ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವನು ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಜೀವರಿಗೆ ತ್ರಿಜಗದ್ವಾಸಕತ್ವವಿದ್ದರೂ, ಸ್ವತಂತ್ರ ವ್ಯಾಪಕರಲ್ಲ. ಅಸ್ವತಂತ್ರರು, ನಿಯಾಮಕತ್ವ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಭಗವದಧೀನರಾಗಿ ಭಗವಂತನಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ಅವನು ಕೊಟ್ಟ ಶಕ್ತಿಯಿಂದಲೇ ನಿಯಾಮಕರಾಗಿರು ವರು. ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ವತಂತ್ರ ನಿಯಾಮಕನು. ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಸಕಲ ಚೇತನರನ್ನು ನೀವು ಹೀಗೆಯೇ ಇರಬೇಕೆಂದು ತನ್ನ ವಶದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಯಾರಯಾರ ಯೋಗ್ಯತೆ ಎಷ್ಟೋ ಅಷ್ಟರೂಳಿಗೆ ಅವರು ಇರುವಂತೆ ಮಾಡಿ ರುವನು, ಈ ಅಧಿಕಾರವು ಯಾವಜೀವರಿಗೂ ಇಲ್ಲ. ಸರ್ವೇಶ್ವರನು ಪರಮಾತ್ಮನು. ಇಂತಹ ಪರಮಾತ್ಮನ ಗುಣಗಳು ಶಶ್ವದೇಕಪ್ರಕಾರವಾಗಿರು ವವು. ಜೀವನೇ ಪರಮಾತ್ಮನಾಗಿದ್ದರೆ ಈ ಗುಣಗಳು ಅವನಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಇರಬೇಕಾಗಿದ್ದಿತು. ಹಾಗಿಲ್ಲ. ಜೀವನು ಯಾವಾಗಲೂ ಅಪೂರ್ಣನು, ಜೀವನಿಗೆ ದಾಸತ್ವವು ಹೇಗೆ ನಿತ್ಯವೋ ಹಾಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಪ್ರಭುತ್ವಾದಿ ಗುಣಗಳು ನಿತ್ಯವು, ಇಂತಹ ಸ್ವಾಮಿಯು ನಾನೇ ಎಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಅವನಿಗೆ ದುಃಖಕರವಾದ ತಮಸ್ಸೇ ಪಾಪಪ್ರವಾಹವು ದು—

|| ೨೩ ||

ಅವತಾರಿಕೆ:—ಮತ್ತೂ ಜೀವವಿಲ್ಲಕ್ಷಣ ಪರಮಾತ್ಮನು ಎಂಬ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಗುಣಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ:—

ನಿತ್ಯನೂತನ ನಿರ್ದಿಶಾರ ಸು
ಹೃತ್ತಮ ಪ್ರಣವಸ್ಥವರೋ

ತೃಪ್ತಿಕಾರಣ ವಾಜಮನೋಮಯ ಸಾಮಗಾನರತ ||

ಪತ್ರ ಕಪಿಲ ಹಯಾಸ್ಕರೂಪದಿ

ಪೃಥಕ್ ಪೃಥಕ್ ಜೀವರೂಳಿದ್ದು ಪ್ರ

ವರ್ತಿಸುವನವರವರ ಯೋಗ್ಯತೆ ಕರ್ಮವನುಸರಿಸಿ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:—ನಿತ್ಯನೂತನ= ನಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ನೋಡುತ್ತಿರುವ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ಸಹ ಪ್ರತಿಕ್ಷಣದಲ್ಲೂ ಹೊಸಬನಾಗಿಯೇ ಕಾಣುವನು. ನಿರ್ದಿಶಾರ-ವಿಕಾರ ಶೂನ್ಯನು. ಸುಹೃತ್ತಮ-ಪ್ರಾಣಕ್ಕೆ ಸಮವಾದ ಪ್ರಿಯ ಬಾಂಧವನು, ಪ,ಣವಸ್ಕ-ಓಂಕಾರದಲ್ಲಿರುವ, ವರ್ಣ-ಅ, ಉ, ಮ, ಎಂಬ ವರ್ಣಗಳ, ಉತ್ಪತ್ತಿಕಾರಣ. ವಾಚ್ಯನೋಮಯ=ವಾಚ್ಯ, ಮನೋಮಯನೆನಿಸುವನು, ಸಾಮಗಾನರತ= ಸಾಮಗಾನಪ್ರಿಯನು, ದತ್ತಾತ್ರೇಯ ಕಪಿಲ, ಹಯಾಸ್ಕ-ಹಯಗ್ರೀವ, ರೂಪದಿ-ರೂಪಗಳಿಂದ, ಪೃಥಕ್ ಪೃಥಕ್ = ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಜೀವರೂಳಿದ್ದು, ಅವರವರ, ಯೋಗ್ಯತೆ= ಸ್ವರೂಪಯೋಗ್ಯತೆಗಳನ್ನು, ಕರ್ಮ= ಪ್ರಾರಬ್ಧ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು, ಅನುಸರಿಸಿ, ಪ್ರವರ್ತಿಸುವನು= ಮಾಡಬೇಕಾದುದನ್ನು ಮಾಡಿ ಮಾಡಿಸುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:—ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನು ನಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ಹೊಸಬನು, “ನಿತ್ಯಂನಿರೀಕ್ಷ್ಯ ಮಾಣಾನಾಂಯದ್ಯಪಿ ದ್ವಾರಕೌಕಸಾಂ || ನವಿತೃ ಪ್ಯಂತಿಹಿದೃಶಃ” ದ್ವಾರವತಿಯಲ್ಲಿರುವವರು ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಮತ್ತೂ ಹೊಸಬನಾಗಿಯೇ ಕಾಣುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಎಷ್ಟು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಆ ನೋಟಕರ ಕಣ್ಣುಗಳು ತೃಪ್ತಿಹೊಂದವು ಯೆಂದು ಭಾಗವತ ಪ್ರಥಮಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು ಆದ್ದರಿಂದ ಪರ ಮಾತ್ಮನು ನಿತ್ಯನೂತನನು. ಇಂತಹ ಗುಣವು ಮತ್ತಾವ ಜೀವರಿಗುಂಟು ಮತ್ತು ನಿರ್ದಿಶಾರನು. ಸ್ಥೂಲ ಶರೀರಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಲ್ಯಯೌವನ ವೃದ್ಧಾಪ್ಯ ದೇಶ ಮೊದಲಾದವು ಬರುತ್ತಾ ಬರುತ್ತಾ ಶರೀರಗಳು ವಿಕಾರಹೊಂದು ವವು. ಅಂತಹವಿಧವಾದ ವಿಕಾರವು ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಯಾವ ರೂಪಗಳಿಗೂ ಯಾವ ದೇಹಗಳಿಗೂ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ನಿರ್ದಿಶಾರನು. ಸುಹೃತ್ತಮನು ಅಂದರೆ “ನಿತ್ಯಂಪ್ರಾಣ ಸಮಃಸುಹೃತ್” ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಂತೆ ನಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ತನ್ನ ಪ್ರಾಣಕ್ಕೆ ಸಮನೆಂದು ಯಾರನ್ನು ಭಾವಿಸುವನೋ ಅವನೇ ಸುಹೃತ್ಯಂಬುವನು. ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಾಣ

ಕೃಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಿಯ ವಿಷಯನಾದುದರಿಂದ ಸುಹೃತ್ತಮನೆಂದರು. ಪ್ರಣವದ ' ಓಂ ೩ ಎಂಬ ಅಕ್ಷರದಲ್ಲಿ, ಅ, ಉ. ಮ ಎಂಬ ಮೂರು ವರ್ಣಗಳು ಸೇರಿರುವವು. ಇವು ಮೂರು ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲು ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವು. ವಾಙ್ಮಯ ಮನೋಮಯನೆಂದರೆ ಸರ್ವ ಜೀವ ರೊಳಿದ್ದು ವಾಙ್ಮನೋವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುವವನು. ನೇದಾ ನಾಂಸಾಮವೇದೋಸ್ತ್ರಿಯಂಬಗೀತಾ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವೇದಗಳೆಲ್ಲವೂ ಭಗವತ್ಪರವೇ. ಆದರೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸಾಮವೇದದಲ್ಲಿ ಭಗವನ್ಮಹಿಮೆ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಇರುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಾಮಗಾನರತ ಅಂದರು. ದತ್ತಾತ್ರೇಯ ಕಪಿಲ ಹಯಗ್ರೀವರೂಪಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಜೀವರೊಳಗೂ ಇದ್ದು ಅವರವರ ಸ್ವರೂಪ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನೂ ಪಾ,ರಬ್ಧ ಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ ಅನುಸರಿಸಿ ಅವರಿಂದ ಆಗಬೇಕಾದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಮಾಡಿಸುವನು, ಈ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಗುಣವಾದರೂ ಜೀವನಲ್ಲಿರುವುದೆ ? ಜೀವನು ಪರಮಾತ್ಮನಾಗುವುದೆಂತು ? ಇದು ಎಂದೂ ಅಸಂಭವವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ || ೨೪ ||

ಶ್ರುತಿಗಳಾತನ ಮಾತು ವಿಮಲ

ಸ್ಮೃತಿಗಳಾತನ ಶಿಕ್ಷೆ ಜೀವ

ಪ್ರತತಿ ಪ್ರಕೃತಿಗಳೆರಡು ಪ್ರತಿಮೆಗಳೆನಿಸಿಕೊಳುತಿಹವು||

ಇತರ ಕರ್ಮಗಳೆಲ್ಲ ಲಕುಮಾ

ಪತಿಗೆ ಪೂಜೆಗಳೆಂದು ಸ್ಮರಿಸುತ

ಚತುರ ವಿಧ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳ ಬೇಡದಿರು ಸ್ವಪ್ನದಲಿ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ :—ಶ್ರುತಿಗಳು ಆತನ ಮಾತು=ಪರಮಾತ್ಮನ ವಾಕ್ಯಗಳು, ವಿಮಲ=ನಿಷ್ಕಲ್ಮಷವಾದ, ಸ್ಮೃತಿಗಳು=ಪುರಾಣವಾಕ್ಯಗಳು, ಆತನ ಶಿಕ್ಷೆ=ಅಪ್ಪಣೆಯು, ಜೀವಪ್ರತತಿ=ಜೀವ ಸಂಘಗಳು, ಪ್ರಕೃತಿಗಳೆರಡು=ಪ್ರಕೃತಿ ಇವೆರಡು, ಪ್ರತಿಮೆಗಳೆನಿಸಿಕೊಳುತಿಹವು. ಇತರ ಕರ್ಮಗಳೆಲ್ಲ=ನಡೆಯುವ ಮಿಕ್ಕ ಎಲ್ಲಾ ಕಾರ್ಯಗಳು, ಲಕುಮಾಪತಿಗೆ=ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ, ಪೂಜೆಗಳೆಂದು ಸ್ಮರಿಸುತ, ಸ್ವಪ್ನದಲಿ=ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಾದರೂ, ಚತುರ್ವಿಧ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳ=ಧರ್ಮ ಅರ್ಥ ಕಾಮ ಮೋಕ್ಷಗಳೆಂಬ ನಾಲ್ಕು ವಿಧ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಬೇಡದಿರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ :—ಶ್ರುತಿಗಳೆಲ್ಲವು ಭಗವಂತನ ವಾಕ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿ ! ಪುರಾಣ ವಾಕ್ಯಗಳೆಲ್ಲವು ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಪ್ಪಣೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಜೀವಶರೀರಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರಕೃತಿ ಇವೆರಡು ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರತಿಮೆಗಳೆಂದು ಭಾವಿಸು. ನೀನು ಮಾಡುವ ಎಲ್ಲಾ ಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪೂಜೆಗಳೆಂದು ತಿಳಿದು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಿರು. ಧರ್ಮಾದಿ ನಾಲ್ಕು ವಿಧ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಾದರೂ ಬೇಡದಿರು. ನಿಷ್ಕಾಮುಕನಾಗಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ ||೨೫||

ಅನತಾರಿಕೆ :—ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ಭಕ್ತರ ಸೇವಾನುಗುಣವಾಗಿ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಭೂತಲಾಧಿಪನಾಜ್ಞಾಧಾರಕ
ದೂತರಿಗೆ ಸೇವಾನುಸಾರದಿ
ವೇತನವ ಕೊಟ್ಟವರ ಸಂತೋಷಿಸುವ ತೆರನಂತೆ
ಮಾತರಿತ್ವಪ್ರಿಯನು ಪರಮ
ಪ್ರೀತಿಪೂರ್ವಕ ಸದ್ಗುಣಂಗಳ
ಗಾಢಕರ ಸಂತೋಷಬಡಿಸುವ ಇಹಪರಂಗಳಲಿ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ :— ಭೂತಲಾಧಿಪ=ಭೂಮಂಡಲಕ್ಕೆ ಧಿಪನಾದ ಮಹಾರಾಜನು, ಅಜ್ಞಾಧಾರಕ ದೂತರಿಗೆ=ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಮೀರದೆ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ದೂತರಿಗೆ, ಸೇವಾನುಸಾರದಿ, ವೇತನವ=ಸಂಬಳವನ್ನು, ಕೊಟ್ಟು, ಅವರ, ಸಂತೋಷಿಸುವ ತೆರನಂತೆ=ಹೇಗೆ ಸಂತೋಷಪಡಿಸುವನೋ ಹಾಗೆ, ಮಾತರಿತ್ವಪ್ರಿಯನು=ವಾಯು ದೇವರಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಿಯನಾದ, ಅಥವಾ ವಾಯುದೇವರಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯುಳ್ಳ, ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪರಮ ಪ್ರೀತಿಪೂರ್ವಕ, ಸದ್ಗುಣಂಗಳ, ಗಾಢಕರ=ಕೊಂಡಾಡುತ್ತಿರುವ ಭಕ್ತರನ್ನು, ಇಹಪರಂಗಳಲ್ಲಿ=ಈ ಲೋಕದಲ್ಲೂ ಪರಲೋಕದಲ್ಲೂ ಸಹ ಸಂತೋಷಪಡಿಸುವನು

ತಾತ್ಪರ್ಯ :—ಮಹಾರಾಜನ ದೂತರು ರಾಜನಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಮೀರದೆ ತನುಗೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಕೆಲಸವನ್ನು ರಾಜನು ಮೆಚ್ಚುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆ ರಾಜನು ಅವರ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಸಂಬಳವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅವರನ್ನು ಸಂತೋಷ ಪಡಿಸುವಂತೆ, ವಾಯುದೇವರಿಗೆ ಪ್ರೀತಿ

ವಿಷಯನಾದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ತನ್ನ ಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನು ಪಾಡುತ್ತಾ ಶ್ರುತಿಸ್ಮೃತಿಗಳೆಂಬ ಭಗವದಾಜ್ಞೆಗೆ ಬದ್ಧನಾಗಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ಪ್ರೀತನಾಗಿ ಅವನ ಸೇವೆಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಇಹಪರಂಗಳಲ್ಲಿ ಸುಖವನ್ನಿತ್ತು ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುವನು ||೨೬||

ಅನತಾರಿಕೆ:— ಪರಮಾತ್ಮನ ಭಕ್ತರು ಮಾಡುವ ಅಧರ್ಮವೂಸಹ ಪುಣ್ಯವೇ ಆಗುವದು. ಆತನ ದ್ವೇಷಿಗಳು ಮಾಡುವ ಪುಣ್ಯವೂಸಹ ಪಾಪವೇ ಆಗುವದೆಂದು ಸದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:—

ದೀಪ ದಿನದಲಿ ಕಂಡರಾದಡೆ
ಲೋಪಗೈಸುವರಾಕ್ಷಣ ಹರಿ ಸ
ಮಾಪದಲ್ಲಿರೆ ನಂದನಾಮಸುನಂದವೆನಿಸುವವೂ ||
ಔಪಚಾರಿಕವಲ್ಲ ಸುಜನರ
ಪಾಪಕರ್ಮವು ಪುಣ್ಯವೆನಿಪುದು
ಪಾಪಿಗಳ ಸತ್ಪುಣ್ಯಕರ್ಮವು ಪಾಪವೆನಿಸುವುದು ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:—ದಿನದಲಿ=ಹಗೆಲುಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೀಪ=ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ದೀಪಗಳು ಉರಿಯುತ್ತಿರುವುದನ್ನು, ಕಂಡರಾದಡೆ=ಮನೆಯವರು ನೋಡಿದರಾದರೆ, ಅಕ್ಷಣ=ಕಂಡತ್ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ, ಲೋಪಗೈಸುವರು=ಆರಿಸಿಬಿಡುವರು. ಅನೇ ದೀಪಗಳು, ಹರಿ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರೆ=ದೇವರಮನೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟರಲು, ನಂದನಾಮ=ನಂದಾದೀಪವೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ, ಸುನಂದವೆನಿಸುವವು=ಅನಂದಕರವೆನಿಸುವವು. ಇದು, ಔಪಚಾರಿಕವಲ್ಲ=ಉಪಚಾರದಮಾತ್ರ. ಸುಜನರ=ಭಗವದ್ಭಾಸರು ಮಾಡಿದ ಪಾಪಕರ್ಮವು, ಪುಣ್ಯವೆನಿಪುದು=ಪುಣ್ಯಕರ್ಮದ ಫಲವನ್ನೇಕೊಡುವದು ಪಾಪಿಗಳ=ಭಗವದ್ವೇಷಿಗಳ ಸತ್ಪುಣ್ಯಕರ್ಮವು=ಉತ್ತಮವಾದ ಪುಣ್ಯಕರ್ಮವು, ಪಾಪವೆನಿಸುವುದು=ಪಾಪಫಲವನ್ನೇಕೊಡುವದು

ತಾತ್ಪರ್ಯ:—ಹಗೆಲುಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮನೆಯೊಳಗೆ ದೀಪವು ಉರಿಯುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಮನೆಯವರು ಕಂಡರೆ ತಕ್ಷಣ ಅದನ್ನು ಆರಿಸಿಬಿಡುವರು. ಅಂತಹ ದೀಪಗಳನ್ನು ದೇವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿದ್ದರೆ ನಂದಾದೀಪಗಳೆಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟು ನೋಡಿ ಅನಂದಪಡುವರು. ಇದರಂತೆ ಪರಮಾ

ತ್ಯನೇ ತಾನೆಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಮಾಡಿದಪುಣ್ಯವು ಹಗೆಲುಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮನೆಯಲ್ಲಿರುವ ದೀಪದಂತೆ ಹಾನಿಹೊಂದುವುದು. ಪುಣ್ಯವು ಲೋಪವಾಗಿ ಅದರ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಪಾಪಸಂಭವಿಸುವುದು. ಇದರಂತೆ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರು ಮಾಡುವ ಪಾಪಗಳೂಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ವತಂತ್ರನು, ನನಗೆ ಪ್ರಭುವು, ನಾನು ಅತನ ದಾಸನು ನಾನು ಪರಾಧೀನನು ಎಂಬ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಿಸಲು ಹಗೆಲುದೀಪವು ಪರಮಾತ್ಮನ ಸನ್ನಿಧಾನದಲ್ಲಿರಲು ಹೇಗೆ ನಂದಾದೀಪವೆಂದು ಕರಿಸುತ್ತಾ ಆನಂದಕರವಾಗುವದೋ ಹಾಗೆ ಪಾಪಗಳೆಲ್ಲಾ ಭಸ್ಮವಾಗಿ ಪುಣ್ಯಫಲವನ್ನೇ ಕೊಡುವುವು. ಈ ಧೃಷ್ಟಾಂತದಲ್ಲಿ ದೀಪವು ಪುಣ್ಯಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಉಪಮಾನವು. ಹಗೆಲುಕಾಲವು ದೀಪಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದುದು. ಹರಿದ್ವೇಷಿಗಳು ಹಗೆಲುಕಾಲಕ್ಕೆ ಸಮರು. ಅವರುಮಾಡಿದ ಪುಣ್ಯವು ಹಗೆಲುಕಾಲದ ದೀಪವು ನಾಶಹೊಂದುವಂತೆ ಹೊಂದುವದು. ಅದೇ ಹಗೆಲುಕಾಲದ ದೀಪವು ಭಗವತ್ಸನ್ನಿಧಾನದಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಶುಭವಾಗುವದು, ಅದರಂತೆ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರು ಮಾಡಿದಪಾಪವು ಹಗೆಲಿನ ನಂದಾದೀಪದಂತೆ ಭಗವದನುಗ್ರಹ ವಿಶೇಷದಿಂದ ಪುಣ್ಯವಾಗುವದೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ : ಮಹಾಭಾರತ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯ ಮೊದಲನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ (ಶ್ಲೋಕ ೧೦೮) ರಲ್ಲಿ “ ಧರ್ಮೋಭವತ್ಯು ಧರ್ಮೋಪಿ ಕೃತೋಭಕ್ತೇಸ್ತವಾಚ್ಯುತ ಪಾಪಂಭವತಿ ಧರ್ಮೋಪಿ ಯೋನಿ ಭಕ್ತೈಃ ಕೃತೋಹರ ” ಯೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದನ್ನೇ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು || ೨೭ ||

ಅವತಾರಿಕೆ :—ಸಚ್ಚಾಸ್ತ್ರ ಶ್ರವಣವೇ ಭಗವದನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಸಾಧನವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ :—

ಧನವ ಸಂಪಾದಿಸುವ ಪ್ರದ್ರಾ
ವಣಿಕರಂದದಿ ಕೋವಿದರ ಮನೆ
ಮನೆಗಳಲಿ ಸಂಚರಿಸು ಶಾಸ್ತ್ರಶ್ರವಣಗೋಸುಗದೀ ||
ಮನನಗೈದುಪಡೇಶಿಸುತದು
ಜನರ ಕೂಡಾಡದಿರು ಸ್ವಪ್ನದಿ
ಪ್ರಣತಕಾಮದ ಕೊಡುವ ಸೌಖ್ಯಗಳಿಹಪರಂಗಳಲಿ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ :—ಧನವಸಂಪಾದಿಸುವ=ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನುಮಾಡಿ ಲಾಭ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯುಳ್ಳ, ಪ್ರದ್ರಾವಣಿಕರಂದದಿ=

ವರ್ತಕರಂತೆ, ಕೋವಿದರ=ಜ್ಞಾನಿಗಳ, ಮನೆಮನೆಗಳಲ್ಲಿ, ಕಾಸ್ತತ್ರವಣ
ಗೋಸುಗದೀ=ಸತ್ಯಾಸ್ತತ್ರವಣಮಾಡುವದಕ್ಕೋಸ್ಕರ, ಸಂಚರಿಸು.
ಮನೆನಗೈದು=ಶ್ರವಣಮಾಡಿದುದನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನೆನಪುಮಾಡಿಕೊ
ಳ್ಳುತ್ತ, ಉಪದೇಶಿಸುತ=ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಅದನ್ನು ಉಪದೇಶಮಾಡುತ್ತ,
ದುರ್ಜನರಕೂಡ, ಸ್ವಪ್ನದಿ=ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲೂಕೂಡ ಆಡದಿರು=ಈ ವಿಷಯ
ಗಳನ್ನು ಹೇಳದಿರು. ಅವರ ಸಹವಾಸವನ್ನೂ ಸಹ ಮಾಡದಿರು. ಪ್ರಣತ
ಕಾಮದ=ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡುವವರಿಗೆ ಇಷ್ಟಾರ್ಥವನ್ನು ಪೂರೈಸುವ ಪರ
ಮಾತ್ಮನು, ಇಹಪರಂಗಳಿಲಿ, ಸೌಖ್ಯಗಳ ಕೊಡುವ

ತಾತ್ಪರ್ಯ :- ವರ್ಮಕನು ವ್ಯಾಪಾರಮಾಡಿ ಹೆಚ್ಚು ಲಾಭವನ್ನು ಪಡೆ
ಯುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಆ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವ ವರ್ಮಕರ ಮನೆಮನೆಗಳಿಗೆ
ತಿರುಗಿ ಯಾವಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಸರಕುಗಳು ಮಾರುವದೆಂಬುವುದನ್ನು ತಿಳಿದು
ಕೊಂಡು ಆ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆಹೋಗಿ ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನುಮಾಡಿ ಲಾಭವನ್ನು
ಸಂಪಾದಿಸುವನು. ಅದರಂತೆಯೇ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರು ಸತ್ಯಾಸ್ತತ್ರವಣವೆಂಬ
ಲಾಭವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಸಜ್ಜನರ ಮನೆಮನೆಗಳಿಗೆ ತಿರುಗಿ
ಅಲ್ಲಿ ಸಾಧುಗಳಾದ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ದೊರಕಿದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಸೇವಾರೂಪವಾದ
ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾರಿ ಕಥಾಶ್ರವಣವೆಂಬ ಲಾಭವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕೆಂಬ
ತಾತ್ಪರ್ಯ. ವರ್ಮಕರು ಲಾಭವನ್ನು ಸಂಪಾದನೆಮಾಡಿ ಆ ಲಾಭದ್ರವ್ಯವು
ಎಷ್ಟು, ಅಸಲುಎಷ್ಟು ಇವುಗಳನ್ನು ಏಕಾಂತವಾಗಿ ಕೂತು ಗಣನೆಮಾಡಿ
ಲಾಭದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಹೆಂಡತಿ ಮಕ್ಕಳ ಪೋಷಣೆಗೆ ಉಪಯೋಗಪಡಿಸುವರು.
ಅವರಂತೆ ಕಥಾಶ್ರವಣವೆಂಬ ಲಾಭವನ್ನು ಸಂಪಾದನೆಮಾಡಿ ಅದನ್ನು
ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿ ಕೂತುಮನೆಮಾಡಿ ತನ್ನ ಬಂಧುಜನರಂತಿರುವ ಭಕ್ತಜನೆ
ರಿಗೆ ಉಪದೇಶರೂಪವಾಗಿ ಹಂಚಬೇಕು. ಲಾಭಾಂಶವನ್ನು ವರ್ತಕರು
ಹೇಗೆ ತಮ್ಮವರುಹೊರತು ಪರರಿಗೆ ಕೊಡದೋ ಹಾಗೆ ತಮ್ಮವರಾದ ಭಕ್ತ
ರಿಗೆ ಉಪದೇಶ ಮಾಡಬೇಕೇ ಹೊರತು ಪರಕೀಯರಂತಿರುವ ದುಷ್ಟರು
ಗಳಿಗೆ ಉಪದೇಶ ಮಾಡಬಾರದೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಸಜ್ಜನರ ಸಂಗದಿಂದಲೇ
ಕಥಾಶ್ರವಣವಾಗಬೇಕು. ಭಾಗವತ ತೃತೀಯಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ ದೇವಹೂತಿಗೆ
ಕಪಿಲೋಪದೇಶ ಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ “ ಸತಾಂಪ್ರಸಂಗಾನ್ಮಮ ವೀರೈಸಂಪದೋ
ಭವಂತಿ ಹೃತ್ಕರ್ಣಸಾಯನಾಃ ಕಥಾಃ ” ಸಜ್ಜನರ ಸಹವಾಸದಿಂದ

ನೆನ್ನ ವರಾಕ್ರಮಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಮನಸ್ಸಿಗೂ ಕಿವಿಗಳಿಗೂ ಅನಂದಕರವಾದ ರಸಾಯನ ರೂಪವಾದ ಕಥೆಗಳು ದೊರೆಯುವವು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ದ್ವಾದಶಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ “ಅವಿಸ್ಮೃತಿ ಶ್ರೀಧರ ಪಾದಪದ್ಮಯೋರ್ಗುಣಾಸುನಾದ ಶ್ರವಣಾದಿ ಭರ್ಹರೀಃ” ಪರಮಾತ್ಮನ ಗುಣವನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡುವುದರಿಂದಲೂ, ಶ್ರವಣಮಾಡುವುದರಿಂದಲೂ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಯಾವಾಗಲೂ ಮರಿಯದೆ ಇರುವಿಕೆಯು ಆಗುವುದು. “ಅವಿಸ್ಮೃತಿಃ ಕೃಷ್ಣಪವಾರಮಿದಯೋಃ ಕ್ಷಿಣೋತ್ಯಭದ್ರಾಣಿ ಶಮಂತನೋತಿಚ” ಆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅವಿಸ್ಮೃತಿಯು (ಮರಿಯದೆ ಇರುವಿಕೆಯು) ಅಮಂಗಳವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಪರಿಹಾರಮಾಡಿ ಉತ್ತಮಗತಿಯನ್ನು ಕೊಡುವುದು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ದಾಸರಾಯರು ಸಜ್ಜನಸಂಗಕ್ಕಾಗಿ ಮನೆ ಮನೆತಿರುಗಿ ಕಥಾಶ್ರವಣಮಾಡಿ ಮನನಮಾಡಿ ಸಾಧುಜನರಿಗೆ ಉಪದೇಶಮಾಡಿದರೆ ಇಹಪರದಲ್ಲೂ ಸುಖವಾಗುವದೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು ||೨೮||

ಅವತಾರಿಕೆ :—ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯಸಾಧನವಾದ ಮೂರು ವಿಧ ಭ್ರಮೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಭಗವದಾರಾಧನೆ ಮಾಡೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ :—

ಕಾರಕಕ್ರಿಯ ದ್ರವ್ಯ ವಿಭ್ರಮ
ಮೂರುವಿಧ ಜೀವರಿಗೆ ಬಹುಸಂ
ಸಾರಕಿವು ಕಾರಣವೆನಿಸುವನೆಲ್ಲ ಕಾಲದಲಿ ||
ದೂರ ಓಡಿಸಿ ಭ್ರಾಮಕತ್ರಯ
ಮಾರಿಗೊಳಗಾಗದಲೆ ಸರ್ವಾ
ಧಾರಕನ ಚಿಂತಿಸುತಲಿರು ಸರ್ವತ್ರಮರಿಯದಲೆ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ :—ಕಾರಕ=ಕಾರಕಭ್ರಮೆ ಎಂತಲ್ಲೂ, ಕ್ರಿಯ=ಕ್ರಿಯ ಭ್ರಮೆ ಎಂತಲ್ಲೂ, ದ್ರವ್ಯ=ದ್ರವ್ಯಭ್ರಮೆ ಎಂತಲ್ಲೂ, ಮೂರುವಿಧ=ಮೂರು ವಿಧವಾದ, ವಿಭ್ರಮ=ವಿಶೇಷವಾದ ಭ್ರಮೆಗಳು ಇರುವವು. ಜೀವರಿಗೆ, ಎಲ್ಲಕಾಲದಲಿ, ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ, ಬಹು=ಬಹಳವಾಗಿ, (ಮುಖ್ಯವಾಗಿ) ಕಾರಣವೆನಿಸುವವು. ಭ್ರಾಮಕತ್ರಯ=ಈ ಮೂರುವಿಧವಾದ ಭ್ರಮೆಗಳೆಂಬ, ಮೂರಿಗೆ, ಒಳಗಾಗದಲೆ, ದೂರ ಓಡಿಸಿ, ಸರ್ವತ್ರ ಮರಿಯದಲೆ, ಸರ್ವಾಧಾರಕನ=ಸ್ವತಂತ್ರಕರ್ತನಾದ, ಸರ್ವರಿಗೂ ಆಧಾರಭೂತನಾದ, ಶ್ರೀ ಹರಿಯನ್ನು, ಚಿಂತಿಸುತಲಿರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ :—ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ನಾನಾ ವಿಧವಾದ ದುಃಖಗಳನ್ನು ಕೊಡಿಸುವುದಕ್ಕೂ, ಪುನಃ ಪುನಃ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಲೋಲಾಡುಮಂತೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೂ ಕಾರಕಭ್ರಮೆ, ಕ್ರಿಯಾಭ್ರಮೆ, ದ್ರವ್ಯಭ್ರಮೆ ಎಂಬ ಮೂರು ವಿಧ ಭ್ರಮೆಗಳು ಕಾರಣವಾಗಿರುವವು. ಇದರರ್ಥವನ್ನು ಪುರಂದರ ದಾಸಾರ್ಯರು ತಾವು ಮಾಡಿದ ಸುಳಾದಿಯಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿರುವರು. ಅದೆಂತೆನೆ :
 “ ನಾನೇವೆ ಕರ್ತಾನೆಂಬೊ ಕಾರಕಭ್ರಮವಯ್ಯ | ದೈನಂದಿನದಿ ಕರಣ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವದೆಂಬೊ ಕ್ರಿಯಾದ ಭ್ರಮವಯ್ಯ | ಅನಪೂರ್ವಕ ಧನ ದಾರಾಪತ್ಯರೆನೆಗೆ ಅನೀಸಿಕೊಡುವಾರು ಸತ್ಪಥನೆಂಬಂಥ ದ್ರವ್ಯ ವಿಭ್ರಮ ವಯ್ಯ | ಸಾನುರಾಗಾದಿ ಎನ್ನ ಬಹುಬಾಧೆಪಡಿಸುತಿದೆ | ನೀನಾಗಿ ಬಿಡಿ ಸುತ್ತಾ ತವ ಧ್ಯಾನ ನೀಡಯ್ಯ ದೀನಜನಮಂದಾರ ಪುರಂದರ ವಿಠಲಾನೆ ಆನಮಿಸಿ ಬೇಡುವೆ ನಿನ್ನ ಪಾದಯುಗಳಕ್ಕೆ ” ಎಂದು ದಾಸಾರ್ಯರ ಸುಳಾದಿಯು. ಇದರಿಂದ ಏರ್ಪಡುವ ಅರ್ಥವೇನೆಂದರೆ—ನಾನೇ ನನ್ನ ಹೆಂಡರು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪೋಷಿಸುತ್ತಿರುವೆನು ಎಂಬ ಸ್ವತಂತ್ರ ಕರ್ತೃತ್ವಾಭಿಮಾನವೇ ಕಾರಕಭ್ರಮೆಯು ; ನನ್ನ ಕಣ್ಣುಗಳೇ ನೋಡುವವು ; ನನ್ನ ಕಿವಿಯೇ ಕೇಳುವುದು ಎಂದು ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಸ್ವತಂತ್ರ ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಊಹಿಸುವುದೇ ಕ್ರಿಯೆಯ ಭ್ರಮೆಯು. ನಮ್ಮ ದೇಹ, ಹೆಂಡರು ದ್ರವ್ಯ ಮೊದಲಾದವುಗಳೆ ನಮಗೆ ಸುಖಸಾಧನವೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದೇ ದ್ರವ್ಯಭ್ರಮೆಯು. ಇಂತಹ ಮೂರುವಿಧ ಭ್ರಮೆಗಳೇ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ನಾನಾಪ್ರಕಾರ ಕ್ಲೇಶವನ್ನು ಕೊಡಿಸುವುದಕ್ಕೂ, ಪುನಃ ಪುನಃ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ತಗಲಿಸಿ ಕಷ್ಟಪಡಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಕಾರಣವಾಗಿರುವವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಂತಹ ಭ್ರಾಮಕತ್ರಯವನ್ನು ದೂರದಲ್ಲಿ ಓಡಿಸಬೇಕು. ಈ ಮೂರುವಿಧಭ್ರಮೆಗಳು ದೊಡ್ಡ ಮಾರಿಯಂತೆ ನಮ್ಮನ್ನು ಹಿಂಸಿಸುವವು ಅವುಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗದೆ, ಸರ್ವಾಧಾರಕನಾದ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ, ಸರ್ವಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಚಿಂತಿಸುತ್ತಿರಬೇಕೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ||೨೯||

ಅನತಾರಿಕೆ :—ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಸ್ವತಂತ್ರ ಕರ್ತೃತ್ವಾದಿಗಳು ಭ್ರಮೆ ಎಂಬುವುದನ್ನು ಸಕಾರಣವಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿಸುತ್ತಾರೆ :—

ಕರಣಕರ್ಮವ ಮಾಡಿದರೆ ವಿ
 ಸ್ಮರಣೆಕಾಲದಿ ಮಾತುಗಳಿಗು

ತ್ತರವ ಕೊಡದಲೆ ಸುಮ್ಮನಿಪ್ಪನು ಜಾಗರಾವಸ್ಥೆ ||

ಕರುಣಿಸಲು ವ್ಯಾಸಾರ ಮಾಡುವ

ಬರಲು ನಾಲ್ಕಾವಸ್ಥೆಗಳ ಪರಿ

ಹರಿಸಿಕೊಳನೇತಕೆ ಸ್ವತಂತ್ರನು ತಾನೆಯೆಂಬುವನು ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ — ಕರಣ = ಇಂದ್ರಿಯಗಳೆ, ಕರ್ಮವ ಮಾಡಿದರೆ, ವಿಸ್ತರಣೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ = ಎಚ್ಚರವಿಲ್ಲದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (ನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿ) ಮಾತುಗಳಿಗೆ = ಹತ್ತಲಿದ್ದು ಒಬ್ಬನು ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆ ಆ ಮಾತುಗಳಿಗೆ, ಉತ್ತರವ ಕೊಡದಲೆ, ಸುಮ್ಮನಿಪ್ಪನು. ಜಾಗರಾವಸ್ಥೆ = ಎಚ್ಚರವಾಗಿರುವಿಕೆಯನ್ನು, ಕರುಣಿಸಲು = ಭಗವಂತನು ಕರುಣಿಸಲು, (ಭಗವದನುಗ್ರಹದಿಂದ ಯೆಚ್ಚರವಾಗಲು,) ವ್ಯಾಸಾರಮಾಡುವ = ಇಂದ್ರಿಯಜನ್ಯ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಅಂದರೆ, ಕೇಳಿದುದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ಕೊಡುವುದು, ಎಳುವುದು. ಕೊಡುವುದು, ಮೊದಲಾದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುವನು ನಾಲ್ಕಾವಸ್ಥೆಗಳು = ಜಾಗ್ರದ ವಸ್ಥೆ (ಎಚ್ಚರದಲ್ಲಿರುವಿಕೆ) ಸ್ವಪ್ನಾವಸ್ಥೆ, ಸುಷುಪ್ತಾವಸ್ಥೆ (ಒಳ್ಳೆನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿರುವಿಕೆ) ಮೂರ್ಛೆ ಮೊದಲಾದ ೪ ಅವಸ್ಥೆಗಳು, ಬರಲು, ಸ್ವತಂತ್ರನು ತಾನೆ ಎಂಬುವನು, ಬಿಡಿಸಿಕೊಳನೇತಕೆ = ಆ ಅವಸ್ಥೆಗಳಿಗೊಳಗಾಗದೆ ಏತಕ್ಕಿರಬಾರದು ?

ತಾತ್ಪರ್ಯ :—ಇಂದ್ರಿಯಗಳೇ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದಾದರೆ, ನಿದ್ರೆಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗಲೂ ಕಣ್ಣು; ಕಿವಿ, ಮೊದಲಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಇದ್ದೇ ಇರುವುವಷ್ಟೆ ! ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಯಾರಾದರೂ ಏನಾದರೂ ಕೇಳಿದರೆ ನಿದ್ರೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವವನ ಕಿವಿಗಳೇಕೆ ಕೇಳವು ? ಬಾಯಿಯು ಉತ್ತರವನ್ನೇಕೆ ಕೊಡಲೊಲ್ಲದು ? ಎಚ್ಚರವಾಗಿದ್ದಾಗ ಮಾತ್ರ, ಪ್ರಶೋತ್ತರಾದಿಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ, ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ವತಂತ್ರ ಶಕ್ತಿಯು ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಸ್ವತಂತ್ರನು ತಾನೇ ಆಗಿದ್ದರೆ ತನ್ನನ್ನು ಮೀರಿ ಬರುವ ನಿದ್ರೆಯನ್ನಾಗಲಿ. ನಿದ್ರೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ತಾನಾಗಿ ಎಚ್ಚರವಾಗುವುದೇ ಆಗಲಿ, ಮೂರ್ಛೆ ಬರುವುದು, ಸ್ವಪ್ನ ಬೀಳುವುದು ಇವೇ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ತನ್ನಿಚ್ಛೆಯಿಂದ ತಾನೇಕೆ ಬಿಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಾರದು ? ಅಂದರೆ, ನಮಗೆ ಬೇಕಾದಾಗ ನಿದ್ರೆಯು ಬರಲಿ ! ನಮ್ಮನ್ನರಿಯದೆ ನಿದ್ರೆಯು ಬರುವುದೇಕೆ ? ನಾವೇ ಸ್ವ

ತಂತ್ರರಾದ ಮೇಲೆ ನಮ್ಮ ಇಚ್ಛೆಗೆ ಬಂದಾಗ ನಾವು ಏಳಬೇಕಲ್ಲದೆ, ನಮ್ಮನ್ನರಿಯದೆ ತಾನಾಗಿ ಎಚ್ಚರವೇಕೆ ಆಗಬೇಕು ? ನಮಗೆ ಬೇಕಾದರೆ ಸ್ವಪ್ನ ಬೀಳಲಿ ! ತಾನಾಗಿ ಸ್ವಪ್ನವೇಕೆ ಬೀಳಬೇಕು ? ನಮಗಿಷ್ಟವಿಲ್ಲದ ಮೂರ್ಛೆ ಮೊದಲಾದ ರೋಗಗಳು ನಮಗೆ ಬಾರದಂತೇ ನಾನೇಕೆ ಅವುಗಳನ್ನು ತಡೆಯಬಾರದು ? ವೃತ್ಯುವಾದರೂ ನಮಗೇಕೆ ಬರಬೇಕು ? ಇವುಗಳೆಲ್ಲವು ನಮ್ಮ ಪರಾಧೀನತೆಯನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುವವು. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ನಾನೇ ಸ್ವತಂತ್ರ ಕರ್ತಾರು ; ನಮ್ಮ ಇಂದ್ರಿಯಗಳೇ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತವೆ ; ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಇದು ಭ್ರಾಂತಿಯಲ್ಲವೆ ? ಭ್ರಾಂತಿಯೆಂದು ಸ್ವತಃ ಸಿದ್ಧವಾಯಿತೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ || ೩೦ ||

ಅನತಾರಿಕೆ:—ಈ ವರೆವಿಗೂ ದಾಸಾರ್ಯರು ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ಮುಗಿಸುತ್ತಾ ಇದರ ಶ್ರವಣ ಪಠನೆಯು ಮಹಾ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವುದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಯುಕ್ತಿ ಮಾತುಗಳಲ್ಲ ಶ್ರುತಿಸ್ತು
ತ್ಯುಕ್ತ ಮಾತುಗಳಿವು ವಿಚಾರಿಸೆ
ಮುಕ್ತಿಗಿವು ಸೋಪಾನವೆನಿಸುವು ಪ್ರತಿಪ್ರತೀಪದವು ||
ಭಕ್ತಿ ಪೂರ್ವಕ ಪಠಿಸುವವರಿಗೆ
ವ್ಯಕ್ತಿ ಕೊಡುವ ಸ್ವರೂಪಸುಖಪ್ರವಿ
ವಿಕ್ತರನ ಮಾಡುವನು ಭವಭಯದಿಂದ ಬಹುರೂಪ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:—ಇವು=ಈ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ವಿಷಯಗಳು, ಯುಕ್ತಿ ಮಾತುಗಳಲ್ಲ=ಬೇರೆ ನಮ್ಮ ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಹೇಳಿದ ಮಾತುಗಳಲ್ಲ. ಶ್ರುತಿಸ್ತುತ್ಯುಕ್ತ ಮಾತುಗಳಿವು=ವೇದಗಳಲ್ಲ, ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲ ಹೇಳಿರುವ ಮಾತುಗಳೇ ಇವು. ವಿಚಾರಿಸೆ=ವಿಚಾರಮಾಡಿ ನೋಡಿದರೆ, ಪ್ರತಿಪ್ರತೀಪದವು=ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದವು ಮುಕ್ತಿಗೆ ಸೋಪಾನವೆನಿಸುವು=ಮುಕ್ತಿಗೆ ಮೆಟ್ಟು ಎನಿಸುವುವು. ಬಹುರೂಪ=ಬಹುರೂಪಿಯಾದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು, ಭಕ್ತಿ ಪೂರ್ವಕ ಪಠಿಸುವವರಿಗೆ=ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪಠಿಸುವವರಿಗೆ, ಸ್ವರೂಪ ಸುಖ=ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವರೂಪ ಸುಖವನ್ನು, ವ್ಯಕ್ತಿ ಕೊಡುವ=ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಮಾಡುವನು. ಇಹದಲ್ಲಿ, ಭವಭಯದಿಂದ=ಸಂಸಾರಭಯದಿಂದ, ಪ್ರವಿವಿಕ್ತ

ರನು ಮಾಡುವನು=ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಮಾಡುವನು. (ಸಕಲವು ಪರಮಾತ್ಮನದು. ತನ್ನ ದೇಹ ಗೇಹಾದಿಗಳೆಲ್ಲವು ಪರಮಾತ್ಮನವು ಎಂಬ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕೊಡುವನು.)

ತಾತ್ಪರ್ಯ:—ಈ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ದತ್ತಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ವಿಷಯಗಳು, ವಿಷ್ಣುದೀಕ್ಷೆಯ ಸ್ವೀಕಾರ, ಇವುಗಳನ್ನು ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕೆಲವು ತತ್ವಗಳೂ ಇವೆಲ್ಲವು ಬರೇ ನಮ್ಮ ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಊಹಿಸಿ ಹೇಳಿದ ಮಾತುಗಳಲ್ಲ. ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲೂ, ವಿಷ್ಣು ರಹಸ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಸ್ತೂತಿಗಳಲ್ಲೂ, ಇರುವದನ್ನೇ ತೆಗೆದು ಹೇಳಿರುವ ವಾಕ್ಯಗಳಿವು. ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಅಮೂಲಾಗ್ರವಾಗಿ ವಿಚಾರಮಾಡಿ ನೋಡಿದರೆ, ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಪದವು ಮುಕ್ತಿಸ್ಥಾನವೆಂಬ ಮೈಕುಂಠಕ್ಕೆ ಹೋಗಲಿಕ್ಕೆ ಹಿಂದೊಂದು ಮೆಟ್ಟಲಾಗಿರುವುದು: ದೇಹೇಂದ್ರಿಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿ ಬಹುರೂಪದಿಂದ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಶ್ರವಣ ಪಠನ ಮಾಡುವವರನ್ನು ಇಹದಲ್ಲಿ ಸಂಸಾರದಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವರೂಪಾನಂದವನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಮಾಡಿಕೊಡುವನು. || ೩೧ ||

ಅವತಾರಿಕೆ :—ಈ ಗ್ರಂಥವು ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ರುಚಿಸುವುದಲ್ಲದೆ, ಅಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ರುಚಿಸಲಾರದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಶ್ರೀನಿವಾಸನ ಸುಗುಣಮಣಿಗಳ
ಪ್ರಾಣಮತವಯುನಾಖ್ಯ ಸೂತ್ರದಿ
ಪೋಣಿಸಿದ ಮಾಲಿಕೆಯು ವಾಚ್ಛನರೀತಗರ್ಪಿಸಿದ ||
ಜ್ಞಾನಿಗಳ ದೃಗ್ವಿಷಯ ವಹದ
ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗಸಹ್ಯ ತೋರ್ಪುದು
ಮಾಣಿಕವ ಮರ್ಕಟನಕೈಯೊಳು ಕೊಟ್ಟಿತೆರದಂತೆ ||

ಪದಾರ್ಥ :—ವಾಚ್ಛನರೀತಗೆ=ವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ, ಮನಸ್ಸಿಗೂ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ, ಉಮಾ ರುದ್ರರಿಗೆ=ಈಶ್ವರನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ, ಅರ್ಪಿಸಿದ=ಸಮರ್ಪಣೆ ಮಾಡಿದ, ಶ್ರೀನಿವಾಸನ=ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರನ್ನು ತನ್ನ ವಕ್ಷಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನ, ಸುಗುಣ=ಉತ್ತಮವಾದ ಗುಣಗಳೆಂಬ, ಮಣಿಗಳ=ಮಾಣಿಕ್ಯಗಳನ್ನು, ಪ್ರಾಣಮತ=

ವಾಯುದೇವರ ಮತದ (ಮಧ್ಯ ಮತದ) ವಾಯುನಾಖ್ಯ=ಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಸೂತ್ರದಿ=ಧಾರದಿಂದ, ಪೋಣಿಸಿದ, ಮಾಲಿಕೆಯು, ಜ್ಞಾನಿಗಳ, ದೃಗ್ವಿಷಯ=ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಗೋಚರವು, ಅಹದು=ಆಗುವುದು. (ಇದು ಉತ್ತಮ ಗ್ರಂಥವೆಂದು ಗೋಚರಿಸುವುದು) ಮಾಣಿಕವ, ಮರ್ಕಟನ ಕೈಯೊಳು=ಕೋತಿಯ ಕೈಯೊಳಗೆ, ಕೊಟ್ಟ ತೆರನಂತೆ=ಕೊಟ್ಟರೆ ಕಚ್ಚಿ ನೋಡಿ ರಸ ವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಗೆ ಬಿಸಾಡುವುದೋ ಹಾಗೆ, ಅಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ, ಅಸಹ್ಯ ತೋರ್ಪುದು=ನಿಸ್ಸಾರವಾಗಿ ಕಾಣುವುದು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ :- ಶ್ರೀಮನ್ಮಧ್ಯಮತದ ಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ, ಪರಮಾತ್ಮನ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಗುಣಗಳೆಂಬ ಮಣಿಗಳನ್ನು ಪೋಣಿಸಿ ಮಾಲೆಯನ್ನು ರಚಿಸಿ, ಈ ಮಾಲೆಯನ್ನು ವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ ಮನಸ್ಸಿಗೂ ಅಧಿಪತಿಗಳಾದ ಉಮಾ ರುದ್ರರಿಗೆ ಈಶ್ವರನಾದ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿರುವೆನು. ಅಂದರೆ, ಶ್ರುತಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ರಹಸ್ಯಾರ್ಥಗಳು ಜನರಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಗದೆ, ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧಾರ್ಥಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಸಜ್ಜನರು ಸಂಶಯಗ್ರಸ್ತರಾಗಿರಲು, ಭಗವದಾಜ್ಞಾಪ್ರಕಾರ ವಾಯುದೇವರು ಮಧ್ಯಾಚಾರ್ಯರೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಅವತರಿಸಿ ಯಥಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೊರಪಡಿಸಿದರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ನಿಸ್ಸಂಶಯ ಜ್ಞಾನವಾಗಬೇಕಾದರೆ, ಮಧ್ಯ ಮತದಿಂದಲೇ ಆಗಬೇಕು. ಅದನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ದಾಸಾರ್ಯರು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿರುವರು. ಪರಮಾತ್ಮನ ಗುಣಗಳು ಶ್ರುತಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಣಿಗಳಂತೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿರುವವು ಅವುಗಳನ್ನು ಮಧ್ಯಮತ ಸಿದ್ಧಾಂತವೆಂಬ ಧಾರದೊಳಗೆ ಪೋಣಿಸಿ ಇರುವೆನು. ಅಂದರೆ ಮಧ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿ ಭಗವಂತನ ಗುಣಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿ ಇರುವೆನು ಎಂಬ ಭಾವ. ಇಂತಹ ಮಾಲೆಯ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕಾದರೆ ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯವೇ ಹೊರತು ಅಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಆಗಲಾರದು, ಹೇಗೆಂದರೆ, ಕೋತಿಯ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಮಾಣಿಕ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೆ ಅದರ ಯೋಗ್ಯತೆಯು ಕೋತಿಗೆ ಗೊತ್ತೆ? ಆ ಮಾಣಿಕ್ಯವನ್ನು ಕಚ್ಚಿ ನೋಡಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಿಧವಾದ ರಸವನ್ನೂ ಕಾಣದೆ ಬಿಸಾಡುವುದು. ಅದರಂತೆ ಅಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಇದರಲ್ಲಿರುವ ಭಗವಂತನ ಹಿಮೆಯು ಹೇಗೆ ಗೊತ್ತಾದೀತು? ಇದರಲ್ಲೇನು ಸ್ತ್ರೀ ವರ್ಣನೆಯೆ? ಶೃಂಗಾರರಸವೆ? ಅಥವಾ ಇದೇ

ನಾದರೂ ಕಿವಿಗೆ ಇಂಪಾದ ಕಾದಂಬರಿಯೆ ? ಅಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ (ದುರ್ಜನರಿಗೆ) ಬೇಕಾದ ವಿಷಯಗಳು ಇದರಲ್ಲಾ ವುದೂ ಇಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ತಿರಸ್ಕಾರ ಮಾಡುವರೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ || ೩೨ ||

ಅನತಾರಿಕೆ :—ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ಭಕ್ತರನ್ನು ಸರ್ವಪ್ರಕಾರ ದಿಂದಲೂ ರಕ್ಷಿಸುವನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಶ್ರೀವಿಧೀರವಿಸಾಹಿಪೇಶ ಶ
ಚೀವರಾತ್ಮ ಭವಾರ್ಕ ಶಶಿ ದಿ
ಗ್ಧೀವರ್ಷಿ ಗಂಧರ್ವ ಕಿನ್ನರ ಸಿದ್ಧಸಾಧ್ಯಗಣ ||
ಸೇವಿತಪದಾಂಭೋಜ ತತ್ಪಾ
ದಾವಲಂಬಿಗಳಾದ ಭಕ್ತರ
ಕಾವಕರುಣಾಸಾಂದ್ರ ಲಕ್ಷ್ಮೀಹೃತ್ಕುಮುದ ಚಂದ್ರ

ಪದ್ಯಾರ್ಥ :—ಶ್ರೀ=ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರು, ವಿಧಿ=ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ಈರ=ನಾಯುದೇವರು, ವಿಪ=ಪಕ್ಷಿಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಗರುಡ, ಅಹಿಪ=ಸರ್ಪಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಶೇಷದೇವರು, ಈಶ=ರುದ್ರದೇವರು, ಶಚೀವರ=ಶಚೀಪತಿಯಾದ ಇಂದ್ರದೇವರು, ಆತ್ಮಭವ=ಪರಮಾತ್ಮನ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಜನಿಸಿದ ಮನ್ಮಥ, ಅರ್ಕ=ಸೂರ್ಯ, ಶಶಿ=ಚಂದ್ರ, ದಿಗ್ಧೀವ=ದಿಗ್ಧೀವತೆಗಳು, ಋಷಿ=ಋಷಿಗಳು, ಗಂಧರ್ವ, ಕಿನ್ನರ, ಸಿದ್ಧ, ಸಾಧ್ಯಗಣ ಇವರುಗಳಿಂದ, ಸೇವಿತ ಪದಾಂಭೋಜ=ಸೇವಿತವಾದ ಪಾದಕಮಲಗಳುಳ್ಳ, ಕರುಣಾಸಾಂದ್ರ=ಕರುಣಾಪೂರ್ಣನಾದ, ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಹೃತ್ಕುಮುದಚಂದ್ರ=ಲಕ್ಷ್ಮೀ=ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರ, ಹೃತ್=ಮನಸ್ಸೆಂಬ, ಕುಮುದ=ಕುಮುದ ಪುಷ್ಪಕ್ಕೆ, ಚಂದ್ರ=ಚಂದ್ರನೆಂತಿರುವ, ಶ್ರೀ ನಾರಾಯಣನು, ತತ್ಪಾದಾವಲಂಬಿಗಳಾದ=ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಬ್ರಹ್ಮ ನಾಯು ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳ ಪಾದಗಳನ್ನು. ತಾರತಮ್ಯಪ್ರಕಾರ ಆಶ್ರಯಿಸಿರುವವರು ಯಾರೋ ಅಂತಹ ತನ್ನ ಭಕ್ತರನ್ನು, ಕಾವ=ರಕ್ಷಿಸುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ :—ಲಕ್ಷ್ಮೀ, ಬ್ರಹ್ಮ, ನಾಯು, ಗರುಡ, ಶೇಷ, ರುದ್ರ, ಇಂದ್ರ, ಕಾಮ, ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ದಿಗ್ಧೀವತೆಗಳು, ಋಷಿಗಳು, ಗಂಧರ್ವರು, ಕಿನ್ನರರು, ಸಿದ್ಧರು, ಸಾಧ್ಯರು ಮೊದಲಾದವರಿಂದ ಸೇವಿತವಾದ

ಪಾದಕಮಲಗಳುಳ್ಳ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನು ತಾರತಮ್ಯಪ್ರಕಾರ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಾ ತನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ಮಾಡುವವರಾರೋ ಅವರನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸುವನು. ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಉಪೇಕ್ಷೆ ಮಾಡುವವರನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ಭಕ್ತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಭಾಗವತ ಏಕಾದಶಸ್ಕಂಧ ೨ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ತಾತ್ಪರ್ಯದಲ್ಲಿ “ಅರ್ಚಾಯಾಮೇವ ಸಂಸ್ಥಿತಂ || ವಿಷ್ಣುಂಜ್ಞಾತ್ವಾ ತದನ್ಯತ್ರ ನೈವ ಜಾನಾತಿ ಯಃ ಪುಮಾಃ || ತಾರತಮ್ಯಂಚ ತದ್ಭಕ್ತೀರ್ನಜಾನಾತಿ ಕಥಂ ಚನ|| ಅವಜಾನಂಶ್ಚ ತದ್ಭಕ್ತಾನಾತ್ಮನೋ ಭಕ್ತಿದರ್ಪತಃ|| ಉಪೇಕ್ಷ ಕೋಪಿ ವಾತೇಷು ನಸ್ಮರೇದಥವಾಪಿತಾಃ || ತೇತು ಭಕ್ತಾಧಮಾಃ ಪ್ರೋಕ್ತಾಃ ಸ್ವರ್ಗಾದಿಫಲ ಭೋಗಿನಃ ತೃರ್ವಿಘ್ನಿತಾ ಅಧೋಯಾಂತಿ ತದ್ಭಕ್ತಾನಾ ಮುಪೇಕ್ಷ ಕಾಃ || ಕುರ್ಯು ವಿಷ್ಣಾವಪಿ ದ್ವೇಷಂ ದೇವ ದೇವಾನಮಾನಿನಃ || ಪೂಜಿತಾ ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತಿಂಚ ನಾವಜ್ಞೇಯಾಸ್ತತಃ ಸುರಾಃ || ಉಪೇಕ್ಷ ಕಸ್ತು ದೇವಾನಾಂ ಭಕ್ತಿನಾಶಂ ಸ್ವಯಂಹರಿಃ || ಕರೋತಿ ತೇನ ವಿಭ್ರಾತಾಃ ಸಂಸರಂತಿ ಪುನಃ ಪುನಃ || ಅಧೋನಾಯಾಂತಿ ವಿದ್ವೇಷಾತ್ ಪೂಜ್ಯಾ ದೇವಾಸ್ತತಃ ಸದಾ || ಯಸ್ಮಾ ದ್ವೇಷ್ವಿಸತಂ ದ್ವೇಷ್ವಿ ಯಸ್ಮಾ ನನು ಸಚಾನುತಂ || ಐಕಾತ್ಯಮಾಗತಂ ವಿದ್ಧಿ ದೇವೈಸ್ತದ್ಭಕ್ತಿ ಪೂರಿತೈಃ || ಉಪೇಕ್ಷ ಕಸ್ತು ದೇವಾನಾಂ ಯದೈವ ನಿರಯೋಪಗಃ || ತದಾತು ಕಿಮು ವಕ್ತವ್ಯ ಮುಪೇಕ್ಷಾಯಾಂ ಜನಾರ್ದನೇ || ವಿಷ್ಣೋರುಪೇಕ್ಷ ಕಂ ಸರ್ವೇವಿದ್ವಿಷುತ್ಯಧಿಕಂ ಸುರಾಃ || ಪತತ್ಯವಶ್ಯಂ ತಮಸಿ ಹರಿಣಾ ತೈಶ್ಚ ಪಾತಿತಃ || ಇತ್ಯಾದಿ” ಅಧಮ ಭಕ್ತರ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:--ಪರಮಾತ್ಮನು ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿರುವುದನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ ಯಾವ ಪುರುಷನು ಪತಿಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತನೇ ಪರಮಾತ್ಮನಿರುವನೆಂದು ತಿಳಿದು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿರುವನೋ ; ಮತ್ತು ಭಕ್ತರಾದ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಯಾವನು ತಿಳಿಯುವದಿಲ್ಲವೋ, ತಾನು ಭಕ್ತನೆಂಬ ಅಹಂಕಾರದಿಂದ ಉತ್ತಮರಾದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಯಾವ ಪುರುಷನು ಅವಮಾನ ಮಾಡುವನೋ, ಅಥವಾ ಅವರನ್ನು ಸ್ಮರಣಮಾಡದೆ ಯಾವನು ಉಪೇಕ್ಷೆ ಮಾಡುವನೋ ಇಂತಹವನು ಅಧಮ ಭಕ್ತನೆನಿಸುವನು. ಇವನಿಗೆ ಸ್ವರ್ಗಾದಿಗಳು ಮಾತ, ಲಭ್ಯವಾಗುವುವು. ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಉಪೇಕ್ಷೆ ಮಾಡುವ

ವರು, ಸತ್ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ವಿಘ್ನಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಟ್ಟು ನರಕಾದಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವರು. ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಅವಮಾನಮಾಡುವವರು ಒಂದು ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲೂ ದ್ವೇಷಮಾಡುವರು. ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸಿದರೆ ಅವರು ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡಿಸುವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಎಂದಿಗೂ ಅವಮಾನಮಾಡಬಾರದು. ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಯಾರು ಉಪೇಕ್ಷೆ ಮಾಡುವರೋ, ಅವರು ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಾದರೂ ಅವರ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ನಾಶಮಾಡುವನು. ಅದರಿಂದ ಪುನಃ ಪುನಃ ಅವರು ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ತಿರುಗಾಡುತ್ತಿರುವರು. ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅಧೋಗತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವರು ಆದ್ದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸರ್ವದಾ ಪೂಜಿಸಬೇಕು. ಯಾರು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸುವರೋ ಅವರು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೂ ದ್ವೇಷಿಸುವರು. ಯಾರು ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ಮಾಡುವರೋ ಅವರು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲೂ ಭಕ್ತಿಮಾಡುವರು. ಭಕ್ತಿಯನ್ನಾಗಲಿ ದ್ವೇಷನನ್ನಾಗಲಿ ಮಾಡುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತರನ್ನೂ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೂ ಏಕರೀತಿಯಾಗಿ ಭಾವಿಸಬೇಕು. ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಉಪೇಕ್ಷಿಸಿದರೆ ನರಕ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಿಂದ ಮೇಲೆ, ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಉಪೇಕ್ಷೆ ಮಾಡಿದರೆ ಅಧೋಗತಿಯೆಂದು ಹೇಳುವದೇನು. ದೇವತಾವಮಾನದಿಂದ, ದೇವತೆಗಳೂ, ಅವರಂತ ರ್ಯಾಮಿ ಪರಮಾತ್ಮನೂ ಸಹ ಇವರನ್ನು ತಮಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕುವರು. ಎಂಬಿನೆ ನೊದಲಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು ಆದ್ದರಿಂದ ದಾಸಾರ್ಯರು, ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಪೂಜಿತವಾದ ಪಾದಕಮಲವುಳ್ಳ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು “ತತ್ಪಾದಾವಲಂಬಿಗಳಾದ ಭಕ್ತರ,” ಆ ದೇವತೆಗಳ ಪಾದಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತರಾದ ಭಕ್ತರನ್ನು ಕಾನನೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ತಾರತಮ್ಯಪ್ರಕಾರ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ನಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಾ ಅವರಂತರ್ಯಾಮಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪೂಜಿಸಿದರೆ ಅಂತಹ ಭಕ್ತರನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನು ಉದ್ಧಾರಮಾಡುವನೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

॥ ೩೩ ॥

ಅದರ್ಶವಗತಾಕ್ಷ ಭಾಷಾ

ಭೇದದಿಂದಲಿ ಕರೆಯಲದನು ನಿ

ಷೇಧಗೃಹವಲೋಕಿಸದೆ ಬಿಡುವರೆ ವಿನೇಕಿಗಳು ॥

ಮಾಧವನಗುಣಪೇಕ್ಷೆ ಪ್ರಾಕೃತ

ನಾಡರೆಯುಸರಿ ಕೇಳಿ ಪರಮಾ

ಹ್ಲಾದ ಬಡದಿಪ್ಪರೆ ನಿರಂತರ ಬಲ್ಲ ಕವಿಜನರು ||

ಪದಾರ್ಥ :—ಆದರ್ಶವ=ಕನ್ನಡಿಯನ್ನು, ಗತಾಕ್ಷ=ಗತ=ಹೋದ, ಅಕ್ಷ=ಸಂಸ್ಕೃತ ದೃಷ್ಟಿಯುಳ್ಳ ಅಂದರೆ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಜ್ಞಾನ ವಿಲ್ಲದ ಪುರುಷನು, ಭಾಷಾಭೇದದಿಂದಲಿ=ಸಂಸ್ಕೃತವಲ್ಲದ ಇತರ ಭಾಷೆಯಿಂದ, ಅದನು=ಆ ಕನ್ನಡಿಯನ್ನು. ಕರೆಯಲು, ನಿಷೇಧಗೃಹ=ನಿಷೇಧ ಮಾಡಿ, ಅವಲೋಕಿಸದೆ=ನೋಡಿಕೊಳ್ಳದೆ, ವಿವೇಕಿಗಳು, ಬಿಡುವರೆ ! ಅಥವಾ, ಗತಾಕ್ಷ=ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನು ತಿಳಿದು ಅದರಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನ ಉಳ್ಳ ಒಬ್ಬ ಕುರುಡನು, ಭಾಷಾಭೇದದಿಂದ=ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಿಂದ, ನಿಷೇಧಗೃಹ ಕರೆಯಲು, ಆದರ್ಶವೆಂದು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ ಈ ಪುರುಷನು ಕನ್ನಡಿಯೆಂದು ಪ್ರಾಕೃತದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಬಿಟ್ಟನು ; ಆದ್ದರಿಂದ ಕನ್ನಡಿಯು ನಿಷಿದ್ಧವಾಯಿತೆಂದು ದೂಷಿಸಲು, ಅದನು=ಆ ಕನ್ನಡಿಯನ್ನು, ಅವಲೋಕಿಸದೆ=ನೋಡಿಕೊಳ್ಳದೆ, ವಿವೇಕಿಗಳು, ಬಿಡುವರೆ ! ಅದರಂತೆ, ಮಾಧವನ=ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನ, ಗುಣ=ಗುಣಗಳನ್ನು, ಪೇಳ್ವ=ವರ್ಣಿಸುವ ಗ್ರಂಥವು, ಪ್ರಾಕೃತವಾದರೆಯು ಸರಿ, ಬಲ್ಲ ಕವಿಜನರು=ಈ ಗ್ರಂಥದ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ತಿಳಿದ ಜ್ಞಾನಿಗಳು, ನಿರಂತರ=ನಿತ್ಯದಲ್ಲೂ, ಕೇಳಿ, ಆಹ್ಲಾದಬಡದಿಪ್ಪರೆ=ಸಂತೋಷಪಡದೆ ಇರುವರೆ !

ತಾತ್ಪರ್ಯ :—ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಿಗೆ ಆದರ್ಶವೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತನಾದ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನ ಉಳ್ಳ ಒಬ್ಬ ಕುರುಡನು, ತನಗೆ ಕನ್ನಡಿಯ ಉಪಯೋಗವು ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಈ ಆದರ್ಶವನ್ನು ಪ್ರಾಕೃತದಿಂದ ಕನ್ನಡಿಯೆಂದು ಮತ್ತೊಬ್ಬನು ಹೇಳಿ ಬಿಟ್ಟನು; ಇದು ನಿಷಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಇದನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬಾರದೆಂದು ದೂಷಿಸಿದರೆ, ವಿವೇಕಿಗಳು, ಈ ಕುರುಡನು ಕನ್ನಡಿಯನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡಿರುವನು, ಆದ್ದರಿಂದ ನಾವು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬಾರದೆಂದು ಕನ್ನಡಿಯನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳದೆ ಬಿಡುವರೆ ! ಎಂದಿಗೂ ಬಿಡಲಾರರು ಇದರಂತೆ ಈ ಪ್ರಾಕೃತ ಗ್ರಂಥದ ಯೋಗ್ಯತೆಯು ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದ ಯಾವನೋ ಒಬ್ಬ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪಂಡಿತನು ಇದು ಪ್ರಾಕೃತವೆಂದು ದೂಷಿಸಿದರೂ, ಇದರ ಯೋಗ್ಯ

ತೆಯನ್ನು ತಿಳಿದ ಜ್ಞಾನಿಗಳು, ಇದರಲ್ಲಿರುವ ಭಗವಂತಹಿಮೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ
ಆನಂದ ಪಡದೆ ಇರುವರೆ ! ಪಾ,ಕೃತ ಭಾಷೆಯೇ ನಿಷ್ಕೇಧವೆಂದು ಹಿಂದಿನ
ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಯಾರೂ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ಭಾಗವತ ಏಕಾದಶಸ್ಕಂಧ ೨೭ ನೇ
ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ “ ಸ್ತವೈರುಚ್ಚಾವಜೈಃ ಶ್ರೌತೈಃ ಪುರಾಣೈಃ ಪಾ,ಕೃತ್ಯೈ
ರಪಿ ” ಉತ್ತಮವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳು, ಪುರಾಣಗಳು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿ
ರುವ ಅಂದರೆ ಪುರುಷಸೂಕ್ತ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದಲೂ, ಜಿತಂತೇಸ್ತೋ
ತ್ರ ಮೊದಲಾದ ಪುರಾಣವಾಕ್ಯಗಳಿಂದಲೂ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಕೃತ ಭಾಷೆ
ಯಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಂದಲೂ, ಅಥವಾ ಪ್ರಾಕೃತ ಭಾಷೆಯಿಂದ
ತನ್ನ ಇಚ್ಛಾನುಸಾರವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು
ಹೇಳಿರುವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಗವದ್ಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಗ್ರಂಥವು
ಪ್ರಾಕೃತವಾದರೂ ಅದು ನಿಷೇಧವಾಗದು ಸಂಸ್ಕೃತವಾದರೂ ಭಗವ
ಂತಹಿಮೆಯನ್ನು ಹೇಳದಿರುವ ಯಾವ ಗ್ರಂಥವೂ ಮಾನ್ಯವಲ್ಲವೆಂದು
ತಾತ್ಪರ್ಯ.

||೩೪||

ಅನತಾರಿಕೆ : - ಅದೇ ವಿಷಯವನ್ನೇ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ -

ಭಾಸ್ಕರನ ಮಂಡಲವ ಕಂಡು ನ
ಮಸ್ಕರಿಸಿ ಮೋದಿಸದೆ ದ್ವೇಷದಿ
ತಸ್ಮರನು ನಿಂದಿಸಲು ಕುಂದಹುದೆ ದಿನಾಕರಗೆ ||
ಸಂಸ್ಕೃತವಿದಲ್ಲೆಂದು ಕುಹಕ ತಿ
ರಸ್ಕರಿಸಲೇನಹುದು ಭಕ್ತಿ ಪು
ರಸ್ಕರದಿ ಕೇಳ್ವರಿಗೆ ವಲಿವನು ಪುಷ್ಕರಾಕ್ಷ ಸದಾ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ : - ಭಾಸ್ಕರನ = ಸೂರ್ಯನ, ಮಂಡಲವ ಕಂಡು, ನಮ
ಸ್ಕರಿಸಿ = ನಮಸ್ಕಾರಮಾಡಿ, ಮೋದಿಸದೆ = ಸಂತೋಷಪಡದೆ ದ್ವೇಷದಿ,
ತಸ್ಮರನು = ಕಳ್ಳನು, ತಾನು ಕಳ್ಳತನ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಾಯಿ
ತೆಂಬ ದ್ವೇಷದಿಂದ, ನಿಂದಿಸಲು, ದಿನಾಕರಗೆ = ಸೂರ್ಯನಿಗೆ, ಕುಂದಹುದೆ
= ದೋಷ ಬರುವುದೇ ! ಇದರಂತೆ, ಕುಹಕ = ಕಪಟಯು, ಇದು = ಈ
ಗ್ರಂಥವು, ಸಂಸ್ಕೃತವಲ್ಲೆಂದು, ತಿರಸ್ಕರಿಸಲು, ಏನಹುದು = ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ
ದೋಷವೇನು ? ಭಕ್ತಿಪುರಸ್ಕರದಿ, ಕೇಳ್ವರಿಗೆ, ಪುಷ್ಕರಾಕ್ಷ = ಕಮಲನೇತ್ರ

ನಾದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು, ಸದಾ=ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲೂ, ವಲಿವನು=ಪ್ರಸನ್ನನಾಗುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ :—ಕಳ್ಳನು ತಾನು ಮಾಡುವ ಕಳ್ಳತನಕ್ಕೆ ಸೂರ್ಯನು ವಿಘ್ನನೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನೂ ಪೂಜೆಯನ್ನೂ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ದೋಷವೇನು ! ಇದರಂತೆ ಕಪಟಗಳಾದ ಕೆಲವರು ಅಸೂಯೆಯಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಸಂಸ್ಕೃತವಲ್ಲವೆಂದು ದೂಷಿಸಿದರೆ, ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಲೋಪವೇನು ? ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನು, ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಶ್ರವಣ ಪಠನ ಮಾಡುವವರಿಗೆ ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ ಅವರನ್ನದ್ಧರಿಸುವನು

||೩೫||

ಪತಿತನಕಪಾಲದೊಳು ಭಾಗೀ
ರಥಿಯ ಜಲವಿರೆ ಪೇಯವೆನಿಪುದೆ
ಇತರ ಕವಿ ನಿರ್ಮಿತ ಕುಕಾವ್ಯಾಶ್ರಾವ್ಯ ಬುಧರಿಂದ ||
ಕೃತಿಪತಿ ಕಥಾನ್ವಿತವೆನಿಸಿ ಪಾ
ಕೃತವೆ ತಾ ಸಂಸ್ಕೃತವೆನಿಸಿ ಸ
ದ್ಗತಿಯನೀವುದು ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕ ಕೇಳಿ ಪೇಳ್ವರಿಗೆ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ :—ಪತಿತನ=ಭ್ರಷ್ಟನಾಗಿದ್ದು ಮೃತನಾದವನ, ಕಪಾಲದೊಳು=ಕಪಾಲದ ಕರಟದೊಳಗೆ, ಭಾಗೀರಥಿಯು=ಗಂಗೆಯ, ಜಲವಿರೆ=ನೀರಿರಲು, ಪೇಯವೆನಿಪುದೆ=ಕುಡಿಯಲು ಯೋಗ್ಯವಾಗುವುದೆ ! ಇಲ್ಲ. ಅದರಂತೆ ಇತರ ಕವಿನಿರ್ಮಿತ=ಇತರರಾದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕವಿಗಳಿಂದಲೇ ಆದರೂ, ನಿರ್ಮಿತ=ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಕುಕಾವ್ಯ=ಕಾದಂಬರಿಗಳು, ಸಂಸ್ಕೃತವಾದರೂ, ಬುಧರಿಂದ=ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಂದ, ಅಶ್ರಾವ್ಯ=ಕೇಳಲು ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲ. ಕೃತಿಪತಿ=ಕೃತಿನಾಮಕರಾದ ಶ್ರೀ ಲಕ್ಷ್ಮೀನೇವಿಯರ ಪತಿಯಾದ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನ, ಕಥಾನ್ವಿತವೆನಿಸಿ=ಚರಿತ್ರೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಗ್ರಂಥವೆನಿಸುವ, ಪ್ರಾಕೃತವೆ=ಪ್ರಾಕೃತ ಕಾವ್ಯವೆ, ತಾ=ತಾನು ಸಂಸ್ಕೃತವೆನಿಸಿ, ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕ, ಕೇಳಿ ಪೇಳ್ವರಿಗೆ, ಸದ್ಗತಿಯನೀವುದು=ಉತ್ತಮವಾದ ಗತಿಯನ್ನು ಕೊಡುವುದು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ :—ಭಾಗೀರಥಿಯ ಉದಕವು ಸ್ನಾನಪಾನಾದಿಗಳಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದುದೇ ಆದರೂ ಆ ಉದಕವು ಪತಿತ ಚಂಡಾಲಾದಿಗಳ

ಕಪಾಲಾಸ್ಥಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರಲು ಅದು ಪಾನಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗುವುದೆ ? ಇಲ್ಲಿ ದಾಸಾರ್ಯರು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಕಪಾಲದೋಳ್ ಅಂದರೆ ಸಾಕಾಗಿತ್ತು. ಪತಿತನೆಂಬ ವಿಶೇಷಣವೇಕೆ ಹಾಕಿದರು ? ಅಸ್ಥಿಗಳಲ್ಲಿ ಪತಿತನ ಅಸ್ಥಿಯೆಂತಲೂ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಅಸ್ಥಿಯೆಂತಲೂ, ಭೇದ ಉಂಟೆ ? ಎಂದು ಶಂಕಿಸಬಹುದು. ಅವುಗಳಲ್ಲೂ ಭೇದಗಳುಂಟು ಭಾಗವತ ಷಷ್ಠ ಸ್ಕಂಧದ ನಾರಾಯಣವರ್ಮ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ, “ ಇಮಾಂ ವಿದ್ಯಾಂ ಪುರಾ ಕಶ್ಚಿತ್ಕೌಶಿಕೋಧಾರಯಃ ” ದ್ವಿಜಃ || ಯೋಗಧಾರಣಯಾಸ್ವಾಂಗಂಜಹೌ ಸ ಮರುಧನ್ವನಿ || ತಸ್ಯೋಪರಿವಿಮಾನೇನ ಗಂಧರ್ವಪತಿರೇಕದಾ || ಯಯಾ ಚಿತ್ರರಥಃ ಸ್ತ್ರೀಭಿರ್ವ ತೋಯತ್ರ ದ್ವಿಜಕ್ಷಯಃ || ಸಾಂಗನೋ ನೈಪತತ್ಸದ್ಯಃ ಸವಿಮಾನೋಹ್ಯವಾಕ್ಯಕೃರಾಃ || ವಿದ್ಯಾಮಿಮಾಂಧಾರಯತೋ ವೃತಸ್ಯಾಸ್ಥಿ ವಿಲಂಘನಾತ್ || ಸವಾಲಖಿಲ್ಯ ವಚನಾದಸ್ಥೀನ್ಯಾದಾಯ ವಿಸ್ಮಿತಃ || ಪ್ರಾಸ್ಯ ಪ್ರಾಚೀ ಸರಸ್ವತ್ಯಾಂ ಸ್ನಾತ್ವಾಧಾಮಸ್ವಮನ್ವಗಾತ್ ” ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಕೌಶಿಕನೆಂಬ ಒಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ನಾರಾಯಣ ವರ್ಮವನ್ನು ಜಪಿಸುತ್ತಿದ್ದು, ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸದಿಂದ ನೀರಿಲ್ಲದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ದೇಹವನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದನು. ಒಂದಾನೊಂದು ದಿವಸ ಚಿತ್ರರಥನೆಂಬ ಒಬ್ಬ ಗಂಧರ್ವ ರಾಜನು ಹೆಂಗಸರ ಗುಂಪುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ, ವಿಮಾನಾರೂಢನಾಗಿ, ಈ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಮೃತನಾಗಿದ್ದ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ದಾಟಿಕೊಂಡು ಹೋದನು. ಈ ನಾರಾಯಣವರ್ಮನೆಂಬ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಜಪಿಸುತ್ತಿದ್ದು ಮೃತನಾದಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಅಸ್ಥಿಯನ್ನು ಉಲ್ಲಂಘನ ಮಾಡಿಹೋದ ದೋಷದಿಂದ, ಹೆಣ್ಣು ಗುಂಪೊಂದಿಗೆ ವಿಮಾನದಿಂದೊಡಗೂಡಿ ತಲೆಕೆಳಕಾಗಿ ಬಿದ್ದುಬಿಟ್ಟನು. ತದನಂತರ ಆ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ವಾಲಖಿಲ್ಯ ಮುಷಿಗಳಿಂದ ಈ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು ಆಶ್ಚರ್ಯಚಕಿತನಾಗಿ, ಅವರ ಅಪ್ಪಣೆಯ ಮೇರಿಗೆ ಆ ಅಸ್ಥಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಚೀ ಸರಸ್ವತಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಸ್ನಾನಮಾಡಿ ಬಂದಮೇಲೆ ವಿಮಾನವು ಪೂರ್ವದಂತೆ ಹೊರಟಿತು. ವಿಮಾನದಲ್ಲಿ ಕೂತುಕೊಂಡು ಮೊದಲಿನಂತೆ ತನ್ನ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಸೇರಿದನು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಹೀಗೆ ಅಸ್ಥಿಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ಮಹಿಮೆ ಇರುವದ್ದರಿಂದ ಪತಿತನ ಅಸ್ಥಿಯೆಂದು ದಾಸಾರ್ಯರು ಹೇಳಿದರು. ಈ ಪ್ರಕಾರ, ಭಾಗೀರಥಿಯು ಉತ್ತಮವಾದರೂ ಕಪಾಲದ ಅಸ್ಥಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂತ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಹೇಗೆ ನಿಷಿದ್ಧವೋ ಹಾಗೆ

ಸಂಸ್ಕೃತವಾದರೂ ಸ್ತ್ರೀವರ್ಣನಾದಿಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತವಾದ ಕಾದಂಬರಿ ನಾಟಕಾದಿಗಳು ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಂದ ಅಪ್ರಾನ್ಯವು. “ ಗಂಗಾಸಂಗೇನ ನೈರ್ಮಲ್ಯಂ ರಥ್ಯಾದ್ಭಿರ್ಲಭ್ಯತೇ ಯಥಾ ” || ಎಂಬ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯ ವಾಕ್ಯದಂತೆ ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತಿರುವ ಮೊಹರಿಯ ನೀರು ಗಂಗೆಯೊಳಗೆ ಸೇರಲು ಹೇಗೆ ಶುದ್ಧವಾಗುವುದೋ ಹಾಗೆ ಗ್ರಂಥವು ಪ್ರಾಕೃತವಾದರೂ ಭಗವದ್ಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದರೆ ಗ್ರಾಹ್ಯವಾಗುವುದು. ಗಂಗೋದಕದಂತೆ ಸಂಸ್ಕೃತವಿದ್ದರೂ ಮಹತ್ತರವಾದ ದೋಷವುಳ್ಳ ಕಪಾಲದಲ್ಲಿ ನಿಂತರೆ ಅದು ನಿಷಿದ್ಧವಾಗುವಂತೇ ಸಂಸ್ಕೃತವೂ ನಿಷಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಮೊಹರಿಯ ನೀರು ನಿಷಿದ್ಧವಾದರೂ ಗಂಗಾನದಿಯಲ್ಲಿ ಬೀಳುವುದರಿಂದ ಈ ಅಶುದ್ಧವಾದ ನೀರು ಸಹ ಶುದ್ಧವಾಗುವದು. ಇದರಂತೆ ಪ್ರಾಕೃತ ಭಾಷೆಯು ಮೊಹರಿಯ ನೀರಿನಂತೆ ಅಶುದ್ಧವಾದರೂ ಅದು ಮಹಾನದಿಯಂತಿರುವ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತದಂತೆ ಶುದ್ಧವಾಯಿತೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಶ್ರವಣ ಪಠನ ಮಾಡುವವರಿಗೆ ಉತ್ತಮ ಗತಿಯಾಗುವುದು || ೩೬ ||

ಅವತಾರಿಕೆ :—ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬಹಳ ಶ್ಲಾಘನೆ ಮಾಡಿ ಇದನ್ನು ದೂಷಿಸುವವರು ಕುಹಕರೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ದಾಸಾರ್ಯರಿಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಅಹಂಕಾರ ಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಸ್ವಾಹಂಕಾರ ಬಿಡನ ಪೂರ್ವಕ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಉಪಸಂಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ವೇದಶಾಸ್ತ್ರ ಸಯುಕ್ತಿಗ್ರಂಥಗ
 ಳೋದಿಕೇಳ್ವವನಲ್ಲ ಸಂತತ
 ಸಾಧುಗಳ ಸಹವಾಸಸಲ್ಲಾಪಗಳು ಮೊದಲಿಲ್ಲ ||
 ಮೋದತೀರ್ಥಾರ್ಯರಮತಾನುಗ
 ರಾದವರ ಕರುಣದಲಿ ಪೇಳ್ವಿರ
 ಮಾಧವ ಜಗನ್ನಾಥ ನಿತ್ಯಲ ತಿಳಿಸಿದದರೊಳಗೆ || ೩೭

ಪದ್ಯಾರ್ಥ :—ವೇದಶಾಸ್ತ್ರ ಸಯುಕ್ತಿ ಗ್ರಂಥಗಳ= ವೇದಗಳು, ಶಾಸ್ತ್ರಪದದಿಂದ ಭಾರತಾದಿಗಳು, ಯುಕ್ತಿಶಾಸ್ತ್ರವೆಂದರೆ ತರ್ಕ ಮೊದಲಾ

ದವು; ಇಂಥಹಾ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು. ಓದಿಕೇಳಿದವನಲ್ಲ = ಸ್ವತಂತ್ರದಿಂದ ನಾನೇ ಓದಿದವನೂ, ಕೇಳಿದವನೂ ಅಲ್ಲ. ನನ್ನೊಳಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನಿದ್ದು ಓದಿ ಕೇಳಿದವನಾದುದರಿಂದ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ವಿದ್ವಾಂಸನೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಸಂತತ = ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲೂ ಸಾಧುಗಳ, ಸಹವಾಸ, ಸಲ್ಲಾಪಗಳು = ಸದ್ವಿಷಯವಾದ ಮಾತುಕಥೆಗಳು, ಇಂತಹವು ಮೊದಲಿಲ್ಲ. ಮೋದತೀರ್ಥಾರ್ಯ = ಶ್ರೀಮದಾನಂದ ತೀರ್ಥಾರ್ಯರ, ಮತಾನುಗೃಹದವರ = ಮತವನ್ನು ಸುರಿಸಿ ಇರುವವರ, ಕರುಣದಲಿ = ಕೃಪೆಯಿಂದ, ರಮಾಘವ = ರಮಾಪತಿಯಾದ, ಜಗನ್ನಾಥ ವಿಠಲ = ಜಗನ್ನಾಥ ವಿಠಲಾತ್ಮಕ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ತಿಳಿಸಿದದರೊಳಗೆ ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ತಿಳಿಸಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವನೋ ಅಷ್ಟರೊಳಗೆ, ಅಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ನನ್ನೊಳಗಿದ್ದು ನುಡಿಸಿದಷ್ಟು, ಪೇಳಿ = ಹೇಳಿರುವೆನು ೩೭

ತಾತ್ಪರ್ಯ : — ವೇದ ಮೊದಲಾದ ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥಗಳನ್ನಾಗಲಿ, ಯುಕ್ತಿ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನಾಗಲಿ (ತರ್ಕ ಮೊದಲಾದವು) ನಾನು ಓದಿದವನೂ ಕೇಳಿದವನೂ ಅಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅವಾ ಅಂತಹ ಜ್ಞಾನಿಗಳ ಸಹವಾಸದಲ್ಲಿದ್ದು ಇಂತಹ ಸದ್ವಿಷಯಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾಪಗಳು ನಡೆದವನೂ ಅಲ್ಲ. ಹಾಗಾದರೆ, ಈ ಕವಿತಾಶಕ್ತಿಯು ಬಂದ ಬಗೆ ಹೇಗೆ ಎಂದರೆ, ಶ್ರೀಮನ್ಮಧ್ವ ಮತಾನುಯಾಯಿಗಳ ಕರುಣಾಬಲದಿಂದ, ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥ ವಿಠಲನು ನನ್ನೊಳಗಿದ್ದು ನುಡಿಸಿದಷ್ಟು ಹೇಳಿರುವೆನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ ಮಾತ್ರದಿಂದ ದಾಸಾರ್ಯರು ಜ್ಞಾನಿಗಳಲ್ಲವೆಂದಲ್ಲ. ಅವರ ಪಾಂಡಿತ್ಯವು ಅವರ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಯಿಂದಲೂ, ಅವರು ರಚಿಸಿದ ಗ್ರಂಥದಿಂದಲೂ ಗೊತ್ತಾಗುವುದು. ಆದರೆ ಈ ಪಾಂಡಿತ್ಯವು, ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದೆಂಬ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಸ್ವಾಹಂಕಾರ ಖಂಡನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿರುವರೆಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕು.

ಎಂಬಲ್ಲಿಗೆ ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರದ ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯಲ್ಲಿ ದತ್ತ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂಬ ೧೬ ನೆಯ ಸಂಧಿಯು ಸಮಾಪ್ತವಾದುದು.

ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ

ಸ್ವಗತ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಧಿ (೨೭ನೆಯದು) ಪ್ರಾರಂಭ

ಸಂಧಿ ಸೂಚನೆ:—

ಸ್ವಗತಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಗುಣವ ಹರಿ

ತೆಗೆದುಬ್ರಹ್ಮಾದ್ಯರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟುದ

ಭೃಗುಮುನಿಪ ಪೇಳಿದನು ಇಂದ್ರದ್ಯುಮ್ಮು ಕ್ಷಿತಿಪನಿಗೆ ||

ಪದಾರ್ಥ :—ಸ್ವಗತಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಗುಣವ= ತನ್ನೊಳಗೆ ಇರುವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಗುಣವನ್ನು, ಹರಿ= ಶ್ರೀಹರಿಯು, ತೆಗೆದು, ಬ್ರಹ್ಮಾದ್ಯರಿಗೆ= ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ. ಕೊಟ್ಟುದ=ಕೊಟ್ಟುದದನು, ಭೃಗುಮುನಿಪ= ಭೃಗುಮುನಿಗಳು, ಇಂದ್ರದ್ಯುಮ್ಮು ಕ್ಷಿತಿಪನಿಗೆ= ಇಂದ್ರದ್ಯುಮ್ಮು ರಾಜನಿಗೆ, ಪೇಳಿದನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:—ಈ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ವಿಷಯವನ್ನು ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಸಂಧಿ ಸೂಚನೆಯೆಂದು ಇದಕ್ಕೆ ಹೆಸರು. ಪೂರ್ವ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಹುಚಿಕೊಟ್ಟ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರೂ “ ಪುನಃ ಪುನಃ ಕಥಾಂಬ್ರಯುಃ ಅಭ್ಯಾಸಾದುತ್ತಮಂ ಫಲಂ” ಎಂಬ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ದಾರ್ಢ್ಯ ಜನನಕ್ಕಾಗಿ ೨ ಸಲ, ೩ ಸಲ ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಮನನವಾಗುವುದು ಅದರಿಂದ ಫಲವು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಬರುವುದೆಂದು ಅದೇ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ವಿಭಾಗವಿಷಯವನ್ನೇ ಈ ಸಂಧಿಯಲ್ಲೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ; ಆದರೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ವಿಭಾಗವಿಷಯವನ್ನು ದಾಸಾರ್ಯರು ತಮ್ಮ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಹೇಳಿರುವೆ? ಅಥವಾ ಮತ್ತಾರಾದರೂ ಯಾರಿಗಾದರೂ ಹೇಳಿ ಉಪದೇಶ ಪರಂಪರಾ ಬಂದಿರುವುದೆ ಎಂಬ ಶಂಕೆಯನ್ನು ನಿವೃತ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಭೃಗುಮುನಿಪ ಎಂಬ ನಾಕೃದಿಂದ:—ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಭೃಗುಮುನಿಗಳು ಇಂದ್ರದ್ಯುಮ್ಮು ರಾಜನಿಗೆ ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿರುವುದಾಗಿ, ವಿಷ್ಣು ರಹಸ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೇಳಿರುವರು. ಆ ಭೃಗುಮುನಿಗಳು ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿರುವುದನ್ನೇ ನಾವು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತೇವೆಂದು ದಾಸಾರ್ಯರು ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಪರಮು ನಿಷ್ಣು ಸ್ವತಂತ್ರ ಮಾಯಾ
 ತರುಣಿ ವಕ್ಷಸ್ಥಳನಾಸಿಯು
 ಸರಸಿಜೋದ್ಭವ ಪ್ರಾಣರೀರ್ವರು ಸಚಿವರೆನಿಸುವರು ||
 ಸರ್ವ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ತಪ್ಪಿಯು
 ರುರಗಭೂಷಣ ಹಂಕೃತಿತ್ರಯ
 ಕರೆಸುವಮರೇಂದ್ರಾರ್ಕಮುಖರಿಂದ್ರಿಯಪರೆನಿಸುವರು ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ ;—ನಿಷ್ಣು = ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನು, ಪರಮು = ಎಲ್ಲರ
 ಕಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮನಾದ, ಸ್ವತಂತ್ರ = ಸ್ವತಂತ್ರ ಉಳ್ಳವನು. ಮಾಯಾ
 = ಮಾಯಾನಾಮಕರಾದ, ತರುಣಿ = ನಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ಯೌವನಶೀಲರಾದ
 ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರು, (ಪ್ರಕೃತಿಯು) ವಕ್ಷಸ್ಥಳ ನಿವಾಸಿಯು = ಪರಮಾ
 ತ್ಮನ ವಕ್ಷಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುವವರು. ಸರಸಿಜೋದ್ಭವ = ಪರಮಾ
 ತ್ಮನ ನಾಭೀಕಮಲದಿಂದ ಜನಿಸಿದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ಪ್ರಾಣರು = ಮುಖ್ಯ
 ಪ್ರಾಣದೇವರು, ಈರ್ವರು = ಇವರಿಬ್ಬರೂ, ಸಚಿವರೆನಿಸುವರು = ಮುಖ್ಯ
 ಮಂತ್ರಿಗಳೆನಿಸುವರು. ಸರ್ವ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ = ತಾನು ಮಾಡಿಸುವ ಎಲ್ಲಾ
 ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲೂ, ತಪ್ಪಿಯರು = ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಿಯರಾದವರು.
 ಅಹಂಕೃತಿತ್ರಯ = ವೈಕಾರಿಕ, ತೈಜಸ, ತಾನುಸವೆಂಬ ಮೂರು ವಿಧ
 ಅಹಂಕಾರಗಳಿಗೆ, ಅಭಿಮಾನಿಗಳೆಂದು, ಕರೆಸುವ, ಉರಗಭೂಷಣ =
 ಸರ್ಪಭೂಷಣರಾದ ರುದ್ರದೇವರು, ಅಮರೇಂದ್ರ = ದೇವೇಂದ್ರನು, ಅರ್ಕ
 = ಸೂರ್ಯನು, ಮುಖರು = ಇವರೇ ಮೊದಲಾದವರು, ಇಂದ್ರಿಯಪರೆನಿ
 ಸುವರು = ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿಗಳೆಂದೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ :—ನಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯ ಒಂನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರ
 ದ್ಯುನ್ನು ರಾಜನಿಗೆ ಭೃಗು ಋಷಿಗಳು ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದ ವಾಕ್ಯವನ್ನೇ
 ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ—“ ಭೃಗುರುವಾಚ || ಸ್ವತಂತ್ರಃ ಪರಮೋ ವಿಷ್ಣುಃ
 ಮಾಯಾ ತಸ್ಯಾಂಗಸಂಗಿನೀ || ಬ್ರಹ್ಮಾಪ್ರಾಣಶ್ಚ ಸಚಿವೌ ಸರ್ವಕರ್ಮ
 ಸುತತ್ಪ್ರಿಯೌ || ೧ || ತ್ರಿವಿಧಾಹಂಕೃತಿಃ ಸಾಕ್ಷಾದ್ಬ್ರೂಹ್ಮೋಪಿ ಸಚಿವಃ
 ಸ್ಮೃತಃ || ಮನಸೋಧಿಪತಿಃ ಶಕ್ರೋರ್ಕಾರ್ಧ್ಯಾ ಇಂದ್ರಿಯ ದೇವತಾಃ || ೨ ||”
 ಈ ಶ್ಲೋಕಾರ್ಥವನ್ನೇ ದಾಸಾರ್ಯರು ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು.
 ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣು ಪರಮು ಸ್ವತಂತ್ರನು. ಪರಮಾತ್ಮನ ವಕ್ಷಸ್ಥಳನಿವಾಸಿಯು

ಮಾಯಾ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ರಮಾದೇವಿಯರು. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ಪ್ರಾಣದೇವರು ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಮುಖ್ಯ ಮಂತ್ರಿಗಳು. ಮತ್ತು ಎಲ್ಲಾ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದರಲ್ಲೂ ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಿಯರು. ಮೂರು ವಿಧವಾದ ವೈಕಾರಿಕ, ತೈಜಸ, ತಾಮಸವೆಂಬ ಅಹಂಕಾರಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ರುದ್ರದೇವರೂ ಕೂಡ ಮಂತ್ರಿಯೇ, ಈತನು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಯು, ಇಂದ್ರನೂ, ಸೂರ್ಯಾದಿಗಳೂ ಮಿಕ್ಕ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳು

|| ||

ಈ ದಿನೌಕಸರಂತೆ ಕಲಿ ನೊದ
ಲಾದ ದೈತ್ಯರು ಸರ್ವ ದೇಹದಿ
ತೋದಕರು ತಾನಾಗಿ ವ್ಯಾಪಾರಗಳ ಮಾಡುವರು ||
ವೇಧನಂದದಿ ಕಲಿಯಹಂಕಾ
ರಾಧಿಪಾಧನು ಮಧುಕುಕ್ಕೆಟಿಭ
ಕ್ರೋಧಿ ಶಂಬರ ಮುಖರು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸ್ವಾಮಿ ಎನಿಸುವರು

ಪದ್ಯಾರ್ಥ : — ಈ ದಿನೌಕಸರಂತೆ = ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳಂತೆ, ಕಲಿ ನೊದಲಾದ ದೈತ್ಯರು ಸರ್ವ ದೇಹದಿ = ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಶರೀರದಲ್ಲೂ, ತೋದಕರು = ಪ್ರೇರಕರು, ತಾನಾಗಿ, ವ್ಯಾಪಾರಗಳ = ಮಾಡಬೇಕಾದ ಪಾಪಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವರು. ವೇಧನಂದದಿ = ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಂತೆ, ಕಲಿಯು (ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಹೇಗೆ ದೇವೋತ್ತಮರೂ ಹಾಗೆ ಕಲಿಯು ದೈತ್ಯೋತ್ತಮನೆಂದರ್ಥ.) ಮತ್ತು ಅಹಂಕಾರಾಧಿಪ = ಅಹಂಕಾರಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯು. ಅಧನು = ಅಧಮನಾದ, ಮಧು = ಮಧು ಎಂಬ ದೈತ್ಯನು, ಕು = ಕುಚ್ಛಿತನಾದ, ಕೈಟಭ = ಕೈಟಭನೆಂಬ ಅಸುರನೂ, ಕ್ರೋಧಿ = ಮಹಾ ಕೋಪಿಷ್ಟರಾದ, ಶಂಬರಮುಖರು = ಶಂಬರಾಸುರ ನೊದಲಾದವರು ಮನಸ್ಸಿಗೆ, ಸ್ವಾಮಿಯೆನಿಸುವರು = ಅಭಿಮಾನಿಗಳೆನಿಸುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : — ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯ — “ಏವಮೇವಹಿ ಕಲ್ಯಾಣಾಃ ಸರ್ವ ದೇಹೇಷು ಸಂಸ್ಥಿತಾಃ || ಬ್ರಹ್ಮವಚ್ಚ ಕಲಿಸ್ತೇಷಾ ಮಧಿಕೂಹಂಕೃತಿಃ ಸ್ತೃತಃ ||೩|| ಮಧುಕೈಟಭ ಮುಖ್ಯಾಶ್ಚ ಶಂಬರಾದ್ಯಾ ಮನೋಧಿಗಾಃ.” ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ಹೇಗೆ ಸರ್ವ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲೂ

ಇದ್ದು ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿಗಳಾಗಿರುವರೋ ಅದರಂತೆ ಕಲಿ ಮೊದಲಾದ ದೈತ್ಯರೂ ಸಹ ಸರ್ವ ಪಾಪಗಳ ದೇಹಗಳಲ್ಲೂ ಇದ್ದು ಪಾಪಪ್ರೇರಕ ರಾಗಿ ಪಾಪಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುವರು ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಹೇಗೆ ಶ್ರೇಷ್ಠರೋ ಹಾಗೆ ದೈತ್ಯರಲ್ಲಿ ಕಲಿಯು ಶ್ರೇಷ್ಠನು. ಇವನು ಅಹಂ ಕಾರಾಭಿಮಾನಿಯು. ಅಧಮರಾದ ಮಧು ಕೈಟಭರು ಶಂಬರಾಸುರ ಮೊದಲಾದವರು ಮನೋಭಿಮಾನಿಗಳು. ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯದ ಶ್ಲೋಕಾರ್ಥವು ಪದ್ಯಾರ್ಥವು ಒಂದೇ ಆಗಿರುವದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಬರೆಯ ಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ

||೩||

ದೇವತೆಗಳೋಪಾದಿ ನಿತ್ಯದೊ
 ಳೇವನಾದಿ ಸ್ವನಾಮದಿಂದಲಿ
 ಯಾವದಿಂದಿ,ಯಗಳೊಳು ವ್ಯಾಪಾರಗಳ ಮಾಡುವರು||
 ಸೇವಕರ ಸೇವಾನುಗುಣ ಫಲ
 ವೀವ ನೃಪನಂದದಲಿ ತನ್ನ ಸ್ವ
 ಭಾವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ವಿಭಾಗವ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟ ಹರಿ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ :—ದೇವತೆಗಳೋಪಾದಿ= ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳಂತೆ, ನಿತ್ಯದೊಳು, ಏವನಾದಿ=ಇವೇ ಮೊದಲಾದ, (ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಕಲಿ, ಮಧು ಕೈಟಭ ಮೊದಲಾದ) ಸ್ವನಾಮದಿಂದಲಿ= ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ, ಯಾವದಿಂದಿ,ಯಗಳೊಳು= ಎಲ್ಲಾ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲೂ, ವ್ಯಾಪಾರಗಳ ಮಾಡುವರು= ಇದ್ದು ಆಯಾ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಆಗುವ ಪಾಪಕೃತ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುವರು ಸೇವಕರ ಸೇವಾನುಗುಣ= ಸೇವಕರು ಮಾಡುವ ಕೆಲಸಗಳ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನನುಸರಿಸಿ, ಫಲವೀವ= ಅವರವರಿಗೆ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಆ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡು ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಸಂಬಳಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಡುವ, ನೃಪನಂದದಲಿ= ರಾಜನಂತೆ, ತನ್ನ ಸ್ವಭಾವ= ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಸ್ವಭಾವವಾಗಿರುವ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ= ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು, ಹರಿ= ಪರಮಾತ್ಮನು, ವಿಭಾಗವ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ :—ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯ—ಅಸ್ಮೈಪಿ ದೇವದೈತ್ಯಾಸ್ತು ತತ್ತ ದಿಂದ್ರಿಯಮಾನಿನಃ ||೪|| ಸ್ವತಂತ್ರೋಪಿ ಹರಿಃ ಸೃಷ್ಟ್ವಾ ಸ್ವಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಮನೇಕಥಾ || ವಿಭಜ್ಯಾದಾನ್ಮೃಪ ಇವ ಸರ್ವ ಕಾರ್ಯೇಷು ಲೀಲಯಾ ||೫||

ತತ್ತತ್ತ್ವಾತ್ಮತಂತ್ರಯೋಗೇನ ಫಲಭಾಕ್ಸಪಜಾಯತೆ || ” ಇನ್ನೂ ಇತರರಾದ ದೇವ ದೈತ್ಯರುಗಳು ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾಗಿರುವರು. ರಾಜನು ಸೇವಕರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ, ದೇಶಾಧಿಕಾರ, ಗ್ರಾಮಾಧಿಕಾರ ಮೊದಲಾದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಅವರಿಂದ ತಾನು ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ, ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ ಸಂಬಳ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಕೊಡುವಂತೆ, ಪರಮಾತ್ಮನು ಸರ್ವಸ್ವತಂತ್ರನಾದರೂ ತನ್ನೊಳಗಿರುವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ, ಕಲಿ ಮೊದಲಾದ ದೈತ್ಯರಿಗೂ ಕೊಟ್ಟಿರುವನು. ಪರಮಾತ್ಮನು ಕೊಟ್ಟ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದಿಂದ ಅವರುಗಳು ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಪುಣ್ಯಪಾಪಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುತ್ತಾ ತಮ್ಮ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾದ ಸುಖದುಃಖಾದಿಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವರು ||೩||

ಅನತಾರಿಕೆ :—ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ವಿಭಾಗ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಅಗಣಿತ ಸ್ವಾತಂತ್ರಿಯವ ನಾಲ್

ಬಗೆ ವಿಭಾಗಮಾಡಿ ಒಂದನು

ತೆಗೆದು ದಶವಿಧಗೈಸಿ ಪಾದರೆ ಪಂಚಪ್ರಾಣನಲಿ ||

ಮೊಗಚತುಷ್ಟಯನೋಳ್ ಸಸಾದೈ

ದುಗುಣವಿರಿಸಿದ ಮತ್ತೆ ದಶವಿಧ

ಯುಗಳ ಗುಣವನುಮಾಡಿ ಯೆರಡು ಸದಾಶಿವನೊಳಿಟ್ಟು||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ :—ಅಗಣಿತ=ಲೆಖ್ಯವಿಲ್ಲದ, ಸ್ವಾತಂತ್ರಿಯವ=ಸ್ವತಂತ್ರಗುಣವನ್ನು, ನಾಲ್ಕು=೪ ಬಗೆಯಾಗಿ, ವಿಭಾಗವಮಾಡಿ, ಒಂದನು ತೆಗೆದು=ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ದಶವಿಧಗೈಸಿ=ಹತ್ತು ಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ, ಪಾದರೆ ಪಂಚ=ಕಾಲುಕಮ್ಮಿ ಐದನ್ನು ಅಂದರೆ (೪|||) ನಾಲ್ಕು ಮುಕ್ಕಾಲು ಭಾಗಗಳನ್ನು, ಪ್ರಾಣನಲಿ=ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣ ದೇವರಲ್ಲೂ, ಮೊಗಚತುಷ್ಟಯನೋಳ್=ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಲ್ಲಿ, ಸಸಾದೈದು=(೫|) ಐದೂಕಾಲು ಭಾಗಗಳುಳ್ಳ, ಗುಣ=ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಗುಣಗಳನ್ನು, ಇರಿಸಿದ=ಇಟ್ಟನು. ಮತ್ತೆ ಯುಗಳಗುಣವನು=ಎರಡನೆಯ ಭಾಗದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಗುಣವನ್ನು, ದಶವಿಧ=೧೦ ಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ,

ಮಾಡಿ, ಎರಡು=೨ ಭಾಗಗಳನ್ನು, ಸದಾಶಿವನೊಳು=ರುದ್ರದೇವರಲ್ಲಿ, ಇಟ್ಟು=ಇಟ್ಟನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ :—ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನಲ್ಲಿರುವ, ಅಗಣಿತವಾದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಗುಣಗಳನ್ನು ೪ ಭಾಗ ಮಾಡಿ, ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ತೆಗೆದು ಅದನ್ನು ೧೦ ಭಾಗ ಮಾಡಿದನು ಆ ಹತ್ತರಲ್ಲಿ (೪||) ನಾಲ್ಕು ಮುಕ್ಕಾಲು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣದೇವರಲ್ಲೂ, (೫||) ಐದೂಕಾಲು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೂ ಕೊಟ್ಟನು. ಎರಡನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ೧೦ ಭಾಗ ಮಾಡಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಅಹಂಕಾರಾತ್ಮಕ ರುದ್ರದೇವರಿಗೆ ಎರಡು ಭಾಗಗಳು ಕೊಟ್ಟನು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯದ ವಾಕ್ಯ “ ಸ್ವಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಚತುರ್ಥಾಂತಂ ದಶಧಾವ್ಯಭಜದ್ಧರಿಃ ||೬|| ಸಾದೋನ ಪಂಚಕಂ ಪ್ರಾಣೇಸಸಾದಂ ಬ್ರಹ್ಮಣೇ ದದೌ || ದ್ವಿತೀಯೇತು ಚತುರ್ಥಾಂತೇ ದಶಧೈವ ವಿಭಾಜಿತೆ ೭|| ದ್ವಾವೇವಾಂತಾನಹಂಕಾರೆ ” ಎಂಬೀ ಶ್ಲೋಕಾರ್ಥವನ್ನೆ ದಾಸಾರ್ಯರು ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ “ ಸಾದರೆ ಪಂಚಪ್ರಾಣನಲಿ ” ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ ಮಾಡುವಾಗ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕರ್ತರು, ಸಾದ ಅಂದರೆ ಹತ್ತರಲ್ಲಿ ಸಾದ ೨|| ಎಂತಲೂ ಅರೆ ಅಂದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಅರ್ಧ ೧!. ಅಂತು ೩|| ಭಾಗಗಳನ್ನು ಪಂಚ ಪ್ರಾಣರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟರೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿರುವರು. ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದರೆ ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯದ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ವಿರೋಧ ಬರುವುದು ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯದಲ್ಲಿ— “ ಸಾದೋನ ಪಂಚಕಂ ಪ್ರಾಣೇ ” ಒಂದು ಸಾದ ಕಮ್ಮಿ ೫ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಅಂದರೆ ೪|| ನಾಲ್ಕು ಮುಕ್ಕಾಲು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಣದೇವರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟನೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದಲ್ಲದೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ೪ ಭಾಗ ಮಾಡಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ೧ ಭಾಗವನ್ನು ೧೦ ಭಾಗ ಮಾಡಿದನು ; ಅದರಲ್ಲಿ ೪|| ಭಾಗ ಪ್ರಾಣದೇವರಿಗೆ, ೫|| ಭಾಗ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ. ಅಂತು ೧೦ ಭಾಗಗಳೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು ಎರಡನೆಯ ೧ ಭಾಗವನ್ನು ೧೦ ಭಾಗ ಮಾಡಿ ರುದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವನು. ಉಳಿದ ಎರಡು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಮೂರು ಭಾಗ ಮಾಡಿ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ರಮಾದೇವಿಯರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಎರಡು ಭಾಗಗಳನ್ನು ತಾನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡನೆಂದು ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯದಲ್ಲೂ ಹೇಳಿರುವರು. ಮತ್ತು ದಾಸಾರ್ಯರೂ ಸಹ ಹಾಗೇ ಹೇಳಿರುವರು.

ವಾಯುದೇವರಿಗೆ ೩|| ಭಾಗ, ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ೫| ಅಂತು ೯ ಭಾಗಗಳಾದವು. ಒಂದು ಭಾಗ ಉಳಿಯಿತು; ಹೀಗೆ ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಿಲ್ಲ. ಇದಲ್ಲದೆ ಹಿಂದಿನ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದಲ್ಲಿ ೪೦೦ ಭಾಗಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ೪ಭಾಗ ಮಾಡಿ ಒಂದು ೧೦೦ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ವಾಯುದೇವರಿಗೆ ೪೮ ಭಾಗಗಳನ್ನೂ, ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ೫೨ ಭಾಗಗಳನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟನೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಪೂರ್ವಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ೪೦೦ ರನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ೪ ಭಾಗವೆಂದು ಸುಲಭ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹೇಳಿದರು. ಅಲ್ಲಿ ಭಾಗ ೧ಕ್ಕೆ ೧೦೦ ಆದವು. ಇಲ್ಲಿ ೧ನ್ನು ೧೦ ಮಾಡಿದರೆಂದು ಹೇಳಿದರು. ಇದರಿಂದ ಈ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ೧ಕ್ಕೆ ಆ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ೧೦ ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಈ ಸಂಧಿಯ ಪ್ರಕಾರ ವಾಯುದೇವರಿಗೆ ೪||. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ೫|. ಇವೆರಡನ್ನು ಪೂರ್ವ ಸಂಧಿಯ ಪ್ರಕಾರ ೧೦ ರಿಂದ ಗುಣಾಕಾರ ಮಾಡಿದರೆ. ಅದೇ ಲೆಖ್ಯ ಸರಿಹೋಗುವದು ಹೇಗೆಂದರೆ— ೪|| ಕ್ಕೆ $೪ \times ೧೦ = ೪೦$, ಹತ್ತರ ಮುಕ್ಕಾಲು ೭|| ಅಂತು ೪೭|| ಆಗಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಇನ್ನು ಅರ್ಧ ಕೂಡಿಸಿ ೪೮ ಭಾಗಗಳನ್ನು ವಾಯುದೇವರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟನು. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಭಾಗ ಇಲ್ಲಿ ೫|. ಅಲ್ಲಿ ೫೨. $೫ \times ೧೦ = ೫೦$. ಹತ್ತರ ಕಾಲು ೨||, ಅಂತು ೫೨|| ಆಗಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಇದರಲ್ಲಿ (||) ಅರ್ಧವನ್ನು ವಾಯುದೇವರಿಗೆ ಸೇರಿಸಿ ೫೨ನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವನು. ಇದರಂತೆ ಮುಂದಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ರುದ್ರದೇವರಿಗೆ ಎರಡು ಭಾಗವೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು ಹಿಂದಿನ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ೨೦ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇಂದ್ರನಿಗೆ ೧||ಗೆ ೧೫. ತತ್ವೇಶರಿಗೆ ೧ಭಾಗಕ್ಕೆ ೧೦ ಭಾಗ. ಸಕಲ ಜೀವರಿಗೆ ೮ = ೧೦. ಕಲ್ಯಾಣಿಗಳಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ೪||, ಅಲ್ಲಿ ೪೫. ಹೀಗೆ ಪೂರ್ವ ಸಂಧಿಗೂ ಇಲ್ಲಿಗೂ ನೋಡಿದರೆ ೧ಕ್ಕೆ ೧೦ ಭಾಗವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ವಾಯುದೇವರಿಗೆ ೪|| ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ೫| ಎಂದು ಹೇಳಿದ ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಈ ಅರ್ಥವು ಸರಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಮಾಡದೆ ೩|| ಭಾಗ ವಾಯುದೇವರಿಗೆ ಎಂದು ಮಾಡಿದರೆ ಪೂರೈ ಸಂಧಿಯ ಲೆಖ್ಯದ ಪ್ರಕಾರ ೩೮ ಆಗಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಹಾಗೆ ಮಾಡದೆ ವಾಯುದೇವರಿಗೆ ೪೮ ಭಾಗವೆಂತಲೂ, ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ೫೨ ಭಾಗವೆಂತಲೂ, ದತ್ತಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಸಂಧಿಯ ೨ನೆಯ

ಪದ್ಯ-“ಸತ್ಯಲೋಕಾಧಿಪನೊಳಗೆ ಐವತ್ತೆರಡು ಪವನಾನೊಳು ನಾಲ್ವತ್ತು
ಮೇಲೆಂಟಧಿಕ ಶಿವನೊಳಗಿಟ್ಟ ಇಪ್ಪತ್ತು” ಎಂಬ ಪದ್ಯದಿಂದ ದಾಸಾರ್ಯರು
ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವರು. ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯದಲ್ಲೂ ಇದೇ ವಾಕ್ಯವಿರುವುದು
ಈ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧ ಬರುವುದು. ಇದಲ್ಲದೆ “ಪಾದರೆ ಪಂಚ
ಪ್ರಾಣನಲಿ” ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಾಪಾನಾದಿ ಪಂಚಪ್ರಾಣರಿಗೆ ೩||
ಭಾಗವನ್ನು ಕೊಟ್ಟೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲನೆಂಬುವುದಕ್ಕೆ ಮು
ತ್ತೊಂದು ಕಾರಣವೂ ಉಂಟು. ಏನೆಂದರೆ—ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯ ವಾಕ್ಯದಿಂ
ದಲೂ, ದತ್ತಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಸಂಧಿಯ ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೂ, ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣ
ದೇವರಿಗೆ ಪಾದೋನ ಪಂಚ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ
ಹೇಳಿರುವರು. ಪಂಚಪ್ರಾಣರೆಂಬುವುದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಿಲ್ಲ. ಇದಲ್ಲದೆ
ಪಂಚಪ್ರಾಣರಿಗೆ ೩|| ಭಾಗವೆಂಬುವುದೆ ದಾಸರಾಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾ
ಗಿದ್ದರೆ, ಪಾದರೆ ಪಂಚಪ್ರಾಣರಲಿ ಎಂದು ಬಹುವಚನವಿರಬೇಕಾಗಿತ್ತು,
ಪ್ರಾಣನಲಿ ಎಂಬ ಏಕವಚನದಿಂದ ಪಾದರೆ ಪಂಚ, ಪ್ರಾಣನಲಿ ಎಂದು
ಬೇರೆ ಪದ ಮಾಡುವುದೆ ನ್ಯಾಯವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಪಾದರೆ ಪಂಚ
ಅಂದರೆ ಪಾದ ಕಮ್ಮಿ ೫ ಅಂದರೆ ೪|| ಎಂಬರ್ಥವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು.
ಹೀಗೆ ಅರ್ಥ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯ, ದಾಸರ ವಾಕ್ಯ ಇವೆರಡೂ
ಸರಿಹೋಗುತ್ತವೆ. ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದುದನ್ನೇ ಈ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ
ಹೇಳಿದ್ದೇನೆಂದು ಸಂಧಿಯ ೧೪ನೆಯ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ “ಇನಿತು ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯ
ದೋಳು ಭೃಗುಮುನಿಪ” ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವಿಷ್ಣು
ರಹಸ್ಯದ ವಾಕ್ಯವೇ ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದು. ಹೀಗಿರಲು
ಅದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ದಾಸಾರ್ಯರ ವಾಕ್ಯವಿರಲಾರದೆಂಬುವದೆ ಈ ಅರ್ಥಕ್ಕೆ
ಮುಖ್ಯಾಧಾರವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ||೪||

ಪಾಕಶಾಸನ ಕಾನೂರೊಳು ಸಾ
ರ್ಥ್ಯಕವಿಟ್ಟು ದಶೇಂದ್ರಿಯರಸ ದಿ
ನೌಕಸಾದ್ಯರೊಳೊಂದು ಯಾವಜ್ಜೀನರೊಳೊಂದು ||
ನಾಲ್ಕುವರೆ ಕಲ್ಯಾಣಿ ದೈತ್ಯಾ
ನೀಕಕಿತ್ತನು ಎರಡು ತ್ರಿವಿಧ ನಿ
ನೇಕಗೈಸಿಂಧಿರೆಗೆ ಒಂದೆರಡಾತ್ಮ ತನ್ನೊಳಗೆ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ :—ಪಾಕಶಾಸನ ಕಾಮರೂಢಿ=ಇಂದ್ರ ಮನ್ಮಥರಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯಕವ=(೧||) ಒಂದೂವರೆ ಭಾಗವ, ಇಟ್ಟ. ದಶೇಂದ್ರಿಯರಸ ದಿವಾಕಸಾದ್ಯರೂಢಿ=ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳೈದು, ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳೈದು ಹೀಗೆ ೧೦ ಇಂದ್ರಿಯಾಧಿಪರಾದ ದೇವತೆ ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲಿ, ಒಂದು= ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನೂ, ಯಾವಜ್ಜೀವರೂಢಿ=ಎಲ್ಲಾ ಜೀವರಲ್ಲೂ, ಒಂದು =ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನೂ, ಕಲ್ಯಾಣಿ=ಕಲಿ ಮೊದಲಾದ, ದೈತ್ಯಾನೀಕಕೆ= ದೈತ್ಯರ ಸಮೂಹಕ್ಕೆ, ನಾಲ್ಕೂವರೆ=೪|| ಭಾಗವನ್ನು ಇತ್ತನು. ಎರಡು =ಉಳಿದ ಎರಡು ಭಾಗಗಳನ್ನು, ತ್ರಿವಿಧ ವಿನೇಕಗೈಸಿ=ಮೂರು ವಿಧ ವಾಗಿ ಭಾಗಿಸಿ, ಆತ್ಮ=ಪರಮಾತ್ಮನು, ಇಂದಿರಿಗೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಿಗೆ, ಒಂದು=ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು, ಕೊಟ್ಟು, ಎರಡು=ಎರಡು ಭಾಗಗಳನ್ನು, ತನ್ನೊಳಗೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ :—ಎರಡನೆಯ ೧ ಭಾಗವನ್ನು ೧೦ ಭಾಗ ಮಾಡಿ ೨ ಭಾಗಗಳನ್ನು ರುದ್ರದೇವರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟನೆಂದು ಪೂರ್ವ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದರು ಮಿಕ್ಕ ೮ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಹಂಚಿದ ವಿವರವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ— ಇಂದ್ರ ಮನ್ಮಥರಿಗೆ ೧|| ಭಾಗ, ತತ್ವೇಶರಿಗೆ ೧ ಭಾಗ, ಯಾವಜ್ಜೀವರಿಗೆ ಒಂದು ಭಾಗ ಹಂಚಿ ಉಳಿದ ೪|| ಭಾಗಗಳನ್ನು ಕಲಿ ಮೊದಲಾದ ದೈತ್ಯ ರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟನು ಹೀಗೆ ಸ್ವತಂತ್ರದ ೪ರಲ್ಲಿ ೧ ಭಾಗವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮ ವಾಯು ಗಳಿಗೂ, ಮತ್ತೊಂದು ಭಾಗವನ್ನು ದೇವತೆಗಳು, ಮನುಷ್ಯರು, ಕಲಿ ಮೊದಲಾದ ದೈತ್ಯರಿಗೂ ಕೊಟ್ಟನು ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಭಾಗಗಳು ಹೋದರೆ ಇನ್ನು ಎರಡು ಭಾಗಗಳುಳಿದವು. ಆ ಎರಡು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಮೂರಾಗಿ ಭಾಗಿಸಿ ೧ ಭಾಗವನ್ನು ರಮಾದೇವಿಯರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಎರಡು ಭಾಗವನ್ನು ತಾನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡನು. ಇದರಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಶೇಷವಿರು ವುದು. ಏನೆಂದರೆ—ಹಿಂದಿನ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ವಿಭಾಗವನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ೪೦೦ಭಾಗಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಗೆ ೧೦೦, ರುದ್ರಾದಿ ಗಳಿಗೆ, ಕಲಿ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ಸೇರಿಸಿ ೧೦೦. ಹೀಗೆ ೨೦೦ ಹೋದರೆ ಉಳಿದ ೨೦೦ರಲ್ಲಿ ೬೭| ಭಾಗವನ್ನು ರಮಾದೇವಿಯರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ತಾನು ೧೩೨|| ಭಾಗಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡನೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ೨೦೦ರನ್ನು

ಮೂರು ಭಾಗ ಮಾಡಿದರೆ ಭಾಗಕ್ಕೆ ೬೬ರಂತೆ ೬೬ × ೩ = ೧೯೮ ಆದವು. ೬೬ ರಮಾದೇವಿಯರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ತಾನು ೧೩೨ ಭಾಗಗಳನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡನು ಅಂತು ೧೯೮ ಭಾಗಗಳಾದವು. ಉಳಿದ ಎರಡರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಅಂಗಸಂಗ ಹೊಂದುವ ಯೋಗ್ಯತೆ ರಮಾದೇವಿಯರಿಗೆ ಬರುವುದಕ್ಕಾಗಿ ೧| ಭಾಗ ವನ್ನು ಆಕೆಗೆ ಕೊಟ್ಟು || ಮುಕ್ಕಾಲು ಭಾಗವನ್ನು ತಾನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡ ನೆಂದು ಆ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಇಲ್ಲಿ ಅದರಂತೆ ೨ನ್ನು ೩ ಭಾಗ ಮಾಡಬೇಕು ಈ ಭಾಗವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕೆಳಗೆ ಕಂಡಂತೆ ಭಾಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತೆ. ೨ ಭಾಗವನ್ನು ಮೂರು ಭಾಗ ಮಾಡಬೇ ಕಾದರೆ ಭಾಗಕ್ಕೆ ೧೦ ಆಣೆ ೮ ಕಾಸಿನ ಭಾಗ ಬೀಳುವುದು. ಈ ಲೆಖ್ಪ ದಂತೆ, ೧೦ ವೀಸ ೮ ಕಾಸಿನ ಭಾಗ ರಮಾದೇವಿಯರಿಗೂ, ೧|— ಒಂದೂ ಕಾಲೇವೀಸ ಅಂದರೆ (೧-೫-೪) ೧ ರೂಪಾಯಿ ಐದು ಆಣೆ ೪ ಕಾಸಿನ ಭಾಗ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಆಗಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಅದರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಅಂಗಸಂಗದ ಯೋಗ್ಯತೆ ಬರುವುದಕ್ಕಾಗಿ ೧೦ಆಣೆ ೮ಕಾಸಿನ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಬದಲು ೧೧ವೀಸ ಭಾಗವನ್ನು ರಮಾದೇವಿಯರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ತಾನು ಒಂದೂಕಾಲೇವೀಸಭಾಗ ಅಂದರೆ ೧ ರೂಪಾಯಿ ೫ ಆಣೆ ಭಾಗವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡನೆಂದು ತಿಳಿಯ ಬೇಕು. ಇದೇ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯದಲ್ಲಿ “ ಸಾರ್ಥೈಕಂಚಿತ್ತ ದೈ ವತೇ || ಭಗವಾಃ ಪ್ರದದಾವಿಂದ್ರೇ ಏಕಮೇವೇಂದ್ರಿಯಾಧಿಪ ||೮|| ಏನಮೇವದದೌಜೀವೇ ದೈತ್ಯೇಭ್ಯಃ ಸಾರ್ಥಚಾತುರಾಃ || ಅಥದ್ವಾತು ತುರೀಯಾಂಶೌ ಸ್ವಾತಂತ್ರಸ್ಯಾವಶೇಷಿತೌ ||೯|| ತೌವಿಧಾಯತ್ರಿಧಾತ್ಯಂ ಶಂ ಮಾಯಾಯೈಪ್ರದದೌಸ್ವಯಂ || ಶೇಷಂ ಭಾಗದ್ವಯಂ ಸ್ವಸ್ತಿಃ ಸ್ಥಾಪಯೇತ್ಸುನಿಜೇಚ್ಛಯಾ ||೧೦|| ” ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ಹೇಳಿರು ವರು

||೫||

ಈ ವಿಧದಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಯತ್ನವ
ದೇವನಾನವ ದಾನವರೊಳು ರ
ಮಾವಿನೋದಿ ವಿಭಾಗಮಾಡಿಟ್ಟಲ್ಲಿ ರಮಿಸುವನು ||
ಮೂವರೊಳಗಿದ್ದವರ ಕರ್ಮವ
ತಾವಿಕಾರವ ಗೈಸದಲೆ ಕ
ಲ್ಪಾವಸಾನಕೆ ಕೊಡುವನಾಯಾಸವರ ಸರಗತಿಯ ||

ಪದ್ಧಾರ್ಥ. — ಈ ವಿಧದಿ = ವೇಲಿನ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ರೀತಿ
ಯಾಗಿ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವ = ತನ್ನೊಳಗಿರುವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು, ದೇವ,
ಮಾನವ, ದಾನವ ರೊಳು = ದೇವತೆಗಳು, ಮನುಷ್ಯರುಗಳು, ದೈತ್ಯರು
ಗಳು ಇವರಗಳಲ್ಲಿ, ರಮಾವಿವೋದಿ = ರಮಾದೇವಿಯರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಅನಂ
ದನನ್ನು ಕೊಡುವ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ವಿಭಾಗಮಾಡಿಟ್ಟು, ಅಲ್ಲಿ = ಆ ದೇವ
ಮಾನವ ದಾನವರೊಳಿದ್ದು, ರಮಿಸುವನು. ಅವರ ಕರ್ಮವ = ಅವರು
ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು, ತಾ = ತಾನು, ವಿಕಾರವಗೈಸದಲೆ = ವ್ಯತ್ಯಾ
ಸಮಾಡದೆ ಅನಾಯಾಸ = ಲೇಶಮಾತ್ರವೂ ಆಯಾಸಪಡದೆ, ಕಲ್ಪಾವಸಾ
ನಕೆ = ಈ ಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪದ ಅವಸಾನಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಅವರವರ ಗತಿಯು = ದೇವ
ತೆಗಳಿಗೂ, ದೈತ್ಯರಿಗೂ, ಮನುಷ್ಯರಿಗೂ ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ
ವಾದ ಗತಿಯನ್ನು, ಕೊಡುವ

ತಾತ್ಪರ್ಯ: — ಈ ಪ್ರಕಾರ ಪರಮಾತ್ಮನು, ತನ್ನೊಳಗಿರುವ ಸ್ವಾ
ತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ದೇವತೆಗಳಿಗೂ, ಮಾನವರಿಗೂ ದಾನವರಿಗೂ ಹಂಚಿ
ಕೊಟ್ಟು, ತಾನೂ ಅವರೊಳಗಿದ್ದು, ಅವರವರು ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕರ್ಮಗಳ
ನ್ನು ತಾ-ಮಾಡಿ ಮಾಡಿಸುವನು. ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ದತ್ತವಾದ ಸ್ವಾತಂ
ತ್ರ್ಯದಿಂದ ಅಮುಖ್ಯ ಪ್ರೇರಕರಾದ ದೇವದೈತ್ಯರು, ಜೀವಿಗಳಿದ್ದು
ಮಾಡಿಸುವ ಪುಣ್ಯಪಾಪಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕ ಫಲವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವರು ಅಂ
ದರೆ, ಪುಣ್ಯಪ್ರೇರಕರಾದ ದೇವತೆಗಳು ಪುಣ್ಯಫಲವನ್ನೂ ಪಾಪಪ್ರೇರಕರಾದ
ದೈತ್ಯರು ಪಾಪಕರ್ಮದ ಫಲವನ್ನೂ ಅನುಭವಿಸುವರು ಮಧ್ಯಮರಾದ
ಜೀವರು ಪುಣ್ಯಪಾಪಗಳೆರಡರ ಫಲವನ್ನು ಕಿಂಚಿತ್ಕಿಂಚಿತ್ ಅನುಭವಿಸುವರು.
ಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪಾವಸಾನದಲ್ಲಿ ಅವರವರ ಕರ್ಮಾನುಸಾರವಾಗಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ
ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರಿಗೂ, ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಮುಷ್ಯಮ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಸುಖ
ದುಃಖ ಮಿಶ್ರವಾದ ನಿತ್ಯಸಂಸಾರವನ್ನೂ. ದೈತ್ಯರಿಗೆ ಅಂಧಗತಮಸ್ಸನ್ನು
ಕೊಡಿಸುವನು. ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯದಲ್ಲಿ “ಯದಿಂದ್ರಿಯೇಣ ಯತ್ ಕುರ್ವತಃ
ಪುಣ್ಯಂ ಪಾಪಂಚ ದೃಶ್ಯತೆ || ತಸ್ಯ ತತ್ತತ್ತ್ವತಂತ್ರತ್ವಾತ್ ಫಲಭಾಜೋ ಬಿಳಾ
ಹಿತೆ” ಯಾವ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಪುಣ್ಯಪಾಪ ನೊದಲಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು
ಮಾಡುವರೋ ಆಯಾ ಕರ್ಮಫಲಕ್ಕೆ ಆಯಾ ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿಗಳಾವ

ದೇವದೈತ್ಯರು ಭಾಗಿಗಳಾಗುವರು. ಪರಮಾತ್ಮನು ಕೊಟ್ಟ ಸ್ವತಂತ್ರದಿಂದ ದೇವ-ದೈತ್ಯರೇ ಪುಣ್ಯಪಾಪಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುವುದರಿಂದ ಆಯಾಫಲಗಳನ್ನು ಅವರವರೇ ಅನುಭವಿಸಬೇಕು. ಇದೇ ಅರ್ಥವನ್ನೆ ಏಕಾದಶಸ್ಕಂಧ ತಾತ್ಪರ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಸ್ತಾರಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ:—“ಜೀವಾಭಿಮಾನಿನಶ್ಚೈವ ತ್ರಿವಿಧಾಃ ಸಂಪ್ರಕೀರ್ತಿತಾಃ || ಜೀವಮಾನ್ಯುತ್ತಮೋಬ್ರಹ್ಮಾಮಧ್ಯಮಃ ಸ್ವಯಃ ಮೇವತು || ಅಧಮಃಕಲಿರುದ್ದಿಷ್ಟಸ್ತತ್ರಮಧ್ಯಮನೀಚಯೋಃ || ಮೃತಿಜ ಸ್ತೈಶ್ಚ ಧಾದುಃಖಪ್ರಭೃತ್ಯಖಿಳಮೇವತು || ನೋತ್ತಮಸ್ಯತುಜೀವಸ್ಯದೇಹಾದೇಶ್ಚ ಕಥಂಚನ || ಜನ್ಮಾದಿಕೃತದುಃಖಂತುದೇಹಮಾನ್ಯಸುರಸ್ಯತತ್ || ಸುಪ್ತಾದ್ಯಪ್ಯಯಜಂದುಃಖಮಸುರೇಂದ್ರಿಯಮಾನಿನಃ || ಕ್ವನ್ನಿಮಿತ್ತಂತು ಯದ್ದುಃಖಂ ಪ್ರಾಣಮಾನ್ಯ ಸುರಸ್ಯ ತತ್ || ಭಯತರ್ಷಾ ದಿಜಂದುಃಖಂ ಮನೋಮಾನ್ಯ ಸುರಸ್ಯಚ || ಜೀವಮಾನ್ಯ ಸುರಸ್ಯ ಸ್ಯಾತ್ಸರ್ವಂ ತತ್ಸ ಮುದಾಯತಃ || ಏವನೇವ ಸುಖಂ ದೇವೇಷೂಭಯಂ ಮಧ್ಯಮೇಷುಚಿ || ಇತ್ಯಾದಿ” ಜೀವಾಭಿಮಾನಿಗಳು ಮೂರು ಪ್ರಕಾರ ಇರುವರು. ಉತ್ತಮರು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು. ಮಧ್ಯಮ ಜೀವಾಭಿಮಾನಿಯು ಪುರುಷನೆಂಬ ರಾಜನೋರ್ವನು; ಮತ್ತು ಸ್ವಯಂಜೀವನು. ಅಧಮನು ಕಲಿಯು. ಇವರಲ್ಲಿ ಜನನ ಮರಣ, ಹಶಿವೆ ನೊದಲಾದ ದುಃಖಗಳೆಲ್ಲವು ಮಧ್ಯಮಜೀವಾಭಿಮಾನಿಗೂ ಅಧಮ ಜೀವಮಾನಿಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರವೇ ಹೊರತು ಉತ್ತಮ ಜೀವಮಾನಿಗಳಿಗಿಲ್ಲ. ಜನನಾದಿಗಳಿಂದಾಗುವ ದುಃಖವು ದೇಹಮಾನಿಯಾದ ದೈತ್ಯನಿಗೆ, ಮರಣಾದಿಗಳಿಂದಾಗುವ ದುಃಖವು ಇಂದ್ರಿಯಮಾನಿಯಾದ ದೈತ್ಯರಿಗೆ, ಹಶಿವೆಯಿಂದಾಗುವ ದುಃಖವು ಪ್ರಾಣಮಾನಿ ದೈತ್ಯನಿಗೆ; ಭಯ, ಆಕಾದಿಗಳಿಂದಾಗುವ ದುಃಖವು ಮನೋಭಿಮಾನಿ ದೈತ್ಯನಿಗೆ; ನಾನು ನೀಚನಾದೆ; ನನಗಿಂತಲೂ ಅವರು ಚೆನ್ನಾಗಿರುವರಲ್ಲ ಎಂದು ಸಂಕಟಪಡುವ ದುಃಖವು ಚಿತ್ತಮಾನಿ ದೈತ್ಯನಿಗೆ; ಜೀವಮಾನಿಯಾದ ದೈತ್ಯನಿಗೆ ಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ದುಃಖವು ಉಂಟು ಇದರಂತೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಆಯಾ ಇಂದ್ರಿಯ ಜನ್ಯ ಸುಖಗಳು ಆಯಾ ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿಗಳಿಗಾಗುವವು. ಮಧ್ಯಮರಾದ ಜೀವರಿಗೆ ಪುಣ್ಯದಲ್ಲೂ ಪಾಪದಲ್ಲೂ ಸಹ ಭಾಗವುಂಟು. ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು ಆ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ದಾಸಾರ್ಯರು ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವರು.

ಆಲಯಗಳೊಳಗಿಪ್ಪ ದೀಪ
 ಜ್ವಾಲೆ ವರ್ತಿಗಳನುಸರಿಸಿ ಜನ
 ರಾಳಿಗಳಿಗೊಪ್ಪುವ ತೆರದಿ ಹರಿತೋರ್ಪ ಸರ್ವತ್ರ ||
 ಕಾಲಕಾಲದಿ ಶ್ರೀಧರಾದು
 ಗಾಫಲನೆಯರ ಕೂಡಿ ಸುಖಮಯ
 ಲೀಲೆಗೈಯಲು ತ್ರಿಗುಣಕಾರ್ಯಗಳಹವು ಜೀವರಿಗೆ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:—ಆಲಯಗಳೊಳಗೆ=ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ, ಇಪ್ಪ = ಇರುವ, ದೀಪಜ್ವಾಲೆ=ದೀಪದಪ್ರಕಾಶವು, ವರ್ತಿಗಳನು=ಬತ್ತಿಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ=ಅನುಸಾರವಾಗಿ, ಜನರ, ಆಳಿಗಳಿಗೆ=ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಒಪ್ಪುವತೆರದಿ=ಶೋಭಿಸುವಂತೆ, ಹರಿ=ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಸರ್ವತ್ರ=ಎಲ್ಲ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ, ತೋರ್ಪ = ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಸುಖಮಯ=ಸುಖಸ್ವರೂಪನಾದ, ಪರಮಾತ್ಮನು, ಶ್ರೀಧರಾದುರ್ಗಾಫಲನೆಯರಕೂಡಿ=ಶ್ರೀದೇವಿ, ಭೂದೇವಿ ದುರ್ಗಾ ದೇವಿಯರೆಂಬ ಭಾರ್ಯೆಯರಿಂದೆಡೆಗೂಡಿ, ಕಾಲಕಾಲದಿ, ಲೀಲೆ ಗೈಯಲು=ಕ್ರೀಡಿಸುತ್ತಿರಲು (ದೇಹಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಅವರವರು ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುತ್ತಾ ಕ್ರೀಡಿಸುತ್ತಿರಲು) ಜೀವರಿಗೆ ತ್ರಿಗುಣಕಾರ್ಯಗಳು=ಸತ್ಸಂಪತ್ತಿನೋಗುಣಸಂಬಂಧವಾದ ಪುಣ್ಯ, ಪುಣ್ಯ ಪಾಪಮಿತ್ರ ಪಾಪಕರ್ಮಳೆಂಬ ಮೂರು ವಿಧವಾದ ಕರ್ಮಗಳು, ಅಹವು =ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ ಆಗುವವು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:—ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬತ್ತಿಯನ್ನು ಹಾಕಿ ದೀಪವನ್ನು ಹಚ್ಚಿದರೆ ಆ ಬತ್ತಿಯು ಸಣ್ಣದಾಗಿದ್ದರೆ ದೀಪದ ಕಾಂತಿಯು ಕಮ್ಮಿಯಾಗಿರುವುದು. ೧೦ ಬತ್ತಿಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ದೀಪವನ್ನು ಉರಿಸಿದರೆ ಜ್ವಾಲೆಯು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದು. ಹೀಗೆ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ದೀಪಗಳ ಪ್ರಕಾಶವು ಬತ್ತಿಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿ ಹೆಚ್ಚು ಕಮ್ಮಿಯಾಗಿ ಒಪ್ಪುವಂತೆ ಈ ಜೀವರ ದೇಹದ ಹೃದಯ ಕಮಲವೆಂಬ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ ದೀಪದಂತೆ ಶೋಭಿಸುವನು. ಈ ಉಪಮಾನದಲ್ಲಿ ಜೀವರ ಯೋಗ್ಯತೆಯೇ ಬತ್ತಿ, ಆ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ ಭಗವತ್ಸ್ವರೂಪವು ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಶೋಭಿಸುವುದು. ಬತ್ತಿಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ದೀಪದ ಕಾಂತಿಯು ಹೆಚ್ಚು ಕಮ್ಮಿಯಾಗುವುದೇ ಹೊರತು, ದೀಪದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಭೇದ

ವಿಲ್ಲವೋ, ಹಾಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಕೆಲವರ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಕಾಶನಾ
ಗಿಯೂ, ಕೆಲವರ ಶರೀರಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣ ಪ್ರಕಾಶ ಉಳ್ಳವನಾಗಿಯೂ
ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ ಕಾಣುವನು. ಜೀವರು ತ್ರಿವಿಧರು
ಈ ಮೂರುವಿಧ ಜೀವರಲ್ಲೂ, ತ್ರಿಗುಣಕಾರ್ಯಗಳು ಆಗುತ್ತವೆ ಸಾತ್ವಿ
ಕರು ರಾಜಸ ತಾಮಸ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೆ ಮಾಡುವರು ರಾಜಸರು
ಸಾತ್ವಿಕ ತಾಮಸ ಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ ಮಾಡುವರು ತಾಮಸರೂ, ಸಾತ್ವಿಕ
ರಾಜಸ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವರು. ಆದರೆ ಸಾತ್ವಿಕರು ಮಾಡುವ
ತಾಮಸ ಕರ್ಮಗಳು ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ಅಂಧಂತಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಾಧನವಾದ
ಭಗವನ್ನಿಂದಾದಿ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲ. ತಾಮಸರು ಮಾಡುವ ಸಾತ್ವಿಕ ಕರ್ಮ
ಪಾದರೂ ಮುಕ್ತಿ ಸಾಧನಕರ್ಮಗಳಲ್ಲ. ಸಾತ್ವಿಕರು, ತಾಮಸರು
ಮಾಡುವ ಪಾಪಪುಣ್ಯಗಳು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ಮೀರಿ
ಮಾಡಿದ ಪುಣ್ಯ ಪಾಪಗಳು ನಾಶಮಾಡುವುದಕ್ಕೂ, ಸ್ವರ್ಗ ನರಕಾ
ದಿಗಳನ್ನನುಭವಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಸಾಧನವಾಗುವುವು. ಅಂದರೆ ಸಾತ್ವಿ
ಕರು ಪಾಪಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ, ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪ ಉಳ್ಳವರಾಗಿ ಆ ಪಾಪ
ಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆರ್ಪಿಸಿ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಬೇಡಿಕೊಂಡು ಆ ಪಾಪಗಳನ್ನು
ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವರು ಅಥವಾ ಕೆಲವು ಪಾಪಗಳು ತಮ್ಮ ಯೋಗ್ಯತೆ
ಯನ್ನು ಮೀರಿ ಪುಣ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರೆ, ಆ ಪುಣ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹಾನಿ
ಮಾಡುವುವು. ಹೀಗೆ ಸಾತ್ವಿಕರು ಮಾಡಿದ ಪಾಪವು ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಪರಮ
ಸಾನೆ ಹೊಂದುವುದು. ಇದರಂತೆ ತಾಮಸರು ಮಾಡುವ ಪುಣ್ಯಗಳೂ
ಕೂಡ ಅವರು ಮಾಡಿದ ಪಾಪ ಕರ್ಮಗಳು ತಮ್ಮ ಯೋಗ್ಯತೆಗೆ ಮಿಂಚಿ
ದ್ದರೆ ಆ ಪಾಪವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ ಅವರ ಯೋಗ್ಯತೆಗೆ ಎಷ್ಟು ಪಾಪವಿರ
ಬೇಕೋ ಅಷ್ಟು ಪಾಪಗಳೇ ಉಳಿಯುವವು. ಅಥವಾ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ
ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸುಖವನ್ನನುಭವಿಸಬಹುದು. ಕೆಲವುಕಾಲ ಸ್ವರ್ಗವನ್ನೂ
ಅನುಭವಿಸಬಹುದು. ಇಷ್ಟೇ ಹೊರ್ತು ಮುಕ್ತಿಗೆ ಸಾಧನವು ಎಂದಿಗೂ
ಆಗುವಂತಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸಾತ್ವಿಕ ತಾಮಸಾದಿಗಳಿಗೆ ಭೇದವೇನೆಂದರೆ
ಸಾತ್ವಿಕರಿಗೆ ಪುಣ್ಯಭಾಗ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪಾಪ ಅಲ್ಪವಾಗಿರುವುದು, ತಾಮಸ
ರಿಗೆ ಪಾಪ ಬಹಳವಾಗಿಯು, ಪುಣ್ಯ ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿಯೂ ಇರುವುದು ರಾಜ
ಸರಿಗೆ ಎರಡು ಸಮವಾಗಿರುವುದೆಂಬ ಭಾವ. ಹೀಗೆ ಜೀವರು ತ್ರಿವಿಧ

ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ಸತ್ಯ ರಜಸ್ತಮೋಗುಣಾತ್ಮಕರಾದ ಶ್ರೀಭೂದುರ್ಗಾದೇವಿಯರಿಂದೊಡಗೊಂಡಿ ಪರಮಾತ್ಮನು, ಜೀವರ ದೇಹ ದೊಳಗಿದ್ದು ಸತ್ವಗುಣಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಶ್ರೀ ದೇವಿಯರನ್ನೂ ರಜೋ ಗುಣಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಭೂದೇವಿಯರನ್ನು ತಮೋ ಗುಣಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುವುದಕ್ಕೆ ದುರ್ಗಾದೇವಿಯರನ್ನು ಕಾರಣರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ, ಈ ಮೂವರಿಂದ ಕೂಡಿ ಆಯಾ ಜೀವರಿಂದ ಆಯಾ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುತ್ತಾ ಕ್ರೀಡಿಸುತ್ತಿರುವನು || ೭ ||

ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂಮಾಳ್ವ ಕರ್ಮ
ದ್ವಂದ್ವಗಳ ತನಗರ್ಪಿಸಲು ಗೋ
ವಿಂದ ಪುಣ್ಯವಕೊಂಡು ಪಾಪವ ಭಸ್ಮವನೆಮಾಳ್ವ ||
ಇಂದಿರೇಶನ ಭಕ್ತಜನರನ
ನಿಂದಿಸುವರೊಳಗಿಪ್ಪ ಪುಣ್ಯವ
ತಂದು ತನ್ನವಗೀವ ಪಾಪಗಳವರಿಗುಣಿಸುವನು ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ :- ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂ = ಕಣ್ಣು ಕಿವಿ ಮೊದಲಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ, ಮಾಳ್ವ = ಮಾಡುವ, ಕರ್ಮ ದ್ವಂದ್ವಗಳ = ಪುಣ್ಯ ಪಾಪ ರೂಪಗಳಾದ ಎರಡು ವಿಧ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು, ತನಗರ್ಪಿಸಲು = ಪರಮಾತ್ಮನಿಗರ್ಪಿಸಲು, ಗೋವಿಂದ, ಪುಣ್ಯವಕೊಂಡು = ಪುಣ್ಯವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಪಾಪವ, ಭಸ್ಮವನೆಮಾಳ್ವ = ಬೂದಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವನು. ಇಂದಿರೇಶನ = ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾಥನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ, ಭಕ್ತಜನರನ = ಭಕ್ತರನ್ನು, ನಿಂದಿಸುವರೊಳಗೆ, ಇಪ್ಪ = ಇರುವ ಪುಣ್ಯವ = ಪುಣ್ಯವನ್ನು, ತನ್ನವಗೆ = ತನ್ನ ಭಕ್ತನಿಗೆ, ಈನು = ಕೊಡುವನು, ಪಾಪಗಳ = ಪಾಪಗಳನ್ನು, ಅವರಿಗೆ ಉಣಿಸುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ :- ಕಣ್ಣು ಕಿವಿ ಮೊದಲಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಮಾಡುವ ಪುಣ್ಯ ಪಾಪಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗರ್ಪಿಸಿದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪುಣ್ಯವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಪಾಪವನ್ನು ಭಸ್ಮಮಾಡುವನು. ಮತ್ತು, ತನ್ನ ದ್ವೇಷವನ್ನೂ ತನ್ನ ಭಕ್ತರ ದ್ವೇಷವನ್ನೂ ಮಾಡುವ ಪಾಪಿಗಳು ಏನಾದರೂ ಪುಣ್ಯಮಾಡಿದ್ದರೂ ಆ ಪುಣ್ಯವನ್ನು ತೆಗೆದು ತನ್ನ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಹಂಚುವನು, ಪಾಪಗಳನ್ನು ಆ ಪಾಪಿಗಳೇ ಅನುಭವಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವನು. ಅಲ್ಲದೆ

ತನ್ನ ಭಕ್ತರು ಮಾಡುವ ಪಾಪಗಳನ್ನು, ತನ್ನಲ್ಲೂ ತನ್ನ ಭಕ್ತರಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಲ್ಲೂ ದ್ವೇಷ ಮಾಡುವ ಪಾಪಿಗಳಿಗೆ ಕೊಡುವನು. ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯದಲ್ಲಿ “ ಗೃಣ್ವಾತಿಚಹರಿಃಪುಣ್ಯಂ ಪಾಪಂ ಭಸ್ತೀಕರೋತಿಚ || ಸ್ವಸೃಚ ದ್ರೋಹಿಣಃ ಕಿಂಚಿತ್ ಪಾಪಾಂಶಂ ಪ್ರದದಾತಿಃ || ೧೨ || ತಥೈವ ನಿಜ ಭಕ್ತಾನಾಂ ಬ್ರಹ್ಮಾದೀನಾಂಚಯೇ ದ್ರುಹಃ || ತೇಭ್ಯ ಏವಹಿ ತತ್ಪಾಪ ವಿಭಾಗಂ ಪ್ರದದಾತ್ಯಜಃ || ೧೩ || ಪಾಪಕರ್ಮಣಿಯೇಪಿ ಸ್ಯುಃ ಸಹಾಯಾಃ ಪಾಪರೂಪಿಣಃ || ಯಥಾಪರಾಧಂ ತೇಭ್ಯೋಪಿ ಪಾಪಾನಾಂ ವಿಭಜ ತ್ಯಸೌ || ೧೪ || ದೈತ್ಯಭಾಗಗತಂ ಪುಣ್ಯಂ ತಥಾಭಾಗಂ ದದಾತಿಚ || ಪುಣ್ಯಕರ್ಮ ಸಹಾಯಾಯೇ ತೇಷಾಮಥಚಯೇ ನರಾಃ || ೧೫ || ” ಎಂದು ಹೇಳಿರುವ ವಾಕ್ಯಗಳೆ ಇದಕ್ಕೆ ಅಧಾರವು || ೮ ||

ಹೊತ್ತುಹೊತ್ತಿಗೆ ಪಾಪಕರ್ಮ ಪ್ರ
ವರ್ತಕರ ನಿಂದಿಸದೆ ತನಗಿಂ
ದುತ್ತಮರ ಗುಣಕರ್ಮಗಳ ಕೊಂಡಾಡದಲಿ ಇಪ್ಪಾ ||
ಮತ್ಯರಿಗೆ ಗೋಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಸ್ತ್ರೀ
ಹತ್ಯ ಮೊದಲಾದವಿಳ ದೋಷಗಳ
ಳಿತ್ತವನು ಸಂದೇಹಬಡಿಸಲ್ಲ ವಿಳ ಶಾಸ್ತ್ರಮತ ||

ವದ್ಯಾರ್ಥ :— ಹೊತ್ತುಹೊತ್ತಿಗೆ= ಪ್ರಾತಃಕಾಲ, ಮಧ್ಯಾಹ್ನಂ, ಸಾಯಂಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಪಕರ್ಮ ಪ್ರವರ್ತಕರ= ಪಾಪಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ದುಷ್ಟರನ್ನು, ನಿಂದಿಸದೆ, ತನಗಿಂದುತ್ತಮರ= ತನ್ನಕಿಂತಲೂ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲೂ, ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲೂ, ಅಥವಾ ಭಗವದ್ಭಕ್ತಿಯಲ್ಲೂ ಉತ್ತಮರಾದವರ, ಗುಣಕರ್ಮಗಳ= ಗುಣಗಳನ್ನು ಅವರ ಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನು ಕೊಂಡಾಡದೆ, ಇಪ್ಪ= ಇರುವ, ಮತ್ಯರಿಗೆ= ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ, ಗೋಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಸ್ತ್ರೀಹತ್ಯಾ= ಗೋಹತ್ಯಾ, ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯಾ ಸ್ತ್ರೀಹತ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಅವಿಳ ದೋಷಗಳ, ಇತ್ತವನು= ಕೊಡುವನು. ಸಂದೇಹಬಡಿಸಲ್ಲ= ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹಪಡಬೇಕಾದುದು ಇಲ್ಲ. ಇದು ಅವಿಳಶಾಸ್ತ್ರಮತ= ಇದು ಸಕಲಶಾಸ್ತ್ರ ಸಂಮತವಾದ ವಿಷಯವು

ತಾತ್ಪರ್ಯ :— ಪ್ರಾತಃಕಾಲಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಧ್ಯಾವಂದನೆಯು ಹೇಗೆ ನಿತ್ಯಕರ್ಮವೋ ಹಾಗೆ, ತನೋಯೋಗ್ಯರಾದ ಭಗವದ್ವೇಷಿಗಳನ್ನು ದೂಷ

ಸುವುದೂ, ಭಕ್ತರನ್ನು ಕೊಂಡಾಡುವುದೂ ಕೂಡ ಕರ್ತವ್ಯ ಕರ್ಮವು. ಹಾಗೆ ಯಾವ ಪುರುಷನು ಮಾಡುವದಿಲ್ಲವೋ ಅವನಿಗೆ, ಸ್ತ್ರೀಹತ್ಯೆ, ಗೋಹತ್ಯೆ, ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯೆ ಮೊದಲಾದ ದೋಷಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನು ಕೊಡುವನು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವೆಷಡಬೇಕಾದುದಿಲ್ಲ. ಇದು ಶಾಸ್ತ್ರ ಸಮ್ಮತವು “ಅಥಚಯೇ ನರಾಃ || ೧೫ || ದೈತ್ಯನಿಂದಾಂನಕುರ್ವಂತಿ ತೇಪಿತತ್ಪಲಭಾಗಿನಃ” ಎಂಬ ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯ ವಾಕ್ಯವು ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವು ||

ತನ್ನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಗುಣಗಳ ಹಿ
ರಣ್ಯ ಗರ್ಭಾದ್ಯರಿಗೆ ಕಲಿಮುಖ
ದಾನವರ ಸಂತತಿಗೆ ಅವರಧಿಕಾರವನು ಸರಿಸಿ ||
ಪುಣ್ಯಪಾಪಗಳಿವ ಬಹು ಕಾ
ರುಣ್ಯಸಾಗರ ನಲ್ಪಶಕ್ತಿಗ
ಳುಣ್ಯಲರಿಯದೆ ಇರಲು ಉಣಗಲಿಸಿದನು ಸರ್ವರಿಗೆ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ :—ತನ್ನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಗುಣಗಳ, ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭಾದ್ಯರಿಗೆ = ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ, ಕಲಿಮುಖ ದಾನವರ ಸಂತತಿಗೆ = ಕಲಿ ಮೊದಲಾದ ದೈತ್ಯರ ವಂಶದವರಿಗೆ, ಕೊಟ್ಟು, ಅವರಧಿಕಾರವನು ಸರಿಸಿ = ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ಪುಣ್ಯಪಾಪಗಳಿವ = ಪುಣ್ಯಪಾಪಗಳ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವನು. ಬಹು ಕಾರುಣ್ಯಸಾಗರನು = ಬಹು ಕರುಣಾಸಮುದ್ರನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಅಲ್ಪಶಕ್ತಿಗಳು = ಅತ್ಯುಣ್ಯರೂಪರಾಗಿ ಯಾವ ವಿಧವಾದ ಫಲವನ್ನಾದರೂ ಅನುಭವಿಸುವ ಶಕ್ತಿ ಇಲ್ಲದಿರುವ ಜೀವರು, ಉಣ್ಯಲರಿಯದೆ ಇರಲು = ಫಲವನ್ನು ಭೋಗಿಸಲು ಅರಿಯದಿರಲು, ಸರ್ವರಿಗೆ = ಸರ್ವಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ, ಉಣಗಲಿಸಿದನು = ಫಲವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ :—ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಕಲಿ ಮೊದಲಾದ ದೈತ್ಯರಿಗೂ. ತನ್ನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಗುಣಗಳನ್ನು ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ ಹಂಚಿಕೊಟ್ಟು ಅಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಅವರವರು ಮಾಡುವ ಪುಣ್ಯಪಾಪಾದಿಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಅವರವರಿಗೆ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾದ ಫಲಗಳನ್ನು ಲಿಸುವನು. ಕರುಣಾ ಸಮುದ್ರನಾದ ಹರಿಯು, ಅತ್ಯುಣ್ಯರೂಪಉಳ್ಳ ಅಲ್ಪಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಜೀವರಿಗೆ ಯಾವ ವಿಧವಾದ ಭೋಗ

ಶಕ್ತಿಯು ಇಲ್ಲದಿರಲು ಅಂತಹವರಿಗೆ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಫಲಗಳನ್ನು ಉಣುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು. ||೧೦||

ಸತ್ಯವಿಕ್ರಮ ಪುಣ್ಯ ಪಾಪಸ
ಮಸ್ತರಿಗೆ ಕೊಡಲೋಸುಗದಿ ನಾ
ಲ್ಪತ್ತು ಭಾಗವ ಮಾಡಿ ಲೇಶಾಂಶವನು ಜನಕೀನ ||
ಅತ್ಯಲ್ಪ ಪರಮಾಣುವಿಗೆ ಸಾ
ಮರ್ಥ್ಯವನು ತಾಕೊಟ್ಟು ಸ್ಥೂಲ ಪ
ದಾರ್ಥಗಳನುಂಡುಣಿಸ ಸರ್ವದ ಸರ್ವ ಜೀವರಿಗೆ ||

ಪದಾರ್ಥ—ಸತ್ಯವಿಕ್ರಮ = ಅಮೋಘವಾದ ಪರಾಕ್ರಮಉಳ್ಳ ಶ್ರೀಹರಿಯು, (ವ್ಯರ್ಥವಾಗದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಉಳ್ಳವನು) ಸಮಸ್ತರಿಗೆ = ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ, ಪುಣ್ಯಪಾಪ = ಪುಣ್ಯಪಾಪಗಳನ್ನು ಕೊಡಲೋಸುಗೆ = ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನಾಲ್ವತ್ತು ಭಾಗವ ಮಾಡಿ = ತನ್ನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ೪೦ ಭಾಗಮಾಡಿ, ಲೇಶಾಂಶವನ್ನು ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು, ಜನಕೇ = ಜೀವರಿಗೆ, ಈವ = ಕೊಡುವನು. ಅತ್ಯಲ್ಪ ಪರಮಾಣುವಿಗೆ = ಬಹು ಅಲ್ಪವಾದ ಪರಮಾಣು ಸ್ವರೂಪರಾದ ಜೀವರಿಗೆ, ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನು, ತಾ ಕೊಟ್ಟು, ಸ್ಥೂಲ ಪದಾರ್ಥಗಳು = ಪುಣ್ಯಪಾಪಗಳಿಗೆ ಫಲರೂಪವಾದ ಭೋಗಗಳನ್ನು ಅಂದರೆ, ಭೋಜನಪಾನಾದಿಗಳು ಸ್ತ್ರೀಯಾದಿ ಭೋಗಗಳು ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಸ್ಥೂಲ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಭೋಗಗಳನ್ನು, ಉಂಡು = ತಾನುಂಡು, ಸರ್ವದಾ, ಸರ್ವಜೀವರಿಗೆ, ಉಣಿಸ = ಉಣಿಸುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:—ಸತ್ಯ ಪರಾಕ್ರಮನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಪುಣ್ಯಪಾಪದ ಫಲಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅವರವರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಫಲಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ೪೦ ಭಾಗಗಳಾಗಿ ಮಾಡಿ ೧ ಭಾಗವನ್ನು ಜೀವರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವನು. ದತ್ತ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ೪೦೦ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ೧೦ ಭಾಗಗಳೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು ಈ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ೧೦ಕ್ಕೆ ೧ ರಂತೆ ೪೦ ರಲ್ಲಿ ೧ ಅಂಶವೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು ೪೦೦ ರಲ್ಲಿ ೧೦ ಭಾಗವೆಂದರೂ, ೪೦ ರಲ್ಲಿ ೧ ಭಾಗವೆಂದರೂ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಒಂದೇ ಆಗಿರುತ್ತೆ. ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯದಲ್ಲಿ “ ಏವಂ ಪುಣ್ಯಸ್ಯ ಪಾಪಸ್ಯ ಚತ್ವಾರಿಂಶತ್ತಮಂ ಲವಂ ಪ್ರಾಪ್ನೋತಿ ಜೀವಸ್ತೇನೈವ

ಪೂರ್ಣೋಯಂ ಭವತಿಧ್ರುವಂ || ಅಲ್ಪಶಕ್ತಿತ್ವತೋಲ್ಪಂಚ ಪುಣ್ಯಂ
ಪಾಪಂ ಪ್ರಜಾಯತೆ || ೧೭ || ” ಜೀವರಿಗೆ ಇರುವ ೪೦ ರಲ್ಲಿ ೧ ಭಾಗ
ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಈ ದೇಹಗಳಲ್ಲಿ ತತ್ತ್ವಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ದೇವ
ದೈತ್ಯರು ಇದ್ದು ಮಾಡಿಸುವ ಪುಣ್ಯಪಾಪಾದಿಗಳಿಗೆ ಆ ದೇವ ದೈತ್ಯರುಗಳು
ಭಾಗಿಗಳಾಗಿ ೪೦ ರಲ್ಲಿ ೧ ಅಂಶವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಜೀವರು ಅನುಭವಿಸುವರು.
ಜೀವರು ಅಷ್ಟಕ್ಕೆ ಪೂರ್ಣರಾಗುವರು. ಅಲ್ಪ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವರಾದುದ
ರಿಂದ ಅಲ್ಪವಾದ ಪುಣ್ಯಪಾಪಗಳೇ ಇವರಿಗೆ ಪೂರ್ಣವೆನಿಸುವುದು ಎಂದು
ಹೇಳುವರು. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಜೀವರು ಸ್ಥೂಲದೇಹದಿಂದ ಮಾಡುವ
ಪುಣ್ಯ ಪಾಪ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಕರ್ಮ ಪ್ರೇರಕರಾದ ತತ್ವೇತರಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು
ಪುಣ್ಯಫಲವನ್ನು, ದೈತ್ಯರು ಪಾಪ ಫಲವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವರು. ಜೀವ
ರಿಗೆ ೪೦ ರಲ್ಲಿ ೧ ಅಂಶ ಮಾತ್ರವೇ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುವುದು ಅಂದರೆ ಈ
ಶರೀರದಿಂದ ನಾವು ಮಾಡುವ ಪುಣ್ಯ ಪಾಪಕ್ಕೆ ಫಲರೂಪವಾದ ಸುಖ
ದುಃಖಗಳಲ್ಲಿ ೪೦ ರಲ್ಲಿ ೧ ಅಂಶ ಸುಖದುಃಖಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ನಾವು ಅನು
ಭವಿಸುತ್ತೇನೆಂದು ಭಾವ. ಹೀಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪರಮಾಣು ಸ್ವರೂಪರಾದ
ಜೀವರಿಗೆ ಕರುಣಾ ಸಮುದ್ರನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸ್ಥೂಲ ದೇಹವನ್ನು
ಕೊಟ್ಟು ಪುಣ್ಯಕ್ಕೂ ಪಾಪಕ್ಕೂ ಫಲರೂಪವಾದ ಸುಖದುಃಖಗಳನ್ನು
ಸ್ಥೂಲ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಅನುಭವಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವನು.
ಜೀವನ ಪರಮಾಣುವು ಕುದುರೆಯ ಬಾಲದ ಕೊನೆ ಕೊದಲನ್ನು ಸಹಸ್ರ
ವಾಗಿ ಶೀಳಿ ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ಸಹಸ್ರ ತುಣುಕು ಮಾಡಿದರೆ ಕಡೆಗೆ ಉಳಿ
ಯುವಷ್ಟು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ರೂಪವೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಇಂತಹಾ ಜೀವರಿಗೆ
ಪುಣ್ಯ ಫಲವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವಾಗ ಮಿಷ್ಠಾನ್ನ ಭೋಜನ ಮಾಡುವುದು
ಸ್ತ್ರೀ ಯಾದಿ ಭೋಗಗಳನ್ನನುಭವಿಸುವುದು ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಸ್ಥೂಲ
ಪದಾರ್ಥಗಳ ಭೋಗವು ಆಗ ಬೇಕಾದರೆ ಜೀವರಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವೆ? ಪರ
ಮಾತ್ಮನು ಇಂತಹಾ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಸ್ಥೂಲದೇಹವನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟು, ತತ್ವೇತ
ರನ್ನು ಅಲ್ಲಿಟ್ಟು, ಅವರೊಳಗೆ ತಾನಿದ್ದು ಆ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ, ಮಾಡಿ
ಸಿ, ಫಲವನ್ನು ತಾನುಂడు ಜೀವರಿಗುಣಿಸುವನು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಪರ
ಮಾತ್ಮನು ಕರುಣಾಸಮುದ್ರನೆಂದರು.

|| ೧೧ ||

ಸರ್ವಜೀವರೊಳಿದ್ದು ಪುಣ್ಯಪಾಪಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಮಾಡಿಸಿ ಉಂಡುಣಿಸ ಎಂದು ಪೂರ್ವಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ, ಈ ದೇಹ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಸುಖದುಃಖ ಲೇಪ ಉಂಟೋ ಏನೋ ಎಂದು ಶಂಕೆಬಂದಿತ್ತೆಂದು ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ಸದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಿ ಅಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಾರೆ:—

ತಿಮಿರ ತರಣಿಗಳೇಕದೇಶದಿ

ಸಮನಿಸಿಪ್ಪನೆ ಎಂದಿಗಾದರು

ಭ್ರಮಣಭಳಿ ಬಿಸಲಂಜಕೆಗಳುಂಟೇನೋ ಪರ್ವತಕೆ ||

ಅಮಿತಜೀವರೊಳಿದ್ದು ಲಕುಮೀ

ರಮಣವ್ಯಾಪಾರಗಳನೆ ಮಾಡುವ

ಕಮಲಪತ್ರ ಸರೋವರಗಳೊಳಿಪ್ಪ ತೆರನಂತೆ ||೧೨ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ :—ತಿಮಿರತರಣಿಗಳು=ತಿಮಿರ = ಕತ್ತಲೆಯು, ತರಣಿ= ಸೂರ್ಯನು ಇವೆರಡು ಏಕ ದೇಶದಿ=ಒಂದೇ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ, ಸಮನಿಸಿ= ಸಮಾನವಾಗಿ, ಎಂದಿಗಾದರು, ಇಪ್ಪನೆ=ಇರುವನೆ ; ಭ್ರಮಣ=ಚಲಿಸುವುದು=ಭಳಿ, ಬಿಸಿಲು ಇವುಗಳ, ಅಂಜಕೆಗಳು, ಪರ್ವತಕೆ, ಉಂಟೇನೋ ! ಅಮಿತ ಜೀವರೊಳು=ಮಿತಿಯಿಲ್ಲದ ಜೀವರೊಳಗೆ, ಕಮಲಪತ್ರ=ತಾಪರೆ ಎಲೆಯು, ಸರೋವರಗಳೊಳು, ಇಪ್ಪತೆರನಂತೆ=ಹೇಗೆ ನಿರ್ಲಿಪ್ತವಾಗಿರುವುದೋ ಹಾಗೆ, ಇದ್ದು=ನಿರ್ಲಿಪ್ತನಾಗಿದ್ದು, ಲಕುಮೀರಮಣ=ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯು, ವ್ಯಾಪಾರಗಳ=ಕರ್ಮಗಳನ್ನು, ಮಾಳ್ಪ=ಮಾಡುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:—ಸೂರ್ಯನೂ, ಕತ್ತಲೆಯು ಹೇಗೆ ಒಂದೇಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಇರುವುದು ಅಸಂಭವವೋ, ಹಾಗೆ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ಸ್ವರೂಪನಾದ ಹರಿಗೆ ಇತರ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ದೇಹಸಂಬಂಧದಿಂದ,ದುಃಖಲೇಪವು ಅಸಂಭವವು. ಪರ್ವತಕ್ಕೆ ಚಲನೆ ಭಯವಾಗಲಿ, ಬಿಸಿಲು ಭಳಿ ಮೊದಲಾದವು ಹೇಗೆ ಇಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆ ಜಗದೀಶ್ವರನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಸುಖದುಃಖಾದಿ ಸಂಬಂಧಗಳು ಎಂದಿಗೂ ಇಲ್ಲ. ಣ್ಣತೂ, ಎಲ್ಲರ ದೇಹದೊಳಗೂ ಇದ್ದು ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಕಮಲ ಪತ್ರದಂತೆ ನಿರ್ಲಿಪ್ತನಾಗಿ ಇರುವನು.

ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಉಪಮಾನಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವರು. ಸೂರ್ಯನು ಹೇಗೆ ಕತ್ತಲನ್ನು ಎಂದಿಗೂ ಕಾಣನೋ ಹಾಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಆನಂದ ಸ್ವರೂಪನಾದುದರಿಂದ ದುಃಖಲೇಶವನ್ನಾದರೂ ಎಂದಿಗೂ ಕಾಣನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಉಪಮಾನವು. ಭಳಿ ಬಿಸಿಲು ಮೊದಲಾದವು ಪರ್ಮತವನ್ನು ದುಃಖಪಡಿಸಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲವೋ, ಹಾಗೆ ಜೀವ ಕೃತವುಣ್ಯಪಾಪಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಏನೇನೂ ಮಾಡದೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಉಪಮಾನವು. ಕಮಲಪತ್ರವು ನೀರೊಳಗಿದ್ದರೂ ಹೇಗೆ ನೀರು ಅದರ ಮೇಲೆ ನಿಲ್ಲದೋ ಹಾಗೇ ಪರಮಾತ್ಮನು ದೇಹದೊಳಗಿದ್ದರೂ ನಿರ್ಲಿಪ್ತನಾಗಿರುವನೆಂದು ಮೂರನೆಯ ಉಪಮಾನವು || ೧೩ ||

ಅಂಬುಜೋದ್ಭವ ಮುಖ್ಯಸುರಕಲಿ

ಶಂಬರಾದಿ ಸಮಸ್ತದೈತ್ಯಕ

ದಂಬಕನುದಿನ ಪುಣ್ಯಪಾಪ ವಿಭಾಗವನೆ ಮಾಡಿ ||

ಅಂಬುಧಿಯ ಜಲವನು ಮಹಾಘಟ

ಬಿಂಬರಿತು ತುಂಬುವ ತೆರದಿ ಪ್ರತಿ

ಬಿಂಬರೊಳು ತಾನಿದ್ದುಯೋಗ್ಯತೆಯಂತೆ ಫಲವೀನ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ :—ಅಂಬುಜೋದ್ಭವಮುಖ್ಯಸುರ = ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳು, ಕಲಿಶಂಬರಾದಿ ಸಮಸ್ತದೈತ್ಯಕದಂಬಕ = ಕಲಿ, ಮತ್ತು ಶಂಬರಾಸುರ ಮೊದಲಾದ ದೈತ್ಯ ಸಮೂಹಕ್ಕೆ ಅನುದಿನ = ಪ್ರತಿದಿನಸದಲ್ಲೂ, ಪುಣ್ಯಪಾಪವಿಭಾಗವನೆ ಮಾಡಿ, ಅಂಬುಧಿಯ ಜಲವನು = ಸಮುದ್ರೋದಕವನ್ನು, ಮಹಾಘಟ = ದೊಡ್ಡ ದಾದ ಕೊಡ ಮೊದಲಾದವು ಬಿಂಬರಿತು = ತನ್ನ ಆಕಾರಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಹಾಗೆ, ತುಂಬುವ ತೆರದಿ = ತುಂಬುವಂತೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬರೊಳು, ಪ್ರತಿಬಿಂಬರಾದ ಜೀವರೊಳಗೆ, ತಾನಿದ್ದು, ಯೋಗ್ಯತೆಯಂತೆ = ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ, ಫಲವೀನ = ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ :—ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಕಲಿ ಮೊದಲಾದ ದೈತ್ಯಸಮೂಹಕ್ಕೂ, ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಯಥೇಷ್ಟವಾಗಿ ನೀರಿ

ದ್ವರೂ, ಕೊಡ ಚೊಂಬು ಮೊದಲಾದ ಪಾತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ನೀರು ತುಂಬಿದರೆ ಆ ಪಾತ್ರೆಗಳ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಹೇಗೆ ನೀರು ತುಂಬುವುದೋ ಹಾಗೆ ಪ್ರತಿದಿವಸಗಳಲ್ಲೂ ಜನರು ಮಾಡುವ ಪುಣ್ಯಪಾಪಗಳನ್ನು ಭಾಗಮಾಡಿ ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ ಅವರವರಿಗೆ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವನು. ಪಾತ್ರೆಗಳು ನೀರಿದ್ದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ತಾವಾಗಿ ಹೋಗಿ ನೀರು ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಒಬ್ಬ ಪುರುಷನು ಕೊಡ ಮೊದಲಾದುವುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಆ ಪಾತ್ರೆ ಹಿಡಿಯುವಷ್ಟು ನೀರು ತುಂಬುವನು. ಅದರಂತೆ ಪುಣ್ಯಪಾಪಗಳು ಸಮುದ್ರೋದಕದಂತೆ ಅಪಾರವಾಗಿರುವುದು. ಪರಮಾತ್ಮನು ಘಟದಂತಿರುವ ಜೀವರ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನರಿತು ಪುಣ್ಯಪಾಪ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವನು. “ ಸ್ವಯೋಗ್ಯ ಜಲಮಾದತ್ತಿ ಸಮುದ್ರಾದ್ವೈತೋಘಟಃ ” ತಾನತ್ಯವಭವೇತ್ಪೂರ್ಣ ಏವಮತ್ರ ನಿದರ್ಶನಂ || ಎಂಬ ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯವಾಕ್ಯವು ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವು. || ೧೩ ||

ಈ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ವಿಷಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ಕೇವಲ ಸೊಂತ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲ. ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿರುತ್ತೇನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:—

ಇನಿತು ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯದೊಳು ಭೃಗು
ಮುನಿಪಇಂದ್ರದ್ಯುಮ್ಮಗರುಪಿದ
ದನುಬುಧರುಕೇಳುವುದು ನಿತ್ಯದಿ ಮತ್ಸರವ ಬಿಟ್ಟು
ಅನುಚಿತೋಕ್ತಿಗಳಿದ್ದರೆಯು ಸರಿ
ಗಣನೆ ಮಾಡದಿರೆಂದು ವಿದ್ವ
ಜ್ಞನಕೆ ವಿಜ್ಞಾಪನೆಯಮಾಡುವೆ ವಿನಯಪೂರ್ವಕದಿ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:—ಇನಿತು = ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ; ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯದೊಳು, ಭೃಗುಮುನಿಪ = ಭೃಗು ಎಂಬ ಮುನೀಶ್ವರನು, ಇಂದ್ರದ್ಯುಮ್ಮಗೆ = ಇಂದ್ರದ್ಯುಮ್ಮ ರಾಜನಿಗೆ, ಅರುಪಿದದನು = ಹೇಳಿದುದನ್ನು, ಬುಧರು = ಜ್ಞಾನಿಗಳು, ನಿತ್ಯದಿ, ಮತ್ಸರವ ಬಿಟ್ಟು ಕೇಳುವದು ಅನುಚಿತೋಕ್ತಿಗಳು = ಇದರಲ್ಲಿ ಏನಾದರೂ ಅನುಚಿತವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳು, ಇದ್ದರೆಯು

ಸರಿ, ಗಣನೆ ಮಾಡದಿರಿ = ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿಡಬೇಡಿರಿ ! ಎಂದು ವಿನಯಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ವಿಜ್ಞಾಪನೆಯ ಮಾಡುವೆ

ತಾತ್ಪರ್ಯ:—ಈ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ನಾವು ಹೇಳಿದ ವಿಷಯಗಳೆಲ್ಲವೂ, ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯ ೩೦ ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಭೃಗುಮುನಿಗಳು ಇಂದ್ರದ್ಯುಮ್ಮ ರಾಜನಿಗೆ ಉಪದೇಶಮಾಡಿರುವ ವಿಷಯಗಳೆ ಹೊರತು ನಮ್ಮ ಸೊಂತವಾಕ್ಯವಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಹೊಟ್ಟೆಯ ಕಿಚ್ಚನ್ನು ಮಾಡದೆ ನಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ಇದನ್ನು ಕೇಳತಕ್ಕದ್ದು. ನಾನು ಹೇಳಿದುದರಲ್ಲಿ ಏನಾದರೂ ಅನುಚಿತವಾದ ಮಾತುಗಳಿದ್ದರೂ ಭಗವಂತನು ಹಿಮೆಯೆಂಬ ಗುಣಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ದೋಷವನ್ನು ಲಕ್ಷೀಕರಿಸಬಾರದೆಂದು ವಿನಯ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ವಿಜ್ಞಾಪನೆಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವೆನು ಎಂದು ದಾಸರಾಯರು ದೊಡ್ಡವರಲ್ಲಿ ವಿನೀತರಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಶಿಷ್ಯಶಿಕ್ಷಾರ್ಥವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವರೇ ಹೊರತು ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಅನುಚಿತವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಿವೆಯೆಂದರ್ಥವಲ್ಲ. “ ಇನಿತು ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯದೊಳು ಭೃಗುಮುನಿಪ ಇಂದ್ರದ್ಯುಮ್ಮಗೆರುಪಿದದನು ” ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ, ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯ ದೊಳಗಿನ ಭೃಗು ಮುನಿಯು ಇಂದ್ರದ್ಯುಮ್ಮನಿಗೆ ಹೇಳಿದ ವಿಷಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವನೆಂದು ದಾಸಾರ್ಯರು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಮೂಲವ್ರವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವದು. ಅದರಂತೆ ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯ ೩೦ ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಭೃಗುಮುನಿಗಳಿಗೂ ಇಂದ್ರದ್ಯುಮ್ಮನಿಗೂ ಸಂವಾದ ರೂಪವಾಗಿ ಇವೇ ವಿಷಯಗಳೇ ಹೇಳಿರುವರು. ಆ ಶ್ಲೋಕಗಳೇ ಈ ಸಂಧಿಯ ತಾತ್ಪರ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಆದರೆ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕರ್ತರು “ ಭೃಗುಮುನಿಪ ಇಂದ್ರದ್ಯುಮ್ಮಗೆ ” ಎಂಬ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ, ಭೃಗುಮುನಿಪ ಎಂದರೆ ಭೃಗುವಂಶಕ್ಕೆ ಅಧಿಪರಾದ ಪರಶುರಾಮದೇವರು ಇಂದ್ರದ್ಯುಮ್ಮನಿಗೆ ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದರೆಂದು ಅರ್ಥಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಮುನಿಪ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಮುನೀಶ್ವರನೆಂದರ್ಥ, ಭೃಗುಮುನೀಶ್ವರರೆಂದು ಮಾಡಿದರೆ ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಸರಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ಪರಶುರಾಮದೇವರೆಂದು ಅರ್ಥಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ಇದಕ್ಕಾಧಾರ ಹುಡುಕ ಬೇಕಾಗಿದೆ. ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯ ೨೮ ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ ಮೊದಲು ೩೪ ವರೆಗೂ ಭೃಗುಮುನಿಗಳಿಗೂ ಇಂದ್ರದ್ಯುಮ್ಮರಾಜನಿಗೂ ಸಂವಾದ ಕಥೆಗಳು ಇರುವವು ಅದರಲ್ಲಿ ೩೦ ನೆಯ

ಅಧ್ಯಾಯದ ಕಥೆ ಇದು ವಿಷ್ಣು ರಹಸ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿ ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದ
ವರು ಭೃಗು ಋಷಿಯೋ, ಪರಶುರಾಮರೊ ಎಂಬುವುದನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿ
ಕೊಳ್ಳತಕ್ಕದ್ದು. || ೧೪ ||

ಸಂಧಿಯನ್ನು ಮುಗಿಸುತ್ತಾ ಭಗವಂತನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ.

ವೀತಭಯ ವಿಶ್ವೇಶ ವಿಧಿಸಿತ
ಮಾತುಳಾಂತಕ ಮಧ್ವವಲ್ಲಭ
ಭೂತ ಭಾವನ ನಂತ ಭಾಸ್ಕರ ತೇಜ ಮಹರಾಜ ||
ಗೌತಮನ ಮಡದಿಯನು ಕಾಯ್ದೊ
ನಾಥರಕ್ಷಕ ಗುರುತನು ಜಗ
ನ್ನಾಥ ವಿಠಲ ತನ್ನ ನಂಬಿದ ಭಕ್ತರನು ಪೊರೆವ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:—ವೀತಭಯ=ಭಯರಹಿತನು; ವಿಶ್ವೇಶ=ಪ್ರಪಂ
ಚಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿಯು; ವಿಧಿಸಿತ=ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ತಂದೆಯು, ಮಾತುಳಾಂ
ತಕ=ಸೋದರಮಾವನಾದ ಕಂಸನನ್ನು ಕೊಂದವನು; ಮಧ್ವವಲ್ಲಭ=
ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರೀತಿವಿಷಯನು; ಭೂತಭಾವನ=ಪ್ರಾಣಿ
ಗಳ ರಕ್ಷಕನು, ಅನಂತಭಾಸ್ಕರತೇಜ=ಅನಂತಸೂರ್ಯಪ್ರಕಾಶವುಳ್ಳವನು,
ಮಹರಾಜ=ಬ್ರಹ್ಮಾದಿದೇವತೆ ಮೊದಲಾದ ಸಕಲ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೂ ಅರ
ಸನು, ಗೌತಮನ ಮಡದಿಯನು ಕಾಯ್ದ=ಗೌತಮರ ಪತ್ನಿಯಾದ ಅಹ
ಲೆಯನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದ (ಇಂದ್ರದೇವರ ಸಂಗದಿಂದ ಪತಿಯಾದ ಗೌತಮರ
ಶಾಪಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ಕಲ್ಲಾಗಿದ್ದವಳನ್ನು ರಾಮಾವತಾರದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪಾದ
ಸ್ಪರ್ಶದಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ರಕ್ಷಿಸಿದ) ಅನಾಥರಕ್ಷಕನು, ಗುರು
ತನು=ಮುಖ್ಯ ಗುರುಗಳು, ವಾಯುದೇವರು ಅವರಿಗೂ ಸಹ ಗುರುವಾ
ದುದರಿಂದ ಗುರುತನುನೆಂದರು, ಜಗನ್ನಾಥ ವಿಠಲ=ಇಂತಹ ನಮ್ಮ
ಅಂಕಿತಮೂರ್ತಿಯಾದ ಜಗನ್ನಾಥ ವಿಠಲನಾಮಕನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು
ತನ್ನ ನಂಬಿದ ಭಕ್ತರನು, ಪೊರೆವ=ರಕ್ಷಿಸುವನು.

(ತಾತ್ಪರ್ಯವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುವುದು)

ಇಂತೀ ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಗತಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ
ವೆಂಬ ೧೭ನೆಯ ಸಂಧಿಯು ಸಮಾಪ್ತವಾದುದು.

ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು.

ॐ ನಮಃ ಶಿವಾಯ

ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ

ಕ್ರೀಡಾವಿಲಾಸ ಸಂಧಿ ಎಂಬ ೧೮ ನೆಯದು ಪ್ರಾರಂಭ

ಹಿಂದಿನ ದತ್ತ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, ಸ್ವಗತಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂಬ ಎರಡು ಸಂಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ವಸ್ವತಂತ್ರನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಭಾಗಿಸಿ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ತಾನು ಒಳಗಿದ್ದು ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಫಲಕೊಡುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರೂ, ಸ್ವತಂತ್ರನು ಪರಮಾತ್ಮನು; ಪರತಂತ್ರನು ಜೀವನೆಂಬುವ ಜ್ಞಾನವು ಮುಕ್ತಿಗೆ ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕವಾದುದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯದ ೨೧ ಮತ್ತು ೩೦ ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿಯೂ, ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿಯೂ ಹೇಳಿರುವರು. ‘ಪುನಃ ಪುನಃ ಕಥಾಂ ಬ್ರೂಯುಃ ಆಭ್ಯಾಸಾದುತ್ತಮಂಫಲಂ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯನುಸಾರವಾಗಿ ಪುನಃ ಪುನಃ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಮನನವಾಗಿ ಫಲಾಧಿಕ್ಯವಾಗುವುದೆಂಬುವುದೇ ಅದರ ಉದ್ದೇಶ. ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ದಾಸಾರ್ಯರು ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯಾದಿಗಳ ಆಧಾರದಮೇಲೆ ಹಿಂದೆ ಎರಡು ಸಂಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಭಾಗವನ್ನೇ ಈ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸುತ್ತಾರೆ; “ಅವೃತ್ತಿರಸಕೃದುಪದೇಶಾತ್” ಎಂಬ ಸೂತ್ರವಾಕ್ಯದಂತೆ ೨, ೩ ಅವೃತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಪದೇಶಮಾಡುವ ಶಿಷ್ಟಾಚಾರವು ಇರುವುದರಿಂದಲೂ, ಇದು ಉಪದೇಶಯೋಗ್ಯವಾದುದರಿಂದಲೂ, ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಮೂರು ಸಂಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ವಿಶೇಷಸೂಚನೆ:—ಸಂಧಿಗಳ ಕ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ, ಕಮಲಾಪತಿದಾಸರವರು ಮಾಡಿರುವವ್ಯಾಖ್ಯಾನ, ಬಾಲಬೋಧಾಕ್ಷರದಲ್ಲಿ ಛಾಪಿಸಿರುವ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ೧೭ನೆಯದು ದತ್ತಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಧಿಯನ್ನಾಗಿಯು; ೨೯ ಸ್ವಗತ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಸಂಧಿ; ೩೬ ಕ್ರೀಡಾವಿಲಾಸ (ಸರ್ವಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಸಂಧಿ) ಸಂಧಿಯನ್ನಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿರುವರು. ಹಾಗೆ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಗುಣವೇನೆಂದರೆ, ಒಂದು ಸಲ ಹೇಳಿದ ದತ್ತಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ವಿಷಯವನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು

ದುಸಲ ಹೇಳಬೇಕಾದರೆ ೧೦ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮತ್ತೊಂದುಸಲ ಹೇಳುವದರಿಂದ ೧೦ ಸಂಧಿಗೆ ಹಿಂದೆ ಓದಿದ ಭಾಗವು ನೆನಪಿಗೆ ಬಾರದೆ ಹೋಗುವುದೆಂದು ಮನನಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದುಸಲ ಮತ್ತು ಸ್ವಲ್ಪ ಸಂಧಿಗಳಾದ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೊಂದುಸಲ ಹೇಳುವ ಶಿಷ್ಟಾಚಾರವಿರುವುದು. ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಆದರೆ ಶೇರಿದ ಹಾಗೆ ಹಿಂದೇ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ, ೧೨ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಒಂದುಸಲ, ೨೧ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೂ ೩೦ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ದತ್ತಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು. ಭಾಗವತಭಾರತಾದಿಗಳಲ್ಲೂ ಸಹ ಹಿಂದೇ ಕಥೆಯನ್ನು ೩-೪ ಸಲ ಹೇಳಿರುವರು. ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿ ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ಹಿಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ದ್ವಿತೀಯ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಲ ತೃತೀಯಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಲ ಹೇಳಿರುವರು. ವರ್ಣಾಶ್ರಮಧರ್ಮವನ್ನು ಸಪ್ತಮ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಲ, ಏಕಾದಶಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಲ ಹೇಳಿರುವರು ಇದರಂತೆ ಭಾರತ, ರಾಮಾಯಣ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲೂ ಇಂತಹ ಪ್ರಸಕ್ತಿ ಇರುವುದು. ಒಂದು ಕಥೆಯನ್ನು ಹಿಂದೇ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮೂರು ಸಲ ಮಾತ್ರ ಯಾವ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲೂ ಹೇಳಿದುದಾಗಿ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ದಾಸಾರ್ಯರೂ ಸಹ ೧೭-೨೬-೨೯ ಸಂಧಿಗಳಲ್ಲಿ ದತ್ತಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳಿದರೆಂದರೆ ಶಿಷ್ಟಾಚಾರಕ್ಕೆ ಸರಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀಮತ್ಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರವರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಛಾಪಾ ಪುಸ್ತಕದ ರೀತ್ಯಾ ೧೬-೧೭-೧೮ ಈ ಮೂರು ಸಂಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಹೇಳಿದುದನ್ನೇ ಮತ್ತೂ ಹೇಳಿದುದಾಗಿ ಪುನರುಕ್ತಿಯಾಗಿ ಕಾಣುವುದು ಈಗ ನಾವು ಛಾಪಿ ಸುವ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಪುಸ್ತಕವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಸಂಧಿ ಕ್ರಮ ಛಾಪಿಸಿರುತ್ತೇವೆ. ಸುಜ್ಞರು ಉಚಿತದಂತೆ ಗ್ರಹಣ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು.

ಶ್ರೀನಿವಾಸನ ಚರಿತೆಗಳ ಪರ

ಮಾನುರಾಗದಿ ಬೆಸಗೊಳಲುಮುನಿ

ತೌನಕಾದ್ಯರಿಗರುಪಿದನು ಸೂತಾರ್ಯದಯದಿಂದ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:—ಶ್ರೀನಿವಾಸನ=ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರನ್ನು ವಕ್ಷಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನ, ಚರಿತೆಗಳ, ಪರಮಾನುರಾಗದಿ=ಪರಮ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ, ಬೆಸಗೊಳಲು=ಪೇಳಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳಲು, ಸೂ ತಾರ್ಯ=ಸೂತಪುರಾಣೀಕರು, ದಯದಿಂದ, ಶೌನಕಾದ್ಯರಿಗೆ=ಶೌನಕಾದಿ ಋಷಿಗಳಿಗೆ ಅರುಪಿದನು=ಹೇಳಿರುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:-- ಶೌನಕಾದಿ ಋಷಿಗಳಿಗೆ ಸೂತಪುರಾಣೀಕರು ಹೇಳಿರುವ ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ವಿಷಯಗಳನ್ನೇ ಈ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತೇನೆಂದು ಈ ಅರ್ಧಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದರಿಂದ ಈ ಪದ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಧಿ ಸೂಚನೆಯೆಂದು ಹೆಸರು.

“ ಯೇನ ವಿನಾತ್ಮಣಮಪಿನಚಲತಿ ” ಎಂಬಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಹೊರತು ಒಂದು ತೃಣವು ಅಳಗಾಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಪಚನ ಭಕ್ಷಣ ಗಮನ ಭೋಜನ
ವಚನ ಮೃಥುನ ಶಯನ ವೀಕ್ಷಣ
ಅಚಲನಾಚಲನ ಪ್ರಯತ್ನವು ಸಾಧ್ಯವೆ ಜನಕೆ ||
ಶುಚಿಸದನ ದಯದಿಂದೆ ಜೀವರ
ನಿಚಯದೊಳು ತಾನಿಂತು ಮಾಡುವ
ಉಚಿತನೋಚಿತ ಕರ್ಮಗಳನೆಂದರಿದು ಕೊಂಡಾಡು||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:—ಪಚನ=ಪಕ್ವಮಾಡುವುದು, ಭಕ್ಷಣ= ತಿನ್ನುವುದು, ಗಮನ= ಓಡಾಡುವುದು, ಭೋಜನ=ಉಣ್ಣುವುದು, ವಚನ=ಮಾತಾಡುವುದು, ಮೃಥುನ, ಶಯನ=ಮಲಗುವುದು, ವೀಕ್ಷಣ =ನೋಡುವುದು, ಅಚಲನ=ಚಲಿಸದೆ ಇರುವುದು, ಚಲನ= ಚಲಿಸುವುದು ಇವುಗಳನ್ನು ನಡಿಸುವುದು, ಜನಕೆ=ಜನಗಳಿಗೆ, ಸಾಧ್ಯವೆ! ಇಲ್ಲ. ಶುಚಿಸದನ =ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಾಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ, ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನು ದಯದಿಂದ, ಜೀವರನಿಚಯದೊಳು=ಜೀವಸಂಘದೊಳು, ತಾನಿಂತು, ಉಚಿತ =ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕರ್ಮಗಳು, ಅನುಚಿತ=ಮಾಡಬಾರದ ಕರ್ಮಗಳು, ಮಾಡುವ = ಮಾಡುವನು, ಎಂದರಿದು=ಹೀಗೆ ತಿಳಿದು ಕೊಂಡಾಡು = ಸ್ತುತಿಸು.

|| ೧ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ: — ಪರಮಾತ್ಮನ ಅನುಗ್ರಹ ಹೊರತು ಜೀವನಿಗೆ ಒಂದು ತೃಣವನ್ನಾದರೂ ಅಲ್ಲಾಡಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯು ಇರುವದಿಲ್ಲ. ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯ ೨೧ ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಪಚನಂಗಮನಂ ಭಕ್ಷ್ಯಂ ಭುಕ್ತಿರಿತ್ಯಾದಿ ಕರ್ಮಸು || ೧೭ || ದೃಶ್ಯತೇಯತ್ಸಾಧ್ಯತ್ವಂ ದೈವಂ ತತ್ರಾಪಿ ಚಿಂತಯೇತ್ || ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪಕ್ಷಮಾಡುವುದು, ಓಡಾಡುವುದು ; ತಿನ್ನುವುದು ; ಭೋಗಿಸುವುದು ಮೊದಲಾದ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಪ್ರಯತ್ನವು ಕಾಣುವುದು. ಆದರೆ ಅದು ನಿಜವಲ್ಲ. ಅವೆಲ್ಲವೂ ದೈವ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದಲೇ ಆಗುವವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಮತ್ತು ೧೨ ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ “ ಸರ್ವವಸ್ತುಷು ಯಾತಕ್ತಿಃ ಸಾಮದೀಯೈವನಾನ್ಯಥಾ || ಮಯೈವದತ್ತಂ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಂ ಕೇವಲೆಷ್ಟಪಿಸರ್ವಸು || ತಾನನ್ಮಾತ್ರೇಣ ಸಂಮುಗ್ಧಃ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಂ ಮನ್ಯತೇನಿಜಂ || ೨೨ || ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯೇಪಹತೇಶಜ್ಞಾ ಜ್ಞಾನಂತಿಪರತಂತ್ರ್ಯತಾಂ || ಜ್ಞಾನಿನೋಪಿಹಮನ್ಯಂತೆ ಮನ್ಮಾಯಾ ಮುಷ್ಟಚೇತನಾಃ || ೨೩ || ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಂಸ್ವಶರೀರಾದೌಕಿ ಮುಜ್ಞಾನವಿವರ್ಜಿತಾಃ || ತ್ವಾಮಾರಭ್ಯ ತೃಣಂ ಯಾವಜ್ಜಗತ್ಸಾನ್ಥವರ ಜಂಗಮಂ || ೨೪ || ಮಮಶಕ್ತಿಂವಿನಾ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವಂದಿತುಂ ನೈವಶಕ್ಯತೆ ” (ಬ್ರಹ್ಮದೇವರನ್ನು ಕುರಿತು ಹಯಗ್ರೀವ ದೇವರ ಉಪದೇಶ) ಎಲೈ ಬ್ರಹ್ಮ ! ಸರ್ವಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಶಕ್ತಿಗಳು ಇರುವವೋ ಅವೆಲ್ಲವೂ ನನ್ನ ಶಕ್ತಿಯೆಂದು ತಿಳಿ ! ಯಾವ ಕೆವ ಸಕ್ಕಾ ಕೈಲಾಗದ ಸಾಮಾನ್ಯಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ನಾನು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುವೆನು. ಜನರು ಅದನ್ನರಿಯದೆ ಮೋಹದಿಂದ ತಾನೇ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವರು. ತಾವು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಕಾರ್ಯವು ಸಾಗದಿದ್ದರೆ ಆಗ ತಾವು ಪರತಂತ್ರರೆಂದು ತಿಳಿದು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ ಎಂತಹಾ ಜ್ಞಾನಿಗಳೂ ಕೂಡ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ ನನ್ನ ಮಾಯೆಯಿಂದ ನೋಡಿತರಾಗಿ, ತಾವು ಸ್ವತಂತ್ರರೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗಿರಲು ಇನ್ನು ಅಜ್ಞಾನಿಗಳ ಪಾಡೇನು ! ಬ್ರಹ್ಮ ! ನೀನು ಮೊದಲು ತೃಣಜೀವರ ಪರ್ಯಂತ ಸ್ಥಾನವರಜಂಗಮಾತ್ಮಕನಾದ ಈ ಜಗತ್ತಿಗೆ ನನ್ನ ಶಕ್ತಿ ಹೊರತು ಚಲಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯೂ ಕೂಡ ಇಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿ ! ಎಂದು

ಹೇಳಿರುವರು. ಆ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪಶ್ಚಮಾಡುವಾಗ, ಅಗಿದು ತಿನ್ನುವಾಗ, ಓಡಾಡುವಾಗ, ಭೋಜನಮಾಡುವಾಗ, ಮಾತಾಡುವಾಗ, ಸ್ತ್ರೀಯಾದಿ ಭೋಗಗಳನ್ನನುಭವಿಸುವಾಗ, ನೋಡುವಾಗ ಚಲನಾ ಚಲನಾದಿ ಒಂದೊಂದು ವಿಷಯದಲ್ಲೂ ನಾನು ತಿಂದೆನು ; ನಾನು ನಡೆದೆನು ; ನಾನು ಮಲಗಿದೆನು ಎಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಜನರು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲರಾದ ಜೀವರಿಗೆ ಈ ಪ್ರಯತ್ನವು ಸಾಧ್ಯವೇ ! ಪರಮಾತ್ಮನಾದ ನಾನು ತನ್ನೊಳಗಿದು ಮಾಡುವುದನ್ನರಿಯದೆ ತಾವೇ ಮಾಡುತ್ತೇನೆಂದು ಭ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ತಿಳಿದು ಕೊಳ್ಳುವರು ಶುಚಿಸದನನೆಂದರೆ ಶುಚಿಯೆಂದು ವಾಯದೇವರಿಗೆ ಹೆಸರು ಅವರೇ ಮನೆಯೆಂದರೆ, ವಾಯುದೇವರ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿರುವನೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಇಂತಹ ಪರಮಾತ್ಮನು ಕರುಣದಿಂದ ಎಲ್ಲರಲ್ಲೂ ಇದ್ದು ಸಕಲ ಪುಣ್ಯಪಾಪಾದಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಮಾಡಿಸುತ್ತಾನೆಂದು ತಿಳಿದು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಬೇಕೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

|| ೧ ||

ವಿಷ್ಣುರಶ್ಮಿವ ದೇಹದೊಳಗಪ್ಪ

ವಿಷ್ಣುನಾಗಿ ನಿರಂತರದಿ ಬಹು

ಚೇಷ್ಟೆಗಳ ಮಾಡುತಿರೆ ಕಂಡು ಸಜೀವಿ ಎನುತಿಹರು ||

ಹೃಷ್ಯರಾಗುವರವರ ನೋಡಿ ಕ

ನಿಷ್ಕರೇಲ್ಲರು ಸೇನೆ ಮಾಳ್ವರು

ಬಿಟ್ಟಿಕ್ಷಣದಲಿ ಕುಣಪನೆಂದರಿದುಪೇಕ್ಷಿಸರು ||೧೨||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ: - ವಿಷ್ಣುರಶ್ಮಿವ=ವಿಷ್ಣುರ=ವ್ಯಾಪ್ತವಾದ, ಶ್ರವ=ಕೀರ್ತಿಯುಳ್ಳ, ಶ್ರೀಹರಿಯು, ದೇಹದೊಳಗೆ, ಪ್ರವಿಷ್ಟನಾಗಿ, ನಿರಂತರದಿ, ಬಹುಚೇಷ್ಟೆಗಳ=ನಾನಾ ಬಗೆಯಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು, ಮಾಡುತಿರೆ, ಕಂಡು=ಜನರು ನೋಡಿ ಸಜೀವಿ=ಪ್ರಾಣಿವುಳ್ಳವನು, ಎನುತಿಹರು, ಅವರ ನೋಡಿ=ಬದುಕಿರುವ ಜನರನ್ನು ನೋಡಿ, ಕನಿಷ್ಠರೇಲ್ಲರು=ಅವರ ಕೈ ಕೆಳಗಿರುವ ಹೆಂಡರು ಮಕ್ಕಳು ದಾಸಜನ ಮೊದಲಾದವರು, ಹೃಷ್ಯರಾಗುವರು=ಸಂತೋಷಪಡುವರು. ಸೇನೆಮಾಳ್ವರು, ಬಿಟ್ಟಿಕ್ಷಣದಲಿ=ಪರಮಾತ್ಮನು ದೇಹವನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ, ಕುಣಪನೆಂದರಿದು=ಶವನೆಂದು ತಿಳಿದು, ಉಪೇಕ್ಷಿಸರು=ತಿರಸ್ಕಾರಮಾಡುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:— ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನು ದೇಹದೊಳಗಿದ್ದು ನಾನಾವಿಧ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಇವನು ಭಾಗ್ಯವಂತನು ವಿದ್ಯಾವಂತನೆಂದು ಅದರದಿಂದ ಹೆಂಡರು ಮಕ್ಕಳು ಸೇವಕ ಜನರು ಮೊದಲಾದವರು ಉಪಚರಿಸುತ್ತಿರುವರು. ಯಾವಾಗ ಪರಮಾತ್ಮನು ದೇಹವನ್ನು ಬಿಡುವನೋ ಆಗಲೇ ಇವನು ಮೃತನಾದನೆಂದು ತಿಳಿದು ಹೆಂಡರು ಮಕ್ಕಳು ಸಹ ಇವನನ್ನು ನೋಡಲು ಹೆದರುವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ವತಂತ್ರನು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಹೊರತು ಜೀವನಲ್ಲವೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ || ೨ ||

ಪರಮಾತ್ಮನು ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಜೀವನ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕೋಸ್ಕರವೇ ಹೊರತು ಸ್ವಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಕ್ರೀಡೆಗೋಸುಗ ಅವರವರಗತಿ

ನೀಡಲೋಸುಗ ದೇಹಗಳ ಕೊ

ಟ್ಟಾಡುವನು ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಲಿ ಬ್ರಹ್ಮೇಶಾದ್ಯರೊಳುಪೊಕ್ಕು ||

ಮಾಡುವನು ವ್ಯಾಪಾರ ಬಹುವಿಧ

ಮೂಢದೈತ್ಯರೊಳಿದ್ದು ಪ್ರತಿದಿನ

ಕೇಡುಲಾಭಗಳಿಲ್ಲ ನಿದನರಿ ಯಾವಕಾಲದಲಿ || ೩ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:— ಕ್ರೀಡೆಗೋಸುಗ=ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ಲೀಲೆಗೋಸ್ಕರವೂ, ಅವರವರ ಗತಿನೀಡಲೋಸುಗ=ಜೀವರಿಗೆ ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ಅವರವರಿಗೆ ತಕ್ಕ ಗತಿಯನ್ನು ಕೊಡುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರವೂ, ದೇಹಗಳ ಕೊಟ್ಟು, ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಲ್ಲಿ=ತನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದಲೇ, ಬ್ರಹ್ಮೇಶಾದ್ಯರೊಳು=ಬ್ರಹ್ಮರುದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಪೊಕ್ಕು=ಪ್ರವಿಷ್ಟನಾಗಿ ಮೂಢದೈತ್ಯರೊಳಿದ್ದು=ಪಾಪಿಗಳಾದ ಕಲಿ ಮೊದಲಾದ ದೈತ್ಯರೊಳಗಿದ್ದು, ಬಹುವಿಧ, ವ್ಯಾಪಾರ=ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಮಾಡುವ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು, ಮಾಡುವನು. ಕೇಡು ಲಾಭಗಳು=ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಸುಖದುಃಖಗಳು, ಯಾವಕಾಲದಲಿ=ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲೂ, ಇಲ್ಲ. ಇದನು, ಅರಿ=ತಿಳಿ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:—ಜೀವರಿಗೆ ಸ್ಥೂಲದೇಹವನ್ನು ಕೊಡುವುದಕ್ಕೆ ಸೃಷ್ಟಿ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಪೂರ್ಣಕಾಮನಾದ ಸ್ವಾಮಿಗೆ ಈ ಸೃಷ್ಟಿಯಿಂದೇನೂ

ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ. ಇದೊಂದು ಲೀಲೆಯು. ಕರುಣಾಳುನಾದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ಜೀವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಗತಿಯನ್ನು ಕೊಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಯೇ ಅವರಿಗೆ ಸ್ಥೂಲದೇಹವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ತತ್ಪ್ರೇಶರಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳು, ಕಲಿ ನೊದಲಾದ ದೈತ್ಯರು ಇವರುಗಳಲ್ಲಿದ್ದು, ಜೀವರು ಮಾಡಬೇಕಾದ ಪುಣ್ಯಪಾಪಾದಿ ಕರ್ಮಗಳ ಮಾಡಿಸಿ ಅವರವರಿಗೆ ತಕ್ಕ ಗತಿಯನ್ನು ಕೊಡುವನು. ಇದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಲಾಭವೂ ಇಲ್ಲ. ನಷ್ಟವೂ ಇಲ್ಲ.

|| ೩ ||

ಅಕ್ಷರೇಡ್ಯನು ಬ್ರಹ್ಮನಾಯು

ತ್ಯಕ್ಷಸುರಪ ಸುರಾದಿಗಳಾ

ಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿದ್ದೆಲ್ಲರೊಳು ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುತಿಹ ||

ಅಕ್ಷಯನು ಸತ್ಯಾತ್ಮಕನು ಪರಾ

ಪೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದೆ ಸರ್ವರೊಳಗೆ ವಿ

ಲಕ್ಷಣನು ತಾನಾಗಿ ಲೋಕವ ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಲಿಪ್ಪ || ೪ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ :—ಅಕ್ಷರೇಡ್ಯನು = ಅಕ್ಷರನಾಮಕರಾದ ರಮಾ ದೇವಿಯರಿಂದ ಸ್ತುತೃನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಬ್ರಹ್ಮ = ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ವಾಯು = ವಾಯುದೇವರು, ತ್ರ್ಯಕ್ಷ = ಮುಕ್ಕಣ್ಣನಾದ ರುದ್ರದೇವರು, ಸುರಪ = ದೇವೇಂದ್ರನು, ಸುರಾದಿಗಳ = ಮತ್ತು ಇತರ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ, ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ, ಎಲ್ಲರೊಳು ಇದ್ದು, ಪರಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡು ತಿಹ, ಅಕ್ಷಯನು = ನಾಶರಹಿತನು, ಸತ್ಯಾತ್ಮಕ = ಸತ್ಯಸ್ವರೂಪನು ಸರ್ವ ರೊಳಗೆ, ವಿಲಕ್ಷಣನು ತಾನಾಗಿ, ಲೋಕವ ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಲಿಪ್ಪ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಅಕ್ಷರನಾಮಕರಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಿಂದ ಸ್ತುತೃ ನಾದ, ನಾಶರಹಿತನಾದ, ಉತ್ತಮಾನಂದಜ್ಞಾನಾತ್ಮಕನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಪರಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದೆ ಬ್ರಹ್ಮರುದ್ರಾದಿ ಸಮಸ್ತ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲೂ ಇದ್ದು ಸಕಲ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವನು. ಅಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರೊಳಗಿದ್ದು ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡುವನು. ರುದ್ರದೇವರಲ್ಲಿದ್ದು ಸಂಹಾರಮಾಡುವನು. ಇಂದ್ರ ನೊಳಗಿದ್ದು ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಪಾಲಿಸುವನು. ಹೀಗೆ ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಿ ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿ ಇದ್ದರೂ ಜಗದ್ವಿಲಕ್ಷಣನಾಗಿ ಸರ್ವ ಜಗತ್ತನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವನು | ೪ ||

ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀರೂಪನಾಗಿದ್ದು ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಶ್ರೀ ಸರಸ್ವತಿ ಭಾರತೀಗಿರಿ
ಜಾಶಚೀರತಿ ರೋಹಿಣೀ ಸಂ
ಜ್ಞಾತತರೂಪಾದ್ಯಖಿಳ ಸ್ತ್ರೀಯರೊಳು ಸ್ತ್ರೀರೂಪ ||
ವಾಸವಾಗಿದ್ದೆಲ್ಲರಿಗೆ ವಿ
ಶ್ವಾಸ ತನ್ನವರಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟು
ಲಾಸೆಗಳ ಪೂರೈಸುತಿಪ್ಪನು ಯೋಗ್ಯತೆಯನರಿತು ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ :—ಶ್ರೀ = ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರು, ಸರಸ್ವತಿ, ಭಾರತೀ, ಗಿರಿಜಾ = ಪಾರ್ವತೀ, ಶಚೀ, ರತೀ, ರೋಹಿಣೀ = ಚಂದ್ರನ ಹೆಂಡತಿ, ಸಂಜ್ಞಾ = ಸೂರ್ಯನ ಹೆಂಡತಿ, ಶತರೂಪಾ = ಸ್ವಾಯಂಭುವ ಮನುವಿನ ಹೆಂಡತಿ, ಇವರೇ ಮೊದಲಾದ, ಅಖಿಳ ಸ್ತ್ರೀಯರೊಳು, ಸ್ತ್ರೀರೂಪ = ಸ್ತ್ರೀರೂಪದಿಂದ, ವಾಸವಾಗಿದ್ದು, ಎಲ್ಲರಿಗೆ, ತನ್ನವರಲ್ಲಿ ತಾರತಮ್ಯ ಪ್ರಕಾರ ತನ್ನ ಭಕ್ತರಲ್ಲಿ, ವಿಶ್ವಾಸಕೊಟ್ಟು. ಯೋಗ್ಯತೆಯನರಿತು = ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ತಿಳಿದು, ಅಭಿಲಾಸೆಗಳ ಪೂರೈಸುತಿಪ್ಪನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ :—ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಸರಸ್ವತೀ ಮೊದಲಾದ ಸಕಲ ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲೂ, ಸ್ತ್ರೀರೂಪದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಇದ್ದು ತನ್ನಾಮದಿಂದ ಸ್ತುತ್ಯನಾಗಿ, ತಾರತಮ್ಯಪ್ರಕಾರ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಲ್ಲಿ ಸರಸ್ವತೀ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ಭಕ್ತಿಯೂ, ಅವರಲ್ಲಿ ಪಾರ್ವತೀ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ಭಕ್ತಿಯೂ, ಹೀಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿ, ಅವರವರ ಅಭಿಲಾಸೆಗಳನ್ನು ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಇಹಪರಂಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರೈಸುವನು. ||

ಕೋಲುಕುದುರೆಯನಾಡಿ ಅಡುವ
ಬಾಲಕರ ತೆರನಂತೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀ
ಲೋಲ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಗುಣ ಬ್ರಹ್ಮಾದ್ಯರೊಳಗಿಟ್ಟು ||
ಲೀಲೆಗೈವನು ತನ್ನವರಿಗನು
ಕೂಲನಾಗಿದ್ದೆಲ್ಲ ಕಾಲದಿ
ಖೂಳರಿಗೆ ಪ್ರತಿಕೂಲನಾಗಿಹ ಪ್ರಕಟನಾಗದಲಿ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ :— ಹುಡುಗರು ಕೋಲುಗಳನ್ನು ಕುದುರೆಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಕೊಂಡು ಅದನ್ನು ತಮ್ಮ ಕಾಲುಮಧ್ಯದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕುದುರೆಯನ್ನು ಹೊಡೆಯುವಂತೆ ಹೊಡೆಯುತ್ತಾ ತಾವೇ ಅದನ್ನು ಶೆಳದುಕೊಂಡು ಓಡುತ್ತಿರುವರು. ಅದರಲ್ಲಿ ಆ ಕೋಲು ಕುದುರಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿರುವುದೋ ಅಷ್ಟೇ ಸ್ವತಂತ್ರ್ಯ ಜೀವರಿಗೆ ಇರುವದು. ಕೋಲನ್ನು ಕುದುರೆಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡವರೂ ಇವರೆ, ಕೂತವರೂ ಇವರೆ, ಹೊಡೆಯುವವರೂ ಇವರೆ ; ಶೆಳದುಕೊಂಡು ಓಡುವವರೂ ಇವರೆ ಆಗಿ ಹುಡುಗರು ಹೇಗೆ ಆಟವಾಡುವರೋ ಅದರಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಸಕಲ ಜೀವರಿಗೂ ತನ್ನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಗುಣಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಪೂಜ್ಯನೂ, ಪೂಜಕನ ? ತಾನೇ ಆಗಿ ಕ್ರೀಡಿಸುತ್ತಿರುವನು. ತಾನು ಒಬ್ಬರಿಗೆ ಗೋಚರಿಸದೆ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಅನುಕೂಲನಾಗಿಯೂ, ದ್ವೇಷಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿಕೂಲನಾಗಿಯೂ ಇರುವನು. ||

ಅನತಾರಿಕೆ :— ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಭಕ್ತರಿಗೆ ಅನುಕೂಲನಾಗಿಯೂ, ದ್ವೇಷಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿಕೂಲನಾಗಿಯೂ ಇರುವನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತನಾದ ವೈಷಮ್ಯವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಾರೆ—

ಸೌಪರ್ಣಿವರವಹನ ನಾನಾ
ರೂಪನಾಮದಿ ಕರಿಸುತವರ ಸ
ಮಾಪದಲ್ಲಿದ್ದಿಖಿಳ ವ್ಯಾಪಾರಗಳ ಮಾಡುವನು ||
ಪಾಪಪುಣ್ಯಗಳೆರಡು ಅವರ ಸ್ವ
ರೂಪಗಳನನುಸರಿಸಿ ಉಣಿಪ ಪ
ರೋಪಕಾರಿ ಪರೇಶ ಪೂರ್ಣಾನಂದ ಜ್ಞಾನಘನ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ :— ಸೌಪರ್ಣಿವರವಹನ = ಸೌಪರ್ಣಿದೇವಿಗೆ ಪತಿಯಾದವನು ಗೆರುಡನು; ಅಂತಹ ಗೆರುಡನನ್ನು ವಾಹನವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವವನು, ಪರೋಪಕಾರಿಯಾದ, ಪರೇಶ = ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ, ಪೂರ್ಣಾನಂದ ಜ್ಞಾನಘನ = ಪೂರ್ಣಾನಂದ ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪನಾದ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನು, ನಾನಾರೂಪನಾಮದಿ = ಬ್ರಹ್ಮ ರುದ್ರ ಸರಸ್ವತೀ ಭಾರತೀ ಕಲಿ ಶಂಬರ ಮೊದಲಾದ ನಾಮಗಳಿಂದ ಕರಿಸುತ, ಅವರ ಸಮಾಪದಲ್ಲಿದ್ದು = ಅವರೊಳಗಿದ್ದು, ಅಖಿಳ ವ್ಯಾಪಾರಗಳ ಮಾಡುವನು. ಪಾಪ

ಪುಣ್ಯಗಳೆರಡು, ಅವರ= ದೇವ ದೈತ್ಯ ಮನುಷ್ಯಾದಿಗಳ, ಸ್ವರೂಪಗಳ
ನ್ನನುಸರಿಸಿ, ಉಣಿಪ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ;— ಗರುಡವಾಹನನೂ, ಸರ್ವೋತ್ತಮನೂ, ಪೂರ್ಣಾ
ನಂದ ಜ್ಞಾನಾತ್ಮಕನೂ ಆದ ಹರಿಯು ಪುರುಷರಲ್ಲೂ, ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲೂ,
ದೇವ ದೈತ್ಯ ಮನುಷ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲೂ ಇದ್ದು ನಾನಾವಿಧ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು
ತಾನು ಮಾಡಿ ಮಾಡಿಸುವನು ಪುಣ್ಯಪಾಪಗಳ ಫಲವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಆ
ಜೀವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವೇ ಕೊಡುವನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮ
ನಿಗೆ ವೈಷಮ್ಯಾದಿಗಳು ಇಲ್ಲವೆಂಬ ಭಾವ. ಈ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಹಿಂದೆ
ಅನೇಕ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ವಿವರ ಮಾಡಿರುತ್ತೆ ||೭||

ಅವತಾರಿಕೆ — ಭಗವಂತ ಹಿಮೆಯನ್ನು ಭಗವದ್ಭಕ್ತರು ಬಲ್ಲರೇ
ಹೊರತು ಮಿಕ್ಕವರು ತಿಳಿಯಲಾರರೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಅಹರ ನಿದ್ರಾನ್ಯೈಥುನಗಳ ಹ
ರಹಬಯಿಸಿ ಬಳಲುವ ಲಕ್ಷ್ಮೀ
ಮಹಿತನ ಮಹಾಮಹಿಮೆಗಳನಂತರಿವ ನಿತ್ಯದಲಿ ||
ಅಹಿಕಸೌಖ್ಯವ ಮರೆದು ಮನದಲಿ
ಗ್ರಹಿಸಿ ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥಗಳ ಪರಮೋ
ತ್ಸಹದಿ ಕೊಂಡಾಡುತಲಿ ಮೈಮರಿದವರಿಗಲ್ಲದಲಿ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ—ನಿತ್ಯದಲಿ, ಅಹಿಕಸೌಖ್ಯವ=ಭೋಜನ ಪಾನ ಸ್ತ್ರೀ
ಭೋಗ ನೋದಲಾದ ಈ ಪ್ರಪಂಚದ ಸುಖಗಳನ್ನು, ಮರೆದು=ಉಪೇ
ಕ್ಷಿಸಿ, ಮನದಲಿ, ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥಗಳ ಗ್ರಹಿಸಿ, ಪರಮೋತ್ಸಾಹದಿ, ಕೊಂಡಾ
ಡುತಲಿ, ಮೈಮರಿದವರಿಗಲ್ಲದಲಿ=ಭಗವಂತ ಹಿಮೆಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ತವನ್ನಿಟ್ಟು
ಮೈಮೇಲೆ ಎಚ್ಚರವಿಲ್ಲದೆ ಇರುವವರಿಗಲ್ಲದೆ, ಅಹರ=ಆಹಾರ, ನಿದ್ರಾ,
ಮೈಥುನಗಳ, ಅಹರಹ=ಪ್ರತಿದಿವಸಗಳಲ್ಲೂ, ಬಯಿಸಿ=ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾ,
ಬಳಲುವ=ಲೋಲಾಡುತ್ತಿರುವವನು, ಲಕ್ಷ್ಮೀಮಹಿತನ=ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿ
ಯರಿಂದ ಪೂಜ್ಯನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಮಹಾಮಹಿಮೆಗಳನ್ನು. ಎಂತರಿವ=
ಹೇಗೆ ತಿಳಿಯುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಯಾವ ಪುರುಷನು ಕ್ಷಣಿಕವಾದ ಐಹಿಕ ಸುಖವನ್ನು
ಸುಖವೆಂದು ಭಾವಿಸದೆ, ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ದೃಢತರವಾದ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ

ಕಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥಗತನ್ನು ಶ್ರವಣಮಾಡಿ, ಮನನ ಮಾಡುತ್ತಾ, ಸ್ವೈನಾಭಿಮಾನ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕೊಂಡಾಡುತ್ತಿರುವನೋ ಅವನಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಮುಖ ನೊಯು ಗೊತ್ತಾಗುವುದೇ ಹೊರತು, ಆಹಾರ, ನಿದ್ರೆ, ಸ್ತ್ರೀಭೋಗ ನೈವಿದ್ಯ ಲಾದ ಕ್ಷಣಿಕ ಸುಖವನ್ನೇ ಸರ್ವದಾ ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾ, ಸಂಸಾರಲೋಲುಪ ದಾದವರಿಗೆ ಭಗವಂತನು ಹಿಮೆಯು ಗೊತ್ತಾಗುವುದಿಂತು ! ಎಂದಿಗೂ ಗೊ ತ್ತಾಗದೆಂಬ ಭಾವ

||೪||

ಅವತಾರಿಕೆ :—ನೋಕ್ಷ ಪ್ರದನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅನ್ಯ ದೇವತೆಯನ್ನು ಭಜನೆ ಮಾಡುವವರಿಗೆ ಎಂದಿಗೂ ಮುಕ್ತಿ ಸುಖವು ದೊರೆ ಯುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ

ಬಂಧನೋಕ್ಷ ಪ್ರದನಜ್ಞಾನವು
ಮಂದಮತಿಗಳಿಗೆಂತು ದೊರೆವುದು
ಬಿಂದುಮಾತ್ರ ಸುಖಾನುಭವ ಪರ್ಮತಕೆ ಸಮದುಃಖ||
ಎಂದು ತಿಳಿಯದಲಿ ನೃದೈವಗ
ಳಿಂದ ಸುಖವಾಪೇಕ್ಷಿಸುವರು ಮು
ಕುಂದ ನಾರಾಧನೆಯ ಬಿಟ್ಟವಗುಂಟೆ ಮುಕ್ತಿಸುಖ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ :—ಬಂಧನೋಕ್ಷ ಪ್ರದನ = ಜೀವರಿಗೆ ಬಂಧನವನ್ನೂ ನೋಕ್ಷವನ್ನೂ ಕೊಡುವ, ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸಂಬಂಧವಾದ, ಜ್ಞಾನವು, ಮಂದಮತಿಗಳಿಗೆ ದೊರೆವುದು, ಎಂತು ! (ವಿಷಯ ಭೋಗಗಳಲ್ಲಿ) ಬಿಂದು ಮಾತ್ರ ಸುಖಾನುಭವ, ಪರ್ಮತಕೆ ಸಮದುಃಖ ; ಎಂದು ತಿಳಿಯ ದಲೆ, ಅನ್ಯದೈವಗಳಿಂದ ಸುಖವ ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾ ಮುಕುಂದನ, ಆರಾಧ ನೆಯ ಬಿಟ್ಟವರಿಗೆ ಮುಕ್ತಿ ಸುಖವುಂಟೆ ! ಎಂದಿಗೂ ಇಲ್ಲ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ :—ಸರ್ವಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ತಗಲಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಸಂಸಾರದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡುವುದಕ್ಕೂ ಪರ ಮಾತ್ಮನು ಸಮರ್ಥನೇ ಹೊರತು, ಮತ್ತಾರಿಗೂ ಈ ಅಧಿಕಾರವು ಇಲ್ಲ. ಇಂತಹ ಪರಮಾತ್ಮನ ವಿಷಯಕವಾದ ಜ್ಞಾನವು, ಅಲ್ಪಮತಿಗಳಿಗೆ ದೊರ ಕುವದೆಂತು ! ಇವರು ಅನ್ಯದೇವತೆಗಳನ್ನು ಭಜಿಸಿ, ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಆಯುಷ್ಯ ವನ್ನು ಬೇಡಿ, ಕೃತಾರ್ಥರು ನಾನೆಂದು ಭಾವಿಸುವರು. ಈ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ

ಈವ ವಿಷಯಭೋಗವನ್ನು ಯೋಚಿಸಿ ನೋಡಿದರೆ, ಅದು ಬಿಂದುಮಾತ್ರ ಸುಖವು ದುಃಖವು ಬೆಟ್ಟದಂತೆ ಇರುವುದು. 'ಕುರ್ವನ್ ದುಃಖ ಪ್ರತೀಕಾರಂ ಸುಖವನ್ತಃ ಸ್ಯತೇಗೃಹೇ' ಎಂಬ ಭಾಗವತ ವಾಕ್ಯದಂತೆ, ದುಃಖ ಪರಿಹಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಪಡುತ್ತಾ, ನಾನೇ ಸುಖೀ ಎಂದು ಭಾವಿಸುವವನು ಇಂತಹಾ ಅತ್ಯಲ್ಪಸುಖಕ್ಕಾಗಿ ಅನ್ಯದೇವತೆಗಳನ್ನು ಭಜಿಸುವನು. ಮೋಕ್ಷಪ್ರದನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಭಜಿಸದೆ ಇರುವವನಿಗೆ ಮೋಕ್ಷ ಸುಖವೆಲ್ಲಿಯದು ! ಎಂದಿಗೂ ಇಲ್ಲವೆಂಬ ಭಾವ

|| ೯ ||

ರಾಜತನ್ನಾಮಾತ್ಮ ಕರುಣದಿ
 ನೈಜ ಜನರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಕಾರ್ಯನಿ
 ಯೋಜಿಸುತ ಮಾನಾಪಮಾನವ ಮಾಳ್ವತೆರನಂತೆ ||
 ಶ್ರೀಜನಾರ್ದನ ಸಕಲರೊಳಗಪ
 ರಾಜಿತನು ತಾನಾಗಿ ಸರ್ವಪ್ರ
 ಯೋಜನವ ಮಾಡಿಸುತ ಮಾಡುವ ಫಲಕೆ ಗುರಿಮಾಡಿ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ :—ರಾಜ = ಅರಸನು, ತನ್ನ, ಅಮಾತ್ಯ = ಮಂತ್ರಿತ್ವ (ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ)ವನ್ನು, ಕರುಣದಿ, ನೈಜಜನರಿಗೆ = ತನ್ನ ಜನರಿಗೆ, ಕೊಟ್ಟು, ಕಾರ್ಯ = ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು, ನಿಯೋಜಿಸುತ = ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತ, ಮಾನಾಪಮಾನವ = ಅವರು ಮಾಡಿದ ಕಾರ್ಯಾಕಾರ್ಯಗಳನ್ನನು ಸರಿಸಿ, ಮಾನಾಪಮಾನವ, ಮಾಳ್ವತೆರನಂತೆ, ಶ್ರೀ ಜನಾರ್ದನ, ಸಕಲರೊಳಗೆ (ಇದ್ದು) ಅಪರಾಜಿತನು = ಎಂದಿಗೂ ಯಾರಿಂದಲೂ ಸೋಲದವನು, ತಾನಾಗಿ, ಫಲಕೆ ಗುರಿಮಾಡಿ = ಜೀವರನ್ನು ಫಲಕ್ಕೆ ಭಾಗಿಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ, ಸರ್ವಪ್ರಯೋಜನವ = ಸಕಲವಾದ ಪುಣ್ಯ ಪಾಪಕರ್ಮಗಳನ್ನು, ಮಾಡಿಸುತ, ಮಾಡುವ

ತಾತ್ಪರ್ಯ :—ರಾಜನು ಮಂತ್ರಿತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಭೃತ್ಯರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುವಂತೆ ಅವರಿಗೆ ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನಿತ್ತು, ಅವರು ಮಾಡಿದ ಕಾರ್ಯವು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತೃಪ್ತಿಕರವಾಗಿದ್ದರೆ, ಅವರಿಗೆ ಬಹುಮಾನವನ್ನೂ, ಕಾರ್ಯವು ಕೆಟ್ಟದ್ದರೆ, ಅವಮಾನವನ್ನು ಮಾಡುವಂತೆ, ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನು ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅವರೊಳಗಿದ್ದು (ಅಮೋಘ ಪರಾಕ್ರಮ ಉಳ್ಳವನಾಗಿ), ಅವರ

ವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕ ಸುಖ ದುಃಖ ಮಾನಾವಮಾನ ಮೊದಲಾದ ಫಲಗಳನ್ನು ಕೊಡುವನು. ಈ ಪದ್ಯ ಮೊದಲು ೧೪ನೆಯ ಪದ್ಯದವರೆಗೂ ಇರುವ ವಿಷಯಗಳು ೧೬ನೆಯ ದತ್ತ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಧಿಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯದ ಪ್ರಮಾಣಸಹಿತ ವಾಗಿ ವಿವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

|| ೧೦ ||

ವಾಸುದೇವ ಸ್ವತಂತ್ರವಸರೋ
ಜಾಸನಾದ್ಯಮರಾಸುರರಿಗೀಯ
ಲೋಸುಗರ್ಧವ ತೆಗದದರೊಳಗರ್ಧವ ಚತುರ್ಭಾಗ ||
ಗೈಸಿ ಒಂದನು ಶತವಿಧದ್ವಿಪಂ
ಚಾಶತಾಬ್ಜಜಗಷ್ಟಚತ್ವಾ
ರಿಂಶದ ನಿಲನಿಗಿತ್ತು ವಾಣಿ ಭಾರತಿಗರ್ಧ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ : — ವಾಸುದೇವ = ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನು, ಸ್ವತಂತ್ರವ = ತನ್ನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು, ಸರೋಜಾಸನಾದಿ = ಕಮಲಾಸನರಾದ ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರು ಮೊದಲಾದ, ಅಮರ = ದೇವತೆಗಳಿಗೂ, ಅಸುರರಿಗೆ = ಕಲಿಮೊದಲಾದ ದೈತ್ಯರಿಗೂ, ಈಯಲೋಸುಗೆ, = ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಅದರೊಳಗೆ = ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದೊಳಗೆ, ಅರ್ಧವ = ಅರ್ಧಭಾಗವನ್ನು, ತೆಗೆದು, ಚತುರ್ಭಾಗ ಗೈಸಿ = ೪ ಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ, ಒಂದನ್ನು, ಶತವಿಧಗೈಸಿ = ನೂರುಭಾಗ ಮಾಡಿ, ದ್ವಿಪಂಚಾಶತ = ೫೨ ಭಾಗಗಳನ್ನು, ಅಬ್ಜಜಗೆ = ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೂ, ಅಷ್ಟಚತ್ವಾರಿಂಶತ = ೪೮ ಭಾಗಗಳನ್ನು, ಅನಿಲಗೆ = ವಾಯುದೇವರಿಗೂ, ಇತ್ತು, ವಾಣೀ = ಸರಸ್ವತೀದೇವಿಯರಿಗೂ, ಭಾರತೀ = ಭಾರತೀದೇವಿಯರಿಗೂ, ಅರ್ಧ = ಅವರವರ ಪತಿಗಳ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅರ್ಧರ್ಧವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : — ಸರ್ವ ಸ್ವತಂತ್ರನಾದ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನು, ಅಪಾರವಾದ ತನ್ನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಭಾಗವನ್ನು ತೆಗೆದು, ಅದನ್ನು ೪ ಭಾಗಮಾಡಿ, ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ೧೦೦ ಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ೫೨ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೂ, ೪೮ ಭಾಗಗಳನ್ನು ವಾಯುದೇವರಿಗೂ ಕೊಟ್ಟನು. ಆ ಬ್ರಹ್ಮವಾಯುಗಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅರ್ಧ ೨೬ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಸರಸ್ವತೀದೇವಿ

ಯಿತೆಗೊ, ವಾಯುದೇವರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅರ್ಧ ೨೪ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಭಾರತೀ
ಜೀವಿಯರಿಗೂ ಕೊಟ್ಟನು. || ೧೧ ||

ದ್ವಿತೀಯಪಾದವ ತೆಗೆದುಕೊಂಡದು
ಶತವಿಭಾಗವೆ ಮಾಡಿ ತಾವಿಂ
ಶತಿ ಉಮೇಶನೊಳಿಟ್ಟು ಇಂದ್ರನೊಳ್ಳಿಹಫಕ ಹತ್ತು ||
ರತಿಪನೊಳಗಿನಿತಿಟ್ಟು ಪಿಳದೇ
ವತೆಗಳೊಳಗೀರೈದು ಜೀವಪ್ರ
ತತಿಯೊಳು ದಶವೈದಧಿಕ ನಾಲ್ಕತ್ತು ದೈತ್ಯರೊಳು ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ :—ದ್ವಿತೀಯಪಾದವ=ಎರಡನೆಯ ಕಾಲುಭಾಗವನ್ನು
ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ಅದನ್ನು, ಶತವಿಭಾಗವೆ ಮಾಡಿ=೧೦೦ ಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ
ಮಾಡಿ, ತಾ=ತಾನು, ವಿಂಶತಿ=೨೦ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಉಮೇಶನೊಳು=
ರುದ್ರದೇವರಲ್ಲಿ, ಇಟ್ಟು, ಇಂದ್ರನೊಳು, ಐದಧಿಕ ಹತ್ತು=೧೫ ಭಾಗಗಳ
ನ್ನೆ, ರತಿಪನೊಳಗೆ=ರತಿಪತಿಯಾದ ಮನ್ಮಥನೊಳಗೆ ಇನಿತಿಟ್ಟು=
ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಭಾಗವನ್ನೇ ಇಂದ್ರನ ಕೂಡವೆ ಅನುಭವಿಸುವಂತೆ
ಮಾಡಿ, ಅಖಿಳ ದೇವತೆಗಳೊಳು, ಈರೈದು=೧೦ ಭಾಗಗಳನ್ನು, ಜೀವ
ಪ್ರತತಿಯೊಳು=ಜೀವರ ಸುಖಗಳಲ್ಲಿ, ದಶ=೧೦ ಭಾಗಗಳನ್ನು, ಐದಧಿಕ
ನಾಲ್ಕತ್ತು=೪೫ ಭಾಗಗಳನ್ನು, ದೈತ್ಯರೊಳು=ಕಲಿ ಮೊದಲಾದ ದೈತ್ಯ
ರಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ :—ಮೊದಲನೆಯ ಕಾಲುಭಾಗವನ್ನು ನೂರುಭಾಗ ಮಾಡಿ
ಬ್ರಹ್ಮವಾಯುಗಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟನು. ಎರಡನೆಯ ಪಾದಾಂಶವನ್ನು ೧೦೦
ಭಾಗಮಾಡಿ, ೨೦ ಭಾಗಗಳನ್ನು ರುದ್ರದೇವರಿಗೂ, ಇಂದ್ರ ಮನ್ಮಥ ಇಪ್ಪ
ರಿಗೆ ೧೫ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಮಿಕ್ಕ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ೧೦ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲಾ
ಜೀವಸಮುದಾಯಕ್ಕೂ ೧೦ ಭಾಗಗಳನ್ನೂ ಕಲಿ ಮೊದಲಾದ ದೈತ್ಯರಿಗೆ
೪೫ ಭಾಗಗಳನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟನು. || ೧೨ ||

ಕಾರುಣಿಕ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಯತ್ನವ
ಮೂರು ವಿಧಗೈಸೆಡೆ ತನ್ನೊಳು
ನಾರಿಗೊಂದನು ಕೊಟ್ಟು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವ ಸರ್ಪರಿಗೆ ||

ಧಾರುಣಿಪ ತನ್ನ ನುಗರಿಗೆ ವ್ಯಾ
ಪಾರ ಕೊಟ್ಟು ಗುಣಾಗುಣಗಳ ವಿ
ಚಾರಮಾಡುವ ತೆರದಿ ತ್ರಿಗುಣವ ವ್ಯಕ್ತಿಯನೆ ಮಾಡ್ತು ||

ಪದಾರ್ಥ :— ಕಾರುಣಿಕ = ಕರುಣಾಳುಪಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವ=ಉಳಿದ ಅರ್ಥ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು, ಮೂರುವಿಧ ಗೃಹಿ=ಮೂರು ಭಾಗಮಾಡಿ, ಎರಡು ತನ್ನೊಳು=ಎರಡು ಭಾಗಗಳನ್ನು ತಾನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಒಂದನು, ನಾರಿಗೆ=ಪತ್ನಿಯಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯಿರಿಗೆ, ಕೊಟ್ಟನು. ಧಾರುಣಿಪ=ಮಹಾರಾಜನು, ತನ್ನ ನುಗರಿಗೆ=ತನ್ನ ಭೃತ್ಯಜನರಿಗೆ, ವ್ಯಾಪಾರ ಕೊಟ್ಟು. ಸ್ವತಂತ್ರದಿಂದ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡುವಂತೆ ಅಧಿಕಾರದ ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಗುಣಾಗುಣಗಳ=ಅವರು ಮಾಡಿದ ಕಾರ್ಯಗಳ ಗುಣಾವಗುಣಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಮಾಡುವ ತೆರದಿ, ತ್ರಿಗುಣವ=ಜೀವರ ಸ್ವಭಾವ ಭೂತವಾದ ಸತ್ಯ ರಜಸ್ತಮೋಗುಣಗಳನ್ನು, ವ್ಯಕ್ತಿಯನೆ ಮಾಡ್ತು ಇವರು ಸಾತ್ವಿಕರು, ಇವರು ರಾಜಸರು, ಇವರು ತಾಮಸರೆಂದು ಅವರು ಮಾಡುವ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿಪಡಿಸುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ :—ಉಳಿದ ಎರಡು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಮೂರು ಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಎರಡು ತಾನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯಿರಿಗೆ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಹೀಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಅವರವರಿಗೆ ಹಂಚಿ, ರಾಜನು ಭೃತ್ಯರಿಗೆ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡುವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅವರು ಮಾಡಿದ ಕಾರ್ಯಗಳ ಗುಣಾವಗುಣಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಮಾಡಿ ಅವರವರ ಕರ್ಮದಿಂದ ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಿಪಡಿಸುವಂತೆ, ಪರಮಾತ್ಮನು ಜೀವರ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ಅವರಿಂದ ಮಾಡಿಸುವ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಇವರು ಸಾತ್ವಿಕರು, ಇವರು ರಾಜಸರು, ಇವರು ತಾಮಸರು ಎಂದು ಅವರ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಿಪಡಿಸುವನು. || ೧೩ ||

ಪುಣ್ಯಕರ್ಮಕೆಸಹಾಯನಾಗುವ
ಧನ್ಯರಿಗೆ ಕಲ್ಯಾಣಿ ದೈತ್ಯರ
ಪುಣ್ಯಫಲಗಳನೀವದಿತಿಜರಸಾಪಕರ್ಮಫಲ ||
ಅನ್ಯಕರ್ಮವ ಮಾಡ್ತುರಿಗೆ ಅನು
ಗುಣ್ಯಜನರಿಗೆ ಕೊಡುವ ಬಹುಕಾ
ರುಣ್ಯಸಾಗರ ಈ ತೆರದಿ ಭಕ್ತರನು ಸಂತೈಸ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ :— ಪುಣ್ಯಕರ್ಮ ಕೆಸಹಾಯವಾಗುವ = ಪುಣ್ಯಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡುವ, ಧನ್ಯರಿಗೆ = ಪುಣ್ಯಪುರುಷರಿಗೆ, ಕಲ್ಯಾಣಿ ದೈತ್ಯರ, ಪುಣ್ಯಫಲಗಳನ್ನು, ಈವ, ಅದಿತಿಜರ = ದೇವತೆಗಳ, ಪಾಪಕರ್ಮಫಲ = ಪಾಪಕರ್ಮಗಳ ಫಲವನ್ನು, ಅನ್ಯಕರ್ಮವ ಮಾಳ್ಪರಿಗೆ = ಪಾಪಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡುವವರಿಗೆ, ಅನುಗುಣ್ಯಜನರಿಗೆ = ಸಹಾಯ ಮಾಡುವವರಿಗೆ, ಕೊಡುವ, ಕಾರುಣ್ಯಸಾಗರ, ಈ ತೆರದಿ, ಭಕ್ತರನ್ನು, ಸಂತೈಸ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ :— ಪುಣ್ಯಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವವರಿಗೆ, ಕಲಿ ಮೊದಲಾದವರು ಮಾಡುವ ಪುಣ್ಯ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವನು ದೇವತೆಗಳು ಮಾಡುವ ಪಾಪಕರ್ಮ ಫಲವನ್ನು ಪಾಪಮಾಡುವವರಿಗೆ ಸಹಾಯಕರು ಯಾರೋ ಅವರಿಗೆ ಕೊಡುವನು ಈ ಪ್ರಕಾರ ಕರುಣಾಸಮುದ್ರನಾದ ಹರಿಯು, ಭಕ್ತರನ್ನು ಸರ್ವಪ್ರಕಾರ ರಕ್ಷಿಸುವನು ||೧೪||

ಹಿಂದಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ತಾನು ಕೊಟ್ಟ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದಿಂದ ಜೀವರು ಮಾಡುವ ಕರ್ಮಾನುಸಾರವಾಗಿ ತ್ರಿವಿಧಜೀವರ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಿಪಡಿಸುವನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರು. ಇವರು ಸಾತ್ವಿಕರು, ಇವರು ರಾಜಸರು, ಇವರು ತಾಮಸರೆಂದು ತೋರಿಸಿಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ೫ ಪದ್ಯಗಳಿಂದ ತ್ರಿವಿಧಜೀವರ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

(೧೫ ಮೊದಲು ೧೭ನೆಯ ಪದ್ಯದವರೆಗೂ ೧೭ನೆಯ ಪದ್ಯದ ಕಡೆಯಲ್ಲಿರುವ “ ತಮನೇ ವರ್ಧಿ ವುದು ” ಎಂಬ ಕ್ರಿಯಾಪದದಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.)

ನಿರುಪಮಗೆ ಸರಿಯುಂಟು ಯೆಂದು
ಚ್ಚರಿಸುವವ ತದ್ಭಕ್ತರೊಳು ಮು
ತ್ಸರಿಸುವವಗುಣಗಣಗಳಿಗೆ ಭೇದಗಳ ಪೇಳುವವ ||
ದರಸುದರ್ಶನ ಊರ್ಧ್ವಪುಂಡ್ರವ
ಧರಿಸಿದವರೊಳು ದ್ವೇಷಿಸುವ ಹರಿ

ಚರಿತೆಗಳ ಕೇಳದಲೆ ಲೋಕರ ವಾರ್ತೆ ಕೇಳುವವ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ— ನಿರುಪಮಗೆ = ಉಪಮಾನ ರಹಿತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ, ಸರಿಯುಂಟು ಯೆಂದು, ಉಚ್ಚರಿಸುವವ = ಹೇಳುವವನು, ತದ್ಭಕ್ತ

ರೋಳು=ಪರಮಾತ್ಮನ ಭಕ್ತರಲ್ಲಿ, ಮತ್ಸರಿಸುವವ=ಹೊಟ್ಟೆಯಕಿಚ್ಚು
ಪಡುವವನು, ಗುಣಗಳಿಗೆ=ಪರಮಾತ್ಮನ ಅನಂದಾದಿ ಗುಣಸಮೂಹಗ
ಳಿಗೆ, ಭೇದಗಳ ಪೇಳುವವ, ದರ=ಶಂಖ, ಸುದರ್ಶನ=ಚಕ್ರ, ಉರ್ವ್ವ
ಪುಂಡ್ರವ=ದ್ವಾದಶ ನಾಮಗಳನ್ನು, ಧರಿಸಿದವರೋಳು, ದ್ವೇಷಿಸುವವ,
ಹರಿಚರಿತೆಗಳ ಕೇಳದಲಿ, ಲೋಕರ ವಾರ್ತೆಗಳ=ಲೌಕಿಕ ಸಂಬಂಧವಾದ
ಹಾಳು ಹರಟೆಗಳನ್ನು ಕೇಳುವವ

||೧೫||

ಏವಮಾದಿ ದ್ವೇಷಲುಳ್ಳ ಕು
ಜೀವರೆಲ್ಲರು ದೈತ್ಯರೆಂಬೊರು
ಕೋವಿದರ ವಿಜ್ಞಾನಕರ್ಮನ ನೋಡಿ ನಿಂದಿಸರು ||
ದೇವದೇವನ ಬಿಟ್ಟು ಯಾವ
ಜ್ಜೀವಪರಿಯಂತರದಿ ತುಚ್ಛರ
ಸೇವೆಯಿಂದಪಜೀವಿಸುವರ ಜ್ಞಾನಕೊಳಗಾಗಿ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ :—ಏವಮಾದಿ=ಇವೆ ಮೊದಲಾದ, ದ್ವೇಷಲುಳ್ಳ=
ದ್ವೇಷಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವ, ಕುಜೀವರೆಲ್ಲರೂ=ಪಾಪಿಜೀವರೆಲ್ಲರೂ,
ದೈತ್ಯರೆಂಬೊರು=ದೈತ್ಯರೆಂದು ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವರು ಕೋವಿದರ ವಿಜ್ಞಾನ
ಕರ್ಮನ=ಜ್ಞಾನಿಗಳ ವಿರೇಷವಾದ ಜ್ಞಾನಕರ್ಮಗಳನ್ನು, ನೋಡಿ,
ನಿಂದಿಸರು=ನಿಂದಿಸುವರು, ದೇವದೇವನ=ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ದೇವನಾದ
ಶ್ರೀ ಹರಿಯನ್ನು, ಬಿಟ್ಟು ಯಾವಜ್ಜೀವ ಪರಿಯಂತರದಿ=ತಾವು ಬದು
ಕಿರುವವರೆಗೂ, ತುಚ್ಛರ ಸೇವೆಯಿಂದ=ನೀಚರಾದ ತನ್ನೋಯೋಗ್ಯರ
ಸೇವೆಯಿಂದ, ಅಜ್ಞಾನಕೊಳಗಾಗಿ, ಉಪಜೀವಿಸುವರು ಮತ್ತು ||೧೬||

ಕಾಮ ಲೋಭ ಕ್ರೋಧ ಮದ ಹಿಂ
ಸಾಮಯಾನ್ಯತದಂಭಕಪಟ ತ್ರಿ
ಧಾಮನವತಾರಗಳ ಭೇದ ಅಪೂರ್ಣ ಸುಖಬದ್ಧಾ ||
ಅಮಿಷನಿವೇದಿತವಭೋಜ್ಯತಿ
ತಾಮಸಾನ್ನವನುಂಬತಾಮನ
ಶ್ರೀಮದಾಂಧರ ಸಂಗದಿಂದಲಿ ತಮನೆ ವರ್ಧಿಪುದು ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ :—ಕಾಮ, ಲೋಭ, ಕ್ರೋಧ=ಕೋಪ, ಮದ,
ಹಿಂಸಾಮಯ=ಸರ್ವದಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಹಿಂಸಿಸುತ್ತಿರುವಿಕೆ, ಅನ್ಯತ=

ಸುಳ್ಳು, ದಂಭಾ, ಕಪಟ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ದೋಷಗಳು; ತ್ರಿಧಾಮನ= ಶ್ವೇತದ್ವೀಪ, ಅನಂತಾಸನ, ವೈಕುಂಠವೆಂಬ ಮೂರು ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಮನೆಗಳುಳ್ಳ, ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅವತಾರಗಳ ಭೇದ=ರಾಮಕೃಷ್ಣಾದಿ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಭೇದಗಳನ್ನು ಹೇಳುವಿಕೆ, ಅಪೂರ್ಣ ಸುಖ=ಪರಮಾತ್ಮನು ಪೂರ್ಣ ಸುಖನಲ್ಲನೆನ್ನುವುದು. ಬದ್ಧನೆನ್ನುವುದು. ಆಮಿಷ=ಮಾಂಸ ಮತ್ತು ಆಮಿಷವೆಂದು ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಿಷೇಧಮಾಡಿರುವ “ಪ್ರಾಣ್ಯಂಗಚರ್ಣಂ ಚರ್ಮಾಂಬು” ಚಿಪ್ಪುಸುಣ್ಣ, ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿರುವ ನೀರು ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಆಮಿಷವೆಂದುಹೇಳಿರುವರು. ಇಂತಹ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ತಿನ್ನುವುದು ತಾಮಸ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಅಂದರೆ ಬಿಳಿಯ ಬದನೆಯಕಾಯಿ, ಈರ.ಳ್ಳಿ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಮೊದಲಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತಿನ್ನುವುದು, ಐಶ್ವರ್ಯದಿಂದ ಮದಾಂಧರಾದ, ತಾಮಸಜನರ ಸಹವಾಸವನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಇಂತಹ ಕಾರ್ಯಗಳಿಂದ ತಮವೆ ನರ್ಥವು=ತನೋಗುಣವೇ ವೃದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ :—೧೫-೧೬-೧೭ ಈ ಮೂರು ಪದ್ಯಗಳ ತಾತ್ಪರ್ಯವೂ ಇಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತಿ :—ತಾಮಸರ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಈ ಮೂರು ಪದ್ಯಗಳಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ :—ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಸಮರು ಬ್ರಹ್ಮರುದ್ರಾದಿಗಳೆಂದು ಹೇಳುವವರು ; ಅಥವಾ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ತಾನೆಂದು ಹೇಳುವವರು ; ಅವನ ಭಕ್ತರಾದ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಸೂಯೆ ಪಡುವವರು, ಪರಮಾತ್ಮನ ಅನಂದಾದಿ ಗುಣಗಳಿಗೂ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳುವವರು ; (೧೨) ದ್ವಾದಶ ಪುಂಡ್ರಗಳನ್ನು ಗೋಪೀ ಚಂದನದಿಂದ ಧರಿಸಿ, ಶಂಖ ಚಕ್ರಾದಿ ಪಂಚಮುದ್ರೆಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ ವೈಷ್ಣವರನ್ನು ನೋಡಿ ದೂಷಿಸುವವರು, ಪರಮಾತ್ಮನ ಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನು ಕೇಳದೆ ಹಾಳು ಹರಟೆಗಳನ್ನು ಕೊಚ್ಚುತ್ತಾ ಕೂತಿರುವವರು, ಇಂತಹವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ದೈತ್ಯರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಜ್ಞಾನಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಅವರ ಗುಣ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ದೂಷಿಸುವವರು, ಪರಮಾತ್ಮನ ಪೂಜಾದಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ತಮ್ಮ ಯಾವಜ್ಜೀವವು ನೀಚಜನರ ಸೇವೆಯಿಂದಲೇ ಕಾಲವನ್ನು ಕಳೆಯುವವರು, ಇವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ತಾಮಸರೆಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕು. ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯದಲ್ಲಿ ‘ದಂಭೋಮಾನೋ ಮದೋಹಂಸಾ ಪಾರುಷ್ಯಂ ಕಪಟಾನ್ಯತೇ|| ಜಾಯಂತೆ

ತಮಸೋಽನ್ಯದ್ಧಿ ಕಲಿಸ್ತ ತ್ರಾಧಿದೇವತಾ|| ತಾಮಸಾನ್ನಸ್ಯಭೋಗೇನ ತಾಮ
ಸಾನಾಂಚ ಸಂಗತೆ || ತಾಮಸೇನ ಸ್ವಭಾವೇನ ತಮೋವೃದ್ಧಿಃ ಪ್ರಜಾ
ಯತೆ ” ದಂಭ ಅಭಿವಾಹನ ಮೊದಲಾದವು ತಮೋಗುಣವೃದ್ಧಿಗೆ ಕಾರಣ
ವಾಗುವವು. ಅವುಗಳಿಗೆಧಿಪತಿಯು ಕಲಿಯು. ತಾಮಸಾನ್ನವನ್ನು ಭುಂಜಿ
ಸುವುದೂ ತಾಮಸರ ಸಹವಾಸಮಾಡುವುದು ಇವುಗಳಿಂದ ತಮೋಗುಣವು
ವೃದ್ಧಿಯಾಗುವುದು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದೇ ಅರ್ಥವನ್ನೇದಾಸಾರ್ಯರು
ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ :— ಕಾಮಕ್ರೋಧ ಮೊದಲಾದವು ರಾಮಕೃಷ್ಣಾದಿ
ಅವತಾರ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಭೇದಗಳನ್ನು ಹೇಳುವುದು, ಪರಮಾತ್ಮನು ಅಪೂರ್ಣ
ಸುಖನು ; ಬದ್ಧನು ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಮಾಂಸಾದಿಗಳನ್ನೂ ದೇವರ
ನೈವೇದ್ಯವಿಲ್ಲದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತಿನ್ನುವುದು, ತಾಮಸರಮನೆಯಲ್ಲಿ
ಉಣ್ಣುವುದು, ತಾಮಸರ ಸಹವಾಸಮಾಡುವುದು ಇವೆಲ್ಲವು ತಮೋಗುಣ
ವೃದ್ಧಿಗೆ ಕಾರಣವು. ಈ ಗುಣಗಳುಳ್ಳವರೆಲ್ಲರೂ ತಾಮಸರೆಂದು ತಿಳಿಯ
ಬೇಕು. || ೧೭ ||

ಸಜ್ಜನರ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. —

ಜ್ಞಾನಭಕ್ತಿವಿರಕ್ತಿನಿನಯಪು
ರಾಣಶಾಸ್ತ್ರಶ್ರವಣ ಚಿಂತನ
ದಾನತಮದಮ ಯಜ್ಞಸತ್ಯಾಹಿಂಸಭೂತದಯಾ ||
ಧ್ಯಾನಭಗವನ್ನಾಮಕೀರ್ತನ
ಮೌನಜಪತಪವ್ರತಸುತೀರ್ಥ
ಸ್ನಾನ ಮಂತ್ರಸ್ಮೃತಿತ್ರವಂದನ ಸಜ್ಜನರ ಗುಣವೂ ||

ಪದಾರ್ಥ : — ವಿಶದವಾಗಿರುವುದು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : — ಭಗವದ್ವಿಷಯಕಜ್ಞಾನ, ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ,
ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ವಿರಕ್ತಿ, ದೊಡ್ಡವರಲ್ಲಿ ವಿನಯ, ಭಾಗವತಾದಿಪುರಾಣಗಳು,
ಬ್ರಹ್ಮ ಸೂತ್ರ ಭಾಷ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಸಚ್ಚಾಸ್ತ್ರಗಳು, ಇವುಗಳ ಶ್ರವಣ,
ಅವುಗಳ ಮನನ, ದಾನಕೊಡುವುದು, ಶಮ ಅಂದರೆ “ಶಮೋಮನ್ನಿಷ್ಕತಾ
ಬುದ್ಧೀದಮ ಇಂದ್ರಿಯನಿಗ್ರಹಃ” ಎಂಬ ಭಾಗವತ ಏಕಾದಶಸ್ಕಂಧದ
ವಾಕ್ಯದಂತೆ, ಭಗವನ್ನಿಷ್ಟವಾದ ಬುದ್ಧಿಯು, ಶಮವು. ಇಂದ್ರಿಯ ನಿಗ್ರ
ಹವೇ ದಮವು ಯಾಗಮಾಡುವುದು ಸತ್ಯ ಅಹಿಂಸೆ, ಭೂತದಯೆ,

ಪರಮಾತ್ಮನ ಧ್ಯಾನ, ಭಗವನ್ನಾಮಕೀರ್ತನೆ, ಇತರ ವಿಷಯವಾದಮಾತು
ಗಳಲ್ಲಿ ಮಾನ ; ಅಷ್ಟಾಕ್ಷರಾದಿ ಮಹಾಮಂತ್ರಗಳ ಜಪ ; ತಪಸ್ಸು
ಅಂದರೆ, ಭಗವಂತನ ಆನಂದಾದಿಗುಣಗಳನ್ನು ಆಲೋಚಿಸುವುದು : ವಿಷ್ಣು
ಸಂಬಂಧವಾದ ವ್ರತಗಳನ್ನು ವಿಷ್ಣುಪ್ರೀತಿಗಾಗಿ ಮಾಡುವುದು ; ಉತ್ತಮ
ವಾದ ತೀರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಮಾಡುವುದು ; ಪುರುಷಸೂಕ್ತಾದಿ ಮಂತ್ರಗಳ
ನ್ನು ಪಠಿಸುವುದು ; ಸಾಷ್ಟಾಂಗನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡುವುದು ಇವೆಲ್ಲವೂ
ಸಾತ್ವಿಕರಾದ ಸಜ್ಜನರ ಸ್ವಭಾವಗುಣಗಳು ||೧೮||

ಅನತಾರಿಕೆ :—ಅಸ್ವತಂತ್ರನಾದ ಜೀವನು ಪರಮಾತ್ಮನು ಕೊಟ್ಟ
ಅಲ್ಪ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಬಲದಿಂದಲೆ ಶ್ವಾಸಾದಿಗಳನ್ನು ಬಿಡುತ್ತಾ ಬದುಕಿರುವ
ನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ- -

ಲೇಶಸ್ವಾತಂತ್ರಿಯ ಗುಣವನು ಪ್ರ
ವೇಶಗೈಸಿದ ಕಾರಣದಿ ಗುಣ
ದೋಷಗಳು ತೋರುವವು ಸತ್ವಾಸತ್ವಜೀವರೊಳು ||
ಶ್ವಾಸಭೋಜನ ಪಾನ ಶಯನ ವಿ
ಲಾಸ ಮೈಥುನಗಮನ ಹರ್ಷ
ಕ್ಷೇಶಸ್ವಪ್ನಸುಷುಪ್ತಿ ಜಾಗ್ರತಿಯಹವು ಚೇತನಕೆ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ—ಲೇಶಸ್ವಾತಂತ್ರಿಯ ಗುಣವನು=ಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ವಾ
ತಂತ್ರ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪಾಂಶವಾದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಗುಣವನ್ನು, ಪ್ರವೇಶಗೈಸಿದ
ಕಾರಣ=ಜೀವರಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟ ಕಾರಣದಿಂದ, ಸತ್ವಾಸತ್ವ ಜೀವರೊಳು, ಸಾತ್ವಿಕ
ರಾಜಸ ತಾಮಸ ಜೀವರೊಳಗೆ, ಗುಣದೋಷಗಳು=ಪುಣ್ಯ ಪಾಪ ಕರ್ಮ
ಗಳ ಸಂಬಂಧವಾದ ಗುಣದೋಷಗಳು, ತೋರುವವು. ಚೇತನಕೆ=ಜೀವ
ರಿಗೆ, ಶ್ವಾಸ=ಶ್ವಾಸ ಬಿಡುವುದು, ಭೋಜನ=ಉಣ್ಣುವುದು, ಪಾನ=
ಕುಡಿಯುವುದು; ಶಯನ=ಮಲಗುವುದು; ವಿಲಾಸ=ಭಾರ್ಯಾದಿಗಳೊಂ
ದಿಗ ವಿಕಾಂತಭಾಷಣಾದಿಗಳನ್ನಾಡುವುದು; ಮೈಥುನ=ಭೋಗಿಸುವುದು;
ಗಮನ=ನಡೆಯುವುದು; ಹರ್ಷ=ಸಂತೋಷಪಡುವುದು; ಕ್ಷೇಶ=ದುಃಖ
ವನ್ನನುಭವಿಸುವುದು; ಸ್ವಪ್ನ=ಸ್ವಪ್ನ ಕಾಣುವುದು; ಸುಷುಪ್ತಿ=ನಿದ್ರೆ,
ಮಾಡುವುದು, ಜಾಗ್ರತಿ=ಎಚ್ಚರವಾಗುವುದು ಮೊದಲಾದವು; ಅಹವು ||
ಆಗುವವು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ :—“ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಲೇಶದಾನೇನ ಜೀವನ್ ಶ್ವಸತಿ
ಜೃಂಭತೆ ” ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಷ್ಣು ರಹಸ್ಯದ ೨೧ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ವಾಕ್ಯಾನು
ಸಾರವಾಗಿ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನು ಜೀವರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಅಲ್ಪಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ
ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದಲೇ ಸಾತ್ವಿಕ, ರಾಜಸ, ತಾಮಸ ಜೀವರ ಯೋಗ್ಯತಾನು
ಸಾರವಾಗಿ ಗುಣದೋಷಗಳು ತೋರುವವು. ಜೀವರು ಶ್ವಾಸ ಬಿಡು
ವುದು; ಭೋಜನ ಮಾಡುವುದು; ಕುಡಿಯುವುದು; ಮಲಗುವುದು; ಸ್ತ್ರೀಯ
ರೊಂದಿಗೆ ವಿಕಾಂತವಾದ ಸರಸಸಲ್ಲಾಪಗಳು, ಭೋಗ ಮೊದಲಾದುವು
ಗಳನ್ನನುಭವಿಸುವುದು, ನಡೆಯುವುದು, ಹರ್ಷ ಶೋಕಗಳನ್ನನುಭವಿಸು
ವುದು, ಸ್ವಪ್ನ ಕಾಣುವುದು, ನಿದ್ರೆ ಮಾಡುವುದು, ಎಚ್ಚರವಾಗಿರುವುದು
ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ಕಾರ್ಯಗಳೂ ಆಗುವವು. ಇವು ಪರಮಾತ್ಮನು ಕೊಟ್ಟ
ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದಿಂದಲೇ ಆಗುವುದರಿಂದ ಜೀವನು ಸ್ವತಂತ್ರ, ಕರ್ತನಲ್ಲ
ವೆಂದು ಭಾವ

||೧೯||

ಅರ್ಥ ತನ್ನೊಳಗಿರಿಸಿ ಉಳಿದೊಂ

ದರ್ಥ ವಿಭಾಗವಗೈಸಿ ವೃಜಿ

ನಾರ್ಥನನು ಪೂರ್ವದಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವ ಕೊಟ್ಟಂತೆ ||

ಸ್ವರ್ಥನೀಪಿತ ಕೊಡುವವರ ಸುಖ

ವೃದ್ಧಿಗೋಸುಗ ಬ್ರಹ್ಮವಾಯು ಕ

ಪರ್ದಿ ಮೊದಲಾದವರೊಳಿದವರೋಗ್ಯತೆಯನರಿತು ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ :—ಅರ್ಥ ತನ್ನೊಳಗಿರಿಸಿ=ತನ್ನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ೪
ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಭಾಗಗಳನ್ನು ತಾನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಉಳಿದ
ಒಂದರ್ಥ, ವಿಭಾಗವ ಗೈಸಿ=ಭಾಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ, ವೃಜಿನಾರ್ಥನನು=
ಕಷ್ಟವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು, ಪೂರ್ವದಲಿ=ಇದರ ಹಿಂದೆ
೧೧-೧೨ನೆಯ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿವರ ಮಾಡಿದಂತೆ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವ ಕೊಟ್ಟಂತೆ
=ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಯಾವರೀತಿಯಿಂದ
ಹಂಚಿಕೊಟ್ಟಿರುವನೋ ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ, ಸ್ವರ್ಥನೀಪಿತ=ಗಂಗೆಯನ್ನು
ಪಡೆದ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಬ್ರಹ್ಮ ವಾಯು ಕಪರ್ದಿ ಮೊದಲಾದವರೊಳು=
ಬ್ರಹ್ಮ ವಾಯು ರುದ್ರ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳೊಳಗೆ, ಅವರ ಸುಖವೃದ್ಧಿ
ಗೋಸುಗ, ಆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸುಖವನ್ನು ವೃದ್ಧಿ ಮಾಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಇದ್ದು

ಸ್ವತಂತ್ರರೂಪದಿಂದಿದ್ದು, ಅವರ ಯೋಗ್ಯತೆಯನರಿತು = ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ತಿಳಿದು ಅದರಂತೆ, ಕೊಡುವ = ತಾರತಮ್ಯ ಪ್ರಕಾರ ಸುಖವನ್ನು ಕೊಡುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ :— ಈ ಸಂಧಿಯ ೧೧-೧೨ನೆಯ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ತನ್ನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಅರ್ಥಾಂಶವನ್ನು ಭಾಗಮಾಡಿ ೫೨, ೪೮, ೨೦, ೧೫, ೧೦ ಈ ಪ್ರಕಾರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಭಾಗಗಳನ್ನು, ಬ್ರಹ್ಮ, ವಾಯು, ರುದ್ರ, ಇಂದ್ರ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು, ಆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಅವರೊಳಗಿದ್ದು ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಜ್ಞಾನ ಭಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಕೊಡಿಸಿ, ಆ ತಾರತಮ್ಯ ಪ್ರಕಾರವೆ ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಆನಂದವನ್ನು ಕೊಡಿಸುವನು ಅಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ೫೨ ಭಾಗ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವರು ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಾಧನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವರು. ರುದ್ರದೇವರಿಗೆ ೨೦ ಭಾಗಗಳು, ಇಂದ್ರ ಕಾಮರಿಗೆ ೧೫ ಭಾಗಗಳು ಕೊಟ್ಟು ಪ್ರಯುಕ್ತ ಆ ತಾರತಮ್ಯ ಪ್ರಕಾರ ಅವರವರ ಸಾಧನವಾಗುವವು ಇದರಂತೆಯೇ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಆನಂದದಲ್ಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಮ್ಮಿಯಾಗುವುದು ಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಭೇದವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ಸ್ವತಂತ್ರರೂಪದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿರುವಾಗ ತೇಜೋವಿಶೇಷದಲ್ಲೂ ಜ್ಞಾನಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶನ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲೂ ಹೇಗೆ ದೀಪದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಬತ್ತಿ ಹಾಕಿದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಪ್ರಕಾಶವೂ, ೧೦ ಬತ್ತಿಗಳನ್ನು ಹಾಕಿದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಪ್ರಕಾಶವೂ ಏರ್ಪಡುವುದೋ ಹಾಗೆಯೇ ಬಲ ಜ್ಞಾನಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸುತ್ತಾ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿರುವನು ಅದರಂತೆ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುವನು. ಸಾಧನಾನುಸಾರ ಆನಂದದಲ್ಲಿ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿ ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿಯೇ ಸುಖವನ್ನು ಕೊಡಿಸುವನೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ

|| ೨೦ ||

ಹಲಧರಾನುಜ ಮಾಳ್ವ ಕೃತ್ಯವ

ತಿಳಿಯದಾಹಂಕಾರದಿಂದೆ

ನ್ನುಳಿದು ವಿಧಿಯು ನಿಷೇಧ ಪಾತ್ರರು ಇಲ್ಲವೆಂಬುವಗೆ ||

ಫಲಗಳ ದ್ವಯಕೊಡುವ ದೈತ್ಯರ

ಕಲುಷ ಕರ್ಮವ ಬಿಟ್ಟು ಪುಣ್ಯವ

ಶಿಲೆದು ತನ್ನೊಳಗಿಟ್ಟು ಕ್ರಮದಿಂ ಕೊಡುವ ಭಕ್ತರಿಗೆ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ :—ಹಲಧರ = ನೇಗಿಲನ್ನು ಧರಿಸಿರುವ ಬಲರಾಮನು, ಅನುಜ=ತಮ್ಮನಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಮಾಳ್ವ ಕೃತ್ಯವ=ನನ್ನೊಳಗಿದ್ದು ಮಾಡುವ ಕೃತ್ಯಗಳನ್ನು, ತಿಳಿಯದೆ, ಅಹಂಕಾರದಿಂದ, ಎನ್ನೊಳಿದು=ನನ್ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ವಿಧಿಯು=ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕೃತ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕೂ, ನಿಷೇಧ = ಮಾಡಬಾರದ ಕರ್ಮವನ್ನು ಬಿಡುವುದಕ್ಕೂ, ಪಾತ್ರರು=ಅರ್ಹರು, ಇಲ್ಲವೆಂಬುವಿಗೆ ಫಲಗಳದ್ದಯ=ಎರಡು ವಿಧ ಪಾಪ ಫಲಗಳನ್ನೂ, ಅಂದರೆ, ಭಕ್ತರು ಮಾಡುವ ಪಾಪಕರ್ಮದ ಫಲ ಒಂದು ; ತಾನು ಮಾಡಿದ ಪಾಪಕರ್ಮದ ಫಲ ಒಂದು ಹೀಗೆ ಎರಡು ಭಾಗ ಪಾಪ ಫಲಗಳನ್ನು, ಅಂತಹವರಿಗೆ ಕೊಡುವ. ದೈತ್ಯರ ಕಲುಷ ಕರ್ಮವ ಬಿಟ್ಟು =ದೈತ್ಯರು ಮಾಡುವ ಪಾಪ ಕರ್ಮದ ಫಲವನ್ನು ದೈತ್ಯರ ಭಾಗಕ್ಕೇ ಬಿಟ್ಟು. ಪುಣ್ಯವ=ಅವರು ಮಾಡಿದ ಪುಣ್ಯ ಕರ್ಮವನ್ನು, ಶೇಳಿದು, ತನ್ನೊಳಗಿಟ್ಟು, ತಾನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕ್ರಮದಿಂದ=ಕ್ರಮದಿಂದ, ಭಕ್ತರಿಗೆ ಕೊಡುವ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ :—ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ನನ್ನೊಳಗಿದ್ದು ಪುಣ್ಯಪಾಪಾದಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುವುದನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ ಅಹಂಕಾರದಿಂದ ವಿಧಿನಿಷೇಧ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನಾನೇ ಮಾಡುವೆನು ; ಪುಣ್ಯಮಾಡುವವನೂ ಪಾಪಮಾಡುವವನೂ ನಾನೇ ಯೆಂದು ಹೇಳುವವನಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನು, ಅಂತಹವನು ಮಾಡಿದ ಪಾಪಕರ್ಮದ ಫಲವನ್ನು ಅವನಿಗೇ ಕೊಡುವದಲ್ಲದೆ ಭಕ್ತರು ಮಾಡುವ ಪಾಪಕರ್ಮದ ಫಲವನ್ನೂ ಅವನಿಗೆ ಕೊಡುವನು, ದೈತ್ಯರು ಮಾಡಿದ ಪಾಪಕರ್ಮಗಳನ್ನು ದೈತ್ಯರಲ್ಲೇ ಉಳಿಸಿ, ಅವರು ಮಾಡಿದ ಪುಣ್ಯ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ತಾನು ತೆಗೆದು ತನ್ನೊಳಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಭಕ್ತರಿಗೆ ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಹಂಚಿಕೊಡುವನು ||೨೧||

ತೋಯಜಾಪ್ತನ ಕಿರಣವೃಕ್ಷ
ಛಾಯ ವರ್ತಿಸುವಂತೆ ಕಮಲದ
ಛಾಯತಾಪ್ತನು ಸರ್ವರೊಳು ವ್ಯಾಪಿಸಿದ ಕಾರಣದಿ ||
ಹೇಯ ಸದ್ಗುಣ ಕರ್ಮತೋರ್ಪವು
ನ್ಯಾಯಕೋವಿದರಿಗೆ ನಿರಂತರ
ಶ್ರೀಯರಸೆ ಸರ್ವೋತ್ತಮೋತ್ತಮನೆಂದು ಪೇಳುವರು ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:— ತೋಯಜಾಪ್ತನೆ=ತೋಯಜ= ನೀರಿನಲ್ಲಿಹುಟ್ಟುವ ಕಮಲಕ್ಕೆ, ಆಪ್ತ=ಮಿತ್ರನಾದ ಸೂರ್ಯನ, ಕಿರಣ= ಕಿರಣದಿಂದ, ವೃಕ್ಷ ಛಾಯಾ= ಮರದ ನೆರಳು, ವರ್ತಿಸುವಂತೆ= ಕಂಡು ಬರುವಂತೆ, ಕಮಲ ದಳಾಯತಾಕ್ಷನು = ಕಮಲದಳಗಳಂತೆ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಕಣ್ಣುಗಳುಳ್ಳ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಸರ್ವರೊಳು, ವ್ಯಾಪಿಸಿದ ಕಾರಣದಿ, ನ್ಯಾಯಕೋವಿದರಿಗೆ = ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದವರಿಗೆ, ಹೇಯ= ನೀಚವಾದ, ಅಥವಾ ನಿಂದ್ಯವಾದ ಪಾಪಕರ್ಮಗಳು, ಸದ್ಗುಣ= ಉತ್ತಮವಾದ ಪುಣ್ಯಕರ್ಮ ಗಳು, ತೋರ್ಪವು= ಕಂಡುಬರುವವು. ನಿರಂತರ= ನಿತ್ಯದಲ್ಲೂ, ಶ್ರೀಯ ರಸೇ= ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯೇ, ಸರ್ವೋತ್ತಮೋತ್ತಮನೆಂದು= ಸರ್ವೋತ್ತಮ ರಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಗೆ, ಉತ್ತಮನೆಂದು, ಪೇಳುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:— ಸೂರ್ಯನು ಪ, ಕಾಶಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ಮರದ ನೆರಳು ಕಾಣುವಂತೆ, ಪರಮಾತ್ಮನು ಸರ್ವತ್ರವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಜೀವನ ಪುಣ್ಯ ಪಾಪಾದಿ ಕರ್ಮಗಳು ಕಂಡುಬರುವವು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಇಂತಹ ಶ್ರೀ ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯೇ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಮೊದಲಾದ ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಉತ್ತಮನೆಂದು ಪೇಳುವರು. ||೨೨||

ಮೂಲಕಾರಣ ಪ್ರಕೃತಿ ಎನಿಸವು

ಹಾಲಕುಮಿ ಎಲ್ಲರೊಳಗಿದ್ದು ಸು

ಲೀಲೆಗೈಯುತ ಪುಣ್ಯಪಾಪಗಳನ್ನಿರ್ವಹಿಸಲು ಪತಿಗೆ ||

ಪಾಲಗಡಲೊಳು ಬಿದ್ದ ಜಲಕೀ

ಲಾಲವೆನಿಪುದೆ ಜೀವಕೃತ ಕ

ರ್ವಾಳಿತದ್ವತು ಶುಭನೆ ಎನಿಪುದು ಎಲ್ಲ ಕಾಲದಲಿ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ :—ಮೂಲಕಾರಣ ಪ್ರಕೃತಿ= ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣಭೂತ ಳಾದ ಮೂಲಪ್ರಕೃತಿಯೆಂದು, ಎನಿಸ= ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ, ಮಹಾಲಕುಮಿ ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರು, ಎಲ್ಲರೊಳಗಿದ್ದು, ಸುಲೀಲೆಗೈಯುತ= ಪತಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನೊಂದಿಗೆ ತಾನು ಪ್ರಕೃತಿ ಸಂಬಂಧವಾದ ಸತ್ವಾದಿ ಗುಣಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುವುದೇ ಲೀಲೆ, ಇಂತಹಾ ಲೀಲೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ, ಪತಿಗೆ= ಪತಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ, ಪುಣ್ಯಪಾಪಗಳನ್ನಿರ್ವಹಿಸಲು, ಜೀವರು ಮಾಡುವ ಪುಣ್ಯಪಾಪಕರ್ಮಗಳನ್ನಿರ್ವಹಿಸಲು, ಪಾಲಗಡ

ಲೋಳು = ಕ್ಷೀರ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ, ಬಿದ್ದ ಜಲ = ಬಿದ್ದ ನೀರು, ಕೀಲಾಲವೆನಿ
ವುದೆ = ನೀರೆಂದು ಎನಿಸುವುದೆ ! ಹೇಗೆ ಹಾಲಾಗಿಯೇ ಆಗುವದೋ
ತದ್ವತು = ಅದರಂತೆ, ಎಲ್ಲ ಕಾಲದಲಿ. ಜೀವಕೃತ = ಜೀವರಿಂದ ಮಾಡ
ಲ್ಪಟ್ಟ, ಕರ್ಮಾಳಿ = ಕರ್ಮಸಮೂಹವು, ಶುಭವೆ ಎನಿವುದು = ಪುಣ್ಯಕರ್ಮ
ಗಳೇ ಆಗುವವು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ :—ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣಭೂತರಾದ, ಮೂಲಪ್ರಕೃತಿಯೆನಿ
ಸುವ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರು, ಪತಿಯೊಂದಿಗೆ ಎಲ್ಲರಲ್ಲೂ ಇದ್ದು, ಪ್ರಕೃತಿ
ಸಂಬಂಧವಾದ ಸತ್ವರಜಸ್ತಮೋಗುಣ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುತ್ತಾ ಅವ
ರವರಿಂದ ಮಾಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಪುಣ್ಯಪಾಪಗಳನ್ನು ಪತಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ
ಅರ್ಪಿಸುವರು. ಆದರೆ ಜೀವಕೃತ ಪಾಪಕರ್ಮವು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಅರ್ಪಿ
ಸುವುದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಪಾಪಲೇಪದಿಂದ ದುಃಖ ಸಂಬಂಧವಾಗು
ವುದೆಂಬ ಶಂಕೆಯನ್ನು ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಾರೆ :—ಕ್ಷೀರಸಮು
ದ್ರದಲ್ಲಿ ನೀರು ಬಿದ್ದರೆ ಸಮುದ್ರದ ಹಾಲು ಕೆಡುವುದೆ ! ಇಲ್ಲ ನೀರು
ಮಾತ್ರ ಹಾಲೇ ಆಗುವುದು. ಗಂಗಾದಿ ಮಹಾನದಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಲವಣ
ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಶೇರಲು ಸಮುದ್ರದ ನೀರು ಶಿಹಿಯಾಗುವುದೆ ! ಮಹಾ
ನದಿಯ ನೀರು ಮಾತ್ರ ಉಪ್ಪಾಗುವುದು. ಅದರಂತೆಯೇ ಕ್ಷೀರಸಮುದ್ರ
ದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದ ನೀರೆಲ್ಲವೂ ಹಾಲೇ ಆಗುವುದು. ಹಾಗೆಯೇ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ
ಶೇರಿದ ಪಾಪಕರ್ಮಗಳೂ ಸಹ ಶುಭವೇ ಆಗುವವು. || ೨೩ ||

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದುದನ್ನೇ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ—

ಜ್ಞಾನ ಸುಖ ಬಲಪೂರ್ಣ ವಿಷ್ಣುವಿ
ಗೇನುಮಾಳ್ತವು ತ್ರಿಗುಣಕಾರ್ಯ ಕೃ
ಶಾನುವಿನ ಕ್ರಿಮಿ ಕವಿದು ಭಕ್ಷಿಪುದುಂಟೆ ಲೋಕದೊಳು
ಈ ನಳಿನ ಜಾಂಡವನು ಬ್ರಹ್ಮೇ
ಶಾನಮುಖ್ಯ ಸುರಾಸುರರ ಕಾ
ಲಾನಲನವೋಲ್ ನುಂಗುವವಗೀಪಾಪಗಳ ಭಯನೆ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ :—ಜ್ಞಾನ ಸುಖ ಬಲಪೂರ್ಣ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ = ಜ್ಞಾನಾ
ನಂದ ಬಲಗಳಿಂದ ಪೂರ್ಣನಾದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ, ತ್ರಿಗುಣಕಾರ್ಯ = ಪಾಪಕೃತ
ವಾದ ಸತ್ವ ರಜಸ್ತಮೋಗುಣ ಕಾರ್ಯಗಳು, ಏನು ಮಾಡುವು ! ಲೋಕ

ದೊಳು. ಕೃಶಾನುವಿನ=ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಕ್ರಿಮಿ ಕವಿದು=ಹುಳುಗಳು ಮುತ್ತಿ
 ಕೊಂಡು, ಭಕ್ಷಿ ಪುದುಂಟೆ=ತಿನ್ನುವುದುಂಟೆ ! ಈ ನಳಿನಜಾಂಡವನು=
 ಈ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವನ್ನೂ, ಬ್ರಹ್ಮೇಶಾನ ಮುಖ್ಯ ಸುರಾಸುರರ=ಬ್ರಹ್ಮ
 ರುದ, ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ, ಮತ್ತು ದೈತ್ಯರನ್ನೂ. ಕಾಲಾನಲನ
 ಪೋಲ್=ಕಾಲಾಗ್ನಿಯಂತೆ, ನುಂಗುವಗೆ=ನುಂಗುವವನಿಗೆ, ಈ ಪಾಪ
 ಗಳ ಭಯವೆ ! ||೨೪||

ತಾತ್ಪರ್ಯ :—ಸಂಪೂರ್ಣವಾದ ಜ್ಞಾನಾನಂದ ಸ್ವರೂಪನಾದ ಶ್ರೀ
 ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಪ್ರಕೃತಿಸಂಬಂಧವಾದ ಸತ್ಸರಜಸ್ತಮೋಗುಣಕಾರ್ಯಗಳು ಏನು
 ಮಾಡುವವು ! ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಹುಳುಗಳು ಮುತ್ತಿ ತಿನ್ನುವು
 ದುಂಟೆ ! ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದು ತಾವು ಪಾಣವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವವು.
 ಅದರಂತೆ ತ್ರಿಗುಣ ಸಂಬಂಧವಾದ ಕರ್ಮಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಏನು
 ಮಾಡುವವು ! ಕರ್ಮಗಳು ಮಾತ್ರ, ಸುಟ್ಟುಹೋಗುವವು ಬ್ರಹ್ಮರುದ್ರ
 ಮೊದಲಾದ ಸ್ಥಾನರ ಜಂಗಮಾತ್ಮಕವಾದ ಈ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವನ್ನೇ ಪ್ರಳಯ
 ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಲಾಗ್ನಿಯಂತೆ ನುಂಗುವ ಶ್ರೀ ಹರಿಗೆ ಈ ಅಲ್ಪವಾದ ಪಾಪ
 ಗಳ ಭಯವೂ ಉಂಟೆ ! ಎಂದಿಗೂ ಇಲ್ಲವೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ ||೨೪||

ಅನತಾರಿಕೆ—ಪರಮಾತ್ಮನು ಅನಂದಸ್ವರೂಪನೆಂಬುವುದು ತೃತಿ
 ಸ್ಮೃತಿಸಿದ್ಧವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಮೋದಶಿರ ದಕ್ಷಿಣಪಕ್ಷ ಪ್ರ
 ಮೋದ ಉತ್ತರಪಕ್ಷವೆಂದು ಋ
 ಗಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳು ಪೇಳುವವು ಅನಂದಮಯ ಹರಿಗೆ ||
 ಮೋದವೈಷಿಕ ಸುಖವಿಶೇಷ ಪ್ರ
 ಮೋದಪಾರತ್ರಿಕ ಸುಖಪ್ರದ
 ನಾದ ಕಾರಣದಿಂದ ಮೋದಪ್ರಮೋದವೆನಿಸುವನು ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ :—ಅನಂದಮಯ=ಅನಂದಸ್ವರೂಪನಾದ ಹರಿಗೆ,
 ಮೋದ=ಸಂತೋಷವು, ಶಿರ=ತಲೆಯು, ದಕ್ಷಿಣಪಕ್ಷ=ರೆಕ್ಕೆಗೆ ಸಮ
 ನಾದ ಬಲದ ಭಾಗವು. ಪ್ರಮೋದ=ವಿಶೇಷವಾದ ಅನಂದವು, ಉತ್ತರ
 ಪಕ್ಷ=ಎಡದ ಭಾಗವು. ಎಂದೂ, ಋಗಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳು ಪೇಳುವವು.
 ಮೋದ=ಮೋದವೆಂದರೆ, ವೈಷಿಕ ಸುಖವಿಶೇಷ= ವಿಷಯ ಸಂಬಂಧ

ವಾದ ಸುಖವಿಶೇಷವು. ಪ್ರಮೋದ= ಪ್ರಮೋದವೆಂದರೆ, ಪಾರತ್ರಿಕ ಸುಖ= ಪರಲೋಕದ ಸುಖವು. ಪ್ರದನು= ಇವೆರಡು ವಿಧವಾದ ಸುಖವನ್ನು ಕೊಡುವವನು. ಆದಕಾರಣದಿಂದ ಮೋದಪ್ರಮೋದವೆನಿಸುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ :—ಪರಮಾತ್ಮನು ಆನಂದಸ್ವರೂಪನೆಂದು ಶ್ರುತಿಸ್ತೃತಿ ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವುದು. “ ಅಸ್ಯಪ್ರಿಯಮೇವಶಿರಃ | ಮೋದೋದಕ್ಷಿಣಃ ಪಕ್ಷಃ | ಪ್ರಮೋದ ಉತ್ತರಃ ಪಕ್ಷಃ | ಆನಂದ ಆತ್ಮಾ ” ಎಂದು ತೈತ್ತಿರೀ ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು ಮತ್ತು ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯ ೨೧ ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ, “ ಪ್ರಿಯಮಸ್ಯಶಿರೋ ಮೋದೋದಕ್ಷಿಣಃ ಪಕ್ಷ ಉಚ್ಯತೇ | ಪ್ರಮೋದ ಉತ್ತರಃ ಪಕ್ಷ ಆತ್ಮಾನಂದ ಇತಿರಿತಃ | ವಸ್ತುವಿಜ್ಞಾನಜಂ ಸೌಖ್ಯಮಾನಂದ ಇತಿಕೀರ್ತಿತಃ | ಮೋದೋವಿಷಯಜಂ ಸೌಖ್ಯಂ ತತ್ರ ವಸ್ತು ವಿಶೇಷತಃ | ಯತ್ಸ್ಯಾದ್ವಿಶೇಷತಃ ಸೌಖ್ಯಂ ಪ್ರಮೋದಃ ಸಪ್ರಕೀರ್ತಿತಃ | ಉಪಕಾರೇಕೃತೇಯತ್ಸ್ಯಾತ್ಮನುಖಂ ತತ್ಪ್ರಿಯ ಉಚ್ಯತೇ ” ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದೇ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ ; ಆನಂದ ಸ್ವರೂಪನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಪಿಯವೇಶಿರಸ್ಸು, ಮೋದವು ಬಲದಭಾಗವು. ಪ್ರಮೋದವು ಎಡದಭಾಗವು ಆನಂದವೇ ಆತ್ಮ. ಆನಂದವೆಂದರೆ, ವಸ್ತುಗಳ ಜ್ಞಾನದಿಂದಾಗುವ ಸುಖವು. ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಸಕಲ ವಸ್ತುವಿನ ಜ್ಞಾನವಿರುವುದರಿಂದ ಆನಂದಸ್ವರೂಪನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದನು. ಮೋದವೆಂದರೆ ವಿಷಯಭೋಗದಿಂದಾಗುವ ಸುಖವು. ಪ್ರಮೋದವೆಂದರೆ, ಹೊಸ ವಸ್ತು ಲಾಭದಿಂದಾಗುವ ವಿಶೇಷಸುಖವು. ಈ ಸುಖವು ಪರಲೋಕದಲ್ಲೇ ದೊರಕುವದು. ಆದ್ದರಿಂದ ದಾಸಾರ್ಯರು ಪ್ರಮೋದವೆಂದರೆ ಪಾರತ್ರಿಕಸುಖವೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಗೆ ಉಪಕಾರ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಆಗುವ ಸುಖಕ್ಕೆ ಪ್ರಿಯವೆಂದು ಹೆಸರು. ಆನಂದ ಸ್ವರೂಪನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಪ್ರಿಯ, ಮೋದ, ಪ್ರಮೋದ, ಮೊದಲಾದವು ಅಂಗಗಳಾಗಿರುವವು. ಹೀಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವವರಿಗೆ ಪ್ರಿಯ, ಮೋದ, ಪ್ರಮೋದ ಮೊದಲಾದ ಸುಖವನ್ನು ಕೊಡುವುದರಿಂದ ಮೋದ ಪ್ರಮೋದ ಮೊದಲಾದ ಹೆಸರು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಇರುವುವೆಂಬ ಭಾವ.

||೨೫||

ಪೂರ್ಣಾನಂದ ಸ್ವರೂಪನಾದ ಹರಿಗೆ ನಮ್ಮ ಪುಣ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು
ಅರ್ಪಿಸುವುದರಿಂದ ಆತನಿಗೆ ಸುಖ ಹೆಚ್ಚುವುದಾಗಲೀ ಅಥವಾ ಕೊಡದೇ
ಇರುವುದರಿಂದ ಸುಖ ಕಮ್ಮಿಯಾಗುವುದಾಗಲಿ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಸದೃಷ್ಟಾಂತ
ವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ :—

ಎಂದಿಗಾದರು ವೃಷ್ಟಿಯಿಂದವೆ
ಸುಂಧರಿಯೊಳಿಪ್ಪವಿಳ ಜಲದಿಂದ
ಸಿಂಧುವೃದ್ಧಿಯ ನೈದುವುದೆ ಬಾರದಿರೆ ಬರಿದಹುದೆ ||
ಕುಂದುಕೊರತೆಗಳಿಲ್ಲದಿಹಸ್ವಾ
ನಂದ ಸಂಪೂರ್ಣಸ್ವಭಾವಗೆ
ಬಂದು ಮಾಡುವದೇನು ಕರ್ಮಾಕರ್ಮಜನ್ಯಫಲ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ :—ಎಂದಿಗಾದರೂ, ವೃಷ್ಟಿಯಿಂದ = ಮಳೆಯಿಂದ,
ವಸುಂಧರಿಯೊಳು = ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ, ಇಪ್ಪ = ಇರುವ, ಅಖಿಳಜಲದಿಂದ =
ಸಕಲ ದೇಶದ ನೀರಿನಿಂದ, ಸಿಂಧು = ಸಮುದ್ರವು, ವೃದ್ಧಿಯನೈದುವುದೆ =
ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವುದೆ ! ಬಾರದಿರೆ = ಮಳೆ ನೀರು ಬಂದು ಸಮುದ್ರ
ದಲ್ಲಿ ಶೇರದಿದ್ದರೆ, ಬರಿದಹುದೆ = ನೀರು ಇಲ್ಲದೆ ಬತ್ತಿಹೋಗುವುದೆ !
ಹಾಗೆಯೇ ಕುಂದುಕೊರತೆಗಳಿಲ್ಲದಿಹ = ಯಾವ ವಿಧವಾದ ದೋಷವಾಗಲಿ,
ಕೊರತೆಗಳಾಗಲಿ ಇಲ್ಲದಿರುವ, ಸ್ವಾನಂದಪೂರ್ಣಸ್ವಭಾವಗೆ = ತನ್ನ ಆನಂದ
ದಿಂದಲೇ ಪೂರ್ಣನಾಗಿರುವ ಸ್ವಭಾವ ಉಳ್ಳ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ, ಕರ್ಮಾಕರ್ಮ
ಜನ್ಯಫಲ = ಜೀವರುಮಾಡುವ ಪುಣ್ಯಪಾಪಾದಿ ಕರ್ಮಫಲಗಳು, ಬಂದು
ಮಾಡುವದೇನು ! ಲಾಭವೂ ಇಲ್ಲ ; ನಷ್ಟವೂ ಇಲ್ಲವೆಂಬ ಭಾವ || ೨೬ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ :—ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಬಂದು ಮಹಾನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣ
ಪ್ರವಾಹ ಬಂದು ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಶೇರದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಸಮುದ್ರದ ನೀರು
ಹೆಚ್ಚುವುದೇ ಆಗಲಿ, ಶೇರದೆಹೋದರೆ ಸಮುದ್ರವು ನೀರಿಲ್ಲದೆ ಬತ್ತಿ
ಹೋಗುವುದೇ ಆಗಲಿ, ಎಂತಿಲ್ಲವೋ, ಅದರಂತೆ, ಆನಂದಸ್ವರೂಪನಾದ ಪರ
ಮಾತ್ಮನಿಗೆ, ಜೀವಕೃತ ಪುಣ್ಯ ಪಾಪಫಲಗಳಿಂದ ಆಗುವ ಲಾಭನಷ್ಟ
ಗಳೇನೂ ಇಲ್ಲ ! ಇದರಿಂದ ಜೀವರು ತಮ್ಮ ಸಾಧನಕ್ಕಾಗಿ ಪುಣ್ಯಪಾಪ
ಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಪಣೆ ಮಾಡಬೇಕೇ ಹೊರತು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೇನೂ ಆಗ
ಬೇಕಾದುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಭಾವ || ೨೬ ||

‘ದ್ವಾಸುಪರ್ಣಾಸಯುಜಾ ಸಖಾಯಾ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥಗರ್ಭಿತವಾದ ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯೋಕ್ತ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ :—

ದೇಹವೃಕ್ಷದೊಳಿರಡು ಪಕ್ಷಿಗ
ಳೀಹನೆಂದಿಗು ಬಿಡದೆ ಪರಮು
ಸ್ನೇಹದಿಂದಲಿ ಕರ್ಮಜಫಲಗಳುಂಬ ಜೀವಖಗಾ ||
ಶ್ರೀಹರಿಯು ತಾಸಾರಭೋಕ್ತನು
ದ್ರೋಹಿಸುವ ಕಲ್ಯಾದಿ ದೈತ್ಯಸ
ಮೂಹಕೀನ ವಿಶಿಷ್ಟಪಾಪಕ್ಷೇಶ ಎಲ್ಲರಿಗೆ ||

ಸದ್ವ್ಯಾರ್ಥ :— ದೇಹವೃಕ್ಷದೊಳು = ಈ ದೇಹನೆಂಬ ವೃಕ್ಷದಲ್ಲಿ (ಜೀವನ ಸ್ವರೂಪದೇಹದಲ್ಲಿ) ಎರಡು ಪಕ್ಷಿಗಳು = ಜೀವ ಪರಮಾತ್ಮರೆಂಬ ಎರಡು, ಪಕ್ಷಿಗಳು, ಎಂದಿಗೂ, ಬಿಡದೆ, ಪರಮು ಸ್ನೇಹದಿಂದಲಿ, ಇಹವು = ಇರುವವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ, ಜೀವಖಗ = ಜೀವನೆಂಬ ಪಕ್ಷಿಯು, ಕರ್ಮಜ = ಕರ್ಮಜನ್ಯವಾದ, ಫಲಗಳ, ಉಂಬ = ಭುಂಜಿಸುವನು. (ಪಾಪಪುಣ್ಯಗಳ ಫಲವಾದ ಸುಖದುಃಖಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವನು) ಶ್ರೀಹರಿಯು, ತಾ, ಸಾರಭೋಕ್ತನು = ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅದರಲ್ಲಿ ಸಾರಭೂತವಾದ ಪುಣ್ಯಫಲವನ್ನು ಮಾತ್ರ ತಾನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವನು. ದ್ರೋಹಿಸುವ = ತನ್ನಲ್ಲಿ ದ್ವೇಷಮಾಡುವ, ಕಲ್ಯಾದಿ ದೈತ್ಯಸಮೂಹಕ್ಕೆ = ಕಲಿ ಮೊದಲಾದ ದೈತ್ಯ ಸಮೂಹಕ್ಕೆ ಶೇರಿದ, ಎಲ್ಲರಿಗೆ, ವಿಶಿಷ್ಟ ಪಾಪಕ್ಷೇಶನ = ಸಮಸ್ತವಾದ ಪಾಪ ಕರ್ಮದ ಫಲವಾದ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಈನ = ಕೊಡುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ :— ಜೀವರಸ್ವರೂಪದೇಹ ಮತ್ತು ಸ್ಥೂಲದೇಹನೆಂಬಿವೆ ಎರಡು ವೃಕ್ಷ ಪ್ರಾಯವಾಗಿರುವವು ಅನಾದಿ ಕಾಲದಿಂದಿರುವುದು ಸ್ವರೂಪದೇಹವು. ಸ್ಥೂಲದೇಹವು ನಶ್ವರವಾದುದು ದ್ವಾಸುಪರ್ಣಾ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಅನಾದಿ ಕಾಲವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದರಿಂದ ಸ್ವರೂಪದೇಹವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ದಾಸರಾಯರೂ ಸಹ ಎಂದಿಗೂ ಬಿಡದೆ ಎಂಬೆರಡು ವಿಶೇಷಣಗಳಿಂದ ಅನಾದಿಕಾಲದ ಲಕ್ಷಣವನ್ನೇ ತೋರಿಸಿರುವರು. ಇದರ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಹೀಗೆ :— ಸ್ವರೂಪದೇಹನೆಂಬ ವೃಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹೃದಯ ಕಮಲನೆಂಬ ಗೊಡನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದಲೂ ಜೀವ ಪರಮಾತ್ಮರೆಂಬ ಎರಡು ಪಕ್ಷಿಗಳಿರುವವು. ಈ ಪಕ್ಷಿಗಳಲ್ಲಿ

ಜೀವನ ಸ್ಥೂಲದೇಹಸಂಬಂಧದಿಂದ ಮಾಡುವ ಪುಣ್ಯ ಪಾಪಕರ್ಮಗಳ ಫಲಗಳನ್ನು ಜೀವನೆಂಬ ಪಕ್ಷಿಯು ಮಾತ್ರ ಭುಂಜಿಸುವುದು. ಪಕ್ಷಿಗಳು ಹೇಗೆ ಒಂದು ವೃಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹಣ್ಣುಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಮತ್ತೊಂದು ವೃಕ್ಷಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಆಹಾರವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುವೋ ಹಾಗೆ ಈ ಸ್ಥೂಲ ದೇಹ ಹೋದರೆ ಮತ್ತೊಂದು ದೇಹವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಜೀವನು ಕರ್ಮಫಲವನ್ನನು ಭವಿಸುವನು. ಪರಮಾತ್ಮನೆಂಬ ಪಕ್ಷಿಯು ಮಾತ್ರ ಈ ಕರ್ಮಫಲವನ್ನು ಭುಂಜಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಜೀವರ ಕ್ಷೇಮಕ್ಕಾಗಿ ಪುಣ್ಯಫಲದ ಸಾರವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಗ್ರಹಿಸುವನು. ಎಂದು “ದ್ವಾಸುಪರ್ಣಾಸಯುಜಾ” ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುವುದು. ಈ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ದ್ವೈತಮತಕ್ಕೆ ಆಧಾರತ್ವೇನ ಭಾಷ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮನ್ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು ಉದಾಹರಿಸಿರುವರು. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದಲೂ ಜೀವನೂ ಪರಮಾತ್ಮನೂ ಬೇರೆ ಯಾಗಿ ಇದ್ದೇ ಇರುವರೆಂತಲೂ, ಜೀವವಿಲ್ಲದ ಪರಮಾತ್ಮನೆಂತಲೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದು. ಇದರರ್ಥವನ್ನೇ ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯ ೨೧ ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ, “ ದೇಹವೃಕ್ಷೇಸಮಾಸೀನೌ ಸಖಾಯಾಪಕ್ಷಿಣೌ ಚಿರಂ || ತಯೋರ್ಮಧ್ಯೇತು ಯೋಜ್ಯಾಯಾಂಸ್ತಸ್ಯ ಸ್ವಾದ್ಯೇವ ಪಿಪ್ಪಲಂ || ಇತಿ ಪ್ರಾಹ ಶ್ರುತಿಸ್ಸಾಕ್ಷಾತ್ಸಾರ ಭೋಕ್ತಾಹರಿಸ್ತತಃ ” ದೇಹವೆಂಬ ವೃಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅನಾದಿಕಾಲವಾಗಿ ಎರಡು ಪಕ್ಷಿಗಳು ಸ್ನೇಹದಿಂದ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿರುವವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಉತ್ತಮ ಪಕ್ಷಿಯೇ ಅಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನೆಂಬ ಪಕ್ಷಿ ಎಂದರ್ಥ, ಆ ಪಕ್ಷಿಗೆ ಪಿಪ್ಪಲವೆಂಬ ಕರ್ಮ ಫಲವು ಬಹು ಸ್ವಾದುವಾಗಿರುವದು (ಬಹು ರುಚಿಕರವಾಗಿರುವದು) ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸಾರಭೋಕ್ತನೆಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುವುದೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇರುವ ಎರಡು ಪಕ್ಷಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪಕ್ಷಿಗೆ ಆ ಫಲವು ರುಚಿಕರವಾಗಿದ್ದಿತು ಅಂದ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೊಂದು ಪಕ್ಷಿಗೆ ರುಚಿಕರವಾಗಿಲ್ಲವೆಂದು ಬೇರೇ ಹೇಳಬೇಕಾದುದೇ ಇಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ಜೀವನು ಪಿಪ್ಪಲವೆಂಬ ಕರ್ಮಫಲವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವನೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾದಂತಾಯಿತು. ಇದೇ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ದಾಸಾರ್ಯರು ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ:—ಪರಮಾತ್ಮನು ಜೀವನೊಂದಿಗೆ ದೇಹದೊಳಗಿದ್ದು ಪುಣ್ಯಪಾಪಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ಶುಭವನ್ನು ತಾನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಪುಣ್ಯಫಲವನ್ನು ಯೋಗ್ಯರಾದ ದೇವತೆ

ಗೆಳಿಗೂ, ಮಿಶ್ರಫಲವನ್ನು ಮನುಷ್ಯರಿಗೂ, ಪಾಪಫಲವನ್ನು ದೈತ್ಯರಿಗೂ
ಕೊಡುವನೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ || ೨೭ ||

ಆನಂದ ಸ್ವರೂಪನಾದ ಹರಿಯು, ಭಕ್ತರಲ್ಲಿರುವ ಪಾಪಗಳನ್ನು
ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಭಸ್ಮಮಾಡುವನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ದ್ಯುಮಣಿಕಿರಣವ ಕಂಡಮಾತ್ರದಿ
ತಿಮಿರ ಓಡುವ ತೆರದಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀ
ರಮಣ ನೋಡಿದಮಾತ್ರದಿಂದಘನಾಶವೈದುವುದು ||
ಕಮಲಸಂಭವ ಮುಖ್ಯ ಎಲ್ಲಾ
ಸುಮನಸರೊಳಿಹ ಪಾಪರಾಶಿಯು
ನಮರಮುಖನಂದದಲಿ ಭಸ್ಮವ ಮಾಡುವ ಹರಿತಾನು ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ :—ದ್ಯುಮಣಿಕಿರಣವ=ಸೂರ್ಯನ ಕಿರಣವನ್ನು, ಕಂಡ
ಮಾತ್ರದಿ, ತಿಮಿರ ಓಡುವತೆರದಿ=ಕತ್ತಲು ಓಡುವಂತೆ, ಲಕ್ಷ್ಮೀರಮ
ಣನು, ನೋಡಿದ ಮಾತ್ರದಿಂದ, ಅಘನಾಶವೈದುವುದು=ಪಾಪನಾಶವಾಗು
ವದು. ಕಮಲ ಸಂಭವ ಮುಖ್ಯ=ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಮೊದಲಾದ, ಎಲ್ಲಾ
ಸುಮನಸರೊಳು=ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ, ಇಹ=ಇರುವ, ಪಾಪರಾಶಿ
ಯನು, ಅಮರಮುಖನಂದದಲಿ= ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮುಖವೆಂದೆನಿಸುವ ಅಗ್ನಿ
ಯಂತೆ, ಹರಿತಾನು, ಭಸ್ಮವಮಾಳ್ವ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ :—‘ತಮಸ್ಸೂರ್ಯಂ ಯಥಾನ್ಯೇವ ಪಶ್ಯೇತ್ತದ್ವದ್ಧರಿಂನಹಿ
ಪಾಪಕರ್ಮನಿರೀಕ್ಷೇತ ದೂರಾದೇವ ವಿನಶ್ಯತಿ || ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವ
ಭಾಗಾಂಸ್ತು ತೂಲವದ್ವಹತೇಹರಿಃ’ ಕತ್ತಲು ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಎಂದಿಗೂ ಹೇಗೆ
ನೋಡದೋ ಹಾಗೇ ಪಾಪಕರ್ಮವು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ನೋಡುವುದೇ
ಇಲ್ಲ. ದೂರದಿಂದಲೇ ನಾಶಹೊಂದುವದು. ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿ
ದೇವತೆಗಳು, ಕಲಿ ಮೊದಲಾದ ದೈತ್ಯರಲ್ಲಿದ್ದು ಮಾಡುವ ಪಾಪಗಳನ್ನು,
ಪರಮಾತ್ಮನು ಅಗ್ನಿಯು ಹಂಜಿಯನ್ನು ಸುಡುವಂತೆ ಸುಟ್ಟುಬಿಡುವನು
ಎಂದು ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಅದೇ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ದಾಸಾರ್ಯರು
ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ ಬಿಸಲನ್ನು ಕಂಡಕೂಡಲೆ ಕತ್ತಲು ಹೇಗೆ ನಾಶ
ವೊಂದುವುದೋ, ಹಾಗೆ ಹರಿಯನ್ನು ಕಂಡಕೂಡಲೆ ಪಾಪವು ನಾಶಹೊಂದು

ವುದು. ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪಾಪಗಳನ್ನು ಅಗ್ನಿಯಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನು
ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿ ಮಾಡುವನು. || ೨೮ ||

ಚತುರಶತಭಾಗದಿದಶಾಂತದೊ

ಳಿತರ ಜೀವರಿಗೀವ ಲೇಶವ

ದಿತಿಜ ದೇವರ್ಕಳಿಗೆ ಕೊಡುವ ವಿಶಿಷ್ಟ ದುಃಖಸುಖ ||

ಮತಿವಿಹೀನಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗಾ

ಹುತಿಯಸುಖ ಮೃತಿದುಃಖವರಯೋ

ಗೃತೆಯನರಿತು ಪಿಪೀಲ ಮಶಕಾದಿಗಳಿಗೀವಹರಿ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ :—ಚತುರ ಶತಭಾಗದಿ=೪೦೦ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ, ದಶಾಂಶ
ದೊಳು=೧೦ ಭಾಗದೊಳಗೆ, ಲೇಶ=ಅಲ್ಪಾಂಶವನ್ನು, ಇತರ ಜೀವರಿಗೆ
=ಇರುವುಗುಂಗಾಡು ಮೊದಲಾದ ಜೀವರಿಗೆ, ಈವ = ಕೊಡುವನು.
ದಿತಿಜ= ದೈತ್ಯರಿಗೂ, ದೇವರ್ಕಳಿಗೆ=ದೇವತೆಗಳಿಗೂ, ವಿಶಿಷ್ಟ ದುಃಖ
ಸುಖ= ಅವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಹೆಚ್ಚಾದ ದುಃಖವನ್ನು ದೈತ್ಯರಿಗೂ,
ಹೆಚ್ಚಾದ ಸುಖವನ್ನು ದೇವತೆಗಳಿಗೂ, ಕೊಡುವ ಹರಿ=ಹರಿಯು, ಮತಿ
ವಿಹೀನ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ=ಬುದ್ಧಿ ಇಲ್ಲದ ಪಶು ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ,
ಪಿಪೀಲ=ಇರುವುಗಳು, ಮಶಕ=ಗುಂಗಾಡಿಗಳು ಇವೇ ಮೊದಲಾದವು
ಗಳಿಗೂ, ಆಹುತಿಯ=ಆಹಾರವನ್ನು, ಸುಖ=ಸೌಖ್ಯವನ್ನು, ಮೃತಿ=
ಮರಣವನ್ನು, ದುಃಖ=ದುಃಖವನ್ನು ಅವರ ಯೋಗ್ಯತೆಯನರಿತು, ಈವ
=ಕೊಡುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ :—ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ೪೦೦ ರಲ್ಲಿ
೧೦ ಅಂಶವನ್ನು ಸಕಲ ಜೀವರಿಗೂ ಕೊಟ್ಟಿರುವನು. ಆ ೧೦ ಅಂಶದಲ್ಲಿ
ಅಲ್ಪಭಾಗವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪಶುಗಳು ಇರುವು ಗುಂಗಾಡು ಮೊದಲಾದ
ಅಜ್ಞಾನಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವನು. ದೇವದೈತ್ಯರಿಗೆ ಅಧಿಕವಾದ
ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ಅಧಿಕವಾದ ಸುಖದುಃಖಗಳನ್ನನುಭವಿಸು
ವರು. ಅಲ್ಪಪ್ರಾಣಿಗಳಾದ ಪಶು ಪಕ್ಷಿ ಇರುವು ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ
ಅವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಆಹಾರವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿ, ಅವುಗಳಿಗೂ ಸುಖ,
ದುಃಖ ಜನನಮರಣಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಡಿಸುವನು. || ೨೯ || (ಈ ವಿಷಯ
ಗಳನ್ನು ದತ್ತ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಸಂಧಿಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯದ
ಪ್ರಮಾಣಸಹಿತ ವಿವರಿಸಿರುತ್ತೆ.)

ದೈತ್ಯರಿಗೆ ಕಲಿಯೊಂದಿಗೆ ಅಂಧಂತಮುಃಪ್ರಾಪ್ತಿಯು, ದೇವತೆಗಳಿಗೆ
ಬ್ರಹ್ಮದೇವರೊಂದಿಗೆ ಮುಕ್ತಿಯು ಆಗುವುದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ :—

ನಿತ್ಯನಿರಯಾಂಧಾಖ್ಯಕೋಪದಿ
ಭೃತ್ಯರಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಪುನರಾ
ವರ್ತನರ್ಜಿತ ಲೋಕನೈದುನ ಕಲಿಯು ದ್ವೇಷದಲಿ ||
ಸತ್ಯಲೋಕಾಧಿಪ ಚತುರ್ಮುಖ
ತತ್ಪದೇವರ್ಕಳ ಸಹಿತನಿಜ
ಮುಕ್ತಿಯೈದುನ ಹರಿಪದಾಬ್ಜನ ಭಜಿಸಿ ಭಕುತಿಯಲಿ ||

ಸದ್ವ್ಯಾಘಃ—ಕಲಿಯು, ದ್ವೇಷದಲಿ= ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ದ್ವೇಷ
ವನ್ನು ಮಾಡಿ, ಭೃತ್ಯರಿಂದೊಡಗೂಡಿ= ತನ್ನ ಅನುಗರಾದ ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿ
ಮೊದಲಾದ ದೈತ್ಯರಿಂದೊಡಗೂಡಿ, ಪುನರಾವರ್ತನರ್ಜಿತ= ಹೋದರೆ
ಮತ್ತೂ ಹಿಂತಿರುಗದ, ನಿತ್ಯನಿರಯು= ನಿತ್ಯವಾದ ಅಂಧಂತಮುಃಪ್ರಾಪ್ತಿ, ಅಂಧಾಖ್ಯಕೋಪದಿ= ಅಂಧಕಾರಮಯವಾದ ಬಾವಿಗಳುಳ್ಳ, ಲೋಕನು=
ಲೋಕವನ್ನು, ಐದುನು= ಹೊಂದುವನು. ಸತ್ಯಲೋಕಾಧಿಪ= ಸತ್ಯ
ಲೋಕಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿಯಾದ, ಚತುರ್ಮುಖ = ನಾಲ್ಕು ಮುಖಗಳುಳ್ಳ ಬ್ರಹ್ಮ
ದೇವರು, ತತ್ಪದೇವರ್ಕಳಸಹಿತ= ತತ್ಪದೇವರಾದ ದೇವತೆಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿ,
ಭಕುತಿಯಲಿ ಹರಿಪದಾಬ್ಜನ ಭಜಿಸಿ= ಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದಾರವಿಂದವನ್ನು
ಭಜಿಸಿ, ಮುಕ್ತಿಯೈದುನು= ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯಃ—ಕಲಿಯು, ತನ್ನ ಅನುಗರಾದ ಶಂಬರ, ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿ
ಮೊದಲಾದ ದೈತ್ಯರಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ದ್ವೇಷವನ್ನು ಮಾಡಿ,
ದ್ವಿಪರಾರ್ಥಾವಸಾನವಾದ ಪ್ರಳಯಾರಂಭಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಹೋದರೆ ಹಿಂದಿರು
ಗದೆ, ಶಾಶ್ವತವಾದ ಲೋಕದೊಳಗಿನ ಅಂಧಂತಮುಃಪ್ರಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವನು.
ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ತಮ್ಮ ಅನುಗರಾದ ರುದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿ
ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾದ ಭಕ್ತಿಯನ್ನಾಡಿ, ಅವನ ಪಾದಾರವಿಂದವನ್ನು
ಭಜಿಸಿ, ದ್ವಿಪರಾರ್ಥಾವಸಾನದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವರು. ಮುಕ್ತಿ
ಯೋಗ್ಯರಲ್ಲರಿಗೂ ಪ್ರಳಯಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರೊಂದಿಗೆ ವಿರಜಾನ
ದಿಯ ಸ್ನಾನದಿಂದ ಲಿಂಗ ಶರೀರ ಭಂಗವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರೊಂದಿಗೆ ಮುಕ್ತಿ
ಯಾಗುವುದು. ಇದರಂತೆ ತನೋಯೋಗ್ಯರಲ್ಲರಿಗೂ ಅದೇ ದ್ವಿಪರಾರ್ಥಾವ

ವಸಾನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಲಿಯೊಂದಿಗೆ ನಾಯುದೇವರ ಗೆದ್ದಾ ಪ್ರಹಾರದಿಂದ
ಲಿಂಗಭಂಗವಾಗಿ ಪುನರಾವರ್ತಿ ಇಲ್ಲದ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯದುಃಖಮಯ
ವಾದ ಅಂಧಂತಮಸ್ಸನ್ನು ಕಲಿಯೊಂದಿಗೇನೇ ಹೊಂದುವರೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.
|| ೩೦ ||

ನಾವು ಮಾಡುವ ಎಲ್ಲಾ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸ
ಬೇಕೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ

ವಿಧಿನಿಷೇಧಗಳೆರಡು ಮರಿಯದೆ
ಮಧುವಿರೋಧಿಯಪಾದಕರ್ಪಿಸು
ಅದಿತಿಮಕ್ಕಳಿಗೀವಪುಣ್ಯವ ಪಾಪದೈತ್ಯರಿಗೆ ||
ಸುದರುಶನಧರಗೀಯದಿರೆ ಬಂ
ದೊದಗಿವೈವರು ಪುಣ್ಯದೈತ್ಯರು
ಅಧಿಪರಿಲ್ಲದ ವೃಕ್ಷಗಳ ಫಲದಂತೆ ನಿತ್ಯದಲಿ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ :—ವಿಧಿನಿಷೇಧಗಳೆರಡು = ವಿಧಿನಿಷೇಧಗಳನ್ನು ಆಚರಿ
ಸುವುದರಿಂದಲೂ, ಬಿಡುವುದರಿಂದಲೂ ಲಭ್ಯವಾಗುವ ಪುಣ್ಯ ಪಾಪಗ
ಳನ್ನು, ಮರಿಯದೇ, ಮಧುವಿರೋಧಿಯ = ಮಧುಸೂಧನನ, ಪಾದಕ
ರ್ಪಿಸು. ಅದಿತಿಮಕ್ಕಳಿಗೆ = ಅದಿತಿ ಮಕ್ಕಳಾದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ, ಪುಣ್ಯವ
= ಪುಣ್ಯವನ್ನು ಈವ = ಕೊಡುವನು ಪಾಪ = ಪಾಪಕರ್ಮಗಳನ್ನು, ದೈತ್ಯ
ರಿಗೆ, ಕೊಡುವನು ಸುದರುಶನಧರಗೆ = ಚಕ್ರಧಾರಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ,
ನಿತ್ಯದಲಿ, ಈಯದಿರೆ = ಅರ್ಪಿಸದಿದ್ದರೆ, ದೈತ್ಯರು, ಬಂದೊದಗಿ = ಪುಣ್ಯ
ಮಾಡುವಕಾಲಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಬಂದು ಶೇರಿ, ಪುಣ್ಯ = ಪುಣ್ಯವನ್ನು = ಅಧಿ
ಪರಿಲ್ಲದ ವೃಕ್ಷಗಳ ಫಲದಂತೆ = ಯಜಮಾನನಿಲ್ಲದ ವೃಕ್ಷಗಳ ಫಲಗಳಂತೆ
ಅಂದರೆ ಕಾವಲಿಲ್ಲದ ವೃಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಹಣ್ಣನ್ನು ಪರಕೀಯರು ಕದ್ದು
ಕೊಂಡು ಹೋಗುವಂತೆ, ವೈವರು = ಅಸಹರಿಸುವರು. || ೩೧ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ :—ವಿಧಿ ಅಂದರೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಿರುವ
ಕರ್ಮಗಳು ನಿಷೇಧವೆಂದರೆ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಾಡಬಾರದೆಂದು ಹೇಳಿರುವ
ಕರ್ಮಗಳು ಇವೆರಡರಲ್ಲಿ ವಿಧಿಯನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಾ ನಿಷೇಧವನ್ನು ಬಿಡು
ವುದೇ ಪುಣ್ಯಕರ್ಮವು. ನಿಷೇಧವನ್ನು ಆಚರಿಸುವುದು ; ವಿಧಿಯನ್ನು ಬಿಡು
ವದು ಪಾಪಕರ್ಮವು. ಇಂತಹಾ ಪುಣ್ಯಪಾಪಗಳೇನು ಮಾಡಿದ್ದರೂ,

ಮರಿಯದೇ ನಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದಾರವಿಂದಕ್ಕೆ ಅರ್ಪಿಸಬೇಕು. ಪರಮಾತ್ಮನು ಪುಣ್ಯವನ್ನು ದೇವತೆಗಳಿಗೂ, ಪಾಪಗಳನ್ನು ದೈತ್ಯರಿಗೂ ಹಂಚುವನು. ಪುಣ್ಯವನ್ನು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟುಬಿಟ್ಟರೆ ನಮಗೆ ಪುಣ್ಯ ಫಲವೆಲ್ಲಿರುವದೆಂದು ಯೋಚಿಸಬಾರದು. ಸತ್ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ದಾನ ಮಾಡಿದರೂ, ಅದು ಅಕ್ಷಯವಾಗುವುದು. ನಾವು ಸಂಪಾದಿಸಿರುವ ಹಣವನ್ನು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಇದ್ದರೆ ಕಳ್ಳರ ಭಯವಿರುವುದು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಆ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಬ್ಯಾಂಕು ಮೊದಲಾದ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿದ್ದರೆ ಹೇಗೆ ಬಡ್ಡಿಯೊಂದಿಗೆ ನಮಗೆ ದ್ರವ್ಯವು ಶಿಕ್ಷುವದೋ ಹಾಗೆಯೇ ಪರಮಾತ್ಮನು ನಾವು ಮಾಡಿದ ಪುಣ್ಯವನ್ನು ಅನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ತಾನು ತತ್ವೇಶರಾದ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿಟ್ಟು ನಮಗೆ ಅದರ ಫಲವನ್ನು ಇಮ್ಮಡಿ ಮಾಡಿಕೊಡಿಸುವನು. ನಾವು ಪುಣ್ಯವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸದಿದ್ದರೆ ಕಳ್ಳರಾದ ದೈತ್ಯರು, ಮನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಹಣವನ್ನು ಕಳ್ಳರು ಕದೆಯುವಂತೆ ಅಪಹರಿಸುವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಬೇಕು. ಪಾಪಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ದೈತ್ಯರಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಕೊಟ್ಟರೆ ಅಯೋಗ್ಯರಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟ ಹಣವು ಮುಣಗಿಹೋಗುವಂತೆ ಆ ಪಾಪಗಳೆಲ್ಲಾ ದೈತ್ಯರಪಾಲೇ ಆಗುವವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪುಣ್ಯಪಾಪಗಳೆರಡನ್ನೂ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಅರ್ಪಣೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

|| ೩೧ ||

ತಿಲಜಕಶ್ಮಲ ತ್ಯಜಿಸಿ ದೀಪವು
ತಿಳಿಯತೈಲವಗ್ರಹಿಸಿಮಂದಿರ
ದೊಳಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಇಪ್ಪ ಕತ್ತಲೆ ಭಂಗಿಸುವತೆರದಿ ||
ಕಲಿನೊದಲುಗೊಂಡವಿಳದಾನವ
ಕುಲಜರನುದಿನಮಾಳ್ವ ಪುಣ್ಯಜ
ಫಲವ ಬ್ರಹ್ಮಾದ್ಯರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟೆಲ್ಲ ಲೈರಮಿಸುವನು ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ :—ತಿಲಜ= ಎಳ್ಳಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ (ಎಳ್ಳು ಸಂಬಂಧವಾದ) ಕಶ್ಮಲ= ಕಲ್ಮಷವನ್ನು, ದೀಪವು, ತ್ಯಜಿಸಿ= ಬಿಟ್ಟು, ತಿಳಿಯತೈಲವ= ತಿಳಿಯಾದ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಗ್ರಹಿಸಿ= ಎಳೆದುಕೊಂಡು ಮಂದಿರದೊಳಗೆ= ಮನೆಯೊಳಗೆ, ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಇಪ್ಪ = ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ, ಕತ್ತಲೆ= ಕತ್ತಲೆಯನ್ನು, ಭಂಗಿಸುವ ತೆರದಿ= ಪರಿಹಾರಮಾಡು

ವಂತೆ, ಕಲಿ ಮೊದಲುಗೊಂಡು. ಅಖಿಳದಾನವ ಕುಲಜರು = ದೈತ್ಯರ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವರೆಲ್ಲರೂ, ಅನುದಿನಮಾಳ್ಪು = ಪ್ರತಿದಿನಸದಲ್ಲೂ ಮಾಡುವ, ಪುಣ್ಯಜಫಲವ = ಪುಣ್ಯಸಂಬಂಧವಾದ ಫಲವನ್ನು, ಬ್ರಹ್ಮಾದ್ಯರಿಗೆ = ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ, ಕೊಟ್ಟು, ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ = ಆಯಾ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದ್ದು, ರಮಿಸುವನು = ಆನಂದಸಡುತ್ತಿರುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ :—ಪ್ರಣತೆಯಲ್ಲಿ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಹಾಕಿ ದೀಪವಿಟ್ಟರೆ ಆ ಎಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿರುವ ಗತಿ ಮೊದಲಾದ ಕಲ್ಮಷವನ್ನು ಆ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು ತಿಳಿ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಗ್ರಹಿಸಿ, ತಾನು ಮನೆಯಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಕೊಂಡು ಆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಕತ್ತಲೆಯನ್ನು ಓಡಿಸಿ, ತಾನೇ ತಾನಾಗಿ ಶೋಭಿಸುವಂತೆ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಕಲಿ ಮೊದಲಾದ ದೈತ್ಯ ಕುಲದವರು ಮಾಡುವ ಪಾಪರೂಪ ಕತ್ತಲವನ್ನು ಅಲ್ಲೇ ಬಿಟ್ಟು ತಿಳಿ ಯಣ್ಣೆಯಂತಿರುವ ಪುಣ್ಯವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಗ್ರಹಿಸಿ ಮನೆಗಳಂತಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ತಾನು ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿ, ಅವರುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕತ್ತಲಿಗೆ ಸಮವಾದ ಪಾಪಗಳನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸಿ ತಾನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿರುವನೆಂಬ ಭಾವ.

|| ೩೨ ||

ಅಗ್ನಿಯು ಹೇಗೆ ಶುದ್ಧಾಶುದ್ಧ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಭಕ್ಷಿಸಿದರೂ, ಶುದ್ಧನೇ ಆಗಿರುವನೋ, ಹಾಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನು, ದೇವತೆಗಳು ತನಗೆ ಅರ್ಪಿಸುವ ಪಾಪಗಳನ್ನು ಭಕ್ಷ್ಯಮಾಡಿ ತಾನು ಶುದ್ಧನೇ ಆಗಿರುವನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ :—

ಈರ್ಧಲೆಯುನಿತ್ಯದಲಿ ಮೇಧ್ಯಾ
ಮೇಧ್ಯವಸ್ತುಗಳುಂಡು ಲೋಕದಿ
ಶುದ್ಧಶುಚಿಯೆಂದೆನಿಸಿಕೊಂಬನು ವೇದಸ್ಮೃತಿಗಳೊಳು
ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ವಿಬುಧರು
ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದರ್ಪಿಸಿದ ಕರ್ಮನಿ
ಷಿದ್ಧವಾದರು ಸರಿಯೆ ಕೈಕೊಂಡುದ್ಧರಿಸುತ್ತಿಪ್ಪ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ :—ಈರ್ಧಲೆಯು = ಎರಡು ತಲೆಯುಳ್ಳ ಅಗ್ನಿಯು, ನಿತ್ಯದಲಿ, ಮೇಧ್ಯಾಮೇಧ್ಯ ವಸ್ತುಗಳ = ಯೋಗ್ಯಾ ಯೋಗ್ಯ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು, ಉಂಡು = ಭಕ್ಷಿಸಿ, ಲೋಕದಿ ಲೋಕದಲ್ಲಿ, ವೇದಸ್ಮೃತಿಗೆ

ಳೊಳು = ಶ್ರುತಿಸ್ತೃತಿಗಳಲ್ಲಿ, ಶುದ್ಧ ಶುಚಿಯೆಂದು, ಅನಿಸಿಕೊಂಬನು. ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ, ವಿಬುಧರು = ದೇವತೆಗಳು, ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ, ಅರ್ಪಿಸಿದ, ಕರ್ಮ = ಕರ್ಮವು, ನಿಷಿದ್ಧವಾದರೂ, ಸರಿಯೆ, ಕೈಕೊಂಡು = ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಉದ್ಧರಿಸುತ್ತಿವೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:—ಅಗ್ನಿಯು ಎರಡು ತಲೆಯುಳ್ಳವನೆಂದು “ಚತ್ವಾರಿ ಕೃಂಗಾತ್ರಯೇಸ್ಯಪಾದಾ ದ್ವೇಶೀರ್ಷೆ” ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಗೆ ೪ ಕೋಡುಗಳು, ಮೂರು ಪಾದಗಳು, ಎರಡು ತಲೆಗಳೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ದಾಸರಾಯರು ಈರ್ಥಲೆಯೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇಂತಹಾ ಅಗ್ನಿಯು ಯಾಗಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಆಹುತಿಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವನು, ಮತ್ತು ಶವ ದೇಹವನ್ನೂ ಸ್ವೀಕರಿಸುವನು. ಆದರೂ ಅಗ್ನಿಯು ನಿತ್ಯಶುದ್ಧನೆಂದು, ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲೂ, ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲೂ ಹೇಳಲ್ಪಡುವನು. ಅದರಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ದೇವತೆಗಳು ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಭಕ್ತಿಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ತಮ್ಮಲ್ಲಿರುವ ಕರ್ಮಗಳನ್ನರ್ಪಿಸಿದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅವು ನಿಷಿದ್ಧಕರ್ಮಗಳೆಂದು ಯೋಚಿಸದೆ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಅವರನ್ನು ಧರಿಸುವನು. ಆ ಪಾಪಗಳನ್ನು ತಾನು ಭಸ್ಮ ಮಾಡುವನು ಆದ್ದರಿಂದ ಪಾಪಸಂಬಂಧದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ದೋಷಿಯೆಂದೆನಿಸದೆ ನಿತ್ಯಾನಂದಸ್ವರೂಪನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿರುವನು. ||೩೩||

ಒಡಯರಿದ್ದವನಕ್ಕ ಫಲಗಳ
ಬಡಿದು ತಿಂಬುವರುಂಟೆ ಕಂಡರೆ
ಹೊಡೆದು ಬಿಸಡುವರೆಂಬ ಭಯದಿನೋಡಲಂಜುವರು||
ಬಿಡದೆಮಾಡುವ ಕರ್ಮಗಳು ಮನೆ
ಮಡದಿ ಮಕ್ಕಳು ಬಂಧುಗಳು ಕಾ
ರೊಡಲನಾಳ್ಗಳು ಎಂದ ಮಾತ್ರದಿ ಓಡುವುದುರಿತು ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:—ಒಡಯರಿದ್ದ = ಯಜಮಾನನಿಂದ ಪಾಲಿತವಾದ ವನಸ್ಥ = ವನದಲ್ಲಿರುವ, ಫಲಗಳ ಬಡಿದುತಿಂಬುವರುಂಟೆ! ಕಂಡರೆ ಹೊಡೆದುಬಿಸಡುವರು ಎಂಬ ಭಯದಿಂದ ನೋಡಲಂಜುವರು. ಬಿಡದೆಮಾಡುವ ಕರ್ಮಗಳು = ನಾವು ಮಾಡುವ ಕರ್ಮಗಳು, ಮನೆ ಮಡದಿ ಮಕ್ಕಳು ಬಂಧುಗಳು ಇವರೆಲ್ಲರು, ಕಾರೊಡಲನ = ಜಗದುದರನ, ಅಳುಗಳು = ಭೃತ್ಸರು, ಎಂದ ಮಾತ್ರದಿ, ದುರಿತ = ಪಾಪಗಳೆಲ್ಲವು ಓಡುವವು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:—ವನರಕ್ಷಕನೊಬ್ಬನು ವನವನ್ನು ಕಾದಿದ್ದರೆ, ಜನರು ಆ ವನವನ್ನು ಕಣ್ಣೆತ್ತಿ ನೋಡಲೂ ಸಹ ಅಂಜುವರು. ಕಂಡರೆ ತಮ್ಮನ್ನು ಹೊಡೆಯುವರೆಂದು ಹೆದರಿ ದೂರವಾಗಿ ಹೋಗುವರು. ಅದರಂತೆ ನಾವು ಮಾಡುವ ಕರ್ಮಗಳು ನಮ್ಮ ಹೆಂಡರು ಮಕ್ಕಳು ಮೊದಲಾದವರೆಲ್ಲರೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ಭೃತ್ಯರೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಸರ್ವಸಮರ್ಪಣೆ ಮಾಡಿದರೆ ನಮ್ಮ ಶತ್ರುಭೂತವಾದ ಪಾಪಗಳೆಲ್ಲವೂ ಓಡಿಹೋಗುವವು. ||೩೪||

ಜ್ಞಾನಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದೇ
ನೇನುಮಾಡುವ ಕರ್ಮಗಳು ಲ
ಕ್ಷ್ಮೀನಿವಾಸನಿಗರ್ಪಿಸುತ್ತಲಿರು ಕಾಲ ಕಾಲದಲಿ ||
ಪ್ರಾಣಪತಿ ಕೈಕೊಂಡು ನಾನಾ
ಯೋನಿಯೈದಿಸನೊಮ್ಮೆ ಕೊಡದಿರೆ
ದಾನವರು ಶೆಳೆದೊಯ್ವರೆಲ್ಲಾ ಪುಣ್ಯರಾಸಿಗಳ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:—ಜ್ಞಾನಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ=ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದಲೂ, ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದಲೂ ಏನೇನು ಮಾಡುವ ಕರ್ಮಗಳು=ಯಾವ ಯಾವ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವೆಯೋ ಆಯಾ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು, ಕಾಲಕಾಲದಲಿ, ಲಕ್ಷ್ಮೀನಿವಾಸನಿಗೆ=ಶ್ರೀನಿವಾಸನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಲಿರು. ಪ್ರಾಣಪತಿ=ಪ್ರಾಣೇಶನಾದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು, ಕೈಕೊಂಡು=ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ನಾನಾ ಯೋನಿ=ಅನೇಕ ವಿಧ ಜನ್ಮಗಳನ್ನು ಐದಿಸನು=ಹೊಂದದಂತೆ ಮಾಡುವನು ಒಮ್ಮೆ ಕೊಡದಿರೆ=ಒಂದುವೇಳೆ ಕೊಡದಿದ್ದರೆ, ಎಲ್ಲ ಪುಣ್ಯರಾಶಿಗಳ ದಾನವರು ಶೆಳೆದೊಯ್ವರು=ದೈತ್ಯರು ಅಪಹರಿಸುವರು. ||೩೫||

ತಾತ್ಪರ್ಯ:—ಕಣ್ಣು ಮೊದಲಾದ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಗಳಿಂದಲೂ, ಕೈಕಾಲು ಮೊದಲಾದ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದಲೂ ಮಾಡುವ ಎಲ್ಲಾ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಕಾಲಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗರ್ಪಿಸುತ್ತಲಿರು ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ನಮಗೆ ಪುನರ್ಜನ್ಮವಿಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡುವನು ಇಲ್ಲವಾದರೆ ನಾವು ಮಾಡುವ ಪುಣ್ಯರಾಶಿಗಳನ್ನು ದೈತ್ಯರು ಅಪಹರಿಸುವರು.

ಕಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತಿಳಿದವನಾದರೂ ಅಹಂ ಮನತಾ ಬಿಡದವನು ಪುಣ್ಯಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ವೀಕರಿಸನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:—

ಶ್ರುತಿಸ್ತೃತ್ಯರ್ಥವ ತಿಳಿದಹಂ
 ಮತಿವಿಶಿಷ್ಟನು ಕರ್ಮಮಾಡಲು
 ಪ್ರತಿಗ್ರಹಿಸನವ ಪಾಪಗಳ ಕೊಡುತ್ತಿಪ್ಪ ನಿತ್ಯದಲಿ ||
 ಚತುರದಶಭುವನಾಧಿ ಪತಿಕ್ರತು
 ಕೃತಕೃತಜ್ಞನಿಯಾಮಕನು ಎನೆ
 ಮತಿಭ್ರಂಶ ಪ್ರಮಾದಸಂಕಟ ದೋಷವನಿಲ್ಲ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ :—ಶ್ರುತಿಯು = ವೇದಾರ್ಥವನ್ನು, ಸ್ತೃತ್ಯರ್ಥವು = ಪುರಾಣ ವಾಕ್ಯಗಳ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು, ತಿಳಿದು, ಅಹಂಮತಿವಿಶಿಷ್ಟನು = ನಾನು ನನ್ನದು ಎಂಬ ಒದ್ದಿಯುಳ್ಳವನು, ಕರ್ಮಮಾಡಲು = ಸತ್ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ, ಪ್ರತಿಗ್ರಹಿಸನು = ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ವೀಕರಿಸನು, ನಿತ್ಯದಲಿ, ಪಾಪಗಳ = ಸಜ್ಜನರು ಮಾಡಿರುವ ಪಾಪಗಳನ್ನು, ಕೊಡುತ್ತಿಪ್ಪ = ಇವರಿಗೆ ಕೊಡುತ್ತಿರುವನು ಚತುರದಶಭುವನಾಧಿಪತಿ = ಹದಿನಾಲ್ಕು ಲೋಕಗಳಿಗೂ ಅಧಿಪತಿಯಾದ, ಕ್ರತು = ಯಜ್ಞನಾಮಕನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಕೃತ = ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಸತ್ಕರ್ಮಉಳ್ಳ ಪುರುಷನಿಗೂ, ಕೃತಜ್ಞ = ಈ ಪುರುಷನಿಂದ ಉಪಕಾರ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟನೆಂದು ತಿಳಿದವನಿಗೂ. ನಿಯಾಮಕನು = ಪ್ರೇರಕನು, ಎನೆ = ಎಂದು ಚಿಂತಿಸಿದರೆ, ಮತಿ ಭ್ರಂಶ = ಬುದ್ಧಿ ಕೆಡುವುದು, ಪ್ರಮಾದ = ಅನ್ಯಥಾಜ್ಞಾನ ಹುಟ್ಟುವುದು, ಸಂಕಟ = ತಜ್ಜನ್ಯವಾದ ದುಃಖಗಳು ದೋಷವು = ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ದೋಷಗಳು ಅವನಿಲ್ಲ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ :—ಶ್ರುತಿಗಳು, ಸ್ತೃತಿಗಳು ಇವುಗಳರ್ಥವನ್ನು ತಾನು ತಿಳಿದು ಪರಕೀಯರಿಗೆ ಬೋಧನೆ ಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನಾದರೂ, ತಾನು ತನ್ನದು ಎಂಬಭಿಮಾನವನ್ನು ಬಿಡದಿರುವವನು ಯಾವ ಸತ್ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ ಆ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಸತ್ಕರ್ಮಗಳೆಂದು ಪರಮಾತ್ಮನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಪುಣ್ಯ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಫಲವಿಲ್ಲ ಮತ್ತೂ ಸಜ್ಜನರಲ್ಲಿ ಇರುವ ಪಾಪಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಈತನಿಗೆ ಹಂಚಿಕೊಡುವನು. ಹದಿನಾಲ್ಕು ಲೋಕಗಳಿಗೂ ಧೊರೆಯಾದ, ಯಜ್ಞನಾಮಕನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಸತ್ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡುವವರೂ ಮಾಡಿಸುವವರೂ ಇವರೆಲ್ಲರಲ್ಲೂ ನಿಂತು ಮಾಡಿ ಮಾಡಿಸುವನೆಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವವರಿಗೆ ಯಾವಾ

ಗೆಲೂ ಬುದ್ಧಿಯು ಕೆಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅನ್ಯಥಾಜ್ಞಾನ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ ಯಾವ ವಿಧವಾದ ಸಂಕಟವೂ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಕೃತ—ಕೃತಜ್ಞ ಎಂಬೆರಡು ಪದಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥ :-ಕೃತ ಅಂದರೆ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಎಂದರ್ಥ. ಸತ್ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವವನೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಇಂತಹಾ ಸತ್ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವವನು ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದಲೇ ಮಾಡುವನೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವವನೇ ಕೃತಜ್ಞನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆ ಜ್ಞಾನವು ಹುಟ್ಟಬೇಕಾದರೂ ಭಗವದನುಗ್ರಹದಿಂದಲೇ ಆಗುವದೆಂದು ತಿಳಿದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ||೩೬||

ವಾರಿಜಾಸನ ಮುಖ್ಯರಾಜ್ಞಾ
ಧಾರಕರು ಸರ್ವಸ್ವತಂತ್ರರ
ಮಾರಮಣನೆಂದರಿದು ಇಷ್ಟಾನಿಷ್ಟ ಕರ್ಮಫಲ ||
ಸಾರಭೋಕ್ತನಿಗರ್ಪಿಸಲು ಸ್ವೀ
ಕಾರಮಾಡುವ ಪಾಪಫಲಕು
ಬೇರನಾಮಕ ದೈತ್ಯರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟವರ ನೋಯಿಸುವ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ :-ವಾರಿಜಾಸನಮುಖ್ಯರು = ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಮೊದಲಾದವರು, ಆಜ್ಞಾಧಾರಕರು = ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ನಡೆಯುವವರು. ರಮಾರಮಣನು = ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಿಗೆ ಆನಂದವನ್ನು ಕೊಡಿಸುವ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನೊಬ್ಬನು ಸರ್ವಸ್ವತಂತ್ರನು ; ಎಂದರಿತು = ಎಂದು ತಿಳಿದು, ಇಷ್ಟಾನಿಷ್ಟ ಕರ್ಮಫಲ = ಪುಣ್ಯ ಪಾಪ ಕರ್ಮಗಳ ಫಲಗಳನ್ನು ಸಾರಭೋಕ್ತನಿಗೆ = ಫಲಗಳ ಸಾರವನ್ನು ಭುಂಜಿಸುವ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ, ಅರ್ಪಿಸಲು, ಸ್ವೀಕಾರಮಾಡುವನು. ಕುಬೇರನಾಮಕ = ಕುಬೇರನೆಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಶ್ರೀಹರಿಯು. ಪಾಪಫಲ = ಪಾಪಫಲಗಳನ್ನು, ದೈತ್ಯರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು, ಅವರನೋಯಿಸುವನು = ದುಃಖಪಡಿಸುವನು

ತಾತ್ಪರ್ಯ :-ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಮೊದಲಾದವರೆಲ್ಲರೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ವಶದಲ್ಲಿದ್ದು ಅವನ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವವರು. ಪರಮಾತ್ಮನೊಬ್ಬನೇ ಸರ್ವಸ್ವತಂತ್ರನೆಂದು ತಿಳಿದು ನಾವು ಮಾಡಿದ ಪುಣ್ಯ ಪಾಪ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗರ್ಪಿಸಿದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಪುಣ್ಯ ಫಲದ ಸಾರವನ್ನು ತಾನುಂಡು ತನಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿದವರಿಗೆ ಇಮ್ಮಡಿ ಮಾಡಿ

ಕೊಟ್ಟು ಸುಖಪಡಿಸುವನು. ಕುಬೇರನೆಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಪರಮಾತ್ಮನು ತನಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿದ ಪಾಪಫಲವನ್ನು ದೈತ್ಯರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಅವರನ್ನು ದುಃಖ ಪಡಿಸುವನು. ||೩೭||

ಕುಬೇರನೆಂದು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಹೆಸರೆಂದು ಪೂರ್ವ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದರು. ಆ ಹೆಸರು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಹೇಗೆ ಬಂತೆಂದರೆ ಅದನ್ನು ನಿರ್ವಚನ ಮಾಡುತ್ತಾ ಪ್ರಸಕ್ತಿಯಿಂದ ಸೂರ್ಯಾದಿ ಪದಗಳನ್ನೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪರವಾಗಿ ನಿರ್ವಚನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಕ್ರೂರದೈತ್ಯರೊಳಿದ್ದು ತಾನೆ
ಪ್ರೇರಿಸುವ ಕಾರಣದಿ ಹರಿಗೆ ಕು
ಬೇರನೆಂಬೊರು ಎಲ್ಲ ರೊಳು ನಿರ್ಗತಗತಿಗೆ ನಿರುತ ||
ಸೂರಿಗಮ್ಮಗೆ ಸೂರ್ಯನೆಂಬರು
ದೂರ ಶೋಕಗೆ ಶುಕ್ಲಲಿಂಗ ಶ
ಶೀರವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣದಲಿ ಅಕಾಯನೆನಿಸುವನು ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:— ಕ್ರೂರದೈತ್ಯರೊಳಿದ್ದು, ತಾನೆ=ಪರಮಾತ್ಮನೇಪ್ರೇರಿ ಸುವಕಾರಣದಿಹರಿಗೆ ಕುಬೇರನೆಂಬುವರು=ಕುಬೇರನೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಎಲ್ಲರೊಳು ನಿರ್ಗತಗತಿಗೆ=ನಿ=ನಿತರಾಂ=ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ(ಚೆನ್ನಾಗಿ)ಸರ್ವ ತ್ರಪ್ರವೇಶಮಾಡುವ ಯೋಗ್ಯತೆಯುಳ್ಳವನಾದುದರಿಂದ ನಿರುತ=ನಿರುತ ಯೆಂದು ಹರಿಗೆ ಹೆಸರು, ಸೂರಿಗಮ್ಮಗೆ=ಸೂರಿ=ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಂದಗಮ್ಮಗೆ=ಪಡೆಯಲ್ಪಡುವ ಸ್ಥಾನಉಳ್ಳವನಾದುದರಿಂದ ಅಥವಾ ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುವ ಸ್ವರೂಪ ಉಳ್ಳವನಾದುದರಿಂದ ಸೂರ್ಯನೆಂಬರು=ಸೂರ್ಯ ನೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿರುವುದು. ದೂರಶೋಕಗೆ=ಶೋಕದೂರನಿಗೆ ಅಂದರೆ ಶೋಕವನ್ನು ಎಂದಿಗೂ ಕಾಣದವನೆಂದರ್ಥ. ಅದಕಾರಣ ಶುಕ್ಲ=ಶುಕ್ಲ ನೆಂಬುವರು, ಲಿಂಗಶರೀರವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣದಲಿ, ಅಕಾಯನು=ಶರೀರವಿಲ್ಲದವನೆನಿಸುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:— ಕ್ರೂರರಾದ ದೈತ್ಯರಲ್ಲಿದ್ದು ಪಾಪಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಪ್ರೇರಿಸುವುದರಿಂದ “ಕುಮತೇರೀರಣಾತ್ ಕುಬೇರಃ” ಎಂಬ ನಿರ್ವಚನ ದಿಂದ ಹರಿಗೆ ಕುಬೇರನೆಂದು ಹೆಸರು. “ಸೂರಿಗಮ್ಮತ್ಪಾತ್ಸೂರ್ಯಃ” ಜ್ಞಾನಿಗಮ್ಮನಾದುದರಿಂದ ಸೂರ್ಯನೆಂದು ಹೆಸರು. “ಶುಕ್ಲಂತಚ್ಚೋಕ

ರಾಹಿತ್ಯಾತ್” ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ, ಶೋಕರಹಿತನಾದುದರಿಂದ ಶುಕ್ಲನೆಂದು ಹೆಸರು. “ಅಕಾಯೋ ಲಿಂಗವರ್ಜನಾತ್” ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಲಿಂಗಶರೀರವಿಲ್ಲದಕಾರಣ ಅಕಾಯನೆನ್ನುವರು. ಈಶಾನಾ ಸ್ತೋತ್ರಪನಿಷದ್ಭಾಷ್ಯದ ಆಧಾರದಮೇಲೆ ದಾಸಾರ್ಯರು ಈ ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ಮಾಡಿರುವರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ||೩೮||

ಸಕಲ ಪಾಪಗಳಿಂದ ಮುಕ್ತನಾಗಬೇಕೆಂಬ ಅಪೇಕ್ಷೆಯುಳ್ಳವನಿಗೆ ಹರಿನಾಮಸ್ತುರಣಗೀತಲೂ ಬೇರೇ ಸಾಧನವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಪೇಳಲೊಪವಲ್ಲದ ಮಹಾಪಾ
ಪಾಳಿಗಳ ನೊಂದೇಕ್ಷಣದಿ ನಿ
ಮೂಲಗೈಸಲುಬೇಕು ಎಂಬವಗೆಂದೆ ಹರಿನಾಮ ||
ನಾಲಿಗೆಯೊಳುಳ್ಳವಗೆ ಪರಮ ಕೃ
ಪಾಳು ಕೃಷ್ಣನು ಕೈಪಿಡಿದು ತ
ನ್ನಾಲಯದೊಳಿಟ್ಟನುದಿನದಲಾನಂದಬಡಿಸುವನು ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:—ಪೇಳಲೊಪವಲ್ಲದ=ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲದ, ಮಹಾಪಾಪಾಳಿಗಳ=ಮಹಾಪಾಪಪಂಗತಿಗಳನ್ನು (ಸಂಘಗಳನ್ನು) ಒಂದೇಕ್ಷಣದಿ, ನಿಮೂಲಗೈಸಲುಬೇಕು = ಬೇರಿಲ್ಲದೆ ಮಾಡಬೇಕು, ಎಂಬುವಗೆ=ಎಂದು ಅಪೇಕ್ಷೆಯುಳ್ಳವನಿಗೆ ಹರಿನಾಮ ಒಂದೇ (ಮುಖ್ಯ ಸಾಧನವು) ನಾಲಿಗೆಯೊಳುಳ್ಳವಗೆ=ಈ ಹರಿನಾಮವು ನಾಲಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಇರುವವನಿಗೆ ಅಂದರೆ ಹರಿನಾಮಸ್ತುರಣೆಯನ್ನು ಸರ್ವದಾ ಮಾಡುತ್ತಿರುವವನಿಗೆ ಪರಮಕೃಪಾಳು=ಪರಮದಯಾಳುವಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು, ಕೈಪಿಡಿದು, ತನ್ನಾಲಯದೊಳು=ವೈಕುಂಠದೊಳಗೆ ಇಟ್ಟು ಅನುದಿನ=ನಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ಅನಂದಪಡಿಸುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:—ಇವನು ಇಷ್ಟು ಪಾಪಗಳನ್ನು ಮಾಡಿರುವನೆಂದು ಹೇಳಲುಕೂಡ ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲದಷ್ಟು ಪಾಪಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರೂ ಆ ಎಲ್ಲಾ ಪಾಪಗಳೂ ಭಸ್ತವಾಗಬೇಕೆಂದು ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಪಕ್ಷಾತ್ತಾಪವುಳ್ಳವನಾಗಿ ಭಗವನ್ನಾಮವನ್ನು ಬಾಯಿಂದ ಉಚ್ಚರಿಸಿದರೆ, ತಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಪಾಪಗಳು ಸುಟ್ಟುಹೋಗುವವು. ಭಾಗವತಷಷ್ಠಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ “ಸ್ತೇನಃಸುರಾಪೋಮಿತ್ರಧುಕ್ ಬ್ರಹ್ಮಹಾಗು

ರುತಲ್ಪಕಃ || ಸ್ತ್ರೀ ರಾಜಪಿತೃಗೋಹಂತಾ ಯೇ ಚ ಪಾತಕಿನೋ ಪರೇ ||
 ಸರ್ವೇಷಾಮಪ್ಯುಪನತಾಮಿದಮೇವ ಸುನಿಷ್ಕೃತಂ” ಎಂದು ಹೇಳಿರುವನು.
 ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯೆ ಮೊದಲಾದ ಪಂಚ ಮಹಾಪಾತಕಗಳು, ಇನ್ನೂ ಇತರವಾ-
 ದ ಪಿತೃಹತ್ಯೆ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ಪಾಪಗಳಿಗೂ ಸಾರಾಯಣ ಸ್ಮರಣೆಯೇ
 ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯಾವನು ಸರ್ವದಾ ಭಗ-
 ವನ್ನೂ ಮೋಚಾರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವನೋ ಅವನನ್ನು ಕೃಪಾಪು-
 ವಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಕೃಪಿಸಿದನು ತನ್ನ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ
 ಇಟ್ಟು ಸರ್ವದಾ ಶಾಶ್ವತವಾದ ಸುಖವನ್ನು ಕೊಡುವನು.

ಸಂಧಿಯನ್ನು ಉಪಸಂಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ:—

ರೋಗಿಯೌಷಧಪಠ್ಯದಿಂದನಿ-

ರೋಗಿ ಯೆನಿಸುವತೆರದಿ ಶ್ರೀಮ-

ದ್ವಾಗವತ ಸುಶ್ರವಣಗೈದು ಭವಾಖ್ಯರೋಗವನು ||

ನೀಗಿಶಬ್ದಾದ್ಯವಿಳ ವಿಷಯನಿ-

ಯೋಗಿಸು ದಶೇಂದ್ರಿಯವನಿಲನೊಳು

ಶ್ರೀಗುರು ಜಗನ್ನಾಥವಿಠಲ ಪ್ರೀತನಾಗುವನು || ೪ ||

ವದ್ಯಾರ್ಥ:—ರೋಗಿ—ರೋಗಿಯು, ಔಷಧಪಠ್ಯದಿಂದ ನಿರೋಗಿ
 ಯೆನಿಸುವ ತೆರದಿ—ಆರೋಗ್ಯಪೂತನೆಂದು ಅನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವತೆರದಿ, ಶ್ರೀ-
 ಮದ್ವಾಗವತ—ಶ್ರೀಮದ್ವಾಗವತವನ್ನು, ಸುಶ್ರವಣಗೈದು—ಜಿನ್ನಾಗಿ
 ಶ್ರವಣಮಾಡಿ, ಭವಾಖ್ಯ ರೋಗವನು—ಸಂಸಾರವೆಂಬ ರೋಗವನ್ನು
 ನೀಗಿ—ಕಳೆದುಕೊಂಡು, ಶಬ್ದಾದ್ಯವಿಳ—ಶಬ್ದಸ್ಪರ್ಶ ಮೊದಲಾದ ಸಕ-
 ಲವಾದ, ದಶೇಂದ್ರಿಯ—ಚ್ಛಾನೇಂದ್ರಿಯ, ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ
 ಮಾಡುವ, ವಿಷಯ—ವಿಷಯಗಳನ್ನು, ಅನಿಲನೊಳು—ಶ್ರೀ ಭಾರತೀ
 ರಾಣಿ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣವೇವರಲ್ಲಿ, ನಿರೋಗಿಸು—ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣವೇವರೇ
 ನನ್ನೊಳಗಿದ್ದು ಮಾಡಿಸಿದರೆಂದು ತಿಳಿದು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಾಂತರ್ಗತ ಸು-
 ಮಾತ್ತನಿಗರ್ಪಿಸು. ಶ್ರೀಗುರು—ಸರ್ವಜಗದ್ಗುರುವಾದ, ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥ
 ವಿಠಲನು, ಪ್ರೀತನಾಗುವನು ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ:—ರೋಗದಿಂದ ಕಷ್ಟಪಡುತ್ತಿರುವವನು ಹೇಗೆ ಔಷಧ

ಪದ್ಯದಿಂದ ರೋಗವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವನೋ, ಹಾಗೆ ಸಂಸಾರರೋಗವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಔಷಧವು ಭಾಗವತ ಸ್ರವಣ. ಅದನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿಮಾಡಿ ಸಂಸಾರ ರೋಗವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ವಿಷಯೀಭೂತವಾದ ಶಬ್ದಸ್ಪರ್ಶಾದಿಗಳಿಂದಲೂ, ಕೈ ಕಾಲುಮೊದಲಾದ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದಲೂ, ಮಾಡುವ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಶ್ರೀ ಭಾರತೀರಮಣ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಾಂತರ್ಗತ ಪರಮಾತ್ಮನಿರ್ಗುಣವು ಶ್ರೀ ಜಗನ್ನಾಥ ವಿಠಲನು ಸುಪ್ರೀತನಾಗುವನು

ಎಂಬಲ್ಲಿಗೆ ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ರೀಡಾ ವಿಲಾಸವೆಂಬ ೧೮ ನೆಯ ಸಂಧಿಯು ಸಮಾಪ್ತವಾದುದು.

ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು:—

ಹ ರಿ ಕ ಥಾ ಮೃ ತ ಸಾ ರ.

ಕರ್ಮ ವಿವೋಚನ ಸಂಧಿಯೆಂಬ ೧೯ ನೆಯದು ಪ್ರಾರಂಭ

ಈ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯರು ಮಾಡುವ ದುಷ್ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಮುಖ್ಯ ಸಾಧನವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೊದಲು ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡಿಸುವರಾರು? ಯಾವ ರೂಪಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡಿಸುವನೆಂಬಿವೇ ನೊದಲಾದ ವಿಷಯಕ ಜ್ಞಾನವು ಅವ್ಯಕ್ತವಾದುದರಿಂದ ಸಕಲ ಚೇತನದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿರುವ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳನ್ನು ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:—

ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರಗುರು || ಪ ||

ಮೂಲನಾರಾಯಣನು | ಮಾಯಾ

ಲೋಲನಂತವತಾರನಾಮಕೆ

ವ್ಯಾಳರೂಪಜಯಾರಮಣನಾವೇಶನಿಸುವನು ||

ಲೀಲೆಗೈವಾನಂತಚೇತನ

ಜಾಲದೊಳು ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ ಬ್ರಹ್ಮಾಂ

ದಾಲಯದ ಒಳದೊರಗೆ ನೆಲಸಿಹ ತಾಂತಿಯನಿರುದ್ಧ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:— ನಾರಾಯಣನು, ಮೂಲ — ಸರ್ವ ಜಗತ್ತಿಗೂ,

ಮೂಲಕಾರಣನು ಮಾಯಾಲೋಲ—ಮಾಯಾನಾಮಕ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯಲ್ಲಿ
ಆಸಕ್ತನಾದ ವಾಸುದೇವನು, ಅನಂತವತಾರ ನಾಮಕ—ಅನಂತಾವತಾರ-
ಗಳಿಗೆ ಬೀಜಸ್ಥಾನೀಯನು, ವ್ಯಾಕರೂಪ—ಸರ್ವಾಕಾರನಾದ, ಜಯಾರಮ-
ಣನು—ಜಯಾನಾಮಕ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರ ಪತಿಯಾದ ಸಂಕರ್ಷಣನು,
ಆನೇನೇನಿಸುವನು—ಸಕಲ ಚೇತನರಲ್ಲಿ ಅವಿಷ್ಣುನಾದುದರಿಂದ ಆನೇನೇ-
ದೇನಿಸುವನು, ಅನಂತಚೇತನ ಜಾಲದೊಳು—ಅನಂತಾನಂತ ಜೀವಸಂಘ-
ದೊಳಗೆ, ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ—ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ ರೂಪಿಯು, ಲೀಲೆಗೈವ—ಕರ್ಮಗ-
ಳನ್ನು : ಮಾಡಿ ಮಾಡಿಸುತ್ತ ಆಟವಾಡುತ್ತಿರುವನು. ಶಾಂತಿಯನಿರುದ್ಧ—
ಶಾಂತೀರಮಣನಾದ ಅನಿರುದ್ಧನು. ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಾಲಯದ—ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ-
ವೆಂಬ ಮನೆಯು, ಒಳ ಹೊರಗೆ, ನೆಲಸಿಹ—ವಾಸವಾಡುತ್ತಿರುವನು. ||೧||

ತಾತ್ಪರ್ಯ:—ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಜನು, ಲಕ್ಷ್ಮೀ-
ಸಮೇತನಾಗಿ ಒಂದೇ ರೂಪದಿಂದ ಇರುವನು. ಅನೇಕ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಮೂ-
ಲ ಕಾರಣನಾಗಿರುವನು. ಸೃಷ್ಟಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಾಸುದೇವ, ಸಂಕರ್ಷಣ,
ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ, ಅನಿರುದ್ಧನೆಂಬ ೪ ರೂಪಗಳನ್ನು ಧರಿಸುವನು. ಈ ೪ ರೂ-
ಪಗಳಿಗೂ, ಹೆಂಡತಿಯರಾಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರು ಮಾಯಾ,
ಜಯಾ, ಕೃತಿ, ಶಾಂತಿಯೆಂದು ೪ ರೂಪಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ
ವಾಸುದೇವಾದಿ ೪ ರೂಪಗಳಿಗೆ ಪತ್ನಿಯಾಗುವರು. ಈ ೪ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ
ಮಾಯಾಪತಿಯಾದ ವಾಸುದೇವನು, ಅನಂತಾನಂತವಾದ ಭಗವದವತಾರ-
ಗಳಿಗೆ ಬೀಜಭೂತನಾದವನು. ಜಯಾ ಪತಿಯಾದ ಸಂಕರ್ಷಣನು, ಶೇಷ
ರೂಪದಿಂದ ಶೇಷಾಂತರ್ಗತನಾಗಿ, ಸಕಲ ಚೇತನರೊಳಗೂ ಪ್ರವಿಷ್ಟ-
ನಾಗಿ ಅಂತರೂಪಿ ಎಂದೆನಿಸುವನು. ಕೃತಿಪತಿ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನು ಸಕಲ
ಚೇತನರಲ್ಲಿದ್ದು ನಾನಾವಿಧ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಮಾಡಿಸುತ್ತ ಕ್ರೀಡಿಸು-
ತ್ತಿರುವನು. ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ ಒಳಗೂ ಹೊರಗೂ ಶಾಂತೀಪತಿಯಾದ ಅನಿರು-
ದ್ಧನು ವಾಸವಾಗಿರುವನು. ||೧||

ಐದುಕಾರಣರೂಪ ಇಪ್ಪ

ತ್ತೈದು ಕಾರ್ಯಗಳೆನಿಸುವವು ಆ

ಶೈದುರೂಪದಿರಮಿಸುತಿಪ್ಪನು ಈ ಚರಾಚರದೀ ||

ಭೇದವರ್ಜಿತ ಮೂಜಗಜ್ಜ

ಸ್ವಾದಿಕಾರಣಮುಕ್ತಿ ದಾಯಕ

ಸ್ವೋದರದೊಳಿಟ್ಟಿಲ್ಲರನು ಸಂತೈಸ ಸರ್ವಜ್ಞಾ || ೨ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:—ಐದು ಕಾರಣರೂಪ—ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ನಾರಾಯಣಾ-
ಣಾದಿ ೫ ರೂಪಗಳು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣರೂಪಗಳಾಗಿರುವವು. ಇಪ್ಪತ್ತೈದು-
ದು ಕಾರ್ಯಗಳೆನಿಸುವವು—ಈ ನಾರಾಯಣಾದಿ ೫ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು
ರೂಪದಲ್ಲೂ ೫-೫ ರೂಪಗಳಂತೆ ಅಂದರೆ; ನಾರಾಯಣನಲ್ಲಿ ನಾರಾಯಣ
ನಾರಾಯಣ; ನಾರಾಯಣ ವಾಸುದೇವ; ನಾರಾಯಣ ಸಂಕರ್ಷಣ ನಾ-
ರಾಯಣ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ ನಾರಾಯಣಾನಿರುದ್ಧನೆಂದು ೫ ರೂಪಗಳು; ಇದ-
ರಂತೆ ವಾಸುದೇವಾದಿ ೪ ರೂಪಗಳಲ್ಲೂ ವಾಸುದೇವ ನಾರಾಯಣ ವಾಸು-
ದೇವ ವಾಸುದೇವ; ವಾಸುದೇವ ಸಂಕರ್ಷಣ; ಇದೇಪ್ರಕಾರ ೫
ರೂಪಗಳಲ್ಲೂ ೫-೫ ರೂಪಗಳಂತೆ ೨೫ ರೂಪಗಳು ಕಾರ್ಯರೂಪವಾದ
ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯರೂಪಗಳಾಗಿರುವವು. ಈಚರಾಚರದಿ— ಈ ಚರಾಚರಾ
ಖ್ಯ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಆರೈದು ರೂಪದಿ— ಕಾರಣರೂಪಗಳು ೫; ಕಾರ್ಯ
ರೂಪಗಳು ೨೫; ಒಗೆಗೆ ೩೦ ರೂಪಗಳಿಂದ ರಮಿಸುತ್ತಿವೆನು—ಸರ್ವ-
ತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿ ಕ್ರೀಡಿಸುತ್ತಿರುವನು. ಭೇದವರ್ಜಿತ—ಈ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ
ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಭೇದವಿಲ್ಲದವನು ಮೂಜಗ ಜನ್ಮಾದಿಕಾರಣ—ಈ ಮೂ-
ರು ಲೋಕದ ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಕಾರಣನು; ಮುಕ್ತಿದಾಯಕ—ಮುಕ್ತಿ-
ಯನ್ನು ಕೊಡುವವನು; ಸರ್ವಜ್ಞ—ಸರ್ವವೂ ತಿಳಿದವನು. ಇಂತಹಾ
ಸ್ವಾಮಿಯು ಸ್ವೋದರದೊಳಿಟ್ಟಿ—ತನ್ನ ಉದರದೊಳಗೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು
ಎಲ್ಲರನು ಸಂತೈಸ—ಸಮಾಧಾನಗೊಳಿಸುವನು || ೨ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ:—ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ನಾರಾಯಣ ವಾಸುದೇವ
ಸಂಕರ್ಷಣ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ ಅನಿರುದ್ಧ ಎಂಬೀ ೫ ರೂಪಗಳು ಕಾರಣರೂಪ-
ಗಳೆನಿಸುವವು. ಘಟ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಹೇಗೆ ಮೃತ್ತಿಕೆಯು ಕಾರಣವೋ ಹಾಗೆ
ಜಗತ್ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಈ ರೂಪಗಳು ಕಾರಣವು. ನಾರಾಯಣಾದಿ ಒಂದೊಂದು ರೂ-
ಪದಲ್ಲೂ ನಾರಾಯಣಾದಿ ೫ ರೂಪಗಳಿದ್ದು ಕಾರ್ಯರೂಪವಾದ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ
ಕಾರ್ಯರೂಪಗಳಾಗಿರುವವು. ಅಂತು ನಾರಾಯಣಾದಿ ೫ ಕಾರಣ ರೂಪಗಳು.

ಒಂದೊಂದರೊಳಗೆ ೫-೫ರಂತೆ ಕಾರ್ಯರೂಪಗಳು ೨೫ ಹೀಗೆ ೩೦ ರೂಪಗಳಿಂದ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿ ಆನಂದಪಡುತ್ತಿರುವನು. ಆದರೂ ಈ ರೂಪಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಭೇದವಿಲ್ಲದಿರುವನು. ಅಂದರೆ ಗುಣಭೇದವಿಲ್ಲವೆಂದರ್ಥ ರೂಪಭೇದಗಳೂ ನಾಮಭೇದಗಳು ಮಾತ್ರ ಉಂಟು. ಬಂಗಾರದಿಂದ ಅನೇಕ ತರಹಾ ಒಡನೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದರೆ ಒಡನೆಗಳ ರೂಪಭೇದದಿಂದ ನಾಮಭೇದಗಳು ಮಾತ್ರ ಏರ್ಪಡುವುವೇ ಹೊರತು ಬಂಗಾರದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಭೇದವಿರುವುದಿಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆಯೇ, ಮೂಲರೂಪ ಅಂಶರೂಪ ಮೊದಲಾದ ಕಾರಣ ಕಾರ್ಯ ರೂಪಗಳಿಗಾಗಲೀ ರಾಮ, ಕೃಷ್ಣ, ಮತ್ಸ್ಯ, ಕೂರ್ಮ ಮೊದಲಾದ ಅವತಾರ ರೂಪಗಳಲ್ಲಾಗಲೀ ರೂಪಭೇದದಿಂದ ನಾಮಭೇದ ಮಾತ್ರ ಏರುವವೇ ಹೊರತು ಆನಂದಾದಿಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಭೇದವಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿಕರ್ತನು; ಆದಿಶಬ್ದದಿಂದ ಸಂರಕ್ಷಣ, ಸಂಹಾರ, ಮೊದಲಾದುವುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡುವವನು ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ತನ್ನ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಜೀವರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವವನು.

ಕಾರ್ಯಕಾರಣಕರ್ತೃಗಳೊಳು ಸ್ವ
ಭಾರ್ಯರಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಕಪಿಲಾ
ಚಾರ್ಯಕ್ರೀಡಿಸುತಿಪ್ಪ, ತನ್ನೊಳು ತಾನೆ ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಲೀ ||
ಪ್ರೇರ್ಮನಲ್ಲ ರಮಾಬ್ಧ ಭವಭವ
ರಾರ್ಯರಕ್ಷಿಸಿ ಶಿಕ್ಷಿಸುವನು ಸ್ವ
ವೀರ್ಮದಿಂದಲಿ ದಿವಿಜದಾನವ ತತಿಯದಿನದಿನದಿ || ೩ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:-ಕಾರ್ಯಕಾರಣ ಕರ್ತೃಗಳೊಳು=ಕಾರ್ಯವಸ್ತುಗಳಲ್ಲೂ, ಕರ್ತೃಗಳಲ್ಲೂ, ಸ್ವಭಾರ್ಯರಿಂದೊಡಗೂಡಿ=ತನ್ನ ಹೆಂಡರಿಂದೊಡಗೂಡಿ, ಕಪಿಲಾಚಾರ್ಯ= “ ಕಂ ಸುಖಂ ವಿಭುತೀತಿ ಕಪಿಃ ಲಾತೀತಿ ಲಃ ಲೋಕ ಗುರುತ್ವಾದಾಚಾರ್ಯಃ=ಸಚಾಸೌ ಕಪಿಲಾಚಾರ್ಯ ” ಎಂಬವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಸುಖವನ್ನು ಪಾನ ಮಾಡುವುದರಿಂದಲೂ, ಸರ್ವರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದರಿಂದಲೂ, ಕಪಿಲನೆಂದು ಹೆಸರು. ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಗೂ ಉಪದೇಷ್ಯನಾದುದರಿಂದ ಆಚಾರ್ಯನೆಂದು ಹೆಸರು. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುಸಹಸ್ರನಾಮದಲ್ಲಿ “ ಮಹರ್ಷಿಃ ಕಪಿಲಾಚಾರ್ಯ ” ಎಂದು

ಹೇಳಿರುವರು. ಇಂತಹಾ ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನೊಳು ತಾನೇ, ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಲಿ= ತನ್ನಿಚ್ಛೆಯಿಂದಲೆ, ಕ್ರೀಡಿಸುತ್ತಿಪ್ಪ=ಲೀಲೆಮಾಡುತ್ತಿರುವನು. ತಾನು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಪ್ರೇರಕನೇ ಹೊರತು, ಪ್ರೇರಣನಲ್ಲ=ತಾನುಒಬ್ಬರಿಂದ ಪ್ರೇರಣನಲ್ಲ, ಅಂದರೆ ತನಗೆ ಯಾರೂ ಪ್ರೇರಕರಿಲ್ಲ. ರಮಾಬ್ಜ ಭವ ಭವರ=ರಮಾ=ರಮಾದೇವಿಯರು ಅಬ್ಜ ಭವ=ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ಭವರ=ರುದ್ರದೇವರು ಇವರಿಗೆ ಆರ್ಯ=ಹಿರಿಯವನೆಂದೆನಿಸಿದ, ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಸ್ವವೀರ್ಯದಿಂದಲಿ=ತನ್ನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದಲೆ, ದಿವಿಜ=ದೇವತೆಗಳು ದಾನವ=ದೈತ್ಯರು ಇವರುಗಳ ತತಿಯ=ಸಮಾಹವನ್ನು, ದಿನದಿನದಿ=ಪ್ರತಿದಿನಸದಲ್ಲೂ ರಕ್ಷಿಸಿ ಶಿಕ್ಷಿಸುವನು, ದೇವಸಂಘವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವನು; ದಾನವಸಂಘವನ್ನು ಶಿಕ್ಷಿಸುವನೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:—ಕಾರ್ಯವಾದ ಒಂದೊಂದು ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೂ ಕಾರಣ ಕರ್ತೃಗಳು ಇದ್ದೇ ಇರುವರು. ಘಟವು ಕಾರ್ಯವು ಇದಕ್ಕೆ ಮೃತ್ತಿಕೆಯು ಕಾರಣ; ಅವಾಂತರಕಾರಣ ದಂಡ ಮೊದಲಾದವು; ಕರ್ತಾ ಕುಂಬಾರನು. ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ರೇತಸ್ಸು ಕಾರಣ; ಸ್ತ್ರೀ ಅವಾಂತರಕಾರಣ; ಪುರುಷನು ಕರ್ತ; ಹೀಗೆ ಉಹಿಶಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಕಾರ್ಯವಸ್ತು, ಕಾರಣವಸ್ತು, ಕರ್ತೃಗಳು ಇವುಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ರಮಿಸುವನು. ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಸಕಲರಿಗೂ ಪ್ರೇರಕನು ತಾನೇ; ತನಗೆ ಪ್ರೇರಕರು ಮತ್ತಾರೂ ಇಲ್ಲ. ಲಕ್ಷ್ಮೀ, ಬ್ರಹ್ಮಾ ವಾಯು, ರುದ್ರ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ವ್ಯಾಮಿಯೆನಿಸಿದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ದೇವಸಂಘವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಾ ದೈತ್ಯಸಂಘವನ್ನು ಶಿಕ್ಷಿಸುತ್ತಾ ಕ್ರೀಡಿಸುವನು. || ೩ ||

ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನು ಜಡಚೇತನಾತ್ಮಕ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿ ಸಕಲ ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ ನಿರ್ಲಿಪ್ತನಾಗಿರುವನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:—

ಈ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತಿನೊಳಗಾ-
ಕಾಶದೊಳಗಿರುತಿಪ್ಪ ವ್ಯಾಪ್ತಾ-
ವೇಶನವತಾರಾಂತರಾತ್ಮಕನಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮ ||
ನಾಶರಹಿತ ಜಗತ್ತಿನೊಳಗವ-
ಕಾಶದನು ತಾನಾಗಿ ಯೋಗೀ-

ಶಾಶಯಸ್ಥಿತ ತನ್ನೊಳಗೆಲ್ಲರನಿಟ್ಟು ಸಲಹುವನು || ೪ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:— ಈ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತಿನೊಳಗೆ=ಈ ಸಕಲ ಪ್ರಪಂಚ ದೊಳಗಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಮೊದಲು ತೃಣಜೀವರವರೆಗೂ ಇರುವ ಸರ್ವ ಜೀತನರಲ್ಲೂ, ಘಟಪಟಾದಿ ಸಕಲ ಜಡಗಳಲ್ಲೂ, ಆಕಾಶದೊಳು=ಅನ-ಕಾಶವುಳ್ಳ ಎಲ್ಲಾ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲೂ, (ಉಪಲಕ್ಷ್ಯದಿಂದ ಜಡವಾದ ಉದಕ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.) ಹೀಗೆ ಸರ್ವ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲೂ, ವ್ಯಾಪ್ತ=ವ್ಯಾಪ್ತರೂಪನಾಗಿಯೂ, ಅನೇಶನು=ಅನೇಶರೂಪನಾಗಿಯೂ, ಅನತಾರ=ಅನತಾರರೂಪನಾಗಿಯೂ, ಅಂತರಾತ್ಮಕನಾಗಿ=ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ರೂಪನಾಗಿಯೂ, ನಾಶರಹಿತ=ಜೀವರಂತೆ ಸ್ಥೂಲದೇಹ ನಾಶವಾಗಲಿ, ಲಿಂಗಶರೀರ ನಾಶವಾಗಲಿ ಇಲ್ಲವೆಂದರ್ಥ. ಯೋಗೀಶಾಶಯಸ್ಥಿತ=ಯೋಗಿಗಳ ಹೃದಯಾಕಾಶನಿವಾಸಿಯಾದ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನು, ಜಗತ್ತಿನೊಳಗೆ, ಅವ-ಕಾಶದನು ತಾನಾಗಿ=ಸರ್ವಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ವಾಸಮಾಡಲು ಅವಕಾಶ ಕೊಡುವವನು ತಾನಾಗಿ, ಎಲ್ಲರ=ಸಕಲಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು, ತನ್ನೊಳಗೆಟ್ಟು ಸಲಹುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:— ಉದಕ, ಆಕಾಶ, ಸರ್ವತ ಮೊದಲಾದ ಜಡಗಳಲ್ಲೂ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಮೊದಲು ತೃಣಜೀವರವರೆಗೂ ಎಲ್ಲಾ ಜೀತನರುಗಳಲ್ಲೂ ತದ್ರೂಪ ತದಾಕಾರನಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ರೂಪಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಪ್ತರೂಪನೆಂದು ಹೆಸರು. ಬಲರಾಮ, ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ, ಸಾಂಬ ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲಿ ಪ್ರವಿಷ್ಟವಾದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯ ಭಿನ್ನಾಂಶಗಳಿಗೆ ಅನೇಶರೂಪನೆಂದು ಹೆಸರು. ರಾಮ ಕೃಷ್ಣಾದಿಗಳು ಅನತಾರ ರೂಪಗಳು. ಸರ್ವಪ್ರಾಣಿಗಳ ಅಂತರ್ಯಾಮಿರೂಪವು ಅಂತರಾತ್ಮಕವು. ಹೀಗೆ ೪ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವನು. ಆದರೂ ಎಲ್ಲರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಗೋಚರನಾಗನು. ಕಣ್ಣಿಗೆಕಾಣದಮೇಲೆ ಇಲ್ಲವೆಂದೇಕೆ ಹೇಳಬಾರದೆಂದರೆ, ಯೋಗೀಶಾಶಯ ಸ್ಥಿತನೆಂದರು. ಯೋಗಿಗಳು ತಮ್ಮ ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿರುವರು. ನಾನು ಕಾಣದ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದೇ? ಇಂಡಿಯಾ ದೇಶದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯನ್ನು ನಾನು ನೋಡದಮಾತ್ರದಿಂದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾದೀತೆ? ನೋಡಿದವರು ಬಹುಜನರಿರುವುದರಿಂದ ಹಾಗೆಹೇಳಲು ಆಗ್ತು.

ವುದಿಲ್ಲ. ಚಕ್ರವರ್ತಿಯನ್ನು ಕಾಣಬೇಕಾದರೆ ಅವಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಪ್ರಸುತ್ಯಗೆ-
ಳನ್ನು ಯಾವರೀತಿ ಮಾಡಬೇಕೋ ಅದರಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕಾಣವು-
ದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ತಪಸ್ಸು ನೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಸಾಧಿಸಬೇಕೆಂದು
ತಾತ್ಪರ್ಯ. ನಾಶ ರಹಿತನೆಂದರೆ ಜೀವರಿಗೂ ನಾಶವಿಲ್ಲ. ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ
ನಾಶವಿಲ್ಲ. ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವೇನೆಂದರೆ, ಜೀವನಿಗೆ ನಾಶವಿಲ್ಲದಿದ್ದ-
ರೂ ಜೀವರಿಗೆ ಬರತಕ್ಕ ಸ್ಥೂಲ ಶರೀರಗಳಿಗೆ ನಾಶ ಉಂಟು. ಕಡೆಗೆ
ಲಿಂಗ ಶರೀರ ನಾಶವಾಗುವುದು. ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಇಂತಹಾ ನಾಶವೂ ಇಲ್ಲ.
ಪರಮಾತ್ಮನ ಶರೀರಕ್ಕೂ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ ಭೇದವಿಲ್ಲ. ಜೀವರಿಗೂ ಜಡ
ದೇಹಗಳಿಗೂ ಭೇದ ಉಂಟು. ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀವರಿಗೆ ದೇಹ ನಾಶ ಉಂಟು.
ಪರಮಾತ್ಮನಿಗಿಲ್ಲ. ಇಂತಹಾ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತನ್ನೊಳಗೆ
ವಾಸಮಾಡಲು ಅವಕಾಶ ಕೊಟ್ಟು ಒಳಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ರಕ್ಷಿಸುವನು.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದುದನ್ನೇ ವಿಶದ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ:—

ದಾರು ಪಾಪಾಣಗತ ಪಾವಕ

ಬೇರೆಬೇರಿಪ್ಪಂತೆ ಕಾರಣ

ಕಾರ್ಯಗಳ ಒಳಗಿದ್ದು ಕಾರಣಕಾರ್ಯನೆಂದೆನಿಸಿ ||

ತೋರಿಕೊಳ್ಳದೆ ಎಲ್ಲರೊಳು ವ್ಯಾ-

ಪಾರ ಮಾಡುವ ಯೋಗ್ಯತೆಗಳನು

ಸಾರ ಫಲಗಳನುಣಿಸಿ ಸಂತೈಸುವ ಕೃಪಾಸಾಂದ್ರಾ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:—ದಾರು = ಕಟ್ಟಿಗೆಯೊಳಗೂ, ಪಾಪಾಣಗತ =
ಕಲ್ಲುಗಳೊಳಗೂ ಇರುವ, ಪಾವಕ = ಅಗ್ನಿಯು, ಬೇರೆಬೇರಿಪ್ಪಂತೆ,
ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪತ್ಯೇಕವಾಗಿರುವಂತೆ, ಕಾರಣ = ಕಾರಣವಸ್ತುಗಳು, ಕಾರ್ಯ-
ಗಳ=ಕಾರ್ಯವಸ್ತುಗಳು, ಇವುಗಳ, ಒಳಗಿದ್ದು, ಕಾರಣ ಕಾರ್ಯನೆಂದೆನಿಸಿ=
ತಾನೇಕಾರಣನೂ, ಕಾರ್ಯನೂ ಆಗಿ, ಆಯಾ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿ,
ತೋರಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ=ಯಾರಿಗೂ ಗೋಚರನಾಗದೆ, ಕೃಪಾಸಾಂದ್ರ=ದಯಾ-
ಪೂರ್ವನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಎಲ್ಲರೊಳು, ವ್ಯಾಪಾರಮಾಡುವ=ಸಕಲರಲ್ಲೂ
ಇದ್ದು ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಮಾಡಿಸುವನು. ಯೋಗ್ಯತೆಗಳನುಸಾರ=ಅವ-
ರವರಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ, ಫಲಗಳನ್ನುಣಿಸಿ, ಸಂತೈಸುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:—ಕಾಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲುಗಳಲ್ಲೂ ಸಹ ಅಗ್ನಿಯು ಇದ್ದೇ ಇರುವನು ಅದರೂ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಕಾಷ್ಟವನ್ನು ಮಥನ ಮಾಡಿದರೆ ಅಗ್ನಿಯು ಕಾಣುವುದು. ಕಲ್ಲಿನಿಂದ ಕಲ್ಲನ್ನು ಹೊಡೆದರೆ ಬೆಂಕಿ ಬೀಳುವುದು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಗೆಯು ಕಾರಣವು, ಅಗ್ನಿಯು ಕಾರ್ಯವೂ ಆಗಿರುವುವು. ಇದರಂತೆ ಕಲ್ಲು ಕಾರಣ, ಕಾರ್ಯವು ಅಗ್ನಿ. ಅಗ್ನಿಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಬೇಧವಿಲ್ಲ. ಕಾರಣ ವಸ್ತು ಬೇರೆ, ಕಾರ್ಯವಸ್ತು ಬೇರೆಯಾಗಿ ಕಾಣುವುದು. ಕಾಷ್ಟದಲ್ಲಿರುವಾಗ್ನಿಯು ಕಾಷ್ಟಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದೆ ಹೇಗೆ ನಿರ್ಲಿಪ್ತವಾಗಿರುವದೋ ಹಾಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಕಾರ್ಯಕಾರಣ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ಲಿಪ್ತನಾಗಿರುವನು. ಕಾಷ್ಟದಲ್ಲಿರುವಾಗ್ನಿಯನ್ನು ಯಾರೂ ಕಾಣುವಂತಿಲ್ಲ. ಮಥನ ಮಾಡಿದರೆ ಗೋಚರಿಸುವದು. ಅದರಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಕಾಣುವಂತಿಲ್ಲ. ಯೋಗಿಗಳು ಯೋಗರೂಢರಾಗಿ ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವರು. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಾರಣ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿಯೂ ಕಾರ್ಯವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ತದಾಕಾರನಾಗಿ, ತಚ್ಛಬ್ದ ವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದು ಅವರವರ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ತಾನು ಮಾಡಿ ಅವರಿಂದಲೂ ಮಾಡಿಸುವನು. ಮತ್ತೂ ಆ ಸಂಬಂಧವಾದ ಫಲಗಳನ್ನು ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಅವರಿಗುಣಿಸುವನು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಕೃಪಾಸಾಂದ್ರನೆಂದರು. ಜೀವರುದ್ಧಾರಕ್ಕೋ ಸ್ವರವೇ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ತಾನು ಮಾಡಿ ಫಲವನ್ನು ಜೀವರಿಗೆ ಉಣಿಸುವುದರಿಂದ ಕರುಣಾ ಪೂರ್ಣನೆಂದು ಹೇಳಿದರು.

ಉರ್ಮಿಗಳವೋಲಿಪ್ಪ ಕರ್ಮ

ಕರ್ಮ ಜನ್ಯ ಫಲಾ ಫಲಂಗಳೆ

ನಿರ್ಮಲಾತ್ಮನು ಮಾಡಿ ಮಾಡಿಸಿ ಉಂಡುಣಿಸುತಿಪ್ಪ ||

ನಿರ್ಮಮ ನಿರಾಮಯ ನಿರಾಶ್ರಯ

ಧರ್ಮವಿದ್ಧರ್ಮಾತ್ಮ ಧರ್ಮಗ

ದುರ್ಮತಿ ಜನರೊಲ್ಲನಪ್ರತಿಮಲ್ಲ ಶ್ರೀನಲ್ಲಾ

||೬||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:—ಉರ್ಮಿಗಳವೋಲಿಪ್ಪ - ಸಮುದ್ರದ ಅಲೆಗಳಂತೆ ಒಂದರ ಹಿಂದೆ ಒಂದಾಗಿ ಬರುತ್ತಿರುವ, ಕರ್ಮ = ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದು; ಅಕರ್ಮ-ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಬಿಡುವುದು

ಎನು ಮಾಡುವೆಯೆಂದು ಕೇಳಿದನು. ಆಗ ಅರ್ಜುನನು ಹೇಳಿದುದೇನೆಂದರೆ, ಮುಖ್ಯಭಾಷಿತೃತ್ವಯು ನಿರ್ಣಯ ೨೭ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ “ತಮಾಹ ಗಾಂಡೀವಂ ದಾತುಂ ಯೋವದೇತ್ತದ್ವಧೋ ಮಯಾ | ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ ತಸ್ತತೋಹ ಸ್ಮಿ ನೃಪ ಮಿತ್ಯಾಹತಂ ಹರಿಃ || ಸತ್ಯಸ್ಯ ವಚನಂ ಶ್ರೇಯಃ ಸತ್ಯ ಜ್ಞಾನಂತು ದುಷ್ಕರಂ || ಯತ್ಸತಾಂ ಹಿತಮತ್ಯಂತಂ ತತ್ಸತ್ಯ ಮಿತಿ ನಿಶ್ಚಯಃ || ಧರ್ಮಸ್ಯಾಚರಣಂ ಶ್ರೇಯೋ ಧರ್ಮ ಜ್ಞಾನಂತು ದುಷ್ಕರಂ || ಯಃ ಸ ತಂ ಧಾರಕೋ ನಿತ್ಯಂ ಸಧರ್ಮ ಇತಿ ನಿಶ್ಚಯಃ || ಕೌಶಿಕಾಖ್ಯೋ ಬ್ರಹ್ಮಣೋಹಿ ಲೀನಂ ಗ್ರಾಸು ಜನಂ ಕ್ವಚಿತ್ || ತಸ್ಯ ರೇಷ್ವಭಿಧಾರೈವ ನಿರಯಂ ಪ್ರತ್ಯ ವದ್ಯತ || ಕೃಷ್ಣಾಪ್ಯಾಭೋ ಮೃಗಂ ಹತ್ವಾ ಮಾತಾ ಪಿತೃ ನಿಮಿತ್ತತಃ || ಭಕ್ತುರ್ನವಭ್ಯಗಾತ್ಸ್ವರ್ಗ ಮಸುರೋಸೌ ಮೃಗೋಯತಃ || ಉಪ್ರವಾಯ ಲೋಕಸ್ಯ ತಪಶ್ಚ ರತಿ ದುರ್ಮತಿಃ || ತಸ್ಮಾತ್ಸದ್ಧಾರಕೋ ಧರ್ಮಃ ಇತಿ ಕೃತ್ವಾವಿ ನಿಶ್ಚಯಂ || ಮಾ ನೃಪಂಜಹಿ ಸತ್ಯಾಂಶ್ಚಂ ಕುರುವಾಚಾ ತಿರಸ್ಕರು || ಇತ್ಯುಕ್ತೋ ಬಹುಧಾನಿಂದತ್ ಕ್ರೋಧಾ ದೇವಾರ್ಜುನೋ ನೃಪಂ || ೧೦೩ || ೧೦೪ || ೧೦೫ || ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾಚಾತ್ಮನಾಶಾಯ ವಿಕೋಶಂ ಕೃತವಾಸಸಿಂ || ಪುನಃ ಕೃಷ್ಣೇನ ಪೃಷ್ಠಸ್ತ ಸ್ವಾಭಿಪ್ರಾಯಮವಾಚಹ || ೧೦೬ || ತಚ್ಛೃತ್ವಾಗರ್ಹಯಿತ್ವೇನಂ ಪುನರಾಹ ಜನಾರ್ದನಃ || ಮತಿ ಪೂರ್ವಂ ದೇಹ ನಾಶಾತ್ಪಾಪಂ ಮಹದವಾಪ್ಯತೆ || ಆತೋಮಾತ್ಮಜ ದೇಹಂತು ಕುರುಜಾತ್ಮ ಪ್ರಶಂಸನಂ || ೧೦೭ || || ೧೦೮ || ವಧೋಗುರೂಣಾಂ ತ್ವಂಕಾರಃ ಸ್ವಪ್ರಶಂಸೈವಚಾತ್ಮನಃ || ಇತ್ಯುಕ್ತಸತ್ವಹಂಕಾರಾಚ್ಛೃತಂ ಸಸ್ವಗುಣಾನಲಂ || ೧೦೯ || ಗುರುನಿಂದಾತ್ಮ ಪೂಜಾಚಧರ್ಮಾಯನಭವೇತ್ ಕ್ವಚಿತ್ || ತಥಾಪ್ಯರ್ಜುನಹಾರ್ದಂ ತತ್ಸಂ ಪ್ರಕಾಶ್ಯ ಜನಾರ್ದನಃ || ತಸ್ಯಲಜ್ಜಾಂಸಮತ್ಪಾದ್ಯ ನಾಶಯಿತ್ವಾಚತಂ ಮದಂ || ನಾಹಂವೇದ ಪರಂಧರ್ಮಂ ಕೃಷ್ಣ ಏವ ಗತಿರ್ಮಮ || ಇತಿ ಭಾವಂಸಮುತ್ಪಾದ್ಯದೋಷಾನ್ನಾಶಯಿತುಂ ಹರಿಃ || ಕಾರಯಾಮಾ ಸಕತ್ಸರ್ವಮರ್ಜುನೇ ನಜಗತ್ಪತಿಃ || ೧೧೦ || ” ಅರ್ಜುನನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಕುರಿತಂತೆಂದನು:—

ಕೃಷ್ಣ ! ಗಾಂಧೀವನನ್ನು ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಗೆ ಕೊಡೆಂದು ಯಾವನು ಹೇಳುವನೋ ಅವನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವೆನೆಂದು ನಾನು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ

ಮಾಡಿದ್ದೆನು; ಅದನ್ನು ಸತ್ಯಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಧರ್ಮರಾಜನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವೆನೆಂದನು.

ಕೃಷ್ಣ:— ಎಲೈ ಪಾರ್ಥ! ಸತ್ಯವನ್ನು ವಾಲಿಸುವುದೇನೋ ಉತ್ತಮವಾದುದೇ! ಆದರೆ; ಸತ್ಯವೆಂದರೇನು? ಅದನ್ನು ಬಲ್ಲೆಯಾ? ಸತ್ಯದ ಅರ್ಥಜ್ಞಾನವನ್ನು ಮಾತ್ರ ತಿಳಿಯುವುದು ಕಷ್ಟ. ಕಂಡದ್ದು ಕಂಡಹಾಗೆ ಹೇಳುವುದು ಸತ್ಯವಲ್ಲ. ಯಾವುದನ್ನು ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಹಿತವಾಗುವುದೋ ಅದನ್ನು ಮಾಡುವುದು, ಅಥವಾ ಹೇಳುವುದು ಸತ್ಯವು. ಇದರಂತೆ ಧರ್ಮವನ್ನು ಆಚರಿಸುವುದು ಪುಣ್ಯನಾಥನವು; ಧರ್ಮದ ಅರ್ಥಜ್ಞಾನವು ಮಾತ್ರ ಆಗುವುದು ಕಷ್ಟ. ಕೇಳು! ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಕಾಶಿಕನೆಂಬ ಒಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿದ್ದನು. ಅವನು ಸತ್ಯವಾದಿಯೆಂದು ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿದ್ದನು, ಹೀಗಿರಲು ಒಂದು ದಿವಸ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಕೆಲವು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ತಮ್ಮನ್ನು ಅಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಕಳ್ಳರಿಗೆ ಹೆವಲಿ ಈ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಆಶ್ರಮವನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಮರೆಯಾದರು. ಹಿಂದೆಯೇ ಕಳ್ಳರು ಬಂದು ಸತ್ಯವಾದಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಎಲ್ಲದ್ದಾರೆಂದು ಕೇಳಲು ಸತ್ಯವಾದಿಯು, ಆ ಕಳ್ಳರಿಗೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಇರುವ ಸ್ಥಳವನ್ನು ತೋರಿಸಿಬಿಟ್ಟನು. ಕಳ್ಳರು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು ಹೊಡೆದು ಅವರ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಅವಹರಿಸಿದರು. ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣತ್ವಕ್ಕೆಯು ಸತ್ಯವಾದಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಬಂತು. ಅವರಿಂದ ಆತನು ಘೋರವಾದ ನರಕವನ್ನನುಭವಿಸಿದನು. (೨) ಒಬ್ಬ ಬೇಡನು ತಂದೆ ತಾಯಿಗಳಿಗೆ ಆಹಾರಕ್ಕೋಸ್ಕರವಾಗಿ ಒಂದು ಮೃಗವನ್ನು ಕೊಂದನು. ಆ ಮೃಗವು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಒಬ್ಬ ಅಸುರನು. ಲೋಕಹಂಸೆಗಾಗಿ ತವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವನನ್ನು ಕೊಂದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಇವನಿಗೆ ಸ್ವರ್ಗಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಜ್ಜನರನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸುವುದೇ ಧರ್ಮ. ಹೀಗೆ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ, ಅಣ್ಣನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವ ಉದ್ಯೋಗವನ್ನು ಒಟ್ಟು ರಾಜನನ್ನು ನಿಂದನೆಮಾಡಿಬಿಡು! ದೊಡ್ಡವರನ್ನು ನಿಂದನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಅಸುರ ಹತ್ಯಮಾಡಿದ ಹಾಗಾಗುವುದು. ಅದರಿಂದಲೇ ಸತ್ಯಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಉತ್ಥವನಾಗುವೆಂದನು.

ಅರ್ಜುನನು ಈ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಧರ್ಮರಾಜನನ್ನು ನೀನು ನಿಂದ್ಯವಾದ ದ್ರೋತ ಮೊದಲಾದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿದವನು! ಕೃತಘ್ನನು!

ಕೈಲಾಗದವನು! ಪರರನ್ನು ದೂಷಿಸುತ್ತಿರುವೆ; ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಭಯಪಟ್ಟು ಓಡಿ ಬಂದಿರುವೆ! ನನ್ನನ್ನು ದೂಷಿಸಲು ನೀನು ಯೋಗ್ಯನಲ್ಲ, ಎಂಬಿವೇ ಮೊದಲಾದ ಮಾತಿನಿಂದ ಮನಬಂದಂತೆ ನಿಂದಿಸಿ, ಮತ್ತೂ ಕತ್ತಿಯನ್ನು ತೆಗೆದು ಕೊಂಡನು.

ಕೃಷ್ಣ:—ಮತ್ತೀನು ಮಾಡುವೆ?

ಅರ್ಜುನ:—ಕೃಷ್ಣ! ಅಣ್ಣನನ್ನು ನಾನು ದೂಷಿಸಿ ಸಂಹಾರಮಾಡಿದ ಪಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದೆನು; ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಆತ್ಮಹತ್ಯೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವೆನು.

ಕೃಷ್ಣ:—ಹುಡ್ಡನಂತೆ ಕಾರ್ಯಮಾಡುವೆ! ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಆತ್ಮಹತ್ಯೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡರೆ ಮಹಾಪಾವದ ಫಲವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ದೇಹವನ್ನು ಬಿಡುವ ಉದ್ಯೋಗವನ್ನು ಬಿಡು! ನಿನ್ನನ್ನು ನೀನೇ ಶ್ಲಾಘನೆ ಮಾಡಿಕೊ! ಅದರಿಂದ ಆತ್ಮಹತ್ಯೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಂತಾಗುವುದು. ಗುರುಗಳನ್ನು ನೀನು ಎಂದು ನಿಕವಚನವಾಗಿ ದೂಷಿಸಿ ಮಾತನಾಡುವುದು ಕೊಂಡಂತಾಗುವುದು. ತನ್ನನ್ನು ತಾನೇ ಶ್ಲಾಘನೆಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ತನ್ನ ಪಥಮಾಡಿಕೊಂಡಂತಾಗುವುದು ಎಂದು ಕೃಷ್ಣನು ಹೇಳಿದುದನ್ನು ಕೇಳಿ ಅರ್ಜುನನು ಅಹಂಕಾರದಿಂದ ತಾನೇ ತನ್ನನ್ನು ಹೊಗಳಿಕೊಂಡನು. ಯದೃಪಿ ಗುರುಸಿಂದೆಯೂ ಆತ್ಮಶ್ಲಾಘನೆಯೂ ಒಳ್ಳೆಯದಲ್ಲ, ಆದರೂ ಅರ್ಜುನನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅಹಂಕಾರವಿದ್ದಿತು. ಅವನ್ನು ಕೃಷ್ಣನು ಹೊರಗೆ ಹಾಕಿಸಿ, ಅವನಿಗೆ ನಾಚಿಕೆಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿಸಿ ಅವನ ಅಹಂಕಾರವನ್ನು ಮುರಿದನು. ಇದರಿಂದ ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ನನಗೆ ಯಾವ ಧರ್ಮವೂ ತಿಳಿಯದು; ಕೃಷ್ಣನೇ ನನಗೆ ಗತಿ! ಅವನು ಹೇಳಿದಂತೆ ಕೇಳುವುದೇ ನನಗೆ ಧರ್ಮವೆಂಬ ಚ್ಚಾನವನು ಹುಟ್ಟಿತು. ಇಂತಹ ಚ್ಚಾನವನ್ನು ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ಹುಟ್ಟಿಸಿ ಅವನ ಮೋಷವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕೃಷ್ಣನು ಅರ್ಜುನನಿಂದ ಈ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದನು, ಎಂದು ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಿರುವನು. ಇಂತಹ ಸೂಕ್ಷ್ಮಧರ್ಮಗಳನ್ನು ತಿಳಿದವನು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಹೊರತು ಮತ್ತಾರೂ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಧರ್ಮವಿತ್ ಎಂದರು. ಮತ್ತು ಸ್ವಯಂ ಧರ್ಮಸ್ವರೂಪನು, ಧರ್ಮಾತ್ಮರಿಂದ ಲಭ್ಯನು, ಎಂದಿಲ್ಲದವನು. ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯು, ಮಿಥ್ಯಾಚ್ಚಾನ ಅಸ್ಯಛಾಚ್ಚಾನ ಯಾರಲ್ಲ ಇರುತ್ತದೋ ಅವರು ದುರ್ಮತಿಗಳು. (ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಭಾಗವತ ತಾತ್ಪರ್ಯ ವಾಕ್ಯಗಳು ಹಿಂದಿನ ಸಂಧಿ

ಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಮತ್ತೂ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣ ಬರೆಯುವ ಆಸಕ್ತಕಪಿಲ್ಲನೆಂದು ಬಿಟ್ಟಿರುತ್ತೆ. ಇಂತಹ ಮರ್ಮತಿಗಳು ಮಾಡಿದ ಪೂಜಾದಿಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. || ೬ ||

ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಾಕರ್ಮ ಜನ್ಯವಾದ ಫಲಾಫಲಗಳನ್ನು ಉಂಡುಣಿಸನೆಂದು ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ವರಮಾತ್ರವು, ದುಃಖವನ್ನೂ ಸಹ ಅನುಭವಿಸುವನೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ; ಆ ಸಂಶಯವನ್ನು ಸದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಿ ವರಹರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ:—

ಜಲದ ಬಡವಾನಲಗಳಂಬುಧಿ

ಜಲವನುಂಬುವವಬ್ಬ ಮಳೆಗರೆ-

ದಿಳಿಗೆ ಶಾಂತಿಯನೀವುದನಲನು ತಾನೆ ಭುಂಜಿವುದು ||

ತಿಳಿವುದೀ ಪರಿಯಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀ

ನಿಲಯ ಗುಣಕೃತ ಕರ್ಮಜ ಫಲಾ-

ಫಲಗಳುಂಡುಣಿಸುವನು ಸರ್ವಗ ಸರ್ವ ಜೀವರಿಗೆ || ೭ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:—ಜಲದ ಬಡವಾನಲಗಳು=ಜಲದ=ಮೇಘವು, ಬಡವಾನಲಗಳು=ಬಡಬಾಗ್ಗಿ, ಇವೆರಡು, ಅಂಬುಧಿ ಜಲವನು=ಸಮುದ್ರೋದಕವನ್ನು, ಉಂಬುವವು=ವಾನಮಾಡುವವು; ಅಬ್ಬ ಮೇಘವು, ಮಳೆಗರೆದು ಇಳಿಗೆ=ಭೂಮಿಗೆ, ಶಾಂತಿಯನೀವುದು=ಶಂಪು ಮಾಡುವುದು, ಅನಲನು=ಅಗ್ನಿಯು, ತಾನೆ ಭುಂಜಿವುದು=ತಾನು ಮಾಡಿದ ಊರನ್ನು ತಾನೇ ಸುಟ್ಟು ಬಿಡುವುದು. ಈ ಪರಿಯಲ್ಲಿ-ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ, ತಿಳಿವುದು, ಲಕ್ಷ್ಮೀನಿಲಯ=ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಿಗೆ ಮನೆಯಂತಿರುವ, ಸರ್ವಗ-ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತವಾದ ಶ್ರೀ ವರಮಾತ್ರವು, ಗುಣಕೃತ=ಸತ್ತ್ವ ರಜಸ್ತಮೋಗುಣಗಳ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ, ಕರ್ಮಜ=ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಜನ್ಯವಾದ, ಫಲಾಫಲಗಳ=ದುಃಖದುಃಖಗಳನ್ನು, ಸರ್ವ ಜೀವರಿಗೆ, ಉಂಡುಣಿಸುವನು=ತಾನುಂಡು ಅನಿಗೂ ಉಣಿಸುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:—ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಉದಕವನ್ನು, ಮೇಘ ಮತ್ತು ಬಡಬಾಗ್ಗಿ ಇವೆರಡು ವಾನಮಾಡುವವು. ಅದರಲ್ಲಿ ಮೇಘವು ತಾನು ವಾನಮಾಡಿದ ಉದಕವನ್ನು ಮಳೆಗರೆದು ಭೂಮಿಗೆ ಶಂಪುಮಾಡಿ ಜನರನ್ನು ಆನಂದವಡಿಸುವುದು. ಬಡಬಾಗ್ಗಿಯು ತಾನು ವಾನಮಾಡಿದ ಉದಕವನ್ನು

ತಾನೇ ಜೀರ್ಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಅಂದರೆ ಆ ನೀರನ್ನು ಸುಟ್ಟುಬಿಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬಡಬಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿಯೂ, ಮೇಘದಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಾದ ಎರಡು ಗುಣಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನೊಬ್ಬನಲ್ಲೇ ಇರುವನೆಂದು ಎರಡು ಉಪಮಾನಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವರು. ಜೀವರು ಮಾಡುವ ಕರ್ಮಜನ್ಯವಾದ ಶುಭಫಲವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಸಮುದ್ರೋದಕವನ್ನು ಪಾನ ಮಾಡಿದ ಮೇಘವು ಮಳೆಗರೆದು ದಿವ್ಯವಾದ ಉದಕದಿಂದ ಜನರನ್ನು ತೃಪ್ತಿ ಪಡಿಸುವಂತೆ ಜೀವರಿಗೆ ಇಮ್ಮಡಿಯಾದ ಸುಖವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರಿರುವನು. ಬಡಬಾಗ್ನಿಯು ತಾಸು ಪಾನಮಾಡಿದ ಉದಕವನ್ನು ಸುಟ್ಟುಬಿಡುವಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ತಾನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ ಪಾನಫಲವನ್ನು ಸುಟ್ಟುಬಿಡುವನು. ಪಾಪಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪಾಪ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲೇ ಬಿಟ್ಟು ಪುಣ್ಯವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಆ ಪುಣ್ಯವನ್ನು ಹಂಚುವನು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಮೇಘದ ಉಪಮಾನವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಮೇಘವು ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಉದಕವನ್ನೂ ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಸಮುದ್ರದ ಯೋಗ್ಯತೆ ಮೀರಿ ಬರುವ ಉದಕವನ್ನು ಪಾನಮಾಡುವುದು. ಪರಮಾತ್ಮನು ಹಾಗೆ ದೈತ್ಯರಲ್ಲಿ ಪಾಪವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅವರಿಗೆ ಮೀರಿದ ಪುಣ್ಯವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿ, ಮೇಘವು ಮಳೆಗರೆದು ಜನರಿಗೆ ಸುಖಕೊಡುವಂತೆ ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಆ ಪುಣ್ಯವನ್ನು ಕೊಡುವನೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. || ೭ ||

ಇಂತಹ ಅನುಸಂಧಾನವಿಲ್ಲದವರು ಏನೇನು ಸಾಧನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ ನಿಷ್ಫಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:—

ಪುಸ್ತಕಗಳವಲೋಕಿಸುತ ಮಂ—

ತ್ರಸ್ತುತಿಗಳೆನೆಲೇನು ರವಿ ಉದ—

ಯಸ್ತಮಯ ಪರಿಯಂತ ಜಪಗಳ ಮಾಡಿ ಫಲವೇನು ||

ಹೃತ್ಸ್ಮ ಪರಮಾತ್ಮನೆ ಸಮಸ್ತಾ—

ವಸ್ಥೆಗಳೊಳಿದ್ದೆಲ್ಲರೊಳಗೆ ನಿ—

ರಸ್ತಕಾಮನು ಮಾಡಿ ಮಾಡಿಸನೆಂದು ಸ್ಮರಿಸದವ || ೮ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:—ನಿರಸ್ತಕಾಮನು = ತೃಪ್ತಿಸಲ್ಲುಟ್ಟು ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆಯುಳ್ಳ, (ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆ ಇಲ್ಲದ) ಹೃತ್ಸ್ಮ = ಎಲ್ಲರ ಹೃದಯಾಕಾಶವಾಸಿಯಾದ, ಪರಮಾ

ತೃನೇ, ಎಲ್ಲರೊಳಗೆ=ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳೊಳಗೂ, ಸಮಸ್ತಾವಸ್ಥೆಗಳೊಳು=ಜಾಗ್ರತ್, ಸ್ವಪ್ನ, ಸುಷುಪ್ತಿ ಮೊದಲಾದ ಅವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲೂ ಇದ್ದು, ಮಾಡಿ ಮಾಡಿದನೆಂದು=ಸಕಲ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ತಾನು ಮಾಡಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಂದ ಮಾಡಿ ಸುವನೆಂದು, ಸ್ಮರಿಸದವ=ಸ್ಮರಣೆ ಮಾಡದಿರುವ ಪುರುಷನು, ಪುಸ್ತಕಗಳ, ಅವಲೋಕಿಸುತ=ನೋಡುತ್ತ ಮಂತ್ರ ಸ್ತುತಿಗಳನು, ಎನಲು=ಬಾಯಿಂದ ಉಚ್ಚರಿಸುತ್ತಲು, ಏನು=ಫಲವೇನು! ರವಿಉದಯ=ಸೂರ್ಯೋದಯ ಮೊದಲು, ಅಸ್ತಮಯ ಪರ್ಯಂತ, ಜವಗಲೆ ಮಾಡಿ ಫಲವೇನು! ನಿಷ್ಕಲ ವೆಂದರ್ಥ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ: — ಫಲಾವೇಶಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲದೆ ಎಲ್ಲರ ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲೂ ಇರುವ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲೂ ಇದ್ದು ಜಾಗ್ರದವಸ್ಥೆ, ಸ್ವಪ್ನಾವಸ್ಥೆ, ಸುಷುಪ್ತಾವಸ್ಥೆ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ಅವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲೂ, ಸಕಲ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ತಾನು ಮಾಡಿ ಮಾಡಿಸುವನೆಂದು ಚಿಂತಿಸದವನು, ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತ, ಏನು ಪಾರಾಯಣ ಮಾಡಲಿ, ಮಂತ್ರ ಸ್ತೋತ್ರಗಳನ್ನು ಪಠನ ಮಾಡಲಿ, ಸೂರ್ಯೋದಯ ಮೊದಲು ಅಸ್ತಮಯದ ವರೆಗೂ ಜವಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರಲಿ, ಎಲ್ಲವೂ ನಿಷ್ಕಲವೇ ಆಗುವುವು.

ಅವತಾರಿಕೆ: — ದೃಢೀಕರಣಾರ್ಥವಾಗಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವದನ್ನೇ ದೃಷ್ಟಾಂತ ಸಹಿತವಾಗಿ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ:—

ಮದ್ಯಭಾಂಡವ ದೇವನದಿಯೊಳ.

ಗದ್ದಿ ತೊಳೆಯಲು ನಿತ್ಯದಲಿ ಪರಿ.

ಶುದ್ಧನಾಹೊದೆ ಎಂದಿಗಾದರು ಹರಿಪದಾಬ್ಜಗಳ ||

ಬುದ್ಧಿ ಪೂರ್ವಕ ಭಜಿಸದವಗೆ ವಿ-

ರುದ್ಧವೆನಿಸುವವೆಲ್ಲ ಕರ್ಮ ಸ.

ಮೃದ್ಧಿಗಳ ದುಃಖವನೆ ಕೊಡುತಿಹವಧನು ಜೀವರಿಗೆ || ೯ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ: — ಮದ್ಯಭಾಂಡವ=ಹೆಂಡವನ್ನು ಹಾಕಿರುವ ಮಣ್ಣಿನ ಗಡಿಗೆಯನ್ನು, ದೇವನದಿಯೊಳಗೆ=ಗಂಗೆಯಲ್ಲಿ, ನಿತ್ಯದಲ್ಲ, ಅದ್ವಿ ತೊಳೆಯಲು, ಎಂದಿಗಾದರು, ಪರಿಶುದ್ಧನಾಹೋದೆ? ಇಲ್ಲ. ಅವರಂತೆ, ಹರಿ ಪದಾಬ್ಜಗಳ=ಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದಾರವಿವಗಳನ್ನು, ಬುದ್ಧಿ ಪೂರ್ವಕ=

ಅನುಸಂಧಾನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ, ಭಜಿಸದವಗೆ, ಎಲ್ಲ ಕರ್ಮ=ಸಮಸ್ತ ಕರ್ಮಗಳು, ವಿರುದ್ಧವೆನಿಸುವುವು. ಅಧಮ ಜೀವರಿಗೆ, ಸಮೃದ್ಧಿಗಳ ದುಃಖವನೆ= ಸಂಪೂರ್ಣವಾದ ದುಃಖವನ್ನು ಕೊಡುತಿಹವು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:—ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಅನುಸಂಧಾನ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ, ಪರ ಮಾತ್ರನ ಪಾದ ಕಮಲವನ್ನು ಭಜಿಸದೆ, ಜಪ, ತಪ ಮೊದಲಾದ ಯಾವ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿದರೂ ಅವು ಇವನನ್ನು ಉದ್ಧಾರಮಾಡವು. ಭಾಗವತ ಷಷ್ಠಸ್ಕಂಧ ಮೊದಲನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ, “ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತಾನಿ ಚೀರ್ಣಾನಿ ನಾರಾಯಣಪರಾಬ್ರುಹೈಃ | ನ ವೈ ಪುನಂತಿ ರಾಜೇಂದ್ರ ಸುರಾ ಕುಂಭಮಿವಾಸಗಾಃ”

ನಾರಾಯಣನಲ್ಲಿ ವಿಮುಖರಾದವರು ಪಾಪಪರಿಹಾರಕ್ಕೋಸ್ಕರವಾಗಿ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ ರೂಪವಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನೇನು ಮಾಡಿದರೂ, ಮದ್ಯದ ಕೊಡವನ್ನು ಮಹಾನದಿಗಳು ಹೇಗೆ ಶುದ್ಧಮಾಡವೋ, ಹಾಗೆ ಇವನನ್ನು ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡವು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಅದೇ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಗಂಗೆಯು ಸಕಲ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಶುದ್ಧಿಮಾಡುವ ಯೋಗ್ಯತೆ ಉಳ್ಳುದಾದರೂ ಮದ್ಯದ ಕೊಡವನ್ನು ಹೇಗೆ ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡದೋ ಹಾಗೆ ಸತ್ಕರ್ಮಗಳು ಉತ್ತಮವಾದರೂ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಮಾಡಿಸಿದವನೆಂಬ ಅನುಸಂಧಾನವಿಲ್ಲದೆ ನಾನೆ ಮಾಡಿದೆನೆಂದು ತಿಳಿದ ಅಧಮ ಜೀವರು ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮಗಳು ವಿರುದ್ಧ ಫಲವನ್ನೇ ಕೊಡುವವು. ಅಂದರೆ ಸಮೃದ್ಧಿಯಾದ ದುಃಖವನ್ನೇ ಕೊಡುವವು.

ಅಪತಾರಿಕೆ:—ಆದ್ದರಿಂದ ಭಕ್ತಿಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಭಗವತ್ತೀತಿಗೋಸ್ಕರವಾಗಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:—

ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಮುಕ್ತಾ-

ಮುಕ್ತ ನೀಯಾಮಕನ ಸರ್ವೋ-

ದ್ರಿಕ್ತ ಮಹಿಮೆಗಳನವರತ ಕೊಂಡಾಡು ಮರಿಯದಲೆ ||

ಸಕ್ತನಾಗದೆ ಲೋಕವಾರ್ತೆ ಪ್ರ-

ಸಕ್ತಿಗಳನೀಡಾಡಿ ಶ್ರುತಿ ಸ್ಮೃ-

ಶ್ಯಕ್ತ ಕರ್ಮವ ಮಾಡುತಿರು ಹರಿ ಆಜ್ಞೆಯೆಂದರಿತು ||೧೦||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:—ಮುಕ್ತಾಮುಕ್ತನೀಯಾಮಕನ=ಮುಕ್ತರಿಗೂ ಅಮುಕ್ತರಾದ ಸರ್ವ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಪ್ರೇರಕನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ, ಸರ್ವೋದ್ರಿಕ್ತ ಮಹಿಮೆಗಳ=ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನದಾಗಿರುವ ಮಹಿಮೆಗಳ, ಭಕ್ತಿ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಮರಿಯದಲೆ, ಅನವರತ=ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ ಕೊಂಡಾಡು, ಸಕ್ತನಾಗದೆ=ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಾಸಕ್ತನಾಗದೆ, ಲೋಕವಾರ್ತೆ ಪ್ರಸಕ್ತಿಗಳ=ಲಾಂಕಿಕ ಸಂಬಂಧವಾದ ಹರಟೆಗಳನ್ನು, ಈಡಾಡಿ=ಬಿಟ್ಟು, ಶ್ರುತಿ ಸ್ಮೃತ್ಯುಕ್ತ ಕರ್ಮವ=ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲೂ, ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲೂ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿಸಿರುವ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು, ಹರಿ ಆಜ್ಞೆಯಂದರಿತು=ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಪ್ಪಣೆ ಎಂದು ತಿಳಿದು ಮಾಡುತ್ತಿರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:—ಮುಕ್ತರಿಗೂ, ಅಮುಕ್ತರಿಗೂ ಸಹ ನಿಯಾಮಕನಾದ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಮಹಿಮೆಗಳನ್ನು ಮರಿಯದೆ ನಿತ್ಯ ದಲ್ಲೂ ಭಕ್ತಿ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಿರು. ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಡ. ಲಾಂಕಿಕವಾದ ಹಾಳು ಹರಟೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು “ಶ್ರುತಿಸ್ಮೃತೀ ಹರೇರಾಜ್ಞಾ” ಎಂಬ ಪ್ರ.ಮಾಣಾನುಸಾರ ಶ್ರುತಿ, ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಭಗವದದಾಜ್ಞೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿ ವಿಧ್ಯುಕ್ತ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರು.

ಅನತಾರಿಕೆ:—ನಿಷ್ಕಾಮುಕನಾಗಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ಕರ್ಮದಿಂದ ಲಿಪ್ತನಾಗದೆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಹೊಂದುವನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:—

ಲೋಪವಾದರು ಸರಿಯೆ ಕರ್ಮಜ

ಪಾಪ ಪುಣ್ಯಗಳೆರಡು ನಿನ್ನನು

ಲೇಪಿಸವು ನಿಷ್ಕಾಮುಕನು ನೀನಾಗಿ ಮಾಡುತಿರೆ ||

ಸೌಪರ್ಣಿಕ ವರವಹನ ನಿನ್ನ ಮ.

ಹಾಪರಾಧಗಳೆನಿಸದಲೆ ಸ್ವ.

ಗಾರ್ಪವರ್ಗದೊಳಿಟ್ಟು ಸಲಹುವ ನಿತ್ಯ ಸುಖಸಾಂದ್ರ || ೧೧ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:—ನೀನು, ನಿಷ್ಕಾಮುಕನಾಗಿ=ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆ ಇಲ್ಲದೆ ಭಗವತ್ತೀತಿಗಾಗಿ, ಮಾಡುತಿರೆ=ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಲೋಪವಾದರು ಸರಿಯೆ=ಮಾಡುವ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಲೋಪವಾದರೂ ಸಹ, ಕರ್ಮಜ=ಕಾಮ್ಯ ಕರ್ಮ ಸಂಬಂಧವಾದ, ಪಾಪ ಪುಣ್ಯಗಳೆರಡು, ನಿನ್ನನ್ನು ಲೇಪಿಸವು.

ನಿತ್ಯ ಸುಖಸಾಂದ್ರ=ನಿತ್ಯಾನಂದ ಪೂರ್ಣನಾದ, ಸಾಪರ್ಣ್ಯಪರಸಹನ= ಸಾಪರ್ಣ್ಯ ದೇವಿಗೆ ಪತಿಯಾದ ಗರುಡನನ್ನು ವಾಹನವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ನಿನ್ನ ಮಹಾಪರಾಧಗಳೆನಿಸದಲೆ ಸ್ವರ್ಗ=ಇಹದಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸಮವಾದ ಸುಖವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಅಥವಾ ಸ್ವತಂತ್ರತನಾದುದರಿಂದ ಸ್ವ=ಎಂದು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಹೆಸರು. ಅವನನುಗ್ರಹದಿಂದಲೆ ಗಮ್ಯವಾದುದರಿಂದ ಸ್ವರ್ಗವೆಂದು ವೈಕುಂಠಕ್ಕೆ ಹೆಸರು. ಅಥವಾ “ಸ್ವರತೋ ವಿಷ್ಣುಃ ತೇನ ಗತೋ ಲೋಕಃ ವೈಕುಂಠಾಖ್ಯಃ” ಸ್ವರತನಾದುದರಿಂದ ಸ್ವಃ ಎಂದು ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಹೆಸರು; ಅವನು ವಾಸಮಾಡುವ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಸ್ವರ್ಗವೆಂದು ಹೆಸರು; ಅಥವಾ “ಸದಾನಂದಜ್ಞಾನಮೂರ್ತಿತ್ವಾತ್ ಸ್ವರ್ಗೋ ವಿಷ್ಣುಃ” ಸರ್ವದಾ ಜ್ಞಾನಾನಂದ ಸ್ವರೂಪನಾದುದರಿಂದ ಸ್ವರ್ಗವೆಂದು ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಹೆಸರು; ಇಂತಹ ಸ್ವರ್ಗನಾಮಕನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಲೋಕವಾದ ಅಪವರ್ಗದೊಳು=ಮುಕ್ತ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಸ್ವರ್ಗ ನಾಮಕವಾದ ವೈಕುಂಠದಲ್ಲಿ, ಅಪವರ್ಗದೊಳು=ಮುಕ್ತ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ, ಇಟ್ಟು ಸಲಹುವ=ಸ್ವರೂಪಾನಂದವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಉದ್ಧರಿಸುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:—“ಕರ್ಮಣ್ಯೋವಾಧಿಕಾರಸ್ತೇ ಮಾ ಫಲೇಷು ಕದಾಚನ” ಎಂಬ ಗೀತಾವಾಕ್ಯಾನುಸಾರವಾಗಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ, ಸರಮಾತ್ಮನೇ ಮಾಡಿ ಮಾಡಿಸುವನೆಂದು ಅನುಸಂಧಾನ ಪೂರ್ವಕ, ಫಲವನ್ನಪೇಕ್ಷಿಸದೆ ಭಗವತ್ತೀತಿಗೋಸ್ಕರವಾಗಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಹಾಗೆ ಸತ್ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ ದೈವ ಸಂಕಲ್ಪದಿಂದ, ಮಾಡಬೇಕಾದ ಸತ್ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಲೋಪ ಬಂದರೂ, ಆ ಅವರಾಧಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನು ಕ್ಷಮಿಸುವನು. ಇವನಲ್ಲಿರುವ ಸಂಚಿತ, ಆಗಾಮಿ ಕರ್ಮ ಸಂಬಂಧವಾದ ನಶ್ವರ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವ ಸ್ವರ್ಗ ನರಕಗಳಿಗೆ ಸಾಧನವಾದ ಪುಣ್ಯ ಪಾಪಗಳೆಲ್ಲವೂ ಇವನಿಗೆ ಲೋಪವಾಗವು. ಮುಕ್ತಿಗೆ ಸಾಧನವಾದ ಪುಣ್ಯ ಮಾತ್ರ ಉಳಿಯುವದೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಇವನಿಗೆ ಸ್ವರ್ಗವನ್ನಾಗಲಿ, ನರಕವನ್ನಾಗಲಿ ಕೊಡಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಶಾಶ್ವತವಾದ ವೈಕುಂಠ ಲೋಕವನ್ನೇ ಕೊಟ್ಟುದ್ಧರಿಸುವನು. ನಿಷ್ಕಾಮುಕರಾಗಿ ಕರ್ಮ ಮಾಡುವವರಿಗೆ ಸ್ವರ್ಗವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದ್ದರಿಂದಲೆ ಸ್ವರ್ಗಾಪವರ್ಗ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಪದ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಸ್ವರ್ಗವೆಂದು ವೈಕುಂಠಕ್ಕೆ ಹೆಸರೆಂದು ಅರ್ಥ ಮಾಡಲು ಕಾರಣವಾಯಿತು.

ವೈಕುಂಠವೆಂದು ಅರ್ಥಮಾಡಿಡುಡು ಸ್ವಬುದ್ಧಿಯಿಂದಲ್ಲ. ಭಾಗವತ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ ೪ನೇ ಶ್ಲೋಕದ ವಿಜಯಧ್ವಜೀಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಗಾಯ ಲೋಕಾಯವೆಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವಾಗ ಮಾಡಿದ ನಿರ್ವಚನವನ್ನೇ ಈ ಪದ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದೆ.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ನಿಷ್ಕಾಮ್ಯ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆ ಮಹಾಕುಹಿಮೆಗಳುಳ್ಳ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಅವರೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವುದಲ್ಲದೆ, ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸರ್ವದಾ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಿರುವರೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಸ್ವರತಸುಖಮಯ ಸುಲಭ ವಿಶ್ವಂ

ಭರ ವಿಶೋಕ ಸುರಾಸುರಾರ್ಚಿತ

ಚರಣಯುಗ ಚಾರ್ವಾಂಗ ಶಾರ್ಙ್ಗಶರಣ್ಯ ಜಿತಮನ್ಯು

ಪರಮಸುಂದರತರ ಪರಾತ್ಪರ

ತರಳಜನ ಸುರಧೇನು ಶಾಶ್ವತ

ಕರುಣೆ ಕಂಜದಳಾಕ್ಷ ಕಾಯಿನೆ ಕಂಗೊಳಿಪ ಸಿದ್ಧ ||೧೨||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಸ್ವರತ-ಸ್ವರಮಣನಾದ, ಸುಖಮಯ=ಆನಂದ ಸ್ವರೂಪನಾದ, ಸುಲಭ-ಭಕ್ತರಿಗೆ ಸುಲಭನಾದ, ವಿಶ್ವಂಭರ=ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಧರಿಸಿರುವ, ವಿಶೋಕ-ಶೋಕರಹಿತನಾದ, ಸುರಾಸುರಾರ್ಚಿತ=ಸುರ=ಮುದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಂದಲೂ, ಅಸುರ = ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರಿಂದಲೂ, “ಅಸುಷುರತತ್ವಾದ ಸುರೋಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಃ” ಪ್ರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ರತನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಸುರ ಎಂದು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರಿಗೆ ಹೆಸರು. ಅಥವಾ ಅಥವಾ ಪ್ರಾಣಮತಾವಲಂಬಿಗಳೆಂದರ್ಥ. ೧೨ನೆಯ ಸಂಧಿ ೨೦ನೆಯ ಪದ್ಯದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಅಸುರ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ನಿರ್ವಚನ ಮಾಡಿರುತ್ತೆ. ಅಲ್ಲಿ ನೋಡತಕ್ಕದ್ದು. ಇಂತಹಾ ಮಧ್ಯ ಮತಾವಲಂಬಿಗಳಿಂದಲೂ, ಅರ್ಚಿತ=ಪೂಜಿತನಾದ, ಚರಣಯುಗ=ಪಾದದ್ವಂದ್ವಗಳು, ಚಾರ್ವಾಂಗ-ಮನೋಜ್ಞವಾದ ಅಂಗಗಳುಳ್ಳ, ಶಾರ್ಙ್ಗಶರಣ್ಯ-ಶಾರ್ಙ್ಗವೆಂಬ ಧನುಸ್ಸಿನ ರೂಪವುಳ್ಳ ವಿದ್ಯಾನಾಮಕ ರಮಾದೇವಿಯರಿಗೆ ಆಶ್ರಯಭೂತನಾದ, ಜಿತಮನ್ಯು=ಜಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಕೋಪವುಳ್ಳ, ಪರಮಸುಂದರತರ=ಪರಮ ಸುಂದರರಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಸುಂದರತರನಾದ ಪರಾತ್ಪರಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಗಿಂ

ತಲೂ ಉತ್ತಮನಾದ, ಶರಣಜನಸುರಧೇನು=ತನ್ನನ್ನು ಮೊರೆಹೊಕ್ಕ ಜನರಿಗೆ ಕಾಮಧೇನುವಿನಂತಿರುವ, ಶಾಶ್ವತಕರುಣೆ=ಶಾಶ್ವತವಾದ ದಯಾಪೂರ್ಣನಾದ, ಕಂಜದಳಾಕ್ಷ-ಕಮಲದಳದಂತೆ ನೇತ್ರಗಳುಳ್ಳ, ಶ್ರೀಹರಿಯೇ, ಕಾಯೆನೆ-ನನ್ನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸೆಂದು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಲು, ಸಿದ್ಧ-ಸಿದ್ಧವಾಗಿ, ಕಂಗೋಪ=ಅಪರೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಗೋಚರಿಸುವನು. ಪರದಲ್ಲಿ=ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸರ್ವದಾ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತಿರುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯವು ವಿಶದವಾಗಿಯೇ ಇರುವುದು. ಸುರಾಸುರಾರ್ಚಿತ ಎಂಬ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಅಸುರರೆಂದರೆ ದೈತ್ಯರೆಂದರ್ಥ, ದೈತ್ಯಕುಲದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಪ್ರಹ್ಲಾದ ಬಲಿಚಕ್ರವರ್ತಿ ಮೊದಲಾದ ದೈತ್ಯರಿಂದ ಪೂಜಿತವಾದ ಪಾದಕಮಲಗಳುಳ್ಳ ವನೆಂದರ್ಥ. ಪದ್ಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾದೇವರೆಂದೊಂದರ್ಥ, ಮಧ್ಯಮತಾವಲಂಬಿಗಳೆಂದು ಮತ್ತೊಂದರ್ಥ. ಶಾರ್ಙ್ಗಶರಣ್ಯ ಎಂಬ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಶಾರ್ಙ್ಗವೆಂಬ ಧನುಸ್ಸುಳ್ಳವನಿಗೆ ಶಾರ್ಙ್ಗ ಎಂದು ಹೆಸರಾಗಬೇಕು. ಶಾರ್ಙ್ಗನೆಂದಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶಾರ್ಙ್ಗಶರಣ್ಯನೆಂದು ಒಂದೇ ಪದ ಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು. ಮಹಾಭಾರತ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯ ೩ನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ೭೬ನೆಯ ಶ್ಲೋಕ “ ಗಗಾತುವಾಯುರ್ಬಲ ಸಂವಿದಾತ್ಮಾ ಶರ್ಙ್ಗಶ್ಚ ವಿದ್ಯೇತಿ ರಮೈವ ಖಡ್ಗಃ || ದುರ್ಗಾತ್ಮಿಕಾಸೈವಚ ಚರ್ಮನಾಮ್ನಾ ’ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಬಲ ಜ್ಞಾನಾತ್ಮಕರಾದ ವಾಯುದೇವರೇ ಪರಮಾತ್ಮನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿರುವ ಗಧೆಯಾಗಿರುವರು, ಶಾರ್ಙ್ಗಧನುಸ್ಸಿನ ರೂಪವಾಗಿ ವಿದ್ಯಾನಾಮಕ ರಮಾದೇವಿಯಿರುವರು. (ದುರ್ಗಾದೇವಿಯು ಖಡ್ಗ ಮತ್ತು ಚರ್ಮರೂಪರಾಗಿರುವರು) ಇದರಿಂದ ರಮಾದೇವಿಯರೇ ಶಾರ್ಙ್ಗವೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಇಂತಹಾ ರಮಾದೇವಿಯರಿಗೆ ಶರಣ್ಯ ಅಂದರೆ ಮನೆಯಂತಿರುವನೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ನಿರ್ಮಲನು ನೀನಾಗಿ ಕರ್ಮ ವಿ
ಕರ್ಮಗಳನು ನಿರಂತರದಲಿ ಸು
ಧರ್ಮನಾಮಕಗರ್ವಿಸುತ ನಿಷ್ಕಲುಷ ನೀನಾಗು |
ಭರ್ಮಗರ್ಭನ ಜನಕ ದಯದಲಿ
ದುರ್ಮತಿಗಳನು ಕೊಡದೆ ತನ್ನಯ
ಹರ್ಮದೊಳಗಿಟ್ಟೆಲ್ಲಕಾಲದಿ ಕಾನಕೈಶಿಯಿಂದ

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.— ನೀನು, ನಿರ್ಮಲನಾಗಿ = ಶುದ್ಧ ಅಂತಃಕರಣನಾಗಿ, ಕರ್ಮವಿಕರ್ಮಗಳನ್ನು- ಪುಣ್ಯ ಪಾಪ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು, ನಿರಂತರದಲಿ, ಸು ದರ್ಮನಾಮಕಗೆ=ಸುಧರ್ಮನಾಮಕನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸುತ್ತ, ನೀ ನು ನಿಷ್ಕಲುಷನಾಗು=ಪಾಪ ವಿಮುಕ್ತನಾಗು, ಭರ್ಮಗರ್ಭನ-ಹಿರಣ್ಯಗ ಭರ್ಮನಾಮಕನಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ, ಜನಕ-ತಂದೆಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ದಯ ದಲಿ-ದಯೆಯಿಂದ, ದುರ್ಮತಿಗಳನ್ನು=ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನ ಮೊದಲಾದ ದುರ್ಬುದ್ಧಿಗಳನ್ನು ಕೊಡದೆ, ಎಲ್ಲ ಕಾಲದಲಿ, ತನ್ನ ಹರ್ಮದೊಳಗೆ-ತನ್ನ ಮನೆ ಯೊಳಗಿಟ್ಟು, ಕೃಪೆಯಿಂದ ಕಾವ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.— ನೀನು ಯಾವಾಗಲೂ ಶುದ್ಧಾಂತಃಕರಣನಾಗಿ ಪುಣ್ಯ ಪಾಪಗಳನ್ನು ನಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ಸುಧರ್ಮನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸು ಅಂದರೆ ಉತ್ತಮನೆಂದರ್ಥ. ಧರ್ಮ ಅಂದರೆ “ ಧಾರಕತ್ವಾಧರ್ಮ ” ಪ್ರಸಂಜ ವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಧರಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಧರ್ಮನೆಂದು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಹೆಸರು. ಇಂತ ಹಾ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸುವುದರಿಂದ ನೀನು ಪಾಪರಹಿತನಾಗುವೆ. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ತಂದೆಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ದಯಮಾಡಿ ನಿನಗೆ ದುರ್ಬುದ್ಧಿಗಳು ಹುಟ್ಟಿದಂತೇ ಮಾಡುವನು ಮತ್ತು ತನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಸರ್ವದಾ ಸ್ವರೂಪಾನಂದ ಸುಖವನ್ನು ಕೊಡುವನು.

ಅವತಾರಿಕೆ.— ನಿರಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುವು ದನ್ನೇ ದಾರ್ಥ್ಯ ಹುಟ್ಟುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.—

ಕಲ್ಪಕಲ್ಪದಿ ಶರಣಜನವರ
ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷನು ತನ್ನ ನಿಜಸಂ
ಕಲ್ಪದನುಸಾರದಲಿ ಕೊಡುತಿಪ್ಪನು ಫಲಾಫಲವ ||
ಅಲ್ಪ ಸುಖದಾಸೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಹಿ
ತಲ್ಪನಾರಾಧಿಸದಿರೆಂದಿಗು
ಶಿಲ್ಪಕಲ ಕೈಶಿಕ್ಷೆ ಶಿಲೆಯಿಂದದಲಿ ಸಂತ್ಯೆಪ

||೧೪||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.— ಶರಣಜನವರ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷನು-ಶರಣಾಗತನಾದ ಜನರಿಗೆ ಉತ್ತಮವಾದ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷದಂತಿರುವ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ತನ್ನ ನಿಜ ಸಂ

ಕಲ್ಪದನುಸಾರದಲಿ- ಅನಾಧಿಯಾದ ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪಕೃತನುಸಾರವಾಗಿ, ಕಲ್ಪಕಲ್ಪದಿ=ಪ್ರತಿ ಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪದಲ್ಲೂ, ಫಲಾಫಲವ=ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ತ್ರಿವಿಧ ಜೀವರಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯರಿಗೆ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು, ತಮೋಯೋಗ್ಯರಿಗೆ ಅಂಧಂತಮಸ್ಸನ್ನು, ಮಧ್ಯರಿಗೆ ಸುಖದುಃಖ ವಿಶ್ರವಾದ ಸಂತಾನಿಕಲೋಕವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿವೆ. ಅಹಿತಲ್ಪನ=ಶೇಷಪರ್ಯಂತಶಾಯಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು, ಅಲ್ಪಸುಖದ=ನಶ್ವರವಾದ ಐಹಿಕ ಸುಖಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಎಂದಿಗೂ, ಆರಾಧಿಸದಿರು - ಆರಾಧನೆ ಮಾಡಬೇಡ, ಪರಮಾತ್ಮನು, ಶಿಲ್ಪಿಕನ-ಕಲ್ಲುಬಡಿಯುವವನ, ಕೈಶಿಕ್ಕಿ=ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದ, ಶಿಲೆಯಿಂದದಲಿ-ಕಲ್ಲಿನಂತೆ, ಸಂತ್ಯೇಪ=ಸುಖಪಡಿಸುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಶರಣಾಗತರನ್ನು ಪಾಲನೆ ಮಾಡುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷದಂತಿರುವ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ತನ್ನ ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪಾನುಸಾರವಾಗಿ ಪ್ರತಿ ಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪದಲ್ಲೂ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಬಂದಿರುವ ತ್ರಿವಿಧ ಜೀವರಾಶಿಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಕಲ್ಪಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯರಿಗೆ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ತಮೋಯೋಗ್ಯರಿಗೆ ಅಂಧಂತಮಸ್ಸನ್ನೂ, ಮಧ್ಯಮರಿಗೆ ಸುಖದುಃಖ ವಿಶ್ರವಾದ ಸಂತಾನಿಕವೆಂಬ ನಿತ್ಯ ಸಂಸಾರವನ್ನೂ ಕೊಡಿಸುವನು, ಇಂತಹಾ ಶೇಷಶಾಯಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ನಶ್ವರವಾದ ಸಂಸಾರ ಸುಖಕ್ಕಾಗಿ ಎಂದಿಗೂ ಭಜಿಸಬೇಡ. ಪರಮಾತ್ಮನು ಸುಪ್ರೀತನಾಗಲೆಂದು ಭಜಿಸಿದರೆ ನಿನ್ನ ಭಜನೆಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ ನಿನಗೆ ಸುಖವನ್ನ ಕೊಡಿಸುವನು. ಕಲ್ಲುಬಡಿಯುವವನ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದರೆ ಕಲ್ಲು ನನ್ನನ್ನು ಪ್ರತಿ ಮೆಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಪೂಜಾದಿಗಳನ್ನು ನಡೆಯುವಂತೆ ಮಾಡೆಂದು ಬಡಿಯುವವನನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುವುದೇನು? ಹೇಗೆ ಶಿಲ್ಪಿಯು ತಾನಾಗಿಯೇ ಕಲ್ಲನ್ನು ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಪೂಜಾದಿಗಳು ನಡೆಯುವಂತೆ ಮಾಡುವನೋ ಹಾಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ನೀನು ಯಾವುದನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸದಿದ್ದರೂ ತಾನಾಗಿಯೇ ನಿನ್ನ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ ಸುಖವನ್ನು ಕೊಡುವನು.

ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಇವರು ನಮ್ಮವರು ಅವರು ಪರಕೀಯರೆಂಬ ಮೈಷಮ್ಯಾದಿಗಳಿಲ್ಲದೆ ಕೇವಲ ಅವರವರ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ಅವರವರಿಗೆ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.—

ದೇಶ ಭೇದಾಕಾಶದಂದದಿ

ವಾಸುದೇವನು ಸರ್ವಭೂತನಿ
ವಾಸನೆನಿಸಿ ಚರಾಚರಾತ್ಮಕನೆಂದು ಕರೆಸುವನು |
ದ್ವೇಷಸ್ನೇಹೋದಾಸೀನಗಳ
ಲ್ಲಿ ಶರೀರಗಳೊಳಗೆ ಅವರೋ
ಪಾಸನೆಗಳಿಂದವಲಿ ಫಲವೀವನು ಪರಬ್ರಹ್ಮ ||೧೫||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ. — ದೇಶಭೇದಾಕಾಶದಿಂದದಿ - ಸ್ಥಳ ಭೇದದಿಂದ ಒಂದೇ ಆಕಾಶವು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಕಾಣುವಂತೆ, ವಾಸುದೇವನು, ಸರ್ವ ಭೂತನಿವಾಸನೆನಿಸಿ=ಸರ್ವ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲೂ ವಾಸಮಾಡುವವನೆಂದೆನಿಸಿ, ಚರಾಚರಾತ್ಮಕನೆಂದು=ಚರಾಚರಾತ್ಮಕವಾದ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ತದಾಕಾರನಾಗಿದ್ದು ಚರಾಚರ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಪರಮಾತ್ಮನು ಈ ಶರೀರಗಳೊಳಗೆ, ದ್ವೇಷಸ್ನೇಹೋದಾಸೀನಗಳಲ್ಲಿ=ದ್ವೇಷ, ಸ್ನೇಹ ಉದಾಸೀನವೆಂಬ ಮೂರು ವಿಧ ಉಪಾಸನೆಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ, ಅವರ-ತ್ರಿವಿಧಜೀವರ, ಉಪಾಸನೆಗಳಿಂದಲಿ=ದ್ವೇಷಮಾಡುವವರು, ಸ್ನೇಹಮಾಡುವವರು, ಉದಾಸೀನಮಾಡುವವರು ಹೀಗೆ ಮೂರು ವಿಧ ಉಪಾಸನೆಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿ, ಫಲವೀವನು=ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ. — ಎಲ್ಲಾ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೇ ಆಕಾಶವು ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಕೊಂಡಿರುವಂತೆ, ಚರಾಚರಾತ್ಮಕವಾದ ಈ ಪ್ರಪಂಚದ ಸರ್ವ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲೂ ಪರಮಾತ್ಮನು ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸರ್ವಭೂತ ನಿವಾಸನೆಂದು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಹೆಸರಾಗಿರುವದು. ಹೀಗೆ ಚರಾಚರ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ತದಾಕಾರನಾಗಿದ್ದು ಆ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ತಾನೇ ಧರಿಸಿರುವನು. ಶರೀರ ಹೊಂದಿದ ಜೀವರಲ್ಲಿ ದ್ವೇಷಮಾಡುವವನೆಂತಲೂ ಸ್ನೇಹ ಮಾಡುವವರೆಂತಲೂ ಉದಾಸೀನಮಾಡುವವರೆಂತಲೂ ಮೂರು ವಿಧ ಉಪಾಸಕರು ಉಂಟು. ಇವರುಗಳಲ್ಲಿ ಅವರವರು ಮಾಡುವ ಉಪಾಸನೆಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿ ಸ್ನೇಹಮಾಡುವವರಿಗೆ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನೂ, ದ್ವೇಷಿಗಳಿಗೆ ಅಂಧಂತಮಸ್ಸನ್ನೂ ಉದಾಸೀನ ಮಾಡುವವರಿಗೆ ಮಿಶ್ರಲೋಕವನ್ನೂ ಕೊಡಿಸುವನು. ದ್ವೇಷಸ್ನೇಹೋದಾಸೀನಗಳಲ್ಲಿ ಶರೀರಗಳೊಳಗೆಂದು ಪಾಠಾಂತರ ಇದರರ್ಥ. — ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ತ್ರಿವಿಧಜೀವರ ದೇಹಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಲ್ಲಿ ದ್ವೇಷ, ಒಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಸ್ನೇಹ

ಮತ್ತೊಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಉದಾಸೀನ ಹೀಗೆ ವೈಷಮ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅವರವರ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ಫಲಗಳನ್ನು ಕೊಡುವನೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಅನತಾರಿಕೆ. — ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಭಜಿಸುವದರಿಂದ ಆಗಾಮಿಸಂಚಿತಗಳು ನಾಶವಾಗುವವು. ಅಪರೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕಾಣುವರೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. —

ಸಂಚಿತಾಗಾಮಿಗಳ ಕರ್ಮವಿ
ರಿಂಚಿ ಜನಕನ ಭಜಿಸೆ ಕೆಡುವವು
ಮಿಂಚಿನಂದದಿ ಪೊಳೆವ ಪುರುಷೋತ್ತಮ ಹೃದಾಂಬರದೀ ||
ವಂಚಿಸುವ ಜನರೊಲ್ಲ ಶ್ರೀವ
ತ್ಸಾಂಕಿತ ಸಂಸದ್ವತ್ಸ ತಾ ನಿ
ಷ್ಕಿಂಚನ ಜನಪ್ರಿಯ ಸುರಮುನಿಗೇಯ ಶುಭಕಾಯ ||೧೬||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ. — ವಿರಿಂಚಿಜನಕನ = ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ತಂದೆಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು, ಭಜಿಸೆ = ಭಜಿಸಲು, ಸಂಚಿತಾಗಾಮಿಗಳ ಕರ್ಮಸಂಚಿತ = ಈ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವ, ಹಿಂದಿನ ಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಪಾದಿಸಿರುವ ಕರ್ಮಗಳು, ಆಗಾಮಿ = ಮುಂದಿನ ಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾದ ಈ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ, ಕರ್ಮಗಳು - ಇವೆರಡು ಕರ್ಮಗಳೂ, ಕೆಡುವವು = ನಾಶವೈದುವವು, ಪುರುಷೋತ್ತಮನು = ಪುರುಷೇಶ = ಕ್ಷರಾಕ್ಷರ ಪುರುಷರಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಹೃದಯಾಂಬರದಿ = ನಿಮ್ಮ ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿ, ಮಿಂಚಿನಂದದಿ ಪೊಳೆವ = ಅಪರೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಮಿಂಚಿನಂತೆ ಗೋಚರಿಸುವನು. ಶ್ರೀವತ್ಸಾಂಕಿತ ಸಂಸದ್ವತ್ಸ = ಶ್ರೀದೇವಿಯರನ್ನೂ ಕಂಸ್ಕುಭಮಣಿಯನ್ನೂ ವಕ್ಷಸ್ಥಳದಲ್ಲಿರಿಸಿರುವ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ವಂಚಿಸುವ ಜನರ = ಡಾಂಭಿಕಭಕ್ತಿ ತೋರಿಸಿರುವವರನ್ನು, ಬಲ್ಲ = ಅಂಥವರಿಗೆ ವಲಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ನಿಷ್ಕಿಂಚನಜನಪ್ರಿಯ = ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲದೆ ಮಿಕ್ಕ ವಸ್ತುಗಳು ನಮ್ಮ ಎಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದವನು ನಿಷ್ಕಿಂಚನನು, ಇಂತಹವರಿಗೆ ಪ್ರಿಯನಾದ ಅಥವಾ ನಿಷ್ಕಿಂಚನ ಜನರಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯುಳ್ಳ ಪರಮಾತ್ಮನು, ಸುರಮುನಿಗೇಯ = ದೇವತೆಗಳಿಂದಲೂ ಮುನಿಗಳಿಂದಲೂ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವನು. ಶುಭಕಾಯ = ಮಂಗಳ ಸ್ವರೂಪನು, ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ. — ಪ್ರಾರಬ್ಧ ಕರ್ಮಜೋನ್ಮಸ್ಯ ಜ್ಞಾನಾದೇವ ಪರಿಕ್ಷಯ
ಎಂಬ ಅಣುಭಾಷ್ಯ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಬ್ಧಕರ್ಮ ಒಂದು ಹೊರ್ತು ಮಿಕ್ಕ
ಆಗಾಮಿ ಸಂಚಿತಗಳೆಂಬ ಎರಡು ಕರ್ಮಗಳೂ ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನನಾದ
ಕೂಡಲೇ ನಾಶವಾಗುವವು. ಪ್ರಾರಬ್ಧವು ಮಾತ್ರ ಅನುಭವಿಸಿಯೇ ಆಗ
ಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಮತ್ತು ಭಿದ್ಯತೇ ಹೃದಯಗ್ರಂಥಿ ಭಿದ್ಯಂತೇಸ
ರ್ವಸಂಚಯಾಃ || ಪ್ರೀಯಂತೇ ಚಾಸ್ಯ ಕರ್ಮಾಣಿದೃಷ್ಟ್ಯ ವಿತತ್ಪ್ರಾಣೀಶ್ವರ
ಎಂಬ ಭಾಗವತ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಕಂಧದ ವಾಕ್ಯಾನುಸಾರ ಅಪರೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಪರ
ಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕಂಡಕೂಡಲೇ ಮನಃಕಲ್ಮಷವು ಪರಿಹಾರವಾಗುವುದು.
ಅದರಿಂದ ಸಕಲವಾದ ಸಂಶಯಗಳೂ ಪರಿಹಾರವಾಗುವವು, ಮತ್ತು ಅವ
ಗಾಮಿ ಸಂಚಿತ ಕರ್ಮಗಳೆಲ್ಲವೂ ನಾಶವಾಗುವವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗು
ವದು. ಈ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಬಿಡದೆ
ಭಜಿಸುತ್ತಾ, ಮನಸ್ಸನ್ನು ನಿಶ್ಚಲವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದರೆ ತನ್ನನ್ನು
ನಂಬಿದ ಜನರಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಮಾಡುವ ಪರಮಾತ್ಮನು ಹೃದಯಾಕಾ
ಶದಲ್ಲಿ ಮಿಂಚಿನಂತೆ ಪ್ರಕಾಶಮಾನನಾಗಿ ಗೋಚರನಾಗುವನು. ಪರಮಾತ್ಮ
ನನ್ನು ಕಂಡಕೂಡಲೆ ಇವನ ಆಗಾಮಿ ಸಂಚಿತಗಳೆಂಬ ಎರಡು ವಿಧವಾದ
ಕರ್ಮಗಳು ನಾಶವಾಗಿ ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಪರಮ ಸುಖವನ್ನು ಹೊಂದುವನೆಂಬ
ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಅನತಾರಿಕೆ. — ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ದೃಢಭಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದೆ ಬರೇ ಕರ್ಮವೇ
ತಾರಕವೆಂದು ತಿಳಿದು ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡುವವರು ಶುದ್ಧ ಮೂರ್ಖ
ರೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. —

ಕಾಲದ್ರವ್ಯ ಸುಕರ್ಮ ಶುದ್ಧಿಯ
ಜೇಳುವರು ಅಲ್ಪರಿಗೆ ಅವು ನಿ
ಮೂಲ ಗೃಹವನಲ್ಲ ಪಾಪಗಳೆಲ್ಲ ಕಾಲದಲಿ ||
ತೈಲಧಾರೀಯಂತವನ ಪದ
ವಾಲಯಿಸಿ ಸ್ತುತಿಸದಲೆ ನಿತ್ಯದಿ
ಜಾಲಿತರು ಕರ್ಮಾದಿಗಳೆ ತಾರಕವೆಂದು ಜೇಳುವರ ||೧೭||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ. — ಕಾಲ ದ್ರವ್ಯ ಸುಕರ್ಮ ಶುದ್ಧಿಯ = ಕರ್ಮಗಳನ್ನು

ಮಾಡಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಶುಚಿಯಾದ ಕಾಲವೆನ್ನುವರು. ದ್ರವ್ಯ ಶುದ್ಧಿಯೆಂದರೆ ಪಾತ್ರೆ ನೋಡಲಾದವುಗಳಿಗೆ ದ್ರವ್ಯಾಂತರವಾದ ಹುಳಿಹಣ್ಣು ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ಶುದ್ಧಿಯು. ಶುದ್ಧವಾದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧವಾದ ದ್ರವ್ಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಸತ್ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದೇ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಶುದ್ಧಿ ಎಂದು ಭಾಗವತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪೇಳುವರು. ಅಲ್ಪರಿಗೆ=ಅಲ್ಪಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ, ಅವು-ಈ ಕಾಲ ದ್ರವ್ಯ ಕರ್ಮಾದಿ ಶುದ್ಧಿಗಳು, ಎಲ್ಲಕಾಲದಲಿ=ಯಾವಕಾಲದಲ್ಲೂ, ಪಾಪಗಳ-ಎಲ್ಲಾ ಪಾಪಗಳನ್ನು, ನಿರ್ಮೂಲಗೈಸುವವಲ=ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಾಶಮಾಡುವವಲ್ಲ, ತೈಲಧಾರಿಯಂತೆ-ಎಣ್ಣೆಯ ಧಾರಿಯಂತೆ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ, ಅವನ ಸದನ-ಈ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದಾರವಿಂದವನ್ನು ನಿತ್ಯ ದಾಲಯಿಸಿ ಚಿತ್ತದಲ್ಲಿಟ್ಟು, ಸ್ತುತಿಸದಲಿ=ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡದ, ಬಾಲಿಶರು=ಹುಡುಗ ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವರು (ನೂರ್ಖರು) ಕರ್ಮಾದಿಗಳೇ ತಾರಕವೆಂದು=ಉದ್ಧಾರಕವೆಂದು ಪೇಳುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಕಾಲ ದ್ರವ್ಯ ಸುಕರ್ಮ ಶುದ್ಧಿಯ ಪೇಳುವವರೆಂಬ ಪದ್ಯಾರ್ಥ ರೀತಿಯಾಗಿ ಕಾಲಶುದ್ಧಿ ದ್ರವ್ಯಶುದ್ಧಿ ಕರ್ಮಶುದ್ಧಿ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಭಾಗವತ ಏಕಾದಶ ಸ್ಕಂಧದ ೨೧ ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು ಅದಂತೆನು:—ದೇಶ ಕಾಲಾದಿ ಭಾವಾನಾಂ ವಚನಾನ್ಮಮ ಸತ್ತಮಗುಣ ದೋಷಾ ವಿಧೀಯೇತೇ ನಿಯಮಾರ್ಥಂಹಿ ಕರ್ಮಣಾಂ” (ಇದು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಉದ್ಧವನಿಗೆ ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದುದು) ಎಲೈ ಉದ್ಧವನ! ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ದ್ರವ್ಯದಿಂದ ಮಾಡುವ ಕರ್ಮವು ಯೋಗ್ಯವಾದುದು. ಹಾಗಿಲ್ಲದಿರುವದು ಅಯೋಗ್ಯವಾದುದು. ಎಂದು ಕರ್ಮಗಳ ನಿಯಮಕ್ಕಾಗಿ ನನ್ನ ವಚನದ ಮೇಲೆ ಗುಣದೋಷಗಳು ವಿಧಿಸಲ್ಪಡುವವು. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಯಾವ ದೇಶವು ಶುದ್ಧವಾದುದೆಂದರೆ “ಕೃಷ್ಣ ಸಾರೋಢ ದೇಶಾನಾಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಂ ಶುಚಿ ಭವನೇತ್ || ಕೃಷ್ಣ ಸಾರೋಪಿ ಸೌವೀರ ಕೀಕಟಾ ಸಂಸ್ಕೃತುರಿಣಃ ||೮|| ಇದರರ್ಥವು ವಿಜಯ ಧ್ವಜೀಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತಿ.) ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಕರ್ಮಮಾಡಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ದೇಶವು ಯಾವ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಜಿಂಕೆಗಳು ತಾನಾಗಿಯೇ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿರುವವೋ ಆ ದೇಶವು ಶುದ್ಧವಾದುದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ಅಥ ಎಂಬ ಪದವು ಜಿಂಕೆಗಳು ವಾಸಮಾಡುವ ದೇಶಗಳಲ್ಲದ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ದೇಶಗಳು ಶುಚಿಯಾಗಿರುವವೆಂದು ಸೂಚಿಸುವದು. (ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಶ್ಲೋಕ ತಾತ್ಪರ್ಯದಿಂದ ಉದಾಹರಿಸುವರು) ನದೀ ಸಮುದ್ರ ಗಿರಯಕ್ರಮಾಶ್ಚ ವನಾನಿಚ || ನಗರಾಣಿಚ ದಿವ್ಯಾನಿ ಸಾಲಿಗ್ರಾಮ ದಯಸ್ವಥಾ | ತೇಷಾಂಸಮಾಪಗಾಶ್ಚೈವ ದೇಶಾಯೋ ಜನಮಾತ್ರತಃ || ಕರ್ಮಣ್ಯಾಸ್ತು ಸಮಾಖ್ಯಾತಾಸ್ತದನ್ಯೇ ಕೀಕಟಾಃಸ್ತೃತಾಃ || ತದನ್ಯೇಪಿತು ವಿದೇಶಾಃ ಕೃಷ್ಣ ಸಾರೋಷಿತಾಃಸ್ವತಃ || ಕರ್ಮಣ್ಯಾ ಏವತೇಚ್ಛೇಯಾಃ ಇತಿ ವಚನಾತ್ | ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ನದೀ, ಸಮುದ್ರ, ಪರ್ವತಗಳು ಆಶ್ರಮ, ಉಪವನ, ಪುಣ್ಯಕರವಾದ ಆಯೋಧ್ಯ ಮೊದಲಾದ ನಗರಗಳು ಸಾಲಿಗ್ರಾಮ ಇವುಗಳು ಇರುವ ದೇಶಗಳು, ಇವುಗಳಿಗೆ ಸುತ್ತಲೂ ಒಂದು ಗಾವುದಧ ಒಳಗಿನದೇಶಗಳು ಕರ್ಮಮಾಡಲು ಯೋಗ್ಯವಾದವು. ಇವುಗಳೆಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸ್ವತಃ ಜಿಂಕೆಗಳು ವಾಸಮಾಡುವ ದೇಶವಾದರೂ ಕರ್ಮಣ್ಯವೆನಿಸುವುದು ಎಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಈಗ ಹೇಳಿದುದಕ್ಕೆ ಅಪವಾದವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಶ್ಲೋಕದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಿಂದ.- ಜಿಂಕೆಗಳು ತಾವಾಗಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಸೌವೀರ, ಕೀಕಟ, ಅಸಂಸ್ಪೃತ ಆರಣ್ಯ ದೇಶಗಳುನಾತ್ರ ಯಾವಾಗಲೂ ಅಶುದ್ಧವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಸೌವೀರವೆಂಬ ದೇಶವು ೫೬ ದೇಶಗಳಪೈಕಿ ಒಂದು. ಕೀಕಟವೆಂದರೆ ನದಿಗಳಾಗಲಿ, ಸಾಲಿಗ್ರಾಮ, ಪರ್ವತ ಮೊದಲಾದ ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲದ ದೇಶವೆಂದರ್ಥ. ಪಾಂಡುಗಳು ವಾಸಮಾಡುವ ದೇಶವು ಅಸಂಸ್ಪೃತವೆನಿಸುವುದು. ಈರಣವೆಂದರೆ ಸಮುದ್ರದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಉಪದ್ವೀಪಗಳು. ಇವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಕರ್ಮಮಾಡಲು ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲದ ದೇಶಗಳು. ಅಂದರೆ ನದೀ, ಸಮುದ್ರ ಮೊದಲಾದವೇನಿದ್ದರೂ “ಯದಿ ನಾಧ್ಯಕ್ಷಿತಾಃಖಲೈ” ಅಲ್ಲಿನ ಜನರೆಲ್ಲರೂ ತಮೋ ಯೋಗ್ಯರೇ ಆಗಿದ್ದರೆ ಅಲ್ಲಿ ವಾಸಕ್ಕೂ ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲ. ಕರ್ಮಮಾಡಲು ಸುತರಾಂ ಯೋಗ್ಯವಾದುದಲ್ಲವೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಇದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಉಂಟು. “ಖಲೈರಧ್ಯುಪಿತಾ ಶ್ವಾಪಿಯದಿ ಸದ್ಭಿರಧಿಷ್ಠಿತಾಃ || ಕರ್ಮಣ್ಯಾ ಏವತೇಚ್ಛೇಯಾ ನಿಷ್ಕುಲಿಂ ಗಾನಿ ಯತ್ರಚ” ಆಯೋಗ್ಯರು ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಸಜ್ಜನರೂ ಆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅದು ಕರ್ಮಣ್ಯವೆನಿಸುವುದು. ಮತ್ತು

ವಿಷ್ಣು ಮೂರ್ತಿಗಳು ಇರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳೂ ಸಹ ಕರ್ಮಾಣುವೆನಿಸುವುವು. ದೇಶಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ ಕರ್ಮಯೋಗ್ಯವಾದ ಕಾಲವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಕರ್ಮಾಣ್ಯ ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ:— (ಭಾಗವತ ಮೂಲ) ಕರ್ಮಣ್ಯೋಗುಣ ಪಾರ್ ಕಾಲೋತ್ರವ್ಯತಃ ಸ್ವತಃವಿನವಾ || ಯತೋನಿವರ್ತತೆ ಕರ್ಮಸೂರೋ ಹೋ ಕರ್ಮಕಃಸ್ತೃತಃ||೯|| ” ಯಾಗಾದಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಕಾಲವೇ ಶುಚಿಯಾದ ಕಾಲವೆನಿಸುವುದು. ಅಕಾಲ ಶುದ್ಧಿಯು ಸ್ವತಃ ಕರ್ಮಾಣ್ಯವೆಂತಲೂ ದ್ರವ್ಯದಿಂದ ಕರ್ಮಾಣ್ಯವೆಂತಲೂ ಎರಡು ಪ್ರಕಾರ. ಅದರಲ್ಲಿ ಸಂಧ್ಯಾಕಾಲ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಸ್ವತಃ ಕರ್ಮ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಕಾಲವು. ದ್ರವ್ಯದಿಂದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಕರ್ಮಾಣ್ಯವೆಂದರೆ ವಸಂತ ಕಾಲ ಮೊದಲಾದವು ಯಾಗಕಾಲವೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದು ವಸಂತ ಋತುವಿನ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಕರ್ಮಾಣ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುವುದು ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮ ಮಾಡಬಾರದೆಂದು ನಿಷೇಧಮಾಡಿರುವರೋ ಆ ಕಾಲವು ಸರ್ಧೋಷವೆಂದು (ಅಶುದ್ಧವೆಂದು) ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅದಾವುದೆಂದರೆ “ ನಿಶಿಘೋ ಮಧ್ಯಮಾರಾತ್ರಿಃ ರಾಕ್ಷಸಾನಾಂತು ಗೋಚರಃ ” ನಿಶಿಘವಾದ ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿ ಯಲ್ಲಿ ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ರಾಕ್ಷಸರ ಪಾಲಾಗುವುದು. ಅದು ರಾಕ್ಷಸ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಕಾಲವೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಅದುದರಿಂದ ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಆ ಶುದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಅಂದರೆ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಕಾಲ ಎಲ್ಲವೆಂದರ್ಥ. ದ್ರವ್ಯದ ಶುದ್ಧಿಯು ಬಹು ಪ್ರಕಾರವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ದ್ರವ್ಯಸ್ಯ ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ:—

ದ್ರವ್ಯಸ್ಯ ಶುದ್ಧ ಶುದ್ಧೀಚ ದ್ರವ್ಯೇಣ ವಚನೇನಚ || ಸಂಸ್ಕಾರೇಣಾಥ ಕಾಲೇನ ಮಹತ್ವಾಲ್ಪತಯಾಥವಾ ||೧೦|| ಶಕ್ತ್ಯಾ ಶಕ್ತ್ಯಾಚ ವಾಗ್ಬುದ್ಧ್ಯಾಸ ಮೃದ್ಧ್ಯಾ ವಾತಥಾತ್ಮನಃ || ಅನ್ಯೇ ಶುದ್ಧಂತಿ ಹಿತಧಾದೇಶಾ ವಸ್ಥಾನು ಸಾರ ತಃ ||೧೧|| ಧಾನ್ಯದಾರ್ವಸ್ಥಿ ತಂತೂನಾಂ ರಸ ತೈಜನ ಚರ್ಮಣಾಂ | ಕಾಲ ವಾಯ್ವಗ್ನಿ ಮೃತ್ತೋಯೈವರಾರ್ಥಿವಾನಾಂ ಯುತಾಯುತೈಃ ||೧೨|| “ ಇತ್ಯಾದಿ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಶುದ್ಧ ಮಾಡಲು ದ್ರವ್ಯ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಕೆಲವು ದ್ರವ್ಯಗಳಿಗೆ ಕೆಲವು ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೂ ಸಂಸ್ಕಾರದಿಂದಲೂ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ದೊಡ್ಡವಸ್ತು ಸಣ್ಣವಸ್ತುಗಳ ಬೇಧದಿಂದಲೂ ಶಕ್ತಿ ಅಶಕ್ತಿ ವಾ

ಈ ಬುದ್ಧಿ ದೇಶಾದಿಗಳಿಂದ ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಶುದ್ಧಿಯನ್ನು ತೀಯಬೇಕು. ಇದರ ವಿವರ.—ತಾಮ್ರ ಮೊದಲಾದ ಪಾತ್ರೆಗಳಿಗೆ ಉಚ್ಚಿಷ್ಟ ಅನೇಕಾಧಿ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಆಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು. ಅದು ಹುಳಿಹಣ್ಣು ಮೊದಲಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು. . . ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಭಾಂಡಾದಿಗಳಿಗೆ ಉಚ್ಚಿಷ್ಟಾದಿಗಳಿಂದ ಆಶುದ್ಧಿಯಾದರೆ ಮಹಾತ್ಮರ ಬಾಯಿಂದ ಅದು ಶುದ್ಧವೆಂದು ಬಂದರೆ ಅದು ಶುದ್ಧವಾಗುವುದು. ಆ ಭಾಂಡವು ಎತ್ತಲು, ತೋಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ದೊಡ್ಡವರ ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೇ ಶುದ್ಧಿಯೆಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕು ಕೆಲವು ಪದಾರ್ಥಗಳು ತೋಳಿಯುವುದರಿಂದಲೇ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವವು. ಪುಷ್ಪ ಹಿತ್ತಾಳೆ ತಾಮ್ರ ಮೊದಲಾದವು ತೋಳಿದರೆ ಶುದ್ಧಿಯು ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಆಶುದ್ಧವು, ಕೆಲವು ಯಾವಾಗಲೂ ಆಶುದ್ಧವೆ. ಅವು ಯಾವುವೆಂದರೆ, ಕತ್ತೆಯ ಎಣ್ಣೆ ಅಸಂಸ್ಕೃತವಾಣಿ ಅಂದರೆ ಭಗವತ್ಸಂಬಂಧವಲ್ಲದ ಉಂಹರಟೆಗಳಿಂದರ್ಥ. ವೈದಿಕರು ಮೊದಲಾದವರ ಮನೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ಕಾಲದಿಂದ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು. ಅಂದರೆ ಕೆಲವುಕಾಲ ಹಾಳುಹಾಕಿ ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ಪುಣ್ಯಹವಾಚಿನಾದಿಗಳಿಂದ ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಭಾವ. ಅನ್ನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದಮೇಲೆ ಒಂದು ಯಾವುದಾದರೂ ಶುದ್ಧಿಯು. ಯಾವನಂತರ ಅನ್ನಕ್ಕೆ ಆಶುದ್ಧಿ. ಅನ್ನವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಭಕ್ಷಾದಿಗಳು ಇದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿಲ್ಲ. ವಿನೋದಕೇನಯಃ ಸ್ವಕ್ಷಂ ಯತ್ಸಕ್ಷಂ ಚ ಘೃತಾದಿನಾ || ಸರ್ವಂ ತತ್ಪಲವದ್ಗ್ರಾಹ್ಯಂ " ಎಂಬ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಚಾರದಿಂದ ನೀರಿಲ್ಲದೆ ಹಾಲು, ತುಪ್ಪ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ಪಕ್ಷವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಹಣ್ಣಿನಂತೆ ಸ್ವೀಕರಿಸಬಹುದೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಅನ್ನಾದೀನಾಂ ಮಹತ್ವೇಶ್ವಾದಿ ಸ್ಪರ್ಶೇ ಸ್ಪಂಶ್ಪಾಂಶತ್ಯಾಗೇ ನ ಸಿಷ್ಟಸ್ಯ ಶುದ್ಧಿಃ || ಅಥವಾನ್ನಸ್ಯ ಅಲ್ಪತಯಾ ಶನಾಸ್ತೃಷ್ಠಸ್ಯ ತಸಾ ಶುದ್ಧಿಃ ಅನ್ನಾದಿಗಳನ್ನು ರಾಶಿಹಾಕಿರುವಾಗ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನಾಯಿ ಮುಟ್ಟಿಬಿಟ್ಟರೆ ಮುಟ್ಟಿದ ಭಾಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬಾಕಿ ಉಳಿದ ಭಾಗವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲುಬಹುದು. ಒಂದು ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪಅನ್ನವನ್ನಿಟ್ಟಿದ್ದು ನಾಯಿ ಮುಟ್ಟಿಬಿಟ್ಟರೆ ಎಲ್ಲವು ಆಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು. ಅಲವಾದ ಇರುವೆ ಮುಂತಾದವು ಮೃತವಾದುದನ್ನು ಮುಟ್ಟಿಕೊಂಡರೆ ಆಶುದ್ಧಿ ಇಲ್ಲ.

ದೊಡ್ಡದಾದ ವಸ್ತು ಮೃತನಾದುದನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಅಶುಚಿಯುಂಟು. ಶಕ್ತನಾದ ಪುರುಷನು ಅಶುಚಿತ್ವಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ ರೂಪವಾಗಿ ತೀರ್ಥಯಾತ್ರಾ ದಿಗಳನ್ನೂ ಚಾಂದ್ರಾಯಾಣಾದಿ ವ್ರತಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡರೆ ಶುದ್ಧನಾಗುವನು. ಜ್ವರಾದಿಗಳಿಂದ ರೋಗಿಯಾದವನಿಗೆ ದೇಹತಾರಾಧನೆ ನಿತ್ಯ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನದಿಂದ ಶುದ್ಧನಾಗುವನು. ಬಹಳ ಆಶಕ್ತನಾಗಿದ್ದರೆ ಮಹಾತ್ಮರ ವಚನದಿಂದ ಶುದ್ಧನಾಗುವನು. ಶುದ್ಧನಾದರೂ, ಮಹಾತ್ಮರು ಆಶುದ್ಧನೆಂದು ಬಿಟ್ಟರೆ ಅಶುದ್ಧನೇ ಆಗುವನು. ಆಶುದ್ಧನಾದರೂ ಮಹಾತ್ಮರ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಶುದ್ಧನಾಗುವನು. ಬುದ್ಧಿಗೆ ಶುದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು ಸುರಪಾನಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿಯು ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದರೆ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಅಶುಚಿಯು ಬಂದಿತು. ಹರಿಕಥಾ ಶ್ರವಣಾದಿ ಪುಣ್ಯ ನಿಶ್ಚಯವಾದರೆ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಶುದ್ಧಿಯು ತನಗೆ ಇರುವ ಸಂಪತ್ತಿನಿಂದ ಪುರುಷನಿಗೆ ಶುದ್ಧಿಯೂ ಅಶುದ್ಧಿಯೂ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುವು. ಹೇಗೆಂದರೆ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಸತ್ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ದಾನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಶುದ್ಧನಾಗುವನು. ಆ ಸತ್ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ದಾನ, ವೇಶ್ಯಾ ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲಿ ಹಣವನ್ನು ಖರ್ಚು ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಅಶುದ್ಧನಾಗುವನು. ಇತ್ಯಾದಿ ಬಹು ವಿಧವಾದ ದ್ರವ್ಯ ಶುದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು. ಕರ್ಮ ಶುದ್ಧಿಯಾಗಬೇಕಾದರೆ ಕರ್ಮಾಂಗ ಶುದ್ಧಿಯು ಅವಶ್ಯಕವು. ಅದೆಂತೆನೆ :— “ ಸ್ನಾನ ದಾನ ತಪೋವಸ್ಥಾ ವೀರ್ಯ ಸಂಸ್ಕಾರ ಕರ್ಮಭಿಃ || ಮದ ಭ್ಯಾಸಾಂತನ ಶೌಚಂ ಕೃತ್ವಾ ಕರ್ಮಾಚರೇ ದ್ವಿವ ಜಃ || ೧೪ || ಮಂತ್ರಸ್ಯ ಚಪರಿ ಜ್ಞಾನಂ ಕರ್ಮ ಶುದ್ಧಿರ್ವ ದರ್ಪಣಂ || ಧರ್ಮಃ ಸಂಪಾದ್ಯತೇ ಸದ್ವಿಃ ಅಧರ್ಮಸ್ತು ವಿಕರ್ಯಯೈಃ || ೧೫ || ಸ್ನಾನ, ದಾನ, ತಪಸ್ಸು ಇವುಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಯೌವನಾದಿ ಅವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಮಾಡಬೇಕು. ಉದ್ವರ್ಣವುಂಥ ಧಾರಣ, ಸಂಧ್ಯಾವಂದನೆ ಮೊದಲು ನನ್ನ ಪೂಜಾ ಪರ್ಯಂತವಾದ ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಇದರಿಂದ ಮನಃ ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಆಮೇಲೆ ತನ್ನಿಷ್ಟವಾದ ವಿಶೇಷ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಮಂತ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ಜಪಿಸಿ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ ಮೊದಲು ಮಂತ್ರಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನ ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮ

ಶುದ್ಧಿಯಾಗಬೇಕಾದರೆ ನನಗೆ ಕರ್ಮಗಳನ್ನರ್ಪಿಸಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣವೆಂದು ಸಮರ್ಪಣೆ ಮಾಡಿದರೆ ಕರ್ಮಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕಾದರೆ ಭಾಗವತ ಏಕಾದಶ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯತಕ್ಕದ್ದು. ಹೀಗೆ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ ರೂಪವಾಗಿ ಕರ್ಮಗಳ ಶುದ್ಧಿಯನ್ನು ಕಾಲ ದ್ರವ್ಯ ಶುದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೇಳುವರು. ಆದರೂ, ಬರೇ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ ರೂಪವಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡರೂ ಅಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಇವು ಎಲ್ಲಾ ಪಾಪವೂ ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುವಂತಿಲ್ಲ. ಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದಾರವಿಂದದಲ್ಲಿ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ ಮನಸ್ಸನ್ನಿಟ್ಟು ಭಜನೆ ಮಾಡದೆ ಬರೇ ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿದರೆ ಅದರಿಂದೇನು ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ನಿತ್ಯ ಕರ್ಮಗಳು ಸಂಧ್ಯಾವಂದನಾದಿಗಳು ಮಾಡೇ ತೀರಬೇಕು. ಆ ಕರ್ಮಗಳು ಭಗವದರ್ಪಣದಿಂದ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವವು. ನೈಮಿತ್ತಿಕ ಕರ್ಮಗಳು ದಾನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ಸ್ವರ್ಗಾದಿ ಭೋಗಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವೇ ಹೊರತು ಮುಕ್ತಿಗೆ ಸಾಧನವಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ದಾಸ್ಯಾರೂ ಕರ್ಮವೇ ತಾರಕವೆನ್ನುವರು ಮೂರ್ಖರೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಅದರಿಂದ ಕರ್ಮ ಮಾರ್ಗಕ್ಕಿಂತಲೂ ಜ್ಞಾನ ಮಾರ್ಗವೇ ಉತ್ತಮವೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಮತ್ತು ಕೆಸರಿಂದ ಕೆಸರ ತೊಳೆದಂತೆ ಕರ್ಮದ ಫಲವೆಂದು ದಾಸರ ನಾಕೈವಿರುವುದು.

ಅವತಾರಿಕೆ.— ಬ್ರಹ್ಮಾಧಿಗಳೇ ಪರಮಾತ್ಮನ ಮಹಿಮೆಗಳ ಪಾರಗಾಣದೇ ತಮ್ಮ ಸಾಧನ ಪೂರ್ತಿಗಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುತ್ತಿರಲು ಮಿಕ್ಕವರ ಪಾಡೇನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.—

ಕಮಲ ಸಂಭವ ಶರ್ವಶಕ್ತಾ

ದೈವಮರರಿಲ್ಲರು ಇವನದುರತಿ

ಕ್ರಮ ಮಹಿಮೆಗಳ ಮನವಚನದಿಂಪ್ರಾಂತಗಾಣದಲೆ |

ಶ್ರಮಿತರಾಗಿ ಪದಾಬ್ಜ ಕಲ್ಪ

ದ್ರುಮನಳಲನಾಶ್ರಯಿಸಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀ

ರಮಣ ಸಂತೈಸೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸರತಿ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ

||೧೧||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಕಮಲಸಂಭವ=ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ಶರ್ವ=ರುದ್ರದೇವರು, ಶಕ್ರಾದಿ=ಇಂದ್ರ ನೊದಲಾದ, ಅಮರರೆಲ್ಲರು=ವೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರೂ, ಇವನ=ಈ ಪರಮಾತ್ಮನ, ದುರತಿಕ್ರಮ=ವಿಾರಲು ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲದ ಮಹಿಮೆಗಳ ಮನವಚನದಿಂ=ಮನಸ್ಸಿನಿಂದಲೂ, ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೂ, ಪ್ರಾಂತಗಾಣದಲಿ=ಕಡೆಗಾಣದೆ, ಶ್ರಮಿತರಾಗಿ=ಕಷ್ಟವನ್ನು ಹೊಂದಿ, ಪದಾಬ್ಜಕಲ್ಪದ್ರುಮ=ಪಾದಾರವಿಂದವೆಂಬ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷದ, ನೆಳಲು=ನೆಳಲನ್ನು, ಆಶ್ರಯಿಸಿ, ಲಕ್ಷ್ಮೀರಮಣ=ಎಲೈ ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯೇ ! ಸಂತೈಸೆಂದು-ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡೆಂದು, ಅತಿ ಭಕುತಿಯಿಂದ, ಪ್ರಾರ್ಥಿಸರು=ಪಾರ್ಥಿಸುತ್ತಿರುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಲೋಕೇಶರಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ರುದ್ರದೇವರು ಇಂದ್ರದೇವರು ನೊದಲಾದ ಮಹಾನುಭಾವರೆಲ್ಲರೂ ಈ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಪಾರವಾದ ಮಹಾಮಹಿಮೆಗಳನ್ನು ಮನೋವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಿ, ಪಾರಗಾಣದೆ, ಅವನ ಪಾದಾರವಿಂದವೆಂಬ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷದ ನೆಳಲನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಕಾಂತ ! ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸೆಂದು ಪರಮ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವರು. ಹೀಗಿರಲು ಮಿಕ್ಕ ಜನರು ಭಗವಂತನನ್ನು ಆರಾಧಿಸದಿದ್ದರೆ ಗತಿಯಾಗಲಾರದೆಂದು ಬೇರೆಯಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕೆ ? ಎಂದಿಗೂ ಒಳ್ಳೇ ಗತಿಯಾಗಲಾರದೆಂಬ ಭಾವ.

ಅವತಾರಿಕೆ.—ತಾರತಮ್ಯ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಭಗವಂತನನ್ನಾರಾಧಿಸುವ ಈ ಮತವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅನ್ಯಮತವನ್ನಾಶ್ರಯಿಸುವವರು ಕೆಡುವರೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ವಾರಿಚರವೆನಿಸುವುವು ದರ್ದುರ

ತಾರಕಗಳಿಂದರಿದು ಭೇಕವ

ನೇರಿ ಜಲಧಿಯದಾಟುವೆನು ಎಂಬುವನ ತೆರನಂತೆ ||

ತಾರತಮ್ಯ ಜ್ಞಾನತೂನ್ಯರು

ಸೂರಿಗಮ್ಮನ ತಿಳಿಯಲರಿಯದೆ

ಸೌರಶ್ಯವಮತಾನುಗರನನುಸರಿಸಿ ಕೆಡುತಿಹರು

||೧೯||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ದರ್ದುರ=ಕಪ್ಪೆಗಳು, ವಾರಿಚರವೆನಿಸುವುವು=ಜಲದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿರುವವು- ತಾರಕಗಳಿಂದ

ರಿದು-ಆ ಕಪ್ಪೆಗಳೇ ನಮ್ಮನ್ನು ನೀರಿನಿಂದ ಪಾರಗಾಣಿಸಿ ಈ ದಡದಿಂದ ಆ ದಡಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡುಹೋಗಿ ಬಿಡುವವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ, ಭೇಕವನೇರಿ-ಕಪ್ಪೆಯಮೇಲೇರಿ ಕೂತುಕೊಂಡು, ಜಲಧಿಯ=ಸಮುದ್ರವನ್ನು, ದಾಟುವೆನೆಂಬುವನ=ದಾಟಹೋಗುವೆನು ಎಂಬ ಮನುಷ್ಯನ ತೆರನಂತೆ ತಾರತಮ್ಯಜ್ಞಾನಶೂನ್ಯರು-ತಾರತಮ್ಯಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದವರು, ಸೂರಿಗಮ್ಮನ = ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಂದ ತಿಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುವ ವಹಿಮೆಯುಳ್ಳ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು, ತಿಳಿಯಲರಿಯದೆ-ಹರಿಯೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮನು ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಸಕಲ ಜೀವನರು ಅವನಧೀನರೆಂದು ತಿಳಿಯಲು ಯೋಗ್ಯತೆ ಇಲ್ಲದೆ ಸೌರಶೈವ ಮತಾನುಗತನು=ಸೌರ-ಸೂರ್ಯನೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವ ಮತ, ಶೈವ=ಶಿವನೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವ ಮತ ಇಂತಹಾ ಮತಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಇರುವವರನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಕೆಡುತೆಹರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ದಾಟಬೇಕಾದರೆ, ತೆಪ್ಪಗಳು ನಾವಿಗಳು (ಹಡಗುಗಳು) ಇವುಗಳು ಅದಕ್ಕೆ ಸಾಧಕವಾಗಿರುವುವು, ಇದನ್ನರಿಯದೆ ಹಡಗುಗಳೂ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಓಡಾಡುತ್ತಿರುವವು. ಕಪ್ಪೆಗಳೂ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಓಡಾಡುತ್ತಿರುವವು. ಅದ್ದರಿಂದ ಕಪ್ಪೆಗಳ ಮೇಲೇರಿ ಸಮುದ್ರವನ್ನೇಕೆ ದಾಟಬಾರದೆಂಬ ಕುಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಕೂತುಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡುವವರು ಹೇಗೆ ಕೆಡುವರೋ ಹಾಗೆಯೇ ಹರಿಸರ್ವೋತ್ತಮನು, ಅವನಗಿಂತಲೂ ಅನೇಕಗುಣಗಳಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರು ಕಮ್ಮಿಯಾದವರು. ಬ್ರಹ್ಮವಾಯುಗಳು ಅವರಿಗಿಂತಲೂ ಕಮ್ಮಿಯಾದವರೆಂಬ ತಾರತಮ್ಯ ಭೋಧಿಸುವ ಮಧ್ವ ಮತವನ್ನು ಸೂರ್ಯನೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮನು, ಶಿವನೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವವರ ಮತವನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿ ಕೆಡುತ್ತಿರುವರು.

ಕ್ಷುಧೆಯಗೋಸುಗ ಪೋಗಿ ಕಾನನ

ಬದರಿಫಲಗಳೆಣ್ಣೆಯಿಂದಲಿ

ಪೊದೆಯೊಳಗೆ ಶಿಗಬಿದ್ದು ಬಾಯ್ತೆರೆದವನತೆರನಂತೆ ||

ವಿಧಿವಿತನ ಪೂಜಿಸದೆ ನಿನ್ನಯ

ಉದರಗೋಸುಗ ಸಾಧುಲಿಂಗ

ಪ್ರದರುಶಕರಾರಾಧಿಸತ ಬಳಲದಿರು ಭವದೊಳಗೆ

||೨೦||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಹೃದಯಗೋಸುಗ=ಹಸಿವು ವರಿಹಾರವಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿ, ಕಾಸನ ಬವರಿ ಫಲಗಳ = ಅಡವಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಬೋರೇ ಹಣ್ಣುಗಳ, ಅವೇಕ್ಷೆಯಿಂದಲಿ-ಭಕ್ತಿಸರ್ವೇಕೆಂಬ ಅವೇಕ್ಷೆಯಿಂದ, ಪೋಗಿ= ಅಡವಿಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ, ಪೊದೆಯೇಳಗೆ, ಶಿಗಬಿದ್ದು, ಬಾಯ್ಬಿರದವನತೆರ ನಂತಿ=ಬಾಯಿಬಿಡುವನಂತೆ, ವಿಧಿವಿತನ-ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ತಂದೆಯಾದ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು, ಪೂಜಿಸದೆ, ನಿನ್ನಯ, ಉದರಗೋಸುಗ=ಮೆಟ್ಟಿಗಾಗಿ ಸಾಧುಲಿಂಗಪ್ರದರ್ಶಕರ-ಸಾಧುಗಳಂತೆ ವೇಷಧಾರಿಗಳಾಗಿ, ಭಗವದ್ಭಕ್ತಿ ಲೇಶವೂ ಇಲ್ಲದ ಜ್ಞಾನ ಶೂನ್ಯರನ್ನು, ಆರಾಧಿಸತ-ನೇರಿಸ ತ, ಭವದೊಳಗೆ=ಸಂಸಾರದೊಳಗೆ, ಬಳಲದಿರು-ಕ್ಷೀಣವದವಿರು

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಮುಸುಳ್ಳನಾದ ಹಸಿವಾದರೆ ಉರೋಳಗೆ ಶುದ್ಧ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು, ಅಥವಾ ಪಾಪಕರ ವೃತ್ತಿಯನ್ನಾಗಲೀ, ಅಂತು ಉರೋಳಗೆ ಅನ್ನವನ್ನು ಹುಡುಕುವುದು ಬಿಟ್ಟು ಆರಣ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಬೋರೇಹಣ್ಣಿಗೆ ಆಶೆ ಬಿಟ್ಟು ಪೊದೆಯೇಳಗೆ ಶಿಗಬಿದ್ದು ಶೂನ್ಯವಡುವನಂತೆ, ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ತಂದೆಯಾದ ಸಕಲ ಸಿದ್ಧರನ್ನೂ ತಂದೆ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಆರಾಧಿಸದೆ ನೋಡಿದವರಿಗೆ ಮಹಾ ಪಾಪವೆಂತೆ ಬರೇ ವೇಷಧಾರಿಗಳ ವೇಷಕ್ಕೆ ಮೋಸ ಹೋಗಿ ಅವರನ್ನು ಆರಾಧನೆ ಮಾಡಿ ನಿನ್ನ ಮೆಟ್ಟಿಲುಬಿಕ್ಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡಿ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಕಷ್ಟವನ್ನನುಭವಿಸಬೇಡ.

ಭಗವಂತನನ್ನು ಆರಾಧಿಸಿ ಐಹಿಕ ಸುಖವನ್ನವೇಕ್ಷಿಸದೆ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಸಾಧನವಾದ ಭಕ್ತಿಯನ್ನೇ ಬೇಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.—

ಪೋಣಿವತಿ ಸುತನೆನಿಸಿ ಕೈದು

ಗ್ಲಾನಿಗೊಡುವತೆರದಿ ಸುಮನಸ

ಭೇನು ಮನೆಯೊಳಗಿರಲು ಗೋಮಯ ಬಯಿಸುವಂದದಲಿ ||

ವೇಣುಗಾನಪ್ರಿಯನ ಲಹಿಕ ಸು

ಖಾನುಭವ ಬೇಡದಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀ

ಪ್ರಾಣನಾಥನ ವಾದಭಕುತಿಯ ಬೇಡುಕೊಂಡಾಡು

||೨೧||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.— ಕ್ಷೋಣಿಪತಿ=ಭೂಮಿಯನ್ನಾಳುವ ಮಹಾರಾಜನ, ಸುತನೆನಿಸಿ=ಮಗನೆನಿಸಿಕೊಂಡು, ದುಗ್ಗಾಣಿಗೆ=ಒಂದು ದುಡ್ಡಿಗಾಗಿ, ಕೈಯೊಡ್ಡುವತೆರದಿ=ಬಿಟ್ಟು ಬೇಡುವಂತೆ, ಸುಮನಸಧೇನು=ದೇವಹಸುವಾದ ಕಾಮಧೇನು, ಮನೆಯೊಳಗಿರಲು, ಗೋಮಯ-ಸಗಣೆಯನ್ನು, ಬಯಸುವಂದದಲಿ-ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವಂತೆ, ವೇಣುಗಾನಪ್ರಿಯನ=ವೇಣುಗಾನ ಪ್ರಿಯನಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು, ಆರಾಧನೆಮಾಡಿ, ಅಹಿಕಸುಖಾನುಭವಬೇಡದಲಿ=ವಿಷಯಭೋಗಾದಿಸುಖಗಳನ್ನು ಕೊಡೆಂದು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳದೆ, ಲಕ್ಷ್ಮೀಪ್ರಾಣನಾಥನ=ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಿಗೂ, ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರಿಗೂ ಸಹ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ, ಪಾದಭಕ್ತಿಯ=ಪಾದಾರವಿಂದಗಳಲ್ಲಿ, ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.— ಮಹಾರಾಜನ ಮಗನೆಂದೆನಿಸಿ ಎರಡು ದಂಬಡಿಗಳಿಗೆ ಕೈಯೊಡ್ಡಿದರೆ ಹೇಗೋ, ಅಥವಾ, ಮನೆಯೊಳಗೆ ಕಾಮಧೇನುವಿರಲು ಸಗಣೆಬೇಕೆಂದು ಮನೆಮನೆ ತರುಗುವವನ ಯೋಗ್ಯತೆ ಹೇಗಿರುವದೋ ಹಾಗೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ಭಗವಂತನ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ಪಡೆದು ಅಹಿಕಸುಖವನ್ನು ಬೇಡುವದೂ ಸಹ ಮೇಲಿನ ಉಪಮಾನಗಳಿಗೆ ಸರಿಹೋಗುವದು. ಮಹಾರಾಜನ ಮಗನಿಗೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕಮ್ಮಿಯೇನು ? ಅಂತಹವನು ಎರಡುಕಾಸಿಗೆ ಕೈಯೊಡ್ಡಿದರೆ ಅವನ ಯೋಗ್ಯತೆ ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಹಾಸ್ಯಾಸ್ಪದವಾಗುವದೆಂದು ಯೋಚಿಸಿರಿ- ಮತ್ತು ಬೇಡಿದುದನ್ನು ಕೊಡುವ ಕಾಮಧೇನುವನ್ನು ಮನೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಸಗಣೆಗಾಗಿ ಮನೆಮನೆ ತಿರುಗುವವರ ಯೋಗ್ಯತೆ ಎಂತಿಹುದು ! ಇದರಂತೆಯೇ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಸ್ವರೂಪಾನಂದವನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಮಾಡಿ ಕೊಡುವ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಅಲ್ಪವಾದ, ನಶ್ವರವಾದ ಐಹಿಕಸುಖವನ್ನು ಬೇಡುವವನ ಯೋಗ್ಯತೆಯು ಅಷ್ಟೇ ಆಗಿರುವದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಂತಹಾ ಅಲ್ಪವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸದೇ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಆರಾಧನೆಮಾಡಿ ಅವನಲ್ಲಿ ದೃಢವಾದ ಭಕ್ತಿಯನ್ನೇ ಬೇಡಬೇಕೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ವಿಷ್ಣು ಪಂಚಕ ವ್ರತೋಪವಾಸವನ್ನು ಮಾಡುವವರು ಹೇಗೆ ದರ್ಶಪೂರ್ಣಮಾಸಾದಿಗಳ ಉಪವಾಸಗಳನ್ನು ಬಿಡದೆ ಮಾಡುವಲೋ ಹಾಗೆ

ಮಾಡಿದ ವಿಧಿ ನಿಷೇಧಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಯಾವ ಯೋಚನೆಯನ್ನೂ ಮಾಡದೇ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗರ್ಪಿಸಬೇಕೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾ, ಪ್ರಸಕ್ತಿಯಿಂದ ವಿಷ್ಣುಪಂಚಕದಲ್ಲಿ ಪೌರ್ಣಮಿ ನೋಡಲಾದ ಉಪವಾಸಗಳನ್ನು ಎಷ್ಟು ಘಳಿಗೆಗಳಿದ್ದರೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ವಿಧಿಯನ್ನೂ ಸಹ ಎರಡು ಪದ್ಯಗಳಿಂದ ಸೂಚಿಸುತ್ತಾರೆ. —

ಉದಯವ್ಯಾಪಿಸಿ ದರ್ಶಪೌರ್ಣಮು

ದಧಿಕಯಾಮುವು ಶ್ರವಣವಭಿಜಿತು

ಸದನಯ್ಯಿದಿರಿ ಮಾಳ್ವತೆರದಂದದಲಿ ಹರಿಸೇನೆ

ವಿಧಿನಿಷೇಧಗಳೇನು ನೋಡದೆ

ವಿಧಿಸುತಿರು ನಿತ್ಯದಲಿ ತನ್ನಯ

ಸದನದೊಳಗಿಂಬಿಟ್ಟು ಸಲಹುವ ಭಕ್ತವತ್ಸಲನು ||೨೨||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ. — ಉದಯವ್ಯಾಪಿನಿ = ಉದಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿರುವ, ದರ್ಶ - ಅನಾವಾಸ್ಯೆಯು. ಅಧಿಕಯಾಮುವು - ಒಂದು ಯಾಮಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚಿನ ಘಳಿಗೆಗಳಿರುವ, ಪೌರ್ಣಮು - ಹುಣ್ಣಿಮೆಯೂ, ಅಭಿಜಿತುಹೂರ್ತವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಅಂದರೆ 12 ಘಳಿಗೆಗಳಿಗೆಮೇಲೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಶ್ರವಣ, ಇಂತಹ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುಪಂಚಕ ಉಪವಾಸವನ್ನು ಮಾಡುವವರು, ಹರಿಸೇನೆ = ಉಪವಾಸರೂಪವಾದ ಹರಿಪೂಜೆಯನ್ನು, ಮಾಳ್ವತೆರದಂದದಲಿ - ಮಾಡುವಂತೆ ವಿಧಿನಿಷೇಧಗಳೇನು ನೋಡದೆ ಇದು ಒಳ್ಳೆಯದು ಇದು ಕೆಟ್ಟದ್ದು ಎಂದು ಯೋಚಿಸದೇ ನೀನು ಮಾಡಿದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು, ನಿತ್ಯದಲಿ ವಿಧಿಸುತಿರು - ಪರಮಾತ್ಮನಿಗರ್ಪಿಸುತಿರು, ಭಕ್ತವತ್ಸಲನು = ಭಕ್ತರಲ್ಲಿ ಪಗಮನಾತ್ಮಲ್ಯವುಳ್ಳ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ತನ್ನಯ, ಸದನದೊಳಗೆ - ಮನೆಯೊಳಗೆ, ಇಂಬಿಟ್ಟು = ಚೆನ್ನಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಸಲಹುವನು = ರಕ್ಷಿಸುವನು

ತಾತ್ಪರ್ಯ. — ವಿಷ್ಣುಪಂಚಕ ಉಪವಾಸ ಮಾಡುವವರು ತಿಂಗಳಿಗೆ ಐದು ವ್ರತವಾಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಏಕಾದಶಿ ಪೌರ್ಣಮಿ, ಅನಾವಾಸ್ಯೆ ಶ್ರವಣ, ಹೀಗೆ 5 ವ್ರತವಾಸಗಳಾಗುವವು. ಏಕಾದಶಿ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ದಶಮಾ ವೇದಿಯು ಅರುಣೋದಯದಲ್ಲಿ ಬಂದೂ

ಮಾರನೆಯ ದಿನಸವೇ ಏಕಾದಶೀ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಕಲ ವೈಷ್ಣವರಿಂದಲೂ ಅನುಷ್ಠಿತವಾಗಿರುವುದು. ಮಿಕ್ಕ ೩ ಉಪವಾಸಗಳು “ ಉದಯ-ವ್ಯಾಪಿನೀ ದರ್ಶಪೂರ್ಣಮಾಸೀತುಯಾಮಿಕಾ, ಮಧ್ಯಾಹ್ನವ್ಯಾಪಿನೀ ಶ್ರೋಣಾವೋ ಪೋಷ್ಯಾವಿಷ್ಟತತ್ಪರೈ ” ಎಂಬ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರವಾಕ್ಯವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಸೂರ್ಯೋದಯವ್ಯಾಪಿನಿ ಉಳ್ಳ ಅನಗವಾಸೈಯಲ್ಲೂ (7 || ಘಳಿಗೆ) ಒಂದು ಯಾವುದವರೆಗೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಪೂರ್ಣಮೆಯಲ್ಲೂ, ಮಧ್ಯಾಹ್ನವೆಂದರೆ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ೬ ಘಳಿಗೆ, ಸಂಗಮಕಾಲ ೬ ಘಳಿಗೆ ಹೀಗೆ 12 ಘಳಿಗೆಗಳು ಕಳೆದರೆ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಬರುವುದು. ಮಧ್ಯಾಹ್ನವ್ಯಾಪಿನಿ ಉಳ್ಳ ಶ್ರವಣದಲ್ಲೂ ಉಪವಾಸಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗುವುದು. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಆ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುಪಂಚಕಮಾಡುವವರು ಹೇಗೆ ಉಪವಾಸವನ್ನು ಬಿಡದೆ ಮಾಡುವರೋ ಹಾಗೆ ನೀನು ಮಾಡುವ ವಿಧಿನಿಷೇಧ ಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಯೇಚಿಸದೆ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗರ್ಪಿಸು. ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ಲೋಕವನ್ನು ನಿನಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಅದರದಿಂದ ನಿನ್ನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವನು.

ಅವತಾರಿಕೆ.— ವಿಷ್ಣುಪಂಚಕ ಮಾಡುವವರಿಗೆ ೪ ಉಪವಾಸದ ವಿಧಿ ಇದ್ದರೂ ಕೆಲವು ದಿನಸದಲ್ಲಿ ಶ್ರವಣಾದಿ ಉಪವಾಸಗಳು ತಪ್ಪಿಹೋಗುವುದುಂಟು. ಆ ಶ್ರವಣ ಉಪವಾಸವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಡುವಂತೆ ಅನ್ಯಾಯದಿಂದ ಎಷ್ಟು ಹಣಬಂದರೂ ಅದಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸುಮಾಡಬಾರದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.—

ನಂದಿವಾಹನ ರಾತ್ರಿಸಾಧನೆ

ಬಂದ ದ್ವಾದಶಿ ದಶಮಿ ಪೈತ್ಯಕ

ಸಂದಿಸಿದ ಸಮಯದಲಿ ಶ್ರವಣವತ್ಯಜಿಸುವಂತೆ ಸದಾ ||

ನಿಂದ್ಯದಿಂದಲಿ ಬಂದದ್ರವ್ಯವ

ಕಣ್ಣೆರದು ನೋಡದಲೆ ಶ್ರೀಮದ

ನಂದತೀರ್ಥಾಂತರ್ಗತನ ಸರ್ವತ್ರ ಭಜಿಸುತಿರು ||೨೩||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ನಂದಿವಾಹನರಾತ್ರಿ - ಶಿವರಾತ್ರಿಯ ದಿನಸದಲ್ಲೂ, ಸಾಧನ ಬಂದ ದ್ವಾದಶಿ = ಅಲ್ಪ ದ್ವಾದಶಿ ಇರುವ ದಿನಸದಲ್ಲೂ ದಶಮಿ = ದಶಮಿ ದಿನಸದಲ್ಲೂ, ಪೈತ್ಯಕ - ಪಿತ್ಯ ಶ್ರಾದ್ಧದ ದಿನಸದಲ್ಲೂ ಸಂದಿ

ಸಿದ ಸಮಯದಲಿ=ಶ್ರವಣನಕ್ಷತ್ರವು ಬಿದ್ದ ಸಕ್ಷದಲ್ಲ, ಶ್ರವಣವ=೮ ದಿವ
ಸದ ಶ್ರವಣೋಪಾಸನನ್ನು, ತೃಜಿಸುವಂತೆ=ಬಿಟ್ಟುಬಿಡುವಂತೆ, ಸದಾ,
ನಿಂದ್ಯದಿಂದಲಿ-ನಿಸಿದ್ಧಾಚರಣೆಯಿಂದ, ಒಂದ ದ್ರವ್ಯವ ಕಣ್ಣೆರೆದು ನೋಡ
ದಲಿ, ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಾಂತರ್ಗತನ=ಶ್ರೀಮನ್ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯಃ ಅಂತ
ರ್ಗತನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು, ಸರ್ವತ್ರ ಭಜಿಸುತ್ತಿರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ವಿಷ್ಣು ಪಂಚಕದ ೫ ಉಪವಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರವಣೋಪ
ವಾಸವು ಕೆಲವು ದಿವಸದಲ್ಲಿ ಮಾಡಬಾರದೆಂದು ಪ್ರಮಾಣವಿರುವುದು. ಬ್ರ
ಹ್ಮಾಂಡವುರಾಣದಲ್ಲಿ “ ಪಿತೃಬ್ಧೀರೌದ್ರಿಕಾಬ್ಧೀಚ ಸ ಧನದ್ವಾದಶೀದಿನಿ ||
ದಶನ್ಯಾಂಜೈವ ವಿಬುಧೈರ್ನೋಪೋಷ್ಯಂ ವಿಷ್ಣುತತ್ಪರೈಃ ” ತಂದೆತಾಯಿ
ಗಳ ಪ್ರತಿಸಾಂವತ್ಸರಿಕ ಶ್ರಾದ್ಧದ ದಿವಸದಲ್ಲೂ ಪ್ರತಿದಿವಸದಲ್ಲೂ ಬರುವ
ಮಹಾಶಿವರಾತ್ರಿಯಲ್ಲೂ, ದ್ವಾದಶಿ 12 ಘಳಿಗೆಗಳಿಗೆ ಕಮ್ಮಿಯಿರುವ ದಿವ
ಸದಲ್ಲೂ ದಶಮಿದಿವಸದಲ್ಲೂ, ಶ್ರವಣಬಂದರೆ ವಿವೇಕಿಗಳು ಉಪವಾಸಮಾ
ಡಬಾರದೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ವಿಷ್ಣು ಪಂಚಕ ನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವ್ರತಾ
ಭಿಮಾನಾದ್ವಾ ಶ್ರವಣೇಚಾಭಿಮಾನತಃ || ಯಃ ಕುರ್ಯಾದ್ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತಸ್ತು
ವಿಷ್ಣುಃಪೋಹೀನ ಸಂಶಯಃ || ಸತತ್ಫಲಂ ಶಿವೇದತ್ವಾಯಾತಿಘೋರಂ ಮ
ಹತ್ತಮಃ ” ವಿಷ್ಣುವ್ರತವೆಂಬಭಿಮಾನದಿಂದಾಗಲೀ, ಶ್ರವಣದಭಿಮಾನದಿಂ
ದಾಗಲಿ ಶಿವರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರವಣನಿಮಿತ್ತವಾದ ಉಪವಾಸವನ್ನು ಯಾವ ವಿ
ಷ್ಣುಭಕ್ತನು ಮಾಡುವನೋ ಅವನು ವಿಷ್ಣುಃಪೋಹೀಯೆನಿಸುವನು. ಆ ಉಪ
ವಾಸದ ಫಲವನ್ನು ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಇವನು ಘೋರವಾದ ನರಕವನ್ನು
ಸೇರುವನು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು, ಮತ್ತೂ “ ವಿಷ್ಣುವ್ರತಸೋರಾಜೇಂದ್ರ
ಮಾತಾ ಪಿತ್ರೋರ್ಮೃತೇಹನಿ || ಕುರ್ಯಾದ್ಧಿವಿಧಿವಚ್ಚಾಪ್ತಂ ಶೇಷಂಭುಂ
ಜೀತಬಂಧುಭಿಃ || ಅನ್ಯಥಾ ಕರ್ಮ ಲೋಪಃಸ್ಯಾದ್ವ್ರತಭಂಗೋಪಿಜಾಯ
ತೆ ’ ವಿಷ್ಣು ಪಂಚಕವ್ರತವನ್ನು ಮಾಡುವವನು ತನ್ನ ತಾಯಿತಂದೆಗಳ ಶ್ರಾದ್ಧ
ದದಿವಸದಲ್ಲಿ, ಶ್ರವಣ, ಪೌರ್ಣಮಿ, ಅಮಾವಾಸ್ಯೆ ಬಿದ್ದರೆ ಆ ದಿವಸ ವಿಧ್ಯು
ಕ್ತಪ್ರಕಾರ ಶ್ರಾದ್ಧವನ್ನುಮಾಡಿ ಆ ಶೇಷವನ್ನು ತನ್ನ ಬಂಧುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ
ತಾನು ಭೋಜನಮಾಡಬೇಕು. ಹಾಗಿಲ್ಲವಾದರೆ ಕರ್ಮಲೋಪವು ಬರು
ವುದು. ವ್ರತಭಂಗವು ಆಗುವುದು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಅದೇ ಆಭಿಪ್ರಾ

ಯವನ್ನೇ ದಾಸಾರ್ಯರು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.- ಹೇಗೆ ಶ್ರವಣೋಪಾಸನವು ವಿಷ್ಣುಪಂಚಕದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದರೂ ಕೆಲವು ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟುಬಿಡುವರೋ ಹಾಗೆಯೇ ವಿಧಿಪಕ್ಷೇಧಗಳನ್ನು ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಸಮರ್ಪಣೆ ಮಾಡಬಹುದಾದರೂ, ನೀಚ ಸೇವಾದಿಗಳಿಂದ ದ್ರವ್ಯ ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡುವವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅಂತಹ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಕಣ್ಣಿಂದಾದರೂ ನೋಡಬಾರದು. ಇಂತಹಾ ನಿಯಮದಿಂದ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥರ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಭಜಿಸಬೇಕೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಜ್ಞಾನಜ್ಞೇಯ ಜ್ಞಾತ್ಯ ಎಂಬಭಿ

ಧಾನದಿಂಬುಧ್ಯಾದಿಗಳಂ

ಷ್ಟಾನದಲಿ ನೆಲಸಿದ್ದು ಕರಿಸುವತತ್ತದಾಹ್ವಯದಿ ||

ಭಾನುಮಂಡಲಗ ಪ್ರದರ್ಶಕ

ತಾನೆನಿಸಿ ವಶನಾಗುವನು ಶುಕ

ಶೌನಕಾದಿಮುನೀಂದ್ರ ಹೃದಯಾಕಾಶಗತಚಂದ್ರ ||೨೪||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.- ಜ್ಞಾನ=ತಿಳಿವಳಿಕೆ, ಜ್ಞೇಯ=ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ವಸ್ತು, ಜ್ಞಾತ್ಯ=ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಉಳ್ಳವನು, ಎಂಬಭಿದಾನದಿಂಬು=ಈ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ, ಬುಧ್ಯಾದಿಗಳ ಅಧಿಷ್ಟಾನದಲಿ=ಬುದ್ಧಿ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯ ನೊಂದಲಾದ ಅಧಿಷ್ಟಾನದಲಿ ನೆಲಸಿದ್ದು=ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದು, ತತ್ತದಾಹ್ವಯದಿ-ಆಯಾ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ, ಕರಿಸುವ=ಕರೆಸುವನು, ಶುಕಶೌನಕಾದಿ ಮುನೀಂದ್ರ-ಶುಕಾಚಾರ್ಯರು, ಶೌನಕ ಮೊದಲಾದ ಮುನೀಶ್ವರರ, ಹೃದಯಾಕಾಶಗತಚಂದ್ರ=ಹೃದಯಾಕಾಶವಾಸಿಯಾದ ಚಂದ್ರನಂತೆ ಆಹ್ಲಾದಗುಣವುಳ್ಳ, ಭಾನುಮಂಡಲಗ=ಸೂರ್ಯಮಂಡಲವಾಸಿಯಾಗಿ ಪ್ರದರ್ಶಕ ತಾನೆನಿಸಿ-ಜ್ಞಾನೋಪದೇಷ್ಟನೆಂದೆನಿಸಿ, ವಶನಾಗುವನು = ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ದ್ವಾನಮಾಡುವವರಿಗೆ ವಶನಾಗುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.- ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಜ್ಞಾನಪಂಚಕನಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಯೋಗ್ಯನಾದ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ತದ್ರೂಪನಾಗಿಯೂ, ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಉಳ್ಳವರಲ್ಲಿ ತದ್ರೂಪಿಯಾಗಿಯೂ ಆಯಾ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಆಯಾ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಮಹಾ ಜ್ಞಾನಿಗ

ಳಾದ ಶುಕಾಚಾರ್ಯರು. ಶೌನಕಾದಿಮಹರ್ಷಿಗಳು ಮೊದಲಾದವರ ಹೃದಯಾಕಾಶವಾಸಿಯಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ಚಂದ್ರನ ದರ್ಶನದಿಂದ ಆನಂದವಾಗುವಂತೆ ಸುಖಪಡಿಸುತ್ತಾ ಸೂರ್ಯಮಂಡಲ ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಯಾಗಿ ಸವಿತೃನಾಮಧೇಯದಿಂದ ಜ್ಞಾನಭೋಧಕನಾಗಿ ತನ್ನನ್ನು ಆರಾಧನೆ ಮಾಡುವವರಿಗೆ ವಶನಾಗುವನು.

ಅನತಾರಿಕೆ.--ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನನ್ನೇ ನಂಬಿ ಸ್ತುತಿಸುವವರ ಮನೋಭೀಷ್ಟವನ್ನು ಪೂರ್ಣಮಾಡುವನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. —

ಶ್ರೀಮನೋರಮ ಮರುತೇಶತ್ರಿಕಕು

ಬ್ಧಾಮ ಸತ್ಕಲ್ಯಾಣ ಗುಣಂ

ಸ್ವೀಮ ಪಾವನನಾಮ ದಿವಿಜೋದ್ಧಾಮ ರಘುರಾಮ |

ಪ್ರೇಮಪೂರ್ವಕ ನಿತ್ಯ ತನ್ನ ಮ

ಹಾಮಹಿಮೆಗಳ ಸ್ತುತಿಪವನರಿಗೆ

ಸುಧಾಮಗೊಲಿದಂದಲಿ ಅಖಿಳಾರ್ಥಗಳ ಕೊಡುತಿಪ್ಪ ||೨೫||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.--ಶ್ರೀಮನೋರಮ=ಲಕ್ಷ್ಮೀಪೀವಿಯರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಆನಂದವನ್ನು ಕೊಡಿಸುವವನು, ಮರುತೇಶ=ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವನಿಗೆ ಸ್ವಾಮಿಯಾದವನು, ತ್ರಿಕಕುಬ್ಧಮ=ತ್ವೇತದ್ವೀಪ, ಅನಂತಾಸನ ವೈಕುಂಠವೆಂಬ ೩ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಮನೆಯುಳ್ಳವನು, ನಿಸ್ವೀಮ=ಎಲ್ಲೆ ಇಲ್ಲದ, ಗುಣ=ಉತ್ತಮವಾದ ಮಂಗಳಕರವಾದ ಗುಣಗಳುಳ್ಳವನು, ಪಾವನನಾಮ=ಪವಿತ್ರವಾದ ಹೆಸರುಳ್ಳವನು. ದಿವಿಜೋದ್ಧಾಮ=ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮನು, ರಘುರಾಮ=ರಘುವಂಶದಲ್ಲಿ ರಾಮನಾಮಕನಾಗಿ ಅವತರಿಸಿದವನು, ಇಂತಹಾ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಪ್ರೇಮಪೂರ್ವಕ=ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ತನ್ನ ಮಹಾಮಹಿಮೆಗಳ, ಶ್ರುತಿಸುವವರಿಗೆ=ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುವವರಿಗೆ, ಸುಧಾಮಗೊಲಿದಂದದಲಿ=ಕುಚೇಲನಿಗೆ ಪ್ರೀತನಾಗಿ ಸಕಲೈಶ್ವರ್ಯ ಕೊಟ್ಟಂತೆ ಅಖಿಳಾರ್ಥಗಳ ಕೊಡುತಿಪ್ಪ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.--ಶ್ರೀಮನೋರಮ ರಘುರಾಮ ಎಂಬ ಪದದವರೆವಿಗೂ ಇರುವ ಪದಗಳಿಗೆ ಪದ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವು ಬರಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಇಂತಹಾ ಪರಮಾತ್ಮನ ಮಹಾ ಮಹಿಮೆಗಳನ್ನು ಭಕ್ತಿ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ

ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುವವರಿಗೆ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಕುಚೇಲನಿಗೆ ಒಲಿದಂತೆ ಅಖಿಳಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಡುವನು.

ಅನತಾರಿಕೆ.—ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕಾಣುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಹುಡುಕುವ ರೀತಿಯನ್ನು ಈ ಎರಡು ಪದ್ಯಗಳಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.—

ತಂದೆತಾಯ್ಯಳ ಕುರುಹನರಿಯದ

ಕಂದ ದೇಶಾಂತರದೊಳಗೆ ತ

ನ್ನಂದದಲಿಪ್ಪವರ ಜನನೀ ಜನಕರನ ಕಂಡು ||

ಹಿಂದೆ ಯನ್ನನುಪಡೆದವರು ಇವ

ರಂದದಲಿ ಯಿಪ್ಪರೆಲೈ ನಾನವ

ರೆಂದು ಕಾಣುವೆನೆನುತ ಹುಡುಕುವತೆರದಿ ಕೋವಿದರು ||೨೧||

ಶೃತಿಪುರಾಣ ಸಮೂಹದೊಳು ಭಾ

ರತ ಪ್ರತಿಪ್ರತಿ ಪದಗಳೊಳು ನಿ

ರ್ಜಿತನ ಗುಣರೂಪಗಳ ಹುಡುಕುತ ಪರಮ ಹರುಷದಲಿ ||

ಮತಿಮತರು ಪ್ರತಿದಿನಸ ಸಾರ

ಸ್ವತನಮುದ್ರದಿ ಶಫರಿಯಂದದಿ

ಸತತ ಸಂಚರಿಸುವರು ಕಾಣುವ ಲವಲವಕೆಯಿಂದ ||೨೨||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ತಂದೆತಾಯ್ಯಳ ಕುರುಹನರಿಯದ=ಗುರುತನ್ನು ಕಾಣದ, ಕಂದ=ಮಗುವು, ದೇಶಾಂತರದೊಳಗೆ ತನ್ನಂದದಲಿಯಿಪ್ಪವರ = ತನ್ನಂತಿರುವ ಬಾಲಕರ, ಜನನೀ ಜನಕರ ಕಂಡು - ತಂದೆತಾಯಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿ, ಹಿಂದೆ ನನ್ನನ್ನು ಪಡೆದವರು, ಇವರಂದದಲಿ ಇಪ್ಪರೆಲೈ = ಇವರಂತೆಯೇ ನನ್ನನ್ನು ಲಾಲಿಸುತ್ತಿದ್ದರಲ್ಲವೆ ? ನಾನು, ಅವರ=ಅವರನ್ನೆಂದು ಕಾಣುವೆನೆನುತ, ಹುಡುಕುವತೆರದಿ, ಕೋವಿದರು=ಜ್ಞಾನಿಗಳು.

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಶೃತಿಪುರಾಣ ಸಮೂಹದೊಳು=ವೇದಗಳಲ್ಲೂ, ಭಾವವತಾದಿ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲೂ, ಭಾರತ ಪ್ರತಿಪದಗಳೊಳು=ಭಾರತದ ಒಂದೊಂದು ಪದದಲ್ಲೂ, ನಿರ್ಜಿತನ= ಸದಾ ಜಯಶೀಲನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ, ಗುಣ

ಗಳ ಪರಮಹರುಷದಲಿ=ಅತಿ ಸಂತೋಷದಿಂದ, ಹುಡುಕುತ ಮತಿವಂತರು=ಬುದ್ಧಿವಂತರು, ಪ್ರತಿದಿವಸ ಸಾರಸ್ವತಸಮುದ್ರದಿ=ಸರಸ್ವತೀ ಸಂಬಂಧವಾದುದು ಸಾರಸ್ವತ ಅಂದರೆ ಭಾರತ ಭಾಗವತಾದಿ ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥಗಳೆಂಬ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ, ಶಫರಿಯಂದದಿ=ಮೀನಿನಂತೆ ಕಾಣುವ, ಲವಲವಿಕೆಯಿಂದ=ಪರಮಾತ್ಮನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂಬ ಕುತೂಹಲದಿಂದ, ಸತತ=ಸರ್ವ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಸಂಚರಿಸುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಮಗುವಾಗಿರುವಾಗಲೇ ತಂದೆತಾಯಿಯನ್ನು ಕಳೆದು ಕೊಂಡಿರುವ ಮಗುವು ಪರಾಶ್ರಯದಿಂದ ದೇಶಾಂತರದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುವಾಗ ತನ್ನ ವಯಸ್ಸಿನ ಹುಡುಗರು ತಮ್ಮ ತಂದೆ ತಾಯಿಯರಿಂದ ಲಾಲಿಸಲ್ಪಡುವುದನ್ನು ನೋಡಿ ತನ್ನ ತಂದೆ ತಾಯಿಯರ ಗುರುತನ್ನು ಅರಿಯದ ಬಾಲಕನು ನನಗೂ ತಂದೆ ತಾಯಿಯರು ಇರಬಹುದಲ್ಲವೆ? ಅವರನ್ನು ನಾನು ನೋಡಿದರೆ ನನ್ನನ್ನು ಇವರಂತೆ ಲಾಲಿಸುವರಲ್ಲವೆ ಅವರನ್ನು ನಾನೆಂದು ಕಾಣುವೆನು ಎಂದು ಹುಡುಕುವಂತೆ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕಾಣದೆ ಪ್ರತಿಪದಕ್ಕೂ ೧೦ ಅರ್ಥಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲೂ, ಭಾಗವತಾದಿ ಪುರಾಣದಲ್ಲೂ. ವೇದದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಪ್ರತಿ ಪದದಲ್ಲೂ ಕಾಣುವ ಭಗವಂತಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತಾ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಮೀನು ಆಹಾರವನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತಾ ಸಂಚರಿಸುವಂತೆ ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥವೆಂಬ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಭಗವಂತಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತಾ ಈ ಪರಮ ಪುರುಷನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಎಂದು ಕಾಣುವೆನೆಂಬ ಲವಲವಿಕೆಯಿಂದ ಸಂಚರಿಸುವರು. ಅಂದರೆ ಭಗವದ್ಧರ್ಮನಕ್ಕಾಗಿ ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥ ವಿಚಾರದಲ್ಲೇ ನಿರತರಾಗಿರುವರೆಂಬ ಭಾವ.

ಮತ್ಸಕೇತನ ಜನಕ ಹರಿ ಶ್ರೀ
ವತ್ಸಲಾಂಘನ ನಿಜಶರಣ್ಯ ಜನ
ವತ್ಸಲವರಾರೋಹ ವೈಕುಂಠಾಲಯನಿವಾಸಿ||
ಚಿತ್ಸುಖಪ್ರದ ಸಲಹೆನಲು ಗೋ
ವತ್ಸಧ್ವನಿಗೊದಗುವ ತೆರದಿ ಪರ
ಮೋತ್ಸವದಿ ಬಂದೊದಗುವನು ನಿರ್ಮಾತ್ಮರರ ಬಳಿಗೆ ||೨೩||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ :— ಮತ್ಸ್ಯ ಕೇತನ ಜನಕ - ಮನ್ಮಥನ ತಂದೆಯಾದ, ಹರಿ - ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನೇ! ಶ್ರೀವತ್ಸಲಾಂಭನ - ಶ್ರೀವತ್ಸ ವೆಂಬ ಚಿನ್ನ ಉಳ್ಳ ವನೇ! ನಿಜಶರಣ್ಯಜನ ವತ್ಸಲ - ತನ್ನನ್ನು ಶರಣೆಂದು ನಂಬಿದ ಜನರಲ್ಲಿ ವಾತ್ಸಲ್ಯ ಉಳ್ಳವನೇ! ವರಾರೋಹ - ಉತ್ತಮವಾದ (ಪರಮ ಸುಂದರವಾದ) ಕಟಿಪಶ್ಚಾ ದ್ಭಾಗಉಳ್ಳವನೇ! ಅಥವಾ ಉತ್ತಮವಾದ ವಾಹನವನ್ನೇರುವನೆಂದರ್ಥ; ಅಥವಾ ಪರಾಂ - ಲಕ್ಷ್ಮೀಂ ಅರೋಹಯತೀತಿ ವರಾರೋಹಃ - ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರನ್ನು ತೊಡೆ ಯಮೇಲೆ ಕೂಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ವರಾರೋಹನೆಂದು ಹೆಸರು ವೈಕುಂಠಾ ಲಯ ನಿವಾಸಿ - ವೈಕುಂಠನೆಂಬ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುವವನೇ! ಚಿತ್ಸುಖ ಪ್ರದ- ಚಿದಾನಂದವನ್ನು, ಸಜ್ಜೀವರಿಗೆ ಕೊಡುವವನೇ! ಸಲಹೆನಲು - ನನ್ನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸೆ ನಲು, ನಿರ್ಮತ್ಸರರ ಬಳಿಗೆ - ಉತ್ತಮರಲ್ಲಿ ಹೊಟ್ಟೆಯಕಿಚ್ಚು ಇಲ್ಲದವರ ಬಳಿಗೆ, ಗೋ - ಹಸುವು, ವತ್ಸ ಧ್ವನಿಗೊದಗುವ ತೆರದಿ - ಕರುವು ಕೂಗುವಶಬ್ದವನ್ನು ಕೇಳಿ ತಕ್ಷಣ ಬಂದೊದಗುವಂತೆ, ಪರಮೋತ್ಸಹದಿ - ಪರಮ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಬಂದೊದಗುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ :—ಶ್ರೀಹರೇ! ನನ್ನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸೆಂದು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮಾಡುವ ಭಕ್ತರ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಕೇಳಿದ ಕೂಡಲೇ ಕರುವಿನ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಹಸುವು ಓಡಿ ಬರುವಂತೆ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ಆ ಭಕ್ತರ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುವನೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ||೨೮||

ಜೀವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅವರಲ್ಲಿ ವರ್ತಿಸುವ ನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಸೂರಿಗಳಿಗೆ ಸಮೀಪಗದುರಾ

ಚಾರಿಗಳಿಗೆಂದೆಂದು ದೂರಾ

ದ್ವೂರತರ ದುರ್ಲಭನೆನಿಸುವನು ದೈತ್ಯ ಸಂತತಿಗೆ ||

ಸಾರಿಸಾರಿಗೆ ನೆನೆವವರ ಸಂ

ಸಾರನೆಂಬ ಮಹೋರಗಕೆ ಸ

ಪಾರಿ ಯೆನಿಸಿ ಸದಾ ಸು ಸೌಖ್ಯವ ನೀವ ಸುಜನರಿಗೆ ||೨೯||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ :— ಸೂರಿಗಳಿಗೆ - ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಸಮೀಪಗ = ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಸರ್ವದಾ ಇರುವನು. ದುರಾಚಾರಿಗಳಿಗೆ ಎಂದೆಂದು ದೂರಾದ್ವೂರತರ - ದೂರ

ದಲ್ಲೂ ಅತಿ ದೂರನು ; ದೈತ್ಯಸಂತತಿಗೆ, ದುರ್ಲಭನೆನಿಸುವನು - ಎಂದೆಂದಿಗೂ ದೊರಕದವನೆನಿಸುವನು : ಸಾರಿಸಾರಿಗೆ - ಬಾರಿ ಬಾರಿಗೂ, (ಪ್ರತಿ ಕ್ಷಣದಲ್ಲೂ) ನೆನೆವವರ - ಸ್ಮರಿಸುವವರ, ಸಂಸಾರವೆಂಬ ಮಹೋರಗಕೆ - ಮಹಾ ಸರ್ಪಕ್ಕೆ, ಸರ್ಪಾರಿಯೆನಿಸಿ - ಗರುಡನೆನಿಸಿ, ಸುಜನರಿಗೆ, ಸದಾ, ಸುಸೌಖ್ಯವನ್ನು ಈವ = ಕೊಡುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ :- ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅತಿ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಅಂ ದರೆ ಎಲ್ಲಿ ಕರೆದರೆ ಅಲ್ಲೇ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗುವನು. ಪ್ರಹ್ಲಾದನಿಗೆ ಸ್ತಂಭದಲ್ಲೇ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾದನು ; ದುರ್ವಾಸರು ದುರ್ಯೋಧನನಿಗೆ ಪ್ರೀತಿ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪಾಂಡವರು ವನವಾಸದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅನ್ನವನ್ನು ಬೇಡಲು ದ್ರೌಪದಿ ದೇವಿಯರು ದುರ್ವಾಸರ ಭಯದಿಂದ ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿದ ಕೂಡಲೆ ದ್ವಾರ ವತಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಆತಕ್ಷಣ ಬಂದೊದಗಿದನು. ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಅನೇಕವಿರುವುದು. ಅಯೋಗ್ಯರ ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಅವರಿಗೆ ದೂರಾದ್ದೂರತರನಾಗಿಯೇ ಇರು ವನು ; ದೈತ್ಯ ವಂಶದವರಿಗೆ ಅಂದರೆ ದೈತ್ಯಾಚಾರ ಉಳ್ಳವರಿಗೆ ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಲಭ್ಯನಾಗನು. ಬಾರಿಬಾರಿಗೂ ತನ್ನನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಿರುವ ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಸರ್ಪಕ್ಕೆ ಗರುಡ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಸಂಸಾರ ಸರ್ಪಕ್ಕೆ ಗರುಡನಂತೆ ನಾಶವನ್ನು ಮಾಡಿ ಸ್ವರೂಪಾನಂದವನ್ನು ಕೊಡಿಸುವನು. ||೨೯||

ಚಕ್ರ ಶಂಖ ಗದಾಬ್ಜ ಧರ ದುರ

ತಿಕ್ರಮ ದುರಾವಾಸ ವಿಧಿ ತಿವ

ತಕ್ರ ಸೂರ್ಯಾದ್ಯನುರ ಪೂಜ್ಯ ಪದಾಬ್ಜ ನಿರ್ಲಜ್ಜಾ ||

ಶುಕ್ರ ಶಿಷ್ಯನ ಅಶ್ವಮೇಧ

ಪ್ರೇತ್ರಿಯವ ಕೆಡಿಸಬ್ಬ ಜಾಂಡವ

ತಿಕ್ರಮಿಸಿ ಜಾನ್ಮವಿಯ ಪಡೆದ ತ್ರಿವಿಕ್ರಮಾಹ್ವಯನು ||೩೦||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ :- ಶಂಖಚಕ್ರಗದಾಬ್ಜಧರ - ಶಂಖ, ಚಕ್ರ, ಗದಾ, ಪದ್ಮ ಗಳೆಂಬ ನಾಲ್ಕನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿದವನು ; ದುರತಿಕ್ರಮ - ಇವನನ್ನು ಅತಿ ಕ್ರಮಿಸಿ ನಡೆಯಲು ಯಾರಿಂದಲೂ ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲದ ಪಾಮರ್ಶ್ಯವುಳ್ಳವನು ; ದುರಾ ವಾಸ = ಅಯೋಗ್ಯರಿಗೆ ವಾಸಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯನಲ್ಲದವನು ; ವಿಧಿ - ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ; ತಿವ ರುದ್ರದೇವರು, ಶಕ್ರ - ಇಂದ್ರ ದೇವರು, ಸೂರ್ಯಾದ್ಯನುರ ಪೂಜ್ಯಪದಾಬ್ಜ -

ಸೂರ್ಯ ನೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಪೂಜಿತವಾದ ಪಾದ ಕಮಲಗಳುಳ್ಳವನು ; ನಿರ್ಲಿಪ್ತ - ನಾಚಿಕೆ ಇಲ್ಲದವನು, ತಾನು ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯವು ದೋಷದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೆ ಆ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುವವರು ನಾಚಿಕೊಳ್ಳುವರು. ಪರಮಾತ್ಮನು ನಿರ್ದೋಷಿಯು ಅವನು ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯಗಳು ನಿರ್ದೋಷವಾವವು ; “ ಯೇ ದೋಷಾ ಇತರ ತ್ರಾಪಿ ತೇ ಗುಣಾಃ ಪರಮೇ ಮತಾಃ ” ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಇತರರಿಗೆ ಯಾವುದು ದೋಷವಾಗಿ ಕಾಣುವುದೋ, ಅದು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಗುಣವೇ ಆಗುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ನ್ಯಾಯವಾದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುವವನು ನಾಚಿಕೊಳ್ಳಲು ಕಾರಣವೇನು ? ಆದ್ದರಿಂದ ನಾಚಿಕೆಯಿಲ್ಲದವನು ಅಂದರು. ಶುಕ್ರ ಶಿಷ್ಯನ - ಶುಕ್ರಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಬಲಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ, ಅಶ್ವಮೇಧಪ್ರಕ್ರಿಯನ - ಅಶ್ವಮೇಧ ಯಾಗ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಕೆಡಿಸಿ - ವಾಮನರೂಪನಾಗಿ ಬಂದ್ರ ಕೆಡಿಸಿ ತ್ರಿವಿಕ್ರನಾಹ್ವಯನು - ತ್ರಿವಿಕ್ರಮನಾಮಧೇಯ ಉಳ್ಳವನಾಗಿ, ಅಬ ಜಾಂಡನ - ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವನ್ನು ಅತಿಕ್ರಮಿಸಿ - ಎರಡನೆಯ ಹೆಜ್ಜೆಯಿಂದ ಅಳಿಯವಾಗಿ ಅತಿಕ್ರಮಿಸಿ, ಜಾನ್ಛನಿಯ - ಗಂಗೆಯನ್ನು, ಪಡೆದ - ಪಾದದಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ :— “ ಚಕ್ರಶಂಖ ಗದಾಪದ್ಮ ಧರಾಕ್ಷಿಂ ತ್ಯಾಹರೇರ್ಭುಜಾಃ ” ಎಂಬ ದ್ವಾದಶ ಸ್ತೋತ್ರದ ವಾಕ್ಯದಂತೆ, ಚಕ್ರ ಶಂಖ ಗದಾ ಪದ್ಮಗಳನ್ನು ಯಾವಾಗಲೂ ಧರಿಸಿರುವನು. ಇಂತಹಾ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಯಾವ ಕಾಲವಲ್ಲಾಗಲಿ ಯಾವ ದೇಶವಲ್ಲಾಗಲಿ ರಮಾ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಯಾವ ದೇವತೆಗಳಿಂದಲಾಗಲಿ ಯಾವ ವಿಷಯದಲ್ಲೂ ಮೀರಿ ನಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲವು. ಆಯೋಗ್ಯರಾದ ಭಗವದ್ವೇಷಿಗಳು ಭಗವದ್ಭಕ್ತರ ದ್ವೇಷಿಗಳು ಏನು ಮಾಡಿದರೂ ಅವರಿಗೆ ಇವನ ವಾಸವು ಸುಖಕರವಾಗುವಂತಿಲ್ಲ. ಕೃಷ್ಣನ ದರ್ಶನಾದಿಗಳಿಂದ ದುರ್ಯೋಧನಾದಿಗಳಿಗೆ ದುಃಖಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾಯಿತು. ಬ್ರಹ್ಮರುದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಪೂಜಿತವಾದ ಪಾದ ಕಮಲಗಳುಳ್ಳವನು. ಯಾವ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ನಾಲ್ವರ ಮುಂದೆ ನಾಚಿಕೊಳ್ಳ ಬೇಕಾಗುವದೋ ಅಂತಹಾ ಕೆಲಸವನ್ನು ಯಾವಾಗಲೂ ಮಾಡದವನು; ಆದ್ದರಿಂದ ನಾಚಿಕೆ ಯಿಲ್ಲದವನು. ಬಲಿಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ಇಂದ್ರ ಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ೧೦೦ ಅಶ್ವಮೇಧಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಇವನು

ಭಕ್ತನೇ ಆದರೂ, ಒಂದೊಂದು ಮನ್ವಂತರಕ್ಕೆ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬನೇ ಇಂದ್ರನೆಂದ್ವ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸಂಕಲ್ಪವಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಇವನು ಮುಂದಿನ ಮನ್ವಂತರದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಪದವಿಗೆ ಬರುವವನಾದುದರಿಂದಲೂ, ಈ ಮನ್ವಂತರದಲ್ಲಿ ಪುರಂದರ ನೆಂಬವನಿಗೆ ಇಂದ್ರ ಪದವಿ ಇರುವುದನ್ನು ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಬಲಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ಅಪಹರಿಸಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಅವನ ಭಕ್ತಿಯನ್ನೂ, ಸತ್ಯವನ್ನೂ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿ ಪಡಿಸ ಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ವಾಮನ ರೂಪಿಯಾಗಿ ಬಂದು ಬಲಿಯನ್ನು ಮೂರಡಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಬೇಡಿ ತ್ರಿವಿಕ್ರಮ ರೂಪದಿಂದ ಒಂದು ಹೆಜ್ಜೆಯಿಂದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಆಳಿದು ಎರಡನೆಯ ಹೆಜ್ಜೆಯನ್ನು ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿಡುವಾಗ ಆ ಹೆಜ್ಜೆಯು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಖರ್ಪರವನ್ನು ಭೇದಿಸಿಕೊಂಡು ಹೊರಗಿನ ಬಾಹ್ಯೋದಕವು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ ಒಳಗೆ ಬಂದಿತು. ಅದೇ ವಿಷ್ಣುಪದವಿ ಗಂಗೆಯೆಂಬ ನಾಮಧೇಯದಿಂದ ಜಗತ್ತನ್ನು ಪವಿತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಿರುವದು ; ಇಂತಹಾ ಮಹಾ ಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳವನೆಂದರ್ಥ ||೩೦||

ಶಕ್ತ ರೆನಿಸುವರಿಲ್ಲ ಹರಿವೃತಿ

ರಿಕ್ತ ಸುರಗಣರೊಳಗೆ ಸರ್ವೋ

ದ್ರಿಕ್ತನೆನಿಸುವ ಸರ್ವರಿಂದಲಿ ಸರ್ವಕಾಲದಲಿ ||

ಭಕ್ತಿ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಅನ್ಯಪ್ರ

ಸಕ್ತಿಗಳ ನೀಡಾಡಿ ಪರಮಾ

ಸಕ್ತನಾಗಿರು ಹರಿಕಥಾಮೃತ ಪಾನ ವಿಷಯದಲಿ ||೩೧||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ :— ಸುರಗಣರೊಳಗೆ - ದೇವತಾಗಣಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿವೃತಿರಿಕ್ತ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲದೆ, ಶಕ್ತರೆನಿಸುವರು - ಸಮರ್ಥರೆನಿಸುವರು ಇಲ್ಲ - ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಲ್ಲ ಸರ್ವ ಕಾಲದಲಿ - ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಾಗಲಿ - ಈಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಾಗಲಿ ಇನ್ನು ಮುಂದಾಗಲಿ ಹೀಗೆ ಸರ್ವ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಸರ್ವರಿಂದಲಿ - ಚರಾ ಚರಾಖ್ಯ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಸಕಲ ಜೀತನರಿಂದಲೂ ಸರ್ವೋದ್ರಿಕ್ತ ನೆನಿಸುವ - ರಮಾ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಸಕಲ ಜೀವೋತ್ತಮರಕಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮನೆನಿಸುವನು. (ಆದ್ದರಿಂದ) ಹರಿಕಥಾಮೃತ ಪಾನ ವಿಷಯದಲಿ - ಇಂತಹಾ ಮಹಾನುಭಾವನಾದ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನ ಕಥೆಯೆಂಬ ಅಮೃತವನ್ನು ಪಾನ ಮಾಡುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅನ್ಯಪ್ರಸಕ್ತಿಗಳ ನೀಡಾಡಿ - ಇತರ ವಿಷಯಾಸಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಭಕ್ತಿ ಪೂರ್ವಕ

ತಾತ್ಪರ್ಯ. — ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬರು ದೇವತಾಗ ಣದೊಳಗಾಗಲೀ, ಇತರ ದೈತ್ಯರಾಕ್ಷಸ ಗಂಧರ್ವಾದಿಗಳಲ್ಲೂ ಸಮರ್ಥರೆನಿ ಸುವರು ಇಲ್ಲ. ಪರಮಾತ್ಮನೊಬ್ಬನು ಸರ್ವರಿಂದಲೂ ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲೂ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆನಿಸುವನು, ಆದ್ದರಿಂದ ಇತರ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹರಿಕಥಾವೃತ್ತವನ್ನು ಪಾನಮಾಡುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕ ವಾಗಿ ಅತ್ಯಂತ ಆದರದಿಂದ ಆಸಕ್ತನಾಗಿರು,

ಅನತಾರಿಕೆ. — ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಏನು ಕೊಟ್ಟರೂ ಪರಮ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸುವನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. —

ಪ್ರಣತಕಾಮದ ಭಕ್ತಿ ಚಿಂತಾ
ಮಣಿ ಮಣಿಮಯಾಭರಣ ಭೂಷಿತ
ಘೃಣಿ ಗುಣತ್ರಯ ದೂರವರ್ಜಿತ ಗಹನ ಸನ್ಮಹಿಮಾ ||
ಎಣಿಸ ಭಕ್ತರ ದೋಷಗಳ ಕುಂ
ಭಿಣಿಜೆಯಾಣ್ಣ ಶರಣ್ಯ ರಾಮಾ
ಪಣವೆನಲು ಕೈಕೊಂಡ ಶಬರಿಯ ಫಲವ ಪರಮಾತ್ಮ ||೧೨||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ. — ಪ್ರಣತಕಾಮದ-ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡುವವರ ಮನೋ ಭೀಷ್ಠವನ್ನು ಪೂರ್ಣಮಾಡುವ, ಭಕ್ತಚಿಂತಾಮಣಿ=ಭಕ್ತರಿಗೆ ಚಿಂತಾಮ ಣಿಯಂತೆ ಬೇಡಿದುದನ್ನು ಕೊಡುವ, ಮಣಿಮಯಾಭರಣಭೂಷಿತ=ಮಾಣಿ ಕ್ಯಮಯವಾದ ಅಭರಣಗಳಿಂದ (ಒಡವೆಗಳಿಂದ) ಭೂಷಿತನಾದ, ಘೃಣಿ =ದಯಾಪೂರ್ಣನಾದ ಗುಣತ್ರಯದೂರವರ್ಜಿತ=ದೂರದಲ್ಲಿ ತ್ಯಜಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಕೃತಿ ಸಂಬಂಧವಾದ ಸತ್ವ ರಜಸ್ತಮೋ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ; ಗಹನಸನ್ಮಹಿ ಮಾ-ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಂದ ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲದ ಉತ್ತಮ ಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳ ಪರಮಾತ್ಮನು, ಭಕ್ತರದೋಷಗಳ ಎಣಿಸ=ಲಕ್ಷ್ಯಕ್ಕೆ ತಾರನು. ಕುಂಭಿಣಿ ಜಿಯ=ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಸೀತಾದೇವಿಯು, ಅಣ್ಣ-ಅಳುವ ಅಂದರೆ ಸೀತಾಪತಿಯಾದ, ಶರಣ್ಯ=ಭಕ್ತಜನರು ನೊರೆಹೋಗಲು ಯೋಗ್ಯನಾದ, ರಾಮಾರ್ಪಣವೆನಲು-ಶ್ರೀರಾಮ ! ನಿನಗೆ ಅರ್ಪಣವೆಂದು ಶಬರಿಯು ಫಲ ವನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಲು, ಶಬರಿಯ ಫಲವ ಕೈಕೊಂಡ=ಸ್ವೀಕರಿಸಿದನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ. — ತನ್ನನ್ನು ವಂದಿಸುವವರ ಇಷ್ಟಾರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡು

ವನನು ಭಕ್ತರಿಗೆ ಚಿಂತಾವಾಣಿಯಂತೆ ಇಷ್ಟಾರ್ಥವನ್ನು ಪೂರೈಸುವವನು; ಭಕ್ತಚಿಂತಾವಾಣಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನನ್ನು ಮೊರೆಹೊಕ್ಕವರಿಗೆ ಮನೋಭೀಷ್ಟವನ್ನು ಪೂರೈಸುವವನು, ಮಾಣಿಕ್ಯಮಯವಾದ ಒಡವೆಗಳಿಂದ ಲಂಕೃತನಾದವನು ಪರಮದಯಾಳು. ಪ್ರಾಕೃತವಾದ ಸತ್ತ್ವ ರಜ ಸ್ತನೋ ಗುಣಗಳಿಂದ ದೂರನು. ಬ್ರಹ್ಮಾದಿದೇವತೆಗಳಿಂದಲೂ ತಿಳಿಯಲಶಕ್ಯವಾದ ಮಹಾಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳವನು. ಭಕ್ತರಲ್ಲಿ ಏನು ದೋಷಗಳಿದ್ದರೂ ಗಣನೆಗೆ ತಾರದವನು. ಕುಲ್ಲಭಿಣಿ ಎಂದು ಭೂಮಿಗೆ ಹೆಸರು, ಕುಂಭಣಿಯಿಂದ ಜನಿಸಿದವಳಿಗೆ ಕುಂಭಿಣಿಜಿ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಆಕೆಯಾಣ್ಣು ಎಂದರೆ ಪಾಲಿ ಸುವವನು ಪತಿಯೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಭೂಮಿಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವಳು ಸೀತಾ ದೇವಿ ಆಕೆಯ ಪತಿಯು ಶ್ರೀರಾಮನೆಂದರ್ಥ. ರಾಮದೇವರು ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ರುವಾಗ ಶಬರಿಯೆಂಬ ತಾಪಸಿಯು ರಾಮದೇವರ ಬರುವಿಕೆಯನ್ನು ತಿಳಿದು ರುಚಿನೋಡಿ ಸ್ವಾದುವಾಗಿದ್ದರೆ ಇದು ರಾಮದೇವರಿಗೆಂದು ತೆಗೆದು ಇಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ರಾಮದೇವರು ಈಕೆಯಾಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಬರಲು ಸೀತಾಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀರಾಮಾ ಈ ಫಲಗಳನ್ನು ನಿನಗಾಗಿಟ್ಟಿರುವೆನು. ಇವನ್ನು ನಿನಗರ್ಪಿಸುವೆನೆಂದು ಅರ್ಪಿಸಲು ಅವಳು ಅದನ್ನು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದನು.

ಅವತಾರಿಕೆ.--ಭಕ್ತರು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಕೊಡುವ ಯಾವ ಸದಾರ್ಥವನ್ನಾದರೂ ಪರಮ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಸ್ವೀಕಾರಮಾಡುವನೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಬಲ್ಲೆನೆಂಬುವತಿಲ್ಲವೀತನ
ವಲ್ಲೆನೆಂಬುವರಿಲ್ಲ ಲೋಕದೊ
ಳಿಲ್ಲದಿಹ ಸ್ಥಳವಿಲ್ಲ ಮೊಳ್ಳಜ್ಞಾತ ಜನರಿಲ್ಲ ||
ಬೆಲ್ಲದಚ್ಚಿನ ಬೊಂಬೆಯಂದದಿ
ಯೆಲ್ಲರೊಳಗಿರುತಿಪ್ಪ ಶ್ರೀ ಭೂ
ನಲ್ಲ ಯಿವಗೆಣೆಯಿಲ್ಲವ ಪ್ರತಿಮಲ್ಲ ಜಗಕ್ಕೆಲ್ಲ ||೩೩||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.--ಈತನ=ಈ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು, ಬಲ್ಲೆನೆಂಬುವರಿಲ್ಲ=ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ನಾವು ಸಾಕಷ್ಟೇನ ಬಲ್ಲೆವು ಎಂಬುವರಿಲ್ಲ, ವಲ್ಲೆನೆಂಬುವರು=ಪರಮಾತ್ಮನು ನಮಗೆ ಬೇಡವೆಂಬವರೂ ಇಲ್ಲ. ಲೋಕದೊಳು ಇಲ್ಲದಿಹ

ಸ್ಥಳವಿಲ್ಲ=ಪರಮಾತ್ಮನಿಲ್ಲದಿರುವ ಸ್ಥಳವಿಲ್ಲ. ಒಳ್ಳೆಜ್ಞಾತಜನರಿಲ್ಲ=ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿದ ಜನರಿಲ್ಲ. ಬೆಲ್ಲದಚ್ಚಿನ ಬೊಂಬೆಯಿಂದ=ಬೆಲ್ಲದಿಂದ ಅಚ್ಚಿನ ಬೊಂಬೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಕೈ ಕಾಲು ಮೊದಲಾದ ಯಾವ ಅಂಗಗಳನ್ನು ವಡೆದು ನೋಡಿದರೂ ಸರ್ವತ್ರ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಶಿಹಿ ಹ್ಯಾಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವದೋ ಹಾಗೆ ಎಲ್ಲರೊಳಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಶ್ರೀ ಭೂನಲ್ಲ=ಶ್ರೀದೇವಿಯರಿಗೂ, ಭೂದೇವಿಯರಿಗೂ ಪತಿಯಾದವನು. ಇವಗೆ ಕೇಯಿಲ್ಲ=ಇವನಿಗೆ ಸಮರ್ಥರೂ ಇಲ್ಲ. ಜಗಕೆಲ್ಲ=ಜಗತ್ತಿನೊಳಗೆಲ್ಲಾ ಅಪ್ರತಿಮಲ್ಲ=ಪ್ರತಿಭಟರು ಇಲ್ಲದವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಭಾಗವತ ದ್ವಿತೀಯ ಸ್ಕಂಧ ೬ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ನಾರದರಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಉಪದೇಶಮಾಡುವ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ “ಯಸ್ಯಾ ಎತಾರ ಕರ್ಮಾಣಿ ಗಾಯಂತಿಹ್ಯಸ್ಯದಾದಯಃ || ನಮಂ ವಿಂದಂತಿತತ್ವೇನ ತಸ್ಮೈಭಗವತೇನಮಃ” ಯಾವ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅವತಾರ ಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನು ನಮ್ಮಂತಹವರೆಲ್ಲರೂ ಗಾನಮಾಡುತ್ತಿರುವೆವೋ ಯಾವನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಸಾಕಲೈನ ಅರಿಯಲಾರೆವೋ ಅಂತಹ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೋಸ್ಕರ ನಮಸ್ಕಾರ ವೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಮತ್ತು ೭ನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ “ವಿಷೋರ್ನುವೀರ್ಯ ಗಣನಾಂ ಕತನೋರ್ಹತೀಹ” ನಾಂತಂವಿದಾನ್ಮುಹ ಮಮಿಾ ಮುನಯಃ ಪ್ರಜೇಶಃ ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಮಹಿಮೆ ಸಾಕಲೈನ ನಾನು ತಿಳಿದಿರುತ್ತೇನೆಂದು, ತಿಳಿದವರಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವದು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ದಾಸಾರ್ಯರು ಈತನನ್ನು ಬಲ್ಲೆನೆಂಬವರಿಲ್ಲವೆಂದರು. ಯೋಗ್ಯರಾದ ಜನರಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಬೇಡವೆಂಬವರಿಲ್ಲವೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ತನೋಯೋಗ್ಯರಾದ ಭಗವದ್ವೇಷಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಭಗವಂತನನ್ನು ವಲ್ಲರು. ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನಿಲ್ಲದಿರುವ ಸ್ಥಳವೇ ಇಲ್ಲ. ಪರಮಾತ್ಮನ ಮಹಿಮಾದಿಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದವರೂ ಇಲ್ಲ. ಬೆಲ್ಲದಿಂದ ಬೊಂಬೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ಅದರ ಸರ್ವಾಂಗಗಳಲ್ಲೂ ಶಿಹಿ ಹೇಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವದೋ ಹಾಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಎಲ್ಲರೊಳಗೂ ಸರ್ವಾಂಗಗಳಲ್ಲೂ ಸಮವಾಗಿ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿರುವನು. ಶ್ರೀ ದೇವಿಯರಿಗೂ ಭೂ ದೇವಿಯರಿಗೂ ಅರಸನು. ಇವನಿಗೆ ಸಮರ್ಥರೂ ಇಲ್ಲ. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಇವನಿಗೆದರೂ

ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಲ್ಲವೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಶಬ್ದಗೋಚರ ಶಾರ್ವರಿಕರ
 ನಬ್ಬವಾಹನನನುಜ ಯದುವಂ
 ಶಾಬ್ಧಿ ಚಂದ್ರಮ ನಿರುಪಮನು ನಿಶ್ಚೀಮ ಸಮಿತಸಮ |
 ಲಬ್ಧನಾಗುವ ತನ್ನವಗೆ ಪ್ರಾ
 ರಬ್ಧಕರ್ಮಗಳುಣಿಸಿ ತೀವ್ರದಿ
 ಕ್ಷುಬ್ಧಪಾವಕನಂತೆ ಬಿಡದಿಪ್ಪನು ದಯಾಸಾಂದ್ರ ||೩೪||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ. — ಶಬ್ದಗೋಚರ = ವೇದದಿಂದ ತಿಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುವವನು
 ಶಾರ್ವರಿಕರ = ಸಜ್ಜನರ ತಾಪತ್ರಯನಾಶಕನು. ಅಬ್ಬವಾಹನನುಜ = ಮೇ
 ಘವಾಹನನೆಂಬ ದೇವೇಂದ್ರನಿಗೆ ತಮ್ಮನಾಗಿ ವಾಮನಾವತಾರ ಮಾಡಿ ಬಲಿ
 ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಿಂದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಬೇಡಿ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ರಾಜ್ಯವನ್ನಿತ್ತು ಯು
 ವರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಾಭಿಷಿಕ್ತನಾಗಿ ಉಪೇಂದ್ರನೆನಿಸಿದವನು. ಯದುವಂಶಾ
 ಬ್ಧಿ ಚಂದ್ರಮ = ಯದುವಂಶವೆಂಬ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಚಂದ್ರನಂತೆ ವೃದ್ಧಿಕರನು
 ನಿರುಪಮನು = ಉಪಮಾನರಹಿತನು, ನಿಶ್ಚೀಮ ಎಲ್ಲೆ ಇಲ್ಲದ ಗುಣ ಗಣಗ
 ಳುಳ್ಳವನು ಸಮತಿಸಮಾ = ಸಮವೆಂದು ಗಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಸಮ ಉಳ್ಳವನು ಅಂ
 ದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಸಮರು ಯಾರೆಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಎಂದು, ಬ್ರ
 ಹ್ಮಾದಿಗಳಿಂದ ಗಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟವನು, ತನ್ನವಗೆ = ತನ್ನ ಭಕ್ತನಿಗೆ, ತೀವ್ರದಿ =
 ಶ್ರೇಘ್ರವಾಗಿ ಪ್ರಾರಬ್ಧ ಕರ್ಮಗಳುಣಿಸಿ - ಪ್ರಾರಬ್ಧ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿ
 ಸುವಂತೆ ಮಾಡಿ, ಲಬ್ಧನಾಗುವ - ದೊರಕುವನು, ಕ್ಷುಬ್ಧಪಾವಕನಂತೆ = ಕಾ
 ಷ್ಪಸಂಬಂಧದಿಂದ ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುವ ಅಗ್ನಿಯು ಹೇಗೆ ಕಾಷ್ಪ ಸಂಬಂಧದಿಂದ
 ಕಾಷ್ಪವನ್ನು ಬಿಡದೋ ಹಾಗೆಯೇ, ದಯಾಸಾಂದ್ರ = ದಯೆಯಿಂದ ಪೂರ್ಣ
 ನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು, ಬಿಡದಿಪ್ಪನು - ಜೀವರನ್ನು ಬಿಡದೇ ಇರುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ. — ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ವೇದದಿಂದ ತಿಳಿಯಲು ಯೋ
 ಗ್ಯನು, ಚಂದ್ರನು ಹೇಗೆ ತಾಪ ಪರಿಹಾರಕನೂ ಆಹ್ಲದಕರನೋ ಹಾಗೆ
 ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲೂ ಆ ಗುಣಗಳಿರುವವು. ಭಕ್ತರ ಸಂಸಾರದಿಂದಾಗುವ ಸಂ
 ತಾಪವನ್ನು ಖರಿದರಿಸಿ ಅಪರೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನನಾಗಿ ತನ್ನ ದರ್ಶನದಿಂದ
 ಅಹ್ಲದವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವದರಿಂದ (ಶಾರ್ವರಿಕರ) ಚಂದ್ರನೆಂದರೂ

ಹ ರಿ ಕ ಥಾ ವ್ಯ ತ ಸಾ ರ.

ಗುಣತಾರತಮ್ಯ ಸಂಧಿ.

ಸಂಧಿ ೨೦.

ಮಹಾಭಾರತ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು
“ ಸರ್ವೇಷಾಂಚ ಹರಿರ್ನಿತ್ಯಂ ನಿಯಂತಾ ತದ್ವಶಾಃ ಪರೇ || ತಾರತಮ್ಯಂ
ತತೋ ಜ್ಞೇಯಂ ಸರ್ವೋಚ್ಚತ್ಯಂ ಹರೇಸ್ತಥಾ || ಏತದ್ವಿ ನಾನಕಸ್ಯಾಪಿ
ವಿಮುಕ್ತಿಃ ಸ್ಯಾತ್ಕಥಂಚನ ” ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರೇ
ರಕನು. ೯ನಾ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಸಕಲರೂ ಅನನಧೀನರು, ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾ
ತ್ಮನನ್ನು ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ತಿಳಿದು ರಮಾ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ತಾರತಮ್ಯ
ವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇದನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ ಯಾರಿಗೂ ಮುಕ್ತಿಯಾಗುವ
ದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ನೋದಲುಮಾಡಿ
ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮನವರಿವಿಗೂ ಯಾರು ಯಾರು ಏಷೈಷ್ಟು ಗುಣಗಳಿಂದ
ಕಮ್ಮಿಯಾಗಿರುವರೆಂಬ ತಾರತಮ್ಯ ಜ್ಞಾನವು ಅವಶ್ಯಕವೆಂದು ಈ ಸಂಧಿ
ಯಲ್ಲಿ ಗುಣತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಅದರಲ್ಲಿ ನೋದಲನೆಯ ಎರಡು ಪದ್ಯಗಳಿಂದ ಗುಣತಾರತಮ್ಯಸಂಧಿ
ಯನ್ನು ತಮ್ಮಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಶ್ರೀಭಗವಂತನನುಗ್ರಹದಿಂದಲೇ ಮುಗಿಸ
ಬೇಕಲ್ಲದೆ ನಮ್ಮ ಪ್ರಯತ್ನ ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು
ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಹರಿಕಥಾವ್ಯತಸಾರ ಗುರುಗಳ ಕರುಣದಿಂದ || ಪಲ್ಲವಿ||

ಶ್ರೀಧರಾ ದುರ್ಗಾ ಮನೋರಮ

ನೇದಮುಖ ಸುಮನಸಗಣ ಸಮಾ

ರಾಧಿತ ಪದಾಂಭೋಜ ಜಗದಂತರ್ಬಹಿರ್ವ್ಯಕ್ತ ||

ಗೋಧರ ಘಣಿವರಾತ ಪತ್ರ ನಿ

ನೇಧ ದೋಷವಿಚಿತ್ರ ಕರ್ಮ ಸು

ಭೋಧ ಸುಖಮಯಗಾತ್ರ ಪರಮಪವಿತ್ರ ಸುಚರಿತ್ರ ||೨||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಶ್ರೀಧರಾ ದುರ್ಗಾ ಮನೋರಮ = ಶ್ರೀದೇವಿಯರು, ಭೂದೇವಿಯರು, ದುರ್ಗಾದೇವಿಯರೆಂಬ ಮೂವರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಆನಂದವನ್ನು ಕೊಡಿಸುವವನು ಅಂದರೆ ಈ ಮೂರು ಮಂದಿಗೆ ಪತಿಯೆಂದರ್ಥ. ವೇದಮುಖಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ನೋಡಲಾದ, ಸುಮನಸಗುಣ - ದೇವತಾಗಣದಿಂದ ಸಮಾರಾಧಿತಪಡಾಂ ಭೋಜ=ಚೆನ್ನಾಗಿ ಆರಾಧಿತವಾದ ಪಾದಕಮಲಗಳುಳ್ಳವನು, ಜಗದಂತರ್ಬಹಿರ್ವ್ಯಾಪ್ತ=ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಒಳಗೂ ಹೊರಗೂ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿರುವವನು. ಗೋಧರ=ಭೂಮಂಡಲವನ್ನು ಹೆಡೆಯಮೇಲೆ ಹೊತ್ತು ಕೊಂಡಿರುವ, ಘಣಿವರ = ಸರ್ಪಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಶೇಷದೇವರ ಹೆಡೆಗಳೆಂಬ, ಆತಪತ್ರ=ಭತ್ತಿ(ಕೊಡೆ)ಯುಳ್ಳವನು, ನಿಷೇಧದೋಷ ವಿಚಿತ್ರಕರ್ಮ=ಇದು ನಿಷೇಧ ಅಂದರೆ ಮಾಡಬಾರದ ಕರ್ಮ, ಇದು ದೋಷವೆಂದರೆ ಪಾಪ ಸಂಬಂಧವಾದ ಕರ್ಮವೆಂಬ ಭಾದಕವಿಲ್ಲದ ವಿಚಿತ್ರವಾದ ಕ್ರಿಯೆಗಳುಳ್ಳವನು ಸುಭೋಧಸುಖಮಯಗಾತ್ರ=ಉತ್ತಮವಾದ ಜ್ಞಾನಾನಂದ ಸ್ವರೂಪ ಉಳ್ಳವನು. ಪರಮಪವಿತ್ರ ಸುಚರಿತ್ರ=ಪರಮ ಮಂಗಳಕರವಾದ ಉತ್ತಮವಾದ ಚರಿತ್ರೆಯುಳ್ಳವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಶ್ರೀ, ಭೂ, ದುರ್ಗಾಯೆಂಬ ಮೂರು ರೂಪಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ರವಾದೇವಿಯರಿಗೆ ಪತಿಯಾದವನು. ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತಾಗಣದಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪೂಜಿತವಾದ ಪಾದಕಮಲಗಳುಳ್ಳವನು. ಜಗತ್ತಿನ ಒಳಗೂ ಹೊರಗೂ ಸಹ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿರುವವನು. ಸಹಸ್ರಹೆಡೆಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೆಡೆಯ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಸಾಸಿನೆ ಕಾಳಿನಂತೆ ಈ ಭೂಮಂಡಲವನ್ನು ಯಾರ ಹೆಡೆಯಮೇಲೆ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿರುವುದೋ ಅಂತಹಾ ಶೇಷದೇವರ ಹೆಡೆಗಳೇ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಶ್ವೇತಭತ್ತಿಯಾಗಿ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿರುವುದು. ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಇದು ಮಾಡಬಹುದಾದ ಕರ್ಮ, ಇದು ಮಾಡಬಾರದ ಕರ್ಮವೆಂತಿಲ್ಲ. “ಯೇದೋಷಾ ಇತರತ್ರಾಪಿ ತೇ ಗುಣಾಃ ಪರಮೇ ಮತಾಃ” ಎಂದು ಇತರರಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾವುದು ದೋಷವಾಗಿ ಕಾಣುವುದೋ ಅದೆಲ್ಲವೂ ಪರಮಾ

ತ್ಯನಲ್ಲಿ ಗುಣವಾಗಿಯೇ ಪರಿಣಮಿಸುವುದೆಂದು ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ಉಕ್ತಿಯಿರುವುದರಿಂದ ಕೃಷ್ಣಾವತಾರದಲ್ಲಿ ಪರದಾರರಾದ ಗೋಪಿಕಾಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಅಂಗಸಂಗವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವನು. ಪರಸ್ತ್ರೀಗಮನವು ಮಹಾದೋಷಕರವೆಂದು ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ನಿಷೇಧ ಮಾಡಿದ್ದರೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ಗೋಪಿಕಾ ಪರಿಗ್ರಹವು ಶ್ರವಣ ಪಠನ ಮಾಡುವವರಿಗೆ ಪರಮ ಮಂಗಳವನ್ನು ಕೊಡುವುದು. ಮಾವನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದು ಮಹಾ ಪಾತಕವಾದರೂ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಕಂಸನನ್ನು ಕೊಂದುದು ಪುಣ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯೆನಿಸಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನು ವಿಚಿತ್ರ ಕರ್ಮನೆಂದರು ಉತ್ತಮ ಜ್ಞಾನಾನಂದ ಸ್ವರೂಪನು, ಅವನ ಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನು ಶ್ರವಣ ಪಠನ ಮಾಡುವವರು ಸಕಲ ಪಾಪಗಳಿಂದ ಮುಕ್ತರಾಗಿ ಪರಮ ಪವಿತ್ರರಾಗಿ ದಿವ್ಯ ಗತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವರು.

ನಿತ್ಯನಿರ್ಮಲ ನಿಗಮವೇದ್ಯೋ

ತ್ವತ್ತಿ ಸ್ಥಿತಿಲಯ ದೂರವರ್ಜಿತ

ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಮುಕ್ತಾಮುಕ್ತಗಣ ಸೇವ್ಯ |

ಸತ್ಯಕಾಮಶರಣ್ಯ ಶಾಶ್ವತ

ಭೃತ್ಯವತ್ಸಲ ಭಯನಿವಾರಣ

ನತ್ಯಧಿಕ ಸಂಪ್ರಿಯತಮ ಜಗನ್ನಾಥ ಮಾಂಸಾಹಿ

||೨||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ನಿತ್ಯನಿರ್ಮಲ=ಸದಾ ನಿರ್ದೋಷನು. ನಿಗಮವೇದ್ಯ=ವೇದದಿಂದ ತಿಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುವವನು ಅಥವಾ ನಿತ್ಯ ನಿರ್ಮಲನಿಗಮವೇದ್ಯ-ನಿತ್ಯ ನಿರ್ದೋಷವಾನಿ ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ ವೇದದಿಂದ ತಿಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುವನೆಂದು ಒಂದೇ ಪದವಾಗಿ ಅರ್ಥಮಾಡಬಹುದು. ಉತ್ಪತ್ತಿ ಸ್ಥಿತಿಲಯಮೋಷವರ್ಜಿತ=ಉತ್ಪತ್ತಿ=ಹುಟ್ಟುವಿಕೆ, ಸ್ಥಿತಿ=ಬೆಳೆಯುವಿಕೆ, ಲಯ=ನಾಶಹೊಂದುವಿಕೆ, ಇವುಗಳಿಂದ, ದೂರವರ್ಜಿತ=ಬಿಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟವನು ಅಂದರೆ ಜನನ ಮರಣಾದಿಗಳಿಲ್ಲದವನೆಂದರ್ಥ. ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮಪ್ರಸಿದ್ಧ=ಸರ್ವಾಂತರ್ಯಾಯಿಯಾದುದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದವನು. ಮುಕ್ತಾಮುಕ್ತಗಣಸೇವ್ಯ=ಮುಕ್ತಗಣದಿಂದಲೂ, ಅಮುಕ್ತರಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಸಕಲ ದೇವತಾ ಗಣದಿಂದಲೂ ಮನುಷ್ಯೇತ್ತಮ ಮೊದಲಾದ ಯೋಗ್ಯ ಗಣದಿಂದಲೂ ಸಹ ಸೇವಿತನಾದ, ಸತ್ಯಕಾಮ = ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪನು

ರಾಶ್ವತ-ಶಶ್ವದೇಕಪ್ರಕಾರವಾಗಿ, ಶರಣ್ಯ=ಮೊರೆಹೋಗಲು ಯೋಗ್ಯನು, ಭೃತ್ಯವತ್ಸಲ ಭಯನಿವಾರಣನು-ಭಕ್ತರಿಗೆ ಬರುವ ಭಯವನ್ನು ನಿವಾರಣೆ ಮಾಡುವವನು, ಅತ್ಯಧಿಕಸಂಪ್ರಿಯತಮನು=ಒಹಳಪಾದ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಪ್ರೀತಿಯುಳ್ಳವನು, ಇಂತಹ ಜಗನ್ನಾಥ ! ಮಾಂ - ನನ್ನನ್ನು, ಪಾಹಿ= ಸಂರಕ್ಷಿಸು.

ತಾತ್ಪರ್ಯವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುವುದು

ಅವತಾರಿಕೆ.—ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರ ಮಡಿಮೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾ ಪರ ಮಾತೃನಿಗೂ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಿಗೂ ಇರುವ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಈ ಎರಡು ಪದ್ಯಗಳಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಪರಮಪುರುಷನರೂಪಗಣವನು

ಅರಸಿಕೊಂಬಳು ಪ್ರವಹದಂದದಿ

ನಿರುಪಮಳು ನಿರ್ದುಷ್ಟಸುಖ ಸಂಪೂರ್ಣಳೆನಿಸುವಳು |

ಹರಿಗೆ ಧಾಮತ್ರಯವೆನಿಸಿ ಯಾ

ಭರಣವಸನಾಯುಧಗಳಾಗಿ

ಧರ್ಮಿಗಳೆನೆ ಸಂಹರಿಸುವಳು ಅಕ್ಷರಳೆನಿಸಿಕೊಂಡು

||೩||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಪರಮಪುರುಷನ-ಕ್ಷರಾಕ್ಷರ ಪುರುಷರಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ, ರೂಪಗುಣವನು-ಅನಂತಾಸಂತ ಗುಣಗಳನ್ನು, ಅರಸಿ= ಪಟ್ಟದರಾಣಿಯಾದ ರಮಾದೇವಿಯರು, ಪ್ರವಹದಂದದಿ=ಗಂಗಾದಿ ಮಹಾ ನದಿಗಳ ಪ್ರವಾಹದಂತೆ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ, ಮುಂದೆ ಹೋದ ನೀರು ಹಿಂತಿರುಗದೆ ಹಿಂದೆ ಹೇಗೆ ಮತ್ತೆ ಹೊಸ ನೀರು ಬರುತ್ತಿರುವುದೋ ಹಾಗೆ ಪ್ರವಾಹದಂತೆ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿರುವ ರೂಪಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುದು ವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸೊಸಹೊಸದಾಗಿ, ಕಾಂಬಳು-ಕಾಣುತ್ತಿರುವರು. ನಿರುಪಮಳು=ಉಪಮಾನವಿಲ್ಲದವರು. ನಿರ್ದುಷ್ಟಸುಖ ಸಂಪೂರ್ಣಳೆನಿಸುವಳು= ದೋಷಮಿಶ್ರವಲ್ಲದ ಸಂಪೂರ್ಣವಾದ ಆನಂದ ಸ್ವರೂಪರೆನಿಸುವರು. ಹರಿಗೆ=ಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ, ಧಾಮತ್ರಯವೆನಿಸಿ=ಶ್ರೇತದ್ವೀಪ ಅನಂತಾಸನ ವೈಕುಂಠವೆಂಬ ಮೂರು ವಿಧವಾದ ಮನೆಗಳೆಂದೆನಿಸಿ, ಅಭರಣ ವಸನಾಯುಧಗಳಾಗಿ=ಪರಮಾತ್ಮನು ಧರಿಸಿರುವ ಕೌಸ್ತುಭ ಮೊದಲಾದ ಅಭರಣ ಚಕ್ರಗದಾ ಮೊದಲಾದ ಆಯುಧರೂಪರಾಗಿಯೂ ಪೀತಾಂಬ

ರ ರೂಪರಾಗಿಯೂ, ಚಕ್ರ ಗದಾ ಮೊದಲಾದ ಆಯುಧ ರೂಪರಾಗಿಯೂ ಇದ್ದು, ಅಕ್ಷತೆಳೆನಿಸಿಕೊಂಡು - ನಾಶರಹಿತರಾದುದರಿಂದ ಅಕ್ಷರ ಶಬ್ದ ವಾಚ್ಯ ರಾಗಿ, ಅರಿಗಳನೆ - ಶತ್ರುಗಳನ್ನು, ಸಂಹರಿಸುವಳು - ಸಂಹಾರ ಮಾಡುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:— ಪರಮಾತ್ಮನ ಪಟ್ಟದರಸಿಯರಾದ ರಮಾ ದೇವಿ ಯರು, ಪರಮಾತ್ಮನ ರೂಪಗುಣಗಳನ್ನು, ಗಂಗಾ ಪ್ರವಾಹಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ನೀರು ಹೋಗುತ್ತಾ ಹಿಂದೆ ಬರುತ್ತಿರುವುದೋ ಹಾಗೆ ತಾವು ಎಷ್ಟು ರೂಪ ಗುಣಗಳನ್ನು ಕಂಡರೂ ಮತ್ತೂ ಅಪರಿಮಿತವಾದ ಗುಣ ರೂಪಗಳನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತಾ ಕಾಣುತ್ತಿರುವರು. ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಉಪಮಾನ ಕೊಡಲು ಹೇಗೆ ಅವನಿಗೆ ಸಮಾನರಿಲ್ಲವೋ ರಮಾದೇವಿಯರೂ ಸಹ ಉಪಮಾನವಿಲ್ಲದವರು. ಹೇಗೆಂದರೆ, ರಮಾ ದೇವಿಯರಕಿಂತಲೂ ಪರಮಾತ್ಮನು ಉತ್ತಮನಾದ ವನು. ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಅವರವರಾದರು ಈಕೆಗೆ ಸಮರ್ಥರು? ಆದ್ದರಿಂದ ನಿರಸುವರು ನಿರ್ದೋಷವಾದ ಅನಂದನನ್ನು ಭಗವದನುಗ್ರಹದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಗಳರಿಂತಲೂ ಅತ್ಯಧಿಕವಾಗಿ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವರು. ಪರಮಾತ್ಮನು ವಾಸ ಮಾಡುವ ಶ್ರೇಷ್ಠ ದ್ವೀಪಾದಿ ಮೂರು ಲೋಕಗಳಲ್ಲೂ ಮನೆಗಳಾಗಿ ತಾವೇ ನೇವಿಸುತ್ತಿರುವರು. ಪರಮಾತ್ಮನು ಧರಿಸಿರುವ ವಸ್ತ್ರಗಳೂ, ಒಡವೆಗಳು, ಆಯುಧಗಳು, ಇವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ರಮಾ ಸ್ವರೂಪಗಳೇ ಆಗಿರುವವು ಅಂದರೆ ಆಯಾ ರೂಪಗಳಿಂದ ರಮಾದೇವಿಯರೇ ಇದ್ದು ಭಗವಂತನ ನೇವೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಗದಾ ಚಕ್ರಾದಿ ರೂಪಗಳಿಂದಿದ್ದ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಸಂಹರಿಸುವರು. ಯಾವಾಗಲೂ, ನಾಶವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ “ಅಕ್ಷರ ಪುರುಷ” ಎಂಬ ಹೆಸರು ಈಕೆಗೆ ಬಂದಿರುವುದು || ೨ ||

ಈತನಿಂದಾನಂತ ಗುಣದಲಿ

ಶ್ರೀ ಶರಣೆ ತಾ ಕಡಿನೆಯೆನಿಸಳು

ನಿತ್ಯ ಮುಕ್ತಳು ನಿರ್ವಿಕಾರಳು ತ್ರಿಗುಣವರ್ಜಿತಳು ||

ಧೌತ ಪಾಪ ವಿರಂಚಿ ಪವನರ

ಮಾತೆಯೆನಿಸ ಮಹಾಲಕುಮಿ ನಿ

ಖ್ಯಾತಳಾಗಿಹಲೆಲ್ಲ ಕಾಲದಿ ಶ್ರುತಿ ಪುರಾಣದೊಳು ||೪||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ನಿತ್ಯಮುಕ್ತರು - ಕೆಲವು ಕಾಲ ಅಮುಕ್ತರಾಗಿದ್ದು ಸಾಧನದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಂತೆ ಮುಕ್ತರಾದರೆಂಬ ಹೆಸರಿಲ್ಲದೆ ನಿತ್ಯ ಮುಕ್ತರೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪಡೆದವರಾದ, ನಿರ್ವಿಕಾರರು - ವಿಕಾರ ರಹಿತರಾದ, ತ್ರಿಗುಣ ವರ್ಜಿತರು - ತ್ರಾವೇತ್ರಿ ಗುಣ ಸ್ವರೂಪರಾದುದರಿಂದ, ಗುಣಗಳಿಂದ ಕಟ್ಟು ಬೀಳುವವರಾದ, ಧೌತಪಾಪ ವಿರಂಚಿವನನರ - ಪಾಪರಹಿತರಾದ ಬ್ರಹ್ಮವಾಯುಗಳಿಗೆ, (ಪಾಪ - ಪಾಪದಿಂದ, ಧೌತ - ಬಿಡಲ್ಪಟ್ಟ) ಮೌನೀನಿಪ - ತಾಯಿಯೆನಿಸುವ, ಶ್ರೀತರುಣಿ - ಯೌವನ ಸಂವತ್ಸರದ ಕೂಡಿದ ಕಾಂತಿಯುಕ್ತರಾದ, ಮಹಾ ಲಕುಮಿ - ಮಹಾ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ದೇವಿಯರು, ಎಲ್ಲ ಕಾಲದಿ = ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲೂ. ಈತನಿಂದ - ಈ ಮಮಾತ್ಮನಿಗಿಂತ, ಅನಂತ ಗುಣದಲಿ, ಕಡಿಮೆ ಯೆನಿಸಲು - ತಾರತಮ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಮ್ಮಿಯೆನಿಸುವರು. ಹೀಗೆ ಶೃತಿ ಪುರಾಣ ದೊಳು - ವೇದಗಳಲ್ಲೂ, ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ವಿಶ್ವಾತಕಾಗಿಹಳು

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಪರಮಾತ್ಮನಕೆಂತಲೂ ಅನಂತಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಕಮ್ಮಿಯೆನಿಸುವರು ರಮಾ ದೇವಿಯರು. ಇವರು ನಿತ್ಯ ಮುಕ್ತರೆಂತಲೂ, ನಿರ್ವಿಕಾರರೆಂತಲೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಹೊಂದಿರುವರು. ಗುಣಾತ್ಮಕರೇತರಾದರೂ ಗುಣಗಳಿಂದ ಬದ್ಧರಲ್ಲ. ಪಾಪ ರಹಿತರಾದ ಬ್ರಹ್ಮ ವಾಯುಗಳಿಗೆ ತಾಯಿಯೆನಿಸುವರು ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಸಕಲವಾದ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲೂ, ವೇದಗಳಲ್ಲೂ ಸಹ ಪ್ರಖ್ಯಾತರಾಗಿರುವರು. ||೪||

ಬ್ರಹ್ಮವಾಯುಗಳ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ಕಮಲ ಸಂಭವನೆಂಬ ಪದ್ಯದಿಂದ:-

ಕಮಲ ಸಂಭವ ಪವನರೀವರು
ಸಮರು ಸಮವರ್ತಿಗಳು ರುದ್ರಾ
ದ್ಯುಮರಗಣ ಸಂಸೇವಿತರಾಪರ ಬ್ರಹ್ಮ ನಾನುಕರು ||
ಯಮಳರಿಗೆ ನುಹಲಕುಮಿ ತಾನು
ತ್ತಮಳು ಕೋಟಿ ಸಜಾತಿ ಗುಣದಿಂ
ದಮಿತ ಸುಖ ವಿಜಾತ್ಯ ಧಮರೆನಿಸರು ಬ್ರಹ್ಮವಾಯುಗಳು ||೫||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಕಮಲ ಸಂಭವ - ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಪವನ - ವಾಯು ದೇವರು, ಈವರು - ಇವರಿಬ್ಬರು, ಸಮರು, ಸಮವರ್ತಿಗಳು - ಭಗವಂತನ

ಗುಣಗಳನ್ನು ಸಮವಾರ ತಿಳಿದು - ಸಮವಾಗಿ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವವರು, ರು
ದ್ರಾದ್ಯಮರಗಣ ಸಂಸೇವಿತ - ರುದ್ರಾದಿ ದೇವತಾ ಗಣದಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸೇವೆ
ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳುವವರಾಗಿ ಅವರ ಬ್ರಹ್ಮನಾಮಕರು - ಪರಬ್ರಹ್ಮನಾದ ಪರಮಾತ್ಮ
ನಿಗೆ ಎರಡನೆಯವರಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಾಪ್ತಿದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಅಪರ ಬ್ರಹ್ಮ
ರೆಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳವರಾಗಿರುವರು. ಯಮಕರಿಗೆ . ಇವರಿಬ್ಬರಾದ ಬ್ರಹ್ಮವಾಯು
ಗಳಿಗೆ ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮಿ ತಾನು - ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮೀ ದೇವಿಯರಾದ ತಾವು ಕೋಟಿ
ಸಜಾತಿ ಗುಣದಿಂದ - ಲಕ್ಷ್ಮೀ ದೇವಿಯರ ಗುಣಗಳ ಜಾತಿಯನ್ನು ಶೇರಿದ ಕೋ
ಟಿ ಗುಣಗಳಿಂದ ಉತ್ತಮಳು - ಉತ್ತಮರೆನಿಸುವರು. ಬ್ರಹ್ಮ ವಾಯುಗಳು ಮಿತ
ಸುವಿಜಾತ್ಯಧಮರೆನಿಸವರು - ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರು ಎಷ್ಟು ಗುಣಗಳಿಂದ ಉತ್ತಮ
ರೆಂದು ಗಣನೆ ಮಾಡಿರುವರೋ ಅಷ್ಟೆಂದು (ಮಿತವಾದ) ಪರಿಮಿತವುಳ್ಳ ಅಂದರೆ
ಕೋಟಿ ಎಂದರ್ಥ. ವಿಜಾತಿ ಗುಣನೆಂದರೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ದೇವಿಯವರ ಗುಣದ
ಜಾತಿಯಿಲ್ಲದುದರಿಂದ ವಿಜಾತಿ ಎಂದು ಕೊಡರು. ಹೀಗೆ ಕೋಟಿ ವಿಜಾತೀಯ
ಗುಣಗಳಿಂದ ಕಮ್ಮಿಯೆನಿಸುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:— ವಾಯು ದೇವರೇ ಮುಂದಿನ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮ ಪ
ಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬರುವವರು ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರಲ್ಲಿ ಇರುವ ಗುಣಗಳೆಲ್ಲವೂ ವಾಯುದೇವ
ರಲ್ಲಿ ಇರುವುವು. ಆದರೆ ರುಜುಗಣಕ್ಕೆ ಶೇರಿದವರಲ್ಲಿ ೯೯ನೆಯ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ವಾ
ಯು ದೇವರಾಗಿ ಅವತಾರತ್ರಯದಿಂದ ಭಗವತ್ಸೇವಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ೧೦೦
ನೆಯ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮ ಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವರು. ಹಿಂದಿನ ಕಲ್ಪದ ವಾಯು
ದೇವರೇ ಈಗ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಾಗಿರುವವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಂದು ಕಲ್ಪಸಾಧನೆ
ಮಾತ್ರ ವಾಯು ದೇವರು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಕಿಂತಲೂ ಕಮ್ಮಿ ಯಾದರೂ ಮಿಕ್ಕ
ಎಲ್ಲಾ ಗುಣಗಳೆಲ್ಲಾ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ಸಮರೆನಿಸುವರು. ರುದ್ರಾದಿ ಸಕಲ
ದೇವತೆಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮರು. ಪರಬ್ರಹ್ಮ ಪರಮಾತ್ಮನೆಂತಲೂ, ಅಪರ
ಬ್ರಹ್ಮರು ಬ್ರಹ್ಮವಾಯುಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಸರುಳ್ಳವರಾಗಿರುವರು. ಇವ
ರಿಬ್ಬರಿಗಿಂತಲೂ ಕೋಟಿ ಸಜಾತಿ ಗುಣಗಳಿಂದ ರಮಾ ದೇವಿಯರು ಉತ್ತ

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಬ್ರಹ್ಮ ವಾಯುಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಅನರ ಪತ್ತಿಯರಾದ ಸರಸ್ವತೀ ಭಾರತೀಯರು ಬಲದಲ್ಲೂ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲೂ ೧೦೦ ವಿಜಾತೀಗಣಗಳಿಂದ ಕಮ್ಮಿಯೆನಿಸುವರು, ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಹೇಗೆ ವಾಯುದೇವರಿಗಿಂತಲೂ ಒಂದು ಕಲ್ಪಸಾಧನೆ ಹೆಚ್ಚು ಮತ್ತು ಪದವಿಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಉತ್ತಮರೋ ಹಾಗೆ ವಾಯುದೇವರ ಪತ್ತಿಯರಾದ ಭಾರತೀದೇವಿಯರಿಗಿಂತಲೂ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಪತ್ತಿಯರಾದ ಸರಸ್ವತೀದೇವಿಯರು ಪರಮ ಪದವಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಉತ್ತಮರೆಂದು ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಚಿಂತನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಅವತಾರಿಕೆ.—ಗರುಡ, ಶೇಷ, ಮುದ್ರರ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನೂ ಕೃಷ್ಣನ ಹೆಂಡರಾದ ಜಾಂಬವತಿ ವೊದಲಾದ ಆರು ಮಂದಿಯರ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.—

ಖಗ ಫಣಿಪತಿ ವೃಡರು ಸಮ ಸಾ
ಣಿಗೆ ಶತಗುಣಾಧಮರು ಮೂವರು
ಮಿಗಿಲೆನಿಸುವರು ಶೇಷಪದದಿಂದಲಿ ತ್ರಿಯಂಬಕಗೆ ||
ನಗಧರನ ಪಣ್ಣಹಿಷಿಯರು ಸ
ನ್ನಗ ವಿಭೂಷಣಗೈದು ಮೇನಕೆ
ಮಗಳು ವಾರುಣಿ ಸೌಪರಣಿಗಳಿಗಧಿಕವೆರಡು ಗುಣ ||೬||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಖಗಫಣಿಪತಿವೃಡರು-ಗರುಡ, ಶೇಷ, ಮುದ್ರರು ಸಮರು. ಮೂವರು-ಈ ಮೂರುಮಂದಿಗಳೂ, ವಾಣಿಗೆ=ಸರಸ್ವತೀದೇವಿಯಿಗೆ, ಶತಗುಣಾಧಮರು=೧೦೦ ಗುಣಗಳಿಂದ ಕಮ್ಮಿಯಾದವರು, ತ್ರಿಯಂಬಕಗೆ=ಮುದ್ರದೇವರಿಗೆ, ಶೇಷ=ಶೇಷದೇವರು, ಪದದಿಂದಲಿ=ಮುದ್ರದೇವರೇ ಮುಂದಿನ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಶೇಷದೇವರಾಗುವುದರಿಂದ, ಪದವಿಯ ದೆಶೆಯಿಂದ, ಮಿಗಿಲೆನಿಸುವರು=ಉತ್ತಮರೆನಿಸುವರು, ನಗಧರ=ಗೋವರ್ಧನಪರ್ವತವನ್ನೆತ್ತಿದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ, ಪಣ್ಣಹಿಷಿಯರು=ಜಾಂಬವತಿ ವೊದಲಾದ ೬ ಮಂದಿ ಹೆಂಡತಿಯರು, ಪನ್ನಗವಿಭೂಷಣಗೆ=ಸರ್ವಭೂಷಣರಾದ ಮುದ್ರದೇವರಿಗೆ, ಐದು-ಐದುಗುಣಗಳು ಕಮ್ಮಿಯೆನಿಸುವರು. ಮೇನಕೆ ಮಗಳು=ಮೇನಕೆಯ ಮಗಳಾದ ಪಾರ್ವತೀದೇವಿಯು, ವಾರುಣಿ=ವರುಣನ ಮಗಳಾದುದರಿಂದ ವಾರುಣಿ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಶೇಷದೇವರ ಹೆಂಡತಿ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಬ್ರಹ್ಮ ನಾಯುಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಅನರ ಪತ್ತಿಯರಾದ ಸರಸ್ವತೀ ಭಾರತೀಯರು ಬಲದಲ್ಲೂ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲೂ ೧೦೦ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಕಮ್ಮಿಯೆನಿಸುವರು, ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಹೇಗೆ ನಾಯುದೇವರಿಗಿಂತಲೂ ಒಂದು ಕಲ್ಪಸಾಧನೆ ಹೆಚ್ಚು ಮತ್ತು ಪದವಿಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಉತ್ತಮರೋ ಹಾಗೆ ನಾಯುದೇವರ ಪತ್ತಿಯರಾದ ಭಾರತೀದೇವಿಯರಿಗಿಂತಲೂ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಪತ್ತಿಯರಾದ ಸರಸ್ವತೀದೇವಿಯರು ಪರಮ ಪದವಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಉತ್ತಮರೆಂದು ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಚಿಂತನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಅನತಾರಿಕೆ.—ಗರುಡ, ಶೇಷ, ಮುದ್ರರ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನೂ ಕೃಷ್ಣನ ಹೆಂಡರಾದ ಜಾಂಬವತೀ ಮೊದಲಾದ ಆರು ಮಂದಿಯರ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.—

ಖಗ ಘಣಿಪತಿ ವೃಷರು ಸಮಾ
ಣಗೆ ಶತಗುಣಾಧಮರು ಮೂವರು
ಮಿಗಿಲೆನಿಸುವರು ಶೇಷಪದದಿಂದಲಿ ತ್ರಿಯಂಬಕಗೆ ||
ನಗಧರನ ಪಣ್ಣಹಿಷಿಯರು ಪ
ನ್ನಗ ವಿಭೂಷಣಗೈದು ಮೇನಕೆ
ಮಗಳು ವಾರುಣ ಸೌಪರಣಿಗಳಿಗಧಿಕವೆರಡು ಗುಣ ||೬||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಖಗಘಣಿಪತಿವೃಷರು-ಗರುಡ, ಶೇಷ, ಮುದ್ರರು ಸಮರು. ಮೂವರು-ಈ ಮೂರುಮಂದಿಗಳೂ, ವಾಣಿಗೆ=ಸರಸ್ವತೀದೇವಿಯಿಗೆ, ಶತಗುಣಾಧಮರು=೧೦೦ ಗುಣಗಳಿಂದ ಕಮ್ಮಿಯಾದವರು, ತ್ರಿಯಂಬಕಗೆ=ಮುದ್ರದೇವರಿಗೆ, ಶೇಷ=ಶೇಷದೇವರು, ಪದದಿಂದಲಿ=ಮುದ್ರದೇವರೇ ಮುಂದಿನ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಶೇಷದೇವರಾಗುವುದರಿಂದ, ಪದವಿಯ ದೆಶೆಯಿಂದ, ಮಿಗಿಲೆನಿಸುವರು=ಉತ್ತಮರೆನಿಸುವರು, ನಗಧರ=ಗೋವರ್ಧನಪರ್ವತವನ್ನೆತ್ತಿದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ, ಪಣ್ಣಹಿಷಿಯರು=ಜಾಂಬವತಿ ಮೊದಲಾದ ೬ ಮಂದಿ ಹೆಂಡತಿಯರು, ಪನ್ನಗವಿಭೂಷಣಗೆ=ಸರ್ಪಭೂಷಣರಾದ ಮುದ್ರದೇವರಿಗೆ, ಐದು-ಐದುಗುಣಗಳು ಕಮ್ಮಿಯೆನಿಸುವರು. ಮೇನಕೆ ಮಗಳು=ಮೇನಕೆಯ ಮಗಳಾದ ಪಾರ್ವತೀದೇವಿಯು, ವಾರುಣಿ=ವರುಣನ ಮಗಳಾದುದರಿಂದ ವಾರುಣಿ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಶೇಷದೇವರ ಹೆಂಡತಿ.

ಗರುಡನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಸೌಪರ್ಣ್ಯದೇವಿಯರು ಇವರುಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಎರಡು ಗುಣ ಅಧಿಕವು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಗರುಡ ಶೇಷ ಋದ್ರರು ಸಮರು, ಸರಸ್ವತೀ ಭಾರತೀದೇವಿಯರಿಗಿಂತಲೂ ೧೦೦ ಗುಣಗಳು ಕಮ್ಮಿಯೆನಿಸುವರು. ಈ ಮೂವರು ಸಮರಾದರೂ ಋದ್ರದೇವರಿಗಿಂತಲೂ ಶೇಷದೇವರು ಪದವಿಯ ವಿಶೇಷದಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಅಧಿಕರೆನಿಸುವರು. ೩೯ ಕಲ್ಪಸಾಧನಮಾಡಿಕೊಂಡು ಋದ್ರಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಮುಂದಿನ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಶೇಷಪದವಿಗೆ ಬರುವರು. ಋದ್ರಪದವಿ ಅನುಭವಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಶೇಷಪದವಿಗೆ ಬರುವುದರಿಂದ ಋದ್ರದೇವರು ಶೇಷದೇವರಿಗಿಂತಲೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಮ್ಮಿ ಎನಿಸುವರು. ಕೃಷ್ಣನ ರೆಂಡರಾದ ಜಾಂಬವತಿ, ಮಿತ್ರವಿಂದಾ, ನೀಲಾ, ಭದ್ರಾ, ಲಕ್ಷ್ಮಣಾ, ಕಾಳಿಂದಿ ಎಂಬ ೬ ಮಹಿಳೆಯರು ಋದ್ರಾದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ೫ ಗುಣ ಕಮ್ಮಿಯೂ ಪಾರ್ವತೀ, ವಾರುಣೀ, ಸೌಪರ್ಣ್ಯ, ಎಂಬ ಋದ್ರ, ಶೇಷ, ಗರುಡರ ಹೆಂಡರುಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಎರಡು ಗುಣಗಳಿಂದ ಉತ್ತಮರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಅನತಾರಿಕೆ.—ಗರುಡ ಶೇಷ ಋದ್ರರ ಪತ್ನಿಯರ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.—

ಗರುಡ ಶೇಷಮಹೇಶರಿಗೆ ಸೌ
ಪರ್ಣಿ ವಾರುಣಿ ಪಾರ್ವತಿಯು ಮೂ

ವರು ದಶಾಧನು ವಾರುಣಿಗೆ ಕಡಿಮೆನಿಸುವಳು ಗೌರೀ |

ಹರನಮಡದಿಗೆ ಹತ್ತು ಗುಣದಲಿ
ಸುರಪಕಾಮರು ಕಡಿಮೆ ಇಂದ್ರಗೆ

ಕೊರತೆ ಯೆನಿಸುವ ಮನ್ಮಥನು ಪದದಿಂದಲಾನಾಗ ||೫||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಗರುಡ, ಶೇಷಮಹೇಶರಿಗೆ=ಗರುಡ=ಶೇಷ ಋದ್ರರಿಗಿಂತಲೂ, ಸೌಪರ್ಣ್ಯ, ವಾರುಣಿ, ಪಾರ್ವತಿಯು ಮೂವರು, ದಶಾಧನು=೧೦ ಗುಣಗಳು ಕಮ್ಮಿಯೆನಿಸುವರು. ವಾರುಣಿಗೆ=ಶೇಷದೇವರ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ವಾರುಣಿದೇವಿಗಿಂತಲೂ, ಗೌರಿ-ಪಾರ್ವತಿದೇವಿಯು, ಕಡಿಮೆ ಎನಿಸುವಳು=ಋದ್ರ, ಶೇಷದೇವರಿಗಿಂತಲೂ, ಪದವಿಪ್ರಯುಕ್ತ ಹೇಗೆ ಕಮ್ಮಿಯೋ ಹಾಗೆ ಶೇಷದೇವರ ಹೆಂಡತಿಗಿಂತಲೂ ಋದ್ರದೇವರ ಹೆಂಡತಿಯೂ

ಸ್ವಲ್ಪ ಕಮ್ಮಿ ಎನಿಸುವಳು. ಹೆರನಮಹದಿಗೆ - ಬುದ್ರದೇವರ ಹೆಂಡತಿ ಯಾದ ಪಾರ್ವತೀದೇವಿಗಿಂತಲೂ, ಸುರಸಕಾನುರು=ಇಂಪ್ರ ವ ನ್ನಥರು, ಕಡಿಮೆ=ಕಮ್ಮಿ ಎನಿಸುವರು. ಇಂದ್ರಗೆ=ಇಂದ್ರನಿಗಿಂತಲೂ, ಆವಾಗ=ಯಾವಾಗಲೂ, ಪದದಿಂದ-ಪದದ ಸಂಬಂಧದಿಂದ, ಮನ್ಮಥನು, ಕೊರತೆ ಯೆನಿಸುವ-ಕಮ್ಮಿ ಎನಿಸುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಸೌಪರ್ಣ, ವಾರುಣಿ, ಪಾರ್ವತಿ ಈ ಮೂವರು ತಮ್ಮ ಪತಿಗಳಾದ ಗರುಡ, ಶೇಷ, ಬುದ್ರರಿಗಿಂತಲೂ ೧೦ ಗುಣಗಳಿಂದ ಕಮ್ಮಿ ಎನಿಸುವರು. ಪದಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿ ಶೇಷದೇವರಿಗಿಂತಲೂ ಬುದ್ರದೇವರು ಹೇಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಮ್ಮಿಯೋ ಹಾಗೆಯೇ ಶೇಷಪತ್ನಿಯಾದ ವಾರುಣಿ ಗಿಂತಲೂ ಪಾರ್ವತೀದೇವಿಯು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಮ್ಮಿ, ಪಾರ್ವತೀದೇವಿಯಿಗಿಂತಲೂ ಇಂದ್ರ ಮನ್ಮಥರು ಹತ್ತು ಗುಣಗಳಿಂದ ಅಧಮರೆನಿಸುವರು. ಪದವಿ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಇಂದ್ರನಿಗಿಂತಲೂ ಮನ್ಮಥನು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಮ್ಮಿ ಎನಿಸುವನು.

ಅವತಾರಿಕೆ.—ಅಹಂಕಾರಿಕಪ್ರಾಣ ಸ್ವಾಯಂಭುವ ನೊದಲಾದ ೬ ಜನ, ಪ್ರವಹವಾಯು ಇವರ ತಾತಮ್ಮವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.—

ಈರೈದುಗುಣ ಕಡಿಮೆಯಾಹಂ

ಕಾರಿಕಪ್ರಾಣನು ಮನೋಜನ

ಗಾರಿಗಳಿಗನಿರುದ್ಧ ರತಿ ಮನುಷ್ಯ ಶಚಿಯು |

ಆರುಜನ ಸಮ ಪ್ರಾಣನಿಂದಲಿ

ಹೊರಗೆನಿಪರುಹತ್ತು ಗುಣದಲಿ

ಮಾರಜಾಡ್ಯರಿಗೆದುಗುಣದಿಂದಧರ್ಮ ಪ್ರವಹಾಖ್ಯ ||೯||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಮನೋಜಗಾರಿಗಳಿಗೆ-ಮನ್ಮಥ ಇಂದ್ರ ಇವರಿಗಿಂತಲೂ ಅಹಂಕಾರಿಕಪ್ರಾಣನು, ಈರೈದುಗುಣಕಡಿಮೆ=ಹತ್ತು ಗುಣಗಳಿಂದ ಕಮ್ಮಿಯು, ಅನಿರುದ್ಧರತಿಮನು-ಸ್ವಾಯಂಭುವನು, ದಕ್ಷಗುರು-ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರು, ಶಚಿ=ಇಂದ್ರನ ಹೆಂಡತಿ, ಇವರು ೬ ಜನ ಸಮ=೬ ಜನನೂ ಸಮಾನರೆನಿಸುವರು. ಪ್ರಾಣನಿಂದಲಿ-ಅಹಂಕಾರಿಕಪ್ರಾಣನಿಗಿಂತಲೂ, ಹತ್ತು ಗುಣದಲಿ=ಹತ್ತು ಗುಣಗಳಿಂದ, ಹೊರಗೆನಿಪರು=ಕಮ್ಮಿ ಎನಿಸುವರು. ಮಾರಜಾಡ್ಯರಿಗೆ=ಮನ್ಮಥನ ಮಗ ಅನಿರುದ್ಧ ನೊದಲಾದ ೬

ಜನರಿಗಿಂತಲೂ, ಪ್ರವಹಾಖ್ಯ=ಕೋಣಾಧಿಪನಾದ ಪ್ರವಹವಾಯು ಎಂಬುವನು, ಐದುಗುಣದಿಂದಧನು-ಐದು ಗುಣಗಳಿಂದ ಕಟ್ಟಿ ಎನಿಸುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಇಂದ್ರ ಮನ್ಮಥ ಇವರಿಗಿಂತಲೂ ಅಹಂಕಾರಿಕಪ್ರಾಣನು ಹತ್ತು ಗುಣಗಳಿಂದ ಕಟ್ಟಿಯೆನಿಸುವನು. ಏಕೋನಪಂಚ ಆಶಸ್ತ್ರ ಋದ್ಧಿಣರೆಂಬ ವಾಯುಗಳಲ್ಲಿ ಶೇರಿದವನು ಈ ಅಹಂಕಾರಿಕಪ್ರಾಣನು ಈ ಪ್ರಾಣಿಗಿಂತಲೂ ಹತ್ತು ಗುಣಗಳಿಂದ ಕಟ್ಟಿಯಾದವನು. ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನ ಮಗನಾದ ಅನಿರುದ್ಧ ಮನ್ಮಥನ ಹೆಂಡತಿ ರತಿ೨, ಸ್ವಾಯಂಭುವಮನು ೩, ದಕ್ಷಪ್ರಜೇಶ್ವರ ೪, ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ೫, ಇಂದ್ರನ ಹೆಂಡತಿ ಶಚೀ ದೇವಿ ೬, ಇವರಾರು ಜನ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾನರು, ಇವರಿಗಿಂತಲೂ ೫ ಗುಣಗಳಿಂದ ಅಧಮನು ಪ್ರವಹವಾಯು “ ಮರೀಚಸಾಮಾಂತಂವಾಸ್ ಪ್ರವಹೋ ಮುಖ್ಯವಾಯುಜಃ || ಕೋಣಾಧಿಪಸ್ಸ ಏಪೋಕ್ತೋನಾಸಿಕ್ಯೋ ಭೌತಿಕಸ್ತಥಾ ” || ಎಂಬ ತಾರತಮ್ಯ ಕೌಸ್ತುಭದ ವಾಕ್ಯಾನುಸಾರವಾಗಿ ಈ ಪ್ರವಹವಾಯುವಿಗೆ ಮರೀಚಿ ಎಂದು ಸಾಮಾಂತಂವಾ ಉಂಟು. ಪ್ರಧಾನ ವಾಯುವಿನ ಮಗನು ವಾಯವ್ಯದಿಕ್ಕಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿ, ಪಂಚಭೂತದಲ್ಲಿ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟು ಎಲ್ಲರ ಮೂಗಿನಲ್ಲಿ ಶ್ವಾನರೂಪನಾಗಿ ತ್ವಗಿಂದ್ರಿಯ ವಿಷಯನಾಗಿಯೂ ಇರುವನೆಂದು ತೀಯಬೇಕು.

ಅನತಾರಿಕೆ.—ಗುಣದ್ವಯದಿಂದ ಎಂಬ ಪದ್ಯದಿಂದ ಚಂದ್ರ, ಸೂರ್ಯ ನೊದಲಾದ ನಾಲ್ವರು ವರುಣ, ನಾರದ, ಭೃಗು, ಅಗ್ನಿ ಇವರ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.—

ಗುಣದ್ವಯದಿಂದ ಕಡಿಮೆ ಪ್ರವಹಗೆ
ಇನಶಶಾಂಕ ಯಮ ಸ್ವಯಂಬುವ
ಮನು ಮಡದಿ ಶತರೂಪ ನಾಲ್ವರು ಸಾಧಸಾದಾರ್ಥ ||
ವನಧಿ ನೀಚ ಪದಾರ್ಥ ನಾರದ
ಮುನಿಗೆ ಭೃಗುಗ್ನಿ ಪ್ರಸೂತಿಗೆ
ಳಿಸುವರು ಸಾದಾರ್ಥ ಗುಣದಿಂದಧನುರಹುದೆಂದು ||೧೦||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಪ್ರವಹಗೆ=ಪ್ರವಹವಾಯುವಿಗಿಂತಲೂ, ಇನ - ವಿನ ಸ್ವಾರ್ ಎಂಬ ಸೂರ್ಯನು, ಶಶಾಂಕ=ಚಂದ್ರನು, ಯಮ=ಯಮದೇವರು ಸ್ವಾಯಂಭುವ ಮನುವಿನ ಮಡದಿ=ಸ್ವಾಯಂಭುವಮನುವಿನ ಪತ್ನಿಯಾದ ಶತ

ರೂಪೆ, ಈ ನಾಲ್ವರು ಗುಣದ್ವಯದಿಂದ ಕಡಿಮೆ=ಎರಡು ಗುಣಗಳಿಂದ ಕಮ್ಮಿ
ಯೆನಿಸುವರು. ವನಧಿ=ಸಮುದ್ರರಾಜನಾದ ವರುಣನು, ಪಾದಪಾದಾರ್ಥ=
ಒಂದು ಕಾಲು ಭಾಗವೂ ಮತ್ತು ಅದರಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಭಾಗವೂ ನೀಚ=ಸೂರ್ಯಾ
ದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ೧ ಆಣೆ ಭಾಗ ಕಮ್ಮಿಯೆನಿಸುವನು. ನಾರದ=ನಾರದಮುನಿ
ಯು, ಪಾದಾರ್ಥನೀಚ=ವರುಣನಿಗಿಂತಲೂ ಅರ್ಧಕಾಲು ಭಾಗ ಕಮ್ಮಿಯೆ
ನಿಸುವನು. ನಾರದನಿಗೆ=ನಾರದಮುನಿಯಿಗಿಂತಲೂ, ಭೃಗುಗ್ನಿ ಪ್ರಸೂತಿ
ಗಳು ಭೃಗುಯುಷಿಗಳು, ಅಗ್ನಿ, ದಕ್ಷಪ್ರಜೇಶ್ವರನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಪ್ರಸೂತಿ
ಎಂಬ ಇವರು ಮೂವರು ಪಾದಾರ್ಥಗುಣದಿಂದ=ಅರೆಕಾಲುಭಾಗ ಗುಣದಿಂ
ದ, ಅಧಮರಹುದೆಂದು=ಕಮಿಯಾಗುವರೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿರುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಃ ಮರುದ್ಗುಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಪ್ರವಹನಾಯುಷಿಗಿಂತಲೂ
ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ಸ್ವಾಯಂಭುವಮನುವಿನ ಹೆಂಡತಿ ಶತರೂಪೆ, ಯಮ
ಈ ನಾಲ್ವರು ೨ ಭಾಗ ಗುಣದಿಂದ ಕಮ್ಮಿಯೆನಿಸುವರು. ಸೂರ್ಯಾದಿಗಳಿಗಿಂ
ತಲೂ ೩ ಆಣೆ ಭಾಗ ವರುಣನು ಕಮ್ಮಿಯೆನಿಸುವನು. ವರುಣನಿಗಿಂತಲೂ
೨ ಆಣೆ ಭಾಗ ಗುಣದಿಂದ ನಾರದನು ಕಮ್ಮಿಯೆನಿಸುವನು. ನಾರದಮುನಿ
ಗಿಂತಲೂ ಭೃಗುಯುಷಿಗಳು, ಅಗ್ನಿ, ದಕ್ಷಪ್ರಜೇಶ್ವರನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ
ಪ್ರಸೂತಿ ಇವರು ಮೂವರು ಎರಡಾಣೆಯ ಭಾಗ ಕಮ್ಮಿಯೆನಿಸುವರು.

ಅವತಾರಿಕೆ.—ಹುತವಹಗೆ ಎಂಬ ಪದ್ಯದಿಂದ ಮರೀಚ್ಯಾದಿ ಬ್ರಹ್ಮ
ದೇವರ ಮಕ್ಕಳು ೭ ಜನರು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಮಿತ್ರನೆಂಬ ಸೂರ್ಯ ನಿರ್ಮಿತಿ
ಪ್ರಾಣನು ತಾರೆ ನೋಡಲಾದವರ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಹುತವಹಗೆ ದ್ವಿಗುಣಾಧಮರು ವಿಧಿ

ಸುತ ಮರೀಚ್ಯಾದಿಗಳು ವೈವ

ಸ್ವತನು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರಿಗೆ ಕಿಂಚಿದ್ಗುಣಾಧಮನು ||

ಪ್ರತಿವರ ಜಗನ್ನಿತ್ರವರನಿರ

ಯತಿ ಪ್ರವಾಹಿ ತಾರರಿಗೆ ಕಿಂ

ಚಿತ ಗುಣಾಧಮ ಧನಪವಿಷ್ಯಕ್ಷೇನರಿಸಿಸುವರು

||೧೧||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ನಿಧಿಸುತ=ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಮಕ್ಕಳಾದ ಮರೀಚ್ಯಾದಿ
ಗಳು=ಮರೀಚಿಯುಳ್ಳ ನೋಡಲಾದವರು ಪ್ರಜೇಶ್ವರರು, ವೈವಸ್ವತನು

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಇವರು ಒಂಭತ್ತು ಜನರು, ಹುತವಹಗೆ = ಅಗ್ನಿಗಿಂತಲೂ, ದ್ವಿಗುಣಾಧಮರು—ಎರಡು ಗುಣಗಳಿಂದ ಕಮ್ಮಿಯೆನಿಸುವರು. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರೂ ಮರೀಚಿ ನೊಡಲು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರವರಿಗೂ ಹೇಳಿದ 9 ಮಂದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ವ್ರತಿನರ=ವಿಷ್ಣುವ್ರತದಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ, ಜಗನ್ನಿತ್ರ=ಜಗತ್ತಿಗೆ ಮಿತ್ರನೆನಿಸುವ ಮಿತ್ರನೆಂಬ ಸೂರ್ಯನು, ಕಿಂಚಿದ್ಗುಣಾಧಮನು=ಸ್ವಲ್ಪಗುಣ ಕಮ್ಮಿಯೆನಿಸುವನು. ಮಿತ್ರನೆಂಬ ಸೂರ್ಯ, ವರನಿರಯತಿ=ರಾಕ್ಷಸ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಕೋಣಾಧಿಪನಾದ ನಿರಯತಿ ಪ್ರಾವಹಿ ವಾಯು ತಾರೆ ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಸಮಾನರು. ಮಿತ್ರನರ ನಿರಯತಿ ಪ್ರಾವಹಿ ತಾರರಿಗೆ=ಮಿತ್ರ ನಿರಯತಿ, ಪ್ರಾವಹಿ, ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಹೆಂಡತಿ ತಾರೆ ಇವರಗಿಂತಲೂ, ಧನಪ ವಿಷ್ವಕ್ಸೇನರು=ಕುಭೇರ, ವಿಷ್ವಕ್ಸೇನ ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಕಿಂಚಿದ್ಗುಣಾಧಮರೆನಿಸುವರು=ಸ್ವಲ್ಪ ಗುಣ ಕಮ್ಮಿಯೆನಿಸುವರು, ಗಣೇಶನೂ ಕುಭೇರ ವಿಷ್ವಕ್ಸೇನರಿಗೆ ಸಮನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಮಕ್ಕಳಾದ ಮರೀಚಿ, ಅತ್ತಿ, ಅಂಗೀರಸ, ಪುಲಸ್ತ್ಯ, ಪುಲಹ, ಕ್ರತು, ವಶಿಷ್ಠ ಇವರೇಳು ಜನರು, ವೈವಸ್ವತಮನು, ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಅಂತು ಈ 9 ಮಂದಿಗಳು ಅಗ್ನಿಯಿಗಿಂತಲೂ 2 ಗುಣಗಳಿಂದ ಕಮ್ಮಿಯೆನಿಸುವರು. ಮಿತ್ರನೆಂಬ ಸೂರ್ಯ ದಿಕ್ಪಾಲಕನಾದ ನಿರಯತಿ, ಪ್ರಾವಹಿ ಎಂಬ ವಾಯು, ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಹೆಂಡತಿ ತಾರೆ ಇವರು 4 ಮಂದಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಾದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಮ್ಮಿಯೆನಿಸುವರು. ಕುಭೇರ ಮತ್ತು ವಿಷ್ವಕ್ಸೇನ ಇವರಿಬ್ಬರೂ ತಾರೆ ನೊಡಲಾದವರಿಗಿಂತಲೂ ಕಮ್ಮಿ.

ಅವತಾರಿಕೆ.—ಸೋಮಪಾನ ಯೋಗ್ಯರಾದ ನೂರು ಮಂದಿ ಪ್ರಧಾನ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಲಿನ ತಾರತಮ್ಯಕ್ಕೆ 15 ಮಂದಿ ಹೋಗುತ್ತಾ ಉಳಿದ 85 ಮಂದಿ ದೇವತೆಗಳ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಧನಪ ಎಂಬ ಪದ್ಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ

ಧನಪ ವಿಷ್ವಕ್ಸೇನ ಗೌರಿ

ತನಯರಿಗೆ ಉತ್ತೇತರರು ಸಮ

ರೆನಿಸುವರು ಯೆಂಭತ್ತೈದು ಜನಶೇಷಶತರೆಂದು ।

ದಿನಪರಾರೇಳಧಿಕ ನಾಲ್ಕು

ತ್ವನಿಲರೇಳು ಸುರುದ್ರರೀರೈ

ದನಿತು ವಿಶ್ವೇದೇವ ಋಭುವಶ್ವಿನಿಗಳಿರಡು ಪಿತೃಧರಣೀ ೩೧೨||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಧನಪವಿಷ್ವಕ್ಸೇನಗೌರೀತನಯ. ರಿಗೇ=ಕುಭೇರ, ವಿಷ್ವಕ್ಸೇನ, ಗಣೇಶ ಇವರಿಗೆ ಪ್ರಧಾನ ದೇವತೆಗಳು 100 ಮಂದಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಕ್ತೇ ತರರು=ವೇಲೆಲಿ ತಾರತಮ್ಯದಲ್ಲಿ ತೇರಿದವರ. ಹೋಗುತ್ತಾ ಉಳಿದವರು ಶೇಷ ಶತರೆಂದು=೧೦೦ರಲ್ಲಿ ಉಳಿದವರೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿರುವ ಎಂಭತ್ತೈದು ಜನ-೪೫ ಜನರು ಸಮರಸಿವರು, ಅನರ್ಯಾರರೆಂದರೆ:—ಧನಪರಾರು=12 ಸೂರ್ಯರಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ 6 ಹೋಗುತ್ತಾ ಉಳಿದ ಸೂರ್ಯರು 6 ಮಂದಿ ಏಳಧಿಕನಾಲ್ವತ್ತನಿಲರು=49 ಮರುತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಇಬ್ಬರು ಹೋಗುತ್ತಾ 17 ಮಂದಿ ಮರುತ್ತುಗಳು (ವಾಯುಗಳು) ಏಳುಸು=81 ವಸುಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಒಬ್ಬನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು 7 ವಸುಗಳು. ಋದ್ರರೀರೈದು=11 ರುದ್ರರಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಒಬ್ಬರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ೧೦ ಮಂದಿ ರುದ್ರರು ಅನಿತು ವಿಶ್ವೇದೇವ=ಅಷ್ಟೇ ಸಂಖ್ಯಾವುಳ್ಳ ಅಂದರೆ ೧೦ ಸಂಖ್ಯಾಕರಾದ ವಿಶ್ವೇದೇವ ತೆಗಳು, ಋ ಭುಗುಣ ೧, ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳೀವರರು ಪಿತೃಗಣ ಮೂರಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಎರಡು ಹೋಗುತ್ತಾ ೧ ಪಿತೃಗಣ ಭೂಮಿ ಅಂತೂ ೮೫ ಜನರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಕುಭೇರ, ವಿಷ್ವಕ್ಸೇನ ಗಣೇಶರಿಗೆ ಸಮರು ನೂರು ದೇವತೆಗಳ ಪೈಕಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ 15 ಜನರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ 85 ಜನರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಈ ವಿಷಯವಾಗಿ ತಾರತಮ್ಯ ಕೌಸ್ತುಭವೆಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ “ನನಕೋಟ್ಯೋಹಿ ದೇವಾನಾಂ ತೇಷಾಂ ಮಧ್ಯೇ ಶತಸ್ಯತು || ಸೋಮಾಧಿಕಾರೋ ವೇದೋಕ್ತಃ || ದೇವತೆಗಳು ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಒಂಭತ್ತು ಕೋಟಿ ಸಂಖ್ಯೆ ಉಳ್ಳವರಿರುವರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಸೋಮಪಾನಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯರೆಂದು ನೂರು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅವರು ಯಾರೆಂದರೆ.—“ಪ್ರಧಾನ ವಾಯುರ್ವ ಸರ್ವೋ ಋಗ್ರಾದಿತ್ಯ ಮರುದ್ಗುಣಾಃ | ಭ್ರಹ್ಮಸತಿ ಋಭುದಾಸ್ಯವಾ ಪೃಥಿವ್ಯಾ ವಶ್ವಿಸೌತಧಾ ವಿಶ್ವೇದೇವಾಶ್ಚ ಪಿತರಃ ಶತಸ್ಮಾ ದೇವತಾಮತಾಃ

ಅ ನೂರು ಮಂದಿ ದೇವತೆಗಳ ವಿನರವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ.—

ಪ್ರಧಾನವಾಯುದೇವರು. ೧.

ವಸುಗಳು ೮.

ದ್ರೋಣ

ಪ್ರಾಣ

ಧೃವ

ಅರ್ಕ

ಅಗ್ನಿ

ದೋಷಾನಸು

ನಿಭಾವಸು

ದ್ಯು

ಖುದ್ರರು ೧೧.

ರೈವತ

ಅಜ

ಭವ

ಭೀಮ

ವಾಸು

ಉಗ್ರ

ವೃಷಾಕಪಿ

ಅಜೈಕಪಾತ್

ಅಹಿರ್ಭುಧ್ವ

ಬಹುರೂಪ

ಮಹಾಕ

ಆದಿತ್ಯರು ೧೨.

ವಿನಸ್ವಾ

ಅರ್ಯಮಾ

ಪೂನಾ

ತ್ಯಷ್ಟಾ

ಸವಿತಾ
 ಭಗ
 ಧಾತಾ
 ಸರ್ಜನ್ಯ
 ವರುಣ
 ಮಿತ್ರ
 ಶಕ್ರ (ಇಂದ್ರ)
 ಉರುಕ್ರಮ
 ಮರುದ್ಗುಣ 49 (ವಿವರ)
 ಪ್ರಾಣ
 ಅಪಾನ
 ವ್ಯಾನ
 ಉದಾನ
 ಸಮಾನ
 ನಾಗ
 ಕೃಕಲ
 ಕೂರ್ಮ
 ದೇವದತ್ತ
 ಧನಂಜಯ
 ಪ್ರವಹ
 ವಿವಹ
 ಶಂಭು
 ಸಂವಹ
 ಪರಾವಹ
 ಉದ್ವಹ
 ವಹ
 ಶಂಕು
 ಕಲ
 ಶ್ವಾಸ
 ನಲ
 ಅನಿಲ
 ಪ್ರತಿಭ
 ಕುಮದ

ಕಾಂತ
 ಶುಚಿ
 ಶ್ವೇತ
 ಅಜಿತ
 ಗುರು
 ಸಂಜ್ಞ
 ಸಂವರ್ತಕ
 ಕಾಲ
 ಜಿತ
 ಸೌಮ್ಯ
 ಕಪಿ
 ಜಡ
 ಮಂಡೂಕ
 ಸಂಹತ
 ಸಿದ್ಧ
 ರಕ್ತ
 ಕೃಷ್ಣ
 ಕಪಿ
 ಶುಕ
 ಯತಿ
 ಭೀಮ
 ಹನು
 ಪಿಂಗ
 ಅಹಂಕಾರಿಕಪ್ರಾಣ
 ಕಂಪನ
 ಬೃಹಸ್ಪತಿ
 ಮುಭು
 ದ್ಯಾವಾ
 ಪೃಥಿವಿ
 ಅತ್ತಿನೀ
 ನಾಸತ್ಯ
 ದಸ್ಯ

ವಿಶ್ವೇದೇವತೆಗಳು ೧೦.

ಪುರೂರವ	ಕ್ರತು
ಆದ್ರ್ವ	ವಸು
ಕಾಮ	ಸತ್ಯ
ಕಾಲ	ಪಿತೃಗಳು ೩
ಧುರಿ	ಕವ್ಯವಾಹ
ಲೋಚನ	ಯಮ
ದಕ್ಷ	ಸೋಮ

ಹೀಗೆ ೧೦೦ ದೇವತೆಗಳು ಸೋಮಪಾನಾರ್ಹರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಹದಿನೈದು ಮಂದಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಮೇಲಿನ ತಾರತಮ್ಯದಲ್ಲಿ ಶೇರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.—

ಅದರ ವಿವರ.—ಪ್ರಧಾನವಾಯುದೇವರು ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನಾಗ್ನಿ, ಋದ್ರರಲ್ಲಿ ಪಾರ್ವತೀಪತಿಯಾದ ಭವ, ಸೂರ್ಯರಲ್ಲಿ ೬ಜನರು ಉರುಕ್ರಮನೆಂಬ ಸೂರ್ಯನು ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವೇ ಆದ್ದರಿಂದ ತಾರತಮ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೇರುವುದಿಲ್ಲ. ಚಂದ್ರನಿಗೆ ಸಮನನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿದ ವಿನಸ್ವಾ ಎಂಬುವನು ಮಿತ್ರ ಇವನನ್ನು ನಿರ್ಬುತಿಗೆ ಸಮನನ್ನಾಗಿ ಹಿಂದೆಯೇ ಶೇರಿಸಿರುತ್ತದೆ. ವರುಣನು ಒಬ್ಬ ಸೂರ್ಯ ಇವನನ್ನು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುತ್ತೆ. ಇಂದ್ರನೊಬ್ಬನು ಇವರಗಿಂತಲೂ ಕಮ್ಮಿಯಾದವರಲ್ಲಿ ಗಂಗೆಗೆ ಸಮನೆಂದು ಹೇಳುವ ಪರ್ಜನ್ಯ, ಮರುದ್ಗುಣದಲ್ಲಿ ಅಹಂಕಾರಿಕಪ್ರಾಣ, ಪ್ರವಹ, ಬೃಹಸ್ಪತಿ, ದ್ಯುಲೋಕಾಭಿಮಾನಿಯರು ಭಾರತಿ, ಪಿತೃಗಳಲ್ಲಿ ಯಮ, ಚಂದ್ರ ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಅಂತು ಹದಿನೈದು ಹೋಗುತ್ತಾ ಉಳಿದವರು ಲಜ ಮಂದಿಯೆಂದು ದಾಸಾರ್ಯರು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದರ ವಿವರ:—ಸೂರ್ಯರು ೬, ಮರುದ್ಗುಣರಲ್ಲಿ ೮, ವಸುಗಳು ೭, ಋದ್ರರು ೧೦, ಋಭು ೧, ಅಶ್ವಿನೀ ೨, ಪಿತೃ ೧, ಭೂಮಿ ೧, ಅಂತು ಲಜ ಮಂದಿದೇವತೆಗಳು, ವಿಷ್ವಕ್ಸೇನ, ಕುಭೇರ, ಗಣೇಶರಿಗೆ ಸಮರೆಂದುತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಅನತಾರಿಕೆ.—ಕರ್ಮದೇವತೆಗಳ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಎರಡು ಪದ್ಯಗಳಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.—

ಅವರಿಗಿಂತಲಿ ಕೊರತೆಯೆನಿಸರು

ಚ್ಯವನ ಸನಕಾದಿಗಳು ಪಾವಕ

ಕವಿಯಚಿಹ್ನೆ ಜಯಂತಕಸ್ಯಪಮನುಗಳೇಕಾದಶ ||

ಧೃವನಹುಷ ಶಶಿಬಿಂಧು ಹೈಹಯ

ದವುಷ್ಯಂತ ವಿರೋಚನನ ನಿಜ

ಕುವರ ಬಲಿಮೊದಲಾದ ಸಪ್ತೇಂದ್ರರು ಕಕುಸ್ಥಗಯ ||೧೩||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಇವರಿಗಿಂತಲಿ = ನೂರರಲ್ಲಿ ಉಳಿದ ದೇವತೆಗಳಾದ
ರಿಶಿ ಮಂದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ, ಚ್ಯವನ ಸನಕಾದಿಗಳು = ಸನಕ, ಸನಂದನ
ಸನತ್ಕುಮಾರ, ಸನತ್ಕುಜಾತರೆಂಬ ನಾಲ್ವರು, ಪಾವಕ = ಪಾವಕನಾಮಕ
ಅಗ್ನಿ, ಕವಿ=ಶುಕ್ರಾಚಾರ್ಯರು, ಉಚಿಹ್ನೆ, ಜಯಂತ=ಇಂದ್ರನ ಮಗ ಜ
ಯಂತ, ಕಸ್ಯಪ, ಮನುಗಳೇಕಾದಶ = ವೈವಸ್ವತಮನು, ಸ್ವಾಯಂಭುವ
ಮನು, ಇವರಿಬ್ಬರನ್ನೂ ಹಿಂದೆ ತಾರತಮ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ತಾಪಸ
ನೆಂಬ ಮನು ಶೀಪರಮಾತ್ಮನ ಅವತಾರವು. ಈ ಮೂವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉ
ಳಿದವರು ಹನ್ನೊಂದು ಮನುಗಳು, ಧೃವ, ನಹುಷ, ಶಶಿಬಿಂಧು, ಹೈಹ
ಯ-ಕಾರ್ತೀವೀರಾರ್ಜುನ, ದವುಷ್ಯಂತ = ದುಷ್ಯಂತರಾಜ, ವಿರೋಚನನ
ನಿಜಕುವರ=ಪ್ರಹ್ಲಾದನ ಮಗ ವಿರೋಚನನು, ಅವನ ನಿಜಕುವರ=ಅಂ
ದರಿ ಔರಸಮಗನು, ಬಲಿಚಕ್ರವರ್ತಿ ಮೊದಲಾದ=ಬಲಿಯೇ ಮೊದಲಾದ
ಸಪ್ತೇಂದ್ರರು = ಹಿಂದಿನ ತಾರತಮ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿದ 7 ಮಂದಿ ಇಂದ್ರರು
ಕಕುಸ್ಥ, ಗಯ, ಇವರೆಲ್ಲರೂ, ಕೊರತೆಯೆನಿಸರು = ಕಮ್ಮಿ ಎನಿಸುವರು.

ಅನತಾರಿಕೆ.—ಉಳಿದ ಕರ್ಮಜರನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.—

ಪೃಥುಭರತ ಮಾಂಧಾತಪ್ರಿಯ

ವ್ರತ ಮರುತ ಪ್ರಹ್ಲಾದ ಸುಪರಿ

ಕ್ಷಿತ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರಾಂಬರೀಷೋತ್ತಾನಪಾದಮುಖ |

ಶತಸುಪುಣ್ಯಶ್ಲೋಕರು ಗದಾ

ಭೈತಗಧಿಷ್ಠಾನರು ಸುಪ್ರಿಯ

ವ್ರತಗೆ ದ್ವಿಗುಣಾಧಮರು ಕರ್ಮಜರೆಂದು ಕರೆಸುವರು ||೧೮||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ. — ಸೃಥು, ಭರತ=ದುಷ್ಯಂತನ ಮಗ ಭರತ, ಮಾಂಧಾತ, ಪ್ರಿಯವ್ರತ, ಮರುತ, ಪ್ರಹ್ಲಾದ, ಸುಪರಿಕ್ಷಿತ=ಉತ್ತಮನಾದ ಪರಿಕ್ಷಿದ್ರಾಜನು, ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ, ಅಂಬರೀಷ, ಉತ್ತಾನಪಾದ, ಮುಖ-ಮೊದಲಾದ, ಶತಸುಪುಣ್ಯಶ್ಲೋಕರು=೧೦೦ ಮಂದಿ ಪುಣ್ಯಕೀರ್ತಿ ಸಂಪನ್ನರಾದ ರಾಜರು ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಕರ್ಮಜರೆಂದು ಕರೆಸುವರು ಕರ್ಮದೇವತೆಗಳೆಂದು ಕರೆಸುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—13, 14 ಈ ಎರಡು ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ರಾಜರು, ಯುಷಿ ಮೊದಲಾದವರೆಲ್ಲರೂ ಕರ್ಮದೇವತೆಗಳೆನಿಸುವರು. ಇವರು ಶೇಷಶತ ಸ್ಥರಾದ 85 ದೇವತೆಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಗುಣದಿಂದ ಕಮ್ಮಿಯೆನಿಸುವರು. ಈ ಎರಡು ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದವರೆಲ್ಲರೂ ಸಮರಾದರೂ ಭಗವದಾನೇಶ ಬಲದಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ಕಮ್ಮಿಯಾಗುವುದು. ಈ ಕರ್ಮಜರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ “ವಿಪ್ರತ್ವಾಚ್ಚಾನನೇಚಿಥ್ಯ ತನ್ಮಧ್ಯೇ ಕಿಂಚಿದುತ್ತಮೌ” ಎಂಬ ತಾರತಮ್ಯ ಕೌಸ್ತುಭದ ವಾಕ್ಯಾನುಸಾರವಾಗಿ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಾದುದರಿಂದ ಚ್ಯವನರು, ಉಚಿಥ್ಯರು ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಉತ್ತಮರೆನಿಸುವರು. ೧೦೦ಪುಣ್ಯ ಶ್ಲೋಕರಾಜರಲ್ಲಿ ಪ್ರಿಯವ್ರತನನ್ನು ಗಣನೆಮಾಡಿ ಮತ್ತು ದಾಸಾರ್ಯರು ಸುಪ್ರಿಯವ್ರತಗೆ ದ್ವಿಗುಣಾಧಮರು ಕರ್ಮಜರೆಂದು ಕರೆಸುವರು ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಶತಸುಪುಣ್ಯಶ್ಲೋಕರು=೧೦೦ ಮಂದಿ ಪುಣ್ಯಕೀರ್ತಿಯುಳ್ಳವರುಗಳು. ಗದಾಭೈತಗಧಿಷ್ಠಾನರು-ಗಧಾದಾರಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಂತೆ ದಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಕರ್ಮಜರು=ಕರ್ಮದೇವತೆಗಳಲ್ಲೂ, ಸುಪ್ರಿಯವ್ರತಗೆ=ಪುಣ್ಯಕೀರ್ತಿಯಾದ ಪ್ರಿಯವ್ರತರಾಜನಿಗೆ, ದ್ವಿಗುಣಾಧಮರೆಂದು = ಎರಡು ಗುಣದಿಂದ ಕಮ್ಮಿಯೆಂದು ಕರೆಸುವರು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಭಾಗವತ ಪಂಚಮ ಸ್ಕಂಧ ತಾತ್ಪರ್ಯದಲ್ಲಿ “ಪ್ರಿಯವ್ರತೋ ಗಯಶ್ಚೈವ ಕರ್ಮದೇವ ಸ ಮೌಗುಣೈಃ” ಪ್ರಿಯವ್ರತರಾಜ, ಗಯರಾಜ

ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಗುಣದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಮರೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಹೀಗಿರಲು ಪ್ರಿಯವ್ರತನನ್ನು ಮೊದಲು ಕರ್ಮಜರಲ್ಲಿ ಗಣನೆಮಾಡಿ, ಮತ್ತು ಮಿಕ್ಕವರು ಇವನಿಗೆ ಎರಡುಗುಣದಿಂದ ಕಮ್ಮಿಯೆಂದೇಕೆ ಹೇಳಿದರೆಂದರೆ, ಪ್ರಿಯವ್ರತನು ಕರ್ಮದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಗುಣದಲ್ಲಿ ಸಮನೆಂದು ಶೇರಿಸಿದರೂ, ಅವನಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾದ ಭಗವದಂತವು ಮಿಕ್ಕಲ್ಲರಗಿಂತಲೂ ಅಧಿಕವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ೨ ಗುಣದಿಂದತ್ತಮನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ವಿಶೇಷವಾದ ಭಗವದಂತ ಅವನಲ್ಲಿದ್ದಿತೆಂಬುವುದಕ್ಕೆ ಭಾಗವತ ಪಂಚಮಸ್ಕಂಧದ ವಚನವಿರುವುದು. ಅದೆಂತೆನೆ.— ಪ್ರಿಯವ್ರತಕೃತಂ ಕರ್ಮಕೋನು ಕುರ್ಯಾದ್ವಿನೇತ್ಸರಂ ! ಯೋನೇಮಿನೈವೈಂಕರೋಚ್ಚಾಯಾಂಘ್ರ್ಯ ಸಪ್ತವಾರಿಧೀಃ ' ಪ್ರಿಯವ್ರತರಾಜನು ಮಾಡಿದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಲು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮತ್ತಾರಿಂದ ಸಾಧ್ಯವು ? ಯಾವ ಪ್ರಿಯವ್ರತರಾಜನು ರಾತ್ರಿಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಪರ್ವತದ ಛಾಯೆಯಿಂದ ಕತ್ತಲಾಗುವುದನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ ಹಗಲಿನಂತೆ ಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿ ಒಂದುಚಕ್ರವುಳ್ಳ ರಥವನ್ನೇರಿ ಮೇರುಪರ್ವತವನ್ನು ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಮಾಡುವಾಗ ರಥ ಚಕ್ರದ ತಗ್ಗಿನಿಂದ ಸಪ್ತಸಮುದ್ರವನ್ನು ರಚಿಸಿದನೋ ಎಂಬಿವೇ ಮೊದಲಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಸಪ್ತದ್ವೀಪ ಸಪ್ತಸಮುದ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದ ಕಾರ್ಯವೆಂದಮೇಲೆ ಪ್ರಿಯವ್ರತನಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷಾಂತದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಿದ್ದು ಈ ಕಾರ್ಯಮಾಡಿದನೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪುಣ್ಯಶ್ಲೋಕರಾದ ನೂರುಮಂದಿ ರಾಜರುಗಳಲ್ಲಿ ಇವನೂ ಒಬ್ಬನಾದರೂ ಅವನಿಗಿಂತಲೂ ೨ ಗುಣ ಅಧಿಕನೆಂದು ದಾಸಾರ್ಯರು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಅಥವಾ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿರುವ “ಪ್ರಿಯವ್ರತಗೆ” ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಮುಂದಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯಮಾಡಿಕೊಂಡರೆ ಸರಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ, ಉತ್ತಾನಪಾದ ಮುಖತತಸುಪುಣ್ಯಶ್ಲೋಕರು, ಗದಾಭೃತಗಧಿಷ್ಠಾನರು, ಕರ್ಮಜರೆಂದು ಕರೆಸುವರು- ಇವರೆಲ್ಲರು ದ್ವಿಗುಣಾಧಮರು=ಉಕ್ತೇತರರಾದ ಲಞ ದೇವತೆಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಎರಡು ಗುಣ ಕಮ್ಮಿಯೆನಿಸುವರೆಂದರ್ಥ ಮಾಡಿ, ಪ್ರಿಯವ್ರತಗೆಂಬ ಪದವನ್ನು ನಳನಿಸಂಜ್ಞಾರೋಹಿಣಿ ಎಂಬ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಶೇರಿಸಿಕೊಂಡು ನಳನಿ ಅಂದರೆ ಗಂಗೆ, ಗಂಗೆ ಮೊದಲಾದವರು ಸುಪ್ರಿಯವ್ರತಗಧಮರು

ಎಂದರ್ಥವಾದರೂ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೂ ದಾಸಂಯರ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ ಅಪಿರೋಧವಾಗುವದು.

ಅನತಾರಿಕೆ.— ಗುಣಾದಿಗಳ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.—

ನಳಿನಿ ಸಂಜ್ಞಾ ರೋಹಿಣಿ ಶಾ
ಮಲ ವಿರಾಟ್ ಪರ್ಜನ್ಯರಥಮರು
ಯಲರ ಮಿತ್ರನ ಮಡದಿ ದ್ವಿಗುಣಾಧಮಳು ಬಾಂಬೊಳಗೆ ||
ಜಲಮಯ ಬುಧಾಧಮದ್ವಿಗುಣದಿ
ಕೆಳಗೆನಿಸುವರುಷಾ ಶನೈಶ್ಚರ
ನಿಳಿಯು ಯಾರು ಗುಣಾಧಮರುಷಾದೇವಿ ದೆಶೆಯಿಂದ ||೧೫||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.— ನಳಿನಿ-ಗಂಗೆಯು, ಸಂಜ್ಞಾ-ವಿವಸ್ವಾ ಎಂಬ ಸೂರ್ಯನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಸಂಜ್ಞಾದೇವಿ, ರೋಹಿಣಿ= ಚಂದ್ರನ ಹೆಂಡತಿ, ಶಾಮಲಾ=ಯಮುದೇವರ ಹೆಂಡತಿ, ವಿರಾಟ್-ಅನಿರುದ್ಧನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಉಷಾದೇವಿಯ ನಾಂಕಾಂತರವು, ಪರ್ಜನ್ಯ=ಪರ್ಜನ್ಯನೆಂಬ ಸೂರ್ಯ, ಇವರಾರು ಮಂದಿಯರು ಸಮರು, ಮತ್ತು ಸುಪ್ರಿಯವ್ರತಗೆ=ಉತ್ತಮನಾದ ಪ್ರಿಯವ್ರತರಾಜನಿಗಿಂತಲೂ (ಈ ಪದವನ್ನು ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯದಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಂಡದ್ದು.) ಅಧಮರು-ಎರಡು ಗುಣಗಳಿಂದ ಕಮ್ಮಿಯೆನಿಸುವರು. ಪ್ರಿಯವ್ರತಗೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಸಮರಾದ ಕರ್ಮದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರಗಿಂತಲೂ ಎಂದರ್ಥ. ಬಾಂಬೊಳಗೆ=ಗಂಗೆಯಿಗಿಂತಲೂ, ಯಲರಮಿತ್ರನ=ವಾಯುವಿಗೆ ಮಿತ್ರನಾದ, ಅಗ್ನಿಯಮಡದಿ-ಹೆಂಡತಿಯಾಗ ಸ್ವಾಹಾದೇವಿಯು, ದ್ವಿಗುಣಾಧಮಳು=ಎರಡು ಗುಣದಿಂದ ಕಮ್ಮಿ ಎನಿಸುವಳು. ಜಲಮಯ-ಉದಕಾಭಿಮಾನಿಯಾದ, ಬುಧ-ಚಂದ್ರನ ಮಗನಾದ ಬುಧನು ದ್ವಿಗುಣದಿ-ಸ್ವಾಹಾಗಿಂತಲೂ ಎರಡು ಗುಣದಿಂದ, ಅಧಮನು=ಕಮ್ಮಿಯಾದವನು, ಉಷಾ=ಅಶ್ವಿನಿದೇವತೆಗಳ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಉಷಾದೇವಿಯು, ಇಳಿಯು=ಭೂಮಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ, ಶನೈಶ್ಚರನು ಇವರಿಬ್ಬರೂ, ಯಾರುಗುಣಾಧಮರು=ಎರಡು ಗುಣದಿಂದ ಕಮ್ಮಿಯೆನಿಸುವರು. ಇದರಲ್ಲಿರುವ “ ಉಷಾದೇವಿ ದೆಸೆಯಿಂದ ” ಎಂಬ ಪದವು ಮುಂದಿನ ಪದ್ಯಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಗಂಗೆ, ವಿವಸ್ವಾತ್ ಎಂಬ ಸೂರ್ಯನ ಮಡದಿಯಾದ ಸಂಜ್ಞಾದೇವಿ, ಇಂದ್ರನ ಹೆಂಡತಿ ರೋಹಿಣಿದೇವಿ, ಯಮದೇವರ ಪತ್ನಿ ಶಾವಲಾದೇವಿ, ವಿರಾಟ್ ಎಂದು ಅನಿರುದ್ಧನ ಪತ್ನಿಯಾದ, ಬಾಣಾಸುರನ ಮಗಳು ಉಷಾದೇವಿಗೆ ನಾನಾಂತರವು, ಆದುದರಿಂದ ಈ ಉಷಾ, ಪರ್ಜಾ ನೃನೆಂಬ ಸೂರ್ಯ ಇವರಾರು ಮಂದಿ ಸಮಾನರು, ಪ್ರಿಯವ್ರತಾದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ದ್ವಿಗುಣಾಧಮರು. ಅಗ್ನಿದೇವರ ಹೆಂಡತಿ ಸ್ವಾಹಾದೇವಿಯು, ಗಂಗಾದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಎರಡು ಗುಣದಿಂದ ಕಮ್ಮಿಯೆನಿಸುವಳು. ಉದಕಾ ಭಿಮಾನಿಯಾದ ಬುಧನು ಸ್ವಾಹಾದೇವಿಯಿಗಿಂತಲೂ ೨ ಗುಣಗಳಿಂದ ನೀಚನು. ಅಶ್ವಿನಿದೇವತೆಗಳ ಪತ್ನಿಯಾದ ಉಷಾದೇವಿಯು ಪೃಥ್ವೀ ಮಾನಿಯಾದ ಶನೈಶ್ಚರನೂ, ಬುಧನಿಗಿಂತಲೂ ೨ ಗುಣಗಳಿಂದ ಕೆಳಗೆನಿಸುವರು.

ಅವತಾರಿಕೆ.—ಪುಷ್ಕರ, ಆಜಾನಜರು, ಚಿರಪಿತ್ಯಗಳು ಮೊದಲಾದವರ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಎರಡು ಗುಣ ಕರ್ಮಾಧಿಪತಿ ಪು
ಷ್ಕರ ಕಡಿಮೆಯಾಜನ ದಿವಿಜರು
ಚಿರಪಿತ್ಯಗಳಿಂದುತ್ತಮರು ಕಿಂಕರರು ಪುಷ್ಕರಗೆ ||
ಸುರಪನಾಲಯಗಾಯಕೋತ್ತಮ
ರೆರಡಯಿದು ಗುಣದಿಂದಧಮ ತುಂ

ಬರಗೆ ಸಮ ನವಕೋಟಿ ಋಷಿಗಳು ನೂರುಜನರುಳಿದು ||೧೬||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಕರ್ಮಾಧಿಪತಿಪುಷ್ಕರ=ಕರ್ಮಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಪುಷ್ಕರನು ಉಷಾದೇವಿಯ ದೆಶೆಯಿಂದ, ೨ ಗುಣ ಕಡಿಮೆ; ಆಜಾನದಿವಿಜರು=ಆಜಾನದೇವತೆಗಳು ಚಿರಪಿತ್ಯಗಳಿಂದ ಉತ್ತಮರು, ಪುಷ್ಕರಗೆ, ಕಿಂಕರರು, ಎರಡೈದು ಗುಣದಿಂದಧಮ=೧೦ ಗುಣಗಳಿಂದ ಪುಷ್ಕರನಿಗಿಂತಲೂ ಕಮ್ಮಿಯೆನಿಸುವರು. ಆಜಾನಜರಾರಿಂದರೆ.—ಸುರಪನಾಲಯಗಾಯಕೋತ್ತಮ-ದೇವೇಂದ್ರನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಗಾನಮಾಡುವವರಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ, ತುಂಬರು ಎಂಬ ಗಂಧರ್ವ ತುಂಬರು ಮೊದಲಾದ ನೂರು ಗಂಧರ್ವರು, ತುಂಬರಗೆಸಮ-ತುಂಬರು ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ಸಮಾನರೆನಿಸುವ, ನೂರುಜನರುಳಿದು=ನೂರು ಜನ ಉತ್ತಮ ಗಣದಲ್ಲಿ ಶೇರಿದವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ನವಕೋಟಿ ಋಷಿಗಳು=೯ ಕೋಟಿ ಋಷಿಗಳು ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಆಜಾನಜರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.— ಉಷಾದೇವಿಯಿಗಿಂತಲೂ ಎರಡು ಗುಣ ಕಮ್ಮಿ ಎನಿಸುವನು ಕರ್ಮಾಭಿಮಾನಿ ಪುಷ್ಕರನೆಂಬುವನು. ಚರಪಿತೃಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮರೆನಿಸುವ ಆಜಾನಜರು ಪುಷ್ಕರನಿಗಿಂತಲೂ ಹತ್ತು ಗುಣ ಕಮ್ಮಿ ಎನಿಸುವರು. ಆಜಾನಜರೆಂದರೆ, ತಾರತಮ್ಯಕೌಸ್ತುಭದಲ್ಲಿ “ ಅನಾಖ್ಯಾತಾ ದೇವತಾಸ್ತು ಚಾತಾ ದೇವಕುಲೇಚಯಾಃ || ಗಂಧರ್ವಾಸ್ತುಂಬರು ಮುಖಾ ಶತಮಪ್ಸರಸಾಂ ಶತಂ || ನಾರದಾದೀ ನ ಚಿಥ್ಯಂ ತಾಃ ಪಿನಾಶುಖಮಯೋಽಪಿಲಾಃ || ಆಜಾನಜಾ ದೇವತಾಸ್ತು ದೇವತಾಕುಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ದೇವತೆಗಳೆಂದು ಗಣನೆಗೆ ಬಾರದಿರುವವರು ತುಂಬರು ಮೊದಲಾದ ನೂರು ಗಂಧರ್ವರು, ಅಪ್ಸರಸ್ತ್ರೀಯರು ನೂರು, ನಾರದರ ಮೊದಲುಮಾಡಿ ಉಚಿಥ್ಯರ ವರೆಗೂ ಹೇಳಿರುವ ಋಷಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮಿಕ್ಕ ಎಲ್ಲಾ ಋಷಿಗಳು ಇವರುಗಳಿಗೆ ಆಜಾನಜ ದೇವತೆಗಳೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಪುಷ್ಕರನಿಗಿಂತಲೂ ಹತ್ತು ಗುಣಗಳಿಂದ ಕಮ್ಮಿಯಾದವರು.

ಅವತಾರಿಕೆ.— ಅವಶಿಷ್ಠರಾದ ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರ ಪರ್ಯಂತ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಪೂರೈಸುತ್ತಾರೆ. —

ಅವರವರಪತ್ನಿಯರಪ್ಸರ

ಯುವತಿಯರು ಸಮ ಉತ್ತಮರನುಳಿ

ದವರರೆನಿಸಿವರು ಮನುಜಗಂಧರ್ವರು ದ್ವಿಷಡ್ಗುಣದಿ ||

ಕುವಲಯಾಧಿಪರೀರಯಿದು ಗುಣ

ವವನಿಪ ಸ್ತ್ರೀಯರುದಕೋತ್ತರ

ನವತಿ ಗುಣದಿಂದಧಮರೆನಿಸಿವರು ಮಾನುಷೋತ್ತಮರು ||೧೭||

ವೈದ್ಯಾರ್ಥ.— ಅವರವರ=ತುಂಬರು ಮೊದಲಾದ ಗಂಧರ್ವರು ನೂರು ಕಮ್ಮಿ ನವಕೋಟಿ ಋಷಿಗಳು ಇವರುಗಳ, ಪತ್ನಿಯರು=ಹೆಂಡರುಗಳು; ಅಪ್ಸರಯುವತಿಯರು=ಅಪ್ಸರ ಸ್ತ್ರೀಯರುಗಳು, ಉತ್ತಮರನುಳಿದು ಮೇಲೆ ಉತ್ತಮರೆಂದು ಗಣನೆಮಾಡಿರುವ ಋಷಿಪತ್ನಿ ಮೊದಲಾದವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸಮರೆನಿಸುವರು. ಮನುಜಗಂಧರ್ವರು ದ್ವಿಷಡ್ಗುಣದಿ-ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ದೇವಗಂಧರ್ವರಿಗಿಂತಲೂ ೧೨ಗುಣಗಳಿಂದ, ಅವರರೆನಿಸಿವರು=ಕಮ್ಮಿ ಎನಿಸುವರು. ಕುವಲಯಾಧಿಪರು-ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ರಾಜರೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ

ರಾದವರು, ಅವನಿಪರಸ್ತ್ರೀಯರು=ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳ ಹೆಂಡರುಗಳು, ಇವರು ಈರ್ವೈದುಗುಣ = 10 ಗುಣಗಳಿಂದ ಅಧಮರೆನಿಸುವರು. ಮಾನುಷೋತ್ತಮರು, ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳಕಿಂತಲೂ, ದಶೋತ್ತರನವತಿಗುಣದಿಂದ = 10 ಅಧಿಕಂಗಳಿಂದ ಅಂದರೆ 100 ಗುಣಗಳಿಂದ ಅಧಮರೆನಿಸುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಈ ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ತೋರುವಂತೆ ಗಂಧರ್ವರು ೧೦೦ ಮಂದಿ, ಅಸ್ವರರು ೧೦೦ ಮಂದಿ, ನೂರು ಕಮ್ಮಿ ಕೋಟಿ ಯುಷಿಗಳು ಅವರ ಪತ್ನಿಯರು ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಪುಷ್ಕರನಕಿಂತಲೂ ಹತ್ತು ಗುಣ ಕಮ್ಮಿಯೆಂತಲೂ, ದೇವಗಂಧರ್ವಾದಿಗಳಕಿಂತಲೂ ಮನುಷ್ಯಗಂಧರ್ವರು 12 ಗುಣಗಳಿಂದ ಕಮ್ಮಿಯೆಂತಲೂ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು ಅವರ ಹೆಂಡರೂ ಸಹ ಮನುಷ್ಯಗಂಧರ್ವರಕಿಂತಲೂ 10 ಗುಣಗಳಿಂದ ನೀಚರೆಂತಲೂ ಅವರ ಕಿಂತಲೂ ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರು 100 ಗುಣಗಳಿಂದ ನೀಚರೆಂತಲೂ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆಯೇ ಸದ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬರಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಆದರೆ ತಾರತಮ್ಯಕೌಸ್ತುಭದ ವಚನಗಳಿಗೂ ದಾಸಾರ್ಯರ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧ ಬರುವುದು. ಹೇಗೆಂದರೆ “ಆಜಾನೇಭ್ಯೋಶತಂನ್ಯಾನಾಃ ಪಿತೃಭ್ಯಶ್ಚ ಶತಾಧಮಾಃ || ಉಕ್ತಾನ್ಯೇ ದೇವಗಂಧರ್ವಾಸ್ತಚ್ಛತೋನಾನ್ಯಗೌಯತಾಃ || ಗಂಧರ್ವೇಭ್ಯೋ ಮಾನುಷೇಭ್ಯಃ ಶತೋನಾಶ್ಚಕ್ರವರ್ತಿನಃ || ಸ್ತುತಿಪೇಭ್ಯೋ ಶತಾಂಶೋನಾ ಈರಿತಾಮಾನುಷೋತ್ತಮಾಃ ” ಆಜಾನ ದೇವತೆಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಮತ್ತು ಚರಿಸಿತ್ಯಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಗಂಧರ್ವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ದೇವಗಂಧರ್ವರು 100 ಗುಣದಿಂದ ಕಮ್ಮಿಯೆನಿಸುವರು. ಅವರಕಿಂತಲೂ 100 ಗುಣಗಳಿಂದ ಕಮ್ಮಿಯೆನಿಸುವರು ಮನುಷ್ಯಗಂಧರ್ವರು. ಅವರಕಿಂತಲೂ 100 ಗುಣ ಕಮ್ಮಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು. ಅವರಕಿಂತಲೂ ೧೦೦ ಗುಣಗಳಿಂದ ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರು ಕಮ್ಮಿಯೆನಿಸುವರೆಂದು ಪ್ರಮಾಣಾರ್ಥ. ಇದನ್ನನುಸರಿಸಿ ಮೂಲಕ್ಕೆ ಪ್ರಕಾರಾಂತರವಾಗಿ ಅರ್ಥವು ಬರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕಾರಾಂತರವಾಗಿ 17ನೆಯ ಸದ್ಯಾರ್ಥ.—ಉತ್ತಮರನುಳಿದು ಮೇಲಿನ ತಾರತಮ್ಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮರನ್ನಾಗಿ ಗಣನೆ ಮಾಡಿದವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅವರವರಪತ್ನಿಯರ = ಯುಷಿಗಳ ಪತ್ನಿಯರು, ಅಸ್ವರಯುನವತಿಯರು= ಅಸ್ವರಸ್ತ್ರೀಯರು, ಸಮ-ಸಮರೆನಿಸುವರು, ದ್ವಿಸಂಖ್ಯಾಣದಿ = 12 ಗುಣ

ಗಳಿಂದ, ಅವರರೆನಿಸರು-ಪತಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ನೀಚರೆನಿಸುವರು, ಮನುಜ
ಗಂಧರ್ವರು, ದಶೋತ್ತರನವತಿಗುಣದಿಂದ=೧೦ ಅಧಿಕ ಗುಣಗಳಿಂದ ಒ
ಟ್ಟು ೧೦೦ ಗುಣಗಳಿಂದ, ದೇವಗಂಧರ್ವರಕಿಂತಲೂ ಅಧಮರೆನಿಸುವರು.
ಕುವಲಯಾಧಿಪರು = ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು, ಮನುಜ ಗಂಧರ್ವರಕಿಂತಲೂ, ದ
ಶೋತ್ತರನವತಿಗುಣದಿಂದ=೧೦೦ ಗುಣಗಳಿಂದ (ಈ ಪದವನ್ನು ೨-೩ ಸಲ
ಅವೃತ್ತಿಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.) ಅಧಮರೆನಿಸರು. ಅವನಿಪರಸ್ತ್ರೀಯರು =
ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳ ಹೆಂಡತಿಯರು, ಈರೈದುಗುಣ-10 ಗುಣಗಳಿಂದ, ಪತಿ
ಗಳಕಿಂತಲೂ ಅಧಮರೆನಿಸರು ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರು, ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳಕಿಂತ
ಲೂ, ದಶೋತ್ತರನವತಿಗುಣದಿಂದ-೧೦೦ ಗುಣಗಳಿಂದ ಅಧಮರೆನಿಸರು,
ಎಂದು ಅರ್ಥಮಾಡಿದರೆ ಪ್ರಮಾಣಾರ್ಣವೂ ಮೂಲವಾಕ್ಯವೂ ಸರಿಹೋಗು
ವುದೆಂದು ತೋರಿದಂತೆ ಸೂಚಿಸುತ್ತೇ.

ಅನತಾರಿಕೆ.—ತ್ರಿವಿಧ ಜೀವರ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.—

ಸತ್ವಸತ್ವರು ಸತ್ವರಾಜಸ

ಸತ್ವತಾಮಸ ಮೂವರು ರಜ

ಸ್ವತ್ವರಧಿಕಾರಿಗಳು ಭಗವದ್ಭಕ್ತರೆನಿಸುವರು ।

ನಿತ್ಯಬದ್ಧರು ರಜೋರಜರು

ತ್ವತ್ರಿ ಭೂಸ್ವರ್ಗದೊಳು ನರಕದಿ

ಪೃಥ್ವಿಯೊಳು ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿಪ್ಪರು ರಜಸ್ತಾಮಸರು

||೧೮||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಸತ್ವಸತ್ವರು=ಸಾತ್ವಿಕ ಸಾತ್ವಿಕರು, ಸತ್ವರಾಜಸ=
ಸಾತ್ವಿಕರಾಜಸರು, ಸತ್ವತಾಮಸ=ಸಾತ್ವಿಕತಾಮಸರು, ಮೂವರು-ಈ ಮೂ
ವರು, ಮತ್ತು ರಜಸ್ವತ್ವರು=ರಾಜಸ ಸಾತ್ವಿಕರು, ಇವರೆಲ್ಲರು = ಅಧಿಕಾರಿ
ಗಳು=ಮೋಕ್ಷಾದಿಕಾರಿಗಳು (ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯರೆಂದರ್ಥ) ಭಗವದ್ಭಕ್ತರೆನಿ
ಸುವರು. ರಜೋರಜರು=ರಾಜಸರಾಜಸರು, ನಿತ್ಯಬದ್ಧರು=ಸದಾಬದ್ಧರೆನಿ
ಸುವರು, ಅಂದರೆ ನಿತ್ಯ ಸಂಸಾರಿಗಳೆಂದರ್ಥ. ಉತ್ಪತ್ತಿ ಭೂಸ್ವರ್ಗದೊಳು=
ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವುದು ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದು ಹೀಗಿದ್ದು ಕಡೆಗೆ ನಿತ್ಯ
ಸಂಸಾರವೆಂಬ ಸುಖದುಃಖ ಮಿಶ್ರವಾದ ಸಾಂತಾನಿಕ ಲೋಕವನ್ನು ಸೇರು
ವರೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ, ರಜಸ್ತಾಮಸರು = ರಾಜಸತಾಮಸರು, ನರಕದಲ್ಲಿ,

ಪೃಥಿವಿಯೊಳ್ಳು= ಭೂಮಿಯಲ್ಲೂ, ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಸಾತ್ವಿಕರು, ರಾಜಸರು, ತಾಮಸರೆಂದು ಜೀವರಾಶಿಗಳು ಮೂರು ಪ್ರಕಾರ ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದಲೂ ಇರುವರು. ಈ ಸಾತ್ವಿಕಾದಿ ಒಂದೊಂದರಲ್ಲೂ ಮೂರು ಪ್ರಕಾರ ಉಂಟು. ಸಾತ್ವಿಕರಲ್ಲಿ ಸಾತ್ವಿಕ ಸಾತ್ವಿಕರು, ಸಾತ್ವಿಕರಾಜಸರು, ಸಾತ್ವಿಕತಾಮಸರೆಂದು ಮೂರು ಪ್ರಕಾರ. ಇದರಂತೆ ರಾಜಸರಲ್ಲೂ ರಾಜಸಸಾತ್ವಿಕರು ರಾಜಸರಾಜಸರು, ರಾಜಸತಾಮಸರೆಂದು ಮೂರು ಪ್ರಕಾರ ಉಂಟು. ಇವರುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾತ್ವಿಕಸಾತ್ವಿಕರು ಸಾತ್ವಿಕರಾಜಸರು ಸಾತ್ವಿಕ ತಾಮಸರೆಂದು ಮೂರು ವಿಧ ಸಾತ್ವಿಕರು, ರಾಜಸರಲ್ಲಿ ರಾಜಸ ಸಾತ್ವಿಕರೂ ಸಹಾ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಾಗಿರುವರು. ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯರು. ರಾಜಸರಾಜಸರು ನಿತ್ಯ ಸಂಸಾರಿಗಳೆನಿಸುವರು. ಇವರು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಕೆಲವು ಕಾಲ ಸುಖದುಃಖ ಮಯವಾದ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ದುಃಖ ಮಿಶ್ರವಾದ ಸುಖವನ್ನನುಭವಿಸುವರು. ಮತ್ತು ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋಗುವರು. ಮತ್ತು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವರು. ಇವರಿಗೆ ನರಕವಾಸವಿಲ್ಲ. ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಇವರಿಗೆ ಸಂತಾನಿಕವೆಂಬ ಲೋಕವು ಬರುವುದು. ಅಲ್ಲೂ ಮಿಶ್ರ ಸುಖವನ್ನೇ ಅನುಭವಿಸುವರು. ರಾಜಸತಾಮಸರು ಈ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವರು, ನರಕಕ್ಕೆ ಹೋಗುವರು ಇವರು ಸುಖ ಮಿಶ್ರವಾದ ದುಃಖವನ್ನೇ ಬಹಳವಾಗಿ ಅನುಭವಿಸುವರು.

ಅವತಾರಿಕೆ.—ಮೂರು ವಿಧರಾದ ತಾಮಸರ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ —

ತಮಸ್ಸಾತ್ವಿಕರೆನಿಸಿಕೊಂಬರು

ಅಮಿತನಾಖ್ಯಾತ್ಮಸುರಗಣವಿದೆ

ತನೋರಾಜಸರೆನಿಸಿಕೊಂಬರು ದೈತ್ಯಸಮುದಾಯ |

ತಮಸ್ತಾಮಸ ಕಲಿಪುರಂಧ್ರಿಯು

ಅಮಿತದುರ್ಗುಣಪೂರ್ಣ ಸರ್ವಾ

ಧನುರೊಳಧನಾಧನುದುರಾತ್ಮನುಕಲಿಯೆನಿಸಿಕೊಂಬ ||೧೯||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ತಮಸ್ಸಾತ್ವಿಕರೆನಿಸಿಕೊಂಬರು-ತಾಮಸ, ಸಾತ್ವಿಕರೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ, ಅಸುರಗಣವು=ದೈತ್ಯಗಣವು, ಅನಾಖ್ಯಾತ-ಅನಾಖ್ಯಾತರೆಂದು

ಅನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವರು. ಅಂದರೆ ಕೀರ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿ ಪಡೆಯದ ಅನಾ ಮಧೇಯರೆಂಧರ್ಥ. ಇಂತಹವರು ಅಮಿತವಿದೆ=ಅಸಂಖ್ಯಾತವಾದ ಗಣವಿರುವುದು. ದೈತ್ಯಸಮುದಾಯ-ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಬಂದಿರುವ ದೈತ್ಯರ ಭೃತ್ಯರು, ಪ್ರಖ್ಯಾತರಾದ ಕೆಲವು ದೈತ್ಯರು, ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ದೈತ್ಯಗುಂಪುಗಳು. ತಮೋ ರಾಜಸರೆನಿಸಿಕೊಂಬರು=ತಾಮಸ ರಾಜಸರೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವರು. ಕಲಿಪುರಂದ್ರಿಯು=ಕಲಿಯ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಜೈಷ್ಠಾ ಎಂಬುವಳು, ತನಃಸ್ತಾಮಸ = ತಾಮಸತಾಮಸಳೆನಿಸುವಳು. ಅವಳ ಪತಿಯಾದ ಕಲಿಯು ಅಮಿತದುರ್ಗುಣಪೂರ್ಣ=ಸಂಖ್ಯೆಯಿಲ್ಲದ ದುರ್ಗುಣಗಳಿಂದ ಪೂರ್ಣನಾಗಿರುವನು. ಸರ್ವಾಧಮರೊಳು=ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅಧಮರೆಂದು ಅನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಎಲ್ಲರಂತಲೂ ಅಧಮಾಧಮ-ಅಧಮರೆನಿಸುವ ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತಲೂ ಅಧಮನು, ದುರಾತ್ಮನು=ಪಾಪಸ್ವರೂಪನೆಂದು ಅನಿಸಿಕೊಂಬ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ತಾಮಸರು ಪ್ರಾಯಃಶಃ ದೈತ್ಯರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಅನಾಖ್ಯಾತ ದೈತ್ಯಗಣವೆಂದು ಅಸಂಖ್ಯಾತರು ಇರುವರು ಅನಾಖ್ಯಾತರೆಂದರೆ ಅಪ್ರಸಿದ್ಧರೆಂದರ್ಥ. ಇವರೆಲ್ಲರೂ ತಾಮಸ ಸಾತ್ವಿಕರೆನಿಸುವರು, ಪ್ರಧಾನರಾಜ ಕಲಿ ನೊಂದಲಾದ ದೈತ್ಯರ ಭೃತ್ಯರೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ದೈತ್ಯಸಮುದಾಯವು ತಾಮಸ ರಾಜಸರೆನಿಸುವರು. ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ದಾನವರು ದೈತ್ಯರು ತಾಮಸತಾಮಸರೆನಿಸುವರು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಭಾಗವತ ದ್ವಿತೀಯ ಸ್ಕಂಧ ೧೦ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ 41ನೆಯ ಶ್ಲೋಕದ ನಿಜಯಧ್ವಜೀಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ, “ ಕಲ್ಯಾದಿ ಪ್ರಧಾನಾ ಅಸುರಾಸ್ತಾಮಸತಾಮಸಾಃ | ಪ್ರಧಾನಾಸುರ ಭೃತ್ಯಾಸ್ತಾಮಸರಾಜಸಾಃ | ಅಪ್ರಸಿದ್ಧಾ ಅಸುರಾಸ್ತಾಮಸ ಸಾತ್ವಿಕಾಃ | ಕೇವಲಪಾಪಚಾರಿಣೋ ಮನುಷ್ಯಾ ರಾಜಸತಾಮಸಾಃ || ಮಿಶ್ರಕರ್ಮಕೃತೋ ಮನುಷ್ಯಾರಾಜಸರಾಜಸಾಃ | ಮನುಷ್ಯೇಷು ಪುಣ್ಯೈಕ ಕರ್ಮಕೃತ ಉಕ್ತಮಾಮನುಷ್ಯಾರಾಜಸಸಾತ್ವಿಕಾಃ | ಪೃಥಕ್ ಅಪ್ರಸಿದ್ಧಾದೇವಾಃ ಸಾತ್ವಿಕತಾಮಸಾಃ | ಅತತ್ತ್ವಮಾನಿನೋಲೋಖ್ಯಾತತಾ ಸಾತ್ವಿಕ ರಾಜಸಾಃ | ತತ್ತ್ವಭಿಮಾನಿನೋದೇವಾಃ ಸಾತ್ವಿಕಸಾತ್ವಿಕಾಃ | ಸಾತ್ವಿಕೇಭ್ಯೋಪಿ ಸಾತ್ವಿಕಾಃ ಗರುಡಾದಿ ತ್ರಿತತದ್ಭಾರ್ಯಾ ಸ್ತೇಭ್ಯೋ ಪಿತೆಸಾತ್ವಿಕೇ ಬ್ರಹ್ಮ ಭಾರ್ಯಾ ಸರಸ್ವತೀ ತ ತೋ ಪಿ ಸಾತ್ವಿಕೋ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ || ” ಸತ್ಪಂಡರಜಸ್ತನು ಇತಿ

ತಿಸುಃ ಸುರನ್ಯ ನಾರತಾಃ ” ಎಂಬ ಮೂಲವಚನದಿಂದ ಸಾತ್ವಿಕ, ರಾಜಸ ತಾಮಸರೆಂದು ಮೂವರು ದೇವಲೋಕ, ಮನುಷ್ಯಲೋಕ, ನರಕವಾಸಿಗಳೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿರುವರು ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ದೈತ್ಯರೆಲ್ಲರೂ ತಾಮಸರು ನರಕವಾಸಿಗಳೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದು. ಅವಾಂತರ ಭೇದಗಳಿರುವುವು. ಕಲಿ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಧಾನ ದೈತ್ಯರು ತಾಮಸ ತಾಮಸರು; ಪ್ರಧಾನ ದೈತ್ಯರ ಭೃತ್ಯರು ತಾಮಸ ರಾಜಸರು, ಅಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ದೈತ್ಯರು ತಾಮಸ ಸಾತ್ವಿಕರು. ರಾಜಸರೆಲ್ಲರೂ ಮನುಷ್ಯರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಅವಾಂತರ ಭೇದಗಳು ಕೇವಲ ಪಾಪಚಾರವುಳ್ಳ ಮನುಷ್ಯರು, ರಾಜಸ ತಾಮಸರು, ಪುಣ್ಯಪಾಪ ಮಿಶ್ರವಾದ ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡುವ ಮನುಷ್ಯರು ರಾಜಸ ರಾಜಸರು. ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಪುಣ್ಯವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಉತ್ತಮ ಮನುಷ್ಯರು ರಾಜಸ ಸಾತ್ವಿಕರು. ಸಾತ್ವಿಕರೆಲ್ಲರೂ ದೇವತೆಗಳು ಅವರಲ್ಲಿ ಅವಾಂತರ ಭೇದವೆಂತೆನೆ :—ಅಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ರಾಜದೇವತೆಗಳು ಸಾತ್ವಿಕ ತಾಮಸರು. ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿಗಳಲ್ಲದ, ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತರಾದ ದೇವತೆಗಳು ಸಾತ್ವಿಕ ರಾಜಸರು. ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳು ಸಾತ್ವಿಕ ಸಾತ್ವಿಕರು. ಸಾತ್ವಿಕರಲ್ಲೂ ಸಾತ್ವಿಕರಾದವರು ಗರುಡ, ಶೇಷ, ಋದ್ರರು ಅವರ ಹೆಂಡರ:ಗಳು; ಅವರಗಿಂತಲೂ ಸಾತ್ವಿಕರು ಬ್ರಹ್ಮವಾಯುಗಳ ಪತ್ನಿಯರು ಅವರಗಿಂತಲೂ ಸಾತ್ವಿಕರು ಬ್ರಹ್ಮ ವಾಯುಗಳೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿ ಈ ಪದ್ಯಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವು ಬರಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇದರಂತೆ ತಾಮಸತಾಮಸರು ಪ್ರಧಾನ ದೈತ್ಯರಾದರೂ ಎಲ್ಲರಗಿಂತಲೂ ತಾಮಸತಾಮಸರು ಕಲಿ ಭಾರ್ಯಳಾದ ಜ್ಯೇಷ್ಠಾ ಎಂಬುವಳು ಅವಳಿಗಿಂತಲೂ ಮಹಾ ತಾಮಸನು ಕಲಿಯು.

ಅವತಾರಿಕೆ.—ಕಲಿಯಂತಹ ಪಾಪಿಯು ಮೂರು ಲೋಕಗಳಲ್ಲೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.—

ಇವನಪೋಲ್ವ ಪಾಪಿಜೀವರು

ಭುವನ ಮೂರೊಳಗಿಲ್ಲ ನೋಡಲು

ನನವಿಧ ದ್ವೇಷಗಳಿಗಾತಾರನೆನಿಸಿಕೊಳುತಿಪ್ಪ ||

ಬವರದಲಿ ಭಂಗಾರದಲಿ ನಟಿ

ಯುವತಿದ್ಯೂತಾಸೇಯದಲಿ ವೃಷ

ಕವಿಸಿ ನೋಹದಿಕೆಡಿಸುವನುಯೆಂದರಿದು ತೃಜಿಸುವದು ||೨೦||

ಸದ್ಯಾರ್ಥ.—ಇವನ=ಈ ಕಲಿಯನ್ನು, ಪೋಲುವ-ನೋಲಿಸಲು ಯೋಗ್ಯರಾದ ಪಾಪಿ ಜೀವರು, ಭುವನಮೂರೊಳಗೆ=ಮೂರು ಲೋಕಗಳಲ್ಲೂ, ಮೂರು ಲೋಕವೆಂದರೆ ಭೂಲೋಕ, ಭುವಿ ಅಂದರೆ ಅಂತರಿಕ್ಷ ಲೋಕ, ಸ್ವರ್ಗಲೋಕವೆಂದು ಹೆಸರಾದರೂ, ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅತಲವಿತ ಲಾದಿ ಕೆಳಗಿನ ಏಳು ಲೋಕಗಳು ಅಂತರ್ಭಾವವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಮಧ್ಯ ಅಂತರಿಕ್ಷಲೋಕ, ಸ್ವರ್ಗವೆಂದರೆ ಸತ್ಯಲೋಕದವರೆಗೂ ಇರುವ ಸ್ವರ್ಗದ ಮೇಲಿನ ಎಲ್ಲಾ ಲೋಕಗಳೂ ಶೇರಿರುತ್ತವೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ 14 ಲೋಕಗಳೂ ಎಂದರ್ಥ. ನೋಡಲು-ಎಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೂ ಇಲ್ಲ. ನವವಿಧದ್ವೇಷಗಳಿಗೆ=9 ಬಗೆಯಾದ ದ್ವೇಷಗಳಿಗೆ, ಆತರನೆನಿಸುತಿಪ್ಪ=ಆಶ್ರಯನೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು ಬವರದಲಿ=ಪಶುಹಂಸೆಯಾಗುವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲೂ, ಭಂಗಾರದಲಿ=ದ್ರವ್ಯದಲ್ಲೂ. ನಾಟ್ಯಯುವತಿ=ವೇಶ್ಯಾಪ್ರಿಯೆಯಲ್ಲೂ, ದ್ಯೂತದಲ್ಲೂ, ಅಪೇಯದಲಿ-ಮದ್ಯದಲ್ಲೂ, ಮೃಷಕವಿಸಿ=ಸುಳ್ಳು ಮೊದಲಾದ ರೂಪಗಳಿಂದ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಕೊಂಡು, ಮೋಹದಿ=ಮೋಹ ಹುಟ್ಟುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಕೆಡಿಸುವನು. ಎಂದ ರಿದು=ಎಂದು ತಿಳಿದು, ತೃಜಿಸುವದು-ನೇಲಿ ಹೇಳಿದ ಕಲಿ ಪ್ರವೇಶವುಳ್ಳ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಬಿಡಬೇಕು

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಈ ಕಲಿಗೆ ಸಮಾನರಾದ ಪಾಪಿ ಜೀವರು ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೂ ಇಲ್ಲ. ಪುಣ್ಯವಂತರಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಹೇಗೆ ಉತ್ತಮರೋಹಾಗೆ ಪಾಪಿಗಳಲ್ಲಿ ಇವನೇ ಉತ್ತಮನು. ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ 9 ವಿಧವಾದ ದ್ವೇಷಗಳಿಗೂ ಇವನು ಆಶ್ರಯಭೂತನಾಗಿರುವನು. ನವವಿಧ ದ್ವೇಷಗಳ ವಿವರ ಗರುಡಪುರಾಣ ಬ್ರಹ್ಮಕಾಂಡದಲ್ಲಿ “ಜೀವಃಭೇದೋಹರಿಣಾಂ ಪ್ರಾಕೃತೇನಸ್ವತಂತ್ರೇಣಹ್ಯಸ್ವತಂತ್ರೇಣ ನಿತ್ಯಂ | ಜ್ಞಾನಾನಂದೈವಿಧುರತ್ವಾ ಚ ವಿಷ್ಣುಃ ಸದಾಹರಿಣಿಗುಣಶ್ಚೇತಿಚಿಂತಾ || ಸದಾತಾಮೈಃ ಪರಿಪೂರ್ಣೋಹಚ ಗುಣೈಶ್ಚ ಪೂರ್ಣೋಹರಿ ರಿತ್ಯೇವಚಿಂತಾ || ಶ್ರೀಬ್ರಹ್ಮಾಧಿಪಾತ ಸಾಂಸದಾತಥಾಧ್ವಿಜಾನಾಂ ಸಾಮತಾಯಾಶ್ಚ ಚಿಂತಾ || ವಿಷ್ಣೋಃಸತಾಶ್ಚ ದ್ಭ್ರಹ್ಮರುದ್ರಾದ್ರಿತಾನಾಂ ಸದಾಧಿಕ್ಯಾದೇಶ್ಚಂತನಂದ್ವೇಷವನ || ವಿಷ್ಣೋಃ

ದೇಹೇಹಸ್ತಪಾದಾದಿತಾನಾಂ ಭೇದಜ್ಞಾನಂದ್ವೇಷಮಾಹುರ್ಮಹಾಂತಃ ||
 ಅವತಾರಾಣಾಂ ಭೇದಭೇದಾದಿತಂಚತತೋತ್ಪತ್ತೇರ್ಮರಣಶ್ಯಾಪಿ ಚಿಂತಾ||
 ತದ್ಭಕ್ತಾನಾಂ ದೂಷಣಂ ಚಾಹುರಾರ್ಯಾಸ್ತದ್ವಿತ್ಯನಾಂ ದೂಷಣಂ ದ್ವೇ
 ಷಪನ || ನವದ್ವೇಷೈಃ ಸಂಯುತಾ ಏವಲೋಕೇದ್ಯಶ್ಯಂತೇ ವೈನತುಭಕ್ತಾಃ
 ತತಾಚ || ” ಇವುಗಳ ಅರ್ಥ.—ಸ್ವತಂತ್ರನೂ, ಅಪ್ರಾಕೃತನೂ ಆದ ಪರ
 ಮಾತ್ಮನಿಗೂ, ಪ್ರಾಕೃತನೂ ಸ್ವತಂತ್ರನೂ ಆದ ಜೀವನಿಗೂ ಅಭೇದವನು
 ಹೇಳುವುದು 1, ಜ್ಞಾನಾನಂದ-ದಿಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಇಲ್ಲದುದರಿಂದ ಪರ
 ಮಾತ್ಮನು ನಿರ್ಗುಣನೆಂದು ಚಿಂತನೆಮಾಡುವುದು ೨, ಪೂರ್ಣಕಾಮನಾದ
 ಹರಿಯನ್ನು ಅಪೂರ್ಣನೆಂದು ಚಿಂತನೆಮಾಡುವುದು ೩, ಬ್ರಹ್ಮದೇವಿಯರು.
 ಬ್ರಹ್ಮವೇನು, ದೇವತೆಗಳು ಮತ್ತು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಇವರುಗಳನ್ನು ಸಮ
 ರನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದು 4, ವಿಷ್ಣುಗಿಂತಲೂ ಬ್ರಹ್ಮರೂಪಾದಿಗಳು ಉತ್ತಮ
 ರೆಂದು ಚಿಂತಿಸುವುದೂ ಒಂದು ದ್ವೇಷವು ೫, ಪರಮಾತ್ಮನ ಕೈಕಾಲು ಮೊ
 ದಲಾದ ಅವಯವಗಳಿಗೆ ಭೇದವನ್ನು ಚಿಂತಿಸುವುದೂ ಒಂದು ದ್ವೇಷವೆಂದು
 ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಹೇಳುವುದು ೬, ಪರಮಾತ್ಮನ ಅವತಾರಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಭೇದ
 ವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಮತ್ತು ಬಾಣಾದಿಗಳಿಂದ ಶರೀರಗಳೆ ಛಿದ್ರವೆನಿಸುವ
 ತೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು ಒಂದು ದ್ವೇಷವು 7, ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಜನನಮರಣ
 ಗಳುಂಟೆಂದು ಚಿಂತಿಸುವುದು ದ್ವೇಷ ೮, ಪರಮಾತ್ಮನ ದಕ್ಕರ ದ್ವೇಷ, ಮ
 ತ್ತು ಪರಮಾತ್ಮನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ದ್ವೇಷ ೯, ಹೀಗೆ ೯ ಬಗೆಯಾದ ದ್ವೇಷಗ
 ಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಜನರೇ ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವರೇ ಹೊರ್ತು ಧಕ್ತರು
 ಕಾಣುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಗರುಡನಿಗೆ ಹೇಳಿದ ವಾಕ್ಯವು.
 ಪ್ರಕೃತ ಈ ೯ ವಿಧವಾದ ದ್ವೇಷಗಳಿಗೂ ಆಶ್ರಯನಾಗಿರುವುದು ಕಲಿಯು
 ಕಲಿಯನು ದ್ವಿಜಯದಲ್ಲಿ ಪಗೀಕ್ಷಿನ್ಮಹಾಂಜನು ಜಯಿಸಿದಾಗ ಕಲಿಯು
 ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಮೇರೆ ಕಲಿಗೆ ವಾಸಮಾಡಲು ೫ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವ
 ದಾಗಿ ಭಾಗವತ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ “ ದ್ಯುತಂ ಪಾನಂಸ್ತ್ರೀಯಃ ಸೂನಾ
 ಯತ್ರಧರ್ಮಶ್ಚತುರ್ವಿಧಃ || ಪುನಶ್ಚಯಾಚಮಾನಾಯಜಾತರೂಪಮಧಾ
 ತ್ ಪ್ರಭುಃ ” ಎಲ್ಲಿ ದ್ಯುತವೋ ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ರೂಪದಿಂದಲೂ, ಎಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯ
 ಪಾನವೋ ಅಲ್ಲೂ, ಎಲ್ಲಿ ವೈಶ್ಯ ಸ್ತ್ರೀಯೋ ಎಲ್ಲಿ ಪಶುಹಂಸೆಯೋ ಅಲ್ಲೂ,

ಹೀಗೆ 4 ಅಧರ್ಮಗಳ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ನೀನು ವಾಸಮಾಡೆಂದು ಅಪ್ಪಣೆ ಇತ್ತು
ನು. ಕಲಿಯು ಈ ಸ್ಥಳಗಳು ಸಾಲದೆಂದು ಮತ್ತೂ ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಪರಿಕ್ಷಿ
ದ್ರಾಜನು ಎಲ್ಲಿ ಭಂಗವೋ ಅಲ್ಲಿ ನೀನಿರೆಂದು 5 ನೆಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟ
ನು, “ ತತೋಕ್ಯತಮದಃ ಕಾನೋ ರಜೋ ವೈರಂಚ ಪಂಚಮಂ|| ಔತ್ತ
ರೆಯೇಣ ದತ್ತಾನಿನ್ಯವಸ್ತತನ್ನಿರೇಶಕೃತ್|| ಉತ್ತರಾ ಕುಮಾರನಾದ ಪರೀ
ಕ್ಷಿದ್ರಾಜನು ಕೊಟ್ಟ ಸ್ಥಳಗಳಾದ ಇವು ಐದರಲ್ಲಿ 5 ರೂಪಗಳಿಂದ ಕಲಿಯು
ಅವನಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿರುವನು. ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ಯಾವಯಾವ ರೂ
ಪನಾಗಿರುವನೆಂದರೆ, ಎಲ್ಲಿ ದ್ಯೂತವೋ ಅಲ್ಲಿ ಸುಳ್ಳು ರೂಪನಾಗಿಯೂ, ಎಲ್ಲಿ
ಪಾನವೋ ಅಲ್ಲಿ ಮದರೂಪದಿಂದಲೂ, ಎಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರೋ ಅಲ್ಲಿ ಕಾಮರೂ,
ಪಿಯಾಗಿಯೂ, ಎಲ್ಲಿ ಪಶು ಹಿಂಸೆಯೋ ಅಲ್ಲಿ ಸಾಪರೂಪಿಯಾಗಿಯೂ
ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿರುವನು. ಆದುದರಿಂದ ಒಳ್ಳೆಯದಾದ ಗಣಿಕೆಂದು ಅಪೇಕ್ಷೆ
ಯುಳ್ಳವರು ಇವು ಐದು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸಬಾರದೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು
ಅದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ದಾಸಾರ್ಯರು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ೬ ನರವಲಿ
ಅಂದರೆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥವೆಂದು ಕೆಲವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ.
“ ಧರ್ಮೋಯುದ್ಧೇ ನಧೋದ್ವಿಷಾಯಿ ” ಎಂಬ ಭಾಗವತ ವಾಕ್ಯಾನುಸಾರ
ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಸಂಹರಿಸುವದು ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಧರ್ಮವೆಂದು ಹೇಳಿರು
ವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಬರವೆನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಯುದ್ಧವೆಂದರ್ಥವಾಡದೆ ಭಾಗವತ
ವಾಕ್ಯಾನುಸಾರವಾಗಿ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಸಮಾನರ್ಥವಾದ “ ಸೂನಾ ” ಎಂಬ ಪದ
ವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿರುವೆವು ಸೂನಾ ಎಂದರೆ ಹಿಂಸಿಸುವುದೆಂದರ್ಥ. ಅ
ದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಪಶುಹಿಂಸೆ ಎಂದರ್ಥ ಮಾಡಿರುವರು ಆದ್ದರಿಂದ ಅ
ದೇ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುತ್ತೇನೆ ಹೀಗೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಭಾಗವತ
ದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ದ್ಯೂತ, ಪಾನ, ಸ್ತ್ರೀಯರು, ಪಶುಹಿಂಸೆ, ದ್ರವ್ಯ
ಎಂದರ್ಥವು ಸರಿಹೋಗುತ್ತದೆ ಮೃಷಕವಿಸಿ ಅಂದರೆ ಭಾಗವತವಾಕ್ಯದಂತೆ
ದ್ಯೂತಾದಿ 5 ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಸುಳ್ಳು ಮೊದಲಾದ 5 ರೂಪಗಳಿಂದ ಆವರಿಸಿ
ಕೊಂಡು ಕೆಡಿಸುವನೆಂದರ್ಥ. ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ದ್ಯೂತಾಪೇಯಮೃಷದೊಳು
ಕಲಿಸಿಯೆಂದು ಕೆಲವು ಪುಸ್ತಕಗಳ ಪಾಠವಿದೆ. ಕೆಲವಲ್ಲಿ “ ದ್ಯೂತಾಪೇಯ
ದೊಳುಮೃಷಕವಿಸಿ ” ಎಂದು ಪಾಠಾಂತರವಿರುವುದು. ಮೃಷ

ದೋಳು ಎಂಬ ಪಾಠಕ್ಕಿಂತಲೂ ನ್ಯುಷಕವಿಸಿ ಎಂಬ ಪಾಠವೇ ಸಾಧು ವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ ೫ ಸ್ಥಾನವನ್ನೇ ಕಲಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದದಾಗಿ ಹೇಳಿ, ದ್ವ್ಯೂತದಲ್ಲಿ ಸುಳ್ಳು ರೂಪಿಯಾಗಿ ಕಲಿ ಇರುವನೆಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಕಲಿಯ ಸ್ವರೂಪವು ಸುಳ್ಳೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಸುಳ್ಳೇ ಪಾಪರೂಪವಾದಮೇಲೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಕಲಿ ಪ್ರವೇಶನೆಂತಹದು? ಇದಲ್ಲದೆ ಭಾಗವತ ವಾಕ್ಯ ಪ್ರಕಾರ ೫ ಸ್ಥಳಗಳು. ಇಲ್ಲಿ ಅವು ೫ ಸರಿಹೋಗಿ ಸುಳ್ಳು ಒಂದು ಜಾಸ್ತಿಯಾಗುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸುಳ್ಳು ಮೊದಲಾದ ೫ ರೂಪಗಳಿಂದ ದ್ವ್ಯೂತಾದಿ ಹರಲ್ಲಿ ಕಲಿ ಇರುವನೆಂದು ಅರ್ಥವು ಸಮಂಜಸವಾಗಿ ಕಾಣುವುದು.

ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವವರನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮ ಸಾಧರಿಸುವನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:—

ತ್ರಿವಿಧ ಜೀವಪ್ರಕೃತಿಗಳ ಸ

ಗ್ಗಮೋಳೆಯಾಣ್ಮಾಲಯನು ನಿರ್ಮಿಸಿ

ಯುವತಿಯರ ಮೊದಲೂ ಕ್ರೀಡಿಸುವನು ಕೃಪಾಸಾಂದ್ರ ||

ದಿವಿಜದಾನವ ತಾರತಮ್ಯದ

ವಿವರ ತಿಳಿಸ ಮಹಾತ್ಮರಿಗೆ ಬಾ

ಸ್ಥವಿರಸಲು ತಾನೊಲಿದು ಪುದ್ಧರಿಸುವನು ಭವದಿಂದ ||೨೧||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:—ಕೃಪಾಸಾಂದ್ರ ಕರುಣಾಳುನಾದ್ದ ಸಗ್ಗಮೋಳೆಯಾಣ್ಮಾಲಯನು- ಸಗ್ಗ-ಸ್ವರ್ಗದ, ಮೋಳೆಯು=ಮೋಳೆಯಾದ ಗಂಗೆಯು (ಜೀವ ಸಮಯದ ಗಂಗೆಯು) ಅಣ್ಣ=ಪಾಲಿಸುವ ಅಂದರೆ ಗಂಗೆಯು ಪತಿಯಾದ ಸಮುದ್ರನ. ಆಲಯನು-ಮನೆಯಾಗಿ ಉಳ್ಳವನಾದ ಅಂದರೆ ಕ್ಷೀರಸಮುದ್ರವಾದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು, ತ್ರಿವಿಧ ಜೀವ ಪ್ರಕೃತಿಗಳ=ಮೂರುವಿಧ ಜೀವಸಂಘಗಳನ್ನು, ನಿರ್ಮಿಸಿ-ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿ, ಯುವತಿಯರ ಮೊದಲೂ ಕ್ರೀಡಿಸುವನು-ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿದವರನ್ನು ಪಾಲಿಸುವನು, ಸಂಹರಿಸುವನು ಮೊದಲಾದ ಲೀಲೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವನು. ದಿವಿಜ ದಾನವ ತಾರತಮ್ಯದ=ದೇವ ದೈತ್ಯರ ವಾರತಮ್ಯದ, ವಿವರ ತಿಳಿಸ ಮಹಾತ್ಮರಿಗೆ,

ಬಾನ್ಧವಿರಸಖ=ಬಾ=ಆಕಾಶವೇನೆ, ನವಿರ=ಕೇಶವಾಗಿ ಉಳ್ಳ ರುದ್ರದೇವರ, ಸಖ=ಸಖನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ತಾನೊಲಿದು, ಭವದಿಂದ-ಸಂಸಾರದಿಂದ, ಉದ್ಧರಿಸುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:—ದೇವನದಿಯಾದ ಗಂಗೆಗೆ ಪತಿಯಾದ ವರುಣನು ಸಮುದ್ರಾಭಿಮಾನಿಯಾದುದರಿಂದ ಸಮುದ್ರನೆಂದು ವ್ಯವಹಾರ. ಎಲ್ಲಾ ಸಮುದ್ರಾತ್ಮಕನು ವರುಣನೇ ಕ್ಷೀರಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಶ್ವೇತದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ವಾಸನಾಡುತ್ತಿರುವ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ಈ ಪ್ರಕಾರ ಮೂರುವಿಧ ಜೀವ ಸಂಘಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ, ಶ್ರೀ, ಭೂ, ದುರ್ಗೆಯರಿಂದಮೊಡಗೂಡಿ ಲೀಲೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವನು. ಆಕಾಶ ಕೇಶ ಉಳ್ಳವರು ರುದ್ರದೇವರು. ಸೃಷ್ಟೀನುಕೇಶನೆಂದು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿರುವ ವಾಕ್ಯವನ್ನೇ ದಾಸಾರ್ಯರು ಬಾನ್ಧವಿರ ಎಂದು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ರುದ್ರಸಖನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ದೇವದೈತ್ಯರ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವ ಮಹಾತ್ಮರಿಗೆ ಒಲಿದು ಅವರನ್ನು ಸಂಸಾರದಿಂದ ಉದ್ಧಾರಮಾಡುವನು.

ಮದ್ವನುತಾವಲಂಬಿಗಳಿಗೆ ತಾರತಮ್ಯ ಜ್ಞಾನವು ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕವೆಂದು ತಾರತಮ್ಯ ಜ್ಞಾನದ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ದೇವ ದೈತ್ಯರ ತಾರತಮ್ಯವು
ಪಾನಮಾನಿ ಮತಾನುಗರಿಗಿದು
ಕೇವಲಾವಶ್ಯಕವು ತಿಳಿದದು ಸರ್ವಕಾಲದಲಿ ||

ದಾವಶಿಖಿ ಪಾಪಾಟಿವಿಗೆ ನವ

ನಾ ವಿ ಯೆನಿವುದು ಭವಸಮುದ್ರಕೆ

ಪಾನಟಿಗೆ ನೈಕುಂಠಲೋಕಕಿದೆಂದು ಕರೆಸುವದು ||೨೨||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:—ಇದು=ಈ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ, ದೇವ ದೈತ್ಯರ ತಾರತಮ್ಯವು, ಪಾನಮಾನಿಮತಾನುಗರಿಗೆ = ವಾಯು ಮತಾವಲಂಬಿಗಳಿಗೆ (ಮದ್ವನುತಾವಲಂಬಿಗಳಿಗೆ) ಸರ್ವಕಾಲದಲಿ=ಎಲ್ಲಾ ಕಾಲದಲ್ಲೂ, ಕೇವಲಾವಶ್ಯಕವು=(ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾದುದು) ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬೇಕಾದುದೆಂದು ತಿಳಿವುದು. ಇದು=ಈ ತಾರತಮ್ಯಜ್ಞಾನವು, ಪಾಪಾಟಿವಿಗೆ=ಪಾಪವೆಂಬ ಘೋರಾರಣ್ಯಕ್ಕೆ, ದಾವಶಿಖಿ=ಕಾಡು ಕಿಚ್ಚಿನಂತೇ ಇರುವದು. ಭವಸಮುದ್ರಕೆ ಸಂಸಾರವೆಂಬ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ, ನವನಾವಿ ಯೆನಿವುದು=ಹೊಸದಾದ ಹಡಗಿನಿ

ಸುವುದು. ವೈಕುಂಠ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗಲಿಕ್ಕೆ, ಪಾನಟಿಗೆಯೆಂದು=ವೆಟ್ಟುಯೆಂದು ಕರೆಸುವದು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:—ಈ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ದೇವದೈತ್ಯರ ತಾರತಮ್ಯ ಜ್ಞಾನವು, ಮಧ್ವನುತಾವಲಂಬಿಗಳಿಗೆ ಪರನು ಅವಶ್ಯಕವೆಂದು ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ವಾಕ್ಯವೇ ಇರುವದು; ಸಂಚಭೇದ ಜ್ಞಾನವು, ತಾರತಮ್ಯ ಜ್ಞಾನವು ಇಲ್ಲದೆ ಮುಕ್ತಿಯಿಲ್ಲನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಮದಾಚಾರ್ಯರು ಉದಾಹರಿಸಿರುವ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಈ ಸಂಧಿಯ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವೆವು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ದಾಸಾರ್ಯರು ತಾರತಮ್ಯ ಜ್ಞಾನವು ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕವೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ತಾರತಮ್ಯಜ್ಞಾನವು ಪಾಪನೆಂಬ ಅಡವಿಯನ್ನು ಸುಡುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕಾಡುಕಿಚ್ಚಿಸಂತಿರುವದು. ಸಂಸಾರನೆಂಬ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ದಾಟುವುದಕ್ಕೆ ವಾಡೆಯಿಂತಿರುವುದು. ವೈಕುಂಠಲೋಕಕ್ಕೆ ಏರಿಹೋಗುವುದಕ್ಕೆ ಪಾನಟಿಗೆಯಂತಿರುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಮಧ್ವನುತಾವಲಂಬಿಗಳಿಗೆ ತಾರತಮ್ಯಜ್ಞಾನವು ಅವಶ್ಯಕವೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು.

ತಾರತಮ್ಯಜ್ಞಾನ ಮುಕ್ತಿ

ದ್ವಾರವೆನಿಪುದುಭಕ್ತಜನರಿಗೆ

ತೋರಿ ಕೇಳಿ ಸುಖಾಬ್ಧಿಯೊಳು ಲೋಲಾದುವುದು ಬುಧರು ||

ಕ್ರೂರಮಾನವರಿಗಿದು ಕರ್ಣಕೆ

ತೋರವೆನಿಪುದು ನಿತ್ಯದಲಿ ಅಧಿ

ಕಾರಿಗಳಿಗಿದನರುವುದು ದುಸ್ತರ್ಕಿಗಳ ಬಿಟ್ಟು ||೨೩||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:—ತಾರತಮ್ಯಜ್ಞಾನ=ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ತಾರತಮ್ಯಜ್ಞಾನವು, ಮುಕ್ತಿದ್ವಾರವೆನಿಪುದು=ಮುಕ್ತಿಗೆ ಬಾಗಿಲೆನಿಸುವುದು. ಬುಧರು=ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಭಕ್ತಜನರಿಗೆ, ತೋರಿ=ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಉಪದೇಶರೂಪವಾಗಿ ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟು, ಕೇಳಿ=ದೊಡ್ಡವರ ಮುಖದಿಂದ ತಾವೂ ಕೇಳಿ, ಸುಖಾಬ್ಧಿಯೊಳು=ಸುಖವೆಂಬ ಸಮುದ್ರದೊಳಗೆ; ಲೋಲಾದುವುದು=ಮುಳುಗಿ ತೇಲುತ್ತಾ ಇರುತ್ತಕ್ಕದ್ದು. ಕ್ರೂರಮಾನವರಿಗೆ=ಕ್ರೂರರಾದ ಅನ್ಯಥಾ ಜ್ಞಾನಿ, ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನಿ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ, ಇದು=ಈ ತಾರತಮ್ಯಜ್ಞಾನವು ಕರ್ಣಕತೋರವೆನಿಪುದು=ಕಿವಿಗಳಿಗೆ ಕೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲದ ಮಾತುಗಳಾಗಿ

ರುನದು. ದುಸ್ತರ್ಕಿಗಳ ಬಿಟ್ಟು=ಕುತರ್ಕಮಾಡುವ ಅಯೋಗ್ಯರಿಗೆ ಹೇಳಿದೇ ನಿತ್ಯದಲಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ=ಇದನ್ನು ಕೇಳಲು ಯೋಗ್ಯರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಇದನು=ಈ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು-ಅರುವುವದು=ಹೇಳತಕ್ಕದ್ದು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:—ಈ ತಾರತಮ್ಯಜ್ಞಾನವು ಯೋಗ್ಯರಿಗೆ ಮಾತ್ರವೆ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಮಾರ್ಗವೆಂದು ತೋರುವುದೇ ಹೊರತು ಮಿಥ್ಯಜ್ಞಾನಿಗಳು ಅನ್ಯಥಾ ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಇದು ಕರ್ಣಕೋರವಾಗಿರುವುದು ಆದ್ದರಿಂದ ಅಂತಹವರಿಗೆ ಇದನ್ನು ಉಪದೇಶಮಾಡದೆ ಇದಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಯಾರೋ ಅಂತಹಾ ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಉಪದೇಶವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ ತಾನೂ ಮೊಡ್ಡವರ ಮುಖದಿಂದ ಶ್ರವಣ ಮಾಡುತ್ತಾ ಮುನಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ತೇಲುತ್ತಾ ಮುಳುಗುತ್ತಾ ಇರಬೇಕೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಮನನ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಸಂಸ್ತೂರ್ಣ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಸಂಕೋಚದಿಂದ ೨೪ಸಂಕು ಪದ್ಯವೊಂದಲು ಸಂಧಿಯ ಕಡೆಯವರಿಗೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:—

ಹರಿ ಶಿರಿ ವಿರಿಂಜೀರ ಭಾರತಿ

ಗರುಡ ಘಣಿಪತಿ ಷಣ್ಮುಖಿಯರು

ಗಿರಿಜನಾಕೇಶ ಸ್ಮರ ಪ್ರಾಣಾನಿರುದ್ಧ ಶಬ್ದ ||

ಗುರು ರತೀಮನು ದಕ್ಷ ಪ್ರವಹಾ

ಮರುತ ಮಾನವಿ ಯಮ ಶಶಿ ದಿವಾ

ಕರ ವರುಣ ನಾರದ ಸುರಾಸ್ಯ ಪ್ರಸೂತಿ ಭೃಗು ಮುನಿಪ ||೨೪||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:—ಹರಿ=ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನು, ಶಿರಿ=ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರು, ವಿರಿಂಜಿ=ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ಈರ=ವಾಯುದೇವರು, ಭಾರತಿ=ಸರಸ್ವತೀ ಭಾರತಿಯರು ಗರುಡ, ಘಣಿಪತಿ=ಶೇಷದೇವರು(ರುದ್ರದೇವರು ಷಣ್ಮುಖಿಯರು=ಕೃಷ್ಣನ ಹೆಂಡರುಗಳಾದ ಚಾಂಬವತೀ ಮೊದಲಾದ ಆರುಮಂದಿಗಳು, ಗಿರಿಜ, ಪಾರ್ವತಿ, ಇವರಿಗೆ ನಮರಾದ, ಸೌಪರ್ಧಿ, ವಾರುಣ ಅಂತು ಮೂವರು ನಾಕೇಶಸ್ಮರ=ಇಂದ್ರ ಮನ್ಮಥರು, ಪ್ರಾಣ, ಅನಿರುದ್ಧ, ಶಚೀ, ಗುರು, ರತಿ, ಸ್ವಾಯಂಬುವ ಮನು ದಕ್ಷ, ಪ್ರವಹ, ಮಾರುತ=ಪ್ರವಹವಾಯು, ಮಾನವಿ ಶತರೂಪಾ, ಯಮ, ಶಶಿ=ಚಂದ್ರ, ದಿವಾಕರ=ಸೂರ್ಯ, ವರುಣ, ನಾರದ,

ಸುರಾಸ್ಯ=ಅಗ್ನಿ, ಪ್ರಸೂತಿ, ಭೃಗು ಮುನಿಪ=ಭೃಗು ಯುಷಿಗಳು.

ವ್ರತತಿಜಾಸನ ಪುತ್ರರೆನಿಸುವ

ವ್ರತಿವರ ಮರೀಚ್ಯತ್ರಿ ನೈವ-

ಸ್ವತನು ತಾರಾ ಮಿತ್ರ ನಿಯಯತಿ ಪ್ರವಹ ಮಾರುತನ ||

ಸತಿ ಧನೇಶಾಶ್ವಿನಿಗಳಿರ್ಗಣ-

ಪತಿಯು ವಿಷ್ವಕ್ಸೇನ ಶೇಷ ಸು-

ಶತರು ಮನುಗಳುಚಫ್ಯ ಚಾವನ ಮುನಿಗಳಿಗೆ ನಮಿವೆ ||೨೫||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ವ್ರತತಿಜಾಸನ=ಬಳ್ಳಿಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಕಮಲವೇ ಆಸನವಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ, ಪುತ್ರರೆನಿಸುವ=ಮಕ್ಕಳೆನಿಸುವ, ವ್ರತಿವರ=ವ್ರತ ಉಳ್ಳವರಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ, ಅತ್ರಿ, ಮರೀಚಿ, ನೈವಸ್ವತನು=ನೈವಸ್ವತ ಮನು, ತಾರಾ=ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಹೆಂಡತಿ ತಾರಾ, ಮಿತ್ರ=ಮಿತ್ರನೆಂಬ ಸೂರ್ಯ, ನಿಯಯತಿ, ಪ್ರವಹ ಮಾರುತನ ಸತಿ=ಪ್ರವಹ ವಾಯುವಿನ ಹೆಂಡತಿ ಪ್ರಾವಹೀ, ಧನೇಶ=ಕುಬೇರ, ಅಶ್ವಿನಿಗಳಿರ್=ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳಿರ್ವರು, ಗಣ ಪತಿ, ವಿಷ್ವಕ್ಸೇನ, ಶೇಷಸುತರು = ೧೦೦ ಮಂದಿ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ೫೦ ದೇವತೆಗಳಾದವರು ಹೋಗುತ್ತಾ ಉಳಿದವರು, ಮನುಗಳು=ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದವರು ಹೋಗುತ್ತಾ ಉಳಿದ ಮನುಗಳು, ಉಚಫ್ಯಚಾವನರಿಗೆ ಮುನಿಗಳಿಗೆ, ನಮಿವೆ=ಹಿಂದೆ ಎರಡು ಪದ್ಯಗಳಿಂದ ಹೇಳಿದ ಹರಿವಿರಿಂಚಿ ಮೊದಲು ಚಾವನ ಮುನಿಗಳ ವರೆಗೂ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡುವೆನು.

ಶತಸುಪುಣ್ಯಶ್ಲೋಕರೆನಿಸುವ

ಕ್ಷಿತಿಪರಿಗೆ ನಮಿಸುವೆನು ಭಾಗೀ-

ರಥಿ ವಿರಾಟ್ ಪರ್ಜನ್ಯ ರೋಹಿಣಿ ಶಾಮಲಾ ಸಂಜ್ಞಾ ||

ಹುತವಹನ ಮಹಿಳಾ ಬುಧೋಷಾ

ಕ್ಷಿತಿ ಶನೈಶ್ಚರ ಪುಷ್ಕರರಿಗಾ

ನುತಿಸಿ ಬಿನ್ನೈಸುವೆನು ಭಕ್ತಿಜ್ಞಾನ ಕೊಡಲೆಂದು || ೨೬ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಶತಸುಪುಣ್ಯಶ್ಲೋಕರೆನಿಸುವ ಕ್ಷಿತಿಪರಿಗೆ=ಪುಣ್ಯಕೀರ್ತಿಗಳೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿರುವ ೧೦೦ ಜಕ್ರವರ್ತಿಗಳಿಗೆ, ಭಾಗೀರಥಿ, ವಿರಾಟ್ = ಅನಿರುದ್ಧನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಉಷಾದೇವಿಯು, ಪರ್ಜನ್ಯ=ಅ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಸೂರ್ಯನು

ರೋಹಿಣಿ=ಜಂದ್ರನ ಹೆಂಡತಿ, ಶಾಮಲಾ=ಯಮದೇವರ ಹೆಂಡತಿ, ಸಂಜ್ಞಾ=ವಿವಸ್ವತನೆಂಬ ಸೂರ್ಯನ ಹೆಂಡತಿ, ಹುತವಹನ ಮಹಿಳಾ=ಅಗ್ನಿಯ ಹೆಂಡತಿ ಸ್ವಾಹಾದೇವಿ, ಬುಧ, ಉಷಾ=ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳ ಹೆಂಡತಿ, ಕ್ಷಿತಿ=ಭೂಮಿಗೇಅಭಿಮಾನಿ, ಶನೈಶ್ವರ, ಪುಷ್ಕರಿಗೆ=ಪುಷ್ಕರನೆ ಕಡೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ನಮಿಸುವೆನು=ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡುವೆನು; ಅನುತಿಸಿ=ಚೆನ್ನಾಗಿ ಇವರೆಲ್ಲರನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿ, ಭಕ್ತಿ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕೊಡಲೆಂದು ಬಿನ್ನೈಸುವೆನು.

ನೂರಧಿಕವಾಗಿಪ್ಪ ಮತ್ತೆ ದಿ.

ನಾರುಸಾವಿರ ನಂದಗೋಪ ಕು.

ಮಾರನರ್ಧಾಂಗಿಯರಗಸ್ತ್ರಾದಿಕ ಮುನೀಶ್ವರರು ||

ಉರ್ವಶಿಯು ಮೊದಲಾದ ಅಪ್ಸರ

ನಾರಿಯರು ಶತ ತುಂಬರರು ಕಂ.

ಸಾರಿ ಗುಣಗಳ ಕೀರ್ತನೆಯ ಮಾಡಿಸಲಿ ಯೆನ್ನಿಂದ || ೨೭ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:-ನೂರಧಿಕವಾಗಿಪ್ಪ=೧೦೦ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ, ಮತ್ತು ಹದಿನಾರು ಸಾವಿರ=೧೬ ಸಾವಿರ ಸಂಖ್ಯಾಕರಾದ, ನಂದಗೋಪ ಕುಮಾರನ=ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ, ಅರ್ಧಾಂಗಿಯರು=ಹೆಂಡಿರುಗಳು, ಅಗಸ್ತ್ರಾದಿಕ=ಅಗಸ್ತ್ಯರೇ ಮೊದಲಾಗಿ ಉಳ್ಳ, ಮುನೀಶ್ವರರು=ಋಷಿಶ್ರೇಷ್ಠರು, ಉರ್ವಶಿಯು ಮೊದಲಾದ ಅಪ್ಸರ ನಾರಿಯರು ಶತ=ಅಪ್ಸರಸ್ತ್ರೀಯರು ೧೦೦ ಮಂದಿಗಳು, ತುಂಬರರು ಮೊದಲಾದ ಗಂಧರ್ವರು ೧೦೦ ಮಂದಿಗಳು, ಇವರೆಲ್ಲರು, ಯೆನ್ನಿಂದ=ನನ್ನಿಂದ, ಕಂಸಾರಿ ಗುಣಗಳ=ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಗುಣಗಳ ಕೀರ್ತನೆ ಮಾಡಿಸಲಿ!

ಪಾವನರು ಶುಚಿಶುದ್ಧನಾಮಕ

ದೇವತೆಗಳಾಜಾನ ಚಿರಪಿತೃ

ದೇವ ನರಗಂಧರ್ವರವನಿಪ ಮೂನುಷೋತ್ತಮರು ||

ಈ ವಸುಮತಿಯೊಳ್ಳು ನೈಷ್ಠವ-

ರಾವಳಿಯೊಳಿಹರೆಂದು ನಿತ್ಯದಿ

ಸೇವಿಪುದು ಸಂತೋಷದಿಂ ಸರ್ವ ಸ್ವಕಾರದಲಿ || ೨೮ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:-ಪಾವನ ಶುಚಿ ಶುದ್ಧನಾಮಕ=ಈ ಹೆಸರುಗಳುಳ್ಳ ಸೋಮಪಾನವಿಲ್ಲದ ಅಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಅಜಾನದೇವತೆಗಳು, ಚಿರಪಿತೃ, ದೇವನರ

ಗಂಧರ್ವರು=ದೇವಗಂಧರ್ವರು, ಮನುಷ್ಯಗಂಧರ್ವರು, ಅವನಿಪ=ರಾಜರುಗಳು, ಮಾನುಷೋತ್ತಮರು, ಈ ವಸುಮತಿಯೊಳುಳ್ಳ=ಈ ಭೂಮಿಯೊಳಿಗಿರುವ ವೈಷ್ಣವರು=ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತರನ್ನೇಕರು, ಅವಳಿಯೊಳು=ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಮಾನುಷೋತ್ತಮರ ವರ್ಜಿತಿಯೊಳಗೆ, ಇಹರೆಂದು=ಸೇರಿರುವರೆಂದು, ನಿತ್ಯದಿ ಸಂತೋಷದಿಂ ಸರ್ವ ಪ್ರಕಾರದಲಿ ಸೇವಿವುದು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:-ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮ ಗಣದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದವರು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲೂ, ಈ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ಮಂದಿ ಭಾಗವತೋತ್ತಮರು ಇರುವರೆಂದು ತಿಳಿದು ತಾರತಮ್ಯ ಪ್ರಕಾರ ಸರ್ವರನ್ನು ಸರ್ವ ಪ್ರಕಾರದಿಂದಲೂ ನಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ಸೇವೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಸಾಧನವಾಗುವುದೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಸಂಧಿಯನ್ನು ಮುಗಿಸುತ್ತಾ ತಾರತಮ್ಯ ಚಿಂತನೆಯ ಮುಖ್ಯ ಫಲಿತಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:-

ಮಾನುಷೋತ್ತಮರನು ಪಿಡಿದು ಚತು.

ರಾನನಾಂತ ಶತೋತ್ತಮತ್ವ ಕ್ರ.

ಮೇಣ ಚಿಂತಿಪ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಚತುರ್ವಿಧ ಪುರುಷಾರ್ಥ ||

ಶ್ರೀನಿಧಿ ಜಗನ್ನಾಥ ವಿಠಲ

ತಾನೆ ವಲಿದೀವನು ನಿರಂತರ

ಸಾನುರಾಗದಿ ಪಠಿಸುವದು ಪ್ರಾಜ್ಞರು ಮರಿಯದಲಿ ||೨೯||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಮಾನುಷೋತ್ತಮರನು = ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರನ್ನು ಪಿಡಿದು=ಮೊದಲುಮಾಡಿ, ಚತುರಾನನಾಂತ=ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಕಷೆಯಾಗಿ, ಶತೋತ್ತಮತ್ವ ಕ್ರಮೇಣ=೧೦೦-೧೦೦ ಗುಣಗಳು ಉತ್ತಮರೆಂಬ ಕ್ರಮದಿಂದ, ಚಿಂತಿಪ=ತಿಳಿಯುವ, ಭಕ್ತರಿಗೆ, ಶ್ರೀನಿಧಿ=ಶಿರದೇವಿಯೆಂಬ ನಿಧಿಯುಳ್ಳ, ಅಥವಾ ಶ್ರೀದೇವಿಯರಿಗೆ ನಿಧಿಯಂತಿರುವ, ಜಗನ್ನಾಥ ವಿಠಲ=ನಮ್ಮ ಬಿಂಬ ಮೂರ್ತಿಯಾದ ಜಗನ್ನಾಥ ವಿಠಲ ನಾಮಕ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ತಾನೆ ವಲಿದು=ತಾನಾಗಿ ಸುಪ್ರೀತನಾಗಿ, ಚತುರ್ವಿಧ ಪುರುಷಾರ್ಥ=ಧರ್ಮ, ಅರ್ಥ, ಕಾಮ, ಮೋಕ್ಷಗಳೆಂಬ ೪ ವಿಧ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳನ್ನು, ಈವನು=ಕೊಡುವನು. ಇದು=ಈ ತಾರತಮ್ಯ ಸಂಧಿಯನ್ನು, ಮರಿಯದಲಿ, ಪ್ರಾಜ್ಞರು=ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಾದ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ನಿರಂತರ=ನಿತ್ಯದಲ್ಲೂ, ಸಾನುರಾಗದಿ=ಪರಮಾನುರಾಗದಿಂದ ಪಠಿಸುವದು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:—ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರು ಮೊದಲು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ವರಿಗೂ ಒಬ್ಬರಕಿಂತಲೂ ಒಬ್ಬರು ೧೦೦ ಗುಣ ಉತ್ತಮರೆಂಬ ಕ್ರಮದಿಂದ ಅಂದರೆ ಸತಿ ಮೊದಲಾದ ಕೆಲವರಿಗೆ ೧೦ ಗುಣಗಳು ಉತ್ತಮ ನೀಚತ್ವ ಕ್ರಮವೂ ಹೇಳಿರುವರು. ಆ ಕ್ರಮಾನುಸಾರವೆಂಬ ಅರ್ಥ. ೧೦೦ ಗುಣ ಉತ್ತಮರೆಂದು ಹೇಳಿದುದು ಪ್ರಾಯಶಃ ಎಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕು. ಅಂತು ಈ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಕ್ರಮದಿಂದ ನಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ಯಾರು ಚಿಂತಿಸುವರೋ, ಅವರಿಗೆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪ್ರೀತನಾಗಿ ಜತುವಿಧ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಡುವನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮರಿಯದೆ ನಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ಈ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಅಭಿಮಾನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ವರಿಸಬೇಕು.

ಇಂತೀ ಭಾವ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಗುಣತಾರತಮ್ಯವೆಂಬ ೨೦ನೆಯ ಸಂಧಿಯು ಸಮಾಪ್ತವಾದುದು.

ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು.

—

ಬೃಹತ್ತಾರತಮ್ಯ ಸಂಧಿ
(ಅಂಶಾನ ಚರಣ ಸಂಧಿ)

ಪೂರ್ವ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಗುಣಗಳ ಹೆಚ್ಚು ಕಮ್ಮಿಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿದರು. ಈ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಮತ್ತೂ ದೇವತೆಗಳು ಇವರುಗಳ ಅವತಾರಗಳನ್ನೂ ಅಂಶಗಳನ್ನೂ ಸಹ ತಾರತಮ್ಯ ಕ್ರಮದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.—

ಸಂಧಿ ಸೂಚನೆ.—ಹರಿ ಶಿರಿ ವಿರಂಚೀರಮುಖ ನಿ
ಜರರಾನೇಶಾವತಾರಗಳೆ
ಸ್ಮರಿಸು ಗುಣಗಣ ಸರ್ವಕಾಲದಿ ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕದಿ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಹರಿ, ಶಿರಿ-ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರು, ವಿರಂಚಿ = ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರು, ಈರ-ವಾಯುದೇವರು, ಮುಖ=ಇವರುಗಳೇ ಪ್ರಧಾನರಾಗುಳ್ಳ ನಿರ್ಜರರ=ದೇವತೆಗಳ, ಆನೇಶಾವತಾರಗಳ=ಅಂಶಾವತಾರಗಳನ್ನು, ಗುಣ ಗಣ-ಅವರುಗಳ ಗುಣ ಸಮೂಹವನ್ನು, ಸರ್ವಕಾಲದಿ=ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲೂ, ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕದಿ ಸ್ಮರಿಸು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:—ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನವತಾರಗಳು ಅನಂತವಾದ ಪ್ರ

ಯುಕ್ತ ಸಂಪುರ್ಣ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಅವತಾರಗಳನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ. ಅದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಅಂಶಾವತಾರಗಳನ್ನು ಹೇಳುವೆವು. ಉಳಿದ ಬ್ರಹ್ಮ ವಾಯು ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳ ಅಂಶಗಳು ಅವತಾರಗಳನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಇದರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತೇವೆ. ಇಂತಹ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಅವತಾರಗಳನ್ನು ಅವರವರ ಗುಣಗಣಗಳನ್ನೂ ನಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಾದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಸ್ಮರಿಸಬೇಕೆಂಬ ಭಾವ. ಹೀಗೆ ಈ ಸಂಧಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಈ ಅರ್ಧ ವದ್ಯದಿಂದ ಸೂಚಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

ಅವತಾರಿಕೆ:— ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಂಶಾವತಾರಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.—

ಮೀನ ಕೂರ್ಮ ಕ್ರೋಡ ನರಹರಿ
ಮಾಬವಕ ಭೃಗುರಾಮ ದಶರಥ
ಸೂನುಯಾದವ ಬುದ್ಧ ಕಲ್ಕೀ ಕಪಿಲವೈಕುಂಠ |
ಶ್ರೀನಿವಾಸ ವ್ಯಾಸ ಋಷಭ ಹ
ಯಾನನಾ ನಾರಾಯಣೇ ಹಂ
ಸಾನಿರುದ್ಧ ತ್ರಿವಿಕ್ರಮ ಶ್ರೀಧರ ಹೃಷೀಕೇಶ ||೧||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಮೀನ=ಮತ್ಸ್ಯವತಾರವು, ಕೂರ್ಮ=ಕೂರ್ಮಾವತಾರವು ಕ್ರೋಡ=ವರಹಾವತಾರವು ನರಹರಿ=ನರಸಿಂಹಾವತಾರವು ಮಾಬವಕ=ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯಾದ ವಾಮನಾವತಾರವು ಭೃಗುರಾಮ=ಪರಶುರಾಮವತಾರವು ದಶರಥಸೂನು=ರಾಮಾವತಾರವು ಯಾದವ-ಕೃಷ್ಣಾವತಾರವು ಬುದ್ಧ ಕಲ್ಕೀ ಕಪಿಲ=ದೇವಹೂತಿಯಲ್ಲಿ ಕರ್ಧಮರ ದೆಸೆಯಿಂದ ಅವತರಿಸಿರುವ ಕಪಿಲದೇವರು; ವೈಕುಂಠ-ವಿಕುಂಠಾ ಎಂಬ ಸ್ತ್ರೀಯಲ್ಲಿ ಶುಭ್ರನ ದಿತೆಯಿಂದ ಅವತರಿಸಿರುವನು. ಪತ್ನೀ ವಿಕುಂಠಾ ಶುಭ್ರಸ್ಯ ಎಂದು ಭಾಗವತ ಅಷ್ಟಮಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಶ್ರೀನಿವಾಸ ವ್ಯಾಸ ಋಷಭ ನಾಭಿರಾಯನ ದಿತೆಯಿಂದ ಮೇರುದೇವಿಯಲ್ಲಿ ಅವತಾರ ಹಯಾನನ ಹಯಗ್ರೀವರೂಪದಿಂದ ಅವತರಿಸಿ ಹಯಗ್ರೀವನಾಮಕ ದೈತ್ಯನನ್ನು ಕೊಂದುದು. ನಾರಾಯಣೇ ಮೋಹಿನಿರೂಪನನ್ನು ಧರಿಸಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಮೃತಪ್ರಾಶನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೈತ್ಯರನ್ನು ವಂಚಿಸಿದ ರೂಪ ಹಂಸ=ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ತತ್ಪೋಷದೇಶಮಾಡಿದರೂಪ ಅನಿರುದ್ಧ-ವಾಸುದೇವಾದಿ ೮ರೂಪಗಳವ್ಯಕ್ತದಲ್ಲಿ ಶೇರಿದ

ಅನಿರುದ್ಧರೂಪ, ತ್ರಿವಿಕ್ರಮ, ಶ್ರೀಧರ = ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರನ್ನು ವಕ್ಷಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿದ ಅಜಿತಾವತಾರ, ಹೃಷೀಕೇಶ-ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿಗಳಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಯಾದ ಭಗವದ್ರೂಪ, ಇಂತಹಾ ಅನೇಕ ಅವತಾರಗಳುಳ್ಳವನು ಷರಮಾತ್ಮನೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಹರಿಯು ನಾರಾಯಣನು ಕೃಷ್ಣಾ
ಸುರಕುಲಾಂತಕ ಸೂರ್ಯ ಸಮಪ್ರಭ
ಕರಿಸುವನು ನಿರ್ದುಷ್ಟ ಸುಖಪರಿಪೂರ್ಣ ತಾನೆಂದು |
ಸರ್ವದೇವೋತ್ತಮನು ಸರ್ವಗ
ಪರಮಪುರುಷ ಪುರಾತನ ಜರಾ
ಮರಣವರ್ಜಿತ ವಾಸುದೇವಾದ್ಯಮಿತ ರೂಪಾತ್ಮ ||೨||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ. — ಹರಿಯು “ ತತ್ರಾಪಿಜಜ್ಞೇಭಗವಾಃ ಹರಿಣ್ಯಾಂಹರಿ ವೇಧಸಃ || ಹರಿರಿತ್ಯಾಹುತೋ ಯೇನ ಗಜೇಂದ್ರೋ ಮೋಚಿತೋಗ್ರಹಾತ್ ಎಂಬ ಭಾಗವತ ಅಷ್ಟಮ ಸ್ಕಂಧದ ವಾಕ್ಯದಂತೆ ಹರಿಮೇದಸ್ ಎಂಬುವನ ದೆಸೆಯಿಂದ ಹರಿಣೀ ಎಂಬಾಕೆಯಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸಿ ಗಜೇಂದ್ರನನ್ನು ಮೋಸಳೆ ಯಿಂದ ಬಿಡಿಸಿದ ಮನ್ವಂತರಾವತಾರ ರೂಪವು. ನಾರಾಯಣನು=ಧರ್ಮ ಪ್ರಜೇಶ್ವರನ ದೆಸೆಯಿಂದ ಸೂನ್ಯತೆಯಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸಿದ ನರನಾರಾಯಣ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ನಾರಾಯಣವತಾರವು. ಕೃಷ್ಣ, ಅಸುರಕುಲಾಂತಕ= ದೈತ್ಯರನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸಲು ಅವತರಿಸಿದ ಕೃಷ್ಣಾವತಾರವು, ಇಂತಹಾ ಪರಮಾತ್ಮನು, ಸೂರ್ಯಸಮಪ್ರಭ=ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಸಮವಾದ ಕಾಂತಿಯುಳ್ಳವನು, ನಿರ್ದುಷ್ಟ=ದೋಷರಹಿತನು, ಸುಖಪರಿಪೂರ್ಣ, ಸರ್ವದೇವೋತ್ತಮನು, ಸರ್ವಗ=ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತನು, ಪರಮಪುರುಷ-ಪುರುಷರಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನು, ಪುರಾತನ=ಅನಾದಿಕಾಲೀನನು, ಜರಾಮರಣವರ್ಜಿತವಾಸುದೇವಾದ್ಯಮಿತರೂಪಾತ್ಮ=ವಾಸುದೇವ ಮೊದಲಾದ ಅನಂತಾವತಾರ ಉಳ್ಳವನೆಂದು ಕರಿಸುವನು. ಹೀಗೆ ಸರ್ವ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದವನೆಂದರ್ಥ.

ಅವತಾರಿಕೆ.—ಮುಂಧಿನ ಎರಡು ಪದ್ಯಗಳಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರ ಅವತಾರಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. —

ಈ ನಳಿನಭವಜನನಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀ
 ಜ್ಞಾನಬಲ ಭಕ್ತ್ಯಾದಿ ಗುಣ ಸಂ
 ಪೂರ್ಣಳಿನಿಪಳು ಸರ್ವಕಾಲದಿ ಹರಿಕೃಪಾಬಲದಿ |
 ಹೀನಳಿನಿಪಳನಂತಗುಣದಿ ಪು
 ರಾಣ ಪುರುಷಗೆ ಪ್ರಕೃತಿಗಿನ್ನು ಸ
 ಮಾನರಿಸುವರಿಲ್ಲ ಮುಕ್ತಾಮುಕ್ತ ಸುರರೊಳಗೆ ||೩||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:— ಈ ನಳಿನಭವ=ಕಮಲದಿಂದ ಜನಿಸಿದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ
 ಜನನಿ=ತಾಯಿಯಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರು ಸರ್ವಕಾಲದಿ=ಪ್ರಳಯ ಮೊದ
 ಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ಕಾಲದಲ್ಲೂ, ಹರಿಕೃಪಾಬಲದಿ=ಪರಮಾತ್ಮನ ಕೃಪಾಬಲ
 ದಿಂದ, ಜ್ಞಾನ ಬಲಭಕ್ತ್ಯಾದಿಗುಣಸಂಪೂರ್ಣಳು-ಮಿಕ್ಕ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಸಕ
 ಲ ದೇವತೆಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಅತ್ಯಧಿಕವಾದ ಸಂಪೂರ್ಣವಾದ ಜ್ಞಾನ, ಬಲ
 ಭಕ್ತಿ ಇವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವರೆನಿಸುವರು. ಪುರಾಣಪುರುಷಗೆ=ಪುರಾತನ
 ಪುರುಷನೆನಿಸುವ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಅನಂತಗುಣದಿ-ಅನಂತಾನಂತ ಗುಣಗ
 ಳಿಂದ ಹೀನಳಿನಿಪಳು=ಕಮ್ಮಿಯೆನಿಸುವರು. ಪ್ರಕೃತಿಗೆ-ಈ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿ
 ಯರಿಗೆ ಇನ್ನು ಮುಕ್ತಾಮುಕ್ತಸುರರೊಳಗೆ = ಮುಕ್ತರಾದವರಲ್ಲಾಗಲೀ
 ಆಗುವವರಲ್ಲಾಗಲೀ ಯಾವ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲೂ ಸಮಾನರಿಸುವರಿಲ್ಲ.

ಗುಣಗಳತ್ರಯಮಾನಿ ಶ್ರೀಕುಂ
 ಭಿಣಿ ಮಹಾದುರ್ಗಾಂಭಿಣೀ ರು
 ಗ್ಮಿಣಿಯು ಸತ್ಯಾಶಾಂತಿಕೃತಿ ಜಯಿನಾಯೆ ಮಹಾಲಕುಮಿಾ |
 ಜನಕಜಾಕಮಲಾಲಯಾದ
 ಪ್ತಿಕೆಯು ಪದ್ಮಾತ್ರಿಲೋಕೇಶ್ವರಿ
 ಯಣುಮಹತ್ತಿನೊಳಿದ್ದು ಉಪಮಾರಹಿತಳಿಸುವಳು ||೪||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:— ಗುಣಗಳತ್ರಯಮಾನಿ=ಸತ್ವ ರಜಸ್ತಮೋ ಗುಣಗಳಿಗೆ
 ಭಿವಾನಿ ಶ್ರೀ = ಶ್ರೀದೇವಿ ಕುಂಭಿಣೀ - ಭೂದೇವಿ ಮಹಾದುರ್ಗಾ, ಅಂಭಿ
 ಣೀ ರುಗ್ಮಿಣಿಯು, ಸತ್ಯಾ=ಸತ್ಯಭಾವೆ, ಶಾಂತೀ-ಅನಿರ್ದವನಾಮಕ ಪರ
 ಮಾತ್ಮನ ಪತ್ನಿ, ಕೃತಿ=ಪ್ರದ್ಯುನ್ನು ನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನ ಹೆಂಡತಿ, ಜಯಾ
 ಸಂಕರ್ಷಣನ ಹೆಂಡತಿ, ಮಾಯಾ-ವಾಸುದೇವನ ಹೆಂಡತಿ, ಮಹಾಲಕ-ಮಿ
 ನಾರಾಯಣನ ಹೆಂಡತಿ, ಜನಕಜಾ=ಸೀತಾ, ಕಮಲಾಲಯಾ=ಅಜಿತನಾಮಕ

ತ್ರಿಲೋಕೇಶ್ವರಿ=ಮೂರು ಲೋಕಕ್ಕೂ ಈಶ್ವರಿ ಎನಿಸುವರು. ಇಂತಹಾ ತ್ರಿಲೋಕೇಶ್ವರಿಯಾದ ವ.ಹಾಲಕ್ಷ್ಮಿಯು ಅನುಮತಿಸ್ತನೊಳಿದ್ದು, ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥೂಲ ರೂಪವಾಗಿಯೂ ಇದ್ದು, ಉಪಮಾನ ರಹಿತಳೆನಿಸುವಳು=ಎಣೆಯಿಲ್ಲದವರೆನಿಸುವಳು.

ಅವತಾರಿಕೆ.—ಬ್ರಹ್ಮವಾಯುಗಳ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.—

ಘೋಟಿಕಾಸ್ಯನ ಮಡದಿಗಿಂದಲಿ

ಹಾಟಿಕೋದರ ಪವನಗೀರ್ವರು

ಕೋಟಿಗುಣದಿಂದಧಮರಿಸಿಪರು ಯಾವಕಾಲದಲಿ ||

ಖೇಟಪತಿ ಶೇಷಾಮರೇಂದ್ರರ

ಸಾಟಮಾಡದೆ ಶ್ರೀಶನ ಕೃಪಾ

ನೋಟದಿಂದಲಿ ಸರ್ವರೊಳು ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುವರು ||೫||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಘೋಟಿಕಾಸ್ಯನ=ಕುದುರೆ ಮುಖವುಳ್ಳ ಹಯಗ್ರೀವ ದೇವರ, ಮಡದಿಗಿಂದಲಿ = ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಿಗಿಂತಲೂ, ಹಾಟಿಕೋದರ ಪವನಗೀರ್ವರು-ಹಾಟಿಕೋದರ=ಬಂಗಾರವೇ ಉದರವಾಗುಳ್ಳ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ಪವನ=ವಾಯುದೇವರು, ಇವರಿಬ್ಬರೂ, ಯಾವ ಕಾಲದಲಿ=ಸರ್ವ ಕಾಲದಲ್ಲೂ, ಕೋಟಿಗುಣದಿಂದಧಮರಿಸಿಪರು-ಒಂದು ಕೋಟಿ ಗುಣಗಳಿಂದ ಕಮ್ಮಿಯೆನಿಸುವರು. ಶ್ರೀಶನ = ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ, ಕೃಪಾನೋಟದಿಂದಲಿ=ಕೃಪಾಕಟಾಕ್ಷದಿಂದ, ಖೇಟಪತಿ ಶೇಷಾಮರೇಂದ್ರರ=ಖೇಟಪತಿ = ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುವ ಪಕ್ಷಿಗಳಿಗೆ ಪತಿಯಾದ ಗರುಡ, ಶೇಷ, ಅಮರೇಂದ್ರರ=ದೇವೇಂದ್ರರನ್ನು, ಸಾಟಮಾಡದೆ - ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ, ಸರ್ವರೊಳು - ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲೂ ಇದ್ದು, ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುವರು ಸಕಲೇಂದ್ರಿಯ ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:—ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಿಗಿಂತಲೂ, ಬ್ರಹ್ಮ ವಾಯುಗಳಿಬ್ಬರೂ. ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಅಂದರೆ ಮುಕ್ತರಾದ ಮೇಲೂ ಸಹ ಕೋಟಿ ಗುಣಗಳಿಂದ ಕಮ್ಮಿಯೆನಿಸುವರು. ಗರುಡ ಶೇಷ ಇಂದ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಮಾಡದೆ, ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಕೃಪಾಕಟಾಕ್ಷದಿಂದ ಸರ್ವ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಸರ್ವೇಂದ್ರಿಯ ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ನಡೆಯಿಸುವರು. “ ಗರುಡ ಶೇಷಾಮ

ರೇಂದ್ರರ * ಎಂದು ಗರುಡ ಶೇಷರನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಋದ್ರದೇವರನ್ನು ಸಾಟಿನಾಡುವರೋ ಎನೋ ಎಂದು ಶಂಕಿಸಬಾರದು. ಋದ್ರದೇವರೇ ಶೇಷಪದವಿಗೆ ಬರುವವರಾದುದರಿಂದ ಶೇಷದೇವರನ್ನು ಹೇಳಿದಮೇಲೆ ಋದ್ರದೇವರೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿದರೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಅವತಾರಿಕೆ—ಬ್ರಹ್ಮ ವಾಯುಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನೂ, ವಾಯುದೇವರ ವಿಶೇಷವಾದ ಗುಣನಾಮ ಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ ಸಹ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:—

ಪುರುಷ ಬ್ರಹ್ಮಾ ವಿರಿಂಚಿಯು ಮಹಾ

ಮರುತ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಧೃತಿ ಸ್ತೃತಿ

ಗುರುವರ ಮಹಾಧ್ಯಾತ ಬಲ ವಿಜ್ಞಾತ ವಿಖ್ಯಾತ ||

ಗರಳಭುಗ್ಭವ ರೋಗಭೇಷಜ

ಸ್ವರವರಣ ವೇದಸ್ಥ ಜೀವೇ

ತ್ವರ ವಿಭೀಷಣ ವಿಶ್ವಚೇಷ್ಟಕ ವೀತಭಯ ಭೀಮ

||೬||

ವಿರಿಂಚಿಯು=ವಾಸುದೇವನ ದೆಸೆಯಿಂದ ಮಾಯಾದೇವಿಯಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮದೇಹದಿಂದ ಜನಿಸಿದ ರೂಪವು, ಪುರುಷನೆಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳದುದಾಗಿರುವುದು. ಮಹಾ=ಅನಿರುದ್ಧನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನ ದೆಸೆಯಿಂದ ಶಾಂತೀದೇವಿಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಮಹತ್ತತ್ತ್ವಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಬ್ರಹ್ಮರೂಪ, ಬ್ರಹ್ಮಾ=ಪರಮಾತ್ಮನ ನಾಭಿ ಕಮಲದಿಂದ ಜನಿಸಿದ ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮರೂಪ, ಹೀಗೆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ರೂಪನಾಮಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ ವಾಯುದೇವರ ರೂಪನಾಮಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ ವಾಯುದೇವರ ರೂಪನಾಮಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.—ಮರುತ-೪ ಮರುದ್ಗುಣದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ರೂಪ, ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣ=ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಪ್ರಾಣಭೂತರು, ಧೃತಿ=ಸಮರಹಿತವಾದ ಧೈರ್ಯ ಉಳ್ಳವರು. ಸ್ತೃತಿ=ಉಪಮಾನ ರಹಿತವಾದ ಜ್ಞಾಪಕಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವರು, ಗುರುವರ-ಗುರುಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮರೆನಿಸುವರು, ಮಹಾಧ್ಯಾತ = ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಅಧಿಕವಾಗಿ ಧ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಮಹಾಧ್ಯಾತನೆಂದು ಹೆಸರು. ಅವತಾರ ತ್ರಯಗಳಲ್ಲೂ ಮೂಲರೂಪದಲ್ಲೂ ಸಹ ಒಂದೇ ವಿಧವಾದ ಬಲ ಉಳ್ಳವರಾದುದರಿಂದ ಬಲ ಎಂದು ಹೆಸರು. ವಿಜ್ಞಾತ = ವಿಶೇಷವಾದ ಜ್ಞಾನ ಉಳ್ಳವರು ಭಗವತ್ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಗುರುತಾದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ

ತಿಳಿದವರೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ವಿಖ್ಯಾತ=ಲೋಕದಲ್ಲೂ ಪ್ರಖ್ಯಾತರಾದವರು, ಗ೦ಕಭುಕ್ - ವಿಷವನ್ನಂಡವರು, ಭವರೋಗಭೇಜ = ಸಂಸಾರವೆಂಬ ರೋಗಕ್ಕೆ ಔಷಧಪ್ರಾಯರು, ವೇದಧ=ವೇದದಲ್ಲಿರುವ, ಸ್ವರವರಣ-ಸ್ವರವರ್ಣ ಅಂದರೆ ಅಕ್ಷರಗಳು ಇವುಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳು, ಅಥವಾ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಎರಡನೆಯವರಾಗಿ ವೇದಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸ್ವರಾಕ್ಷರ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರು, ಜೀವೇಶ್ವರ=ಜೀವೋತ್ತಮರು, ವಿಭೀಷಣ=ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ ಭಯವನ್ನಂಟುಮಾಡುವವರು; ಅಥವಾ ಜೀವೇಶ್ವರ, ವಿಭೀಷಣ=ಜೀವನೇ ಈಶ್ವರನೆಂಬುವರಿಗೆ ಭಯಂಕರರು, ವಿಶ್ವಚೇಷ್ಟಕ-ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಚಲನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವವರು, ವೀತಭಯ=ಭಯಹೀನರಾದವರು, ಭೀಮ=ಭಗವದ್ವೀಷಿಗಳಿಗೆ ಭಯಂಕರರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಸುಹಾಭಾರತ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯ ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ “ ವ್ಯೃಥಸ್ತ ಕುರ್ಧಾ ಭಗವಾ ಸವಿಕೋ ಮಾಯಾಂ ಶ್ರಿಯಂ ಸೃಷ್ಟಿವಿಧಿತ್ರಯಾಂ || ೧೦|| ಪೇಣ ವೂರ್ವೇಣ ವಾಸುದೇವ ನಮ್ನಾ ವಿರಿಂಚಂ ಸುಷು ವೇಚಸಾತಃ ||೯|| ಸಂಕರ್ಷಣಾಚ್ಚಾಪಿ ಜಯಾತನೂಜೋ ಬಭೂವ ಸಾಕ್ಷಾದ್ಭಲ ಸಂವಿದಾತ್ಮಾ || ವಾಯುರ್ಯ ವವಾಥ ವಿರಿಂಚನಾಮಾ ಭವಿಷ್ಯ ಅಧ್ಯೋನ ಪರಿಸ್ತತೋಹಿ ||೧೦|| ಸೂತ್ರಂ ಸ ವಾಯುಃ ಪುರಷೋ ವಿರಂಚಃ ” ಇದರ ಅರ್ಥ.—ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನು, ವಾಸುದೇವ, ಸಂಕರ್ಷಣ, ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ, ಅನಿರುದ್ಧನೆಂಬ ರೂಪಗಳನ್ನು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ರಿಸಿ ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಮೊದಲನೆಯದಾದ ವಾಸುದೇವ ರೂಪದಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರ ಮೊದಲನೆಯ ರೂಪವಾದ ಮಾಯಾದೇವಿಯನ್ನ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದನು. ಆ ಮಾಯಾದೇವಿಯರು ವಾಸುದೇವನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನ ದೆಸೆಯಿಂದ ವಿರಿಂಚನನ್ನು ಪಡೆದರು. ||೯|| ಬಲ ಜ್ಞಾನಾತ್ಮಕರಾದ ವಾಯುದೇವರು ಸಂಕರ್ಷಣನ ದೆಸೆಯಿಂದ ಜಯಾದೇವಿಯರ ಕುಮಾರರಾಗಿ ಜನಿಸಿದರು. ಈ ವಾಯುದೇವರೇ ಮುಂದಿನ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ವಿರಿಂಚ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ವಾಸುದೇವನ ದೆಸೆಯಿಂದ ಮಾಯಾದೇವಿಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಕುಮಾರರಾಗಿ ಜನಿಸುವರು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ದೇವತೆಗಳ ಪೈಕಿ ಇವರಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮರಾದವರು ಮತ್ತಾರಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಸಂಕರ್ಷಣನು ಸ್ಥಿತಿಯು

ಜಯಾದೇವಿಯಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸಿದ ರೂಪಕ್ಕೆ ಸೂತ್ರಯೆಂದು ಹೆಸರು. ಮೂ
ಯಾದೇವಿಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ವಿರಿಂಚನೇ ಪುರುಷ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಈ
ಪುರುಷರೂಪವೇ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನ ರೂಪವು. ಅನಿರುದ್ಧನ
ದೇಶೆಯಿಂದ ಶಾಂತೀದೇವಿಯಲ್ಲಿ ಇದೇ ವಿರಂಜನಾಮುಕ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರೇ
ಮಹತತ್ತ್ವಾಭಿಮಾನಿಯಾಗಿ ಸ್ಥೂಲದೇಹದಿಂದ ಜನಿಸಿರುವರು. ಆದ್ದರಿಂದ
ಮಹಾಕ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಪರಮಾತ್ಮನ ನಾಭಿಕಮಲದ ದೇಶೆಯಿಂದ ನಾ
ಲ್ಮೊಗ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಜನಿಸಿರುವರು. ಹೀಗೆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ನಾಲ್ಕು
ಹೆಸರುಗಳು, ೪ ರೂಪಗಳೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇವರಿಗೆ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ
ಅವತಾರವಿಲ್ಲ, ವಾಯುದೇವರು ಕೇವಲ ಬಲ ಇಷ್ಟಾ ನಾತ್ಮಕರೆಂದು ನಿರ್ಣಯ
ವಾಕ್ಯ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುವುದು. ಅಲ್ಲದೆ, ನಿರ್ಣಯ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ
ದಲ್ಲಿ “ ಭಕ್ತಿ ಜ್ಞಾನಂ ಸಮೈರಾಗ್ಯಂ ಪ್ರಜ್ಞಾ ಮೇಧಾಧೃತಿ ಸ್ಥಿತಿಃ || ಯೋ
ಗಃ ಪ್ರಾಣೋ ಬಲಂಜೈವ ವೃಕ್ಷೋದರ ಇತಿ ಸ್ಮೃತಃ || ೧೪ || ಏತದ್ವಿಶಾತ್ಮ
ತೋವಾಯುಃ ತಸ್ಮಾದ್ಭೀಮಸ್ತದಾತ್ಮಕಃ || ” ಭಕ್ತಿ, ಜ್ಞಾನ, ವೈರಾಗ್ಯ
ಬುದ್ಧಿ, ಜ್ಞಾಪಕಶಕ್ತಿ, ಧೈರ್ಯ, ಯೋಗಪ್ರಾಣ, ಬಲ ಇವು ಹತ್ತು ಭೀಮ
ಸೇನ ಸ್ವರೂಪವು. ಏಕೆಂದರೆ ವಾಯುದೇವರು ಈ ಹತ್ತರ ಸ್ವರೂಪರು,
ಆಗರೇ ಭೀಮಸೇನ ರೂಪರು, ಆದ್ದರಿಂದ ಭೀಮಸೇನದೇವನು ತಥಾತ್ಮ
ಕರೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಮರುತ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಾದಿ ಪದಗಳಿಗೆ ಸದ್ವಾರ್ಥ
ದಲ್ಲಿ ಆರ್ಥಗಳು ಬರಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

ಗರಳಭುಕ್ = ವಿಷವನ್ನಂಡವರೆಂದು ಹೇಳಿದುದು ಯಾವ ಕಾಲದ
ಲ್ಲಿಂದರೆ; ದೇವದೈತ್ಯರು ಶೇರಿ ಭಗವದಾಜ್ಞಾ ಪ್ರಕಾರ ಸಮುದ್ರಮಥನ
ಮಾಡುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಘೋರವಾದ ಹಾಲಹಾಲವೆಂಬ ವಿಷ ಹುಟ್ಟಿತು. ಆಗ
ಭಗವದಾಜ್ಞಾಪ್ರಕಾರ ಆ ವಿಷವನ್ನು ವಾಯುದೇವರು ಪಾನಮಾಡಿರುವರು.
ಇದಕ್ಕೆ ಅಧಾರ ನಿರ್ಣಯ ೧೦ ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ “ ತದಾ ಜಗದ್ಗ್ನಾ
ಸಿವಿಷಂ ಸಮುತ್ಥಿತಂ ತ್ವದಾಜ್ಞಾ ಯಾವಾಯುರಧಾತ್ಮಸ್ಯೇ ನಿಜೇ || ೧೩ || ಕ
ಲೀಃಸ್ವರೂಪಂ ತದತೀವ ದುಸ್ಸಹಂ ವರಾದ್ವಿಧಾತುಃ ಸಕಲೈಶ್ಚ ದುಸ್ಪೃಶಂ
ಕಲೇ ವಿಮಥ್ಯಾಸ್ತ ಬಲಂ ವಿಧಾಯ ದದೌ ಸಕಿಂಚಿದ್ಗಿರಿ
ಶಾ ಯ ವಾ ಯುಃ || ೧೪ || ಸ ತ ಪ್ತಿ ಬೃಕಂ ತ ಗ ತೇನ ತೇನ ನಿ

ಪಾತೀತೋ ಮೂರ್ಛಿತ ಆಶುರುದ್ರಃ || ಹರೇಃ ಕರಸ್ಪರ್ಶ ಬಲಾತ್ಸಸಂಜ್ಞಾ
ಮವಾಪ ನೀಲೋಷ್ಯಗಲಸ್ತದಾಸೀತ್ ||೧೫|| ಅಥತ್ವದಾಜ್ಞಾಂ ಪುರತೋನಿ
ಧಾಯ ನಿಧಾಯ ಪಾತ್ರೇ ತಪನೀಯರೂಪೇ || ಸ್ವಯಂತ್ವನಿರ್ಮುಘ್ಯ ಬಲೋ
ಪಪನ್ನಂ ಪಪೌಸ ವಾಯುಸ್ತದು ತಾಸ್ಯ ಜೀರ್ಣಂ ||೧೬|| ಅತ್ಯಲ್ಪಪಾನಾ
ಜ್ಞ ಬಭೂವ ಶೂಲಾಶಿನಸ್ಯ ಶೀರ್ಷ್ಣೋಷ್ಯಕರಾವಶಿಷ್ಟಂ || ಅಭೂತ್ಕಲಿಪ್ಸ
ವ ಜಗತ್ಪುಷ್ಕರ್ಣಂ ಪೀತ್ವಾ ವಿಕಾರೋನಭೂವವಾಯೋ ||೧೭|| ”

(ವ್ಯಾಸಾನತಾ೨ಕ್ಯಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ದೇವತೆಗಳು ಪ್ರಾರ್ಥನೆ
ಮಾಡುವ ಸಂದರ್ಭ) ಎಲೈ ದೇವಾದಿ ದೇವ ! ದೇವತೆಗಳೂ, ದೈತ್ಯರೂ
ಸಹ ಶ್ರಾಂತರಾಗಿ ಅಮೃತ ಮಥನ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಡಲು ನೀನೊಬ್ಬನೇ
ಮಂದರಾಚಲವನ್ನು ಮಥನಮಾಡುತ್ತಿರಲು ಜಗತ್ತನ್ನೇ ಭಕ್ಷಿಸುವ ವಿಷವು
ಹುಟ್ಟಿತು. ಆಗ ನಿನ್ನ ಅಪ್ಪಣೆಯ ಮೇರಿಗೆ ವಾಯುದೇವರು ಆ ವಿಷವನ್ನು
ಪಾನಮಾಡಲು ಕೈಯ್ಯಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರು. ಆ ವಿಷವು ಕೇವಲಕಲಿ ಸ್ವರೂ
ಪವಾದುದು. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ವರದಿಂದ ಯಾರೂ ಮುಟ್ಟಲೂ ಸಹ ಸಾಧ್ಯ
ವಲ್ಲದೆ, ಯಾರಿಂದಲೂ ಸಹಿಸಲು ಅಶಕ್ಯವಾದುದಾಗಿದ್ದಿತು. ಅಂತಹುದನ್ನು
ವಾಯುದೇವರು ಪಾನಮಾಡುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥಿತರಾಗಿ
ಋದ್ರದೇವರು ಆ ವಿಷವನ್ನು ಪಾನಮಾಡುವೆನೆಂದು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬರಲು, ವಾ
ಯುದೇವರು ಆ ವಿಷದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪವನ್ನು ತಮ್ಮ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡು
ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಕ್ಕಿ ವಿಷದ ಬಲವನ್ನು ಉಡಗಿಸಿ ಋದ್ರದೇವರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟರು.
ಅಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ವಿಷವನ್ನು ಋದ್ರದೇವರು ಪಾನಮಾಡಿದ ಕೂಡಲೇ ಆ ವಿಷ
ವು ಗಂಟಲಲ್ಲಿ ತಗಲಿ ತಕ್ಷಣ ಮೂರ್ಛಿತರಾಗಿ ಕೆಳಗೆ ಬಿದ್ದುಬಿಟ್ಟರು. ತದ
ನಂತರ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಕರದಿಂದ ಸ್ಪರ್ಶಮಾಡಲು ಕರಸ್ಪರ್ಶದ ಬಲ
ದಿಂದ ಋದ್ರದೇವರು ಎಚ್ಚೆತ್ತರು. ಆದರೂ ಅವರ ಕತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಕವ್ವುನಿಂತು
ನೀಲಕಂಠನೆಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿತು. ಅದರಮೇಲೆ ವಾಯುದೇವರು ನಿನ್ನ
ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಭಂಗಾರದ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಆ ವಿಷವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಹಾಕಿ
ಕೊಂಡು, ತಾನು ಆ ವಿಷವನ್ನು ತಿಕ್ಕದೆ ಏನೂ ಮಾಡದೆ ಬಲಪೂರ್ಣವಾ
ದುದನ್ನು ಹಾಗೆಯೇ ಪಾನಮಾಡಿದರು. ಅದು ವಾಯುದೇವರಿಗೆ ಜೀರ್ಣ
ವಾಯಿತು. ಋದ್ರದೇವರು ಅತ್ಯಲ್ಪ ವಿಷವನ್ನು ಪಾನ ಮಾಡಿದುದರಿಂದ

ಅವನಿಗೆ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಶೂಲೆಯು ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನಿಂತುಹೋಯಿತು. ಋದ್ರದೇವರಕೈಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದ ವಿಷವು ಕಲಿ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿ ಸರ್ವ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲೂ ಪೂರ್ಣವಾಯಿತು. ಅಂತಹಾ ವಿಷವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪಾನಮಾಡಿದರೂ ವಾಯುದೇವನಿಗೆ ಯಾವ ವಿಕಾರವೂ ಆಗಲಿಲ್ಲ, ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಆ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ದಾಸರಾಯರು ಗರಳಭುಕ್ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಹೇಳಿರುವರು. ಮಿಕ್ಕ ಋದ್ರಗಳ ಅರ್ಥವು ಪದ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ನೋಡತಕ್ಕದ್ದು.

ಅನಿಲಸಿ ತಿ ವೈರಾಗ್ಯನಿಧಿ ರೋ
ಚನ ವಿಮುಕ್ತಿಗಾನಂದ ದಶಮತಿ
ಅನಮಿಷೇಶಾನಿದ್ರ ಶುಚಿಸತ್ವಾತ್ಮಕ ಶರೀರ ||
ಅಣುಮಹದ್ರೂಪಾತ್ಮಕಾಮೃತ
ಹನುಮದಾದ್ಯವತಾರ ಪದ್ಮಾ
ಸನಪದವಿ ಸಂಪ್ರಾಪ್ತಪರಿಸರ ಅಖಣಾತ್ಮಸಮ ||೨||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಅನಿಲ-ವಾಯುದೇವರು, ಸ್ಥಿತಿ-ಏಕರೀತಿಯಾದ ಬಲ ಜ್ಞಾನಾದಿಗಳು ಉಳ್ಳವರು, ವೈರಾಗ್ಯನಿಧಿ, ರೋಚನ-ವಾಯುದೇವರ ರೂಪಾಂತರ, ಇವರು ಎರಡನೆಯ ಸ್ವಾರೋಚಿಷ ಮನ್ವಂತರದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರ ಪಟ್ಟವನ್ನು ಆಳಿದವರು, ವಿಮುಕ್ತಿಗೆ=ಭಗವದಾಜ್ಞಾಪ್ರಕಾರ ಮುಕ್ತಿ ಕೊಡುವವರು. ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರಾಗಿ ಅವತಾರ ಮಾಡಿ, ಅನಂದದಶಮತಿ=ಅನಂದತೀರ್ಥರೆಂತಲೂ, ದಶಮತಿ ತೀರ್ಥರು=ಅಥವಾ ಪೂರ್ಣಪ್ರಜ್ಞಾಚಾರ್ಯರೆಂತಲೂ ಹೆಸರನ್ನು ಪಡೆದವರು, ಅನಿಮಿಷೇಶ=ದೇವೋತ್ತಮರು, ಅನಿದ್ರ=ನಿದ್ರೆಯನ್ನು ಜಯಿಸಿದವರು; ಶುಚಿಸತ್ವಾತ್ಮಕಶರೀರ = ವಿಶುದ್ಧವಾದ ಸತ್ವ ಸ್ವರೂಪ ಉಳ್ಳವರು, ಅಣುಮಹದ್ರೂಪಾತ್ಮಕ=ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ರೂಪವನ್ನೂ ಅತಿ ಸ್ಥೂಲ ರೂಪವನ್ನೂ ಸಹ ಧರಿಸಲು ಯೋಗ್ಯನಾದ ಸ್ವಭಾವ ಉಳ್ಳವರು. ಅಮೃತ=ಭೋಜನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪಂಚಪ್ರಾಣಾಹುತಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲೂ ಭೋಜನಾನಂತರದಲ್ಲೂ ಸಹ ಅಮೃತ ಅಂದರೆ ನೀರಿನ ರೂಪದಿಂದ ಅನ್ನಕ್ಕೆ ಅವರಣ ರೂಪದಿಂದ ಇರುವ ರೂಪವು. ಹನುಮದಾದ್ಯವತಾರ=ಹನುಮದ್ಭೀಮ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರೆಂಬ ಮೂರು ಅವತಾರವನ್ನು ತ್ರೇತಾದ್ವಾಪರ, ಕಲಿಯುಗಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದವರು. ಸಂಪ್ರಾಪ್ತ-

ಹೊಂದಲ್ಪಡುವ, ಪದ್ಮಾಸನಪದವಿ-ಬ್ರಹ್ಮಪಟ್ಟವುಳ್ಳವರು, ಅಖಣಾತ್ಮಕನು-ಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮವಾದ ಒರೆಗೆಲ್ಲಿನಂತೆ ಇರುವವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ. -ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಗಾಳಿಗೆ ಅನಿಲ ಎಂದು ಹೆಸರು. ವಾಯುದೇವರು ಆ ರೂಪವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅನಿಲನೆಂದು ವಾಯುದೇವರಿಗೂ ಹೆಸರು. ರೋಚನನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ವಾಯುದೇವರು ಇಂದ್ರಪಟ್ಟವನನ್ನು ಆಳಿರುವರು. ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರ ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯ ೨೭ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ 'ಸ್ವಾರೋಚಿಷೋಮನುರ್ನಾಮ ದ್ವಿತೀಯೋಗ್ನೇಃಸುತೋ ಮಹಾ' || ಋಷಿರ್ವೇದಶಿರಾನಾಮತುಷಿತಾ ತಸ್ಯ ಪತ್ನ್ಯಭೂತ್ ||೧|| ತಸ್ಯಾಂರೋಚನ ನಾಮ ಸೀ ಜ್ಯೇಷ್ಠ ಇಂದ್ರಶ್ಚ ಸೇಭವತ್ || ಯಃಪುರಾ ಸೂತ್ರನಾಮಾಸೀತ್ಸ ಏವಾಯ ಮಿಹಾಭವತ್ ||೨|| ಎರಡನೆಯ ಮನು ಸ್ವಾರೋಚಿಷನೆಂದು ಅಗ್ನಿಯ ಮಗನು. ಆ ಮನ್ವಂತರದಲ್ಲಿ ವೇದಶಿಸ್ತೆಂಬ ಒಬ್ಬ ಋಷಿಯಿದ್ದನು. ಆತನ ಹೆಂಡತಿಯು ತ.ಷಿತೆಯೆಂದು, ಆಕೆಯ ಜ್ಯೇಷ್ಠ ಕುಮಾರನು ರೋಚನನು. ಆತನೇ ಆ ಮನ್ವಂತರದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನಾಗಿದ್ದನು. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಸಂಕರ್ಷಣನ ದೆಶೆಯಿಂದ ಜಯಾದೇವಿಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ್ದ ಸೂತ್ರನಾಮಕ ವಾಯುದೇವರೇ ಈಗ ರೋಚನನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಜನಿಸಿರುವರೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದಲ್ಲದೆ ಭಾರತದಲ್ಲೂ ಪಾಂಡವರು ೫ ಮಂದಿಗಳೂ ೫ ಮನ್ವಂತರಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರರಾಗಿದ್ದವರೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಮಹಾಭಾರತ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯ ಅಧ್ಯಾಯ ೧೮ರಲ್ಲಿ " ಉದ್ಭವಹ ಗಿರಿಂತಂತುದದರ್ಶಾತ್ರಚ ತಾ ಸುರಾ ಪೂರ್ವೇಂದ್ರಾ ಮಾರುತವೃಷನಾಸತ್ಯಾಂಶ್ಚ ತುರಸ್ಥಿತಾ ||೧೪|| ಮಾನುಷೇಷ್ವನತಾರಾಯ ಮಂತ್ರಂರಹಸಿಕುರ್ವತಃ || " ದೇವೇಂದ್ರನು ರುದ್ರದೇವರ ಶಾಪದಿಂದ ಅವರು ಹೇಳಿದ ಪರ್ವತ ದ್ವಾರಕ್ಕೆ ಮುಚ್ಚಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದ ಕಲ್ಲನ್ನು ಕಿತ್ತಿದನು. ಆ ಗುಹೆಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವದ ಮನ್ವಂತರಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರರಾಗಿದ್ದ ವಾಯುದೇವರು ಯದುಧರ್ಮ, ನಾಸತ್ಯ ದಪ್ರರೆಂಬ ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳೇರ್ವರು ಇವರು ನಾಲ್ಕುಮಂದಿ ದೇವತೆಗಳೂ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಅವತಾರ ಮಾಡುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆಲೋಚಿಸುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಕಂಡನೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವಾಯುದೇವರು ಇಂದ್ರರಾಗಿದ್ದರೆಂದು ಸ್ಪ

ಷ್ಟಗುವುದು. ಆದರೆ ಭಾಗವತ ಅಷ್ಟಮಸ್ಕಂಧ ನೊದಲನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ
 'ಧ್ವಲ್ಲಿ' ಸ್ವಾರೋಚಿಷೋದ್ವಿತೀಯಸ್ತು ಮನಃರಗ್ನೇಸ್ಸುತೋ ಭವತ್ || ತತ್ರೇಂ
 ದ್ರೋ ರೋಚನ ಸ್ವಾಸ್ವೀದ್ಧೇವಾಶ್ಚ ತುಷಿತಾದಯಃ || ೨ || ಋಷೇಸ್ತುನೇ
 ೧ ಶಿರಸಸ್ತುಷಿತಾನಾಮ ಪುತ್ಸ್ಯಧೂತ್ || ತಸ್ಯಾಂಜಜ್ಞೇತತೋ ದೇವೋ
 ವಿಭರಿತೈಭಿವಶೃತಃ || ೨ || ಸ್ವಾರೋಚನೇಂಬ ಅಗ್ನಿ ಕುಮಾರನು ಎರಡ
 ನೆಯ ಮನು. ಆಗ ರೋಚನನು ಇಂದ್ರನಾಗಿದ್ದನು. ದೇವತೆಗಳು ಅಂದರೆ
 ತುಷಿತ ನೊದಲಾದವರು, ನೇದ ಶಿರಸ್ಸೆಂಬ ಋಷಿಗಳಿಗೆ ತುಷಿತೆಯೆಂಬ
 ಹೆಂಡತಿಯಿದ್ದಳು. ಆಕೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ವಿಭು ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ
 ಅವತರಿಸಿದನೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯದಲ್ಲಿ ರೋಚನನು, ನೇದ
 ಶಿರಸ್ಸೆಂಬ ಋಷಿಗಳ ದೆಶೆಯಿಂದ ತುಷಿತೆಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದವನೆಂದು ಹೇಳಿದರು

ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ ರೋಚನನ ತಂದೆತಾಯಿಗಳ ಹೆಸರನ್ನು ಹೇಳಿದ ನೇದ
 ಶಿರಸ್ಸೇ ವಿಭನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನ ತಂದೆ, ತುಷಿತೆಯು ತಾಯಿಯೆಂದು
 ಹೇಳಿರುವರು, ಹೀಗೆ ವಿಷ್ಣು ರಹಸ್ಯಕ್ಕೂ ಭಾಗವತಕ್ಕೂ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತ
 ದೆಯೆಂದರೆ ವಿಷ್ಣು ರಹಸ್ಯದ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಈ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರವಾಗುವುದು
 ಹೇಗೆಂದರೆ—ಈ ಮೇಲೆ ಉದಾಹರಿಸಿದ ವಿಷ್ಣು ರಹಸ್ಯದ ೨೭ನೆಯ ಅಧ್ಯಾ
 ಯದ ೩ನೆಯ ಶ್ಲೋಕ “ತಸ್ಮಾದನಂತರಂಚಾಹನುವತೀರ್ಣೋ ವಿಭುಃ ಸ್ವ
 ಯಂ | ಉಪೇಂದ್ರ ಇತಿ ತೇನಾಹಂ ವಿಶೃತೋ ವಿದುಷಾಂ ಮುಖೇ || ೩ ||
 ನೇದಶಿರಸ್ಸೆಂಬ ಋಷಿಯ ಪತ್ನಿಯಾದ ತುಷಿತೆಯಲ್ಲಿ ಜೀಷ್ಠ ಕುಮಾರನು
 ರೋಚನನು ಅವನು ಜನಿಸಿದ ಮೇಲೆ ನಾನು ವಿಭು ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಆ
 ಕೆಯಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸಿದೆನು. ಆದ್ದರಿಂದ ನನ್ನನ್ನು ಉಪೇಂದ್ರನೆಂದು ವಿದ್ವಾಂ
 ಸರು ಕರೆಯುವರೆಂದು ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ಹೇಳಿರುವರು.

ಈ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ನೇದಶಿರಸ್ಸೆಂಬ ಋಷಿಗಳ ಜ್ಯೇಷ್ಠ ಕುಮಾರನು
 ರೋಚನನು, ಎರಡನೆಯ ಕುಮಾರನು ವಿಭನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನೆಂದು ಸಿ
 ದ್ಧವಾಗುವುದರಿಂದ ಭಾಗವತ ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯಗಳ ವಿರೋಧವು ಪರಿಹಾರವಾ
 ಯಿತೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ವಿಮುಕ್ತಿಗೇದರೆ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡುವವರೆಂ
 ದರ್ಥ. “ವಿಷ್ಣುರ್ಹಿ ದಾತಾ ನೋಕ್ಷಸ್ಯ ವಾಯುಸ್ತು ತದನುಜ್ಞಯಾ || ೨೦ ||
 ಬ ನಿರ್ಣಯ ವಾಕ್ಯಾನುಸಾರ ನೋಕ್ಷವನ್ನು ಕೊಡುವವನು ಪರಮಾತ್ಮನೇ

ಅದರೂ ಭಗವದಾಜ್ಞಾ ಪ್ರಕಾರ ವಾಯುದೇವರು ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡುವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ದಾಸರಾಯರು ವಿಮುಕ್ತಿಗೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಶುಚಿಸ್ವರಾತ್ಮಕಶರೀರ ಎಂಬುವುದಕ್ಕೆ “ವಿಶುದ್ಧ ಸತ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಚ್ಯಂ” ವಿಶುದ್ಧವಾದ ಸತ್ಯ ಸ್ವರೂಪವು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರದೆಂದು ಭಾಗವತ ದಶಮ ತಾತ್ಪರ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದೇ ಆಧಾರವು. ಅಮೃತ - ಭೋಜನಕ್ಕೆ ಕೊಡುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ “ಅಮೃತ ಉಪಸ್ತರಣಮಸಿ ಸ್ವಾಹಾ ಎಂತಲೂ ವಿಳುವಾಗ ಅಮೃತಾಪಿ ಧಾನಮಸಿ ಎಂದು ಹೇಳುವ ಮಂತ್ರವೇ ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವು. ಎಲೈ ಅಮೃತ! ಅಮೃತರೂಪಿಯಾದ ವಾಯುದೇವ! ನಾನು ಭೋಜನ ಮಾಡುವ ಅನ್ನಕ್ಕೆ ಹಾಸಿಗೆಯಂತೆ ಇರು. ಎಂದು ಮೊಗಲನೆಯ ಮಂತ್ರಾರ್ಥ, ಕೊನೆಯ ಮಂತ್ರಾರ್ಥವು ಎಲೈಅಮೃತ! ನಾನು ಭಂಜಿಸಿದ ಅನ್ನಕ್ಕೆ ಹೊದಿಕೆಯಂತೆ ಇರು ಎಂದು ಇದರಿಂದ ಅಮೃತ ಎಂದು ವಾಯುದೇವರ ಹೆಸರಿಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಆಖಣಾಶ್ವಸಮ ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವು ಭಾಗವತ ಏಕಾದಶಸ್ಕಂಧ ತಾತ್ಪರ್ಯ “ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ನಾಸುರಾವೇಶೋ ಆಖಣಾಶ್ವಸಮೋಹಿಸಃ” || ಪ್ರಾಣದೇವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅಸುರಾವೇಶವಿಲ್ಲವು. ಅವರು ಭಗವತ್ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತಿಮಾಡಿ ಕೊಡುವವನಾದಲ್ಲಿ, ಭಂಗಾರದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಿಮಾಡುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಒರೆಗಲ್ಲು ಹೇಗೋ ಹಾಗೆಯೇ ವಾಯುದೇವರು ಒರೆಗಲ್ಲಿಗೆ ಮರಾಗಿರುವರೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಅದೇ ಆರ್ಥವನ್ನೇ ದಾಸರಾಯರು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಮಾತರಿತ್ವ ಬ್ರಹ್ಮರು ಜಗ

ನ್ಮಾತೆ ಗರ್ಭಮಾಧೀನರನಿಹರು

ಶ್ರೀತರುಣಿ ವಲ್ಲಭನುಯಾರ್ವರೊಳಾವ ಕಾಲದಲಿ |

ನೀತ ಭಕ್ತಿ ಜ್ಞಾನ ಬಲ ರೂ

ಪಾತಿತಯದಿಂದಿದ್ದು -ಚೇತನಾ

ಚೇತನಗಳೊಳು ವ್ಯಾಪ್ತರೆನಿಸುವ ತತ್ತ ದಾಹ್ಯಯದಿ ||೩||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಮಾತರಿತ್ವ ಬ್ರಹ್ಮರು = ವಾಯುದೇವರು. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ಜಗನ್ಮಾತೆಗೆ-ಜಗತ್ತಿಗೆತಾಯಿಯಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಿಗೆ, ಅಧಮ= ಕೋಟಿ ಗುಣಗಳಿಂದ ಕಮ್ಮಿಯೆಂತಲೂ, ಅಧೀನರು=ಅಕೆಯ ಅಧೀನದಲ್ಲಿ

ರುವನರೆಂತಲೂ ಎನಿಸರು=ಪ್ರಖ್ಯಾತರಾಗಿರುವರು ಶೀತರುಣವಲ್ಲಭನು=
 ಶೀತಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರೆಂಬ ತರುಣಿಯರಿಗೆ ಪತಿಯಾದ ಶೀತರಮಾತ್ಮನು,
 ಅವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲೂ, ಈರ್ಪರೊಳಗೆ=ಇವರಿಬ್ಬರಾದ ಬ್ರಹ್ಮವಾ
 ಯುಗಳಲ್ಲಿ ನೀತ=ಸ್ಥಿರವಾದ, ಭಕ್ತಿ, ಜ್ಞಾನ, ಬಲರೂಪಾತಿಶಯದಿಂದ=
 ಅತಿಶಯವಾದ ಭಕ್ತಿ ಜ್ಞಾನ ಬಲರೂಪದಿಂದ ಇದ್ದು, ಚೇತನ-ನರ, ಪಶು
 ಪಕ್ಷಿ ವೃಕ್ಷಾದಿಗಳಲ್ಲೂ, ಅಚೇತನಗಳೊಳು=ಜಡವಾದ ಬೆಟ್ಟ ನೀರು ಮೊದ
 ಲಾದವುಗಳಲ್ಲೂ, ತತ್ತ್ವದಾಹ್ವಯದಿ-ಆಯಾ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ, ವ್ಯಾಪ್ತರು=
 ಈ ಬ್ರಹ್ಮವಾಯುಗಳೇರ್ವರೂ ವ್ಯಾಪ್ತರಾಗಿರುವೆವು. ಎನಿಸುವ=ಎಂದು
 ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಇವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡಿಸುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ — ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಬ್ರಹ್ಮವಾಯುಗಳಿಬ್ಬ
 ರೂ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಕಿಂತಲೂ ಕೊಂಟಿಗುಣಾಧನರು. ಮತ್ತು ಅವರ
 ಅಭೀನದಲ್ಲೇ ಇರುವವರು. ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ಶೀತರಮಾತ್ಮನು ಸರ್ವ
 ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಏಕಪ್ರಕಾರವಾದ, ಭಕ್ತಿ ಜ್ಞಾನ ಬಲಗಳಲ್ಲಿ ಮಿಕ್ಕ ರುದ್ರಾದಿ
 ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಅತಿಶಯವಾದ ಭಕ್ತಿ ಜ್ಞಾನ ಬಲರೂಪದಿಂದ
 ಇವರಿಬ್ಬರಲ್ಲೂ ಇದ್ದು ಚೇತನಾಚೇತನಾತ್ಮಕವಾದ ಈ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಸರ್ವ
 ತ್ರ ಆಯಾ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಸಿ ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಪರ
 ಮಾತ್ಮನಂತೆ ಸರ್ವತ್ರವ್ಯಾಪ್ತರೆಂದು ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡಿಸುವನು. “ಸಂ
 ಪೂರ್ಣಾನುಗ್ರಹಾದ್ವಿಷ್ಣೋಃ ವಾಯುಃ ಪೂರ್ಣಗುಣಾತ್ಮಕಃ” ಎಂಬ ಏಕಾ
 ದಶ ತಾತ್ಪರ್ಯಾನುಸಾರ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸಂಪೂರ್ಣಾನುಗ್ರಹಬಲದಿಂದಲೇ
 ಇವರಿಬ್ಬರೂ ವ್ಯಾಪ್ತರಾದ ಸಂಪೂರ್ಣ ಗುಣ ಸ್ವರೂಪರೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಅವತಾರಿಕೆ.— ಸರಸ್ವತೀ ಭಾರತಿಯರ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಎರಡು
 ಪದ್ಯಗಳಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾ ಸರಸ್ವತೀ ದೇವಿಯರ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಸರಸ್ವತಿ
 ಎಂಬ ಪದ್ಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ :—

ಸರಸ್ವತೀ ವೇದಾತ್ಮಿಕಾಭುಜಿ
 ನರಹರೀ ಗುರುಭಕ್ತಿ ಪ್ರಾಹ್ಮೀ
 ಪರಮ ಸುಖ ಬಲ ಪೂರ್ಣ ಶ್ರವಾಪ್ರೀತಿ ಗಾಯತ್ರೀ |
 ಗರುಡ ಶೇಷರಜನಿನಿ ಶ್ರೀ ಸಂ

ಕರುಷಣನ ಜಯಾತನುಜವಾಣೀ

ಕರಣನೀಯಾಮಕ ಚತುರ್ದಶಭುವನ ಸನ್ಮಾನ್ಯೆ ||೯||

ಸದ್ವಾರ್ಥ.—ಸರಸ್ವತೀ, ವೇದಾತ್ಮಿಕಾ-ಸಕಲ ವೇದಗಳಿಗೂ ಅಭಿಮಾನಿಯು, ಭುಜಿ-ಸರ್ವಭೋಗಗಳನ್ನೂ ಭಗವತ್ತೀತಿಯಾಗಲೆಂದು ಭುಜಿಸುತ್ತಿರುವವರು, ನರಹರಿ=ನರಸಿಂಹ ನಾಮದಿಂದ ಅವತರಿಸಿದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲೂ. ಗುರು-ಪತಿಯಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವನಲ್ಲೂ, ಭಕ್ತಿ=ಭಕ್ತಿಯುಳ್ಳವರು. ಬ್ರಾಹ್ಮೀ=ಬ್ರಹ್ಮ ಪತ್ನಿಯಾದವರು, ಪರಮ ಸುಖ ಬಲಪೂರ್ಣ=ಪರಮಾನಂದ, ಬಲ ಇವುಗಳಿಂದ ಪೂರ್ಣರಾಗಿರುವವರು, ಶ್ರದ್ಧಾ=ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನ ದೇಶಿಯಿಂದ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ರೂಪವು. ಗಾಯತ್ರೀ=ಸರಸ್ವತೀ ದೇವಿಯರ ರೂಪಾಂತರವು. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರೀತ್ಯಾಸ್ಪದವಾದ ಸಾವಿತ್ರೀ ಎಂಬ ರೂಪಾಂತರವು. ಗರುಡ ಶೇಷರ ಜನನಿ=ಸರಸ್ವತೀ ಭಾರತೀ ಎಂಬೀವರ ನಾಮಾಂತರವಾದ ಪ್ರಕೃತಿ:ಶ್ರದ್ಧಾ ಎಂಬಿಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಗರುಡ ಶೇಷರು ಹುಟ್ಟಿರುವರು, ಆದ್ದರಿಂದ ಗರುಡ ಶೇಷರ ತಾಯಿಯೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು ಶ್ರೀಸಂಕರ್ಷಣ ಜಯಾತನುಜವಾಣೀ=ಸಂಕರ್ಷಣ ನಾಮಕಪರಮಾತ್ಮನದೇಶಿಯಿಂದ ಜಯಾ ಸೇವಿಯರಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಸೂತ್ರನಾಮಕ ವಾಯು ದೇವರಿಗೆ ವಾಕ್ಯರೂಪರಾಗಿರುವವರು, ಕರಣ ನಿಯಾಮಕ-ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯ ಮನಸ್ಸು ನೊದಲಾದ ಇಂದ್ರಿಯ ಪತಿಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಕರು. ಚತುರ್ದಶಭುವನಸನ್ಮಾನ್ಯೆ=೧೪ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸಕಲ ಜನರಿಂದಲೂ ಬಹುಮಾನವನ್ನು ಹೊಂದುವವರು (ಪೂಜ್ಯರು).

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಸರಸ್ವತೀದೇವಿಯರು ಸರ್ವ ವೇದಗಳಿಗೂ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದುದರಿಂದ ವೇದಾತ್ಮಿಕಾ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಗರುಡ ಪುರಾಣ ಬ್ರಹ್ಮಕಾಂಡದ “ಸರ್ವವೇದಾಭಿಮಾನಿ ತ್ವಾತ್ಸರ್ವ ವೇದಾತ್ಮಿಕಾ ಸ್ತೃತಾ” ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವು. ಅದೇ ಗರುಡ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ “ಭುಂಜ್ಯತೇ ಸರ್ವ ಭೋಗಾಂಸು ವಿಷ್ಣು ಪ್ರೀತ್ಯರ್ಥ ಮೇವಚ|| ಆತಸ್ತು ಭಾರತೀಜ್ಞೇಯಾ ಭುಜಿಸಂಜ್ಞಾ ಖಗೋತ್ತಮ” ಎಲೈ ಪಕ್ಷಿಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಗರುಡನೇ, ಸರ್ವ ಭೋಗಗಳನ್ನು ಶ್ರೀವಿಷ್ಣು ಪ್ರೀತ್ಯರ್ಥವಾಗಿಯೇ ಭುಂಜಿಸುವುದರಿಂದ ಶ್ರೀ ಭಾರತೀದೇವಿಗೆ ಭುಜಿಯೆಂದು ಹೆಸರು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು.

ಪತ್ಯಂತರ್ಗತ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಹೊರತು ಮತ್ತೊಬ್ಬರನ್ನು ಚಿಂತಿಸದೇ ಪತ್ಯಂತರ್ಗತ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ದೃಢವಾದ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ನರಹರಿಗುರು ಭಕ್ತಿಯೆಂದು ಹೆಸರು. ಬ್ರಹ್ಮಸತಿಯಾದುದರಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮೀ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಪೂರ್ಣಾನಂದ ಸ್ವರೂಪರು ಪೂರ್ಣ ಬಲ ಉಳ್ಳವರು ಶ್ರದ್ಧಾಂಬ ಹೆಸರು ಭಾರತೀ ದೇವಿಯೆಂದಾದರೂ ಸರಸ್ವತೀ ದೇವಿಯಿರಿದೂ ಅದೇ ಹೆಸರಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರದ್ಧೆಯೆಂದು ಹೆಸರು. ಮುಖ್ಯಾಂತಾನ್ವಿನಿಯ ಮಾರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ “ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನತಶ್ಚಾಥಕೃತೌಪ್ರೀಯೌದ್ವೇ||ಪ್ರಜಜ್ಞ ತುರ್ಯಮುಳೇ ತತ್ರಪೂರ್ವಾಪ್ರಧಾನಸಂಜ್ಞಾ ಪ್ರಕೃತಿರ್ಜನಿತ್ರೀ||೧೧||ಶ್ರದ್ಧಾ ದ್ವಿತೀಯಾಥ ತಯೋಶ್ಚ ಯೋಗೋ ಬಭೂವ ಪುಂಸೈವಚಸೂತ್ರನಾಮ್ನಾ||ಹರೇರ್ನಿಯೋಗಾದಥಸಂಪ್ರಸೂತೌಶೇಷಃ ಸುಪರ್ಣಶ್ಚತಯೋಃ ಸಹೈವ” ||೧೨|| ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನದೇಶಿಯಿಂದ ಕೃತೀದೇವಿಯರಲ್ಲಿ ಅವಳಿ ಜನಳಿಗಳಾಗಿ ಇಬ್ಬರು ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳು ಹುಟ್ಟಿದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಆಕೆಯು ಪ್ರಧಾನಾ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣರಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಎರಡನೆಯ ಆಕೆಯು ಶ್ರದ್ಧಾದೇವಿಯು ಇವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಪುರುಷನಾಮಕ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಂದಲೂ, ಸೂತ್ರನಾಮಕ ವಾಯುದೇವರಿಂದಲೂ ಸಂಬಂಧವಾದವು. ಅಂದರೆ ಪ್ರಧಾನ ನಾಮಕರಾದ ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರೂ, ಶ್ರದ್ಧಾದೇವಿಯರಿಗೆ ವಾಯುದೇವರೂ ಪತಿಗಳಾದರೆಂದರ್ಥ. ಇವರಿಬ್ಬರ ದೇಶಿಯಿಂದ ಆ ಇಬ್ಬರು ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ಶೇಷನೂ, ಗರುಡನೂ ಹುಟ್ಟಿದರು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಹೀಗೆ ಶ್ರದ್ಧಾದೇವಿಯರು ವಾಯುದೇವರ ಪತ್ನಿಯಾದ ಭಾರತೀದೇವಿಯರ ಹೆಸರಾದರೂ ಸರಸ್ವತೀದೇವಿಯಿರಿದೂ ಅದೇ ಹೆಸರುಂಟೆಂದು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ದಾಸರಾಯರು ಸರಸ್ವತೀದೇವಿಯರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನು ಸೇರಿಸಿದರು. ಇದೇ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಗರುಡ ಶೇಷರ ಜನನಿಯೆಂಬುವುದಕ್ಕೂ ಅರ್ಥ ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಪತಿಗೂ ಲೋಕದಲ್ಲಿನ ಸರ್ವರಿಗೂ ವಾಗ್ರಾಪರಾಗಿ ಪ್ರೀತ್ಯಾಸ್ಪದರಾದುದರಿಂದ ಪ್ರೀತಿಯೆಂದು ಹೆಸರು. ಸರಸ್ವತಿಯರಿಗೆ ಮೂರು ರೂಪಗಳೆಂದು ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯ 16ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ “ಅಥಾಫಚಯುಪಾಪನ್ಯಾ ಪ್ರಕೃತಿ ಸ್ತ್ರೀವಿಧಾಭವತ್ ಸತ್ವಾದಿ ಗುಣಯೋಗೇನ ಗಾಯತ್ರೀಚ ಸರ

ಸ್ವತಃ || ಕಾವ್ಯೋತ್ತಿ ಗತಾ ಸ್ವೀಕಾರ ಬಹುಮಾನವಾಕ್ಯೇತ || ೧೭ ||
 ಅದರವೇಲೆ ಪ್ರಕಾಶಿಯೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮವೇನು ಪಡೆಯು ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಕೂಂ
 ದಿ ಸತ್ತ್ವ ರಜ ತ್ವಣೋಗುಣಗಳಿಂದ ಮೂರು ರೂಪಗಳನ್ನು ವಹಿಸಿ
 ದಳು. ಆ ರೂಪಗಳ ಹೆಸರು. ಗಾಢತೀ, ಸರಸ್ವತೀ, ಕಾವ್ಯ
 ಎಂದು. ಇವರು ಮೂವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ವೇದಾರ್ಥದಾನ ಮಾಡಿ
 ದರೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಈ ಆಧಾರದಮೇಲೆ ಗಾಯತ್ರಿಯೆಂದು ಸರಸ್ವತೀ
 ದೇವಿಯರ ರೂಪಾಂತರವೆಂಬ ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಶ್ರೀಸಂಕರ್ಷಣಚಾರ್ಯ
 ಮಹಾಶಯರು ಒಂದೇ ಪದಮಾಡಬೇಕು. ನಿಕೇಂದರೆ, ಸರಸ್ವತಿ ಭಾತಿ
 ಗುರಿಬ್ಬರೂ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನ ದೇಶವಿಂದ ಗೃತೀದೇವಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದರೆಂದು
 ಮೇಲೆ ಉದಾಹರಿಸಿದ ನಿರ್ಣಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಅಭ್ಯಾಸ ೧೧-೧೨ನೆಯ
 ಸ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವದು. "ಗೃತೀದೇವಿಯನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಮಾ
 ಗುವಾಗ ಇದೇ ಕಾರಣವು ತಿಳಿಸಬೇಕು. "ಕೃತೀದೇವಿಯಲ್ಲಿ "ಕೃತೀದೇವಿಯಲ್ಲಿ
 ದ್ಯುಮ್ನ ಮಹರ್ಷಿ" ಎಂದು ಹೇಳುವರು. ಸರಸ್ವತೀ ಭಾರತೀಗುರಿಬ್ಬ
 ರೂ "ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ ತರ್ಜಾಣಕೃತಾ ಸ್ತ್ರೀಯೋರ್ವೇ" ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕವಿಂದ,
 ಅವಳಿಜನೆಯಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದವರೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಹೀಗೆ ದಾಸರಾಯರ
 ಉಕ್ತಿಯೂ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ಉಕ್ತಿಯೂ ಇರುವುದರಿಂದಲೂ, ಸಂಕ
 ರ್ಷಣನ ದೇಶವಿಂದ ಜಯಾದೇವಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದರೆಂಬುವುದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಿ
 ಳ್ಲದುದರಿಂದಲೂ, ಸರಸ್ವತೀದೇವಿಯು ಸಂಕರ್ಷಣಚಾರ್ಯತನುಜೆಯೆಂದು
 ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ವಾಸುದೇವನ ದೇಶವಿಂದ ವಾಯುದೇವಿಯಲ್ಲಿ ಪು
 ರುಷನಾಮಕ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರೂ, ಸಂಕರ್ಷಣನ ದೇಶವಿಂದ ಜಯಾದೇವಿ
 ಯಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರನಾಮಕ ವಾಯುದೇವರು ಹುಟ್ಟಿದರೆಂದು ನಿರ್ಣಯದಿಂದ
 ಸಿದ್ಧವಾಗುವದು. ಅದುದರಿಂದ "ಶ್ರೀಸಂಕರ್ಷಣ ಚಾರ್ಯತನುಜಮಾಣಿ"
 ಎಂದು ಒಂದೇ ಪದಮಾಡಿ, ಸಂಕರ್ಷಣನ ದೇಶವಿಂದ ಜಯಾದೇವಿಯಲ್ಲಿ
 ಹುಟ್ಟಿದ ವಾಯುದೇವನಿಗೆ, ವಾಣೀ ಎಂದರೆ ವಾಗ್ಮಾಪಳನಗಿರುವಳೆಂದು
 ಅರ್ಥವಾಡಲು ಕಾರಣವಾಯಿತು. ವಾಯುದೇವರ ಮುಖದಿಂದ ವೇದಗಳ
 ಉಪಾಸನೆಯೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ತೋತ್ರರೂಪವಾಗಿ ಹೊರಡುತ್ತಿರುವವು.
 ಸರಸ್ವತಿಯು ವೇದಾತ್ಮಕಳಾದುದರಿಂದ ವೇದ ಸ್ವರೂಪಳಾಗಿ ವಾಯುದೇ
 ವರಮುಖದಿಂದ ಹೊರಡುತ್ತಿರುವಳೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. "ಗೀರ್ವಾಣ್ವಾಣೀ

ಸರಸ್ವತೀ" ಎಂಬ ಅನುರೋಧದ ರೀತ್ಯಾ ವಾಕ್ಯಕೃತ್ಯಾ ದಾಣೀ ಎಂಬ
ಬೇರೂ ಮಿಥ್ಯವಾಗುವದು. ವಾಯುದೇವರ ಮುಖದಿಂದ ವೇದಗಳು ನೂ
ರಡುತ್ತಿರುವವು, ಎಂಬ ವಿನಯದಲ್ಲಿ ಭಾಗವತ ದಶಮಸ್ಕಂಧ ವೇಣುಗಿತ್
ಯಲ್ಲಿ "ವನಚರೋಗಿರಿತಟೀಷುಚರಂತೀರ್ವೇಣುಸಾಕ್ಷ್ಯ ಯತಿಗಾಃ ಸಯ
ದಾಸಿ" || ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕಕ್ಕೂ ವಿಜೇಯಧ್ವಜೀಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಗೋ
ಪಾಲಕೃಷ್ಣನ ಪರವಾಗಿ ಒಂದರ್ಥವನ್ನೂ ಮೂಲರೂಪಿಯಾದ ಶ್ರೀನಾರಾ
ಯಣನ ಪರವಾಗಿ ಒಂದರ್ಥವನ್ನೂ ಮಾಡಿರುವರು. ನಾರಾಯಣನ ಪರ
ವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿರುವ ವಿವರ ಹೇಗೆಂದರೆ.—“ವನಚರಂ=ವನೇ-
ಜಲೇ=ಚರಣಂ=ಶಯನಂ ಜಲಶಯನ ಇತ್ಯರ್ಥೋಗಿರಿತಟೀಷು ಚರಂತೀ”
ಎಂದೋಗಿರಿತಟವಿದ್ದಿಹ್ದೆ ಸ್ತೃತೇ ಮುಖೇ ವರ್ತಮಾನಾಃಗಾಃ ವೇದಮಾಣಾಃ
ಅಸ್ತಯತಿ ಸನಕಾಃ ಛೇ ಸ್ತಯಮಾನಾಃ ಜಲಶಯನಾಃ ಆದಿಪುರುಷಾಃ ವಾ
ಯುಮುಖೇವರ್ತಮಾನಾಃ ಶೃತೇ ತದರ್ಥಕಥನ ಪೂರ್ವಕ ಮುಪದಿಶತಿ” ||
ವನಂಭಾಸ್ಯವೃತ್ತಾಂತೇ ಎಂಬ ಕೋಶಬಲದಿಂದ ವನವೆಂದರೆ ಅಗ್ನಿಗೂ,
ಉದಕಕ್ಕೂ, ಅಡವಿಗೂ ಸಹ ಹೆಸರು. ಪ್ರಕೃತ ವನಚರನೆಂದರೆ ಸ್ವೀಕರಿಸ
ಮುದ್ರದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುಳಿದವನೆಂದರ್ಥ. ಇಂತಹಾ ಆದಿಪುರುಷನು ತನ್ನ
ಅನುರಾಗದ ಸನಕಾದಿಗಳಿಂದ ಸ್ತುತ್ಯಮಾನನಾಗಿ ಬೆಟ್ಟದ ತಳದಂತೆ ವಿಷ್ಣುರ
ವಾದ ವಾಯುದೇವರ ಮುಖದಿಂದ ಹೊರಡುವ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ತನ್ನ
ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಅದರರ್ಥವನ್ನು ಸನಕ ಮೊದಲಾದ ಬ್ರಹ್ಮಗಳ
ಗುಪದೇಶ ಮಾಡುತ್ತಿರುವನೆಂದು ಅರ್ಥಮಾಡಿರುವರು. ಈ ಆಧಾರದ
ವೇಲೆ ವಾಯುದೇವರ ಮುಖದಿಂದ ಶ್ರುತಿರೂಪವಾಗಿ ಸುಸ್ವತಿಯು ಹೊರ
ಡುತ್ತಿರುವಳೆಂದು ಅರ್ಥ ಮಾಡುವದು ಸರ್ವ ಸಮ್ಮತವು. ಅಂದರೆ ಆಚಾ
ರ್ಯ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ ದಾಸರಾಯರ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ ವರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲವೆಂದು
ಬೀಗೆ ಅರ್ಥವು ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ತತ್ವನಿಯಾಮಕರು, ಮತ್ತು ೧೪ ಲೋ
ಕದಲ್ಲಿ ಪೂಜ್ಯರೆಂದರ್ಥ.

ಅನಂತಾರಿಕೆ.—ಭಾರತಿಯ ಅವತಾರಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.—

ಕಾಳಿ ದ್ರೌಪದಿ ಕಾಶಿಜಾ ಸಾಂ

ಚಾಲಿ ಶಿವಕನ್ಯೇಂದ್ರ ಸೇನಾ

ಕಾಲಮಾನೀ ಚಂದ್ರ ವಿದುನ್ಮಾನುಭಾರತಿಯು |

ಗಾಳಿಬ್ರಹ್ಮರ ಯುಕ್ತಿಯರು ಯೇ

ಕೇಳು ಐವತ್ತೊಂದು ಗುಣರು

ಕೀಳರನಿಪರು ತಮ್ಮ ಸತಿಸದಿಗಿಂತಲಾ ನಾಗ ||೧೦||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಕಾಶೀಯ ಕಾಶೀರಾಜನ ಮಗಳಾದ ಕಾಳೀ-ಕಾಳೇವರರು ಕರಾಗಿ ಭೀಮಸೇನದೇವರ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಪಾರ್ಥೀವೇಷಿಯಾಗುವ ತಾರವು. ಸಾಂಚಾಲಿ-ದ್ವಪದರಾಜನ ಮಗಳಾದ ದ್ರಾವಣಿ, ಶಚಿ, ರಾಮಾಳಾ, ಉಷಾ, ಪಾರ್ವತಿಯರಿಂದ ಕೂಡಿ ಅವತರಿಸಿದ ಭಾರತೀರೂಪವು. ಶಿವಕನ್ಯಾ=ಶಿವನೆಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸಿದ ಶಣ್ಮಾದಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ರೂಪವು. ಕಾಲಮಾನಿ=ಕಾಲಾಭಿಮಾನಿಯು, ಚಂದ್ರಾ=ಶಂಕರನೆಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಶಣ್ಮಾದಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ರೂಪವು. ವಿದ್ಯಾನ್ಯಾಮು=ಅಂತರಿಕ್ಷಶಾಸ್ತ್ರದಿಕ್ಕುಗಳಿಗೂ ಅಭಿಮಾನಿಗೂದ ಭಾರತೀವೇಷಿಯು ನಾಮಾಂತ ವು ಭಾರತಿಯು, ಈ ಮೂವರೂ ಮಗಳೆಂದ ಕೂಡಿದವರು ಭಾರತೀದೇವಿಯ ರಿಂದಾರ್ಥ. ಗಾಳಿಬ್ರಹ್ಮರ ಯುಕ್ತಿಯರು=ವಾಯುದೇವರು ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಇವರುಗಳ ಪತ್ನಿಯರಾದ ಭಾರತೀ, ಸರಸ್ವತಿಯರು, ಏಳೇಳು ಐವತ್ತೊಂದು ಗುಣದಿಂ-ಏಳೇಳು-೪೯ ಮತ್ತು ೫೧-ಅಂಕು ನೂರು ಗುಣಗಳಿಂದ, ಆನಾಂಗ-ಯಾವಾಗಲೂ, ತಮ್ಮ ಪತಿಗಳಿಗಿಂತ=ನಾ ಯು ಬ್ರಹ್ಮರಿಗಿಂತಲೂ, ಕೀಳರನಿಪರು=ಕಮ್ಮ ಎನಿಸುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಭಾರತೀವೇಷಿಯರು ಭೀಮ ಸೇನದೇವರ ಪತ್ನಿಯಾಗಿ ಗುವದಕ್ಕಾಗಿ ಕಾಶೀರಾಜನ ಮಗಳಾಗಿ ಕಾಳೀ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದರು. ನಿರ್ಣಯ ೨೦ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ “ ಕೃಷ್ಣಾಸೈವಾಪ್ಯುಷ್ಣಾಪೇಣ ಜಾತ ಕಾಶೀಶವುತ್ರೀಂ ಯಾಂಪ್ರವದಂತಿಕಾಳೀಂ || ಸಾಕೇಲಲಾ ಭಾರತೀ ನಾಸ್ಯದೇವ್ಯಸ್ತತ್ರಾ ವಿಷ್ವಾಸ್ತತ್ಕೃತೇ ಕಾಶೀರಾಜಃ ||೧೩|| ಸ್ವಯಂವರಾರ್ಥಂ ನೃಪತೀನಾಜಹಾನ ಸರ್ವಾಂ ಸ್ತೇಸಿಹ್ಯತ್ರಾರ್ಷಾತ್ಪನೇತಾಃ | ತೇಷಾಂ ಮಥೈಭೀಮಸೇನಾಂಸವಿಷಾ ಮಾಲಾಮುಧಾತ್ವತ್ರಜರಾಸುತಾದೃಢಾ || ಇತ್ಯಾದಿ, ಇದೇ ದ್ರೌಪದೀದೇವಿಯರೇ ರೂಪಾಂತರದಿಂದ ಕಾಶೀಶ್ವರನ ಮಗಳಾಗಿ ಜನಿಸಿದ್ದರು ಆಕೆಯನ್ನು ಕಾಳೀ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಈಕೆಯು

ಶ್ರೀಪದೇವೀಯಂಕೆ ಶೋಭಿಸಿದ ಆನಂದನಾದ ರೂಪವು ಕೇವಲ
 ಭಾರತೀ ಅನತಾರವು. ಕಾಶೀರಾಜನು ಈಕೆಯ ಸ್ವಯಂವರಕ್ಕಾಗಿ ರಾಜರು
 ಗಳನ್ನು ಕರಕಳುಹಿಸಿದನು. ಲ್ಲರೂ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಕಾಶೀರಾಜನ ಪಟ್ಟಣ
 ದಲ್ಲಿ ತೇರಿದರು. ಆ ರಾಜರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಭೀಮಸೇನದೇವರ ಕಂಠದಲ್ಲಿ
 ಕಾಳಿದೇವಿಯರು ಹಾರವನ್ನು ಕಾಕಿದರು. ಆಗ ಜರಾಸಂಧಾದಿ ರಾಜರು
 ಭೀಮಸೇನನ ಸಂಗಡ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಬರಲು ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಅವರು ಜಯಿಸಿ ಕಾ
 ಶೀರಾಜನಿಂದ ಪೂಜಿತರಾಗಿ ಕಾಳಿಯನ್ನು ವಿವಾಹವಾಡಿಕೊಂಡು ಇಂದ್ರಪ್ರ
 ಸ್ಥಪಟ್ಟಣವನ್ನು ತೇರಿದರಂತೆ. ಕೇಳಿರುವರು. ಇದೇ ಈಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರು
 ವ ಕಾಳೀ ಅನತಾರವು ದ್ರೋಣದೀ, ಶಿವಕನ್ಯಾ, ಇಂದ್ರಸೇನ, ಚಂದ್ರಾ, ಈ
 ಲ ಅನತಾರಗಳು ಇಂದ್ರನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಶಚೀ, ಯಮದೇವರ ಹೆಂಡತಿ
 ತಾಮರಾ, ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವತೆಗಳ ಹೆಂಡತಿ ಉಷಾ, ಮುದ್ರದೇವರ ಹೆಂಡತಿ
 ಪಾರ್ವತಿ ಇವರು ಗಾಲ್ಪರಿಂದ ಕೂಡಿದ ಭಾರತೀದೇವಿಯರನತಾರವು. ಹೀ
 ಗೆ ನಾಲ್ಕರಿಂದ ಕೂಡಿ ಅವತರಿಸಲು ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ ನಿರ್ಣಯ ಗುಣನೆಯ
 ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ " ಅಸ್ವೀನಂ ಭಾರತೀಸಾಕ್ಷಾಪ್ತೇದಿಮಧ್ಯಾತ್ಮಮುತ್ತಿತಾ ||
 ಪ್ರಾಣೋಽಭಿರೋ ನಾಮಸರ್ವಸ್ಯ ಭರಣಾಚ್ಚುತಃ || ತದ್ಭಾರ್ಯಾ
 ಭಾರತೀನಾಮ ವೇದರೂಪಾ ಸರಸ್ವತೀ || ಆನೇಶಯುಕ್ತಾಶಚ್ಯಾತ್ಮ ಶಾಮ
 ಳ್ಯಾಯಾಸ್ತಥೋಷಸಃ | ತಾಶ್ಚೇಂದ್ರ ಧರ್ಮನಾಸತ್ಯ ಸಂತ್ರಯಾಚ್ಛ್ರಯಕಾ
 ರಿತಾಃ || ಸಾಕ್ಷಾನ್ಮಾ ನಾಮತಶ್ಚಾಸೀದುತ್ಕೃಷ್ಟತ್ವದ್ವಯೋಷಿತಾಂ ||
 ಉಮಂತಯುಕ್ತಾತಿತರಾಂ ಸರ್ವಲಕ್ಷಣ ಸಂಯುತಾ | ಪೂರ್ವಂಕೃತಾ
 ಚದೇವ್ಯಾಸ್ತಾಃಕರಾಚಿದ್ಭಿರೈಭಿರ್ಯುತಾಃ || ವಿಲಾಸಂದರ್ಶಯಾಮಾಸುಬ್ರ
 ಹ್ಮಣಃಪದ್ಮತೋದೀ ಕಂ || ಶಶಾಪ ತಾಸ್ತದಾ ಬ್ರಹ್ಮಾಮಾನುಷೀಂ ಯೋನಿ
 ವ್ಯಾಪ್ತಥ || ತತ್ರಾಸ್ಯಗಾಶ್ಚ ಭಗತೇತೈವಂ ಶಪ್ತಾಃ ಸುರಂಗನಾಃ || ವಿ
 ಚಾರ್ಯಭಾರತೀ ಮೇಷ್ಯ ಸರ್ವಮಸ್ಯೈ ನಿವೇದ್ಯಚ || ಸಹಸ್ರ ವತ್ಸರಂ ಚೈ
 ನಾಂ ಶುಕ್ರಾಪಿತ್ವಾಭಿಷಾಷಿರೆ || ದೇವಿನೋ ಮಾನುಷಂಪ್ರಾಪ್ಯಮಸ್ಯಗಾತ್ಮಂ
 ಚಸರ್ವಧಾ || ತತ್ರಾಪಿ ಮಾದುತಾದನ್ಯಂ ನಸ್ತುತೇಮಕದಾಚನ | ಬ್ರಹ್ಮ
 ಸೈವಚ ಶಪ್ತಸ್ಯಃ ಪೂರ್ವಂಚಾನ್ಯತ್ರ ಲೀಲಯಾ || ಏಕದೇಹತ್ವ ಮಾಪ್ನೇ
 ನಂ ಯ ದಾನಂಚಿಮಿತುಂ ಗತಾಃ || ಏಕದೇಹಾ ಮಾನುಷತ್ವ ಮಾಪ್ನುಥತ್ತಿಶ

ಉದ್ಧತಾಃ || 113 || ತ್ರಿಶೋಮಧ್ವಂಚಸಾಯೈತಾ ಇತಿತೇನೋದಿಶಾವಯಂ
 ಆತಸ್ತ್ವಯೈಕ ದೇಹತ್ವಮಿಚ್ಛಾಮೋ ದೇವಿಜನ್ಮನು || 114 || ಚತುರ್ಷ್ವಪಿ
 ಯತೋಸ್ತಾಕಂ ಶಾಪದ್ವಯ ನಿಮಿತ್ತತಃ || ಚತುರ್ಜನ್ಮ ಭವೇದ್ಭೂಮೌ
 ತ್ವಾನಾನಾನ್ಯೋ ಮಾರುತಾದ್ವಜೇತ್ . 115 || ಇತ್ಯಾದಿ, ದ್ರುಪದರಾಜನು
 ಯಾಗ ಮಾಡುವಾಗ ಅಗ್ನಿಕುಂಡದಿಂದ ದೃಷ್ಟ್ಯಮ್ಯಮ್ನುನು ಹುಟ್ಟಿದಮೇಲೆ
 ಅಗ್ನಿಕುಂಡದ ಕಟ್ಟಿಯ ಮಧ್ಯದಿಂದ ಸಾಕ್ಷಾದ್ಭಾರತೀದೇವಿಯರು ಹೊಳೆಯಿ
 ಬಂದರು. ಸರ್ವರನ್ನು ಭರಣಮಾಡುವುದರಿಂದ ಪ್ರಾದೇವರಿಗೆ ಭರತನೆಂ
 ದು ಹೆಸರು. ಅಪರ ಹೆಂಡತಿಯಾದುದರಿಂದ ಭಾರತೀ ಎಂದು ಹೆಸರು ಬ
 ರಲು ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಈಕೆಯು ನೇದರೂಪರಾದುದರಿಂದ ಸರಸ್ವತೀ
 ಎಂತಲೂ ಈಕೆಯನ್ನು ಹೇಳುವುದುಂಟು. ದೃಪದರಾಜನ ಮಗಳೆಂಬೆನಿಸಿ
 ಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ದ್ರೌಪದೀ ಎಂದು ಹೆಸರಾಯಿತು. ಈಕೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಷ್ಯ
 ಶಾಮಳಾ, ಉಷಾ, ಎಂಬುವರ ಆವೇಶವೂ ಉಂಟು. ಇವರು ಮೂವರೂ
 ಇಂದ್ರ, ಯಮ, ಅಶ್ವಿನಿದೇವತೆಗಳ ಪತ್ನಿಯರಾದುದರಿಂದ ಅವಶಾಶ್ರಯ
 ದಿಂದ ಶ್ರೀ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಇವರಿಗಿದ್ದಿತು. ಈಕೆಗೆ ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತ
 ಲೂ ಅಧಿಕವಾದ ರೂಪಗಳಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ, ಕೃಷ್ಣವರ್ಣವಾದುದರಿಂದಲೂ
 ಕೃಷ್ಣೆ ಎಂದು ಹೆಸರು ಇದ್ದಿತು. ಹುಟ್ಟುವ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಸರ್ವಜ್ಞರಾಗಿರ್ಪೂ
 ಸರ್ವಾಭರಣ ಭೂಷಿತರಾಗಿಯೂ, ಯೌವನ ಉಳ್ಳವರಾಗಿಯೂ ಯಾವಾ
 ಗಲೂ ಮುದುಕತನವನ್ನು ಹೊಂದದೆ ಲೋಕಸುಂದರಿಯರಾಗಿದ್ದರು. ಪಾ
 ವರ್ತೀ ಅಂತವು ಶಚ್ಯಾದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿತ್ತು, ಸರ್ವ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ
 ಕೂಡಿದವರಾಗಿದ್ದರು. ಪಾರ್ವತೀ ಮೊದಲಾದವರಿಂದ ಕೂಡಿ ಭಾರತೀದೇವಿ
 ಯರು ಜನಿಸಲು ಕಾಸಣವೇನೆಂದರೆ, ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಒಂದು ದಿವಸ ಪಾರ್ವತೀ
 ಶಚೀ, ಶಾಮಳಾ, ಉಷಾ ಇವರು ನಾಲ್ವರೂ ತಮ್ಮ ಪತಿಗಳೊಡನೆ ಬ್ರಹ್ಮ
 ದೇವರು ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಹಾವಭಾವವಿಲಾಸವನ್ನು ಅಧಿಕವಾಗಿ ತೋರಿ
 ಸಿದರು. ಅದನ್ನು ನೋಡಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಇವರು ನಾಲ್ವರಿಗೂ ನೀವು ಮ
 ನುಷ್ಕರಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ ವರ ಪುರುಷನ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿರಿ! ಎಂದು ಶಾಪ
 ವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು. ಆಗ ಇವರು ನಾಲ್ಕು ದೇವತಾ ಸ್ತ್ರೀಯರೂ ಯೋ
 ಚಿಸಿ, ಈ ನಾಲ್ಕು ಸ್ತ್ರೀಯರು ಭಾರತೀದೇವಿಯರನ್ನು ಒಂದು ಸಹಸ್ರ

ವರ್ಷಗಳ ಪರ್ಯಂತ ಸೇವೆಮಾಡಿ ಅವರು ಪ್ರಸನ್ನರಾದಮೇಲೆ ತಮ್ಮ ಶಾಪ ದವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಹೀಗೆ ಬೇಡಿಕೆರಂಡರು.- ದೇವಿ ! ನಾವು ನಾಲ್ವ ರೂ ಮನುಷ್ಯ ಜನ್ಮವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಆ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಅನ್ಯಪುರುಷರ ಸಂಬಂಧ ವನ್ನು ಹೊಂದಬೇಕಾದ ಶಾಪವು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿದೆ. ಇದು ಒಂದೇ ಶಾಪವಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ಒಂದು ದಿವಸ ನಾವು ನಾಲ್ವರೂ ಕೂಡಿ ಒಂದೇ ದೇಹದಲ್ಲಿ ತೇರಿ ಹುಡುಗಾಟದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರನ್ನು ವಂಚಿಸಲು ಹೋದೆವು. ಆಗಲೂ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಎಲೆ ದೂರ್ಜೆಗಳಿರಾ ! ನೀವು ನಾಲ್ವ ರೂ ಮೂರುಸಲ ಒಂದೇ ದೇಹದಿಂದ ಕೂಡಿ ನನ್ನನ್ನು ವಂಚಿಸಲು ಬಂದು ದರಿಂದ ಮೂರು ಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ದೇಹದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿ ಅನ್ಯ ಪುರುಷನ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿರಿ ! ಎಂದು ಶಾಪವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು, ನಾವು ಅನ್ಯ ಪುರುಷರನ್ನು ಹೊಂದಬೇಕಾದರೆ ನಮ್ಮ ಪತಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮರ ಸಂ ಗವು ಭಾಧಕವಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಾಯುದೇವರನ್ನು ಹೊತ್ರಿ ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ನ್ನು ನಾವು ಮುಟ್ಟಲಾರವು. ನೀನು ನಮ್ಮೊಡನೆ ಶೇರದಿದ್ದರೆ ವಾಯುದೇವರ ಸಂಬಂಧವು ದೊರಕದು ನಿನ್ನನ್ನು ಮುಟ್ಟಬೇಕಾದರೆ ವಾಯುದೇವರ ಹೊ ರತು ಮತ್ತೊಬ್ಬನು ಸ್ವರ್ತವಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ನಾವು ಎರಡು ಶಾಪಗಳ ನಿಮಿ ತ್ತದಿಂದ ನಾಲ್ಕು ಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯರಾಗಿ ಹುಟ್ಟಬೇಕಾಗಿದೆ, ಆದ್ದರಿಂದ ನಮ್ಮಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ನೀನು ದೇಹವನ್ನತ್ತಿದರೆ ನಮಗೆ ವಾಯುದೇವರ ಸಂ ಬಂಧ ಹೊರತು ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ಸ್ವರ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ನೀನು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ದಯೆ ವಿಟ್ಟು ನಮ್ಮಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ನಾಲ್ಕು ಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯಳಾಗಿ ಜನಿಸಬೇ ಕೆಂದು ಬೇಡಿಕೊಂಡರು. ಭಾರತೀದೇವಿಯರು ಹಾಗೇ ಆಗಲೆಂದು ಅವರಿಗೆ ವರವನ್ನಿತ್ತು ಮೊದಲು ಶಿವನೊಬ್ಬ ಒಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಮಗಳಾಗಿ ಶಿವಕನ್ಯೆ ಎಂದು ಹುಟ್ಟಿ, ಪಾರ್ವತ್ಯಾದಿ ನಾಲ್ವರು ಋದ್ರದೇವರನ್ನು ಕುರಿತು ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಲು, ಒಂದು ದೇಹದಲ್ಲಿ ಐವರೂ ಇದ್ದಮೇಲೆ ಐವರ ಕರ್ಮವೂ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಇರಬೇಕಾದುದರಿಂದ ಭಾರತೀದೇವಿಯರು ಕಾಮ್ಯವನ್ನು ಆ ಪೇಕ್ಷಿಸಿದವರಾದವರಾದರೂ ಕರ್ಮೈಕಾರ್ಥವಾಗಿ ಋದ್ರದೇವರ ಅಂತರ್ಗತ ನಾದ ಹರಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿದರು. ಇವರುಗಳ ತಪಸ್ಸಿನುದ್ದೇ ಶವು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಪತಿಗಳನ್ನು ತಾವು ಹೊಂದಬೇಕೆಂಬುವುದೇ ಆಗಿತ್ತು. ಆಗ ಪಾರ್ವತ್ಯಾದಿನಾಲ್ವರಿಗೆ ಋದ್ರದೇವರು ಭಾರತೀದೇವಿಯರಿಗೆ ಋಪ್ರಾಂ ತರ್ಗತ ಹರಿಯೂ, ಜನ್ಮಾಂತರದಲ್ಲಿ ಪತಿಸಂಬಂಧವಾಗುವ ವರವಿತ್ತವರು.

ಶಿವಕನ್ಯೆಯು ಕನ್ಯಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲೇ ಮರಣಹೊಂದಿದಳು. ಮತ್ತು ಎರಡನೇ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ನಳರಾಜನ ಮಗಳಾಗಿ ಇಂದ್ರಸೇನೆಯೆಂದು ಪಾರ್ವತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಭಾರತೀದೇವಿಯರೇ ಜನಿಸಿದರು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಮುದ್ದಲನೆಂಬ ಒಬ್ಬ ಶುಷಿಯು ತಪಸ್ಸುಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಆ ಶುಷಿಯು ಒಂದು ದಿವಸ ಪುರಾಣ ಕೇಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ತನ್ನ ಮಗಳನ್ನೇ ತಾನು ಪರಿಗ್ರಹಿಸಲು ಎತ್ತಮಾಡಿದರೆಂಬುವದನ್ನು ಕೇಳಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರನ್ನು ಹಾಸ್ಯಮಾಡಿದನು. ಆಗ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ನೀನು ಅಧೋಗತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಭಾರತ್ಯಾದಿ ದೇವಿಯರ ಸಂಗವನ್ನು ಹೊಂದು ! ಎಂದು ಶಾಪವನ್ನಿತ್ತರು. ಆಗ ಮುದ್ದಲನು ಭಯದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರನ್ನು ಬೇಡಿಕೊಂಡನು. ಆಗ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಎಲೈ ಮುದ್ದಲನೇ ! ನೀನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ತಾಗಿ ಆ ದೇವಿಯರ ಸಂಬಂಧಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ನಿನ್ನ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ವಾಯುದೇವರಿದ್ದು ಆ ದೇವಿಯರನ್ನು ಹೊಂದುವರು. ಆಗ ನಿನಗೆ ಮೂರ್ಛಾವಸ್ಥೆಯಾಗಿರುವದು, ಅದರಿಂದ ನಿನಗೆ ಆ ಮೂರ್ಛವು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಶಾಪಾನುಗ್ರಹವನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಆದರಂತೆ ವಾಯುದೇವರು ಮುದ್ದಲನಲ್ಲಿದ್ದು ಇಂದ್ರಸೇನೆಯನ್ನು ವಿವಾಹ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬಹುಕಾಲ ಕ್ರೀಡಿಸುತ್ತಿದ್ದು ಮುದ್ದಲನಿಗೆ ಎಚ್ಚರವನ್ನಿತ್ತು ಹೊರಟುಹೋದರು. ಆ ಇಂದ್ರಸೇನೆಯೇ ದ್ರುಪದರಾಜನ ಮಗಳಾಗಿ ಜನಿಸಿದುದು. ವಾಯುದೇವರು ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರಾಗಿ ಅವತರಿಸಿದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶಂಕರನೆಂಬ ಒಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ದ್ರೌಪದಿಯು ಚಂದ್ರಾಂಬ ಹೆಸರಿಂದ ಹುಟ್ಟಿ, ಕನ್ಯಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲೇ ಮೃತಿಹೊಂದಿದಳು. ಅಂತು ಶತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಭಾರತೀದೇವಿಯರು ಅವತರಿಸಿದ ರೂಪಗಳು ನಮ್ಮೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹನುಮದವತಾರಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶಿವಕನ್ಯೆಯಾಗಿ ಜನಿಸಿದರು. ಶ್ರೀಶಾಯುಗಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಸೇನೆಯ ಜನನ, ಭೀಮಸೇನಾವತಾರದಲ್ಲಿ ದ್ರೌಪದೀ, ಮಧ್ವಾವತಾರದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಾ ಹೀಗೆ 4 ಅವತಾರಗಳ ಕಾಲವನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ಭಾರತೀದೇವಿಯರೇ ಕಾಲಾಭಿಮಾನಿಯು. ವಿದ್ಯುತ್ ಎಂದು ಭಾರತೀ ದೇವಿಯ ನಾನಾಂತರವು.

ಈ ಸರಸ್ವತೀ ಭಾರತೀಯರು ತಮ್ಮ ಪತಿಗಳಗಿಂತಲೂ ಗಂಭೀರಗಂಭೀರ ಅಧಮರೆಂದು ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಅವತಾರಿಕೆ.—ಶೇಷದೇವರ ಮತ್ತು ಋದ್ರದೇವರ ಅವತಾರಗಳೂ ಮತ್ತು ಅವರ ಹೆಸರುಗಳನ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.—

ಹರಿಸಮೀರಾನೇಶ ನರಸಂ

ಕೇರುಷಣಾನೇಶಯುತ ಲಕ್ಷ್ಮಣ

ಪರಮಪುರುಷನ ಶುಕ್ಲಕೇಶಾನೇಶ ಬಲರಾಮ |

ಹರಸದಾಶಿವ ತಪ ಅಹಂಕೃತು

ಮರುತಯುಕ್ತ ಶುಕೋದ್ಭವಪತಿ ತ

ತ್ಪುರುಷಜೈಗೀಶ್ವಾರ್ವ ದ್ರೋಣೀವ್ಯಾಧದುರ್ವಾಸ ||೧೧||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಹರಿಸಮೀರಾನೇಶನರ-ಪರಮಾತ್ಮ ಮತ್ತು ವಾಯು ದೇವರು ಇವರಿಬ್ಬರ ಆವೇಶದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಶೇಷದೇವರ ಅವತಾರವು ನರ ನಾರಾಯಣರ ಮೈಕಿ ನರರೂಪವು, ಸಂಕರ್ಷಣಾನೇಶಯುತಲಕ್ಷ್ಮಣ=ಸಂ ಕರ್ಷಣನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಂಶದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಶೇಷದೇವರ ಅವತಾರ ವು ಲಕ್ಷ್ಮಣ ರೂಪವು. ಪರಮಪುರುಷನ ಶುಕ್ಲಕೇಶಾನೇಶ ಬಲರಾಮ= ಪರಮಾತ್ಮನ ಶುಕ್ಲಕೇಶಾನೇಶದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಶೇಷದೇವರ ಅವತಾರನೇ ಬಲರಾಮರೂಪವು. ಹರ=ಸಕಲ ಪಾಪಗಳನ್ನು ಸ್ಮರಣ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಪರಿ ಹರಿಸುವದರಿಂದ ಹರ ಎಂದು ರುದ್ರನಿಗೆ ಹೆಸರು. ಸದಾ ಮಂಗಳ ಸ್ವರೂಪ ರಾದುದರಿಂದ ಸದಾಶಿವ ಎಂದು ಹೆಸರು. ತಪಃ=ಗಂಕಲ್ಪಗಳು ಸಮುದ್ರದ ಲ್ಲಿ ತಪಸ್ಸುಮಾಡಿದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ತಪಃ ಎಂದು ರುದ್ರನಿಗೆ ಹೆಸರು. ಅಹಂಕಾರ ತತ್ವಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದುದರಿಂದ ಅಹಂಕೃತು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಮರುತ ಯುಕ್ತ ಶುಕ=ವಾಯುದೇವರ ಆವೇಶದಿಂದ ಕೂಡಿದ ರುದ್ರಾವತಾರವು ಶು ಕ್ರಾಚಾರ್ಯರು. ಉದ್ಭವಪತಿ-ಅಂತರಿಕ್ಷನೇ ವಸ್ತುವಾಗಿ ಉಳ್ಳವರೆಂದರ್ಥ. ಪತಿಗತಾನಿತಿಧಾತೋಃ ಪಟಿವೆಂದರೆ ಗತಿಗೆ ಹೆಸರು. ಅಂತರಿಕ್ಷಗಮನವುಳ್ಳ ವರು. ಅಥವಾ ಉದ್ಭವಗತಿಯುಳ್ಳ ರೇತಸ್ಸುಳ್ಳವರೆಂದರ್ಥ. ತತ್ಪುರುಷ-ಪ ರಮಾತ್ಮನ ಸೇವಕರಾದುದರಿಂದ ತತ್ಪುರುಷ ಅಂದರೆ ಅವನ ಪುರುಷನೆಂದ ರ್ಥ. ಜೈಗೀಷ=ಜೈಗೀಷ ಋಷಿ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸಿ ಅನೇಕರಿಗೆ ತತ್ವೋ

ಪದೇಶವನ್ನು ಮಾಡಿದ ರುದ್ರಾವತಾರವು. ಔರ್ವ-ಭೃಗು ಕುಲದಲ್ಲಿ ತೊಡೆಯಿಂದ ಜನಿಸಿದ ಋಷಿರೂಪ. ದ್ರಾಣಿ-ದ್ರೋಣ ಪುತ್ರರಾದ ಅಶ್ವತ್ಥಾಮಾಚಾರ್ಯರು. ವ್ಯಾಧ=ಕಿರಾತರೂಪ, ದುರ್ವಾಸ = ದೂರ್ವಾಸಋಷಿರೂಪ, ಇವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ರುದ್ರಾವತಾರಗಳೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಗರುಡ ಶೇಷಶಶಾಂಕದಳತೇ
ಖರರು ತನ್ನೊಳು ಸಮರು ಭಾರತಿ
ಸರಸಿಜಾಸನಪತ್ನಿಗಧಮರು ನೂರುಗುಣದಿಂದ |
ಹರಿಮಡದಿ ಜಾಂಬವತಿಯೊಳು ಶ್ರೀ
ತರುಣಿಯಾವೇಶವಿಹದೆಂದಿಗು
ಕೊರತೆಯೆನಿಸರು ಗರುಡಶೇಷರಿಗೈವರೈದುಗುಣ ||೧೨||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ. — ಗರುಡಶೇಷ ಶಶಾಂಕದಳ ಶೇಖರರು=ಗರುಡ, ಶೇಷ ಋದ್ರ ಈ ಮೂವರೂ, ತನ್ನೊಳು ಸಮರು-ಪರಸ್ಪರ ಸಮಗುಣಗಳುಳ್ಳವರು. ಭಾರತಿಸರಸಿಜಾಸನಪತ್ನಿಗೆ = ಭಾರತೀ ಸರಸ್ವತೀ ದೇವಿಯರಿಗೆ ನೂರುಗುಣದಿಂದ-ನೂರು ಗುಣಗಳಿಂದ, ಅಧಮರು=ಕಮ್ಮಿ ಎನಿಸುವರು. ಹರಿಮಡದಿ=ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಹೆಂಡಂದರಾದ ಪಟ್ಟ ಹಿಷಿಯರಾದ ಜಾಂಬವತೀ ಮಿತ್ರವಿಂದಾ, ನೀಲಾ, ಭದ್ರಾ, ಕಾಳಿಂದೀ, ಲಕ್ಷ್ಮಣಾ ಎಂಬ ೫ ಮಂದಿಯರ ಪೈಕಿ, ಜಾಂಬವತಿಯೊಳು, ಎಂದಿಗೂ, ಶ್ರೀ ತರುಣಿಯಾವೇಶವಿಹದು=ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರ ಆವೇಶವಿರುವದು- ಆದ್ದರಿಂದ ಶೇಷಾದಿಗಳಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಮ್ಮಿ ಸಮಳೆನಿಸುವಳು. ಮಿಕ್ಕ ನೀಲಾದಿ ಐದು ಮಂದಿ ಕೃಷ್ಣ ಪತ್ನಿಯರೂ, ಗರುಡ, ಶೇಷರಿಗೆ, ಐದು ಗುಣ, ಕೊರತೆಯೆನಿಸರು=ಅಧಮರೆನಿಸುವರು. ಜಾಂಬವತಿಯಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯಾವೇಶವಿಲ್ಲದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆರು ಮಂದಿಗಳೂ ಸಮಗಂದೂ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ. — ಗರುಡದೇವರಿಗೆ ಅವತಾರವಿಲ್ಲದುದರಿಂದ ಅವರ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ಗರುಡ ಶೇಷ ಋದ್ರರು ಸಮರು. ಪದವಿಯ ದೆಶೆಯಿಂದ ಶೇಷದೇವರು ರುದ್ರದೇವರಿಗಿಂತಲೂ ಕಿಂಚಿದುತ್ತಮರೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇವರು ಮೂವರೂ ಸರಸ್ವತೀ ಭಾರತಿಯರಿಗಿಂತಲೂ ಗಂಗೆಗುಣಗಳಿಂದ ಅಧಮರೆನಿಸುವರು. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಹೆಂಡಂದರಾದ ಜಾಂಬ

ವತೀ ನೊದಲಾದ ೬ ಮಂದಿಗಳೂ ಸಮರಾದರೂ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರ ಆ ವೇಶ ಒಲದಿಂದ ಜಾಂಬವತಿಯು ಮಿಕ್ಕ ೫ ಮಂದಿಯರಿಗಿಂತಲೂ ಕಿಂಚಿ ದುತ್ತಮರು. ಸ್ವಲ್ಪ ಕಮ್ಮಿ ಗರುಡಾದಿಗಳಿಗೆ ಸಮರಿಸುವಳು. ಮಿಕ್ಕ ನೀಲಾದಿ ೫ ಮಂದಿ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಗರುಡಾದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ೫ ಗುಣಗಳಿಂದ ಅಧಮರೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಅನತಾರಿಕೆ.— ಸೌಪರ್ಣ್ಯ, ವಾರುಣೀ, ಪಾರ್ವತೀ ಈ ಮೂವರ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. —

ನೀಲಭದ್ರಾಮಿತ್ರವಿಂದಾ

ಮೇಲೆನಿಸಕಾಳಿಂದಿ ಲಕ್ಷಣಾ

ಬಾಲೆಯರಗಿಂದಧಮನಾರುಣಿಸೌಪರ್ಣ್ಯ ಗಿರಿಜಾ !

ಶ್ರೀಲಕುಮಿಯುತರೇವತೀ-ಶಿರಿ

ಮೂಲರೂಪದಿಪೇಯಳೆನಿಸಳು

ಶೈಲಜಾದ್ಯರುದತಗುಣಾಧಮ ತನ್ನು ಪತಿಗಳಿಗೆ ||೧೩||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.— ನೀಲಾ, ಭದ್ರಾ, ಮಿತ್ರವಿಂದಾ, ಮೇಲೆನಿಸ=ಶ್ರೇಷ್ಠಳೆನಿಸುವ, ಕಾಳಿಂದೀ, ಲಕ್ಷಣಾ, ಬಾಲೆಯರಗಿಂದಾ-ಜಾಂಬವತೀ ನೊದಲಾದ ಈ ೬ ಮಂದಿ ಕೃಷ್ಣಪತ್ನಿಯರಿಗಿಂತಲೂ, ವಾರುಣೀ=ಶೇಷದೇವರ ಹೆಂಡತಿ, ಸೌಪರ್ಣ್ಯ-ಗರುಡನ ಹೆಂಡತಿ, ಗಿರಿಜಾ=ಪಾರ್ವತೀದೇವಿಯರು ಇವರು ಮೂವರೂ, ಅಧಮ=ಕಮ್ಮಿಯೆನಿಸುವರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಶೇಷದೇವರ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ವಾರುಣೀದೇವಿಯು, ಶ್ರೀಲಕುಮಿಯುತ-ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರ ಅಂಶದಿಂದ ಕೂಡಿದ, ರೇವತೀ=ರೇವತರಾಜನ ಮಗಳಾದುದರಿಂದ ರೇವತೀ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಜನಿಸಿ ಬಲರಾಮನಿಗೆ ಹೆಂಡತಿಯಾಗಿರುವಳು. ಈಕೆಗೆ ಶ್ರೀದೇವಿಯ ಅಂಶವಿರುವದರಿಂದ ಶ್ರೀ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಮೂಲರೂಪದಿ=ಮೂಲರೂಪವಾದ ವಾರುಣೀರೂಪದಿಂದ, ಪೇಯಳೆನಿಸಳು=ಪಾನಮಾಡಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಮಧ್ಯರೂಪಳಾಗಿ ಬಲರಾಮನನ್ನು ಪ್ರೀತಿಪಡಿಸಿರುವಳು. ಶೈಲಜಾದ್ಯರು-ಪಾರ್ವತೀ ನೊದಲಾದವರು ತನ್ನು ಪತಿಗಳಿಗೆ, ದಶಗುಣಾಧಮ-ಹತ್ತು ಗುಣಗಳಿಂದ ಕಮ್ಮಿಯೆನಿಸುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.— ಇಂಬವತೀ ಮೊದಲಾದವರಿಗಿಂತಲೂ ವಾರುಣೀ, ಸೌಪರ್ಣೀ, ಪಾರ್ವತೀ ಮೂವರೂ ೫ ಗುಣಗಳಿಂದ ಅಧಮರೆನಿಸುವರು. ರೇವತೀ ಎಂಬ ರೇವತರಾಜನ ಮಗಳಾದ ಬಲರಾಮನ ಹೆಂಡತಿಯು, ಬಲರಾಮನಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಶುಕ್ಲಕೇಶಾನೇಶವಿರುವದೋ ಹಾಗೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ದೇವಿಯಂಶದಿಂದ ಕೂಡಿದ ವಾರುಣೀ ರೂಪವು. ಈಕೆಗೆ ಶ್ರೀ ಎಂದು ಹೆಸರುಂಟು. ಇದೇ ವಾರುಣಿಯು ಮೂಲರೂಪದಿಂದ ಮಧ್ಯದ ರೂಪಳಾಗಿ ಬಲರಾಮನನ್ನು ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸಿರುವಳು. ಭಾಗವತ ದಶಮಸ್ಕಂಧ ಲಲನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ “ ರಾಮ ಕ್ಷಪಾಸು ಭಗವಾ ಗೋಪೀನಾಂ ರತಿಮಾವಹ ||೧೭|| ಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಕರಾಮೃಷ್ಟೇ ಕೌಮುದೀಗಂಧವಾಯುನಾ || ಯಮನೋಪವನೇರೇಮೇ ಸೇವಿತೇ ಸ್ತ್ರೀಗಣೈರ್ವೃತಃ ||೧೮|| ವರುಣಪ್ರೇಷಿತಾದೇವೀ ವಾರುಣೀ ವೃಕ್ಷಕೋಶಂತ್ || ಪತಂತೀತದ್ವನಂಸರ್ವಂಸೌ ರಭೇಣಾಧ್ಯವಾಸಯತ್ ||೧೯|| ತಂಗಂಧಂಮಧುರಾಯಾಃ ವಾಯುನೋಪಹೃತಂಬಲಃ || ಆಘ್ರಾಯೋಪಗತಸ್ತತ್ರ ಲಲನಾಭಿಃ ಪಪೌಸಮಂ ||೨೦|| ಬಲರಾಮನು ರಾತ್ರಿ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಗೋಪಿಕಾ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಆನಂದವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಾ, ಪೂರ್ಣಚಂದ್ರನ ಕಿರಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಕುಮುದ ಪುಷ್ಪಾದಿಗಳ ವಾಸನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಗಾಳಿಯಿಂದ ಸೇವಿತವಾದ ಯಮುನಾನದಿ ತೀರದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಗಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ರಮಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ವರುಣನಿಂದ ಕಳುಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ವಾರುಣೀ ಎಂಬ ಶೇಷದೇವರ ಹೆಂಡತಿಯು, ಬಲರಾಮನ ಸೇವಾರ್ಥವಾಗಿ ವೃಕ್ಷದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಟೊಂಗೆಯಿಂದ ಮಧ್ಯದ ರೂಪಳಾಗಿ ಜೊರಟು ತನ್ನ ಸುವಾಸನೆಯಿಂದ ಆ ವನವನ್ನೆಲ್ಲಾ ವ್ಯಾಪಿಸಿದಳು. ಬಲರಾಮನು ಗಾಳಿಯಿಂದ ಬಂದ ಆ ವಾಸನೆಯನ್ನು ಆಘ್ರಾಣಿಸಿ ಸ್ತ್ರೀಗಳಿಂದ ಸಮೇತನಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಆ ಮಧುವನ್ನು ಪಾನಮಾಡಿದನೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಅದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ದಾಸರಾಯರು ಮೂಲರೂಪದಿ ಸೇಯಳೆನಿಸಳೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ಪಾರ್ವತೀ ಮೊದಲಾದವರು ತಮ್ಮ ಪತಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ನೂರು ಗುಣಗಳಿಂದ ಅಧಮರೆನಿಸುವರು.

ಅವತಾರಿಕೆ.— ಇಂದ್ರ ಕಾಮರ ಅವತಾರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.—

ನರಹರಿಯ ಅವೇಶಸಂಯುತ
ನರಪುರಂದರಗಾಧಿಕುತ ಮಂ
ದರದ್ಯುಮ್ಮವಿಕುಕ್ಷಿಪಾಲೀ ಇಂದ್ರನವತಾರ ||
ಭರತಬ್ರಹ್ಮಾ ವಿಷ್ಣುಸಾಂಬಸು
ದರುಶನಪ್ರದ್ಯುಮ್ಮ ಸನಕಾ
ದ್ಯರೋಳಗಿಪ್ಪ ಸನತ್ಕುಮಾರನು ಷಣ್ಮುಖನುಕಾಮ ||೧೪||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.— ನರಹರಿಯ=ಶ್ರೀಶೇಷಾಂಶದಿಂದಲೂ, ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಂಶದಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದುದು ನರನಾರಾಯಣರ ಪೈಕಿ ನರರೂಪವೆಂದು ಶೇಷದೇವರ ಅವತಾರ ಹೇಳುವಾಗ ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ. ಆ ನರನ ಅಂಶದಿಂದಲೂ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅಂಶ ವಿಶೇಷದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಇಂದ್ರನು, ನರ=ಅರ್ಜುನನು. ಪುರಂದರ=ಈ ವೈವಸ್ವತ ಮನ್ವಂತರದ ಇಂದ್ರನ ಹೆಸರು. ಗಾಧಿ=ಕುಶ ರಾಜನ ಮಗನಾದ ಗಾಧೀರಾಜನು, ಕುಶ=ರಾಮದೇವರ ಮಗ ಕುಶನು, ಮಂದರದ್ಯುಮ್ಮ=ಚಾಕ್ಷುಷಮನ್ವಂತರದ ಇಂದ್ರನು, ವಿಕುಕ್ಷಿ-ಇಕ್ಷ್ವಾಕು ರಾಜನ ಮಗನು, ವಾಲೀ ಸುಗ್ರೀವನ ಅಣ್ಣನು, ಇವರೆಲ್ಲರು ಇಂದ್ರನ ಅವತಾರ. ಭರತ-ರಾಮದೇವರ ತಮ್ಮನು, ಬ್ರಹ್ಮಾವಿಷ್ಣುಸಾಂಬ=ಜಾಂಬವ ತೀ ಮಗನಾದ ಸಾಂಬನು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಅವೇಶದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮನ್ವತನು. ಸುದರ್ಶನ=ಪರಮಾತ್ಮನು ಕೈಯ್ಯಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿರುವ ಚಕ್ರವು. ಪ್ರದ್ಯುಮ್ಮ=ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ರುಗ್ಮಿಣಿ ಮಗನು, ಸನಕಾಡ್ಯರೋಳಗಿಪ್ಪ-ಸನಕ, ಸನಂದ ನ, ಸನತ್ಕುಮಾರ, ಸನತ್ಕುಜಾತರೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮಮಾನಸ ಪುತ್ರರಾದ ನಾಲ್ವರಲ್ಲಿ ಶೇರಿದ, ಸನತ್ಕುಮಾರನು, ಷಣ್ಮುಖನು, ಕಾಮ=ಇವೆಲ್ಲವೂ ಮನ್ವತನವತಾರಗಳು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.— ನರಾಂಶದಿಂದಲೂ ವಿಶೇಷವಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಂಶ ದಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದ ಇಂದ್ರನ ಅವತಾರವೇ ಅರ್ಜುನನು. ಮಹಾಭಾರತ ತಾತ್ಪರ್ಯನಿರ್ಣಯ ೧೨ ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ “ ಇತಿರಿತಾಸಾಹ್ವಯದಾ ವಾಸವಂ ತತಃ ಪ್ರಜಚ್ಛೇದಿಸ್ವಯಮೇವತಕ್ರಃ || ಸಚಾರ್ಜುನೋನಾಮನ ರಾಂಶಯುಕ್ತೋ ವಿಷ್ಣುವೇಶೀಬಲವಾನಸ್ತ್ರನೇತ್ತಾ ||೯೯|| ” ಪಾಂಡು

ರಾಜನ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಕೇಳಿ ಕುಂತೀದೇವಿಯು ಮಂತ್ರಬಲದಿಂದ ಇವನನ್ನು ಕರೆದಳು. ಆಗ ದೇವೇಂದ್ರನು ತಾನೇ ಕುಂತಿಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಜುನನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಜನಿಸಿದನು. ಅವನು ನರಾಂಶದಿಂದಲೂ, ಅಂದರೆ ಹರಿ ಆವೇಶದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಶೇಷಾಂಶವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. (ಹರಿಯಂಶದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಶೇಷದೇವರೇ ನಾನಾವತಾರವೆಂದು 15ನೆಯ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ವಿಶೇಷವಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಆವೇಶದಿಂದಲೂ ಕೂಡಿ ಮಹಾ ಬಲಾಢ್ಯನಾಗಿಯೂ ಸಕಲ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿದವನಾಗಿಯೂ ಇದ್ದನೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ವಾಕ್ಯವೇ ನರಹರಿಯಾವೇಶಯುಕ್ತ ನರ ಎಂಬುವುದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ನರಾಂಶ ಉಳ್ಳವನಾದುದರಿಂದ ನರನೆಂದು ಅರ್ಜುನನಿಗೂ ನಾರಾಯಣನೆಂದು ಕೃಷ್ಣನಿಗೂ ಹೆಸರು. “ನರ ನಾರಾಯಣಾವೇಶತಾ” ಎಂಬ ಭಾಗತ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಕೃಷ್ಣಾರ್ಜುನರೇ ನರ ನಾರಾಯಣ ನರರೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವದು. ಆ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದಲೇ ಡಾ ಸರಾಯರು ಅರ್ಜುನನ ಹೆಸರು ನರನೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ನರಹರಿಯಾವೇಶಯುಕ್ತ=ನರ ಅಂದರೆ ನರಹರಿ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಪರಮಾತ್ಮನೆಂದು ಅರ್ಥವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಆವೇಶದಿಂದ ಕೂಡಿದ ನರನೇ ಪುರಂದರನೆಂದು ಅರ್ಥವಾಡುವುದಾದರೆ ಅರ್ಜುನನ ಹೆಸರನ್ನು ಬೇರೆಯಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಹಾಗೆ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ನರಹರಿಯೆಂಬುವುದಕ್ಕೆ ನರಾಂಶವೂ ಹರಿಯಂಶವೂ ಕೂಡಿದ ನರ ಅಂದರೆ ಅರ್ಜುನನೆಂದರ್ಥ ಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು. ಪುರಂದರನೆಂದರೆ ಪುರಂದರನೆಂಬ ದೇವೇಂದ್ರನು, ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯ 44ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ “ವಿಷುವನಮನುರ್ಜಾತಃ ಸಪ್ತಮೋಹಿರವೇ ಸುತಃ ||೩7|| ಇಕ್ಷ್ವಾಕು ಮುಖಾಸ್ತಸ್ಯಾಸುಃ ಪುತ್ರಾದಶಮಹಾಬಲಾಃ | ಇಂದ್ರಪುರಂದರಸ್ತತ್ರ ದೇವಾಯದ್ರಾದಯಸ್ಥಥಾ ||೩8|| ಆರನೆಯ ಮನ್ವಂತರದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸತ್ಯವ್ರತನೆಂಬ ರಾಜನಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಮತ್ಸ್ಯನತಾರವನ್ನು ಮಾಡಿ ಅವನಿಗೆ ತತ್ಪೋಷದೇಶವನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಆ ಸತ್ಯವ್ರತನು ಭಗವದನುಗ್ರಹದಿಂದ ವಿನಶ್ವಾ ಎಂಬ ಸೂರ್ಯನ ಮಗನಾಗಿ ಶ್ರಾದ್ಧದೇವನೆಂತಲೂ ವೈವಸ್ವತನೆಂತಲೂ ಹುಟ್ಟಿ ಈ ಮನ್ವಂತರಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿಯಾದನು ಅವನ ಮಕ್ಕಳು ಇಕ್ಷ್ವಾಕುಮೊದಲಾದ 19 ಮಂದಿಗಳು. ಆ ಮನ್ವಂ

ತರದಲ್ಲಿ ಪುರಂದರನೆಂಬ ಕಸ್ಯಪರ ಮಗನು ಇಂದ್ರನಾಗಿದ್ದನು. ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾನೆ. ಅದರಿಂದ ವೈವಸ್ವತಮನ್ವಂತರದ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಪುರಂದರನೆಂದು ಹೆಸರು. ಗಾಧಿರಾಜನು ಚಂದ್ರವಂಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದನು. ಮಹಾಭಾರತ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ ೪ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ “ ತತಃ ಸುವಂಶೇಶತನಃ ಪ್ರಸೂತೋ ಗಾಧೀತಿ ಶಕ್ರಸ್ತನುಜೋಸ್ಯಚಾಸೀತ್ || ಉತ್ತಮವಾದ ಚಂದ್ರವಂಶದಲ್ಲಿ ದೇವೇಂದ್ರನು ಗಾಧಿಯೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದನು. ಅವನ ಮಗನು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ರಾಮದೇವರ ಮಕ್ಕಳಾದ ಕುಶಲವರಲ್ಲಿ ಕುಶನು ಇಂದ್ರನು. ನಿರ್ಣಯ ಅಧ್ಯಾಯ ಒಂಭತ್ತರಲ್ಲಿ “ ದೇವ್ಯಾಂಸಜಾಜನಯದಿಂಸ್ರ ಹುತಾಶನಾದ್ವಾಪುತ್ರಾಯಮೌ ಕುಶಲವೌ ಬಲಿನೌ ಗುಣಾಥ್ಯೌ || ಶ್ರೀರಾಮದೇವರು ಸೀತಾದೇವಿಯರ ಇಂದ್ರ ಅಗ್ನಿಯರನ್ನು ಕುಶಲವ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಮಕ್ಕಳನ್ನಾಗಿ ಪಡೆದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಕುಶನು ಇಂದ್ರನು. ಅವನು ಅಗ್ನಿಯು ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಅವಳಿಜವಳಿಗಳಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದವರು. ಗುಣಾಥ್ಯರು, ಬಲಾಥ್ಯರೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಕುಶನೇ ಇಂದ್ರನೆಂಬುವುದಕ್ಕೆ ಈ ವಾಕ್ಯವು ಆಧಾರವು. ಮಂದರದ್ಯುಮ್ಮನು ಪೂರ್ವೇಂದ್ರನು. ಪ್ರಮಾಣ.—ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯ ೪೪ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ “ ಪಪ್ಪಸ್ತುಚಕ್ಷುಷಃ ಪುತ್ರಃ ಚಾಕ್ಷುಷೋ ಮನುರೀರಿತಃ || ಮಂದ್ರದ್ಯುಮ್ಮಸ್ವಯಂತಶಕ್ರಃ ಐದ್ರಂಪಥಮಶಾಸತ ||೮|| ಆರನೆಯ ಮನುಚಕ್ಷುಷನ ಮಗನು. ಚಾಕ್ಷುಷನೆಂಬುವನು ಸ್ವಯಂ ದೇವೇಂದ್ರನು, ಮಂದ್ರದ್ಯುಮ್ಮನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಇಂದ್ರಪಟ್ಟವನ್ನಾಳಿದನು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇಕ್ಷ್ವಾಕುರಾಜನ ಮಗನು ವಿಕ್ಷುಕಿರಾಜನು, ಇಂದ್ರವತಾಂನು, ವಾಲಿ ಇಂದ್ರಾವತಾರವು.

ಮನ್ಮಥನ ಅವತಾರಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.—ರಾಮದೇವರ ತಮ್ಮನಾದ ಕೈಕೇಯಿ ಮಗ ಭರತನು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮನ್ಮಥನು, ನಿರ್ಣಯ ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ “ ಪೂರ್ವಂ ಹರೇಶ್ಚಕ್ರಮಭೂದ್ಧಿದುರ್ಗಾತಮಃ ಸ್ಥಿತಾ ಶ್ರೀರಿತಿಯಾಂ ವದಂತಿ || ಸತ್ವಾತ್ಮಿಕಾ ಶಂಖ ಮಥೋ ರಜಸ್ಥಾ ಭಾರ್ನಾಮಿಕಾಪದ್ಮಮ ಭೂದ್ಧಿರೇಹ || 75 || ಗದಾತುವಾಯುರ್ಬಲ ಸಂವಿದಾರ್ಜಾಶಾರ್ಜ್ವಲ ವಿದ್ಯೇತಿ ರಮೈವ ಖಡ್ಗಃ || ದುರ್ಗಾತ್ಮಿಕಾಸೇವಚರ್ಮ

ನಾಮ್ನಾ ಪಂಚಾತ್ಮಕೋ ಮೂರುತ ಏವಬಾಣಃ ||75|| ಏವಂಸ್ಥಿತೇಷ್ಟೇವ
ಪುರಾತನೇಷುವರಾದ್ರಥಾಂಗತ್ವಮವಾಪಕಾಮಃ || ತತ್ಸೂನುತಾಮಾಪಚ
ಸೋವಿರುದ್ಧೋ ಬ್ರಹ್ಮೋದ್ಭವಃ ಶಂಜತನುಃ ಪುನಾತ್ಮಾ ||77|| ತಾವೇವ
ಜಾತೌ ಭಗತಶ್ಚನಾಮ್ನಾ ಶತ್ರುಘ್ನ ಇತ್ಯೇವಚ ರಾಮತೋನು " ನೊಟ್ಟಮೊ
ದಲು ಸತ್ವರಜಸ್ತಮೋ ಗುಣಾತ್ಮಕರಾದ ಶ್ರೀ ಭೂ ದುರ್ಗಯರೆಂಬ ಲಕ್ಷ್ಮೀ
ದೇವಿಯರ ಮೂರು ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ತಮೋಗುಣಾತ್ಮಕರಾದ ದುರ್ಗಾದೇವಿ
ಯರು ಪರಮಾತ್ಮನ ಚಕ್ರರೂಪರಾಗಿದ್ದರು- ಸತ್ವಗುಣಾತ್ಮಕರಾದ ಶ್ರೀ
ದೇವಿಯರು ಶಂಖರೂಪರಾಗಿದ್ದರು. ರಜೋಗುಣಾತ್ಮಕರಾದ ಭೂದೇವಿ
ಯರು ಪದ್ಮರೂಪರಾಗಿದ್ದರು. ಬಲ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಕೂಡಿದ ವಾಯುದೇವ
ರು ಗಂಧೆಯಾಗಿದ್ದರು. ವಿದ್ಯಾನಾಮಕ ರಮಾದೇವಿಯರು ಶಾರ್ಙ್ಗನೆಂಬ
ಧನುಸ್ಸಾಗಿದ್ದರು. ರಮಾದೇವಿಯರೇ ಒಡಗೂಡುರಾಗಿದ್ದರು. ದುರ್ಗಾದೇ
ವಿಯರು ಚರ್ಮಪ್ರಾಣಾಪಾನಾದಿ ಪಂಚರೂಪಿಯಾದ ವಾಯುದೇವರು ಬಾ
ಣರೂಪರಾಗಿದ್ದರು, ಹಿಂದಿನಸ್ಥಿತಿ ಹೀಗಿರಲಾಗಿ ಮನ್ಮಥನು ತಪಸ್ಸನ್ನಮಾ
ಡಿ ವರದಿಂದ ಚಕ್ರತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿದನು. ಮನ್ಮಥನ (ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನ) ಮ
ಗನಾದ ಅಸಿರುದ್ಧನು ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ವರವನ್ನು ಪಡೆದು ಶಂಖರೂಪನಾಗಿ
ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಂದ ಜನಿಸಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಕೈಸೇರಿದನು. ಅವರಿಬ್ಬರೇ ಭರತ,
ಶತ್ರುಘ್ನರೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ರಾಮದೇವರನ್ನನುಸರಿಸಿ ಕೈಕೇಯಿ ಸುಮಿತ್ರ
ಯರ ಮಕ್ಕಳಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದರೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಈ ಆಧಾರಧರ್ಮೇಲೆ ಮ
ನ್ಮಥನೇ ಸುದರ್ಶನನೆಂಬ ಚಕ್ರನಾಗಿದ್ದವನು, ಅವನೇ ಭರತ ಕಾಮನ ಭ
ರತ, ಸುದರ್ಶನ ಎಂಬೆರಡು ರೂಪಗಳಿಗೂ ಆಧಾರಕೊಟ್ಟಂತಾಯಿತು.
ಜಾಂಬವತೀ ಕುಮಾರನಾದ ಸಾಂಬನು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಅಂಶದಿಂದ ಕೂಡಿದ
ಮನ್ಮಥನು. ಇದಕ್ಕಾಧಾರ ನಿರ್ಣಯ 17ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ " ಅಥಾ
ಪಸಾಂಬನಾಮಕಂಸುತಂಚ ರೋಹಿಣೀ ಹರೇಃ ||240|| ಚತುರ್ಮುಖಂ
ಶಸಂಯುತಂ ಕುಮಾರ ಮೇವ ಷಣ್ಮುಖಂ " ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಜಾಂಬವತೀ
ಸತ್ಯಭಾಮೆಯರನ್ನು ಮದುವೆಮಾಡಿಕೊಂಡಮೇಲೆ ರೋಹಿಣಿಯು ಕೃಷ್ಣನ
ದೆಶೆಯಿಂದ ಸಾಂಬನೆಂಬ ಕುಮಾರನನ್ನು ಪಡೆದಳು. (ರೋಹಿಣಿಯೆಂದು
ಜಾಂಬವತೀಗೆ ಹೆಸರು. ಜಾಂಬವಂತನ ಮಗಳಾದುದರಿಂದ ಜಾಂಬವತೀ

ಯೆಂನು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾದರೂ ಆಕೆಯ ಮೊದಲನೆಯ ಹೆಸರು ರೋಹಿಣಿ ಎಂದಿದ್ದಿತು. ಆ ಸಾಂಬನು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಷಣ್ಮುಖನು, ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ೮೦ ಶದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವನೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ಆಧಾರದಿಂದ ಮನ್ಮಥನು ಬ್ರಹ್ಮವೇಶದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸಾಂಬನೆಂತಲೂ, ಮನ್ಮಥನೇ ಷಣ್ಮುಖನೆಂತಲೂ ಎರಡವತಾರಗಳಿಗೂ ನಿರ್ಣಯಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು. ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನು ಮನ್ಮಥನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯ 17 ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ “ ತಯಾ ರನುಜ್ಜನಾರ್ಥನೋ ವಿಯೋಗ ಶೂನ್ಯಯಾ ಸದಾ ||18|| ಅಧತ್ಯ ಪುತ್ರ ಮುತ್ತಮಂ ವಃನೋಭವಂ ಪುರಾತನಂ || ಚತುಸ್ತನೋರ್ಹರೇ ಪ್ರಭೋ ಸ್ತುತೀಯರೂಪಸಂಯುತಃ ” ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಪ್ರಮಾವತಾರಳಾದ ರುಗ್ಮಿಣಿದೇವಿಯನ್ನು ಮದುವೆಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸದಾ ವಿಯೋಗಶೂನ್ಯಳಾದ ಆ ರುಗ್ಮಿಣಿಯಿಂದ ರಮಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಈಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನೆಂಬ ಕುಮಾರನು ಜನಿಸಿದನು. ಅವನು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮನ್ಮಥನು, ಪರಮಾತ್ಮನ ವಾಸುದೇವ, ಸಂಕರ್ಷಣ, ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ ನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಂಶದಿಂದ ಕೂಡಿ ಅದೇ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಜನಿಸಿದನೆಂಬುವುದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವು. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಮಾನಸ ಪುತ್ರರಾದ ಸನಕಾದಿ ನಾಲ್ವರಲ್ಲಿ ಸನತ್ಕುಮಾರನು ಸನತ್ಕುಮಾರ ನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಂಶದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮನ್ಮಥನ ಅವತಾರವು ಇವೆಲ್ಲವೂ ಮನ್ಮಥನವತಾರಗಳೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಅವತಾರಿಕೆ.—ಇಂದ್ರಕಾಮರ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನೂ, ರತಿ ಮೊದಲಾದವರ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.—

ಈರೈದುಗುಣ ಕಡಿಮೆ ಸಾರ್ವತಿ

ವಾರುಣೀಯಗಿಂದ್ರಕಾಮ ತ

ರೀರಮಾನಿಪ್ರಾಣದಶಗುಣವವರ ತಕ್ರನಿಗೆ ।

ಮಾರಜಾರತಿ ದಕ್ಷಗುರು ವೃ

ತ್ರಾರಿಜಾಯಾತಚಿ ಸ್ವಯಂಭುವ

ರಾರುಜನ ಸುಪ್ರಾಣಗವರರು ಹತ್ತು ಗುಣದಿಂದ ||೧೫||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಸಾರ್ವತಿವಾರುಣೀಯರಿಗೆ, ಇಂದ್ರಕಾಮರು, ಈ

ರೆದುಗುಣಂ-ಗಂಗುಣಗಳಿಂದ, ಕಡಿಮೆ-ಅಧಮರೆನಿಸುವರು. ಶಕ್ರನಿಗೆ-
 ಇಂದ್ರನಿಗಿಂತಲೂ, ಶರೀರಮಾಸಪ್ರಾಣಂ-ಅಹಂಕಾರಕಪ್ರಾಣನು, ದಶಗು
 ಣವು-ಗಂಗುಣಗಳಿಂದ, ಅವರ-ಕಮ್ಮಿಯೆನಿಸುವನು. ಮಾರಜ-ಪ್ರದ್ಯು
 ಮ್ನರೂಪಿಯಾದ ಮನ್ಮಥನ ಮಗನಾದ ಅನಿರುದ್ಧ, ಮನ್ಮಥನ ಹೆಂಡತಿ
 ಯಾದ, ರತಿ-ರತೀದೇವಿಯು, ದಕ್ಷ-ಬ್ರಹ್ಮವೇವರ ಮಗನಾದ ದಕ್ಷ ಪ್ರಜೇ
 ತ್ವರನೂ, ಗುರು-ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರಾಚಾರ್ಯರು. ವೃತ್ರಾರಿಜಾಯಾ-ವೃತ್ರಾಸುರ
 ನ ಶತ್ರುವಾದ ದೇವೇಂದ್ರನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಶಚಿ-ಶಚೀದೇವಿಯು, ಸ್ವಯಂ
 ಭುವರು-ಸ್ವಾಯಂಭುವ ಮನು ಇವರು, ಅರು ಜನ ಸಮ, ಪ್ರಾಣಿಗೆ-
 ಅಹಂಕಾರಿಕಪ್ರಾಣನಿಗೆ ಹತ್ತುಗುಣದಿಂದ, ಅಧಮರು-ಕಮ್ಮಿಯೆನಿಸುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಪಾರ್ವತೀ ಮೊದಲಾದ ಮೂವರಕಿಂತಲೂ ಇಂದ್ರ ಮ
 ನ್ಮಥರು ಗಂಗುಣ ಕಮ್ಮಿಯಾದವರು. ಇವರಿಕಿಂತಲೂ ಅಹಂಕಾರಿಕ ಪ್ರಾ
 ಣನು ಗಂಗುಣಗಳಿಂದಧಮನು. ಇವನಕಿಂತಲೂ ರತಿ; ಸ್ವಾಯಂಭುವ ಮ
 ನು, ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರಿ, ಶಚಿ, ದಕ್ಷಪ್ರಜೇತ್ವರ, ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನ ಮಗನಾದ ಅನಿ
 ರುದ್ಧ ಇವರಾರು ಜನರೂ ಗಂಗುಣಗಳಿಂದ ಅಧಮರು ತಮ್ಮೊಳಗೆ ಒಜನ
 ರೂ ಸಮರೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಅವತಾರಿಕೆ.—ಅನಿರುದ್ಧ, ರತಿ, ಶಚಿ, ಇವರ ಅವತಾರಗಳನ್ನು
 ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:—

ಕಾಮಪುತ್ರನಿರುದ್ಧ ಸೀತಾ

ರಾಮನಾನುಜಶತ್ರುಹನಬಲ

ರಾಮನಾನುಜಪೌತ್ರನಿರುದ್ಧನೊಳಗನಿರುದ್ಧ ||

ಕಾಮಭಾರ್ಯಾ ರುಗ್ಮವತಿಸ

ನ್ನಾಮ ಲಕ್ಷಣಳಿನಿಸುವಳು ಪೌ

ಲೋಚಿಮಿಚಿತ್ರಾಂಗದೆಯುತಾರಾ ಎರಡುಪೆಸರುಗಳು ||೧೬||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಕಾಮಪುತ್ರನಿರುದ್ಧ=ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನ ಮಗನಾದ ಅನಿರು
 ದ್ಧನು, ಸೀತಾರಾಮನಾನುಜ=ಸೀತಾ ವತಿಯಾದ ಶ್ರೀರಾಮದೇವರ ತಮ್ಮ
 ನಾದ, ಶತ್ರುಹನ=ಶತ್ರುಘ್ನನು, ಅಂದರೆ ಅನಿರುದ್ಧನವತಾರವೇ ಶತ್ರುಘ್ನನೆಂ
 ಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ, ಬಲರಾಮನಾನುಜ=ಬಲರಾಮನ ತಮ್ಮನೆನಿಸಿದ

ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ, ಪೌತ್ರನು=ಮಗನಾದ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನ ಮಗನಾದ, ಅನಿರುದ್ಧನೊಳಗೆ, ಅನಿರುದ್ಧ=ಅನಿರುದ್ಧನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನ ಆಜ್ಞೆ ಉಂಟು, ಕಾಮಭಾರ್ಯಾ=ಮನ್ಮಥನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ರತೀದೇವಿಯ ಅವತಾರಗಳು, ರುಗ್ಮವತಿ=ರುಗ್ಮಿಯ ಮಗಳಾದ ರುಗ್ಮವತಿಯೂ, ಸನ್ನಾಮ ಉತ್ತಮನಾದ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಲಕ್ಷಣ=ದುರ್ಯೋಧನನ ಮಗಳಾದ ಲಕ್ಷಣಿ ಇವೆರಡೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಪೌರೋಮಿ=ಇಂದ್ರನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಶಚೀದೇವಿಗೆ ಚಿತ್ರಾಂಗದೆಯು=ಪಾಂಡ್ಯ ದೇಶಾಧಿಪತಿಯಾದ ವೀರಸೇನನ ಮಗಳಾದ ಚಿತ್ರಾಂಗದೆಯು ತಾರಾ=ವಾಲಿಯ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ತಾರೆಯು, ಎರಡು ಹೆಸರುಗಳು. ಈ ಎರಡು ಅವತಾರಗಳಲ್ಲೂ ಎರಡು ಹೆಸರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನ ಮಗನಾದ ಅನಿರುದ್ಧನೇ ಶತ್ರುಘ್ನನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮನ್ಮಥನ ಅವತಾರಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಬರದಿರುವ ನಿರ್ಣಯ ಶ್ಲೋಕದಿಂದಲೇ ಸಿದ್ಧಾಂತವಾಗುವುದು. ಮನ್ಮಥನು ತಪಸ್ಸನ್ನು ಮಾಡಿ ಚಕ್ರತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿದನು. ಅವನ ಮಗನಾದ ಅನಿರುದ್ಧನು ಶಂಖನಾದನು. ಅವರಿಬ್ಬರೇ ಭರತ ಶತ್ರುಘ್ನರಾಗಿ ಜನಿಸಿದರೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಶಂಖಾತ್ಮಕನಾದ ಅನಿರುದ್ಧನೇ ಶತ್ರುಘ್ನನೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರಬೇಕು. ಅನಿರುದ್ಧನಲ್ಲಿ ಅನಿರುದ್ಧನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಂಶವಿರುವುದು ಅಂದಮೇಲೆ ಅದೇ ಅನಿರುದ್ಧನೇ ಶತ್ರುಘ್ನನಾದುದರಿಂದ ಶತ್ರುಘ್ನನಲ್ಲೂ ಅನಿರುದ್ಧನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಂಶವಿರುವುದೆಂದು ಬೇರೆ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ ಸ್ವತಃ ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಮನ್ಮಥನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ರತೀದೇವಿಯು ರುಗ್ಮಿಯ ಮಗನಾದ ರುಗ್ಮಿಯ ಮಗಳಾಗಿ ಜನಿಸಿ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನ ಹೆಂಡತಿಯಾದಳು. ಮತ್ತೊಂದು ರೂಪವು ದುರ್ಯೋಧನನ ಮಗಳಾದ ಲಕ್ಷಣಾದೇವಿಯೆಂದು, ನಿರ್ಣಯ ಗ್ರಹಣೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ “ತಸ್ಯಾಂಸುತಂ ತ್ವಜನಯತ್ಪುರುಷಸ್ಯೋಕ್ಷಃ ಕನ್ಯಾಂಪುರಾಪ್ರಿಯತಮಾಂಚಷಡಾನನಸ್ಯ” ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ವಾಲಿಯ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಅಲಕ್ಷ್ಮಿಯು ಕಾಶೀರಾಜನ ಮಗಳಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದಳು. ಆಕೆಯನ್ನು ದುರ್ಯೋಧನನು ಮದುವೆಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅವಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ರಾವಣನ ಮಗನಾದ ಅಕ್ಷಕುಮಾರನನ್ನೇ ಲಕ್ಷಣನೆಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಮಗನನ್ನಾಗಿ ಪಡೆದನು. ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಹೆಣ್ಣು ಮಗಳು ಹುಟ್ಟಿದಳು.

ಆಕೆಯ ಹೆಸರು ಲಕ್ಷ್ಮಣ. ಆಕೆಯು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಷಣ್ಮುಖನ ಪ್ರಿಯತಮಳಾದ ಹೆಂಡತಿಯು, ಷಣ್ಮುಖನು ಮನ್ಮಥಾವತಾರನೆಂದು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಷಣ್ಮುಖನೇ ಮನ್ಮಥನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಆಧಾರ ಮಹಾಭಾರತ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯದ ೨೨ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ, “ದುರ್ರೋಧನಸ್ಯಾಸಪುತ್ರೀರತಿಯಾ ಪೂರ್ವಂ ನಾಮ್ನಾ ಲಕ್ಷಣಾಕಾಂತರೂಪಾ || ಸ್ವಯಂವರಸ್ಥಾಂತಾಂಬಲೈನೈವಸಾಂಬೋ ಜಗ್ರಾಹಸಾಚೈನಮಾಸಾನುರಕ್ತಾ ||೪೧|| ” ದುರ್ಯೋಧನನಿಗೆ ಮಗಳಾದ ಲಕ್ಷಣಾ ಎಂಬಾಕೆಯು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ರತೀದೇವಿಯು. ಆಕೆಯನ್ನು ಸ್ವಯಂವರದಲ್ಲಿಟ್ಟಿರುವಾಗ ಜಾಂಬವತೀ ಕುಮಾರನಾದ ಸಾಂಬನು ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಅಪಹರಿಸಿದನು. ಆ ಲಕ್ಷ್ಮಣೆಯೂ ಇವನಲ್ಲಿ ಅನುರಕ್ತಳಾಗಿದ್ದಳು, ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಮೇಲಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಷಣ್ಮುಖನ ಹೆಂಡತಿಯು ಲಕ್ಷ್ಮಣಿ ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಆಕೆಯು ರತೀದೇವಿಯು ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಷಣ್ಮುಖನವತಾರ ಸಾಂಬನೆಂದು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವರು, ಆತನು ಈ ಲಕ್ಷ್ಮಣಿ ಎಂಬ ರತಿಯನ್ನು ವಿವಾಹ ಮಾಡಿಕೊಂಡನೆಂದಮೇಲೆ ಷಣ್ಮುಖನೇ ಮನ್ಮಥನೆಂತಲೂ, ಅವನೇ ಸಾಂಬ, ಮತ್ತು ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ ಈ ಎರಡು ರೂಪದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿ, ರತೀಗೆ ಮೊದಲನೆಯ ಅವತಾರವಾದ ರುಗ್ಮಿ ಮಗಳಾದ ರುಗ್ಮವತಿಯನ್ನು ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನೂ, ರತೀಗೆ ಎರಡನೆಯ ರೂಪವಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಣಿಯನ್ನು ಸಾಂಬನೂ ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡರೆಂಬ ಭಾವ. ಶಚೀದೇವಿಯ ಅವತಾರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:—ಪಾಂಡ್ಯದೇಶಾಧಿಪತಿಯಾದ ವೀರಸೇನನ ಮಗಳು ಚಿತ್ರಾಂಗದೇ ಎಂಬಾಕೆಯು ಶಚಿಯ ಅವತಾರವು. ಮಹಾಭಾರತ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯದ ೨೦ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ “ಸಂವತ್ಸರಾಂತೇ ಫಲ್ಗುನಸ್ಯಾನುರೂಪಾಚಿತ್ರಾಂಗದಾ ವೀರಸೇನೇನತೋಷಾತ್ || ಸವೀರಸೇನಸ್ತೃಷ್ಠುರಂಶೋಯಮಸ್ಯಾಪ್ಯಾವೇಶೆಯುಕ್ ಸಾಚಕನಾಶಚೀಟಿ||೪೧|| ಅರ್ಜುನನು ತೀರ್ಥಯಾತ್ರಾ ಪ್ರಸಂಗದಿಂದ ಪಾಂಡ್ಯದೇಶಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಆಗ ಅರ್ಜುನನ ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆಗೆ ಸಂವತ್ಸರದ ಕಡೆಯಾಗಿದ್ದಿತು. ಪಾಂಡ್ಯದೇಶಾಧಿಪತಿಯಾದ ವೀರಸೇನರಾಜನು ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ಅನುರೂಪಳಾದ ತನ್ನ ಮಗಳಾದ ಚಿತ್ರಾಂಗದೆಯನ್ನು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಮದುವೆಯನ್ನು

ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟನು. ಆ ವೀರಸೇನನು ತ್ವಷ್ಟು ಎಂಬ ಸೂರ್ಯನ ಅಂಶವುಳ್ಳವನು. ಮತ್ತು ಯಮನಾವೇಶವು ಉಂಟು. ಅವನ ಮಗಳಾದ ಚಿತ್ರಾಂಗದೆಯು ಇಂದ್ರನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಶಚೀದೇವಿಯು. ಅದರಿಂದ ಈಕೆಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾದಮೇಲೆ ಆಕೆಯಲ್ಲಿ ಮಗನಾದ ಬಭ್ರುವಾಹನನು ಹುಟ್ಟುವವರೆಗೂ ಅಲ್ಲಿದ್ದು ಆಕೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಟುಹೋದನು. ಆದುದರಿಂದ ಚಿತ್ರಾಂಗದೆಯೂ ಅರ್ಜುನನಿಗೂ ಒಂದು ಕಡೆ ವಾಸವಿರಲಿಲ್ಲ. ಹಾಗಿರಲು ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ:—ನಿರ್ಣಯ “ತಾರಾದೇಹೇಸೂರ್ಯಜಸಾಂಗಸಂಗಾತ್ಸ್ವರ್ಗಂನಾಯಾದಂತರಿಕ್ಷಾದಿಹಾಸೀತ್ || ತೇನೈವಹೇತೋರ್ನಾತಿಸಾಮೀಶ್ಯಮಾಸೀತ್ ” ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ವಾಲಿಯ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ತಾರಿಯಾಗಿದ್ದಾಗ ಸೂರ್ಯ ಪುತ್ರನಾದ ಸುಗ್ರೀವನ ಅಂಗಸಂಗವು ಈಕೆಗೆ ಆದ ದೋಷದಿಂದ ಆಗ ಈಕೆಯು ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋಗದೆ ಅಂತರಿಕ್ಷಲೋಕದಲ್ಲಿದ್ದು ಇಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಾಂಗದೆಯಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದಳು. ಆ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಅರ್ಜುನನಿಗೂ ಚಿತ್ರಾಂಗದೆಯೂ ಅತಿ ಸಾಮೀಪ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ವಾಲಿಯೆಂಬ ಕಪಿಯು ಇಂದ್ರಾವತಾರದವನು; ಅವನ ಹೆಂಡತಿಯು ತಾರೆ. ಆಕೆಯು ಶಚೀದೇವಿಯೆಂದು ಮೇಲಿನ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದಲೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ಹೀಗೆ ಶಚೀದೇವಿಗೆ ಎರಡು ರೂಪಗಳೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಅವತಾರಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:—

ತಾರನಾಮಕ ತ್ರೀತೆಯೊಳುಸೀ

ತಾರಮಣನಾರಾಧಿಸಿದನು ಸ

ಮೀರಯುಕ್ತೋದ್ಧವನುಕೃಷ್ಣಗೆಪ್ರಿಯನೆನಿಸಿದನು ||

ವಾರಿಜಾಸನಯುಕ್ತದ್ರೋಣನು

ಮೂರು ಇಳಿಯೊಳುಬೃಹಸ್ಪತಿಗೆವ

ತಾರನೆಂಬರು ಮಹಾಭಾರತ ತಾತ್ಪರ್ಯದೊಳಗೆ

||೧೭||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:—ತಾರನಾಮಕ=ತಾರನೆಂಬ ಕಪಿಯು, ತ್ರೀತೆಯೊಳು=

ತ್ರಿತಾಯುಗದಲ್ಲಿ, ಸೀತಾರಮಣನ=ಸೀತಾಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀರಾಮದೇವರನ್ನು, ಆರಾಧಿಸಿದನು. ಸಮೀರಯುಕ್ತ=ವಾಯುದೇವರ ಅವೇಶದಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಉದ್ಧವನು. ಕೃಷ್ಣಗೆ ಪ್ರಿಯನೆನಿಸಿದನು. ವಾರಿಜಾಸನಯು

ಕ್ತ=ಬ್ರಹ್ಮಾವೇಶದಿಂದ ಕೂಡಿದ, ದ್ರೋಣನು=ದ್ರೋಣಾಚಾರ್ಯರು. ಇಳಿ
ಯೊಳು=(ಹೀಗೆ) ಈ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ, ಬೃಹಸ್ಪತಿಗೆ ಮೂರು ಅವತಾರಗಳೆಂದು,
ಮಹಾಭಾರತ ತಾತ್ಪರ್ಯದೊಳಗೆ, ಎಂಬರು=ಹೇಳಿರುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:—ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಮೂರು ಅವತಾರಗಳು.
ಶ್ರೀತಾಯುಗದಲ್ಲಿ ರಾಮದೇವರ ಸೇವಾರ್ಥವಾಗಿ ತಾರನೆಂಬ ಕಪಿಯಾಗಿ
ಅವತರಿಸಿರುವರು, ಮಹಾಭಾರತ ನಿರ್ಣಯ ಅಧ್ಯಾಯ ಮೂರರಲ್ಲಿ “ಬೃಹ
ಸ್ಪತಿಸ್ತಾರ ಉತ್ತೇ ಶಚೀ ಚ ಶಕ್ರಸ್ಯ ಭಾರ್ಯೈವ ಬಭೂವ ತಾರಾ||೭೦|| ಬೃ
ಹಸ್ಪತಿರ್ಬ್ರಹ್ಮ ಸುತೋಽಪಿ ಪೂರ್ವಂ ಸಹೈವ ಶಚ್ಯಾ ಮನಸೋಽಭಿಜಾತಃ | ಬ್ರ
ಹ್ಮೋಽದ್ಭವಸ್ಯಾಂಗಿರಸಃ ಸುತೋಽಭೂನ್ಮಾರೀಚಜಸ್ಯೈವ ಶಚೀ ಪುಲೋಮ್ನಃ
||೭೧|| ಸ ಏವ ಶಚ್ಯಾ ಸಹ ವಾನರೋಽಭೂತ್ ಸಂಭವೋ ದೇವಗುರುರ್ಬ್ರಹ್ಮ
ಸ್ಪತಿಃ ||” ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ತಾರನೆಂತಲೂ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನ ಹೆಂ
ಡತಿಯಾದ ಶಚೀದೇವಿಯು ತಾರೆಯೆಂತಲೂ ಅಣ್ಣ ತಂಗಿಯರಾಗಿ ಏಕೋದರ
ದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ಈ ತಾರೆಯೇ ಇಂದ್ರಾವತಾರನಾದ ವಾಲಿಯ ಹೆಂಡತಿಯು.
ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಮಕ್ಕಳಾದರೂ ಬ್ರಹ್ಮದೇ
ವರಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಶಚೀದೇವಿಯಿಂದ ಸಹಿತರಾಗಿಯೇ ಜನಿಸಿದರು. ಆದ್ದರಿಂದ
ಆಗಲೂ ಅಣ್ಣ ತಂಗಿಯರೇ ಆಗಿದ್ದರು. ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜನ್ಮ ಭಿನ್ನ ಶರೀರ
ರಾಗಿದ್ದರು. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಮಕ್ಕಳಾದ ಆಂಗಿರಸ ಎಂಬ ಋಷಿಗಳ ದೆಸೆ
ಯಿಂದ ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ಹುಟ್ಟಿದರು. ಮರೀಚಿಋಷಿ ಮಕ್ಕಳಾದ
ಕಶ್ಯಪರ ದೆಸೆಯಿಂದ ದನೂದೇವಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಪುಲೋಮನೆಂಬ ದಾನವನ
ಮಗಳಾಗಿ ಶಚೀದೇವಿಯು ಹುಟ್ಟಿದಳು, ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಪಾಲೋಮಿಯೆಂದು
ಶಚೀದೇವಿಗೆ ಹೆಸರು ಬರಲು ಕಾರಣವು. ಈಗ ಅದೇ ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರು
ಶಚೀದೇವಿಯಿಂದೊಡಗೂಡಿ ವಾನರ ರೂಪಿಗಳಾಗಿ ಜನಿಸಿದರು. ಆದ್ದರಿಂದ
ದೇವಗುರುವಾದ ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರೇ ತಾರನೆಂಬ ಕಪಿಯಾಗಿ ಜನಿಸಿದರೇ
ಹೊರತು ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಮಗ ತಾರನೆಂಬ ಕಪಿಯೆಂಬರ್ಥವಲ್ಲವೆಂಬ
ಭಾವ. ವಾಯುದೇವರ ಅವೇಶದಿಂದ ಕೂಡಿ ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರೇ ದ್ವಾಪ
ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಸೇವಾರ್ಥವಾಗಿ ಜನಿಸಿದರು, ಮಹಾಭಾರತ ತಾತ್ಪ
ರ್ಯ ನಿರ್ಣಯದ ೧೨ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ, “ಬೃಹಸ್ಪತಿಃ ಪೂರ್ವಮಭೂದ್ಧರೇಃ

ಪದಂ ಸಂಸೇವಿತುಂ ಪವನಾವೇಶಯುಕ್ತಃ || ೧೦೦ || ಸ ಉದ್ಧವೋ ನಾಮ
ಯದುಪ್ರವೀರಾಜ್ಞಾತೋ ವಿದ್ವಾನುಪಗವನಾಮಧೇಯಾತ್ || ದ್ರೋಣಾ
ತ್ಮಕಂ ನಾತಿತರಾಂ ಸ್ವಸೇವಕಂ ಕುರ್ಯಾದ್ಧರಿರ್ಮಾಮಿತಿ ಭೂಯ ಏವ
|| ೧೦೧ || ಸ ಉದ್ಧವಾತ್ಮಾವತತಾರ ಯಾದವೇಷ್ವಾಸೇವನಾರ್ಥಂ ಪುರುಷೋ
ತ್ತಮಸ್ಯ || “ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ವರಮಾತ್ಮನ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡುವು
ದಕ್ಕಾಗಿ ದ್ರೋಣಾಚಾರ್ಯರಾಗಿ ಜನಿಸಿದ್ದರೂ ಅಷ್ಟಕ್ಕೇ ತೃಪ್ತರಾಗದೆ ವಾಯು
ದೇವರ ಆವೇಶದಿಂದ ಕೂಡಿ ಯಾದವಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಉಪಗವನೆಂಬುವನ ದೆಶೆ
ಯಿಂದ ಉದ್ಧವನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಜನಿಸಿದರು. ಅದೇಕೆಂದರೆ:-ದ್ರೋಣರೂಪಿ
ಯಾದ ತನ್ನನ್ನು ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರೀತ್ಯಾಸ್ಪದನಾದ ಸೇವಕನನ್ನಾಗಿ
ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾರಿನೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸೇವೆ ಮಾಡಬೇ
ಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಉದ್ಧವ ಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಯಾದವರಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು.
ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಬ್ರಹ್ಮಾವೇಶದಿಂದ ಕೂಡಿ ದ್ರೋಣಾಚಾರ್ಯರೆಂಬ
ಹೆಸರಿನಿಂದ ಇದೇ ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ಉದ್ಧವನಾಗಿ ಜನಿಸುವುದಕ್ಕೆ
ಮುಂಚಿತವಾಗಿ ಜನಿಸಿರುವರು. ನೊದಲನೆಯ ಅವತಾರವು ತಾರನೆಂಬ ಕಪಿ
ಯು, ಎರಡನೆಯದು ಉದ್ಧವನು, ಮೂರನೆಯದು ದ್ರೋಣನೆಂದು. ಉದ್ಧ
ವನ ಅವತಾರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು.
ದ್ರೋಣರೂಪಿಯಾದ ತನ್ನನ್ನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಿಯಸೇವಕನನ್ನಾಗಿ
ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ ಯಾದವರಲ್ಲಿ ಉದ್ಧವನಾಗಿ ಜನಿ
ಸಿದನೆಂಬ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದಲೂ, ಉದ್ಧವನೂ, ದ್ರೋಣಾಚಾರ್ಯರೂ ಸಮ
ಕಾಲೀನರು; ಆದರಲ್ಲಿ ದ್ರೋಣಾಚಾರ್ಯರ ಉತ್ಪತ್ತಿ ನೊದಲು ಆದುದೆಂ
ತಲೂ, ತದನಂತರ ಉದ್ಧವನ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಆದುದೆಂತಲೂ ನಿರ್ಣಯಾಧಿ
ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದು. ಆದರೆ ದಾಸರಾಯರು ಏಕೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸ
ವಾಗಿ ನೊದಲು ತಾರ, ಎರಡನೆಯದು ಉದ್ಧವ, ಆಮೇಲೆ ದ್ರೋಣನೆಂದು
ಹೇಳಿದರೆಂದರೆ, ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಬೃಹಸ್ಪತಿಗೆ ಅವತಾರ ಮೂರೆಂದು
ಹೇಳಬೇಕಾಗಿ ಹೇಳಿದರೆ ಹೊರತು ಅವತಾರ ಕ್ರಮ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿರ
ಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲವೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ದ್ರೋಣಾಚಾರ್ಯರು
ಬೃಹಸ್ಪತಿ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣ:—ನಿರ್ಣಯ ೧೧ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ಯದಲ್ಲಿ “ಯದೈವ ಜಾತಃ ಸ ಕೃಪಸ್ತದೈವ ಬೃಹಸ್ಪತೇಃ ಸೂನುರಗಾಷ್ಟ
ಗಂಗಾಂ || ಸ್ನಾತುಂ ಘೃತಾಚೀಂ ಸ ದದರ್ಶ ತತ್ರ ಶ್ಲಥದ್ಧು ಕೂಲಾಂ ಸುರವ
ರ್ಯಕಾಮಿನೀಂ || ೬೪ || ತದ್ವರ್ಶನಾತ್ ಸ್ನಾನಮಥೇಂದ್ರಿಯಂ ಸ ದ್ರೋಣೇ
ದಧಾರಾಶು ತತೋಽಭವತ್ ಸ್ವಯಂ || ಅಂಭೋಜಜಾವೇಶಯುತೋ ಬೃಹಸ್ಪ
ತಿಃ ಕರ್ತುಂ ಹರೇಃ ಕರ್ಮಭುವೋ ಭರೋದ್ಧೃತಾ || ೬೫ || ದ್ರೋಣೇತಿ ನಾ
ಮಾಸ್ಯ ಜಕಾರ ತಾತೋ” ಯಾನಾಗ ಕೃಪಾಚಾರ್ಯರು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿ
ದರೋ ಅದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಮಕ್ಕಳಾದ ಭರದ್ವಾಜರು
ಸ್ನಾನ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಗಂಗೆಗೆ ಬಂದರು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ಮುಂ
ಚಿತವಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದ ವೇದತಾಕಾಮಿನಿಯಾದ ಘೃತಾಚೀಂಬ ಅನ್ನರ
ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ನೋಡಿದರು. ಆಕೆಯು ಉಚ್ಚ ವಸ್ತ್ರವು ಸ್ನಾನದಿಂದ ಜೀರಿ
ಕೆಳಗೆ ಬಂದು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಿತು. ಅಂತಹ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ನೋಡಿದ ಕೂಡಲೇ
ಇವರಿಗೆ ಇಂದ್ರಿಯವು ಸ್ಫುಲನವಾಯಿತು. ಅವರು ಅನೋಘವೀರ್ಯರಾ
ದುದರಿಂದ ಆ ವೀರ್ಯವನ್ನು ತಮ್ಮ ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದ ದ್ರೋಣ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ
ಹಿಡಿದರು. ಆ ಪಾತ್ರೆಯ ದೆಶೆಯಿಂದ ಸ್ವಯಂ ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರು,
ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಆವೇಶದಿಂದ ಕೂಡಿ ಶ್ರೀ ವರನಾತ್ಮನ ಭೂಭಾರಹರಣರೂಪ
ವಾದ ಕೃತ್ಯಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕರಾಗಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಜನಿಸಿದರು.
ಅವರ ತಂದೆಯಾದ ಭರದ್ವಾಜರು ಇವರಿಗೆ ದ್ರೋಣ ಎಂದು ನಾಮಕರ್ಣ
ವನ್ನು ಮಾಡಿದರು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ
ದಾಸಾರ್ಯರು ಈ ಅವತಾರ ಆವೇಶಗಳನ್ನು ಮಹಾಭಾರತ ತಾತ್ಪರ್ಯದೊಳಗೆ
ಅಂದರೆ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಆದ್ದ
ರಿಂದ ಆ ನಿರ್ಣಯದ ಮೂಲ ಶ್ಲೋಕಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಸಹಿತವಾಗಿ ಬರೆಯ
ಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

ಅನತಾರಿಕೆ:—ಪ್ರವಹವಾಯು, ಯಮ, ಮನುಪತ್ತಿಯಾದ ಶತ
ರೂಪೆ, ಚಂದ್ರ, ಸೂರ್ಯ ಇವರ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:—

ಮನುಮುಖಾದ್ಯರಿಗಿಂದ ಪ್ರವಹಾ

ಗುಣವು ಸಂಚಕ ನೀಚನೆನಿಸುವ

ಇನಶಶಾಂಕರು ಧರ್ಮಮಾನವಿಯೆರಡು ಗುಣದಿಂದ ||

ಕನಿಯರೆನಿಸರು ಪ್ರವಹಗಿಂದಲಿ

ದಿನಪಶಶಯಮಧರ್ಮರೂಪಗ.

ಳನುದಿನದಿ ಚಿಂತಿಪುದು ಸಂತರು ಸರ್ವಕಾಲದಲಿ || ೧೪ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ: — ಮನುಮುಖಾದ್ಯರಿಗಿಂದ=ಸ್ವಾಯಂಭುವ ಮನು ಮೊದಲಾದ ೬ ಮಂದಿಯರಕಿಂತಲೂ, ಪ್ರವಹ=ಪ್ರವಹವಾಯು, ಪಂಚಕಗುಣವು=೫ ಗುಣಗಳಿಂದ, ನೀಚನೆನಿಸುವ; ಇನ=ಸೂರ್ಯ, ಶಶಾಂಕರು=ಚಂದ್ರ ಇವರಿಬ್ಬರು, ಧರ್ಮ=ಯಮಧರ್ಮನು, ಮಾನವಿ=ಮನುವಿನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಶತರೂಪೆ ಇವರೆಲ್ಲರೂ, ಪ್ರವಹಗಿಂದಲಿ=ಪ್ರವಹವಾಯುವಿನಕಿಂತಲೂ, ಎರಡು ಗುಣದಿಂದ, ಕನೀಯರೆನಿಸರು=ಚಿಕ್ಕವರೆನಿಸರು ನೀಚರೆನಿಸುವರು. ದಿನಪ=ಸೂರ್ಯ, ಶಶಿ=ಚಂದ್ರ, ಯಮಧರ್ಮರೂಪಗಳನು=ಇವರ ರೂಪಗಳನ್ನು, ಸಂತರು=ಸಜ್ಜನರು, ಅನುದಿನದಿ=ಪ್ರತಿದಿನವಸದಲ್ಲೂ, ಸರ್ವಕಾಲದಲಿ=ಹಗಲು, ರಾತ್ರಿ, ಸಂಧ್ಯಾಕಾಲ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಚಿಂತಿವುದು=ಸ್ತುರಿಸತಕ್ಕದ್ದು.

ವಿಶೇಷ ಸೂಚನ: — ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲೂ ಉಡುಪಿಯ ಭಾಷಾ ಮೂಲ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲೂ ಸಹ “ಮನುಮುಖಾದ್ಯರಿಗಿಂದ ಪ್ರವಹಾ ಗುಣಗಳ ದ್ವಯ ನೀಚನೆನಿಸುವ” ಎಂದು ಪಾಠವಿರುವುದು. ಕಮಲಾಪತಿದಾಸರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಪುಸ್ತಕದ ಮೂಲದಲ್ಲಿ “ಮನುಮುಖಾದ್ಯರಿಗಿಂದ ಪ್ರವಹಾ ಗುಣವು ಪಂಚಕ ನೀಚನೆನಿಸುವ” ಎಂದು ಪಾಠವಿರುವುದು. ಈ ಪಾಠದ್ವಯದಲ್ಲಿ ಕಮಲಾಪತಿದಾಸರ ಪುಸ್ತಕಪಾಠವು ಸಾಧುವೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ, ಗುಣ ತಾರತಮ್ಯ ಸಂಧಿಯೆಂಬ ೨೦ನೆಯ ಸಂಧಿ ೯ನೆಯ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ “ಮಾರಜಾದ್ಯರಿಗೈದ ಗುಣದಿಂದಧಮಪ್ರವಹಾಖ್ಯ” ಎಂದು ಎಲ್ಲಾ ಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲೂ ಒಂದೇ ಪಾಠವಾಗಿರುವುದು. ಹೀಗೆ ದಾಸರಾಯರು ಮೇಲಿನ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ, ಮಾರಜಾದ್ಯರು ಅಂದರೆ, ಅನಿರುದ್ಧ, ರತಿ, ಮನು, ಗುರು, ದಕ್ಷ, ಶಚಿ ಹೀಗೆ ಕಾಮಪುತ್ರನಾದ ಅನಿರುದ್ಧ ಮೊದಲಾದ ೬ ಮಂದಿಯರಕಿಂತಲೂ ೫ ಗುಣ ಕಮ್ಮಿ ಪ್ರವಹವಾಯು ಎಂದು ಹೇಳಿ, ಈ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ “ಮನುಮುಖಾದ್ಯರಿಗಿಂದಪ್ರವಹಗುಣಗಳ ದ್ವಯನೀಚನೆನಿಸುವ” ಮನು, ಶಚಿ, ಮೊದಲಾದ ೬ ಮಂದಿಯರಕಿಂತಲೂ ಎರಡು ಗುಣಗಳಿಂದ ಕಡಿಮೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ, ದಾಸರಾಯರ ಸ್ವೋಕ್ತಿವಿರೋಧ ಅವರೇ ದಾಸರಾಯರು ಹೇಳಿದ ಮೇಲಿನ ಮಾತಿಗೂ, ಕೆಳಗಿನ ಮಾತಿಗೂ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವಾಗುತ್ತದೆ, ಆದ್ದರಿಂದ ‘ಗುಣಗಳದ್ವಯ’ ಎಂಬ

ಕಡೆ ಗುಣವು ವಂಚಕನೆಂದು ಇರುವ ಪಾರವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸುವುದು ನ್ಯಾಯವೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಸ್ವಾಯಂಭೂವಮನು, ಬ್ರಹ್ಮಸ್ತತ್ಯಾಚಾರ್ಯರು, ಕಾಮವೃತ್ತನಾದ ಅಸಿರುದ್ರು, ರತಿ, ತಚಿ, ದಕ್ಷ ಇವರಾದ ಮಂದಿರಕಿಂತಲೂ ಏಕೋನಸಂಚಾತೃ ಮರುದ್ಗುಣಕ್ಕೆ ಶೇರಿದ ಪ್ರವಾಹವಾಯುವು ಇ ಗುಣಗಳಿಂದ ಕಮ್ಮಿಯೆನಿಸುವನು. ಇವನಕಿಂತಲೂ ಚಂದ್ರ, ಸೂರ್ಯ, ಯಮ, ಶತರೂಪೆ (ಮನುಪತ್ನಿ) ಇವರುಗಳು ಎರಡು ಗುಣಗಳಿಂದ ಕಮ್ಮಿಯೆನಿಸುವರು. ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ಯಮಧರ್ಮ ಇವರನ್ನು ನಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ಯಮದೇವರ ಸ್ಮರಣೆಯಿಂದ ಪಾಪ ಪರಿಹಾರದ್ವಾರಾ ಯಮಬಾಧೆ ಕಮ್ಮಿಯಾಗುವುದು. ಸೂರ್ಯನ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಜಪಾಡಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಸಕಲಾಭೀಷ್ಟಪ್ರದವೂ, ಸರ್ವರೋಗ ನಿವಾರಣೆಯೂ ಆಗುವುದಲ್ಲದೆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಮಳೆಯೂ ಬರುವುದು. ಚಂದ್ರನ ಸ್ಮರಣೆಯಿಂದ ಭೋಗಗಳನ್ನನುಭವಿಸುವರೆಂದು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಭಾಗವತಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು.

ಅನತಾರಿಕೆ.—ಯಮಧರ್ಮ, ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ ಇವರ ಅವತಾರಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:—

ಮರುತನಾವೇಶಯುತ ಧರ್ಮಜ

ಕರಡಿವಿದುರನು ಸತ್ಯಜಿತು ಯಾ

ರೆರಡು ಧರ್ಮನರೂಪ ಬ್ರಹ್ಮಾವಿಷ್ಟಸುಗ್ರೀವ ||

ಹರಿಯರೂಪಾವಿಷ್ಟಕರ್ಣನು

ತರಣಿಗೇರಡವತಾರಚಂದ್ರನು

ಸುರಪನಾವೇಶಯುತನಂಗದನೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತು ||೧೧||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:—ಧರ್ಮನ=ಯಮಧರ್ಮನಿಗೆ, ಮರುತನಾವೇಶಯುತ=ವಾಯುದೇವ ಆವೇಶದಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಧರ್ಮಜ=ಧರ್ಮರಾಜನವತಾರ ಒಂದು; ಕರಡಿ=ಜಾಂಬವಂತನೆಂಬ ರೂಪವು ಎರಡನೆಯದು. ವಿದುರ ಮೂರು; ಸತ್ಯಜಿತು=ಮೂರನೆಯ ಮನ್ವಂತರದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನಾಗಿದ್ದವನು ನಾಲ್ಕು ಹೀಗೆ ಈರೆರಡುರೂಪ=ಅವತಾರಗಳು. ತರಣಿಗೇ=ಸೂರ್ಯನಿಗೆ, ಬ್ರಹ್ಮಾವಿಷ್ಟ=ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಆವೇಶದಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಸುಗ್ರೀವ=ಸುಗ್ರೀವ

ನೆಂಬ ಕಪಿರೂಪ ಒಂದು, ಹರಿಯ ರೂಪವಿಷ್ಟ ಕರ್ಣನು=ಪರಮಾತ್ಮನಾ ವೇಶದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕರ್ಣರೂಪ ಒಂದು; ಅಂತು ಎರಡನತಾರ=೨ ಅವತಾರಗಳು. ಚಂದ್ರನು=ಚಂದ್ರನು ಸುರಸನಾವೇಶಯುತನು=ಇಂದ್ರನಾವೇಶದಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಅಂಗದನೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಯಮಧರ್ಮನಿಗೆ ೪ ಅವತಾರಗಳು. ಕುಂತೀಪುತ್ರನಾದ ಧರ್ಮರಾಜನ ರೂಪ ಒಂದು. ಇವನಲ್ಲಿ ವಾಯುದೇವರ ಆವೇಶವಿರುವುದು. ಮಹಾಭಾರತ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯದ ೧೨ ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ “ಇತಿರೀತಯಾಮುಃ ಸಮಾಹುತೋಗಮದ್ರೂತಂ ||೩೨|| ತತಶ್ಚ ಸದ್ಯವಿಸಾಸುಷಾವ ಪುತ್ರಮುತ್ತಮಂ” ಯುಧಿಷ್ಠಿರಂ ಯಮೋಹಿಸಃ ಪ್ರವೇದಿ ಆತ್ಮಪುತ್ರತಾಂ ||೩೩||” ಪತಿಯ ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಕುಂತೀದೇವಿಯು ಯಮದೇವರನ್ನು ಮಂತ್ರಬಲದಿಂದ ಕರೆದಳು. ಯಮನು ತಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದನು. ಕುಂತಿಯು ಯಮನ ದೆಶೆಯಿಂದ ತಕ್ಷಣದಲ್ಲೇ ಉತ್ತಮನಾದ ಮಗನನ್ನು ಪಡೆದಳು. ಯುಧಿಷ್ಠಿರನೆಂದು ಆ ಪುತ್ರನಿಗೆ ಹೆಸರಾಯಿತು. ಅವನು ಯಮಧರ್ಮನು. ಯಮನು ತನ್ನ ದೆಶೆಯಿಂದ ಕುಂತಿಯಲ್ಲಿ ತಾನೇ ಪುತ್ರನಾಗಿ ಜನಿಸಿದನು, ಎಂಬೀ ವಾಕ್ಯವು ಧರ್ಮರಾಜನು ಯಮನೆಂಬ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಆಧಾರವು. ಇವನಲ್ಲಿ ವಾಯು ದೇವರ ಆವೇಶ ಉಂಟೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮಹಾಭಾರತ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯ ೧೨ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ೧೨ನೆಯ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ “ಯುಧಿಷ್ಠಿರಾಧ್ಯೇಷು ಚತುಷ್ಕವಾಯುಃ ಸಮಾವಿಷ್ಟಃ ಫಲ್ಲನೇಶೋವಿಶೇಷಾತ್ ||೧೨೯|| ಯುಧಿಷ್ಠಿರೇ ಸೌಮ್ಯರೂಪೇಣವಿಷ್ಟಃ ವೀರೇಣರೂಪೇಣಾನಂಜಯೇಷಾ||” ಧರ್ಮರಾಜ ಮೊದಲಾದ ನಾಲ್ವರಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಭೀಮಸೇನ ದೇವರು ಸ್ವಯಂ ವಾಯುದೇವರೇ ಆದುದರಿಂದ ಅವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ, ಧರ್ಮರಾಜ, ಅರ್ಜುನನಕುಲ, ಸಹದೇವ ಈ ನಾಲ್ವರಲ್ಲೂ ವಾಯುದೇವರು ಪ್ರವಿಷ್ಟರಾಗಿದ್ದರು ಅದರಲ್ಲೂ ಅರ್ಜುನನಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾದ ಆವೇಶವಿದ್ದಿತು. ಧರ್ಮರಾಜನಲ್ಲಿ ಸೌಮ್ಯರೂಪದಿಂದ ವಾಯುದೇವರ ಪ್ರವೇಶವು. ಅರ್ಜುನನಲ್ಲಿ ವೀರರೂಪದಿಂದ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಧರ್ಮರಾಜನಲ್ಲಿ ವಾಯು ಆವೇಶ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ಯಮಧರ್ಮನಿಗೆ ಕರೆಡಿ ಅವತಾರನೆಂಬ

ದರೆ ಜಾಂಬವಂತನ ಅವತಾರ ಒಂದು. ಮಹಾಭಾರತ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯ ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ “ಯವನಪೂರ್ವಂ ಪರಮೇಷ್ಟಿ ವಕ್ಷ್ಯಸ್ವ ಸ್ವಗು ದ್ಭವೋಧರ್ಮ ಇಹಾಸ್ಯತೋ ಭವತ್||೬೮||ಯಃ ಸಸೂರ್ಯಾ ತ್ಪುನರೇವ ಸಂಜ್ಞಾ ಯಾಂ ನಾನ್ಮಾಯಮೋ ದಕ್ಷಿಣದಿಕ್ವ ಅಸೀತ್||ಸಜಾಂಬರ್ವಾದ್ಯೈವತಕಾರ್ಯ ದರ್ಶಿನಾ ಪುರೈವಸ್ಯ ಸ್ಪೋಮುಖತಃ ಸ್ವಯಂಭುವಾ||೬೯||” ಯಾವ ಧರ್ಮ ನು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ವಕ್ಷ್ಯಸ್ವಳದ ಚರ್ಮದ ದೇಶೆಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿ ದ್ದನೋ, ಅದೇ ಧರ್ಮನೇ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಬಾಯಿಯ ದೇಶೆಯಿಂದ ಈಗ ಹುಟ್ಟಿದನು. ಮತ್ತು ಯಾವನು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ವಾ ಎಂಬ ಸೂ ರ್ಯನ ದೇಶೆಯಿಂದ ಸಂಜ್ಞಾ ದೇವಿಯಲ್ಲಿ ಯಮನೆಂದು ಹುಟ್ಟಿ ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಪಾಲಕನೆಂದೆನಿಸಿದನೋ ಆ ಯಮಧರ್ಮನೇ ದೇವತಾ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮುಂಚಿತವಾಗಿ ಬಲ್ಲವರಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಮುಖದದೇಶೆಯಿಂದ ಮೊದಲೇ ಸೃಷ್ಟಿಸಲ್ಪಟ್ಟನು. ಅವನೇ ಜಾಂಬವಂತನು ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಜಾಂಬ ವಂತನು ಯಮಾವತಾರನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ವಿದುರನು ಧರ್ಮರಾಜನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ಮಹಾಭಾರತ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯದ ೧೧ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ, “ತಸ್ಯಾಂಸದೇವೋಜನಿಧರ್ಮರಾಜೋ ಮಾಂಡವ್ಯಶಾಪಾದ್ಯ ಉ ವಾಹತೂದ್ರತಾಂ|| ವಸಿಷ್ಠ ಸಾಮಂಸಮಭೀಪ್ಸಮಾನಂಪ್ರಚ್ಛಾಯಯನ್ನಿಚ್ಛ ಯಾಶಾಪಮಾಪ||೧೩||” ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರ ತಾಯಿಯಾದ ಸತ್ಯವತಿಯ ಮಾತಿನ ಪ್ರಕಾರ ವಿಚಿತ್ರವೀರ್ಯನ ಹೆಂಡದಿರಾದ ಇಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಅಂಬಿಕೆಯು ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನೆಂಬ ಅಂಧಕನನ್ನೂ, ಎರಡನೆಯವಳಾದ ಅಂಬಾಲಿಕೆಯು ಪಾಂಡುರಾಜನೆಂಬುವನನ್ನೂ ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರ ಸ್ವರ್ತಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಪಡೆದರು. ಇಬ್ಬರಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡವನು ಅಂಧಕನೂ, ಎರಡನೆಯವನು ಶುದ್ಧವಾದ ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣದವನೂ ತಾಯಿಯರ ದೋಷದಿಂದ ಅದುದನ್ನು ಕಂಡು ಸತ್ಯವತಿಯು, ನಿರ್ದೋಷಿಯಾದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಕುಮಾರನನ್ನು ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ವೇದವ್ಯಾಸ ದೇವರನ್ನು ಬೇಡಿ, ಅವರ ಒಪ್ಪಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ದೊಡ್ಡ ಸೊಸೆಯಾದ ಅಂಬಿಕೆಯನ್ನು ನೀನು ಮೊದಲು ವೇದವ್ಯಾಸರನ್ನು ಕಂಡು ಹೆದರಿ ಕಣ್ಣುಮುಚ್ಚಿ ಬಿಟ್ಟೆ. ಅದುದರಿಂದ ನಿನ್ನ ಮಗನು ಕುರುಡನಾದನು. ಈಗ ಹಾಗೆ ಮಾಡದೆ ನಿನ್ನ ಭಾವನಾದ ವೇದವ್ಯಾಸನನ್ನು

ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಸೇವಿಸೆಂದು ಅಪ್ಪಣೆ ಮಾಡಿದಳು. ಆಕೆಯು ಹೆದರಿಕೆಯಿಂದ ತನ್ನ ದಾಸಿಯಾದ ರೂದ್ರ ಸ್ತ್ರೀಗೆ ತನ್ನಂತೆ ಅಲಂಕರಿಸಿ ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿದಳು. ಆಕೆಯು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರನ್ನು ಸೇವೆಮಾಡಿದಳು. ಆಕೆಯಲ್ಲಿ ಯಮಧರ್ಮನು ಹುಟ್ಟಿದನು. ಶೂದ್ರ ಸ್ತ್ರೀಯಲ್ಲಿ ಯಮನು ಹುಟ್ಟಲು ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ; ಮಾಂಡವ್ಯನೆಂಬ ಒಬ್ಬ ಋಷಿಯು ತಾನು ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿ ಸಮನಾಗಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ತಪಸ್ಸುಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಆ ದೇವಾಧಿಪತಿಯಾದ ರಾಜನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕಳ್ಳರು ಬಿದ್ದು ರಾಜದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿದರು. ಹಿಂದೇ ರಾಜನಾಚ್ಛಾ ಪ್ರಕಾರ ರಾಜದೂತರು ಆ ಕಳ್ಳರನ್ನು ಅಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಬರುವಾಗ ಕಳ್ಳರು ಭಯಪಟ್ಟು ಈ ಮಾಂಡವ್ಯರ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿ ಬಿಟ್ಟರು. ಆಗ ಮಾಂಡವ್ಯನು ಅಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತ ಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿದ್ದುದರಿಂದ ಮೈಮೇಲೆ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ರಾಜದೂತರು ಮಾಂಡವ್ಯಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಕಳ್ಳರನ್ನು ಕಂಡು ದೇವರಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡುತ್ತಾ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಇಲ್ಲದಿರುವ ಮಾಂಡವ್ಯರನ್ನೂ ಕೂಡ ಕಳ್ಳನೆಂಬ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಕಳ್ಳರ ಕೂಡಲೆ ಇವರನ್ನೂ ಹಿಡಿದು ಕಟ್ಟಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಲು, ರಾಜನು, ಎಲ್ಲರಿಗೂ ವಿಧಿಸಿದಂತೆ ಇವರಿಗೂ ಶೂಲಾರೋಪಣೆ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಆಗಲೂ ಇವರು ಸಮಾಧಿಯಲ್ಲೇ ಇದ್ದರು. ಮಿಕ್ಕ ಕಳ್ಳರೆಲ್ಲರೂ ಮೃತರಾದರು. ಇವರಿಗೆ ಕ್ಲುಪ್ತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಮಾಧಿಯಿಂದ ಎಚ್ಚರವಾಯಿತು. ನೋಡುವಾಗ ತಮಗೆ ಶೂಲಾರೋಪಣೆಯಾಗಿದ್ದಿತು ಆಗ ಅಲ್ಲಿರುವ ದೂತರನ್ನು ಕುರಿತು ರಾಜನನ್ನು ಕರೆಯಿರಿ ! ಎಂದು ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನಿತ್ತರು. ದೂತರು ಭಯದಿಂದ ಓಡಿಹೋಗಿ ರಾಜನಿಗೆ ಸಮಾಚಾರ ಕೊಡಲು ರಾಜನು ಬಂದು ನೋಡಿ ಕ್ಷಮಾಬೇಡಿಕೊಂಡು ತ್ರಿಶೂಲವು ದೇಹದಲ್ಲಿ ಏರಿದ್ದುದರಿಂದ ಮಾಂಡವ್ಯನನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದೆ ಅಪಾನಕ್ಕೆ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶೂಲವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿಬಿಟ್ಟನು. ಶೂಲಾಗ್ರವು ದೇಹದಲ್ಲಿ ನಿಂತ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಅಣಿಮಾಂಡವ್ಯನೆಂದು ಹೆಸರಾಯಿತು. ಮಾಂಡವ್ಯನು ಇದು ರಾಜನು ಮಾಡಿದ ಶಿಕ್ಷೆಯಲ್ಲ. ಯಮದೇವರ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ತನಗೆ ಶಿಕ್ಷೆಯಾಗಿದೆಯೆಂದು ಜ್ಞಾನಧೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ತಿಳಿದು ರಾಜನನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಯಮದೇವರಲ್ಲಿ

ಬಂದು ನನಗೆ ಶೂಲಾರೋಪಣೆ ಮಾಡಿಸಲು ಕಾರಣವೇನೆಂದು ಕೇಳಿದರು. ವಾಸ್ತವದಲ್ಲಿ ಶೂಲಾರೋಪಣೆಗೆ ಕಾರಣವು, ತನಗೆ ಯೋಗ್ಯತೆಯಿಲ್ಲದ ವಸಿಷ್ಠ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದುದೇ ಕಾರಣವಾದರೂ, ಯಮದೇವರು ಇವರು ಮಾಡಿದ ಹೆಚ್ಚು ತಪಸ್ಸನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಇವರಿಗೆ ಕೋಪವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿಸಿ ತಾನು ಶಾಪವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಾಗಿ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ “ನೀವು ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ನೋಡುಗಳಿಗೆ ಅವಾನದಲ್ಲಿ ಖಡ್ಗ ಹಾಕಿ ಕೊಂದಿರಿ! ಅದರಿಂದ ಶೂಲಾರೋಪಣೆಯಾಯಿತೆ” ಎಂದು ಸುಳ್ಳು ಹೇಳಿದನು. ಇದು ಅವರ ತಪೋನಾಶರೂಪವಾದ ಶಿಕ್ಷೆಗಾಗಿ ಹೇಳಿದ ಸುಳ್ಳಾದುದರಿಂದ ಶಿಕ್ಷಾಕರ್ತನಾದ ಯಮದೇವನಿಗೆ ಸುಳ್ಳು ಹೇಳಿದ ದೋಷವು ಬರಲಿಲ್ಲ. ಮಾಂಡವ್ಯನು ಕೋಪದಿಂದ ನಾನು ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಜ್ಞಾನದ ದೆವೆಯಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಿಯ ಸಧಮಾಡಿದ್ದರೂ ಅದರ ಶಿಕ್ಷೆಯು ಇದಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ನೀನು ನನ್ನಲ್ಲಿ ಯಥಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದೇ ಸುಳ್ಳು ಹೇಳಿರುವೆ. ಅದರಿಂದ ರೂಪವಾಗಿ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದು ಶಾಪವನ್ನು ಕೊಟ್ಟೆನು. ಅದರಿಂದ ಮಾಂಡವ್ಯರ ತಪಸ್ಸಿನ ಫಲವೆಲ್ಲವೂ ನಾಶವಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಇವರಿಗೆ ತಪಸ್ಸನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ತನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದಲೇ ಅವರ ದೆವೆಯಿಂದ ಶಾಪವನ್ನು ಹೊಂದಿದನು. ಆ ಕಾರಣವ ದೆವೆಯಿಂದಲೇ ಪೇವವ್ಯಾಸ ದೇವರ ದೆವೆಯಿಂದ ಶೂದ್ರ ಸ್ತ್ರೀಯಲ್ಲಿ ಯಮಧರ್ಮನು ಏಕರೂಪವಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದನು. ಆದರೂ ಮಹಾಜ್ಞಾನಿಯಾಗಿ ಧರ್ಮರತನಾಗಿದ್ದನು. “ವಿದ್ಯಾರತೇರ್ವಿದುರೋ ನಾಮ ಚಾಯಂ” ಎಂದು ವಿದ್ಯಾನಿರತನಾದುದರಿಂದ ವಿಮರನೆಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತನಾದನು, ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಮತ್ತು ಯಮಧರ್ಮನಿಗೆ ಸತ್ಯಜಿತು ಎಂದು ಒಂದು ಅವತಾರ ಉಂಟು. ಅದು ಯಾವ ಕಾಲ? ಎಲ್ಲಿ? ಅಂದರೆ ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯ ೨೭ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ, ‘ತೃತೀಯೇ ತ್ವಂತರೇ ಬ್ರಹ್ಮನ್ನುತ್ತಮೋ ನಾಮ ವೈ ಮನುಃ ||೪|| ಯಃ ಸ್ತನಾದಭವದ್ವಿಷ್ಣೋಃ ಸ ಧರ್ಮಸ್ತ್ವಿಂದ್ರತಾಂ ಗತಃ || ಸತ್ಯಜಿನ್ನಾಮ ಪಿಶ್ಚಾತೋ ಧರ್ಮಾಜನಿ ಯಃ ಸ್ವಯಂ || ೫ ||’ ಮೂರನೆ ಯಮನು ಪ್ರಿಯವ್ರತರಾಜನ ಮಗನು ಉತ್ತಮನೆಂಬುವನು. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಯಾವನು “ಧರ್ಮಸ್ತನಾದ್ವಿಷ್ಣುಣತಃ” ಎಂಬ ಭಾಗವತ ವಾಕ್ಯದಂತೆ ವರಮಾತ್ರನ ಬಲದ ಸ್ತನದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದನೋ ಆ

ಧರ್ಮನೆ ಧರ್ಮನ ದೆಶೆಯಿಂದ ಸತ್ಯಜಿತ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ತಾನೇ ಜನಿಸಿ
 ಈ ಮೂರನೆಯ ಮನ್ವಂತರದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನಾಗಿದ್ದನು, ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು.
 ಇದೇ ಆಧಾರವು ಸತ್ಯಜಿತ್ ಯಮಧರ್ಮನೆಂಬುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಎಂದು ತಿಳಿ
 ಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಯಮಧರ್ಮನಿಗೆ ೪ ಅವತಾರಗಳು ಸೂರ್ಮನಿಗೆ ಎರಡ
 ವತಾರಗಳು; ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಅವೇಶದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸುಗ್ರೀವನೆಂಬ ಕಪಿಯ
 ರೂಪ ಒಂದು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆಧಾರ ಮಹಾಭಾರತ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣ
 ಯದ ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ “ಸುಗ್ರೀವ ಆಸೀತ್ಪರಮೇಷ್ಠಿ ತೇಜಸಾ
 ಯುತೋ ರಃ” ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಅವೇಶದಿಂದ ಕೂಡಿ ಸೂರ್ಮನು ಸುಗ್ರೀವ
 ನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಜನಿಸಿದನು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಎರಡನೆಯ ಅವತಾ
 ರವು ಕರ್ಣನು. ನಿರ್ಣಯ ೧೧ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ “ಅಥಾಸೌದ ಭಾ
 ಸ್ಕರಃ || ಸ ತತ್ರ ಜಜ್ಞವಾನ್ ಸ್ವಯಂ ದ್ವಿತೀಯರೂಪಕೋ ವಿಭುಃ || ಸ ವರ್ಮ
 ದಿವ್ಯಕುಂಡಲೋ ಜ್ವಲನ್ನಿವ ಸ್ವತೇಜಸಾ || ೧೫ || ಪುರಾ ಸ ವಾಲಿಮಾರಣವ್ರ
 ಭೂತದೋಷಕಾರಣಾತ್ || ಸಹಸ್ರವರ್ಮನಾಮನಾಸುರೇಣ ವೇಷ್ಠಿತೋಽ
 ಜನಿ || ೧೫ || ಯಥಾಗ್ರಹೈರ್ನಿದೂಷ್ಯತೇ ಮರ್ತ್ಯಕಾಂ ತಥೈವ ಹಿ ||
 ಅಭೂಜ್ಞ ದೈತ್ಯದೂಷಿತಾ ಮರ್ತ್ಯವಾಕರಾತ್ಮನಃ || ೧೫ || ತಥಾಪಿ ರಾಮಸೇ
 ವನಾದ್ಧರ್ಮೇತ್ಯ ಸನ್ನಿಧಾನಯುಕ್ || ಸುದರ್ಶನೀಯಕರ್ಣತಃ ಸ ಕರ್ಣನಾಮ
 ಕೋಭವತ್ || ೧೫ ||” ಕುಂತೀದೇವಿಯು ಸೂರ್ಮನನ್ನು ಮಂತ್ರದಿಂದ ಕಡಿ
 ಯಲು ಆತನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ತಾನೇ ಎರಡನೆಯ ರೂಪದಿಂದ ಸಹಜವಾದ
 ಕರ್ಣಕುಂಡಲಗಳಿಂದಲೂ ದಿವ್ಯವಾದ ಕವಚದಿಂದಲೂ ಕೂಡಿ ತನ್ನ ತೇಜ
 ಸಿನಿಂದ ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುತ್ತಾ ಹುಟ್ಟಿದನು. ಆದರೆ ಪೂರ್ವಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಸುಗ್ರೀವ
 ನಾಗಿದ್ದಾಗ ವಾಲಿಯನ್ನು ಕೊಲ್ಲಿಸಿದ ಪಾಪದಿಂದ ಸಹಸ್ರವರ್ಮನೆಂಬ ದೈ
 ತ್ಯನಾವೇಶದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ದರಿಂದ ಹೇಗೆ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಭೂತಗ್ರಹಾದಿಗಳ
 ಉಂಟಾದದ್ದರಿಂದ ಬುದ್ಧಿಯು ಕೆಟ್ಟಿರುವುದೋ ಹಾಗೆಯೇ ಸೂರ್ಮಸ್ವರೂಪನಾ
 ದ ಇವನಿಗೆ ಬುದ್ಧಿಯು ಕೆಟ್ಟುಹೋಗಿದ್ದಿತು. ಹಾಗಿದ್ದರೂ ಪೂರ್ವಜನ್ಮದಲ್ಲಿ
 ರಾಮದೇವರ ಸೇವೆಮಾಡಿದ ಪುಣ್ಯದಿಂದ ವರಮಾತ್ರನ ಸನ್ನಿಧಾನದಿಂದ
 ಯುಕ್ತನಾಗಿದ್ದನು. ಇವನ ಕಿವಿಗಳು ಕುಂಡಲಗಳಿಂದ ಶೋಭಿತವಾಗಿ
 ದರ್ಶನೀಯವಾಗಿದ್ದು ದರಿಂದ ಕರ್ಣನೆಂದು ನಾಮನಾಯಿತು ಎಂದು ಹೇಳಿ

ರುವರು. ಹೀಗೆ ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ೨ ಅವತಾರಗಳು. ಚಂದ್ರನು ಇಂದ್ರನಾವೇಶ
ದಿಂದ ಕೂಡಿ ಅಂಗದನೆಂಬ ಕಪಿಯಾಗಿ ಜನಿಸಿರುವನು. ಮಹಾಭಾರತ ತಾ
ತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯದ ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ “ಬ್ರಹ್ಮೋದ್ಭವಃ ಸೋ
ಮ ಉತಾಸ್ಯ ಸೂನೋರತ್ರೇರಭೂತ್ಸೋಂಗಳದ ಏವ ಜಾತಃ” * * *
ಇಂದ್ರೋಂಗಳದೇ ಜೈವ ತತೋಂಗಳದೋ ಹಿ ಬಲೀ ನಿತಾಂತಂ ಸ ಬಭೂವ
ಶಶ್ವತ್ || ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಜ್ರಹ್ಮದೇವರ ಮಗನಾಗಿದ್ದ ಚಂದ್ರನೇ, ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ
ಮಕ್ಕಳಾದ ಅತ್ರಿಋಷಿಗಳ ಮಗನಾಗಿ ಜನಿಸಿದ್ದನು. ಅವನೇ ಮತ್ತೂ ಅಂಗದ
ನೆಂದು ಪಾಲಿಯ ಮಗನಾಗಿ ಜನಿಸಿದನು ಎಂದು ೭೦ನೆಯ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ
ಹೇಳಿರುವರು. ಅದೇ ಅಧ್ಯಾಯ ೮೦ನೆಯ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ, ಅಂಗದಲ್ಲಿ
ಇಂದ್ರನ ಆವೇಶವೂ ಇದ್ದಿತು, ಆಮುವರಿಂದ ಅಂಗದನು ಬಹಳ ಬಲಾಢ್ಯ
ನಾಗಿದ್ದನು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ದಾಸಾರ್ಯರು
“ಸುರವನಾವೇಶಯುತನಂಗದ” ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು.

ಅವತಾರಿಕೆ: — ಈ ಸದ್ಯದಲ್ಲಿ ವರುಣ, ನಾರದರು, ಅಗ್ನಿ, ಪ್ರಸೂತಿ
ಇವರ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನೂ ವರುಣನ ಅವತಾರಗಳನ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ: —

ತರಣಿಗಿಂದಲಿ ಪಾದಪಾದರೆ

ವರುಣನೀಚನು ಮಹಭಿಷಕ್ದರ

ದುರಸುಷೇಣನು ಶಂತನುವು ನಾಲ್ವರು ವರುಣರೂಪ ||

ಸುರಮುನೀ ನಾರದನು ಕಿಂಚಿತ್

ತೊರತೆ ವರುಣಗೆ ಅಗ್ನಿಭೃಗುವಜ

ಗೊರಳಪತ್ನಿಪ್ರಸೂತಿಯೊವರು ನಾರದನಿಗಧಮ || ೨೦ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ತರಣಿಗಿಂದಲಿ = ಸೂರ್ಯನಿಗಿಂತಲು, ಪಾದಪಾದರೆ =
ಒಂದು ಪಾದವೂ ಅರೆಪಾದ ಗುಣಗಳಿಂದ (ಕಾಲೇ ಅರೆಕಾಲು) (ಅಥವಾ ರೂ
ಪಾಯಿಯಲ್ಲಿ ೬ ಅಣೆ ಭಾಗ) ವರುಣ=ವರುಣನು, ನೀಚನು; ಮಹಭಿಷ
ಕ್=ಮಹಾಭಿಷಕೆಂಬ ರಾಜನವತಾರ ಒಂದು; ದುರಮರ (ದರ್ದುರ) ಕಷ್ಟ
ಯ ರೂಪ ಒಂದು; ಸುಷೇಣ=ಸುಷೇಣನೆಂಬ ಕಪಿರೂಪ ಒಂದು; ಶಂತನು
ವು=ಶಂತನು ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ರೂಪ ಒಂದು, ನಾಲ್ವರು=ಈ ನಾಲ್ವರು ರೂಪ
ಗಳು, ವರುಣರೂಪ=ವರುಣನ ಅವತಾರಗಳು, ಸುರಮುನೀ=ದೇವಋಷಿ

ಯಾದ, ನಾರದನು, ವರುಣಗೆ, ಕಿಂಚಿತ್=ಸ್ವಲ್ಪಭಾಗ ಮಾತ್ರ, ಕೊರತೆ=ಕಮ್ಮಿಯೆನಿಸುವದು. ಆಗ್ನಿ ಭೃಗು=ಭೃಗುಮುನಿವನು, ಅಜಗೊರಳಪತ್ನಿ=ಮೇಕೆಯ ತಲೆಯುಳ್ಳ ದಕ್ಷಪ್ರಜೇಶ್ವರನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಪ್ರಸೂತಿ, ಮೂವರು=ಈ ಮೂವರೂ, ನಾರದನಿಗೆ=ನಾರದನಕಿಂತಲೂ, ಅಧಮ=ಕಮ್ಮಿಯೆನಿಸುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಸೂರ್ಯನಕಿಂತಲೂ ಆರು ಅಣೆಯ ಭಾಗ ಗುಣಗಳಿಂದ ವರುಣನು ಕಮ್ಮಿಯೆನಿಸುವನು. ವರುಣನಿಗೆ ೪ ಅವತಾರಗಳು. ಮಹಾಭಿಷಕ್ ಎಂಬ ರಾಜನಾಗಿ ಜನಿಸಿದುದು ಒಂದು ರೂಪವು. ವರುಣನು ರಾಜನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಲು ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ, ಮಹಾಭಾರತ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯದ ೧೧ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ “ಪೂರ್ವೋದ್ಧೇಂದ್ರೀರಗತೇಽಬ್ಜ ಸಂಭವೇ ಗಂಗಾಯುತಃ ಪರ್ವಣಿ ಘೋರ್ಣಿತೋಽಬ್ಧಿಃ || ಅವಾಕ್ಸ್ಮಿ ವತ್ಸಸ್ಯ ತನಾ ನಿಜೋ ದಬಿಂದುಂ ಶಶಾಪೈನಮುಧಾಬ್ಜಯೋನಿಃ ||೧೬|| ಮಹಾಭಿಷಬ್ಜಾಮ ನರೇಶ್ವರಸ್ತ್ವಂ ಭೂತ್ವಾ ಪುನಃ ಶಂತನುನಾಮಧೇಯಃ || ಜನಿಷ್ಯಸೇ ವಿಷ್ಣುಃ ಪದೇ ತಥೈಷಾ ತತ್ರಾಪಿ ಭಾರತ್ಯಾ ಭವತೋ ಭವಿಷ್ಯತಿ ||೧೭|| ಶಾಂತೋ ಭವೇತ್ಕೇವಮುಯೋದಿತಸ್ತ್ವಂ ತನುತ್ವಮಾಪ್ತೋಽಸಿ ತತಶ್ಚ ಶಂತನುಃ || ಇತಿರಿತಃ ನೋಽಥ ನೃಪೋ ಬಭೂವ ಮಹಾಭಿಷಬ್ಜಾಮ ಹರೇಃ ಪದಾಶ್ರಯಃ ||೧೮|| ಸ ತತ್ರ ಭುಕ್ತ್ವಾ ಚಿರಕಾಲಮರ್ವೀಂ ತನುಂ ವಿಹಾಯಾವ ಸದೋ ವಿಧಾತುಃ || ತತ್ರಾಪಿ ತಿಷ್ಠನ್ಸುರವೃಂದಸನ್ನಿಧೌ ದದರ್ಶ ಗಂಗಾಂ ಶ್ಲಘಿತಾಂಬರಾಂ ಸ್ವಕಾಂ ||೧೯|| ಆವಾಬ್ಜುರ್ಜೇಷು ದ್ಯುಪದಸ್ಯ ಗಂಗಾಂ ಸೀರೀಕ್ಷ್ಮ್ಯಮಾಣಾಂ ಪುನರಾತ್ಮ ಸಂಭವಃ || ಉವಾಚ ಭೂಮಾ ನೃಪತಿರ್ಭವಾಶು ಶನ್ತೋ ಯಥಾ ತ್ವಂ ಹಿ ಪುರಾ ಮಯೈವ ||೨೦|| ಇತಿರಿತಸ್ತತ್ಪುಣತಃ ಪ್ರತೀವಾಪ್ಯಭೂವ ನಾಮ್ನಾ ನೃಪತಿಶ್ಚ ಶಂತನುಃ ||” ಒಂದಾನೊಂದು ಪರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಪೂರ್ವ ಸಮುದ್ರತೀರಕ್ಕೆ ಬಂದಿರಲು, ಸಮುದ್ರನು (ವರುಣನು) ಗಂಗಾ ಸಂಗಮದಿಂದಲೂ, ಪರ್ವಕಾಲವಾದುದರಿಂದಲೂ ಬಲವಾದ ಅಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಮೊರೆಯುತ್ತಾ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಉದಕ ಬಿಂದುಗಳನ್ನು ಚೆಲ್ಲಿದನು. ಆಗ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಕೋಪದಿಂದ “ಎಲೈ ವರುಣನೆ! ನೀನು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಮಹಾಭಿಷಕ್ ಎಂಬ ರಾಜನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ ಕೆಲವು ಕಾಲವಿದ್ದು ಆ ದೇಹವನ್ನು

ಬಿಟ್ಟು ಮತ್ತು ಶಂತನು ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ರಾಜಕುಮಾರನಾಗಿ ಜನಿಸು, ಆಗಲೂ ಈ ಗಂಗೆಯು ನಿನಗೆ ಭಾರ್ಯಳಾಗುವಳು. ಶಾಂತನಾಗು ಎಂದು ನನ್ನಿಂದ ಹೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟು ನೀನು ತನುವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದರಿಂದ ನಿನಗೆ ಶಂತನು ಎಂದು ಹೆಸರಾಗುವುದು ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಶಾಪವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು. ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಸಮುದ್ರರಾಜನಾದ ವರುಣನು ವರಮಾತೃನ ಭಕ್ತನಾಗಿ ಮಹಾಭಿಷಕ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ರಾಜನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ, ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬಹುಕಾಲದ ವರಿವಿಗೂ ರಾಜ್ಯವನ್ನಾಳುತ್ತಿದ್ದು ಆ ದೇಹವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಸೇರಿದನು. ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ದಿವಸ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಕೂತಿರಲು, ಮಹಾಭಿಷಗ್ರಾಜನಿಗೆ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಗಂಗೆಗೆ ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಉಟ್ಟ ವಸ್ತ್ರವು ಸೊಳ್ಳಾಗಿ ಬಿಚ್ಚಿ ಹೋಗಲು ಅಲ್ಲಿ ಕೂತಿದ್ದ ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರೂ “ನ ನಗ್ನಾಂ ಸ್ತ್ರಿಯಮಿಾಕ್ಷೇತ” ವಸ್ತ್ರವಿಲ್ಲದಿರುವ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ನೋಡಬಾರದು ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನನುಸರಿಸಿ ತಲೆ ತಗ್ಗಿಸಿದರು. ಆಗ ಈ ರಾಜನು ಮಾತ್ರ ಈಕೆಯನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಆಗ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ನಾನು ನಿನಗೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟ ಶಾಪದಂತೆ ಈಗಲೂ ತತ್ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ರಾಜನಾಗಿ ಹುಟ್ಟು ಎಂದು ಶಾಪವನ್ನಿತ್ತರು. ಆ ತತ್ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರತೀಪರಾಜನ ಮಗನಾಗಿ ಶಂತನು ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿ ತನ್ನ ಮೊದಲಿನ ಪತ್ನಿಯಾದ ಗಂಗೆಯನ್ನೇ ಮದುವೆಯಾಗಿ ಬಹುಕಾಲ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಮಹಾಭಿಷಕ್ ೧, ಶಂತನು ಚಕ್ರವರ್ತಿ ೨, ಇವೆರಡು ಅವತಾರಗಳ ಕಾರಣವೂ ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ದರ್ಮರನೆಂದು ಒಂದು ಅವತಾರವೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ದರ್ಮರನೆಂದರೆ ಕಪ್ಪೆಗೆ ಹೆಸರು. ವರುಣನು ಕಪ್ಪೆಯ ರೂಪದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಿರುವುದನ್ನು ಮಾಂಡೂಕೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಮಾಂಡೂಕೋಪನಿಷದ್ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ “ಮಂಡೂಕರೂಪೀ ವರುಣಸ್ತುಷ್ಟಾವ ಹರಿಮವ್ಯಯಂ” ವರುಣನು ಮಂಡೂಕ ಅಂದರೆ ಕಪ್ಪೆಯ ರೂಪದಿಂದ ಹರಿಯನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಿದನು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಅದು ದರಿಂದ ಮೂರನೆಯದು ಕಪ್ಪೆಯ ಅವತಾರವು. ಸುಷೇಣ ಎಂಬ ಕಪಿರೂಪ ಒಂದು. ನಿರ್ಣಯ ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ ೭೨ನೆಯ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ

ಅರ್ಜುನನಲ್ಲಿರುವ ಮಾರ್ದವ ಗುಣವನ್ನೂ ನೋಡಿ, ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಮದುವೆ ಮಾಡಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಒಬ್ಬ ಮಗಳನ್ನೂ, ದ್ರೋಣಾಚಾರ್ಯನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವ ಒಬ್ಬ ಮಗನನ್ನೂ, ಪಡೆಯಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ, ಯಾಜೋಪಯಾಜ ರೆಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋತ್ತಮರಲ್ಲಿ ಬಂದು ಅವರಿಗೆ ೧೦ ಕೋಟಿ ಗೋವುಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅವರನ್ನು ಕರೆತಂದು ತನ್ನ ಉದ್ದೇಶ ಪೂರ್ಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಇಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಆ ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರಾದ ಯಾಜ, ಉಪಯಾಜರು, ಪುತ್ರ ಸಂತಾನಕರವಾದ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಅಭಿಮಂತ್ರಿಸಿ ದ್ರುಪದ ರಾಜನ ದೆಶೆಯಿಂದ ಅವನ ಹೆಂಡತಿಯಲ್ಲಿ ಪುತ್ರನಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ರಾಜನ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಕರೆದರು. ಬಂದೆ ತಡೀರಿ! ಎಂದು ಅಹಂಕಾರದಿಂದ ತನ್ನ ಅಲಂಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಸಾವಕಾಶಮಾಡಿದಳು. ಆಕೆಯ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತನ್ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಮಕ್ಕಳಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂತಲೂ, ತಾನು ರಾಜನ ಹೆಂಡತಿ, ಇವರು ಪುರೋಹಿತರಾದ ವೈದಿಕ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು; ಕಾದಿರುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ನಿಶ್ಚಯ ಮಾಡಿದ್ದಳು. ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋತ್ತಮರು ಇವಳ ಅಹಂಕಾರವನ್ನು ತಿಳಿದು ಈಕೆಯಿಂದ ನಮಗಾಗುವುದೇನು ಎಂದು ಯೋಚಿಸಿ ಆಕೆಯನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಮೀಕರಿಸದೆ ಆಕೆಗೆ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಉದ್ದೇಶ ಮಾಡಿರುವ ಮಗನೂ, ಮಗಳೂ, ಹುಟ್ಟುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಭಿಮಂತ್ರಿತವಾದ ಎರಡು ಹವಿಸ್ಸುಗಳನ್ನೂ, ವಿಷ್ಣು ಸಂಬಂಧವಾದ ಎರಡು ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಅಮತಿ ಕೊಟ್ಟುಬಿಟ್ಟರು. ತತ್ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುವ ಅಗ್ನಿಯಂತೆ ಕಾಂತಿಸಂಪನ್ನನಾಗಿ ಅಗ್ನಿಯೇ ಕುಂಡ ಮಧ್ಯದಿಂದ ಹೊರಟು ಬಂದನು. ದಿವ್ಯವಾದ ಕಿರೀಟದಿಂದಲೂ ದಿವ್ಯ ಕುಂಡಲಗಳಿಂದಲೂ, ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುತ್ತಾ ಬಂಗಾರದ ಹಾರಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತನಾಗಿ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮವಾದ ಕತ್ತಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಸೂರ್ಯನಂತೆ ಪ್ರಜ್ವಲಿತವಾದ ರಥದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಅತಿ ಧಾಷ್ಟರ್ಯದಿಂದ ಈಗಲೇ ಶತ್ರುವನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವನೋ! ಎಂದು ತೋರುವಂತೆ ಗರ್ಜಿಸುತ್ತಾ ದ್ರುಪದರಾಜನ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಅತಿ ಧಾಷ್ಟರ್ಯ ಉಳ್ಳವನಾದುದರಿಂದಲೂ, ಕಾಂತಿಸಂಪನ್ನನಾದುದರಿಂದಲೂ ಧೃಷ್ಟದ್ಯುಮ್ನನೆಂದು ಅವನಿಗೆ ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಿದರು. ಅಗ್ನಿಕುಂಡಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕಟ್ಟಿಯಿಂದ ದ್ರಾವದಿಯು ಹುಟ್ಟಿದಳು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಅಗ್ನಿಗೆ ಧೃಷ್ಟ

ದ್ಯುನ್ನು ರೂಪವು ಎರಡನೆಯ ಅವತಾರವೆಂದು ಇದರಿಂದ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಮತ್ತೊಂದು ಅವತಾರವು ಲವನೆಂಬ ರಾಮದೇವರ ಮಗನು. ಇವನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಇಂದ್ರನವತಾರಗಳನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ಇಂದ್ರನು ಕುತನಾಗಿಯೂ, ಅಗ್ನಿಯು ಲವನಾಗಿಯೂ, ಹೀಗೆ ಅವಳಿ ಜವಳಿಗಳಾಗಿ ಕುತ ಲವರೆಂಬ ಇಬ್ಬರು ಮಕ್ಕಳು ಸೀತೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದರೆಂದು ಪ್ರಮಾಣವು ಉದಾಹರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಅದೇ ಪ್ರಮಾಣವೇ ಅಗ್ನಿಯು ಲವನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆಧಾರವಾಗಿರುವುದು. ಭೃಗುಮುನಿಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಾ ವಿಷ್ಣು ಮಹೇಶ್ವರರಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮರಾರೆಂದು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟುಬಂದು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡದೆ ಇರಲು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ಕೋಪ ಬಂದುದನ್ನೂ ಮತ್ತೂ ಆ ಕೋಪವನ್ನು ತಡೆದುಕೊಂಡುದನ್ನೂ ತಿಳಿದು, ರುದ್ರದೇವರ ಸಮಾಪಕ್ಕೆ ಬರಲು ಅವರು ಪಾರ್ವತಿಯ ಸಂಭೋಗದಲ್ಲಿದ್ದವರು ಬಿಟ್ಟು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಭೃಗುಮುನಿಯನ್ನು ಆಲಿಂಗನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬರಲು, ಭೃಗುಮುನಿಯು ನೀನು ಅಶುಭಚಾರನೆಂದು ಆಲಿಂಗನವನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡಲು, ರುದ್ರದೇವರು ಕೋಪದಿಂದ ಭೃಗುಮುನಿಯನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲು ಬಂದುದನ್ನೂ ನೋಡಿ ವಿಷ್ಣುನಿ ಸಮಾಪಕ್ಕೆ ಬಂದು ಆತನು ಮಲಗಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು ಕಾಲಿಂದ ಒದೆಯಲು ಪರಮಾತ್ಮನು ಆದರದಿಂದಿದ್ದು ಭೃಗುಮುನಿಯನ್ನು ಉಪಚರಿಸುದುದನ್ನು ಕಂಡು ಭೃಗುಮುನಿಯು ಹರಿ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂತಲೂ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಮಧ್ಯಮರೆಂತಲೂ, ರುದ್ರದೇವರು ಇವರ ಕಿಂತಲೂ ಕಮ್ಮಿಯೆಂತಲೂ, ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿಪಡಿಸಿದರೆಂದು ಕಥೆ ಇರುವುದು. ಈಕಥೆಯು ಭಾಗವತದಲ್ಲೂ, ಭವಿಷ್ಯೋತ್ತರ ಪುರಾಣದಲ್ಲೂ ಬರುವುದು. “ಪಾದಪ್ರಹಾರದೋಷೇಣ ಭೃಗುಂತುವ್ಯಾಧತಾಂಗತಂ ಸ್ವಾಜ್ಞಾಪ್ರಾಪ್ತ ವಿಮಾನೇನದಿವಂನಿಸ್ತೇಜನಾರ್ದನಃ” ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕಾಲಿ ಲೊದ್ದ ದೋಷದಿಂದ ಭೃಗುಮುನಿಯು ಜರಾ ಎಂಬ ಬೇಡನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದುದನ್ನು ತಿಳಿದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಆತನನ್ನು ತನ್ನ ಆಜ್ಞಾಪ್ರಕಾರ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ವಿಮಾನದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಿ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿದನು ಎಂದು ಭಾಗವತ ವಿಕಾದಶಸ್ತಂಧದ ಕಡೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ತತ್ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಅದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಹೀಗೆ ಅಗ್ನಿ, ಭೃಗುಮುನಿ, ಪ್ರಸೂತೆ ಇವರು,

ಮೂವರು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಮಕ್ಕಳಾದ, ಇದೇ ೨೩ನೆಯ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಮರೀಚಿ ಮೊದಲಾದ ಸಪ್ತಯುಷಿಗಳಕಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮರಿಸುವರು ನಾರದರಕಿಂತಲೂ ಕಮ್ಮಿಯನಿಸುವರು. ಈ ಮೂವರಿಗೆ ಸಮನಾದ ಪ್ರಹ್ಲಾದನು ವಾಯುವೇವರ ಆವೇಶದಿಂದ ಕೂಡಿ ಬಾಲ್ವೀಕ ರಾಜನಾಗಿ ಜನಿಸಿದನು ನಿರ್ಣಯ 11ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ . ಪುತ್ರಿಕಾಪುತ್ರತಾಯಾತೋ ಬಾಲ್ವೀಕೋ ಹಾಸತಮಃ ||೭|| ಹಿರಣ್ಯಕಸಿಪೋಃ ಪುತ್ರಃ ಪ್ರಹ್ಲಾದೋಽಭಗವತ್ಪರಃ || ವಾಯುನಾಚಸಮಾವಿಷ್ಟೋಮಹಾಬಲಸಮನ್ವಿತಃ || ಯೇನೈವಜಾಯಮಾನೇನ ತರಸಾಭೂರ್ವಿದಾರಿತಾ || ಭೂಭಾರಕ್ಷಪಣೇವಿಷ್ಟೋರಂಗತಾಮಾಪ್ತುಮೇವನಃ ||೯|| ಪ್ರತೀಪಪುತ್ರತಾಮಾಪ್ಯಬಾಲ್ವೀಕೇಷ್ಟಃ ವತ್ಸತಿಃ || ಕುರುವಂಶದ ರಾಜನಾದ ಪ್ರತೀಪನಿಗೆ ದೇವಾಸಿ, ಬಾಲ್ವೀಕ, ಶಂತನು ಎಂದು ಮೂವರು ಮಕ್ಕಳು. ಮಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಮೇಮ್ಮಗನನ್ನು ತನಗೇನೇ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಮೊದಲೇ ನಿಶ್ಚಯಮಾಡಿ ಹೆಣ್ಣು ಕೊಡುವುದಕ್ಕೆ ಪುತ್ರಿಕಾಪುತ್ರಧರ್ಮವೆಂದು ಹೆಸರು. ಆ ರೀತಿಯಾಗಿ ಹಸ್ತಿನಾಪುರದ ರಾಜನಾದ ಪ್ರತೀಪರಾಜನ ಮಗನಾದ ಬಾಲ್ವೀಕರಾಜನು ತನ್ನ ತಾಯಿಗೆ ತಂದೆಯಾದ ಬಾಲ್ವೀಕದೇಶಾಧಿಪತಿಗೆ ಪುತ್ರಿಕಾಪುತ್ರ ಧರ್ಮದಿಂದ ದತ್ತನಾಗಿ ಆ ದೇಶಾಧಿಪತಿಯಾದನು ಹಿರಣ್ಯಕಶ್ಯಪನ ಮಗನಾದ, ಮಹಾ ಭಗವದ್ಭಕ್ತನಾದ ಪ್ರಹ್ಲಾದನು ವಾಯುದೇವರ ಆವೇಶದಿಂದ ಕೂಡಿ ಮಹಾ ಬಲಾಢ್ಯನಾಗಿ ಬಾಲ್ವೀಕನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದನು. ಇವನು ಹುಟ್ಟಿ ಭೂಸ್ಪರ್ಶವಾಗಲು ಭೂಮಿಯ ಆ ಭಾಗವು ಬಿರಿದುಹೋಯಿತು. ಪರಮಾತ್ಮನು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಾವತಾರಮಾಡಿ ಭೂಭಾರಹರಣ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ತಾನು ಅಂಗಭೂತನಾಗಿ ಭೂಭಾರಹರಣಕ್ಕೆ ಸಹಾಯರೂಪವಾದ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುವುದೇ ಇವನ ಉದ್ದೇಶವು. ಪ್ರತೀಪರಾಜನ ಮಗನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬಾಲ್ವೀಕ ದೇಶಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿಯಾದನು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು.

ತಾರತಮ್ಯ ಸ್ತೋತ್ರದಲ್ಲಾಗಲಿ ಹಿಂದಿನ ತಾರತಮ್ಯದಲ್ಲಾಗಲಿ ಪ್ರಹ್ಲಾದನನ್ನು ಶೇರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರಲು ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಹ್ಲಾದನನ್ನು ದಾಸರಾಯರು ಶೇರಿಸಿ ಅವನ ಅವತಾರವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಲು ಕಾರಣವೇನು ಎಂಬ ಶಂಕೆಯನ್ನು ಈ ನಡುವಿನಿಂದ ಸರಿಹರಿಸುತ್ತಾರೆ—

ಜನಪಕರ್ಮಜರೋಳಗೆ ನಾರದ

ಮುನಿಯನುಗ್ರಹ ಬಲದಿ ಪ್ರಹ್ಲಾ

ದನಲಭ್ಯಗುಮುನಿದಕ್ಷಪತ್ನಿ ಸಮನೆನಿಸಿಕೊಂಬ||

ಮನುವಿನಾಸ್ತೌ ಗಾಧಿಜೀರ್ವರು

ಅನಲಗಿಂದಲಿಕಿಂಚಿತಾಧಮ

ಗೆ (೮) ಣೆಯೆನಿಸುವರು ಸಪ್ತಋಷಿಗಳೆಲ್ಲಕಾಲದಲೀ ||೨೨||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:—ಜನಪಕರ್ಮಜರೋಳಗೆ=ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ರಾಜರಾಗಿದ್ದು ಕರ್ಮದಿಂದ ದೇವತ್ವದನ್ನು ಹೊಂದಿದವರು ಕರ್ಮಜರೆನಿಸುವರು. ಕರ್ಮ ದೇವತೆಗಳೊಳಗೆ ಒಬ್ಬನಾದ ಪ್ರಹ್ಲಾದನು ನಾರದಮುನಿಯ ಅನುಗ್ರಹಬಲದಿ ಉಪದೇಶರೂಪವಾದ ಅನುಗ್ರಹ ಬಲದಿಂದ, ಅನಲ=ಅಗ್ನಿ, ಭೃಗು ಮುನಿ, ದಕ್ಷಪತ್ನಿಗೆ-ಪ್ರಸೂತಿದೇವಿ=ಇವರಿಗೆ ಸಮನೆನಿಸಿಕೊಂಬ, ಮನುವಿನಾಸ್ತೌ ಎಂಬ ಸೂರ್ಯನ ಮಗನಾದ ವೈವಸ್ವತನೆಂಬ ಮನುವು, ಗಾಧಿಜ=ಗಾಧಿರಾಜನ ಮಕ್ಕಳಾದ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಋಷಿಗಳು, ಈರ್ವರು=ಇವರಿಬ್ಬರೂ, ಅನಲಗಿಂದಲಿ-ಅಗ್ನಿಯಕಿಂತಲೂ, ಕಿಂಚಿತಾಧಮಗೆ=ಸ್ವಲ್ಪ ಕಮ್ಮಿಯಾದ, ಸಪ್ತಋಷಿಗಳಿಗೆ ಮರೀಚಿ ಮೊದಲಾದ ಸಪ್ತಋಷಿಗಳಿಗೆ, ಎಲ್ಲ ಕಾಲದಲಿ=ಅನಾದ್ಯಂತ ಕಾಲದಲ್ಲೂ, ಎಣೆಯೆನಿಸುವರು=ಸಮರೆನಿಸುವರು. “ಅನಲಗಿಂದಲಿಕಿಂಚಿತಾಧಮರೆಣೆಯೆನಿಸುವರು ಸಪ್ತಋಷಿಗಳಿಗೆ ಎಂದು ಪಾಠಾಂತರ ” ; ಹಾಗಿದ್ದರೆ ವೈವಸ್ವತಮನು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಅಗ್ನಿಯ ಕಿಂತಲೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಅಧಮರು, ಸಪ್ತಋಷಿಗಳಿಗೆ ಸಮರೆಂದರ್ಥ ಮಾಡಬೇಕು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:—ಈ ಸಂಧಿಯ ೨೭ನೆಯ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಅರಸರಾಗಿದ್ದು ಕರ್ಮದಿಂದ ದೇವತ್ವ ಹೊಂದಿದ ಕರ್ಮದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾದ ಪ್ರಹ್ಲಾದನು ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ಸಮನು ಹೇಗಾದನೆಂದರೆ, ಇವನು ಪಾಪಯುಗ್ಗವಾದಲ್ಲಿರುವಾಗಲೇ ನಾರದರು ಪರಮಾನುಗ್ರಹಮಾಡಿ ಭಗವಂತನು ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದುದರಿಂದ ಅಧಿಕನಾದ ಭಗವದ್ಭಕ್ತಿ

ಯಿಂದ ಈ ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ಮೂವರಿಗೆ ಸಮನಾದನೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ವೈವಸ್ವತಮನುವು, ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ಮೂವರಕಿಂತಲೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಮ್ಮಿಯೆನಿಸುವರು. ಮರೀಚಿ ಮೊದಲಾದ ೭ ಋಷಿಗಳಿಗೆ ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲೂ ಸಮರಿಸುವರು.

ಅವತಾರಿಕೆ.—ಮರೀಚಿ ಮೊದಲಾದ ೭ಳು ಜನರು ಯಾರೆಂಬುವುದನ್ನು ಅವರ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಮಿತ್ರನೆಂಬ ಸೂರ್ಯನ ಅವತಾರಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:—

ಕಮಲಸಂಭವಭವರೆನಿಪಸಂ

ಯಮಮರೀಚಿಯು ಅತ್ರಿಯಂಗಿರ

ಸುಮತಿಪುಲಹಕ್ರತುವಶಿಷ್ಯಪುಲಸ್ತ್ಯಮುನಿಸ್ವಾಹಾ ||

ರಮಣಗಧಮರು ಮಿತ್ರನಾಮಕ

ದ್ಯುಮಣಿರಾಹುಯುಕ್ತಭೀಷ್ಮಕ

ಯಮಳರೂಪನು ತಾರನಾಮಕನೆನಿಸಿ ತ್ರೇತೆಯೊಳು ||೨೩||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:—ಕಮಲ ಸಂಭವ=ಪರಮಾತ್ಮನ ನಾಭೀ ಕಮಲದಿಂದ ಜನಿಸಿದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಂದ, ಭವರೆನಿಪ=ಹುಟ್ಟಿದವರೆನಿಸುವ, ಸಂಯಮ=ಜಿತೇಂದ್ರಿಯರಾದ, ಮರೀಚಿಯು=ಮರೀಚಿಋಷಿಯು, ಅತ್ರಿಯು, ಅಂಗಿರ=ಅಂಗಿರಸಋಷಿಯು, ಸುಮತಿ=ಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ, ಪುಲಹ=ಪುಲಹಋಷಿಯು, ಕ್ರತು, ವಶಿಷ್ಠ, ಪುಲಸ್ತ್ಯಮುನಿ=ಪುಲಸ್ತ್ಯಋಷಿಗಳು ಇವರೇಳು ಮಂದಿ ಋಷಿಗಳೂ ಸ್ವಾಹಾರಮಣಿಗೆ=ಅಗ್ನಿಗೆ, ಅಧಮರು, ಮಿತ್ರನಾಮಕದ್ಯುಮಣಿ ಮಿತ್ರನೆಂಬ ಸೂರ್ಯನು, ರಾಹುಯುಕ್ತಭೀಷ್ಮಕ=ರಾಹು ಅಂಶದಿಂದ ಕೂಡಿ ಭೀಷ್ಮಕರಾಯನೆಂದು ಜನಿಸಿದನು. ತ್ರೇತೆಯೊಳು=ತ್ರೇತಾ ಯುಗದಲ್ಲಿ, ತಾರನಾಮಕನೆನಿಸಿ=ತಾರನಾಮಕನಾಗಿದ್ದು, ಯಮಳರೂಪನು=ಎರಡು ರೂಪಗಳುಳ್ಳವನಾದನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಮಕ್ಕಳಾದ ಮರೀಚಿ, ಅತ್ರಿ, ಅಂಗಿರ, ಪುಲಹ, ಕ್ರತು, ವಶಿಷ್ಠ, ಪುಲಸ್ತ್ಯ ಈ ಏಳುಮಂದಿ ಋಷಿಗಳೂ ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ಮೂವರಕಿಂತಲೂ ಕಮ್ಮಿಯೆನಿಸುವರು, ಮಿತ್ರನೆಂಬ ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಎರಡು ರೂಪಗಳು. ತ್ರೇತಾಯುಗದಲ್ಲಿ ತಾರನಾಮಕನಾಗಿದ್ದನು.

ಆದರೆ ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ತಾರನೆಂಬ ಕಪಿಯಾದರೆಂದು ದಾಸರಾಯರೆ
ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೂ ನಿರ್ಣಯವಾಕ್ಯದಿಂದಲೂ ಸಿದ್ಧಾಂತವಾಗಿರುವುದು.
ಆದ್ದರಿಂದ ಮಿತ್ರನು ತಾರನೆಂದು ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಕಪಿಯಾಗಿರಬಹುದೆಂದು
ಊಹಿಸಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಸದಿಯಾದ ಆಧಾರವು ನಮಗೆ ದೊರಕಲಿಲ್ಲ. ದಾ
ಸಾರ್ಯರು ಅಪರೋಕ್ಷ ಚ್ಛಾನಿಗಳಾದುದರಿಂದಲೂ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು
ನೋಡಿದವರಾದುದರಿಂದ ಯಾವ ಗ್ರಂಥಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಈ ಅವತಾ
ರವನ್ನು ಹೇಳಿದರೆಂದು ಕಂಡು ಹಿಡಿಯಲು ನಮ್ಮ ಮಂದಬುದ್ಧಿಗ ಗೋ
ಚರವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲೂ ತಾರ
ನೆಂಬ ಇವನು ಬೇರೆ; ಬೃಹಸ್ಪತಿ ಅವತಾರನಾದ ತಾರನು ಬೇರೆ ಎಂದು
ಮಾತ್ರ ಬರೆದಿರುವರು ಅವರೂ ಆಧಾರ ಬರೆದಿಲ್ಲ. ಕಮಲಾಪತಿ ದಾಸರ
ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲೂ "ತಾರನಾಮಕನೆನಿಸಿ" ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಚಾ
ರ್ಯರ ಹೆಂಡತಿ ತಾರೆಗೆ ಕೃಷಿ ಎಂದು ಅವತಾರ ಉಂಟೆಂದು ಬರೆದಿರು
ತ್ತಾರೆ ಇಲ್ಲಿರುವುದು ತಾರನೆಂದು ಪುಲ್ಲಿಂಗವಾಚಕವಾಗಿರುವುದು, ವ್ಯಾ
ಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ತಾರೆಯೆಂದು ಅರ್ಥಮಾಡಿರುವರು; ಇದು ಮೂಲಕ್ಕೂ ವ್ಯಾ
ಖ್ಯಾನಕ್ಕೂ ಸರಿಯೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ಪುಸ್ತಕಾಂತರದಲ್ಲಿ ವಾತಾಂತರವಿರಬಹು
ದೊ ಎಂಬ ಶಂಕೆಯೂ ಬಾಧಿಸುತ್ತಿರುವುದು. ಅಂತು ಇದು ಹೀಗೆ ಎಂದು
ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಮಿತ್ರನೆಂಬ ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಮತ್ತೊಂದು
ಅವತಾರವು ಭೀಷ್ಮಕರಾಜನ ರೂಪವು. ಇವನಲ್ಲಿ ರಾಹುವಿನ ಆವೇಶವೂ
ಇರುವುದು. ನಿರ್ಣಯ ಗಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ, "ಯೇ ಪೂರ್ವಮಾಸದಿತಿ
ಜೋನರಹೇಲ್ವಲಾಖ್ಯೋ ರುಗ್ಮೀತಿ ನಾಮಃ ಬಭೂವನಸುಕುಂಡಿನೇಶಃ||೯೧||
ಭಾಗೇತವನತನಯಸ್ಯ ಸ ವನಂದೇರ್ನಾವನ್ನಾಚುಚೆಸ್ವಚಪಿತಾಸ್ಯಹಮಿತ್ರಭಾ
ಗಃ|| ರಾಹ್ವಂತಯುಕ್ ತದನುಜೌ ಕ್ರಥಕೈಶಿಕಾಖ್ಯೌ" ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ನಾನು
ಷ್ಯರನ್ನ ಕೊಲ್ಲುತ್ತಿದ್ದ ಇಲ್ಲಲನೆಂಬ ದಾನವನೆ (ರುಗ್ಮೀ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ
ಹುಟ್ಟಿ ಕುಂಡಿನಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಇವನಲ್ಲಿ ಶುಚಿಯೆಂಬ
ಅಗ್ನಿಯ ಅಂಶವೂ ಇದ್ದಿತು. ಇವನ ತಂದೆಯಾದ ಭೀಷ್ಮಕರಾಜನು ರಾಹು
ಅಂಶದಿಂದ ಗೂಡಿದ ಮಿತ್ರನೆಂಬ ಸೂರ್ಯನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು ಎಂದು
ಹೇಳಿರುವರು.

ಅವತಾರಿಕೆ.—ನಿಯುಯತಿಯ ಅವತಾರವನ್ನು ತಾರಾ ಮೊದಲಾದ
ವರ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ವಿಘ್ನೇಶ್ವರ ಅಶ್ವಿನೀ ಮೊದಲಾದವರ ವಿಷಯವನ್ನು
ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:—

ನಿರ್ಯುತಿಗೆರಡವತಾರದುರ್ಮುಖ

ಹರಯುತಘಟೋತ್ಕಚನುಪ್ರಾವಹಿ

ಗುರುಮಡದಿ ತಾರಸಮರುಪರ್ಜನ್ಯಗುತ್ತಮರು ||

ಕರಿಗೊರಳಹರಯುಕ್ತ ಭಗದ

ತ್ತರಸು ಕತ್ಥನಧನಪರೂಪಗ

ಳೆರಡುವಿಘ್ನಪಚಾರುದೇಷ್ಟನು ಅಶ್ವಿನಿಗಳಸಮ ||೨೪||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:—ನಿರ್ಯುತಿಗೆ, ದುರ್ಮುಖ=ದುರ್ಮುಖನೆಂಬ ಕಪಿ
ರೂಪ ಒಂದು, ಹರಯುತ=ರುದ್ರದೇವರ ಅನೇಕದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಘಟೋ
ತ್ಕಚನು, ಎರಡವತಾರ=ಹೀಗೆ ಎರಡವತಾರಗಳು. ಪ್ರಾವಹಿ=ಪ್ರವಹ ಎಂ
ಯುವಿನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಪ್ರಾವಹಿ, ಗುರುಮಡದಿ=ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರ
ಹೆಂಡತಿ, ತಾರಾ=ತಾರಾದೇವಿಯು, ಸಮರು=ಪೂರ್ವಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ
ಮಿತ್ರನೆಂಬ ಸೂರ್ಯ. ನಿರ್ಯುತಿ, ಪ್ರಾವಹಿ, ತಾರೆ ಈ ನಾಲ್ವರೂ ಸಮರು
ಪರ್ಜನ್ಯಗುತ್ತಮರು. ಧನಪ=ಕುಬೇರನಿಗೆ, ಕರಿಗೊರಳ=ನೀಲಕಂಠನೆನಿಸಿದ.
ಹರಯುಕ್ತ=ರುದ್ರದೇವರ ಅಂಶದಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಭಗದತ್ತರಸು=ನರಕಾಸು
ರನ ಮಗನಾದ ಭಗದತ್ತನೆಂಬ ರಾಜನ ರೂಪ ಒಂದು, ಕತ್ಥನ=ಕತ್ಥನ
ನೆಂಬ ಕಪಿ ರೂಪ ಒಂದು, ಅಂತು ರೂಪಗಳೆರಡು. ವಿಘ್ನಪ=ಗಣಪತಿಯ
ಅವತಾರವು ಚಾರುದೇಷ್ಟನೆಂಬ ಕೃಷ್ಣನ ಮಗನ ರೂಪವು, ಈ ಗಣಪತಿ
ಧನವರು ಅಶ್ವಿನಿಗಳ ಸಮ=ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಮರೆನಿಸುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:—ನಿರ್ಯುತಿಗೆ ದುರ್ಮುಖನೆಂಬ ಕಪಿ ರೂಪ ಒಂದು,
ಘಟೋತ್ಕಚನ ರೂಪ ಒಂದು ಅಂತು ಎರಡು ರೂಪಗಳುಂಟು. ಭೀಮಸೇನ
ದೇವರ ಮಗನಾದ ಘಟೋತ್ಕಚನಲ್ಲಿ ರುದ್ರದೇವರ ಅನೇಕವೂ ಇದ್ದಿತು.
ಈ ನಿರ್ಯುತಿಗೆ ಸಮರು ಪ್ರವಹ ವಾಯುವಿನ ಪತ್ನಿ ಪ್ರಾವಹಿ, ಬೃಹಸ್ಪ
ತ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಹೆಂಡತಿ ತಾರೆ. ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಪರ್ಜನ್ಯನಗಿಂತಲೂ ೨ ಗುಣಗ
ಳುತ್ತಮರು. ತಾರತಮ್ಯ ಕೌಸ್ತುಭದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ “ಮಹಾಬಲೀದುರ್ಮು

ಖಶ್ಚ ರುದ್ರಯುಕ್ತೋ ಘಟೋತ್ಕಚಃ || ದ್ವಾವೇತಾನಿರ್ಯುತಿಃ ಪೂರ್ವಂ ||
 ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ನಿರ್ಯುತಿಯ ಅವತಾರಗಳಿಗೆ ಆಧಾರವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು
 ಕುಬೇರನಿಗೆ ಕತ್ತನನೆಂಬ ಕಪಿರೂಪ ಒಂದು; ನರಕಾಸುರನಮಗ ಭಗದತ್ತ
 ರೂಪ ಒಂದು ಅಂತು ಎರಡವತಾರಗಳು. ಸುಕತ್ಫನೋವಿತ್ತಪತಿಃ ಎಂದು
 ನಿರ್ಣಯ ಆನೆಯಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಭಗದತ್ತನಲ್ಲಿ ರುದ್ರದೇವರ
 ಅಂಶವೂ ಇದ್ದಿತು. ನಿರ್ಣಯ ೧೧ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ “ ಪಿತ್ತೇಶ್ವರಃ
 ಕೃಷ್ಣಮುಖೋದ್ಭವೋಮಾಧ್ವರೇಃ ಸುತತ್ವೇಸಿ ತದಿಚ್ಛಯಾಸುರಾತಾ || ೩೫ ||
 ತದರ್ಥಮೇವಾಸ್ಯ ಸುತೋಭಿಜಾತೋ ಧನೇಶ್ವರೋ ಭಗದತ್ತಾಭಿದೇಯಃ
 ಮಹಾಸೂರಸ್ಯಾಂಶಯುತಃ ಸಂವ ರುದ್ರಾವೇಶಾದ್ಬಲವಾನಸ್ತವಾಂಶ್ಚ ||
 ಪರಮಾತ್ಮನು ಕೃಷ್ಣಾವತಾರ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರು
 ಆತನ ಸೇವಾರ್ಥವಾಗಿ ಜನಿಸಬೇಕೆಂದು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಅಪ್ಪಣೆಯಾಯಿತು.
 ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮುಂಚಿತವಾಗಿಯೇ ಕುಬೇರನು ನರಕಾಸುರನ ಮಗನಾಗಿ
 ಜನಿಸಿದ್ದನು. ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ, ಪಾಪಿಯಾದ ನರಕಾಸುರನು ಕುಬೇರ
 ನಿಗೆ ರುದ್ರದೇವರು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ಸುಪ್ರತೀಕವೆಂಬ ಆನೆಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿ
 ಬಿಟ್ಟಿದ್ದನು. ಅದರ ಲೋಭದಿಂದ ಆ ಪಾಪಿಗೆ ಮಗನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ ಆ ಆನೆ
 ಯನ್ನು ತನ್ನ ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಕುಬೇರನು ಭಗದ
 ತ್ತನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ನರಕಾಸುರನಿಗೆ ಮಗನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದನು. ಅವನಲ್ಲಿ
 ನರಕಾಸುರನ ಅವೇಶವು ನರಕಾಸುರನು ಬದುಕಿರುವವರೆಗೂ ಇದ್ದಿತು. ನರ
 ಕಾಸುರನು ಮೃತನಾದಮೇಲೆ ಅಸುರಾವೇಶವು ನಿವೃತ್ತಿಯಾಯಿತು. ಇವನ
 ಲ್ಲಿ ರುದ್ರಾವೇಶವೂ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಮಹಾ ಬಲಾಢ್ಯನಾಗಿ ಅಸ್ತ್ರಾಭಿಜ್ಞನಾಗಿ
 ಇದ್ದನು, ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಹೀಗೆ ಕುಬೇರನಿಗೆ ಎರಡು ಅವತಾರಗಳು
 ಏಕೋತ್ಕಚನಿಗೆ ಒಂದೇಅವತಾರವು ಚಾರುದೇಷ್ಣನೆಂದು ನಿರ್ಣಯ ೨೦ನೆಯ
 ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ “ ಭೈಷ್ಣೋಽಪಿಚಾರುದೇಷ್ಣಃ || ಸಚಾರುದೇಷ್ಣೋ
 ವಿಹಿ ವಿಘ್ನರಾಜಃ || ತೀಕೃಷ್ಣನ ದೇಸೆಯಿಂದ ದುಗ್ಗಿಣಿಯಲ್ಲಿ ಚಾರುದೇಷ್ಣ
 ನೆಂಬ ಕುಮಾರನು ಹುಟ್ಟಿದನು. ಆ ಚಾರುದೇಷ್ಣನು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ
 ಏಕೋತ್ಕಚನು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದೇ ವಾಕ್ಯವನ್ನೇ ದಾಸಾರ್ಯರು

ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ಕುಬೇರನು, ಗಣಪತಿಯೂ, ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಮರಿಸಿಸುವನು.

ಆಸತಾರಿಕೆ.—ಪ್ರಧಾನರಾದ ೧೦೦ ಮಂದಿ ದೇವತೆಗಳ ವೈಕಿ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ದೇವತೆಗಳ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನೂ ಅವ ತಾರಗಳನ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತಾ ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ಅಷ್ಟವಸ್ತುಗಳ ಅವತಾರ ತಾರ ತಮ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:—

ದ್ರೋಣಧ್ರುವ ದೋಷಾರ್ಕನಗ್ನಿ
ಪ್ರಾಣದ್ಯು ವಿಭಾವಸುಗಳೆಂಟುಕ್ಕ
ಶಾನುಶ್ರೇಷ್ಠದ್ಯುನಾಮವಸು ಭೀಷ್ಮಾರ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಯುತ ||
ದ್ರೋಣನಾಮಕನಂದಗೋಪ ಪ್ರ
ಧಾನಅಗ್ನಿಯನುಳಿದುಯೇಳುಸ
ಮಾನರೆನಿಪರು ತಮ್ಮೊಳಗೆ ಜ್ಞಾನಾದಿಗುಣದಿಂದ ||೨೫||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:—ದ್ರೋಣ, ಧ್ರುವ, ದೋಷ ಅರ್ಕನು, ಅಗ್ನಿ, ಪ್ರಾಣ, ದ್ಯು, ವಿಭಾವಸುಗಳು ಹೀಗೆ ಎಂಟು ವಸುಗಳು, ಕೃಶಾನುಶ್ರೇಷ್ಠ= ಇವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನನಾದ ಅಗ್ನಿಯು ಶ್ರೇಷ್ಠನು. ದ್ಯುನಾಮವಸು=ದ್ಯು ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ವಸುವು, ಬ್ರಹ್ಮಯುತ=ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಅಂಶದಿಂದ ಕೂಡಿ ಭೀಷ್ಮಚಾರ್ಯ=ಭೀಷ್ಮಚಾರ್ಯರೆಂದು ಜನಿಸಿದನು. ದ್ರೋಣನಾಮಕ= ದ್ರೋಣನೆಂಬ ವಸು, ನಂದಗೋಪ=ನಂದಗೋಪನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದನು. ಪ್ರ ಧಾನ ಅಗ್ನಿಯನುಳಿದು=೮ ವಸುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನನಾದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಏಳು=೭ಳು ವಸುಗಳು, ತಮ್ಮೊಳಗೆ ಜ್ಞಾನಾದಿ ಗುಣದಿಂದ ಸಮಾನರೆನಿ ಪರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:—“ನವಕೋಟ್ಯೋಹಿ ದೇವಾನಾಂತೇಷಾಂ ಮಧ್ಯೇಶತ ಸ್ಯತು || ಸೋಮಾಧಿಕಾರೋ ವೇದೋಕ್ತೋ ” ಎಂಬ ತಾರತಮ್ಯ ಸಂಗ್ರ ಹದ ವಾಕ್ಯದಂತೆ ದೇವತೆಗಳ ಒಂಭತ್ತು ಕೋಟಿಗಳ ವೈಕಿ ೧೦೦ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರವೇ ಸೋಮಪಾನ ಉಂಟೆಂದು ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರು ವುದು. ಆ ೧೦೦ ಮಂದಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವರ ತಾರತಮ್ಯವು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಲ್ಪ ಟ್ಟವೆ. ಉಳಿದವರ ಅವತಾರಗಳನ್ನು ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ;

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಏಕಾಪಶ (೧೧) ರುದ್ರರ ಪೈಕಿ ಭವ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ವಾರ್ವತೀ ಪತಿಯು ಉತ್ತಮ ಕಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಶೇರಿರುತ್ತಾರೆ. ಉಳಿದ ೧೦ಯವ್ರಸು ಮಾತ್ರ ತಮ್ಮೊಳಗೆ ಎಲ್ಲರೂ ಸಮಗೊಂಡು ತಿಳಿಯಬೇಕು ಅವತಾರಿಕೆ.—ದಶರುದ್ರರ ಅವತಾರಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಭೂರೈಕಪದಾಹ್ವಯಹಿರ್ಬು

ಧ್ವೀರಯಿದು ರುದ್ರಗಣ ಸಂಯುತ

ಭೂರಿಶ್ರವನೆಂದೆನಿಸ ಶಲವಿರೂಪಾಕ್ಷ ನಾಮಕನೂ ||

ಸೂರಿಕೃಪವಿಷ್ಣುಂಭ ಸಹದೇ

ವಾರನಾಗ್ರಣಿ ಸೋಮದತ್ತನು

ತಾರಚಿಸಿದ ದ್ವಿರೂಪಧರಿಯೊಳು ಪತ್ರತಾಪಕನೂ ||೨೭||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಅಜೈ ಕಪದಾಹ್ವಯ=ಅಜೈಕಪಾತ್ ಎಂಬ ರುದ್ರನು, ಭೂರಿ ಭೂರಿ ರಾಜನಾಗಿ ಜನಿಸಿದನು. ಅಹಿರ್ಬುದ್ಧಿ=ಈ ಹೆಸರುಳ್ಳ ರುದ್ರನು, ಈರಯಿದು ರುದ್ರಗಣ ಸಂಯುತ-೧೦ ರುದ್ರರ ಅಂತದಿಂದ ಕೂಡ, ಭೂರಿಶ್ರವನೆಂದೆನಿಸಿ =ಭೂರಿಶ್ರವ ರಾಜನೆಂದೆನಿಸಿಕೊಂಡನು. ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ನಾಮಕನು ವಿರೂಪಾಕ್ಷನೆಂಬ ರುದ್ರನು, ಶಲ=ಶಲರಾಜನಾದನು, ವಿಷ್ಣುಂಭ=ಆ ಹೆಸರುಳ್ಳ ರುದ್ರನು, ಸೂರಿ=ಚ್ಚಾನಿಯಾದ, ಕೃಪ=ಕೃಪಾಚಾರ್ಯನಾಗಿ ಜನಿಸಿದನು. ಸಹದೇವ ಜರಾಸಂಧನ ಮಗನಾದ ಸಹದೇವನೊ, ರಣಾಗ್ರಣಿ=ರಣದಲ್ಲಿ ಶೂರನಾದ ಸೋಮದತ್ತನೂ, ದ್ವಿರೂಪ ಈ ಎರಡು ರೂಪಗಳನ್ನು ಪತ್ರತಾಪಕನೂ=ಪತ್ರತಾಪಕನೆಂಬ ರುದ್ರನು, ಧರಿಯೊಳು=ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ, ತಾರಚಿಸಿದ=ತಾನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದನು ಅಂದರೆ ಎರಡು ರೂಪಗಳಿಂದ ಅವತರಿಸಿದನೆಂದರ್ಥ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಅಜೈಕಪಾತ್, ಅಹಿರ್ಬುದ್ಧಿ, ವಿರೂಪಾಕ್ಷರೆಂಬ ಮೂರು ಮಂದಿ ರುದ್ರರು ಸೋಮದತ್ತನ ಮಕ್ಕಳಾಗಿ ಭೂರಿ, ಭೂರಿಶ್ರವ, ಶಲ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಜನಿಸಿರುವರು. ಈ ಮೂವರ ತಂದೆಯಾದ, ಪ್ರಹ್ಲಾದಾಂಶನಾದ ಬಾಲ್ವಿಕ ರಾಜನ ಮಗನಾದ ಸೋಮದತ್ತ ರಾಜನು, ಪ್ರತಾಪನೆಂಬ ರುದ್ರನ ಅವತಾರವು. ನಿರ್ಣಯ ೧೧ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ, “ಪ್ರತೀಸಸ್ತುತಾಮಾಸ್ಯ ಬಾಲ್ವಿ (ವಿಷ್ಣು ಭವತ್ಪತಿಃ) ರುದ್ರೇಷು ಪತ್ರತಾಪಾಪ್ಯಾಃ

ಸೋಮದತ್ತೋಸ್ಯ ಜಾತ್ಯಜಃ || ೧ || ಅಜೈಕಪಾದಹಿರ್ಬುಧ್ನಿರ್ವಿರೂಪಾಕ್ಷ
 ಇತಿತ್ರಯಃ || ರುದ್ರಾಣಾಂ ಸೋಮದತ್ತಸ್ಯ ಬಭೂವುಃ ಪ್ರಥಿತಾಃ ಸುತಾಃ ||
 ವಿಷ್ಣೋರೇವಾಂಗತಾಃ ಸ್ತ್ರಾವುಂ ಭೂರಿ ಭೂರಿಶ್ರವಾಃ ಶಕಃ || ಶಿವಾದಿ
 ಸರ್ವರುದ್ರಾಣಾಮಾವೇಶಾದ್ವರತಸ್ತಥಾ || ೧೨ || ಭೂಶ್ರವಾ ಆಶೀಲಸ
 ತ್ರಾಸೀತ್ಪರಮಾಸ್ತ್ರವಿತ್ || ತದರ್ಥಂ ಹಿತಪಶ್ಚೀರ್ಣಂ ಸೋಮದತ್ತೇನ ಶಂ
 ಭವೆ || ೧೩ || ದತ್ತೋವರತತೇನಾಸ್ಯ ತ್ವತ್ಪ್ರತೀಪಾಭಿ ಿೂತಿಶ್ಚತ್ || ಬಲ
 ವೀರ್ಯಗುಣೋಪೇತೋ ನಾಮ್ನಾ ಭೂರಿಶ್ರವಾಃ ಸುತಃ || ೧೪ || ವಿಷ್ಣುತಿ
 ಮಯಾಪಿಷ್ಟೋ ಯಜ್ಞಶೀಲ ಇತಿ ಸ್ಮಹ || ತೇನ ಭೂರಿಶ್ರವಾ ಜಾತಃ ಸೋ
 ಮದತ್ತಸುಷೋಬಲೀ || ೧೫ || ಪ್ರತೀಪರಾಜನ ಮಕ್ಕಳು ದೇವಾಪಿ, ಬಾ
 ಲ್ವೀಕ, ಶಂಶನು ಎಂಬ ಮೂವರು; ಅವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಹ್ಲಾದನು ಬಾಲ್ವೀಕ
 ರಾಜನಾಗಿ ಜನಿಸಿದನೆಂದು ೨೧ನೆಯ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ರುದ್ರ
 ರಲ್ಲಿ ಪತ್ರತಾಪನೆಂಬ ರುದ್ರನು ಸೋಮದತ್ತನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಬಾಲ್ವೀಕ
 ರಾಜನ ಮಗನಾಗಿ ಜನಿಸಿದನು. ಅಜೈಕಪಾತ್, ಅಹಿರ್ಬುಧ್ನಿ, ವಿರೂ
 ಪಾಕ್ಷರೆಂಬ ಮೂರು ಮಂದಿ ರುದ್ರರು, ಭೂರಿ, ಭೂರಿಶ್ರವಾ, ಶಲ ಎಂಬ
 ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಇವನ ಮಕ್ಕಳಾಗಿ ಜನಿಸಿದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಭೂರಿಶ್ರವರಾಜ
 ನು ಉಮಾಪತಿಯಾದ ಶಿವ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ರುದ್ರರ ಆವೇಶದಿಂದಲೂ
 ವರ ಬಲದಿಂದಲೂ, ಪರಮಾಸ್ತ್ರವೇತ್ತನಾಗಿ ಮಹಾ ಬಲಾಢ್ಯನಾದನು. ವರ
 ಬಲವೇನೆಂದರೆ; ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಸೋಮದತ್ತನು ರುದ್ರದೇವರನ್ನು ಕುರಿತು
 ಇಂತಹಾ ಮಗನು ಹುಟ್ಟಬೇಕೆಂದು ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿದನು. ಆಗ ರುದ್ರ
 ದೇವರು, “ನಿನ್ನ ಶತ್ರುವನ್ನು ಮರಗನ ಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನಾಗಿ
 ಬಲ, ವೀರ್ಯ, ಗುಣ ಇವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಭೂರಿಶ್ರವಾ ಎಂಬ ಮಗನು
 ಹುಟ್ಟುವನು. ಅವನಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಆವೇಶವೂ ಇರುವುದು. ಯಜ್ಞಶೀಲನೆಂದು
 ಕೀರ್ತಿಪಡೆಯುವನು.” ಎಂದು ವರವನ್ನಿತ್ತರು. ಅದುದರಿಂದ ಭೂರಿ
 ಶ್ರವನು ಅಷ್ಟು ಬಲಾಢ್ಯನಾಗಲು ಕಾರಣವಾಯಿತು. ವಿಷ್ಣುಂಭನೆಂಬ
 ರುದ್ರನು ಕೃಪಾಚಾರ್ಯನಾಗಿ ಜನಿಸಿದನು. ನಿರ್ಣಯ ೧೦ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ
 ದಲ್ಲಿ ಶರದ್ವಾಂಸ್ತು ತಪಃ ಕರ್ಷಣ ದದರ್ಶಸಹಸೋರ್ವತೀಂ || ಚಕ್ರಸ್ಯಂದ
 ರೇತಸ್ತಸ್ಯಾಥ ಶರಸ್ಸಂಭೇ ತತೋ ಭವತ್ || ೧೬ || ವಿಷ್ಣುಂಭೋನಾಮರು

ದ್ರಾಣಾಂ ಭೂಭಾರ ಹರಣೇಂಗತಾಂ || ಹರೇಃ ಪ್ರಾಪ್ತಂ ತಥಾತಾರಾ
ಭಾರ್ಯಾಯಾಹಿ ಬೃಹಸ್ಪತೇಃ ||೫೮|| ತಾವುಭೌಶಂತನುದ್ಯಷ್ಟಾ ಕೃಪಾ
ವಿಷ್ಣುಃ ಸ್ವಕಂಗೃಹಂ || ನಿನಾಯ ನಾಮಚಕ್ರೇಧಕೃಪಾಯಾವಿಷಯಃ ||
ತಃ ||೫೯|| ಕೃಪಃ ಕೃಪೀತಿ || ಶರದ್ವಾಕ್ ಎಂಬ ಋಷಿಗಳು ತಪಸ್ಸು ಮಾಡು
ತ್ತಿರುವಾಗ ಊರ್ವಶಿಯನ್ನು ನೋಡಲು ಇವರ ರೇತಸ್ಸು ಸ್ಥೂಲನಾಗಿ ಶರ
ಸ್ತಂಬದಲ್ಲಿ ಬೀಳುವಾಗ ಎರಡುಭಾಗಗಳಾಗಿ ಬೀಳಲು ಅಲ್ಲಿಂದ ಒಂದು
ಗಂಡು, ಒಂದು ಹೆಣ್ಣು ಹೀಗೆ ಇಬ್ಬರು ಮಕ್ಕಳು ಹುಟ್ಟಿದರು. ಆ ಇಬ್ಬರ
ಪೈಕಿ ಮಗನು ರುದ್ರರಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುಂಭನೆಂಬ ರುದ್ರನು, ಪರಮಾತ್ಮನ; ಭೂ
ಭಾರಹರಣ ಮಾಡಲು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸುವನು, ಅದಕ್ಕೆ ನಾನೂ ಅಂ
ಗಭೂತನಾಗಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದನು. ಮಗಳು, ಬೃಹ
ಸ್ಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ದ್ರೋಣಾಚಾರ್ಯರಾಗಿ ಜನಿಸುವರೆಂದು ಅವರ ಪತ್ನಿಯಾದ
ತಾರೆಯು ದ್ರೋಣ ಪತ್ನಿಯಾಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದಳು. ಇವರಿಬ್ಬ
ರನ್ನು ಮೃಗ ಬೇಟೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದ ಶಂತನು ಚತ್ರವರ್ತಿಯು ಕರುಣದಿಂದ ಮ
ನೆಗೆ ಕರೆತಂದು ಕೃಪಾವಿಷಯರಾದುದರಿಂದ ಗಂಡಿಗೆ—ಕೃಪನೆಂತಲೂ,
ಹೆಣ್ಣಿಗೆ—ಕೃಪೆ ಎಂತಲೂ, ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಿದನು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು.
ಈ ಕೃಪಾಚಾರ್ಯರೆ ವಿಷ್ಣುಂಭನೆಂಬ ರುದ್ರನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಯದ್ಯಪಿ
11 ರುದ್ರರಲ್ಲಿ ಪತ್ರತಾಪ, ವಿರೂಪಾಕ್ಷ, ವಿಷ್ಣುಂಭ ಇವರು ಶೇರಲಿಲ್ಲ. ಈ
ರುದ್ರರು ಯಾರೆಂದರೆ, ಏಕಾದಶ ರುದ್ರರಲ್ಲದೆ ಇನ್ನು ಕೋಟಿ ಸಂಖ್ಯಾಕ
ರಾದ ರುದ್ರರಿರುವರು ಅವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನರಿವರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಭಾಗ
ವತ ಪಷ್ಪತ್ಯಂಧ ಗಿನಿಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ “ಭೂತಸ್ಯ ಭಾರ್ಯಾಭೂತಾ
ಯಾ ರುದ್ರಾವೇಕಾದಶಾಸು ವತ್ || ಸುರೂಪ್ಯಾ ಸೂತ ಭೂತಸ್ಯ ಭಾರ್ಯಾ
ರುದ್ರಾಂಶ್ಚ ಕೋಟಿಶಃ ||೧೦೭|| ” ದಕ್ಷಪ್ರಜೀಶ್ವರನು ಪ್ರಾಜೇತಸನಾಗಿ
ಹುಟ್ಟಿ ೬೦ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆದನು. ಅವರ ಪೈಕಿ ಭೂತ ಎಂಬನ
ರಿಗೆ ಇಬ್ಬರು ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಭೂತೆ ಮತ್ತು ಸುರೂಪೆ
ಎಂದು ಅವರ ಪೈಕಿ ಭೂತೆ ಎಂಬಾಕೆಯಲ್ಲಿ ಏಕಾದಶ(11) ರುದ್ರರು
ಹುಟ್ಟಿದರು. ಸುರೂಪೆ ಎಂಬಾಕೆಯಲ್ಲಿ ಕೋಟಿಶಃ ರುದ್ರರು ಹುಟ್ಟಿದರೆಂದು
ಹೇಳಿರುವರು. ಆ ಆಧಾರದಿಂದ ವಿಷ್ಣುಂಭಾದಿಗಳು ಆ ರುದ್ರಗಣಕ್ಕೆ ಶೇರಿದ

ವರೆಂದು ಅಳಿಯಬೇಕು. ಪತ್ರತಾಪನೆಂಬ ರುದ್ರನಿಗೆ ಸೋಮದತ್ತರೂಪ
ವಲ್ಲದೆ ಮತ್ತೊಂದು ಅವತಾರವು ಉಂಟು. ಅದು ಯಾವುದೆಂದರೆ, ಜರಾ
ಸಂಧನ ಮಗನು ಸಹದೇವನೆಂಬುವನು. ನಿರ್ಣಯ 21ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ
ದಲ್ಲಿ “ಇತೀಕ್ಷ್ಯ ಭೀಮಂಪ್ರತಿರೋಧನಾಯ ಸಂಗೃಹ್ಯರಾಜ ಸಜಾಂಸು
ತೋ ಬಲೀ” ರಾಜ್ಯೇ ನಿಜಂಚಾತ್ಮಜಮಭ್ಯಷಿಂಚತ್ ಪುರಾಖ್ಯಾತಂ ಪತ್ರ
ತಾಪಾಖ್ಯ ರುದ್ರಂ ||೧೫|| ” ಜರಾಸಂಧನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕೃಷ್ಣ
ಭೀಮಸೇನ. ಅರ್ಜುನ ಮೂವರೂ ಬಂದು ನಮ್ಮ ಮೂವ- ಪೈಕಿ ಯಾರ
ನ್ನಾದರೂ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಕರೆ ಎಂದು ಕೃಷ್ಣನು ಹೇಳಲು, ಭೀಮಸೇನನ ಸಂ
ಗಡ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಮಾಡುವೆನೆಂದು ಹೇಳಿ ಜರಾಸಂಧನು ತನ್ನ ಮಗನಿಗೆ
ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕವನ್ನು ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟನು. ಅವನು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಪತ್ರ
ತಾಪನೆಂಬ ರುದ್ರನು ಎಂದು ಪೇಳಿರುವನು- ಇವನ ಹೆಸರನ್ನು ಹೇಳಲಿಲ್ಲ.
ಸುಮ್ಮನೆ ಮಗನೆಂದು ಹೇಳಿರುವನು. ಇವನೇ ಸಹದೇವನೆಂದು ಹೇಗೆ
ನಿಶ್ಚಯಿಸಬೇಕೆಂದರೆ, ಇದೇ ಅಧ್ಯಾಯ-೧೭೧ನೆಯ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಜರಾಸಂ
ಧನ ಸಂಹಾರವಾದ ಕೂಡಲೆ “ಸುತೋಯಯೌಶ-ಣಂ ತಾ ರಮೇಶ
ಭೀಮಾರ್ಜುನಾಃ ಸಹದೇವೋಸ್ಯಧೀಮಾ|| ” ತನ್ನ ತಂದೆಯನ್ನು ಭೀಮ
ಸೇನನು ಸಂಹಾರ ಮಾಡಲು ಜರಾಸಂಧನ ಮಗನಾದ ಸಹದೇವನು ಕೃಷ್ಣ
ಭೀಮಾರ್ಜುನರನ್ನು ಮೊರೆಹೊಕ್ಕನು. ಅಲ್ಲದೇ ಉತ್ತಮವಾದ ಒಂದು
ರಥವನ್ನೂ ತನ್ನ ತಂಗಿಯನ್ನೂ ಭೀಮಸೇನಾರ್ಥವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟನು. ಭೀಮ,
ಸೇನದೇವರು ತನ್ನ ತಮ್ಮನಾದ ಸಹದೇವನಿಗೆ ಆ ಕಣ್ಣೆಯನ್ನು ಮದುವೆ
ಮಾಡಿಸಿದರೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ಆಧಾರದಿಂದ ಸಹದೇವನೆಂಬ ಜರಾ
ಸಂಧನ ಮಗನೇ ಪತ್ರತಾಪಾನಂತಾನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗುವುದು. ಅಂತು
ಪತ್ರತಾಪನೆಂಬ ರುದ್ರನಿಗೆ ಸಹದೇವ, ಸೋಮದತ್ತನೆಂಬ ಎರಡು ಅವ
ತಾರಗಳೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು.

ಅವತಾರಿಕೆ.—ದ್ವಾದಶಾದಿತ್ಯರನ್ನೂ ಅವರ ಅವತಾರಗಳನ್ನೂ ಹೇ
ಳುತ್ತಾರೆ.

ದೇವಶಕ್ತನುರುಕ್ರಮಾಮಿ

ತ್ರಾವರುಣ ಪರ್ಜನ್ಯ ಭಗ ಪೂ

ಷಾವಿಸ್ವನು ಸವಿತೃಧಾತಾ ಅರ್ಕಮತ್ವಷ್ಟಾ ||

ದೇವಕೀ ಸುತನಲ್ಲಿ ಸವಿತ್ಯ ವಿ

ಭಾವಸೂಸುತ ಭಾನು ಎನಿಸುವ

ಜ್ಯಾವನಪಯುತ ನೀರಸೇನನು ತೃಷ್ಯನಾಮಕನು ||೨೮||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ. — ದೇವ=ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತಮನಾದ, ಶಕ್ರ - ಶಕ್ರ, ನೆಂಬ ಇಂದ್ರದೇವನು, ಉರುಕ್ರಮ, ಮಿತ್ರ, ವರುಣ, ವರ್ಜನ್ಯ, ಭಗ, ಪೂಷಾ, ವಿವಸ್ವಾ, ಸವಿತಾ, ಧಾತಾ, ಅರ್ಯಮಾ, ತ್ವಷ್ಟಾ ಎಂದು 12 ಆದಿತ್ಯರು (ಆದಿತಿಯ ಮಕ್ಕಳೆಂದರ್ಥ) ಈ 12 ಆದಿತ್ಯರಲ್ಲಿ ಸವಿತೃ ವಿಭಾವಸು=ಸವಿತಾ ಎಂಬ ಸೂರ್ಯನು, ದೇವಕೀಸುತನಲ್ಲಿ-ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಲ್ಲಿ, ಸುತ=ಸತ್ಯಭಾಮೆಯ ಮಗನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ, ಭಾನುಯೆನಿಸುವ=ಭಾನುಯೆಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳವನಾದನು. ಚ್ಯಾವನಪಯುತ = ಯಮದೇವರ ಅಂಶದಿಂದ ಕೂಡಿ, ತ್ವಷ್ಟುನಾಮಕನು=ತ್ವಷ್ಟಾ ಎಂಬ ಸೂರ್ಯನು, ವೀರಸೇನನ=ಪಾಂಡ್ಯಧೀಶಾಧಿಪತಿಯಾದ ವೀರಸೇನರಾಜನೆಂದು ಎನಿಸಿಕೊಂಡನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ. — ಆದಿತಿ ಮಕ್ಕಳಾದ ಆದಿತ್ಯರು 12 ಜನರು ಶಕ್ರ, ಉರುಕ್ರಮ, ಮಿತ್ರ, ವರುಣ, ವರ್ಜನ್ಯ, ಭಗ, ಪೂಷಾ, ವಿವಸ್ವಾ, ಸವಿತಾ, ಧಾತಾ, ಅರ್ಯಮಾ, ತ್ವಷ್ಟಾ ಎಂದು ಇವರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸವಿತಾ ಎಂಬ ಸೂರ್ಯನು ಕೃಷ್ಣನ ದೇಶಿಯಿಂದ ಸತ್ಯಭಾಮೆಯಲ್ಲಿ ಭಾನು ಎಂದು ಜನಿಸಿದನು. ನಿರ್ಣಯ ೨೦ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ “ ವಿನಸ್ತತೋತ್ತೋವ ರಜೋದಿತೇಃ ಸುತೋ ಖ್ಯಾತಶ್ಚ ದಾಮ್ನಾ ಸವಿತೇತಿ ಕೃಷ್ಣಃ ||೧೪|| ಜಾತೇಃ ಸತತ್ಯಾ ಜಠರೇತ್ರ ನಾಮ್ನಾ ಭಾನುಶ್ಚ ” ವಿವಸ್ವಾ ಎಂಬ ಸೂರ್ಯನ ತಮ್ಮನಾದ ಸವಿತಾ ಎಂಬ ಸೂರ್ಯನು ಸತ್ಯಭಾಮೆಯ ಉದರದಲ್ಲಿ ಭಾನು ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದನೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ತ್ವಷ್ಟಾ ಎಂಬ ಸೂರ್ಯನು ಯಮನ ಆವೇಶದಿಂದ ಕೂಡಿ, ಪಾಂಡ್ಯದೇಶಾಧಿಪತಿಯಾದ ವೀರಸೇನನಾಗಿ ಜನಿಸಿದನು. ನಿರ್ಣಯ ೨೦ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ “ ಸುತಾಪಾಂಡ್ಯರಾಜೇ ನದತ್ತಾ ||೧೬|| ಸಂವತ್ಸರಾಂತೇ ಫಲ್ಗುನಸ್ಯಾನುರೂಪಾ ಚಿತ್ರಾಂಗಧಾ ವೀರಸೇನೇನತೋಷಾತ್ | ಸವೀರಸೇನೋ ತ್ವಷ್ಟುರಂತೋ ಯಮಸ್ಯಾ ಸ್ಯಾವೇಶಯುಕ್ | ” ಎಂಬೀ ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ, ಅರ್ಜುನನ ಹೆಂಡತಿ ಚಿತ್ರಾಂಗಧೆಗೆ ತಂದೆಯಾದ, ಪಾಂಡ್ಯದೇಶಾಧಿಪತಿಯಾದವನು ವೀರಸೇನನೆಂತಲೂ, ಇವನು ಯಮದೇವರ ಆವೇಶದಿಂದ ಕೂಡಿದ ತ್ವಷ್ಟಾ ಎಂಬ ಸೂರ್ಯನೆಂತಲೂ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು.

ಅವತಾರಿಕೆ -- ಉಳಿದ ಆದಿತ್ಯರ ವಿಷಯವನ್ನೂ ಮರುತ್ಪತ್ತಿಗಳ ಅವತಾರವನ್ನೂ ಹೇಳ ತ್ತಾರೆ: --

ಎರಡಧಿಕ ದಶಸೂರ್ಯರೊಳು ಮೂ
ರೆರಡುಜನರುತ್ತಮು ಏವಸ್ಸನು
ವರುಣ ಶಕ್ರನುರುಕ್ರಮನು ಪರ್ಜನ್ಯ ಮಿತ್ರಾಖ್ಯಾ ||
ಮರುತನಾವೇಶಯುತ ಪಾಂಡೂ
ವರಪರಾವಹನೆಂದೆನಿಪಕೇ

ಸರಿಮೃಗಪಸಂಪಾತಿ ಶ್ವೇತತ್ರಯರು ಮರುದಂಶ ||೨೯||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.-- ಎರಡಧಿಕದಶಸೂರ್ಯರೊಳು = ೧೨ ಸೂರ್ಯರೊಳಗೆ, ಮೂರೆರಡು ಜನರುತ್ತಮರು - ೬ ಜನರುತ್ತಮರು, (ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಭೇದ ೫ ಜನರುತ್ತಮರು ಒಬ್ಬನು ಅಂದರೆ ಪರ್ಜನ್ಯನು ಗಂಗೆಗೆ ಸಮನು ಅಂತು ೬ ಮಂದಿಯರು ಉಳಿದ ೬ ಮಂದಿಯರಿಗೆ ಸಮರಲ್ಲನೆಂಬ ಭಾವನೆ.) ವಿವಸ್ವಾನ್, ವರುಣ, ಶಕ್ರ, ಉರು, ಕ್ರಮ, ಮಿತ್ರ ಇವರ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿರುವರು. ಪರ್ಜನ್ಯನ ವಿಷಯವನ್ನು ಮುಂದೆ ಹೇಳುವರು. ಉಳಿದ ೬ ಮಂದಿ ಸೂರ್ಯರು ಸಮರೆಂದು ಭಾವ. ವರಪರಾವಹನು=ಮರುತ್ಪತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಪರಾವಹನೆಂಬುವನು, ಮರುತನಾವೇಶಯುತ = ವಾಯುದೇವರ ಆವೇಶದಿಂದ ಕೂಡಿ, ಪಾಂಡೂ ಎಂದೆನಿಪ-ಪಾಂಡುರಾಜನೆಂದವತರಿಸಿದನು. ಕೇಸರಿಮೃಗಪ=ಕೇಸರಿ ಎಂಬ ಕಪಿಯು, ಸಂಪಾತಿ-ಸಂಪಾತಿಯೆಂಬ ಕಪಿಯು, ಶ್ವೇತ=ಶ್ವೇತನೆಂಬ ಕಪಿ, ತ್ರಯರು=ಕೇಸರೀ, ಸಂಪಾತಿ, ಶ್ವೇತನೆಂಬ ಮೂವರು ಕಪಿಗಳೂ, ಮರುದಂಶ=ಮರುತ್ಪತ್ತಿಗಳ ಅಂಶದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.--ದ್ವಾವಶಾದಿತ್ಯರ ಪೈಕಿ ಹಿಂದೆ ತಾರತಮ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ವಿವಸ್ವಾನ್, ವರುಣ, ಶಕ್ರ, ಉರುಕ್ರಮ, ಮಿತ್ರ ಇವರು ಐವರೂ ಉತ್ತಮರು. ಪರ್ಜನ್ಯನು ಇನ್ನು ಮುಂದೇ ಹೇಳುವ ಗಂಗೆಗೆ ಸಮನು. ಉಳಿದ ೬ ಮಂದಿಯರು ಸಮರು. ಏಕೋನಸಂಚಾತಶ್ (49) ಮರುದ್ಗುಗಳ ಪೈಕಿ ಪರಾವಹನೆಂಬುವನು ವಾಯುದೇವರ ಆವೇಶದಿಂದ ಕೂಡಿ ಪಾಂಡುರಾಜನಾಗಿ ಜನಿಸಿದನು. ಕೇಸರಿ, ಸಂಪಾತಿ, ಶ್ವೇತ ಎಂಬ ಮೂವರು ಕಪಿಗಳ ಮರುತ್ಪತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದವರ ಅಂಶದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿರುವರು.

ನಿರ್ಣಯ ಅನೆಯ ಅಧ್ಯಯದಲ್ಲಿ “ ವನನಗಣವರಾಂಗಾ ಶ್ವೇ ಸಂಪಾತಿ
ನೌಚ ” ಮತ್ತು ಕೇಸರೀಪ್ರವರಮಫ ಮರುತ್ಸಪ್ರಾಪ್ಯದೇರ್ತಾಮುಖೇ
೨೩ ||೧೦೬|| ಈ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಶ್ವೇತ, ಸಂಪಾತಿ, ಕೇಸರೀ ಮೂವರೂ
ವನನಗಣವರಾಂಶರು ಅಂದರೆ ಮರುದ್ಗುಣಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮರ ಅಂಶದಿಂದ
ಕೂಡಿದವರೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ಹೆಸರು ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ದಾಸಾರ್ಯರೂ
ಹೆಸರು ಹೇಳಲಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಮರುತ್ಸುಗಳ ಅಂಶದಿಂದ ಹು
ಟ್ಟಿದವರೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಅನತಾರಿಕೆ:—ಮರುದ್ಗುಣಕ್ಕೆ ಶೇರಿದ ಕೆಲವರ ಅನತಾರಗಳನ್ನು
ಹೇಳುತ್ತಾರೆ —

ಪ್ರತಿಭವಾತನು ಚೇಕಿತಾನನಿ

ವ್ಯಥುವೆನಿಸುವನು ಸೌಮ್ಯಮಾರುತ

ವಿತತಶರ್ವೋತ್ತುಂಗ ಗಜನಾಮಕರು ಪ್ರಾಣಾಂಶ ||

ದ್ವಿತೀಯಪಾನ ಗವಾಕ್ಷಗವಯನು

ತ್ವತೀಯ ವ್ಯಾನವುಪಾನವೃಷಪ

ವರ್ತುಳಶರ್ವತ್ರಾತ ಗಂಧಸುಮಾದನರು ಸಮಾನ ||೨೦||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:—ಪ್ರತಿಭವಾತನು—ಪ್ರತಿಭನೆಂಬ ಮಾರುತನು, ಚೇಕಿ
ತಾನನು=ಚೇಕಿತಾನನೆಂಬ ಯಾದವನು, ಸೌಮ್ಯಮಾರುತ=ಸೌಮ್ಯನಾಮಕ
ಮಾರುತನು, ವಿಪ್ರಥುವೆನಿಸುವನು=ವಿಪ್ರಥು ಎಂಬ ಯಾದವನು, ವಿತತ,
ಶರ್ವೋತ್ತುಂಗ ಎಂಬ ಇಬ್ಬರು ಯದುವಂಶದವರು, ಗಜನೆಂಬುವನು
ಕಪಿ ಇವರು ಮೂವರು, ಪ್ರಾಣಾಂಶ-ಪ್ರಾಣನಾಮಕ ಮಾರುತನ ಅಂಶ
ದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವರು, ದ್ವಿತೀಯ=ಎರಡನೆಯವನಾದ, ಅಪಾನ = ಅಪಾನ
ಮಾರುತನು ಗವಾಕ್ಷನೆಂಬ ಕಪಿಯಾದನು ತ್ವತೀಯ-ಮೂರನೆಯವನಾದ
ವ್ಯಾನ - ವ್ಯಾನನಾಮಕ ಮಾರುತನು, ಉಪಾನ = ಉಪಾನನಾಮಕನಾದ
ಮಾರುತನು, ವೃಷಪರ್ವ=ವೃಷಭನೆಂಬ ಕಪಿಯು, ಅತುಳ = ಪರಾಕ್ರಮ
ಶಾಲಿಯಾದ, ಶರ್ವತ್ರಾತ-ಶರ್ವತ್ರಾತನೆಂಬ ಭೀಮಸೇನದೇವರ ಮಗ
ನೂ, ಗಂಧಸುಮಾದನರು=ಗಂಧಮಾಧನನೆಂಬ ಕಪಿಯೂ, ಇವರಿಬ್ಬರೂ,
ಸಮಾನ-ಸಮಾನ ಮಾರುತನ ಅನತಾರಗಳು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—೪೯ ಮರುತ್ತುಗಳ ಅವತಾರಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅವತಾರವಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಮರುತ್ತುಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಇರುವುದು. ಅಷ್ಟಮಾತ್ರ ಹೇಳಿದರೆ ಶ್ವೇತಾದಿಗಳು ಮರುತ್ಸುಣ ಪ್ರವಿಷ್ಟರೋ ಅಲ್ಲವೋ ಎಂದು ಸಂಶಯ ಬರುವುದು, ಅದುದರಿಂದ ಮೊದಲು ೪೯ ಮರುತ್ತುಗಳ ಹೆಸರು ತಿಳಿಯುವುದು ಅವಶ್ಯಕವಿರುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ತಾರತಮ್ಯ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದರೂ ಇಲ್ಲಿಂದ ಬರೆಯಲು ಕಾರಣವಾಯಿತು.

ಮರುತ್ಸುಣರ ಹೆಸರುಗಳು.

ಪ್ರಾಣ ಅಪಾನ ವ್ಯಾನ ಉದಾನ ಸಮಾನ ನಾಗ ಕೃಕಲ ಕೂರ್ಮ ದೇವದತ್ತ ಧನಂಜಯ ಪ್ರವಹ ವಿವಹ ಶಂಯು ಸಂವಹ ಪರಾವಹ ಉದ್ವಹ ಆನಹ ಶಂಕು ಕಾಲ ಶ್ವಾಸ ನಲ ಅನಿಲ ಪ್ರತಿಭ ಕುಮುದ ಕಾಂತ ಭುಜಿ ಶ್ವೇತ ಅಜಿತ ಗುರು ಝಂಝು ಸಂವರ್ತಕ ಕೀಲ ಜಿತ ಸೌಮ್ಯ ಕಪಿ ಜಡ ಮಂಡೂಕ ಸಂಹತ ಸಿದ್ಧ ರಕ್ತ ಕೃಷ್ಣ ಪಿಕ ಶುಕ ಯತಿ. ಭೀಮ ಹನು ಪಿಂಗ ಅಹಂಕಾರಿಕ ಕಂಪನ ಹೀಗೆ ೪೯ ಮರುತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ೧೫ನೆಯ ಮರುತ್ತು ಪರಾವಹನು ಪಾಂಡುರಾಜನು. ೨೭ನೆಯ ಶ್ವೇತನೆಂಬುವನು ಸಂಪಾತಿ, ಕೇಸರಿ ಎಂಬ ಎರಡವತಾರಗಳನ್ನು ತೆಗೆದಿರುವನು. ೨೩ನೆಯ ಪ್ರತಿಭನೆಂಬ ಮಾರುತನು ಚೇಕಿತನನಾಗಿ ಅವತರಿಸಿದನು. ನಿರ್ಣಯ ೧೨ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ “ ಮರುತ್ಸುನಾಮ ಪ್ರತಿಭೋ ಯದುಷ್ಟಭೂ ಶ್ವೇಚೇಕಿತಾನೋ ಹರಸೇವನಾರ್ಥಂ ” ಮರುತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಭನೆಂಬುವನು ಪರಮಾತ್ಮನ ಸೇವೆಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಚೇಕಿತನೆಂದು ಯಾದನರಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದನು. ಈ ವಾಕ್ಯವು ಮೇಲಿನ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅಧಾರವು. ಸೌಮ್ಯನಾಮಕನಾದ ೩೪ನೆಯ ಮಾರುತನು ವಿಷ್ಣು ಎಂಬ ಯಾದವನಾಗಿ ಜನಿಸಿದನು. ನಿರ್ಣಯ ೨೦ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ “ ಗರ್ವಿತ್ಯಪುರಾ ವಿಪ

ಥುಂ ದದರ್ಶ ರಾಮೇಣ ಪುರ್ಯಾ ರಕ್ಷಣೇ ಸನ್ನಿಯುಕ್ತಂ || ಏಕೋಹ್ಯಸೌ
 ಮರುತಾಂ ಸೌಮ್ಯನಾಮ ಶುಶ್ರೂಷಾರ್ಥಂ ವಾಸುದೇವಸ್ಯ ಚಾತಃ ||೧೯೩||
 ಅರ್ಜುನನು ಸನ್ಮಾಸ ವೇಷದಿಂದ ದ್ವಾರವತಿಗೆ ಬಂದು ಸುಭದ್ರೆಯಿಂದ
 ಸೇವಿತನಾಗಿತ್ತು ಬಲರಾಮ ಕೃಷ್ಣ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲರೂ ರೈವತ ವರ್ಷತಕ್ಕೆ
 ಹೋಗಿರುವಾಗ ಕೃಷ್ಣಾಸುಮತಿಯಿಂದ ಸುಭದ್ರೆಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿಕೊಂಡು
 ದ್ವಾರವತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮೊರಟು ಹೋಗುವಾಗ ವಿಸ್ವಥು ಎಂಬ ಯಾದ
 ವನು ದ್ವಾರ ರಕ್ಷಕನಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡನು, ಅಸನು ಬಲರಾಮನ
 ಅಜ್ಞಾ ಪ್ರಕಾರ ಪುರ ರಕ್ಷಕನಾಗಿದ್ದನು. ಇವನು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮರುದ್ಗುಣ
 ರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾದ ಋಷಿನೆಯ ಸೌಮ್ಯನೆಂಬ ಮಾರುತನು. ವಿಸ್ವಥು ಎಂಬ
 ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕೃಷ್ಣನ ಸೇವಾರ್ಥವಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದವನು. ಆದುದರಿಂದ
 ಅರ್ಜುನನ ಸಂಗಡ ಕಪಟದಿಂದ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಿದಂತೆ ತೋರಿ ಅರ್ಜುನ
 ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟನು, ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದರಿಂದ ವಿಸ್ವಥು ಎಂಬ
 ವನು ಯಾದವನೆಂತಲೂ, ಸೌಮ್ಯನಾಮಕ ಮರುತ್ತಿನ ಅಂಶದವನೆಂತಲೂ
 ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ವಿತತ, ಶರ್ವೋತ್ತಮಗ ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಗಜನೆಂಬ ಕಪಿ
 ಒಬ್ಬ, ಅಂತು ಮೂವರೂ ಮೊದಲನೆಯವನಾದ ಪ್ರಾಣನಾಮಕ ಮರು
 ತ್ತಿನ ಅಂಶದವರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಎರಡನೆಯವನಾದ ಅಪಾನನು
 ಗವಾಕ್ಷನೆಂಬ ಕಪಿಯಾದನು. ಮೂರನೆಯ ವ್ಯಾನನು ಗವಯನೆಂಬ ಕಪಿ
 ಯು, ನಾಲ್ಕನೆಯವನಾದ ಉದಾನನು ವೃಷಭನೆಂಬ ಕಪಿಯಾದನು. ಋಷಿ
 ಯ ಸಮಾನನು, ಶರ್ವತ್ರಾತನೆಂಬ ಭೀಮಸೇನ ದೇವರ ಮಗನ ಅವತಾರ
 ಒಂದು, ಗಂಧಮಾದನನೆಂಬ ಕಪಿ ರೂಪ ಒಂದು, ಅಂತು ಎರಡು ರೂಪ
 ಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿರುವನು. ಇವುಗಳಿಗೆ ಆಧಾರ ನಿರ್ಣಯ ಲನೆಯ ಅಧ್ಯಾ
 ಯದಲ್ಲಿ “ ಗಜೋಗವಾಕ್ಷೋ ಗವಯೋವೃಷಶ್ಚ ಸಗಂಧ ಮಾದಾ ಧನ
 ದೇನ ಜಾತಾಃ || ಪ್ರಾಣಾದಯಃ ಪಂಚಮರುತ್ಪ್ರವೀರಾಃ ” ಗಜ, ಗವಾಕ್ಷ,
 ಗವಯ, ವೃಷಭ, ಗಂಧಮಾದನ ಈ ಐವರು, ಪ್ರಾಣ, ಅಪಾನ, ವ್ಯಾನ
 ಉದಾನ, ಸಮಾನರೆಂಬ ೫ ಮರುತ್ತುಗಳ ಅಂಶದಿಂದ ಕೂಡಿದವರು
 ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದಲ್ಲದೆ ಸಮಾನ ಮಾರುತನು ಭೀಮಸೇನ ದೇವರ
 ಮಗನಾಗಿ ಶರ್ವತ್ರಾತನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿರುವನು. ನಿರ್ಣಯ ೨೦ನೆ
 ಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ “ ಭೀಮಸೇನೋರಥಂಸ್ವಂ || ಅರುಹ್ಯ ಕಾಶೀಶ್ವರ

ಪೂಜಿತತ್ವ ಯಯೌಕಾಲ್ಯಾಶಕ್ರಸನಾಮಕಂ ಪುರಂ || ೨೭ || ತಸ್ಯಾಂ ತ್ರಿ
ಲೋಕಾಧಿಕ ರೂಪಸದ್ಗುಣೈ ರಾಸಮ್ಪ್ರಿತಾಯಾಂ ರಮಮಾಣಃ ಸುತಂಚ ||
ಶರ್ವತ್ರಾತನಾನ್ನಾ ಜನಯತ್ಪುರಾಯಃ ಸಮಾನವಾಯುರ್ಬಲವೀರ್ಯ
ಯುಕ್ತಃ || ೨೮ || ” ಭೀಮಸೇನ ದೇವರು ಕಾಶೀಶ್ವರನ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಕಾಲಿ
ಯ ಸ್ವಯಂವರಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದು ಸ್ವಯಂವರದಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಯನ್ನು ಪರಿಗ್ರಹಿಸಿ
ಅಲ್ಲಿ ಬೃಂದಿದ್ವ ಮಾಗಧಾದಿ ಸಮಸ್ತ ರಾಜರನ್ನು ಜಯಿಸಿ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಭಾರ
ತೀ ಅವತಾರಳಾದ ಕಾಲಿಯ ಸಮೇತರಾಗಿ ಕಾಶೀಶ್ವರನಿಂದ ಪೂಜಿತರಾಗಿ
ಇಂದ್ರಪ್ರಸ್ಥಕ್ಕೆ ಬಂದು ಲೋಕೈಕ ಸುಂದರಿಯಾದ ಆಕೆಯಿಂದ ರಮಿ
ಸುತ್ತಾ ಆಕೆಯಲ್ಲಿ ಶರ್ವತ್ರಾತನೆಂಬ ಸುತನನ್ನು ಪಡೆದರು. ಅವನು ಪೂರ್ವ
ದಲ್ಲಿ ಸಮಾನ ವಾಯು. ಸಮಾನ ವಾಯುವೆ ಬಲವೀರ್ಯಯುಕ್ತನಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ
ಜನಿಸಿದನು, ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಶರ್ವತ್ರಾತನು ಭೀಮಸೇನ ದೇವರ
ಮಗನೆಂಬುವುದಕ್ಕೆ ಈ ವಾಕ್ಯವು ಆಧಾರವಾಗಿರುವುದು.

ಅವತಾರಿಕೆ.—ನಾಗಕೃಕಲ ನೊಡಲಾದವರ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಹೇ
ಳುತ್ತಾರೆ :—

ಐವರೊಳಗೀ ಕುಂತಿಭೋಜನು

ಅವಿನಾಮಕ ನಾಗಕೃಕಳನು

ಬೇವದತ್ತ ಧನಂಜಯರು ಅವತಾರವರ್ಜಿತರು ||

ಅವಹೋದ್ವಸವಿವಹ ಸಂವಹ

ಪ್ರಾವಹೀ ಪತಿಮರುತ ಪ್ರವಹನಿ

ಗಾವಕಾಲ ಕುಕಿಂಚಿದಧನುರು ಮರುದ್ಗಣರೇಲ್ವಾ

||೩೧||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಐವರೊಳಗೆ=ನಾಗಾದಿ ಐವರೊಳಗೆ, ಅವಿನಾಮಕ=
ಕೂರ್ಮನಾಮಕನಾದ ಮಧ್ಯದಮನು (ಅನೆಯವನು), ಕುಂತಿಭೋಜನು=
ಕುಂತಿಭೋಜರಾಜನಾಗಿ ಜನಿಸುವನು. ಮಿಕ್ಕ ನಾಗ, ಕೃಕಳನು, ಬೇವ
ದತ್ತ, ಧನಂಜಯರು ಇವರು ನಾಲ್ವರು, ಅವತಾರವರ್ಜಿತರು = ಅವತಾರ
ವಿಲ್ಲದವರು ಅವಹ, ಉದ್ವಹ, ವಿವಹ, ಸಂವಹ (ನೊಡಲಾದ) ಮರುದ್ಗ
ಣರೇಲ್ವಾ, ಪ್ರಾವಹೀಪತಿ ಮರುತ ಪ್ರವಹನಿಗೆ ಮತ್ತೂ (ಅಹಂಕಾರಿಕ
ಪ್ರಾಣಿನಿಗೂ ಸಹ) ಕಿಂಚಿದಧನುರು=ಸ್ವಲ್ಪ ಕಮ್ಮಿ ನಿಸಿಸುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಮರುದ್ಗುಣದಲ್ಲಿ ಆನೆಯವನಾದ, ನಾಗಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ೩ನೆ ಯವನಾದ ಕೂರ್ಮನು ಶೂರರಾಜನ ಸಖನಾದ ಕುಂತೀಭೋಜನಾಗಿ ಜನಿಸಿದನು. ಇವನು ಶೂರರಾಜನ ಮಗಳಾದ ಕುಂತೀದೇವಿಯನ್ನು ಸಾಕಿ ಕುಂತೀ ಎಂಬ ಹೆಸರಿಟ್ಟವನು ಅದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಕುಂತೀದೇವಿಗೆ ಪೃಥಾ ಎಂಬ ಹೆಸರಿದ್ದಿತು. ನಾಗ, ಕೃಕಳ, ದೇವದತ್ತ, ಧನಂಜಯರಿಗೆ ಆವ ತಾರವಿಲ್ಲ. ಅಹಂಕಾರಿಕಪ್ರಾಣ, ಪ್ರವಹನಾಯು (೪೮,೧೧, ಈ ಸಂಖ್ಯೆ ಉಳ್ಳವರು) ಇವರಿಬ್ಬರಿಕಿಂತಲೂ, ಮಿಕ್ಕ ಅವಹಾದಿ ಎಲ್ಲಾ ಮರುತ್ತುಗಳೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಮ್ಮಿ ಎನಿಸುವರು.

ಅವತಾರಿಕೆ.—ವಿಶ್ವೇ ದೇವತೆಗಳ ಅವತಾರಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ :-

ಪ್ರಾಣ ಹಾನ ವ್ಯಾನೋದಾನ ಸ

ಮಾನಸರೈವ ಸುಳಿದು ಮರುತರು

ಊನರನಿಪರು ಹತ್ತು ವಿಶ್ವೇ ದೇವರಿವರೆಂದ ||

ಸೂನುಗಳು ಯೆನಿಸುವರು ಐವರು

ಮಾನಿನಿ ದ್ರೌಪದಿಗೆ ಕೆಲವರು

ಪೋಣಿಯೊಳು ಕೈಕೇಯರೆನಿಸರು ಎಲ್ಲಕಾಲದಲಿ ||೩೫||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಪ್ರಾಣ, ಅಪಾನ, ವ್ಯಾನ, ಉದಾನ, ಸಮಾನ ಐವರ ನುಳಿದು=ಈ ಐವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಮರುತರು=ಉಳಿದ ಮರುತ್ತುಗಳು ಸಮರು, ಇವರೆಂದ=ಪ್ರಾಣಾಪಾನಾದಿ ಐವರ ದೆಶೆಯಿಂದ ಹತ್ತು ವಿಶ್ವೇ ದೇವರು=ವಿಶ್ವೇ ದೇವತೆಗಳು= ೧೦ ಜನರು, ಊನರನಿಪರು=ಸ್ವಲ್ಪ ಕಮ್ಮಿ ಎನಿಸರು, ಮಾನಿನಿ ದ್ರೌಪದಿಗೆ=ಲೋಕಮಾನ್ಯಳಾದ ದ್ರೌಪದೀ ದೇವಿಗೆ, ಐವರು=ವಿಶ್ವೇ ದೇವತೆಗಳು ೧೦ ಜನರ ಪೈಕಿ ಐದು ಜನರು, ಸೂನುಗಳು ಯೆನಿಸುವರು=ಮಕ್ಕಳೆನಿಸುವರು, ಕೆಲವರು=ಉಳಿದ, ಐದು ಜನರು ಎಲ್ಲಾ ಕಾಲದಲಿ=ಎಲ್ಲಾ ಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲೂ ಕೈಕೇಯಿ-ಕೈಕೇಯಿಂಬೆ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಜನಿಸುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—೪೯ ಮರುತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ=ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಅಹಂಕಾರಿಕಪ್ರಾಣ, ಪ್ರವಹ, ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಉತ್ತಮರು. ಉಳಿದ ೪೭ ಜನರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣ-ಅಪಾನ, ವ್ಯಾನ, ಉದಾನ, ಸಮಾನ ಎಂಟೈವರು ಸ್ವಲ್ಪ ಉತ್ತಮರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಾಗವತ ಕೌತ್ಸರ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಮರುತ್ತು ಸಮಾಃ ಸರ್ವೇನಪ್ತತೇಷು ಪ್ರಾಧಾನಕಾಃ' ೪೯ ಮರುತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಸಮರು.

ಅವರ ಪೈಕಿ ೭ ಜನರು ಪ್ರಧಾನರು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದಲ್ಲದೆ “ಸವ ಗಣವರಾಂಶೌ ಶ್ವೇತಿ ಸಂಪಾತಿನೌಚ || ಕೇಸರಿತಿ ಪ್ರವರ ಮಥಮುರತ್ನ ” ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಶ್ವೇತ, ಸಂಪಾತಿ, ಕೇಸರಿ ಎಂಬ ಮೂವರು ಕಪಿಗಳು ಮರುತ್ಸಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದವರ ಅಂಶದಿಂದ ಕೂಡಿದವರೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಮರುತ್ಸಗಳೆಲ್ಲರೂ ಸಮಾನರಲ್ಲವೆಂತಲೂ ಸ್ವಲ್ಪ ತಾರತಮ್ಯ ಉಂಟೆಂತಲೂ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ಅದು ಭಾಗವತ ತಾತ್ಪರ್ಯದಿಂದ ೭ ಮಂದಿ ಪ್ರಧಾನರೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಿರುವರು. ಅವರೊಂದರೆ ಅಹಂಕಾರಿಕ ಪ್ರಾಣ ೧, ಪ್ರವಹ ೨, ಪ್ರಾಣ, ಅಪಾನಾದಿ ಐವರು ; ಅಂತು ೭ ಜನರೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತವಾಗುವುದು. ಉಳಿದವರು ಸಮಾನರು. ವಿಶ್ವೇ ದೇವತೆಗಳು ಮರುತ್ಸಗಳಿಗೆ ಸಮಾನರಾದರೂ ಪ್ರಾಣಾಪಾನಾದಿ ಐವರಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಮ್ಮಿ ಎನಿಸುವರೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ವಿಶ್ವೇ ದೇವತೆಗಳು ೧೦ ಮಂದಿಗಳು ಉರೂರವ, ಆದ್ರವ, ಕಾಲ, ಕಾಮ, ಧೂಃ, ಲೋಚನ, ದಕ್ಷ, ಕ್ರತು, ಸತ್ಯವಸು ಎಂದು ಇವರಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯವರಾದ ಐವರು ದ್ರೌಪದೀ ದೇವಿಯರಲ್ಲಿ ಧರ್ಮರಾಜ ಮೊದಲಾದ ೫ ಪಾಂಡವರ ದೆಶೆಯಿಂದ ೫ ಮಕ್ಕಳಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದರು. ಉಳಿದ ಐವರು ಕೈಕೆಯರೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಜನಿಸಿದರೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ದ್ರೌಪದೀ ಮಕ್ಕಳ ವಿಷಯವನ್ನು ಮುಂದಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ವಿಶ್ವೇ ದೇವತೆಗಳ ಅವತಾರ ಕೈಕೆಯರು ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯ ೨೦ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ “ ವಿಶ್ವಪಾಂಡೇವಾನಾಮಮತಾರಾಹಿ ಪಂಚ ತೇಕೈಕಯಾಃ ಭ್ರಾತರೋ ಸ್ಯಾಃಹರಿಶ್ಚ || ಭಕ್ತಾನಿತ್ಯಂ ಪಾಂಡವಾನಾಂಚ ” ಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಸೋದರತ್ತಿಯ ಮಕ್ಕಳೂ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣನ ಅಷ್ಟ ಮಹಾಮಹಿಷೆಯರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಳಾದ ಭದ್ರೆ ಎಂಬಾಕೆಯ ಸಹೋದರರೂ ಆದ ಕೈಕೆಯರೆಂಬ ಐದು ಮಂದಿ ಅಣ್ಣ ತಮ್ಮಂದಿರು ವಿಶ್ವೇ ದೇವತೆಗಳ ಅವತಾರದವರು. ಪಾಂಡವರಿಗೆ ಇವರೈವರೂ ಮಾತೃಷ್ವಸಾ ಅಂದರೆ ತಾಯಿಗೆ ಒಡಹುಟ್ಟಿದವಳೆಂದರ್ಥ. ಕೈಕೆಯರ ತಾಯಿಯೂ ಪಾಂಡವರ ತಾಯಿಯಾದ ಕುಂತೀದೇವಿಯು ಅಕ್ಕತಂಗಿಯರು. ಅದುದರಿಂದ ಪಾಂಡವರಿಗೆ ಬೇಕಾದವರಾಗಿದ್ದರು. ಇವರ ತಂದೆಯಾದ ಶೈಚ್ಛನೂ ಪಾಂಡವರ ವಶದಲ್ಲಿದ್ದನು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದರಿಂದ ಕೈಕೆಯರು ಇಂತಹವರೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತವಾಯಿತು.

ಅನತಾರಿಕೆ.—ದ್ರೌಪದೀ ಮಕ್ಕಳ ಐವರ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ :—

ಪ್ರತಿವಿಂಧ್ಯಶ್ರುತಸೋಮ ಶ್ರುತಿಕೀ
 ರುತಿತಾನಿಕಶ್ರುತಿಕರ್ತೃ ದ್ರೌ
 ಪದಿ ಕುವರರಿನರೊಳಗೆ ಅಭಿತಾನ್ತು ಪ್ರಮುಖ ಚಿತ್ರ||
 ರಥನು ಗೋಪಕಿಶೋರ ಬಲರೆಂಬ
 ಬತುಲರೈಗಂಧರ್ವರಿಂದಲಿ
 ಯುತರು ಧರ್ಮ ವ್ಯಕೋದರಾದಿಜರೆಂದು ಕರೆಸುವರೂ |೩೩|

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:—ಪ್ರತಿವಿಂಧ್ಯ, ಶ್ರುತಸೋಮ, ಶ್ರುತಕೀರ್ತಿ, ಶತಾಸೀ
 ಕ, ಶ್ರುತಕರ್ಮ, ಈವರು ಮಂದಿಗಳೂ, ದ್ರೌಪದೀ ಕುವರರು=ದ್ರೌಪದಿಯ
 ಮಕ್ಕಳು. ಇವರೊಳಗೆ=ಈವರೊಳಗೆ ಅಭಿತಾನ್ತು, ಪ್ರಮುಖ=ಗಂಧರ್ವ
 ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಚಿತ್ರರಥ, ಗೋಪ, ಕಿಶೋರ, ಬಲರೆಂಬ ಅತುಲ=ಸಮರಹಿತರಾದ
 (ಅಂದರೆ ಗಂಧರ್ವರ ಪೈಕಿ ಈವರಿಗೆ ಐವರೇ ಸಮರೇ ಹೊರತು ಮತ್ತಾರೂ
 ಅಲ್ಲವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ) ಐಗಂಧರ್ವರಿಂದಲಿ=ಐದು ಗಂಧರ್ವರಿಂದಯುತರು
 ಆನೇಶದಿಂದ ಕೂಡಿದವರು, ಧರ್ಮವ್ಯಕೋದರಾದಿಜರೆಂದು=ಈವರೂಧರ್ಮ
 ರಾಜ, ಭೀಮಸೇನ, ಅರ್ಜುನ, ನಕುಲ, ಸಹದೇವ ಈವರದಶೆಯಿಂದ ದ್ರೌ
 ಪದಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವರೆಂದು, ಕರೆಸುವರು=ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತರಾಗಿರುವರು

ತಾತ್ಪರ್ಯ:—ಧರ್ಮರಾಜ ಮೊದಲಾದ ಜನುಂದಿ ಪಾಂಡವರದೆ
 ಶೆಯಿಂದ ದ್ರೌಪದಿಯಲ್ಲಿ ಜನುಂದಿ ವಿಶ್ವೇದೇವತೆಗಳು ಪ್ರತಿವಿಂಧ್ಯಾ ಮೊದ
 ಲಾದ ಜಹಿಸರುಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿರುವರು, ಈವರಲ್ಲಿ ಐಮಂದಿ ಗಂಧರ್ವರ ಆನೇ
 ಶನೂ ಇರುವುದು. ನಿರ್ಣಯ ೨೦ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ “ಅಸೌಕೃಷ್ಣಾಯಾಃ
 ಪಂಚಸುತಾ ಗುಣಾಢ್ಯಾಃ ವಿಶ್ವೇದೇವಾಃ ಪಂಚಗಂಧರ್ವ ಮುಖ್ಯೈಃ||೧೧||
 ಅವಿಷ್ವಾಸ್ತೇ ಚಿತ್ರರಥಾಭಿತಾಮ, ಕಿಶೋರ ಗೋಪಾಲ ಬಲೈಃ ಕರ್ಮೇಣ
 ಪ್ರತಿವಿಂಧ್ಯಃ ಶ್ರುತಸೋಮಃ ಶ್ರುತಾಖ್ಯೋಕೀರ್ತಿ ಶ್ರುತಾನೀಕ ಉತಶ್ರುತ
 ಕ್ರಿಯಃ||೧೨|| ಯುಧಿಷ್ಟಿರಾದ್ವೈಃ ಕ್ರಮಶಃ ಪ್ರಜಾತಾಃ” ದ್ರೌಪದಿಯಲ್ಲಿ
 ವಿಶ್ವೇದೇವತೆಗಳು ಐವರು, ಜಗಂಧರ್ವ ಶ್ರೇಷ್ಠರ ಆನೇಶದಿಂದಕೂಡಿ ಹುಟ್ಟಿ
 ದರು ಚಿತ್ರರಥ, ಅಭಿತಾನ್ತು ಕಿಶೋರ, ಗೋಪಾಲ, ಬಲ ಎಂಬ ಜಗಂಧರ್ವ
 ಶ್ರೇಷ್ಠರು ಪ್ರತಿವಿಂಧ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಐವರಲ್ಲಿ ಕ್ರಮದಿಂದ ಅವಿಷ್ವರಾಗಿರುವ
 ರು. ಈವರು ಧರ್ಮರಾಜ ಮೊದಲಾದ ಐವರ ದಶೆಯಿಂದ ದ್ರೌಪದಿಯಲ್ಲಿ

ಕ್ರಮವಾಗಿಹುಟ್ಟಿದವರು. ಕ್ರಮವೆಂದರೆ, ಧರ್ಮರಾಜನ ದೆಶೆಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಪ್ರತಿವಿಂಧ್ಯ, ಭೀಮಸೇನನ ಮಗನು ಶ್ರುತಸೋಮ, ಶ್ರುತಕೀರ್ತಿಯೆಂಬವನು ಅರ್ಜುನನ ದೆಶೆಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವನು ಶ್ರುತಾನೀಕನು ನಕುಲನ ಮಗನು; ಶ್ರುತಕರ್ಮ(ಶ್ರುತಕ್ರಿಯ)ನೆಂಬವನು ಸಹದೇವನ ದೆಶೆಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವನು; ಸರ್ವಧರ್ಮ. ಇವರಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಪತಿವಿಂಧ್ಯನಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರರಥನ ಅವೇಶವೂ, ಶ್ರುತಸೋಮನಲ್ಲಿ ಅಭಿತಾಮ್ರನೆಂಬ ಗಂಧರ್ವನೂ, ಶ್ರುತಕೀರ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕಿಶೋರನ ಅವೇಶವೂ ಶ್ರುತಾನೀಕನಲ್ಲಿ ಗೋಪಾಲನೆಂಬ ಗಂಧರ್ವನ ಅವೇಶವೂ, ಶ್ರುತಕ್ರಿಯನಲ್ಲಿಬಲನೆಂಬ ಗಂಧರ್ವನ ಅವೇಶವೂ ಇರುವುವೆಂದುತಿಳಿಯಬೇಕು. ಐದುಮುಖದಿ ವಿಶ್ವದೇವತೆಗಳು ದೌಪದಿ ಮಕ್ಕಳೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಅವಿಶ್ವೇ ದೇವತೆಗಳ ಹೆಸರುಗಳು ೩೨ನೆಯ ವದ್ಯದ ವದ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ೭ ರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

ಅನಂತಾರಿಕೆ:—ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳ ಅನಂತರಗಳನ್ನೂ ದ್ಯಾವಾ, ಪೃಥಿವೀ, ವಿಷ್ವಕ್ಸೇನ ಕುಬೇರ ಮೊದಲಾದವರ ಅನಂತವ್ಯವಸ್ಥೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:—

ಏವಿದ ಮೈಂದರು ನಕುಲ ಸಹದೇ
ವವಿಭು ತ್ರಿಶಿಖಾ ಶ್ವಿನಿಗಣಿವದೊಳು
ದಿವಿಪನಾನೇಶ ವಿಹುದೆಂದಿಗುದ್ಯಾವಾ ಪೃಥಿವಿ ಯುಭು||
ಪವನಸುತ ವಿಷ್ವಕ್ಸೇನನು ಮಾ
ಕುನರ ವಿಘ್ನಪ ಧನಪ ಮೊದಲ
ದವರು ಮಿತ್ರಗೆ ಕಿಂಚಿತಾಧಮರಿಸಿ ಕೊಳುತಿಹರು. ||೩೦||

ವದ್ಯಾರ್ಥ:—ಏವಿದ ಮೈಂದರು=ಈದೇವರುಳ್ಳ ಕಪಿಗಳು, ನಕುಲ ಸಹದೇವರು, ವಿಭುತ್ರಿಶಿಖರು ಈ ಅನಂತರಗಳು ಅಶ್ವಿನಿಗಳು=ನಾಸತ್ಯ ದಪ್ರರೆಂಬ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳ ಅನಂತರಗಳು. ಇವರೊಳು, ಎಂದಿಗೂ=ಯಾವಾಗಲೂ ದಿವಿಪನಾನೇಶ=ದೇವೇಂದ್ರನಾವೇಶವೂ ಇಹುದು=ಇರುವುದು. ದ್ಯಾವಾ, ಪೃಥಿವಿ ಯುಭು, ಪವನಸುತ=ವಾಯುಕುಮಾರನಾದ ವಿಷ್ವಕ್ಸೇನನು, ಉಮಕುನರವಿ ಘ್ನಪ=ಸೂರ್ಯತೀರ್ತ ಮಗನಾದ ವಿಘ್ನೇಶ್ವರನು, ಧನಪ=ಕುಬೇರ ಮೊದಲಾದವರು ಮಿತ್ರಗೆ=ಮಿತ್ರನೆಂಬ ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಕಿಂಚಿತಾಧಮರು=ಸಲ್ಪ ಕಮ್ಮಿಯಾದವರು ಎಂದುಅರ್ಪಿಸಿಕೊಳುತಿಹರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:—ರಾಮಾನಂತರಕಾಲ ದಲ್ಲೆ ರಾಮನೇವರ ಸೇವಾರ್ಥ

ವಾಗಿ ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳು ವಿವಿಧ ಮೈಂದನಂಬ ಕಪಿಗಳಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದರು ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳೆಂಬವರು ಕುದುರೆಯ ಅಮೂಗುಗಳ ರಂಧ್ರದಿಂದ ಸಮ ವಾಗಿಹುಟ್ಟಿದವರಾದುದರಿಂದ ಅವರು ಯಾವಾಗಲೂ ಇಬ್ಬರು ಒಂದೇರೂಪ ಉಳ್ಳವರಾಗಿ ಒಂದೇ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರುಇರುವರು. ಎಲ್ಲಿ ಅವತಾರ ಮಾಡಿ ದರೂ ಇಬ್ಬರೂ ಸೇರಿಜನಿಸುವರು. ಆದುದರಿಂದ ನಾಸತ್ಯ, ದ್ರೂರಿಂಬ ಇ ಬ್ಬರು ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳು ವಿವಿಧ ಮೈಂದರಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದರು. “ಅಶ್ವಿನೌಚ ನೌಸತ್ಯ ದಸ್ರಾ ವಿವಿಧಶ್ಚ ಮೈಂದಃ” ಎಂಬನಿರ್ಣಯವಾಕ್ಯವು ಇದಕ್ಕೆಅಡಾ ರವು. ಕೃಷ್ಣಾ ವತಾರಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪಾಂಡುರಾಜನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಮಾರ್ತ್ರೆಯ ಳ್ಲಿ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳು ತಮ್ಮದೆತೆಯಿಂದ ತಾವೇ ನಕುಲ ಸಹದೇವರಾಗಿಮ ಟ್ಪಿರುವರು ನಿರ್ಣಯ ೧೨ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ “ಮಂತ್ರಂಸಮದಾಯಚ ಮದ್ರಪುತ್ರೀತ್ಯಚಿಂತಯ ತ್ಯಾನ್ಮು ಕಥಂದ್ವಿಪುತ್ರೀ||ಸದಾವಿಯೋಗೌ ದಿವಿ ಚೇಷುಂದಸ್ರಾನ ಚೈತಯೋರ್ನಾಮ ಭೇದಃ ಕೃಚಿಡಿ||೨೪|| ಏಕಾಭಾರ್ಯಾ ತ್ವೇತಯಾರ ಪ್ಪೃಷಾಹಿ ತದಾಯಾತಂ ಸಕೃದಾನರ್ತನಾದ್ವ್ಯಾ ಇತೀಕ್ಷ್ಯಂ ತ್ಯಾಕೇರಿತಾವಶ್ವಿಸೌತೌ ಶೀಘ್ರಂ ಪಾಸ್ತೌಪುತ್ರಕೌ ತತ್ಪ್ರಸೂತೌ||೨೫|| ತಾವನ ದೇವೌ ನಕುಲಃ ಪೂರ್ವ ಜಾತಃ ಸಹದೇವೋಭೂತ್ಪಶ್ಚಿಮಸ್ತೌಯ ಮೌಹಿ||” ಪಾಂಡುರಾಜನಿಗೆ ಕುಂತಿದೇವಿಯಲ್ಲಿ ಧರ್ಮರಾಜ, ಭೀಮಸೇನ, ಅ ಜುರನೇಂಬ ಮೂವರು ಯಮ,ವಾಯು,ಇಂದ್ರ ಈಮೂವರ ದೇಶಿಯಿಂದ ಉತ್ಪದಿಸೇಲಿ, ಮಾದ್ರಿಗೆ ಕುಂತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸಂತಾನ ಪ್ರದವಾದಮಂತ್ರವ ನ್ನು ಉಪದೇಶಮಾಡೆಂದು ಪಾಂಡುರಾಜನು ಹೇಳಲು, ಕುಂತಿಗೆ ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲದಿ ದ್ದರೂ ಪತಿಯ ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಮೀರಲಾರದೆಮಂತ್ರವು ಒಂದೇ ಅಸೃತ್ತಿಫ ಲಿಸುವಂತೆ ಹೇಳಿ ಮಾದ್ರಿಗೆ ಉಪದೇಶನಿತ್ತಳು. ಮಾದ್ರಿಯು ಮಂತ್ರವನ್ನು ಕೂಂದಿ ಒಂದೇ ಸಲ ನನಗೆ ಮಂತ್ರವು ಫಲಿಸುವುದು, ನನಗೆ ಒಂದೇ ಅಸೃ ತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರು ಮಕ್ಕಳು ಹುಟ್ಟುವುದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಉಪಾಯವುಮಾಡಬೇಕು. ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳೇರ್ದರೂ ಯಾವಾಗಲೂ ಕೂಡಿರುವರು. ಒಬ್ಬರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಒಬ್ಬರು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಉಷೆ ಎಂಬ ಒಬ್ಬಳೇ ಹೆಂಡತಿ ಇರುವಳು. ಇವರಿಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಿಧವಾದ ಭೇದವೂ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಅವರನ್ನು ಒಂದು ಸಲ ಮಂತ್ರದಿಂದ ಕರೆದರೆ ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಒಂದು ವರವು

ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕೊಡುವರೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ಮಂತ್ರದಿಂದ ಆಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕಂದರು. ತಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ನಾಸತ್ಯ ದಸ್ರರೆಂಬ ಆಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳಿರ್ವರು ಬಂದು ಆಕೆಯಲ್ಲಿ ತಾನೇ ಜನಿಸಿದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ನಕುಲನೂ, ಅನೇಲಸಹ ದೇವನೂ ಹುಟ್ಟಿದನು. ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಅವಳಿ ಜವಳಿಗಳೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ಆಧಾರದಿಂದ ಆಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳು ನಕುಲ ಸಹದೇವರೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ವಿಭು ತ್ರಿಶಿಖ(ವಿಶಿಖ) ಎಂಬೀರ್ವರು ೪-೫ ಈವರೂ ಮನ್ವಂತರಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶಿಖ(ತ್ರಿಷಿಖ)ವೆಂಬ ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಇಂದ್ರರಾಗಿದ್ದರು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ “ಪೂರ್ವೇಂದ್ರಾ ವಾ ರುತ ಪೃಷ್ಠ ನಾಸತ್ಯಾಂ ಶ್ವತುರಸ್ಮಿ ತಾ||೪೨|| ಪೂರ್ವಮನ್ವಂತರಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರರಾಗಿದ್ದ ವಾಯುದೇವರು ಯಮಧರ್ಮ ಆಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳಿರ್ವರು ಅಂತು ನಾಲ್ವರು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಯೋಚಿಸುತ್ತಿದ್ದರು, ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಆಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳೂ ಇಂದ್ರರಾಗಿದ್ದರೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತವಾಗುವುದು. ಆ ಇಂದ್ರರು ಯಾರು? ಏನು ಹೆಸರು? ಯಾವಕಾಲವೆಂಬುವುದಕ್ಕೆ ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯವಾಧಾರ:- (ವಿಷ್ಣು ರಹಸ್ಯ ೨೮ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ) ಚತುರ್ಥ ಸ್ತಾಪನೋ ನಾಮ್ನಾ ಹ್ಯುತ್ತಮಸ್ಯಾನು ಜೋಮನು||ನಾಸತ್ಯೋವಿಂದ್ರೋ ನಾಮ್ನಾ ಪ್ರಾಪ್ತಂ ಇಂದ್ರಪದಂ ಸುರಾ||೨||ನಾಲ್ಕನೆಯ ಮನು ಉತ್ಪನ್ನನ ತಮ್ಮನಾದ ತಾಪಸನೆಂಬವನು ಅಮನ್ವಂತರದಲ್ಲಿ ನಾಸತ್ಯ ದಸ್ರರೆಂಬ ಆಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳ ಪೈಕಿ ನಾಸತ್ಯನು ಬರುವನು ವಿಶಿಖನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿ ಇಂದ್ರಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದನು ಎಂದು ಇರುವುದು. ಆದರೆ ದಾಸಾರ್ಯರು ತ್ರಿಶಿಖನೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು

ಹೆಸರು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಲು ಕಾರಣವೇನೆಂದು ಅಕ್ಷೇಪಣೆ ಬರಬಹುದು ಭಾಗವತ ಅಷ್ಟಮ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ “ಚತುರ್ಥ ಉತ್ತಮ ಭ್ರಾತಾಮನುನಾಮ್ನಾ ಚ ತಾಪಸ||ಸತ್ಯಕಾ ಹರಯೋ ವೀರಾದೇವಾಸ್ತ್ರಿಶಿಖ ಈಶ್ವರಾ|| ” ನಾಲ್ಕನೆಯನು ಉತ್ತಮನ ತಮ್ಮನು ತಾಪಸನೆಂಬವನು ಸತ್ಯಕಾ ಹರಿ, ವೀರ ಮೊದಲಾದವರು ದೇವತಾಂಗಳೂ ತ್ರಿಶಿಖನೆಂದು ದೇವೇಂದ್ರನು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು, ಹೀಗೆ ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ ತ್ರಿಶಿಖನೆಂದೇ ಇರುವುದು ದಾಸಾರ್ಯರು ತ್ರಿಶಿಖನೆಂದೇ ಹೇಳಿರುವರು. ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದೇ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ವಿಶಿಖನೆಂದು ಹೇಳಿ

ದುದರಿಂದ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ತಪ್ಪು ಇದ್ದರೂ ಇರಬಹುದು ಅಥವಾ ಪಾಠಭೇದ
ವಿದ್ದರೂ ಇರಬಹುದು, ಅಥವಾ ಒಬ್ಬನಿಗೆ ೨ ಹೆಸರಿದ್ದರೂ ಇರಬಹುದು.
ಶನಯ ಮನ್ವಂತರದಲ್ಲಿ ಅಶ್ವಿನಿಗಳ ಪೈಕಿ ದ್ವನಂಬುವನು ವಿಭು ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು
ರಿಸಿಂದ ಇಂದ್ರನಾಗಿದ್ದನು. ಭಾಗವತಾಷ್ಟಮಸ್ಕಂಧ ಶನಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ
“ಸಂಚಮೋರೈವತೋನಾಮಸುಸ್ತಾಪಸಸೋದರಃ||ವಿಭುರಿಂದ್ರಃ||ಶನಯ
ಮನುತಾಪಸನ ತನ್ಮನು ರೈವತನೆಂಬುವನು. ದೇವೇಂದ್ರನು ವಿಭು ಎಂಬ
ವನು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವನು. ಈ ಆಧಾರಗಳ ಮೇಲೆ ವಿಭುತ್ರಿಶಿಖರೀವರೂ
ಪೂರ್ವೇಂದ್ರರೆಂತಲೂ ಅಶ್ವನೀ ಅವತಾರದವರೆಂತಲೂ ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.
ಇವರುಗಳ ಪೈಕಿ ವಿವಿಧನೆಂಬ ಕಹಿಯಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನಾವೇಶವಿರುವುದೆಂದು
ನಿರ್ಣಯ ಶನಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ‘ಅಶ್ವಿನೌಚ ಬಭೂವತುಸ್ತಾವಿದಶ್ಚ
ಮೈಂದಃ|| ಬ್ರಹ್ಮೋದ್ಭವತೌ ಪುನರೇವಸೂರ್ಯಾದ್ಭಭೂವತು ಸ್ತತ್ರಕನೀಯ
ಸಸ್ತು|| ಆನೇಶ ಐಂದ್ರೋನರದಾನತೋ ಭೂತ್ತತೋ ಬಲೀಯಾ|| ವಿನಿ
ದೋಹಿ ಮೈಂದಾತ್ || ೭೩ ||

ಅಶ್ವನೀ ದೇವತೆಗಳು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಮಕ್ಕಳು, ಮತ್ತೂ
ಸೂರ್ಯನ ದೇಶಿಯಿಂದ ಹೆಣ್ಣು ಕುದುರೆಯ ಮೂಗಿನ ದ್ವಾರದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದರು.
ಅನರೇ ರಾಮಾವತಾರದಲ್ಲಿ ಮೈಂದ ವಿವಿಧರೆಂದು ಕಹಿಗಳಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದರು.
ಅನರಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕವನಾದ ವಿವಿಧನೆಂಬುವನಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನಾವೇಶವೂ, ವರಬಲವೂ
ಇದ್ದುದರಿಂದ ಮೈಂದನಕಿಂತಲೂ ವಿವಿಧನು ಬಲಾಢ್ಯನಾಗಿದ್ದನು, ಎಂಬ
ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವುದು. ದ್ಯಾವಾ, ಪೃಥಿವೀ, ಋಭುಗಣದವರು,
ವಿಷ್ವಕ್ಸೇನ, ವಿಘ್ನೇಶ, ಕುಬೇರ, ಮೊದಲಾದವರು ಮಿತ್ರನಿಗಿಂತಲೂ ಸ್ವಲ್ಪ
ಕಮ್ಮಿಯೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಅನತಾರಿಕೆ.—ಎರಡು ಪದ್ಯಗಳಿಂದ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಮನುಗಳನ್ನು
ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಮನುಗಳು, ಮತ್ತೂ ಕರ್ಮ ದೇವತೆಗಳು ಇವರ ತಾರ
ತನ್ಯವನ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ :—

ಪಾವಕಾಗ್ನಿ ಕುಮಾರನೆನಿಸುವ
ಚಾವನನು ಚಕ್ರಮುನಿ ಚಾಕ್ಷುಷ
ರೈವತಸ್ವಾರೋಚಿಷೋತ್ತಮ ಬ್ರಹ್ಮ ರುದ್ರೇಂದ್ರಾ ||
ದೇವ ಧರ್ಮನು ದಕ್ಷನಾನುಕ
ಸಾವರಣಿ ಶಶಿಬಿಂದು ಪೃಥುಪ್ರೀ
ಯವ್ರತನು ಮಾಂಧಾತ ಗಯನು ಕಕುಷ್ಠ ದೌಷ್ಯಂತಿ ||೩||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಅಗ್ನಿ ಕುಮಾರಸೇನಸುವ=ಅಗ್ನಿಯ ಹಿರಿಯ ಮಗ
ನೆಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತನಾದ, ಪಾವಕ=ಪಾವಕನು, ಚಾವನ, ಉಚಿಧ್ಯರೆಂಬ,
ಮುನಿ=ಮುನಿಗಳೇವರು, ಚಾಕ್ಷುಷಮನು ರೈವತ, ಸ್ವಾರೋಚಿಷ, ಉತ್ತಮ
ಈ ೪ ಮನುಗಳು, ಬ್ರಹ್ಮ=ಬ್ರಹ್ಮಸಾವರ್ಣಿ, ರುದ್ರ=ರುದ್ರಸಾವರ್ಣಿ,
ಇಂದ್ರ=ಇಂದ್ರ ಸಾವರ್ಣಿ, ದೇವ=ದೇವಸಾವರ್ಣಿ, ಧರ್ಮನು=ಧರ್ಮಸಾವ
ರ್ಣಿ, ದಕ್ಷಸಾಮಕನು=ದಕ್ಷ ಸಾವರ್ಣಿ ಎಂಬುವನು, ಸಾವರ್ಣಿ ಈ ಏಳು
ಮನುಗಳು ಶತಬಿಂದು, ಈ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯು, ಪೃಥು=ಪೃಥು ಚಕ್ರ
ವರ್ತಿ, ಸ್ತ್ರಿಯವ್ರತನು, ಮಾಂಧಾತ, ಗಯನು, ಕಕುಸ್ಥ, ದೌಷ್ಯಂತಿ=
ದುಷ್ಯಂತನ ಮಗನಾದ ಭರತನು.

ಭರತ ಋಷಭಜ ಹರಿಣಿಜಾದ್ವಿಜ

ಭರತ ನೊದಲಾದಖಿಳರಾಯರೊ

ಳಿರುತಿಹದು ಶ್ರೀವಿಷ್ಣು ಪ್ರಾಣಾನೇಶ ಪ್ರತಿದಿನದಿ ||

ವರದಿವಸ್ಪತಿ ಶಂಭುರದ್ಭುತ

ಕರಿಸುವನು ಬಲಿವಿಧೃತ ಶುಚಿ

ಕರಿಯೆನಿಸಿ ಯತಿಧಾಮ ನೊದಲಾದಷ್ಟ ಗಂಧರ್ವ ||೩೬||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಋಷಭಜ=ಋಷಭ ದೇವರ ಮಗನಾದ, ಭರತ=ಭರ
ತರಾಜನು, ಹರಿಣಿಜ=ಚಿಂಕೆಯ ಜನ್ಮವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಭರತನ ಎರಡನೆಯ
ರೂಪವು, ದ್ವಿಜ=ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಜನ್ಮವನ್ನು ಧರಿಸಿದ ಭರತನ ಮೂರನೆಯ ರೂ
ಪವು, ಅಂತು ಮೂರು ರೂಪಗಳುಳ್ಳ ಭರತನೊದಲಾದ, ಲಿಖಿಳರಾಯರೊಳು
ಪ್ರತಿದಿನದಿ=ಸರ್ವ ಕಾಲಗಲ್ಲಿಯೂ, ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣು ಪ್ರಾಣಾನೇಶ=ಶ್ರೀಪರ
ಮಾತ್ಮನ, ಮತ್ತೆ ವಾಗ್ನು ದೇವರ ಆವೇಶವು ಇರುತಿಹದು. ವರ=ಉತ್ತ
ಮನಾದ, ದಿವಸ್ಪತಿ=ದಿವಸ್ಪತಿ ಎಂಬ ದೇವೇಂದ್ರನು, ಶಂಭು, ಅದ್ಭುತ, ಬಲಿ,
ವಿದ್ಯೆತ, ಶುಚಿಸಲೆಯೆನಿಸೆ=ಇವರಿಗೆ ಸರಿ ಎನಿಸುವ, ಯತಿಧಾಮ=ಯತಿ
ಧಾಮ ನೊದಲಾದ ಏಳು ಮಂದಿ, ಕರಿಸುವರು=ಇಂದ್ರರೆನಿಸುವರು. ಈ
ಏಳು ಇಂದ್ರರು, ಅಷ್ಟಗಂಧರ್ವ=೮ ಮಂದಿ ಗಂಧರ್ವರು.

ಅರಸಿನಿಪ ಕರ್ಮಜರು ನೈಶ್ವಾ
 ನರಗಧನು ಶತಗುಣದಿ ವಿಘ್ನೇ
 ಶ್ವರಗೆ ಕಿಂಚಿದ್ಗುಣಕಡಿನೆ ಬಲಿಮುಖ್ಯ ಪಾವಕರು ||
 ಶರಭಪರ್ಜನ್ಯಾಖ್ಯ ಮೇಘಾಪ
 ತರಣಿಭಾರ್ಯಾ ಸಂಜ್ಞಾ ಶಾರ್ವರಿ
 ಕರನಪತ್ನಿಯು ರೋಹಿಣೀಶಾಮಲಿಯು ದೇವಕಿಯೂ ||೩೭||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಅರಸಿನಿಪ = ಶಶಿಬಿಂದು, ಮಾಂಧಾತ ಮೊದಲಾದ
 ರಾಜರೆಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತರಾದ, ಕರ್ಮಜರು = ಕರ್ಮ ದೇವತೆಗಳು, ನೈಶ್ವಾನ
 ರಗೆ - ಅಗ್ನಿಗೆ, ಶತಗುಣದಿ = ೧೦೦ ಗುಣಗಳಿಂದ, ಅಧನು = ಕಮ್ಮಿ ಎನಿಸು
 ವರು. ಬಲಿಮುಖ್ಯ = ಬಲಿಚಕ್ರವರ್ತಿ ಮೊದಲಾದ ಇಂದ್ರರು, ಪಾವಕ,
 ಉಚಿತ್ಯ ಮೊದಲಾದವರು, ವಿಘ್ನೇಶ್ವರಗೆ, ಕಿಂಚಿದ್ಗುಣಕಡಿನೆ = ಸ್ವಲ್ಪ
 ಗುಣ ಕಮ್ಮಿಯು, ಶರಭಪರ್ಜನ್ಯಾಖ್ಯ = ಶರಭನೆಂಬ ಕಪಿ ರೂಪವನ್ನು ಧರಿ
 ಸಿದ್ಧ ಪರ್ಜನ್ಯನೆಂಬ, ಮೇಘಾಪ = ಮೇಘಾಧಿಪತಿಯು, ತರಣಿ = ವಿವಸ್ವಾತಿ
 ೧೦೦ ಬ ಸೂರ್ಯನ, ಭಾರ್ಯಾ = ಹೆಂಡತಿಯಾದ, ಸಂಜ್ಞಾ = ಸಂಜ್ಞಾ ದೇವಿಯೂ,
 ಶಾರ್ವರಿಕರನ ಪತ್ನಿಯು = ಜಂದ್ರನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ರೋಹಿಣೀ ದೇವಿಯು
 ಶಾಮಲಿಯು = ಯಮದೇವರ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಶಾಮಲಾ ದೇವಿಯು.

ಅರಸಿಯೆನಿಸಲು ಧರ್ಮರಾಜಗೆ
 ವರುಣಭಾರ್ಯಾಷಾದಿಷಟ್ಪರು
 ಕೊರತೆಯೆನಿಸಲು ಪಾವಕಾದ್ಯರಿಗೆರಡುಗುಣದಿಂದ ||
 ಎರಡುಮೂರನ ರಥಮಸ್ತಾಹಾ
 ಕರೆಸುವಳುಪಾದೇವಿ ನೈಶ್ವಾ
 ನರನಮಡದಿಗೆ ದಶಗುಣವರಳತ್ವನೀಭಾರ್ಯಾ ||೩೮||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ದೇವಕಿಯು = ಮೇಲಿನ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕವೆಯ ಪದದಲ್ಲಿ
 ಹೇಳಿದ ದೇವಕಿ ಎಂಬಾಕೆಯು ಶಾಮಲಾ ದೇವಿಯು ಅಪತಾರದವಳು
 ಈಕೆಯು ಧರ್ಮರಾಜಗೆ, ಅರಸಿಯೆನಿಸಲು = ಪತ್ನಿ ಎನಿಸುವಳು, ಈ ದೇವಕಿ
 ಯು, ವರುಣಭಾರ್ಯಾ = ೧೦ಗೆಯು, ಉಷಾದಿಷಟ್ಪರು = ಅನಿರುವುದು ನೆಂಡತಿ
 ಯಾದ ಉಷಾ ಮೊದಲಾದ ೬ ಮಂದಿಯರು, ಪಾವಕಾದ್ಯರಿಗೆ = ಅಗ್ನಿಯ
 ಮಗನಾದ ಪಾಪಕೆ ಮೊದಲಾದವರಕಿಂತಲೂ, ಎರಡು ಗುಣದಿಂದ = ಎರಡು
 ಗುಣಗಳಿಂದ, ಕೊರತೆಯೆನಿಸಲು = ಕಮ್ಮಿ ಎನಿಸುವರು, ಎರಡು ಮೂರ್ಜ

ನರ=ಪರ್ಜನ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಆರು ಜನರಕಿಂತಲೂ, ಸ್ವಾಹಾ=ಅಗ್ನಿ ಭಾಷ್ಯ
ಳಾದ ಸ್ವಾಹಾದೇವಿಯು, ಅಧಮ= ಕಮ್ಮಿಯು, ಅಶ್ವಿನೀಭಾಷ್ಯ=ಅಶ್ವಿನೀ
ದೇವತೆಗಳ ಹೆಂಡತಿಯಾದ, ಉಷಾದೇವಿ=ಉಷಾದೇವಿ ಎಂದು, ಕರಸು
ವಳು=ಹೆಸರುಳ್ಳಾಕೆಯು, ನೈಶ್ವಾನರ ಮಡದಿಗೆ = ಅಗ್ನಿ ದೇವನ ಹೆಂಡತಿ
ಯಾದ ಸ್ವಾಹಾ ದೇವಿಗೆ, ದಶಗುಣ=೧೦ ಗುಣಗಳಿಂದ, ಅವರಳು=ಕಮ್ಮಿ
ಎನಿಸುವಳು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—೩೫ನೇ ಪದ್ಯ ಮೊದಲು ೩೮ನೆಯ ಪದ್ಯದ ವರೆಗೂ
ಆಗುವ ೪ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪದ್ಯಾಂತದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳು ಇಲ್ಲದೆ ಇದ್ದುದರಿಂದ
೪ ಪದ್ಯಗಳಿಗೂ ಶೇರಿಸಿ ಒಂದೇ ಅನ್ವಯವಾಗುವದು ; ಅದುದರಿಂದ ಆ ೪
ಪದ್ಯಗಳ ತಾತ್ಪರ್ಯವೂ ಇಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಪ್ರಧಾನಾಗ್ನಿಗೆ ಹಿರೆಯ
ಮಗನಾದ ಪಾವಕನೆಂಬುವನು ; ಚಾವನ, ಉಚಿಥ್ಯರೆಂಬ ಋಷಿಗಳೀರ್ವರು
ಚಾಕ್ಷುಷ=೬ನೆಯ ಮನ್ವಂತರಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿಯಾದ ಮನು, ರೈವತ=೫ನೆಯ
ಮನು, ಸ್ವಾರೋಚಿಷ=ಎರಡನೆಯ ಮನು, ಉತ್ತಮ=ಮೂರನೆಯ ಮನು
ಅಂತೂ ಇವರು ೪ ಮನುಗಳು, ಬ್ರಹ್ಮಸಾವರ್ಣಿ, ದ್ರೂಸಾವರ್ಣಿ, ಇಂ
ದ್ರಸಾವರ್ಣಿ, ದೇವಸಾವರ್ಣಿ, ಧರ್ಮಸಾವರ್ಣಿ, ದಕ್ಷಸಾವರ್ಣಿ, ಸಾವರ್ಣಿ
ಎಂಬೀ ೭ ಮನುಗಳು. ಮುಂದಿನ ೮ನೆಯ ಮನ್ವಂತರ ಮೊದಲು ೧೪ನೆ
ಯ ಮನ್ವಂತರದವರೆಗೂ ಆಗುವ ೭ ಮನ್ವಂತರಗಳಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಗಳು
ಜಟ್ಟು ಮನುಗಳು ೧೪ ಜನರು. ಅವರಲ್ಲಿ ೪ನೆಯ ಮನ್ವಂತರಾಧಿಪತಿಯಾದ
ತಾಪಸನೆಂಬುವನು ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅವತಾರದವನು. ಸ್ವಾಯಂಭುವ
ಮನುವು ರತಿ, ಶಚಿ, ಬೃಹಸ್ಪತಿ ಮೊದಲಾದವರ ಸಮನೆಂದು ಅಲ್ಲಿ ಶೇರಿ
ಸಿರುವರು. ನೈವಸ್ವತ ಮನುವನ್ನು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ, ಮರೀಚಿ ಮೊದ
ಲಾದವರ ಕಕ್ಷಾದಲ್ಲಿ ಶೇರಿಸಿರುವರು. ಹೀಗೆ ೩ ಜನರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ
೧೧ ಮನುಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಶಶಿಬಿಂದುರಾಜನು ಪೃಥು ಚಕ್ರ
ವರ್ತಿ, ಪ್ರಿಯವ್ರತರಾಜನು, ಮಾಧಾಂತರಾಜನು, ಗಯ, ಕಕುಸ್ಥ ದು
ಷ್ಯಂತರಾಜನ ಮಗನಾದ ಭರತರಾಜನು. ಋಷಭದೇವರ ಮಗನಾದ
ಭರತನಿಗೆ ಜಿಂಕೆಯಜನ್ಮವೂ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಜನ್ಮವೂ ಬಂದಿದ್ದವು. ಈ ೩
ಜನ್ಮಗಳುಳ್ಳ ಭರತನು, ಇವರೇ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ರಾಜರಲ್ಲೂ

ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಾವೇಶವು, ವಾಯುದೇವರ ಆವೇಶವು ಇರುವವು, ಮತ್ತು ಇಂದ್ರರು ೧೪ ಜನರು. ಅವರಲ್ಲಿ ೭ ಇಂದ್ರರನ್ನು ಉತ್ತಮ ಕಕ್ಷಾದಲ್ಲಿ ಶೇರಿಸಿ ಇರುವರು. ಸ್ವಾಯಂಭುವ ಮನ್ವಂತರದಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞನಾಮಕನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಇಂದ್ರನು. ಸ್ವಾರೋಚಿಷ ಮನ್ವಂತರದಲ್ಲಿ ರೋಚನರೆಂದು ವಾಯುದೇವರು ಇಂದ್ರರು. ಉತ್ತಮ ಮನ್ವಂತರ ಆದರೆ ಮೂರನೆಯ ಮನ್ವಂತರದಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಜಿತ್ ಎಂದು ಯಮಧರ್ಮನು ಇಂದ್ರನಾಗಿದ್ದನು. ತಾಪಸ, ರೈವತರೆಂಬ ೪-೫ ಈ ಮನ್ವಂತರಗಳಲ್ಲಿ ತ್ರಿಶಿಖಿ, ವಿಭು ಎಂದು ನಾಸತ್ಯ ದಸ್ರರೆಂಬ ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳು ಇಂದ್ರರಾಗಿದ್ದರು. ೬ನೆಯ ಚಾಕ್ಷುಷ ಮನ್ವಂತರದಲ್ಲಿ ಮಂದ್ರದ್ಯುಮ್ನನೆಂತಲೂ, ಈಗ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ೭ನೆಯ ವೈವಸ್ವತ ಮನ್ವಂತರದಲ್ಲಿ ಪುರಂದರನೆಂತಲೂ, ಈ ಇಬ್ಬರೂ ಇಂದ್ರರೂ ಶಚೀಪತಿಯಾದ ಪುರಂದರನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅಂತು ಈ ೭ ಇಂದ್ರರನ್ನು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿರುವರು. ಉಳಿದವರು ೫೪ ಇಂದ್ರರು. ಬಲಿಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ೮ನೆಯ ಮನ್ವಂತರದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನಾಗುವನು. ಅದ್ಭುತನೆಂಬ ಇಂದ್ರನು ೯ನೆಯ ಮನ್ವಂತರದಲ್ಲಿಯೂ, ೧೦ನೆಯ ಮನ್ವಂತರದಲ್ಲಿ ಶಂಭು ಎಂಬ ಇಂದ್ರನು, ೧೧ನೆಯ ಮನ್ವಂತರದಲ್ಲಿ ವಿಧೃತ ಎಂಬ ಇಂದ್ರನು, ೧೨, ೧೩, ೧೪ ಈ ಮೂರು ಮನ್ವಂತರಗಳಲ್ಲಿ ಋತಧಾನ್ವ, ದಿವಸ್ಪತಿ, ಶುಚಿ ಎಂಬ ಮೂವರೂ ಇಂದ್ರರು. ಗಂಧರ್ವರ ಪೈಕಿ ಪ್ರಧಾನರು ೮ ಜನರು ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಸಮರು. ಪಾವಕನನ್ನು ಮೊದಲು ಮಾಡಿ ಸಾವರ್ಣಿ ಪರ್ಮಂತರವಾದ ದೇವತೆಗಳೂ, ಕರ್ಮದೇವತೆಗಳೆನಿಸುವ ಶಶಿಬಿಂದು ಮೊದಲಾದ ರಾಜರು, (ಕರ್ಮದೇವತೆಗಳೆಂದರೆ ಮೊದಲು ರಾಜರಾಗಿದ್ದು ಕರ್ಮದಿಂದ ದೇವತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿದವರೆಂದರ್ಥ.) ಮತ್ತು ದಿವಸ್ಪತಿ ಮೊದಲಾದ ಇಂದ್ರರು ಗಂಧರ್ವರೆಂಟು ಜನರು ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಪ್ರಧಾನಾಗ್ನಿಗೆ ೧೦೦ ಗುಣಗಳಿಂದ ಕಮ್ಮಿಯೆನಿಸುವರು. ವಿಘ್ನೇಶ್ವರನಗಿಂತಲೂ ಬಲಿಚಕ್ರವರ್ತಿ ಪಾವಕ ಮೊದಲಾದವರು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಮ್ಮಿಯೆನಿಸುವರು. ಮೇಘಾದಿ ಪತಿಯಾದ ಪರ್ಜನ್ಯನೆಂಬುವನು ದ್ವಾದಶಾದಿತ್ಯರ ಪೈಕಿ ಒಬ್ಬನು. ಇವನಿಗೆ ತರಭನೆಂಬ ಕಹಿಯ ಅವತಾರವು ಬಂದಿರುವುದು. ರಾನಾಸಾಯಣ ಬಾಲಕಾಂಡ ೧೭ನೆಯ ಸರ್ಗದಲ್ಲಿ 'ಶರಭಂಜನಯಾಮಾಸ ಪಜನ್ಯಸ್ತುಮಹಾ

ಬಲಃ||” ಮಹಾ ಬಲಾಧ್ಯನಾದ ಪರ್ಜನ್ಯನು ಶರಭನೆಂಬ ಕಪಿಯನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿವನು ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವು. ಈ ಪರ್ಜನ್ಯನೊಬ್ಬನು (೧) ವಿವಸ್ವಾತ್ ಎಂಬ ಸೂರ್ಯನ ಹೆಂಡತಿ ಸಂಜ್ಞಾ ದೇವಿ. (೨) ಚಂದ್ರನ ಹೆಂಡತಿ ರೋಹಿಣಿ, (೩) ಯಮದೇವರ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಶಾಮಲಾದೇವಿ, (೪) ವರುಣನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಗಂಗೆ (೫) ಅನಿರುದ್ಧನ ಹೆಂಡತಿ ಉಷ್ಣ, (೬) ಇವರಾರು ಮಂದಿಗಳು ಪಾನಕ ಮೊದಲಾದರಗಿಂತಲೂ ಎರಡು ಗುಣಗಳು ಕಮ್ಮಿ ಎಂಬ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇವರ ಪೈಕಿ ಯಮನ ಹೆಂಡತಿ ತಾನುಳಿಗೆ ದೇವಕೀ ಎಂದು ಒಂದು ಅವತಾರ ಉಂಟು. ಅಂದರೆ ವಸುದೇವನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ದೇವಕಿಯಲ್ಲ. ಈಕೆಯು ಧರ್ಮರಾಜನ ಹೆಂಡತಿಯು. ನಿರ್ಣಯ ೨೦ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ, ‘ಅಧೋಪಯೇನೇ ಶಿಶುಪಾಲವೃತ್ತೀಂ ಯುಧಿಷ್ಟಿರೋ ದೇನಕೀನಾಮ ಪೂರ್ವಂ || ಸ್ವೀಯಾಂಭಾರ್ಯಾಂ’ ಧರ್ಮರಾಜನು ಶಿಶುಪಾಲನ ಮಗಳಾದ ದೇವಕಿಯನ್ನು ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು, ಆಕೆಯು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಯಮನ ಹೆಂಡತಿಯು; ಯಮನೇ ಧರ್ಮರಾಜನಾದುದರಿಂದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಇವನ ಹೆಂಡತಿ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಆ ವಾಕ್ಯವು ತಾನುಳಿಯು ಶಿಶುಪಾಲನ ಮಗಳಾದ ದೇವಕೀ ಅವತಾರವೆಂದು ಸಿದ್ಧವೂ ಹಲವು ಆಧಾರವಾಗಿರುವುದು. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಪರ್ಜನ್ಯಾದಿ ೬ ಜನರಕಿಂತಲೂ ಅಗ್ನಿಯ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಸ್ವಾಹಾದೇವಿಯು ಎರಡು ಗುಣಗಳಿಂದ ಕಮ್ಮಿ ಯೆನಿಸುವಳು. ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಉಷಾ ದೇವಿಯು ಸ್ವಾಹಾ ದೇವಿಯಿಗಿಂತಲೂ ೧೦ ಗುಣಗಳು ಅಧಮರೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಅವತಾರಿಕೆ.—ಬುದ, ಶನಿ, ಪುಷ್ಕರ ಇವರ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನೂ ಉಷಾ ದೇವಿಯ ಅವತಾರಗಳನ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:—

ಸುದರುಶನ ಶಕ್ರಾದಿಸುರಯುತ

ಬುಧನುತಾನಭಿಮನ್ಯುವೆನಿಸುವ

ಬುಧನಿಗಿಂಪಾಶ್ವಿನೀಭಾರ್ಯಾಶಲ್ಯಮಾಗಧರಾ ||

ಉದರಜೋಷಾದೇವಿಗಿಂದಲಿ

ಅಧಮನೆನಿಪಶನ್ಯೈಶ್ಚ ರನುಶನಿ

ಗಧಮಪುಷ್ಕರಕರ್ಮಪನು ಯೆನಿಸುವನುಬುಧರಿಂದ || ೩೯ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಸುದರುಶನ=ಚಕ್ರವರ್ತಿ, ಶಕ್ರಾದಿಸುರಯುತ=ಇಂದ್ರ,

ಮೊದಲಾದ ಅಂದರೆ ಯಮ, ವಾಯು, ಇಂದ್ರ, ಅಶ್ವಿನೀ, ಚಂದ್ರ ಈ ದೇವತೆಗಳ ಅಂಶದಿಂದ ಕೂಡಿಸಿ, ಬುಧನು ತಾನು ಅಭಿಮನ್ಯುವೆನಿಸುವಂ= ಆರ್ಜುನನ ಮಗನಾದ ಅಭಿಮನ್ಯುವಾಗಿ ಜನಿಸಿದನು. ಶಲ್ಯಮಾಗಧರ= ಶಲ್ಯ. ಜರಾಸಂಧ ಇವರ, ಉದರಜಾ=ವೀರ್ಯದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಎರಡು ಅವ ತಾರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಅಶ್ವಿನೀಭಾರ್ಯಾ=ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳ ಹೆಂಡತಿ ಯಾದ ಉಷಾ ದೇವಿಯು, ಬುಧನಿಗಿಂತ ಕಮ್ಮಿ ಎನಿಸುವಳು. ಉಷಾದೇ ವಿಗಿಂವಲಿ ಶನೈಕ್ಷರನು ಅಧಮನೆನಿಸಿ, ಪುಷ್ಕರ ಕರ್ಮನು=ಪುಷ್ಕರನೆಂಬ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಅಧಿಸತಿಯು, ಶನಿಗೆ-ತನಿಯುಗಿಂತಲೂ, ಬುಧರಿಂದ-ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಂದ ಅಧಮನೆನಿಸುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಚಂದ್ರನ ಮಗನಾದ ಬುಧನು ವಿಶೇಷವಾದ ಚಂದ್ರಾಂಶ ದಿಂದಲೂ, ಸುದರ್ಶನನೆಂಬ ಭಗವತ್ಪುತ್ರನ ಆವೇಶದಿಂದಲೂ ಯಮ, ವಾಯು, ಇಂದ್ರ, ಅಶ್ವಿನೀ ಇವರ ಆವೇಶದಿಂದಲೂ ಯುಕ್ತನಾಗಿ ಸುಭದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಜುನನ ದೇಹದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದನು. ನಿರ್ಣಯ ೨೦ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ 'ತೇಷಾಂವ್ಯಯೋರ್ವಾರ ಜೋಭಿಮನ್ಯುಃ || ಚಂದ್ರಾಂಶ ಯುಕ್ತೋತಿಶಾಂಬುಧೋ ಸೌಜಾತಸ್ಸುಭದ್ರಾಜರೇರ್ಜುನೇನ|| ಧರ್ಮೇ ರಶಂಕ್ರಾಂಶಯುತೋಶ್ವಿನೋಕ್ಷ ತಥೈವ ಕೃಷ್ಣಸ್ಯ ಚ ಸನ್ನಿಧಾನಯುಕ್ ||' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವು. ಅಭಿಮನ್ಯುವಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನ ಸನ್ನಿಧಾನವೂ ಉಂಟೆಂದು ಮೇಲಿನ ನಿರ್ಣಯ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಉಷೆಯು ಬುಧನಿಗಿಂತಲೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಅಧ ಮನೆನಿಸುವಳು. ಈಕೆಗೆ ಎರಡು ಅವತಾರಗಳುಂಟು. ಶಲ್ಯನ ಮಗಳೂ, ನಕುಲನ ಹೆಂಡತಿಯೂ ಆದ ಕರೇಣುಮತಿಯ ಅವತಾರ ಒಂದು; ಜರಾ ಸಂಧನ ಮಗಳೂ, ಸಹದೇವನ ಹೆಂಡತಿಯೂ ಆದ ವಿಜಯಾ ಎಂಬ ರೂಪ ಒಂದು ಇವೆರಡೂ ಉಷಾದೇವಿಯ ಅವತಾರವು. ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳಿಬ್ಬ ರಿಗೂ ಉಷೆ ಎಂಬ ಒಬ್ಬಳೇ ಭಾರ್ಯಳಾದುದರಿಂದಲೂ, ನಕುಲ ಸಹದೇವ ರು, ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳಾದುದರಿಂದಲೂ ಇವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಹೆಂಡತಿಯಾಗುವ ದಕ್ಕಾಗಿ ಒಬ್ಬಳೆಯೇ ಎರಡು ರೂಪದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿ ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಪತ್ನಿಯಾದ ಳೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ನಿರ್ಣಯ ೨೦ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ 'ಭೀಮಃ ಕನ್ಯಾಂ

ಸಹದೇವಸ್ಯ ಹೇತೋಸ್ಸಮಗ್ರಹೀದನುಜಸ್ಯಾತ್ಮನಸ್ಸಃ || ನಕುಲಸ್ಯಾಗಾ
 ನ್ವಿದ್ರರಾಜೋ ಹಿಪೂರ್ವಂಸ್ವಿಯಾಂ ಕನ್ಯಾಂ ಸಾತಧೈವಾಪ್ಯುಷಾಹಿ ||
 ಭೀಮಸೇನ ಬೇವರು ಜರಾಸಂಧನನ್ನು ಕೊಂದ ಕೂಡಲೆ ಅವನ ಮಗನಾದ
 ಸಹದೇವನು ಒಂದು ರಥವನ್ನೂ ತನ್ನ ತಂಗಿಯನ್ನು ಭೀಮಸೇನ ದೇವರಿಗೆ
 ಕೊಟ್ಟು, ಅವರನ್ನು ಮೊರೆಹೋಕ್ಕನೆಂದು ಇದಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿನ ನಿರ್ಣಯ ಶ್ಲೋ
 ಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಆ ಶ್ಲೋಕವು ಏಕಾದಶ ರುದ್ರರ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು
 ಹೇಳುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವತ್ರತಾವನೆಂಬ ರುದ್ರನು ಜರಾಸಂಧನ ಮಗನಾದ
 ಸಹದೇವನಾಗಿ ಜನಿಸಿದನೆಂದು ಹೇಳಿದೆ, ಇದೇ ೨೦ನೆಯ ಪದ್ಯಾರ್ಥ
 ದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿ ಅದರರ್ಥವೂ ಒರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಈ ಶ್ಲೋಕಾರ್ಥವೇ
 ನೆಂದರೆ:—ಭೀಮಸೇನದೇವರು ಜರಾಸಂಧನ ಮಗನಾದ ಸಹದೇವನು
 ಕೊಟ್ಟ ಕನ್ಯೆಯನ್ನು ತನ್ನ ತಮ್ಮನಾದ ಸಹದೇವನಿಗೋಸ್ಕರವಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ
 ದರು. ಆಕೆಯನ್ನು ಸಹದೇವನಿಗೆ ಮದುವೆ ಮಾಡಿಸಿದರು; ಇದಕ್ಕೆ
 ಮುಂಚೆ ಶಲ್ಯನು ತನ್ನ ಸೋದರಳಿಯನಾದ ನಕುಲನಿಗೆ ತನ್ನ ಮಗಳನ್ನು
 ಕೊಟ್ಟಿದ್ದನು. ಆ ಶಲ್ಯನ ಮಗಳೂ, ಈ ಸಹದೇವನ ತಂಗಿಯೂ, ಜರಾ
 ಸಂಧನ ಮಗಳೂ ಆದ ಇಬ್ಬರೂ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳ ಜಂಡತಿ
 ಯಾದ ಉಷಾದೇವಿ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಿದ್ಧ
 ವಾಗುವುದು. ಈ ಉಷಾದೇವಿಗಿಂತಲೂ ಶನೈಶ್ಚರನು ಅಧಮನು. ಅವನಿ
 ಕಿಂತಲೂ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಪುಷ್ಕರನು ಅಧಮನೆನಿಸುವನು.

ಅನಂತಾರಿಕೆ.—ತುಂಬರು ಮೊದಲಾದ ಗಂಧರ್ವರ ವಿಷಯವನ್ನು
 ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:—

ಉದ್ಯಹಾ ಮರುತಾನ್ವಿತ ವಿರಾ
 ಭದ್ವಿತಿಸಂಜಯನು ತುಂಬರು
 ವಿದ್ಯದುತ್ತಮಜನಮೇಜಯತ್ಯಷ್ಟಯುತ ಚಿತ್ರರಥ ||
 ಸದ್ವಿನುತದಮಘೋಷಕಳಬಂ
 ಥದ್ವಯರು ಗಂಧರ್ವದನುಮನು
 ಪದ್ವಸಂಭವಯುತಾಕ್ರೂರಕಿಶೋರನೇನಿಸುವನು || ೪೦ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ತುಂಬರು=ತುಂಬರು ಎಂಬ ಗಂಧರ್ವನಿಗೆ, ವಿರಾಧಃ
 ವಿರಾಧನೆಂಬ ರಾಕ್ಷಸ ರೂಪ ಒಂದು, ದ್ವಿತೀಯ=ಎರಡನೆಯದಾದ, ಉದ್ಯ

ಹಾಮರುತಾಸ್ಥಿತ=ಉದ್ವಹನೆಂಬ ಮರುತ್ತಿನ ಅಂಶದಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಸಂಜಯನು=ಸಂಜಯನ ರೂಪ ಒಂದು, ಅಂತಃ ಎರಡು ರೂಪಗಳು. ವಿದ್ವದ್ವತ್ತ್ವಮ=ತಿಳಿದವರಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮನಾದ, ಜನಮೇಜಯ=ಜನಮೇಜಯ ರಾಜನು, ತ್ವಷ್ಟ್ಯಯುತ=ತ್ವಷ್ಟ್ಯನೆಂಬ ಸೂರ್ಯನ ಅಂಶದಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಚಿತ್ರರಥ=ಚಿತ್ರರಥನೆಂಬ ಗಂಧರ್ವನ ಅವತಾರವು, ಸ್ವಪ್ನಿನುತ = ಸಜ್ಜನರಿಂದ ವಂದಿತನಾದ, ದಮಘೋಷಕ=ದಮಘೋಷರಾಯನ ಅವತಾರ ಒಂದು, ಕಬಂಧ=ಕಬಂಧನೆಂಬ ರಾಕ್ಷಸ ರೂಪ ಒಂದು, ದ್ವಯರು=ಈ ಎರಡು ರೂಪಗಳು, ದನುಗಂಧರ್ವ = ದನುವೆಂಬ ಗಂಧರ್ವನ ಅವತಾರಗಳು, ಮನು=ಸ್ವಾಯಂಭುವ ಮನುವು, ಪದ್ಮಸಂಭವಯುತ = ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಇವರ ಅಂಶದಿಂದ ಕೂಡಿ, ಕಿಶೋರನು=ಕಿಶೋರನೆಂಬ ಗಂಧರ್ವನು, ಅಕ್ರೂರನೆನಿಸುವನು=ಅಕ್ರೂರನಾಗಿ ಜನಿಸಿರುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ತುಂಬರು ಎಂಬ ಗಂಧರ್ವನಿಗೆ ವಿರಾಧನೆಂಬ ರಾಕ್ಷಸ ರೂಪ ೧. ಎರಡನೆಯದು ಸಂಜಯನೆಂಬುವನ ರೂಪ ೧. ಹೀಗೆ ಎರಡು ಅವತಾರಗಳು. ತುಂಬರು ಎಂಬ ಗಂಧರ್ವನು ವಿರಾಧನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯ ಜನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ, “ ರಾಮೋಪಿ ತತ್ರ ದದೃಶೇ ಧನದಸ್ಯಶಾಪಾದ್ಗಂಧರ್ವ ಮುರ್ವಶಿಕೃತೇರಥ ಯಾತುಧಾನೀಂ || ಪ್ರಾಪ್ತಂದಶಾಂ ಸಪದಿತುಂಬರು ನಾಮದೇಯಂ ನಾಮ್ನಾ ವಿರಾಧಮಪಿ ಶರ್ವವರಾದವಧ್ಯಂ ||೨೦|| ” ರಾಮದೇವರು ಸೀತಾ ಲಕ್ಷ್ಮಣರಿಂದ ಕೂಡಿದಂಡಕಾರಣ್ಯ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿ ಬರುತ್ತಿರುವಾಗ ವಿರಾಧನೆಂಬ ರಾಕ್ಷಸನನ್ನು ಕಂಡರು. ಅವನು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ತುಂಬರು ಎಂಬ ಗಂಧರ್ವನು. ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಒಂದು ದಿನಸ ಕುಬೇರನ ಅಪ್ಪಣೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಉರ್ವಶಿಯು ಕುಬೇರನ ಮನೆಗೆ ಅವಸರವಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ತುಂಬರು ಎಂಬ ಗಂಧರ್ವನು ನಿರ್ಬಂಧದಿಂದ ಆಕೆಯನ್ನು ತಾನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಕುಬೇರನಲ್ಲಿ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಶೇರಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ಮಾಡಿದನು. ಇದನ್ನು ಕುಬೇರನು ತಿಳಿದು ನೀನು ರಾಕ್ಷಸನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿಂದು ಗಂಧರ್ವನಿಗೆ ಶಾಪವನ್ನು ಕೊಟ್ಟೆನು. ಅವನೇ ವಿರಾಧನೆಂಬ ರಾಕ್ಷಸನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ ರುದ್ರದೇವರ ವರದಿಂದ ಒಬ್ಬರಿಂದಲೂ ಕೊಲ್ಲಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡದವನಾಗಿದ್ದನು ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಆಧಾರವು. ಇದೇ

ತುಂಬರು ಸಂಜಯನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯ ೧೧ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ “ ಗವದ್ಗಣಾಪಾಸ ತಥೈವಸೂತಾತ್ಸಮಸ್ತ ಗಂಧರ್ವಸತಿಃ ಸ ತುಂಬರುಃ || ಯವುದ್ವಹೋ ನಾಮ ಮರುತ್ತದಂಶ ಯುಕ್ತೋಪಶೀ ಸಂಜ ಯನಾಮಧೇಯಃ || ೧೪೬ || ” ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜನ ಸಾರಥಿಯಾದ ಗವ ದ್ಗಣನೆಂಬ ಸೂತಜಾತಿಯವನ ದೆಶೆಯಿಂದ ತುಂಬರು ಎಂಬ ಗಂಧರ್ವನು ಉದ್ವಹನೆಂಬ ಮರುತ್ತಿನ ಅಂಶದಿಂದ ಕೂಡಿ ಸಂಜಯನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದನು ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಆಧಾರವಾಗಿರುವುದು. ಚಿತ್ರರಥನೆಂಬ ಗಂಧ ವರ್ವನು ತ್ವಷ್ಟ್ರನೆಂಬ ಸೂರ್ಯನ ಅನೇಕದಿಂದ ಕೂಡಿ ದೃಪದರಾಜನ ಮಗ ನಾಗಿ, ಜನಮೇಜಯನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಜನಿಸಿದನು. ನಿರ್ಣಯ ೧೮ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ “ ಅಗ್ರತಸ್ತು ಶಿಖಂಡ್ಯಾಗಾವ್ರಥೋದಾರ, ಶರಾಕ್ಷಿಸ್ || ಜನ ಮೇಜಯಸ್ತಮಸ್ತ್ವೇವಪೂರ್ವಂ ಚಿತ್ರರಥೋಹಿಸಃ || ೭೫ || ತ್ವಷ್ಟ್ರರಾನೇಶಸಂ ಯುಕ್ತಃ ಸಶರಾನಭ್ಯವರ್ಷತ || ” ದ್ರೋಣಾಚಾರ್ಯರ ವಾಕ್ಯದ ಪ್ರಕಾರ ದೃಪದ ರಾಜನನ್ನು ಜಯಿಸಿ ತಂದು ದ್ರೋಣಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಭೀಮಾರ್ಜುನರು ದೃಪದರಾಜನ ಸಂಗಡ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಬರಲು ದೃಪದನು ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಶಿಖಂಡಿಯು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಮುಂದೆ ಹೊರಟನು. ಅವನ ಹಿಂದೆಯೇ ಅವನ ತಮ್ಮನಾದ ಜನಮೇ ಜಯನು ಬಾಣಗಳನ್ನು ವರ್ಷಿಸುತ್ತಾ ಬಂದನು. ಅವನು ವರ್ಷದಲ್ಲ ಚಿತ್ರ ರಥನೆಂಬ ಗಂಧರ್ವನು. ತ್ವಷ್ಟ್ರನೆಂಬ ಸೂರ್ಯನ ಅಂಶದಿಂದ ಕೂಡಿದವನು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಆ ವಾಕ್ಯವೇ ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವು. “ ದಮಘೋ ಷಕಬಂಧವಾದನುಗಂಧರ್ವ ಉಚ್ಯತೆ ” ಎಂಬ ಬೃಹತ್ತಾರತಮ್ಯ ವಾಕ್ಯದಂತೆ ರಾನಾವತಾರದಲ್ಲಿ ರಾಮದೇವರಿಂದ ಮೃತನಾದ ಕಬಂಧನೆಂಬ ರಾಕ್ಷಸನೂ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಸೋದರತ್ತೆಯ ವತಿಯಾದ ದಮಘೋಷ ರಾಜನೂ, ದನು ನೆಂಬ ಗಂಧರ್ವನ ರೂಪಗಳು. “ ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ವಾಯಂಭುವಾಪಿಷ್ಟೋಹ್ಯ ಕ್ರೂರಃ ಪ್ರಾಕೃಶೋರಃ ” ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಮತ್ತು ಸ್ವಾಯಂಭುವ ಮನು ಇವರ ಅಂಶದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕಿಶೋರನೆಂಬ ಗಂಧ ವರ್ವನು ಅಕ್ರೂರನೆಂದು ಸಿದ್ಧನಾಗುವುದು.

ಅವತಾರಿಕೆ.—ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರ ಮೊದಲಾದ ಗಂಧರ್ವರ ಅವತಾರಗಳ
ನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ :—

ವಾಯುಯುತ ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರದಿವಿಜರ
ಗಾಯಕನು ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನಕ್ರನು
ರಾಯದ್ರಪದನವಹವಿಶಿಷ್ಟಾ ಹೂಹು ಗಂಧರ್ವ ||
ನಾಯಕವಿರಾದ್ವಿವಹಯುತ ಹಾಹಾ
ಗೇಯವಿದ್ಯಾಧರನೆ ಯಜಗರ
ತಾ ಯೇನಿಸವನು ಉಗ್ರಸೇನನೆ ಉಗ್ರಸೇನಾಖ್ಯ ||೨||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರ=ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನೆಂಬ, ದಿವಿಜರಗಾಯಕನು=
ದೇವಗಂಧರ್ವನು, ವಾಯುಯುತ = ವಾಯುದೇವರ ಆವೇಶದಿಂದ ಕೂ
ಡಿದ, ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರ=ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜನು. ನಕ್ರನು=ಗಜೇಂದ್ರನನ್ನು ಹಿಡಿ
ದುಕೊಂಡಿದ್ದ ಮೊಸಳೆಯು, ರಾಯದ್ರಪದನು=ದ್ರಪದರಾಯನು, ಅವಹ
ವಿಶಿಷ್ಟ=ಅವಹನೆಂಬ ಮರುತ್ತಿನ ಅಂಶದಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಹೂಹೂ
ಗಂಧರ್ವ=ಹೂಹೂ ಎಂಬ ಗಂಧರ್ವನ ಅವತಾರಗಳು. ನಾಯಕವಿರಾಟ =
ವಿರಾಟರಾಜನು, ವಿವಹಯುತ=ವಿವಹನೆಂಬ ಮರುತ್ತಿನ ಅಂಶದಿಂದ ಕೂ
ಡಿದ, ಹಾಹಾ=ಹಾಹಾ ಎಂಬ ಗಂಧರ್ವನ ಅವತಾರವು. ಗೇಯವಿದ್ಯಾಧ
ರನೆ=ಗಾಯಕನಾದ ಸುದರ್ಶನನೆಂಬ ವಿದ್ಯಾಧರನೇ, ಯಜಗರ=ನಂದಗೋ
ಪನನ್ನು ನುಂಗಿದ ಯಜಗರವು. ಉಗ್ರಸೇನಾಖ್ಯ=ಉಗ್ರಸೇನನೆಂಬ ಗಂಧ
ರ್ವನು, ಉಗ್ರಸೇನನೆನಿಸುವನು=ಉಗ್ರಸೇನರಾಜನೆಂದೆನಿಸುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ನಿರ್ಣಯ ೧೧ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ “ ಅಭೂಚ್ಛತಸ್ಯಾಂ
ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನಾಮಕೋ ಗಂದರ್ವರಾಟ್ ಪವನಾವೇಶಯುಕ್ತಃ ” ಎಂಬ
ವಾಕ್ಯದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನೆಂಬ ಗಂಧರ್ವನು ವಾಯುದೇ
ವರ ಆವೇಶದಿಂದ ಕೂಡಿದವನಾಗಿ ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜನಾಗಿ ಅಂಬಿಕೆ ಎಂಬ
ಪ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ಮೊಸಳೆಯು ಹೂಹೂ ಎಂಬ
ಗಂಧರ್ವನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಭಾಗವತ ಅಷ್ಟಮಸ್ಕಂಧದ “ ಯೋಸೌಗ್ರಾ
ಹಃ ಸವೈಸದ್ಯುಃ ಪರಮಾಶ್ಚರ್ಯ ರೂಪಧೃಕ್ || ಮುಕ್ತೋದೇವಲಶಾಪೇನ
ಹೂಹೂ ಗಂಧರ್ವಸತ್ತಮಃ ” ಗಜೇಂದ್ರನನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡಿದ್ದ ಮೊಸ

ಳೆಯನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನು ತೀಳಿದ ಕೂಡಲೆ ಆ ಮೊಸಳೆಯಾಗಿದ್ದವನು, ಆ ರೂಪವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅಶ್ವತ್ಥಕರವಾದ ರೂಪದಿಂದ ಸಂತನು. ಅವನು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಹೂಹೂ ಎಂಬ ಗಂಧರ್ವನಾಗಿದ್ದು, ಗಾನದಲ್ಲಿ ತನಗೆ ಸಮರಾರೂ ಇಲ್ಲವೆಂಬ ಅಹಂಕಾರದಿಂದ, ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ದೇವಲ ಎಂಬ ಋಷಿಗಳನ್ನು ತಿರಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿದುದರಿಂದ, ಅವರು ಶಾಪವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು. ಆ ಶಾಪದಿಂದ ಮೊಸಳೆಯಾಗಿದ್ದನು. ಈಗ ಆ ಶಾಪದಿಂದ ಮುಕ್ತನಾಗಿ ದಿವ್ಯ ರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿದನೆಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಆಧಾರವಾಗಿರುವುದು. ಇದೇ ಹೂಹೂ ಗಂಧರ್ವನೆ ಅವಹನೆಂಬ ಮರುತ್ತಿನ ಅಂಶದಿಂದ ಕೂಡಿ ದ್ರುಪದ ರಾಜನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯ ೧೧ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ “ ಕಾಲೇಚತಸ್ತೀ ಪೃಷತ್ಪೋನಪತ್ಯೋ ವನೇತುಪಾಂಚಾಲಪತಿಶ್ಚ ಕಾರ್ಲಿತಪೋ ಮಹತ್ತಸ್ಯ ತಥಾವರಾಪ್ಸರಾವಲೋಕನಾತ್ಸ್ಮಂದಿತ ಮಾಶುರೇತಃ || ೬೭ || ಸತದ್ವಿಲಚ್ಛಾವಶತಃ ಪದೇನ ಸಮಾಕ್ರಮತ್ತಸ್ಯ ಬಭೂವಸೂನುಃ || ಹೂಹೂಸ್ತುನಾಮಾಸ ವಿರಿಂಚಗಾಯಕೋ ನಾಮ್ನಾವಹೋಯೋ ಮರುತಾಂತದಂಶಯುಕ್ || ೬೮ || ಪದೇದ್ರುತತ್ವಾದ್ಧ್ರುಪದಾಭಿಧೇಯಃ ” ಪಾಂಚಾಲ ದೇಶಾಧಿಪತಿಯಾದ ಪೃಷತ ರಾಜನು ಸಂತಾನಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ವನದಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತರವಾದ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ರೂಪವತಿಯಾದ ಒಬ್ಬ ಅಪ್ಸರ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಕಂಡ ಕೂಡಲೆ ಅವನಿಗೆ ರೇತಸ್ಸು ಸ್ಕಲನವಾಯಿತು. ಅವನು ನಾಚಿಕೆಯಿಂದ ಕಾಲಿನಿಂದ ಅದನ್ನು ಮೆಟ್ಟಿ ಮುಚ್ಚಿದನು. ಅದರಿಂದಲೇ ಮಗನು ಹುಟ್ಟಿದನು. ಪಾದದಲ್ಲಿ ಮುಚ್ಚಿದುದರಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ದ್ರುಪದನೆಂದು ಹೆಸರಾಯಿತು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಆ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ವಿರಾಟರಾಜನು ವಿವಹನೆಂಬ ಮರುತ್ತಿನ ಅಂಶದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಹಾಹಾ ಎಂಬ ಗಂಧರ್ವನು. ನಿರ್ಣಯ ೧೧ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ “ ತೇಷಾಂ ಸವನೋವಯಸಾ ವಿರಾಟಸ್ತ್ವಭೂದ್ಧಾಹಾನಾಮವಿಧಾತ್ಯಗಾಯಕಃ || ಮರುತ್ಸಯೋ ವಿವಹೋನಾಮತಸ್ಯಾಪ್ಯಂಶೇನ ಯುಕ್ತೋ ನಿಚಢರ್ಮವರ್ತೀ || ೭೨ || ಧೃಪದರಾಜ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸಮಾನ ನಾದವನು ವಿರಾಟರಾಜನು. ಇವನು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಸದಸ್ಯ

ನಲ್ಲಿ ಗಾಯಕನಾದ ಹಾಹಾ ಎಂಬ ಗಂಧರ್ವನು, ವಿವಹನೆಂಬ ಮರುತ್ತಿನ ಅಂಶದಿಂದ ಕೂಡಿ ಹುಟ್ಟಿರುವನು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವ ವಾಕ್ಯವೇ ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಿರುವುದು. ಗಾಯನಾದ ಸುದರ್ಶನನೆಂಬ ವಿದ್ಯಾಧರನು ಅಜಗರನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದನು. ಭಾಗವತ ದಶಮಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ ನಂದಗೋಪ ಮೊದಲಾದ ಗೋಪಾಲಕರೆಲ್ಲರೂ ಬಲರಾಮಕೃಷ್ಣರಿಂದ ಕೂಡಿ ಎಲ್ಲರೂ ದೇವಯಾತ್ರೆಯೆಂಬ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಸರಸ್ವತೀ ತೀರಕ್ಕೆ ಬಂದು, ರಾತ್ರೀ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಲಗಿರುವಾಗ ಈ ಅಜಗರನು ನಂದಗೋಪನನ್ನು ನುಂಗಿತು. ಅದರಿಂದ ಬಿಡಿಸಿ ಬಿಡಲು ಯಾರಿಂದಲೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನು ಪಾದದಿಂದ ಆ ಸರ್ಪವನ್ನು ಒದೆಯಲು ತಕ್ಷಣ ಆ ಸರ್ಪದೇಹವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ದಿವ್ಯರೂಪಧರನಾಗಿ ನಿಂತನು. ಆಗ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನು ನೀನಾರೆಂದು ಕೇಳಲು “ ಅಹಂವಿದ್ಯಾಧರಃ ಕಶ್ಚಿತ್ಸದರ್ಶನ ಇತಿಶ್ಚತಃ || ಶ್ರಿಯಾಸ್ವರೂಪಸಂಪತ್ಯಾ ವಿಮಾನೇನಾಚರೇದಿಶಃ ||೧೨|| ಋಷೀ ವಿರೂಪಾಸಂಗಿರಸಃ ಪ್ರಾಹಸಂ ರೂಪದರ್ಪಿತಃ || ತೈರಿಮಾಂಪ್ರಾಪಿತೋ ಯೋನಿಂ ” ನಾನು ಒಬ್ಬ ವಿದ್ಯಾಧರನು. ಸುದರ್ಶನನೆಂದು ನನ್ನ ಹೆಸರು. ಬಹು ರೂಪ ಐಶ್ವರ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿ ಅಹಂಕಾರದಿಂದ ವಿಮಾನಾರೂಢನಾಗಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದೆನು. ಒಂದು ದಿವಸ ಕುರೂಪಿಗಳಾದ ಅಂಗಿರಸರೆಂಬ ಋಷಿಗಳನ್ನು ಕಂಡು ನಾನು ಅವರನ್ನು ಹಾಸ್ಯಮಾಡಿ ಅವರ ಶಾಪದಿಂದ ಈ ಗತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆನೆಂದು ಆ ಸರ್ಪನು ಉತ್ತರವನ್ನಿತ್ತನೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದರಿಂದ ಸುದರ್ಶನನೆಂಬ ವಿದ್ಯಾಧರನು ಅಜಗರನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ಉಗ್ರಸೇನನೆಂಬ ಗಂಧರ್ವನು ಉಗ್ರಸೇನರಾಜನಾಗಿ ಜನಿಸಿರುವನು. “ ಯ ಉಗ್ರಸೇನಃ ಸುರಗಾಯಕಃ ಸ ಜಾತೋ ಯದುಷ್ಟೇವ ತಥಾಭಿಧೇಯಃ ” ಎಂಬ ನಿರ್ಣಯ ವಾಕ್ಯವು ಇದಕ್ಕಾಧಾರವು.

ಭಿಸಜಸಂಭವ ಯುಕ್ತ ವಿಶ್ವಾ

ವಸು ಯುಧಾಮನ್ಯುತಮೌಜಸ

ಬಿಸಜಮಿತ್ರಾರ್ಯಮ ಯುತ ಪರಾವಸು ಯೆನಿಸುತಿಹ್ಮ ||

ಅಸಮಮಿತ್ರಾನ್ವಿತನು ಸತ್ಯಜಿ

ದ್ವಸುಧಿಯೊಳು ಚಿತ್ರಸೇನನ ಮೃತಾಂ

ಧಸರಗಾಯಕರೆಂದು ಕರೆಸುವರಾನಕಾಲದಲಿ

||೪೨||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಭಿಸಜಸಂಭವಯುಕ್ತ = ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಅನೇಕದಿಂದ ಕೂಡಿದ, ವಿಶ್ವಾವಸು=ವಿಶ್ವಾವಸು ಎಂಬ ಗಂಧರ್ವನು, ಯುಧಾಮನ್ಯು=ದ್ರೃಪದರಾಜನ ಮಗನಾದ ಯುಧಾಮನ್ಯು ಎಂಬ ರಾಜನು, ಆರ್ಯನು=ಆರ್ಯಮನೆಂಬ, ಬಿಸಜಮಿತ್ರಯುತ=ಕಮಲ ಸಖನಾದ ಸೂರ್ಯನ ಅಂಶದಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಪರಾವಸು=ಈ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಗಂಧರ್ವನು, ಉತ್ತಮೌಜಸಯಿಸುತಿಷ್ಠ=ಈ ಹೆಸರಿನಿಂದ ದ್ರೃಪದರಾಜನ ಮಗನೆಂದೆನಿಸಿಕೊಂಡನು, ಅಸನು=ಸಮರಹಿತನಾದ (ಮಹಾ ಬಲಾಢ್ಯನಾದ) ಚಿತ್ರಸೇನನೆಂಬ ಗಂಧರ್ವನು, ಮಿತ್ರಾನ್ನಿತನು=ಮಿತ್ರನೆಂಬ ಸೂರ್ಯನ ಅಂಶದಿಂದ ಕೂಡಿದವನಾಗಿ, ವಸುಧಿಯೊಳು=ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ, ಸತ್ಯಜಿತ್=ಈ ಹೆಸರಿನಿಂದ ದ್ರೃಪದರಾಜನ ಮಗನಾಗಿ ಜನಿಸಿದ್ದನು. ಅವಕಾಲದಲೀ=ಅನಾದ್ಯನಂತ ಕಾಲದಿಂದಲೂ, ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಗಂಧರ್ವರೆಲ್ಲರೂ, ಅಮೃತಾಂಧಸರ=ಅಮೃತವೇ ಆಹಾರವಾಗುಳ್ಳ ದೇವತೆಗಳ ಗಾಯಕರೆಂದು, ಕರೆಸುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಯುಧಾಮನ್ಯು, ಉತ್ತಮೌಜಸ್, ಸತ್ಯಜಿತ್ ಎಂಬ ಮೂವರೂ ದ್ರೃಪದರಾಜನ ಮಕ್ಕಳು. ಈ ಮೂವರೂ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಶ, ಆರ್ಯಮ, ಮಿತ್ರನೆಂಬ ಸೂರ್ಯರು ಇವರುಗಳ ಅಂಶದಿಂದ ಕೂಡಿದ ವಿಶ್ವಾವಸು, ಪರಾವಸು, ಚಿತ್ರಸೇನರೆಂಬ ಗಂಧರ್ವರೆಂದು, ನಿರ್ಣಯ ಗಲನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ “ ಚಕ್ರರಕ್ಷೌತು ತಸ್ಯಾಸ್ತಾಂ ಯುಧಾಮನ್ಯುತಮೌಜಸೌ || ಧಾತ್ವರ್ಯಮಾವೇಶ ಮುತೌವಿಶ್ವಾವಸುಪರಾವಸೌ || ೭೩ || ಸುತೌತಸ್ಯ ಮಹಾವೀರ್ಯೌ ಸತ್ಯಜಿತ್ಪುಷ್ಪತೋಽಭವತ್ || ಸಮಿತ್ರಾಂಶಯುತೋ ವೀರಶ್ಚಿತ್ರಸೇನೋ ಮಹಾರಥಃ || ೭೪ || ” ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ಬ್ರಹ್ಮಾಂಶದಿಂದ ಕೂಡಿದ ವಿಶ್ವಾವಸು ಎಂಬುವನು ಯುಧಾಮನ್ಯುವೆಂತಲೂ, ಆರ್ಯಮಾವೇಶದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪರಾವಸು ಎಂಬುವನು ಉತ್ತಮೌಜಸ್ ಎಂತಲೂ, ಮಿತ್ರಾಂಶದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಚಿತ್ರಸೇನನು ಸತ್ಯಜಿತ್ತೆಂತಲೂ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಇವರೆಲ್ಲರು ದೇವಗಂಧರ್ವರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಉಳಿದ ಗಂಧರ್ವರುಗಳೆಲ್ಲರು

ಬಲಿ ಮೊದಲು ಗೋಪಾಲರನಿಪರು

ಇಳಿಯೊಳಗೆ ಸೈಳೀಂದ್ರಿ ಪಿಂಗಳೆಯಪ್ಪರಸಿ ಳೆಯು ||

ತಿಲೋತ್ತಮೇಯು ಪೂರ್ವದಲಿ ನಕುಲನ

ಲಲನೆಪಾರ್ವತಿ ಯೆನಿಸುವಳು ಗೋ

ಕುಲದ ಗೋಪಿಯರೆಲ್ಲ ಶಬರೀ ಮುಖ್ಯರಪ್ಪರರು

||೪೩||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಉಳಿದಗಂಧರ್ವರುಗಳೆಲ್ಲರೂ=ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮಿಕ್ಕ ಗಂಧರ್ವರೆಲ್ಲರೂ, ಬಲಿ ಮೊದಲು ಗೋಪಾಲರೆನಿಸುವರು=ಗೋಕುಲದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಸಖರಾಗಿ ಬಲಿ ಮೊದಲಾದ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿರುವರು. ಇಳಿಯೊಳಗೆ=ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ, ಸೈಳೇಂದ್ರಿ=ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಗಂಧವನ್ನು ಕೊಟ್ಟ ತ್ರಿವಕ್ರ ಎಂಬ ಸೈರಂಧ್ರಿಯೂ, ಪಿಂಗಳಾ ಎಂಬ ವೇಶ್ಯಾ ಸ್ತ್ರೀಯೂ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅಪ್ಸರ ಸ್ತ್ರೀಯರು. ನಕುಲನ, ಲಲನೆ=ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಪಾರ್ವತಿಯು, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ತಿಲೋತ್ತಮೆ ಎನಿಸುವಳು. ಗೋಕುಲದ ಗೋಪಿಯರೆಲ್ಲರೂ, ಶಬರೀ=ರಾಮಾನಂದತಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಳಾದ ಶಬರೀ ಎಂಬಾಕೆಯು, ಮುಖ್ಯರು=ಇವರು ಮೊದಲಾದವರು, ಅಪ್ಸರರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಧಾನ ಗಂಧರ್ವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಗಂಧರ್ವರು ಗೋಕುಲದಲ್ಲಿ ಬಲ ಮೊದಲಾದ ಗೋಪಾಲಕರಾಗಿ ಕೃಷ್ಣನ ಸೇವಾರ್ಥವಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿರುವರು. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಪಿಂಗಳೆ ಎಂಬ ವೇಶ್ಯೆಯು ವಿದೇಹ ದೇಶದಲ್ಲಿಯೂ, ಕಡೆಗೆ ವೈರಾಗ್ಯದಿಂದ ವೇಶ್ಯೆಯ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ತನ್ನ ಅಂತರ್ಗತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪತಿ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿ ಧ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದು ಆ ದೇಹವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕೃಷ್ಣಾವತಾರದಲ್ಲಿ ತ್ರಿವಕ್ರೆಯಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಗಂಧವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಕೃಷ್ಣನ ಅಂಗಸಂಗವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವಳು. ಈಕೆಯು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅಪ್ಸರ ಸ್ತ್ರೀಯು. ಪಿಂಗಳೆಯ ಕಥೆಯನ್ನು ಭಾಗವತದ ಏಕಾದಶಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಇದೇ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ನಿರ್ಣಯ ೧೫ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ “ಯಾಪಿಂಗಲಾನ್ಯಭವ ಆತ್ಮನಿ ಸಂಸ್ಥಿತಂ ತಂಸಂಸ್ಕೃತ್ಯ ಕಾಂತಮುರುಗಾಯಮಭೂತ್ತಿವಕ್ರಾ” ಎಂಬ ೨ನೆಯ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ವಿವರಿಸಿರುವರು. ನಕುಲನಿಗೆ ಶಲ್ಯನ ಮಗಳಲ್ಲದೆ ಪಾರ್ವತೀ ಎಂಬ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಹೆಂಡತಿಯು ಇದ್ದಳು. ಆಕೆಯು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ತಿಲೋತ್ತಮೆ ಎಂಬ ಅಪ್ಸರೆಯು. ಈ ಅರ್ಥವು ನಿರ್ಣಯ ೨೨ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ “ಪಾರ್ವತೀ ನಕುಲಸ್ಯಾಸೀದ್ಭಾರ್ಯಾ ಪೂರ್ವಂ ತಿಲೋತ್ತಮಾ”

ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ಗೋಕುಲದ ಗೋಪಿಯರೆಲ್ಲರೂ ಅಪ್ಸರ ಸ್ತ್ರೀಯರೆಂದು ನಿರ್ದಯ ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೂ, ಭಾಗವತ ದಶಮಸ್ಕಂಧ ದಿಂದಲೂ, ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ನಿರ್ಣಯ ೧೩ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ “ಗೋ ಪಾಂಗನಾಅಪಿಪುರಾ ವರನಾಪಿರೇ ಯತ್ || ಸಂಸ್ಕಾರತಃ ಪ್ರಥಮಮೇವ ಸುಸಂಗಮೋನೋ ಭೂಯಾತ್ತವೇತಿ ಪರಮಸ್ವರಃ ಪುರಾ ಯಾಃ ||೫೧|| ” ಗೋಪಿಕಾ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮರಾದ ಅಪ್ಸರ ಸ್ತ್ರೀಯರು. ಇವರು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕುರಿತು ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿ “ನಿನಗೆ ಉಪನಯನವಾ ಗುವುದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ನಿನ್ನ ಅಂಗ ಸಂಗವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಿಕೊಂಡು ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ವರವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದರು.” ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ, ಗೋಪಿಯರೆಲ್ಲರೂ ಅಪ್ಸರ ಸ್ತ್ರೀಯರೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ಮತ್ತೂ ಶಬ ರಿಯು ಅಪ್ಸರ ಸ್ತ್ರೀ ಎಂದು ನಿರ್ಣಯ ೫ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ “ದೃಷ್ಟ್ವಾಶ್ವತ ಮೇವಶಬರೀ ಪರಮಂಹರಿಂಚ ಜ್ಞಾತ್ವಾವಿವೇಶದಹನಂ ಪುರತೋಸ್ಯ ತಸ್ಯೈ || ಪ್ರಾದಾತ್ಸ್ವಲೋಕಮಿಮಮೇವಚ ಸಾಪ್ರತೀಕ್ಷ್ಯ ಪೂರ್ವಂಮತಂ ಗವಚನೇ ನವನೇತ್ರಸಾಘೂತ್ || ೪೪ || ಶಾಪಾದ್ವರಾಪ್ತಸಮೇವಹಿತಾಂ ವಿಮೋಚ್ಯಶಚ್ಯಾಕೃತಾತ್ಸತಿ ' ಪುರಸ್ತ್ವತಿ ದರ್ಪಹೇತೋಃ” ಶ್ರೀರಾಮನು ದಂಡಕಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೀತೆಯನ್ನು ಹುಡುಕುವ ನಿಮಿತ್ತಮಾಡಿ ಬರುತ್ತಿರುವಾಗ ಶಬರಿಯು ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಕಂಡು ತಾನು ರುಚಿ ನೋಡಿ, ರುಚಿಯಾದು ದೆಂದು ತಿಳಿದ ಫಲಾದಿಗಳನ್ನು ರಾಮನಿಗೆಂದು ತೆಗೆದು ಇಟ್ಟಿದ್ದುದನ್ನು ಶ್ರೀ ರಾಮನಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸಿ ಶ್ರೀರಾಮನ ಸನ್ನಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿ ಪ್ರವೇಶವನ್ನು ಮಾಡಿದಳು. ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ಲೋಕವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಆಕೆಯು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮಳಾದ ಅಪ್ಸರ ಸ್ತ್ರೀಯು ; ಒಂದು ದಿವಸ ದೇವೇಂ ದ್ರನ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ, ಶಚೀದೇವಿಯ ಸನ್ನಿಧಾನದಲ್ಲಿ, ಈ ಅಪ್ಸರೆಯು ಅತಿ ದರ್ಪವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಲು ಶಚಿಯು ಕೋಪದಿಂದ ಶಾಪವನ್ನಿತ್ತಳು. ಆ ನಿಮಿ ತ್ತದಿಂದ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದಳು. ಶ್ರೀರಾಮದೇವರು ಶಾಪದಿಂದ ವಿಮೋಚನ ಮಾಡಿಸಿದರೆಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು.

ಅವತಾರಿಕೆ.—ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನ ಹೆಂಡತಿಯರಾದ ೧೬,೧೦೦ ಮಂದಿ ಯರ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ :—

ಕೃಷ್ಣವರ್ತಮಾನ ಸುತರೊಳಗೆ ತತ
 ದ್ವೈಷ್ಟ್ಯಸಾವಿರಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ಪ್ರ
 ವಿಷ್ಟಳಾಗಿ ರಮಾಂಬ ತತ್ತನಾಮರೂಪದಲಿ ||
 ಕೃಷ್ಣಮಹಿಷಿಯರೊಳಗೆ ಯಿಷ್ಟಳು
 ತ್ವಷ್ಟು ಪುತ್ರಿ ಕಶೇರು ಇವರೊಳು
 ಶ್ರೀಷ್ಠಳಿನಿಪಳು ಉಳಿದ ಋಷಿಗಣ ಗೋಪಿಕಾ ಸಮರು ||೪೪||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಕೃಷ್ಣವರ್ತಮಾನ=ಅಗ್ನಿಯು, ಸುತರೊಳಗೆ=ಮಕ್ಕಳ
 ಪೈಕಿ, ತತದ್ವೈಷ್ಟ್ಯಸಾವಿರಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ=ಹದಿನಾರುಸಾವಿರದ ನೂರೊಂಟು ಸ್ತ್ರೀ
 ಯರಾದ ಕೃಷ್ಣಮಹಿಷಿಯರೊಳಗೆ, ರಮಾಂಬ=ರಮಾದೇವಿಯರು, ತತ್ತ
 ನಾಮರೂಪದಲಿ-ಆಯಾ ಹೆಸರು ಆಯಾ ರೂಪಗಳಿಂದ ಪ್ರವಿಷ್ಟರಾಗಿ,
 ಇವುಳು=ಇರುವರು. ಇವರೊಳು, ತ್ವಷ್ಟುಪುತ್ರಿ-ತ್ವಷ್ಟುವಿನ ಮಗಳಾದ,
 ಕಶೇರು-ಕಶೇರು ಎಂಬಾಕೆಯು ಶ್ರೀಷ್ಠಳಿನಿಪವಳು. ಉಳಿದ ಋಷಿಗಣ-
 ಕಶೇರು ಒಬ್ಬಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಕೃಷ್ಣನ ಹೆಂಡತಿಯರಾಗಿ ಅವತರಿಸಿದ
 ಅಗ್ನಿ ಪುತ್ರರಾದ ಋಷಿಗಣರು, ಗೋಪಿಕಾಸಮರು=ಗೋಪಿಕಾ ಸ್ತ್ರೀಯ
 ರಿಗೆ ಸಮರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಕೃಷ್ಣಪತ್ನಿಯರಾದ ಹದಿನಾರುಸಾವಿರದ ನೂರುಮಂ
 ದಿಯರು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿ ಪುತ್ರರಾದ ಋಷಿಗಳು, ಕೃಷ್ಣನ ಅಂಗಸಂಗದ
 ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿ ವರ ಪಡೆದು ಸ್ತ್ರೀಯರಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ ಶ್ರೀಕೃ
 ಷ್ಣನಿಗೆ ಪತ್ನಿಯರಾದರು. ಇವರ ಪೈಕಿ ತ್ವಷ್ಟುನ ಮಗಳಾದ ಕಶೇರು ಎಂ
 ಬಾಕೆಯು ಶ್ರೀಷ್ಠಳು. ಉಳಿದವರೆಲ್ಲರೂ ಗೋಪಿಕಾಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಸಮರೆಂ
 ದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಈ ಅರ್ಥವು ನಿರ್ಣಯ ೨೦ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ನರಕ
 ಸುರನನ್ನು ಸಂಹಾರಮಾಡಿ ಅವನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬಂಧನ:ಲ್ಲಿದ್ದ ಹದಿನಾರು
 ಸಾವಿರದನೂರು ರಾಜಕನ್ಯೆಯರನ್ನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದನೆಂಬ ಘಟ್ಟ
 ದಲ್ಲಿ “ದ್ವೈಷ್ಟ್ಯಸಹಸ್ರಾಣಿಶತಂಚ ರೂಪಶೀಲಾದಾರಾಃ ಅಕ್ಷತಾಃ ಸದ್ವೃತ
 ಸ್ಥಾಃ | ಕಾಶ್ವಿತ್ತತ್ಸಾರ್ಥ ದೇವಗಂಧರ್ವಕನ್ಯಾಃ ತಾಸಾಂ ಪ್ರಧಾನಾತ್ವಷ್ಟು
 ಪುತ್ರೀ ಕಶೇರುಃ ||112|| ಪುತ್ರಾಗ್ನಿಃ ಪೂರ್ವಮಾಸಂಶ್ಚ ತೇಥ ಸ್ತ್ರೀತ್ವಪ್ರಾ
 ಪ್ತೈ ಚಕೃರುಗ್ರಂ ತಪಶ್ಚ || ಭಾರ್ಯಾತ್ವಾರ್ಥೇ ವಾಸುದೇವಸ್ಯಯೋಷಿ
 ತ್ತನುಂತಾಸಾಮಿಚ್ಛತೀನಾಂ ಸಮಾರಃ ||113|| ಆದಾಗ್ಯರಃ ತಪಸಾರಾಧಿತಃ
 ಸ್ತಿಸ್ತ್ರೀಭೂತಾಸ್ತೇ ಬದರೀಂ ಸಂಪ್ರಜಗ್ಮುಃ | ನಾರಾಯಣಂ ತತ್ತ್ರಿ

ಶ್ರೂಷಮಾಣಾಂ ಪ್ರಾಪ್ಯಾಪ್ನರಸ್ತ್ವಂ ರಾಜಕುಲೇಷುಜಾತಾಃ ||114|| *
 ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ನರಕಾಸುರನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ನಿರುಚ್ಛರಾದ, ರೂಪಶೀಲ ಗುಣ
 ಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಹದಿನಾರುಸಾವಿರದ ನೂರು ಮಂದಿ ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಕಂಡ
 ರು. ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಸದ್ವೃತ್ತ ಉಳ್ಳವರಾಗಿಯೂ, ಕನ್ಯೆಯರಾಗಿಯೂ ಇದ್ದ
 ರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ದೇವಕನ್ಯೆಯರಾಗಿಯೂ, ಕೆಲವರು ಗಂಧರ್ವ ಕ
 ನ್ಯೆಯರಾಗಿಯೂ, ಕೆಲವರು ರಾಜಕನ್ಯೆಯರಾಗಿಯೂ ಇದ್ದರು. ಇವರ
 ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ತೃಷ್ಣುನೆಂಬ ಸೂರ್ಯ ಪುತ್ರಿಯಾದ ಕಶೇರು ಎಂಬಾಕೆಯು ಶ್ರೀ
 ಹೃಷೀನಿಸುವಳು. ಇವರೆಲ್ಲರೂ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿದೇವರ ಮಕ್ಕಳು ಇವ
 ರು ಸ್ತ್ರೀತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಪತ್ನಿಯಾಗಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶ
 ದಿಂದ ವಾಯುದೇವರನ್ನು ಕುರಿತು ಉಗ್ರವಾದ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಮಾಡಿದರು.
 ಆಗ ವಾಯುದೇವರು ಅವರ ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ಸಂತುಷ್ಟರಾಗಿ ವರವನ್ನಿತ್ತರು
 ಆಗ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವನ್ನುಹೊಂದಿ ಬದರಿಕಾತ್ರಮಕ್ಕೆ ಬಂದು ಅಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ
 ನಾರಾಯಣದೇವರನ್ನು ಸೇವೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದು ಅಪ್ಪರ ಸ್ತ್ರೀಯರಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ
 ತದನಂತರದಲ್ಲಿ ರಾಜಕುಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದರು. “ ಕಾಶ್ಚಿತ್ಸ್ವರ್ಗೇ ತಾನಿಶಾ
 ಮೈವಕೃಷ್ಣಂವಮೃಃ ಪತಿಸರ್ವಗುಣಾಭಿರಾಂ || ಅಜಾನದೇವೈಃ ಸರ್ವ
 ಗುಣೈಃ ಸಮಸ್ತಾಃ ಸ್ವಭಾವತೋರ್ಭೇಂದಿರಾವೇಶತೋತಃ ||115|| ಗುಣಾ
 ಧಿಕಾಸ್ತಾಃ ಶಿಬಿಕಾಸು ಕೃಷ್ಣಃ ಆರೋಪಯಿತ್ವಾಪ್ರಾಹಿಣೋದ್ಧ್ವಾರವಶೈಶ್ಚ
 ಕೆಲವರು ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಇದ್ದರು. ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ವಃಹಿನಿಯನ್ನು
 ಕೇಳಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ತಮಗೆ ಪತ್ನಿಯಾಗಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಿಕೊಂಡರು. ಇವ
 ರೆಲ್ಲರೂ ವಿಶೇಷವಾದ ರಮಾದೇವಿಯರ ಆವೇಶದಿಂದ ಕೂಡಿ ಅಜಾನದೇವ
 ತೆಗಳಿಗೆ ಸಮರಾಗಿದ್ದರು. ರಮಾವೇಶದಿಂದಲೇ ಎಲ್ಲರಲ್ಲೂ ಅಧಿಕವಾದಗುಣ
 ಗಳಿದ್ದವು. ಅವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಪಾಲಕಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಿ ದ್ವಾರವತಿಗೆ
 ಕಳುಹಿಸಿದನೆಂಬ ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು.

ಅನತಾರಿಕೆ.—ಅಜಾನದೇವತೆಗಳ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.—

ಸೂನುಗಳು ಯೆನಿಸುವರು ದೇವಕ್ಕೆ

ಶಾನುವಿಗೆ. ಕೃತುಸಿಂಧು ಶುಚಿಪವ

ಮಾನ ಕೌಶಿಕರೈದು ತುಂಬರು ಊರ್ವಶೀತತರೂ ||

ಮೇನಕೀ ಋಷಿರಾಯರುಗಳಾ

ಜಾನಸುರರಿಗೆ ಸೆನುರೆನಿಸುವರು ಸು

ರಾಣಕೆರಸಾಖ್ಯಾತದಿವಿಜರ ಜನಕರೆನಿಸುವರು ||೪೫||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ದೇವಕೃತಾನುವಿಗೆ=ಅಗ್ನಿದೇವರಿಗೆ, ಕೃತು, ಸಿಂಧು, ಶುಚಿ, ಪವನಾನ, ಕೌಶಿಕರೆಂದು, ಐದು=5 ಜನರು, ಸೂನುಗಳು ಎನಿಸುವರು=ಮಕ್ಕಳೆನಿಸುವರು. ಇವರೈದು ಜನರು, ತುಂಬರುತತರು=ತುಂಬರು ಮೊದಲಾದ ನೂರು ಗಂಧರ್ವರು, ಉರ್ವಶೀತತರು-ಉರ್ವಶೀ ಮೊದಲಾದ ನೂರು ಅಪ್ಸರರು, ಮೇನಕೇ=ಮೇನಕೇ ಮೊದಲಾದವರು, ಋಷಿ=ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ವಶಿಷ್ಠಾದಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಋಷಿಗಳು, ರಾಯರುಗಳು=ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಿಯವ್ರತಾದಿಗಳು ಹೊರತು ಉಳಿದ ರಾಜರುಗಳು; ಆಜಾನಸುರರಿಗೆ=ಆಜಾನದೇವತೆಗಳಿಗೆ, ಸೆನುರೆನಿಸುವರು. ಸುರಾಣಕರು=ಆಜಾನಜರಲ್ಲಿ ಅಖ್ಯಾತರೆಂಬ ದೇವತಾ ಸಮೂಹವು, ಅನಾಖ್ಯಾದಿವಿಜರ=ಅಪ್ರಖ್ಯಾತ ದೇವತೆಗಳ, ಜನಕರೆನಿಸುವರು=ತಂದೆ ಎನಿಸುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಅಗ್ನಿದೇವರಿಗೆ ಕೃತು, ಸಿಂಧು, ಶುಚಿ, ಪವನಾನ, ಕೌಶಿಕರೆಂದು ಐದು ಮಕ್ಕಳಿರುವರು. ಇವರೈದು ತುಂಬರು ಮೊದಲಾದ ಗಂಧರ್ವರು ನೂರು, ಉರ್ವಶೀ ಮೊದಲಾದ ಅಪ್ಸರರು ನೂರು, ಮೇನಕೆ, ವಶಿಷ್ಠಾದಿಗಳು ಹೊರತು ಉಳಿದ ಋಷಿಗಳು, ಪ್ರಿಯವ್ರತಾದಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ರಾಜರುಗಳು ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಆಜಾನಜರೆನಿಸುವರು. ಬೃಹತ್ತಾರತಮ್ಯದಲ್ಲಿ, “ ಪವನಾನಕ್ರತೌ ದ್ವಾಪ್ರಾಕ್ ಪವನಾನೋಗ್ನಿ ಜಃ ಸ್ತೃತಃ ಕೌಶಿಕೋಘಾಗ್ನಿ ಜಃ ಸಿಂಧುಃ ಶುಚಿಃ ಪ್ರಾಕ್ ಶುಚಿರಗ್ನಿ ಜಃ || ತುಂಬರಾದಿತ ತಂಚೈವಉರ್ವಶ್ಯಾದ್ಯಪ್ಸರಾಸ್ತಥಾ || ಋಷಯಶ್ಚ ವಶಿಷ್ಠಾದೀನ್ಯತೇ ಆಜಾನಜಾಃ ಸ್ತೃತಾಃ ” ಪವನಾನನೆಂಬ ಅಗ್ನಿಗೆ ಪವನಾನ, ಕೃಧರೆಂಬಿಬ್ಬರು ಮಕ್ಕಳು. ಕೌಶಿಕ, ಸಿಂಧುವೆಂಬಿಬ್ಬರು ಅಗ್ನಿಯ ಮಕ್ಕಳು. ಶುಚಿ ಎಂಬ ಅಗ್ನಿಗೆ ಶುಚಿ ಎಂಬ ಮಗನೊಬ್ಬನು ಅಂತು ಐವರು ಅಗ್ನಿ ಪುತ್ರರು. ತುಂಬರು ಮೊದಲಾದ ನೂರು ಗಂಧರ್ವರು, ಉರ್ವಶೀ, ಮೇನಕೆ ಮೊದಲಾದ ಅಪ್ಸರ ಸ್ತ್ರೀಯರು ನೂರು, ವಶಿಷ್ಠಾದಿ ಉತ್ತಮ ಗಣದಲ್ಲಿ ಶೇರಿದ ಋಷಿಗಳ ಹೊರತು ಉಳಿದ ಋಷಿಗಳು, ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಆಜಾನ ದೇವತೆಗಳೆನಿಸುವರೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಮೇಲಿನ ಅರ್ಥವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವದು. ಸುರಾಣಕ ಅಂದರೆ, ಸುರಾಣಕರೆಂದು ದೈತ್ಯ ಗುಂಪು ಒಂದು ಉಂಟೆಂದು “ ಸುರಾಣಕಾಂಸ್ತಮೋನೇತುಂತತ್ಯಾಚೇವಸಜಾನಕೀಂ

ಸುರಾಣಕರೆಂಬ ದೈತ್ಯ ಸಮೂಹವನ್ನು ತಮಸ್ಸಿಗೆ ಕಳುಹಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೀತೆಯನ್ನು ತ್ಯಾಗಮಾಡಿದಂತೆ ತೋರಿದರೆಂಬ ವಚನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಸುರಾಣಕರನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ಸುರಾಣಕ ಅಂದರೆ ದೇವತಾ ಸಮೂಹವೆಂದರ್ಥ. ಈ ದೇವತಾ ಸಮೂಹದವರು ಆಜಾನರಲ್ಲಿ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಅನಾಖ್ಯಾತ (ಅಪ್ರಸಿದ್ಧ) ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ತಂದೆ ಎನಿಸುವರು.

ಅನತಾರಿಕೆ.—ಉಳಿದ ಆಜಾನರ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನೂ, ಅವರ ಲಕ್ಷಣವನ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಪಾವಕರಗಿಂದಧಮರೆನಿಸುವ

ದೇವಕುಲಜಾನಾಖ್ಯ ಸುರಗಣ

ಕೋವಿದರು ನಾನಾಸುವಿದ್ಯದಿ ಸೋತ್ತಮರನಿತ್ಯಾ |

ಸೇವಿಪರು ಸದ್ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕ

ಸ್ವಾವರರಿಗುಪದೇಶಿಸುವರು ನಿ

ರಾವಲಂಃನ ವಿಮಲಗುಣಗಳ ಪ್ರತಿದಿವಸದಲ್ಲಿ ||೪೬||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ದೇವಕುಲ=ದೇವತಾ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ದೇವತೆಗಳೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗದ ಅನಾಖ್ಯಾತರೆಂಬವರು, ಪಾವಕರಗಿಂದ=ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಅಗ್ನಿಗಳಗಿಂತಲೂ, ಅಧಮರೆನಿಸುವ=ಅಧಮರೆನಿಸುವರು. ಇವರೆಲ್ಲರೂ, ನಾನಾಸುವಿದ್ಯದಿ=ನಾನಾ ವಿಧವಾದ ಉತ್ತಮ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ, ಕೋವಿದರು=ಜ್ಞಾನಿಗಳೆನಿಸುವರು. ನಿತ್ಯ=ನಿತ್ಯದಲ್ಲೂ, ಸೋತ್ತಮರ-ತಮಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮರನ್ನು ಸದ್ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕ ಸೇವಿಪರು. ನಿರಾವಲಂಬನ=ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಯಾರನ್ನೂ ಆಶ್ರಯಿಸದ ಜಗದೀಶ್ವರನ, ವಿಮಲಗುಣಗಳ=ನಿರ್ಮಲವಾದ ಗುಣಗಳನ್ನು, ಪ್ರತಿದಿವಸದಲ್ಲಿಯೂ, ಸ್ವಾವರರಿಗೆ-ತಮಗಿಂತಲೂ ಕಮ್ಮಿಯಾದವರಿಗೆ, ಉಪದೇಶಿಸುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಅಗ್ನಿಗಿಂತಲೂ ಅನಾಖ್ಯಾತರಾದ ಆಜಾನರರು ಅಧಮರೆನಿಸುವರು. ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಸಕಲ ವಿದ್ಯಾಸಾರಂಗತರಾಗಿ ತಮಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮರನ್ನು ಉತ್ತಮವಾದ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಸೇವೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಜಗದೀಶ್ವರನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ನಿರ್ಮಲವಾದ ಗುಣಗಳನ್ನು ತಮಗಿಂತಲೂ ಅಧಮರಾದ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಉಪದೇಶವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ ಕಾಲವನ್ನು ಕಳೆಯುವರು.

ವಿರೋಧ ಚಿಂತಿಸಬಾರದು. ಸುಕೇಂದರೆ ; ಬೃಹತ್ತಾರತಮ್ನ ವಾಕ್ಯ “ ಉಕ್ತ ಸಂಖ್ಯಾಧಿಕತೆ ದ್ವೀಪ್ತಿರೂಪಾಂತೇ ಪಿರೇಷತಃ || ತಂದಶಸಹಸ್ರಂಚ ನೈವ ತನ್ಮತ್ತವಾಚಕಂ || ಅವಿರೋಧಸ್ತತ್ಪ್ರಜ್ಞೆಯೋ ನಾನಾವಾಕ್ಯೇಷುವರ್ತತಃ” ೧೧, ೧೦೦, ೧೦೦೦ ಮೊದಲಾದ ಸಂಖ್ಯೆಗಳು ೧೦,೧೦೦ ಎಂದೆ ಅರ್ಥವಲ್ಲ. ೧೦ ಎಂದೋ, ೧೦೦ ಎಂದರೂ ಅನಂತ ಸಂಖ್ಯೆಯ ವಾಚಕವೆಂದು ಪ್ರಮಾಣವಿರುವುದರಿಂದ ಉಕ್ತವಾದ ಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ಅವಿರೋಧವಾಗಿ ಅನ್ವಯಿಸಿ ಅರ್ಥ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಎರಸ್ಪರ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರವಾಗುವುದು. ಹೀಗೆ ಅರ್ಥಮಾಡುವುದೆ ಸಾಧುಜನ ಸಮ್ಮತವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಅಪಕಾರಿಕೆ.—ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯರ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.—

ಇವರುಮುಕ್ತಿಗಿಯೋಗ್ಯರೆಂಬರು

ಶ್ರವಣಮನನಾದಿಗಳ ಪರಮೋ

ತ್ವನದಿ ಮಾಡತ ಕೇಳಿನಲಿಯುತ ಧರ್ಮಕಾಮಾರ್ಥ ||

ಶ್ರಿವಿಧಫಲಗಳಪೇಕ್ಷಿಸದೆ ಶ್ರೀ

ಪವನಮುಖ ದೇವಾಂತರಾತ್ಮಕ

ಪ್ರವರತಮ ಶಿಷ್ಟೇಷ್ವದಾಯಕನೆಂದುಸ್ಮರಿಸುವರು ||೫೧||

ಪದಾರ್ಥ : ಶ್ರವಣಮನನಾದಿಗಳು=ಪರಮಾತ್ಮನ ಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನು ಕೇಳುವುದು, ಕೇಳಿದುದನ್ನು ಸರ್ವದಾ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಚಿಂತಿಸುತ್ತಿರುವುದು ಇವೆರಡನ್ನು, ಪರಮೋತ್ಪನ್ನದಿ=ಪರಮಾನಂದದಿಂದ (ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಮದುವೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ ಸಂಭ್ರಮದಿಂದ ಅನಂದಪಡುವಂತೆ ಎಂದರ್ಥ) ಮಾಡತ, ಕೇಳಿ=ಶ್ರವಣಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ ಕೂಡಲೆ ಅನಂದದಿಂದ, ನಲಿಯುತ=ನರ್ತನೆ ಮಾಡುತ್ತ, ದಿವ್ಯ ಕಾಮ, ಅರ್ಥ, ಶ್ರಿವಿಧಫಲಗಳು=ಈ ಮೂರು ವಿಧವಾದ ಫಲಗಳನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸದೆ, ಶ್ರೀ=ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರು, ಪವನ=ವಾಯು ದೇವರು, ಮುಖ=ಇವರೇ ಮೊದಲಾದ ದೇವ=ದೇವತೆಗಳ, ಅಂತರಾತ್ಮಕ=ಅಂತರಾತ್ಮಮಿಯಾದ, ಪ್ರವರತಮ=ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳಕಿಂತಲೂ, ಶ್ರೇಷ್ಠತಮನಾದ ಅಥವಾ ಶ್ರೀ ಪವನಮುಖದೇವಾಂತರಾತ್ಮಕ ಪ್ರವರತಮ=ಶ್ರೀ ವಾಯುದೇವರು ಮೊದಲಾದ ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ, ಪ್ರವರತಮನೆಂದರೆ=ಶ್ರೇಷ್ಠತಮನಾದ, ಶಿಷ್ಟೇಷ್ವದಾಯಕ=

ಶಿಷ್ಯರಾದ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರ ಇಷ್ಟಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುವವನು ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ಎಂದು ಸ್ಮರಿಸುವವರು, ಇವರು=ಇಂತಹಾ ಲಕ್ಷಣಗಳುಳ್ಳವರೇ, ಮುಕ್ತಿಗೆ ಯೋಗ್ಯರೆಂಬರು=ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯರೆಂದು ಪುರಾಣ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿರುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಪರಮಾತ್ಮನ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಬಹು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಶ್ರವಣ ಮಾಡುತ್ತಾ, ಶ್ರವಣ ಮಾಡಿದುದನ್ನು ಮನನ ಮಾಡಿ, ಆನಂದದಿಂದ ಮೈಮರತು ಕುಣಿಯುತ್ತಾ, ಮನನಾದಿ ಎಂಬ ಆದಿ ಶಬ್ದದಿಂದ, ಕೀರ್ತನೆ, ಸ್ಮರಣೆ ಮೊದಲಾದ ಲ ವಿಧ ಭಕ್ತಿಯನ್ನೂ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. “ ಶ್ರವಣಂ, ಕೀರ್ತನಂ, ವಿಷ್ಣೋಃಸ್ತರಣಂ, ಪಾದಸೇವನಂ, ಅರ್ಚನಂ, ವಂದನಂ, ದಾಸ್ಯಂ, ಸಖ್ಯಂ, ಆತ್ಮನಿವೇದನಂ ” || ಎಂಬ ೯ ವಿಧ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಭಜಿಸುತ್ತಾ ಧರ್ಮ, ಅರ್ಥ, ಕಾಮಗಳೆಂಬ ಮೂರು ವಿಧ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಬೇಡದೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಬ್ರಹ್ಮ ಮೊದಲಾದ ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ, ಸಕಲ ದೇವತಾ ಶ್ರೇಷ್ಠತಮನಾದ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನು ಭಕ್ತರ ಇಷ್ಟಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುವನೆಂದು ಸರ್ವದಾ ಹರಿಯನ್ನು ಮರೆಯದೆ ಚಿಂತಿಸುವವರಾರೋ, ಅವರಿ ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯರೆಂದು ವಿಷ್ಣು ರಹಸ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಪುರಾಣಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯರ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು. ಅದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ದಾಸಾರ್ಯರು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಅವತಾರಿಕೆ.—ನಿತ್ಯ ಸಂಸಾರಿಗಳ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ನಿತ್ಯ ಸಂಸಾರಿಗಳುಗುಣದೋ

ಷಾತ್ಮಕರು ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದಿವಿಜರು

ಭೃತ್ಯರೆಂಬರು ರಾಜನೋಪಾದಿಯಲಿ ಹರಿಯೆಂಬ ||

ಕೃತ್ತಿವಾಸನುಬ್ರಹ್ಮಶ್ರೀನಿ

ಷ್ಣುತ್ವಯರು ಸಮದಾಃಖಸುಖವು

ತ್ವತ್ತಿಮೃತಿಭಯಪೇಳುವರು ಅವತಾರಗಳಿಗೆಸದಾ

||೫೨||

ಪದಾರ್ಥ.—ನಿತ್ಯ ಸಂಸಾರಿಗಳು=ರಾಜಸರಾದ ನಿತ್ಯ ಸಂಸಾರಿ ಜೀವಿಗಳು, ಗುಣಮೋಷಾತ್ಮಕರು=ಗುಣದೋಷ ಮಿಶ್ರವಾದ ಸ್ವಭಾವ ಉಳ್ಳವರು. ಇವರು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವ ಕ್ರಮವು ಹೇಗೆಂದರೆ :—ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ

ದಿವಿಜರು=ಬ್ರಹ್ಮ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳು, ಭೃತ್ಯರೆಂಬರು=ಪರಮಾತ್ಮನ ಪರಿವಾರ ದೇವತೆಗಳೆಂದು ಹೇಳುವರು, ಆದರೂ, ಹರಿಯು, ರಾಜನೋಪಾದಿಯಲಿ=ರಾಜನು ಹೇಗೆ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಯೋ ಹಾಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನೂ, ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಯು, ಎಂಬ=ಅನ್ನುವರು. ಕೃತ್ತಿವಾಸನು=ಚರ್ಮನೇ ವಸ್ತ್ರವಾಗುಳ್ಳ ರುದ್ರದೇವರೂ, ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುತ್ರಯರು=ಇವರು ಮೂವರೂ, ಸಮು=ಸಮಗು, ಅವತಾರಗಳಿಗೆ=ಪರಮಾತ್ಮನ ರಾಮ ಕೃಷ್ಣಾದಿ ಅವತಾರಗಳಿಗೆ, ಸದಾ=ಸರ್ವ ಕಾಲದಲ್ಲೂ, ದುಃಖ, ಸುಖ, ಉತ್ಪತ್ತಿ=ಹುಟ್ಟುವುದು, ಮೃತಿ=ನಾಶಹೊಂದುವುದು, ಭಯ ಇವುಗಳು ಉಂಟೆಂದು ಪೇಳುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಸಿತ್ಯ ಸಂಸಾರಿಗಳು ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಗುಣದೋಷ ಮಿಶ್ರವಾದ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವರು. ಇವರ ಉಪಾಸನೆಯ ಪ್ರಕಾರವು, “ತತ್ರ ಸಂಸೃತಿಬದ್ಧಾಸ್ತು ಗುಣದೋಷೋಭಯಾತ್ಮಕಾಃ || ತತ್ರೋಚ್ಚಾರಾಜವದ್ವಿಷ್ಣೋಃ ಸರ್ವಾಧಿಕೃತೃಸಂಘಾಃ || ಜಾಸಂತ್ಯಧಾಪಿ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿದೇವಾನಾಂ ಸರಿತ ರತಾಃ” ಸಿತ್ಯ ಸಂಸಾರಿಗಳೆಂಬವರು ಗುಣದೋಷಗಳೆಂಬ ಎರಡು ಮಿಶ್ರವಾದ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವರು. ಪರಮಾತ್ಮನು ಸಾಧಾರಣ ಒಬ್ಬ ರಾಜನಂತೆ ಪ್ರಜಾಧಿಪತಿ ಎಂದು ಮಾತ್ರ ತಿಳಿದಿರುವರು. ಅಂದರೆ ರಾಜನಿಗೆ ಮೇಲೆ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಹೇಗಿರುವನೋ ಹಾಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ ಪ್ರೇರಕರು ಇರಬಹುದು ಎಂದು ಸರ್ವಾಧಿಕೃತ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂಶಯಗ್ರಸ್ತರಾಗಿರುವರು. ಆದರೂ, ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನ ಪರಿವಾರರೆಂದು ತಿಳಿದಿರುವರು. ಎಂಬ ಸತ್ತತ್ವರತ್ನಮಾಲೆಯ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ರುದ್ರದೇವರು, ಶ್ರೀವಿಷ್ಣು ಇವರು ಮೂವರೂ ಸಮರು; ರಾಮಕೃಷ್ಣಾದಿ ಅವತಾರಗಳಲ್ಲಿ ಸುಖ, ದುಃಖ, ಉತ್ಪತ್ತಿ, ನಾಶ, ಭಯ ಮೊದಲಾದವುಗಳುಂಟೆಂದು ಭಾವಿಸುವರು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಇವರಿಗೆ ನಿತ್ಯ ಸಂಸಾರ ರೂಪವಾದ ಸಾಂತಾನಿಕ ಲೋಕ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುವದು, ಅಲ್ಲಿ ಸುಖ, ದುಃಖ ಮಿಶ್ರ ಫಲವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವರು.

ಅವತಾರಿಕೆ.—ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಅಧಮರ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ತಾರತಮ್ಯಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದೆ
ಸೂರಿಗಳನಿಂದಿಸುತ ನಿತ್ಯದಿ
ತೋರುತಿಪ್ಪರು ಸುಜನದೋಷಾದೆಯಲಿ ನರರೊಳಗೆ ||
ಕ್ರೂರಕರ್ಮಸಕ್ತರಾಗಿ ಶ
ರೀರಪೋಷಣೆಗೋಸುಗದಿ ಸಂ
ಚಾರಮಾಳ್ವರು ಅನ್ಯದೇವತೆ ನೀಚರಾಲಯದಿ ||೫೩||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ತಾರತಮ್ಯಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದೆ=ಇವರು ಉತ್ತಮರು, ಇವರು ನೀಚರೆಂಬ ತಾರತಮ್ಯಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದೆ, ಸೂರಿಗಳ=ಜ್ಞಾನಿಗಳನ್ನು ನಿತ್ಯದಿ, ನಂದಿಸುತ=ದೂಷಿಸುತ್ತ, ನರರೊಳಗೆ=ಮನುಷ್ಯರೊಳಗೆ, ಸುಜನರೋಪಾದೆಯಲಿ=ಬಹು ಯೋಗ್ಯರಾದ ಸಾಧುಜನರಂತೆ ತೋರುತಿಪ್ಪರು, ಕ್ರೂರಕರ್ಮಸಕ್ತರಾಗಿ=ಹೃದ್ರದೇವತೆ ಭಜನೆ ಮೊದಲಾದ ಕ್ಷಾರಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿ, ಶರೀರಪೋಷಣೆಗೋಸುಗದಿ=ತಮ್ಮ ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬಿಸಿಕೊಂಡು ದೇಹವನ್ನು ಪೋಷಣೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರವಾಗಿ, ಅನ್ಯದೇವತೆನೀಚರಾಲಯದಿ=ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ನೀಚರಾದ ಹೃದ್ರ ದೇವತೆಗಳ ಆಲಯಗಳಲ್ಲೂ, ಅಥವಾ ಅನ್ಯ ದೇವತೆಗಳ ಆಲಯವೂ, ದುಡ್ಡಿಗೆೋಸ್ಕರ ನೀಚ ಜನರ ಮನೆಗಳು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರಮಾಳ್ವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಮನುಷ್ಯಾಧಮರು, ತಾರತಮ್ಯ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದೆ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರನ್ನು ದೂಷಿಸುತ್ತಾ ನೋಡಿದ ಜನರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಬಹು ಜ್ಞಾನಿಗಳಂತೆಯೂ, ತಪಸ್ವಿಗಳಂತೆಯೂ, ತೋರಿಕೊಳ್ಳರು. ಅವರ ಕೆಲಸವೆಲ್ಲವೂ ಕ್ಷಾರಕರ್ಮವಾಗಿರುವುದು ಹೃದ್ರ ದೇವತೆಗಳ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ ಹೊಟ್ಟೆಗೋಸ್ಕರ ನೀಚ ಜನರ ಮನೆಮನೆ ಕಿರುಗುತ್ತಿರುವರು. “ಯಸ್ತಾನ್ ದ್ವೇಷಿಸ್ವಸಮಾಂದ್ವೇಷಿಸ್ವ ಯಸ್ತಾನಸು ಸಮಾಮನು” ಎಂಬ ಗೀತಾವಾಕ್ಯದಿಂದ ತಾರತಮ್ಯ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದೆ ಹರಿಭಕ್ತರ ದ್ವೇಷ ಮಾಡುವವರು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲೂ ದ್ವೇಷ ಮಾಡೇ ಮಾಡುವರು. ಅದರಿಂದ ಆಧೋಗತಿಯೇ ಪಾಪಿಯಾಗುವುದೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಅವತಾರಿಕೆ—ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ಮುಗಿಸುತ್ತಾ ಬೃಹತ್ತಾರತಮ್ಯವೆಂಬ ರತ್ನನಾಲಿಕೆಯನ್ನು ಹರಿವಾಯುಗಳಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ.

ದಶಪ್ರಮತಿಯ ಮತಾಬ್ಧಿಯೊಳು ಸುಮ-

ನಸರೆನಿಪ ರತ್ನಗಳನವಲೋ

ಕಿಸಿ ತೆಗೆದು ಪ್ರಾಕೃತ ಸುಭಾಷಾಂತತುಗಳ ರಚಿಸಿ ||

ಅಸುಪತಿ ಶ್ರೀರಮಣಗೆ ಸಮ-

ರ್ಪಿಸಿದೆ ಸಜ್ಜನರಿದನು ಸಂತೋ-

ಷಿಸಲಿ ದೋಷಗಳೆನಿಸದಲೆ ಕಾರುಣ್ಯದಲಿ ನಿತ್ಯ || ೫೪ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ—ದಶಪ್ರಮತಿಯ ಮತ=ಪೂರ್ಣಪ್ರಜ್ಞರೆಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಪಡೆದ ಶ್ರೀಮನ್ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ಮತವೆಂಬ, ಅಬ್ಧಿಯೊಳು=ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಸುಮನಸರೆನಿಸುವದೇವತೆಗಳೆಂಬ ರತ್ನಗಳನ್ನು, ಅವಲೋಕಿಸಿ=ಹುಡುಕಿ ತೆಗೆದು ಪ್ರಾಕೃತಸುಭಾಷಾಂತತುಗಳ=ಪ್ರಾಕೃತವೆನಿಸುವ ಉತ್ತಮವಾದ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆ ಎಂಬ ದಾರದಲ್ಲಿ ಪೋಣಿಸಿ, ರಚಿಸಿ=ವಾಲೆಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ, ಅಸುಪತಿ=ಪ್ರಾಣಪತಿಯಾದ, ಶ್ರೀರಮಣಗೆ=ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸಿದೆ; ಸಜ್ಜನರು, ದೋಷಗಳೆನಿಸದಲೆ, ಕಾರುಣ್ಯದಲಿ=ಇದರಲ್ಲಿ ಏನು ದೋಷಗಳಿದ್ದರೂ ಅವನ್ನು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತಾರದೆ ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ನೋಡಿ ಸಂತೋಷಿಸಲಿ.

ಅವತಾರಿಕೆ—ಈ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಧಾರಣೆಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಮುಗಿಸುತ್ತಾ ಎರಡು ಪದ್ಯಗಳಿಂದ ಸಂಕೋಚವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ನಿರುಪಮ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣು ಲಳುನಿಾ

ಸರಸಿಜೋದ್ಭವ ವಾಯು ವಾಣೀ

ಗರುಡ ಷಣ್ಮುಹಿಸಿಯರು ಪಾರ್ವತಿ ಶಕ್ತ ಸ್ಮರ ಪ್ರಾಣ ||

ಗುರುಬೃಹಸ್ಪತಿ ಪ್ರವಹ ಸೂರ್ಯನು

ವರುಣ ನಾರದ ವಹ್ನಿ ಸಪ್ತಂ-

ಗಿರರು ಮಿತ್ರ ಗಣೇಶ ಪೃಥು ಗಂಗಾ ಪ್ತಾಹಾ ಬುಧನು || ೫೫ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ—ನಿರುಪಮ=ಉಪಮಾನವಿಲ್ಲದವನಾದ (ಸಮರಹಿತನಾದ) ಶ್ರೀವಿಷ್ಣು, ಲಕ್ಷ್ಮೀ, ಸರಸಿಜೋದ್ಭವ=ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ವಾಯು, ವಾಣೀ=ಸರಸ್ವತೀ ಭಾರತಿಯರು, ಗರುಡ=ಗರುಡ ಶೇಷ ರುದ್ರರು, ಷಣ್ಮುಹಿಸಿಯರು=ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಹೆಂಡತಿಯರಾದ ಜಾಂಬವತೀ ಮೊದಲಾದ ೬ ಸ್ತ್ರೀಯರು,

ಪಾರ್ವತಿ=ಸೌಪರ್ಣೀ, ವಾರುಣೀ ಪಾರ್ವತೀ ಇವರು ಮೂವರು ಶಕ್ರ=
ದೇವೇಂದ್ರನು, ಸ್ಮರ=ಮನ್ಮಥನು, ಪ್ರಾಣ=ಅಹಂಕಾರಿಕ ಪ್ರಾಣನು, ಗುರು,
ಬೃಹಸ್ಪತಿ, ಪ್ರವಹ, ಸೂರ್ಯನು, ವರುಣ, ನಾರದ, ವಹ್ನಿ=ಅಗ್ನಿಯು,
ಸಪ್ತಾಂಗಿರರು=ಅಂಗಿರ, ವಶಿಷ್ಠ ಮೊದಲಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಮಕ್ಕಳು ಏಳು
ಜನರು, ಮಿತ್ರ=ಮಿತ್ರನೆಂಬ ಸೂರ್ಯನು, ಗಣೇಶ, ಪೃಥು=ಪೃಥು ಮೊದಲಾದ
ಜಕ್ರವರ್ತಿ ರಾಜರುಗಳು, ಗಂಗಾ, ಸ್ವಾಹಾ, ಬುಧನು.

ತರಣಿತನಯ ಶನೈಶ್ಚರನು ಪು.

ಷೈರನಜಾನಜ ಚಿರಪಿತರು ಗಂ.

ಧರುವರೀರ್ವರು ದೇವ ಮಾನುಷ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು ||

ನರರೊಳುತ್ತಮ ಮಧ್ಯಮಾಧಮ

ಕರೆಸುವರು ಮಧ್ಯೋತ್ತಮರು ಯಾ.

ರೆರೆಡು ಜನ ಕೈವಲ್ಯ ಮಾರ್ಗಸ್ಥರೆಂದಾ ನಮಿಪೆ || ೫೬ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ—ತರಣಿತನಯ=ಸೂರ್ಯನ ಮ ಗ ನಾ ದ, ಶನೈಶ್ಚರನು,
ಪುಷ್ಕರ, ಅಜಾನಜ=ಅಜಾನಜ ದೇವತೆಗಳು, ಚಿರಪಿತರು, ದೇವಮಾನುಷ
ಗಂಧರ್ವರೀರ್ವರು=ದೇವಗಂಧರ್ವರು, ಮನುಷ್ಯ ಗಂಧರ್ವರು, ಜಕ್ರವರ್ತಿ
ಗಳು, ನರರೊಳುತ್ತಮ=ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರು, ಮಧ್ಯಮರು, ಅಧಮರು,
ಕರೆಸುವರು=ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ತ್ರಿವಿಧ ಜೀವರು, ಇವರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯ
ಗಂಧರ್ವರು, ಮನುಷ್ಯ ಜಕ್ರವರ್ತಿಗಳು, ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರು, ಮನುಷ್ಯ
ಮಧ್ಯಮರು, ಹೀಗೆ ಈರೆರೆಡು ಜನ=ಈ ೪ ಪ್ರಕಾರವುಳ್ಳ ಮನುಷ್ಯ ಸಂಬಂಧ
ದ ವ ರು ಕೈ ವ ಲ್ಯ ಮಾರ್ಗಸ್ಥರೆಂದು=ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯರೆಂದು, ಆ ನಮಿಪೆ=
ಇವೆರೊಳಿಗೂ ನಮಸ್ಕಾರಮಾಡುವೆನು ಎಂದು ದಾಸಾರ್ಯರು ಸಂಧಿಯ
ಅವಸಾನದಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ತರಿಸುವರು. ಇದರಂತೆಯೇ ಬೃಹತ್ತಾರತಮ್ಯ ಗ್ರಂಥ
ಕಾರರೂ ನಮಸ್ಕಾರಮಾಡಿರುವರು. ಅದೆಂತೆನೆ=“ವಿಷ್ಣುಃ ಶ್ರೀಬ್ರಹ್ಮವಾಣೀ-
ಶೋನಿಲೋಮೇಂದ್ರಸ್ಮರೋ ಗುರುಃ||ಪ್ರವಹಸ್ಸೂರ್ಯವರುಣೌ ನಾರದೋಽ
ಗ್ನಿರ್ವಸಿಷ್ಠಕಃ || ಮಿತ್ರವಿಘ್ನೇಶ್ವರೌ ಚೈವ ಪೃಥುಗಂಗಾ ಜ ಕೇಜನ ||
ಸ್ವಾಹಾ ಬುಧೋಷಾಶನಯಃ ಪುಷ್ಕರಾಜಾನದೇವತಾಃ || ಪಿತರೋ ದೇವ-
ಮನುಜಗಂಧರ್ವಾಶ್ಚಕ್ರವರ್ತಿನಃ | ಮ ನು ಷ್ಠೋ ತ್ತ ಮ ಪ ಯ ಂ ತಾಃ
ಪ್ರಿಯಂತಾಂ ಗುರುವೋ ಮಮ ||” ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು, ಅದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯ
ವನ್ನೇ ದಾಸಾರ್ಯರು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ಅನತಾರಿಕೆ—ಫಲಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿ, ಸಂಧಿಯನ್ನು ಮುಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಸಾರಭಕ್ತಿ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಬೃಹ-

ತ್ತಾರತಮ್ಯವನರಿತು ಪಠಿಸುವ

ಸೂರಿಗಳಿಗನುದಿನದ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳ ಪೂರೈಸಿ |

ಕಾರುಣಿಕ ಮರುತಾಂತರಾತ್ಮಕ

ಮಾರಮಣ ಜಗನ್ನಾಥನಿತ್ಯಲ

ತೋರಿಕೊಂಬನು ಹೃತ್ಯಮಲದೊಳುಯೋಗ್ಯತೆಗಳರಿತು

|| ೫೭ ||

ಪದಾರ್ಥ—ಸಾರಭಕ್ತಿ ಜ್ಞಾನದಿಂದ=ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ದೃಢತರವಾದ ಭಕ್ತಿಯಿಂದಲೂ, ಹರಿ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂಬ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೂ ಬೃಹತ್ತಾರ ತಮ್ಯವೆಂಬ ಈ ಸಂಧಿಯ ಸಾರವನ್ನರಿತು, ಪಠಿಸುವ ಸೂರಿಗಳಿಗೆ=ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಅನುದಿನದಿ=ಪ್ರತಿದಿನಪದಲ್ಲೂ, ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳ ಪೂರೈಸಿ, ಕಾರುಣಿಕ=ಮಹಾ ಕರುಣಾಳುವಾದ, ಮರುತಾಂತರಾತ್ಮಕ=ಭಾರತೀರಮಣ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣಾಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ, ಮಾರಮಣ=ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥ ನಿತ್ಯಲನು. ಯೋಗ್ಯತೆಗಳನರಿತು=ಅನರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ, ಹೃತ್ಯಮಲದೊಳಗೆ=ಹೃದಯಕಮಲ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ, ತೋರಿಕೊಂಬನು=ಅಪರೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ರೂಪವನ್ನು ತೋರಿಸುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಶ್ರೀನಿಷ್ಠ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ಅರಂಭಮಾಡಿ, ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರವರಿಗೂ ಹೇಳಿರುವ ಬೃಹತ್ತಾರತಮ್ಯವೆಂಬ ಈ ಸಂಧಿಯ ಸಾರವನ್ನು ತಿಳಿದು ಭಕ್ತಿ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಶ್ರವಣಪಠನ ಮಾಡುವವರಿಗೆ ಶ್ರೀ ಭಾರತೀರಮಣ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಾಂತರ್ಗತ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ಜಗನ್ನಾಥ ನಿತ್ಯಲನು ಸುಪ್ರೀತನಾಗಿ ಅವರ ಧರ್ಮ, ಕಾನಾದಿ ಏನಿಧ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸಿ ಅನರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ತೋರಿ ಕೊಳ್ಳುವನು, ಅಂದರೆ ಅಪರೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕಾಣುವರೆಂದರ್ಥ.

ಇಂತೀ ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬೃಹತ್ತಾರತಮ್ಯವೆಂಬ ೨೧ನೆಯ ಸಂಧಿಯು ಸಮಾಪ್ತವಾದುದು.

|| ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ||

ತುಳುನಾಡ್ ಭಾಸಖಾನ್ ಉಡುಪಿ.

ಭಕ್ತಾ ಪರಾಧಸಹಿಷ್ಣು ಸಂಧಿ.

ಸಂಧಿ ೨೨.

ಈ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ಭಕ್ತರು ಅಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ಹೀನ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ ಸಹ ಅವುಗಳನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ಪುಣ್ಯಫಲವನ್ನೇ ಕೊಡುವನೆಂದು ಸದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಮೊದಲನೆಯ ಪದ್ಯದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪರಮ ದಯಾಸಮುದ್ರ ನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಶ್ರೀಲಕುಮಿವಲ್ಲಭಗೆ ಸಮಕರು
 ಣಾಳುಗಳನಾಕಾಣೆನೆಲ್ಲಿ ಕು
 ಚೇಲನವಲಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಕೊಟ್ಟನು ಸಕಲಸಂಪದನಾ ||
 ಕೇಳಿದಾಕ್ಷಣ ವಸ್ತ್ರಗಳ ಪಾಂ
 ಚಾಲಿಗಿತ್ತನು ದೈತ್ಯನುದರವ
 ಶೀಳಿಸಂತೈಸಿದನು ಪ್ರಹ್ಲಾದನ ಕೃಪಾಸಾಂದ್ರ ||೧||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ—ಶ್ರೀಲಕುಮಿವಲ್ಲಭಗೆ=ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ, ಸಮ=ಸಮರಾದ, ಕರುಣಾಳುಗಳ, ಎಲ್ಲಿ=ಯಾವ ಲೋಕದಲ್ಲೂ ನಾ=ನಾನು, ಕಾಣೆ=ಕಾಣೆನು, ಕುಚೇಲನ=ಸುಧಾಮನೆಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಅವಲಿಗೆ=ಅವಲಕ್ಕಿಗೆ, ಮೆಚ್ಚಿ, ಸಕಲ ಸಂಪದನ ಕೊಟ್ಟನು. ಕೇಳಿದಾಕ್ಷಣ=, ದ್ರಾಪದಿಯ ಅರ್ತಧ್ವನಿಯನ್ನು ಕೇಳಿದ ತಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ, ಪಾಂಚಾಲಿಗೆ=ದ್ರೌಪದಿ ದೇವಿಯರಿಗೆ, ವಸ್ತ್ರಗಳ=ಅಪರಿಮಿತವಾದ ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಇತ್ತನು ; ದೈತ್ಯನ=ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪನನ್ನು ಶೀಳಿ, ಕೃಪಾಸಾಂದ್ರ=ಕರುಣಾಳುವಾದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು, ಪ್ರಹ್ಲಾದನ, ಸಂತೈಸಿದನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಕರುಣಾಸಮುದ್ರನೆಂದರೆ ಶೀಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನೊಬ್ಬನಲ್ಲದೆ, ಅವನಿಗೆ ಸಮರಾದವರು ಮತ್ತಾರು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲೇ ಇಲ್ಲವು. ಅಂತಹಾ ಕಾರುಣ್ಯವನ್ನು ಯಾರಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿರುವನೆಂದರೆ, ಕುಚೇಲನೆಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ತಂದಿದ್ದ ೪ ಮುಷ್ಟಿ ಅವಲಕ್ಕಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮುಷ್ಟಿ ಅವಲಕ್ಕಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅವನಿಗೆ ಐಹಿಕದಲ್ಲಿ ಮಹದೈಶ್ವರ್ಯವನ್ನೂ ಪರಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟನು. ದ್ರೌಪದಿಯು ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ದುಃಶಾಸನನು ತನ್ನ ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಸುಲಿಯುತ್ತಿರುವಾಗ, “ ಹಾ ಕೃಷ್ಣಾ ದ್ವಾರಕಾವಾರ್ಸಿ ” ಎಂದು ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದ ಕೂಡಲೆ, ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಅಕ್ಷಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದನು. ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪನು ತನ್ನ ಮಗನಾದ ಪ್ರಹ್ಲಾದನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧನಾಗಲು, ಪರಮಾತ್ಮನು ನರಸಿಂಹಾವತಾರ ಮಾಡಿ ಹಿರಣ್ಯನನ್ನು ಶೀಳಿ ಪ್ರಹ್ಲಾದನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದನು. ಅದುದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಕೃಪಾಸಾಂದ್ರನೆಂದರು.

ಅವತಾರಿಕೆ.—ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಭಜಿಸಿ ಅವನ ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಾದರೆ ಇಹಪರಂಗಳಲ್ಲಿ ಸುಖ ಉಂಟು. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಎಂದಿಗೂ ಸುಖವಿಲ್ಲವೆಂದು ಅನುಭವವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ದೇವಶರ್ಮಾಹ್ವಯಕುಟುಂಬಕೆ
ಜೀವನೋಪಾಯವನು ಕಾಣದೆ
ದೇವದೇವಶರಣ್ಯ ರಕ್ಷಿಸುರಕ್ಷಿಸೆನೆ ಕೇಳಿ ||
ತಾನೊಲಿದುಪಾಲಿಸಿದ ಸೌಖ್ಯಕ್ಕೆ
ಪಾವಲೋಕನದಿಂದೆ ಈತನ

ಸೇವಿಸದೆ ಸೌಖ್ಯಗಳ ಬಯಸುವರಲ್ಲಮಾನವರು ||೨||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ದೇವಶರ್ಮಾಹ್ವಯ=ದೇವಶರ್ಮನೆಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು, ಕುಟುಂಬಕೆ=ತನ್ನ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ, ಜೀವನೋಪಾಯವನು ಕಾಣದೆ, ದೇವದೇವ ! ಶರಣ್ಯ ! ರಕ್ಷಿಸು ! ರಕ್ಷಿಸು ಎನೆ, ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಲು ಕೇಳಿ=ಶ್ರೀ ಶ್ರೀನಿವಾಸನು ಕೇಳಿ, ತಾನೊಲಿದು ಕೃಪಾವಲೋಕನದಿಂದ, ಕರುಣಾದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ, ಸೌಖ್ಯಪಾಲಿಸಿದ ಐಶ್ವರ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಸೌಖ್ಯವನ್ನಿತ್ತನು. ಅಲ್ಲಮಾನವರು, ಈತನ=ಈ ಶ್ರೀನಿವಾಸನನ್ನು ಸೇವಿಸದೆ ಸೌಖ್ಯಗಳ ಬಯಸುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ದೇವಶರ್ಮನೆಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ತನ್ನ ಹೆಂಡರು ಮಕ್ಕಳು ಮೊದಲಾದವರನ್ನು ಪೋಷಿಸಲು ಮಾರ್ಗವಿಲ್ಲದೆ ದಾರಿದ್ರ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಕಷ್ಟಪಡುತ್ತಾ ಶ್ರೀನಿವಾಸ ದೇವರನ್ನು ಕುರಿತು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಲು ಶ್ರೀನಿವಾಸನು ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ ವರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಆದಿತ್ಯಪುರಾಣ ವೇಂಕಟೇಶ ಮಹಾತ್ಮ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು. ವರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟ ಪ್ರಕಾರ ಆದಿತ್ಯ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ “ ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಉವಾಚ || ಪ್ರೀತೋಹಂತೇ ದ್ವಿಜಶ್ರೇಷ್ಠ ಮದುಪಾಸನಕರ್ಮಣಾ || ಮಹದೈಶ್ವರ್ಯ ಸಂಸಿದ್ಧಿ ಕಾರಣಂ ಸ್ತೋತ್ರ ಮುತ್ತಮಂ || ಕೃತವಾಸಸಿಯನ್ಮಾತ್ಸಂ ಮಾಭೈಷ್ವಾತ್ರ ಪರತ್ರಹಿ || ವಿಪನ್ನಾಶಃ ಸಂಪದಾಪ್ತಿರ್ಭೂಯಾತ್ತೇ ಮದನುಗ್ರಹಾತ್ || ಮಮಭಕ್ತ ಸ್ಯತೇಗೇಹೇ ಸ್ವರ್ಣವೃಷ್ಟಿರ್ದಿನೇದಿನೇ || ” ಶ್ರೀನಿವಾಸನು ದೇವಶರ್ಮನನ್ನು ನೋಡಿ ಹೇಳಿದುದೇನೆಂದರೆ:—ಎಲೈ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಶ್ರೇಷ್ಠ ! ನೀನು ಮಾಡಿದ ನನ್ನ ಉಪಾಸನೆ ರೂಪವಾದ ಸ್ತೋತ್ರದಿಂದ ನಾನು ಸಂತುಷ್ಟನಾದೆನು. ಮಹದೈಶ್ವರ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಉತ್ತಮವಾದ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ನೀನು ಮಾಡಿರುವೆ ; ಆದುದರಿಂದ ನೀನು ಇಹದಲ್ಲೂ ಪರದಲ್ಲೂ ಸಹ ಬಯ ಪಡಬೇಕಾದುದು ಇಲ್ಲ. ನನ್ನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ನಿನ್ನ ವಿಪತ್ತು ಪರಿಹಾರವಾಗುವುದು. ಮಹದೈಶ್ವರ್ಯವೂ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುವುದು. ನನ್ನ ಭಕ್ತನಾದ ನಿನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ದಿವಸದಲ್ಲೂ ಭಂಗಾರದ ಮಳೆ ಗರೆಯುವುದು ಎಂದು ವರವನ್ನಿತ್ತನು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. “ ಸುಖಮಿಚ್ಛಂತಯೇ ಮೂಢಾಃ ನೇಚ್ಛಂತಿ ಸುಖಕಾರಣಂ ” ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಂತೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸುಖ ಮಾತ್ರ ಬೇಕು. ಏನು ಮಾಡಿದರೆ ಸುಖ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುವುದೋ ಅದರ ಕಾರಣ ಮಾತ್ರ ಯಾರಿಗೂ ಬೇಡ ; ಅಲ್ಪ ಮನುಷ್ಯರಾದವರು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸೇವಿಸದೇ ಸುಖವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಬೇಡುವರು. ಅದು ಎಂದಿಗೂ ಲಭ್ಯವಾಗದೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ

ಅವತಾರಿಕೆ.—ಭಕ್ತಜನರ ದೋಷಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷೀಕರಿಸದೆ ಅವರನ್ನು ದ್ಧರಿಸುವನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಶ್ರೀನಿವಾಸನಪೋಲ್ವ ಕರುಣೆಗ್ಗ
 ಳಿನಳಿನಜಾಂಡದೊಳುಕಾಣೆ ಪ್ರ
 ವೀಣರಾದವರರಸಿನೋಳ್ವುದು ಶ್ರುತಿಪುರಾಣದೊಳು ||
 ದ್ರೋಣಭೀಷ್ಮ ಕೃಪಾದಿಗಳುಕುರು
 ಸೇನೆಯೊಳಗಿರಲವರವಗುಣಗ

ಳೀನುನೋಡದೆಪಾಲಿಸಿದಪರಮಾತ್ಮ ಪರಗತಿಯು ||೩||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಶ್ರೀನಿವಾಸನಪೋಲ್ವ=ಶ್ರೀನಿವಾಸದೇವರಿಗೆ ಸಮಾನ
 ರೆಂದು ಹೋಲಿಸಲು ಯೋಗ್ಯರಾದ, ಕರುಣೆಗಳ=ಕರುಣಾಳುಗಳನ್ನು, ಈನ
 ಳಿನಜಾಂಡದೊಳು=ಈ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದೊಳಗೆ, ಕಾಣೆ=ನಾಕಾಣೆನು, ಪ್ರವೀಣ
 ರಾದವರು=ಜ್ಞಾನಿಗಳಾದವರು, ಶ್ರುತಿಪುರಾಣದೊಳು, ಅರಶಿನೋಳ್ವುದು=
 ಹುಡುಕಿ ನೋಡಬಹುದು. ದ್ರೋಣ ಭೀಷ್ಮ ಕೃಪಾದಿಗಳು, ಕುರುಸೇನೆ
 ಯೊಳಗಿರಲು, ಅವರ ಅವಗುಣಗಳನ್ನು, ನೋಡದೆ=ಲಕ್ಷ್ಯಕರಿಸದೆ, ಪರ
 ಮಾತ್ಮ=ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಪರಗತಿಯು=ಪರಲೋಕದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮಗತಿ
 ಯನ್ನು ಪಾಲಿಸಿದ=ಕೊಟ್ಟನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಶ್ರೀ ಶ್ರೀನಿವಾಸನಂತೆ ಕರುಣಾಸಮುದ್ರರು ಈ
 ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದೊಳಗೆ ಎಲ್ಲಿ ಹುಡುಕಿದರೂ ನನಗೆ ದೊರಕರು. ಜ್ಞಾನಿಗ
 ಳಾದವರು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಧರೆ ಶ್ರುತಿಗಳನ್ನೂ ಪುರಾಣಗ
 ಳನ್ನೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪರಿಶೀಲನೆ ಮಾಡಿ ನೋಡಬಹುದು. ದ್ರೋಣಾಚಾರ್ಯರು
 ಭೀಷ್ಮಾಚಾರ್ಯರು, ಕೃಪಾಚಾರ್ಯರು ಮೊದಲಾದವರು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಗೆ
 ವಿರೋಧಪಕ್ಷೀಯರಾದ ಕೌರವ ಸೈನ್ಯದೊಳಗೆ ಸೇರಿ ಪಾಂಡವರ ಸಂಗಡ
 ಯುದ್ಧವನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಹಾಗಿದ್ದರೂ ಅವರ ಅವಗುಣಗಳನ್ನೆಣಿಸದೆ
 ಅವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಉತ್ತಮ ಗತಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವನು.

ಅನತಾರಿಕೆ.—ಮತ್ತೇನು ಮಾಡಿದನೆಂದರೆ :—

ಚಂಡವಿಕ್ರಮ ಚಕ್ರಶಂಖವ
 ತೋಂಡಮಾನನೈ ಪಾಲಗಿತ್ತನು
 ಭಾಂಡಕಾರಕ ಭೀಮನವ್ಯವಾಭರಣಗಳಿಗೊಲಿದ ||
 ಮಂಡೆಯೊಡದಾಕಾಶರಾಯನ
 ಹೆಂಡತಿಯನುಡಿಕೇಳಿ ಮಗಳಿಗೆ
 ಗಂಡನೆನಿಸಿದ ಗಹನಮಹಿಮ ಗದಾಬ್ಜಧರಪಾಣಿ ||೪||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಚಂಡವಿಕ್ರಮ-ಪ್ರಚಂಡವಾದ ಪರಾಕ್ರಮವುಳ್ಳ ಶ್ರೀ ಶ್ರೀನಿವಾಸನು, ಚಕ್ರಶಂಖವ-ಚಕ್ರವನ್ನೂ ಶಂಖವನ್ನೂ, ತೋಂಡಮಾನ ನೃಪಾಲಗೆ=ತೋಂಡಮಾನ ರಾಜನಿಗೆ, ಇತ್ತನು=ಕೊಟ್ಟನು. ಭಾಂಡಕಾರಕ ಭೀಮನ=ಭೀಮನೆಂಬ ಕುಂಬಾರನ, ವೃದಾಭರಣಗಳಿಗೆ, ಒಲಿದ-ಮಣ್ಣಿನ ಅಂರಣಗಳಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿದ, ಗಹನಮಹಿಮ-ತಿಳಿಯಲಶಕ್ಯವಾದ ಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳ, ಗದಾಬ್ಜಧರಪಾಣಿ=ಗದಾಪದ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿರುವ, ಮಂಡೆಯೊಡದ=ಒಡೆಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟ ಮಂಡೆಯುಳ್ಳ ಶ್ರೀ ಶ್ರೀನಿವಾಸನು. ಹೆಂಡತಿಯ=ರಾಮಾವತಾರದಲ್ಲಿ ತನಗೆ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಸೀತಾದೇವಿಯ ನುಡಿಕೇಳಿ, ಆಕಾಶರಾಜನ ಮಗಳಿಗೆ, ಗಂಡನೆನಿಸಿದ-ಪತಿ ಎನಿಸಿದನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ತೋಂಡಮಾನರಾಜನ ಭಕ್ತಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ ತನ್ನ ಶಂಖ ಚಕ್ರವನ್ನು ಅವನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟನು. ಗದಾಪದ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ತಾನು ಧರಿಸಿರುವನು. ಭೀಮನೆಂಬ ಕುಂಬಾರನ ಭಕ್ತಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಅವನು ಸಮರ್ಪಿಸಿದ ಮಣ್ಣಿನ ತುಳಸಿ ದಳಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದನು. ಚೋಳರಾಜನ ದನಗಳನ್ನು ಕಾಂಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರುವ ಗೋಪಾಲನು, ಗೋರೂಪಿಯಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಶ್ರೀನಿವಾಸನಿಗೆ ಪೈರಾಭಿಷೇಕ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಸಹಿಸದೆ ಗೊಡ್ಡಿಯಿಂದ ಗೋವನ್ನು ಹೊಡೆಯಲು, ಗೋರಕ್ಷಣೆಗೋಸ್ಕರ ತನ್ನ ತಲೆಯನ್ನು ಒಡೆದು ಕೊಂಡನು ರಾಮಾವತಾರದಲ್ಲಿ ಸೀತೆಗೆ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ವೇದವತಿ ಎಂಬಾಕೆಯು ಸೀತೆಯ ರೂಪದಿಂದ ಒಂದು ವರ್ಷ ರಾವಣನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕಷ್ಟಪಟ್ಟುದಾದರಿಂದ ಈ ವೇದವತಿಯನ್ನು ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಸೀತೆಯು ಬೇಡಲು, ಈ ಅವತಾರದಲ್ಲಿ ನಾನು ಏಕ ಪತ್ನಿಯ ವ್ರತವನ್ನು ಧರಿಸಿರುವೆನು, ಕೃಷ್ಣಾವತಾರದಲ್ಲಿ ಈಕೆಯನ್ನು ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವೆನೆಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದನು. ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಸೀತಾದೇವಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಸತ್ಯ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಆಕಾಶರಾಜನ ಮಗಳನ್ನು ಮದುವೆಯಾದನು. ಆಕಾಶರಾಜನ ಮಗಳಾದ ಪದ್ಮಾವತಿಯೇ ವೇದವತಿ ಎಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಈ ಕಥೆ ಎಲ್ಲವೂ ಭವಿಷ್ಯೋತ್ತರ ಪುರಾಣ ವೇಂಕಟೇಶವ ಹಾತ್ಮಿಯಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಅಲ್ಲಿನ ಕಥೆಯನ್ನು ದಾಸಾರ್ಯರು ಸಂಕೋಚದಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿರುವರು.

ಅನತಾರಿಕೆ.—ಶ್ರೀಹರಿಯ ಕಾರುಣ್ಯವನ್ನೇ ಮತ್ತೂ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ

ಗೌತಮನನಿಜಪತ್ನಿಯನುಪುರು

ಹೂತನೈದಿರಿಕಾಯ್ದು ವೃತ್ರನ

ಘಾತಿಸಿದಪಾಪವನು ನಾಲ್ಕು ವಿಭಾಗಮಾಡಿದನು ||

ಶಾತಕುಂಭಾತ್ಮಕ ಕಿರೀಟವ

ಕೈತವದಿ ಕದ್ದೊಯ್ದ ಯಿಂದ್ರಾ

ರಾತಿಬಾಗಿಲಕಾಯ್ದ ಭಕ್ತತ್ವೇನ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ

||೫||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಗೌತಮನ ನಿಜಪತ್ನಿಯನು = ಗೌತಮರ ಹೆಂಡತಿ ಯಾದ ಅಹಲೈಯನ್ನು, ಪುರುಹೂತನು-ದೇವೇಂದ್ರನು, ಯೈದಿರ=ಪರಿಗ್ರಹಿಸಿ ಇರಲು, ಕಾಯ್ದು=ಆ ಪಾಪದ ದೆಶೆಯಿಂದ ಇಂದ್ರನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿ ವೃತ್ರನ-ವೃತ್ರಾಸುರನನ್ನು, ಘಾತಿಸಿದ=ಕೊಂದ ಪಾಪವನ್ನು, ನಾಲ್ಕು ವಿಭಾಗ ಮಾಡಿದನು=ಭೂಮಿ, ವೃಕ್ಷ, ಉದಕ, ಸ್ತ್ರೀಯರು ಈ ೪ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ವಿಭಾಗಿಸಿ ಇಟ್ಟು ಇಂದ್ರನನ್ನು ಪಾಪರಹಿತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದನು. ಶಾತಕುಂಭಾತ್ಮಕ-ಭಂಗಾರಮಯವಾದ, ಕಿರೀಟವ=ಶ್ವೇತದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣದೇವರು ಧರಿಸಿದ್ದ ಕಿರೀಟವನ್ನು, ಕೈತವದಿ=ಕಳ್ಳತನದಿಂದ, ಕದ್ದೊಯ್ದ=ಅಪಹರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋದ, ಇಂದ್ರಾರಾತಿ=ಇಂದ್ರನ ಶತ್ರುವಾದ ಬಲಿಚಕ್ರವರ್ತಿಯನ್ನು, ಭಕ್ತತ್ವೇನ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ=ಅವನನ್ನು ಭಕ್ತನೆಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸಿ, ಬಾಗಿಲಕಾಯ್ದ=ಅವನ ಮನೆಯ ದ್ವಾರಪಾಲಕನಾದನು.

ತಾಪ್ತಿರ್ಯ —ದೇವೇಂದ್ರನು ಗೌತಮರ ಪತ್ನಿಯಾದ ಅಹಲೈಯನ್ನು ಗೌತಮರ ವೇಷದಿಂದ ವಂಚಿಸಿ ಆಕೆಯನ್ನು ಪರಿಗ್ರಹಿಸಿದ ದೊಡ್ಡಪಾಪದಿಂದ ಇಂದ್ರನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದನು. ಮತ್ತೂ ದೇವೇಂದ್ರನು ವೃತ್ರಾಸುರನನ್ನು ಕೊಂದು ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯೆಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವಾಗ “ ಭೂಮ್ಯಂಬುದ್ರಮಯೋಷಿದ್ಭ್ಯಃ ಚತುರ್ಥಾವ್ಯಭಜದ್ಧರಿಃ ” ಎಂಬ ಭಾಗವತ ವಾಕ್ಯಾನುಸಾರ. ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯೆಯನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಭಾಗ ಮಾಡಿ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು, ಉದಕದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು, ವೃಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು, ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ಇಟ್ಟು ಇಂದ್ರನನ್ನು ಪಾಪ ಮುಕ್ತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದನು. ಈ ನಾಲ್ಕು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯೆ

ಯು ೪ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ತೋರುವುದು. ಅದು ಹೇಗೆಂದರೆ :—“ಈರಣಂ
 ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯಾಯ ರೂಪಂ ಭೂಮೌಪ್ರದೃಶ್ಯತೆ” ಸೌಳುಮಣ್ಣು ರೂಪವಾಗಿ
 ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯೆಯು ತೋರುವುದು. ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಾಗ
 ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯೆ ಇರುವುದು. “ತಾಸು ಬುದ್ಬದಫೇನಾಭ್ಯಾಂ ದೃಷ್ಟಂತದ್ಧರಿ
 ಕಿಲ್ಪಿಷಂ” ನೀರಿನಲ್ಲಿ ನೊರೆಗಳು, (ಬುರುಗು) ಎಳುವುದು, ಈ ರೂಪದಿಂದ
 ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯೆಯ ಭಾಗವು ಕಾಣುವುದು. ವೃಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಾಗ ಬ್ರಹ್ಮ
 ಹತ್ಯೆ ಇರುವುದು. “ತೇಷಾಂನಿರ್ಯಾಸರೂಪೇಣ ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯಾ ಪ್ರದೃ
 ಶ್ಯತೆ” ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಗೋಂದು (ಬಂಕೆ) ರೂಪವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯೆಯು ಕಾ
 ಣುವುದು. ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಾಗ ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯೆಯು ಕಾಣುವುದು
 “ರಜೋರೂಪೇಣ ತಃಸ್ತಂದೋ ಮಾಸಮಾಸ ಪ್ರದೃಶ್ಯತೆ” ತಿಂಗಳಿಗೊ
 ಮ್ಮೆ ರಜಸ್ವಲೆಯ ರೂಪವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯೆಯು ತೋರುವುದು ಎಂದ
 ಭಾಗವತ ಷಷ್ಠ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ ವಿವರ ಮಾಡಿರುವರು. ಇಂದ್ರ ಶತ್ರುವಾದ
 ಬಲಿಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ಪರಮಾತ್ಮನ ಕಿರೀಟವನ್ನು ಕಳ್ಳತನದಿಂದ ಅಪಹರಿಸಿ
 ದನು. ಇದು ಎಲ್ಲಿಯ ಕಥೆ ಎಂದರೆ ; ಭಾಗವತ ದಶಮಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾ
 ರವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಮಹಾಭಾರತ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ ಸಂಕೋಚ
 ವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಅದೆಂತೆನೆ :—ಮಹಾಭಾರತ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯ
 ೧೬ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ “ತದಾದುಗ್ಧಾಬ್ಧಿ ಸಂಸೃತಿಘ್ನಃ ಸುರಾದ್ಯೈಃ
 ಪೂಜಾ ಆಪ್ತಂ ಸ್ಥಾನಮೇಷಾಂಚ ಯೋಗ್ಯಂ || ಮುಕ್ತಸ್ಯಾನಾದಾಪ ನಾ
 ರಾಯಣೋಜೋ ಬಲಿಶ್ಚಾಗಾತ್ರ ಸಂದ್ರಷ್ಟಮಿಾಶಂ ||೪|| ತತ್ರಾಸುರಾ
 ನೇಶಮಮುಷ್ಯನಿಷ್ಠಃ ಸಂದರ್ಶಯಾಃ ಸುಪ್ತಿಹೇನೋಪಿ ನಿತ್ಯಂ || ಸಂಸು
 ಪ್ರವಚ್ಛಿತ್ಯ ಉದಾರಕರ್ಮಾಸಂಜ್ಞಾಯೈ ದೇವಾನಾಂ ಮುಖಮಿಾಹ್ವಾ ಪ್ರ
 ಮೇಯಃ ||೫|| ದೇವಾಶ್ಚ ತದ್ಭಾವಪಿದೋಖಿಕಾಶ್ಚ ನಿಮಾಲಿತಾಕ್ಷಾಃ ಶಯ
 ನೇಷುಃ ಶ್ರೀರೆ || ತದಾ ಬಲಿಸ್ತಸ್ಯ ವಿಷ್ಣೋಃ ಕಿರೀಟಮಾದಾಯಗಾಜ್ಜಹ
 ಸುಸ್ಸರ್ವದೇವಾಃ ||೬|| ನಾರಾಯಣೇಸರ್ವ ವೇದೈಃ ಸಮೇತೇ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಭಿ
 ಹಾರ್ಸಮಾನೇಸುಪರ್ಣಃ || ಗತ್ವಾಸಾಕಾಲಂಯುಧಿ ಜಿತ್ವಾಬಲಿಂ ಚ ಕಿರೀಟ
 ಮಾದಾಯಾಭ್ಯಯಾದ್ಯತ್ರಕೃಷ್ಣಃ || ೭ || ” ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಜರಾಸಂಧ
 ನೊಂದಿಗೆ ೧೭ ಸಲ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಮಾಡಿ ಜಯಿಸಿ ೧೮ನೆಯ ಸಲ ಅವನಿಗೆ
 ಜಯವನ್ನು ಕೊಡಿಸುವ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬಲಾ

ಧೈರಾದ ಶತ್ರುಗಳು ಹೆಚ್ಚಿದಾಗ ತಾವು ಊರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ದುರ್ಗಾದಿಗಳ
 ನ್ನು ಶೇರುವುದು ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರ ಸಮ್ಮತವೆಂದು ತೋರ್ಪಡಿಸುತ್ತಾ ೧೮ನೆಯ
 ಸಲ ಯುದ್ಧಾರಂಭಕ್ಕೆ ಮುಂಚಿತವಾಗಿ ದುರ್ಗವನ್ನು ನೋಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ
 ಗೋಮಂತ ಪರ್ವತಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದ್ದನು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತ ಸ್ಥಾನದ
 ಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣನು ಅಮುಕ್ತರಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ತನ್ನ
 ನ್ನು ಸೇವಿಸಲು ಮುಕ್ತಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶವಿಲ್ಲದುದರಿಂದ ಅವರುಗಳಿಂದ
 ಸೇವೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿ ಪ್ರೇರಸಮುದ್ರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಶ್ವೇ
 ತದ್ವೀಪಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದನು. ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ನೋಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ದೇವ
 ತೆಗಳೆಲ್ಲರು ಬಂದಿದ್ದರು. ಬಲಿಚಕ್ರವರ್ತಿಯೂ ಸಹಾ ಅದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ
 ನಾರಾಯಣನನ್ನು ಸೇವಿಸುವ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಬಂದನು. ಅವನಲ್ಲಿ ಅಸುರಾ
 ವೇಶವಿರುವುದನ್ನು ಜನರಿಗೆ ತೋರ್ಪಡಿಸುವ ನಿಮಿತ್ತ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು
 ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಮಲಗಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಸಂಕೇತಮಾಡಿ ಎಂದಿಗೂ ನಿದ್ರೆ ಇಲ್ಲ
 ದವನಾದರೂ, ತಾನೂ ಮಲಗಿಕೊಂಡು ನಿದ್ರೆ ಮಾಡುವವನಂತೆ ತೋರಿಸ
 ನು. ಬಲಿಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಎಲ್ಲರೂ ಮಲಗಿ ನಿದ್ರೆಮಾಡು
 ತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು ಅಸುರಾವೇಶದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನ ತಲೆಯಮೇಲಿರುವ
 ಅದ್ಭುತವಾದೆ ಕಿರೀಟವನ್ನು ಮೆಲ್ಲಗೆ ಕೆಗದು ವಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಿಕೊಂಡು ಹೊ
 ರಟುಹೋದನು. ಆಗ ದೇವತೆಗಳು ಮತ್ತು ಪರಮಾತ್ಮನೂ ಸಹ ಅವನ
 ಕಳುಹಿತನದ ಏದ್ವಿಯನ್ನು ಕಂಡು ನಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಗರುಡನು
 ಬಲಿಚಕ್ರವರ್ತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಹಿಂದೆಯೇ ಸುತಳ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ
 ಅವನನ್ನು ಜಯಿಸಿ ಕಿರೀಟವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬರುವಾಗ ಗೋಮಂತ
 ಪರ್ವತದ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿದ್ದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಆ ಕಿರೀಟವನ್ನಿಟ್ಟು
 ನಮಸ್ಕರಿಸಿದನೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಆ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ದಾಸಾರ್ಥರು
 ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಇಂತಹಾ ಅಪರಾಧವನ್ನು ಬಲಿಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ಮಾಡಿ
 ದಿದ್ದರೂ ವಾಮನ ರೂಪದಿಂದ ಅವನ ಮನೆ ಬಾಗಿಲು ಕಾಯುತ್ತಾ ಅವ
 ನನ್ನು ಅದ್ವಾಪಿ ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರುವನು, ಅದುದರಿಂದಲೇ ಇಂತಹಾ ಕರುಣಾಳು
 ಗಳನ್ನು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ನಾ ಕಾಣೆನೆಂದು ದಾಸಾರ್ಥರು ಹೇಳಿರುವರು.

ಅನತಾರಿಕೆ.—ಮತ್ತೂ ಅವನ ಕಾರುಣ್ಯವನ್ನೇ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಾರೆ.

ನಾರನಂದವ್ರಜದ ಸ್ತ್ರೀಯರ
 ಚಾರಕರ್ಮಕೆ ವಲಿಯುತಜ ಸುಕು
 ಮಾರನೆನಿಸಿದ ನಂದಗೋಪಗೆ ನಳಿನಭವಜನಕೆ ||
 ವೈರವರ್ಜಿತ ದೈತ್ಯರನು ಸಂ
 ಹಾರಮಾಡಿದ ವಿಪಗಮನ ಪೆಗೆ
 ಲೇರಿದನು ಗೋಪಾಲಕರ ವೃಂದಾವನದೊಳಂದು ||೪||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ. — ನಾರ=ಅರ ಅಂದರೆ ದೋಷವೆಂದರ್ಥ, ನಾರ ಅಂದರೆ ಅರ, ದೋಷವೆಂದರ್ಥ. ದೋಷರಹಿತನೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಇಂತಹಾ ಶ್ರೀಮದ್ಭಕ್ತನು, ನಂದವ್ರಜಸ್ತ್ರೀಯರ-ನಂದಗೋಪಕುಲದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಗೋಪಿಕ-ಸ್ತ್ರೀಯರ, ಚಾರಕರ್ಮಕೆ ವಲಿಯುತ=ತನ್ನನ್ನು ಜಾರನೆಂಬ ಭಾವಿಸಿ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಸೇವಿಸಿದುದಕ್ಕಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ಪ್ರಸನ್ನನಾದನು ಅಂದವ್ರಜಂ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಶೂನ್ಯನಾದರೂ, ನಳಿನಭವಜನಕ=ಪದ್ಮಸಂಭವಜನಕ ಪದ್ಮಸಂಭವನಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ತಂದೆಯಾದರೂ, ನಂದಗೋಪಗೆ-ನಂದಗೋಪಸಿಗೆ, ಸುಕುಮಾರನೆನಿಸಿದ-ಅವನ ಮಗನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದನು. ವೈರವರ್ಜಿತ=ದೈತ್ಯರಲ್ಲಿ ತನಗೆ ದ್ವೇಷವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ದೈತ್ಯರನ್ನು ಸಂಹಾರಮಾಡಿದ-ಕೇವಲ ದೇವತೆಗಳ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ದೈತ್ಯರನ್ನು ಕೊಂದನು. ವಿಪಗಮನ=ಸ್ವಯಂ ಗರುಡವಾಹನನಾದರೂ, ವೃಂದಾವನದೊಳು, ಅಂದು=ಹಿಂದಕ್ಕೊಂದು ದಿವಸ, ಗೋಪಾಲಕರ ಪೆಗೆಲೇರಿದ = ಗೋಪಾಲಕರ ಹೆಗಲೇರಿದನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ. — ತಾನು ದೋಷರಹಿತನು, ಆದರೂ ತನ್ನನ್ನು ಚಾರತೋನ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ, ನಂದಗೋಪಕುಲ ನಿವಾಸಿಗಳಾದ ಗೋಪಿಕಾಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೊಲಿದು ಅಂಗಸಂಗವನ್ನಿತ್ತು ಪರಲೋಕದಲ್ಲಿ ದಿವ್ಯಗತಿಯನ್ನಿತ್ತನು. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ತಂದೆಯಾದರೂ, ತನಗೆ ಹುಟ್ಟುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದವು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ನಂದಗೋಪನ ಮಗನೆನಿಸಿದನು. ತನಗೆ ದೈತ್ಯರಲ್ಲಿ ದ್ವೇಷವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ದೇವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಉಪ್ಪಾರಕ್ಕಾಗಿ ದೈತ್ಯರನ್ನು ಕೊಂದನು. ತಾನು ಗರುಡವಾಹನನು, ಆದರೂ ತಾನು ಬಾಲಲೀಲೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾ ಕುದುರೆಯ ಆಟದ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಶ್ರೀದಾಮನೆಂಬ ಗೋಪಾಲನ ಹೆಗಲೇರಿ ಭಾಂಡೀರಕನೆಂಬ ನಟವೃಕ್ಷದ ಬುಡದಲ್ಲಿ ವಿಹರಿಸಿದನು.

“ ಉವಾಹ ಕೃಷ್ಣೇ ಭಗವಾ ಶ್ರೀದಾಮಾನಂ ಪರಾಜಿತಃ ” ಎಂಬ ಭಾಗವತ ದಶಮ ಸ್ಕಂಧದ ವಾಕ್ಯದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ “ ಶ್ರೀದಾಮಾನಂ ಪರಾಜಿತಃ ಸ್ವಕೃಷ್ಣಮುನಾಹ ” ಎಂದು ಅರ್ಥಮಾಡಿರುವರು, ಅಂದರೆ ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಪರಾಜಿತನಾಗಿ ಶ್ರೀದಾಮಾನನ್ನು ಹೊತ್ತನೆಂದು ಅರ್ಥವಾಗುವುದು, ಆ ವಾಕ್ಯವು ಹರಿವಂಶಾದಿಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧವಾಗುವುದು, ಅದಕ್ಕಾಗಿ “ ಬಹುಮಾನವಿರೋಧೇತು ವ್ಯತ್ಯಾಸಃ ಶಬ್ದತೋರ್ಥತಃ ” ಎಂಬ ಭಾಗವತ ತಾತ್ಪರ್ಯಾನುಸಾರವಾಗಿ, ಮಹಾಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧ ಬಂದಾಗ ಶಬ್ದ ಒಂದಲ್ಲಾ, ಅರ್ಥದಿಂದಲ್ಲಾ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೆಂಬ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಶ್ರೀಧಾಮಾನು ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಹೊತ್ತನೆಂದು ಅರ್ಥಮಾಡಿರುವರು. ಅದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ದಾಸಾಯರು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು.

ಶ್ರೀಕರಾರ್ಚಿತ ಪಾದಪಲ್ಲವ

ಗೋಕುಲದ ಗೊಲ್ಲತಿಯರೊಲಿಸಿದ

ಪಾಕಶಾಸನ ಪೂಜ್ಯ ಗೋಗೋವತ್ಸಗಳ ಕಾಯ್ದೆ ||

ನೀ (ಓ) ಕರಿಸಿ ಕುರುಪತಿಯ ಭೋಜನ

ಸ್ವೀಕರಿಸಿದನು ವಿದುರನೌತನ

ಬಾಕುಲಿಕನಂದದಲಿ ತೋರಿದ ಭಕ್ತವತ್ಸಲನೂ ||೭||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಶ್ರೀ=ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರ, ಕರ-ಕೈಗಳಿಂದ, ಅರ್ಚಿತ-ಪೂಜಿತನಾದ, ಪಾದಪಲ್ಲವ=ಕೋಮಲವಾದ ಪಾದಗಳುಳ್ಳ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಗೋಕುಲದ ಗೊಲ್ಲತಿಯರನ್ನು, ಒಲಿಸಿದ=ಭಕ್ತಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿದನು; ಪಾಕಶಾಸನಪೂಜ್ಯ=ಇಂದ್ರನಿಂದ ಪೂಜ್ಯನಾದ ಹರಿಯು, ಗೋಗೋವತ್ಸಗಳ ಕಾಯ್ದೆ=ಗೋವುಗಳನ್ನು ಕರುಗಳನ್ನು ಮೇಯಿಸಿದನು, ಕುರುಪತಿಯ=ಮಹಾರಾಜನಾದ ದುರ್ರೋಧನನ, ಭೋಜನ=ಮಿಷ್ಠಾನ್ನವನ್ನು, ನೀಕರಿಸಿ-ಧಿಕೈರಿಸಿ (ತಿರಸ್ಕಾರಮಾಡಿ) ವಿದುರನ=ಬಡವನಾದ ವಿದುರನ, ಔತನ=ಔತನವನ್ನು, ಸ್ವೀಕರಿಸಿದನು-ಅವನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಭೋಜನವನ್ನು ಮಾಡಿದನು, ಭಕ್ತವತ್ಸಲನು=ಭಕ್ತರಲ್ಲಿ ವಾತ್ಸಲ್ಯ ಉಳ್ಳ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಬಾಕುಲಿಕನಂದದಲಿ=ಪಾಂಡವರ ದೂತನಂತೆ, ತೋರಿದ=ತೋರಿದನು:

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಭಕ್ತವತ್ಸಲನು (ಭಕ್ತಜನಪ್ರಿಯನು)

ಎಂದು ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸ್ವಯಂ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಿಂದ ಪೂಜಿತವಾದ ಕಮಲ ಉಳ್ಳವನು. ಅಲ್ಲರಾದ ಗೊಲ್ಲಜಾತಿಯವರಾದ ಗೋಪಿಕಾಪ್ರಿಯರ ಭಕ್ತಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಅವರಿಗೆ ಅಂಗಸಂಗವನ್ನಿತ್ತನು. ದೇವೇಂದ್ರ ಮೊದಲಾದವರಿಂದ ಪುಜ್ಯನಾಗಿದ್ದರೂ ಗೋಪಾಲಕರ ಪ್ರೀತಿಗೋಸುಗ ಹಸುಗಳನ್ನೂ ಕರುಗಳನ್ನೂ ಕಾಯ್ದನು. ಪಾಂಡವರಿಗೂ ದುರ್ರೋಧನಾದಿಗಳಿಗೂ ಸಂಧಿ ಮಾಡಿಸುವ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಪಾಂಡವರ ದೂತನೆನಿಸಿ ದುರ್ರೋಧನನ ಮನೆಗೆ ಬರಲು ಅವನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಗೋಸ್ಕರ ಮಿಷ್ಠಾನ್ನವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ ಭೋಜನಕ್ಕೆ ಕರೆಯಲು, “ದ್ವಿಷದನ್ವಂ ನಭೋಕ್ತವ್ಯಂ ದ್ವಿಷಂತಂ ಸ್ತೃವಭೋಜಯೇತ್ |” ದ್ವೇಷಿಗಳ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಭೋಜನವನ್ನು ಮಾಡಬಾರದು, ದ್ವೇಷಿಗಳನ್ನು ಭೋಜನಕ್ಕೆ ಕರೆದು ಅವರಿಗೆ ಭೋಜನವನ್ನು ಮಾಡಿಸಲೂ ಬಾರದು. ನೀನು ಪಾಂಡವರನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸುತ್ತಿರುವೆ. ಪಾಂಡವರು ನನ್ನ ಬಂಧುಗಳು (ಭಕ್ತರು) ಅವರ ದ್ವೇಷವೇ ನನ್ನ ದ್ವೇಷವು ಮತ್ತು ನೀನು ಭೋಜನಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಕರೆಯುವೆ! ಆದರೂ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಅದರಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಕರೆಯುವವನಲ್ಲ. ಡಂಭಕ್ಕೆ ಕರೆಯುವೆ. ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರ ಮನೆಗೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬರು ಭೋಜನಕ್ಕೆ ಬರಬೇಕಾದರೆ ಎರಡು ವಿಧ ಕಾರಣದಿಂದ ಬರುವರು. ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಅದರಿಸಿ ಕರೆದರೆ ಅವರ ಮನೆಗೆ ಬರುವುದುಂಟು. ಅಥವಾ ಪರಮಾಪದ್ಧತನಾಗಿ ಪರಸ್ಪರಕ್ಕೆ ಬಂದು ಅನ್ನ ದೊರಕದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರ ಮನೆಗೆ ಅನ್ನಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದುಂಟು. ಅಂತಹಾ ಎರಡು ಸಂಭವವೂ ನನಗಿಲ್ಲ. “ನಚಸಂಪ್ರೀಯಸೇ ರಾಜಃ, ನಚೈವಾಪದ್ಧತಾನಯಂ” ನನಗೆ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯೂ ಇಲ್ಲ, ಅನ್ನ ಕೈಲ್ಲದೆ ನಿನ್ನ ಮನೆಗೆ ಬರಬೇಕಾದ ಅಪತ್ತು ಎಂದಿಗೂ ನನಗಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಿನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ನಾನು ಭೋಜನ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿ ವಿದುರನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನೊಂದಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಂದ ಕೂಡಿ ಭೋಜನಮಾಡಿದನೆಂದು ಭಾರತ ಉದ್ಯೋಗಪರ್ವದಲ್ಲಿ ಮಹಾಭಾರತ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ ಸಹ ಹೇಳಿರುವರು. ಆ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ದಾಸಾರ್ಯರು ಇಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಪರಮಾತ್ಮನು ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ವಂದಿತನಾಗಿ ಪಾಂಡವರ ದೂತನೆಂದೆನಿಸಿದನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಕ್ತವತ್ಸಲನೆಂಬ ಬಿರುದು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಸಲ್ಲುವುದೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಪುತ್ರನನಿಸಿದ ಗೋಪಿದೇವಿಗೆ (ನಂದಗೋಪಗೆ)
 ಭರ್ತೃವನಿಸಿದ ವ್ರಜದನಾರಿಯ
 ರುತ್ರ (ಕ್ರಿ) ಲಾಲಿಸಿ ಪರ್ವತವನೆಗೆಹಿದ ಕೃಪಾಸಾಂದ್ರ !
 ಶತ್ರುತಾಪನು ಯಜ್ಞಪುರುಷನ
 ಪುತ್ರಿಯರ ತಂದಾಳ್ತು ತ್ರಿಜಗ
 ದ್ಧಾತ್ರ ಮಂಗಳಗಾತ್ರ ಪರಮಪವಿತ್ರ ಸುರಮಿತ್ರ ||೪||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:— ಗೋಪಿದೇವಿಗೆ=ಯಶೋದಾದೇವಿಗೆ, (ಪಾಠಾಂತರ ನಂದಗೋಪಗೆ) ಪುತ್ರನನಿಸಿದ=ಮಗನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದನು. ವ್ರಜದನಾರಿಯರ=ಗೋಪಿಕಾ ಸ್ತ್ರೀಯರ, ಉಕ್ತಿಲಾಲಿಸಿ=ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯನ್ನು ಲಾಲಿಸಿ, ಭರ್ತೃವನಿಸಿದ=ಪತಿ ಎನಿಸಿದನು, ಕೃಪಾಸಾಂದ್ರ=ಕರುಣಾಳುವಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಪರ್ವತವ=ಗೋವರ್ಧನಬೆಟ್ಟವನ್ನು, ನೆಗೆಹಿದ=ಎತ್ತಿದನು, ಶತ್ರುತಾಪನು=ಶತ್ರುವಿಗೆ ಅತಿ ತಾಪವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು, ಯಜ್ಞಪುರುಷನ=ಅಗ್ನಿದೇವರ ಪುತ್ರಿಯರ ಮಕ್ಕಳಾದ ಋಷಾವಿರದ ನೂರುಮಂಗಿ ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು, ತಂದು-ನರಕಾಸುರನ ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದವರನ್ನು ತಂದ; ಆಳ್ದ ಅವರಿಗೆ ಪತಿಯಾಗಿ ಕಾಪಾಡಿದನು, ತ್ರಿಜಗದ್ಧಾತ್ರ=ಕೇಸಲ ಅಗ್ನಿ ಪುತ್ರಿಯರನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕಾಪಾಡಿದನಂತಲ್ಲ. ಮೂರುಲೋಕವನ್ನೂ ಸಂರಕ್ಷಿಸುವನು, ಮಂಗಳಗಾತ್ರ=ಪರಮ ಮಂಗಳಕರವಾದ ದೇಹ ಉಳ್ಳವನು, ಪರಮಪವಿತ್ರನು, ಸುರಮಿತ್ರ=ದೇವತೆಗಳ ಸಖನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ. — ನಂದಗೋಪ ಯಶೋದೇಯವಿಗೆ ಲೋಕಪ್ರಖ್ಯಾತನಾದನು. ಗೋಪಿಕಾಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಪತಿ ಎನಿಸಿದನು, ಅಥವಾ ನೀಲಾ ಎಂಬ ಗೋಪಕನ್ನಿಕೆಯ ಪತಿ ಎನಿಸಿದನು, ಯದ್ಯಪಿ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ವ್ರಜದನಾರಿಯರುಕ್ತಿಲಾಲಿಶಿ ಭರ್ತೃವನಿಸಿದ ಎಂಬುವುದರಿಂದ ಗೋಪಿಕಾಸ್ತ್ರೀಯರ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯನ್ನು ಲಾಲಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ಪತಿ ಎನಿಸಿದನೆಂದು ಅರ್ಥವು ತೋರುವದು, ಆದರೆ ಗೋಪಿಕಾಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಪತಿಗಳು ಬೇರೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಇವನನ್ನು ಜಾರನೆಂದು ಹೇಳಬಹುದೇ ಆಗಲಿ ಭರ್ತೃ ಎಂದಾಗಲಿ, ಪತಿ ಎಂದಾಗಲೀ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ, “ ಭಗವಾನ್ಮಾರ್ತಾ ಪಾ ಖನಾತ್ಪತಿಃ ” ಎಂಬ ನಿರ್ವಚನದಿಂದ ಮನೆಯಲ್ಲೇ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು

ಅನ್ನಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುವವನು ಮಾತ್ರ ಭರ್ತೃ ಎಂತಲೂ ಪತಿ ಎಂತಲೂ ಎನಿಸುವನು. ಮುಖ್ಯ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಯಾವಾಕೆಯನ್ನು ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡನೋ ಆಕೆಗೆ ಪತಿ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಗೋಪಿ ಯರಲ್ಲರೂ ಮದುವೆಯಾದವರಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿರುವ “ಭರ್ತೃ ವೆನಿಸಿದ ವ್ರಜದನಾರಿಯರು ಕ್ತಿಲಾಲಿಸಿ” ಎಂಬಲ್ಲಿ ರ-ಲ-ಳ ಈ ಅಕ್ಷರಗಳಿಗೆ ಭೇದವಿಲ್ಲೆಂದು ಭಾಗವತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ “ತಪೋರರಾಟಂ” ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಲಲಾಟ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಬದಲು ರರಾಟವೆಂದು ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿರುವರು ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲೂ ನಾರಿಯರು ಕ್ತಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ರು ಎಂಬಕ್ಷರಕ್ಕೆ ಳು ಎಂದು ಅರ್ಥ ಮಾಡಬಹುದು. ನಾರಿಯಳು ಕ್ತಿ ಎಂದು ಪದ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ವ್ರಜನಾರಿ ಯರ ಪೈಕಿ ಒಬ್ಬಳಿಗೆ ಪತಿಯಾಗಿರುವನೆಂದು ಅರ್ಥವು ದೊರಕುವದು. ಆ ಒಬ್ಬಳಿಗೆಯು ನೀಲಾ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಗೋಪಕನಿಗೆಯೆಂದು ನಿರ್ಣಯಾದಿ ಗಳಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧ ಮಾಡಿರುವರು. ಮಹಾಭಾರತ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯ ೧೩ ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ “ಸಪ್ತೋಕ್ಷಣೋತಿಬಲವೀರ್ಯಯುತಾನದನ್ಯಾ ಸರ್ವೇ ಗಿರೀಶವರತೋ ದಿತಿಜಪ್ರಧಾನಾ || ಹತ್ಯಾಸುತಾಮಲಭದಾಶು ವಿಭುರ್ಯ ತೋದಾ ಭ್ರಾತುಃ ಸಕುಂಭಕಸಮಾಹ್ವಯನೋಪಿನೀಲಾಂ ||೪೯|| ಯಾ ಪೂರ್ವಜನ್ಮನಿ ತಪಃ ಪ್ರಥಮೈವಭಾರ್ಯಾಭೂಯಾಸಮಿತ್ಯಚರದಸ್ಯಹಿ ಸಂ ಗಮೋಮೇ || ಸ್ಯಾತ್ಕೃಷ್ಣಜನ್ಮನಿ ಸಮಸ್ತವರಾಂಗನಾಭ್ಯಃ ಪೂರ್ವಂತ್ವಿತಿ ಸ್ಮೃತದಿಮಾಂ ಪ್ರಥಮಂ ಸ ಆಪ ||೫೦|| ಅಗ್ರೇದ್ವಿಜತ್ವತ ಉಪಾವಹದೇವ ನೀಲಾಂ ಗೋಪಾಂಗನಾ ಅಪಿ ಪುರಾವರಮಾಪಿರೇ ಯತ್ || ಸಂಸ್ಕಾರತಃ ಪ್ರಥಮಮೇವ ಸುಸಂಗಮೋನೋ ಭೂಯಾತ್ತನೇತಿ ಪರಮಾಸ್ಪರಸಃಪುರಾ ಯಾಃ||೫೧|| ” ಈ ಶ್ಲೋಕಗಳ ಸಾರಾಂಶವೇನೆಂದರೆ, ಯಶೋದಾದೇವಿಗೆ ಅಣ್ಣನಾದ ಕುಂಭಕನೆಂಬ ಗೋಪಾಲಕನಿಗೆ ನೀಲಾ ಎಂಬ ಕನ್ಯಿಕೆ ಇದ್ದಳು. ಆ ಕುಂಭಕನು ಆಕೆಯ ರೂಪ ಸೌಂದರ್ಯ ಗುಣಾತಿಶಯಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕ ವರ ನನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಡವಿಯಲ್ಲಿ ‘ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಾಗಿ ಮೇಯುತ್ತಿದ್ದ ಏಳುಘೋಳಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಸ್ವಾಧೀನ ಮಾಡಿ ಕೊಡುವವನಿಗೆ ತನ್ನ ಮಗಳ ನ್ನು ಕೊಡುವುದಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡಿಸಿದನು. ಆ ಏಳು ಘೋಳಗಳು ಸಾಧಾರಣವಾದವುಗಳಲ್ಲ. ರುದ್ರ ದೇವರ ವರದಿಂದ ಅವಧ್ಯರಾದ ಮಹಾ ದೈತ್ಯರೇ

ಘೋಳಿಗಳ ರೂಪಗಳಿಂದ ಇದ್ದರು. ಅವುಗಳ ಇದಿರಿನಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ನಿಲ್ಲುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಂತಹಾ ಘೋಳಿಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯಲು ಯಾರಿಂದಲೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗದಿರಲು ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನು ೬ ವರ್ಷದ ಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿರುವಾಗಲೇ ಆ ಘೋಳಿಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಸಂಹಾರಮಾಡಿ ಆ ನೀಲಿ ಎಂಬ ಕನ್ನಿಕೆಯನ್ನು ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಈಕೆಯು ಪೂರ್ವ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿ ನೀನು ಕೃಷ್ಣನ ವತಾರದಲ್ಲಿ ಉಪನಯನವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚಿತವಾಗಿ, ಮತ್ತಾರನ್ನು ಮುಟ್ಟುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ನನ್ನನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಬೇಕೆಂದು ಮರ ಬೇಡಿದಳು. ಅದರಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಮರ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದನು. ಅದನ್ನು ಸತ್ಯ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮೊದಲು ನೀಲಿಯನ್ನು ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಇದೇ ನೀಲಿಯು, ನಗ್ನಜಿದ್ರಾಜನ ಮಗಳಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ ಅಲ್ಲೂ ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಸ್ವಯಂವರದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಪತ್ನಿಯಾದಳು. ಅವಳ ಮದುವೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಆ ನೀಲಿಯಲ್ಲಿ ಈ ನೀಲಿಯೂ ಶೇರಿ ಹೋದಳು. ಅಂತು ಕೃಷ್ಣನ ಅಷ್ಟ ಮಹಿಷಿಯರ ವೈಕಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾದ ನೀಲಿ ಎಂಬಾಕೆಯೇ ಗೋಪ ಕನ್ನಿಕೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ದೇವೇಂದ್ರನಿಗೆ ಅಹಂಕಾರ ಬಂದಿರಲು ಅದನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಇಂದ್ರಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಗೋಪಾಲಕರನ್ನು ತಡೆದು, ಗಿರಿಯಜ್ಜನೆಂಬ ಬೆಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಲಿ ರೂಪವಾದ ಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡಿಸಲು ಇಂದ್ರನು ಕೋಪದಿಂದ ಗೋಕುಲದ ನಾಶಕ್ಕಾಗಿ ಮಳೆ ಕರೆಯಲು ಗೋವರ್ಧನ ಪರ್ವತವನ್ನು ಕೊಡೆ ಮಾಡಿ ಗೋವುಗಳನ್ನೂ, ಗೋಪಾಲಕರನ್ನೂ ಸಂರಕ್ಷಿಸಿದನು. ಆಗ್ನಿದೇವರ ಮಕ್ಕಳಾದ ಗೃಹಪತೃದ ಗಂಧಮಂದಿ ಋಷಿಗಳು ತಪಸ್ಸುಮಾಡಿ ಕೃಷ್ಣನ ಅಂಗಸಂಗಕ್ಕಾಗಿ ಅಪ್ಸರ ಸ್ತ್ರೀಯರಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ ಕೆಲವು ಕಾಲವಿದ್ದು ರಾಜಕನ್ನಿಯರಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ ನರಕಾಸುರನ ಕೈಸೇರಿ ಅವನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಶರೆಯಲ್ಲಿದ್ದರು. ಕೃಷ್ಣನು ನರಕಾಸುರನನ್ನು ಕೊಂದು ಅವರನ್ನು ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಅದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ದಾಸಾರ್ಯರು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದರು. ಗೃ,ಗಂಧಮಂದಿ ಹೆಂಡತಿಯರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದನೆಂಬುವುದು ಆಶ್ಚರ್ಯವಲ್ಲವೆಂದು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತ್ರಿಜಗದ್ಧಾತ್ರನೆಂದರು. ಮೂರು ಲೋಕವನ್ನೇ ಪಾಲಿಸುವವನಿಗೆ ಗೃ ಸಾವಿರ ಸಂಖ್ಯೆ ಮಕ್ಕಳವರನ್ನು ಪಾಲಿಸುವುದೇನಾಶ್ಚರ್ಯ ?

ಉಪನಯನಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ನೀಲೆಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾದನೆಂತಲೂ ಗೋಪಿಕಾ
ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಜಾರನಾದನೆಂತಲೂ ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ದೋಷ
ಸಂಭವ ಉಂಟೋ ಹೇಗೆ ಎಂಬ ಸಂಶಯವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ,
ಮಂಗಳಗಾತ್ರ ಪರಮಪವಿತ್ರ ಎಂದು ಹೇಳಿದರೂ ಸುರಮಿತ್ರ ಎಂಬ ಪದ
ದಿಂದ ದೇವತೆಗಳು ದೇವಸ್ತ್ರೀಯರು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಪ್ರಿಯರು, ಅದುದರಿಂದ
ಗೋಪಕನನ್ನಿಕೆಯರಿಲ್ಲರೂ ಅಪ್ಪರಸ್ತ್ರೀಯರಾದುದರಿಂದ ಅವರ ತಪಸ್ಸಿಗೆ
ಮೆಚ್ಚು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ ವರವನ್ನು ಸತ್ಯಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ
ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು ಪರಿಗ್ರಹಿಸಿದನೇ ಹೊರತು ತನ್ನ ಇಂದ್ರಿಯ ಪ್ರೀತಿ
ಗಾಗಲೆಂದು ಸೂಚಿಸಿರುವನು.

ರೂಪನಾಮವಿಹೀನ ಗರ್ಗಾ

ರೋಪಿತ ಸುನಾಮದಿ ಕರಿಸಿದ

ವ್ಯಾಪಕ ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನರೂಪದಿತೋರ್ಧ ಲೋಕರಿಗೆ ||

ದ್ವಾಪರಾಂತದಿ ದೈತ್ಯರನ ಸಂ

ಶಾಪವಗೊಳಿಸುವನೆಂದು ಶ್ವೇತ

ದ್ವೀಪಮಂದಿರನವತರಿಸಿ ಸಲಹಿದನು ತನ್ನವರ ||೧||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ರೂಪನಾಮವಿಹೀನ=ಶಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಾಕೃತವಾದ
ಪಾಂಚಭೌತಿಕ ಶರೀರ ಉಳ್ಳ ರೂಪವಿಲ್ಲದವನು. ಅಂತಹಾ ರೂಪವಿಲ್ಲದ
ಮೇಲೆ ಅದಕ್ಕೆ ನಾಮವೆಲ್ಲಿಯದು ? ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಕೃತವಾದ ರೂಪ
ನಾಮಗಳಿಲ್ಲವವನೆಂದರ್ಥ. ಹಾಗಿದ್ದರೂ ಕೃಷ್ಣಾದಿ ಅವತಾರಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ
ರೂಪಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಕೃತರಾದ ಮನುಷ್ಯರಂತೆ ತೋರಿದನು. ಪ್ರಾಕೃತ
ಹೆಸರಿಲ್ಲದವನಾದರೂ, ಗರ್ಗಾರೋಪಿತ=ಗರ್ಗಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ಆರೋಪಿತಲ್ಪ
ಟ್ಟ ಸುನಾಮದಲಿ=ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ (ಅಪ್ರಾಕೃತವಾದ) ಕೃಷ್ಣನೆಂಬ
ನಾಮದಿಂದ, ಕರಿಸಿದ=ಜನರಿಂದ ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟನು. ವ್ಯಾಪಕ=ಸರ್ವ
ತ್ರವ್ಯಾಪ್ತನಾದರೂ, ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನರೂಪದಿ=ಇವನೇ ಕೃಷ್ಣನು; ಮತ್ತಾರೂ
ಅಲ್ಲ ಇವನು ಇಲ್ಲಿ ಇರುವನು. ಮತ್ತೆಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಇವನೊಬ್ಬ
ನೆಂಬ ಪರಿಮಿತಿಯುಳ್ಳ ರೂಪದಿಂದ, ಲೋಕರಿಗೆ=ಜನರಿಗೆ, ತೋರ್ಧ=ತೋ
ರಿದನು. ದ್ವಾಪರಾಂತದಿ=ದ್ವಾಪರಯುಗದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ, ದೈತ್ಯರನು ಸಂ

ತಾಪಗೊಳಿಸುವೆನೆಂದು=ಭೂಮಿಗೆ ಭಾರಾರಾದ ಧೈತ್ಯ ರಾಜರನ್ನು ಸಂಹಾರ ರೂಪವಾದ ಸಂತಾಪವನ್ನು ಕೊಡಿಸುವೆನೆಂದು, ಶ್ವೇತದ್ವೀಪ ಮಂದಿರನು, ಶ್ವೇತದ್ವೀಪ ನಿವಾಸಿಯಾದ ತ್ರೀನಾರಾಯಣನು, ಅವತರಿಸಿ=ಒಂದು ಮಿಯಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣನೆಂದವತರಿಸಿ, ತನ್ನವರ=ತನ್ನ ಭಕ್ತರಾದ ದೇವತೆಗಳು ದೇವಾಂಶರಾದ. ಇತರರನ್ನು ಸಹ, ಸಲಹಿದನು=ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಿದನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಶಿವರಮಾತೃನಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮನುಷ್ಯರಂತೆ ಚಕ್ಷುರಾದಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪ್ರಾಕೃತವಾದ ಪಾಂಚಭೂತಿಕ ಶರೀರವಿಲ್ಲ. ಅಪ್ರಾಕೃತವಾದ=ಅನಂದಮಯವಾದ ಕರಚರಣಾದ್ಯವಯವಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಶರೀರವುಳ್ಳವನು. ಅನಂದ ಜ್ಞಾನಾದಿಸೂಚಕವಾದ ನಾಮ ಉಳ್ಳವನು. ಅದರೂ, ದೇವಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಮನುಷ್ಯರಂತೆ ಅವತರಿಸಿ ಆಯಾ ಕುಲಾಚಾರ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾದ ಹೆಸರನ್ನು ಪಡೆಯುವನು. ಅದರಂತೆಯೇ ಕೃಷ್ಣಾವತಾರದಲ್ಲಿ ಗರ್ಗಾಚಾರ್ಯರು ಮಾಡಿದ ನಾಮಕರಣದಿಂದ ಕೃಷ್ಣನೆಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತಿ ಪಡೆದನು. ಆ ಕೃಷ್ಣ ರೂಪವಾದರೂ ಅಪ್ರಾಕೃತವಾದುದೆ; ಕೃಷ್ಣನೆಂಬ ಹೆಸರಾದರೂ ಅಪ್ರಾಕೃತನಾದ ನಾರಾಯಣನ ನಾಮವೇ ಆಗಿರುವುದು. ಭಾರತ ಆದಿ ಮಂಗಳಾ ಚರಣದಲ್ಲಿ “ಕೃಷ್ಣೋ ಮುಕ್ಯರಿಜ್ಯತೇವೀತಮೋಹೈಃ” ಮುಕ್ತರಿಂದಲೂ ಕೃಷ್ಣನು ಪೂಜಿತನಾಗುವನೆಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಕೃಷ್ಣನೆಂದು “ಕೃಷ್ಣತಿ ದಾರಯತಿ ಪಾಪಾನೀತಿ ಕೃಷ್ಣಃ ಪಾಪಗಳನ್ನು ಶೀಘ್ರ ಬಿಡುವುದಾದುದರಿಂದ ಕೃಷ್ಣನೆಂದು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಹೆಸರು, ಅದನ್ನೇ ಗರ್ಗಾಚಾರ್ಯರು ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಿರುವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಕೃತ ರೂಪನಾಮಗಳಿಂದ ತೋರಿದನು. ಎಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತನಾದರೂ, ಮನುಷ್ಯಾದಿ ಅವತಾರದಲ್ಲಿ ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನನಾಗಿ ನಾಲ್ವರೊಳಗೆ ಒಬ್ಬನಾಗಿ ತೋರುವನು. ದ್ವಾಪರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಧೈತ್ಯರೆಲ್ಲರೂ ರಾಜರಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ ಭೂಮಿಗೆ ಭಾರವಾಗಿರಲು, ತ್ರೀಹರಿಯು ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥಿತನಾಗಿ ಧೈತ್ಯರ ಸಂಹಾರಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಾವತಾರ ಮಾಡಿ ಕಂಸಾದಿಗಳನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ ದೇವ ಪಕ್ಷದವರನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಿದನು.

ಶ್ರೀವಿರಿಂಚಾಧ್ಯಮರನುತನಾ
 ನಾನವತಾರವ ಮಾಡಿಸಲಹಿದ
 ದೇವತೆಗಳನು ಬುಷಿಗಳನು ಕ್ಷಿತಿಪರನು ಮಾನವರ ||
 ಸೇವೆಗಳ ಕೈಕೊಂಡು ಫಲಗಳ
 ನೀವನಿತ್ಯಾಂದ ಮಯನು

ಗ್ರೀವ ಧ್ರುವ ಮೊದಲಾದ ಭಕ್ತರಿಗಿತ್ತ ಪುರುಷಾರ್ಥ ||೧೦||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಶ್ರೀವಿರಿಂಚಾಧ್ಯಮರನುತ=ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರು, ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ಇವರುಗಳಿಂದ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟ, ತೀಮುನ್ನಾರಾಯಣನು, ನಾನಾವತಾರಮಾಡಿ=ಮತ್ಸ್ಯ, ಕೂರ್ಮ, ವೇದವ್ಯಾಸ ಹೊದಲಾದ ನಾನಾವಿಧ ಅವತಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ, ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ, ಕ್ಷಿತಿಪರನೂ=ರಾಜರುಗಳನ್ನೂ, ಬುಷಿಗಳನ್ನೂ, ಮಾನವರ=ಮನುಷ್ಯರನ್ನೂ ಸಲಹಿದ=ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಿದನು ನಿತ್ಯಾನಂದಮಯ=ನಿತ್ಯಾನಂದ ಸ್ವರೂಪನಾದರೂ, ಸೇವೆಗಳ ಕೈಕೊಂಡು=ಭಕ್ತರು ಮಾಡುವ ಸೇವೆಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಫಲಗಳನೀವ=ಫಲಗಳನ್ನು ಕೊಡುವನು. ಸುಗ್ರೀವ, ಧ್ರುವ ಮೊದಲಾದ ಭಕ್ತರಿಗೆ, ಪುರುಷಾರ್ಥ=ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳನ್ನು, ಇತ್ತ=ಕೊಟ್ಟನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ವಂದ್ಯನಾದ ತೀಮುನ್ನಾರಾಯಣನು ಮತ್ಸ್ಯಾದ್ಯನಂತಾವತಾರ ಮಾಡಿ, ಅಜಿತ, ವಾಮನ ಮೊದಲಾದ ಅವತಾರಗಳಿಂದ ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ, ವ್ಯಾಸ ಕಪಿಲಾದಿ ರೂಪಗಳಿಂದ ಬುಷಿಗಳನ್ನೂ, ಬುಷಭಾದಿ ಅವತಾರಗಳಿಂದ ರಾಜರುಗಳನ್ನೂ, ರಾಮ ಕೃಷ್ಣಾದಿ ರೂಪಗಳಿಂದ ಮನುಷ್ಯರನ್ನು ಸಲಹಿದನೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಆಯಾ ಕಾಲೀನರಾದ ಜನರಿಂದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ತಾಗಿಯೂ, ಇತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಮಾದಿ ರೂಪಗಳಿಂದ ಇತರ ಜನರಿಂದಲೂ ಸೇವೆಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಅಪರವರಿಗೆ ಸುಗ್ರೀವ, ಧ್ರುವ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಂತೆ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಡುವನೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಪುಷ್ಪದಾನಸಹರಣ ಸರ್ವೋ

ತ್ವತ್ಪ್ರಸಾದೈವಭರಿತ ಭಕ್ತಾ

ಭೀಷ್ಮದಾಯಕ ಭವನಿನಾತಕ ನಿಗತಭಯಕೋಕ ||

ಸಹ್ಯ ಪುಷ್ಪಿಗಳಿಲ್ಲ ಸೃಷ್ಟಾ

ದೃಷ್ಟ ಕರ್ತನಿಗಾವಕಾಲದಿ

ಹೃದ್ಯನಾಗುವ ಸ್ಮರಣಮಾತ್ರದಿ ಹೃದ್ಯ ಹಾವಾಸಿ ||೧೧||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—(ತೀಪರಮಾತ್ಮನು) ದುಷ್ಟದಾನವಹರಣ=ದುಷ್ಟರಾದ ಕಂಸ, ಸೃಗಾಕ=ಪೌಂಡ್ರಕ, ನಾಸುದೇವ, ನರಕಾಸುರ ಮೊದಲಾದ ದಾನವರನ್ನು, ಸಂಹಾರ ಮಾಡಿದನು, ಸರ್ವೋತ್ಪತ್ಯ ಸದ್ಗುಣಭರಿತ=ಸರ್ವೋತ್ತಮನು, ಅಥವಾ ಸರ್ವೋತ್ತಮವಾದ ಉತ್ತಮ ಗುಣಗಳಿಂದ ಪೂರ್ಣನು. ಭಕ್ತಾಭಿಷ್ಠದಾಯಕ=ಭಕ್ತರ ಅಭಿಷ್ಠವನ್ನು ಪೂರೈಸುವವನು. ಭವವಿನಾಶಕ=ಸಂಸಾರವೆಂಬ ರೋಗವನ್ನು ನಾಶ ಮಾಡುವವನು, ವಿಗತಭಯಶೋಕ=ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಭಯವಾಗಲಿ, ದುಃಖಗಳಾಗಲಿ ಇಲ್ಲದವನು. ಸೃಷ್ಟಾದ್ಯಷ್ಟಕರ್ತನಿಗೆ=ಸೃಷ್ಟಿ, ಸ್ಥಿತಿ, ಸಂಹಾರ, ನಿಯಮನ, ಜ್ಞಾನ, ಅಜ್ಞಾನ, ಬಂಧ, ಮೋಕ್ಷಗಳೆಂಬ ೮ ಕರ್ತೃತ್ವ ಉಳ್ಳ ತೀಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ, ಅವಕಾಲದಲಿ=ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲೂ, ನಷ್ಟತುಷ್ಟಿಗಳಿಲ್ಲ=ಅನಂದಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಮ್ಮಿಯಾಗುವುದಾಗಲಿ, ಹೆಚ್ಚಿಗಾಗುವುದಾಗಲಿ ಇಲ್ಲ. ಹೃದ್ಗುಹಾನಾಸೀ=ಎಲ್ಲರ ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿರುವ ತೀಹರಿಯು, ಸ್ಮರಣೀಮಾತ್ರದ, ಹೃಷ್ಟನಾಗುವ=ಹರ್ಷಪಡುವನು. ಪ್ರಸನ್ನನಾಗುವನೆಂಬ ಭಾವ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ತೀಪರಮಾತ್ಮನು ನಾನಾವತಾರಮಾಡಿದನೆಂದು ಪೂರ್ವಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದರು. ಇದರಿಂದ ನಮ್ಮಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ ಬಲವಂತವಾಗಿ ಜನ್ಮಗಳು ಬರುವವೊ ಎನಿಸಿ ಎಂಬ ಸಂಶಯವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ದುಷ್ಟದಾನವಹರಣನೆಂಬರು. ಒಂದೊಂದು ಅವತಾರದಲ್ಲೂ ಕೇವಲ ತನ್ನ ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕಾಗಿ ಕರ್ಮಾನುಸಾರವಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದನಂತಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ದುಷ್ಟರಾದ ರಾವಣ, ಕಂಸ ಮೊದಲಾದವರ ನಿಗ್ರಹಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಅವತಾರ ಮಾಡಿರುವನೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ದೈತ್ಯರ ಸಂಹಾರ, ದೇವತೆಗಳ ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಿದುದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಮನುಷ್ಯರಂತೆ ವೈಷಮ್ಯಾದಿಗಳುಂಟೆಂಬ ಸಂಶಯವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಾ ಸರ್ವೋತ್ಪತ್ಯ ಸದ್ಗುಣಭರಿತನೆಂದರು. ಸರ್ವೋತ್ತಮವಾದ ಗುಣಪೂರ್ಣನೆಂದಮೇಲೆ ವೈಷಮ್ಯಾದಿ ದೋಷಗಳಿಲ್ಲವೆಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲವೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಹಾಗಾದರೆ ದೈತ್ಯರನ್ನೇಕೆ ಕೊಂದನೆಂದರೆ ಭಕ್ತಾಭಿಷ್ಠದಾಯಕನೆಂಬರು; ಭಕ್ತರ ಕಷ್ಟವಿನಾಶಣ ಪೂರ್ವಕ

ಇಷ್ಟಾರ್ಥಸಿದ್ಧಿಗೋಸ್ಕರ ಕೊಂದನೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಅಷ್ಟಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಸಂಸಾರದಿಂದಲೂ ಸಹ ಉದ್ಧಾರ ಮಾಡುವನು. ದೈತ್ಯರ ಭಯದಿಂದಾಗಲಿ, ಅವರು ತನ್ನ ಮೇಲೆ ದ್ವೇಷಮಾಡುವುದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಅಸೂಯೆ ಉಂಟಾಗಿ ಆ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಲಿ, ಅಥವಾ ತನ್ನ ನಷ್ಟಲಾಭಗಳ ಉದ್ದೇಶದಿಂದಾಗಲಿ ದೈತ್ಯರನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲಿಲ್ಲ. ಅವರವರ ಕರ್ಮಾನುಸಾರವಾಗಿ ಅವರವರಿಗೆ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವನಾದುದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ದೈತ್ಯರನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವನೇ ಹೊರತು ತನ್ನ ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ವಿಗತಭಯಶೋಕ, ನಷ್ಟತುಷ್ಟಿಗಳಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಪದಗಳಿಂದ ಹೇಳಿದರು. ಇಂತಹಾ ಸರ್ವ ಜೀವರ ಹೃದಯಾಕಾಶ ನಿವಾಸಿಯಾದ ಶೀಪರಮಾತ್ಮನು, ತನ್ನನ್ನು ಸ್ಮರಣೆ ಮಾಡುವ ಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಪ್ರಸನ್ನನಾಗುವನು. ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಮಾತ್ರ ಸ್ಮರಣೆಮಾಡಬೇಕು. ಅಭಕ್ತರು ಮಾಡುವ ಸ್ಮರಣೆಗೆ ಫಲವಿಲ್ಲವೆಂದು “ಅಭಕ್ತ್ಯೋದಾಹೃತಂ ನೈವಫಲವಾತ್ಯು ಭವಿಷ್ಯತಿ” ಎಂಬ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಿದ್ಧನಾಗುವುದು.

ಹಿಂದೆ ಪ್ರಳಯೋದಕದಿ ತಾನರೆ

ಕಂದನೆಂಜಿಸಿ ಕಾಯ್ತು ತಲೆಯೊಳು

ಬಾಂಡೊರೆಯ ಪೊತ್ತವಗೊಲಿದು ಪರಿಯಂಕಪದವಿತ್ತ ||

ವಂದಿಸಿದ ವೃಂದಾರಕರ ಸ

ಪ್ಪಂದಕುಣಿಸಿದ ಸುಧೆಯ ಕರುಣಾ

ಸಿಂಧುಕಮಲಾಕಾಂತ ಬಹುನಿಶ್ಚಿಂತ ಜಯವಂತ ||೧೨||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಹಿಂದೆ ಪ್ರಳಯೋದಕದಿ=ಹಿಂದಿನ ಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪದ ಪ್ರಳಯದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ, ತಾನರೆಕಂದನೆ=ಕಮಲ ಸಂಭವರಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರನ್ನು, ಅಂಜಿಸಿ=ಭಯಪಡಿಸಿ, ಕಾಯ್ತು=ರಕ್ಷಿಸಿದನು. ತಲೆಯೊಳು, ಬಾಂಡೊರೆಯ ಪೊತ್ತವಗೆ=ಆಕಾಶ ಗಂಗೆಯನ್ನು ಧರಿಸಿದ ರುದ್ರದೇವರಿಗೆ, ಒಲಿದು=ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ, ಪರ್ಯಂಕಪದವಿತ್ತ=ಶೇಷ ಪದವಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ವಂದಿಸಿದ=ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ದುಃಖ ಪಡುತ್ತಿದ್ದ ದೇವತೆಗಳು ನಮಸ್ಕಾರಮಾಡಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ರಾಜ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳಲು, ವೃಂದಾರಕರ ಸದ್ವೃಂದಕೆ=ಆ ದೇವತೆಗಳ ಉತ್ತಮವಾದ ಸಮೂಹಕ್ಕೆ, ಕರುಣಾ

ಸಿಂಧು=ಕರುಣಾಸಮುದ್ರನಾದ, ಬಹು ಸಿಂತ್ರಿತ=ಎಂವೆಂದಿಗೂ ಚಿಂತೆ ಇಲ್ಲ
ದಿರುವ, ಜಯವಂತ=ಯಾವಾಗಲೂ ಜಯಶೀಲನಾದ, ಕಮಲಾಕಾಂತ=
ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣನು, ಸುಧೆಯು=ಅಮೃತವನ್ನು, ಉಣೆ
ಸಿದ=ಪಾನಮಾಡಿಸಿದನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಹಿಂದಿನ ಬ್ರಹ್ಮ ಕಲ್ಪಾವಸಾನದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ನಾ
ಭಿಯ ಕಮಲದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರನ್ನು ಅಂಜಿಸಿ ಕಾಯ್ದನು.
ವಿಷ್ಣುರಹಸ್ಯ ೨೪ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ “ಸವಿಷ್ಣುಃ ಪದ್ಮನಾಭಾಖ್ಯಃ ತ
ನ್ನಾಭಿ ಕಮಲಾದಭೂತ್ || ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭನಾಮಾಸೌ ಸಜಾತೋ ದದೃಶೇ
ದಿಶಃ ||೩೬|| ಚತುರ್ದಿಕ್ಷುಚ ಚತ್ವಾರಿ ಮುಖಾನ್ಯಾಸೃ ಮಹಾತ್ಮನಃ |
ಪದ್ಮಸ್ಯ ಕರ್ಣಿಕಾಮಧ್ಯೇ ನಿಷಣ್ಣಃ ಸ್ವಸ್ತಿ ಕಾಸನೇ || ತದಾ ವಿಷ್ಣಾಜ್ಞಯಾ
ದುರ್ಗಾಜಲಬಿಂದುಭಿರನ್ವಿತಂ || ವಿಸಸರ್ಜ ಮಹಾವಾತಂ ತೇನಾಭೂತ್ತೀಡಿ
ತೋವಿಧಿಃ ||೪೦|| ತದಾಗಾಥಾಂಧಕಾರೇಸ್ವ ಮಸಹಾಯಂ ವಿಲೋಕ್ಯಸಃ||
ಫೀಡ್ಯಮಾನೋ ವರ್ಷವಾತ್ಯೈಃ ಕ್ಷಣಂ ಭೀತೋಸ್ತರದ್ಧರಿಂ ||೪೧|| ತತಸ್ತಪ
ಸ್ತಪೇತ್ಯಾಸೀದಶರೀರೈವ ಭಾರತೀ || ಸಮಾಧಿ ಯೋಗಮಾಸ್ಥಾಯ ನಿರು
ಚ್ಛಾಸ್ತೋ ಭವತ್ತತಃ||೪೨|| ದಧ್ಯಾವಾಂತರಮಾತ್ಮಾನಂ ಬ್ರಹ್ಮಾ ರೂಪಂ
ಸದಾಶಿವಂ || ದಿವ್ಯವರ್ಣಾಯುತಂ ಪಶ್ಚಾದುತ್ಥಿತಃ ಸಸಮಾಧಿತಃ ||೪೩||
ಪ್ರೀತೋಽಥ ತಪಸಾತೇನ ಪದ್ಮನಾಭೋ ಹರಿಃ ಸ್ವಯಂ ||ಕೌಮಾರಂ ರೂ
ಪಮಾಸ್ಥಾಯ ನಿಜರೂಪಮದರ್ಶಯತ್ ||೪೪|| ” ನಾಭಿಯಲ್ಲಿ ಕಮಲವಿ
ದ್ದುದರಿಂದ ಆ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಪದ್ಮನಾಭನೆಂದು ಹೆಸರಾಯಿತು. ಆ ನಾಭಿಯ
ಕಮಲದಿಂದ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭನೆಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಜನಿಸಿದರು.
ಅವರು:ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕುಗಳನ್ನು ನೋಡುವಾಗ ೪ ಮುಖಗಳಾದವು. ಪದ್ಮದ
ಕರ್ಣಿಕೆಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪದ್ಮಾಸನದಿಂದ (ಸ್ವಸ್ತಿ ಕಾಸನ) “ಕೂತಿದ್ದ ತನ್ನ
ನ್ನು ತಾನು ನೋಡಿಕೊಂಡನು. ‘ ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ’ ದುರ್ಗಾ ದೇವಿಯರು
ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನ ಆಜ್ಞಾ ಪ್ರಕಾರ ಉದಕಬಿಂದುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮಹತ್ತರ
ವಾದ ಗಾಳಿಯನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಲು, ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಅದರಿಂದ ಬಹಳವ್ಯಥೆ
ಹೊಂದಿದರು. ಮಹತ್ತರವಾದ ಗಾಢಾಂಧಕಾರವಾಗಿದ್ದಿತು. ಮತ್ತೊ
ಬ್ಬರು:ಸಹಾಯವಿಲ್ಲದೆ, ಉದಕ ಬಿಂದುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮಹಾ ವ್ಯಾತದಿಂದ

ಪೀಡಿತರಾಗಿ ಒಂದು ಕ್ಷಣ ಭಯಪಟ್ಟರು. ತದನಂತರದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸ್ಮರಣೆ ಮಾಡಿದರು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ “ತಪ! ತಪ!!” ಎಂದು ೨ ಸಲ ಶಬ್ದವು ಅಶರೀರವಾಕ್ಯಾಗಿ ಕೇಳಬಂದಿತು. ಆಗ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಸಮಾಧಿ ಯೋಗದಿಂದ ಶ್ವಾಸವನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿ, ಹೃದಯಾಳಾಶದಲ್ಲಿ ಸದಾ ಮಂಗಳ ಮೂರ್ತಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಧ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾ ದೇವತಾಮಾನದಿಂದ ೧೦ ಸಹಸ್ರ ವರ್ಷಗಳವರೆಗೂ ಇದ್ದು ಸಮಾಧಿಯಿಂದ ಎದ್ದರು. ಆಗ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರೀತನಾಗಿ ಅವರ ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿದಿವ್ಯವಾದ ಕೌಮಾರ ರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಆ ರೂಪವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ತೋರಿಸಿದನು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಆ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ದಾಸಾರ್ಯರು ಇಲ್ಲಿ ತಾವರಿಕಂದನಂಜಿಸಿ ಕಾಯ್ದನೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ರುದ್ರದೇವರ ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಶೇಷ ಋದವಿಯನ್ನಿತ್ತನು. ದುರ್ವಾಸರ ಶಾಪದಿಂದ ರಾಜ್ಯಭ್ರಷ್ಟರಾಗಿ ದೇವತೆಗಳು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಮೊರೆ ಹೋಗಲು ಪರಮಾತ್ಮನು, ವೇದವೈತ್ಯರ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ, ಶ್ವೇತ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಮಥನ ಮಾಡಲು ಅದರಿಂದ ಅಮೃತ ಹುಟ್ಟಿತು. ದೈತ್ಯರು ಆ ಅಮೃತ ಕಲಶವನ್ನು ಅಸಹರಿಸಿದರು. ಪರಮಾತ್ಮನು ಮೋಹಿನೀ ರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿ ದೈತ್ಯರನ್ನು ವಂಚಿಸಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಮೃತವನ್ನು ಲೇಸಿದನು. ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ಭಾಗವತ ಅಷ್ಟಮಸ್ಕಂಧದಲ್ಲೂ, ಮಹಾಭಾರತ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯ ೧೦ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲೂ ಹೇಳಿರುವರು. ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಯಾವ ವಿಧವಾದ ಉಪಯೋಗವೂ ಇವರಿಂದಿಲ್ಲ. ನಿತ್ಯ ಜಯಶೀಲನು, ಬಹು ನಿಶ್ಚಿಂತನು, ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯು, ಹೀಗಿರುವಾಗ ದೇವತೆಗಳಿಂದಿವನಿಗಾಗುವುದೇನು? ದೈತ್ಯರಿಂದ ಹಾನಿಯಾಗುವುದೇನು? ಏನೂ ಇಲ್ಲ. ಆದರೂ ಕರುಣಾಸಮುದ್ರನಾದುದರಿಂದ ಭಕ್ತರಾಗಿ ತನ್ನನ್ನು ಮೊರೆಹೊಕ್ಕ ದೇವತೆಗಳ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಅವ್ಯತವನ್ನು ಲೇಸಿದನೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಅವತಾರಿಕೆ.—ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ದೈತ್ಯರನ್ನು ವಂಚಿಸಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಮೃತವನ್ನು ಲೇಸಿದನೆಂದು ಹೇಳಿದರು. ಇದರಿಂದ ಸ್ವಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕಾಗಿ ವಂಚಿಸಿದನೆಂಬ ವೈಷಮ್ಯವು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ತೋರುವುದು. ಅದನ್ನು ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಸತ್ಯ ಸಂಕಲ್ಪಾನುಸಾರ ಪ್ರ
ವರ್ತಿಸುವ ಪ್ರಭುತನಗೆ ತಾನೆ
ಭೃತ್ಯನೆನಿಸುವ ಭೋಕ್ತೃಭೋಗ್ಯ ಪದಾರ್ಥಗಳೊಳಿದ್ದು ||
ತತ್ತದಾಹ್ವಯನಾಗಿ ತರ್ಪಕ
ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸುವ ತತ್ವಪತಿಗಳ
ಮತ್ತರಾದಸುರರೆ ಆಸಮೀಚೀನಫಲವೀವ ||೧೩||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ — ಸತ್ಯ ಸಂಕಲ್ಪಾನುಸಾರ ಪ್ರವರ್ತಿಸುವನು. ತನಗೆ ತಾನೇ ಪ್ರಭು, ತಾನೇ ಭೃತ್ಯನೆನಿಸುವನು. ಭೋಕ್ತೃ ಭೋಗ್ಯ ಪದಾರ್ಥಗಳೊಳಗಿದ್ದು = ಭೋಗಿಸುವವರಲ್ಲೂ, ಭೋಗಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲೂ ತಾನೇ ಇದ್ದು, ತತ್ತದಾಹ್ವಯನಾಗಿ = ಆಯಾ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ, ತರ್ಪಕ = ತರ್ಪಕನೆನಿಸಿ, ತತ್ವ ಪತಿಗಳ = ಭೋಗಿಸುವವರ ದೇಹಗಳೊಳಿರುವ ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು, ತೃಪ್ತಿ ಪಡಿಸುವನು. ಮತ್ತರಾದ, ಅಸುರರ್ಗೆ = ದೈತ್ಯರುಗಳಿಗೆ, ಆಸಮೀಚೀನ ಫಲವೀವ = ಪಾಪ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ — “ ಸತ್ಯ ಸಂಕಲ್ಪ ತೋ ವಿಷ್ಣುರ್ನಾನ್ಯಥಾತು ಕರಿಷ್ಯತಿ ” ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸತ್ಯ ಸಂಕಲ್ಪನು. ಅದಕ್ಕನ್ಯಥಾ ಎಂದಿಗೂ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಸರ್ವ ಪ್ರಕಾರವಿವಲೂ ತನ್ನ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಬರುವ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ ಅವರ ಇಷ್ಟಾರ್ಥವನ್ನು ಪೂರೈಸುವದೆ ಇವನ ಸಂಕಲ್ಪವು. ಆದುದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅನುಕೂಲನಾಗಿಯೂ, ದೈತ್ಯರಿಗೆ ಪ್ರತಿಕೂಲನಾಗಿಯೂ, ಇರುವನೇ ಹೊರತು ತನಗೆ ಯಾರಿಂದಾದರೂ ಆಗುವದೇನು? ಪ್ರಭುವಿನಲ್ಲಿಷ್ಟು ಪ್ರಭುವೆನಿಸುವವನೂ ತಾನೆ, ಭೃತ್ಯನಲ್ಲಿದ್ದು ಭೃತ್ಯ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ಭೃತ್ಯನೆನಿಸುವವನೂ ತಾನೆ, ಸುಖಾದಿಗಳನ್ನು ಭೋಗಿಸುವ ಜನರಲ್ಲೂ ಅವರು ಭೋಗಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲೂ ತಾನೇ ಇದ್ದು ಆಯಾ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ತರ್ಪಕನೆನಿಸಿ ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ತೃಪ್ತಿ ಪಡಿಸುವನು ದೈತ್ಯರಿಗೆ ಪಾಪ ಫಲಗಳನ್ನು ಕೊಡುವನು.

ಅನತಾರಿಕೆ. — ತನ್ನ ಭಕ್ತರು ಯಾವ ರೀತಿಯಿಂದ ತನ್ನನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿದರೂ ಅವರನ್ನದ್ಧರಿಸುವನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಬಿಟ್ಟಿಗಳ ನೆವದಿಂದಲಾಗಲಿ

ಹೊಟ್ಟಿಗೋಸುಗವಾದಡಾಗಲಿ

ಕೆಟ್ಟಿರೋಗ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಲಿ ಯಣಕದಿಂದೊಮ್ಮೆ ||

ನಿಟ್ಟುಸುರಿನಿಂ ಬಾಯ್ತೆರದು ಹರಿ

ವಿಠಲಾ ಸಲಹೆಂದೆನಲು ಕೈ

ಗೊಟ್ಟುಕಾವಕೈಪಾಳು ಸಂತತ ತನ್ನ ಭಕತರನ ||೧೪||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.— ಬಿಟ್ಟಿಗಳನೆವದಿಂದಲಾಗಲಿ=ದೊರೆಯಾದವನು ಬಿಟ್ಟಿ
ಕೆಲಸಗಳಿಗೆ ಹಿಡಿದು ಹಾಕಿದಾಗ, ಆ ಬಿಟ್ಟಿ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ಕಷ್ಟ
ದಿಂದಲಾಗಲಿ, ಹೊಟ್ಟಿಗೋಸುಗವಾದಡಾಗಲಿ=ಇವನು ಭಕ್ತನೆಂದು ತಿಳಿದು
ಜನರು ಮರುಳಾಗಿ ತನಗೆ ದುಡ್ಡು ಕೊಟ್ಟುರೆಂಬ ಹೊಟ್ಟೆಯನ್ನು ಪೋಷಿ
ಸುವ ಆಶೆಯಿಂದಲಾಗಲಿ, ಕೆಟ್ಟಿ ರೋಗವನ್ನನುಭವಿಸುವಾಗ ತಾಳಲಾರದ
ಕಾಲದಲ್ಲಾಗಲಿ, ಅಣಕದಿಂದೊಮ್ಮೆ=ವಿನಯಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ
ಏಕಾಗ್ರಚಿತ್ತನಾಗಿ, ನಿಟ್ಟುಸುರಿನಿಂ=ನಿಟ್ಟುಸುರು ಬಿಡುತ್ತಾ, ಬಾಯ್ತೆರದು
ಬಾಯಿ ತೆರೆದು, ಹರಿ ವಿಠಲಾ! ಸಲಹು ಎನಲು, ಕೈಪಾಳು=ಕರುಣಾಳು
ವಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಸಂತತ=ಸರ್ವ ಕಾಲದಲ್ಲೂ, ತನ್ನ ಭಕುತರನ=ತನ್ನ
ಭಕ್ತರನ್ನು, ಕೈಗೊಟ್ಟುಕಾವ=ಕೈ ಕೊಟ್ಟು ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.— ಬಿಟ್ಟಿ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ ಆ ಸಂಕಟ ಕಾಲದ
ಲ್ಲಾಗಲಿ, ಹೊಟ್ಟಿಗಿಲ್ಲದೆ ಕಷ್ಟಪಡುವಾಗ ಒಬ್ಬರಿಗೋಸ್ಕರವಾಗಲಿ, ಕೆಟ್ಟಿ
ರೋಗವನ್ನನುಭವಿಸಲಾರದೇ ದುಃಖಪಡುವಾಗಲಾಗಲಿ, ಭಕ್ತಿ ವೈರಾಗ್ಯ
ದಿಂದ ಏಕಾಗ್ರಚಿತ್ತನಾಗಿ ನಿಟ್ಟುಸುರು ಬಿಡುತ್ತಾ ಬಾಯಿ ತೆರೆದು ಅಯ್ಯೋ
ಅಪ್ಪಾ ಎನ್ನದೆ, ಹರೇ! ವಿಠಲಾ! ಸಲಹು ಎಂದು ಸ್ಮರಿಸಿದರೆ ಸಾಕು.
ಕರುಣಾಳುವಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ತನ್ನ ಭಕ್ತರ ಸ್ಮರಣೆಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಅವರನ್ನು
ಕೈಕೊಟ್ಟು ರಕ್ಷಿಸುವನು.

ಅನತಾರಿಕೆ.— ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದುದನ್ನೇ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ

ಈವಸುಂಧರೆಯೊಳಗೆ ಶ್ರೀಭೂ

ದೇವಿಯರಸನ ಸುಗುಣಕರ್ಮಗ

ಳಾವಬಗೆಯಿಂದಾದಡಾಗಲಿ ಕೀರ್ತಿಪುನ ನರರ ||

ಕಾವಕಮಲದಳಾಯತಾಕ್ಷ ಕೈ

ಪಾವಲೋಕನದಿಂದ ಕಪಿಸು

ಗ್ರೀವಗೊಲಿದಂದದಲಿ ಯೊಲಿದಭಿಲಾಷೆಪೂರೈಸ

||೧೫||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಕಮಲದಳಾಯತಾಕ್ಷ=ಕಮಲ ದಳದಂತೆ ವಿಶಾಲವಾದ ನೇತ್ರಗಳುಳ್ಳ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಈ ವಸುಂಧರೆಯೊಳಗೆ=ಈ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ, ಶ್ರೀ ಭೂದೇವಿಯರಸನ=ಶ್ರೀದೇವಿ ಭೂದೇವಿಯರಿಗೆ ಅರಸನಾದ, (ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನ) ಸುಗುಣಕರ್ಮಗಳ=ಉತ್ತಮವಾದ ಗುಣ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು, ಅವಬಗೆಯಿಂದಾದಡಾಗಲಿ=ಯಾವ ಬಗೆ ಇಂದಲಾದರೂ ಆಗಲಿ, ಕೀರ್ತಿ ಸುವ ನರರ=ಬಾಯಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಳುತ್ತಾ ಇರುವ ಜನರನ್ನು, ಕಾವ=ಸಂರಕ್ಷಿಸುವನು. ಕೃಪಾವಲೋಕನದಿಂದ=ಕೃಪಾಕಟಾಕ್ಷದಿಂದ ನೋಡಿ, ಕಪಿ ಸುಗ್ರೀವಗೊಲಿದಂದದಲಿ=ಕಪಿಯಾದ ಸುಗ್ರೀವನಿಗೆ ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ ಇಹದಲ್ಲಿ ವಾಲಿಯನ್ನು ಸಂಹಾರಮಾಡಿ ಕಪಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕೊಡಿಸಿ, ಪರಲೋಕದಲ್ಲೂ ದಿವ್ಯಗತಿಯನ್ನಿತ್ತಂತೆ. ಒಲಿದು=ಭಕ್ತರಿಗೆ ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ, ಅಭಿಲಾಷಪೂರೈಸ=ಮನೋಭಿಷ್ಟವನ್ನು ಪೂರೈಸುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಈ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀದೇವಿ ಭೂದೇವಿಯರ ಅರಸನಾದ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನ ಗುಣ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಬಗೆಯಿಂದ ಕೀರ್ತಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಕಮಲ ದಳಗಳಂತೆ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ನೇತ್ರಗಳುಳ್ಳ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ ತನ್ನ ಕೃಪಾ ಕಟಾಕ್ಷದಿಂದ ಅವರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಾ, ಕಪಿಯಾದ ಸುಗ್ರೀವನಿಗೆ ಪ್ರಸನ್ನನಾದಂತೆ ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ ಅವರ ಮನೋಭಿಷ್ಟವನ್ನು ಪೂರೈಸುವನು.

ಚೇತನಾಂತರ್ಯಾಮಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀ

ನಾಥ ಕರ್ಮಗಳನುಸರಿಸಿ ಜನಿ

ತೋತವಿಷ್ಣು ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂವೊಡನೆ ||

ಜಾತನಾಗುವ ಜನ್ಮರಹಿತಾ

ಕೂತಿನಂದನ ಭಕ್ತರಿಂದಾ

ಹೂತನಾಗಿ ಮನೋರಥವ ಬೇಡಿಸಿಕೊಳದಲೀವ ||೧೬||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ — ಚೇತನಾಂತರ್ಯಾಮಿ=ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ, ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾಥ=ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನು, ಜನಿತೋತವಿಷ್ಣು ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ=ಜನಿತೋತವಿಷ್ಣು ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ, ಎವೊಡನೆ=ನಮ್ಮಗಳೊಂದಿಗೆ, ಕರ್ಮಗಳನುಸರಿಸಿ=

ನಮ್ಮ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ನುಸರಿಸಿ, ಸನ್ಮರಹಿತ=ಹುಟ್ಟುವಿಕೆ ಇಲ್ಲದವನಾದರೂ, ಜಾತನಾಗುವ=ಜನಿಸುವನು. ಆಕೂತಿನಂದನ-ಯಜ್ಞನಾಮಕನಾದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು, ಭಕ್ತರಿಂದ, ಆಹೂತನಾಗಿ=ಕರಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟು, ಬೇಡಿಸಿಕೊಳ್ಳದಲೆ=ಅವರಿಂದ ಯಾವ ಮನೋರಥವನ್ನೂ ಬೇಡಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ, ಮನೋರಥವ=ಭಕ್ತರ ಇಷ್ಟಾರ್ಥವನ್ನು, ಈವ=ಕೊಡುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.--ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಜೀವನ ಕರ್ಮಾನುಸಾರವಾಗಿ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವಾಗ ಜೀವನೊಂದಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ತಾನೂ ಜನಿಸುವನು. “ ಜನಿತೋತವಿಷ್ಣು ” “ ಅಜಾಯಮಾನೋ ಭಹುಧಾವ್ಯಜಾಯತ ” ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ತಾನು ಜನನ ರಹಿತನಾದರೂ, ಜೀವರಿಗೆ ತಾವಾಗಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದುದರಿಂದ ಅವರಿಂದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತದ್ರೂಪನಾಗಿ ಜನಿಸುವನು. ಭಕ್ತರು ತನ್ನ ನಾಮವನ್ನು ಚ್ಚರಿಸಿ ಕರೆಯಲು, ಅಷ್ಟಕ್ಕೆ ಪ್ರೀತನಾಗಿ ಅವರು ಯಾವುದನ್ನು ಕೇಳದೇ ಇದ್ದರೂ ತಾನೇ ಅವರ ಮನೋಭೀಷ್ಟವನ್ನು ತಿಳಿದು ಅದನ್ನು ಪೂರೈಸುವನು.

ನೃಷತು ಯೆನಿಸುವ ಮನುಜರೊಳು ಸುರ

ಋಷಭನಿಂದ್ರಿಯಗಳೊಳು ತತ್ತ

ದ್ವಿಷಯಗಳ ಭುಂಜಿಸುವ ಹೋತಾಹ್ವಯನು ತಾನಾಗಿ |

ಮೃಷರಹಿತ ವೇದದೊಳು ಋತುಸತು

ವೆಸರಿಂದಲಿ ಕರೆಸುತ ಜಗ

ತ್ವಸವಿತ ನಿಲಂತರದಿ ಸಂತೈಸುವನು ಭಕತರನ

||೧೨||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.--ಸುರಋಷಭ=ದೇವಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು. ಮನುಜರೊಳು = ಮನುಷ್ಯರುಗಳಲ್ಲಿದ್ದು, ನೃಷತುಎನಿಸುವ = ನೃಷತು ಎಂದು ಕರೆಸುವನು. ಇಂದ್ರಿಯಗಳೊಳು=ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಕಣ್ಣು ನೋಡಲಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿದ್ದು, ಹೋತಾಹ್ವಯನುತಾನಾಗಿ = ಹೋತಾ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳವನಾಗಿ, ತತ್ತದ್ವಿಷಯಗಳ=ಆಯಾ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದಾಗುವ, ನೋಡುವದು ಕೇಳುವುದು ನೋಡಲಾದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ, ಭುಂಜಿಸುವ=ಅವುಗಳಿಂದಾಗುವ ಸುಖವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವನು. ಮೃಷರಹಿತ = ಸುಳ್ಳಲ್ಲದ, ವೇ

ದದೊಳು, ಋತುಸತುಸೆಸರಿನಿಂದಲಿ=ಋತುಸತು ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ, ಕರೆ
ಸುವ ಜಗತ್ಪ್ರಸೂತ=ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ನಿರಂತರದಿ,
ಭಕ್ತುತರನು=ಭಕ್ತರನ್ನು, ಸಂತೈಸುವನು=ಸಮಾಧಾನಗೊಳಿಸುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ--ದೇವೋತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಮನಃಸ್ವರಲ್ಲಿದ್ದು
ನೃಷತಃ ಎಂದು ಕರೆಸುವನು. ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಹೋತನೆಂಬ ಹೆಸ
ರಿನಿಂದ ಆಯಾ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಭುಂಜಿಸುವನು. ಸತ್ಯಭೂತನಾದ ನೇದ
ಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಋತುಸತು ಎಂದು ಕರೆಸುವನು. ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನಾದ ಹರಿಯು,
ಭಕ್ತರನ್ನು ನಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸಿ ಇಷ್ಟಾರ್ಥವನ್ನು ಪೂರೈಸುವನು.

ಅಬ್ಜ ಭವ ಪಿತ ಜಲಧರಾದ್ರಿಯೊ

ಳಬ್ಜ ಗೋಜಾದ್ರಿಜನನಿಸಿ ಜಲ

ದುಬ್ಜಳೀಪೀಯೂಷತಾವರೆ ಶ್ರೀಶಶಾಂಕರೊಳು |

ಕಬ್ಬುಕದಲಿ ಲತಾತೃಣದ್ರುಮ

ಹೆಬ್ಬುಗೆಯ ಮಾಡುತಿಹ ಗೋಜನು

ಯಿಬ್ಬಗೆಯಪ್ರತೀಕದೊಳು ಮಾಣಿಮೃಗ ಸೃಜಿಪನದ್ರಿಜನು||೧೯||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ--ಅಬ್ಜ ಭವಪಿತ - ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ತಂತ್ರೆಯಾದ ಶ್ರೀಪರ
ಮಾತ್ಮನು, ಜಲ=ಉದಕದಲ್ಲೂ, ಧರೆ=ಭೂಮಿಯಲ್ಲೂ, ಅದ್ರಿಯೊಳು=
ಪರ್ವತದಲ್ಲೂ, ಕ್ರಮವಾಗಿ ಅಬ್ಜ ಗೋಜ, ಅದ್ರಿಜನನಿಸಿ=ಈ ಹೆಸರುಗಳ
ಳಿಂದ ಕರೆಸುವನು. ಜಲದುಬ್ಜಳಿ-ನೀರುಗಳೆಲ್ಲ ಅಥವಾ ಅಲೆಗಳು ಇವುಗಳ
ಲ್ಲೂ, ಪೀಯೂಷ=ಉದಕದಲ್ಲೂ ಅಥವಾ ಕ್ಷೀರಸಮುದ್ರದಿಂದ ಜನಿಸಿದ
ಅಮೃತದಲ್ಲೂ, ತಾವರೆ=ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ತಾವರೆ (ಕಮಲವುಷ್ಪದ)
ಹೂವಿನ, ಶ್ರೀ=ಕಾಂತಿಯಲ್ಲೂ, ಶಶಾಂಕರೊಳು = ಚಂದ್ರಮಂಡಲದಲ್ಲೂ
ಅಬ್ಜ ನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನಿರುವನು. ಕಬ್ಬು ಕದಳಿ=ಬಾಳೆ, ಲತಾ=ಬೀಳಿ
ಗಳು, ತೃಣ=ಹುಲ್ಲು, ದ್ರುಮ=ವೃಕ್ಷ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿದ್ದು, ಗೋಜು
ನು=ಗೋಜ ನಾಮಕನಾಗಿ, ಹೆಬ್ಬುಗೆಯ=ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು, ಮಾಡುತಿಹ=
ಮಾಡುವನು. ಅದ್ರಿಜನು-ಪರ್ವತವಾಸಿಯಾದ ಅದ್ರಿಜನಾಮಕನು, ಯಿಬ್ಬ
ಗೆಪ್ರತೀಕದೊಳು=ಜಡಚೇತನ ರೂಪವಾದ ಎರಡು ವಿಧ ಪ್ರತಿಮೆಯೊಳಿ
ದ್ದು, ಮಾಣಿ=ಜಡವಾದ ಮಾಣಿಕ್ಯ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನೂ, ಮೃಗ=ಪರ್ವ

ತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವ ಕಾಡುಮೃಗ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು, ಸೃಜಿಸ್ತೃಷ್ಠಿಮಾಡುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಶ್ರೀಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ತಂದೆಯಾದ ಶ್ರೀಪದ್ಮನಾಭನು, ಉದಕದಲ್ಲಿ ಅಬ್ಜನಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದಿದ್ದು ನೀರುಗುಳ್ಳೆ, ಅಮೃತ, ತಾನರೆ ಹುವು, ಚಂದ್ರಮಂಡಲ ಇವುಗಳ ಕಾಂತಿಯನ್ನು ವೃದ್ಧಿಪಡಿಸುವನು. ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಗೋಜನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದಿದ್ದು, ಕಬ್ಬು ಬಾಳೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನೂ, ಬಳ್ಳಿ, ಹುಲ್ಲು, ಗಿಡ, ಮರ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸುವನು. ಅದ್ರಿಜನಾಮಕನು ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಮಾಣಕೃ ಮೊದಲಾದ ಜಡಪ್ರತಿಸೆಯಂತಲೂ, ಮೃಗ ಮೊದಲಾದವು ಚೇತನ ಪ್ರತಿಸೆಯಂತಲೂ, ಹೀಗೆ ಎರಡು ವಿಧ ಪ್ರತಿಸೆಯಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸ ಮಾಡುವನು. ಪರಮಾತ್ಮನು ವಾಸಮಾಡಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿಸೆಯೆಂದು ಹೆಸರು, ಅವನು ಸರ್ವತ್ರ ವಾಸಮಾಡುವುದರಿಂದ ಜಡಚೇತನಾತ್ಮಕವಾದ ಸಕಲವೂ ಅವನಿಗೆ ಪ್ರತಿಸೆಯೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಶ್ರುತಿವಿನುತ ಸವ್ರತ್ರದಲಿ

ಭಾರತರಮಣನೊಳಗಿದ್ದು ತಾ ಶುಚಿ

ಷತುನೆನಿಸಿ ಜಡಚೇತನಂನು ಪವಿತ್ರಮಾಡುತಿಹ |

ಅತುಳಮಹಿಮಾನಂತ ರೂಪಾ

ಚ್ಯುತನೆನಿಸಿ ಚಿದ್ವೇದದೊಳು ಪ್ರಾ

ಕೃತಪುರುಷನಂದದಲಿ ನಾನಾಚೇಷ್ಟೆಗಳ ಮಾಳ್

||೧೯||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಶ್ರುತಿವಿನುತ=ವೇದಗಳಿಂದ ಸ್ತುತೃನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಸವ್ರತ್ರದಲಿ=ಸರ್ವ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲೂ ಅಂತರ್ನಿಯಾಮಕರಾಗಿರುವ, ಭಾರತರಮಣನೊಳಗಿದ್ದು=ವಾಯುದೇವರಲ್ಲಿದ್ದು, ತಾ-ತಾನು, ಶುಚಿಷತು ಎನಿಸಿ, ಜಡಚೇತನರ, ಪವಿತ್ರಮಾಡುತಿಹ=ಜಡಚೇತನರೂಪವಾದ ಸಕಲವನ್ನೂ ಪವಿತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವನು. ಅತುಳಮಹಿಮ - ಅಸಮವಾದ (ಸಮವಿಲ್ಲದ) ಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳ, ಆನಂತರೂಪ=ಸಂಖ್ಯೆ ಮಾಡಿ ಕೊನೆಕಾಣಲತಕ್ಕವಾದ ರೂಪಗಳುಳ್ಳ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಅಚ್ಯುತನೆನಿಸಿ - ಅಚ್ಯುತನೆಂಬ

ಹೆಸರಿನಿಂದ, ಚಿದ್ವೇದದೊಳು = ಜೀವರ ಸ್ವರೂಪ ದೇಹದೊಳಗಿದ್ದು,
ಪ್ರಾಕೃತಪುರುಷನಂದಲಿ = ಸಾಮಾನ್ಯರಾದ ಪ್ರಾಕೃತ ಮನುಷ್ಯರಂತೆ,
ಚೇಷ್ಟೆಗಳಮಾಳ್ಪು = ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.--ವೇದಗಳಿಂದ ಸ್ತುತೃನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಸರ್ವ ಪ್ರಾಣಿ
ಗಳ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿರುವ, ಚಿತ್ತಾಭಿಮಾನಿಯಾದ, ಭಾರತೀರಮಣ
ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರಲ್ಲಿ ಶುಚಿಷತು ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದಿದ್ದು, ಜಡಚೇತನಾ
ತ್ಮಕವಾದ ಈ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನೇ ಪವಿತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವನು. ಮತ್ತೊಬ್ಬ
ರಿಗೆ ಹೋಲಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದ ಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳ, ಅನಂತರೂಪಿಯಾದ ಶ್ರೀ
ಹರಿಯು, ನಾಶರಹಿತನಾದುದರಿಂದ ಅಚ್ಯುತನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಸುತ್ತಾ
ಎಲ್ಲರ ಸ್ವರೂಪ ದೇಹಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಸಾಮಾನ್ಯರಾದ ಮನುಷ್ಯರಂತೆ ನಾನಾ
ವಿಧವಾದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವನೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಅವತಾರಿಕೆ:--ಒಂ ಚಕೋಶಗಳಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನನ್ನು ಚಿಂತಿಸಬೇಕಾದ
ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. —

ಅತಿಥಿಯೆನಿಸುವನನ್ನಮಯ ಭಾ
ರತೀರಮಣನೊಳು ಪ್ರಾಣಮಯ ಪ್ರಾ
ಕೃತ ವಿಷಯ ಚಿಂತನೆಯಮಾಡಿಸುವನು ಮನೋಮಯನು |
ಯತನವಿಜ್ಞಾನಮಯಬರಲದ
ಜಿತನಮಾಡಿಸಿಯಾತ್ಮಜ ಯಾ
ಸುತರಸಂಗದಿ ಸುಖವನೀನಾನಂದಮಯನೆನಿಸಿ ||೨೦||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.--ಅತಿಥಿ=ಅತಿಥಿಗಳ ಒಳಗಿದ್ದು, ಅನ್ನಮಯನೆನಿಸು
ವನು. ಭಾರತೀರಮಣನೊಳು-ಭಾರತೀ ಸತಿಯಾದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರ
ಲ್ಲಿದ್ದು, ಪ್ರಾಣಮಯ=ಪ್ರಾಣಮಯನೆನಿಸುವನು. ಮನೋಮಯನು=
ಮನೋಮಯನಾಗಿ ಎಲ್ಲರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದ್ದು, ಪ್ರಾಕೃತವಿಷಯಚಿಂತನೆಯ=
ಕಣ್ಣು ಕಿವಿ ಮೊದಲಾದ ಸಕಲೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಅನುಭವಿಸುವ ವಿಷಯ
ಸಂಬಂಧವಾದ ಯೋಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಸುವನು. ವಿಜ್ಞಾನಮಯ-

ವಿಚ್ಛಾನ್ಮಯನು, ಯತಃಪರಮಂ=ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಸಂದರ್ಭಗಳೆ
ಳು ಬಂದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಅದಂ=ಅದನ್ನು, ಜತನಮಾಡಿಸಿ=ಆ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು
ಸರಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿಸುವನು. ಅನಂದಮಯನೆನಿಸಿ, ಆತ್ಮಂ=ತಾನು=ಜೀವಾನ್ಮು-
ಹೆಂಡತಿ, ಸುತರಂ=ಮಕ್ಕಳು ಇವರ, ಸಂಗಮಂ=ಸಹವಾಸದಿಂದ ಅವರುಗಳಲ್ಲಿ
ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ಕೊಡಿಸಿ, ಸುಖವರ್ನಿಷಂ=ಸುಖವನ್ನು ಕೊಡುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.— ಮುಘ್ಯಾನ್ವ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಮನೆಗೆ ಬರುವ ಅತಿಥಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದು
ಅನ್ನಮಯನೆನಿಸುವನು. ಭಾರತಿ ರಮಣರಾದ ಮುಖ್ಯ ಪಾಣದೇವರಲ್ಲಿದ್ದು
ಪ್ರಾಣಮಯನೆನಿಸುವನು. ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮನೋಮಯನೆಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳವನು
ನಾಗಿದ್ದು ಪ್ರಕೃತಿ ಸಂಬಂಧವಾದ ವಿಷಯ ಚಿಂತೆಯನ್ನು ಕೊಡಿಸುವನು.
ವಿಚ್ಛಾನ್ಮಯನೆಂದೇನಿಸಿ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜನರಿಂದ
ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಮಾಡಿಸುವನು. ಅನಂದಮಯನು-ತಾನು, ತನ್ನಹೆಂಡತಿ
ಮಕ್ಕಳೆಂಬ ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿ ಅಂತರ ಸಂಗದ ಸುಖವನ್ನು ಕೊಡಿ
ಸುವನು.

ಅನಂತಾರಿಕೆ.—ಅನಂತಾನಂತ ರೂಪದಿಂದಿದ್ದು ಅವನವರ ಕರ್ಮಾನು
ಸಾರವಾಗಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುವುದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ವೈಷಮ್ಯಾದಿ
ದೋಷಗಳಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಇನಿತು ರೂಪಾತ್ಮನಿಗೆ ದೋಷಗ

ಳಿನಿತು ಬಹುವು ಪೇಳಿರೈ ಬ್ರಾ

ಹ್ಮಣಕುಲೋತ್ತಮರಾದವರು ನಿಷ್ಕಪಟ ಬುದ್ಧಿಯಲಿ ||

ಗುಣನಿಯಾಮಕ ತತ್ತದಾಹ್ವಯ

ನೆನಿಸಿ ಕಾರ್ಯವ ನಾಳ್ವ ದೇವನ

ನೆನದಮಾತ್ರದಿ ದೋಷರಾಗಿಗಳಿಲ್ಲ ಕೆಡುತಿಹವು

||೨೧||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.— ಇನಮಂ=ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ, ರೂಪಾತ್ಮನಿಗೆ=ಅನಂತಾ
ನಂತ ರೂಪಗಳಿಂದ ಅವನವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ
ಸುತ್ತಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ, ದೋಷಗಳು=ವೈಷಮ್ಯಾದಿ ದೋಷಗಳು, ಎನಿ
ತುಬಹುವು=ಹೇಗೆ ಬರುವವು ? ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕುಲೋತ್ತಮರಾದವರು=ಉತ್ತ
ಮನಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ನೀವುಗಳು, ನಿಷ್ಕಪಟ ಬುದ್ಧಿಯ

ಲಿ=ಪಕ್ಷಪಾತವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ನ್ಯಾಯವಾಗಿ ಎಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಪೇಳಿದ್ದೆ ! ಗುಣನಿಯಾಮಕ=ಸತ್ಯ ರಜಸ್ತಮೋ ಗುಣಗಳ ಪ್ರೇರಕನಾದ, ತತ್ತದಾಹ್ವಯನೆನಿಸಿ=ಆಯಾ ಹೆಸರುಳ್ಳವನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿ, ಕಾರ್ಯವಘಾತ್ನ=ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುವ, ದೇವನ=ಸೃಷ್ಟಾನ್ಯಾದಿ ಕರ್ತನಾದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು, ನೆನದಮಾತ್ರದಿ=ಸ್ಮರಣೆ ಮಾತ್ರದಿಂದ, ದೋಷ ರಾಶಿಗಳೆಲ್ಲ, ಕೆಡುತಿಹವು=ನಾಶ ಹೊಂದುವವು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಹೀಗೆ ಅನಂತಾನಂತ ರೂಪಗಳಿಂದ ಸಾತ್ವಿಕ ರಾಜಸ ತಾಮಸ ಜೀವರಲ್ಲಿದ್ದು ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವ ಶ್ರೀ ಹರಿಗೆ, ವೈಷಮ್ಯಾದಿ ದೋಷಗಳಲ್ಲಿಯು ದು ? ಉತ್ತಮವಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿರುವ ನೀವೆಲ್ಲರೂ ಯೋಚಿಸಿ ನೋಡಿರೆಂದು ವೃದ್ಧೀಕರಣ ಮಾಡಿರುವರು. ಆದರೆ ಗುಪ್ತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ, ಅಥವಾ ಇತರ ಮತಗಳಲ್ಲಿ ಪಕ್ಷಪಾತವಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ನೋಡಿದರೆ ಸರಿಯಾದ ನ್ಯಾಯವು ತೋರುವದು. ಆ ಪಕ್ಷಪಾತವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸಮಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ಗೊತ್ತಾಗುವುದೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಸತ್ವಾದಿ ಗುಣನಿಯಾಮಕನಾಗಿ ಸಾತ್ವಿಕಾದಿ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಮಾಡಿಸುತ್ತಿರುವ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ಮರಣೆ ಮಾತ್ರದಿಂದ ದೋಷ ರಾಶಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ನಾಶ ಹೊಂದುವವು.

ಕುಸ್ಥನೆನಿಸುವ ಭೂಮಿಯೊಳು ಆ

ಶಸ್ಥನೆನಿಸುವ ದಿಗ್ವಲಯದೊಳು

ಖಸ್ಥನೆನಿಸಾಕಾಶದೊಳು ವೊಬ್ಬೊಬ್ಬರೊಳಗಿದ್ದು ||

ವ್ಯಸ್ಥನೆನಿಸುವ ಸರ್ವರೊಳಗೆ ಸ

ಮಸ್ಥನೆನಿಸುವ ಬಳಿಯಲಿದ್ದುವು

ಪಸ್ಥನೆನಿಸ ವಿಶೋಧನ ವಿತುದ್ಧಾತ್ಮ ಲೋಕದೊಳು ||೨೨||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಭೂಮಿಯೊಳು=ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿದ್ದು, ಕುಸ್ಥನೆನಿಸುವನು. ದಿಗ್ವಲಯದೊಳು=ದಿಬ್ಬಂಡಲದೊಳಗೆ, ಅಶಸ್ಥನೆನಿಸುವ=ಅಶಸ್ಥನೆಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳವನಾಗಿರುವನು. ಆಕಾಶದೊಳು ಖಸ್ಥನೆನಿಸುವ=ಖಸ್ಥನೆಂದು ಕರೆಯುವನು ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರೊಳಗಿದ್ದು=ಒಂದೊಂದು ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ರೂಪದಿಂದ ಹನ ಮಾಡುವಾಗ, ವ್ಯಸ್ಥನೆನಿಸುವನು. ಸಮಸ್ತರೊಳಗೆ=ಎಲ್ಲರೊಳಗೂ

ವ್ಯಾಪ್ತವಾದ ರೂಪದಿಂದ ಸಮಸ್ತನೆನಿಸುವನು. ಬಳಿಯಲಿದ್ದು=ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ
ದ್ದು=ಉಪಸ್ಥಾನಿಸುವನು. ಹೀಗೆ ಲೋಕದೊಳು, ವಿಶೋಧನ=ವಿಶೇಷ
ಶೋಧಕನೆಂತಲೂ, ವಿಶುದ್ಧಾತ್ಮನೆಂತಲೂ, ಚಿಂತಿಸಬೇಕೆಂದರ್ಥ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಭೂಮಿಯೊಳಗೆ ಇರುವ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಕುಸ್ಥನೆಂದು
ಹೆಸರು. ಗೋತ್ರಾಕುಃ ಪೃಥಿವೀ ಪೃಥ್ವೀ ಎಂಬ ಅಮರಕೋಶದಂತೆ ಕು
ಅಂದರೆ ಭೂಮಿಗೆ ಹೆಸರು. “ ಕೌಸ್ಥೀಯತೆ ಇತಿ ಕುಸ್ಥಃ ” ಎಂಬ ನಿರ್ವ
ಚನದಿಂದ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿದ್ದುದರಿಂದ ಕುಸ್ಥನೆಂದು ಹೆಸರು. ದಿಕ್ಕುಗಳಿಗೆ
ಆಕಾಶ ಎಂದು ಹೆಸರು ; ಅಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಅಶಸ್ಥನೆಂದು ಹೆಸರು. ಆಕಾಶ
ಕ್ಕೆ ಖಂ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಆಕಾಶದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಖಸ್ಥನೆಂದು ಹೆಸರು.
ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರೊಳಗೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ರೂಪವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವ್ಯಸ್ಥ
ನೆಂದು ಹೆಸರು. ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತವಾದ ರೂಪಕ್ಕೆ ಸಮಸ್ತನೆಂದು ಹೆಸರು.
ಸಮಾಪದ್ವಯವುದರಿಂದ ಉಪಸ್ಥಾನೆಂದು ಹೆಸರು. ಹೀಗೆ ವಿಶೇಷ ಶೋಧಕ
ನಾಗಿಯೂ, ವಿಶುದ್ಧವಾದ ಸ್ವರೂಪ ಉಳ್ಳವನಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಶ್ರೀಹರಿ
ಯು, ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಅನೇಕ ರೂಪಗಳಿಂದ, ಅನೇಕ ನಾಮಗಳಿಂದ
ಕೂಡಿ ವಾಸ ಮಾಡುವನೆಂದು ಚಿಂತಿಸಬೇಕೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಜ್ಞಾನದನು ಎಂದೆನಿಪಶಾಸ್ತ್ರದಿ

ಮಾನದನು ಎಂದೆನಿಪ ವಸನದಿ

ದಾನಶೀಲಸುಬುದ್ಧಿಯೊಳಗೆ ವದಾನ್ಯನೆನಿಸುವನು ||

ವೈನತೇಯ ವರೂಢ ತತ್ತತ್

ಸ್ಥಾನದಲಿ ತತ್ತತ್ಸ್ವಭಾವಗ

ಳಾನುಸಾರ ಚರಿತ್ರೆಗಳ ಮಾಡುತಲೆ ನೆಲಿಸಿತ್ತು

||೨೩||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಶಾಸ್ತ್ರದಿ=ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ, ಜ್ಞಾನದನು ಎಂದೆನಿಪ=ಜ್ಞಾ
ನದನೆಂದು ಕರಿಸುವನು. ವಸನದಿ=ವಸ್ತ್ರದೊಳಗೆ, ಮಾನದನು, ಎಂದೆನಿಪ=
ಎಂದು ಕರಿಸುವನು. ದಾನಶೀಲಸುಬುದ್ಧಿಯೊಳಗೆ=ದಾನವನ್ನು ಸರ್ವದಾ
ಮಾಡುತ್ತಿರಬೇಕೆಂಬ ಉತ್ತಮ ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ. ವದಾನ್ಯನು ಎನಿಸುವನು.
ವೈನತೇಯವರೂಢ=ಗರುಡನೇ ಧ್ವಜವಾಗುಳ್ಳ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ತತ್ತತ್ಸ್ವಾ
ನ=ಆಯಾ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ, ತತ್ತತ್ಸ್ವಭಾವಗಳಾನುಸಾರ=ಆಯಾ ವಸ್ತುಗಳ

ಸ್ಯಭಾವಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿ, ಕರಿತ್ರಿಗಳ=ಕರ್ಮಗಳನ್ನು, ಮಾಪತಪಿ, ನೆಲಿಸಿ
ಪು=ವಾಸವಾಗಿರುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ತಾಸ್ತದೋಳಗೆ, ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕೊಡುವವನಾದುದರಿಂದ
ಜ್ಞಾನವನೆಂದು ಕರೆಸುವನು. ಸಸ್ತದಲ್ಲಿದ್ದು ವಾಸವನ್ನುಳಿಸುವುದರಿಂದ
ಮಾನದನೆಂದು ಕರೆಸುವನು. ವದಾಪ್ತನೆಂದರೆ ದಾತೃಶೂರನಿಗೆ ಹೆಸರು.
ದಾನೇಲರಲ್ಲಿ ವದಾಪ್ತನೆಂದು ಕರೆಸುವನು. ಹೀಗೆ ಗರುಡವಾಹನನಾದ
ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅಯಾ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿದ್ದು, ಅಯಾ ಸ್ಯಭಾವಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿ
ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ ನಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ವಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿರುವನು.

ಗ್ರಾಮಪನೋಳಗ್ರಣಿ ಯೆನಿಸುವನು
ಗ್ರಾಮಣೀ ಯೆನಿಸುವನು ಜನರೊಳು
ಗ್ರಾಮುಪಗ್ರಾಮಗಳೊಳಗೆ ಶ್ರೀಮಾನನೆನಿಸುತಿಪ್ಪ ||
ಶ್ರೀ ಮನೋರಮ ತಾನೆ ಯೋಗ
ಕ್ಷೇಮನಾಮಕನಾಗಿ ಸಲಹುವ
ಯಾ ಮಹಿಮೆ ಮಿಕ್ಕಾದ ದೈವರಿಗುಂಟೆ ಲೋಕದೊಳು ||೨೪||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಗ್ರಾಮಪನೋಳು=ಗ್ರಾಮಾಧಿಪತಿಯೊಳಗೆ, ಅಗ್ರಣಿ
ಯೆನಿಸುವನು ; ಜನರೊಳು=ಊರಿನ ಜನರಲ್ಲಿಗೂ, ಗ್ರಾಮಣೀ ಯೆನಿಸುವ
ನು ; ಗ್ರಾಮ, ಉಪಗ್ರಾಮಗಳೊಳಗೆ, ಇದ್ದು ಶ್ರೀಮಾನ್ ಎನಿಸುತಿಪ್ಪ ;
ಶ್ರೀ ಮನೋರಮ=ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಮನೋರಮನಾದ (ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತೃಪ್ತರಾಮನಾದ)
ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನು, ಯೋಗಕ್ಷೇಪನಾಮಕನಾಗಿ, ಸಲಹುವ=ಸಂರಕ್ಷಿಸುವನು.
ಈಮಹಿಮೆ=ಐತಕಾ ಮಹಿಮೆಯು, ಲೋಕದೊಳು ಮಿಕ್ಕಾದ ದೈವರಿಗುಂ
ಟೆ=ಮಿಕ್ಕ ಯಾವ ದೇವತೆಗಳಿಗಾದರೂ ಉಂಟೆ ? ಇಲ್ಲಿ ವೆಂಬ ಭಾವ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಗ್ರಾಮಾಧಿಪತಿ ಶಬ್ದದಿಂದ, ದೇವಾಧಿಪತಿ, ಮಹಾರಾಜ
ಮತ್ತೂ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು ; ಇವರುಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಅಗ್ರಣಿ ಎಂದೆನಿಸುವನು.
ಪ್ರಭುವೆಂದೆನಿಸುವನೆಂದರ್ಥ. ಪ್ರಜೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಗ್ರಾಮಣೀ ಎನಿಸುವನು.
ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲೂ ಉಪಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲೂ ಇದ್ದು ಶ್ರೀಮಂತನೆನಿಸುವನು. ಇದೆ
ರಭಿಪ್ರಾಯವೇನೆಂದರೆ :—ನಿಭೂತಿಯನ್ನು ಷಂತಿಸುವಂತೆ, ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ
ಗ್ರಾಮಾಧಿಪತಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಪ್ರಭು ಎನಿಸುವನು. ಸಾಮಾನ್ಯ ಪ್ರಜರಲ್ಲಿ ರಾಜ

ನಲ್ಲಿದ್ದು ಪ್ರಭುವೆನಿಸುವನು. ರಾಜರುಗಳ ವ-ಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಪ್ರಭುವೆನಿಸುವನು. ಅಂತು ಆಯಾ ಗುಂಪುಗಳಿಗೆ ಅಧಿಪತಿ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದು ಆ ಪ್ರಭು ಕಾರ್ಯವನ್ನು ತಾನು ಮಾಡುವನೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಮನೋಹರನಾದ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನು ಸಕಲ ಪ್ರಜೆಗಳಲ್ಲೂ ಯೋಗಕ್ಷೇಮನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ತಾನಿದ್ದು ಯೋಗಕ್ಷೇಮವನ್ನು ತಾನು ವಹಿಸಿ ಸಂರಕ್ಷಿಸುವನು. ಇಂತಹಾ ಮಹಿಮೆಯು ಮಿಕ್ಕ ಯಾವ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಒಂದು ಉಂಟೆ? ಎಂದಿಗೂ ಇಲ್ಲವೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ವಿಜಯಸಾರಥಿಯೆಂದು ಗರುಡ

ಧ್ವಜನಮೂರ್ತಿಯ ಭಕ್ತಿ ಪೂರ್ವಕ

ಭಜಿಸುತ್ತಿಪ್ಪ ಮಹಾತ್ಮರಿಗೆ ಸರ್ವತ್ರದಲಿ ಯೊಲಿದು ||

ವಿಜಯದನು ತಾನಾಗಿ ಸಲಹುವ

ಭುಜಗ ಭೂಷಣ ಪೂಜ್ಯ ಚರಣಾಂ

ಬುಜವಿಭೂತಿದ ಭುವನ ಮೋಹನ ರೂಪನಿರ್ಲೇಪ ||೨೫||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ವಿಜಯಸಾರಥಿಯೆಂದ=ಅರ್ಜುನನ ಸಾರಥಿ ಎಂದು (ಪಾರ್ಥ ಸಾರಥಿ ಎಂದು) ಗರುಡಧ್ವಜನ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಭಕ್ತಿ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ, ಭಜಿಸುತ್ತಿಪ್ಪ ಮಹಾತ್ಮರಿಗೆ, ಭಜಗಭೂಷಣಪೂಜ್ಯ ಚರಣಾಂ ಬುಜ=ಸರ್ವ ಭೂಷಣರಾದ ರುದ್ರದೇವರಿಂದ ಪೂಜ್ಯನಾದ ಪಾದ ಕಮಲಗಳಳ್ಳ, ವಿಭೂತಿದ=ಭಕ್ತರಿಗೆ ಸರಸೈಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ಕೊಡುವವನಾದ, ಭುವನ ಮೋಹನರೂಪ=ಲೋಕವನ್ನು ಮೋಹಿಸುವ ರೂಪವುಳ್ಳ, ನಿರ್ಲೇಪ=ನಿರ್ಲಿಪ್ತನಾದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು, ಸರ್ವತ್ರದಲಿ=ಸರ್ವ ದೇಶದಲ್ಲೂ, ಸರ್ವ ಕಾಲದಲ್ಲೂ, ಒಲಿದ=ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ, ವಿಜಯದನುತಾನಾಗಿ=ವಿಶೇಷವಾದ ಜಯಪ್ರದನಾಗಿ, ಸಲಹುವ=ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ — ಗರುಡಧ್ವಜನಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಪಾರ್ಥ ಸಾರಥಿ ಎಂದು ಭಕ್ತಿ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಭಜಿಸುವ ಮಹಾತ್ಮರಿಗೆ ಸರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಜಯವನ್ನು ಕೊಡಿಸಿ ರಕ್ಷಿಸುವನು. ರುದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಭಜಿಸಿದರೆ ಎಂತಹ ವರವು ದೊರಕುವುದೆಂದರೆ, ರುದ್ರದೇವರು ಸರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಭೃತ್ಯರಾದುದರಿಂದ

ಮಹಾರಾಜನ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಪ್ರಸಾದಕ್ಕೂ, ಅವನ ಭೃತ್ಯನ ಪ್ರಸಾದಕ್ಕೂ ಎಷ್ಟು ಭೇದವಿರುವುದೋ ಇಲ್ಲೂ ಅಷ್ಟು ಭೇದವಿರುವುದೆಂದು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಭುಜಗ ಭೂಷಣಪೂಜ್ಯ ಚರಣಾಂಬುಜನೆಂದರು ರುದ್ರದೇವರಿಂದ ಪೂಜ್ಯವಾದ ಸಾದಕಮಲಗಳುಳ್ಳವನೆಂದ ಮೇಲೆ ರುದ್ರದೇವರು ಭೃತ್ಯರೆಂದು ಬೇರೆ ಹೇಳಬೇಕೆ? ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಭೂತಿದನೆಂದರು ; ಇಹ ಪರಂಗಳಲ್ಲೂ ಪರಮಾತ್ಮನು ಕೊಡುವ ಐಶ್ವರ್ಯಕ್ಕೆ ಹಾನಿ ಇಲ್ಲವು. ಮಿಕ್ಕವರು ಕೊಟ್ಟರೂ ಅಲ್ಪ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವರು. ಪರಮಾತ್ಮನು ಮಹಾ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವನೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಬ್ರಹ್ಮಾ, ವಿಷ್ಣು, ಮಹೇಶ್ವರರು ಮೂವರೂ ನರಗಳನ್ನು ಕೊಡುವವರ ; ಆದರೂ, (ಭಾಗವತ ದಶಮಸ್ಕಂಧ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ೯೧ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ) “ ಸದ್ಯಃ ಶಾಶ್ವತಸಾದೋಗ ಶಿವೋ ಬ್ರಹ್ಮಾ ನಚಾಚ್ಯುತಃ ” ರುದ್ರದೇವರಾಗಲಿ, ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಾಗಲಿ ಇವರುಗಳು ಪ್ರಸನ್ನರಾಗಬೇಕಾದರೂ, ಕೋಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೂ ತತ್ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ; ಅಂದರೆ ಸ್ವಲ್ಪವಾದ ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ ತತ್ಕ್ಷಣವೇ ವರವನ್ನು ಕೊಡುವರು. ಸ್ವಲ್ಪ ಅಪರಾಧಕ್ಕೆ ಕುಪಿತರಾಗಿ ಶಾಪವನ್ನೂ ಕೊಡುವರು. ಇವೆರಡೂ ಸ್ಥಿರವಾದವಲ್ಲ. ರುದ್ರದೇವರು ಕೊಟ್ಟ ವರವನ್ನು ವಾಯುದೇವರು ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನೂ ಸಹ ನಾಶ ಮಾಡುವನು. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ವರವನ್ನೂ ಕೆಲವು ಕಡೆ ವಾಯು ದೇವರೂ, ಕೆಲವು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನೂ ಧ್ವಂಸ ಮಾಡುವರು. ಪರಮಾತ್ಮನು ಕೊಟ್ಟ ವರಕ್ಕೆ ಹಾನಿ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಭಾಗವತಾದಿ ವಚನವಿರುವುದರಿಂದ ಆ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಈ ಅರ್ಥವು ಇಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ

ಅನತಾರಿಕೆ.—ಜೀವರು ಅನಾದಿ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಕರ್ಮ ಬದ್ಧರಾಗಿ ತಾವು ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾದ ಸುಖ ದುಃಖಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ತಾವು ಅರಿಯದೆ ಇರುವುದನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನು ತಿಳಿದು ಕರುಣದಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ಜೀವರಿಗೆ ಸುಖ ದುಃಖಗಳನ್ನು ಉಣಿಸುವನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಅನಭಿಮತ ಕರ್ಮಪ್ರವಹದೊಳ

ಗನಿಮಿಷಾದಿ ಸಮಸ್ತಚೇತನ

ಗಣವಿಹುದು ತತ್ಪಲಗಳುಣ್ಣದೆ ಸೃಷ್ಟಿಸದಮುನ್ನ ||

ವನಿತೆಯಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಕರುಣಾ

ವನಧಿರ್ಮಿಸೆ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮಯ

ಅನುಚಿತೋಚಿತಕರ್ಮಫಲಗಳೆ ನುಣುತ ಚರಿಸುವರು ||೨೬||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.— ಸೃಷ್ಟಿಸದಮುನ್ನ=ಜೀವರನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ತಾರದ ಮುಂಚೆ, ಅನುಭವಿತಕರ್ಮಪ್ರವಹಮೊಳು=ಅವರವರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಕರ್ಮಗಳಿಂತಹುದೆಂದು ಅರಿಯುವೆ, ಆ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿದೆ, ತತ್ಫಲಗಳುಣದೆ=ಆ ಕರ್ಮ ಫಲಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದೆ, ಅನಿಮಿಷಾದಿ-ದೇವತೆಗಳು ಮೊದಲಾದ. ಸಮಸ್ತಜೀತನಗಣವಿಹುದು - ಜೀವರಾಶಿಗಳಿರುವವು ವಿನಿತೆಯಿಂದೊಡಗೂಡಿ=ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀ ದೇವಿಯಿಂದೊಡಗೂಡಿ, ಕರುಣಾ ವನಧಿ=ಕರುಣಾ ಸಮುದ್ರನು, ನಿರ್ಮಿಸೆ= ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಲು, ತಮ ತಮ್ಮಯ, ಅನುಚಿತೋಚಿತ ಕರ್ಮಗಳ=ಬಳ್ಳಿಯದು ಮತ್ತು ಕೆಟ್ಟ ಕರ್ಮಗಳು (ಅಥವಾ ಪುಣ್ಯ ಪಾಪ ಕರ್ಮಗಳು) ಇವುಗಳನ್ನು, ಉಣುತ=ಭುಂಜಿಸುತ, ಚರಿಸುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.— ಜೀವರನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಬಾರದ ಮುಂಚೆ, ಅನಾದಿ ಕಾಲೇ ನನಾದ ಕರ್ಮದಿಂದ ಬದ್ಧರಾಗಿದ್ದರೂ ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡುವ ಇಚ್ಛೆಯು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಕರ್ಮಫಲವನ್ನನುಭವಿಸುವುದಿಲ್ಲ ತಮ್ಮ ಯೋಗ್ಯತೆ ಇಂತಹುದೆಂದೂ ಗೊತ್ತಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂತಹಾ ಜೀವರು ಸಾತ್ವಿಕ ರಾಜ ಸ ತಾಮಸ ಭೇದದಿಂದ, ದೇವತೆಗಳು, ದೈತ್ಯರು ಮನುಷ್ಯರು ಮೊದಲಾದ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡಲು ಯೋಗ್ಯರಾದ ರಾಶಿಗಳು ಅನೇಕ ವಿರುವವು. ಕರುಣಾ ಸಮುದ್ರನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ತನ್ನ ಪತ್ನಿಯಾದ ರಮಾ ದೇವಿಯಿಂದೊಡಗೂಡಿ, ಸೇವ ದೈತ್ಯ ಮನುಷ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಲು, ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ ಪುಣ್ಯ ಪಾಪಾದಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಫಲಗಳನ್ನು ಭುಂಜಿಸುತ್ತ ಭೂಮಿ, ಸ್ವರ್ಗ, ನರಕಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವರು.

ಅವತಾರಿಕೆ.— ಕ್ಷಣಿಕವಾದ ಸಂಸಾರ ಸುಖವನ್ನು ನಂಬಿ, ಅಲ್ಪ ಜನರ ಪದವಾಸವನ್ನು ಮಾಡಿ ಕೆಡದೆ ಸಜ್ಜನರ ಸಂಗವಿಂದ ಶ್ರೀವಲ್ಲಭನ ಭಜಿಸಿ ಪರಮ ಪದವಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಝಲ್ಲಡಿಯನೆಳನಂತೆ ಭವಸುಖ

ತಲ್ಲಣವಗೊಳಿಸುವದು ನಿಶ್ಚಯ

ವಲ್ಲಸಾಲನಮಾಡಿಸಕ್ಕರೆ ಮೆದ್ದತೆರನಂತೆ ||

ಝಲ್ಲಕರಕೂಡಾಡದಲೆ ಶ್ರೀ

ವಲ್ಲಭನೆ ಸದ್ಗುಣಗಣಂಗಳೆ

ಬಲ್ಲವರಕೂಡಾಡಿಸಂಪಾದಿಸು ಪರಂಪದನ

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಝಲ್ಲಡಿಯ ನೆಳಲಂತೆ=ಬಂದರಿಗೆಯ ನೆಳಲಂತೆ, ಭವ
 ಸುಖ=ಸಂಸಾರ ಸುಖವು, ತಲ್ಲಣನೆಗೊಳಿಸುವದು=ದುಃಖವೇ ಅಧಿಕವಾಗಿ
 ರುವುದು. ನಿಶ್ಚಯವಲ್ಲ=ಆ ಸ್ವಲ್ಪ ಸುಖವೂ ನಿಶ್ಚಯವಲ್ಲ. ಸಾಲವನಾಡಿ
 ಸಕ್ಕರೆ ಮೆದ್ದಂತೆ=ಸಾಲಮಾಡಿ ಸಕ್ಕರೆ ತಿನ್ನುವುದರಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆ ತಿನ್ನುವಾಗ
 ಸ್ವಲ್ಪ ಸಿಹಿಯಾಗಿ ಸುಖ ಕಂಡು ಬಂದರೂ, ಸಾಲಗಾರನು ಪೀಡಿಸುವಾಗ
 ಬಹಳ ಕಷ್ಟವಾಗುವದು. ಅದರಂತೆ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯಾದಿ ಭೋಗಗಳಿಂ
 ದ ಸ್ವಲ್ಪ ಸುಖ ಕಂಡು ಬಂದರೂ ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಅನಂತ ದುಃಖವನ್ನು
 ಅನುಭವಿಸಬೇಕೆಂಬರ್ಥ. ಇಂತಹಾ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ, ಹ್ವಲ್ಲಕರ ಕೂಡಾಡದ
 ಲೆ=ಅಜ್ಞರಾದ ಅಲ್ಪಜನರ ಸಹವಾಸವನ್ನು ಮಾಡದೆ, ಅಥವಾ ತನೋ
 ಯೋಗ್ಯ ಜನರೊಂದಿಗೆ ಮಾತಾಡುತ್ತಿರದೆ, ಒಲ್ಲವರಕೂಡಾಡಿ=ಜ್ಞಾನಿಗಳ
 ಸಹವಾಸವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ, ಅನರ ಕೂಡಾಡುವುದೆಂದರೆ, ಅನರ ಮುಖ
 ದಿಂದ ಶ್ರವಣಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ, ಪರಮಪದವ=ಉತ್ತಮವಾದ ಪರ
 ಮಾತ್ಮನ ಪರಮ ಪದವಿಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಝಲ್ಲಡಿಯ ನೆಳಲು ಚಿದ್ರಗಳು ಬಹಳವಾಗಿರುವುದರಿಂ
 ದ ನೆಳಲು ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿಯೂ, ಬಿಸಿಲು ಹೆಚ್ಚಾಗಿಯೂ, ಕಂಡುಬರುವುದು.
 ಅದರಂತೆ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ದುಃಖ ಬಹಳವಾಗಿಯೂ, ಸುಖ ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿಯೂ
 ಇರುವದೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಹೀಗೆ ದುಃಖವೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸು
 ಖವು ಅತ್ಯಲ್ಪವಾಗಿರುವುದು. ಅದೂ ನಿಶ್ಚಯವಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ಮುಂಚೆ
 ಗುವ ಸುಖವು ಎಂತಹುದೆಂದರೆ ಸಾಲವನ್ನು ಮಾಡಿ ಸಕ್ಕರೆ ತಿನ್ನುವಾಗ
 ಹೇಗೆ ಸಕ್ಕರೆ ತಿನ್ನುವಾಗ ಸ್ವಲ್ಪ ಸುಖ ಕಂಡುಬಂದರೂ ಸಾಲಗಾರನು
 ಬಂದು ಸಾಲವನ್ನು ಬೇಡಿ ಪೀಡಿಸುವಾಗ ಬಹಳ ಕಷ್ಟವು ಕಂಡು ಬರು
 ವದೋ ಹಾಗೆ ಸಂಸಾರದಲ್ಲೂ ಸ್ತ್ರೀಯಾದಿ ಭೋಗಗಳಿಂದ ಅಲ್ಪವಾದ
 ಸುಖವು ಕಂಡುಬಂದರೂ ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಅಪಾರವಾದ ದುಃಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸ
 ಬೇಕಾಗುವುದು. ಅದರಿಂದ ಅಯೋಗ್ಯರ ಸಹವಾಸವನ್ನೂ ಸಂಭಾಷಣೆ
 ಯನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು ಜ್ಞಾನಿಗಳ ಸಹವಾಸವನ್ನು ಮಾಡಿ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀ ಪತಿ
 ಯಾದ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನ ಗುಣ ಗಣಗಳನ್ನು ಶ್ರವಣಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ
 ಪರಮಪದವಿಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸು.

ಅನತಾರಿಕೆ.—ಪ್ರಾರಬ್ಧಕರ್ಮವು ಜೀವರಿಗೆ ಅನಾದಿಕಾಲವಾಗಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಈ ದುಃಖಮಯವಾದ ಸಂಸಾರವನ್ನು ದಾಟುವು ಸಕ್ಕಾಗಿ ಸತ್ಸಾಧನವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.—

ಝಲ್ಲಡಿಯ ನೆಳಲಂತೆ ತೋರ್ಪಡು
ಯೆಲ್ಲಕಾಲದಿ ಭರದಸೌಖ್ಯವು
ಯೆಲ್ಲವೊಕ್ಕರು ಬಿಡದೆ ಬೆಂಬತ್ತಿಹದು ಜೀವರಿಗೆ ||
ಒಲ್ಲೆನೆಂದರೆ ಬಿಡದು ಹರಿನಿ
ಮಾರ್ಗಲ್ಯ ನೈವೇದ್ಯವನೆ ಭುಂಜಿಸಿ
ಬಲ್ಲವರ ಕೂಡಾಡು ಭವದುಃಖಗಳನೀಡಾಡು ||೨೪||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಭವದಸೌಖ್ಯವು=ಸಂಸಾರದ ಸುಖವು, ಯೆಲ್ಲಕಾಲದಿ =ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲೂ, ಝಲ್ಲಡಿಯನೆಳಲಂತೆ ತೋರ್ಪಡು=ಝಲ್ಲಡಿಯ ನೆಳಲಂತೆ ದುಃಖ ಬಸಳವಾಗಿಯೂ, ಅತ್ಯಲ್ಪ ಸುಖವಾಗಿಯೂ ಕಂಡುಬರುವುದು. ಜೀವರಿಗೆ, ಯೆಲ್ಲವೊಕ್ಕರುಬಿಡದೆ=ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದರೂ ಬಿಡದೆ, ಬೆಂಬತ್ತಿಹದು=ಸುಖದುಃಖರೂಪವಾದ ಪ್ರಾರಬ್ಧ ಕರ್ಮವು ಬೆನ್ನು ಹತ್ತಿರುವುದು (ನಮ್ಮ ಕೂಡಲೇ ಇರುವುದು) ಒಲ್ಲೆನೆಂದರೆ ಬಿಡದು-ನನಗೆ ಬೇಡವೆಂದರೂ ಬಿಡುವಂತಿಲ್ಲ. ಹರಿನಿರ್ಮಲ್ಯನೈವೇದ್ಯವನುಭುಂಜಿಸಿ=ಪರಮಾತ್ಮನ ನಿರ್ಮಲ್ಯವನ್ನು ಆಘ್ರಣಿಸಿ ನೈವೇದ್ಯವನ್ನು ಭೋಜನಮಾಡಿ, ಬಲ್ಲವರಕೂಡಾಡು-ಜ್ಞಾನಿಗಳ ಸಹವಾಸವನ್ನು ಮಾಡು, ಭವದುಃಖಗಳನು-ಸಂಸಾರ ದುಃಖಗಳನ್ನು, ಈಡಾಡು=ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹುಡುಕು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಈ ಸಂಸಾರ ಸುಖವು ಝಲ್ಲಡಿಯ ನೆಳಲಂತೆ ಅತ್ಯಲ್ಪ ಸುಖವು, ದುಃಖಪೂರ್ಣವಾಗಿರುವುದು. ಅದ್ದರಿಂದಲೇ ಭಾಗವತ ಸಪ್ತಮಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ ಪ್ರಹ್ಲಾದನು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುವಾಗ “ ಕಂಡೂಯನೇನಕಗ ಯೋರಿನ ದುಃಖ ದುಃಖಂ ” “ ತ್ರಸೋಸ್ತುಕಂ ಕೃಪಣವತ್ಸಲ ದುಃಖೋಗ್ರ ಸಂಗಾರ ಚಕ್ರಕಧನಾಕ್ಕೆಶತಾಂಪ್ರಣೇತಃ || ಯಸ್ಮಾಪ್ತ್ವಿಯಾಪ್ತಿಯವಿಯೋಗ ಸಯೋಗ ಜನ್ಮ ಶೋಕಾಗ್ನಿನಾ ಸಕಲಯೋನಿಷುದಹ್ಯಮಾನಃ ದುಃಖೋಷಧಂ ತದಪಿ ದುಃಖಮತದ್ವಿಯಾಹಂ ಭೂಮಕ ಭ್ರಮಾಮಿವದ ಮೇತವದಾಸ್ಯಯೋಗಂ || ” ಶೈಯಲ್ಲಿ ತುರಿಹಿಡಿದವನು ತಿಂಡಿಹತ್ತಿ ತುರಿಸು

ವಾಗ್‌ಪ್ಪಲು ಸುಖವು ಕಂಡುಬಂದರೂ, ತುರಿಸಿ ಆದಮೇಲೆ ಉರಿಹತ್ತಲು ಹೇಗೆ ಬಾಯಿಬಡಿದುಕೊಳ್ಳುವಷ್ಟು ದುಃಖವಡುವನೋ ಅಂತಹ ಸುಖ ದುಃಖಗಳೇ ಈ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವುದು. ಎಲೈ ನರಸಿಂಹ ! ನಿನ್ನ ಈ ಭಯಂಕರವಾದ ರೂಪವನ್ನು ಕಂಡು ನಾನು ಭಯಪಡುವುದಿಲ್ಲ. ಮಹಾ ಉಗ್ರವಾದ ಸಹಿಸಲಶಕ್ತವಾದ ಸಂಸಾರ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ತಗಲಿ ಎಲ್ಲಿ ಕಷ್ಟವನ್ನು ನುಭವಿಸಬೇಕಾಗುವುದೋ ಎಂದು ಆ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ನಾನು ಬಹಳ ಭಯಪಡು ವೆನು. ಆದರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ದುಃಖವೇನೆಂದರೆ, ಯಾವನನ್ನು ನನುಗೆ ಪ್ರಿಯ ವೆಂದು ತಿಳಿದು ನಾವು ಅದನ್ನು ಬಿಡಬಾರದೆಂದಿರುವೆವೋ ಅದು ನಮ್ಮನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗುವುದು. ಯಾವುದು ನನುಗಾಗದೆಂದು ನಾವು ನಿರಾಕರಿಸು ತ್ತಿರುವೆವೋ ಅದು ನಮ್ಮನ್ನು ಬಿಡಲೊಲ್ಲದು. ಇವಲ್ಲದೆ ಜನನಮರಣ ರೂಪವಾದ ದುಃಖ, ಹೀಗೆ ಯಾವ ಯೋನಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದರೂ ಶೋಕಾ ಗ್ನಿಯಿಂದ ದಹ್ಯಮಾನನಾಗಿ ಕಷ್ಟಪಟ್ಟೇ ತೀರಬೇಕು. ಆ ದುಃಖಪರಿಹಾರ ರಕ್ಕೆ ಏನಾದರೂ ಮಾರ್ಗವಾಡಿದರೂ ಅದರಿಂದ ದುಃಖವೇ ಬರುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಹೆದರಿ ನಿನ್ನನ್ನು ಮೊರೆಹೊಕ್ಕಿರುವೆನು; ಹೇ ಪ್ರಭೋ ! ನಿನ್ನ ದಾಸ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ನನ್ನನ್ನುದ್ದರಿಸು ; ಎಂದು ಕೇಳಿ ಕೊಂಡಿರುವನು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ದಾಸಾರ್ಯರು ಬಹಳ ದುಃಖಮಯವಾದ ಸಂಸಾರವಿದೆಂದು ಹೇಳಿದರು. ಇದನ್ನು ಪ್ರಕಾರಾಂತರದಿಂದ ಪರಿಹರಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ. ಸುಕದುಃಖ ರೂಪವಾದ ಪ್ರಾಚೀನಕರ್ಮವು ಇವ ನು ಎಲ್ಲಿ ಹೋದರೂ ಬಿಡದೆ ಇವನನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿಕೊಂಡೇ ಇರುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ದಾಸಾರ್ಯರು “ ಪ್ರಾಚೀನಕರ್ಮವಿದು ಬೆನ್ನಬಿಡದು ” ಎಂದು ಪದಮಾಡಿರುವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಹಿಂಸೆ ಅಲ್ಪ ಸುಕಕ್ಕಾಶೆಪಡದೆ ಶಾಶ್ವತ ಸುಕರೂಪವಾದ ಮುಕ್ತಿಗೋಸ್ಕರವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದಕರ್ಪಿತವಾದ ಪುಲಸೀ ಪುಷ್ಪಗಳನ್ನು ಅಘ್ರಾಣಿಸುತ್ತಾ ಹರಿನೈವೇದ್ಯವನ್ನುಂಣ್ಣುತ್ತಾ ಸಜ್ಜ ನರ ಸಂಗದಿಂದ ಕಾಲಕಳೆಯುತ್ತಾ ಹರಿಕಥಾಶ್ರವಣಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಸಂ ಸಾರದಿಂದ ಮುಕ್ತನಾಗಬೇಕೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ನಿರ್ಮಾಲ್ಮವನ್ನಾಘ್ರಾಣಿ ಸುವುದು; ನೈವೇದ್ಯವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದೆಂಬ ಎರಡೇ ಅಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ಉ ಪಲಕ್ಷಣವನ್ನಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಕರಚರಣಾದಿ ಎಲ್ಲಾ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು

ಭಗವತ್ಸೇವಾಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಭಾಗವತ ನವನು ಸ್ಯಂಧದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು. ಅದೆಂತೆನೆ:—ಸವೈಮನಃ ಕೃಷ್ಣಸದಾರವಿಂದಯೋರ್ವಜಾಂಸಿ ವೈ ಕುಂಠಗುಣಾನು ವರ್ಣನೇ || ಕತಾಹರೇರ್ನುಂದಿರಮಾರ್ಜನಾದಿಷು ಶ್ರುತೀ ಚಕಾರಾಚ್ಯುತ ಸತ್ಯಭೇದಯೇ || ಮುಕುಂದ ಲಿಂಗಾಲಯ ದರ್ಶನೇದ್ಯ ಶೌತದ್ಭೃತ್ಯಗಾತ್ರ ಸ್ಪರ್ಶೇಂಗ ಸಂಗಂ || ಘ್ರಾಣಂಚ ತತ್ಪದ ಸರೋಜ ಸೌಂಭ ಶ್ರೀಮತ್ಪುಲಸ್ತ್ಯಾಂ ರಸನಾಂತದರ್ಪಿತೆ || ಪಾದೌಹರಃ ಕ್ಷೇತ್ರಪಥಾ ನುಸರ್ಪಣೀರೋ ಹೃಷೀಕೇಶ ಪದಾಭಿವಂದನೇ || ಕಾಮಂತು ದಾಸ್ಯೇನತು ಕಾಮಕಾಮ್ಯಯಾತಥೋತ್ತಮ ಶ್ಲೋಕ ಜನಾಶ್ರಯಾಂತಿಂ || ” ಅಂಬರೀಷರಾಜನು ಇದ್ದ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು. ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕೃಷ್ಣನ ಪಾದಾರವಿಂದದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿದ್ದನು. ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಮೈಕುಂಠವಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನ ಗುಣಗಳನ್ನು ಅನುವಾದನಮಾಡಲು ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದನು. ಕೈಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನ ವ:ನೆಯನ್ನು ಕಸತೆಗೆದು ಸಾರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದನು. ಕಿವಿಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನ ಕಥಾಶ್ರವಣಕ್ಕಾಗಿ, ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಮಾದಿಗಳ ದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಭೃತ್ಯರ ಸ್ಪರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ ಅಂದರೆ ಅಂಗ ಸಂಗಕ್ಕಾಗಿ, ಮೂಗುಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸಿದ ತುಲಸೀ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಆಘ್ರಾಣಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ನಾಲಿಗೆಯನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನ ನೈವೇದ್ಯವನ್ನು ಭುಂಜಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಪಾದಗಳನ್ನು ಶ್ರೀಹರಿಯ ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಸಂಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ಶಿರಸ್ಸನ್ನು ಹೃಷೀಕೇಶನ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ನಮಸ್ಕಾರಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದನು, ಕಾಮವನ್ನು ಅಂದರೆ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನ ದಾಸ್ಯದಲ್ಲಿಟ್ಟಿದ್ದನು. ರತಿಸುಖವೆಂದರೆ ಉತ್ತಮ ಶ್ಲೋಕನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಭಕ್ತಜನರ ಸಹವಾಸದಿಂದಲೇ ಸುಖವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಿದ್ದನು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಭಗವತ್ಸೇವಾಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಅವತಾರಿಕೆ.—ಮಾಡಿದ ಅಡಿಗೆಯನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ನೈವೇದ್ಯವೈತ್ಯದೇವವಿಲ್ಲದೆ ಭೋಜನಮಾಡಬಾರದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಕುಟ್ಟಿಕೊಯ್ದು ದನಟ್ಟು ಯಿಟ್ಟಿದ
 ಸುಟ್ಟಿಕೊಟ್ಟಿದ ಮುಟ್ಟಲಳು ಹಿ
 ಟ್ಟುಟ್ಟು ಮಾಳ್ವೆದು ನಿತ್ಯ ಲುಂಡುಚ್ಚಿಪ್ಪ ಸಜ್ಜ ನರ ||
 ಬಿಟ್ಟು ತನ್ನಯ ಹೊಟ್ಟೆಗೋಸುಗ
 ಥಟ್ಟುನುಣುತಿಹ ಕೆಟ್ಟಮನುಜರ
 ಕಟ್ಟಿವೈದೆಮಪಟ್ಟಿಣದೊಳೊತ್ತ ಟ್ಟಿಲಿಡುತಿಹರು ||೨೯||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.— ಕೊಯ್ದು ದನ=ನೆಲ್ಲ (ಭತ್ತವನ್ನು) ಕೊಯ್ದು ಆದ
 ಮೇಲೆ, ಕುಟ್ಟು=ಕುಟ್ಟು ಅಕ್ಕಿಮಾಡಿ, ಅಟ್ಟು=ಅಡಿಗೆಮಾಡಿ, ಇಟ್ಟು=ನೈ
 ವೇದ್ಯವಿಟ್ಟುದಾದನ್ನು, ಸುಟ್ಟು=ವೈಶ್ವದೇವನನ್ನು ಮಾಡಿ, ಕೊಟ್ಟು=ಬ್ರಾ
 ಹ್ಮಣಾಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಸಮರ್ಪಣೆಮಾಡಿದುದನ್ನು
 ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಭೋಜನಮಾಡಿಸಿದ ಶೇಷವನ್ನು ಮುಟ್ಟಲು, ಭುಂಜಿಸಲು,
 ನಿತ್ಯಲ=ಶ್ರೀಹರಿಯು ಉಂಡ, ಉಚ್ಚಿಪ್ಪ=ಶೇಷವು, ಸಜ್ಜನರ=ಭಗವದ್ಭಕ್ತ
 ರ, ಅರ್ಥ=ಪಾಪಗಳನ್ನು, ಹಿಟ್ಟುಟ್ಟುಮಾಳ್ವುದು - ಪುಡಿಪುಡಿ ಮಾಡುವುದು,
 ಬಿಟ್ಟು=ನೈವೇದ್ಯ ವೈಶ್ವದೇವಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡದೆ ಬಿಟ್ಟು, ತನ್ನಯ ಹೊ
 ಟ್ಟೆಗೋಸುಗ=ತನ್ನ ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ, ಥಟ್ಟನೆ, ಅಡ
 ಗೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದಕೂಡಲೆ ನೈವೇದ್ಯ ವೈಶ್ವದೇವನಿಲ್ಲದೆ, ಅತಿಥಿಗಳಿಗೆ ಇಡ
 ದೇ, ಹಾಗೇ, ಉಣುತಿಹ=ಭುಂಜಿಸುವ, ಕೆಟ್ಟಮನುಜರ ಕಟ್ಟಿವೈದುಯ
 ಮಪಟ್ಟಿಣದೊಳು, ಒತ್ತಟ್ಟಿಲಿ=ಒಂದು ನರಕದಲ್ಲಿ, ಇಡುತಿಹರು=ಹಾಕಿ
 ಬಿಡುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.— ನಾವು ಅಡಿಗೆಮಾಡುವ ಅನ್ನದಲ್ಲಿ ೫ ವಿಧವಾದ ಹ
 ತ್ಯಾದೋಷವು ಬರುವದು. ನೆಲ್ಲನ್ನು (ಭತ್ತವನ್ನು) ಕೊಯ್ಯುವುದು ೧. ತು
 ಳಿಸುವುದು ೨. ಸುಟ್ಟುವುದು ೩. ಪೋಟುಹಾಕುವುದು ೪. ಬೇಯಿಸು
 ವುದೆಂಬ ಪಂಚಸೂನಾ ದೋಷವು ಬರುವುದು. ಆ ದೋಷಪರಿಹಾರಕ್ಕೋ
 ಸ್ಕರ ಅಡಿಗೆಮಾಡಿದಮೇಲೆ ದೇವರನೈವೇದ್ಯಮಾಡಿ ವೈಶ್ವದೇವನನ್ನು ಮಾಡ
 ಬೇಕು. ಆದರಮೇಲೆ ಅತಿಥಿ ಭೋಜನವಂ ಮಾಡಿಸಿ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಂತರ್ಗ
 ತ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸಿ ಆ ಶೇಷಾನ್ನವನ್ನು ನಾವು ಭೋಜನ
 ಮಾಡಿದರೆ ಈ ಪಾಪಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪರಿಹಾರವಾಗುವವು. ನೈವೇದ್ಯ ವೈಶ್ವ
 ದೇವನಿಲ್ಲದೆ ಮಾಡಿದ ಅಡಿಗೆಯನ್ನು ತಾನೇ ಉಂಡರೆ “ಅತ್ಮಾರ್ಥಂಪಾಚಿತ

ಮುನ್ನಂ ಆಮಿಷವಿತ್ಯುತ್ಯತೆ " ತನಗೋಸ್ಕರ ಮಾಡಿದ ಅಡಿಗೆಯು ಮಾಂಸ ಕೈ ಸಮನೆಂದು ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಯಾವ ನೀಚವುಗುವನು ಮಾಡಿದ ಅಡಿಗೆಯನ್ನು ತಕ್ಷಣ ಉಂಡುಬಿಡುವನೋ ಅವನನ್ನು ಯಮದೂತರು ವೈದು ನರಕದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಬಿಡುವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ವೈಶ್ವದೇವ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಯೇ ಭುಂಜಿಸಬೇಕೆಂಬ ಭಾವ.

ಅವತಾರಿಕೆ.— ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ನಾನೋಚ್ಚಾರಣೆ ಮಾಡಲು ಪರಮಾತ್ಮನು ಉದ್ಧರಿಸುವನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.—

ಜಾಗುಮಾಡದೆ ಭೋಗದಾಸೆಯ

ನೀಗಿ ಪರಮನುರಾಗದಲಿ ವರ

ಭೋಗಿತಯನನ ಆಗರದ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲಲಿ ನಿಂದು ||

ಕೂಗುತಲಿ ಶಿರಬಾಗಿ ಕರುಣಾ

ಸಾಗರನೆ ಭವರೋಗಭೇಷಜ

ಕೈಗೊಡೆದೆನೆ ಬೇಗಲೊಡಗುವ ಭಾಗವತರರಸ ||೩೦||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.— ಜಾಗುಮಾಡದೆ-ಅಲಸ್ಯ ಮಾಡದೆ, ಭೋಗದಾಸೆಯ -ಅಲ್ಪವಾದ ವಿಷಯಭೋಗದ ಆಶೆಯನ್ನು, ನೀಗಿ=ಬಿಟ್ಟು, ಪರಮನುರಾಗದಲಿ=ಪರಮ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ, ವರಭೋಗಿತಯನನ=ಉತ್ತಮವಾದ ಸರ್ಪ ಶಯನನಾದ (ಶೇಷಶಾಯಿಯಾದ) ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ, ಆಗರದ=ಅಲಯದ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲಲಿ-ತಲೆ ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ (ಗೇಟುಬಾಗಿಲಿನಲ್ಲಿ) ನಿಂದು, ಶಿರಬಾಗಿ=ನ ಮಸ್ಕರಿಸಿ, ಕೂಗುತಲಿ, ಉಚ್ಚಸ್ವರದಿಂದ, ಕರುಣಾಸಾಗರನೇ ! ಭವರೋಗಭೇಷಜ=ಸಂಸಾರವೆಂಬ ರೋಗಕ್ಕೆ ವೈದ್ಯನೇ ! ಕೈಕೊಡು ! ಎಂದೆನೆ=ಹೀಗೆ ಬೇಡಲು, ಭಾಗವತರರಸ=ಭಗವದ್ಭಕ್ತರ ಪ್ರಭುವಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಬೇಗಲೊಡಗುವ=ಅತಿ ಬೇಗನೆ ಬಂದೊಡಗುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.— ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ನಶ್ವರವಾದ, ವಿಷಯದಭಿಲಾಷೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅಲಸ್ಯಮಾಡದೆ ಪರಮ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಶೇಷಶಾಯಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಅಲಯದ ತಲೆಬಾಗಿಲಿನಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಉಚ್ಚವಾದ ಸ್ವರದಿಂದ, ಎಲೈ ಕರುಣಾಸಮುದ್ರನೇ ! ಭವರೋಗಭೇಷಜ ! ಕೈಕೊಡು ! ಎಂದು ಬೇಡಲು ಭಕ್ತರಿಗೆ ಅರಸನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ತಕ್ಷಣವೇ ಬಂದೊಡಗುವನು.

ಅವತಾರಿಕೆ.— ಪರಮಾತ್ಮನ ದಯಾಳತ್ವವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಏನು ಕಾರಣವೋ ತನ್ನವರಲಿ ದ
ಯಾನಿಧಿಗೆ ಸದ್ಭಕ್ತಜನರತಿ
ಹೀನಕರ್ಮವಮಾಡಿದರು ಸರಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಪೊರೆವ ||
ಪ್ರಾಣಹಿಂಸಕ ಲುಬ್ಧಕಗೆ ಸು
ಜ್ಞಾನಪಾಲಿಸಿ ತನ್ನಮಹಿಮೆ ಪು
ರಾಣರೂಪದಿ ಪೇಳಿಸಿದ ರಘುಸೂನು ಸುಚರಿತ್ರ ||೩೦||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.— ದಯಾ ನಿಧಿಗೆ-ದಯಾನಿಧಿಯಾಗ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ, ತನ್ನವ
ರಲಿ-ತನ್ನ ಭಕ್ತರಲ್ಲಿ, ಏನುಕರುಣವೋ, ಸದ್ಭಕ್ತ ಜನರು, ಅತಿಹೀನಕರ್ಮ
ಮಾಡಿದರೂ, ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಪೊರೆವ=ರಕ್ಷಿಸುವನು, ಪ್ರಾಣಹಿಂಸಕ=ಅನೇಕ
ಕವಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಸಂಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಮತ್ತು ಮಾರ್ಗಸ್ಥರಾದ ಬ್ರಾ
ಹ್ಮಣಾದಿ ಜನರನ್ನೂ ಸಹ ಹೊಡೆದು ಅವರಲ್ಲಿದ್ದ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಅಪಹರಿಸು
ತ್ತಿದ್ದ, ಲುಬ್ಧಕಗೆ-ಬೇಡಜಾತಿಯವನಿಗೆ, ಸುಜ್ಞಾನಪಾಲಿಸಿ=ಉತ್ತಮವಾ
ದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕೊಡಿಸಿ, ರಘುಸೂನು=ರಘುವಂಶದಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸಿದ ಶ್ರೀ
ರಾಮಚಂದ್ರದೇವರ, ಸುಚರಿತ್ರ-ಉತ್ತಮವಾದ ಚರಿತ್ರೆ ರೂಪವಾದ, ತ
ನ್ನ ಮಹಿಮೆ=ತನ್ನ ರಾಮಾವತಾರದ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು, ಪುರಾಣರೂಪದಿ=
ರಾಮಾಯಣ ರೂಪವಾಗಿ, ಪೇಳಿಸಿದ=ಹೇಳಿಸಿದನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.— ದಯಾನಿಧಿಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಭಕ್ತರಲ್ಲಿರುವ ಕಾರು
ಣ್ಯವನ್ನು ಎಷ್ಟೇನು ವರ್ಣಿಸುವ ! ಅವರು ಅನೇಕ ನೀಚಕರ್ಮಗಳನ್ನು
ಮಾಡಿರಲಿ, ಅವುಗಳನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸಿ ಆ ಪಾಪರಾಶಿಗಳನ್ನು ಭಸ್ಮಮಾಡಿ ಅವ
ರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವನು. ಹಾಗೆ ಯಾರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದನೆಂದರೆ, ವಾಲ್ಮೀಕಿಯು
ಷಿಗಳು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬೇಡಜಾತಿಯವರಾಗಿದ್ದು ಮಾರ್ಗಸ್ಥರಾದ ಜನರನ್ನು
ಹೊಡೆದು ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಅಪಹರಿಸುತ್ತಾ, ಹೊಟ್ಟೆಗೊಸ್ಕರ ಅನೇಕ ಪ್ರಾ
ಣಿಗಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರಿಗೆ ದಿವ್ಯ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕೊಡಿಸಿದನು.
ಅದು ಹೇಗೆಂದರೆ—ಮಾರ್ಗಸ್ಥರನ್ನು ಹೊಡೆಯುವಾಗ ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಒಬ್ಬ
ಋಷಿಗಳು ದೊರಕಲು, ಅವರ ದರ್ಶನ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಸದ್ಭಕ್ತಿ
ಹುಟ್ಟುವಂತೆಮಾಡಿ, ತನಗೆ ಉಪದೇಶಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಿದ ಬೇಡನಿಗೆ,

ಖುಷಿಗಳು ಪಾಪಿಯಾದ ಬೇಡನೆಗೆ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಉಪದೇಶ ಕೊಡಲಿಷ್ಟವಿಲ್ಲದೆ ರಾಮ ಶಬ್ದವನ್ನು ವಿಪರೀತವಾಗಿ ಉಪದೇಶಮಾಡಿ ಹೋಗಲು ಅವನು ಮರಾ, ಮರಾ ಎಂದು ಜಪಿಸುತ್ತಿದ್ದು ಅದರಿಂದಲೇ ಅವನಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪರಮಾನುಗ್ರಹಮಾಡಿ ದಿವ್ಯ ಜ್ಞಾನವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿಸಿ ಕಡೆಗೆ ನಾಂದರ ಮುಖದಿಂದ ರಾಮ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಶ್ರವಣಮಾಡಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಆಜ್ಞಾಪ್ರಕಾರ ಏಳುಕಾಂಡ ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದರು. ಅದೇ ವಾಲ್ಮೀಕಿರಾಮಾಯಣವೆಂದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿ ಪಡೆದಿರುವದು. ಇಂಥ ಹಾ ನೀಚಜಾತಿಯವನಿಗೆ ಈ ಜ್ಞಾನವು ಆಗಬೇಕಾದರೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾದ ಭಗವದನುಗ್ರಹವು ಹೊರತು ಆಗುವದೆಂತು? ಆದುದರಿಂದಲೇ ಪರಮದಯಾಳುವೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು.

ಅವತಾರಿಕೆ.— ನಿಷ್ಕಾಮ ಭಕ್ತಿಯನ್ನೂ, ಸಜ್ಜನರ ಸಹವಾಸವನ್ನೂ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.—

ಮೂಢಮಾನವನೆಲ್ಲ ಕಾಲದಿ
ಬೇಡಿಕೊಂಬೆನಿತೆಂದು ದೈನ್ಯದಿ
ಬೇಡದಂದದಿ ಮಾಡು ಪುರುಷಾರ್ಥ ಸ್ವಸ್ಥದಲಿ |
ನೀಡುವರೆ ನಿನ್ನ ಮಲಗುಣ ಕೊಂ
ಡಾಡಿ ಹಿಗ್ಗುವ ಭಾಗವತರೊಡ
ನಾಡಿಸೆನ್ನನು ಜನ್ಮಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಮರೆಯದಲೆ ||೩೨||

ಸುದೃಢ.— ಮೂಢಮಾನವನು—ಅಜ್ಞಾನಿಯಾದವನು, ಇನಿತೆಂದು—ಇದು ಬೇಕು, ಅದು ಬೇಕೆಂದು, ದೈನ್ಯದಿ=ದೈನ್ಯದಿಂದ, ಬೇಡಿಕೊಂಬನು=ಬೇಡುವನು, ನಾನಾದರೋ ಹಾಗೆ ಬೇಡುವುದಿಲ್ಲ. ನೀಡುವರೆ=ನೀಡುವರೆ=ಕೊಡುವದಾದರೆ, ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳ-ಧರ್ಮ, ಅರ್ಥ, ಕಾಮ, ಮೋಕ್ಷಗಳೆಂಬ ೪ ವಿಧ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳನ್ನು, ಸ್ವಸ್ಥದಲಿ=ಸ್ವಸ್ಥದಲ್ಲಿರುವದಾಗಿ, ಬೇಡದಂದದಿ=ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳದಂತೆ ಮಾಡು! ಜನ್ಮ ಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಿ, ಮರೆಯದಲೆ, ನಿನ್ನ ಮಲಗುಣಕೊಂಡಾಡಿ ಹಿಗ್ಗುವ=ನಿನ್ನ ನಿರ್ದುಷ್ಟವಾದ ಗುಣಗಳನ್ನು ಕೊಂಡಾಡುತ್ತಾ ಅನಂದಪಡುತ್ತಿರುವ, ಭಾಗವತರೊಡನೆ=ಭಗವದ್ಭಕ್ತರೊಡನೆ ಎನ್ನನ್ನು, ಆಡಿಸು-ಸಹವಾಸದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಮಾಡು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ — ಅಜ್ಞಾನಿಗಳು ಮಾತ್ರವೇ ದೀನರಾಗಿ ಇದು ಬೇಕು ಅದು ಬೇಕೆಂದು ವಿಷಯ ಸುಖವನ್ನು ಬೇಡುವರು. ಜ್ಞಾನಿಗಳು ೪ ವಿಧ ಪುರುಷಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಶೇರಿದ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನಾದರೂ ಬೇಡುವರೆ? ಭಾಗವತ ತ್ವತೀಯ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ “ ಸಾಲೋಕ್ಯಸಾಷ್ಟೀ ಸಾಮಾಪ್ಯ ಸಾರೂಪೈಕತ್ವಮಿತ್ಯುತ || ದೀಯಮಾನಂ ನಗೃಣಂತಿವಿನಾಮತ್ಸೇವನಂ ಜನಾಃ || ” ಸಾಲೋಕ್ಯವೆಂದರೆ-ಪರಮಾತ್ಮನ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾದರೂ ಇರುವದು. ಸಾಷ್ಟೀ=ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಸಮಾನವಾದ ಐಶ್ವರ್ಯ ಹೊಂದುವದು. ಸಾಮಾಪ್ಯ=ಸಮಾಪದಲ್ಲೇ ವಾಸಮಾಡುವದು. ಸಾರೂಪ್ಯ=ಪರಮಾತ್ಮನಂತರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದುವದು; ಏಕತ್ವ=ಪರಮಾತ್ಮನ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿ ಯಾವದಾದರೂ ಒಂದು ಅಂಗದ ಸುಖವನ್ನುನುಭವಿಸುವದೆಂಬ ೫ ವಿಧ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಕೂಡ ನನ್ನ ಏಕಾಂತ ಭಕ್ತರು ಬೇಡುವುದಿಲ್ಲ. ನನ್ನ ಸೇವೆಯನ್ನ ಮಾತ್ರವೇ ಬೇಡುವರೆಂದು ದೇವಹೂತಿಗೆ ಕಪಿಲನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನು ಹೇಳಿರುವರು ಅದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿರುವರು. ದಾಸಾರ್ಯರೂ ಅದನ್ನೇ ಬೇಡುತ್ತಾರೆ. ವಿಷಯ ಸುಖವನ್ನಾಗಲಿ, ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳನ್ನಾಗಲಿ ನನ್ನನ್ನು ಬೇಡದಂತೆ ಮಾಡೆಂದು ೧ ವರವನ್ನೂ, ನಿನ್ನ ನಿರ್ದುಷ್ಟವಾದ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಕೊಂಡಾಡುತ್ತಿರುವ ಭಾಗವತರ ಸಹವಾಸವನ್ನು ಸರ್ವದಾ ಕೊಡೆಂದು ಈ ಎರಡು ವರಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಬೇಡುವೆನು, ಎಂದು ಬೇಡಿರುವರು. ಈ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಇವೆರಡೂ ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಬೇಡತಕ್ಕವೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದರು-

ಅನತಾರಿಕೆ.— ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪುರುಷಾರ್ಥರೂಪನೆಂದು ಸೂಚಿಸುತ್ತಾರೆ —

ಚತುರವಿಧ ಪುರುಷಾರ್ಥರೂಪನು

ಚತುರಮೂರ್ತಾತ್ಮಕನಿರಲು ಮ

ತ್ತಿತರ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳ ಬಯಸುವರೇನು ಬಲ್ಲವರು ||

ಮತಿವಿಹೀನರು ಅಹಿತಸುಖ ಶಾ

ಶ್ವತವಿದೆಂದರಿದನುದಿನದಿ ಗಣ

ಪತಿಯೆ ನೊದಲಾದನ್ಯದೇವತೆಗಳನೆ ಭಜಿಸುವರು ||೩೩

ಪದ್ಯಾರ್ಥ. — ಚತುರವಿಧಪುರುಷಾರ್ಥರೂಪನು=ಧರ್ಮ ನೊದಲಾದ

೪ ವಿಧ ಪುರುಷಾರ್ಥ ಸ್ವರೂಪನಾಗಿ, ಚತುರ ಮೂರ್ತಾತ್ಮಕನಿರಲು=ಅನಿರುದ್ಧ, ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ, ಸಂಕರ್ಷಣ, ವಾಸುದೇವನೆಂಬ ೪ ರೂಪಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿರಲು, ಬಲ್ಲವರು - ಜ್ಞಾನಿಗಳಾದವರು, ಮತ್ತಿತರ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳ ಬಯಸುವರೇನು ? ಇಲ್ಲವೆಂದರ್ಥ. ಮತಿವಿಹೀನರು=ಬುದ್ಧಿ ಇಲ್ಲದವರು, ಅಹಿಂಸುಖ-ಅಲ್ಪವಾದ, ನಶ್ವರವಾದ ವಿಷಯಸುಖವನ್ನೇ, ಶಾಶ್ವತವಿದೆಂದು=ಇದೇ ಶಾಶ್ವತವೆಂದು, ಅರಿತು=ತಿಳಿದು, ಅನುದಿನದಿ=ಪ್ರತಿದಿನವರದಲ್ಲೂ, ಗಣಪತಿಯೇ ಮೊದಲಾದ ನೈವತೆಗಳನ್ನೇ ಭಜಿಸುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಧರ್ಮ, ಅರ್ಥ, ಕಾಮ ಮೊಕ್ಷಗಳೆಂಬ ಚತುರ್ವಿಧ ಪುರುಷಾರ್ಥ ಸ್ವರೂಪನಾದ, ಅನಿರುದ್ಧ, ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ, ಸಂಕರ್ಷಣ, ವಾಸುದೇವನೆಂಬ ೪ ರೂಪಾತ್ಮಕನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿರಲು, ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಇತರ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವರೇ ? ಬುದ್ಧಿ ಇಲ್ಲದವರು ಅಹಿಂಸುಖವನ್ನೇ ಶಾಶ್ವತವನ್ನಾಗಿ ಭಾವಿಸಿ, ಪ್ರತಿ ದಿವಸದಲ್ಲೂ ಗಣಪತಿ ಮೊದಲಾದ ಅನ್ಯದೇವತೆಗಳನ್ನು ಭಜಿಸಿ ಅಲ್ಪವಾದ ನಶ್ವರ ಸುಖವನ್ನು ಬೇಡುವರು. ಜ್ಞಾನಿಗಳೆಂದಿಗೂ ಹೀಗೆ ಮಾಡುವರಲ್ಲವೆಂದು ಭಾವನೆ.

ದ್ರುಹಿಣ ಮೊದಲಾದಮರಗಣ ಸ

ಸ್ನಹಿತ ಸರ್ವಪ್ರಾಣಿಗಳ ಹೃ

ದ್ಗಹನಿವಾಸಿ ಗರ್ಭೀರ ಹರಿ ಸರ್ವಾರ್ಥದಾಯಕನು ||

ಅಹಿಂಸಾರಕ್ತದಲಿ ವಿಹಿತಾ

ವಿಹಿತಕರ್ಮಗಳಿರಿತು ಘಲ ಸ

ನ್ನಿಹಿತನಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿಗೆ ಕೊಡುತಿಪ್ಪ ಸರ್ವಜ್ಞ

||೩೪||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ದ್ರುಹಿಣ ಮೊದಲಾದ=ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಮೊದಲಾದ, ಅನುರಗಣ-ದೇವತಾಗಣದಿಂದ, ಸನ್ನಹಿತ=ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪೂಜಿತನಾದ, ಸರ್ವಪ್ರಾಣಿಗಳ ಹೃದ್ಗಹನಿವಾಸಿ-ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಹೃದಯಾಕಾಶನಿವಾಸಿಯಾದ ಗರ್ಭೀರ=ವಹಾ ಗೌರವ ಯುಕ್ತನಾದ, ಸರ್ವಾರ್ಥದಾಯಕನು = ಸರ್ವಾರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳ, ಸರ್ವಜ್ಞ=ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ, ಹರಿ=ಶ್ರೀ ಹರಿಯು. ಸನ್ನಿಹಿತನಾಗಿ=ಎಲ್ಲರಲ್ಲೂ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿದ್ದು, ಅಹಿಂಸಾರಕ್ತದಲಿ - ಇಹಲೋಕದಲ್ಲೂ ಪರಲೋಕದಲ್ಲೂ ವಿಹಿತಾ ವಿಹಿತ

ಕರ್ಮಗಳ. ತು. ಪುಣ್ಯಕರ್ಮಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು, ಎಲ್ಲರಿಗೆ ಸನ್ನಿಹಿತನಾಗಿದ್ದು = ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯ್ದು, ಫಲ=ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವವು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ. — ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಪೂಜ್ಯನಾದ, ಸರ್ವ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಹೃದಯಾಕಾಶವಾಸಿಯಾದ, ಸರ್ವರ ಸಕಲ ಮನೋಭೀಷ್ಯವನ್ನೂ ಪೂಜಿಸುವ ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಸರ್ವ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಪುಣ್ಯ ಪಾಪ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು, ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ ಅವರವರಲ್ಲಿ ಸನ್ನಿಹಿತನಾಗಿದ್ದು ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿರುವನು.

ಅನತಾರಿಕೆ. — ಶ್ರೀಹರಿಯು ತ್ರಿವಿಧ ಜೀವರಲ್ಲೂ ದ್ವೇಷಸೂಯೆಗಳಲ್ಲದೇ ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಫಲಕೊಡುವನೆಂದು ಹೇಳಿ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಮುಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಒಮ್ಮೆಗಾದರು ಜೀವರೊಳು ವೈ

ಷಮ್ಯ ದ್ವೇಷಾಸೂಯೆನಿಲ್ಲ ಸು

ಧರ್ಮನಾಮಕ ಸಂತಯಿಸುವನು ಸರ್ವರನು ನಿತ್ಯ |

ಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪಾಂತದಲಿ ವೇದಾ

ಗಮ್ಯ ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥವಿಠಲ

ಸುಮ್ಮನೀವನು ತ್ರಿವಿಧಿಗೆ ಅವರವರ ನಿಜಗತಿಯ

||೩೫||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ. — ಒಮ್ಮೆಗಾದರೂ=ಯಾವಕಾಲದಲ್ಲಾದರೂ, ವೈಷಮ್ಯ ದ್ವೇಷಾಸೂಯೆನಿಲ್ಲ=ವೈಷಮ್ಯ-ಜನರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿ, ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನು ಮತ್ತೊಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಅವಿಶ್ವಾಸವನ್ನೂ ತೋರಿಸುವದು, ದ್ವೇಷ = ಶತ್ಯನನ್ನಾಗಿ ಭಾವಿಸುವುದು, ಅಸೂಯೆ=ಹೊಟ್ಟೆಯಕಿಚ್ಚು, ಇವುಗಳೆಲ್ಲವು. ಸುಧರ್ಮನಾಮಕ=ಸುಧರ್ಮನೆಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಸರ್ವರನು ನಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ಸಂತಯಿಸುವನು, ಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪಾಂತದಲಿ=ಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪದ ಅವಸಾನಕಾಲದಲ್ಲಿ ವೇದಗಮ್ಯ=ವೇದಗಳಿಂದಲೂ ಸಹ ತಿಳಿಯಲಶಕ್ಯವಾದ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ, ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥವಿಠಲ=ಜಗನ್ನಾಥವಿಠಲನು. ತ್ರಿವಿಧರಿಗೆ=ಮೂರು ವಿಧ ಜೀವ ರಾಗಿಗಳೂ, ಅವರವರ ನಿಜಗತಿಯ-ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾದ ಗತಿಯನ್ನು, ಸುಮ್ಮನೀವನು-ಅವರವರಿಗೆ ಯಾವುದನ್ನೂ ತಿಳಿಸದೆ ಮೌನ ದಿಂದ ಕೊಡುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಯಾವಕಾಲದಲ್ಲೂ ಜೀವರಲ್ಲಿ ದ್ವೇಷ ವಾಗಲೀ, ಅಸೂಯೆಯಾಗಲೀ, ವಂಚನೆಯಾಗಲೀ ಇಲ್ಲ. ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಸಮವಾಗಿ ತಿಳಿದು ಸಮಾಧಾನಗೊಳಿಸುವನು. ಹಾಗಾದರೆ ತನ್ನೋಯೋಗ್ಯರು ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯರೆಂಬ ಭೇದವೇನು? ಅವರ ಗತಿ ಏನೆಂದರೆ, ತನ್ನ ವಂಚನೆಯಿಂದ ಫಲ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅವರವರು ಮಾಡುವ ಪುಣ್ಯ ಪಾಪ ಕರ್ಮಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿ ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯರಿಗೆ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನೂ, ಮಧ್ಯಮರಿಗೆ ನಿತ್ಯ ಸಂಸಾರವನ್ನೂ, ತನ್ನೋಯೋಗ್ಯರಿಗೆ ತಮಸ್ಸನ್ನೂ ಮೂವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪವಸಾನದಲ್ಲಿ ಅವರವರಿಗೆ ಕೊಡುವನು. ಇಂತಹ ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥ ವಿಠಲನು, ವೇದಗಳಿಂದಲೂ ಸಹ ತಿಳಿಯಲಶಕ್ಯವಾದ ಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳವನು.

ಎಂಬಲ್ಲಿಗೆ ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಾಪರಾಧ ಸಹಿಸ್ತು ಸಂಧಿ ಎಂಬ ೨೨ನೆಯ ಸಂಧಿ ಸಮಾಪ್ತವಾದುದು.

|| ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ||

ಕ ಲ್ಪ ಸಾ ಧ ನ ಸಂ ಧಿ.

ಸಂಧಿ ೨೩.

ಈ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ನೊದಲಾದ ಸರ್ವ ದೇವತೆ, ಕ ಕ ಲ್ಪಸಾಧನವನ್ನೂ, ಯಾವ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಕಲ್ಪ ಸಾಧನದ ವೇಲೆ ಅಪರೋಕ್ಷವಾಗುವದೆಂಬುದನ್ನೂ ಸಹ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ ಗುರುಗಳ ಕರುಣದಿಂದ || ಪಲ್ಲವಿ||

ಅವತಾರಿಕೆ.—ದಾಸಾರ್ಯರು ಕಲ್ಪಸಾಧನ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಸಕ್ರಮಿಸುತ್ತಾ, ಹರಿಗುರುಗಳನುಗ್ರಹವಿಲ್ಲದೆ ಇದನ್ನು ರಚಿಸುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿದು ಕಲ್ಪಸಾಧನವನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ, ಈ ಮತಪ್ರವರ್ತಕರಾದ ಜಗದ್ಗುರುಗಳಾದ ಶ್ರೀಮನ್ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಏಕವಿಂಶತಿ ಮತಪ್ರವರ್ತಕ

ಕಾಕುಮಾಳ್ಗಳ ಬಹುಕೃತಿ ಸಿ

ರಾಕರಿಸಿ ಸರ್ವೋತ್ತಮನು ಹರಿಯೆಂದು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ |

ಶ್ರೀಕಳತ್ರನ ಸದನ ದ್ವಿಜಪತಿ

ನಾಕಿಸನ್ಮತ ಮಹಿಮ ಪರಮ ಕೃ

ಪಾಕಟಾಕ್ಷದಿ ನೋಡು ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯ ಗುರುವರೈ ||೧||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಏಕವಿಂಶತಿಮತಪ್ರವರ್ತಕ=೨೧ ಮತಗಳನ್ನು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡಿಸಿರುವ, ಕಾಕುಮಾಯಗಳ - ಕುಚ್ಚಿತ ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳ ಮಾಯಿಗಳ, ಕುಹುಕಯುಕ್ತಿ-ಕುಟೆಯುಕ್ತಿಗಳನ್ನು, ನಿರಾಕರಿಸಿ =ಖಂಡನಮಾಡಿ, ಸರ್ವೋತ್ತಮನು ಹರಿ ಎಂದು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ=ಶ್ರೀಮನ್ನಾ ರಾಯಣನೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಶ್ರೀಕಳತ್ರನ-ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿ

ಯರನ್ನು ಪತ್ನಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ, ಸದನ-
ವಾಸಸ್ಥಾನರಾದ ಶೇಷದೇವರು, ದ್ವಿಜಪ=ಪಕ್ಷಿಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಗರುಡದೇವರು
ಪಿನಾಕಿ=ರುದ್ರದೇವರು ಇವರುಗಳಿಂದ, ಸನ್ನತ=ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸ್ತುತ್ಯವಾದ,
ಮಹಿಮ=ಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳ, ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯ = ಶ್ರೀಮನ್ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರೆಂಬ,
ಗುರುವರ್ಯ=ಎಲೈ ಗುರುಶ್ರೇಷ್ಠ ! ಪರಮ ಕೃಪಾಕಟಾಕ್ಷದಿ=ನನ್ನನ್ನು ಪರ
ಮ ಕರುಣಾಕಟಾಕ್ಷದಿಂದ ನೋಡು, ಅಂದರೆ ಈಗ ಉಪಕ್ರಮಿಸುವ
ಸಂಧಿಯು ನಿರ್ವಿಘ್ನವಾಗಿ ಮುಗಿಯಬೇಕಾದುದಲ್ಲದೆ ಈ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಹೇ
ಳುವ ವಾಕ್ಯಗಳು ನಿಮ್ಮ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅವಿರೋಧವಾಗಿ, ಸರ್ವ ಜನಸಮ್ಮತ
ವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿರೆಂದು ಬೇಡಿದರೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಸೌರ, ಶಕ್ತಿ, ಗಾಣಪತ್ಯ ಮೊದಲಾದ 21 ಮತಗಳ
ಕುಯುಕ್ತಿಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿ “ ಏಕವಿಂಶತಿಕುಭಾಷ್ಯದಾಷಕಂ ” ಎಂಬ
ಮಧ್ವವಿಜಯದ ವಾಕ್ಯದಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ೨೨ನೆಯ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು
ರಚಿಸಿ, ಹರಿ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಗರುಡ, ಶೇಷ ರುದ್ರಾದಿ
ಗಳಿಂದ ಸ್ತುತ್ಯವಾದ ಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳ ಗುರು ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಹೇ ಮಧ್ವಾ
ಚಾರ್ಯರೇ ! ನಿಮ್ಮ ಕೃಪಾಕಟಾಕ್ಷದಿಂದ ನನ್ನನ್ನು ನೋಡಿ, ಈ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ
ನಾನು ಹೇಳುವುದೆಲ್ಲವೂ ನಿಮ್ಮ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಅವಿರೋಧವಾಗಿ ಸರ್ವ ಜನ
ಸಮ್ಮತವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿರಿ.

ಅವತಾರಿಕೆ.—ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಜೀವರ ಕಲ್ಪಸಾಧನವನ್ನು ಶ್ರೀಪರಮಾ
ತ್ಮನು ನನ್ನಲ್ಲಿದ್ದು ಹೇಳಿಸಿದಂತೆ ನಾನು ಹೇಳುತ್ತೇನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.—

ವೇದಮೊದಲಾಗಿಪ್ಪಮಲ ನೋ

ಕ್ಷಾದಿಕಾರಿಗಳಾದ ಜೀವರ

ಸಾಧನಗಳಪರೋಕ್ಷನಂತರ ಲಿಂಗಭಂಗವನು |

ಸಾಧುಗಳು ಚಿತ್ತೈಪುದೆನ್ನಪ

ರಾಧಗಳನೋಡದಲೆ ಚಕ್ರಗ

ದಾಧರನು ಪೇಳಿಸಿದ ತೆರನಂದದಲಿ ಪೇಳುವೆನು

||೨||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ವೇದಮೊದಲಾಗಿಪ್ಪ=ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಮೊದಲಾಗಿರು
ವ, ಅಮಲ=ನಿದೋಷವಾದ, ನೋಕ್ಷಾಧಿಕಾರಿಗಳಾದ, ಜೀವರಸಾಧನಗ

ಳ=ಸಾಧನಗಳನ್ನು, ಅಪರೋಕ್ಷನಂತರ=ಅಪರೋಕ್ಷವಾದ ಮೇಲೆ, ಲಿಂಗ ಭಂಗವನ್ನು=ಲಿಂಗ ಶರೀರವಾಗುವ ಕಾಲವನ್ನೂ, ಚಕ್ರಗದಾಧರನು ಪೇಳಿಸಿದಂತೆರಂದದಲಿ=ಶ್ರೀಹರಿಯು ನನ್ನಲ್ಲಿದ್ದು ನುಡಿಸಿದಂತೆ ಪೇಳುವೆನು. ಸಾಧುಗಳು ಎನ್ನ ಪರಾಧಗಳ ನೋಡದಲಿ, ಚಿತ್ತೈವದು=ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಮೊದಲು ಮಾಡಿ ಮೋಕ್ಷಯೋಗ್ಯರಾದ ಸರ್ವ ಜೀವರು ಎಷ್ಟೆಷ್ಟು ಕಲ್ಪಗಳ ಸಾಧನಾನಂತರ ಅಪರೋಕ್ಷವನ್ನು ಹೊಂದುವರು ಮತ್ತೆ ತದನಂತರ ಮುಕ್ತಿಗೆಷ್ಟು ಕಲ್ಪಸಾಧನಗಳೆಂಬುವುದನ್ನು ಶ್ರೀಹರಿಯು ನನ್ನೊಳಗಿದ್ದು ಪ್ರೇರಿಸಿದಂತೆ ಹೇಳುವೆನು. ಇದರಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಪರಾಧವೇನಾದರೂ ಇದ್ದರೆ ಕ್ಷಮಿಸಿ ಸಾಧುಗಳು ಇದನ್ನು ಲಾಲಿಸಬೇಕೆಂದು ಬೇಡುವೆನು. ಇದರಿಂದ ತಮ್ಮ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ದಾಸಾರ್ಯರು ನಿವಾರಣೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವರೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಅವತಾರಿಕೆ.—ಕರ್ಮಯೋಗಿಗಳಾದ ಪ್ರತೀಕಾಲಂಬನ ಜೀವರ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ತೃಣಕ್ರಿಮಿ ದ್ವಿಜಪಶು ನರೋತ್ತಮ

ಜನಪ ನರಗಂಧರ್ವಗಣರಿವ

ರೆನಿಸರಂಶ ವಿಹೀನ ಕರ್ಮಸುಯೋಗಿಗಳುಯೆಂದು ||

ತನುಪ್ರತೀಕದಿ ಬಿಂಬನ ಉಪಾ

ಸನವಗೈಯ್ಯುತಯಿಂದ್ರಿಯ ಜ ಕೆ

ಮನವರತಹರಿಗರ್ಪಿಸುತ ನಿರ್ಮಮರು ಎನಿಸುವರು ||೩||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ತೃಣ=ತೃಣಜೀವರು, ಕ್ರಿಮಿ, ದ್ವಿಜ, ಪಶು, ನರ, ಕಾಡುಮೃಗ ಗ್ರಾಮ್ಯವಾದ ನಾಯಿ, ದನ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲ ಜೀವರು ಪಶುಗಳು, ನರೋತ್ತಮ=ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರು, ಜನಪ=ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು ನರಗಂಧರ್ವಗಣ-ಮನುಷ್ಯಗಂಧರ್ವಗಣ=ಇವರು ಈ 7 ಗಣಗಳು, ಅಂಶ ವಿಹೀನರು-ಅಂಶ ಹೀನರಾದ ಕರ್ಮಸುಯೋಗಿಗಳು ಎಂದೆನಿಸುವರು. ತನು ಪ್ರತೀಕದಿ-ತನ್ನ ಶರೀರವೆಂಬ, ಪ್ರತೀಕದಿ=ಪ್ರತಿಮೆಯಲ್ಲಿ, ಬಿಂಬನ-ಬಿಂಬಮೂರ್ತಿಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಉಪಾಸನೆಗೈಯ್ಯುತ=ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ, ಇಂದ್ರಿಯೃಕರ್ಮ-ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯ, ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಮಾಡುವ ಎಲ್ಲಾ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು, ಅವನ

ತ=ನಿತ್ಯದಲ್ಲೂ (ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲೂ) ಹರಿಗೆ=ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ, ಅರ್ಪಿತ-ಸಮರ್ಪಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾ, ನಿರ್ಮಮರು-ನಾನು ಸನ್ನದು ಎಂಬ ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟವರು, ಎನಿಸುವರು.

ತಾಪ್ತರ್ಥ-ತೃಣ, ಕ್ರಿಮಿ, ಸಶು, ಮನುಷ್ಯೇತ್ಯಾದಿ, ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು, ಮನುಷ್ಯ ಗಂಧರ್ವರೆಂಬ ಈ ಏಳು ವಿಧ ಜೀವರು ನಿರಂಶರೇನಿಸುವರು. ಸಾಂಶರೇಂದರೆ, ತತ್ತ್ವಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳಾದ ಸೂರ್ಯಾದಿಗಳೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಸೂರ್ಯಮಂಡಲದಲ್ಲೂ ಎಲ್ಲರ ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲೂ ಇರುವನು ಒಬ್ಬನೇ ಆದರೂ ಸೂರ್ಯನು ಅಂಶದಿಂದ ಬಹು ರ ಮಿಮಾಸಿಸುವನು ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲಾ ತತ್ತ್ವಾಭಿಮಾನಿಗಳೂ ಇರುವರು. ಇಲ್ಲದವರು ನಿರಂಶರು. ಇವರು ಒಂದು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಮತ್ತೊಂದು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ರೂಪಾಂತರದಿಂದ ಇರುವ ಯೋಗ್ಯತೆ ಇಲ್ಲದವರೆಂದು ತಾಪ್ತರ್ಥ. ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಕರ್ಮಯೋಗಿಗಳೆನಿಸುವರು. ಇವರಿಗೆ ಪ್ರತೀಕಾಲಂಬನಂತಲೂ ಮತ್ತೊಂದು ಹೆಸರು. ಪ್ರತೀಕವೆಂದರೆ ಇನ್ನ ಶರೀರವು- ತನ್ನ ಶರೀರದಲ್ಲೇ ಹರಿಯನ್ನು ಅಪರೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವವರಾದುದರಿಂದ ಪ್ರತೀಕಾಲಂಬನವೆಂದು ಹೆಸರು. " ತೃಣಾದಿಮರ್ತ್ಯಗಂಧರ್ವವ್ಯಂತಾಸ್ತೇಹ್ಯನಂತಶಃ " ನಿರಂಶಾಸ್ತೇಪ್ರತೀಕಾಖ್ಯಾಲಂಬಾಸ್ತೇ ಕರ್ಮಯೋಗಿನಃ || ಪ್ರತೀಕಾಖ್ಯ ಶರೀರಸ್ಸಂವತ್ಸಂತೀತಿ ತದಾಹ್ವಯಾಃ " ಎಂಬ ಪ್ರಕಾಶಸಂಹಿತೆಯು ಮುಕ್ತಾದಿಂದ ಈ ಅರ್ಥವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ಈ ತೃಣ ಮೊದಲು ಮನುಷ್ಯ ಗಂಧರ್ವರೆವೆವಿಗೂ ಇರುವ ೭ ಗಣಗಳು ತಮ್ಮ ದೇಹದೊಳಗೆ ಬಿಂಬ ರೂಪಿಯಾದ ಶ್ರೀಕರಿಯನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ತಮ್ಮ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಮಾಡುವ ಎಲ್ಲಾ ಕರ್ಮಗಳನೂ, ಮಮತೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹರಿಗರ್ವಿಸುತ್ತಾ ತಾವು ನಿರ್ಲಿಪ್ತರಾಗಿರುವರು.

ಏಳುವಿಧಜೀವಗಣ ಬಹಳ ಸು

ರಾಳಿಸಂಖ್ಯಾನೇಮವುಳ್ಳದು

ತಾಳಿ ನರದೇಹವನು ಬ್ರಾಹ್ಮರ ಕುಲದಲುದ್ಭವಿಸಿ

ಸೂಲಕರ್ಮವತೊರೆದು ಗುರುಗಳು

ಸೇಳಿದರ್ಥವ ತಿಳಿದು ತತ್ತ

ತ್ವಾಲಧರ್ವ ಸಮರ್ಪಿಸುತಿಹರು ಕರ್ಮಯೋಗಿಗಳ. ||೪||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ- ಏಳುವಿಧಜೀವಗಣ-ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ತೃಣ

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ದೇವಗಾಯಕ=ದೇವಗಂಧರ್ವರು, ಆಜಾನ=ಆಜಾನಜ ದೇವರು, ಚರಪಿತ್ರ=ಚರಪಿತ್ರಗಣಗಳು, ದೇವರೆಲ್ಲರೂ=ಈ ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರೂ, ಆವಕಾಲಕು=ಅನಾದಿಕಾಲದಲ್ಲೂ, ಜ್ಞಾನಯೋಗಿಗಳು. ಪುಷ್ಕರ, ಶನೈಶ್ವರ, ಉಷಾ, ಸ್ವಾಹಾದೇವಿ, ಬುಧ, ಸನಕಾದಿಗಳು, ಮೇಘಾವಳಿಪ=ಮೇಘಪಂಗಿಗಳಿಗೆ ಅಧಿಸತಿಯಾದ, ಪರ್ಜನ್ಯ, ಇವರು ಸಾಂಶರು. ಈ ಉಭಯಗಣದೊಳಗೆ=ಮೆಲೆ ಹೇಳಿದ ಸಾಂಶರೆಂಬ ಎರಡು ಗಣಗಳ ಪೈಕಿ ಇವರು ವಿಜ್ಞಾನಯೋಗಿಗಳು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ದೇವಗಂಧರ್ವರು, ಆಜಾನಜರು, ಚರಪಿತ್ರಗಳು ಇವರು ಸಾಂಶರಲ್ಲಿ, ಪ್ರತೀಕಾಲಂದನರೆನಿಸುವರು. ಇವರು ಜ್ಞಾನಯೋಗಿಗಳು “ದೇವಗಂಧರ್ವಪುರಾಣಾ ಜಾನಜಾಂತಾಃ ಸಮಸ್ತಶಃ || ಪ್ರತೀಕಾಲಂಬನಾಃ ಸಾಂಶಾಃ ಕ್ರಮಾಚ್ಚ ಜ್ಞಾನಯೋಗಿನಃ ||” ಎಂಬ ಪ್ರಕಾಶ ಸಂಹಿತೆಯ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಈ ಅರ್ಥವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ಪುಷ್ಕರ, ಶನೈಶ್ವರ, ಉಷಾ, ಸ್ವಾಹಾ, ಬುಧ, ಸನಕಾದಿಗಳು, ಪರ್ಜನ್ಯ ಇವರು ಸಾಂಶರಲ್ಲಿ ಅಪ್ರತೀಕಾಲಂಬನರು ಮತ್ತು ವಿಜ್ಞಾನಯೋಗಿಗಳೆನಿಸುವರು. “ಅಪ್ರತೀಕಾಲಂಬನಾಶ್ಚ ಪ್ರಾಯೋವಿಜ್ಞಾನಯೋಗಿನಃ ||” ಪ್ರಾಯಃ, ಅಪ್ರತೀಕಾಲಂಬನರೆಲ್ಲರೂ ವಿಜ್ಞಾನಯೋಗಿಗಳೆನಿಸುವರೆಂಬ ಪ್ರಕಾಶ ಸಂಹಿತೆಯ ವಾಕ್ಯವು ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಿರುವುದು.

ಅವತಾರಿಕೆ.—ಇವರ ಸಾಧನವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ

ಭರತಖಂಡದಿ ನೂರುಜನ್ಮವ

ಧರಿಸಿ ನಿಷ್ಕಾಮುಕ ಸುಕರ್ಮಾ

ಚರಿಸಿ ಸಾನಂತರದಿ ದಶಸಾಹಸ್ರ ಜನ್ಮದಲಿ ||

ಉರುತರ ಜ್ಞಾನವನು ಪಡೆ

ದೊಡೊಂದು ಶತದೇಹದಲಿ ಭಕುತಿಯ

ನಿರವಧಿಕ(ದ)ನಲಿ ಮಾಡಿಕಾಂಬರು ಬಿಂಬರೂಪವನು ||೯||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಭರತಖಂಡದಿ, ನೂರು ಜನ್ಮವ ಧರಿಸಿ, ನಿಷ್ಕಾಮುಕ=ಫಲಾವೇಕ್ಷೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸುಕರ್ಮಾಚರಿಸಿ = ಸತ್ಕರ್ಮನುಷ್ಠಾನವನ್ನು ಮಾಡಿದನಂತರದಿ ದಶಸಾಹಸ್ರ ಜನ್ಮದಲಿ=೧೦ ಸಹಸ್ರ ಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಉರುತರ ಜ್ಞಾನವನು ಪಡೆದು ಎರಡೊಂದು ಶತದೇಹದಲಿ=೨೦೦ ಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಿ=

ನಿರವಧಿಕನಲ್ಲಿ=ಸಮ ರಹಿತನಾದ ಹರಿಯಲ್ಲಿ, ಭಕುತಿಯ ಮಾಡಿ ನಿರವಧಿಕ ದಲಿ ಎಂದು ಪಾಠಾಂತರ ; ಆ ಪಾಠದ ರೀತ್ಯಾ ನಿರವಧಿಕವಾದ ಭಕ್ತಿಯ ನ್ನು ಮಾಡಿ ಎಂದರ್ಥ ಬಿಂಬ ರೂಪವನ್ನು ಕಾಂಬುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—“ ಸತ್ಕರ್ಮಕೃತ್ವಾನಿಷ್ಕಾಮಂ ಲಭಂತೇಗುರುಸಂತತಿಂ || ಅತಾತ್ಮಿಕಾದೇವದಾಸಾಃ ಸತ್ಕರ್ಮಶತಜನ್ಮಭಿಃ || ಕೃತ್ವಾದಶಸಹಸ್ರೋರು ಜನ್ಮಭಿಜ್ಞಾನ್ಮಾನಮಾಪ್ಯಚ || ಭಕ್ತಿಂತ್ರಿಶತಕೈರಾಪ್ಯ ಮುಚ್ಯಂತೇ ಜ್ಞಾನ ಯೋಗಿನಃ || ” ಎಂಬ ಪ್ರಕಾಶ ಸಂಹಿತೆಯ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಈ ಸದ್ವ್ಯಾಥವು ಸಿದ್ಧಿಸುವುದು. ಇವರ ಸಾಧನ ಕ್ರಮವೆಂತೆನೆ ; ಭರತ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ೧೦೦ ಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಕಾಮ್ಯ ಕರ್ಮಗಳನ್ನಾಚರಿಸಿ, ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ೧೦ ಸಹಸ್ರ ಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದು, ೩೦೦ ಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮವಾದ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಅಪರೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕಾಣುವರು.

ಅವತಾರಿಕೆ.—ಜ್ಞಾನ ವಿಜ್ಞಾನ ಯೋಗಿಗಳ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳು ತ್ತಾರೆ.

ಸಾಧನಾತ್ಮೋರ್ವದಲಿ ಯಿವರಿಗೆ

ನಾದಿಕಾಲಪರೋಕ್ಷವಿಲ್ಲ ನಿ

ಷೇಧಕರ್ಮಗಳಿಲ್ಲ ನರಕಪ್ರಾಪ್ತಿಮೊದಲಿಲ್ಲ ||

ವೇದಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಯಿಷ್ಟವಿ

ರೋಧವಾಕ್ಯದ ಪರಿಹರಿಸಿ ಮಧು

ಸೂದನನೆ ಸರ್ವೋತ್ತಮೋತ್ತಮನೆಂದು ಸ್ಮರಿಸುವರು ||೧೦||

ಸದ್ವ್ಯಾಥ — ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಜ್ಞಾನ ವಿಜ್ಞಾನಯೋಗಿಗಳಿಗೆ ಸಾಧ ನಾತ್ಮೋರ್ವದಲಿ=ಸಾಧನವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ. ಅನಾದಿಕಾಲ=ಅನಾದಿ ಕಾಲದಿಂದ ಅಪರೋಕ್ಷವಿಲ್ಲ. ಸಾಧನಾನಂತರವೇ ಅಪರೋಕ್ಷವೆಂದರ್ಥ, ನಿಷೇಧ ಕರ್ಮಗಳಿಲ್ಲ. ನರಕಪ್ರಾಪ್ತಿ ಮೊದಲಿಲ್ಲ ; ವೇದಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಯಿಷ್ಟ=ಇರುವ, ವಿರೋಧವಾಕ್ಯವ ಪರಿಹರಿಸಿ, ಮಧುಸೂದನನೆ ಸರ್ವೋ ತ್ತಮನೆಂದು ಸ್ಮರಿಸುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ — ದೇವಗಂಧರ್ವರು ಮೊದಲು, ಪರ್ಜಾನ್ಯನವರಿಗೂ ಹೇಳಿದ ಸಾಂಶರಾದ ಜ್ಞಾನ ವಿಜ್ಞಾನ ಯೋಗಿಗಳಿಗೆ ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಸಾಧನ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಅನಾದಿಕಾಲದ ಅಪರೋಕ್ಷವಿಲ್ಲ. ನಿಷೇಧ ಕರ್ಮಾಚರಣೆ ಇಲ್ಲ. ನರಕಪ್ರಾಪ್ತಿ ಇಲ್ಲ. ವೇದ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಬರುವ ವಿರೋಧ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ, ನಿಸ್ಸಂಶಯ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಹರಿಯೇ ಸರೋತ್ತಮೋತ್ತಮನೆಂದು ಸ್ಮರಿಸಿ ಅನಂದಪಡುತ್ತಿರುವರು.

ಅವತಾರಿಕೆ.— ಭಕ್ತಿಯೋಗಿಗಳ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಸತ್ಯಲೋಕಾಧಿಪನ ವಿಡಿದು ಶ

ತಸ್ಯ ದೇವಗಣಾಂತ ಎಲ್ಲರು

ಭಕ್ತಿಯೋಗಿಗಳೆಂದು ಕರೆಸುವರಾವಕಾಲದಲಿ ||

(ಮುಕ್ತಿ) ಭಕ್ತಿಯೋಗ್ಯರ ಮಧ್ಯದಲಿ ಸ

ದ್ಭಕ್ತಿವಿಜ್ಞಾನಾದಿಗುಣದಿಂದ

ಮತ್ತಮೋತ್ತಮ ಬ್ರಹ್ಮವಾಯೂ ವಾಣಿವಾಗ್ವೇವೀ ||೧೧||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.— ಸತ್ಯಲೋಕಾಧಿಪನ ವಿಡಿದು = ಸತ್ಯಲೋಕಾಧಿಪತಿಯಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಮೊದಲು ಮಾಡಿ, ಶತಸ್ಥದೇವಗಣಾಂತರೆಲ್ಲರೂ = ಉತ್ತರೇಷ ಶತಸ್ಥ ದೇವತೆಗಳವರೆಗೂ ಇರುವ ಎಲ್ಲರೂ, ಅವಕಾಲದಲಿ = ಅನಾದಿಕಾಲದಲ್ಲೂ, ಭಕ್ತಿಯೋಗಿಗಳೆಂದು ಕರೆಸುವರು. ಭಕ್ತಿಯೋಗ್ಯರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ = ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಭಕ್ತಿಯೋಗಿಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ, ಸದ್ಭಕ್ತಿವಿಜ್ಞಾನಾದಿ ಗುಣದಿಂದ, ಬ್ರಹ್ಮ = ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ವಾಯು = ವಾಯುದೇವರು, ವಾಣಿ-ಸರಸ್ವತೀದೇವಿಯರು, ವಾಗ್ವೇವೀ = ಭಾರತೀದೇವಿಯರು. ಇವರು ಉತ್ತಮೋತ್ತಮರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.— ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಮೊದಲು, ಬ್ರಹ್ಮತ್ತಾರತಮ್ಯ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ೪೯ ಮರುದ್ಗುಣರು, ದ್ವಾದಶಾದಿತ್ಯರು ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳ ವೈಕಿ ಮೇಲಿನ ಕಕ್ಷಾವಲ್ಲಿ ಶೇರಿದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದವರು ಉತ್ತರೇಷ ಶತರೆಂದು ೧೦೦ ದೇವತೆಗಳ ಕಡೆಯಾಗಿ ಮಧ್ಯವರ್ತಿಗಳಾದ ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳೂ ಭಕ್ತಿಯೋಗಿಗಳೆನಿಸುವರು. ಈ ಭಕ್ತಿಯೋಗಿಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ, ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ವಾಯುದೇವರು, ಸರಸ್ವತೀ ದೇವಿಯರು,

ಭಾರತೀಪ್ರವೀಯರು ಇವರು ಸದ್ಭಕ್ತಿ ಜ್ಞಾನಾದಿಗಳಿಂದ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮರೆನಿಸುವರು.

ಅನತಾರಿಕೆ :—ಋಜುಗಣದವರ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ

ಋಜುಗಣಕೆ ಭಕ್ತ್ಯಾದಿ ಗುಣನಾ
ಹಜವೆನಿಸುವುದು ಕ್ರಮದಿವ್ಯಭ್ಯಾ
ಬ್ಜ ಪದವಿಪರ್ಯಂತ ಬಿಂಬೋಪಾಸನವು ಅಧಿಕ ||
ವೃಜಿನವರ್ಜಿತರಿವರೊಳಗೆ ತ್ರಿಗು
ಣಜ ವಿಕಾರಗಳಿಲ್ಲ ನೆಂದಿಗು

ದ್ವಿಜಘನಿಪಮೃಡಶಕ್ರ ಮೊದಲಾದವರೊಳಿರುತಿಹವು ||೧೨||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ :—ಋಜುಗಣಕೆ=ಬ್ರಹ್ಮಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯರಾದ ಋಜುಗಣದವರಿಗೆ, ಭಕ್ತ್ಯಾದಿಗುಣ ಸಹಜವೆನಿಸುವದು=ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದಲೂ ಇದ್ದೇ ಇರುವದು. ಕ್ರಮದಿ-ಕಲ್ಪಸಾಧನವಾಗುತ್ತಾ ಆಗುತ್ತಾ ವೃಧ್ಯಾ=ವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತಾ, ಅಬ್ಜ ಪದವಿಪರ್ಯಂತ-೧೦೦ ಕಲ್ಪಸಾಧನರೂಪವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಪದವಿ ಬರುವವರೆಗೂ, ಬಿಂಬೋಪಾಸನವು ಅಧಿಕ-ಕಲ್ಪಕಲ್ಪಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಾ ಒರುವದು. ವೃಜಿನವರ್ಜಿತರು=ಇವರಿಗೆ ಪಾಪ ಲೇಶವೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇವರೊಳಗೆ-ಈ ಋಜುಗಣದವರೊಳಗೆ, ತ್ರಿಗುಣಜವಿಕಾರಗಳು ಸತ್ಪರಜಸ್ಥಮೋಗುಣಗಳ ಸಂಬಂಧವಾದ ವಿಕಾರಗಳು ಎಂದಿಗೂ ಇಲ್ಲ. ದ್ವಿಜ=ಗರುಡ, ಫಣಿಪ ಶೇಷ ಮೃಡ=ರುದ್ರ, ಶಕ್ರ=ಇಂದ್ರ ಮೊದಲಾದವರೊಳು ಇರುತಿಹವು=ತ್ರಿಗುಣ ಸಂಬಂಧವಾದ ವಿಕಾರಗಳಿರುವವು

ತಾತ್ಪರ್ಯ:—೧೦೦ ಕಲ್ಪಸಾಧನೆಯಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವ ಯೋಗ್ಯತೆ ಉಳ್ಳವರು ಋಜುಗಣದವರು ; ಇವರಿಗೆ ಭಕ್ತ್ಯಾದಿ ಗುಣಗಳು ಅಪರೋಕ್ಷವೂ ಸಹ್ಯಅನಾದಿ ಕಾಲದಿಂದಿರುವದು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಕಲ್ಪಸಾಧನವಾಗುತ್ತಾ ಆಗುತ್ತಾ ಭಕ್ತ್ಯಾದಿಗಳು ಬಿಂಬೋಪಾಸನೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಹೆಚ್ಚುತ್ತಾ ಬಂದು ಬ್ರಹ್ಮ ಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವಾಗ ಪೂರ್ಣವಾಗುವದು. ಈ ಋಜುಗಣದವರಿಗೆ ಪಾಪ ಸಂಬಂಧವು ಲೇಶವೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಸತ್ವಾದಿ ಪ್ರಾಕೃತ ಗುಣಜನ್ಯವಾದ ಯಾವ ವಿಧ ವಿಕಾರಗಳೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಕಾರಾದಿಗಳು ಗರುಡ, ಶೇಷ, ರುದ್ರ, ಇಂದ್ರ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿರುವವು. “ ಋಜುಮೋನಾಮಯೇದೇವಾಃ ಯೋಗ್ಯಾ

ಬ್ರಹ್ಮಪದಸ್ಯ ತು” ಎಂಬಿವೇ ಮೊದಲಾದ ಭಾಗವತ ತಾತ್ಪರ್ಯ ವಚನಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಪದವಿಯು ಈ ಋಜುಗಣದವರು ಹೊರತು ಮತ್ತಾರಿಗೂ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಸಾಧನಾತ್ಮೋರ್ವದಲಿ ಈ ಋ-

ಜ್ಞಾದಿ ತಾತ್ವಿಕರೆನಿಸ ಸುರಗಣ-

ನಾದಿ ಸಾಮಾನ್ಯಾಪರೋಕ್ಷಿಗಳೆಂದು ಕರೆಸುವರು |

ಸಾಧನೋತ್ತರ ಸ್ವಸ್ವಬಿಂಬವು-

ಪಾಧಿರಹಿತಾದಿತ್ಯನಂದದಿ

ಸಾದರದಿ ನೋಡುವರು ಅಧಿಕಾರಾನುಸಾರದಲಿ || ೧೩ ||

ವದ್ಯಾರ್ಥ— ಸಾಧನಾತ್ಮೋರ್ವದಲಿ ಸಾಧನವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ, ಈ ಋಜ್ವಾದಿ=ಋಜುಗಣ ಮೊದಲಾದ, ತಾತ್ವಿಕರೆನಿಸ=ತತ್ತ್ವಾರ್ಥಮಾನಿಗಳೆನಿಸುವ, ಸುರಗಣ=ದೇವತಾಗಣವು, ಅನಾದಿ=ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದಲೂ, ಸಾಮಾನ್ಯಾಪರೋಕ್ಷಿಗಳೆಂದು ಕರೆಸುವರು. ಸಾಧನೋತ್ತರ=ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸಾಧನವೂರ್ತಿಯಾದ ಮೇಲೆ. ಸ್ವಸ್ವ ಬಿಂಬ=ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಬಿಂಬರೂಪಿಯಾದ ಪ್ರೀತಿಹರಿಯನ್ನು, ಅಧಿಕಾರಾನುಸಾರದಲಿ=ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ ಉಪಾಧಿರಹಿತ ಮೇಘ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ಮುಚ್ಚಲ್ಪಡದಿರುವ, ಅದಿತ್ಯನಂದದಿ=ಸೂರ್ಯನಂತೆ, ಸಾದರದಿ=ಅದರದಿಂದ ನೋಡುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಈ ಋಜುಗಣ ಮೊದಲಾದ ತತ್ತ್ವಾರ್ಥಮಾನಿಗಳು ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದಲೂ ಸಾಮಾನ್ಯಾಕಾರವಾದ ಅವರೋಕ್ಷ ಉಚ್ಚವರಾಗಿರುವರು. ಸಾಧನೋತ್ತರದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ, ಮೇಘಾದಿಗಳ ಆವರಕವಿಲ್ಲದ ನಿರ್ಮಲಾಕಾರದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿನ ಸೂರ್ಯನಂತೆ, ತಮ್ಮ ಬಿಂಬರೂಪಿಯಾದ ಪ್ರೀತಿಹರಮಾತ್ರವನ್ನು ಕಾಣುವರು. ನೋಡುವರು ಅಧಿಕಾರಾನುಸಾರದಲಿ ಎಂಬುವುದರಿಂದ ಎಲ್ಲರೂ ಒಂದು ಸೂರ್ಯನಂತೆ ನೋಡುವಂತೆಂಬ ಸಂಶಯವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಕೆಲವರು ಒಬ್ಬ ಸೂರ್ಯನಂತೆ, ಕೆಲವರು ೧೦ ಸೂರ್ಯಪ್ರಕಾಶ, ಕೆಲವರು ೧೦೦, ಕೋಟಿ, ಒಗೆ ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾದ ಪ್ರಕಾಶವುಳ್ಳ ವರಮಾತ್ರವನ್ನು ಕಾಣುವರು. (೧೩)

ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮವದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವ, ದ್ವಿತೀಯ ರೂಪದಲಿ=ಎರಡನೆಯ ರೂಪವಾದ, ಕೂರ್ಮರೂಪದಲಿ=ಕೂರ್ಮ ರೂಪದಿಂದ, ಈ ವಿರಿಂಚಾಂಡವನು=ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವನ್ನು ಬೆನ್ನಿಲಿ, ತಾ ನಹಿಸಿ=ತಾನು ಹೊತ್ತು ಕೊಂಡು, ಲೋಕಗಳ=ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು, ಪೊರೆವನು=ರಕ್ಷಿಸುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ದೇವತೆಗಳು, ಋಷಿಗಳು, ಪಿತೃಗಳು, ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು, ಮನುಷ್ಯರೆಂಬ ಐದು ವಿಧ ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯ ಜೀವರಲ್ಲಿ ವಾಯುದೇವರು ವಾಸ ಮಾಡುತ್ತಾ, ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ, ಮಾಡಿಸಿ ಜನರನ್ನು ಒಂದು ರೂಪದಿಂದ ಉದ್ಧರಿಸುವರು. ೨ನೆಯ ಕೂರ್ಮ ರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವನ್ನು ಬೆನ್ನಿಲಿ ಪೊತ್ತು ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವರು. || ೧೬ ||

ಗುಪ್ತನಾಗಿದ್ದು ನಿಲದೇವ ದ್ವಿ-

ಸಪ್ತ ಲೋಕದ ಜೀವರೊಳಗೆ ತ್ರಿ-

ಸಪ್ತ ಸಾವಿರದಾರುನೂರು ಶ್ವಾಸ ಜಪಗಳನು |

ಸುಪ್ತಿ ಸ್ವಪ್ನದಿ ಜಾಗ್ರತೀಗಳ.

ಲಾಪ್ತನಂದದಿ ಮಾಡಿ ಮಾಡಿಸಿ

ಕ್ಷೃಪ್ತ ಭೋಗಗಳೀವ ಪ್ರಾಂತಕೆ ತೃತೀಯರೂಪದಲಿ || ೧೭ ||

ವದ್ಯಾರ್ಥ—ಅನಿಲದೇವರು= ವಾಯುದೇವರು, ತೃತೀಯರೂಪದಲಿ=ಮೂರನೆಯ ರೂಪದಿಂದ, ದ್ವಿಸಪ್ತ ಲೋಕದ ಜೀವರೊಳಗೆ=೧೪ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸರ್ವಪ್ರಾಣಿಗಳ ಒಳಗೆ ಗುಪ್ತನಾಗಿದ್ದು, ಸುಪ್ತಿ=ನಿದ್ರೆಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗಲೂ, ಸ್ವಪ್ನದಿ=ಒಳಗೆ ನೃಪ್ನಾ ವಸ್ಥೆಯಲ್ಲೂ, ಜಾಗ್ರತೀಗಳಲಿ=ಜಾಗ್ರದ ವಸ್ಥೆಯಲ್ಲೂ, ಅಂತೂ ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲೂ, ಆಪ್ತನಂದದಿ=ವರಮುಕ್ತರಂತೆ, ತ್ರಿಸಪ್ತ ಸಾವಿರದಾರುನೂರು ಶ್ವಾಸಜಪಗಳನು= $3 \times 7 = 21$ ಸಾವಿರದ 600 ಶ್ವಾಸಜಪಗಳನ್ನು, ಮಾಡಿ=ತಾಳಿ ಮಾಡಿ, ಮಾಹಿಸಿ=ಜೀವರುಗಳಿಂದ ಮಾಡಿಸಿ, ಪ್ರಾಂತಕೆ=ಕಡೆಗೆ, ಕ್ಷೃಪ್ತ ಭೋಗಗಳೀವ=ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತೆಗೆ ತಕ್ಕ ಭೋಗಗಳನ್ನು ಕೊಡುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ವಾಯುದೇವರು 14 ಲೋಕದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲೂ ಯಾರಿಗೂ ಗೊತ್ತಾಗದಂತಿದ್ದು, ಸ್ವಪ್ನಾ ವಸ್ಥೆ, ಜಾಗ್ರದ ವಸ್ಥೆ, ಸುಷುಪ್ತ ವಸ್ಥೆ

ಗಳೆಂಬ ಮೂರು ಅವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸರ್ವ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಎಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ, ಪರಮಾಪ್ತನಂತೇ ೨೧ಸಾವಿರದ ೬೦೦ ಶ್ವಾಸಜಪಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ, ಮಾಡಿಸಿ ಮೂರನೆಯ ರೂಪದಿಂದ ಕಡೆಗೆ ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ ಭೋಗವನ್ನು ಕೊಡಿಸುವನು. || ೧೭ ||

ಶುದ್ಧ ಸತ್ವಾತ್ಮಕ ಶರೀರದೊ.

ಳಿದ್ಧ ಕಾಲಕು ಲಿಂಗ ದೇಹವು

ಬದ್ಧವಾಗದು ದಗ್ಧವಟಿದೋಪಾದಿ ಇರುತಿಹದು ।

ಸಿದ್ಧ ಸಾಧನ ಸರ್ವರೂಳಗನ.

ವದ್ಯನೆನಿಸುವ ಗರುಡ ಶೇಷ ಕ.

ಕವರ್ಧಿ ಮೊದಲಾದವುರರೆಲ್ಲರು ದಾಸರೆನಿಸುವರು || ೧೮ ||

ವದ್ಯಾರ್ಥ—ಶುದ್ಧ ಸತ್ವಾತ್ಮಕ ಶರೀರದೊಳಿದ್ದ ಕಾಲಕು=ವಾಯು ದೇವರು ವಿಶುದ್ಧವಾದ ಸತ್ವಾತ್ಮಕ ದೇವದೋಳಿದ್ದ ಕಾಲಕ್ಕು, ಲಿಂಗದೇಹವು, ಬದ್ಧವಾಗದು=ಇವರನ್ನು ಬದ್ಧವಡಿಸುವುದಿಲ್ಲ, ದಗ್ಧವಟಿದೋಪಾದಿ=ಸುಟ್ಟು ವಸ್ತ್ರವಿದ್ದಂತೆ ಆಕಾರ ಮಾತ್ರವಿರುವುದು, ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದಕ್ಕೂ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲವೆಂದರ್ಥ. ಸಿದ್ಧ ಸಾಧನ= ಇವರು ಯಾವಾಗಲೂ ಸಿದ್ಧ ಸಾಧನರು. ಎಲ್ಲಾ ಸಾಧನವೂ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿರುವುದೆಂದರ್ಥ. ಮುಂದೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವ ಸಾಧನವಾವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಇಂಥ ವಾಯುದೇವರು, ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ, ಅನವದ್ಯನನಿಸುವ- ನಿರ್ಮಿಷ್ಠರೆನಿಸುವರು, ಇವರಿಗೆ ಗರುಡ, ಶೇಷ, ಕವರ್ಧಿ ಮೊದಲಾದವುರರೆಲ್ಲರೂ ಮೊದಲಾದ, ಅನುರ ರೆಲ್ಲರು=ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರೂ, ದಾಸರೆನಿಸುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಬ್ರಹ್ಮ ವಾಯುಗಳ ಶರೀರಗಳು, “ವಿಶುದ್ಧ ಸತ್ವಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಖ್ಯಂ” ಎಂಬ ಭಾಗವತ ದಶಮಸ್ಕಂಧ ತಾತ್ಪರ್ಯ ವಾಕ್ಯದಂತೆ ವಿಶುದ್ಧವಾದ ಅಂದರೆ ರಜೋಗುಣ ತಮೋಗುಣ ಮಿಶ್ರವಿಲ್ಲದ ಶುದ್ಧ ಸತ್ವ ಸ್ವರೂಪವಾದವು. ಲಿಂಗಶರೀರವಿದ್ದರೂ ಅದರಿಂದ ಬದ್ಧರಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಸುಟ್ಟರೆ ಅದು ಬಟ್ಟೆಯಾಕಾರವಾಗಿ ಕಾಣುವುದು. ಕೈಲಿ ಹಿಂಸಿಕಿದರೆ ಒಂದಿಯಾಗುವುದು. ಇದರಂತೆ ದಗ್ಧವಟಿನ್ಯಾಯವಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ಲಿಂಗ ಶರೀರವಿರುವುದು. ಇವರಿಗೆ ಸಾಧನಗಳು ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಿದ್ಧ

ಸಾಧನರೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವರು. ಸರ್ವಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದರೂ ನಿರ್ದುಷ್ಟ ರಾಗಿರುವರು. ಗರುಡ, ಶೇಷ ರುದ್ರಾದಿ ದೇವತಾಗಣರು ಇವರಿಗೆ ದಾಸ ರೆನಿಸುವರು. || ೧೮ ||

ಗಣದೊಳಗೆ ತಾನಿದ್ದು ಯಜುವೆಂ-

ದೆನಿಸಿಕೊಂಬನು ಕಲ್ಪಶತ ಸಾ-

ಧನವ ಗೈದಾನಂತರದಿ ತಾ ಕಲ್ಕಿಯೆನಿಸುವನು |

ದ್ವಿನವಶೀತಿಯ ಪ್ರಾಂತಭಾಗದ-

ಲನಿಲ ಹನುಮದ್ಭೀಮ ರೂಪದಿ

ದನುಜರೆಲ್ಲರ ಸದೆದು ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯನೆನಿಸಿದನು || ೧೯ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ—ಗಣದೊಳಗೆ ತಾನಿದ್ದು = ಯಜುಗಣದೊಳಗೆ ತಾವೂ ಇದ್ದು, ಯಜುವೆಂದೆನಿಸಿಕೊಂಬನು = ಯಜುಗಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರೆಂದು ಪ್ರವ್ಯಾ ತರಾಗಿರುವರು ಕಲ್ಪಶತಸಾಧನವ ಗೈದಾನಂತರದಿ = ೧೦೦ ಕಲ್ಪಗಳ ಸಾಧನ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಲು, ತಾ ಕಲ್ಕಿ ಎನಿಸುವನು. ದ್ವಿನವಶೀತಿಯ ಪ್ರಾಂತಭಾಗ ದಲಿ = ೯೮ನೆಯ ಕಲ್ಪದ ಕಡೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ೯೯ನೆಯ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ, ಹನುಮದ್ಭೀಮರೂಪದಿ = ರಾಮಾವತಾರದಲ್ಲಿ ಹನುಮಂತರೂಪದಿಂದಲೂ, ಕೃಷ್ಣಾವತಾರದಲ್ಲಿ ಭೀಮಸೇನರೂಪದಿಂದಲೂ, ದನುಜರೆಲ್ಲರ = ದಾಸವರೆಲ್ಲ ರನ್ನೂ ಸದೆದು = ಸಂಹರಿಸಿ, ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯನೆನಿಸಿದನು = ಶ್ರೀಮನ್ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರೆಂದು ಅವತರಿಸಿದರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ವಾಯುದೇವರು ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಯಜುಗಣದಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಯಜು ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ನಿಧ್ರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲರುತ್ತಾರೆ. ಮೊದಲು ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಬಂದಮೇಲೆ ೧೦೦ ಕಲ್ಪಸಾಧನವಾದ ಮೇಲೆ ಇವರಿಗೆ ಯಜುವೆಂಬ ಹೆಸರು ಹೋಗಿ ಕಲ್ಕಿ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬರುವುದು. ಕಲ್ಕಿಯಾದ ಮೇಲೆ ೧೦೦ ಕಲ್ಪ ಸಾಧನದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮವದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವರೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪುರಂದರದಾಸಾರ್ಯರ ಸುಳಾದಿ ಇರುವುದು. “ಹರಮುಖಾದ್ಯ ಮರರಿಗೆ ವರನೆನಿಸ ಯಜುವೊಬ್ಬ ಹರುಷದಿ ಶತಕಲ್ಪಸಾಧನವ ಗೈದು ತಾನು | ಕರೆಸುವ ಕಲ್ಕಿಯಿಂದ ಎರಡೈದು ದಶಕಲ್ಪ ಸಾಧನಮಾಡುತಲೆ ವಿರಿಂಚಿಯೆ ತಾನೆನಿಸಿ ಸತ್ಯಲೋಕವನಾಳಿ ಸರ್ವಾಂಗ ಸಾಯುಜ್ಯಾನ ಪಡೆ

ವಾನು ಇದರಂತೆ ಜರಿಪಾರು ಪ್ರತಿದೀನ ಋಜುಗಣ ಚೇತನರು ಧರಣೀಶ ಪುರಂದರವಿಠಲಾನ ಪೂರ್ಣಾಕರುಣಾ ಪೂರ್ಣಪಾತ್ರರು ಕೇಳೋ ಅಚ್ಚಿನ್ನ ಭಕ್ತರಿವರು” ಎಂಬ ಸುಳಾದಿಯಿಂದ ಋಜುಗಣದವರು ೧೦೦ ಕಲ್ಪಸಾಧನ ವಾದ ಮೇಲೆ ಕಲ್ಕಿ ಎನಿಸಿ ಮತ್ತು ೧೦೦ ಕಲ್ಪಸಾಧನದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬರುವರೆಂಬರ್ಥವು ಸಿದ್ಧಿಸುವುದು. ಅದೇ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ದಾಸಾರ್ಯರು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಹೀಗೆ ೧೦೦ ಕಲ್ಪಸಾಧನವಾದ ಮೇಲೆ ಕಲ್ಕಿ ಎನಿಸಿ, ಆಮೇಲೆ ೯೮ ಕಲ್ಪಗಳ ಸಾಧನವ ಕಳೆದು ೯೯ನೆಯ ಕಲ್ಪಾರಂಭದಲ್ಲಿ ವಾಯುವೆನಿಸಿ, ರಾಮಾವತಾರದಲ್ಲಿ ಹನುಮಂತರೂಪದಿಂದಲೂ, ಕೃಷ್ಣಾವತಾರದಲ್ಲಿ ಭೀಮ ಸೇನರೂಪದಿಂದಲೂ ದೈತ್ಯರನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ ಕಡೆಗೆ ಆ ದಾನವರು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಕುಭಾಷ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಭಗವದ್ಗುಣಗಳನ್ನು ಆಚ್ಛಾದಿಸಲು ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ವಡೆದು ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರಾಗಿ ಅವತರಿಸಿದರು. || ೧೯ ||

ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಕ ಹರಿಗೆ ತಾ ಸಾ-

ದೃಶ್ಯ ರೂಪವ ಧರಿಸಿ ಬ್ರಹ್ಮ ಸ-

ರಸ್ವತೀ ಭಾರತಿಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಪವಮಾನ .

ಶಾಶ್ವತ ಸುಭಕ್ತಿಯಲಿ ಸುಜ್ಞಾನ-

ನ ಸ್ವರೂಪನ ರೂಪ ಗುಣಗಳ-

ನಶ್ವರವು ಎಂದೆನುತ ಪೊಗಳುವ ಶ್ರುತಿಗಳೊಳಗಿದ್ದು || ೨೦ ||

ವದ್ಯಾರ್ಥ—ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಕ=ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಸರ್ವತ್ರದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತರಾಗಿ ತಾನು, ಹರಿಗೆ, ವಾದ್ಯಶೈಲರೂಪವ ಧರಿಸಿ=ಸಮಾನವಾದ ರೂಪಉಳ್ಳವರಾಗಿ, ಬ್ರಹ್ಮ, ಸರಸ್ವತೀ, ಭಾರತಿಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿ, ಪವಮಾನ=ವಾಯುದೇವರು, ಶ್ರುತಿಗಳೊಳಗಿದ್ದು=ವೇದಗಳೊಳಗಿದ್ದು, ಶಾಶ್ವತ ಸುಭಕ್ತಿಯಲಿ=ಶಾಶ್ವತವಾದ (ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾದ) ಉತ್ತಮ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ, ಸುಜ್ಞಾನ ಸ್ವರೂಪನ-ಉತ್ತಮ ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ರೂಪ ಗುಣಗಳು, ಅನಶ್ವರನೆಂದು, ಪೊಗಳುವ=ಸ್ತುತಿಸುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ವಾಯುದೇವರು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಸರ್ವತ್ರದಲ್ಲೂ ವ್ಯಾಪ್ತರಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸಾರೂಪ್ಯದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ಸರಸ್ವತೀ ದೇವಿಯರು

ಭಾರತೀದೇವಿಯಿಂದೊಡಗೂಡಿ ನೇದಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾದ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನ ರೂಪ ಗುಣಗಳು ಶತ್ವದೇಕಪ್ರಕಾರವಾಗಿರುವನೆಂದು ಹೊಗಳುತ್ತಿರುವರು. ಯದ್ಯಪಿ ವೇದಾತ್ಮಿಕರು ದುರ್ಗಾದೇವಿಯರಾದರೂ, ವೇದದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಿಷ್ಟರಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವರೆಂದರ್ಥ. ಅಥವಾ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ರೂಪದಿಂದ ನೇದಾರ್ಥವನ್ನು ವಿಶದಪಡಿಸಿದರೆಂದರ್ಥ. || ೨೦ ||

ಬೇಟೆ ಕುಕ್ಕುಟ ಜಲಟನೆಂಬ ತ್ರಿ-

ಕೋಟಿ ರೂಪವ ಧರಿಸಿ ಸತತ ನಿ-

ಶಾಟರನು ಸಂಹರಿಸಿ ಸಲಹುವ ಸರ್ವ ಸಜ್ಜನರ |

ಕೈಟಭಾರಿಯ ಪುರದ ರತ್ನ ಕ-

ವಾಟವೆನಿಸುವ ಗರುಡ ಶೇಷ ಲ-

ಲಾಟಲೋಚನ ಮುಖ್ಯ ಸುರರಿಗೆ ಆವ ಕಾಲದಲಿ || ೨೧ ||

ವದ್ಯಾರ್ಥ—ಬೇಟೆ= ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ನಂಜರಿಸುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳು, ಕುಕ್ಕುಟ=ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ನಂಜರಿಸುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳು, ಜಲಟೆ=ನೀರಿನಲ್ಲಿ ನಂಜರಿಸುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳು, ಎಂಬ ತ್ರಿಕೋಟಿರೂಪವ=ಇಂತಹ ರೂಪಗಳು ಮೂರು ಕೋಟಿ ರೂಪಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ, ಸತತ=ಸರ್ವ ಕಾಲದಲ್ಲೂ, ನಿಶಾಟರನು=ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ನಂಜರಿಸುವ ರಾಕ್ಷಸ ಮೊದಲಾದವರನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ, ಸರ್ವ ಸಜ್ಜನರ ಸಲಹುವ=ಸಕ್ಷಿಸುವರು ಗರುಡ, ಶೇಷ ಲಲಾಟಲೋಚನ=ರುದ್ರ ದೇವರು, ಮುಖ್ಯ ಸುರರಿಗೆ=ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ, ಆವ ಕಾಲದಲಿ=ಅನ್ಯಾದ ಕಾಲದಿಂದಲೂ, ಕೈಟಭಾರಿಯಪುರದ=ಮಧುಕೈಟಭರನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದ ಹರಿಯ ಪಟ್ಟಣದ, ರತ್ನ ಕವಾಟವೆನಿಸುವ=ರತ್ನ ಮಯವಾದ ಕದವೆನಿಸುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ವಾಯುದೇವರು ಮೂರುಕೋಟಿ ರೂಪಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ಕೊಂದು ಸಜ್ಜನರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿರುವರು. “ಮಹಾಬಲೋಹಂ ಕಪಿಲಾಖ್ಯರೂಪಸ್ತ್ರೀಕೋಟಿರೂಪಃ ಪವನಶ್ಚ ಮೇ ಸುತಃ” ಎಂಬ ನಿರ್ಣಯ ಲನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ರಾಮದೇವರು ಹೇಳಿದ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವಾಯುದೇವರು ೩ಕೋಟಿ ರೂಪಳುಳ್ಳವರೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ಆ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ನಂಜರಿಸುವ ರೂಪಗಳು, ಕೆಲವು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ನಂಜರಿಸುವ.

ಕೆಲವು ಜಲಚರ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ರೂಪಗಳು, ಈ ರೂಪಗಳಿಂದ ದುಷ್ಟನಿಗ್ರಹ ಮಾಡಿ ಸಜ್ಜನರನ್ನು ಪಾಲಿಸುವರು. ಗುಡ, ಶೇಷ, ವದ್ರಾದಿದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ವಾಯುದೇವರು ಪರಮಾತ್ಮನ ಪಟ್ಟಣದ ಬಾಗಿಲಿನಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ದ್ವಾರಪಾಲಕರಂತೆ ಇರುವರು. ಆದರೆ ಇವರ ಮೂಲಕ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಹೊಂದಬೇಕೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಭಾರತೀರಮಣ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಾಂತರ್ಗತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಭಜಿಸಬೇಕೆಂದೇ ಸಾಕ್ಷಾತ್ತಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಭಜಿಸಲು ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದರ್ಥ.

ಈ ಋಜುಗಳೊಳಗೊಬ್ಬ ಸಾಧನ

ನೂರುಕಲ್ಪದಿ ಮಾಡಿಕರೆಸುವ

ಚಾರುತರಮಂಗಳಸುನಾಮದಿ ಕಲ್ಪಕಲ್ಪದಲಿ ||

ಸೂರಿಗಳು ಸಂತುತಿಸಿ ವಂದಿಸಿ

ಘೋರದುರಿತಗಳಳಿದು ಪೋಷವು

ಮಾರಮಣ ಸಂಪ್ರೀತನಾಗುವ ಸರ್ವಕಾಲದಲಿ ||೨೨||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.— ಈ ಋಜುಗಳೊಳಗೆ=ಈ ಋಜುಗಳಿಂದವರ ಪೈಕಿ, ಒಬ್ಬ=ಒಬ್ಬ ವಾಯುದೇವರು ಮಾತ್ರ, ನೂರುಕಲ್ಪದಿ ಸಾಧನಮಾಡಿ, ಕಲ್ಪಕಲ್ಪದಲಿ, ಚಾರುತರಮಂಗಳಸುನಾಮದಿ=ಮನೋಹರವಾದ ರೂಪದಿಂದಲೂ, ಮಂಗಳಕರವಾದ ನಾಮದಿಂದಲೂ ಕರೆಸುವರು. ಸೂರಿಗಳು=ಜ್ಞಾನಿಗಳು, ಸಂತುತಿಸಿ=ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಿ, ವಂದಿಸಿ-ನಮಸ್ಕಾರಮಾಡಲು, ಘೋರದುರಿತಗಳು=ಘೋರವಾದ ಪಾಪಗಳು, ಅಳಿದುಪೋಷವು=ನಾಶಹೊಂದುವವು. ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಮಾರಮಣ=ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯು, ಸಂಪ್ರೀತನಾಗುವನು=ಬಹಳವಾಗಿ ಪ್ರೀತನಾಗುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.— ಋಜುಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ನೂರು ಕಲ್ಪಗಳು ಸಾಧನ ಮಾಡಿ ಸುರೂಪವನ್ನೂ ಸುನಾಮವನ್ನೂ ಪಡೆದವರು ವಾಯುದೇವರೊಬ್ಬರೇ, ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿ ಕಲ್ಪದಲ್ಲೂ ಒಬ್ಬ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಮುಕ್ತರಾದಕೂಡಲೇ ಈಗಿನ ವಾಯುದೇವರು ಆ ಪದವಿಗೆ ಬರುವರು. ಋಜುಗಳಲ್ಲಿ ೯೮ ಕಲ್ಪ ಸಾಧನದವರೊಬ್ಬರು ವಾಯುದೇವರ ಪದವಿಗೆ ಬರುವರು. ಇವರನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿ ವಂದಿಸುವ ಜನರಿಗೆ ಪಾಪಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪರಿಹಾರವಾಗುವದು ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಸನ್ನನಾಗುವನು.

ಅವತಾರಿಕೆ. — ಈ ಪದ್ಯ ವೇದಲು ೨೯ನೆಯ ಪದ್ಯದವರೆಗೂ ವಾಮನಪು
ರಾಣೋಕ್ತವಾದ ವಾಯುದೇವರ ಶತನಾಮಗಳಿಂದ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುತ್ತಾರೆ

ಪಾಹಿ ಕಲ್ಪಿಸುತೇಜದಾಸನೆ
ಪಾಹಿ ಧರ್ಮಾಧರ್ಮಖಂಡನ
ಪಾಹಿ ವರ್ಚಸ್ವಿಯೆ ಖಷಣ ನಮೋ ಸಾಧು ಮಹಿಪತಿಯೆ ||
ಪಾಹಿ ಸದ್ಧರ್ಮಜ್ಞ ಧರ್ಮಜ
ಪಾಹಿ ಸಂಪೂರ್ಣಶುಚಿ ವೈಕೃತ
ಪಾಹಿ ಅಂಜನ ಸರ್ವಪನೆ ಖರ್ಷಟನೆ ಶ್ರದ್ಧಾಹ್ ||೨೩||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ. — ಕಲ್ಪಿ-ಕಲ್ಪಿ ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಪಡೆದ ಎಲೈ ವಾಯು
ದೇವ ! ಪಾಹಿ=ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸು ! ಸುತೇಜನೆ ! ದಾಸನೆ ! ಪಾಹಿ=ರ
ಕ್ಷಿಸು, ಎಲೈ ಧರ್ಮ ಪಾಹಿ ! ಎಲೈ ಧರ್ಮ ಖಂಡನ ! ಪಾಹಿ ಎಲೈ ವರ್ಚ
ಸ್ವಿಯೇ ! ಖಷಣ ! ನಿನಗೆ ನಮಸ್ಕಾರವು, ಎಲೈ ಸಾಧೋ ! ಮಹಿಪ
ತಿಯೇ ! ರಕ್ಷಿಸು. ಸದ್ಧರ್ಮಜ್ಞ ಪಾಹಿ; ಎಲೈ ಧರ್ಮಜ ! ಪಾಹಿ;
ಎಲೈ ಸಂಪೂರ್ಣ ! ಶುಚಿಯೇ ! ವೈಕೃತನೆ ! ಪಾಹಿ; ಎಲೈ ಅಂಜನ !
ಸರ್ವಪನೆ ! ಎಲೈ ಖರ್ಷಣನೆ ! ಶ್ರದ್ಧಾನಾಮಕನೇ ಪಾಹಿ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ. — ಋಜುಗಣದವರು, ವೇದಲು ನೂರು ಕಲ್ಪದ ಸಾ
ಧನವಾಗುವವರೆಗೂ ಋಜುವೆನಿಸುವರು. ನೂರುಕಲ್ಪ ಸಾಧನವಾದಕೂ
ಡಲಿ ಋಜು ಎಂಬ ಹೆಸರು ಹೋಗಿ ೧೦೦ನೆಯ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪಿ ಎಂಬ ಹೆ
ಸರು ಬರುವುದು. ಹೀಗೆ ಕಲ್ಪಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಾವನೇಲಿ ಪ್ರತಿ ಒಂದು ಕಲ್ಪ
ದಲ್ಲೂ ಒಂದೊಂದು ಹೆಸರಿನಂತೆ ನೂರು ಕಲ್ಪದಲ್ಲೂ ನೂರು ಹೆಸರು ಬರು
ವುದು. ಆ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. — ವೇದಲನೆಯ ಕಲ್ಪದ ಹೆಸರು
ಕಲ್ಪಿ, ಕಲಿಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವುದರಿಂದ ಈ ಹೆಸರು. ಎರಡನೆಯ ಕಲ್ಪ
ದಲ್ಲಿ ಸುತೇಜಾ ಎನ್ನುವರು. ತೇಜಸ್ವಿಯಾದುದರಿಂದ ಆ ಹೆಸರು ಬಂದಿತು
ಮೂರನೆಯ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಹರಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ದಾಸರಾಗಿರುವುದರಿಂದ ದಾಸನೆಂ
ದು ಹೆಸರು. ಧರ್ಮ ಸ್ವರೂಪರಾದುದರಿಂದ ಧರ್ಮನೆಂದು ನಾಲ್ಕನೆಯ
ಹೆಸರು. ಅಧರ್ಮ ಖಂಡಿಸುವುದರಿಂದ ಅಧರ್ಮ ಖಂಡನನೆಂದು ಐನೇದು.
೬ನೆಯ ಹೆಸರು ವರ್ಚಸ್ವಿ- ಶತ್ರುಭಯಂಕರನಾದುದರಿಂದ ಖಷಣನೆಂದು

೭ನೆಯ ಹೆಸರು. ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಉಪಕಾರಿಯಾದುದರಿಂದ ಸಾಧು ಎಂದು
೮ನೆಯ ಹೆಸರು. ಪೂಜ್ಯರಾದ ಗರುಡ, ಶೇಷ, ಋದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಭು
ವಾದುದರಿಂದ ಮಹಿಷತಿ ಎಂದು ೯ನೆಯ ಹೆಸರು. ಉತ್ತಮವಾದ ಧರ್ಮ
ರಹಸ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿದವರಾದುದರಿಂದ ಸದ್ಧರ್ಮಜ್ಞನೆಂದು ೧೦ನೆಯ ಹೆಸರು
ಧರ್ಮವು ಯಾರ ದೆಶೆಯಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಹೊಂದಿತೋ ಅವರಿಗೆ ಧರ್ಮಜ
ರೆಂದು ಹೆಸರು. ಆ ಗುಣವು ವಾಯುದೇವರಲ್ಲಿದ್ದುದರಿಂದ ೧೧ನೆಯ ಹೆ
ಸರು ಧರ್ಮಜ ಎಂದು. ಸಂಪೂರ್ಣಗುಣ ಉಳ್ಳವರಾದುದರಿಂದ ಸಂಪೂ
ರ್ಣನೆಂದು ೧೨ನೆಯ ಹೆಸರು. ಶುಚಿಭರ್ತರಾದುದರಿಂದ ೧೩ನೆಯ ನಾ
ಮ ಶುಚಿ ಎಂದು. ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದೊಳಗೆ ಗ್ಲಾವರ ಜಂಗಮ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ
ವ್ಯಾಪ್ತರಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವೈಕೃತರೆಂದು ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಹೆಸರು. ಅಕಾ
ಶನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಜನರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವುದರಿಂದ ಅಂಜನನೆಂ
ದು ಹದಿನೈದನೆಯ ಹೆಸರು. ಸರ್ವಸುಖ ಎಂದರೆ ಜ್ಞಾನ ಶರ್ವಯೋ
ದರೆ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವರೆಂದರ್ಥ, ಅವರನ್ನು ಪಾಲಿಸುವುದರಿಂದ ಸರ್ವಪನೆಂದು
ಹದಿನಾರನೆಯ ಹೆಸರು. ನೀಚರಾದ ಕಲಿ ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲಿದ್ದು ಅವರ
ವರ ಸಾಧನವಾಡಿಸುವುದರಿಂದ ಹದಿನೇಳನೆಯ ಹೆಸರು ಖರ್ವಯೆಂದು.
ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಹೆಸರು ಶ್ರದ್ಧೆ

ಪಾಹಿ ಸಂಧ್ಯಾನ ವಿಜ್ಞಾನನೆ

ಪಾಹಿ ಮಹಸುಜ್ಞಾನ ಕೀರ್ತನೆ

ಪಾಹಿ ಸಂಕೀರ್ಣಾಖ್ಯ ತತ್ವನ ಪಾಹಿ ಬುದ್ಧಿಜಯ ||

ಪಾಹಿ ಮಹತ್ತರ ಸುವೀರ್ಯನೆ

ಪಾಹಿಮಾಂ ಮೇಧಾವಿ ಜಯಜಯ

ಪಾಹಿಮಾಂ ರಂತಿಮ್ಮಮನು ಮಾಂಪಾಹಿಮಾಂಪಾಹಿ ||೨೪||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಎಲೈ ಸಂಧ್ಯಾನ! ಪಾಹಿ; ವಿಜ್ಞಾನನೆ! ಪಾಹಿ; ಮ
ಹಾ ಸುಜ್ಞಾನ, ಎಲೈ ಕೀರ್ತನೆ! ಪಾಹಿ ಸಂಕೀರ್ಣಾಖ್ಯ! ಶತ್ವನ! ಎ
ಲೈ ಬುದ್ಧಿಜಯ | ಪಾಹಿ; ಎಲೈ ಮಹತ್ತರ! ಸುವೀರ್ಯನೆ! ಎಲೈ ಮೇ
ಧಾವಿಯೆ! ಮಾಂಪಾಹಿ=ನನ್ನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸು; ಎಲೈ ವಿಜಯನಾಮಕನೆ!
ಎಲೈ ಜಯ! ಎಲೈ ರಂತಿಮ್ಮ! ಪಾಹಿ; ಎಲೈ ಮನುವೆ! ಪಾಹಿ, ಮಾಂ
ಪಾಹಿ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಸದಾ ಧ್ಯಾನರತರಾದುದರಿಂದ ಸಧ್ಯಾತ ಅಥವಾ ಸಂಧ್ಯಾನನೆಂದು ೧೯ನೆಯ ಹೆಸರು. ವಿಶೇಷ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವರಾದುದರಿಂದ ವಿಜ್ಞಾನನೆಂದು ೨೦ನೆಯ ಹೆಸರು. ಮಹಾಜ್ಞಾನ ೨೧ನೆಯ ಹೆಸರು. ಸದಾ ಭಗವಂತನ ಗುಣ ಕೀರ್ತನ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಕೀರ್ತನನೆಂದು ೨೨ನೆಯ ಹೆಸರು. ಮಧ್ಯಮ ಜೀವರಿಗೆ ಮಿಶ್ರಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವುದರಿಂದ ಸಂಕೀರ್ಣನೆಂದು ೨೩ನೆಯ ಹೆಸರು. ವೇದಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಿ ವಾದಿಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದಿರುವುದರಿಂದ ಕತ್ಥನಯೆಂದು ೨೪ನೆಯ ಹೆಸರು ಬುದ್ಧಿಜಯ ೨೫ನೆಯ ಹೆಸರು. ಮಹತ್ತರ ೨೬ನೆಯ ಹೆಸರು. ಸುವೀರ್ಯ ೨೭ನೆಯ ಹೆಸರು. ಮಹಾಜ್ಞಾನಿಯಾದುದರಿಂದ ಮೇಧಾವಿ ಎಂದು ೨೮ನೆಯ ಹೆಸರು. ವಿಜಯ ೨೯ನೆಯ ಹೆಸರು. ಜಯ ೩೦ ರಂ ಅಂದರೆ ಅಗ್ನಿ ಬೀಜಾಕ್ಷವು. ಅದು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ರಂತಿಯೆಂದು ಸಂಕರ್ಷಣಮೂರ್ತಿಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಹೆಸರು. ಅಂತಹಾ ಹರಿಯನ್ನು ಸರ್ವದಾ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿರುವುದರಿಂದ ರಂತಿಮನೆಂದು ೩೧ನೆಯ ಹೆಸರು. ಮಂತ್ರಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದುದರಿಂದ ಮನು ಎಂದು ೩೨ನೆಯ ಹೆಸರು.

ಸಾಹಿಮೋದ ಪ್ರಮೋದ ಸಂತನೆ

ಸಾಹಿ ಆನಂದ ಸಂತುಷ್ಟನೆ

ಸಾಹಿಮಾಂ ಚಾರ್ವಾಂಗ ಚಾರು ಸುಭಾಹು ಚಾರುಪದ ||

ಸಾಹಿ ಸಾಹಿ ಸುಲೋಚನನೆ ಮಾಂ

ಸಾಹಿ ಸಾರಸ್ವತ ಸುವೀರನೆ

ಸಾಹಿಸ್ರಾಜ್ಞನೆ ಕಪಿಯಲಂಪಟ ಸಾಹಿ ಸರ್ವಜ್ಞ ||೨೫||

ತಾತ್ಪರ್ಯಾರ್ಥವೇ ಪದ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ವಿಶದಮಾಡುವುದರಿಂದ ಪದ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಬೇರೆ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಯಾವಾಗಲೂ ಆನಂದಪಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ನೋದನನೆಂದು ಹೆಸರು. ಪ್ರಮೋದ ೩೪ನೆಯ ಹೆಸರು. ಸತ್ಪಗುಣ ಪ್ರಧಾನರಾದುದರಿಂದ ಸಂತನೆಂದು ೩೫ನೆಯ ಹೆಸರು. ಆನಂದನೆಂದು ೩೬ನೆಯ ಹೆಸರು. ಸಂತುಷ್ಟ ೩೭ನೆಯ ಹೆಸರು. ಮನೋಹರವಾದ ಅಂಗವುಳ್ಳ

ವರಾದುದರಿಂದ ಚಾರ್ವಾಕನೆಂದು ಖಲನೆಯ ಹೆಸರು. ಮನೋಹರ ವಾದ ಬಾಹುಳ್ಳವರಾದುದರಿಂದ ಚಾರುಬಾಹು ಖಲನೆಯ ಹೆಸರು. ಚಾರು ಪದ ಖಲನೆಯ ಹೆಸರು. ದಿವ್ಯಜ್ಞಾನ ದೃಷ್ಟಿಯುಳ್ಳವರಾದುದರಿಂದ ಸುಲೋ ಚನ ಖಲನೆಯ ಹೆಸರು. ಸಾಂಸ್ಕೃತನೆಂದರೆ ಸಕಲ ಶೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಥಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನ ಉಳ್ಳವರೆಂದರ್ಥ. ಖಲನೆಯ ಹೆಸರು ಸುವೀರ, ಖಲನೆಯ ಹೆಸರು ಸ್ಪ್ರಾಜ್ಞ. ಖಲನೆಯ ಹೆಸರು ಸುಖವನ್ನೇ ಅನುಭವಿಸುವುದರಿಂದ ಕಪಿ ಕಂ ಅಂದರೆ ಸುಖ. ಅದನ್ನು ಪಾನಮಾಡುವುದೆಂದರೆ ಅನುಭವಿಸುವುದೆಂದರ್ಥ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಪಿಯೆಂದು ಖಲನೆಯ ಹೆಸರು. ವಿಷಯಾಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟವರಾದುದರಿಂದ ಅಲಂಪಟ ಖಲನೆಯ ಹೆಸರು. ಸರ್ವಜ್ಞ ಖಲನೇದು.

ಸಾಹಿಮಾಂ ಸರ್ವಜಿನ್ಮಿತ್ರನೇ

ಸಾಹಿ ಸಾಪವಿನಾಶಕನೇ ಮಾಂ

ಸಾಹಿ ಧರ್ಮವಿನೇತಶಾರದ ಓಜ ಸುತಪಸ್ವಿ ||

ಸಾಹಿಮಾಂ ತೇಜಸ್ವಿನೋಮಾಂ

ಸಾಹಿ ದಾನ ಸುಶೀಲ ನಮೋಮಾಂ

ಸಾಹಿಯಜ್ಞ ಸುಕರ್ತ ಯಜ್ಞಿಯಾಗವರ್ತಕನೇ ||೨೬||

ತಾತ್ಪರ್ಯಾರ್ಥವೇ ಪದ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ವಿಶದಮಾಡುವುದರಿಂದ ಪದ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಬೇರೆ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.— ಸರ್ವಜಿತ್ = ೩ ಗತ್ತನ್ನು ಜಯಿಸುವರೆಂದರ್ಥ. ಖಲನೆಯ ಹೆಸರು ಜಗನ್ಮಿತ್ರನಾದುದರಿಂದ ಮಿತ್ರ ಖಲನೆಯ ಹೆಸರು. ಸಾಪವಿನಾಶಕ ಖಲನೆಯ ಹೆಸರು. ಸದಾ ಧರ್ಮರತರಾದುದರಿಂದ ಧರ್ಮ ಖಲ. ವಿನೀತ ಖಲ. ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ ಹಿಂಸೆಯನ್ನು ಕೊಡುವುದರಿಂದ ಶಾರದ ಖಲ. ಓಜರ್ವಿ ಖಲ. ತಪಸ್ವಿ ಖಲನೆಯ ಹೆಸರು. ತೇಜಸ್ವಿ ಖಲ. ದಾನ ಶೀಲನಾದುದರಿಂದ ದಾನ ಶಲನೆಯ ಹೆಸರು. ಸುಶೀಲ ಖಲ. ಯಜ್ಞ ಖಲಕರ್ತ ಖಲನೆಯ ಹೆಸರು. ಯಜ್ಞೇ ಖಲನೆಯ ಹೆಸರು. ಯಾಗವರ್ತಕ ಖಲನೆಯ ಹೆಸರು.

ಪಾಹಿ ಪ್ರಾಣತ್ರಾಣ ಅಮಯುಷಿ
 ಪಾಹಿಮಾಂ ಉಪದೇಷ್ಟತಾರಕೆ
 ಪಾಹಿ ಕಾಲಕ್ರೀಡನ ಸುಕರ್ತಾಸುಕಾಲಜ್ಞ |
 ಪಾಹಿ ಕಾಲಸುಸೂಚಕನೆ ಮಾಂ
 ಪಾಹಿ ಕಲಿಸಂಹರ್ತ ಕಲಿ ಮಾಂ
 ಪಾಹಿ ಕಾಲಸ್ವಾ (ಶ್ವಾ) ಮರೀತ ಸದಾರತಸುಬಲನೆ ||೨೭||

ತಾತ್ಪರ್ಯಾರ್ಥ ವೇ ಪದ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ವಿಶದಮಾಡುವುದರಿಂದ ಪದ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಬೇರೆ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ. — ಪ್ರಾಣ ೭೩ನೆಯ ಹೆಸರು. ಮಹಾಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವರಾದುದರಿಂದ ೭೪ನೆಯ ಹೆಸರು. ಶತ್ರುಗಳಲ್ಲಿ ಕೋಪವುಳ್ಳವರಾದುದರಿಂದ ಅಮರ್ಷಿ ಎಂದು ೭೫ನೆಯ ಹೆಸರು. ಉಪದೇಷ್ಟಾ=ಲೋಕಗುರು ೭೬ನೆಯ ಹೆಸರು. ತಾರಕ=ಉದ್ಧಾರಕನು ೭೭ನೆಯ ಹೆಸರು; ಕಾಲಕ್ರೀಡನ=ಕಾಲಾನುಸಾರವಾಗಿ ಕ್ರೀಡಿಸುವವನು ೭೮ನೆಯ ಹೆಸರು; ಸುಕರ್ತಾ=ಸತ್ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿಸುವವನು ೭೯ನೆಯ ಹೆಸರು. ಸುಕಾಲಗ್ನ=ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಚನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದವನು ೮೦ನೆಯ ಹೆಸರು. ಕಾಲಸೂಚಕ=ಕಾಲನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಜನರಿಗೆ ತಿಳಿಸುವವನು ೮೧ನೆಯ ಹೆಸರು. ಕಲಿಸಂಹರ್ತ ೮೨ನೆಯ ಹೆಸರು. ಕಲೀ=ಕಾಲಚ್ಛಾನ ಉಳ್ಳವನು, “ ಕಲಾಅಸ್ತಿನ್ನಸ್ತೀತಿಕಲೀ ” ೭೩ನೆಯ ಹೆಸರು. ಕಾಲ ೭೪ನೆಯ ಹೆಸರು. ಶ್ವಾಮರೀತ ೭೫ನೆಯ ಹೆಸರು. ಸದಾರ=ಸದಾ ಸುಖಮಯನು ೭೬ನೆಯ ಹೆಸರು. ಸುಬಲ ೭೭ನೆಯ ಹೆಸರು, ಪಾಹಿ.

ಪಾಹಿಪಾಹಿ ಸಹೋಸದಾಕಪಿ
 ಪಾಹಿ ಗಮ್ಯ ಜ್ಞಾನದಶಕಲ
 ಪಾಹಿಮಾಂ ಶ್ರೋತವ್ಯನಮೋ ಸಂಕೀರ್ತವ್ಯನಮೋ |
 ಪಾಹಿಮಾಂ ಮಂತವ್ಯ ಕವ್ಯನೆ
 ಪಾಹಿ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯನೆ ಸುಸಖ್ಯನೆ
 ಪಾಹಿಮಾಂ ಗಂತವ್ಯ ಕ್ರವ್ಯನೆ ಪಾಹಿಸ್ತತ್ರವ್ಯ ||೨೮||

ತಾತ್ಪರ್ಯಾರ್ಥವೇ ಪದ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ವಿಶದಮಾಡುವುದರಿಂದ ಪದ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಬೇರೆ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.— ಸಹ=ಸಹನ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನು ಲೌಕಿಕವೆಸರು. ಸದಾಕಪಿ=ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲೂ “ಅಕಪೇದುಃಖವೇಷಣತ್ವಾತ್” ದುಃಖನಾಶಕನು ಲೌಕಿಕವೆಸರು. ಗಮ್ಯಜ್ಞಾನ=ಹೊಂದಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಜ್ಞಾನ ಉಳ್ಳವನು ಲೌಕಿಕವೆಸರು. ದಶಕುಲ=ದಶ=ಅನಂತವಾದ (ಪೂರ್ಣವಾದ) ಕಲ=ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವನು ಲೌಕಿಕವೆಸರು, ಶ್ರೋತವ್ಯ-ಶ್ರವಣಕ್ಕೆ ಅರ್ಹವಾದ ಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳವನು ಲೌಕಿಕವೆಸರು. ಸಂಕೀರ್ತಿತವ್ಯ=ಲೌಕಿಕವೆಸರು; ಮಂತವ್ಯ=ಮನನ ಯೋಗ್ಯನು ಲೌಕಿಕವೆಸರು, ಕಪಿಗಳಿಂದ (ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಂದ) ವರ್ಣಿಸಲು ಯೋಗ್ಯನಾದುದರಿಂದ ಕವ್ಯ ಲೌಕಿಕವೆಸರು. ದ್ರಷ್ಟವ್ಯ - ನೋಡಲು ಯೋಗ್ಯನು ಲೌಕಿಕವೆಸರು. ಸಖ್ಯ=ಸಖ್ಯಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯನು ಲೌಕಿಕವೆಸರು, ಗಂತವ್ಯ = ಹೊಂದಲು ಯೋಗ್ಯನು ಲೌಕಿಕವೆಸರು, ಕ್ರವ್ಯ=ಸೇವೆ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಯೋಗ್ಯನು “ಕೃಕರಣೆ ಲೌಕಿಕವೆಸರು. ಸ್ಮರ್ತವ್ಯ=ಸ್ಮರಣೆ ಮಾಡಲು ಯೋಗ್ಯನು ಲೌಕಿಕವೆಸರು.

ಪಾಹಿ ಸೇವ್ಯಸುಭವ್ಯ ನಮೋ ಮಾಂ

ಪಾಹಿ ಸ್ವರ್ಗವ್ಯ ನಮೋ ಭಾವ್ಯನೆ

ಪಾಹಿಮಾಂ ಜ್ಞಾತವ್ಯ ನಮೋವಕ್ತವ್ಯಗವ್ಯ ನಮೋ ||

ಪಾಹಿಮಾಂ ಲಾತವ್ಯನಾಯುನೆ

ಪಾಹಿ ಬ್ರಹ್ಮ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಪ್ರಿಯ

ಪಾಹಿ ಪಾಹಿ ಸರಸ್ವತೀಪತೆ ಜಗದ್ಗುರುವರ್ಮ ||೨೯||

ತಾತ್ಪರ್ಯಾರ್ಥವೇ ಪದ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ವಿಶದಮಾಡುವುದರಿಂದ ಪದ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಬೇರೆ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.— ಸೇವ್ಯ ಲೌಕಿಕವೆಸರು; ಸುಭವ್ಯ=ಪರಮ ಚತುರನು, ಕಾರ್ಯಕುಶಲನು ಲೌಕಿಕವೆಸರು, ಸ್ವರ್ಗವ್ಯ=ಸ್ವನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸೇರಿಸುವ ಯೋಗ್ಯತೆಯುಳ್ಳವನು, ಸ್ವತಂತ್ರತ್ವಾತ್=ಸ್ವತಂತ್ರನಾದುದರಿಂದ ಸ್ವಪರಮಾತ್ಮನು, ಅವನು ವಾಸಮಾಡುವುದರಿಂದ ಸ್ವರ್ಗವೆಂದರೆ ಮೈಕುಲವು ಭಜಕರಿಗೆ ಮೈಕುಲವನ್ನು ಕೊಡಿಸುವ ಯೋಗ್ಯತೆಯುಳ್ಳವರಾದುದರಿಂದ ಸ್ವರ್ಗವೆಂದು ಲೌಕಿಕವೆಸರು, ಭಾವಿಸಲು ಯೋಗ್ಯನಾದುದರಿಂದ ಭಾವ್ಯ ಲೌಕಿಕವೆಸರು. ಜ್ಞಾತವ್ಯ-ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಯೋಗ್ಯ

ಗೃಹನು ಲೋಕನೆಯ ಹೆಸರು, ವ್ಯಕ್ತವ್ಯ=ಹೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸ್ತೋತ್ರಾದಿಗಳಿಂದ ಹೊಗಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಯೋಗ್ಯನು ಲೋಕನೆಯ ಹೆಸರು. ಗಂಧ=ನೇರಗೋಚರನು ಲೋಕನೆಯ ಹೆಸರು, ಲಾತವ್ಯ = ವಾಯುಪದವಿಗೆ ಹಿಂದಿನ ಪದವಿಯು ಲೋಕನೆಯ ಹೆಸರು, ವಾಯು ಲೋಕನೆಯ ಹೆಸರು, ಬ್ರಹ್ಮಗಂಧನೆಯ ಹೆಸರು ಹೀಗೆ ಗಂಧ ಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ನೂರು ನಾಮಗಳಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿರುವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಪ್ರಿಯನಾದ ಎಲೈ ಸರಸ್ವತೀ ಪತೇ ! ಜಗದ್ಗುರುವರ್ಯ ! ನಿನಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ, ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸು.

ಅವತಾರಿಕೆ — ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ನೂರು ನಾಮಗಳು ವಾಯುದೇವರಿಗೆ ಪೂರ್ವ ಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿದ್ದವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವೇನು ? ಇದರ ಶ್ರವಣಾದಿಗಳಿಂದ ಫಲವೇನೆಂಬುದನ್ನು ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.—

ನಾಮನ ಪುರಾಣದಲಿ ಹೇಳಿದ
ಈ ಮಹಾತ್ಮರ ಪರಮಮಂಗಳ
ನಾಮಗಳ ಸಂಪ್ರೀತಿಪೂರ್ವಕ ನಿತ್ಯ ಸ್ಮರಿಸುವವರ ||
ಶ್ರೀಮನೋಹರಮನವರು ಬೇಡಿದ
ಕಾಮಿತಾರ್ಥಗಳಿತ್ತು ತನ್ನ ತ್ರಿ
ಧಾಮದೊಳಗನುದಿನದಲಿಟ್ಟಾನಂದ ಪಡಿಸುವನು ||೩೦||

ತಾತ್ಪರ್ಯಾರ್ಥವೇ ಐದಾರ್ಥವನ್ನು ವಿಶದಮಾಡುವುದರಿಂದ ಪದ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಬೇರೆ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ವಾಮನಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ, ಈ ಮಹಾತ್ಮರ ಪರಮಮಂಗಳಕರವಾದ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ನೂರು ನಾಮಗಳನ್ನು ಪ್ರೀತಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ನಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ಸ್ಮರಿಸುವವರನ್ನು, ಲಕ್ಷ್ಮೀಮನೋಹರನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಅವರು ಬೇಡಿದ ಇಷ್ಟಾರ್ಥವನ್ನು ಪೂರೈಸಿ ತನ್ನ ಶ್ವೇತದ್ವೀಪ, ಅನಂತಾಸನ ವೈಕುಂಠವೆಂಬ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಟ್ಟು ಆನಂದಪಡಿಸುವನು.

ಅವತಾರಿಕೆ.—ವಾಯುದೇವರು ಸಾಧನದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಾಗುವ ಅಕ್ಷರ್ಯವಲ್ಲವೆಂದು ಸದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಿ ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ.—

ಈ ಸಮೀರಗೆ ನೂರು ಜನ್ಮ ಮು.

ಹಾಸುಖ ಪ್ರಾರಬ್ಧ ಭೋಗ ಪ್ರ.

ಯಾಸವಿಲ್ಲ ದಲ್ಯದಿದನು ಲೋಕಾಧಿಪತ್ಯವನು ।

ಭೂಸುರನ ಒಪ್ಪಿಡಿಯವಲಿಗೆ ವಿ.

ಶೇಷ ಸೌಖ್ಯವನಿತ್ತ ದಾತನ

ದಾಸವರ್ಯನು ಲೋಕಪತಿಯೆನಿಸುವುದು ಅಚ್ಚರವೆ ॥ ೩೧ ॥

ಪದ್ಯಾರ್ಥ—ಈ ಸಮೀರಗೆ=ಈ ವಾಯುದೇವರಿಗೆ, ನೂರುಜನ್ಮ ಮಹಾ ಸುಖ ಪ್ರಾರಬ್ಧಭೋಗ=ಮಹಾ ಸುಖಮಯವಾದ ಪ್ರಾರಬ್ಧಭೋಗವಿರುವುದು, ಇವರು ಪ್ರಯಾಸವಿಲ್ಲದೆ, ಲೋಕಾಧಿಪತ್ಯವನು=ಸತ್ಯಲೋಕಾಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಅಥವಾ ಸರ್ವಲೋಕಾಧಿಪತ್ಯವನ್ನು, ಯೃದಿದನು= ಹೊಂದಿದರು. ಭೂಸುರನ=ಕುಚೇಲನೆಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ, ಒಪ್ಪಿಡಿಯವಲಿಗೆ=ಗಿಡಿ ಅವಲಕ್ಕಿಗೆ, ವಿಶೇಷ ಸೌಖ್ಯವನಿತ್ತು, ದಾತನ=ಕೊಡುವುದರಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಗಣ್ಯನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ, ದಾಸವರ್ಯನು= ದಾಸಶ್ರೇಷ್ಠರೆನಿಸುವ ವಾಯುದೇವರು ಲೋಕಾಧಿಪತಿ ಎನಿಸುವುದು, ಅಚ್ಚರವೆ=ಆಶ್ಚರ್ಯವೆ? ಎಂದಿಗೂ ಆಶ್ಚರ್ಯವಲ್ಲವೆಂದರ್ಥ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಈ ವಾಯುದೇವರು ಒಟ್ಟು ೧೦೦ ಕಲ್ಪ ಸುಖಪ್ರಾರಬ್ಧವನ್ನನುಭವಿಸಿ ಬ್ರಹ್ಮಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದರು. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣರೂಪಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಕುಚೇಲನ ಒಂದುಗಿಡಿ ಅವಲಕ್ಕಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಅವನಿಗೆ ಇಹದಲ್ಲಿ ಮಹದೈಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ವರಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಇಂತಹ ದಾತನ ದಾಸವರ್ಯರಾದ ವಾಯುದೇವರಿಗೆ ಲೋಕಾಧಿಪತ್ಯವು ಬರುವುದು ಆಶ್ಚರ್ಯವೇನು? ॥ ೩೧ ॥

ದ್ವಿತೀಯ ಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಡದೀ

ಪೆಸರಿನಿಂದಲಿ ಕರೆಸಿದನು ತ.

ನೋತಗರಮರರೊಳಿಟ್ಟು ಮಾಡುವನವರ ಸಾಧನವ ।

ಅಸದುಪಾಸನೆ ಗೈವ ಕಲ್ಯಾ.

ದೈಸುರಪರ ಸಂಹರಿಸಿ ತಾ ಪೊಂ.

ಬಸುರಪದವೈದಿದನು ಗುರುಪವಮಾನ ಸತಿಯೊಡನೆ ॥ ೩೨ ॥

ವದ್ಯಾರ್ಥ—ದ್ವಿಶತಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ=೨೦೦ ಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ, ಬಿಡದೆ, ಈ ವೆಸರಿ ನಿಂದಲಿ=ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ೧೦೦ ಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಋಜುವೆಂತಲೂ, ೧೦೦ನೆಯ ಕಲ್ಪ ಮೊದಲು ಕಲ್ಕಿ ಮೊದಲು ಮಾಡಿ ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನವರಿಗೂ ೧೦೦ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಕರೆಸಿದನು. ಅಮರರ=ದೇವತೆಗಳನ್ನು, ತನ್ನೊಶಗ= ತನ್ನ ಸ್ವಾಧೀನದಲ್ಲಿರುವಂತೆ, ಒಳಗಟ್ಟು=ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಅವರ ಸಾಧನವ= ದೇವತೆಗಳು ಮೊದಲಾದವರು ಮಾಡಬೇಕಾದ ಸಾಧನವನ್ನು ಮಾಡಿಸುವರು. ಅಸದುವಾನನೆ ಗೃವ=ಸೋಹಂ ಇತ್ಯಾದಿ ಉಪಾಸಕರಾದ, ಕಲ್ಯಾಣ್ಯಸುರ ಪರ=ಕಲಿ ಮೊದಲಾದ ದೈತ್ಯಾಧಿಪತಿಗಳನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ, ಗುರುಪವನಾನ್ = ಜಗದ್ಗುರುವೆನಿಸುವ ವಾಯುದೇವರು, ಸತಿಯೊಡನೆ=ತಮ್ಮ ಸತಿಯರಾದ ಭಾರತೀದೇವಿಯರೊಡನೆ, ತಾ=ತಾಪ, ಪೂಜಿಸುರವದವ= ಬ್ರಹ್ಮಪದವಿ ಯನ್ನು, ಐದಿದನು-ಹೊಂದಿದರು.

ತಾಪ್ತರ್ಯ—ಋಜುಗಣದವರಿಗೆ ಒಟ್ಟು ೨೦೦ ಕಲ್ಪಸಾಧನವೆಂದು ಮೇಲೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಮೊದಲು ೧೦೦ ಕಲ್ಪಗಳ ವರೆಗೂ ಋಜುವೆಂತಲೂ, ೧೦೦ ಮೊದಲು ಕಲ್ಕಿ ಮೊದಲಾದ ೧೭ನೆಯ ಹೆಸರಿನ ವರೆಗೂ ಹೇಳಿದ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ೧೭ ಕಲ್ಪಗಳನ್ನು ಕಳೆದು ೮೩ ಲಾತಪ್ಪರಿಂಬ ಹೆಸರು ವಡೆಯುವರು. ೮೩ನೆಯ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ವಾಯು ವದವಿಗೆ ಬರುವರು. ೧೦೦ನೆಯ ಕಲ್ಪ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ಆದ್ಯಂತ ೨೦೦ ಕಲ್ಪಸಾಧನವಾಗಬೇಕು. ವಾಯು ವದವಿಯಲ್ಲಿರುವಾಗ ತತ್ತ್ವಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ತನ್ನೊಶದಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೊಂಡು ತ್ರಿವಿಧಜೀವರು ಮಾಡಬೇಕಾದ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ಅವರಿಂದ ಮಾಡಿಸಿ ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾದ ಗತಿಕೊಡಿಸುವನು. ಅನ್ಯಥಾ ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಕಲಿ ಮೊದಲಾದ ದೈತ್ಯರನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ, ಭಾರತೀ ದೇವಿಯರಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಬ್ರಹ್ಮಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವರು. || ೩೨ ||

ಅನಿಮಿಷರ ನಾಮದಲಿ ಕರೆಸುವ

ಅನಿಲದೇವನು ಒಂದು ಕಲ್ಪದಿ

ವನಜಸಂಭವನೆನಿಸಿ ಎಂಭತ್ತೇಳುವರೆ ವರುಷ ||

ಗುಣತ್ರಯ ವಿವರ್ಜಿತನ ಮಂಗಳ

ಗುಣಕ್ರಿಯಗಳ ಸುರೂಪಗಳುಪಾ.

ಸನವು ಅವ್ಯಕ್ತಾದಿ ಪೃಥಿವ್ಯಂತರದಿ ಇರುತಿಹದು || ೩೩ ||

ಸದ್ಯಾರ್ಥ—ಅನಿಲದೇವನು= ವಾಯುದೇವರು, ಒಂದು ಕಲ್ಪದಿ= ೯೯ನೆಯ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ, ಅನಿಮಿಷರ ನಾನುದಲಿ-ದೇವತೆಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಗಣನೆ ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡು ಜೀವೋತ್ತಮರೆಂದು ಕರೆಸುವರು. ವನಜಸಂಭವನೆನಿಸಿ= ಬ್ರಹ್ಮದೇವರೆಂದು ಹೆಸರುಬಂದಮೇಲೆ ೧೦೦ ಕಲ್ಪದ ೧೦೦ ವರ್ಷಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ, ಎಂಭತ್ತೇಳುನರೆ ವರುಷ= ಪ್ರಳಯದ ಸಂಧಿಕಾಲವು ೧೨॥ ವರ್ಷ ಹೋಗುತ್ತಾ ಉಳಿದ ೮೭॥ ವರ್ಷಗಳು, ಅವ್ಯಕ್ತಾದಿ ಪ್ರಾಣಿಸ್ತಂತರದಿ=ಅವ್ಯಕ್ತ ತತ್ವ ಮೊದಲು ಪ್ರಾಣಿ ತತ್ವದ ವರೆಗೂ ಇರುವ ತತ್ವಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತರಾಗಿದ್ದು, ಗುಣತ್ರಯವರ್ಜಿತನ= ಪ್ರಾಕೃತವಾದ ಸತ್ಯಾದಿ ಗುಣಗಳಿಂದ ಬದ್ಧನಾಗದಿರುವ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಗುಣಕ್ರಿಯ ಸುರೂಪಗಳ=ಆನಂದಾದಿ ಗುಣಗಳು, ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿ ಕರ್ಮಗಳು, ರಾಮಕೃಷ್ಣಾದಿ ಅನಂತಾನಂತ ರೂಪಗಳು ಇವುಗಳ ಉಪಾಸನವು ಇರುತ್ತಿಹುದು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ವಾಯುದೇವರು ವಾಯುಪದವಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಜೀವೋತ್ತಮರೆನಿಸಿ, ದೇವತೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಗಣನೆಯಲ್ಲಿರುವರು. ಬ್ರಹ್ಮಪದವಿಗೆ ಬಂದನಂತರ ಬ್ರಹ್ಮವಾನಂದ ೧೦೦ ವರ್ಷದ ಕಲ್ಪದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ೧೨॥ ವರ್ಷ ಸಂಧಿಕಾಲ ಹೋಗುವುದು. ಉಳಿದ ೮೭॥ ವರ್ಷಗಳು ಅವ್ಯಕ್ತ ತತ್ವದ ವರೆಗೂ ಇರುವ ತತ್ವಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತರಾಗಿದ್ದು ಪ್ರಾಕೃತ ಗುಣಗಳಿಂದ ಬದ್ಧನಾದಿ ಶ್ರೇಷ್ಠರೂಪಾತ್ಮನ ಮಂಗಳಕರವಾದ, ಆನಂದಾದಿ ಗುಣಗಳನ್ನು, ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು, ರಾಮಕೃಷ್ಣಾದಿ ಅನಂತಾನಂತ ರೂಪಗಳನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವರು. ॥ ೩೩ ॥

ಮಹಿತ ಋಜುಗಣಕೊಂದೆ ಪರಮೋ-

ತ್ಸಾಹ ವರ್ಜಿತವೆಂಬ ದೋಷವು

ವಿಹಿತವೇ ಸರಿ ಇದನು ಪೇಳ್ವಿರೆ ಮುಕ್ತ ಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ |

ಬಹುದು ಸಾಮ್ಯ ಜ್ಞಾನ ಭಕ್ತಿಯು

ದ್ವೈಗುಣಪದ ಪರ್ಯಂತ ವೃದ್ಧಿಯು

ಬಹಿರುಪಾಸನೆಯುಂಟೆನಂತರ ಬಿಂಬದರ್ಶನವು || ೩೪ ||

ಸದ್ಯಾರ್ಥ—ಮಹಿತ= ಪೂಜ್ಯವಾದ ಋಜುಗಣಕ್ಕೆ ಪರಮೋತ್ಸಾಹ ವರ್ಜಿತವೆಂಬ= ಭಗವಂತನ ಉಪಾಸನೆಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ ಉತ್ಸಾಹ

ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಒಂದೇ ದೋಷವು. ಆ ದೋಷವು ಏಕಿತನೇ ಸರಿ. ಇದನ್ನು ಮೇಲ್ದಿರೆ= ಈ ದೋಷವನ್ನು ಹೇಳದಿದ್ದರೆ ಮುಕ್ತಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ, ಸಾಮ್ಯ ಬಹುದು= ಸಮರಿದಾಗುವುದು. ಜ್ಞಾನ, ಭಕ್ತಿಯು, ದ್ರುಹಿಣಪದ ಪರ್ಯಂತ=ಬ್ರಹ್ಮಪದವಿಯವರೆಗೂ, ವೃದ್ಧಿಯು=ಕಲ್ಪಕಲ್ಪಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಲೇ ಬರುವುದು. ಬಹಿರುಪಾಸನೆಯುಂಟು=ಹೊರಗೆ ವ್ಯಾಪ್ತವಾದ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳ ಉಪಾಸನೆಯುಂಟು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಬಿಂಬದರ್ಶನವು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಪೂಜ್ಯರಾದ ಋಜುಗಣದವರಿಗೆ ಒಂದು ದೋಷ ಮಾತ್ರವಿರುವುದು. ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಿಗೂ ೨೦೦ ಕಲ್ಪ ಸಾಧನವಾಗಬೇಕಾದುದರಿಂದ ಈಗಲ್ಲಿ ನಾವು ಭಗವಂತನನ್ನು ನೋಡುವುದೆಂಬ ಕಾಲವಿಳಂಬದಿಂದ ಉಪಾಸನೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ಸಾಹವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಯಾರಿಗಾದರೂ ನಾಳೆ ಬೆಳಗಾದರೆ ನನಗೆ ದೊಡ್ಡ ಪದವಿಯು ಬರುವುದೆಂದು ತಿಳಿದವನಿಗೆಷ್ಟು ಉತ್ಸಾಹವಿರುವುದೋ ೫೦-೬೦ ವರ್ಷಗಳ ಮೇಲೆ ದೊಡ್ಡ ಪದವಿ ಬರುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿದವನಿಗೆ ಆ ಉತ್ಸಾಹವು ಬರುವುದೇ? ಅದರಂತೆ ಋಜುಗಣದವರಿಗೂ ಆ ದೋಷ ಒಂದಿದ್ದೇ ಇರುವುದು. ಆದರೆ ಆ ದೋಷವು ಅವರಿಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಯುಕ್ತವೇ ಸರಿ! ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಮುಕ್ತರಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಋಜುಗಣದವರು, ಪದವಿಗೆ ಬಂದವರು, ಬಾರದವರು ಎಲ್ಲರೂ ಸಮರಿದು ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ದೋಷವು ಯುಕ್ತವೇ ಸರಿ ಎಂದರು. ಕಲ್ಪಸಾಧನೆ ಹೆಚ್ಚಿದ ಹಾಗೆಲ್ಲಾ ಜ್ಞಾನಭಕ್ತಿಯು ಹೆಚ್ಚುತ್ತಲೇ ಇರುವುದು. ಇವರಿಗೆ ವ್ಯಾಪ್ತೋಪಾಸನೆಯುಂಟು. ಬಿಂಬಾಪರೋಕ್ಷ ಸಾಧನಾನಂತರದಲ್ಲಿ ಆಗುವುದು. ಅದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಪರೋಕ್ಷವೂ ಸಾಧನಾನಂತರ ವಿಶೇಷಾಪರೋಕ್ಷವೂ ಉಂಟೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. || ೩೪ ||

ಅನತಾರಿಕೆ—ಬ್ರಹ್ಮವಾಯುಗಳಿಗೆ ಅಜ್ಞಾನವನ್ನೂ ಭಯವನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುವ ಕೆಲವು ಪುರಾಣವಾಕ್ಯಗಳಿರುವುವು. ಅವುಗಳು ಮೋಹಕವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ಜ್ಞಾನರಹಿತ ಭಯತ್ವಪೇಶ್ಯ ಪು
ರಾಣದೈತ್ಯರ ಮೋಹಕವು ಚತು
ರಾನನಗೆ ಕೂಡುವದೆ ಮೋಹಾಜ್ಞಾನಭಯಶೋಕ ||
ಭಾನುಮಂಡಲ ಚಲಿಸಿದಂದದಿ
ಕಾಣುವದು ದೃಗೋಷದಿಂದಲಿ
ಶ್ರೀನಿವಾಸನ ಪ್ರೀತಿಗೋಸುಗತೋರ್ದನಲ್ಲದಲಿ ||೩೫||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಬ್ರಹ್ಮವಾಯುಗಳಿಗೆ, ಜ್ಞಾನರಹಿತ=ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದಿರು
ವಿಕೆ ಅಂದರೆ ಅಜ್ಞಾನ ಉಂಟೆಂದರ್ಥ. ಭಯತ್ವ=ಭಯಪಡುವಿಕೆ ಇವು
ಗಳನ್ನು, ಪೇಶ್ಯವು ರಾಣ=ಪುರಾಣವಚನವು, ದೈತ್ಯರಮೋಹಕವು=ದೈತ್ಯರ
ನ್ನು ಮೋಹಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹೇಳಿದ ವಚನಗಳು, ಚತುರಾನನಗೆ = ಬ್ರಹ್ಮ
ದೇವರಿಗೆ, ಮೋಹ, ಅಜ್ಞಾನ, ಭಯ, ಶೋಕ, ಇವುಗಳು, ಕೂಡುವು
ದೇ ಉಂಟೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವೆ ? ಶ್ರೀನಿವಾಸನ ಪ್ರೀತಿಗೋಸುಗ,
ತೋರ್ದನಲ್ಲದಲಿ=ಅಜ್ಞಾನ, ಭಯ ಮೊದಲಾದವು ಇದ್ದಂತೆ ತೋರಿಸಿದ
ನಲ್ಲದೆ ನಿಜವಾಗಿ ಅಜ್ಞಾನಾದಿಗಳು ಎಂದಿಗೂ ಇಲ್ಲ. ದೃಗೋಷದಿಂದಲಿ
=ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಚ ಕಾಮಲ ಮೊದಲಾದ ದೋಷದಿಂದಲೋ ಅಥವಾ ಪಿತ್ತ
ದಿಂದ ಕಣ್ಣುತಿರುಗುವಾಗಲೋ, ಭಾನುಮಂಡಲ ಚಲಿಸುವಂದದಿ=ಸೂರ್ಯ
ಮಂಡಲವು ತಿರುಗಿದಂತೆ ತೋರುವಹಾಗೆ, ಕಾಣುವದು-ಜನರ ಅಜ್ಞಾನಾ
ದಿಗಳು ಇದ್ದಂತೆ ಕಾಣುವದು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ರಾಮಾಯಣ ಸುಂದರಕಾಂಡ
ದಲ್ಲಿ, ಹನುಮಂತದೇವರು ಸೀತೆಯನ್ನು ರಾವಣಾಂತಃಪುರವೆಲ್ಲಾ ಹುಡುಕಿ
ಕಾಣದೇ ಬಹಳ ಶೋಕಪಟ್ಟು ಕಡೆಗೆ ಅಶೋಕವನದಲ್ಲಿ ಸೀತೆಯನ್ನು ಕಂ
ಡರೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹನುಮಂತದೇವರಿಗೆ ಬಹಳ ಅಜ್ಞಾನವು ಕಂಡುಬರು
ವುದು. ಈ ವಿಷಯವಾದ ಸಂಶಯಪರಿಹಾರವು ಮಹಾಭಾರತ ತಾತ್ಪರ್ಯ
ನಿರ್ಣಯ ೭ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ “ ಯದ್ಯಪ್ಯೇತೇ ನಪಶ್ಯಂತಿ ನಿಶಾಚರ
ಗಣಾಸ್ತುಯೇ || ದ್ಯುಲೋಕ ಜಾರಿಣಃ ಸರ್ವೇ ಪಶ್ಯಂತ್ಯುಷಯ ಏವಚ ||
ತೇಷಾಂ ವಿಡಂಬನಾಯೈವ ದೈತ್ಯಾಣಾಂ ವಂಚನಾಯಚ || ಪಶ್ಯತಾಂ ಕಲಿ
ಮುಖ್ಯಾಣಾಂ ವಿಡಂಬೋಯಂ ಕೃತೋ ಭನೇತ್ || ” ಹನುಮಂತದೇವರು

ಸೀತೆಯನ್ನು ಹುಡುಕಿದುದು ರಾತ್ರಿ ರಾಕ್ಷಸರೆಲ್ಲರೂ ಮಲಗಿರುವಾಗ, ಹೀಗೆ
 ಒಂದು ದೈತ್ಯರನ್ನು ವಂಚಿಸಲು ಎಂಬ ಸಮಾಧಾನವು ಹೇಗೆ ಕೂಡುವುದೆಂ
 ದರೆ ಯದ್ಯಪಿ ರಾವಣನ ಮನೆಯಲ್ಲಿರುವ ರಾಕ್ಷಸರು ಮಾತ್ರ ನೋಡಲಿಲ್ಲ
 ಅದರೂ ಅಂತರಿಕ್ಷವಾಸಿಗಳಾದ ಎಲ್ಲರೂ ನೋಡುತ್ತಿರುವರು. ಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ
 ಋಷಿಗಳೂ ನೋಡುತ್ತಿರುವರು. ಆ ದೇವತೆಗಳೂ ಋಷಿಗಳು ಇನ
 ರುಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ವಿಡಂಬನವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶನಮಾಡುವುದಕ್ಕೂ ದೈತ್ಯರನ್ನು
 ವಂಚಿಸುವುದಕ್ಕೂ ನೋಡುತ್ತಿರುವ ಕೆಲವೊಂದರನ್ನು ವೇದಾಧಿಕಾರಿ
 ಸುವದಕ್ಕೂ ಈ ವಿಡಂಬನವನ್ನು ಹನುಮಂತನೇವರು ಮಾಡಿದರೆಂದು ಹೇಳಿ
 ರುವರು. ಇದರಂತೆ ಭೀಮಾವತಾರದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರು
 ವುದು. ಇವೆಲ್ಲವೂ ನಿಜವಾದುವಲ್ಲ, ಮೋಹಕ್ಕೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ;
 ಸರ್ವಜ್ಞರಾದ ಬ್ರಹ್ಮವಾಯುಗಳಿಗೆ ಅಜ್ಞಾನ ಭಯ ಶೋಕಾದಿಗಳು ಎಲ್ಲಿ
 ಯವು, ಭಗವದ್ವಿಷಯದಲ್ಲಿಮಾತ್ರ ಸ್ವಲ್ಪ ಅಜ್ಞಾನವು ಕಿಂಚಿದ್ಭಯವೂ
 ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗಿರುವುದು. ಮತ್ತು ಜಗದ್ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.
 ಭಗವದ್ವಿಷಯದ ಅಜ್ಞಾನವೂಕೂಡ ಭಗವತ್ಪ್ರೀತಿಗಾಗಿ ಶೋರ್ಪಡಿಸುವರು
 ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವ ಕಾಚ ಕಾಮಲಾದಿ ದೋಷದಿಂದ ಸೂರ್ಯಮಂಡಲವು ಚಲಿ
 ಸುವಂತೆ ಕಾಣುವುದು ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಅಜ್ಞಾನಿಗಳುಮಾತ್ರ ಬ್ರಹ್ಮವಾಯು
 ಗಳು ಭಯಶೋಕಾದಿಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವರೆಂದು ತಮ್ಮ ದೋಷದಿಂದ
 ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಕಮಲಸಂಭವ ಸರ್ವರೋಳಗು

ತ್ತಮನೆನಿಸುವನು ಎಲ್ಲಕಾಲದಿ

ವಿಮಲಭಕ್ತಿಜ್ಞಾನ ವೈರಾಜ್ಞಾದಿ ಗುಣದಿಂದ ||

ಸಮಭ್ಯಧಿಕ ವಿವರ್ಜಿತನ ಗುಣ

ರಮೆಯಮುಖದಿಂದರಿತು ನಿತ್ಯದಿ

ದ್ಯುಮಣಿ ಕೋಟಿಗಳಂತೆ ಕಾಂಬನು ಬಿಂಬರೂಪವನು

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.— ಕಮಲಸಂಭವ-ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ವಿಮಲಭಕ್ತಿಜ್ಞಾನ
 ವೈರಾಜ್ಞಾದಿ ಗುಣಗಳಿಂದ, ಎಲ್ಲಕಾಲದಲಿ-ಅನಾದಿ ಕಾಲದಿಂದಲೂ,
 ಸರ್ವರೋಳಿಗೆ ಉತ್ತಮರೆನಿಸುವರು. ಸಮಭ್ಯಧಿಕವಿವರ್ಜಿತನ-ಸಮ ಮತ್ತು

ಉತ್ತಮರು ಇಲ್ಲದವನ, ಗುಣ=ಗುಣಗಳನ್ನು, ರಮೆಯ=ರಮಾದೇವಿಯರ ಮುಖದಿಂದ ಅರಿತು ನಿತ್ಯದಿ, ದ್ಯುಮಣಿಕೋಟಿಗಳಂತೆ=ಕೋಟಿ ಸೂರ್ಯ ನಂತೆ ಬಿಂಬರೂಪವನ್ನು, ಕಾಂಬನು=ಕಾಣುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲೂ ನಿರ್ಮಲವಾದ ಭಕ್ತಿ, ಜ್ಞಾನ, ವೈರಾಜ್ಞಾದಿ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಮಿಕ್ಕ ಗುಣ, ಶೇಷ, ಋದ್ರಾದಿ ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮರೆನಿಸುವರು. ಸಮರು ಅಧಿಕರು ಇಲ್ಲದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಗುಣಾತಿಶಯಗಳನ್ನು ರಮಾದೇವಿಯರ ಮುಖದಿಂದ ಶ್ರವಣಮಾಡುತ್ತಾ ಬಿಂಬರೂಪಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕೋಟಿ ಸೂರ್ಯಪ್ರಕಾಶ ಉಳ್ಳವನನ್ನಾಗಿ ಕಾಂಬುವರು.

ಜ್ಞಾನಭಕ್ತ್ಯಾದ್ಯಖಿಳಗುಣ ಚತು
ರಾನನೋಳಗಿಪ್ಪಂತೆ ಮುಖ್ಯ
ಪ್ರಾಣನಲಿ ಚಿಂತಿಪುದು ಯತ್ಕಿಂಚಿತ್ಕೊರತೆಯಾಗಿ ||
ನೊನೆಯಜುಗಣ ಜೀವರಲಿ ಕ್ರ
ಮೇಣ ವೃದ್ಧಿ ಜ್ಞಾನ ಭಕುತಿ ಸ
ಮಾನ ಭಾರತಿವಾಣಿಗಳಲಿ ಪದಪ್ರಯುಕ್ತಧಿಕ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಜ್ಞಾನಭಕ್ತ್ಯಾದ್ಯಖಿಳಗುಣ = ಜ್ಞಾನ, ಭಕ್ತಿ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ಗುಣಗಳು, ಚತುರಾನನೋಳಗಿಪ್ಪಂತೆ=ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಯತ್ಕಿಂಚಿತ್ಕೊರತೆಯಾಗಿ=ಪದಪ್ರಯುಕ್ತ ಯತ್ಕಿಂಚಿತ್ ಕಷ್ಟಿಯಾಗಿ, ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಲಿ=ವಾಯುದೇವರಲ್ಲಿ, ಚಿಂತಿಪುದು=ಚಿಂತನೆಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು ಋಜುಗಣಜೀವರಲಿ, ನೊನ=ಕಮ್ಮಿಯಾಗಿದ್ದು, ಕ್ರಮೇಣ ವೃದ್ಧಿ=ಕ್ರಮವಾಗಿ ಕಲ್ಪಸಾಧನವಾದ ಹಾಗೆಲ್ಲಾ ವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುವವು, ಭಾರತಿವಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ=ಭಾರತಿ, ಸರಸ್ವತೀದೇವಿಯರಲ್ಲಿ, ಜ್ಞಾನಭಕ್ತಿ ಸಮಾನ-ಜ್ಞಾನ, ಭಕ್ತಿ ಸಮಾನ=ಜ್ಞಾನ, ಭಕ್ತಿ ಮೊದಲಾದವು ಸಮಾನವಾಗಿರುವವು. ಆದರೆ, ಪದಪ್ರಯುಕ್ತಧಿಕ=ಸರಸ್ವತೀದೇವಿಯರಲ್ಲಿ ಪದವಿಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚಿಗಿರುವುದೆಂದು ಚಿಂತಿಸಬೇಕು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನ, ಭಕ್ತಿ, ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಎಷ್ಟಿದುವವೋ ಅಷ್ಟು ವಾಯುದೇವರಲ್ಲೂ ಇರುವವು. ಆದರೆ ಬ್ರಹ್ಮ

ದೇವರಿಗೆ ವಾಯುದೇವರಿಗಿಂತಲೂ ಒಂದು ಕಲ್ಪಸಾಧನ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪದವಿಪ್ರಯುಕ್ತವಾದ ಅಧಿಕೃತವು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಲ್ಲಿ ಕಿಂಚಿನ್ನಾತ್ರ ಇರುವುದು. ಇವು ಋಜುಗಣದವರಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ ಕನ್ನಿಯಾಗಿದ್ದು ಕಲ್ಪ ಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಲೇ ಬರುವುವು. ಸರಸ್ವತೀ, ಭಾರತೀಯರಲ್ಲೂ ಬ್ರಹ್ಮವಾಯುಗಳಂತೆ ಜ್ಞಾನಭಕ್ತ್ಯಾದಿಗಳು ಸಮವಾಗಿದ್ದರೂ ಸರಸ್ವತೀದೇವಿಯರಲ್ಲಿ ಪದವಿಪ್ರಯುಕ್ತವಾದ ಅಧಿಕೃತವು ಕೊಂಚವಿರುವುದು. “ಯಾವಜ್ಞಾನಂಚಾಸ್ತಿನೋ ವಾಸುದೇವ ತಾವತ್ ಜ್ಞಾನಂ ವಾಯುದೇವೈಚಾಸ್ತಿ” ಇತ್ಯಾದಿ ಗರುಡಪುರಾಣ ಬ್ರಹ್ಮಕಾಂಡ ವಚನವು ಇದಕ್ಕಾಧಾರವು.

ಸೌರಿಸೂರ್ಯನ ತೆರದಿ ಬ್ರಹ್ಮ ಸ
ಮೀರ ಗಾಯತ್ರಿಗಿರಿಗಳೊಳು
ತೋರುವದು ಅಸ್ಪಷ್ಟರೂಪದಿ ಮುಕ್ತಿ ಪರೈಂತ ||
ವಾರಿಜಾಸನ ವಾಯುವಾಣೀ
ಭಾರತಿಗಳಿಗೆ ಮಹಾಪ್ರಳಯದಿ
ಬಾರದಜ್ಞಾನಾದಿ ದೋಷವು ಹರಿಕೃತಾಬಲದಿ ||೩೪||

ಪದಾರ್ಥ.—ಸೌರಿಸೂರ್ಯನ ತೆರದಿ=ಸೌರಿ ಎಂದರೆ ಶನೈಶ್ಚರನಿಗೆ ಹೆಸರು. ಆ ಗ್ರಹವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಸಾಧಾರಣವಾದ ದೀಪದಂತೆ ಕಾಣುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಉಪಲಕ್ಷಣದಿಂದ ದೀಪವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಬಹುದು. ಹೀಗೆ ದೀಪದಂತೆ ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ನೋಡುವಾಗ ಸ್ಪಷ್ಟರೂಪದಿಂದಲೂ ಸೂರ್ಯಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ನೋಡುವಾಗ ಹೇಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣದೋ ಹಾಗೆ ಅನ್ಯತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತವಾದ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳನ್ನು ನೋಡಬೇಕಾದರೆ, ಸೂರ್ಯನ ಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕಾಣುವಂತೆ ಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ಕಾಣುವರು. ಸೂರ್ಯಮಂಡಲಗತ ಪದಾರ್ಥವು ಹೇಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣಲು ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆ ಭಗವದ್ಗತ ರೂಪಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣರೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಅದರಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮ, ಸಮೀರ=ವಾಯುದೇವರೇ, ಗಾಯತ್ರಿ=ಸರಸ್ವತೀದೇವಿಯು, ಗಿರಿ=ಭಾರತೀದೇವಿಯರು ಇವರುಗಳೊಳು, ಮುಕ್ತಿಪರ್ಯಂತ, ಅಸ್ಪಷ್ಟರೂಪದಿ=ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗದೆ ತೋರುವುದು. ವಾರಿಜಾಸನ=ಬ್ರಹ್ಮ

ದೇವರು, ವಾಯುದೇವರು, ವಾಣಿ=ಸರಸ್ವತೀದೇವಿಯರು, ಭಾರತಿಗಳಿಗೆ
=ಭಾರತೀದೇವಿಯರು ಇವರುಗಳಿಗೆ, ಮಹಾಪ್ರಳಯದಿ-ಮಹಾ ಪ್ರಳಯ
ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಹರಿಕೃಪಾಬಲದಿ, ಅಜ್ಞಾನಾದಿ ದೋಷವು ಬಾರದು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ. — ದೀಪಗಳನ್ನು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಎಲ್ಲರೂ ನೋಡಬಹುದು. ಸೂರ್ಯಮಂಡಲವನ್ನು ಹಾಗೆ ನೋಡಲು ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ ಅದರಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ವಾಯುದೇವರು, ಸರಸ್ವತೀಭಾರತೀಯರು ಅಪರೋಕ್ಷವಲ್ಲ ದೀಪ ಪ್ರಕಾಶದಂತೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಭಗವದ್ರೂಪವನ್ನು ಕಾಣುವರು. ಸರ್ವತ್ರ ಗತ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳು ಸೂರ್ಯಮಂಡಲ ಪ್ರಕಾಶವು ಕಾಣುವಂತೆ ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣುವುದು. ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಗೆ ಮುಕ್ತಿ ಪರಮಂತರವೂ ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಯೇ ಕಾಣುವುದು. ವಾಯುದೇವರಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಪದವಿಯಿಂದ ಮುಕ್ತಿಯಾದುದರಿಂದ ವಾಯುದೇವರು ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಯೇ ಭಗವದ್ರೂಪವನ್ನು ಕಾಣುವರು. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಮುಕ್ತರಾದಮೇಲೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣುವರು. ಭಗವದ್ರೂಪವನ್ನು ಕಾಣುವುದರಲ್ಲಿ ವಾಯುದೇವರಿಗಿಂತಲೂ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣುವರು. ಮುಕ್ತರಾದಮೇಲೆ ಅಧಿಕ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದು. ಈ ತಾರತಮ್ಯವು ಬ್ರಹ್ಮ ವಾಯುಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವುದೆಂದು ಚಿಂತಿಸಬೇಕು. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ವಾಯುದೇವರು, ಸರಸ್ವತೀ, ಭಾರತೀದೇವಿಯರು ಇವರಿಗೆ ಮಹಾಪ್ರಳಯದಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನ ಕೃಪಾಬಲದಿಂದ ಅಜ್ಞಾನಾದಿ ದೋಷಗಳು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಗರುಡ ಪುರಾಣ ಬ್ರಹ್ಮಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ “ ಅಸ್ಪಷ್ಟ ರೂಪೇ ಜ್ಞಾನ ಬಲೇ ವಿಶೇಷಃ ಸೌರಿಪ್ರಕಾಶಸ್ಯ ಯಥೈವ ದರ್ಶನಂ || ತಥಾನುಮ ಚ್ಛಾನಗತೋ ವಿಶೇಷಃ ದೀಪಪ್ರಕಾಶಸ್ಯ ಯಥೈವ ದರ್ಶನಂ || ತಥಾ ಜ್ಞಾನಂ ವಾಯುದೇವಸ್ಯ ಚಾಸ್ತಿ ಅಸ್ಪಷ್ಟತಾ ನ್ಯೂನತಾಪ್ಯಸ್ತಿ ವಾಯೋಃ || ತಥಾ ಜ್ಞಾನಂನೈವ ಸಂಚಿಂತನೀಯಂ ಚೈತಾದೃಶ ಜ್ಞಾನವ್ಯಕ್ತಿರ್ಮೂರಾಶಿ || ವಾಯ್ವಾದೀನಾಂ ಮೋಕ್ಷ ಪರಮಂತಮಸ್ತಿ ವಾಯೋ ಮನು ಪ್ರಳಯೇ ಸೃಷ್ಟಿಕಾಲೇ || ತಥಾಗಾಯತ್ರಾನಾಸ್ತಿ ನಾಸ್ತೈವ ಮೋಹಃ ಗಾಯತ್ರೀವದ್ಭಾರತೀದೇವದೇವ || ” ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಾಧಾರವಾಗಿರುವುವು. ಈ ಸದ್ವಾರ್ಥವೇ ಈ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ಲೋಕಾರ್ಥವನ್ನು ಬೇರೆಯಾಗಿ ಬರಿಯಲಿಲ್ಲ.

ನೂರುವರುಷಾನಂತರದಲಿ ಸ
 ರೋರುಹಾಸನ ತನ್ನ ಕಲ್ಪದ
 ಲಾರು ಮುಕ್ತಿಯನ್ನೈದುವರೊ ಅವರವರ ಕರದೊಯ್ದು |
 ಶೌರಿಪುರದೊಳಗಿಪ್ಪ ನದಿಯಲಿ
 ಕಾರುಣಿಕ ಸುಸ್ಥಾನ ನಿಜಪರಿ
 ವಾರಸಹಿತದಿ ಮಾಡಿ ಹರಿವುದರ ಪ್ರವೇಶಿಸುವ ||೩೯||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ನೂರುವರ್ಷಾನಂತರದಿ-ಬ್ರಹ್ಮಮಾನದಿಂದ ನೂರು
 ವರ್ಷಾತ್ಮಕವಾದ ಒಂದು ಕಲ್ಪವು ಕಳೆದಮೇಲೆ, ಸರೋರುಹಾಸನ=ಪದ್ಮಾ
 ಸನವಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು. ತಮ್ಮ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ-ತಮ್ಮ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ, ಆರು ಮು
 ಕ್ತಿಯನ್ನೈದುವರೊ=ಆ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವರು ಯಾರಿರುವ
 ರೋ, ಅವರವರ ಕರದೊಯ್ದು=ಅವರುಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿ, ಶೌರಿಪುರದೊ
 ಳಗಿಪ್ಪ=ಪರಮಾತ್ಮನ ಲೋಕದ ಮಧ್ಯದೊಳಗಿರುವ, ನದಿಯಲಿ = ವಿರಜಾ
 ನದಿಯಲ್ಲಿ, ನಿಜಪರಿವಾರಸಹಿತದಿ-ವಾಣೀ, ಶೇಷ ಗುಡಾದಿ ತಮ್ಮ ಪರಿ
 ವಾರಗಳಿಂದ ಸಹಿತರಾಗಿ, ಸುಸ್ಥಾನ ಮಾಡಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಮಾಡಿ
 ದಮೇಲೆ ಲಿಂಗ ಶರೀರಗಳು ಭಂಗವಾಗುವುವು ತದನಂತ ದಲ್ಲಿ, ಕಾರು
 ಣಿಕ=ಕರುಣಾಳುವಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ಹರಿವುದರ-ಪರಮಾತ್ಮನ ಉದರ
 ವನ್ನು, ಪ್ರವೇಶಿಸುವ=ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ನೂರು ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪ
 ವೆಂದು ಹೆಸರು. ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಸೂರ್ಯಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ಮೊದ
 ಲಾದ ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯರಲ್ಲಿ ೧೦-೨೦ ಕಲ್ಪ ಸಾಧನವನ್ನು ಹೇಳಿರುವವರನ್ನು
 ಬಿಟ್ಟು ಮಿಕ್ಕ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜೀವರಲ್ಲರಿಗೂ ಒಂದೇ ಕಲ್ಪದ ಸಾಧನ ಎಂದು
 ನಿಶ್ಚಯವು. ಈ ಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಒಂದವರು ಇದೇ ಕಲ್ಪದಲ್ಲೇ
 ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಬೇಕೆಂಬ ನಿಶ್ಚಯವುಂಟು. ಇವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಬ್ರಹ್ಮ
 ದೇವರೊಂದಿಗೆ ವಿರಜಾನದೀ ಸ್ಥಾನದಿಂದ ಲಿಂಗ ಶರೀರ ಭಂಗವಾಗಿ ಮುಕ್ತಿ
 ಯಾಗಬೇಕು. ಹೀಗೆ ನಿಯಮವಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ನೂರು
 ವರ್ಷಗಳಾದ ಮೇಲೆ ಈ ಬ್ರಹ್ಮ ಕಲ್ಪವು ಮುಗಿಯುವುದು. ಆ ಸಮಯ
 ದಲ್ಲಿ ಈ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತರಾಗಬೇಕಾದ ಜೀವರಿಂಮೊಡಗೂಡಿ ಗರುಡ ಶೇಷ

ಇಂದ್ರರು ಮೊದಲಾದ ಈ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತರಾಗುವ ತಮ್ಮ ಪರಿವಾರದಿಂದೊಡಗೂಡಿ, ವೈಕುಂಠಲೋಕದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ವಿರಜಾನಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನವನ್ನು ಮಾಡಿ ಲಿಂಗ ಭಂಗವಾದ ಕೂಡಲೇ ಎಲ್ಲರಿಂದಲೂ ಕೂಡಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ದರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಮಾಡುವರು.

ಅವತಾರಿಕೆ. — ಮುಕ್ತರಾದವರ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. —

ವಾಸುದೇವನ ಉದರದಲಿ ಪ್ರ

ವೇಶಗೈದಾನಂತರದಿ ನಿ

ದೋಷಮುಕ್ತರು ಉದರದಿಂದ ಪೊರಮುಟ್ಟು ಹರುಷದಲಿ |

ಈಶನಿಂದಾಜ್ಞೆಯ ಪಡೆವನಂ

ತಾಸನ ಶ್ವೇತದ್ವೀಪ ಮೋಕ್ಷದಿ

ವಾಸವಾಗಿ ವಿಮುಕ್ತ ದುಃಖರು ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿಹರು ||೪೦||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ. — ನಿರ್ದೋಷಮುಕ್ತರು = ದೋಷರಹಿತರಾದ ಮುಕ್ತರಾದವರು, ವಾಸುದೇವನ ಉದರದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಗೈದಾನಂತರದಿ = ಪರಮಾತ್ಮನ ಉದರದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿದನೇಲಿ, ಉದರದಿಂದ = ಉದರದಿಂದ (ಹೊಟ್ಟೆಯಿಂದ) ಪೊರಮುಟ್ಟು = ಹೊರಗೆ ಬಂದು, ಹರುಷದಲಿ = ಸಂತೋಷದಿಂದ, ಈಶನಿಂದ = ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ, ಆಜ್ಞೆಯ ಪಡೆದು = ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಪಡೆದು, ಮೋಕ್ಷದಿ = ಮುಕ್ತಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ, ಶ್ವೇತದ್ವೀಪದಲ್ಲೂ, ಅನಂತಾಸನದಲ್ಲೂ, ವಾಸವಾಗಿ = ವಾಸಮಾಡುತ್ತಾ, ವಿಮುಕ್ತ ದುಃಖರು = ದುಃಖರಹಿತರಾಗಿ, ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿಹರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ. — ಮುಕ್ತರಾದವರು ಲಿಂಗಭಂಗಾನಂತರದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಮಾಡುವರೆಂದು ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದರು. ಆಮೇಲೆ ಅವರು ಏನು ಮಾಡುವರೆಂದರೆ; ಪರಮಾತ್ಮನ ಉದರದಿಂದ ಹೊರಗೆ ಬಂದ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಅನಂತಾಸನ ಶ್ವೇತದ್ವೀಪ ಮೊದಲಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ನೇಚ್ಛೆಯಾಗಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾ ಸ್ವರೂಪಾನಂದವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾ ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುವರು.

ಸತ್ಯಸತ್ಯ ಮಹಾಸೂಕ್ಷ್ಮವು
 ಸತ್ಯಸತ್ಯಾತ್ಮಕ ಕಳೇವರ
 ಸತ್ಯಲೋಕಾಧಿಪನನಿಪಗತ್ಯಲ್ಲವೆರಡುಗುಣ |
 ಮುಕ್ತಿ ಭೋಗ್ಯವಿದಲ್ಲ ಜಾಂಡೋ
 ತ್ವತ್ತಿಕಾರಣವಲ್ಲ ಹರಿ ಪ್ರೀ
 ತ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ಜಗದ್ವ್ಯಾಪಾರಗಳನು ಮಾಡುವನು ||೪೦||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:- ಸತ್ಯಸತ್ಯಮಹಾಸೂಕ್ಷ್ಮವು ಸತ್ಯ ಸತ್ಯಾತ್ಮಕಕಳೇ
 ವರ= “ ಸತ್ಯ ಸತ್ಯ ಮಹಾಸತ್ಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮಸತ್ಯಶ್ಚತು ಮುಖಃ ” ಎಂಬ
 ಎಂಬ ಗರುಡಪುರಾಣದಂತೆ ವಿಶುದ್ಧ ಸತ್ಯವೆಂದು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ಹೆಸರು.
 ಅದರ ವಿವರ ಸಾತ್ವಿಕ ಸಾತ್ವಿಕ ಸಾತ್ವಿಕ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಸಾತ್ವಿಕ ಸ್ವರೂಪಾತ್ಮಕ
 ವಾದುದು. ಅವರ ಸ್ವರೂಪದೇಹವೆಂದರ್ಥ. ಸತ್ಯಲೋಕಾಧಿಪನನಿಪಗೆ-
 ಸತ್ಯಲೋಕಾಧಿಪತಿ ಎನಿಸುವ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ, ಎರಡುಗುಣ=ರಜೋಗುಣ
 ತಮೋಗುಣಗಳೆರಡೂ, ಅತ್ಯಲ್ಪ=ಬಹಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿರುವವು (ಬ್ರಹ್ಮ
 ಪದವಿಯಲ್ಲಿರುವಾಗ ಮಾಡಿದ) ಇದು=ಈ ಒಂದು ಕಲ್ಪಸಾಧನೆಯು, ಮು
 ಕ್ತಿಭೋಗ್ಯವಲ್ಲ=ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅನುಭವಿಸುವ ಸುಖಸಾಧನಕ್ಕಾಗಿ ಅಲ್ಲ.
 ಅಜಾಂಡೋತ್ಪತ್ತಿಗೆ=ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡೋತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಲ್ಲ. ಹರಿ ಪ್ರೀತ್ಯರ್ಥ
 ವಾಗಿ, ಜಗದ್ವ್ಯಾಪಾರಗಳ ಮಾಡುವನು=ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಭಗವತ್ತೇನೆ
 ಎಂತಲೂ ಇದರಿಂದ ಭಗವತ್ತೀತಿಯಾಗಲೆಂತಲೂ ಮಾಡಿರುವರೆಂದರ್ಥ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಸತ್ಯಗುಣ, ರಜೋಗುಣ, ತಮೋಗುಣವೆಂಬ ಮೂರು
 ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಗುಣಗಳ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯದಿಂದ ಸತ್ಯಗುಣ ಪ್ರಧಾನರು ಸಾತ್ವಿಕರೆಂ
 ತಲೂ, ರಜೋಗುಣ ಪ್ರಧಾನರು ರಾಜಸರೆಂತಲೂ, ತಮೋಗುಣ ಪ್ರಧಾ
 ನರು ತಾಮಸರೆಂತಲೂ, ವ್ಯವಹರಿಸಲ್ಪಡುವರು. ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಲ್ಲೂ ಮೂರು
 ಗುಣಗಳು ಇದ್ದೇ ಇರುವವು. ಸತ್ಯ ಗುಣವಧಿಕವಾಗಿ ರಜೋಗುಣ ತಮೋ
 ಗುಣಗಳು ಅಲ್ಪವಾಗಿ ಇರುವವರು ಸಾತ್ವಿಕ ಸಾತ್ವಿಕ ರಾಜಸರೆಂದು ವ್ಯವಹ
 ರಿಸಲ್ಪಡುವರು. ಇದರಂತೆಯೇ ಸಾತ್ವಿಕ ಸಾತ್ವಿಕ ತಾಮಸರೆಂಬಿವೇ ಮೊ
 ದಲಾದ ಭೇದಗಳುಂಟು. ಈ ಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಸಾತ್ವಿಕ ಸಾತ್ವಿಕ
 ಸೂಕ್ಷ್ಮಸಾತ್ವಿಕರೆಂಬ ಪ್ರಭೇದದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದವರೆಂಬ ಭಾವ ರಾಜಸ ತಾಮಸ

ಗುಣಗಳು ಅವರಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಲ್ಪವಾಗಿರುವುವು. ವಾಯು ಪದವಿಯಲ್ಲೇ ಇವರ ಸಾಧನವೆಲ್ಲಾ ಪೂರ್ತಿಯಾಗುವುವು ಬ್ರಹ್ಮಪದವಿಗೆ ಬಂದಮೇಲೆ ಮಾಡುವ ಸಾಧನವು ಕೇವಲ ಪ್ರೀತಿಗೋಸ್ಕರ, ಇವರಿಂದ ಮುಕ್ತಿಸಾಧನವೂ ಅಲ್ಲ, ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ ಉಪ್ಪೆತ್ತಿ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಅಲ್ಲ ಮುಕ್ತಿಸಾಧನವೆಲ್ಲಾ ವಾಯುಪದವಿಯ ಪರ್ಯಂತದಲ್ಲೇ ಪೂರೈಸಿರುವುದೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಅವತಾರಿಕೆ — ಋದ್ರದೇವರ ಸಾಧನವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.—

ಪಾದನ್ಯಾನಶತಾಬ್ದ ಪರಿಯಂ

ತೋದಿವುಗ್ರತಪಾಹ್ವಯದಿ ಲವ

ಣೋದಧಿಯೊಳಗೆ ಕಲ್ಪದಶತಪವಿದ್ವನಂತರದಿ |

ಸಾದಿಸಿದಮಹದೇವ ಪದವಾ

ರೈದು ನವಕಲ್ಪಾವಸಾನಕೆ

ಐದುನು ಶೇಷನಪದವ ಪಾರ್ವತಿ ಸಹಿತಾ

||೪೨||

ಪದಾರ್ಥ,—ಪಾದನ್ಯಾನಶತಾಬ್ದ ಪರಿಯಂತ=ಒಂದು ಪಾದ ಕಮ್ಮಿ ೧೦೦ ಅಂದರೆ ೭೫ ವರ್ಷಗಳವರೆಗೂ, ಓದಿ=೭೫ಯ ಕಲ್ಪ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ವಾಯುಪದವಿಗೆ ಹಿಂದಿನ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಇದೇ ವಾಯುಪದವು ಲಾತ ವ್ಯರೆಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನ ಗುಣಾತಿಶಯಗಳ ನ್ನು ಶ್ರವಣಮಾಡಿ, ಅದರಮೇಲೆ ಉಗ್ರತಪಾಹ್ವಯದಿ=ಉಗ್ರತಪಾ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ, ಲವಣೋದಧಿಯೊಳಗೆ=ಲವಣ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ, ಕಲ್ಪದಶ=೧೦ ಕಲ್ಪಗಳವರೆಗೂ, ತಪವಿದ್ದು-ಉಗ್ರವಾದ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಮಾಡಿ, ಅನಂತರದಿ=ಅನಂತರದಲ್ಲಿ, ೩೦ ಕಲ್ಪಸಾಧನಾನಂತರ ೩೯ನೆಯ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ, ಮಹದೇವ ಪದವ=ರುದ್ರಪದವಿಯನ್ನು, ಸಾಧಿಸಿ-ಸಾಧಿಸಿದರು. ಆರೈದುನವಕಲ್ಪಾವ ಸಾನಕೆ=೬×೫=೩೦+೯ ಅಂತು ೩೯ ಹೀಗೆ ಇಷ್ಟು ಕಲ್ಪಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ೩೯ಕಲ್ಪ ವು ಪೂರೈಸಿದನಂತರದಲ್ಲಿ ೪೦ನೆಯ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಪಾರ್ವತಿ ಸಹಿತ ಶೇಷಪದ ವಿಯನ್ನು ಐದುನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.— “ ಸುಶ್ರಾವೋಗ್ರತಪಾನಾಮ ಯೋಗೋ ರುದ್ರಪದ ಸ್ವಯಃ | ಸಾರ್ಥಂಪತಾರ್ಥಂ ವಿಷ್ಣೋಸ್ತುಗುರ್ಣಾ ಭಕ್ತ್ಯಾಸದೋದ್ಯತಃ ||

ಎಂಬ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ವಾಕ್ಯಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ರುದ್ರಪದವಿಗೆ ಅರ್ಹರಾದವರ ಮೈಕಿ ಒಬ್ಬರು ೩೫ ವರ್ಷಗಳವರೆಗೂ ಲಾತವ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಗುಣಾತಿಶಯಗಳನ್ನು ಶ್ರವಣಮಾಡಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಲವಣ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಉಗ್ರತಪಾ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ೧೦ ಕಲ್ಪ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಮಾಡಿ, ತದನಂತರ ೩೮ ಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪ ಮುಗಿದು ೩೯ನೆಯ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ರುದ್ರಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಆ ಕಲ್ಪಾವಸಾನದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ೪೦ನೇ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಪಾರ್ವತೀ ಸಮೇತನಾಗಿ ಶೇಷಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವರು.

ಅನತಾರಿಕೆ:—ಇಂದ್ರಕಾಮರ ಸಾಧನವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.--

ಇಂದ್ರಮನು ದಶಕಲ್ಪಗಳಲಿ ಸು

ನಂದನಾಮದಿ ಶ್ರವಣಗೈದು ಮು

ಕುಂದನಪರೋಕ್ಷಾರ್ಥ ನಾಲ್ಕು ಸುಕಲ್ಪತಪವಿದ್ದು |

ನೊಂದು ಪೊಗೆಯೊಳು ಕೋಟಿವರ್ಷ ಪು

ರಂದರನು ಅದನುಂಡನಂತರ

ಹೊಂದಿದನು ನಿಜಲೋಕ ಸುರಪತಿ ಕಾಮನಿದರಂತೆ ||೪೩||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಇಂದ್ರ=ಇಂದ್ರನು, ಮನುದಶಕಲ್ಪಗಳಲಿ=೧೦ಮನ್ವಂತರಗಳಲ್ಲಿ, ಸುನಂದನಾಮದಿ=ಸುನಂದನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ, ಶ್ರವಣಗೈದು=ಗರುಡಪದ ಯೋಗ್ಯರಾದ ಸುಮನಸು ಎಂಬುವರಿಂದ ಭಗವಂತ್ರಹಿಮೆಯನ್ನು ಶ್ರವಣಮಾಡಿ, ಮುಕುಂದನ=ಮೋಕ್ಷದಾಯಕನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಅಪರೋಕ್ಷಾರ್ಥ-ಅಪರೋಕ್ಷ ಹೊಂದುವದಕ್ಕಾಗಿ, ನಾಲ್ಕು ಸುಕಲ್ಪ=4ಮನ್ವಂತರಗಳಲ್ಲಿ, ತಪವಿದ್ದು=ತಪಸ್ಸನ್ನು ಮಾಡಿ, ಪೊಗೆಯೊಳು=ಹೊಗೆಯಲ್ಲಿ ನೊಂದು-ಕಷ್ಟಪಟ್ಟು, ಕೋಟಿವರ್ಷ, ಅದನುಂಡು=ಆ ಹೊಗೆಯನ್ನೇ ಪಾನಮಾಡಿ, ಅನಂತರ ಪುರಂದರನು=ಪುರಂದರನೆಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ೭ನೆಯ ಮನ್ವಂತರದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರ ಪದವಿಗೆ ಬಂದ, ಸುರಪತಿ=ದೇವಾಧಿಪತಿಯು, ನಿಜಲೋಕ=ತನ್ನ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾದ ಸ್ವರೂಪಸುಖವನ್ನು ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಂದುವನು. ಅಥವಾ ನಿಜಲೋಕವೆಂದರೆ, ಇಂದ್ರಾದಿಪತ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿ ವಾಸಮಾಡುವ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕವನ್ನು ಹೊಂದಿದನೆಂದರ್ಥ. ಆ ಕಲ್ಪಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ದೇವೇಂದ್ರನಿಗೆ ಮುಕ್ತಿ ಎಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಕಾಮನು = ಮನ್ಮಥನು, ಇದರಂತೆ = ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಸಾಧನೆಯುಳ್ಳವನೆಂದರ್ಥ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ. — “ ಮಮನ್ವಂತರಂ ಶಕ್ರಪದಯೋಗ್ಯೋಗುರುತ್ಮಕಃ || ಪದಯೋಗ್ಯಾತ್ಮ್ಯಮನಸೋ ಸುನಂದೋನಾಮು ಜಾತ್ಯಣೋತ್ || ಉಪಾಸಾಂ ಚಕ್ರ ಉದ್ಭೂತೋ ಮನ್ವಂತರ ಚತುಷ್ಟಯಂ ” ಎಂಬ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ವಾಕ್ಯದ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಪದ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು. — ದೇವೇಂದ್ರನು ಇಂದ್ರಪದವಿಗೆ ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚಿತವಾಗಿ ಸುನಂದನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ, ಗರುಡಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದಲು ಯೋಗ್ಯನಾದ, ಸುಮನಸ ಎಂಬುವರಿಂದ ೧೦ ಮನ್ವಂತರಗಳು ಭಗವಂತಹಿಮೆಯನ್ನು ಶ್ರವಣಮಾಡಿ ತದನಂತರ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಪರೋಕ್ಷಕ್ಷೋಭ್ಯರ ೮ ಮನ್ವಂತರಗಳು ತಪಸ್ಸುಮಾಡಿ ಒಂದು ಕೋಟಿ ವರ್ಷ ಹೊಗೆಯೊಳಗೆ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿ ಕಷ್ಟದಿಂದ ಧೂಮಪಾನವನ್ನು ಮಾಡಿ, ಇಂದ್ರಪದವಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುವನು. ಮನ್ಮಥನೂ ಇದರಂತೆಯೇ ಸಾಧನೆಮಾಡಿಕೊಂಡು ಪರಮಾತ್ಮನ ಪುತ್ರನಾಗಿರುವನು.

ಅನವತಾರಿಕೆ:—ಚಂದ್ರ ಸೂರ್ಯರ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾಿದೆ:—

ಕರೆಸುವರು ಪೂರ್ವದಲಿ ಚಂದ್ರಾ

ರ್ಕರತಿಶಾಂತಸುರೂಪನಾಮದಿ

ಎರಡೆರಡು ಮನುಕಲ್ಪ ಶ್ರವಣಗೈದು ಮನುಕಲ್ಪ ||

ವರತಪೋಬಲದಿಂದಲರ್ನಾಕ್

ಶಿರಗಳಾಗಿರೈದುಸಾವಿರ

ವರುಷ ದುಃಖವನೀಗಿ ಕಾಂಬರು ಬಿಂಬರೂಪವನು ||೪೪||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.-- ಚಂದ್ರಾರ್ಕರು-ಚಂದ್ರ ಸೂರ್ಯರು, ಪೂರ್ವದಲಿ=ಪದವಿ ಹೊಂದುವುದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ, ಅತಿಶಾಂತಸುರೂಪನಾಮದಿ=ಅತಿಶಾಂತರೆಂತಲೂ, ಸುರೂಪರೆಂತಲೂ ಹೆಸರುಳ್ಳವರಾಗಿ, ಎರಡೆರಡು ಮನುಕಲ್ಪ=ಎರಡೆರಡು ಮನ್ವಂತರಗಳು, ಶ್ರವಣಗೈದು ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಸುಮನಸ ಎಂಬುವರಿಂದ ಭಗವಂತಹಿಮೆಯನ್ನು ಶ್ರವಣಮಾಡಿ, ಮನುಕಲ್ಪ=ಒಂದು ಮನ್ವಂತರದಲ್ಲಿ ಸುಮನಸರ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ, ವರತಪೋಬಲದಿಂದ - ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ತಪೋ ಬಲದಿಂದ. ಅಥವಾ

ವರಬಲದಿಂದಲೂ ತಪೋಬಲದಿಂದಲೂ, ಅವಾಕ್ಯಿರಗಳಾಗಿ=ತಲೆಕೆಳಗಾಗಿ, ಈರೈದುಸಾವಿರ-೧೦ ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳು ತಪಸ್ಸುಮಾಡಿ, ದುಃಖವನೀಗಿ-ದುಃಖವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು, ಬಿಂಭರೂಪವನ್ನು, ಕಾಂಬ್ಬರು-ಅಪರೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಬಿಂಭರೂಪವನ್ನು ಕಾಣುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—“ ಸುರೂಪಶ್ವಾಂತರೂಪಶ್ಚ ಮನ್ವಂತರ ಚತುಷ್ಟಯಂ ಅಶೃಣ್ವತಾಂಸುಮನಸೋ ಮನ್ವಂತರ ಮುಪಾಸತಾಂ | ವರ್ಣಾಯುತಸಹ ಸ್ರೇಣ ತಪೋರ್ವಾಕ್ ಶಿರಸಾಕೃತಃ || ” ಇತ್ಯಾದಿ ಅಸುವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ವಾಕ್ಯದಂತೆ ಚಂದ್ರ ಸೂರ್ಯರು ಪದವಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವುದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಶಾಂತರೂಪ ಸುರೂಪರೆಂಬ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಗರುಡ ಪದವಿಗೆ ಯೋಗ್ಯರಾದ ಸುಮನಸರನ್ನು ೧ ಮನ್ವಂತರ ಕಾಲ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿ ನಾಲ್ಕು ಮನ್ವಂತರ ಕಾಲ ಅವರಲ್ಲಿ ಭಗವಂತಹಿಮೆಗಳನ್ನು ಶ್ರವಣಮಾಡಿ ತದನಂತರದಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ಸಹಸ್ರವರ್ಷಕಾಲ ತಲೆಕೆಳಗಾಗಿ ನಿಂತು ಉಗ್ರವಾದ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಬಹಳ ಕಷ್ಟದಿಂದ ಮಾಡಿ, ಮತ್ತೊಂದು ಸಹಸ್ರ ವರ್ಷ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಶಯನಮಾಡಿ ಸೂರ್ಯ ಕಿರಣಗಳನ್ನೇ ಪಾನಮಾಡಿ, ಅಪರೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕಾಣುವರು.

ಅನತಾರಿಕೆ.—ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಋದ್ರಾದಿ ಪದ ಯೋಗ್ಯರಾದ ಜೀವರು ಮಾಡಬೇಕಾದ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಿದರೆ ಹೊರತು ಯಾರಾರಿಗೆ ಎಷ್ಟೆಷ್ಟು ಕಲ್ಪಸಾಧನದ ಮೇಲೆ ಅಪರೋಕ್ಷದ ಪ್ರಾಪ್ತಿ ಎಂಬುವುದನ್ನು ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ಮುಂದಿನ ಮೂರು ಪದ್ಯಗಳಿಂದ ಅವರವರ ಒಟ್ಟು ಕಲ್ಪಸಾಧನವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.—

ಸಾಧನಗಳಪರೋಕ್ಷನಂತರ

ವೈದುವರು ಮೋಕ್ಷವನು ಶಿವ ಶ

ಕ್ರಾದಿ ದಿವಿಜರುವುಕ್ತ ಕ್ರಮದಿ ಕಲ್ಪಸಂಖ್ಯೆಯಲಿ |

ಐದಲೆಯಗೈವತ್ತು ಉಪೇಂದ್ರ ಸ

ಹೋದರಿಗಿಪ್ಪತ್ತು ದ್ವಿನವತ್ಸ

ಗಾಧಿಪತಿ ಪ್ರಾಣನಿಗೆ ಗುರುಮನುಗಳಿಗೆ ಷೋಡಶವು

||೪೫||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಶಿವಶಕ್ರಾದಿ=ರುದ್ರ ಇಂದ್ರ ಮೊದಲಾದ, ದಿವಿಜರು=
ದೇವತೆಗಳು, ಉಕ್ತಕ್ರಮದಿಂ ಕಲ್ಪಸಂಖ್ಯೆಯಲಿ=ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ಪ್ರಕಾ
ರ ಕಲ್ಪಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಗಳ ಕ್ರಮವಾಗಿ, ಸಾಧನಗಳು-ಸಾಧನಗಳಾದ ಮೇಲೆ,
ಅಪರೋಕ್ಷ - ಅಪರೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಭಗವದ್ರೂಪವನ್ನು ಕಂಡು, ಮೋಕ್ಷವನು
ಐದುವರು. ಐದಲೆಯಗೆ-೫ ತಲೆಗಳುಳ್ಳ ರುದ್ರದೇವರಿಗೆ, ಐವತ್ತು= ೫೦
ಕಲ್ಪಸಾಧನವ, ಉಪೇಂದ್ರ ಸಹೋದರನಿಗೆ=ದೇವೇಂದ್ರನಿಗೆ, ಇಪ್ಪತ್ತು=
೨೦ ಕಲ್ಪಸಾಧನವು, ತ್ವಗಾಧಿಪತಿ ಪ್ರಾಣನಿಗೆ=ತ್ವಗಿಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿಯಾ
ದ ಅಹಂಕಾರಿಕಪ್ರಾಣನಿಗೆ, ದ್ವಿನವ=೨×೯=೧೮ ಕಲ್ಪಸಾಧನವೂ, ಗುರು
ಮನುಗಳಿಗೆ=ಬೃಹಸ್ಪತಿ, ಸ್ವಾಯಂಭುವ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ, ಷೋಡಶ
ವು=೧೬ ಕಲ್ಪಸಾಧನವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ರುದ್ರ ಇಂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಮುಂದೆಹೇಳುವ ರೀತಿಯಾಗಿ
ಕಲ್ಪಸಾಧನಗಳಾದಮೇಲೆ ಅಪರೋಕ್ಷಾನಂತರ ಮುಕ್ತಿಯಾಗುವುದು ಯಾ
ರುಯಾರಿಗೆ ಎಷ್ಟೆಷ್ಟು ಕಲ್ಪಸಾಧನವೆಂದರೆ, ರುದ್ರದೇವರಿಗೆ ೫೦ ಕಲ್ಪವೂ
ಇಂದ್ರದೇವರಿಗೆ ೨೦ ಕಲ್ಪವೂ ಆಗಬೇಕು. ರುದ್ರದೇವರಿಗೆ ಹೇಳಿದುದ
ರಿಂದ ಗರುಡದೇವರೂ ಇವರಿಗೆ ಸಮರಾದುದರಿಂದ ಇವರಂತೆಯೇ ಅವರಿ
ಗೂ ಸಾಧನವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಶೇಷಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವವರು
ರುದ್ರದೇವರೇ ಆದುದರಿಂದ ಅವರ ಸಾಧನವು ಬೇರೆ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ಇಂದ್ರನಿಗೆ
ಹೇಳಿದಂತೆ ಮನ್ಮಥನಿಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅಹಂಕಾರಿಕಪ್ರಾಣನಿಗೆ 18 ಕಲ್ಪ
ಗಳೂ, ಗುರು, ಮನು, ರತಿ, ದಕ್ಷ, ಶಚಿಗಳಿಗೆ ೧೬ ಕಲ್ಪಗಳೆಂದು ತಾತ್ಪ
ರ್ಯ. ಈ ಕಲ್ಪಸಾಧನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ರುದ್ರದೇವರಿಗೆ 50 ಕಲ್ಪಸಾಧನ
ವೆಂದು ಮೊದಲನೆಯ ಸಂಧಿಯ “ಕೃತ್ತಿವಾಸನೆ ನೀನಾಲ್ವತ್ತು ಕಲ್ಪ”
ಎಂಬ ಪದ್ಯದ ವಿಶೇಷಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಸಪ್ರಮಾಣವಾಗಿ ವಿವರಮಾಡಿರುತ್ತದೆ.
ಮತ್ತೂ ಇಲ್ಲಿ ಬರೆಯುವ ಅವಶ್ಯವಿಲ್ಲ. “ವಿಂಶತ್ಕಲ್ಪಮಿತಾಸ್ತಿಸ್ತದ್ರ ಜೀ
ವಾದ್ವಿನವಕಲ್ಪತಾಃ ಅಹಂಪ್ರಾಣಪದಾರ್ಥಶ್ಚ ಗುರ್ವಾದ್ಯಾತ್ಯಷ್ಟಕಲ್ಪಕಾಃ
ಎಂಬ ಪ್ರಕಾಶಸಂಹಿತೆಯ ವಾಕ್ಯವು ಮೇಲಿನ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಆಧಾರವೆಂದು
ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರವಹಮರುತಗೆ ಹನ್ನೆರಡು ಸೈಂ

ಧನದಿವಾಕರ ಧರ್ಮರಿಗೆ ದಶ

ನವಸುಕಲ್ಪವು ಮಿತ್ರರಿಗೆ ಶೇಷಶತಜನಕೆಂಟು ||

ಕವಿಸನಕ ಸನಂದನ ಸನ

ತ್ಯುವರ ಮುನಿಗಳಿಗೇಳು ವರುಣನ

ಯುವತಿ ಪರ್ಜನ್ಯಾದಿ ಪುಷ್ಕರಗಾರು ಕಲ್ಪದಲಿ

||೪೬||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.--ಪ್ರವಹಮರುತಗೆ=ಪ್ರವಹವಾಯುವಿಗೆ, ಹನ್ನೆರಡು ೧೨ ಕಲ್ಪಗಳು, ಸೈಂಧವ=ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಚಂದ್ರ, ದಿವಾಕರ = ಸೂರ್ಯ ಧರ್ಮ-ಯಮಧರ್ಮ ಇವರಿಗೆ, ದಶ=೧೦ ಕಲ್ಪಗಳು, ಮಿತ್ರರಿಗೆ-ಮಿತ್ರ ತಾರೆ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ಅಂದರೆ ಆ ಕಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದವರಿಗೆ, ನವಸುಕಲ್ಪವು=೯ ಕಲ್ಪಗಳು ಶೇಷಶತಸ್ಥಜನಕೆ=ಉಕ್ತಶೇಷಶತರಿಗೆ ಎಂಟು=೮ ಕಲ್ಪಗಳು ಕವಿ=ಶುಕಾಚಾರ್ಯರು ಸನಕ ಸನಂದನ ಸನತ್ಕುಮಾರ ಮುನಿಗಳಿಗೆ=ಈ ಋಷಿಗಳಿಗೆ ಏಳು=೭ ಕಲ್ಪಸಾಧನವೂ ವರುಣನಯುವತಿ=ಗಂಗಾ ಪರ್ಜನ್ಯ ಮೊದಲಾಗಿ ಪುಷ್ಕರಗೆ-ಪುಷ್ಕರನವರಿಗೂ ಇರುವ ಕಕ್ಷ್ಯದವರಿಗೆ ಆರು ಕಲ್ಪದಲಿ=೬ ಕಲ್ಪಗಳಿಂದಲೂ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಸಾಧನವು

ತಾತ್ಪರ್ಯ.-- “ ಪ್ರವಹಸ್ತುದ್ವಿಷಟ್ಕಲೈಃ ಸೂರ್ಯಾ ದ್ವಾದಶಕಲ್ಪ ಕಾಃ || ಮಿತ್ರದೀನಾಂ ಚನವ ಭಿಸ್ತುಕ್ತಶೇಷಗಣಸ್ಯ ತು | ಅಷ್ಟಭಿಃ ಸಪ್ತಭಿಃ ಕಲ್ಪೈಃ ಸನಕಾದಿಗಣಸ್ಯ ತು || ಷಡ್ಭಿಃ ಪರ್ಜನ್ಯಮಾರಭ್ಯ ಪುಷ್ಕರಾಂತಗಣ ಸ್ಯವೈ || ” ಎಂಬ ಪ್ರಕಾಶಸಂಹಿತೆಯ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಈ ಪದ್ಯಾರ್ಥವು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಪ್ರವಹವಾಯುವಿಗೆ ೧೨ ಕಲ್ಪಸಾಧನದಿಂದಲೂ, ಲೂಕ್ಯ ಚಂದ್ರ ಯಮ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ೧೦ ಕಲ್ಪಗಳಿಂದಲೂ, ಮಿತ್ರತಾರೆ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ೯ ಕಲ್ಪಗಳಿಂದಲೂ, ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಮನು ಲೂಕ್ಯ ಇಂದ್ರ ಮೊದಲಾದ ಸೋಮಪಾನಾರ್ಹರಾದ ದೇವತೆಗಳು ೧೦೦ ಜನರ ಮೈಕಿ ಪ್ರಧಾನವಾಯು ಮೊದಲಾದ ೧೫ ಜನದೇವತೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದವರು ೮೫ ದೇವತೆಗಳು. ಇವರಿಗೆ ಉಕ್ತಶೇಷಶತಸ್ಥರೆಂದು ಹೆಸರು. ಇವರಿಗೆ ೯ ಕಲ್ಪ ಸಾಧನದಿಂದಲೂ, ಭಾರ್ಗವ, ಸನಕ, ಸನಂದನ ಸನತ್ಕುಮಾರ ಇವರುಗಳಿಗೆ ೭ ಕಲ್ಪ ಸಾಧನದಿಂದಲೂ, ಗಂಗೆ ಪರ್ಜನ್ಯ ಮೊದಲು ಪುಷ್ಕರನವರಿಗೂ

ಇರುವ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ೬ ಕಲ್ಪ ಸಾಧನದಿಂದಲೂ ಅಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಮುಕ್ತಿ ಯಾಗುವುದೆಂಬ ಭಾವ.

ಐದು ಕರ್ಮಜಸುರರಿಗಾಜಾ

ನಾದಿಗಳಿಗೀರರಡು ಕಲ್ಪಾ

ರ್ಧಾಧಿಕತ್ರಯ ಗೋಪಿಕಾಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಪಿತೃತ್ರಯವು |

ಈ ದಿನೌಕಸಮನುಜ ಗಾಯಕ

ರೈದುವರು ಎರಡೊಂದು ಕಲ್ಪನ

ರಾಧಿಪರಿಗರೈತೃಣಗಳಿಗಪರೋಕ್ಷವಿರುತಿಹದು

||೪೭||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಕರ್ಮಜಸುರರಿಗೆ=ಕರ್ಮದೇವತೆಗಳಿಗೆ, ಐದು ಕಲ್ಪಗಳಿಂದಲೂ, ಅಜಾನಾದಿಗಳಿಗೆ=ಆಜಾನಜ ದೇವತೆ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ, ಈ ರೆರಡುಕಲ್ಪ-4 ಕಲ್ಪಗಳಿಂದಲೂ, ಗೋಪಿಕಾಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ-ಕೃಷ್ಣನ ಅಂಗ ಸಂಗವನ್ನು ಪಡೆದ ಗೋಪಿಕಾ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ, ಅರ್ಧಾಧಿಕತ್ರಯ=ಮೂರುವರೆ ಕಲ್ಪಗಳಿಂದಲೂ, ಪಿತೃ-ಪಿತೃಗಣಗಳಿಗೆ, ತ್ರಯವು=ಮೂರು ಕಲ್ಪಗಳಿಂದಲೂ, ಈ ದಿನೌಕಸಮನುಜ ಗಾಯಕರು = ದೇವಗಂಧರ್ವರು, ಮನುಷ್ಯ ಗಂಧರ್ವರೂ, ಎರಡು=ಎರಡು ಕಲ್ಪಗಳಿಂದಲೂ, ಐದುವರು-ಅಪರೋಕ್ಷವನ್ನು ಹೊಂದುವರು. ನರಾಧಿಪರಿಗೆ-ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರಿಗೆ, ಒಂದುಕಲ್ಪ=೧ ಕಲ್ಪ ಸಾಧನದಿಂದಲೂ, ತೃಣಗಳಿಗೆ=ತೃಣಜೀವಿಗಳುಗಳಿಗೆ, ಅರೆ=ಅರ್ಧ ಕಲ್ಪಸಾಧನಗಳಿಂದಲೂ, ಅಪರೋಕ್ಷವಿರುತಿಹದು=ಅಪರೋಕ್ಷವಾಗುವದು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಕರ್ಮದೇವತೆಗಳಿಗೆ ೫ ಕಲ್ಪಗಳೂ, ಆಜಾನಜದೇವತೆಗಳಿಗೆ ೪ ಕಲ್ಪಗಳೂ, ಕೃಷ್ಣನ ಅಂಗಸಂಗವನ್ನು ಪಡೆದ ಗೋಪಿಕಾಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ೩ || ಕಲ್ಪಗಳೂ, ಪಿತೃಗಣಕ್ಕೆ ೩ ಕಲ್ಪಗಳೂ, ದೇವಗಂಧರ್ವ, ಮನುಷ್ಯ ಗಂಧರ್ವರಿಗೆ ಎರಡು ಕಲ್ಪಗಳೂ, ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ೧ ಕಲ್ಪವೂ, ತೃಣಜೀವರಿಗೆ ಅರ್ಧ ಕಲ್ಪವೂ, ಸಾಧನಾನಂತರ ಅಪರೋಕ್ಷವಾಗುವುದು. ಇವುಗಳಿಗೆ ಆಧಾರ ವಾಕ್ಯಗಳು ಪ್ರಕಾಶಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ, “ ಕರ್ಮದೇವಾಃ ಪಂಚ ಕಲ್ಪಾಪರೋಕ್ಷಿಣಃ | ಚತುರ್ಭಿರಾಜಾನಜಾನಾಂಸಾರ್ಧ ಕಲ್ಪತ್ರಯೇಣಹಿ | ಕೃಷ್ಣಾಂ ಗ ಸಂ ಗ ಗೋ ಪೀ ನಾಂ ತ್ರಿ ಭಿಃ ಪಿತೃ ಗ ಣ ಸ್ಯ ತು

ಗಂಧರ್ವಾಣಾಂತು ಕಲ್ಯಾಣ್ಯಂ ಮರ್ತಾನಾಂತು ತಥೈಕತಃ | ಅರ್ಧಕಲ್ಪಂ
 ತೃಣಾಂತಾನಾಂ ಯೋಗ್ಯಾನಾಂ ಹರಿದರ್ಶಗೆ | ನಿಯಮೋಯಂ ಸರ್ವಕಲ್ಪೇ
 ಸ್ವೇವ ಮೇವನಚಾನ್ಯಥಾ | ಪ್ರೋಕ್ತೈಃ ಕಲ್ಪೈರ್ವಿಮುಚ್ಯಂತೇ ತಾವತ್ಕಲ್ಪೈ
 ಸ್ತುಸಾಧನಂ | ತತ್ಸಾರ್ವಮಪರೋಕ್ಷಸ್ಯ ಕರ್ತವ್ಯಮಿತಿ ನಿಶ್ಚಯಃ || ಎಂಬ
 ಪ್ರಮಾಣ ವಾಕ್ಯಗಳೇ ಇವುಗಳಿಗೆ ಆಧಾರವು. ಪದ್ಯಾರ್ಥವೇ ಶ್ಲೋಕಾರ್ಥ
 ವಾಗಿರುವುದು. ಕಡೆಯ ಭಾಗದ ಎರಡು ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷಾರ್ಥವುಂಟು.
 ಅದು ಯಾವುದೆಂದರೆ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಕಲ್ಪ ಸಂಖ್ಯೆಯು ಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪವೆಂದು
 ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಿಗೆ ಎಷ್ಟೆಷ್ಟು ಕಲ್ಪಸಾಧನ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆಯೋ
 ಅಷ್ಟೆಷ್ಟು ಕಲ್ಪಸಂಖ್ಯೆಗಳು ಅಪರೋಕ್ಷಾನಂತರ ಮುಕ್ತಿಗೋಸ್ಕರ ಸಾಧನ
 ಮಾಡಬೇಕು. ಯಾರುಯಾರಿಗೆ ಎಷ್ಟೆಷ್ಟು ಕಲ್ಪಸಾಧನವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪ
 ಟ್ಟಿದೆಯೋ ಅಷ್ಟೆಷ್ಟು ಕಲ್ಪ ಅಪರೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದನಂತರ ಅ
 ಪರೋಕ್ಷವಾಗುವುದು. ಉದಾಹರಣ ಇಂದ್ರದೇವರಿಗೆ ೨೦ ಕಲ್ಪವೆಂದು
 ಹೇಳಿದೆ. ಅಪರೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ೨೦ ಕಲ್ಪಸಾಧನ ಮಾಡಿದಮೇಲೆ ಅ
 ಪರೋಕ್ಷವಾಗುವುದು, ಅಪರೋಕ್ಷಾನಂತರ ಮುಕ್ತಿಗುಂಟಾಗಿಯೂ ೨೦ ಕಲ್ಪ
 ಸಾಧನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಇದರಂತೆಯೇ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸಾಧನವಾಗ
 ಬೇಕೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ದೀಪಗಳನನುಸರಿಸಿ ದೀಪ್ತಿಯು

ವ್ಯಾಪಿಸಿಮಹಾತಿಮಿರ ಕಳೆದು ಪ

ರೋಪಕಾರವ ಮಾಳ್ವತೆರದಂದದಲಿ ಪರಮಾತ್ಮ |

ಅಪಯೋಜಾಸನರೊಳಿದ್ದು ಸ್ವ

ರೂಪಶಕ್ತಿಯವ್ಯಕ್ತಿಗೈಸುತ

ತಾ ಪೊಳೆವನದರಂತೆ ಚೇಷ್ಟೆಯನಾಡಿನಾಡಿಸುತ ||೪೮||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ. — ದೀಪಗಳನನುಸರಿಸಿ-ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿರುವ ದೀಪಗಳ
 ಯೋಗ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ, ದೀಪ್ತಿಯು-ಪ್ರಕಾಶವು, ವ್ಯಾಪಿಸಿ-ಮನೆ
 ಯಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡು, ಮಹಾತಿಮಿರವ=ಬಲವಾದ ಕಗ್ಗತ್ತಲೆಯನ್ನೂ
 ಕಳೆದು = ಪರಿಹರಿಸಿ, ಪರೋಪಕಾರವ ಮಾಳ್ವತೆರದಂದದಲಿ, ಪರಮಾ
 ತ್ಮ = ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಅಪಯೋಜಾಸನರೊಳಿದ್ದು = ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು

ಮೊದಲಾದ ಸಕಲರಲ್ಲೂ ಇದ್ದು, ಸ್ವರೂಪ ಶಕ್ತಿಯ ವ್ಯಕ್ತಿಗೈಸುತ=ಅವ ರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಿ ಮಾಡಿಸುತ್ತಾ, ಅವ ರಂತೆ-ಅಯಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳಂತೆ, ಜೀವೈಯ=ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಮಾಡಿ ಸುತ್ತಾ, ತಾ-ತಾನು (ಪರಮಾತ್ಮನು) ಪೊಳೆವನು - ಪ್ರಕಾಶಮಾನನಾಗಿ ಶೋಭಿಸುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಮನೆಯಲ್ಲಿರುವ ದೀಪಗಳು ೪-೫ ಬತ್ತಿಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಹಾಕಿ ದೊಡ್ಡದ ದ ದೀಪವನ್ನಿಟ್ಟರೆ ಪ್ರಕಾಶ ಅಧಿಕವಾಗಿಯೂ, ಸಣ್ಣದಾದ ಒಂದೇ ಬತ್ತಿ ಹಾಕಿ ಸಣ್ಣ ದೀಪವನ್ನಿಟ್ಟರೆ ಅಲ್ಪ ಪ್ರಕಾಶದಿಂದಲೂ ಹೇಗೆ ಶೋಭಿಸುವುದೋ ಹಾಗೆ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ಮೊದ ಲು ತೃಣಾಂತ ಜೀವರಲ್ಲಿದ್ದು ಅವರವರು ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ತಾನು ಮಾಡಿ ಅವರಿಂದಲೂ ಮಾಡಿಸುತ್ತಾ ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ವಾಗಿ ಸ್ವರೂಪ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಿಪಡಿಸುತ್ತಾ ದೀಪದ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾ ರವಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶವು ೩ಚ್ಚು ಕಮ್ಮಿಯಾಗಿ ಕತ್ತಲು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ರುವ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಿಮಾಡಿ ಕೊಡುವಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಕಾಶಮಾನನಾಗಿ ಪೂರ್ಣ ಜ್ಞಾನ ಭಕ್ತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಅವರ ಸ್ವರೂಪ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ, ತೃಣಾಂತ ಜೀವರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪ ಪ್ರಕಾಶದಿಂದ ಅಲ್ಪ ಜ್ಞಾನಾದಿ ಗಳಿಂದ ಅವರ ಸ್ವರೂಪ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ವ್ಯಕ್ತಿಪಡಿಸಿ, ತನ್ನ ಪ್ರಕಾಶವನ್ನೂ ಸಹ ಕೆಲವರಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಪ್ರಕಾಶದಿಂದಲೂ ಕೆಲವರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪ ಪ್ರಕಾಶ ದಿಂದಲೂ ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸುವನು.

ಸ್ವೋದರಸ್ಥಿತ ಪ್ರಾಣರುದ್ರೇಂ

ದ್ರಾದಿಸುರರಿಗೆ ದೇಹಗಳ ಕೊ

ಟ್ಟಾದರದಲವರವರ ಸೇವೆಯ ಕೊಂಬನನವರತ ||

ಮೋದಭೋಧದಯಾಬ್ಧಿ ತನ್ನ

ವರಾಧಿರೋಗವಳಳಿದು ಮಹದಪ

ರಾಧಗಳ ನೋಡದಲಿ ಸಲಹುವ ಸತತ ಸ್ಮರಿಸುವರ

||೪೯||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಸ್ವೋದರಸ್ಥಿತ=ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಉದರ ದಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿರುವ, ಪ್ರಾಣ-ವಾಯುದೇವರು, ಋದ್ರ-ಋದ್ರದೇವರು,

ಇಂದ್ರಾದಿ-ಇಂದ್ರ ಮೊದಲಾದ, ಸುರರಿಗೆ=ದೇವತೆಗಳಿಗೆ, ದೇಹಗಳ ಕೊಟ್ಟು, ಆದರದಲಿ ಅವರವರ ಸೇವೆಯ=ಸೇವೆಯನ್ನು, ಅನವರತ = ಸರ್ವ ಕಾಲದಲ್ಲೂ, ಕೊಂಬನು=ಸ್ವೀಕರಿಸುವನು. ಮೋದಬೋಧದಯಾಬ್ದಿ-ಮೋದ-ಆನಂದವು, ಬೋಧ-ಜ್ಞಾನವೂ ಇವುಗಳೇ ಸ್ವರೂಪವಾಗುಳ್ಳ, ದಯಾಬ್ದಿ-ದಯಾ ಸಮುದ್ರನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ತನ್ನವರ=ತನ್ನ ಭಕ್ತರ, ಆಧಿ-ಮನೋವ್ಯಾಧಿಯನ್ನೂ, ರೋಗವ=ಶರೀರ ಸಂಬಂಧವಾದ ರೋಗಗಳನ್ನು, ಕಳೆದು=ಪರಿಹರಿಸಿ, ಸತತ=ಸರ್ವದಾ, ಸ್ಮರಿಸುವರ-ತನ್ನನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುವವರ ಮಹಾಪರಾಧಗಳ ನೋಡದಲಿ ಸಲಹುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಪ್ರಳಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಉಡರದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿರುವ ವಾಯುದೇವರು, ದ್ರೋದ್ರದೇವರು, ಇಂದ್ರದೇವರು ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಶರೀರಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಆದರದಿಂದ ಅವರವರು ಮಾಡುವ ಸೇವೆಯನ್ನು ಸರ್ವದಾ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಜ್ಞಾನಾನಂದ ಸ್ವರೂಪನಾದ, ದಯಾಸಮುದ್ರನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ತನ್ನ ಭಕ್ತರ ಆಧಿವ್ಯಾಧಿಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ, ತನ್ನನ್ನು ಸರ್ವದಾ ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಿರುವವರು ಏನು ಅಪರಾಧಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ ಅವುಗಳನ್ನು ನೋಡದೇ ಅಂದರೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀಕರಿಸದೆ, ಅವರುಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವನು.

ಪ್ರತಿಪ್ರತಿ ಕಲ್ಪದಲಿ ಸೃಷ್ಟಿ

ಸ್ಥಿತಿಲಯ ಮಾಡುತಲೆ ಮೋದಿಸಿ

ಚತುರಮುಖ ಪವನಾನರನ್ನವ ಮಾಡಿ ಭುಂಜಿಸುವ ||

ಘೃತವೆ ಮೃತ್ಯುಂಜಯನೆನಿಸಿ ದೇ

ವತೆಗಳೆಂಬುಪಸೇವನರು ಶ್ರೀ

ಪತಿಗೆ ಮೂಜಗವೆಲ್ಲವೋದನತಿಥಿಯೆನಿಸಿಕೊಂಬ

||೫೦||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಪ್ರತಿ ಪ್ರತೀಕಲ್ಪದಲಿ = ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಲ್ಪದಲ್ಲೂ, ಸೃಷ್ಟಿ, ಸ್ಥಿತಿ, ಲಯ ಮಾಡುತಲೆ, ಸೃಷ್ಟಿ, ರಕ್ಷಣೆ, ಸಂಹಾರ ಇವುಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ, ಮೋದಿಸಿ-ಆನಂದಪಡುವನು. ಚತುರಮುಖಪವನಾನರ=ಬ್ರಹ್ಮನಾಯುಗಳನ್ನು ಅನ್ನವನ್ನಾಡಿ, ಭುಂಜಿಸುವ=ಭೋಜನ ಮಾಡುವನು, ಮೃತ್ಯುಂಜಯನು-ದ್ರೋದ್ರದೇವರು, ಘೃತವೆನಿಸಿ-ತೃಪ್ತವೆನಿಸುವರು,

ದೇವತೆಗಳೆಂಬುಪಸೇಚನರು= ದೇವತೆಗಳೆಂಬುವೆಲ್ಲರು ಶಾಕವಾಕಾದಿ ವ್ಯಂಜನ ಪದಾರ್ಥಗಳೆನಿಸುವರು, ಶ್ರೀಪತಿಗೆ=ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ, ಮೂಜಗವೆಲ್ಲ=ಮೂರು ಲೋಕವೂ ಅಂದರೆ ಮೂರು ಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಓದನ - ಅನ್ನವೆನಿಸುವರು. ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅತಿಥಿ ಎನಿಸಿಕೊಂಬನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.— ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಲ್ಪದಲ್ಲೂ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನಾಮಕನಾಗಿದ್ದು ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನೂ, ವಿಷ್ಣುನಾಮಕನಾಗಿ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಋದ್ರದೇವರಲ್ಲಿ ಋದ್ರ ರೂಪಿಯಾಗಿದ್ದು ಸಂಹಾರವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ ಅನಂದಪಡುತ್ತಿರುವನು. ಪ್ರತಿ ಪ್ರಳಯ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮ ವಾಯುಗಳು ಅನ್ನವಾಗುವರು. ಋದ್ರದೇವರು ತುಪ್ಪವಾಗುವರು. ಮಿಕ್ಕ ದೇವತೆಗಳು ವ್ಯಂಜನರಾಗುವರು. ಹೀಗೆ ಮೂರು ಲೋಕದಲ್ಲಿರುವವರು ಭಕ್ಷ್ಯಭೋಜ್ಯಾದಿ ರೂಪವಾದ ಅನ್ನವೆಂತಲೂ, ಪರಮಾತ್ಮನು ಅತಿಥಿ ಎಂತಲೂ ಭಾವಿಸಬೇಕು.

ಅವತಾರಿಕೆ.— ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ದೇಹಗತನಾಗಿದ್ದು ಭೋಜನ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಜೀವರು ತೃಪ್ತರಾಗುವರೆಂದು ಸದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಗರ್ಭಿಣಿಸ್ತ್ರೀ ಉಂಡಭೋಜನೆ

ಗರ್ಭಗತಶಿಶು ಉಂಬತೆರದಲಿ

ನಿರ್ಭಯನು ತಾನುಂಡುಣಿಸುವನು ಸರ್ವಜೀವರಿಗೆ ||

ನಿರ್ಬಲತಿಪರಮಾಣುಜೀವರಿ

ಗಬ್ಬುವದೆ ಸ್ಥೂಲಾನ್ನ ಭೋಜನೆ

ವರ್ಭಕರು ಪೇಳುವರು ಕೋವಿದರಿವನೊಡಂಬಡರು ||೫೧||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.— ಗರ್ಭಿಣಿ ಸ್ತ್ರೀ ಉಂಡ ಭೋಜನ, ಗರ್ಭಗತಶಿಶುವುಂ ಬತೆರದಲಿ=ಬಸುರ:ದಹೆಂಗಸು ಭೋಜನ ಮಾಡಿದ ಅನ್ನವು, ಅಕೆಯ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿರುವ ಮಗುವಿಗೆ ಬಾಯಿಗೆ ನಾಡೀ ದ್ವಾರಾ ಸೇರುವುದರಿಂದ ಮಗು ತೃಪ್ತಪಡುವಂತೆ ನಿರ್ಭಯನು=ಭಯಂಹಿತನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ತಾನುಂ

ದು=ತಾನು ಭುಂಜಿಸಿ, ಸರ್ವ ಜೀವರಿಗೆ ಉಣಿಸುವನು. ನಿರ್ಬಲ=ಅತ್ಯಂತ ಬಲಹೀನರಾದ ಅತಿ ಪರಮಾಣು ಜೀವರಿಗೆ, ಸ್ಥೂಲಾನ್ನ ಭೋಜನ=ಭಕ್ಷ್ಯ ಭೋಜ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಭೋಜನವು, ಅಬ್ಬುವದೆ-ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವೆ? ಪೇಳುವರು=ಸಾಧ್ಯವೆಂದು ಹೇಳುವವರು, ಅರ್ಭಕರು=ಅಲ್ಪ ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳ ಹುಡುಗರೆನಿಸುವರು. ಇದನು=ಜೀವರು ಭುಂಜಿಸುವರೆಂಬವುದನ್ನು, ಕೋವಿದರು=ತಿಳಿದವರು, ಒಡಂಬಡರು=ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವದಿಲ್ಲ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಗರ್ಭಿಣಿ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿರುವ ಮಗುವಿಗೆ “ಕಲಿ ಲಂತ್ವೇಕರಾತ್ರೇಣ ಪಂಚರಾತ್ರೇಣ ಬುದ್ಬದಂ || ದಶಾಹೇನತುಕರ್ಕಂಧುಃ ಪೇಶ್ಯಂಡಂ ನಾ ತತಃಪರಂ || ಮಾಸೇನತು ಶಿರೋದ್ವಾಭ್ಯಾಂ ಬಾಹ್ಯಂಘ್ರಾ ದ್ಯಂಗೆ ವಿಗ್ರಹಃ | ನಮರೋಮಾಸ್ಥಿಚರ್ಮಾಣಿ ಲಿಂಗಚ್ಛದ್ರೋದ್ಭವಸ್ತ್ರಿಭಿಃ || ಚತುರ್ಭಿರ್ಧಾರ್ತವಸ್ತಪ್ತ ಪಂಚಭಿಃ ಕ್ಷುತ್ಪ್ರಾಡುದ್ಭವಃ ಎಂಬ ತೃತೀಯ ಸ್ಕಂಧ ಭಾಗವತ ವಚನದಿಂದ, ಒಂದು ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಶುಕ್ರಶೋಣಿತಮಿಶ್ರವಾಗುವುದು. ೫ ದಿನಸಗಳಲ್ಲಿ ನೋರೆಯಂತೆ ಆಗುವುದು. ೧೦ ದಿನಸಗಳಲ್ಲಿ ಬೋರೆ ಹಣ್ಣಿನಂತೆ ಘಟ್ಟಿಯಾಗುವುದು. ೧ ತಿಂಗಳಿಗೆ ತಲೆಯೂ, ಎರಡನೆಯ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಕೈ ಕಾಲು ಮೊದಲಾದ ಅಂಗಗಳೂ, ಮೂರನೆಯ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ನಖ, ರೇಮ, ಅಸ್ಥಿ, ಚರ್ಮ, ಲಿಂಗ ಭಿದ್ರ ಮೊದಲಾದವು ಹುಟ್ಟುವುವು. ನಾಲ್ಕನೆಯ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ, ರಕ್ತ ಮಾಂಸ, ಮೇದಸ್ ಮೊದಲಾದ ಸಪ್ತಧಾತುಗಳು ಹುಟ್ಟುವುವು. ೫ನೆಯ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಹಸಿವು ಹುಟ್ಟುವದೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಹಸಿವು ಹುಟ್ಟಿದಮೇಲೆ ಮತ್ತೂ ೪ತಿಂಗಳು ಗರ್ಭದಲ್ಲಿದ್ದು ಅನ್ನವಿಲ್ಲದೆ ಬದುಕುವುದು ಹೇಗೆಂದರೆ; “ ಮಾತುರ್ಜಗ್ಗಾನ್ನಪಾನಾದ್ವೈರೇಧ ತ್ನಾತುರಸಮ್ತತಃ ’ ತಾಯಿಯು ಭೋಜನ ಪಾನಮಾಡಿದ ಅನ್ನಪಾನಗಳಿಂದ ತೃಪ್ತನಾಗಿ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುವನು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು; ಆ ಉಪಮಾನವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ, ಗರ್ಭಿಣಿಯು ಉಂಡ ಅನ್ನದಿಂದ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿರುವ ಮಗು ಹೇಗೆ ಉಂಡು ತೃಪ್ತಿ ಪಡುವುದೋ ಅದರಂತೆಯೇ ಪರಮಾತ್ಮನು, ಸರ್ವ ಪ್ರಾಣಿಗತನಾಗಿ ತಾನಿದ್ದು ಉಂಡು ಉಣಿಸುವನು. ಹಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಕೇವಲ ಪರಮಾಣು ಸ್ವರೂಪನಾದ ಜೀವನು ಮಹತ್ತರವಾದ ಭೋಜನ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವೇ? ಕೇವಲ ಅಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಹುಡುಗರಂತೆ

ಕಾಲದಲ್ಲೂ, ಉಪಾಸನೆಯಿಗೈದು - ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ, ಮುಕ್ತರಾಗಿಹರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಸ್ವಪ್ನಾವಸ್ಥೆ, ಸುಷುಪ್ತಾವಸ್ಥೆ ಹಸಿವು ಬಾಯಾರಿಕೆ, ಭಯ, ಶೋಕ, ಮೋಹ, ಆಯಾಸ, ವಿಸ್ಮೃತಿ, ಮಾತ್ಸರ್ಯ, ಮದ, ಪುಣ್ಯ, ಪಾಪ ಮೊದಲಾದ ಯಾವ ದೋಷವೂ ಇಲ್ಲದ ವನೆಂದು ತಿಳಿದು, ಬ್ರಹ್ಮ ಋದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ಸರ್ವ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಮುಕ್ತಿ ಹೊಂದುವರು.

ಅವತಾರಿಕೆ.—ಬ್ರಹ್ಮ ಕಲ್ಪದ ಕಾಲವನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಈ ಪದ್ಯ ಮೊದಲು ೬೦ನೆಯ ಪದ್ಯದವರೆಗೂ ಪರಮ ಸೂಕ್ಷ್ಮಕಾಲ ಮೊದಲು ದ್ವಿಸರಾರ್ಥದವರೆಗೂ ಕಾಲ ನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಪರಮ ಸೂಕ್ಷ್ಮಕ್ಷಣವೈದು ತೃಟಿ

ಕರೆಸುವದು ಐವತ್ತು ತೃಟಿ ಲವ

ವೆರಡುಲವವು ನಿಮೇಷ ನಿಮಿಷಗಳೆಂಟು ಮಾತ್ರಯುಗ ||

ಗುರುದಶ ಪ್ರಾಣಾರು ಪಳಹ

ನ್ನೆರಡು ಬಾಣವು ಘಟಿಕತ್ರಿಶಂಶಿ

ಇರುಳು ಹಗಲರವತ್ತು ಘಟಿಕಗಳೆಂಟುರಾತ್ರಿಗಳು ||೩೩||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಪರಮಸೂಕ್ಷ್ಮ - ಪರಮ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕಾಲವು, ಕ್ಷಣವು=ಕ್ಷಣವೆನಿಸುವುದು, ಕ್ಷಣವೈದುತೃಟಿ=೫ ಕ್ಷಣಕಾಲವಾದರೆ ೧ ತೃಟಿಕಾಲವೆನಿಸುವದು. ಐವತ್ತುತೃಟಿಲವ=೫೦ ತೃಟಿಕಾಲವಾದರೆ ೧ ಲವನೆಂದು ಕರೆಸುವುದು. ೨ ಲವನಿಮೇಷವು=೨ ಲವ ಕಾಲವಾದರೆ ೧ ನಿಮೇಷವಾಗುವುದು. ನಿಮಿಷಗಳೆಂಟು ಮಾತ್ರ-೮ ನಿಮಿಷ ಕಾಲವಾದರೆ ೧ ಮಾತ್ರಕಾಲವಾಗುವುದು. ಮಾತ್ರಯುಗ-೨ ಮಾತ್ರಗಳ ಕಾಲವಾದರೆ ೧ ಗುರುಕಾಲವಾಗುವುದು. ಗುರುದಶಪ್ರಾಣ=ಗುರುಕಾಲವು ೧೦ ಆದರೆ ೧ ಪ್ರಾಣಕಾಲವಾಗುವುದು. ಪ್ರಾಣಾರುಪಳವು=೬ ಪ್ರಾಣಕಾಲವಾದರೆ ೧ ಪಳವೆನಿಸುವುದು. ಪಳವು ಹನ್ನೆರಡುಬಾಣವು ಘಟಿಕ=ಬಾಣ ಸಂಖ್ಯೆ ಎಂದರೆ ೫ ಎಂದರ್ಥ. ೧೨×೫=೬೦=ಹೀಗೆ ೧೨ ಬಾಣ ೬೦ ಪಳಗಳಾದರೆ ಒಂದು

ಘಟಿಕ-೧ಘಳಿಗೆಯ ಕಾಲವು. ಘಟಿಕೆತ್ರಿಂತತಿ ಇರುಳು ಹಗಲು=ಘಳಿಗೆಗಳು ೩೦ ಆದರೆ ೧ ಹಗಲು ಮತ್ತು ೩೦ ಆದರೆ ೧ ರಾತ್ರಿ, ಹೀಗೆ, ಅರವತ್ತು ಘಳಿಗೆಗಳಷ್ಟೋ ರಾತ್ರಿಗಳು=೬೦ ಘಳಿಗೆಗಳಾದರೆ ಹಗಲೂ ರಾತ್ರಿಗಳಾಗುವುವು.

ಈ ದಿನಾರಾತ್ರಿಗಳೆರಡು ಹದಿ

ನೈದು ಪಕ್ಷಗಳೆರಡು ಮಾಸಗ

ಳಾದಪವು ಮಾಸದ್ವಯವೆ ಋತು ಋತುತ್ರಯಗಳೆನೆಯನ ||

ಐದುವವು ಅಯನದ್ವಯಾಬ್ಧ ಕೃ

ತಾದಿ ಯುಗಗಳು ದೇವಮಾನದಿ

ದ್ವಾದಶ ಸಹಸ್ರವರ್ಷಗಳೆಹವದನು ಪೇಳುವೆನು

||೫೭||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಈ ದಿನಾರಾತ್ರಿಗಳೆರಡು=ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಹಗಲೂ ರಾತ್ರಿಗಳೆರಡೂ, ಹದಿನೈದುವಕ್ಷ=೧೫ ಆದರೆ ಒಂದು ಪಕ್ಷವೆನಿಸುವುದು, ಪಕ್ಷಗಳೆರಡು ಮಾಸಗಳಾದಪವು=೨ ಪಕ್ಷಗಳಾದರೆ ಒಂದು ಮಾಸವು ಆಗುವುದು. ಮಾಸದ್ವಯವೆಋತು-೨ ತಿಂಗಳುಗಳಾದರೆ ಒಂದು ಋತುವೆನಿಸುವುದು. ಋತುತ್ರಯಗಳೆಯನ-೩ ಋತುಗಳಾದರೆ ಒಂದು ಆಯನವೆನಿಸುವುದು. ಅಯನದ್ವಯವು-೨ ಅಯನಗಳು, ಅಬ್ಧಿಐದುವದು-೧ ವರ್ಷವೆನಿಸುವುದು. ಕೃತಾದಿಯುಗಗಳ=ಕೃತ, ತ್ರೇತಾ, ದ್ವಾಪರ, ಕಲಿ, ಎಂಬ ೪ ಯುಗಗಳಾಗಬೇಕಾದರೆ, ದೇವಮಾನದಿ=ದೇವತಾಮಾನ ವರ್ಷಗಳೆಂದ, ದ್ವಾದಶಸಹಸ್ರವರ್ಷಗಳೆಹವು=೧೨ ಸಹಸ್ರ ವರ್ಷಗಳಾಗುವುವು ಅದನುಪೇಳುವೆನು=ದೇವಮಾನ ವರ್ಷಗಳ ಲಕ್ಷಣವನ್ನೂ ಒಂದೊಂದು ಯುಗದ ಕಾಲವನ್ನೂ ವಿವರವಾಗಿ ಹೇಳುವೆನು.

ಚತುಸ್ಸಾವಿರದೊಂಟುನೂರವು

ಕೃತಯುಗಕೆ ತ್ರಿಸಹಸ್ರಸಲೆ ಷಟ್

ಶತವು ತ್ರೈತೆಗೆ ದ್ವಾಪರಕೆ ದ್ವಿಸಹಸ್ರನಾನೂರು |

ದಿತಿಜಪತಿ ಕಲಿಯುಗಕೆ ಸಾವಿರ

ಶತಗಳೆದ್ವಯಕೊಡಿ ಈ ದೇ

ವತೆಗಳಿಗೆ ಹನ್ನೆರಡುಸಾವಿರವಹವು ವರುಷಗಳು

||೫೮||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಚತುಸ್ಸಾವಿರದೊಂಟುನೂರು- ೪ ಸಾವಿರದ ೮ ನೂರು

ಅವುಕೃತಯುಗಕೆ=ಕೃತಯುಗಕ್ಕೆ ಈಸಂಖ್ಯೆಗಳ ವರ್ಷಗಳಾಗಬೇಕೆಂದರ್ಥ
 ತ್ರೇತೆಗೆ-ತ್ರೇತಾಯುಗಕ್ಕೆ, ತ್ರಿಸಹಸ್ರಸಲೆಷಟ್=೩ ಸಾವಿರದ ೬ನೂರು ವ
 ರ್ಷಗಳಾಗಬೇಕು. ದ್ವಾಪರಕೆ-ದ್ವಾಪರಯುಗಕ್ಕೆ, ದ್ವಿಸಹಸ್ರನಾನೂರು=
 ೨ ಸಾವಿರದ ನಾನೂರು ವರ್ಷಗಳು, ದಿವಿಜಪತಿಕಲಿಯುಗಕೆ-ದೈತ್ಯರಾಜನಾದ
 ಕಲಿಯುಗಕ್ಕೆ, ಸಾವಿರತಳದ್ವಯ - ೧ ಸಾವಿರದ ೨ ನೂರು ವರ್ಷಗಳು,
 ಕೂಡಿ=ಈ ಎಲ್ಲಾ ವರ್ಷಗಳನ್ನೂ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿದರೆ, ದೇವತೆಗಳಿಗೆ-ದೇವ
 ಮಾನದಿಂದ ಹನ್ನೆರಡು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳು, ಅಹವು=ಅಗುವುವು.

ಅನತಾರಿಕೆ.—ಪ್ರತಿ ಯುಗದ ಮನುಷ್ಯ ಮಾನದ ವರ್ಷಗಳನ್ನು
 ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.—

ಪ್ರಥಮಯುಗಕೇಳಧಿಕವರಿ ವಿಂ
 ಶತಿಸಲಕ್ಷಾಷ್ಟೋತ್ತರ ಮೇಲೆ ವಿಂ
 ಶತಿ ಸಹಸ್ರ ಮನುಷ್ಯಮಾನಾಬ್ಧಿಗಳು ಷಣ್ಣವತೀ ||
 ಮಿತ ಸಹಸ್ರದ ಲಕ್ಷದ್ವಾದಶ
 ದ್ವಿತೀಯ ತೃತೀಯಕೆ ಎಂಟುಲಕ್ಷದ
 ಚತುಷ್ಷಷ್ಟಿ ಸಹಸ್ರಕಲಿಗಿರದರರ್ಥ ಚಿಂತಿಪುದು ||೫೯||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಪ್ರಥಮಯುಗಕೆ=ಕೃತಯುಗಕ್ಕೆ, ಏಳಧಿಕವರಿವಿಂ
 ಶತಿಲಕ್ಷ=ಎಳು ಹೆಚ್ಚಾದ ೨೦ರಲ್ಲಿ ಅರ್ಧ ೧೦ ಲಕ್ಷ = ೧೭ಲಕ್ಷವೆಂದರ್ಥ,
 ಅಷ್ಟೋತ್ತರ ಮೇಲೆ ವಿಂಶತಿಸಹಸ್ರ-೮ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮೇಲೆ ೨೦ಸಹಸ್ರ ಅಂದರೆ
 ೨೮ ಸಹಸ್ರವೆಂದರ್ಥ. ಅಂತು ಮನುಷ್ಯಮಾನಾಬ್ಧಿಗಳು=ಮನುಷ್ಯಮಾನ
 ವರ್ಷಗಳು ೧೭ ಲಕ್ಷದ ೨೮ ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳೆಂದರ್ಥ. ದ್ವಿತೀಯ=ಎರಡ
 ನೆಯ ತ್ರೇತಾಯುಗಕ್ಕೆ. ಲಕ್ಷದ್ವಾದಶ=೧೨ ಲಕ್ಷದ, ಷಣ್ಣವತಿಮಿತಸಹಸ್ರ-
 ೯೬ ಸಹಸ್ರ, ಒಟ್ಟು ೧೨ ಲಕ್ಷದ ೯೬ ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳೆಂದರ್ಥ, ತೃತೀಯ
 ಕೆ=ಮೂರನೆಯದಾದ ದ್ವಾಪರ ಯುಗಕ್ಕೆ, ಎಂಟು ಲಕ್ಷದ, ಚತುಷ್ಷಷ್ಟಿಸ
 ಹಸ್ರ - ೮ಲಕ್ಷದ ೬೪ ಸಹಸ್ರ ವರ್ಷಗಳು, ಕಲಿಗೆ - ಕಲಿಯುಗಕ್ಕೆ,
 ಇದರರ್ಥ = ೮ ಲಕ್ಷದ ೩೨ ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳು, ಚಿಂತಿಪುದು.

ಸೂಚನೆ.—ಮೇಲಿನ ೫೬ನೆಯ ಪದ್ಯ ಮೊದಲು ಈ ಪದ್ಯದವರೆಗೂ ತಾತ್ಪರ್ಯವು ಪದ್ಯಾರ್ಥದಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣುವುದರಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿಯಾಗ ವುದರಿತಲೂ ಗ್ರಂಥ ವಿಸ್ತಾರ ಭಯದಿಂದಲೂ ಬರಿಯಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕ್ಷಣ ಕಾಲ ಮೊದಲು ದಿನಕಾಲದವರೆಗೂ ಹೇಳಿದ ತೃಪ್ತಿ, ಲವ ಮೊದಲಾದ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಪ್ರಕಾರ ಹೇಳಿರುವರು. ಕಡೆಗೆ ಧಿವಸಕ್ಕೆ ೬೦ ಘಳಿಗೆ ಎಂದು ಘಳಿಗೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ಎಲ್ಲಾ ಸಂಖ್ಯೆಯು ಸರಿಹೋಗುವುವು. ಪ್ರಕೃತ ದಾಸಾರ್ಯರು ಹೇಳಿದ ಸಂಖ್ಯೆಯು ವಿಷ್ಣುಹಸ್ತದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಆ ಮೂಲವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಈ ಪದ್ಯಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥವು ಬರಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ, ವಿಷ್ಣುಹಸ್ತದ ಪ್ರಮಾಣ.—ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮಸ್ತುಯಃ ಕಾಲಃ ಸಕ್ಷಣಃ ಪರಿಕೀರ್ತಿತಃ || ಕ್ಷಣಾಃ ಪಂಚತೃಪ್ತಿಃ ಪ್ರೋಕ್ತಾ ಪಂಚಾ ಶತತಾಲವಃ ಸ್ತೃತಃ || ಲವದ್ವಯ ಸಿಮೇಷಃ ಸ್ಯಾನ್ಮಾತ್ರಾಸ್ಯಾದಷ್ಟಭಿಶ್ಚ ತೈಃ || ಯಚ್ಚಾಯಂ ವದತೇ ಚಾಷೋ ಮಾತ್ರಯೇ ದ್ವಿತಯಂಗುರುಃ || ಗುರೂಣಾಂ ದಶಕಂ ಪ್ರಾಣಃ ಪ್ರಾಣಶ ಟ್ಕಿಂಪಳಂ ಭವೇತ್ || ಪಳಷಷ್ಟಿರ್ಘಟೇ ಪ್ರೋಕ್ತಾತಾಃ ಷಷ್ಟಿದಿನಮುಚ್ಯತೇ * ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳು ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಆಧಾರಗಳು, ದೇವಮಾನ ವರ್ಷಗಳಿಂದಲೂ 12 ಸಹಸ್ರ ವರ್ಷಗಳಾದರೆ ಒಂದು ಮಹಾಯುಗವಾಗುವುದು. ಮಹಾಯುಗವೆಂದರೆ ಕೃತ, ತ್ರೇತಾ, ದ್ವಾಪರಾ, ಕಲಿ ಎಂಬ 4 ಯುಗಗಳು ಶೇರಿದುದಕ್ಕೆ ಹೆಸರು, “ ಕೃತಂ ತ್ರೇತಾ ದ್ವಾಪರಶ್ಚ ಕಲಿಶ್ಚೇತಿ ಚತುರ್ಯುಗಂ || ದಿನೈಃ ದ್ವಾದಶ ಸಾಹಸ್ರೈಸ್ಸಾವಧಾನಂ ನಿರೂಪಿತಂ || ಎಂದು ಭಾಗವತ ತೃತೀಯ ಸ್ಕಂಧ ವಾಕ್ಯವಿರುವುದು. ಒಂದೊಂದು ಯುಗಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟೆಷ್ಟು ವರ್ಷಗಳೆಂಬುವುದನ್ನು ಪದ್ಯಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದೆ. ೪೮೦೦, ೩೬೦೦, ೨೪೦೦, ೧೨೦೦, ಅಂತು ೧೨ ಸಾವಿರವೆಂದು ದೇವಮಾನದಿಂದ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ದೇವಮಾನವೆಂದರೇನು? ಕೇಳಿ ! ಮನುಷ್ಯಮಾನದಿಂದ ೧ ವರ್ಷವಾದರೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಒಂದು ದಿವಸವಾಗುವುದು. ಉತ್ತರಾಯಣ ಹಗಲು, ದಕ್ಷಿಣಾಯನ ರಾತ್ರಿ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಈ ದಿವಸ ೩೬೦ಕ್ಕೆ ಒಂದು ವರ್ಷವು, ಅಂತು ಮನುಷ್ಯಮಾನದಿಂದ ೩೬೦ ವರ್ಷಗಳಾದರೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ೧ ವರ್ಷವಾಗುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ದೇವಮಾನ

ವರ್ಷವೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಕೃತಾದಿ ಯುಗಗಳಿಗೆ ಹೇಳಿದ ದೇವಮಾನ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ೩೬೦ ರಿಂದ ಗುಣಾಕಾರ ಮಾಡಿದರೆ ಮನುಷ್ಯ ಮಾನವು ತಿಳಿಯುವದು. ಕೃತಯುಗದ ಪ್ರಮಾಣವು ದೇವಮಾನ ದಿಂದ ೪೮೦೦೦ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಮನುಷ್ಯ ಮಾನದಿಂದ ೧೨೨,೮೦೦ ವರ್ಷಗಳೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. $4800 \times 360 = 1728000$ ಹೀಗೆ ಗುಣಾಕಾರ ಮಾಡಿದರೆ ದಾಸಾರ್ಯರು ಹೇಳಿದ ಮನುಷ್ಯಮಾನ ವರ್ಷಗಳು ಸರಿ ಹೋಗುವವು. ಇದರಂತೆ ಎಲ್ಲಾ ಯುಗಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿಯತಕ್ಕದ್ದು ಮನುಷ್ಯ ಮಾನದಿಂದ ಕೃತಾದಿ ಯುಗಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ದಾಸಾರ್ಯರು ಹೇಳಿದುದಕ್ಕೆ ಆಧಾರ ವಾಕ್ಯವು ಪ್ರಕಾಶಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. “ಅಷ್ಟಾ ವಿಂಶತ್ ಸಹಸ್ರೇತಲ್ಲಕ್ಷಸಪ್ತದಶಾಬ್ದತಃ || ಕ್ಲಪ್ತಃ ಕೃತಯುಗಸ್ತಸ್ಮಾಸ್ತೇತಾ ಪಾದೋನ ಉಚ್ಯತೆ || ಸಹಸ್ರಷಣ್ಣವತ್ಯೈತಲ್ಲಕ್ಷದ್ವಾದಶ ಸಮ್ಪ್ರಿತಃ || ತ್ರೇತಾ ಯುಗಸ್ತು ತತ್ಸಾಧನ್ಯಾನೋದ್ವಾಪರ ಈರಿತಃ || ಚತುಷ್ಪತ್ಯೈ ಸಹಸ್ರೇತದಷ್ಟ ಲಕ್ಷಾತ್ಯೈ ಈರಿತಃ || ದ್ವಾಪರಸ್ತು ಕಲಿಪ್ತಸ್ಮಾದರ್ಧಪಾದ ಇತಿ ಸ್ಫುತಃ || ದ್ವಿಷೋಡಶಸಹಸ್ರೇತಚ್ಚತುರ್ಲಕ್ಷಾತ್ಯೈ ಕಲ್ಪಿತಃ || ಚತುರ್ಮುಗಾತ್ಯೈ ಕಾಲೋ ಮಹಾಯುಗ ಇತಿರಿತಃ ||” ಇತ್ಯಾದಿ. ಈ ಶ್ಲೋಕಗಳ ಅರ್ಥವು ಪದ್ಯಾರ್ಥದಿಂದ ವಿವರವಾಗಿರುವದು.

ಅನತಾರಿಕೆ.—ನಾಲ್ಕು ಯುಗಗಳ ಒಟ್ಟು ಮನುಷ್ಯಮಾನ ವರ್ಷಗಳನ್ನೂ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ದಿನಮಾನವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:—

ಮೂರಧಿಕ ನಾಲ್ವತ್ತು ಲಕ್ಷದ

ಆರು ಮೂರರಡಧಿಕ ಸಾವಿರ

ಈರಿದುಯುಗವರ್ಷ ಸಂಖ್ಯೆಯುಗೈಯಲಿನಿಹಿದೋ ||

ಸೂರುಪೆಚ್ಚಿ ಸೆ ಸಾವಿರದಿ ನಾ

ಸೂರುಮೂವತ್ತೆರಡು ಕೋಟಿ ಸ

ರೋರುಹಾಸನಿಗಿದು ಹಗಲು ಎಂಬರು ವಿಪಶ್ಚಿತರು ||೬೦||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಮೂರಧಿಕನಾಲ್ವತ್ತು ಲಕ್ಷದ - ೪೩ ಲಕ್ಷದ, ಆರು ಮೂರರಡಧಿಕ ಸಾವಿರ $6 \times 4 = 24$ = ೧೮+೨=೨೦ ಸಾವಿರ ಅಧಿಕ; ಅಂತು

೪೩ ಲಕ್ಷದ ೨೦ ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳಾದರೆ, ಈರೆರಡುಯುಗ-ನಾಲ್ಕು ಯುಗಗಳಾಗುವುವು. ವರ್ಷಸಂಖ್ಯೆಯು ಗ್ರೇಯೆಲಿನಿತಿಹದೋ=ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಪ್ರಕಾರ ೪ ಯುಗಗಳಿಗೆ ಎಷ್ಟು ವರ್ಷಗಳಾಗುವುವೋ ಆ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು, ಸೂರಿ-ಜ್ಞಾನಿಯಾದ್ಯವನ್ನು, ಸಾವಿರದ ಪೆಚ್ಚಿ ಸೆ=೧ ಸಹಸ್ರದಿಂದ ಗುಣಾಕಾರ ಮಾಡಲು (೪೩ ೨೦, ೦೦೦×೧೦೦೦-೪೩೨೦೦,೦೦,೦೦೦) ನಾನೂರು ಮೂವತ್ತೆರಡು ಕೋಟಿಯಾಗುವುವು. ಎಪ್ಪತ್ತಿತ್ತು-ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಇದು=ಈ ಸಂಖ್ಯೆಯು, ಸರೋರುಹಾಸನಗೆ-ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ, ಹಗಲು ಎಂಬುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—೪ ಯುಗಗಳ ವರ್ಷ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿದರೆ ೪೩೨೦೦೦೦ ವರ್ಷಗಳಾಗುವುವು. “ ಚತುರ್ಯುಗ ಸಹಸ್ರಾಣಿ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ದಿನ ಮುಚ್ಯತೇ” ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣಾನುಸಾರ ೪ ಯುಗಗಳೂ, ೧ ಸಹಸ್ರಾ ವರ್ತಿಯಾದರೆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ೧ ಹಗಲು ಆಗುವುದು, ಮತ್ತು ಅಷ್ಟು ಆದರೆ ಒಂದು ರಾತ್ರಿಯಾಗುವುದು. ಅಂತೂ ೪ ಯುಗಗಳೂ ೨೦೦೦ ಸಲ ತಿರುಗಿ ಬಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ಒಂದು ದಿನಸವೆಂದರ್ಥ. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ದಿನಸ ಒಂದಕ್ಕೆ ಮನುಷ್ಯ ಮಾನವ ವರ್ಷಗಳು ಎಷ್ಟೆಂದರೆ ೪ ಯುಗಗಳ ಒಟ್ಟು ವರ್ಷಗಳು ೪೩೨೦೦೦೦ ಇದನ್ನು ೧೦೦೦ದಿಂದ ಗುಣಾಕಾರಮಾಡಲು (೪೩೨ ೦೦೦೦೦೦) ನಾನೂರು ಮೂವತ್ತೆರಡು ಕೋಟಿ ವರ್ಷಗಳಾಗುವುವು. ಈ ವರ್ಷ ಸಂಖ್ಯೆಯೇ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ಹಗಲು ಎಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಶತಧೃತಿಗೆ ಈ ದಿನಸಗಳು ತ್ರಿಂ

ಶತಿಯು ಮಾಸದ್ವಾದಶಾಬ್ದವು

ಶತವೆರಡರೊಳು ಸರ್ವಜೀವೋತ್ಪತ್ತಿ ಸ್ಥಿತಿಯವೂ |

ಶ್ವತಿಸ್ತೃತಿಗಳು ಪೇಳುತಿಹ ವ

ಚ್ಯುತಗೆ ನಿಮಿಷವಿದೆಂದು ಸುಖ ಶಾ

ಶ್ವತಗೆ ಸಾಸಲೆ ಎಂಬುವರೆ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದಿವಿಜರನು ||೬೧||

ಸದ್ಯಾರ್ಥ.—ಶತಧೃತಿಗೆ=ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ, ಈ ದಿನಸಗಳು=ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ನಾನೂರು ಮೂವತ್ತೆರಡುಕೋಟಿ ವರ್ಷಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯುಳ್ಳದ್ದು ಒಂದು ಹಗಲು. ಈ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಎರಡರಿಂದ ಗುಣಾಕಾರ ಮಾಡಿದರೆ

೧ ದಿವಸ; ಅಂದರೆ ೬೦ ಘಟಿಕೆಯುಳ್ಳ ಒಂದು ದಿವಸಕ್ಕೆ ಮನುಷ್ಯನಾದ ವರ್ಷಗಳು (೬೬೪೦೦,೦೦೦೦೦) ೬೬೪ ಕೋಟಿ ದಿವಸಗಳು ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ತ್ರಿಂಶತಿಯು=೨೦ ಆದರೆ, ಮಾಸ=೧ ತಿಂಗಳಾಗುವುದು, ಮಾಸದ್ವಾದಶ - ೧೨ ತಿಂಗಳ.ಗಳಾದರೆ, ಅಬ್ದವು - ಒಂದು ವರ್ಷವೆನಿಸುವುದು. ಇಂತಹಾ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ವರ್ಷಗಳ ಶತವೇಡರೋಳು - ೨೦೦ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ವ ಜೀವ ಉತ್ಪತ್ತಿ, ಸ್ಥಿತಿ=ಸಂರಕ್ಷಣೆ, ಲಯವೂ, ಪ್ರಳಯವೂ ಸಹ ಆಗುವವು. ಅಚ್ಯುತಗೇ=ನಾಶರಹಿತನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ, ಇದು=ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಆಯುರ್ಮಾನದ ವರ್ಷಗಳು ನಿಮಿಷವೆಂದು, ಶ್ರುತಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಪೇಳುತ್ತಿರುವ ಸುಖಶಾಶ್ವತಗೇ=ಶಶ್ವದೇವಕಪ್ರಕಾರವಾದ ಸುಖ ಸ್ವರೂಪನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದಿವಿಜರನ=ಬ್ರಹ್ಮ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು, ಪಾಸಲೆ ಎಂಬುವರೇ=ಸಾಟಿ ಎಂಬ ಹೋಲಿಸುವರೆ ? ಇಲ್ಲಿವೆಂದರ್ಥ

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಸಂಖ್ಯೆಯುಳ್ಳ ದಿವಸಗಳು ೩೦ ಆದರೆ ಒಂದು ತಿಂಗಳು. ತಿಂಗಳು ೧೨ಕ್ಕೆ ಒಂದು ವರ್ಷವು ಇಂತಹಾ ವರ್ಷಗಳು ನೂರು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಪರಮಾಯುಸ್ಸೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಈ ಬ್ರಹ್ಮಾಯುಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ನೂರು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿ, ಸಂರಕ್ಷಣೆಯಾಗುವವು. ಬ್ರಹ್ಮನಾದ ವರ್ಷಗಳು ನೂರಾದಮೇಲೆ ಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪವು ಮುಗಿದು ಮಹಾಪ್ರಳಯವಾಗುವುದು. ಅದರ ಕಾಲವು ನೂರು ವರ್ಷಗಳು. ಒಟ್ಟು ೨೦೦ ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಸೃಷ್ಟಿ, ಸ್ಥಿತಿ, ಪ್ರಳಯವಾಗುವವು. ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪವು ಒಂದು ನಿಮಿಷವೆಂದು ಶ್ರುತಿ, ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಇಂತಹಾ ಮಹಾಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಹೋಲಿಸಲು ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳು ಯಾರೂ ಸಾಟಿಯಿಲ್ಲವೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಅನತಾರಿಕೆ.—ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಗೆ ಕಾಲ ನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಮಾಡಿದಂತೆ, ಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪವು ಒಂದಾದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಒಂದು ನಿಮಿಷವೆಂದು ಹೇಳಿದ ಮೇಲೆ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ ಆ ಆಯುಷ್ಯವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಬೇಕಾಗುವುದೆಂದು ಶಂಕೆಯು ಬರುವುದು. ಅದರ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.—

ಅದಿಸುಧ್ಯಾಂತಗಳು ಇಲ್ಲದ
ಮಾಧವಗದುಪಚಾರವೆಂದು ಬು
ಗಾದಿವೇ ಪುರಾಣಗಳು ವೇಳುವವು ನಿತ್ಯದಲಿ |
ಮೋದಮಯನಾನುಗ್ರಹವ ಸಂ
ಪಾದಿಸಿ ರಸಾಬ್ರಹ್ಮ ರುಪೇಂ
ದ್ರಾದಿಗಳು ತಮತಮ್ಮ ಬದವಿಯನ್ನೆದಿಸುವರು ||೬೦||

ವದ್ಯಾರ್ಥ. — ಆದಿ, ಮಧ್ಯ, ಅಂತ್ಯಗಳು ಹುಟ್ಟುನಿಕೆ, ಬೆಳೆಯು
ವಿಕೆ, ಸಾಯುವಿಕೆ ಇಲ್ಲದ, ಮಾಧವಗೇ = ಅಕ್ಷೇಪವತಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮ
ನಿಗೆ, ಇದು = ಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಕೊಡುವೆಂದು ಹೇಳಿದುದು ಉಪ
ಚಾರವೆಂದು ಮಗಾದಿವೇದ, ಪುರಾಣಗಳು ಮುಗ್ಧವೆದ, ಯಜುರ್ವೇದ
ವೇದಗಳು, ಭಾಗವತಾದಿ ಪುರಾಣಗಳು, ವೇದವನ್ನು ನಿತ್ಯದಲಿ, ಮೋದ
ಮಯವ-ಆಸಂದ ಸ್ವರೂಪನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ
ರಮಾ = ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರು, ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ರುದ್ರ-ರುದ್ರದೇವರು, ಇಂ
ದ್ರಾದಿಗಳು, ತಮ್ಮತಮ್ಮ ಬದವಿಯನ್ನು, ಬಿಡುಮಾಡಿ ನಡೆಸುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ. — ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಕೆಲವು ಕಾಲಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಇರಲಿಲ್ಲ.
ಆಮೇಲೆ ಹುಟ್ಟಿದನುಂಬುವರು. ಆದಿ-ಇಂತವನು ಆದಿಯು ಇಲ್ಲ, ಇವತ್ತು
ಹುಟ್ಟಿದನೇ ಒಂದೇ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾ ಒಂದನು ಎಂಬುವುದಿಲ್ಲ. ವೃದ್ಧಾಪ್ಯ
ಕಾಲ ಬಂದಿತು, ಮರಣ ಹೊಂದಿದನೆಂಬುವುದಿಲ್ಲ. ಅನಾದಿ ಕಾಲದಿಂದ
ಲೂ ಇದ್ದೇ ಇರುವನು. ಜೀವರ ಅನಾದಿಮೂಲ ಇಷ್ಟೇ ಇರುವರು, ಪರ
ಮಾತ್ಮನದು ಏನು ಬಿಡುಮಾಡಿದರೆ; ಜೀವರಿಗೆ ಸೇರಿ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಿಂದ
ಹುಟ್ಟಿದನೆಂತಲೂ, ಅದು ವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುವುದರಿಂದ ಬೆಳೆದನೆಂತಲೂ,
ಶರೀರವನ್ನು ಬಿಡಲು ಮೃತನಾದನೆಂತಲೂ, ವ್ಯವಹಾರ ಉಂಟು. ಪರ
ಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಆ ಎಧವಾದ ರಹಸ್ಯ ಸಂಯೋಗ ನಿಯೋಗಗಳೂ ಇಲ್ಲ. ಇಂ
ತಹಾ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ನಿರ್ಮಿತ ಕೊಡುವೆಂದು ಹೇಳಿದುದು, " ನಿರ್ಮೇಷ ಉಪ
ಚರ್ಮತೆ " ನಿರ್ಮೇಷವೆಂದು ಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪವನ್ನು ಸಂಕೇತವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿ
ರುವನೇ ಹೊರತು, ಒಂ ನಿರ್ಮೇಷವೆಂಬ ೨೪ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಎಂಬವೇ ನೊಂದಲಾದ
ವು ಅವನಿಗಿಲ್ಲ. ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಗುವನ್ನು ಮಾಡುವದಕ್ಕೂ ಒಂದುಕಾಲ

ನಿರ್ಣಯವಾಗಬೇಕಾಗಿರುವುದರಿಂದ ನಿರ್ದೇಶಕಾಲವನ್ನಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪವನ್ನು ಸಂಕೇತವಾಡಿಕೊಂಡಿರುವನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಯುರ್ಮಾನಾದಿಗಳ ಹೇಳಿದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಮುಗ್ಧೇದವೊದಲಾದ ವೇದಗಳಲ್ಲೂ ಭಾಗವತಾದಿ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲೂ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟವೆ. ನಿತ್ಯಾನಂದ ಸ್ವರೂಪನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ರಮಾಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಪದವಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ಸುಖದಿಂದಿರುವರು.

ಅನತಾರಿಕೆ. — ಸಂಧಿಯನ್ನು ಮುಗಿಸುತ್ತಾ ಈ ಸಂಧಿಯ ಶ್ರವಣಾದಿಗಳಿಂದಾಗುವ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. —

ಈ ಕಥಾಮೃತಪಾನ ಸುಖ ಸುವಿ
ವೇಕಿಗಳಿಗಲ್ಲದಲೆ ವೈಷಿಕ
ವ್ಯಾಕುಲಕುಚಿತ್ತರಿಗೆ ದೊರೆವುದೆ ಅವಕಾಲದಲಿ ||
ಲೋಕವಾರ್ತೆಯ ಬಿಟ್ಟು ಇದನನ
ಲೋಕಿಸುತ ಮೋದಿಸ ರಿಗೊಲಿದು ಕೈ
ಪಾಕರ ಜಗನ್ನಾಥವಿಠಲ ಪೊರೆವನುದಿನದಿ ||೬೩||

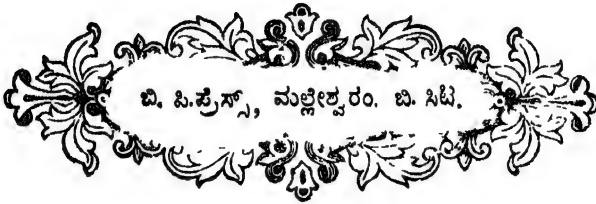
ಪದ್ಯಾರ್ಥ. — ಈ ಕಥಾಮೃತಪಾನ-ಈ ಭಗವತ್ಕಥೆ ಎಂಬ ಅಮೃತದ ಪಾನಸುಖವು, ಸುವಿವೇಕಿಗಳಿಗಲ್ಲದಲೆ = ಉತ್ತಮರಾದ ವಿವೇಕಿಗಳಿಗಲ್ಲದೇ, ವೈಷಿಕ=ವಿಷಯಸುಖಲೋಲುಪರಾಗಿ, ವ್ಯಾಕುಲಕುಚಿತ್ತರಿಗೆ=ವ್ಯಸನಪಡುತ್ತಿರುವ, ಕುಛಿತಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವರಿಗೆ, ದೊರೆವುದೆ=ದೊರಕುವುದೇ? ಅವಕಾಲದಲಿ-ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲೂ, ಲೋಕವಾರ್ತೆಯಬಿಟ್ಟು=ಲೌಕಿಕ ಹಂಟೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಇದನು-ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು, ಅವಲೋಕಿಸುತ=ನೋಡಿ, ಮೋದಿಸರಿಗೆ=ಆನಂದಪಡುವವರಿಗೆ, ಕೈಪಾಕರ=ಕರುಣಾಳುವಾದ ಜಗನ್ನಾಥವಿಠಲನು, ಒಲಿದು=ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ, ಅನುದಿನದಿ=ನಿತ್ಯದಲ್ಲೂ. ಪೊರೆವ-ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ. — ಈ ಕಥಾಮೃತದ ಪಾನರುಚಿಯು ಮಹಾ ವಿವೇಕಿಗಳೂ, ಜ್ಞಾನಿಗಳೂ ಆದ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಿಗೆ ಗೊತ್ತಲ್ಲದೆ ಕೇವಲ ವಿಷಯ

ನಿರತರಾಗಿ ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲೂ ವ್ಯಸನಪಡುತ್ತಾ ಕಾಲವನ್ನು ಕಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಕುಛಿತಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವರಿಗೆ ಈ ರುಚಿಯು ಗೊತ್ತಾಗುವುದೇ ? ಆಗಲಾರದು ಲೋಕವಾರ್ತೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ನೋಡಿ ಅನಂದಪಡುವವರಿಗೆ ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ ಕೃಪಾಳುವಾದ ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥವಿಠಲಾತ್ಮಕ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ನಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ರಕ್ಷಿಸುವನು.

ಎಂಬಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯಲ್ಲಿ ೨೩ನೆಯ ಕಲ್ಪಸಾಧನ ಸಂಧಿಯು ಸಮಾಪ್ತವಾದುದು.

|| ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ||

ಬಿಂಬಾಕರೋಕ್ಷ ಸಂಧಿ.

— : 0 :

ಸಂಧಿ ೨೪.

ಸೂಚನೆ || ಹರಿಕಥಾನ್ಯತಸಾರ ಗುರುಗಳ

“ ಮುಮೈವಾಂಶೋಜೀವಲೋಕೇ ಜೀವಭೂತಃ ಸನಾತನಃ || ”
ಎಂಬ ಗೀತಾವಾಕ್ಯದ ರೀತಿಯಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಂಶವೇ ಜೀವರೂಪರಾಗಿರುವರು. ಅಂಶರಲ್ಲಿ—ಸ್ವಾಂಶರೆಂತಲೂ, ಪ್ರತಿಬಿಂಬಾಂಶರೆಂತಲೂ ಎರಡು ಪ್ರಕಾರಗಳುಂಟು. ಪರಮಾತ್ಮನ ರಾಮ ಕೃಷ್ಣಾಧ್ಯವತಾರಗಳೇ ಸ್ವಾಂಶರೂಪಗಳು, ಜೀವರುಗಳು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಾಂಶರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಈ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವಯಾವ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಜೀವರಿಗೆ ಯಾವ ರೂಪದಿಂದ ಬಿಂಬರೂಪಿಯಾಗಿರುವನೆಂಬುವುದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.—

ಮುಕ್ತಬಿಂಬನು ತುರ್ಯಜೀವ
ನ್ಮುಕ್ತ ಬಿಂಬನು ವಿಶ್ವಭವ ಸಂ
ಸಕ್ತಬಿಂಬನು ತೈಜಸನು ಅಸೃಜ್ಯರಿಗೆ ಪ್ರಾಜ್ಞಾ |
ಶಕ್ತನಾದರು ಸಗಿಯೇ ಸರ್ವೋ
ದಿಕ್ತಮಹಿಮನು ದುಃಖಸುಖಗಳೆ
ವ್ಯಕ್ತಿ ಮಾಡತಲಿಪ್ಪ ಕಲ್ಪಾಂತರದಲಿ ಬಪ್ಪರಿಗೆ ||೧||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಮುಕ್ತ=ಮುಕ್ತಜೀವರಿಗೆ, ತುರ್ಯ=ತುರ್ಯಮೂರ್ತಿಯು ಬಿಂಬನು=ಬಿಂಬಮೂರ್ತಿಯು, ಜೀವನ್ಮುಕ್ತ=ಬಿಂಬಾಕರೋಕ್ಷವಾದವರಿಗೆ ವಿಶ್ವ=ವಿಶ್ವಮೂರ್ತಿಯು ಬಿಂಬನು, ಭವಸಂಸಕ್ತಬಿಂಬನು = ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿರುವವರಿಗೆ ಬಿಂಬನು, ತೈಜಸನು, ಅಸೃಜ್ಯರಿಗೆ=ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಬಾರದವರಿಗೆ, ಪ್ರಾಜ್ಞ=ಪ್ರಾಜ್ಞಮೂರ್ತಿಯು ಬಿಂಬನು, ಶಕ್ತನಾದರು ಸಗಿಯೇ = ಸೃಷ್ಟಿಮೊದಲಾದವು ಮಾಡದೇನೆ ಜೀವರಿಗೆ, ಸುಖದುಃಖಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಡುವ ಶಕ್ತಿ ಇದ್ದರೂ, ಸತ್ಯ ಸಂಕಲ್ಪನಾದುದರಿಂದ ಸದಮೋ

ದ್ರಿಕ್ತಮಹಿಮನು=ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತಲೂ ಅಧಿಕವಾದ ಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳ ಪರಮಾತ್ಮನು, ಕಲ್ಪಾಂತದಲಿ=ಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ, ಬಪ್ಸರಿಗೆ = ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ, ಸಾಧನವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬರುವವರಿಗೆ. ದುಃಖಸುಖಗಳ=ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಸುಖದುಃಖಗಳನ್ನು, ವ್ಯಕ್ತಿಮಾಡುತಲಿವು-ಸಾತ್ವಿಕರಿಗೆ ಸ್ವರೂಪಾನಂದವನ್ನೂ ರಾಜಸರಿಗೆ ಸುಖದುಃಖಮಿಶ್ರವಾದ ಸಂಸಾರವನ್ನೂ ತಾಮಸರಿಗೆ ಅಂಧಂತಮಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ದುಃಖವನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಮಾಡಿಸಿ ಕೊಡುತ್ತಿರುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಮುಕ್ತರಾದವರಿಗೆ ತುಷ್ಯನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನು ಬಿಂಬಮೂರ್ತಿಯು. ಲಿಂಗಭಂಗವಾಗದೆ ಅಮುಕ್ತರಾಗಿದ್ದು ಬಿಂಬಾಪರೋಕ್ಷವಾದವರಿಗೆ ವಿಶ್ವನಾಮಕಪರಮಾತ್ಮನು ಬಿಂಬನು. ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿರುವವರಿಗೆ ತೈಜಸ ರೂಪಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಬಿಂಬನು. ಈ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಬಾರದೇನೇ ಇರುವವರಿಗೆ ಪ್ರಾಜ್ಞನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನು ಬಿಂಬನು, ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮನಾದ ಮಹಾಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡದೇನೇ ಅವರವರಿಗೆ ಸ್ವರೂಪಭೂತವಾದ ಸುಖದುಃಖಾದಿಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಿಮಾಡಿಸುವ ಯೋಗ್ಯತೆ ಇದ್ದರೂ ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪನು. ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾದ ಕರ್ಮವನ್ನು ಅವರವರಿಂದ ಮಾಡಿಸಿ ಕಲ್ಪಾಂತದಲ್ಲಿ ಅವರವರ ಕರ್ಮಾನುಸಾರವಾಗಿ ಸುಖದುಃಖ ಮಿಶ್ರವೆಂಬ ಮೂರುವಿಧ ಫಲವನ್ನು ಮೂರು ಜೀವರಿಗೆ ಕೊಡಿಸುವನು. “ ಮುಕ್ತಾನಾಂ ಬಿಂಬರೂಪಸ್ತು ತುರ್ಯೋ ವಿಶ್ವೋಪರೋಕ್ಷಿಣಾಂ || ಸಂಸಾರಿಣಾಂ ತೈಜಸತ್ವ ಸೃಜ್ಞಾನಾಂ ಪ್ರಾಜ್ಞ ಉಚ್ಯತೇ ” ಎಂಬ ಸಂಗ್ರಹವಾಕ್ಯವು ಈ ಪದ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವುದು.

ಅನ್ನನಾಮಕ ಪ್ರಕೃತಿಯೊಳಗಾ

ಚ್ಛಿನ್ನನಾಗಿಹ ಪ್ರಾಜ್ಞನಾಮದಿ

ಸೊನ್ನೊಡಲ ನೊದಲಾದವರೊಳನ್ನಾದ ತೈಜಸರು ||

ಅನ್ನದಾಂಬುಜನಾಭ ವಿಶ್ವನು

ಭಿನ್ನನಾಮಕ್ರಿಯಗಳಿಂದಲಿ

ತನ್ನೊಳಗೆ ತಾರಮಪೂರ್ಣಾನಂದಜ್ಞಾನಘನ ||೨||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ. — ಅನ್ನನಾಮಕ = ಅನ್ನನಾಮಕನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಪ್ರಾಜ್ಞನಾಮದಿ = ಪ್ರಾಜ್ಞನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ, ಪ್ರಕೃತಿಯೊಳಗೆ - ಪ್ರಕೃತಿ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಶ್ರೀವೇಷೆಯಲ್ಲಿ, ಅಚ್ಚನ್ನನಾಗಿಹ = ಗೋಚರನಾಗಬಂತೆ ವಾಸವಾಗಿರುವನು. ಸೊನ್ನೊಡಲ = ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ವೇದಲಾದವರೊಳು - ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳೊಳಗೆ, ಅನ್ನಾದ = ಅನ್ನಾದನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನು, ತೈಜಸನಾಮಕನಾಗಿಯೂ, ಅನ್ನದ = ಅನ್ನದನೆಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ, ಅಂಬುಜ ನಾಭ = ಪದ್ಮನಾಭನ, ವಿಶ್ವ = ವಿಶ್ವನಾಮಕನಾಗಿಯೂ, ಭಿನ್ನನಾಮಕ್ರಿಯಗಳಿಂದಲಿ = ಬೇರೆಬೇರೆ ರೂಪಗಳಿಂದಲೂ, ಬೇರೆಬೇರೆ ಕರ್ಮಗಳಿಂದಲೂ, ಪೂರ್ಣಾನಂದಜ್ಞಾನಸ್ಥಾನ = ಪೂರ್ಣಾನಂದ ಜ್ಞಾನರೂಪನಾದ ಹರಿಯು, ತನ್ನೊಳಗೆ ತಾರುಪ - ತನ್ನೊಳಗೆ ತಾನೇ ಆನಂದಪಡುತ್ತಿರುವನು.

ತಾಪ್ಪರ್ಯ. — ಅನ್ನನಾಮಕನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಜ್ಞನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಮುಂದೆ ಗೋಚರನಾಗಬೇಡಿ ಮರೆಯಾಗಿರುವನು. ಅನ್ನಾದನೆಂಬ ಹರಿಯು ತೈಜಸನಾಮದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಅನ್ನವನ್ನು ಭಂಜಿಸುವನು. ಅನ್ನದನೆಂಬ ಶ್ರೀಹರಿಯು ವಿಶ್ವನಾಮಕನಾಗಿ ಅನೇಕ ವಾದ ನಾಮರೂಪಗಳಿಂದ ಭಿನ್ನ ಬೇರರಲ್ಲಿದ್ದು ಅನ್ನವದನಾಗಿ, ತನ್ನೊಳಗೆತಾನೇ ಆನಂದಪಡುತ್ತಿರುವನು.

ಅನರ್ತಕ. — ಪ್ರಕೃತಿಯೊಳಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಗೋಚರನಾಗದೆ ಇರುವದಿಂತೆಂಬುದನ್ನು ಪುಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ. —

ಬುದಿಯೊಳಗಡಗಿಪ್ಪನಲನೋ

ಹಾದಿ ಚೇತನ ಪ್ರಕೃತಿಯೊಳಗ

ನ್ನಾದನನ್ನಾತ್ಮಯದಿ ಕರೆಸುವ ಬ್ರಹ್ಮಶಿವರೂಪಿ |

ಓದನಪ್ರದ ವಿಷ್ಣು ಪರಮಾ

ಹ್ಲಾದನೀವುತ ತೃಪ್ತಬದಿಸುವಾ

ಗಾಧಮಹಿಮನ ಚಿತ್ರಕರ್ಮನಾವಬಣ್ಣಿಸುವ

Ha||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ. — ಬುದಿಯೊಳಗಡಗಿಪ್ಪನಲನೋಹಾದಿ = ಬುದಿ ಮುಚ್ಚಿದ ಕೆಂಡದಂತೆ, ಚೇತನಪ್ರಕೃತಿಯೊಳಗೆ, ಅನ್ನಾತ್ಮಯದಿ - ಅನ್ನನೆಂಬಹಸರಿ

ನಿಂದ ಇರುವನು. ಬ್ರಹ್ಮ ಶಿವರೂಪಿ-ಬ್ರಹ್ಮರೂಪದಿಂದಲೂ, ರುದ್ರರೂಪದಿಂದಲೂ, ಅವರಿಬ್ಬರಲ್ಲಿ, ಅನ್ನಾದನು=ಅನ್ನಾದನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದಿದ್ದು ಅನ್ನವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವನು. ವಿಷ್ಣು-ವಿಷ್ಣು ರೂಪದಿಂದ, ಓದನಪ್ರದ=ಅನ್ನದನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ, ಪರಮಾಹ್ಲಾದವೀಪ್ರತ = ಸರ್ವಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಅನ್ನವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾ ಪರಮಾಹ್ಲಾದವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸುವ=ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸುವನು. ಅಗಾಧಮಹಿಮನ=ಇಂತಹಾ ಪಾರಗಾಢದ ಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳ ಪರಮಾತ್ಮನ, ಚಿತ್ರಕರ್ಮವ-ವಿಚಿತ್ರ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು, ಅವಬಣ್ಣಿಸುವ=ವರ್ಣಿಸಲು ಯಾರಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವು ?

ತಾತ್ಪರ್ಯ:-ಬೂದಿ ಮುಚ್ಚಿದ ಕೆಂಡದಂತೆ ಶ್ರೀದೇವಿಯಲ್ಲಿ ಅನ್ನನಾ ಮಕನಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅಡಗಿರುವನು, ಅನ್ನಾದನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಲ್ಲೂ, ಋದ್ರದೇವರಲ್ಲೂ, ಬ್ರಹ್ಮರೂಪ, ಋದ್ರರೂಪದಿಂದಿದ್ದು ಅನ್ನವನ್ನು ಭುಂಜಿಸುವನು. ವಿಷ್ಣು ರೂಪದಿಂದ ಅನ್ನದನೆಂಬ ಹರಿಯು ಸಕಲರಿಗೂ ಅನ್ನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಪರಮಾಹ್ಲಾದವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿಸಿ ಚೆನ್ನಾಗೆಲ್ಲರನ್ನೂ ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸುವನು. ಇಂತಹಾ ಅಪಾರ ಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳ ಪರಮಾತ್ಮನ ವಿಚಿತ್ರವಾದ ಕರ್ಮವನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸಲು ಯಾರಿಂದ ಸಾಧ್ಯವು ? ರಮಾಬ್ರಹ್ಮಾಧಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ತರವಲ್ಲ. ಇನ್ನು ಮಿಕ್ಕವರ ಪಾಡೇನು ಎಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಅವತಾರಿಕೆ.-ಪರಮಾತ್ಮನ ನಾದ, ಬಿಂದು, ಘೋಷ, ಶಾಂತ, ಅತಿಶಾಂತಗಳೆಂಬ ಪಂಚರೂಪಗಳ ಅಧಿಷ್ಠಾನ್ನವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.-

ನಾದ ಭೋಜನ ಶಬ್ದದೊಳು ಬಿಂ

ದೋದನೋದಕದೊಳಗೆ ಘೋಷನು

ನಾದದೊಳು ಶಾಂತಾಖ್ಯ ಜಲರಾಗ್ನಿಯೊಳಗಿರುತಿಪ್ಪ ||

ವೈದಿಕ ಸುಶಬ್ದದೊಳು ಪುತ್ರ ಸ

ಹೋದರಾನುಗದೊಳತಿಶಾಂತನ

ಸಾದಕಮಲವನವರತ ಚಿಂತಿಸು ಈ ಪರಿಯಲಿಂದ

||೪||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:-ಭೋಜನ ಶಬ್ದದೊಳು=ಭೋಜನ ಮಾಡುವಾಗ ಹೊರಡುವ ಧ್ವನಿಯು, ನಾದದ=ನಾದರೂಪದಿಂದಲೂ, ಓದನೋದಕದೊಳಗೆ=

ಅನ್ನ, ಮತ್ತು ಉದಕ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ, ಬಿಂಷು=ಬಿಂದು ರೂಪದಿಂದಲೂ, ವಾದದೊಳು = ಅನುವಾದ ಮಾಡುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಶಬ್ದದೊಳಗೆ, ಘೋಷನು=ಘೋಷರೂಪದಿಂದಲೂ, ಜಠರಾಗ್ನಿಯೊಳು, ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಉದರದಲ್ಲಿದ್ದು ಅನ್ನಾದಿಗಳನ್ನು ಪಕ್ಷಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಜಠರಾಗ್ನಿಯೊಳಗೆ, ಶಾಂತಾಖ್ಯ=ಶಾಂತನಾಮಕನೂ, ಇರುತಿಪ್ಪ=ವಾಸವಾಗಿರುವನು. ವೈದಿಕಸು ಶಬ್ದದೊಳು=ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವಾಗ ಹೊರಡುವ ಸುಶಬ್ದದೊಳಗೂ, ಪುತ್ರ, ಸಹೋದರ-ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರು, ಅನುಗ=ಭೃತ್ಯ ಜನರು ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲೂ, ಅತಿಶಾಂತನ-ಅತಿಶಾಂತನಾಮಕನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ, ಪಾದಕಮಲ=ಪಾದಕಮಲವನ್ನು, ಈ ಪರಿಯಲಿಂದ=ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ರೀತಿಯಾಗಿ ಅನವರತ-ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲೂ ಚಿಂತಿಸು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಣವದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ “ ಓಂ ” ಎಂಬ ಅಕ್ಷರದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಅಕಾರ, ಉಕಾರ, ಮಕಾರಗಳಲ್ಲಿ, ನಾದ, ಬಿಂದು, ಘೋಷನಾಮಕನಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಭೋಜನಾದಿಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲೂ ಇರುವನೆಂದು ಚಿಂತಿಸಬೇಕು. ಭೋಜನಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ನಾದರೂಪಿಯಾನ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಅನ್ನೋದಕಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಂದುನಾಮಕನನ್ನು, ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಅನುವಾದದಲ್ಲಿ ಘೋಷನಾಮಕನನ್ನೂ ಜಠರಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಶಾಂತರೂಪಿಯನ್ನೂ ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಶಬ್ದದೊಳಗೂ ಮಕ್ಕಳು ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರು ಮತ್ತೂ ತಮ್ಮಿಂದ ಜೀವನ ಮಾಡುತ್ತಿರುವವರು ಇವರುಗಳೆಲ್ಲೂ ಅತಿಶಾಂತರೂಪಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೂ ತಿಳಿದು ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲೂ ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಅವನ ಪಾದಕಮಲವನ್ನು ಚಿಂತಿಸುತ್ತಿರಬೇಕೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. “ ನಾದಾಭಿನಾನೀ ಕ್ರೋಡಸ್ತು ಭೋಜನಸ್ಥರವೇಷುಚಿ ’ ಬಿಂದುಮಾನೀ ವಿಷ್ಣುದೇವೋ ಜಲಾನ್ಮಸ್ಥೋತ್ರಿವೃತ್ಪುಭುಃ || ಘೋಷಾನುವಾದ ಶಬ್ದೇಷು ಶಾಂತಾಖ್ಯೋ ಜಠರೇ ಸ್ಥಿತಃ || ಪುತ್ರ ಮಿತ್ರ ಕಳತ್ರಾದೌ ವೇದಶಾಸ್ತ್ರೇಷು ಸರ್ವದಾ || ಅತಿಶಾಂತಾಖ್ಯ ಕೃಷ್ಣಸ್ಯಪಾದ ಪದ್ಮಂ ನಿಬೋಧಯ ’ ಎಂಬ ಪ್ರಮೇಯ ರತ್ನಾಕರದ ವಚನವು ಮೇಲಿನ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಆಧಾರವು.

ಅವತಾರಿಕೆ.--ಪರಮಾತ್ಮನು ಅನಂತ ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನೆಂಬುವುದು ಶ್ರುತಿಸಮ್ಮತವೆಂದು ಸೂಚಿಸುತ್ತಾರೆ.--

ವೇದಮಾನಿ ರಮಾನುಜಾಶ್ಯ ಗು
 ಷೋದಧಿ ಗುಣತ್ರಯ ವಿವರ್ಜಿತ
 ಸ್ವೋದರಸ್ಥಿತ ನಿಖಿಳ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಾದ್ವಿಲಕ್ಷಣನು ||
 ಸಾಧುಸಮ್ಮತನೇನಿಸುತಿಹ ನಿಷು
 ಸೀದಗಣಪತಿ ಎಂಬ ಶೃತಿ ಪತಿ
 ಪಾದಿಸುವದನಪರತವನಗುಣ ಪ್ರಾಂತಗಾಣಧಲೆ

||೫||

ಪರ್ವಾರ್ಥ. — ವೇದಮಾನಿ = ವೇದಾಭಿಮಾನಿಯಾದ, ರಮಾ = ರಮಾ
 ದೇವಿಯರಿಂದಲೂ, ಅನುಮಾನ = ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಲು ಅಸಾಧ್ಯವಾದ,
 ಗುಣೋದಧಿ = ಗುಣಸಮುದ್ರನು, ಗುಣತ್ರಯವಿವರ್ಜಿತ = ಪ್ರಾಕೃತ ಗುಣ
 ವಿಲ್ಲದವನು, ಸ್ವೋದಸ್ಥಿತ = ತನ್ನ ಉದರದಲ್ಲಿರುವ, ನಿಖಿಲ = ಸಮಸ್ತವಾದ
 ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಾದ್ವಿಲಕ್ಷಣನು = ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದಿಂದ ವಿಲಕ್ಷಣನು, ಸಾಧುಸಮ್ಮತನೆ
 ನಿಸುತಿಹ = ಸಾಧುಗಳೆಲ್ಲರೂ ಪ್ರಮಾಣಪ್ತರಾದ ಅಂಗೀಕರಿಸುತ್ತಿರುವ, ನಿಷು
 ಸೀದಗಣಪತಿ ಎಂಬ, ಶೃತಿ ಶೃತಿಯು, ಅನಪರತ = ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲೂ,
 ಅವನಗುಣ = ಪರಮಾತ್ಮನ ಗುಣಗಳ, ಪ್ರಾಂತಗಾಣಧಲೆ = ಕೊನೆಗಾಣಧಲೆ,
 ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದು - ಸರ್ವೋತ್ತಮನು, ಸರ್ವಕರ್ತನೆಂದು ಸಾರುತ್ತಿರುವುದು

ತಾತ್ಪರ್ಯ. — ವೇದಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ರಮಾ ದೇವಿಯರಿಂದಲೂ
 ಸಹ ಪರಮಾತ್ಮನ ಗುಣಗಳನ್ನು ವಾಚಕಂಡು ಉಪಾಸನಮಾಡಲು ಅಸಾ
 ಧ್ಯವಾಗಿರುವುದು. ಸತ್ವಾದಿ ಪ್ರಾಕೃತ ಗುಣಗಳಿಂದ ಒದ್ದನಾಗದವನು.
 ತನ್ನ ಉದರದಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದಿಂದ ವಿಲಕ್ಷಣನು. ಸಕಲ ಸಜ್ಜನರೂ
 ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸುತ್ತಿರುವ ನಿಷುಸೀದ ಗಣಪತಿ ಎಂಬ ಶೃತಿ
 ಯು ಪರಮಾತ್ಮನ ಅನಂತಗುಣಗಳನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿ ಕೊನೆಗಾಣದೆ ಅನಂತ
 ಗುಣಪರಿವರ್ಣನೆಂದು ಸರ್ವದಾ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದು. ಬಾಸಾ
 ಯರು ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿರುವ ಶೃತಿಯು “ ನಿಷುಸೀದ ಗಣಪತೇ
 ಗುಣೋದ್ವಾತಾನಾಹರ್ಷಪ್ರತಮಂಕವೀನಾಂ || ನಮುತೇತ್ತತ್ಪ್ರತೇ ಕಿಂಚನಾ
 ರೇಮಹಾಯುರ್ಕಂ ಮುಖಮೇ ಚತುರ್ಮುಖಂ ” ಇದರ ತಾತ್ಪರ್ಯ: — ಎಲೈ
 ಗಣಪತೇ - ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನದೇವತೆಗಳ ಗಣಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿಯೇ ! ನಿನ್ನನ್ನು
 ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿರುವರು,

ನಿನ್ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಯಾವ ಕಾರ್ಯವೂ ಯಾರಿಂದಲೂ ಆಗುವಂತಿಲ್ಲ. ನೀನು ರಮಾ ಬ್ರಹ್ಮಾಧಿ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿವ್ವು ನಿನ್ನ ಪೂಜೆಯನ್ನು ನೀನೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವೆ ! ಎಲೈ ಶತ್ವದೇಹಪ್ರಕಾರವಾದ ಐಶ್ವರ್ಯವಂತನೇ ! ಅಯೋಗ್ಯರಲ್ಲಿದ್ದು ಅವರ ದ್ವೇಷಾಪಿಗಳನ್ನು ನೀನೇ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವೆ, ಅದು ಅವರಿಗೆ ತಮಸ್ಸಾಧನವು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸಕಲ ಕರ್ತೃತ್ವವೂ ನಿನ್ನದೇ ಇರುವುದು ಎಂದು ಶೃತಿಯು ತಾತ್ಪರ್ಯವು. ಶೃತ್ಯರ್ಥಕ್ಕೂ ಈ ಐಶ್ವರ್ಯಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧವೇನೆಂದರೆ, ಶೃತಿಯು ಮುಖ್ಯ ತಾತ್ಪರ್ಯವು, ಭಾಗವತ ಶೃತಿಗೀತೆಯ ತಾತ್ಪರ್ಯದಲ್ಲಿ “ ಶ್ರೀ ಬ್ರಹ್ಮ ರುದ್ರ ಪೂರ್ವೇಷು ಕ್ರಮಾತ್ಪ್ರತ್ಯಾಜನಾರ್ಥಕಃ || ಸ್ವಾತ್ಮಾನಾಮರ್ಚಯತ್ಕೃತ್ವಾ ಬಹಿರಂತರ ಸತ್ಸತಃ ” ರಮಾ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಕ್ರಮವಾಗಿ ತನ್ನನ್ನು ಪೂಜಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಒಳಗೂ ಹೊರಗೂ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿದ್ದು ಯೋಗ್ಯರಿಂದ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಅಯೋಗ್ಯರಿಂದ ದ್ವೇಷವನ್ನು ತಾನೇ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನೆಂದು ಈ ಶ್ಲೋಕದ ತಾತ್ಪರ್ಯವು. ಶೃತಿಯು ತಾತ್ಪರ್ಯವೂ ಇದೇ ಆಗಿರುವುದು. ಸರ್ವ ಕರ್ತೃತ್ವವೂ ಸರಮಾತ್ಮನದು ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ರಮಾ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮನೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡೇ ಬಾಸಾಧ್ಯರು ಈ ಶೃತಿಯನ್ನದಾಹರಿಸುವನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಕರೆಸುವನು ಮಾಯಾರಮಣ ತಾ

ಪುರುಷರೂಪದಿ ತ್ರಿಸ್ಥಳಗಳೊಳು

ಪರಮಸತ್ಪುರುಷಾರ್ಥದ ಮಹತ್ತ್ವದೊಳಗಿದ್ದು |

ಸರಸಜಭವಾಂಡ ಸ್ಥಿತ ಸ್ತ್ರೀ

ಪುರುಷ ತನ್ಮಾತ್ರಗಳ ಏಕೋ

ತ್ತರ ದಶೇಂದ್ರಿಯಗಳ ಮಹಾಭೂತಗಳ ನಿರ್ಮಿಸಿದಾ ||೬||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ. — ಮಾಯಾರಮಣ-ಮಾಯಾಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀವಾಸುದೇವಮೂರ್ತಿಯು, ತ್ರಿಸ್ಥಳಗಳೊಳ-ಶ್ವೇತದ್ವೀಪ ಘೋರಲಾದ ಮೂರು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ, ತಾ-ತಾನು, ಪುರುಷರೂಪದಿ=ಪುರುಷರೂಪದಿಂದಿದ್ದು, ಪರಮಸತ್ಪುರುಷಾರ್ಥದನೆಂದು ಕರೆಸುವನು=ಮುಕ್ತರಾದವರಿಗೆ ಸ್ವರೂಪಾನಂದವನ್ನು ಕೊಡುವನೆಂದು ಕರೆಸುವನು, ಮಹತ್ತ್ವದೊಳಿದ್ದು, ಸರಸಜಭ

ವಾಂಡಸ್ಥಿತ-ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದೊಳಗಿನ, ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷ-ಸ್ತ್ರೀಯರು, ಪುರುಷರು ತನ್ಮಾತ್ರ-ಶಬ್ದ ಸ್ವರ್ಶಾದಿ ತನ್ಮಾತ್ರ ಗುಣಗಳನ್ನು, ಏಕೋತ್ತರದಶೇಂದ್ರಿಯಗಳು=ವ.ನಸ್ಸು ೧, ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳು ೫, ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳು ೫, ಅಂತು ೧೧ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು, ಮಹಾಭೂತಗಳು=ಪಂಚ ಮಹಾಭೂತಗಳನ್ನು, ನಿರ್ಮಿಸಿದ=ಸೃಷ್ಟಿಸಿದನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಮಾಯಾನಾಮಕರಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀವಾಸು ದೇವನು ಶ್ರೇತದ್ವೀಪ, ಅನಂತಾಸನ, ವೈಕುಂಠವೆಂಬ ಮೂರು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಮುಕ್ತ ಜನರಿಗೆ ಸಕಲ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳನ್ನೂ ಕೊಡುವನು. ಸೃಷ್ಟಿ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪುರುಷ ರೂಪವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಮಹತ್ತ್ವದೊಳಗಿದ್ದು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದೊಳಗಿರುವ ಸ್ತ್ರೀಯರು, ಪುರುಷರು, ಮೊದಲಾದವರನ್ನೂ ಮನಸ್ಸು, ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳು ೫, ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳು ೫. ಪಂಚಮಹಾಭೂತಗಳು ತನ್ಮಾತ್ರಾಗುಣಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದನು. ಈ ಪದ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಕಾರಾಂತರವೂ ಅರ್ಥವಾಗುವುದು. ಪರಮಾತ್ಮನು ಮೂರು ಸಲ ಮೂರು ಪುರುಷ ರೂಪಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿರುವನು. ಮೊದಲು ಮಾಯಾನಾಮಕರಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ದೇವಿಯರಲ್ಲಿ ಪುರುಷನಾಮಕನಾಗಿ ವೀರಾಧ್ಯಾನಮಾಡಿದನೆಂದು ಭಾಗವತ ವಾಕ್ಯವಿರುವುದು. ಎರಡನೆಯ ಪುರುಷರೂಪವು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ಶರೀರ ಭೂತವಾದ ಮಹತ್ತ್ವದಲ್ಲೂ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದಲ್ಲೂ ಇದ್ದು ರೂಪವು. ಆ ರೂಪದಿಂದಲೇ ಇಂದ್ರಿಯಾದಿಗಳ ಸೃಷ್ಟಿ ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಅನಂತಾರಿಕೆ.—ಮೂರನೆಯ ಪುರುಷರೂಪಿಯ ಕೃತ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.—

ಈ ಶರೀರಗೆ ಪುರುಷ ತ್ರಿಗುಣದಿ

ಶ್ರೀಸಹಿತ ತಾನಿದ್ದು ಜೀವರಿ

ಗಾಶಲೋಭಾ ಜ್ಞಾನ ಮದಮತ್ಸರಕುಮೋಹ ಕ್ಷುಧಾ |

ಹಾಸಹರುಷ ಸುಷುಪ್ತಿ ಸ್ವಪ್ನ ಏ

ಪಾಸ ಜಾಗ್ರತಿ ಜನ್ಮಸ್ಥಿತಿ ಮೃತಿ

ದೋಷ ಪುಣ್ಯ ಜಯಾಪಜಯ ದ್ವಂದ್ವಗಳೆ ಕಲ್ಪಿಸಿದ ||೭||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಈ ಶರೀರಗೆ-ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ದೇಹದೊಳಗೆ ಪ್ರತಿ

ಷ್ವನಾದ ಪುರುಷ=ಪುರುಷನಾಮಕನು, ತ್ರಿಗುಣದಿ=ಸತ್ವ ರಜಸ್ತಮೋ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ, ಶ್ರೀಸಹಿತ=ಶ್ರೀ, ಭೂ, ದುರ್ಗಾ, ಸಮೇತರಾಗಿದ್ದು, ಜೀವರಿಗೆ ಆಶಾ, ಲೋಭ, ಅಜ್ಞಾನ, ಮದ, ಮತ್ಸರ, ಕು-ಕುಛ್ಛಿತವಾದ ಮೋಹ ಪ್ಲುಥಾ=ಹಸಿವು, ಹಾಸ-ನಗುವಿಕೆ, ಹರುಷ=ಸಂತೋಷ, ಸುಷುಪ್ತಿ-ನಿದ್ರೆ, ಸ್ವಪ್ನ, ಹಿಸಾಸ=ಬಾಯಾರಿಕೆ, ಜಾಗ್ರತೆ=ಎಚ್ಚರ, ಜನ್ಮ=ಹುಟ್ಟುವಿಕೆ, ಸ್ಥಿತಿ=ರಕ್ಷಣೆ, ಮೃತಿ=ಮರಣ, ದೋಷ, ಪಾಪ, ಪುಣ್ಯ, ಜಯ, ಅವಜಯ, ದ್ವಂದ್ವಗಳ-ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ದ್ವಂದ್ವಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿದ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಸರ್ವ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ದೇಹದೊಳಗೂ ಪುರುಷರೂಪದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು, ತ್ರಿಗುಣಾತ್ಮಿಕರಾದ ಶ್ರೀದೇವಿ, ಭೂದೇವಿ, ದುರ್ಗಾದೇವಿಯರಿಂದ ಕೂಡಿ ತಾನಿದ್ದು, ಜೀವರಿಗೆ ಆಶೆ, ಲೋಭ ಮೊದಲಾದ ದ್ವಂದ್ವವಾದ ಸುಖ ದುಃಖಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವನು.

ಅವತಾರಿಕೆ.—ತ್ರಿವಿಧ ಜೀವರಿಗೂ ದೇಹವನ್ನು ಕೊಡಿಸಿ ಸಾಧನವಾದವರಿಗೆ ಬಂಧ ವಿನೋಚನ ಮಾಡುವನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.—

ತ್ರಿವಿಧಗುಣಮಯ ದೇಹಜೀವಕೆ
ಕವಚದಂದದಿತೊಡಿಸಿ ಕರ್ಮ
ಪ್ರವಹದೊಳು ಸಂಚಾರಮಾಡಿಸುತಿಪ್ಪ ಜೀವರನು ||
ಕವಿಸಿ ಮಾಯಾರಮಣ ಮೋಹವ
ಭವಕೆ ಕಾರಣನಾಗುವನು ಸಂ
ಶ್ರವಣಮನನವ ಮಾಳ್ವರಿಗೆ ಮೋಚಕನೆನಿಸುತಿಪ್ಪ ||೨||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ತ್ರಿವಿಧಗುಣಮಯ = ಸಾತ್ವಿಕ. ರಾಜಸ, ತಾಮಸ ರೆಂಬ ಮೂರು ವಿಧರಾದ, ಜೀವಕೆ=ಜೀವರಿಗೆ, ದೇಹ=ದೇಹಗಳನ್ನು, ಕವಚದಂದದಿ-ಕವಚದಂತೆ, ತೊಡಿಸಿ, ಕರ್ಮಪ್ರವಹದೊಳು=ಕರ್ಮಪ್ರವಾಹದೊಳಗೆ, ಜೀವರನ್ನು, ಸಂಚಾರಮಾಡಿಸುತಿಪ್ಪ, ಮಾಯಾರಮಣ-ಮಾಯಾಪತಿಯಾದ ವಾಸುದೇವನು, ಮೋಹವಕವಿಸಿ=ಮೋಹಪದಿಂದ, ಅವರತ=ಮಾಡಿಸಿ, ಭವಕೆ = ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ, ಕಾರಣನಾಗುವನು, ಶ್ರವಣ ಮನನವ ಮಾಳ್ವರಿಗೆ, ಮೋಚಕನೆನಿಸುತಿಪ್ಪ = ಮೋಕ್ಷಪ್ರದನೆನಿಸುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ. — ಲಿಂಗವೇಹಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತರಾದ ತ್ರಿವಿಧ ಜೀವರಿಗೂ ಮೇಲೆ ಕವಚ ಹಾಕಿದಂತೆ ಸ್ಥೂಲದೇಹವನ್ನು ತೊಡಿಸಿ ಕರ್ಮ ಪ್ರವಾಹ ದೊಳಗೆ ಜೀವರನ್ನು ಸಂಚಾರಮಾಡಿಸುತ್ತಿರುವನು. ಮಾಯಾರಮಣ ನಾದ ಶ್ರೀವಾಸುದೇವನು ಮೋಹದಿಂದ ಜೀವರನ್ನು ಆಚ್ಛಾದಿಸುವನು. ಅವರಿಂದ ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಜೀವರು ಕಾರಣರಾಗುವರು. ಭಗವತ್ಕಥಾಶ್ರವಣ ಮನನಾದಿಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರೀತನಾಗಿ ಸಂಸಾರದಿಂದ ಮುಕ್ತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಸುವನು.

ಸಾಶನಾಹ್ವಯ ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರೊಳು

ನಾಸನಾಗಿವನೆಂಬದಿಂ ಬಿ

ಶ್ವಾಸಪೂರ್ವಕ ಭಜಿಸಿ ತೋಷಿಸುತ್ತಾ ವರೋತ್ತಮರ |

ಕ್ಷೇರನಾಶನಾಚಲಗಳೊಳು ಪ್ರ

ಕಾಶಿಸುತ್ತಲಿಹನಶನ ರೂಪೋ

ಪಾಸನವಮಾಳ್ವರಿಗೆ ತೋರ್ವನು ತನ್ನ ನಿಜರೂಪವ ||೯||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ. — ಸಾಶನಾಹ್ವಯ = ಭೋಜನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ಸ್ವ ಭಾವ ಉಳ್ಳವರಾದುದರಿಂದ ಸಾಶನರೆಂದು ಚಲಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಹೆಸರು. ಪರ ಮಾತ್ಮನು ಸ್ತ್ರೀಯರುಗಳಲ್ಲೂ, ಪುರುಷರುಗಳಲ್ಲೂ ವಾಸವಾಗಿಹನೆಂದು ತಿಳಿದು, ವಿಶ್ವಾಸಪೂರ್ವಕ ಭಜಿಸಿ, ಸ್ವಾನರ = ನಿಮಗಿಂತಲೂ ಕಮ್ಮಿಯಾದ ವರನ್ನು, ನಿಮಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮರನ್ನಿ ಸಹ, ತೋಷಿಸು - ಸಂತೋಷ ಪಡಿಸಿರಿ ! ಕ್ಷೇರನಾಶನನ = ಕಷ್ಟ ಪರಿಹಾರಕನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಅಚಲಗಳೊಳು = ಪರ್ವತ ಸಾಲಿಗ್ರಾಮ ಮೊದಲಾದವುಗಳೊಳಗೆ, ಅನಶನರೂಪ - ಅಹಾರವಿಲ್ಲದುದರಿಂದ ಅನಶನನೆಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳವನಾಗಿ. ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಲಿಹ - ಶೋಭಿಸುತ್ತಲಿರುವನು, ಉಪಾಸನಮಾಳ್ವರಿಗೆ = ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ, ಚಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಶನರೆಂತಲೂ, ಅಚಲಗಳಲ್ಲಿ ಅನಶನನೆಂಬ ರೂಪಗಳಿಂದ ಲೂ ಭಗವಂತನಿರುವನೆಂದು ಉಪಾಸನಮಾಡುವವರಿಗೆ, ತನ್ನ ನಿಜರೂಪವನ್ನು, ತೋರ್ವನು - ತೋರುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ. — ಭೋಜನ ಪಾನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವವರು ಸಾಶನರೆಂತಲೂ, ಅದಿಲ್ಲದವರು ಅನಶನರೆಂತಲೂ ಕರಸಿಕೊಳ್ಳುವರು, ಚಲಪ್ರಾಣಿಗಳು

ಸಾಶನರು, ಅಚಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಅನಶನರೆಂತಲೂ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಚರ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯರು ಉತ್ತಮರು. ಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಶನನಾಮಕನಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ವಾಸಮಾಡುವ ನೆಂದು ತಿಳಿದು ಎಶ್ವಾಸಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಭಜಿಸುತ್ತಾ ತನಗಿಂತಲೂ ವಿದ್ಯಾ ಜ್ಞಾನ ಮೊದಲಾದ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಮ್ಮಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ತನಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮರಾಗಿದ್ದರೂ ಅವರಲ್ಲಿ ಸಾಶನನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನು ಚಿಂತಿಸಿ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಸಂತೋಷಪಡಿಸಬೇಕು. ಕಷ್ಟ ನಿವಾರಕನಾದ ಸ್ವಾಮಿಯು ಅಚಲವಾದ ಪರ್ವತ, ಸಾಲಿಗ್ರಾಮ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಅನಶನನಾಮಕ ನಾಗಿರುವನೆಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವ ವರಿಗೆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ತನ್ನ ನಿಜರೂಪವನ್ನು ತೋರುವನು.

ಅನತಾರಿಕೆ.—ಪ್ರಕಾರಾಂತರದಿಂದ ಹರಿಯನ್ನು ಚಿಂತಿಸುವ ಮಾರ್ಗ ವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಕಾರಾಂತ ಚಿಂತಿಸುವದೀ

ಪ್ರಕೃತಿಯೊಳು ವಿಶ್ವಾದಿರೂಪವ

ಪ್ರಕಟಮಾಳ್ವೆನು ಯಥಾಮತಿಯೊಳು ಗುರು ಕೃಪಾಬಲದಿ ||

ಮುಕುರ ನಿಗ್ರಿತ ಸದನದೊಳು ಪೋಗಿ

ಸ್ವಕಿಯ ರೂಪವ ಕಾಂಬತೆರದಂ

ತಕುಟಲಾತ್ಮ ಚರಾಚರದಿ ಸರ್ವತ್ರ ತೋರುವನು

||೧೦||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಪ್ರಕಾರಾಂತರ=ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ, ಚಿಂತಿಸುವದು=ಚರಾಚರಾತ್ಮಕ ಪ್ರಸಂಚದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಚಿಂತಿಸಬಹುದು. ಈ ಪ್ರಕೃತಿಯೊಳು, ವಿಶ್ವಾದಿ=ವಿಶ್ವ, ತೈಜಸ, ಮೊದಲಾದ ರೂಪವನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವ ರೀತಿಯನ್ನು, ಗುರುಕೃಪಾಬಲದಿ=ನಮ್ಮ ಗುರುಗಳ ಕೃಪಾಬಲದಿಂದ, ಯಥಾಮತಿಯೊಳಗೆ=ನನ್ನ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಗೋಚರವಾದಮಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರಕಟಮಾಳ್ವೆನು. ಮುಕುರನಿರ್ಮಿತಸದನದೊಳು=ಕನ್ನಡಿಯಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಮನೆಯಲ್ಲಿ, ಪೋಗಿ=ಯಾವನಾದರು ಒಬ್ಬನು ಹೋಗಲು, ಸ್ವಕಿಯರೂಪವಕಾಂಬ ತೆಂದಲಿ=ನನ್ನ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ರೂಪವನ್ನು

ತಾನು ಕಾಣುವಂತೆ, ಅಕುಟಲಾತ್ಮಕ=ನಕ್ರ ಸ್ವಭಾವವಲ್ಲದೆ, ಯಜು ಸ್ವಭಾವಾತ್ಮಕನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಚರಾಚರಾದಿ=ಚರರಾದ ಮನುಷ್ಯಾದಿಗಳು ಅಚರವಾದ ಪರ್ವತಾದಿಗಳು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ, ಸರ್ವತ್ರ ತೋರುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಪ್ರಕಾರಾಂತರವಾಗಿಯೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ರೂಪಗಳನ್ನು ಸರ್ವತ್ರ ಚಿಂತಿಸಬಹುದು. ಪ್ರಕೃತಿಯೊಳಗೆ ವಿಶ್ವಾದಿ ರೂಪದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಕಾಣುವನು. ನಮ್ಮ ಗುರುಗಳ ಕೃಪಾಬಲದಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯೊಳಗೆ ವಿಶ್ವಾದಿ ರೂಪವನ್ನು ಚಿಂತಿಸುವ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ನನಗೆ ತೋರಿದಷ್ಟು ಹೇಳುವೆನು. ರಸ ಸಂಬಂಧವಾದ ಕನ್ನಡಿಯಿಂದ ಮನೆ ಕಟ್ಟಿ ಆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವನಾದರೂ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದರೆ, ೪ ಭಾಗದಲ್ಲೂ ಕನ್ನಡಿ ಇರುವುದರಿಂದ, ಒಂದು ಕನ್ನಡಿಗೆ ಮತ್ತೊಂದು ಕನ್ನಡಿಯು ಪ್ರತಿಬಿಂಬವಾಗಿ ೪ ಕಡೆಯಲ್ಲೂ ಒಳ ಹೊಕ್ಕವನು, ರೂಪವು ಅನಂತವಾಗಿ ಕಾಣುವುದು. ಹೋದವನು ಒಬ್ಬನೇ ಆದರೂ ಎದುರಿದುರಿಗೆ ಕನ್ನಡಿಗಳ ಪ್ರತಿಬಿಂಬದಿಂದ ಅನಂತ ರೂಪ ಕಾಣುವಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಚರಾಚರಾತ್ಮಕ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಸ್ವರೂಪ ಭೂತವಾದ ಶರೀರೋಪಾಧಿಯಿಂದ ಅನಂತಾನಂತ ರೂಪಿಯಾಗಿ ಕಾಣುವನು.

ಪರಿಚ್ಛೇದತ್ರಯ ಪ್ರಕೃತಿಯೊಳ

ಗಿರುತಿಹನು ವಿಶ್ವಾದಿ ರೂಪವ

ಧರಿಸುತಾತ್ಮಾದಿ ತ್ರಿರೂಪವ ಈಷಣತ್ರಯದಿ ||

ಸುರುಚಿ ಜ್ಞಾನಾತ್ಮ ಸ್ವರೂಪದಿ

ತುರ್ಮನಾಮಕ ವಾಸುದೇವನ

ಸ್ಥರಿಸು ಮುಕ್ತಿಪ್ರದಾಯಕನೀತನಹುದೆಂದು

||೧೧||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಪರಿಚ್ಛೇದತ್ರಯ ಪ್ರಕೃತಿಯೊಳಗೆ = ಸತ್ವಪರಿಚ್ಛೇದ, ರಜೋಪರಿಚ್ಛೇದ, ತಮಃಪರಿಚ್ಛೇದವೆಂಬ ಮೂರು ಪರಿಚ್ಛೇದ ಉಳ್ಳ ಪ್ರಕೃತಿಯೊಳಗೆ, ವಿಶ್ವಾದಿರೂಪವ=ಒಕ್ಕು, ತೈಜಸ, ಪ್ರಾಜ್ಞ ಎಂಬ ಮೂರು ರೂಪಗಳನ್ನು ಧರಿಸುತ್ತಾ ಇರುತಿಹನು, ಈಷಣತ್ರಯದಿ=ದಾರೇಷಣ, ಪುತ್ರೇಷಣ, ವಿತ್ತೇಷಣವೆಂಬ ಈಷಣತ್ರಯದಲ್ಲಿ, ಆತ್ಮಾದಿತ್ರಿರೂಪವ=ಆತ್ಮ

ಅಂತರಾತ್ಮ, ಪರಮಾತ್ಮನೆಂಬ ಮೂರು ರೂಪಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ಇರುತ್ತಿಹೆನು ಸುರುಚಿ=ವಿಶೇಷವಾದ ಕಾಂತಿ ಸಂಪನ್ನನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಜ್ಞಾನಾತ್ಮ ಸ್ವ ರೂಪನಾಗಿ, ತುರ್ಯನಾಮಕನಾಗಿಯೂ, ವಾಸುದೇವನಾಮಕನಾಗಿಯೂ, ಇದ್ದು, ಈತನು, ಈ ಪರಮಾತ್ಮನೇ, ಮುಕ್ತಿಸುಖಪ್ರದಾಯಕನೆಂದು-ಮುಕ್ತಿ ಸುಖವನ್ನು ಕೊಡುವವನೆಂದು, ಸ್ಮರಿಸು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಪ್ರಕೃತಿಯು ಮೂರು ಪರಿಚ್ಛೇದ ಸ್ವರೂಪಳು, ಸತ್ತ್ವ ಪರಿಚ್ಛೇದ, ರಜಃಪರಿಚ್ಛೇದ, ತಮಃಪರಿಚ್ಛೇದವೆಂದು ಈ ಮೂರರಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವ ತೈಜಸ, ಪ್ರಾಜ್ಞ ಎಂಬ ಮೂರು ರೂಪಗಳಿಂದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ವಾಸ ಮಾಡುವನು. ದಾರೇಷಣ, ಪುತ್ರೇಷಣ, ವಿತ್ತೇಷಣವೆಂಬ ಈಷಣತ್ರಯ ದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮ, ಅಂತರಾತ್ಮ, ಪರಮಾತ್ಮನೆಂಬ ರೂಪತ್ರಯಗಳಿಂದ ವಾಸ ಮಾಡುವನು. ಜ್ಞಾನಾತ್ಮ ಸ್ವರೂಪನು ತುರ್ಯ, ವಾಸುದೇವ ಎಂಬ ರೂಪ ಗಳಿಂದ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನಿತ್ತು ಸುಖವನ್ನು ಕೊಡುವನೆಂದು ಸ್ಮರಿಸತಕ್ಕದ್ದು.

ಕಮಲಸಂಭವ ಜನಕ ಜಡ ಜಂ

ಗಮರೋಳಗೆ ನೆಲಸಿದ್ದು ಕ್ರಮ ವೃ

ತ್ತಮದಿ ಕರ್ಮಮಾಡಿ ಮಾಡಿಸುತಿಪ್ಪ ಬೇಸರದೇ ||

ಕ್ಷಮಕ್ಷಾಮ ಸಮಿಹನಾಹ್ವಯ

ಸುಮನಸಾಸುರರೋಳಿತಲಹಂ

ಮಮ ನಮಮ ಎಂದೀವುಪಾಸನೆಗೈವ ಪ್ರಾಂತದಲಿ ||೧೨||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಕಮಲಸಂಭವಜನಕ=ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ತಂದೆಯಾದ ತಿ ವಾಸುದೇವನು, ಜಡಜಂಗಮರೋಳಗೆ=ಜಡಜೀವರಲ್ಲೂ, ತ್ರಿವಿಧರಾದ ಚೇ ತನರಲ್ಲೂ, ನೆಲಸಿದ್ದು-ವಾಸವಾಗಿದ್ದು, ಕ್ರಮ=ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕೃತ್ಯ, ಪುಣ್ಯ; ವೃತ್ತಮದಿ=ಅದರ ವಿರುದ್ಧ ಪಾಪ; ಇಂತಹಾ ಪುಣ್ಯ ಪಾಪ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು, ಬೇಸರದೆ ಮಾಡಿ ಅವರಿಂದಲೂ ಮಾಡಿಸುತಲಿಪ್ಪನು. ಕ್ಷಮ-ಸಹನಶೀಲನಾದುದರಿಂದ ಕ್ಷಮನೆಂತಲೂ, ಕ್ಷಾಮ=ಪ್ರಳಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮರೂಪ ಉಳ್ಳವರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ತನ್ನ ಉದರ ದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಕ್ಷಾಮನೆಂತಲೂ, ಸಮಿಹನ=ಸೃಷ್ಟಾಪ್ಪಾದಿ ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಇಚ್ಛಿಸುವುದರಿಂದ ಸಮಿಹನ

ನೆಂತಲೂ ಹೆಸರು, ಈ ನಾನುಗಳಿಂದ, ಸುಮನಸಾಸುರರೊಳಿರುತಲಿ=ದೇವತೆಗಳು, ದೈತ್ಯರು, ಸಾಹಚರ್ಯರಾದುದರಿಂದ ಮಧ್ಯಮರನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು ನಿತ್ಯ ಸಂಸಾರಿಗಳೆಂದರ್ಥ. ಈ ಮೂವರಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತ, ಅಹಂ=ನಾನೇ ಪರಮಾತ್ಮನೆಂದು ದೈತ್ಯರಲ್ಲೂ, ಮಮ = ನನ್ನ ಹೆಂಡರು, ಮಕ್ಕಳು ನನ್ನವರೆಂಬುವ ಮಮತೆಯಿಂದ (ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ) ನಿತ್ಯ ಸಂಸಾರಿಗಳಲ್ಲೂ, ನಮಮ=ಸಕಲವೂ ಪರಮಾತ್ಮನದು, ನನ್ನದೇನೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಸಾತ್ವಿಕರಾದ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲೂ, ಪ್ರಾಂತದಲಿ=ಕಡೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಈ ಉಪಾಸನೆಗೈವ=ಮಾಡಿಮಾಡಿಸುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ. — ಶ್ರೀವಾಸುದೇವನು ತ್ರಿವಿಧ ರಾಶಿಗಳಲ್ಲೂ ಇದ್ದು ಪುಣ್ಯ ಪಾಪಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಮಾಡಿಸುವನು. ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ಷಮೆ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೂ, ದೈತ್ಯರಲ್ಲಿ ಕ್ಷಾಮನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೂ, ಮಧ್ಯಮ ಜೀವರಲ್ಲಿ ಸಮೀಹನನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೂ, ಇದ್ದು ದೈತ್ಯರಲ್ಲಿ ನಾನೇ ಈಶ್ವರನು, ನಾನೇ ಭೋಗಿಯೂ, ಎಂದು ಅಸದುಪಾಸನೆಯನ್ನು ಸಾಧನ ಪೂರ್ತಿಯಾಗುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿ ಅವರಿಂದಲೂ ಮಾಡಿಸುವನು. ರಾಜಸಜೀವರಲ್ಲಿದ್ದು ತನ್ನ ಹೆಂಡರು ಮಕ್ಕಳೆಂಬ ಮಮತೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಹೆಂಡರು ಮಕ್ಕಳು ಮೊಡಲಾದವರ ಕ್ಷೇಮಕ್ಕಾಗಿ ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿ ಮಾಡಿಸುವನು. ಸಾತ್ವಿಕರಾದ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಸಕಲವೂ ಪರಮಾತ್ಮನದು. ಅವನು ಸ್ವತಂತ್ರನು, ನಾನು ಪರತಂತ್ರನೆಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿ ಮಾಡಿಸುವನು. ಕಡೆಗೆ ಆ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ನುಸರಿಸಿ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವನೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಇದರಿಂದ ಜೀವನಿಗೆ ಸ್ವತಂತ್ರದಿಂದ ಒಂದು ತೃಣ ಜಲನ ಶಕ್ತಿಯೂ, ಪರಮಾತ್ಮನು ಕೊಟ್ಟ ಹೊರತು ಉಂಟಾಗುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ದೃಢವಾಗಿ ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು.

ಈ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತು ಈಶಾ

ವಾಸ್ಯವೆನಿಸಿದು ಕಾರ್ಯರೂಪವು

ನಾಶವಾದುದು ನಿತ್ಯವೇಸರಿ ಕಾರಣಪ್ರಕೃತಿ |

ಶ್ರೀಶಗೆ ಜಡಪ್ರತಿಮೆ ಎನಿಪುದು

ಮಾಸದೊಮ್ಮೆಗು ಸನ್ನಿಧಾನವು

ವಾಸನಾಗಿಹ ನಿತ್ಯಶಾಲಿಗ್ರಾಮದೊಪಾದಿ

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.— ಈ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತು, ಈಶಾವಾಸ್ಯವೆನಿಸುವುದು=ಪರಮಾತ್ಮನ ಆ ವಾಸಸ್ಥಾನವಾಗಿರುವುದು, ಕಾರ್ಯರೂಪವು=ಕಾರ್ಯರೂಪವಾದ ಈ ಜಗತ್ತು, ನಾಶವಾದರು=ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಾಶಹೊಂದಿದರೂ, ಕಾರಣಪ್ರಕೃತಿ=ಪ್ರಪಂಚಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣಭೂತಳಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯು, ನಿತ್ಯವೇ ಸರಿ. ಕಾರ್ಯರೂಪವಾದ ಪ್ರಪಂಚವು, ಶ್ರೀಶಗೆ=ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಗೆ ಜಡಪ್ರತೀಮೆ ಎನಿಸುವುದು. ಸನ್ನಿಧಾನವು, ಮೂಸದೋಮ್ಮೆಗು=ಎಂದಿಗೂ ಕಮ್ಮಿಯಾಗದು (ನಾಶವಾಗದು) ಸಾಲಿಗ್ರಾಮದೋಪಾದಿ, ನಿತ್ಯವಾಸವಾಗಿಹ-ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿರುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—“ ಈಶಾವಾಸ್ಯವಿದಂ ಸರ್ವಂ ” ಎಂಬ ಈಶಾವಾಸ್ಯೋಪನಿಷದ್ವಾಕ್ಯದಂತೆ ಈ ಜಗತ್ತೆಲ್ಲವೂ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಆವಾಸಸ್ಥಾನವಾಗಿರುವುದು. ಘಟಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಮೃತ್ತಿಕೆ, ಕಾರ್ಯರೂಪವು ಘಟವು. ಘಟನಾಶವಾದರೂ ಕಾರಣರೂಪವಾದ ಮೃತ್ತಿಕೆಯು ನಿತ್ಯವಾದುದರಿಂದ ಮತ್ತೂ ಘಟಸೃಷ್ಟಿಯಾಗುವುದು. ಅದರಂತೆ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಚೇತನಪ್ರಕೃತಿಯು ಚೇತನಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣಳು, ಜಡಪ್ರಕೃತಿಯು ಜಡಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣರೂಪವು. ಕಾರ್ಯರೂಪವಾದ ಜಗತ್ತು ನಾಶವಾದರೂ ಕಾರಣರೂಪ ಪ್ರಕೃತಿ ನಿತ್ಯವಾದುದರಿಂದ ಮತ್ತೂ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗುವುದು. ಜಡಚೇತನಾತ್ಮಕವಾದುದು ಪ್ರಪಂಚವು. ಇದರಲ್ಲಿ ಜಡರೂಪವಾದ ಪ್ರಪಂಚವೆಲ್ಲವೂ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಜಡಪ್ರತೀಮೆ ಎನಿಸುವುದು. . ಚೇತನರೆಲ್ಲರೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ಚೇತನಪ್ರತೀಮೆ ಎಂದು ಹಿಂದಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿರುವರು. ಕಾರ್ಯರೂಪ ಪ್ರಪಂಚವಿರುವವರೆಗೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸನ್ನಿಧಾನವಿದ್ದೇ ಇರುವುದು. ಪ್ರಳಯದಲ್ಲೂ ಸಹ ಕಾರಣದಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿರುವನು. ಸಾಲಿಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ನಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ಸನ್ನಿಧಾನವಿದ್ದೇ ಇರುವದೋ ಹಾಗೆಯೇ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೂ ನಿತ್ಯಸನ್ನಿಧಾನವು ಇದ್ದೇ ಇರುವುದು.

ಏಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯ ರೂಪಾ

ನೇಕ ಜೀವರೂಳಗಿದ್ದು ತಾ ಪ್ರ

ತ್ಯೇಕ ಕರ್ಮವಮಾಡಿ ಮೋಹಿಸುತಿಪ್ಪೆ ತಿಳಿಸದಲೆ ||

ಮೂಕಜಿಠಿರಾಂದಾದಿ ನಾಮಕ

ನೀಕಳೇವರದೊಳಗೆ ಕರೆಸುವ

ಮಾ ಕಳತ್ರನ ಲೌಕಿಕ ಮಹಾನುಹಿಮೆಗೆನಿಂಚಿ ||೧೪||

ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನದೆಂಬ ಅಭಿಮಾನನಾಡದೆ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತನಾದ ಸರ್ವನಾಮಕನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪೂಜಿಸು.

ಶ್ರೀತರುಣವಲ್ಲಭಗೆ ಜೀವರು
ಚೇತನ ಪ್ರತಿಮೆಗಳು ಓತ
ಪ್ರೋತನಾಗಿದ್ದೆಲ್ಲರೊಳು ವ್ಯಾಪಾರಮಾಡುತಿಹ ||
ಹೋತ ಸರ್ವೇಂದ್ರಿಯಗಳೊಳು ಸಂ
ಪ್ರೀತಿಯಿಂದುಂಡುಣಿಸಿ ವಿಷಯದಿ
ರ್ವಾತದೇಶಗದೀಪದಂದದಲಿಪ್ಪ ನಿರ್ಭಯದಿ ||೧೭||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಶ್ರೀತರುಣವಲ್ಲಭಗೆ=ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ, ಜೀವರು, ಚೇತನಪ್ರತಿಮೆಗಳು ಎಲ್ಲರೊಳು ಓತಪ್ರೋತನಾಗಿದ್ದು=ವಸ್ತುವಲ್ಲಿ ದಾರವು ಹೇಗೆ ಅಡ್ಡವಾಗಿಯೂ, ಉದ್ದವಾಗಿಯೂ, ಶೇರಿಕೊಂಡಿರುವದೋ ಹಾಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಶೇರಿಕೊಂಡಿದ್ದು, ವ್ಯಾಪಾರ=ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡು ತಿಹನು, ಸರ್ವೇಂದ್ರಿಯಗಳೊಳು, ಹೋತ=ಹೋತನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಇದ್ದು ಸಂಪ್ರೀತಿಯಿಂದ, ವಿಷಯ=ವಿಷಯಭೋಗಗಳನ್ನು, ಉಂಡು=ಉ ಣಿಸಿ, ನಿರ್ವಾತದೇಶಗ=ಹೆಚ್ಚು ಗಾಳಿಯಿಲ್ಲದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ, ದೀಪದಂ ದದಲಿ=ನಿರ್ಭಯದಿ=ನಿರ್ಭಯದಿಂದ, ಇಪ್ಪ=ಇರುತ್ತಿರುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಜೀವರೆಲ್ಲರೂ ಚೇತನಪ್ರತಿಮೆಗಳೆನಿ ಸುವರು. ದಾರಗಳಿಂದ ನೇಯ್ದ ವಸ್ತುವಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ದಾರವು ಅಡ್ಡವಾಗೂ ಉದ್ದವಾಗಿಯೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡು ದಾರವಾಗಿ ಕಾಣದೇ ವಸ್ತುವಾಗಿ ಕಾ ಣುವದೋ ಹಾಗೆಯೇ ಪರಮಾತ್ಮನು ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲೂ ಅಡ್ಡವಾಗಿ ಯೂ, ಉದ್ದವಾಗಿಯೂ ಶೇರಿಕೊಂಡು ಪ್ರಾಣಿಗಳಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಾ ಕರ್ಮ ಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವನು. ಸರ್ವೇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲೂ ಹೋತನಾಮಕನಾಗಿದ್ದು ವಿಕಾರಯುತವನ್ನು ತಾನುಂಡು ಅವರಿಗೂ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದುಣಿಸಿ, ಹೆಚ್ಚಾದ ಗಾಳಿ ಇಲ್ಲದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ದೀಪಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಆರಿಹೋಗುವ ಭಯವಿಲ್ಲ ವೋ ಹಾಗೆ ಸರ್ವತ್ರದಲ್ಲೂ ನಿರ್ಭೀತನಾಗಿ ವಾಸಮಾಡುವನು.

ಭೂತಸೋಕಿದ ಮಾನವನು ಬಹು
ಮಾತನಾಡುವತೆರದಿ ಮಹದ
ದ್ವೈತ ವಿಷ್ವಾಸ್ವೇಶದಿಂದಲಿ ವರ್ತಿಸುವುದು ಜಗವು |
ಕೈತವೋಕ್ತಿಗಳೆಲ್ಲ ಶೇಷ ಫ
ಣಾತಪತ್ರಗೆ ಜೀವಪಂಚಕ
ವ್ರಾತವಂದಿಗು ಭಿನ್ನಪಾಧಾಹ್ವಯದಿ ಕರೆಸುವದು ||೧೮||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ. — ಭೂತಸೋಕಿದಮಾನವನು = ಭೂತಪಿಶಾಚ ನೊದಲಾ
ದವುಗಳಿಂದ ಹಿಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟ ಮನುಷ್ಯನು, ಬಹುಮಾತನಾಡುವತೆರದಿ,
ಮಹದದ್ವೈತವಿಷ್ವಾಸ್ವೇಶದಿಂದಲಿ = ಮಹ ಭೂತನಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಆವೇಶ
ದಿಂದ, ಜಗವು, ವರ್ತಿಸುವುದು - ವರ್ತಿಸುವುದು, ಕೈತವೋಕ್ತಿಗಳೆಲ್ಲ = ಈ ವಾ
ಕ್ಯಗಳು ಕವಟವಾದ ಮಾತಲ್ಲ (ಸುಳ್ಳು ಮಾತಲ್ಲ,) ಶೇಷಫಣಾತಪತ್ರಗೆ =
ಶೇಷದೇವರ ಹೆಚ್ಚಿಗಳೆಂಬುವ ಕೊಡೆಯಂತೆ ಶೋಭಿಸುವದೊರ್ಥ. ಇಂತಹ
ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ, ಜೀವಪಂಚಕವ್ರಾತ-ದೇವತೆಗಳು, ಗಂಧರ್ವರು, ಪಿತೃ
ಗಳು, ಮನುಷ್ಯರು, ಅಸುರರೆಂಬ ಭೇದವುಳ್ಳ ೫ ಸಮೂಹವು, ಎಂದಿಗೂ
ಭಿನ್ನಪಾಧಾಹ್ವಯದಿ = ಭಿನ್ನಾಂಶರೆಂದು ಕರೆಸುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ. — ಪಿಶಾಚಗ್ರಸ್ತನಾದ ಮನುಷ್ಯನು ಅತಿ ಮಾತುಗಳನ್ನಾ
ಡುವಂತೆ, ಪರಮಾತ್ಮನೆಂಬ ಮಹಾಭೂತಗ್ರಸ್ತನಾದ ಈ ಜಗತ್ತು ಅಂದರೆ
ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳು, ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರ ಅದ್ಭುತವಾದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು
ಮಾಡುತ್ತಿರುವರು. ಈ ಮಾತು ಸುಳ್ಳಲ್ಲ. ಶೇಷದೇವರ ಹೆಡೆಯನ್ನೇ ಕೊಡೆ
ಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಜೀವಪಂಚಕವ್ರಾತವು ಯಾ
ವಾಗಲೂ ಭಿನ್ನಪಾದವೆಂದು ಕರೆಸುವದು. ಜೀವಪಂಚಕವು ಯಾವುದೆಂದರೆ
ಭಾಗವತ ದಶಮಸ್ಕಂಧದ ಮೊದಲನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ೪೨ನೆಯ ಶ್ಲೋಕ
ದಲ್ಲಿ “ ಆತ್ಮಪಂಚಸು ” ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವ ಸಂದರ್ಭ
ದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಪಂಚಸು = ದೇವ, ಗಂಧರ್ವ, ಪಿತೃ, ಮನುಷ್ಯ, “ ಅಸುರಭೇ
ದೇನ ಪಂಚಾನಾಂ ಆತ್ಮಾನಾಂ ಮಧ್ಯೆ ” ಎಂದು ಅರ್ಥಮಾಡಿರುವರು. ಆ
ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಭಿನ್ನಪಾದವೆಂದರೆ. — “ ಪಾ
ದೋಸ್ಯ ವಿಶ್ವಾಭೂತಾನಿ ” ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯೂ, ಭಾಗವತ ದ್ವಿತೀಯ

ಸ್ವಂಧ ೬ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಪಾದೋಷ್ಯ ಸರ್ವಭೂತಾನಿ ಪುಂಸಃ ಸ್ಥಿತಿ
ವಿದೋವಿದುಃ || ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ, ಸರ್ವಭೂತಾನಿ = ಸರ್ವ
ಜೀವಾಃ ಅಸ್ಯ ಪುರುಷಸ್ಯ ಪಾದಃ ಭಿನ್ನಾಂಶಃ ಇತಿ ಸ್ಥಿತಿವಿದುಃ ವಿದುಃ ಎಂದು
ಮಾಡಿರುವರು. ಇದರಿಂದ ಸರ್ವಜೀವನೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ಭಿನ್ನಾಂಶರೆಂದ
ರ್ಥವಾಯಿತು. ಅದೇ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಇಲ್ಲೂ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ದಿವಿಯೊಳಿಪ್ಪವು ಮೂರುಪಾದಗ
ಳವನಿಯೊಳಗಿಹದೊಂದು ಈ ವಿಧ
ಕವಿಭಿರೀಡಿತ ಕರೆಸುವ ಚತುಷ್ಟಾತು ತಾನೆಂದು ||
ಇವನಪಾದ ಚತುಷ್ಟಯಗಳನು
ಭವಕೆತಂದು ನಿರಂತರದಿ ವು
ದ್ದವನ ಸಖ ಸರ್ವಾಂತರಾತ್ಮಕನೆಂದು ಸ್ಮರಿಸುತಿರು ||೧೯||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಮೂರುಪಾದಗಳು—ಅನಂತಾಸನ, ವೈಕುಂಠ, ನಾರಾ
ಯಣರೆಂಬ ಮೂರು ಸ್ವರೂಪಾಂತಗಳು, ದಿವಿಯೊಳಿಪ್ಪವು=ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಕ್ಕೆ
ಹೊರಭಾಗದಲ್ಲಿರುವವು. ಅವನಿಯೊಳಗಿಹದೊಂದು = ಈ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ
ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಭಿನ್ನಾಂಶರೆಂ
ಬುವುದೊಂದು ಪಾದವು, ಈವಿಧಕವಿಭಿರೀಡಿತ-ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಂದ ಸ್ತುತ್ಯನಾದ
ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಚತುಷ್ಟಾತು ತಾನೆಂದು-೪ ವಿಧವಾದ ಅಂಶಗಳುಳ್ಳವನೆಂದು
ಕರೆಸುವನು. ಇವನ ಪಾದಚತುಷ್ಟಯಗಳ-ಈ ಪರಮಾತ್ಮನ ೪ ಅಂಶಗ
ಳನ್ನು ಅನುಭವಕ್ಕೆ ತಂದು, ನಿರಂತರದಿ, ಉದ್ದವನಸಖ=ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಸ
ರ್ವಾಂತರಾತ್ಮಕನೆಂದು ಸ್ಮರಿಸುತಿರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಹಿಂದಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲೂ, ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲೂ ಹೇಳಿದ ಪಾದ
ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅಂಶವೆಂದರ್ಥ. ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ೪ ಪಾದಗಳು ಅಂದರೆ, ೪ ಅಂಶ
ಗಳೆಂದರ್ಥ. ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿರುವದೊಂದಂಶ, ಅದನ್ನು ಭಿನ್ನಾಂಶರೆಂದು
ಹಿಂದಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದರು. ಉಳಿದ ಮೂರು ಪಾದಗಳು “ಕ್ರಿಪಾದ
ಸ್ಯನ್ಮುತಂದಿವಿಃ ” ಎಂದು ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುವುದು. ಇದೇ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಭಾಗ
ವತ ದ್ವಿತೀಯಾಸ್ಕಂಧ ೬ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ “ಪಾದಾಸ್ತಯೋ ಬಹಿಸ್ತ್ವಾ
ಸನ್ನಪ್ರಜಾನಾಂಯ ಆಶ್ರಯಾಃ || ” ಮೂರು ಪಾದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಕ್ಕೆ

ಹೊರಗೆ ಇರುವವು- ಆ ಪಾದಗಳೇ ಅಪ್ರಜರಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯಭೂತವಾದವು. ಆ ಪಾದಗಳು ಯಾವುವೆಂದರೆ.—ಆ ಶ್ಲೋಕದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ, ಅನಂತಾಸನ ವೈಕುಂಠ ನಾರಾಯಣಾಃ ಏಷು ಲೋಕೇಷು ವಸಂತೀತಿ ಭಾವಃ || ಮತ್ತು ತಾತ್ಪರ್ಯ ವಾಕ್ಯ. —“ ಅನಂತಾಸನ ವೈಕುಂಠ ನಾರಾಯಣ ಪುರಾಣಿತು ” ಎಂಬೀ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಅನಂತಾಸನದಲ್ಲಿರುವ ಶೇಷಪದ್ಯಂಕಶಾಯಿಯಾದ ಪದ್ಮನಾಭರೂಪ ಒಂದು, ವೈಕುಂಠಲೋಕ ದಲ್ಲಿರುವ ವಾಸ.ದೇವರೂಪ ಒಂದು. ಸೃಷ್ಟ್ವಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ವಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ನಾರಾಯಣರೂಪ ಒಂದು. “ ಆಪೋನಾರಾ ಇತಿಪ್ರೋಕ್ತಃ ಆಪೋಲೈ ಸರಸೂನಃ || ಅಯನಂತಸ್ಯತಾಃ ಪೂರ್ವಂತೇನ ನಾರಾಯಣಃಸ್ಮೃತಃ ” ಎಂಬ ಭಾಗವತ ವಾಕ್ಯಾನುಸಾರ ಮಾಗಿ ಉದಕಕ್ಕೆ ನಾರ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಅವುಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯಭೂತನಾದುದರಿಂದ ನಾರಾಯಣನೆಂದು ಹೆಸರೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಉದಕಾಶ್ರಯನಾದ ನಾರಾಯಣರೂಪ ಒಂದು. ಅಂತು ಇವು ಮೂರು ಪಾದಗಳು ಅಂದರೆ ಮೂರು ಸ್ವರೂಪಾಂಶಗಳೆಂದರ್ಥ. ಇಂತಹ ೪ ಅಂಶಗಳನ್ನವನು ಪರಮಾತ್ಮನೆಂದು ತಿಳಿದು ನಿಮ್ಮ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ತಂದು ಕೊಂಡು ನಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ಸರ್ವಾಂತರಾತ್ಮಕನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಬೇಕೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ವಂಶಜಾಗಲು ಬೆಳೆಯೆ ಕಂಡು ನ

ರಾಂಸದಲಿ ಶೋಭಿಪದು ಜಾಗದ

ವಂಶಪಾಶದಿ ಕಟ್ಟಿ ಓರುವಡೊಂಬ ಮಸ್ತಕಕೆ |

ಕಂಸಮರ್ದನ ದಾಸರಿಗೆ ನಿ

ಸ್ವಂತಯದಿ ಯೆರಗದಲೆ ನಾವಿ

ದ್ವಾಂಸನೆಂದಹಂಕರಿಸೆ ಭವಗುಣದಿ ಬಂಧಿಸುವ ||೨೦||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ—ವಂಶ=ದಪ್ಪವಾದ ಬಿದರು, ಬಾಗಲು=ಬೊಗ್ಗಿರಲು, ಬೆಳೆಯುವದುಕಂಡು-ಅದು ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದೆಂದು ಕಂಡು ಬಂದುದರಿಂದ, ನರಾಂಸದಲಿ=ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಮನುಷ್ಯರ ಹೆಗಲಮೇಲೇರಿ, ಶೋಭಿಪುದು, ಬಾಗದವಂಶ=ಬೊಗ್ಗದ ದಪ್ಪ ಬಿದರನ್ನು ಕಟ್ಟಿ-

೪ ಪಾಶ್ವಗಳಲ್ಲೂ ಹಗ್ಗದಿಂದ ಕಟ್ಟಿ ಕದಲದಂತೆ ಮಾಡಿ, ಡೊಂಬನು, ಮುಸ್ತಕಕ್ಕೆ=ತಲೆಯಮೇಲೆ (ಬಿದರಿನ ಅಗ್ರಭಾಗಕ್ಕೆ) ಏರುವನು. ಇದರಂತೆ, ಕಂಸಮರ್ದನ=ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ, ದಾಸರಿಗೆ=ಆತನ ದಾಸರಾದ ಭಕ್ತ ಜನರಿಗೆ ನಿಸ್ಸಂಶಯದಿ, ಎರಗದೆ=ನಮಸ್ಕರಿಸದೆ, ನಾನು ವಿದ್ವಾಂಸನೆಂದಹಂಕರಿಗೆ=ಅಹಂಕಾರಪಡಲು, ಭವಗುಣದಿಂದ=ಸಂಸಾರವೆಂಬ ಪಾಶದಿಂದ, ಬಂಧಿಸುವ=ಕಟ್ಟುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ದಪ್ಪವಾದ ಬಿದುರು ಬೆಳೆಯುವಾಗಲೆ ಬೊಗ್ಗಿ ಬೆಳೆದರೆ ಅದನ್ನು ತಂದು ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಯ ಮೇಲುಭಾಗಕ್ಕೆ ಶೇರಿಸಿ ಅದನ್ನು ಮನುಷ್ಯರು ತಮ್ಮ ಹೆಗಲಮೇಲೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹೋಗುವರು. ಹಾಗೆ ಬೊಗ್ಗದೇ ನೆಟ್ಟಿಗೆ ನಿಂತಿರುವ ಬಿದುರನ್ನು ಡೊಂಬರನು ತಂದು ಗಡೆಕಟ್ಟಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ೪ ಪಾಶ್ವಗಳಲ್ಲೂ ಹಗ್ಗದಿಂದ ಬೊಗ್ಗದಂತೆ ಕಟ್ಟಿ ಆ ಬಿದರಿನ ತಲೆಗೆ ಮೇಲಿರುವರು. ಇದರಂತೆ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಭಕ್ತರಿಗೆ, ಶಿರಬೊಗ್ಗಿಸಿ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡದವನನ್ನು ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲದೆ ಸಂಸಾರಪಾಶದಿಂದ ಕಟ್ಟುವನು. ತಲೆ ಬಾಗಿದವರನ್ನದ್ದರಿಸುವನೆಂಬ ಭಾವ.

ಅನತಾರಿಕೆ.—ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಧಿಷ್ಠಾನಭೂತವಾದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.—

ಜ್ಯೋತಿರೂಪಗೆ ಪ್ರತಿಮೆಗಳು ಸಾಂ
ಕೇತಿಕಾರೋಪಿತ ಸುಪೌರುಷ
ಧಾತು ಸಪ್ತಕಥೈರ್ಯಶೌರ್ಯೋದಾರ್ಯಚಾತುರ್ಯ ||
ಮಾತುಮಾನ ಮುಕ್ತ ಸಹನ ಸು
ನೀತಿ ನಿರ್ಮಲ ದೇಶಬ್ರಹ್ಮಣ
ಭೂತಪಂಚಕ ಬುದ್ಧಿಮೊದಲಾದಿದ್ರಿಯಸ್ಥಾನ ||೨೧||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಜ್ಯೋತಿರೂಪಗೆ=ಸ್ವತಃ ಪ್ರಕಾಶಮಾನನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ, ಪ್ರತಿಮೆಗಳು=ಜಡರೂಪವಾದ ಶಿಲಾಪ್ರತಿಮೆಗಳು, ಪಂಚಲೋಹಗಳು=ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಂಕೇತಿಕವು, ರಾಮಕೃಷ್ಣಾದಿನಾಮಗಳು, ಅರೋಪಿತ = ಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ವರಣೆಯ ಜ್ಞಾಪಕಕ್ಕಾಗಿ ಅರೋಪಿತವಾಗಿರುವ

ವದು. ಸ್ವಭಾವದಿಂದಲೂ ಅನೇಕ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಲೂ ವಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿರುವನು- ಅವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಪ್ರತಿಮೆಗಳೆಂತ ತಿಳಿಯಬೇಕು- ಅವುಗಳು ಯಾವುವೆಂದರೆ,—ಸುಪೌರುಷ-ಪುರುಷ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ, ಧಾತು ಸಪ್ತಕ-ತ್ವಕ್ ಚರ್ಮ ಮೊದಲಾದ ೭ ಧಾತುಗಳು, ಧೈರ್ಯ, ಶೌರ್ಯ, ಔದಾರ್ಯ-ಧಾತೃತ್ವ, ಜಾತುರ್ಯ-ಬುದ್ಧಿ ಕುಶಲತೆ, ಮಾತು-ಭಗವತ್ಸಂಬಂಧವಾದ ಸತ್ಯವಾದ ಮಾತುಗಳು, ಮಾನ-ಗೌರವಸ್ಥಾನ, ಮಹತ್ವ-ಪೂಜ್ಯತೆ, ಸಹನ-ಕ್ಷಮೆ, ಉತ್ತಮವಾದ ನೀತಿ ನಿರ್ಮಲದೇಶ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು, ಭೂತಪಂಚಕ-ಪೃಥಿವ್ಯಾಧಿ ಪಂಚ ಭೂತಗಳು, ಬುದ್ಧಿ ಮೊದಲಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು, ಇವುಗಳೆಲ್ಲವೂ, ಸ್ಥಾನ-ಪರಮಾತ್ಮನ ಆವಾಸಸ್ಥಾನವು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಲೋಕದಲ್ಲಿ-ತಾಮ್ರ, ಹಿತ್ತಾಳೆ, ಬೆಳ್ಳಿ, ಭಂಗಾರಗಳಿಂದ ಮನುಷ್ಯಾಕಾರವಾಗಿ ಮಾಡಿ ಅದಕ್ಕೆ ರಾಮ ಕೃಷ್ಣನೆಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟು ಪೂಜೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವರು. ತೇಜೋಮಯನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನೆ ಈ ಪ್ರತಿಮೆಗಳಲ್ಲಿ, ಪರಮಾತ್ಮನು ಜಡನಲ್ಲ. ನಮಗೆ ಧ್ಯಾನ ಗೋಚರಕ್ಕಾಗಿ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ರೂಪವನ್ನು ಧ್ಯಾನಮಾಡಬೇಕಾಗುವದು ಅದರ ಉಪಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರತಿಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಂಕೇತಿಕವಾದ ರಾಮಕೃಷ್ಣಾದಿ ನಾಮಗಳನ್ನು ಆರೋಪಿಸುವರು. ಆದುದರಿಂದ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಧಿಷ್ಠಾನವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆದರೆ ಪ್ರತಿಮೆಯೇ ದೇವರೆಂದು ತಿಳಿದ. ಅನ್ಯತ್ರ ಇರುವ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳನ್ನರಿಯದೆ ಅವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿರಸ್ಕರಿಸಿ, ಪ್ರತಿಮೆಗಳ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ ಆ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಧಾತುಸಪ್ತಕ ಧೈರ್ಯ ಮೊದಲಾದವುಗಳೆಲ್ಲ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳನ್ನು ಚಿಂತಿಸಬೇಕು. ಧೈರ್ಯಾದಿಗಳು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಗೋಚರವಲ್ಲ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಭಗವದ್ರೂಪ ಚಿಂತನೆ ಹೇಗೆಂದರೆ,—ಧೈರ್ಯಾದಿಗಳುಳ್ಳ ಪುರುಷನಲ್ಲಿ ಧೈರ್ಯರೂಪಿಯಾಗಿದ್ದು ಇವನು ಧೈರ್ಯವಂತನು! ಇವನು ಶೌರ್ಯವಂತನು ಎಂಬ ಹೆಸರು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪಡೆಯುವನೆಂದು ತಿಳಿದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಜೀವರಾಶಿಯೊಳಮೃತ ಶಾಶ್ವತ
 ಸ್ಥಾವರಗಳೊಳು ಸ್ಥಾಣುನಾಮಕ
 ನಾನೆಕಾಲದಲಿಪ್ಪನಜಿತಾನಂತನೆಂದೆನಿಸಿ ||
 ಗೋವಿದಾಂಪತಿ ಗಾಯನಪ್ರಿಯ
 ಸಾವಯವ ಸಹಸ್ರನಾಮ ಪ
 ರಾವರೇಶ ಪವಿತ್ರಕರ್ಮ ವಿಪಶ್ಚಿತ ಸುಧಾಮ ||೨೨||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ—ಗೋವಿದಾಂಪತಿ-ವೇದ ವೇದಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ನಿಸ್ಸಂಶಯವಾದ ಅರ್ಥ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳ ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ, ಗಾಯನ ಪ್ರಿಯ-ಸಾಮಗಾನ ಮತ್ತು ತೋಡಿ ಭೈರವಿ ಮುಂತಾದ ರಾಗ ಜ್ಞಾನ ದಿಂದ ಸುಸ್ವರದಿಂದ ತನ್ನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಗಾನ ಮಾಡಿದರೆ ಬಹಳ ಪ್ರೀತ ನಾಗುವ, ಸಾವಯವ-ಅನಂದಮಯವಾದ ಕರಚರಣಾದಿ ಅಂಗಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತನಾದ, ಸಹಸ್ರನಾಮ-ಸಹಸ್ರ ನಾಮಗಳಿಂದ ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುವ, ಪರಾವರೇಶ-ಉತ್ತಮರಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳು, ಅಮರರಾದ ತೃಣಾಂತ ಜೀವರು, ಇವರಿಗೆ ಈಶ್ವರನಾದ, ಪವಿತ್ರಕರ್ಮ-ಮಂಗಳಕರವಾದ ಕರ್ಮಗಳು ಉಳ್ಳ, ವಿಪಶ್ಚಿತ-ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ, ಸುಧಾಮ-ಉತ್ತಮವಾದ ವಾಸಯೋಗ್ಯ ಸ್ಥಾನನಾದ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನು, ಜೀವರಾಶಿಯೊಳು, ಅಮೃತ-ಮರಣರಹಿತನಾದುದರಿಂದ ಅಮೃತನಾಮಕನಾಗಿಯೂ, ಶಾಶ್ವತ-ಶಶ್ವದೇಕಪ್ರಕಾರ ನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶಾಶ್ವತನೆಂತಲೂ, ಸ್ಥಾವರಗಳೊಳು, ಸ್ಥಾಣುನಾಮಕನು-ಸ್ಥಾಣು ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ, ಅಜಿತಾನಂತನೆಂದೆನಿಸಿ-ಅಜಿತನೆಂತಲೂ, ಅನಂತನೆಂತಲೂ ಅನಿಸಿಕೊಂಡು ಅವಕಾಲದಲಿ-ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲೂ ಇಪ್ಪ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಯಾವಾಗಲೂ, ಯಾರಿಂದಲೂ ಸೋಲದವನಾದುದರಿಂದ ಅಜಿತನೆಂದು ಹೆಸರು. ಜೀವರಾಶಿಯೊಳಗೆ ಅಮೃತನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ಇರುವನು- ಸ್ಥಾವರಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಣುನಾಮಕನಾಗಿ ಸರ್ವ ಕಾಲ ದಲ್ಲೂ ಇರುವನು. ಮಿಕ್ಕ ಪದಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥವು ಪದ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ವಿವರ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಮಾಧವನ ಪೂಜಾರ್ಥವಾಗಿ ನಿ
 ಷೇಧಕರ್ಮ ಮಾಡಿಧನ ಸಂ
 ಪಾದಿಸಲು ಸತ್ಪುಣ್ಯ ಕರ್ಮಗಳೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳತಕ್ಕವು ||
 ಸ್ತೋದರಂಭರಣಾರ್ಥ ನಿತ್ಯದಿ
 ಸಾಧುಕರ್ಮ ಮಾಡಿದರು ಸರಿ
 ಯೈದುಧನು ದೇಹಾಂತರವ ಸಂದೇಹವಿನ್ನಿಲ್ಲ

ಪದ್ಯಾರ್ಥ—ಮಾಧವನ ಪೂಜಾರ್ಥವಾಗಿ, ನಿಷೇಧಕರ್ಮವ ಮಾಡಿ, ಧನ ಸಂಪಾದಿಸಲು, ಸತ್ಪುಣ್ಯಕರ್ಮಗಳೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವು. ಸ್ವೋದರಂಭರ ಣಾರ್ಥ—ತನ್ನ ಹೊಟ್ಟೆಯನ್ನು ತುಂಬಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ (ತನ್ನ ದೇಹ ಪೋಷಣಕ್ಕಾಗಿ) ನಿತ್ಯದಲ್ಲೂ, ಸಾಧುಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ ಸರಿ, ದೇಹಾಂ ತರನ—ಮತ್ತೂ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಜನ್ಮಗಳನ್ನು, ಯೈದುವನು—ಸಂದೇಹವಿ ನಿ ತಿಲ್ಲ—ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಭಗವತ್ತೀತಿಗೋಸ್ಕರವಾಗಿ ದೇವಾಲಯ, ಉದ್ಯಾನವನ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವ ಉದ್ದೇಶ ಮಾಡಿ ಯಾಚನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ, ಯಥೇಷ್ಟವಾಗಿ ಧನ ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡಿ ಅ ಸತ್ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಭಗ ವತ್ತೀತಿಗಾಗಿ ಮಾಡಿದರೆ ಅವು ಸತ್ಕಾರ್ಯವೆಂದೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವು. ಮನಸ್ಸಿ ನಲ್ಲಿ ತನ್ನ ದೇಹ ಪೋಷಣೆ ನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಭೋಜ ನಾದಿ ನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಹೊರಗೆ ತೋರಿಸಿ ಹಣ ಸಂಪಾದನವನ್ನು ಮಾಡಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಸಂತರ್ಪಣೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ, ಪಾಪ ಕರ್ಮದ ಫಲವಾದ ಮತ್ತೂ ಜನ್ಮವನ್ನು ಹೊಂದುವದು, ಸಾಯುವದು ಈ ಪಲವೇ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುವದು. ಅದುದರಿಂದ ಯಾವ ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ ಭಗ ವತ್ತೀತಿಗಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಅಪಗತಾಶ್ರಯ ಎಲ್ಲರೊಳಗೆ

ದ್ವುಪಮನೆನಿಸಾನುಪಮರೂಪನು

ಶಫಂಕೇತನ ಜನಕಮೋಹಪಮೋಹಕನ ತೆರದಿ ||

ತಪನಕೋಟಿ ಸಮಪ್ರಭಾಸಿತ

ವಪುನೆನಿಸ ಕೃಷ್ಣಾದಿರೂಪಕ

ದ್ವಿಪದನಂತುಂಡುಣಿಸ ಸರ್ವತ್ರ ನೆಲಸಿದ್ದು

||೨೪||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ—ಅಪಗತಾಶ್ರಯ—ಮತ್ತೊಬ್ಬರನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸದ, ಅನು ಪಮರೂಪನು—ಉಪಮಾನರಹಿತವಾದ ಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳವನಾದರೂ, ಎಲ್ಲ ರೊಳಗಿದ್ದು, ಉಪಮನೆನಿಸ—ಮನುಷ್ಯರಂತೆ, ಮೃಗದಂತೆ ಎಂದು ಉಪಮೆ ಯುಳ್ಳವನೆಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಶಫರಿಕೇತನ ಜನಕ—ಮನ್ಮಥನ ತಂದೆ ಯಾದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು, ತಪನಕೋಟಿಸಮಪ್ರಭಾ—ಸೂರ್ಯ ಕೋಟಿ ಸಮ

ವಾದ ಪ್ರಭೆಯುಳ್ಳವನಾದರೂ, ಕೃಷ್ಣಾದಿ ರೂಪಕ-ಕೃಷ್ಣಾದಿ ಅವತಾರಗಳಲ್ಲಿ, ದ್ವಿಪದನಂತೆ-ಸಾಮಾನ್ಯ ಮನುಷ್ಯನಂತೆ, ಅಸಿತ-ಕಪ್ಪಾದ, ವಪು ವೆನಿಸ-ಬಣ್ಣವುಳ್ಳ ಶರೀರವುಳ್ಳವನೆಂದೆನಿಸುವನು. ಹೀಗೆ ಮೋಹಕನತೆರದಿ-ಮೋಹಪ ಸರ್ವತ್ರ ನೆಲಸಿದ್ದು-ಎಲ್ಲಾ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲೂ ಇದ್ದು, ಉಂಡುಣಿಸ-ತಾನುಂಡು ಜೀವರಿಗೆ ಉಣಿಸುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ತಾನು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಆಶ್ರಯನಾಗಿರುವನು. ತನಗೆ, ಆಶ್ರಯರು ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಲ್ಲ. ತಾನು ಅನುಪಮನಾದರೂ ಮನುಷ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಉಪಮಿತನಾಗಿ ತೋರುವನು. ಕೋಟಿ ಸೂರ್ಯ ಸಮ ಪ್ರಭೆನಾದರೂ ಕೃಷ್ಣಾದ್ಯವತಾರದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯಾಕಾರನಾಗಿ ಕಪ್ಪು, ಬಿಳುಪು ಮೊದಲಾದ ಸಾಧಾರಣ ಬಣ್ಣವುಳ್ಳವನಾಗಿ ಜನರನ್ನು ಮೋಹಿಸುವನು. ಸರ್ವತ್ರ ವಾಸವಾಗಿದ್ದು ವಿಷಯಭೋಗಾದಿಗಳನ್ನೂ ಅನ್ನಾದಿಗಳನ್ನೂ ತಾನುಂಡು ಜೀವರಿಗೂ ಉಣಿಸುವನು.

ಅಡವಿಯೊಳು ಬಿತ್ತದಲೆ ಬೆಳದಿಹೆ

ಗಿಡದ ಮೂಲಿಕೆ ಸಕಲಜೀವರ

ಒಡಲೊಳಿಪ್ಪಾಮಯವ ಪರಿಹರ ಗೈಸುವಂದದಲಿ ||

ಜಡಜಸಂಭವ ಜನಕತ್ರಿಜಗ

ದ್ವೈತ ಸಂತ್ಯೆಸೆನಲು ಅವರಿ

ದ್ವೈತದೇಗೆ ಬಂದೊದಗುವನು ಭಕ್ತರ ಭಿಡಿಯ ಮಾರದಲೆ ||೨೫||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ—ಅಡವಿಯೊಳಗೆ, ಬಿತ್ತದಲೆ ಬೆಳದಿರುವ ಗಿಡದ ಮೂಲಿಕೆ, ಸಕಲಜೀವರ, ಒಡಲೊಳಿಪ್ಪು-ಶರೀರ ಸಂಬಂಧವಾದ, ಅನುಯವ-ರೋಗವನ್ನು, ಪರಿಹರಗೈಸುವಂದದಲಿ-ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುವಂತೆ, ತ್ರಿಜಗದ್ವೈತದೇ-ಮೂರು ಲೋಕದ ಪ್ರಭುವೆ! ಸಂತ್ಯೆಸು! ಎನಲು-ಉದ್ಧಾರ ಮಾಡೆಂದು ಬೇಡಲು, ಜಡಜಸಂಭವ ಜನಕ-ಜಡಜ ಎಂಬ ಪದದಲ್ಲಿರುವ ಡ ಎಂಬಕ್ಷರವು ಲ ಎಂದೆನಿಸುವುದು. ರ-ಡ ಲ- ಇವುಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಭೇದವಿಲ್ಲ ಆದ್ದರಿಂದ ಜಡಜ-ಜಲಜ ಸಂಭವರು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಅನರ ಜನಕ-ತಂದೆಯಾದ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನು, ಭಕ್ತರ ಭಿಡಿಯ-ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯವನ್ನು ಮಾರದಲೆ, ಅವರಿದ್ದೆಡೆಗೆ ಬಂದೊದಗುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ನಮ್ಮ ಪ್ರಯತ್ನವಿಲ್ಲದೆ, ನಾವು ಬೀಜವನ್ನು ಬಿತ್ತದೆ, ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ತಾನಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವ ಗಿಡದ ಮೂಲಿಕೆಯು ರೋಗಿಗಳ ಸಕಲ ರೋಗವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುವದು. ಅದರಂತೆ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ನಾವು ಹೆತ್ತ ಪುತ್ರನಾಗಲಿ, ಮಿತ್ರನೆಂತಾಗಲಿ ಅಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ಮೂರು ಲೋಕದೊಡೆಯನೇ! ನನ್ನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸೆಂದು ಬೇಡಲು ಭಕ್ತರ ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿ ಅವರು ಇದ್ದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬಂದು ಅವರ ಕಷ್ಟಕ್ಕೊದಗುವನು.

ಅವತಾರಿಕೆ—ನಿಷ್ಕಾಮೋಪಾಸನೆಯಿಂದ ಭಗವಂತನು ಪ್ರೀತನಾಗುವನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಶ್ರೀನಿಕೇತನ ತನ್ನವರ ದೇ

ಹಾನುಬಂಧಿಗಳಂತೆ ಆವ್ಯವ

ಧಾನದಲಿ ನೆಲಸಿಪ್ಪ ಸರ್ವದ ಸಕಲಕಾಮದನು ||

ಏನುಕೊಟ್ಟರು ಭುಂಜಿಸುತ ಮ

ದ್ದಾನೆಯಿಂದದಿ ಸಂಚರಿಸು ಮ

ತ್ತೀನು ಬೇಡದೆಭಜಿಸುತಿರು ಅವನಂಘ್ರಿಕಮಲಗಳ || ೨೬ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ—ಶ್ರೀನಿಕೇತನ-ಲಕ್ಷ್ಮೀ ವಾಸಸ್ಥಾನಭೂತನಾದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು, ತನ್ನವರ-ತನ್ನ ಭಕ್ತರನ್ನು, ದೇಹಾನುಬಂಧಿಗಳಂತೆ ಸರ್ವದಾ, ಸಕಲಕಾಮದನು-ಸಕಲ ಮನೋಭೀಷ್ಟವನ್ನು ಪೂರೈಸುವನಾಗಿ, ಆವ್ಯವ ಧಾನದಲಿ-ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಾದರೂ ವಿರಾಮವಿಲ್ಲದೆ, ನೆಲಶಿಪ್ಪ-ವಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿರುವನು. ಏನುಕೊಟ್ಟರೂ-ದೇವರು ಏನು ಕೊಟ್ಟರೂ, ಅದನ್ನು ಭುಂಜಿಸುತ, ಮದ್ದಾನೆಯಿಂದದಿ-ಮದ್ದಾನೆಯಂತೆ ಸಂಚರಿಸು! ಮತ್ತೀನು ಬೇಡದೆ, ಅವನಂಘ್ರಿಕಮಲಗಳ, ಭಜಿಸುತಿರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ಭಕ್ತರನ್ನು ದೇಹಾನುಬಂಧಿಗಳಂತೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲೇ ಇದ್ದು ಅವರವರ ಮನೋಭೀಷ್ಟವನ್ನು ಪೂರೈಸುತ್ತಿರುವನು- ಈಶ್ವರ ಸಂಕಲ್ಪದಿಂದ ಏನು ಬಂದರೂ ಅಷ್ಟಕ್ಕೆ ಸಂತೋಷ ಪಡುತ್ತಾ, ಕಾಮ್ಯ ಫಲವನ್ನು ಬೇಡದೆ ಅವನ ಪಾದಕಮಲವನ್ನು ಭಜಿಸುತ್ತಾ ಮತ್ತಾರನ್ನೂ ಲಕ್ಷೀಕರಿಸದೆ ಯಾರ ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯಕ್ಕೂ ಒಳಗಾಗದೆ ಮದಗಜದಂತೆ ಸಂಚರಿಸು.

ಅನತಾರಿಕೆ—ಸರಮಾತ್ಮನು ಎಂಥ ಎಂಥಾ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಯಾವಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟಾರ್ಥವ ಕೊಡುತ್ತಾನೆಂಬುವುದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಬೇಡದಲೆ ಕೊಡುತಿಪ್ಪ ಸುರರಿಗೆ

ಬೇಡಿದರೆ ಕೊಡುತಿಹನು ನರರಿಗೆ

ಬೇಡಿ ಬಳಲುವ ದೈತ್ಯರಿಗೆ ಕೊಡನೊಮ್ಮೆ ಪುರುಷಾರ್ಥ ||

ಮೂಢರನುದಿನ ಧರ್ಮಕರ್ಮವ

ಮಾಡಿದರು ಸರಿ ಯಹಿಕ ಫಲಗಳ

ನೀಡಿ ಉನ್ಮತ್ತರನಮಾಡಿ ಮಹಾನಿರಯವೀವ ||೨೭||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ—ಸುರರಿಗೆ--ದೇವತೆಗಳಿಗೆ, ಬೇಡದಲೆ ಕೊಡುತಿಪ್ಪ ; ನರರಿಗೆ--ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ, ಬೇಡಿದರೆ ಕೊಡುತಿಹನು ; ಬೇಡಿ ಬಳಲುವ ದೈತ್ಯರಿಗೆ, ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಒಮ್ಮೆಗಾದರೂ ಕೊಡನು. ಮೂಢರು ಅನುದಿನದಲ್ಲೂ ಧರ್ಮ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವ ಪುಣ್ಯ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ ಸರಿ, ಅಹಿಕ ಫಲಗಳನ್ನು, ನೀಡಿ--ಕೊಟ್ಟು, ಉನ್ಮತ್ತರನ--ಮದಾಂಧರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ, ಮಹಾನಿರಯವ--ಮಹಾ ಘೋರವಾದ ನರಕವನ್ನು (ಅಂಧಂತಮಸ್ಸನ್ನು) ಕೊಡುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಉತ್ತಮ, ಮಧ್ಯಮ, ಅಧಮ ಅಧಮಾಧಮ ಭಕ್ತರುಗಳ ಸಾಧನೆಯ ಫಲಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾ, ಉತ್ತಮ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಅವರು ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳದೆ ಇದ್ದರೂ ಉತ್ತಮಗತಿಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಮಧ್ಯಮ ಭಕ್ತರು ಬೇಡಿಕೊಂಡರೆ ಅವರಿಗೆ ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಅಧಮ ಭಕ್ತರು ಬೇಡಿಕೊಂಡರೂ ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅಧಮಾಧಮರು ಪುಣ್ಯ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ ಅವುಗಳ ಫಲ ರೂಪವಾದ ಉತ್ತಮಗತಿಯನ್ನು ಕೊಡದೆ ನಷ್ಟರವಾದ ಅಹಿಕ ಫಲಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅವರನ್ನು ಅಹಂಕಾರಕ್ಕೆ ಗುರಿ ಮಾಡಿ ತನ್ಮೂಲಕ ನರಕಕ್ಕೆ ಗುರಿಮಾಡುವನು.

ತರಣಿ ಸರ್ವತ್ರದಲಿ ಕಿರಣವ

ಹೆರಹಿ ತತ್ತದ್ವಸ್ತುಗಳನನು

ಸಂಸಿದರದರಂತೆ ಭಾಯವು ಕಂಗೊಳಪತೆರದಿ ||

ಅರಿಧರೇಜಾನೇಜ ಬಗದೊಳ

ಗಿರುವ ಭಾಯಾತಪನೆನಿಸಿ ಸಂ

ಕರುಷಣಾಹ್ವಯ ನವರವರ ಯೋಗ್ಯತೆಗಳೆಂತಿಪ್ಪ

||೨೮||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ—ತರಣಿ--ಸೂರ್ಯನು, ಸರ್ವತ್ರವಲಿ, ಕಿರಣವಹರಹಿ, ತತ್ತದ್ವಸ್ತುಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿ--ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ವಸ್ತುಗಳು ಯಾವ ಯಾವ ಆಕಾರವಾಗಿರುವದೋ ಆಯಾ ಆಕಾರವನ್ನನುಸರಿಸಿ, ಅದರದರಂತೆ, ಛಾಯವು ಕಂಗೊಳಿಸತೆರದೀ ; ಅರಿಧರ--ಚಕ್ರಪಾಣಿಯಾದ, ಸಂಕರುಷಣಾಹ್ವಯನು - ಸಂಕರ್ಷಣ ನಾಮಕನು, ಏಜ--ಚೇತನರು, ಅನೇಜ--ಜಡರು, ಹೀಗೆ ಜಡ ಚೇತನಾತ್ಮಕವಾದ, ಜಗದೊಳಗೆ, ಇರುವ, ಛಾಯಾತಪನೆನಿಸಿ--ನೆಳಲು ಬಿಸಲೆನಿಸಿ ಅಂದರೆ ಕೆಲವರಿಗೆ ನೆಳಲು ರೂಪನಾಗಿಯೂ, ಕೆಲವರಿಗೆ ಬಿಸಲು ರೂಪನಾಗಿಯೂ, ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತೆಗಳಂತಿವು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಸೂರ್ಯನ ಕಿರಣವು, ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯ ಪಶು ವೃಕ್ಷಾದಿಗಳ ಮೇಲೆ ಬೀಳಲು ಅವುಗಳಂತೆಯೇ ಛಾಯವ ಆಕಾರವು ಕಾಣುವದು. ಗಿಡದ ನೆಳಲು ಗಿಡದ ಆಕಾರವಾಗಿಯೂ, ಮನುಷ್ಯಾದಿಗಳ ನೆಳಲು ತದಾಕಾರವಾಗಿಯೂ ಕಾಣುವದು. ಅದರಂತೆ ಚಕ್ರಪಾಣಿಯಾದ ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣನು, ಸ್ಥಾವರ ಜಂಗಮಾತ್ಮಕ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ತತ್ತದಾಕಾರನಾಗಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿದ್ದು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಕೆಲವೆಡೆಯಲ್ಲಿ ನೆಳಲು, ಕೆಲವು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಸಲು ಇರುವದೋ ಹಾಗೆಯೇ ತಾನೂ ಭಕ್ತ ಜನರಿಗೆ ನೆಳಲಂತೆಯೂ, ದೈತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಬಿಸಲಂತೆಯೂ, ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ ಇರುತ್ತಿರುವನು.

ಈ ಏಧವಿ ಸರ್ವತ್ರ ಲಕುಮಾ

ಭೂವನಿತೆಯರ ಕೂಡಿ ತನ್ನ ಕ

ಳಾವಿಶೇಷಗಳೆಲ್ಲ ಕಡೆಯಲಿ ತುಂಬಿಸೇವ್ಯತಮ ||

ಸೇವಕನುತಾನೆನಿಸಿ ಮಾಯಾ

ದೇವಿ ರಮಣ ಪ್ರವಿಷ್ಟರೂಪಕ

ಸಿಂವೆಮಾಳ್ವ ಶರಣ್ಯಶಾಶ್ವತ ಕರುಣಿ ಕಮಲಾಕ್ಷ

||೨೯||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ—ಈ ವಿಧದಿ--ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ, ಸರ್ವತ್ರ, ಲಕುಮಾ ಭೂವನಿತೆಯರ ಕೂಡಿ--ಶ್ರೀದೇವಿ ಭೂದೇವಿಯರೆಂಬ ಸತಿಯರಿದೊಡಗೂಡಿ, ತನ್ನ ಕಳಾವಿಶೇಷಗಳ, ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಲಿ ತುಂಬಿ, ಶರಣ್ಯ--ನೋರೆ ಹೋಗಲ್ಪಡಲು ಯೋಗ್ಯನಾದ, ಶಾಶ್ವತಕರುಣಿ--ಭಕ್ತರಲ್ಲಿ ಏಕರೀತಿಯಾದ ವನು

ಯುಳ್ಳ, ಕಮಲಾಕ್ಷನಾದ, ಮಾಯಾದೇವಿರಮಣ--ಶ್ರೀ ವಾಸುದೇವನು, ಸೇವ್ಯತಮ-ಎಲ್ಲರಿಂದಲೂ ಸೇವೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವವನಾದರೂ, ಪ್ರವಿಷ್ಟರೂಪಕ-ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರವಿಷ್ಟವಾದ ರೂಪಗಳಿಂದ, ಸೇವಕನು ತಾನೆನಿಸಿ, ಸೇವೆಮಾಳ್ತಾನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಮಾಯಾರಮಣನಾದ ವಾಸುದೇವನು ಶ್ರೀ ಭೂ ಸಮೇತನಾಗಿ ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿದ್ದು ತಾನು ವಾಸುದೇವನಾದಿ ರೂಪಗಳಿಂದ ಸೇವೆಯನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುವನು. ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಿಷ್ಟ ರೂಪದಿಂದ ತನ್ನ ಸೇವೆಯನ್ನು ತಾನೇ ಸೇವಕನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಿರುವನು.

ಅವತಾರಿಕೆ—ಮುಂದಿನ ಪದ್ಯದಿಂದ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಮುಗಿಸುತ್ತಾ ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಗುಣ ವರ್ಣನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಣವಕಾರಣಕಾರ್ಯ ಪ್ರತಿಪಾ
 ದ್ಯನು ಪರಾತ್ಪರ ಚೇತನಾ ಚೇ
 ತನವಿಲಕ್ಷಣನಂತಸತ್ಕಲ್ಯಾಣ ಗುಣ ಪೂರ್ಣ ||
 ಅನುಪಮನು ಪಾಸಿತಗುಣೋದಧಿ
 ಯ ನಘನಜಿತಾನಂತ ನಿಷ್ಕಿಂ
 ಚನ ಜನಪ್ರಿಯ ನಿರ್ವಿಕಾರನಿರಾಶ್ರಯಾಚ್ಯುತ ||೩೦||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ—ಪ್ರಣವಕಾರಣ--ಕಾರ್ಯ ರೂಪವು ವೇದವು ! ಕಾರಣವು ಪ್ರಣವ, ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಣವರೂಪಿಯಾಗಿ ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದು ಕಾರ್ಯರೂಪ ವಾದ ವೇದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿರುವನು. ಪರಾತ್ಪರ--ಪರಾತ್--ಉತ್ತಮ ರಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಕಿಂತಲೂ, ಪರನು--ಉತ್ತಮನು, ಚೇತನಾ ಚೇತನವಿಲಕ್ಷಣ--ಪರಮಾತ್ಮನು ಜಡಾತ್ಮಕನೂ ಅಲ್ಲ, ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಚೇತನನೂ ಅಲ್ಲ, ಇವೆರಡರಿಂದಲೂ ಭಿನ್ನನೆಂದರ್ಥ, ಅನಂತಸತ್ಕಲ್ಯಾಣ ಗುಣಪೂರ್ಣ-- ಅಪರಿಮಿತವಾದ ಮಂಗಳಕರವಾದ ಗುಣಗಳಿಂದ ಪೂರ್ಣನು. ಅನುಪಮ ನು--ಉಪಮಾನರಹಿತನು, ಉಪಾಸಿತಗುಣೋದಧಿಯು--ಸೇವ್ಯವಾದ ಗುಣ ಸಮುದ್ರನು, ಅನಘ--ಪಾಪರಹಿತನು, ಅಜಿತ--ಯಾರಿಂದಲೂ ಸೋಲದವ ನು, ಅನಂತ ರೂಪನು, ನಿಷ್ಕಿಂಚನೇಜನಪ್ರಿಯನು--ಲೌಕಿಕವಾದ ದ್ರವ್ಯಾ

ನದು. ಸ್ವಭಾವದಿಂದಲೂ ಅನೇಕ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಲೂ ವಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿರುವನು- ಅವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಪ್ರತಿಮೆಗಳೆಂತ ತಿಳಿಯಬೇಕು- ಅವುಗಳು ಯಾವುವೆಂದರೆ,—ಸುಪೌರುಷ-ಪುರುಷ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ, ಧಾತು ಸಪ್ತಕ-ತ್ವಕ್ ಚರ್ಮ ಮೊದಲಾದ ೭ ಧಾತುಗಳು, ಧೈರ್ಯ, ಶೌರ್ಯ, ಔದಾರ್ಯ-ಧಾತೃತ್ವ, ಚಾತುರ್ಯ-ಬುದ್ಧಿ ಕುಶಲತೆ, ವಾತು-ಭಗವತ್ಸಂಬಂಧವಾದ ಸತ್ಯವಾದ ಮಾತುಗಳು, ಮಾನ-ಗೌರವಸ್ಥಾನ, ಮಹತ್ವ-ಪೂಜ್ಯತೆ, ಸಹನ-ಕ್ಷಮೆ, ಉತ್ತಮವಾದ ನೀತಿ ನಿರ್ಮಲದೇಶ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು, ಭೂತಪಂಚಕ-ಪೃಥಿವ್ಯಾಧಿ ಪಂಚ ಭೂತಗಳು, ಬುದ್ಧಿ ಮೊದಲಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು, ಇವುಗಳೆಲ್ಲವೂ, ಸ್ಥಾನ-ಪರಮಾತ್ಮನ ಆವಾಸಸ್ಥಾನವು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಲೋಕದಲ್ಲಿ-ತಾಮ್ರ, ಹಿತ್ತಾಳೆ, ಬೆಳ್ಳಿ, ಭಂಗಾರಗಳಿಂದ ಮನುಷ್ಯಾಕಾರವಾಗಿ ಮಾಡಿ ಅದಕ್ಕೆ ರಾಮ ಕೃಷ್ಣನೆಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟು ಪೂಜೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವರು. ತೇಜೋಮಯನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನೆ ಈ ಪ್ರತಿಮೆಗಳಲ್ಲಿ, ಪರಮಾತ್ಮನು ಜಡನಲ್ಲ. ನಮಗೆ ಧ್ಯಾನ ಗೋಚರಕ್ಕಾಗಿ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ರೂಪವನ್ನು ಧ್ಯಾನಮಾಡಬೇಕಾಗುವದು ಅದರ ಉಪಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರತಿಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಂಕೇತಿಕವಾದ ರಾಮಕೃಷ್ಣಾದಿ ನಾಮಗಳನ್ನು ಆರೋಪಿಸುವರು. ಆದುದರಿಂದ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಧಿಷ್ಠಾನವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆದರೆ ಪ್ರತಿಮೆಯೇ ದೇವರೆಂದು ತಿಳಿದ. ಅನ್ಯತ್ರ ಇರುವ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳನ್ನರಿಯದೆ ಅವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿರಸ್ಕರಿಸಿ, ಪ್ರತಿಮೆಗಳ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ ಆ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಧಾತುಸಪ್ತಕ ಧೈರ್ಯ ಮೊದಲಾದವುಗಳೆಲ್ಲೂ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳನ್ನು ಚಿಂತಿಸಬೇಕು. ಧೈರ್ಯಾದಿಗಳು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಗೋಚರವಲ್ಲ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಭಗವದ್ರೂಪ ಚಿಂತನೆ ಹೇಗೆಂದರೆ,—ಧೈರ್ಯಾದಿಗಳುಳ್ಳ ಪುರುಷನಲ್ಲಿ ಧೈರ್ಯರೂಪಿಯಾಗಿದ್ದು ಇವನು ಧೈರ್ಯವಂತನು! ಇವನು ಶೌರ್ಯವಂತನು ಎಂಬ ಹೆಸರು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪಡೆಯುವನೆಂದು ತಿಳಿದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಜೀವರಾಶಿಯೊಳಮೃತ ಶಾಶ್ವತ
 ಸ್ಥಾವರಗಳೊಳು ಸ್ಥಾಣುನಾಮಕ
 ನಾನಕಾಲದಲಿಪ್ಪನಜಿತಾನಂತನೆಂದೆನಿಸಿ ||
 ಗೋವಿದಾಂಪತಿ ಗಾಯನಪ್ರಿಯ
 ಸಾವಯವ ಸಹಸ್ರನಾಮ ಪ
 ರಾವರೇಶ ಪವಿತ್ರಕರ್ಮ ವಿಪಶ್ಚಿತ ಸುಧಾಮ ||೨೨||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ—ಗೋವಿದಾಂಪತಿ-ವೇದ ವೇದಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ನಿಸ್ಸಂಶ
 ಯವಾದ ಅರ್ಥ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳ ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ, ಗಾಯನ
 ಪ್ರಿಯ-ಸಾಮಗಾನ ಮತ್ತು ತೋಡಿ ಭೈರವಿ ಮುಂತಾದ ರಾಗ ಜ್ಞಾನ
 ದಿಂದ ಸುಸ್ವರದಿಂದ ತನ್ನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಗಾನ ಮಾಡಿದರೆ ಬಹಳ ಪ್ರೀತ
 ನಾಗುವ, ಸಾವಯವ-ಅನಂದಮಯವಾದ ಕರಚರಣಾದಿ ಅಂಗಗಳಿಂದ
 ಯುಕ್ತನಾದ, ಸಹಸ್ರನಾಮ-ಸಹಸ್ರ ನಾಮಗಳಿಂದ ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುವ,
 ಪರಾವರೇಶ-ಉತ್ತಮರಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳು, ಅಮರರಾದ ತೃಣಾಂತ ಜೀವ
 ರು, ಇವರಿಗೆ ಈಶ್ವರನಾದ, ಪವಿತ್ರಕರ್ಮ-ಮಂಗಳಕರವಾದ ಕರ್ಮಗಳು
 ಉಳ್ಳ, ವಿಪಶ್ಚಿತ-ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ, ಸುಧಾಮ-ಉತ್ತಮವಾದ ವಾಸಯೋಗ್ಯ
 ಸ್ಥಾನನಾದ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನು, ಜೀವರಾಶಿಯೊಳು, ಅಮೃತ-ಮರಣರಹಿ
 ತನಾದುದರಿಂದ ಅಮೃತನಾಮಕನಾಗಿಯೂ, ಶಾಶ್ವತ-ಶಶ್ವದೇಕಪ್ರಕಾರ
 ನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶಾಶ್ವತನೆಂತಲೂ, ಸ್ಥಾವರಗಳೊಳು, ಸ್ಥಾಣುನಾಮಕನು-
 ಸ್ಥಾಣು ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ, ಅಜಿತಾನಂತನೆಂದೆನಿಸಿ-ಅಜಿತನೆಂತಲೂ,
 ಅನಂತನೆಂತಲೂ ಅನಿಸಿಕೊಂಡು ಅವಕಾಲದಲಿ-ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲೂ ಇಪ್ಪ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಯಾವಾಗಲೂ, ಯಾರಿಂದಲೂ ಸೋಲದವನಾದುದರಿಂದ
 ಅಜಿತನೆಂದು ಹೆಸರು. ಜೀವರಾಶಿಯೊಳಗೆ ಅಮೃತನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ
 ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ಇರುವನು- ಸ್ಥಾವರಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಣುನಾಮಕನಾಗಿ ಸರ್ವ ಕಾಲ
 ದಲ್ಲೂ ಇರುವನು. ಮಿಕ್ಕ ಪದಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥವು ಪದ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ವಿವರ
 ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಮಾಧವನ ಪೂಜಾರ್ಥವಾಗಿ ನಿ
 ಷೇಧಕರ್ಮ ಮಾಡಿಧನ ಸಂ
 ಪಾದಿಸಲು ಸತ್ಪುಣ್ಯ ಕರ್ಮಗಳೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳತೀವು ||
 ಸ್ತೋದರಂಭರಣಾರ್ಥ ನಿತ್ಯದಿ
 ಸಾಧುಕರ್ಮ ಮಾಡಿದರು ಸರಿ
 ಯೈದುಧನು ದೇಹಾಂತರವ ಸಂದೇಹವಿಂತಿಲ್ಲ ||೨೩||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ—ಮಾಧವನ ಪೂಜಾರ್ಥವಾಗಿ, ನಿಷೇಧಕರ್ಮವ ಮಾಡಿ, ಧನ ಸಂಪಾದಿಸಲು, ಸತ್ಪುಣ್ಯಕರ್ಮಗಳೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುವು. ಸ್ವೋದರಂಭರ ಣಾರ್ಥ—ತನ್ನ ಹೊಟ್ಟೆಯನ್ನು ತುಂಬಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ (ತನ್ನ ದೇಹ ಪೋಷಣಕ್ಕಾಗಿ) ನಿತ್ಯದಲ್ಲೂ, ಸಾಧುಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ ಸರಿ, ದೇಹಾಂ ತರವ—ಮತ್ತೂ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಜನ್ಮಗಳನ್ನು, ಯೈದುನು—ಸಂದೇಹವಿ ನಿ ತಿಲ್ಲ—ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಭಗವತ್ತೀತಿಗೋಸ್ಕರವಾಗಿ ದೇವಾಲಯ, ಉದ್ಯಾನವನ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವ ಉದ್ದೇಶ ಮಾಡಿ ಯಾಚನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ, ಯಥೇಷ್ಟವಾಗಿ ಧನ ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡಿ ಅ ಸತ್ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಭಗ ವತ್ತೀತಿಗಾಗಿ ಮಾಡಿದರೆ ಅವು ಸತ್ಕಾರ್ಯವೆಂದೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುವು. ಮನಸ್ಸಿ ನಲ್ಲಿ ತನ್ನ ದೇಹ ಪೋಷಣೆ ನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಭೋಜ ನಾದಿ ನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಹೊರಗೆ ತೋರಿಸಿ ಹಣ ಸಂಪಾದನವನ್ನು ಮಾಡಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಸಂತರ್ಪಣೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ, ಪಾಪ ಕರ್ಮದ ಫಲವಾದ ಮತ್ತೂ ಜನ್ಮವನ್ನು ಹೊಂದುವದು, ಸಾಯುವದು ಈ ಪಲವೇ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುವದು. ಅದುದರಿಂದ ಯಾವ ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ ಭಗ ವತ್ತೀತಿಗಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಅಪಗತಾಶ್ರಯ ಎಲ್ಲರೊಳಗಿ

ದ್ವುಪಮನೆನಿಪಾನುಪಮರೂಪನು

ಶಫಂಕೇತನ ಜನಕಮೋಹಪಮೋಹಕನ ತೆರದಿ ||

ತಪನಕೋಟಿ ಸಮಪ್ರಭಾಸಿತ

ವಪುನೆನಿಪ ಕೃಷ್ಣಾದಿರೂಪಕ

ದ್ವಿಪದನಂತುಂಡುಣೆಸ ಸರ್ವತ್ರ ನೆಲಸಿದ್ದು

||೨೪||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ—ಅಪಗತಾಶ್ರಯ—ಮತ್ತೊಬ್ಬರನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸದ, ಅನು ಪನ್ನರೂಪನು—ಉಪಮಾನರಹಿತವಾದ ಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳವನಾದರೂ, ಎಲ್ಲ ರೊಳಗಿದ್ದು, ಉಪಮನೆನಿಪ—ಮನುಷ್ಯರಂತೆ, ವೈಗದಂತೆ ಎಂದು ಉಪಮೆ ಯುಳ್ಳವನೆಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಶಫಂಕೇತನ ಜನಕ—ಮನ್ಮಥನ ತಂದೆ ಯಾದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು, ತಪನಕೋಟಿಸಮಪ್ರಭಾ—ಸೂರ್ಯ ಕೋಟಿ ಸಮ

ವಾದ ಪ್ರಭೆಯುಳ್ಳವನಾದರೂ, ಕೃಷ್ಣಾದಿ ರೂಪಕ-ಕೃಷ್ಣಾದಿ ಅವತಾರಗಳಲ್ಲಿ, ದ್ವಿಪದನಂತೆ-ಸಾಮಾನ್ಯ ಮನುಷ್ಯನಂತೆ, ಅಸಿತ-ಕಪಾದ, ವಪು ವೆನಿಸ-ಬಣ್ಣವುಳ್ಳ ಶರೀರವುಳ್ಳವನೆಂದೆನಿಸುವನು. ಹೀಗೆ ಮೋಹಕನತೆರದಿ-ಮೋಹಿಸ ಸರ್ವತ್ರ ನೆಲಸಿದ್ದು-ಎಲ್ಲಾ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲೂ ಇದ್ದು, ಉಂಡುಣಿಸ-ತಾನುಂಡು ಜೀವರಿಗೆ ಉಣಿಸುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ-ತಾನು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಆಶ್ರಯನಾಗಿರುವನು. ತನಗೆ, ಆಶ್ರಯರು ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಲ್ಲ. ತಾನು ಅನುಪಮನಾದರೂ ಮನುಷ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಉಪಮಿತನಾಗಿ ತೋರುವನು. ಕೋಟಿ ಸೂರ್ಯ ಸಮ ಪ್ರಭನಾದರೂ ಕೃಷ್ಣಾದ್ಯವತಾರದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯಾಕಾರನಾಗಿ ಕಪ್ಪು, ಬಿಳುಪು ಮೊದಲಾದ ಸಾಧಾರಣ ಬಣ್ಣವುಳ್ಳವನಾಗಿ ಜನರನ್ನು ಮೋಹಿಸುವನು. ಸರ್ವತ್ರ ವಾಸವಾಗಿದ್ದು ವಿಷಯಭೋಗಾದಿಗಳನ್ನೂ ಅನ್ನಾದಿಗಳನ್ನೂ ತಾನುಂಡು ಜೀವರಿಗೂ ಉಣಿಸುವನು.

ಅಡವಿಯೊಳು ಬಿತ್ತದಲೆ ಬೆಳದಿಹ

ಗಿಡದ ಮೂಲಿಕೆ ಸಕಲಜೀವರ

ಒಡಲೊಳಿಪ್ಪಾಮಯನ ಪರಿಹರ ಗೈಸುವಂದದಲಿ ||

ಜಡಜಸಂಭವ ಜನಕತ್ರಿಜಗ

ದ್ವಡೆಯ ಸಂತೈಸೆನಲು ಅವಂ

ದ್ದೆಡೆಗೆ ಬಂದೊದಗುವನು ಭಕ್ತರ ಭಿಡಿಯ ಮಾರದಲೆ ||೨೫||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ-ಅಡವಿಯೊಳಗೆ, ಬಿತ್ತದಲೆ ಬೆಳದಿರುವ ಗಿಡದ ಮೂಲಿಕೆ, ಸಕಲಜೀವರ, ಒಡಲೊಳಿಪ್ಪು-ಶರೀರ ಸಂಬಂಧವಾದ, ಅನುಯವ-ರೋಗವನ್ನು, ಪರಿಹರಗೈಸುವಂದದಲಿ-ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುವಂತೆ, ತ್ರಿಜಗದ್ವಡೆಯ-ಮೂರು ಲೋಕದ ಪ್ರಭುವೆ! ಸಂತೈಸು! ಎನಲು-ಉದ್ಧಾರ ಮಾಡೆಂದು ಬೇಡಲು, ಜಡಜಸಂಭವ ಜನಕ-ಜಡಜ ಎಂಬ ಪದದಲ್ಲಿರುವ ಡ ಎಂಬಕ್ಷರವು ಲ ಎಂದೆನಿಸುವುದು. ರ-ಡ ಲ- ಇವುಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಭೇದವಿಲ್ಲ ಆದ್ದರಿಂದ ಜಡಜ-ಜಲಜ ಸಂಭವರು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಅವರ ಜನಕ-ತಂದೆಯಾದ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನು, ಭಕ್ತರ ಭಿಡಿಯ-ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯವನ್ನು ಮಾರದಲೆ, ಅವರದ್ದೆಡೆಗೆ ಬಂದೊದಗುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ನಮ್ಮ ಪ್ರಯತ್ನವಿಲ್ಲದೆ, ನಾವು ಬೀಜವನ್ನು ಬಿತ್ತದೆ, ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ತಾನಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವ ಗಿಡದ ಮೂಲಿಕೆಯು ರೋಗಿಗಳ ಸಕಲ ರೋಗವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುವದು. ಅದರಂತೆ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ನಾವು ಹೆತ್ತ ಪುತ್ರನಾಗಲಿ, ಮಿತ್ರನೆಂತಾಗಲಿ ಅಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ಮೂರು ಲೋಕದೊಡೆಯನೇ! ನನ್ನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸೆಂದು ಬೇಡಲು ಭಕ್ತರ ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿ ಅವರು ಇದ್ದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬಂದು ಅವರ ಕಷ್ಟಕ್ಕೊದಗುವನು.

ಅವತಾರಿಕೆ—ನಿಷ್ಕಾಮೋಪಾಸನೆಯಿಂದ ಭಗವಂತನು ಪ್ರೀತನಾಗುವನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಶ್ರೀನಿಕೇತನ ತನ್ನವರ ದೇ

ಹಾನುಬಂಧಿಗಳಂತೆ ಅವ್ಯವ

ಧಾನದಲಿ ನೆಲಸಿಪ್ಪ ಸರ್ವದ ಸಕಲಕಾಮದನು ||

ಏನುಕೊಟ್ಟರು ಭುಂಜಿಸುತ ಮ

ದ್ದಾನೆಯಿಂದದಿ ಸಂಚರಿಸು ಮ

ತ್ತೇನು ಬೇಡದೆಭಜಿಸುತಿರು ಅವನಂಘ್ರಿಕಮಲಗಳ ||೨೬||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ—ಶ್ರೀನಿಕೇತನ-ಲಕ್ಷ್ಮೀ ವಾಸಸ್ಥಾನಭೂತನಾದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು, ತನ್ನವರ-ತನ್ನ ಭಕ್ತರನ್ನು, ದೇಹಾನುಬಂಧಿಗಳಂತೆ ಸರ್ವದಾ, ಸಕಲಕಾಮದನು-ಸಕಲ ಮನೋಭೀಷ್ಟವನ್ನು ಪೂರೈಸುವನಾಗಿ, ಅವ್ಯವಧಾನದಲಿ-ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಾದರೂ ವಿರಾಮವಿಲ್ಲದೆ, ನೆಲಶಿಪ್ಪ-ವಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿರುವನು. ಏನುಕೊಟ್ಟರೂ-ದೇವರು ಏನು ಕೊಟ್ಟರೂ, ಅದನ್ನು ಭುಂಜಿಸುತ, ಮದ್ದಾನೆಯಿಂದದಿ-ಮದ್ದಾನೆಯಂತೆ ಸಂಚರಿಸು! ಮತ್ತೇನು ಬೇಡದೆ, ಅವನಂಘ್ರಿಕಮಲಗಳ, ಭಜಿಸುತಿರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ಭಕ್ತರನ್ನು ದೇಹಾನುಬಂಧಿಗಳಂತೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲೇ ಇದ್ದು ಅವರವರ ಮನೋಭೀಷ್ಟವನ್ನು ಪೂರೈಸುತ್ತಿರುವನು. ಈಶ್ವರ ಸಂಕಲ್ಪದಿಂದ ಏನು ಬಂದರೂ ಅಷ್ಟಕ್ಕೆ ಸಂತೋಷ ಪಡುತ್ತಾ, ಕಾಮ್ಯ ಫಲವನ್ನು ಬೇಡದೆ ಅವನ ಪಾದಕಮಲವನ್ನು ಭಜಿಸುತ್ತಾ ಮತ್ತಾರನ್ನೂ ಲಕ್ಷೀಕರಿಸದೆ ಯಾರ ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯಕ್ಕೂ ಒಳಗಾಗದೆ ಮದಗಜದಂತೆ ಸಂಚರಿಸು.

ಅವತಾರಿಕೆ—ಸರಮಾತ್ಮನು ಎಂಥ ಎಂಥಾ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಯಾವಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟಾರ್ಥವ ಕೊಡುತ್ತಾನೆಂಬುವುದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಬೇಡದಲೆ ಕೊಡುತಿಪ್ಪ ಸುರರಿಗೆ

ಬೇಡಿದರೆ ಕೊಡುತಿಹನು ನರರಿಗೆ

ಬೇಡಿ ಬಳಲುವ ದೈತ್ಯರಿಗೆ ಕೊಡನೊಮ್ಮೆ ಪುರುಷಾರ್ಥ ||

ಮೂಢರನುದಿನ ಧರ್ಮಕರ್ಮವ

ಮಾಡಿದರು ಸರಿ ಯಹಿಕ ಫಲಗಳ

ನೀಡಿ ಉನ್ಮತ್ತರನಮಾಡಿ ಮಹಾನಿರಯವಿವ

||೨೭||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ—ಸುರರಿಗೆ--ದೇವತೆಗಳಿಗೆ, ಬೇಡದಲೆ ಕೊಡುತಿಪ್ಪ ; ನರರಿಗೆ--ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ, ಬೇಡಿದರೆ ಕೊಡುತಿಹನು ; ಬೇಡಿ ಬಳಲುವ ದೈತ್ಯರಿಗೆ, ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಒಮ್ಮೆಗಾದರೂ ಕೊಡನು. ಮೂಢರು ಅನುದಿನದಲ್ಲೂ ಧರ್ಮ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವ ಪುಣ್ಯ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ ಸರಿ, ಅಹಿಕ ಫಲಗಳನ್ನು, ನೀಡಿ--ಕೊಟ್ಟು, ಉನ್ಮತ್ತರನ--ಮದಾಂಧರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ, ಮಹಾನಿರಯವ--ಮಹಾ ಘೋರವಾದ ನರಕವನ್ನು (ಅಂಧಂತಮ ಸ್ಥನ್ನು) ಕೊಡುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಉತ್ತಮ, ಮಧ್ಯಮ, ಅಧಮ ಅಧಮಾಧಮ ಭಕ್ತರುಗಳ ಸಾಧನೆಯ ಫಲಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾ, ಉತ್ತಮ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಅವರು ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳದೆ ಇದ್ದರೂ ಉತ್ತಮಗತಿಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಮಧ್ಯಮ ಭಕ್ತರು ಬೇಡಿಕೊಂಡರೆ ಅವರಿಗೆ ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಅಧಮ ಭಕ್ತರು ಬೇಡಿಕೊಂಡರೂ ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅಧಮಾಧಮರು ಪುಣ್ಯ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ ಅವುಗಳ ಫಲ ರೂಪವಾದ ಉತ್ತಮಗತಿಯನ್ನು ಕೊಡದೆ ನಶ್ವರವಾದ ಅಹಿಕ ಫಲಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅವರನ್ನು ಅಹಂಕಾರಕ್ಕೆ ಗುರಿ ಮಾಡಿ ತನ್ಮೂಲಕ ನರಕಕ್ಕೆ ಗುರಿಮಾಡುವನು.

ತರಣಿ ಸರ್ವತ್ರದಲಿ ಕಿರಣವ

ಹರಹಿ ತತ್ತದ್ವಸ್ತುಗಳನನು

ಸರಸಿಯದರದರಂತೆ ಛಾಯವು ಕಂಗೊಳಿಸತೆರದಿ ||

ಅರಿಧರೇಜಾನೇಜ ಬಗದೊಳ

ಗಿರುವ ಛಾಯಾತಪನೆನಿಸಿ ಸಂ

ಕರುಷಣಾಹ್ವಯ ನವರವರ ಯೋಗ್ಯತೆಗಳಂತಿಪ್ಪ

||೨೮||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ—ತರಣಿ--ಸೂರ್ಯನು, ಸರ್ವತ್ರವಲಿ, ಕಿರಣವಹರಹಿ, ತತ್ತದ್ವಸ್ತುಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿ--ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ವಸ್ತುಗಳು ಯಾವ ಯಾವ ಆಕಾರವಾಗಿರುವದೋ ಆಯಾ ಆಕಾರವನ್ನನುಸರಿಸಿ, ಅದರದರಂತೆ, ಛಾಯವು ಕಂಗೊಳಿಸತೆರದೀ ; ಅರಿಧರ--ಚಕ್ರಪಾಣಿಯಾದ, ಸಂಕರುಷಣಾಹ್ವಯನು - ಸಂಕರ್ಷಣ ನಾಮಕನು, ಏಜ--ಚೇತನರು, ಅನೇಜ--ಜಡರು, ಹೀಗೆ ಜಡ ಚೇತನಾತ್ಮಕವಾದ, ಜಗದೊಳಗೆ, ಇರುವ, ಛಾಯಾತಪನೆನಿಸಿ--ನೆಳಲು ಬಿಸಲೆನಿಸಿ ಅಂದರೆ ಕೆಲವರಿಗೆ ನೆಳಲು ರೂಪನಾಗಿಯೂ, ಕೆಲವರಿಗೆ ಬಿಸಲು ರೂಪನಾಗಿಯೂ, ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತೆಗಳಂತಿವು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಸೂರ್ಯನ ಕಿರಣವು, ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯ ಪಶು ವೃಕ್ಷಾದಿಗಳ ಮೇಲೆ ಬೀಳಲು ಅವುಗಳಂತೆಯೇ ಛಾಯದ ಆಕಾರವು ಕಾಣುವದು. ಗಿಡದ ನೆಳಲು ಗಿಡದ ಆಕಾರವಾಗಿಯೂ, ಮನುಷ್ಯಾದಿಗಳ ನೆಳಲು ತದಾಕಾರವಾಗಿಯೂ ಕಾಣುವದು. ಅದರಂತೆ ಚಕ್ರಪಾಣಿಯಾದ ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣನು, ಸ್ಥಾವರ ಜಂಗಮಾತ್ಮಕ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ತತ್ತದಾಕಾರನಾಗಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿದ್ದು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಕೆಲವೆಡೆಯಲ್ಲಿ ನೆಳಲು, ಕೆಲವು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಸಲು ಇರುವದೋ ಹಾಗೆಯೇ ತಾನೂ ಭಕ್ತ ಜನರಿಗೆ ನೆಳಲಂತೆಯೂ, ದೈತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಬಿಸಲಂತೆಯೂ, ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ ಇರುತ್ತಿರುವನು.

ಈ ಏಧವಿ ಸರ್ವತ್ರ ಲಕುಮಾ

ಭೂವನಿತೆಯರ ಕೂಡಿ ತನ್ನ ಕ

ಳಾವಿಶೇಷಗಳೆಲ್ಲ ಕಡೆಯಲಿ ತುಂಬಿಸೇವ್ಯತಮ ||

ಸೇವಕನುತಾನೆನಿಸಿ ಮಾಯಾ

ದೇವಿ ರಮಣ ಪ್ರವಿಷ್ಟರೂಪಕ

ಸಿ·ನೆಮಾಳ್ವ ಶರಣ್ಯಶಾಶ್ವತ ಕರುಣಿ ಕಮಲಾಕ್ಷ

||೨೯||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ—ಈ ವಿಧದಿ--ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ, ಸರ್ವತ್ರ, ಲಕುಮಾ ಭೂವನಿತೆಯರ ಕೂಡಿ--ಶ್ರೀದೇವಿ ಭೂದೇವಿಯರೆಂಬ ಸತಿಯರಿದೊಡಗೂಡಿ, ತನ್ನ ಕಳಾವಿಶೇಷಗಳ, ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಲಿ ತುಂಬಿ, ಶರಣ್ಯ--ನೋರೆ ಹೋಗಲ್ಪಡಲು ಯೋಗ್ಯನಾದ, ಶಾಶ್ವತಕರುಣಿ--ಭಕ್ತರಲ್ಲಿ ಏಕರೀತಿಯಾದ ವಯೆ

ಯುಳ್ಳ, ಕಸುಲಾಕ್ಷನಾದ, ಮಾಯಾದೇವಿರಮಣ--ಶ್ರೀ ವಾಸುದೇವನು, ಸೇವ್ಯತಮ-ಎಲ್ಲರಿಂದಲೂ ಸೇವೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವವನಾದರೂ, ಪ್ರವಿಷ್ಟರೂಪಕ-ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರವಿಷ್ಟವಾದ ರೂಪಗಳಿಂದ, ಸೇವಕನು ತಾನೆನಿಸಿ, ಸೇವೆಮಾಳ್ತಾನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಮಾಯಾರಮಣನಾದ ವಾಸುದೇವನು ಶ್ರೀ ಭೂ ಸಮೇತನಾಗಿ ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿದ್ದು ತಾನು ವಾಸುದೇವನಾದಿ ರೂಪಗಳಿಂದ ಸೇವೆಯನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುವನು. ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಿಷ್ಟ ರೂಪದಿಂದ ತನ್ನ ಸೇವೆಯನ್ನು ತಾನೇ ಸೇವಕನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಿರುವನು.

ಅವತಾರಿಕೆ—ಮುಂದಿನ ಪದ್ಯದಿಂದ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಮುಗಿಸುತ್ತಾ ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಗುಣ ವರ್ಣನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಣವಕಾರಣಕಾರ್ಯ ಪ್ರತಿಪಾ
 ದ್ಯನು ಪರಾತ್ಪರ ಚೇತನಾ ಚೇ
 ತನವಿಲಕ್ಷಣನಂತಸತ್ಕಲ್ಯಾಣ ಗುಣ ಪೂರ್ಣ ||
 ಅನುಪಮನು ಪಾಸಿತಗುಣೋದಧಿ
 ಯ ನಘನಜಿತಾನಂತ ನಿಷ್ಕಿಂ
 ಚನ ಜನಪ್ರಿಯ ನಿರ್ವಿಕಾರನಿರಾಶ್ರಯಾನ್ಯಕ್ತ ||೩೦||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ—ಪ್ರಣವಕಾರಣ--ಕಾರ್ಯ ರೂಪವು ವೇದವು ! ಕಾರಣವು ಪ್ರಣವ, ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಣವರೂಪಿಯಾಗಿ ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದು ಕಾರ್ಯರೂಪ ವಾದ ವೇದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿರುವನು. ಪರಾತ್ಪರ--ಪರಾತ್--ಉತ್ತಮ ರಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಕಿಂತಲೂ, ಪರನು--ಉತ್ತಮನು, ಚೇತನಾ ಚೇತನವಿಲಕ್ಷಣ--ಪರಮಾತ್ಮನು ಜಡಾತ್ಮಕನೂ ಅಲ್ಲ, ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಚೇತನನೂ ಅಲ್ಲ, ಇವೆರಡರಿಂದಲೂ ಭಿನ್ನನೆಂದರ್ಥ, ಅನಂತಸತ್ಕಲ್ಯಾಣ ಗುಣಪೂರ್ಣ--ಅಪರಿಮಿತವಾದ ಮಂಗಳಕರವಾದ ಗುಣಗಳಿಂದ ಪೂರ್ಣನು. ಅನುಪಮ ನು--ಉಪಮಾನರಹಿತನು, ಉಪಾಸಿತಗುಣೋದಧಿಯು--ಸೇವ್ಯವಾದ ಗುಣ ಸಮುದ್ರನು, ಅನಘ-ಪಾವರಹಿತನು, ಅಜಿತ--ಯಾರಿಂದಲೂ ಸೋಲದವ ನು, ಅನಂತ ರೂಪನು, ನಿಷ್ಕಿಂಚನಜನಪ್ರಿಯನು--ಲೌಕಿಕವಾದ ದ್ರವ್ಯಾ

ದಿಗಳ ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಧನವೆಂದು ನಂಬಿದ ನಿಷ್ಕಿಂಚ ನರಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯುಳ್ಳವನು, ನಿರ್ವಿಕಾರನು, ನಿರಾಶ್ರಯನು, ಅಮೃತ-ಸಾಮಾನ್ಯರಾದ ಜನರಿಗೆ ಅಗೋಚರನು.

ಅವತಾರಿಕೆ.— ಫಲಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಮುಗಿಸುತ್ತಾರೆ

ಗೋಪಭೀಯಭವಾಂಧಕಾರಕ

ದೀಪವಟ್ಟಿಗೆ ಸಕಲಸುಖ ಸದ

ನೋಪರಿಗ್ರಹವೆನಿಸುತಿಪ್ಪದು ಹರಿಕಥಾಮೃತವು ||

ಗೋಪತಿಜಗನ್ನಾಥವಿಠಲ ಸ

ಮಾಪದಲಿ ನೆಲಸಿದ್ದು ಭಕ್ತರ

ಆಪವರ್ಗರಮಾಡುವನು ಬಹುದುಃಖಭವದಿಂದ ||೩||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.— ಗೋಪಭೀಯಭವಾಂಧಕಾರಕ=ಗೋಪವೇದಸ್ವರೂಪರಾದ ದುರ್ಗಾದೇವಿಯು; ಅವರ ಪತಿಯಾಗಿ ಪಾಲಿಸುವುದರಿಂದ ಗೋಪನೆಂದು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಹೆಸರು, ಭೀಯ=ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕಾಣಗೊಡದೆ, ಅವನನ್ನು ಶೇರಗೊಡದೆ ಅವನಿಂದ ಭಯ ಉಂಟಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು ಸಂಸಾರವು. ಇಂತಹಾ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಭಯವನ್ನು ಕೊಡಿಸುವ ಸಂಸಾರವೆಂಬ ಗಾಂಧಾಂಧಕಾರಕ್ಕೆ, ದೀಪವಟ್ಟಿಗೆ = ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ದೀಪವೆಂಬಂತಿರುವ, ಮತ್ತು, ಸಕಲಸುಖಸದನೋಪರಿಗ್ರಹವು=ಸಮಸ್ತವಾದ ಸುಖವೆಂಬ ಮನೆಗೆ ಮೇಲುಪ್ಪರಿಗೆ ಎಂದು, ಎನಿಸುತಿಪ್ಪದು ಹರಿಕಥಾಮೃತವು, ಇದನ್ನು ಪಾನಮಾಡುವವರ, ಸಮಾಪದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದ್ದು, ಗೋಪತಿ=ವೇದಾಭಿಮಾನಿಯರಾದ ರಮಾಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥವಿಠಲನು, ಬಹು ದುಃಖಭವದಿಂದ=ಬಹು ದುಃಖಮಯವಾದ ಸಂಸಾರದ ದೆಶೆಯಿಂದ ಉದ್ಧರಿಸಿ, ಆಪವರ್ಗಸ=ಮುಕ್ತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.— ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಹೆಂಡರು ಮಕ್ಕಳು ನಾನು ನನ್ನದು ಎಂಬ ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಮರೆತು ಬಿಡುವರು. ಅದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ನಮ್ಮನ್ನು ನರಕದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕಷ್ಟಪಡಿಸುವನೆಂಬ ಭಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುವದು. ಆದುದರಿಂದ ದಾಸಾರ್ಯರು ಸಂಸಾರವನ್ನು ಗೋಪಭೀಯವೆಂ

ದರು; ವೇದಾಭಿಮಾನಿಯು ರಮಾದೇವಿ, ಆಕೆಗೆ ಪತಿಯಾದುದರಿಂದ
 “ ಗಾಂಪಾತೀತಿ ಗೋಪಃ ” ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಗೋಪನೆಂದು ಪರ
 ಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಹೆಸರು. ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಅವನ ಭಯವುಂಟೇ ಉಂಟು. ಇಂತ
 ಹಾ ಸಂಸಾರವೆಂಬ ಘೋರವಾದ ಅಂಧಕಾರಕ್ಕೆ ಹರಿಕಥೆಯು ದೀವಟಿಗೆ
 ಯಂತೆ ಇರುವುದು. ಅಂದರೆ ಅಜ್ಞಾನಂಧಕಾರವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ ಜ್ಞಾನೋ
 ದಯವನ್ನು ಮಾಡಿಸುವದೆಂದರ್ಥ. ಮತ್ತು ಸಮಸ್ತ ಸುಖಗಳು ವಾಸಿಸು
 ವುದಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಮನೆಯಮೇಲುಪ್ಪರಿಗೆಯಂತೆ ಇರುವುದು. ಈ ಹರಿ
 ಕಥಾಮೃತವು ಸ್ವರೂಪಾನಂದವನ್ನು ಕೊಡುವ ಯೋಗ್ಯತೆಯುಳ್ಳದೆಂದರ್ಥ.
 ಇಂತಹಾ ಹರಿಕಥಾಮೃತವನ್ನು ಪಾನಮಾಡುವ ಭಕ್ತರ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ
 ಜಗನ್ನಾಥವಿಠಲಾತ್ಮಕ ಶ್ರೀಹರಿಯು ನೆಲಸಿದ್ದು ಬಹು ದುಃಖಕರವಾದ ಸಂ
 ಸಾರದಿಂದ ಬಿಡಿಸಿ ಮುಕ್ತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವನು.

ಎಂಬಲ್ಲಿಗೆ ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯಲ್ಲಿ ೨೪ನೆಯ ಬಿಂಬಾಪರೋಕ್ಷ ಸಂಧಿ
 ಯು ಸಮಾಪ್ತವಾದುದು.

|| ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ||

ಅರೋಹಣ ತಾರತಮ್ಯ ಸಂಧಿ.

—: ೦ :—

ಸಂಧಿ ೨೫.

ಹಿಂದೆ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಅದು ಬಹಳ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಮನನ ಮಾಡುವ ಅನುಕೂಲಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ತೃಣಜೀವರ ಮೊದಲುವನಾಡಿ, ಪರಮಾತ್ಮನವರಿಗೂ ಮಧ್ಯವರ್ತಿಗಳಾದ ಮುಕ್ತಾಮುಕ್ತರ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.—

ಸೂಚನೆ || ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ ಗುರುಗಳ

ಸಂಧಿಸೂಚನೆ :— ಭಕ್ತರೆನಿಸುವ ದಿವ್ಯಪುರುಷರ

ವುಕ್ತಿಲಾಲಿಸಿ ಪೇಳ್ದ ಮುಕ್ತಾ

ಮುಕ್ತ ಜೀವರ ತಾರತಮ್ಯವು ಮುನಿಪ ಶಾಂಡಿಲ್ಯ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.— ಭಕ್ತರೆನಿಸುವ, ದಿವ್ಯಪುರುಷರ, ಉಕ್ತಿಲಾಲಿಸಿ=ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ, ಶಾಂಡಿಲ್ಯಮುನಿಪ=ಶಾಂಡಿಲ್ಯಮುನಿಗಳು, ಮುಕ್ತಾಮುಕ್ತ ಜೀವರ=ಮುಕ್ತರಾದವರು, ಅಮುಕ್ತಜೀವರು ಇವರುಗಳ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಪೇಳಿದರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ವಾಯುವುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಕಥೆ ಇದು. ಪಾಪದಿಂದ ಪಿಶಾಚರಾಗಿದ್ದು ಮುಕ್ತರಾದ ಕೆಲವು ಭಕ್ತರಿಗೂ ಶಾಂಡಿಲ್ಯರಿಗೂ ಸಂವಾದರೂಪವಾಗಿ ನಡೆದ ಶಾಂಡಿಲ್ಯ ತತ್ವದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಮುಕ್ತಾಮುಕ್ತ ಜೀವರ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತೇನೆಂದು ದಾಸಾರ್ಯರು ಸೂಚಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಂಧಿ ಸೂಚನೆ.

ಪದ್ಯಾರ್ಥ. — ವ್ರಜೌಕಸಸ್ತ್ರೀಯರು=ಗೋಪಿಕಾ ಸ್ತ್ರೀಯರು, ಸು
ರಾಸ್ಯಾತ್ಮಜರಿಗೆ=ಅಗ್ನಿ ಪುತ್ರರಾದ ೧೬ ಸಾವಿರ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಸರಿಯೆನಿಸರು.
ಇವರಿಗಿಂತಲೂ ಕರ್ಮಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಪುಷ್ಕರನುತ್ತುಮನು. ಪುಷ್ಕರನಿಗೆ
ಶನೈಶ್ಚರನುತ್ತುಮನು. ತರಣಿಜನಿಗೆ - ಸೂರ್ಯ ಪುತ್ರನಾದ ಶನೈಶ್ಚರನಿಗೆ,
ಅಶ್ವಿನಿಸುರರ-ಅಶ್ವಿನಿದೇವತೆಗಳ, ಅರಸಿಉಷಾ=ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಉಷಾ
ದೇವಿಯುತ್ತುಮಳು. ಆಕೆಗಿಂತಲೂ ಜಲಪ - ಜಲಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಬು
ಧನು ಉತ್ತುಮನು, ಶರಧಿಜ-ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಚಂದ್ರನ, ಆತ್ಮಜಗೆ=
ಮಗನಾದ ಬುಧನಿಗೆ, ಸ್ವಾಹಾ ವೇದಿಯುತ್ತುಮಳೆನಿಸುವಳು.

ಅನಲ ಭಾರ್ಯಳಿಗಿಂದ ನಾಖ್ಯಾ

ತನಿಮಿಷರನಾಖ್ಯಾತರಿಂದಲಿ

ಘನಪರ್ಜನ್ಯಾನಿರುದ್ಧನ ಸ್ತ್ರೀಯುಷಾದೇವಿ |

ದ್ಯುನದಿ ಸಂಜ್ಞಾ ಶಾಮಳಾರೋ

ಹಿಣಿಗಳೈವರು ಸಮರನಾಖ್ಯಾ

ತನಿಮಿಹೋತ್ತಮರಿವರಿಗಿಂದಲಿ ನೂರು ಕರ್ಮಜರು ||೫||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ. — ಅನಲಭಾರ್ಯಳಿಗಿಂತ=ಅಗ್ನಿದೇವರ ಹೆಂಡತಿಯಾದ
ಸ್ವಾಹಾದೇವಿಯಿಗಿಂತಲೂ, ಅನಾಖ್ಯಾತನಿಮಿಷರು=ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಪ್ರಸಿ
ದ್ಧರಾದವರು ಅನಾಖ್ಯಾತರು. ಇವರು ಉತ್ತುಮರು. ಅನಾಖ್ಯಾತರಿಂದಲಿ
ಘನಪ=ಮೇಘಾಭಿಮಾನಿಯಾದ, ಪರ್ಜನ್ಯನು ಉತ್ತುಮನು. ಇವನಿಗೆ ಅನಿ
ರುದ್ಧನ ಸ್ತ್ರೀಯುಷಾದೇವೀ, ದ್ಯುನದಿ-ಗಂಗಾ, ಸಂಜ್ಞಾ=ಸೂರ್ಯನ ಹೆಂ
ಡತಿ, ಶಾಮಳಾ=ಯಮದೇವರ ಹೆಂಡತಿ, ರೋಹಿಣಿ-ಚಂದ್ರನ ಹೆಂಡತಿ,
ಇವರೈವರೂ ಸಮರು. ಅನಾಖ್ಯಾತ ದೇವತೆಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತುಮರು.
ಇವರಿಗಿಂತಲೂ, ನೂರುಕರ್ಮಜರು=ಕರ್ಮಜರಾದ ದೇವತೆಗಳು ಕರ್ಮ
ದೇವತೆಗಳೆಂದು ನೂರು ಜನರು, ಇವರುತ್ತುಮರು.

ಪೃಥುನಹುಷ ಶಶಿಬಿಂಧು ಪ್ರಿಯ

ವ್ರತ ಪರೀಕ್ಷಿತ ನೃಪರು ಭಾಗೀ

ರಥಿಯ ನೋಡಲಿಕಧಿಕ ಬಲ್ಯಾದಿಂದ್ರ ಸಪ್ತಕರು |

ಪಿತೃಗಳೆಂಟಧಿಕವಪ್ಸರ

ಸತಿಯರೀರೈದೊಂದು ಮನುಗಳು

ದಿತಿಜಗುರು ಚಾವನವುಚಿಥ್ಯರು ಕರ್ಮಜರು ಸಮರು ||೬||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.— ಪೃಥು ನಹುಷ ಶಶಿಬಿಂದು, ಪ್ರಿಯವ್ರತ ಪರೀಕ್ಷಿತನುಸರು=ಈ ರಾಜರುಗಳು, ಭಾಗೀರಥಿಯ ನೋಡಲಿಕಧಿಕ=ತಾರತಮ್ಯದಲ್ಲಿ ನೋಡಲಾಗಿ ಗಂಗೆ ಮೊದಲಾದವರಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮರು. ಬಲ್ಯಾದಿಂದ್ರ ಸಪ್ತಕರು=ಬಲಿಚಕ್ರವರ್ತಿ ಮೊದಲಾದ ೭ ಇಂದ್ರರು, ಲಹಿತೃಗಳು, ಎಂಟಧಿಕವಪ್ಸರ ಸತಿಯರು, ಈರೈದೊಂದು ಮನುಗಳು = ೧೧ ಮನುಗಳು, ದಿತಿಜಗುರುಚ್ಯಾವನ - ಶುಕಾಚಾರ್ಯರು, ಉಚಿಘ್ನರು ಕರ್ಮಜರು ನಮರು=ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಕರ್ಮದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಮರು.

ಧನಪ ವಿಷ್ವಕ್ಸೇನ ಗಣಪಾ

ಶ್ವಿನಿಗಳೆಂಬತ್ತೈದು ಶೇಷರಿ

ಗೆಣೆ ಎನಿಸುವರು ಮಿತ್ರತಾರಾನಿರ್ಋತಿ ಪ್ರವಹೀ |

ಗುಣಗಳಿಂದೈದಧಿಕ ಎಂಭ

ತ್ತಿನಿಪಶೇಷರಿಗತ್ತಮರು ಸ

ನ್ಮುನಿ ಮರೀಚಿ ಪುಲಸ್ತ್ಯ ಪುಲಹಕ್ರತುವಶಿಷ್ಯಮುಖ ||೭||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:— ಧನಪ-ಕುಭೇರ, ವಿಷ್ವಕ್ಸೇನ-ಪ್ರಧಾನ ವಾಯುದೇವರ ಪುತ್ರನು ಗಣಪತಿ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳು, ಲಹಿ ಶೇಷಶತಸ್ಥರಿಗೆ, ಎಣೆ ಎನಿಸುವರು=ಸಮರಿಸುವರು. (ಶೇಷ ಶತಸ್ಥರು ಮೊದಲಾದವರನ್ನು ಬೃಹತ್ತಾರತಮ್ಯ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಇಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥ ವಿಸ್ತಾರ ಭಯದಿಂದ ಬರಿಯಲಿಲ್ಲ. ಮಿತ್ರ-ಸೂರ್ಯ, ತಾರಾ=ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಹೆಂಡತಿ, ನಿರುಋತಿ-ದಿಕ್ಪಾಲಕ, ಪ್ರವಹಿ - ಪ್ರವಹವಾಯುವಿನ ಪತ್ನಿ, ಇವರುಗಳು ಗುಣಗಳಿಂದ, ಐದಧಿಕ ಎಂಭತ್ತಿನಿಪ ಶೇಷರಿಗೆ=ಲಹಿ ಉತ್ತಶೇಷಶತಸ್ಥರಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮರು. ಸನ್ಮುನಿ-ಉತ್ತಮ ಋಷಿಗಳಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಮಕ್ಕಳಾದ ಮರೀಚಿ, ಪುಲಸ್ತ್ಯ, ಪುಲಹ, ಕ್ರತು, ವಶಿಷ್ಠಮುಖ-ಇವರು ಮೊದಲಾದವರು.

ಅತ್ರಿಯಂಗಿರರೇಳು ಬ್ರಹ್ಮನ

ಪುತ್ರರಿವರಿಗೆ ಸಮರು ವಿಶ್ವಾ

ಮಿತ್ರ ನೈವಸ್ವತರು ಈಶಾನೇಶಬಲದಿಂದ |

ಮಿತ್ರರಿಂದುತ್ತಮರು ಸ್ವಾಹಾ

ಭರ್ತೃಭೃಗುವು ಪ್ರಸೂತಿ ವಿಶ್ವಾ

ಮಿತ್ರ ಮೊದಲಾದವರಿಂದಲಿ ಮೂವರುತ್ತಮರು ||೮||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:—ಅತ್ತಿ, ಅಂಗಿರರು=ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಮ ರೀತಿ ಮೊದಲು ಈಗ ಹೇಳಿದ ಅಂಗಿರವರೆಗೆ ಏಳು ಮಂದಿ, ಬ್ರಹ್ಮನ ಪು ತ್ರರು=ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಮಕ್ಕಳು; ಇವರಿಗೆ ಈಶಾವೇಶ ಬಲದಿಂದ-ಪರಮಾ ತ್ಮನ ಆವೇಶ ಬಲದಿಂದ, ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು, ವೈವಸ್ವತಮನು ಇವರು ಸಮ ರಾಗಿರುವರು. ಒಟ್ಟು ೯ ಮಂದಿಗಳು, ಮಿತ್ರರಿಂದುತ್ತಮರು-ಮಿತ್ರ ಮೊ ದಲಾದವರಿಗಿಂತಲೂ ಸ್ವಾಹಾಭರ್ತ್ಯ=ಅಗ್ನಿದೇವರು, ದಕ್ಷಪ್ರಜೇಶ್ವರನ ಹೆಂಡತಿ ಪ್ರಸೂತಿ, ಇವರು ಮೂವರುತ್ತಮರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:—ಮರೀಚಿ, ಪುಲಸ್ತ್ಯ, ಪುಲಹ, ಕ್ರತು, ವಶಿಷ್ಠ, ಅತ್ತಿ, ಅಂಗಿರರೆಂಬ ಏಳು ಮಂದಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಮಕ್ಕಳೂ, ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು, ವೈ ವಸ್ವತಮನು ಇವರು ೯ ಮಂದಿಗಳೂ ಸಮರು. ಮಿತ್ರಾದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮರು. ಇವರಿಗಿಂತಲೂ ಅಗ್ನಿ, ಭೃಗು, ಪ್ರಸೂತಿ ಮೂವರುತ್ತ ಮರು.

ನಾರದೋತ್ತಮ ನನ್ನಿಗಿಂದಲಿ

ವಾರಿನಿಧಿಪಾದೋತ್ತಮನು ಯಮ

ತಾರಕೇಶ ದಿವಾಕರನು ಶತರೂಪರುತ್ತಮರು ||

ವಾರಿಜಾಪ್ತನಿಗಿಂತ ಪ್ರವಹ

ಮಾರುತೋತ್ತಮ ಪ್ರವಹಗಿಂದಲಿ

ಮಾರಪುತ್ರನಿರುದ್ಧ ಗುರುಮನು ದಕ್ಷ ಶಚರತಿಯು ||೯||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:—ಅಗ್ನಿಗಿಂದಲಿ, ನಾರದರುತ್ತಮರು, ವಾರಿನಿಧಿಪಾ ದೋತ್ತಮರು=ಅವರಿಗಿಂತಲೂ ಕಾಲು ಭಾಗ ಮಾತ್ರ ವರುಣನುತ್ತಮನು. ಇವನಿಗಿಂತಲೂ ಯಮ, ತಾರಕೇಶ-ಚಂದ್ರ, ದಿವಾಕರನು-ಸೂರ್ಯ, ಶತ ರೂಪೆ-ಸ್ವಾಯಂಭುವ ಮನುವಿನ ಹೆಂಡತಿ, ಇವರುತ್ತಮರು. ವಾರಿಜಾಪ್ತ ನಿಗಿಂದ=ಸೂರ್ಯಾದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಪ್ರವಹಮಾರುತನು ಉತ್ತಮನು. ಪ್ರವ ಹಗಿಂದಲಿ, ಮಾರಪುತ್ರ-ಮನ್ಮಥನ (ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನ) ಮಗ ಅನಿರುದ್ಧ, ಗುರು-ಬೃಹಸ್ಪತಿ, ಸ್ವಾಯಂಭುವಮನು, ದಕ್ಷ, ಶಚೀದೇವಿ = ಇಂದ್ರನ ಹೆಂಡತಿ. ರತೀದೇವಿ ಇವರಾರು ಜನರುತ್ತಮರು.

ಆರುಜನರಗಳಿಂದಲಾಹಂ

ಕಾರಿಕ ಪ್ರಾಣೋತ್ತಮಾಖಿಳ

ಶರೀರಮಾನಿ ಪ್ರಾಣಗಿಂದಲಿ ಕಾಮು ಇಂದ್ರಿಗೆ ||

ಗೌರಿ ವಾರುಣಿ ಖಗಪರಾಣಿಗೆ

ಶೌರಿ ಮಹಿಷಿಯರೊಳಗೆ ಜಾಂಬವ

ತೀ ರಮಾಯುತಳಾದ ಕಾರಣವಧಿಕಳೆನಿಸುವಳು ||೧೦||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಆರುಜನರುಗಳಿಂದಲಿ=ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಅನಿರುದ್ಧಾದಿ ಆರು ಜನರಿಗಿಂತಲೂ, ಅಹಂಕಾರಿಕಪ್ರಾಣನುತ್ತಮನು. ಅಖಿಳಶರೀರಮಾನಿಯಾದ ಅಹಂಕಾರಿಕಪ್ರಾಣನಿಗಿಂತಲೂ, ಕಾಮು=ಮನ್ಮಥ ಇಂದ್ರರುತ್ತಮರು. ಕಾಮು, ಇಂದ್ರಿಗೆ, ಗೌರಿ, ವಾರುಣಿ=ಶೇಷದೇವರ ಹೆಂಡತಿ, ಖಗಪರಾಣಿ=ಗರುಡನ ಹೆಂಡತಿ, ಸೌಪರ್ಣಿ ಇವರು ಮೂವರುತ್ತಮರು. ಗೌರಿ ವಾರುಣಿ ಖಗಪರಾಣಿಗೆ ಶೌರಿ ಮಹಿಷಿಯರು=ಕೃಷ್ಣನ ಹೆಂಡತಿಯರಾದ, ಜಾಂಬವತೀ ಮಿತ್ರವಿಂದ ಮೊದಲಾದ ಆರು ಜನರುತ್ತಮರು. ಇವರೊಳಗೆ ಜಾಂಬವತಿಯು, ರಮಾಯುತಳಾದಕಾರಣ=ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಾನೇಶ ಬಲದಿಂದ ಅಧಿಕಳೆನಿಸುವಳು.

ಹರಘಣಿಪ ವಿಹಗೇಂದ್ರ ಮೂವರು

ಹರಿಮಡದಿಯರಿಗುತ್ತಮರು ಸೌ

ಪರಣಿಪತಿಗುತ್ತಮರು ಭಾರತಿ ವಾಣಿ ಈರ್ವರಿಗೆ |

ಮರುತಬ್ರಹ್ಮರು ಉತ್ತಮರು ಇಂ

ದಿಗೈಯು ಪರಮೋತ್ತಮಳು ಲಕ್ಷ್ಮೀಗೆ

ಸರಿಯೆನಿಸುವರಿಲ್ಲವೆಂದಿಗು ದೇಶಕಾಲದೊಳು ||೧೧||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಹರ, ಘಣಿಪ=ಶೇಷದೇವರು, ವಿಹಗೇಂದ್ರ=ಗರುಡ ಮೂವರು, ಹರಿಮಡದಿಯರಿಗೆ=ಕೃಷ್ಣನ ಪತ್ನಿಹಿಷಿಯರಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮರು. ಸೌಪರ್ಣಿಪತಿಗೆ=ಗರುಡಾದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ, ಭಾರತೀದೇವಿಯರು ವಾಣಿ-ಸರಸ್ವತೀದೇವಿಯರು ಉತ್ತಮರು. ಈರ್ವರಿಗೆ=ಇವರಿಬ್ಬರಿಗಿಂತಲೂ, ಮರುತಬ್ರಹ್ಮರು=ವಾಯುದೇವರು, ಬ್ರಹ್ಮದೇವರುತ್ತಮರು. ಇವ

ಗಿಂತಲೂ, ಇಂದಿರಿಯ=ರಮಾದೇವಿಯರು, ಪರಮ ಉತ್ತಮಳು, ಲಕ್ಷ್ಮೀ ದೇವಿಯರಿಗೆ, ದೇಶಕಾಲದೊಳು=ಯಾವ ದೇಶದಲ್ಲಾಗಲೀ, ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಾಗಲೀ ಎಂದಿಗೂ ಸರಿಯೆನಿಸುವರಿಲ್ಲ.

ಶ್ರೀಮುಕುಂದನ ಮಹಿಳೆಲಕುಮಿ ಮ
ಹಾಮಹಿಮೆಗೇನೆಂಬೆ ಬ್ರಹ್ಮೇ
ಶಾಮರೇಂದ್ರರ ಸೃಷ್ಟಿ ಸ್ಥಿತಿಲಯಗೈಸಿ ಅವರವರ ||
ಧಾಮಗಳೆ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಡುವಳಜ
ರಾಮರಣಲಗಿದುರ ಸರ್ವ
ಸ್ವಾಮಿಮಮ ಗುರುವೆಂದುಪಾಸನೆಮಾಳ್ವಳಚ್ಚುತನ ||೧೨||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಶ್ರೀಮುಕುಂದನ, ಮಹಿಳೆ-ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ದೇವಿಯರು, ಬ್ರಹ್ಮಶಾಮರೇಂದ್ರ-ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ಮದ್ರದೇವರು, ಇಂದ್ರದೇವರು, ಮೊದಲಾದವರ ಸೃಷ್ಟಿ, ಸ್ಥಿತಿ, ಲಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ಅವರವರಿಗೆ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಕೊಡುವರು. ಅಜರಾಮರಣಲಗಿದುದು=ಮುದುಕುತನ ಬರುವಿಕೆ, ಸಾಯುವಿಕೆ ಇವುಗಳಿಲ್ಲದೆ, ಸರ್ವಸ್ವಾಮಿ, ಮಮ-ನನ್ನ ಗುರುವೆಂದು ಅಚ್ಚುತನುಪಾಸನೆ ಮಾಡುವರು. ಇಂತಹಾ ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮಿಯು, ಮಹಾಮಹಿಮೆಗೇನೆಂಬೆ=ಎಷ್ಟೆಂದು ವರ್ಣಿಸುವೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರು ಸತ್ಪರಜಸ್ತಮೋ ಗುಣಾತ್ಮಕರಾದ ಪ್ರಕೃತಿ ಸ್ವರೂಪರು, ಮತ್ತು ಮೂರು ಗುಣಾತ್ಮಕರಾಗಿ ಶ್ರೀ, ಭೂ, ದುರ್ಗಾರೂಪಿಯಾಗಿರುವರು. ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಕೃತಿ ಸಂಬಂಧನಾದ ರಜೋಗುಣದಿಂದ—ಸೃಷ್ಟಿ, ಸತ್ವಗುಣದಿಂದ—ಪಾಲನ, ತಮೋಗುಣದಿಂದ ಸಂಹಾರ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿ ಗುಣಗಳಿಂದಲೇ ಆಗುವುದರಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿ ಸಂಹಾರಾದಿ ಕರ್ತರೆಂದು ಹೇಳಿದರು. ಅವರವರ ಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದಬೇಕಾದರೂ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದಲೇ ಆಗಬೇಕು. ಮುಕ್ತಿಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕಾದರೂ “ಶ್ರಿಯಂಪ್ರಾಪ್ಯಾನುಮೋದಿತಾಃ” ಎಂಬ ಭಾಗವತ ತಾತ್ಪರ್ಯ ವಾಕ್ಯಾನುಸಾರವಾಗಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರ ಅನುಮತಿಯಿಂದಲೇ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವರು. ಜರಾಮರಣ ವರ್ಜಿತರಾಗಿ ಪ್ರಳಯ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸೇವೆಯನ್ನು

ಮಾಡುತ್ತಿರುವರು. ಯಾವಾಗಲೂ ಸರ್ವಸ್ವಾಮಿ ನನ್ನ ಗುರುವೆಂದು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವರು. ಇಂತಹಾ ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರ ಮಹಾಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಏನೆಂದು ವರ್ಣಿಸುವೆ.

ಈಸುಮಹಿಮೆಗಳುಳ್ಳ ಲಕುಮಿಪ
ರೇತನಾನಂತಾಂತ ಗುಣದೊಳು
ಲೇಶಲೇಶಕೆ ಸರಿಯೆನಿಸಳಾನಾವಕಾಲದಲಿ |
ದೇಶಕಾಲಾತೀತ ಲಕುಮಿಗೆ
ಕೇಶವನ ವಕ್ಷಸ್ಥಳವೆ ಅವ
ಕಾಶನಾಯಿತು ಇವನ ಮಹಿಮೆ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆಣೆಯುಂಟೆ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ. — ಈಸುಮಹಿಮೆಗಳುಳ್ಳ-ಇಷ್ಟು ಮಹಿಮೆಗಳುಳ್ಳ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರು, ಪರೇಶನ-ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ, ಗುಣಗಳ ಅನಂತಾಂತದೊಳು, ಯಾವಕಾಲದಲ್ಲಾದರೂ ಲೇಶಲೇಶಕ್ಕೆ ಸರಿಯೆನಿಸದ-ಪರಮಾತ್ಮನ ಅನಂತಗುಣಗಳ ಅಂತದೊಳಗೆ ಒಂದು ಅಲ್ಪಾಂತಕ್ಕೂ ಸಹ ಸಮರಲ್ಲವೆಂದರ್ಥ. ದೇಶಕಾಲಾತೀತಲಕುಮಿಗೆ-ಒಂದಾನೊಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೇಶದೊಳಗೆ ಇರಲಿಲ್ಲವೆಂದಿಲ್ಲ. ಸರ್ವ ದೇಶಕಾಲಗಳಲ್ಲೂ ವ್ಯಾಪ್ತರಾಗಿರುವರೆಂದರ್ಥ. ಇಂತಹ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಿಗೆ, ಕೇಶವನ ವಕ್ಷಸ್ಥಳವೇ, ಅವಕಾಶನಾಯಿತು=ವಾಸಸ್ಥಾನವಾಯಿತು. ಹೀಗೆಂದಮೇಲೆ ಈ ಪರಮಾತ್ಮನ ಮಹಿಮೆಗೂ, ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೂ ಎಣೆಯುಂಟೆ ?

ಒಂದುರೂಪದೊಳೊಂದವಯವದೊ
ಳೊಂದು ರೋಮದೊಳೊಂದು ದೇಶದಿ
ಪೊಂದಿಕೊಂಡಿಹರಜಭವಾದಿ ಸಮಸ್ತ ಜೀವಗಣ ||
ಸಿಂದುಸಪ್ತದ್ವೀಪ ಮೇರು ಸು
ಮಂದರಾಡ್ಯದ್ರಿಗಳು ಬ್ರಹ್ಮ ಪು
ರಂದರಾದಿ ಸಮಸ್ತ ಲೋಕಪರಾಲಯಗಳೆಲ್ಲ ||೧೪||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ. — ಒಂದುರೂಪದೊಳು, ಒಂದು ಅವಯವದೊಳಿರುವ ಒಂದು ರೋಮದೊಳು, ಒಂದುದೇಶದಿ=ಒಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿ, ಅಜಭವಾದಿ=ಬ್ರಹ್ಮ ಮುದ್ರಾದಿ ಸಮಸ್ತ ಜೀವಗಣಗಳು, ಸಪ್ತ ಸಮುದ್ರಗಳು, ಸಪ್ತ

ದ್ವೀಪಗಳು, ನೇರುಪರ್ವತ, ಮಂದರ ನೋದಲಾದ ಪರ್ವತಗಳು, ಬ್ರಹ್ಮ ಪುಂಡರಾದಿ-ಬ್ರಹ್ಮೇಂದ್ರಾದಿ, ಸಮಸ್ತಲೋಕಪರ=ಲೋಕಪಾಲಕರ, ಆ ಲಯಗಳೆಲ್ಲಾ, ಪೂಂದಿಕೊಂಡಿರುವವು-ಶೇರಿಕೊಂಡಿರುವವು.

ಸರ್ವದೇವೋತ್ತಮನು ಸರ್ವಗ
ಸರ್ವಗುಣ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸರ್ವದ
ಸರ್ವತಂತ್ರ ಸ್ವತಂತ್ರ ಸರ್ವಾಧಾರ ಸರ್ವಾತ್ಮ ||
ಸರ್ವತೋಮುಖ ಸರ್ವನಾಮಕ
ಸರ್ವಜನ ಸಂಪೂಜ್ಯ ಶಾಶ್ವತ
ಸರ್ವಕಾಮದ ಸರ್ವಸಾಕ್ಷಿಗೆ ಸರ್ವಜಿತ್ಸರ್ವ ||೧೫||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.— ಪರಮಾತ್ಮನು ಸರ್ವದೇವೋತ್ತಮನು, ಸರ್ವಗ-ಸರ್ವತ್ರದಲ್ಲಿರುವನು. ಸರ್ವಗುಣ ಸಂಪೂರ್ಣನು, ಸರ್ವದಾ ಸರ್ವತಂತ್ರ ಸ್ವತಂತ್ರನು- ಸರ್ವರಿಗೂ ಆಧಾರಭೂತನು- ಸರ್ವಾತ್ಮಕನು. ಸರ್ವತ್ರ ಮುಖವುಳ್ಳವನು. ಸರ್ವ ಜನರಿಂದಲೂ ಪೂಜ್ಯನು. ಸರ್ವನಾಮ ಉಳ್ಳವನು. ಶಾಶ್ವತವಾಗಿರುವವನು. ಸರ್ವರ ಮನೋಭೀಷ್ಟವನ್ನೂ ಪೂರೈಸುವವನು. ಸರ್ವವನ್ನೂ ಜಯಿಸುವವನು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಸರ್ವಯೋಧು ಹೆಸರುಳ್ಳವನಾಗಿರುವನು.

ಅವತಾರಿಕೆ.— ತಾರತಮ್ಯ ಜ್ಞಾನದ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.—

ತಾರತಮ್ಯಾರೋಹಣವ ಬರ
ದಾರು ಪರಿಸುವರವರ ಲಕ್ಷ್ಮೀ
ನಾರಸಿಂಹ ಸಮಸ್ತ ದೇವಗಣಾಂತರಾತ್ಮಕನು ||
ಪೂರಯಿಸುವ ಮನೋರಥಂಗಳ
ಕಾರುಣಿಕ ಕೈವಲ್ಯದಾಯಕ
ದೂರಗೈವ ಸಮಸ್ತ ದುರಿತವನಿಗತಭಯಶೋಕ ||೧೬||

ತಾತ್ಪರ್ಯ.— ಈ ಆರೋಹಣ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಯಾರು ಬರೆಯುವರೋ, ಯಾರು ಪರಿಸುವರೋ, ಅವರ ಮನೋರಥಗಳನ್ನು ಸಮಸ್ತ ದೇವಗಣಾಂತರಾತ್ಮಕನೂ, ಕರುಣಾ ಸಮುದ್ರನೂ, ಮುಕ್ತಿದಾಯಕನೂ, ಭಯಶೋಕರಹಿತನೂ ಆದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀನರಸಿಂಹನು ಪೂರೈಸುವುದಲ್ಲದೆ, ಅವರಿಗೆ ಸಂಭವಿಸುವ ಸಮಸ್ತ ಪಾಪಗಳನ್ನೂ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನೂ ಪರಿಹರಿಸುವನು.

ಪ್ರಣತಕಾಮದ ನಂಘ್ರಿಸಂದರು
 ಶನದಪೇಕ್ಷೆಗಳುಳ್ಳವಗೆ ನಿ
 ಚ್ಚಣಿಕೆ ಎನಿಪುದು ಜಡಮೊದಲು ಬ್ರಹ್ಮಾಂತತರತಮವು ||
 ಮನವಚನದಿಂ ಸ್ಮರಿಸುವರ ಭವ
 ವನಧಿಶೋಷಿಸಿ ಪೋಗುವದು ಕಾ
 ರಣವೆನಿಸುವದು ಜ್ಞಾನ ಭಕ್ತಿ ವಿರಕ್ತಿ ಸಂಪದಕೆ || ೧೭ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.— ಪ್ರಣತಕಾಮದನ = ಸಮಸ್ಮರಿಸುವರ ಮನೋಭೀಷ್ಯ
 ವನ್ನು ಪೂರೈಸುವ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಸಂದರ್ಶನದ ಅಪೇಕ್ಷೆಗಳುಳ್ಳವಗೆ, ಜಡಮೊ
 ದಲು ಬ್ರಹ್ಮಾಂತತರತಮವು ಈ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಜಡ ಮೊದಲು
 ಬ್ರಹ್ಮದೇವನ ಎರೆಗೂ ಹೇಳಿದ ತಾರತಮ್ಯ ಜ್ಞಾನವು, ನಿಚ್ಚಣಿಕೆ ಎನಿಪುದು.
 ಮನವಚನದಿಂ = ಮನಸ್ಸಿನಿಂದಲೂ ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೂ, ಸ್ಮರಿಸುವರ, ಭವ
 ವನಧಿ = ಸಂಸಾರ ಸಮುದ್ರವು, ಶೋಷಿಸಿ ಪೋಗುವದು. ಜ್ಞಾನ, ಭಕ್ತಿ,
 ವಿರಕ್ತಿ, ಸಂಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವೆನಿಸುವದು.

ಅನಲನೊಳು ಹೋಮಿಸುವ ಹರಿಚಂ
 ದನನೆ ಮೊದಲಾದವರ ಸೂನಾ
 ಸನೆಯು ಪ್ರತ್ಯತ್ಯೇಕ ತೋರ್ಪದು ಎಲ್ಲಕಾಲದಲಿ ||
 ದನುಜ ಮಾನವ ದಿವಿಜರವರ ನ
 ರನುಚಿತೋಚಿತ ಕರ್ಮವೃಜಿನಾ
 ರ್ಥನನು ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮಾಳ್ಪತ್ತಿಗುಣಾತೀತವಿಖ್ಯಾತ || ೧೮ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.— ಅನಲನೊಳು = ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಮಿಸುವ, ಹರಿಚಂ
 ದನ ಮೊದಲಾದವರ ಸುವಾಸನೆಯು, ಎಲ್ಲ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಪ್ರತ್ಯತ್ಯೇಕ ತೋ
 ರ್ಪದು. ದನುಜ=ದೈತ್ಯರು. ಮಾನವರು. ದಿವಿಜರು=ದೇವತೆಗಳು ಇವರು
 ಗಳ ಅನುಚಿತೋಚಿತಕರ್ಮ=ಪುಣ್ಯ ಪಾಪ ರೂಪವಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು, ತ್ರಿ
 ಗುಣಾತೀತ=ಪ್ರಾಕೃತ ಗುಣಗಳನ್ನು ಮೀರಿರುವ, (ತನ್ನ ಸ್ವಾಧೀನದಲ್ಲಿ
 ಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ) ವಿಖ್ಯಾತ = ಲೋಕ ಪ್ರಖ್ಯಾತನಾದ, ಕಷ್ಟ ಪರಿಹಾರಕ
 ನಾದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು, ವ್ಯಕ್ತಿಮಾಳ್ಪನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.— ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಚಂದನಕಾಷ್ಠ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಹೋಮಮಾಡಿದರೆ, ಯಾವಯಾವ ವಾಸನೆ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಆಹುತಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆಯೋ ಆಯಾ ದ್ರವ್ಯದ ಸುವಾಸನೆಯನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತಿಮಾಡಿ ಕೊಡುವದು. ಅದರಂತೆಯೇ ದೈತ್ಯರು, ಮನುಷ್ಯರು, ದೇವತೆಗಳು ಮಾಡುವ ಪಾಪ ಪುಣ್ಯಾದಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತಿ ಮಾಡಿ ತೋರುವನು.

ಭಕ್ತವತ್ಸಲ ಭಾಗ್ಯಪುರುಷ ವಿ

ವಿಕ್ತವಿಶ್ವಾಧಾರ ಸರ್ವೋ

ದ್ರಿಕ್ತ ದೋಷವಿದೂರ ದುರ್ಗಮ ದುರ್ವಿಭಾವ್ಯಸ್ವಹಿ ||

ಶಕ್ತಶಾಶ್ವತ ಸಕಲ ವೇದೈ

ಕೋಕ್ತ ಮಾನದ ಮಾನ್ಯಮಾಧವ

ಸೂಕ್ತ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಸ್ಥೂಲ ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥವಿಠಲನು

||೧೯||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.— ಭಕ್ತವತ್ಸಲ; ಭಾಗ್ಯಪುರುಷನು, ವಿವಿಕ್ತ = ಏಕಾಂತವಾಸಿಯು, ವಿಶ್ವಾಧಾರ=ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಆಧಾರಭೂತನಾದವನು, ಸರ್ವೋದ್ರಿಕ್ತ-ಸರ್ವೋತ್ತಮನು, ದೋಷವಿದೂರ=ದೋಷರಹಿತನು, ದುರ್ಗಮ = ಹೊಂದಲಶಕ್ತನು, ದುರ್ವಿಭಾವ್ಯ=ತಿಳಿಯಲಶಕ್ತನು, ಸ್ವಹಿ - ತನ್ನಿಂದ ತಾನೇ ಪ್ರಖ್ಯಾತನು, ಅಥವಾ ಸ್ವತಂತ್ರನು, ಶಕ್ತ-ಸಮರ್ಥನು, ಶಾಶ್ವತ = ನಿತ್ಯನು, ಸಕಲವೇದೈಕೋಕ್ತ = ಎಲ್ಲಾ ವೇದಗಳಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ಹೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುವನು. ಮಾನದ=ಭಕ್ತ ಜನರಿಗೆ ಬಹುಮಾನವನ್ನು ಕೊಡುವವನು, ಮಾನ್ಯ=ಮರ್ಯಾದಾರ್ಹನು, ಮಾಧವ=ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯು, ಸೂಕ್ತ=ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹೇಗೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುವವನು, ಸೂಕ್ಷ್ಮ=ಪರಮಾಣು ರೂಪನು, ಸ್ಥೂಲ=ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದಕಿಂತಲೂ ಬಹಳ ಸ್ಥೂಲಕಾಯನು (ಸ್ಥೂಲ ವಸ್ತುವಿನಕಿಂತಲೂ ಸ್ಥೂಲನಾದವನೆಂದರ್ಥ.) ಇಂತಹಾ ಮಹಾನುಭವಿಯುಳ್ಳವನು ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥ ವಿಠಲನು.

ಇಂತೀ ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯಲ್ಲಿ ೨೫ನೆಯ ಅರೋಹಣ ತಾರತಮ್ಯ ಸಂಧಿಯು ಸಮಾಪ್ತವಾದುದು.

|| ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ||

ಅ ವ ರೋ ಹ ಣ ಸಂ ಧಿ .

ಸಂಧಿ ೨೬.

ಈ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಮೊದಲುವಾಡಿ ಮಾನುಷ್ಯೋತ್ತಮರವರೆಗೂ ಅವರೋಹಣ ಕ್ರಮದಿಂದ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಸೂಚನೆ || ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ ಗುರುಗಳ ||ಪ||

ಶ್ರೀರಮಣ ನಿಜಭಕ್ತರೆನಿಸುವ
ವಾರಿಜಾಸನ ಮುಖ್ಯನಿರ್ಜರ
ತಾರತಮ್ಯವಸೇಳೆ ಸಂಕ್ಷೇಪದಲಿ ಗುರುಬಲದಿ ||

ಕೇಶವಗೆ ಸಾರಾಯಣಿಗೆ ಕೆಮ
ಲಾಸನ ಸಮೀರ ವಾಣಿಗೆ
ವೀಶಘಟೆನ ಮಹೇಶರಿಗೆ ಷಣ್ಮಹಿಷಿಯರ ಪದಕೆ ||
ಶೇಷರುದ್ರರ ಪತ್ನಿಯರಿಗೆ ಸು
ವಾಸವ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನರಿಗೆ ಸಂ
ತೋಷದಲಿ ವಂದಿಸುವೆ ಭಕ್ತಿ ಜ್ಞಾನ ಕೊಡಲೆಂದು ||೧||

ಸೂಚನೆ.—ತಾರತಮ್ಯ ವಿಷಯವನ್ನು ಹಿಂದೆ ಬೃಹತ್ತಾರತಮ್ಯ ಸಂಧಿಯಲ್ಲೂ, ಗುಣ ತಾರತಮ್ಯ ಸಂಧಿಯಲ್ಲೂ ವಿವರವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವು ಮಾತ್ರ ಬರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ನಿಜ ಭಕ್ತರಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಗುರು ಕೃಪಾ ಕಟಾಕ್ಷದಿಂದ ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಹೇಳುವೆನು, ಎಂದು ಸಂಧಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಾರೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣ ದೇವರಿಗೂ, ಅವನ ಪತ್ನಿಯರಾದ
ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಿಗೂ, ಬ್ರಹ್ಮ ವಾಯುಗಳಿಗೂ, ಸರಸ್ವತೀ ಭಾರತಿಯರಿ
ಗೂ, ಗರುಡ, ಶೇಷ, ರುದ್ರ, ಕೃಷ್ಣನ ಷಣ್ಮಹಿಷಿಯರು ಇವರುಗಳ ಪಾದ
ಕಮಲಗಳಿಗೂ ಸೌಪರ್ಣೀ ವಾರುಣಿ, ಪಾರ್ವತಿಯರಿಗೆ, ಇಂದ್ರ ಕಾಮರಿಗೆ
ಭಕ್ತಿ ಜ್ಞಾನ ಕೊಡಲೆಂದು ಸಂತೋಷದಿಂದ ನಮಸ್ಕರಿಸುವೆನು.

ಪ್ರಾಣದೇವಗೆ ನಮಿಸೆ ಕಾಮನ

ಸೂನುಮನುಗುರುದಕ್ಷಶಚಿ ರತಿ

ಮಾನನಿಯರಿಗೆ ಪ್ರವಹದೇವಗೆ ಸೂರ್ಯ ಸೋಮ ಯಮ ||

ಮಾನವಿಗೆ ವರುಣನಿಗೆ ವೀಣಾ

ಪಾಣಿ ನಾರದಮುನಿಗೆ ನಮಿಸುವೆ

ಜ್ಞಾನ ಭಕ್ತಿ ವಿರಕ್ತಿ ಮಾರ್ಗವ ತಿಳಿಸಲೆನಗೆಂದು || ೨ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಅಹಂಕಾರಿಕ ಪ್ರಾಣ ದೇವರಿಗೆ, ನಮಸ್ಕರಿಸುವೆನು.
ಮನ್ಮಥನ ಪುತ್ರ ಅನಿರುದ್ಧ, ಮನು, ಗುರು, ದಕ್ಷ, ಶಚಿ, ರತಿ ಇವರಾರು
ಮಂದಿಗಳಿಗೆ, ಪ್ರವಹವಾಯುವಿಗೆ, ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ಯಮ, ಶತರೂಪೆ
ಇವರು ನಾಲ್ವರಿಗೆ, ವರುಣನಿಗೆ, ನಾರದರಿಗೆ, ಜ್ಞಾನ ಭಕ್ತಿ ವಿರಕ್ತಿ ಮಾರ್ಗ
ವನ್ನು ಎನಗೆ ತಿಳಿಸಲೆಂದು ನಮಸ್ಕರಿಸುವೆನು.

ಅನಲಭೃಗುದಾಕ್ಷಾಯಣಿಯರಿಗೆ

ಕನಕಗರ್ಭಜ ಸಪ್ತ ಋಷಿಗಳಿ

ಗೆಣೆ ಎನಿಪ ವೈವಸ್ವತನುಮನು ಗಾಧಿಸಂಭವಗೆ ||

ದನುಜನಿಋಯತಿ ತಾರಪ್ರಾವಹಿ

ವನಜಮಿತ್ರಗರ್ವಿಣಿಗಳಿ

ಧನಪವಿಷ್ವಕ್ಸೇನರಿಗೆ ವಂದಿಸುವೆ ನನವರತ || ೩ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಅನಲ=ಅಗ್ನಿ ದೇವರಿಗೆ, ಭೃಗು= ಭೃಗು ಋಷಿಗಳಿಗೆ
ದಾಕ್ಷಾಯಣಿಯಾದ ಪ್ರಸೂತಿ ದೇವಿಯರಿಗೆ, ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಮಕ್ಕಳಾದ
ಏಳು ಋಷಿಗಳಿಗೆ, ಇವರಿಗೆ ಸಮರಾದ ವೈವಸ್ವತ ಮನುವಿಗೂ, ವಿಶ್ವಾಮಿ
ತ್ರರಿಗೂ, ರಾಕ್ಷಸನಾದ ನಿಋಯತಿ, ತಾರೆ, ಪ್ರಾವಹಿ, ಮಿತ್ರನೆಂಬ ಸೂರ್ಯ
ಇವರುಗಳಿಗೆ ಅಶ್ವಿನಿ, ಗಣಪತಿ, ಕುಭೇರ, ವಿಷ್ವಕ್ಸೇನ ಇವರೆಲ್ಲರಿಗೂ
ಸರ್ವದಾ ನಮಿಸುವೆನು.

ಉಕ್ತದೇವರ್ಕಳನುಳಿದು ಎ
 ಭತ್ತೈದು ಜನರುಗಳು ಮನುಗಳು
 ಚಿಫ್ತೆ ಚ್ಯಾವನ ಯನುಳರಿಗೆ ಕರ್ಮಜರಿಸುತಿಪ್ಪ ||
 ಕಾರ್ತವೀರ್ಯಾರ್ಜುನ ಪ್ರಮುಖ
 ಶತಸ್ಥರಿಗೆ ಪರ್ಜನ್ಯ ಗಂಗಾ
 ದಿತ್ಯಯನು ಸೋಮಾನಿರುದ್ಧರ ಪತ್ನಿಯರಪದಕೆ ||೪||

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಉಕ್ತವೇಷಶತಸ್ಥರು, ಉತ್ತಮ ಕಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದವರು
 ೧೫ ಮಂದಿ ಮೋಗುತ್ತಾ ಉಳಿದ ೮೫ ಜನರು, ಮನುಗಳು, ಉಚಿಫ್ತರು
 ಚಾವನರು. ಮಳರಿಗೆ - ಇಬ್ಬರಿಗೆ, ಕರ್ಮದೇವರಿಸುವ ಕಾರ್ತವೀರ್ಯಾ
 ರ್ಜುನನೊಲ, ಪ್ರಮುಖ-ಮುಖ್ಯರಾದ, ಶತಸ್ಥರಿಗೆ = ನೂರು ಜನ
 ರಿಗೆ, ಪರ್ಜನ್ಯನೆಂಬ ಧಾನ್ಯ. ಗಂಗಾ, ಸಂಜ್ಞಾ, ರೋಹಿಣಿ, ಶಾವಳಿ
 ಅನಿರುದ್ಧನ ಹೆಂಡತಿ ಉಷೆ ಇವರುಗಳ ಪಾದಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸುವೆನು.

ಹುತವಹನಧಾರ್ಂಗಿನಿಗೆ ಚಂದ್ರನು
 ಸುತಬುಧನಾಮಾತ್ಮಿಕೊಷಾ
 ಸತಿಗೆ ಛಾಯಾತ್ಮಜ ಶನೈಶ್ಚರಗಾನಮಿಪೆ ಸತತ ||
 ಪ್ರತಿದಿನಸದಲಿ ಬಿಡದೆ ಜೀವ
 ಪ್ರತಿನಿವಾಡುವ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆಧಿ
 ಪತಿ ಎನಿಪ ಪುಷ್ಕರನ ಪಾದಾಂಬುಜಗಳಿಗೆ ನಮಿಪೆ ||೫||

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಹುತವಹನ=ಅಗ್ನಿಪುರುಷದೇವರು. ಅರ್ಧಾರ್ಗಿ=ಅವರ
 ಹೆಂಡತಿ ಸ್ವಾಹಾದೇವಿ. ಬುಧ, ಅಶ್ವಿನಿ ಭಾರ್ಯಾ ಉಷೆ, ಶನೈಶ್ಚರ, ಇವ
 ರಿಗೆ ಸರ್ವದಾ ನಮಸ್ಕರಿಸುವೆನು. ಪ್ರತಿ ಜೀವರು ಮಾಡುವ ಕರ್ಮಗಳಭಿ
 ಮಾನಿ ಪುಷ್ಕರನ ಪಾದಾಂಬುಜಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸುವೆನು.

ಆನಮಿಪೆಯಾಜಾನಜರಿಗೆ ಕೃ
 ಶಾನುಸುತರಿಗೆ ಗೋವ್ರಜದೊಳಿಹ
 ಮಾನಿನಿಯರಿಗೆ ಚಿರಸಿ ತೃತತತಾನ್ಯ ತತಕೋಟಿ |
 ವಾನಿಜನರಿಗೆ ದೇವಮಾನವ
 ಗಾನಘಾಠರಿಗವನಿಪರಿಗೆ ರ
 ಮಾನಿವಾಸನ ದಾಸವರ್ಗಕೆ ನಮಿಪೆನನವರತ ||೬||

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಅಜಾನಜ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ, ಅಗ್ನಿ ಪುತ್ರರಾದ ೧೬೧೦೦ ಮಂದಿಯರಿಗೆ, ಕೃಷ್ಣಾಂಗ ಸಂಗ ಹೊಂದಿದ ಗೋಪಿಕಾ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ, ಚಿರ ಪಿತೃಗಳಿಗೆ ೧೦೦ ಕಮ್ಮಿ ೧೦೦ ಕೋಟಿ ಸಂಖ್ಯಾಕರಾದ ಋಷಿಗಳಿಗೆ, ದೇವಗಂಧರ್ವ, ಮನುಷ್ಯ ಗಂಧರ್ವರಿಗೆ, ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳಿಗೆ, ರಮಾಪತಿ ಯಾದ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನ ದಾಸರಾದ ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರಿಗೆ ಇವೆರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಸರ್ವದಾ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡುವೆನು.

ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆ ತಾರತಮ್ಯವ
ನನುದಿನದಿ ಸದ್ಭಕ್ತಿ ಪೂರ್ವಕ
ನೆನವರಿಗೆ ಧರ್ಮಾರ್ಥಕಾಮಾದಿಗಳು ಫಲಿಸುವವು ||
ವನಜಸಂಭವ ಮುಖ್ಯರವಯವ
ರೆನಿಸುವರು ಜಗನ್ನಾಥವಿಠಲಗೆ
ವಿನಯದಿಂದಲಿ ನಮಿಸಿ ಕೊಂಡಾಡುತ್ತಿರು ಮರಿಯದಲಿ || ೭ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಅನುಕ್ರಮಣಿಕಾ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಪ್ರತಿದಿವಸದಲ್ಲೂ ಪಠಿಸುವವರಿಗೆ ಧರ್ಮಾರ್ಥ, ಕಾಮನೋಕ್ಷಗಳೆಂಬ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳು ಸಿದ್ಧಿಸುವವು. ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರೂ ಶ್ರೀ ಜಗನ್ನಾಥವಿಠಲನಿಗೆ ಅಂಗಭೂತರಾಗಿರುವರು. ಆದುದರಿಂದ ಅವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ವಿನಯದಿಂದ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿ ಮರಿಯದೆ ಪ್ರತಿದಿವಸದಲ್ಲೂ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಿರು.

ಇಂತಿ ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯಲ್ಲಿ ೨೬ನೆಯ ಅವರೋಹಣ ತಾರತಮ್ಯ ಸಂಧಿಯು ಸಮಾಪ್ತವಾದುದು.

|| ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ||

ಅನುಕ್ರಮಣಿಕಾ ಸಂಧಿ.

—: ೦ :—

ಸಂಧಿ ೨೨.

ಹಿಂದೆ ಗುಣತಾರತಮ್ಯ ಸಂಧಿ, ಬೃಹತ್ತಾರತಮ್ಯ ಸಂಧಿ, ಆರೋಹಣತಾರತಮ್ಯ ಸಂಧಿ ಎಂದು ತಾರತಮ್ಯ ೩ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿ ಮತ್ತು ಅವರೋಹಣ, ಅನುಕ್ರಮಣಿಕಾ, ತಾರತಮ್ಯ ಸಂಧಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿರುವರು. ವ.ತ್ತೂ ಮುಂದೆ ಅಣುತಾರತಮ್ಯವೆಂದು ೨೯ನೆಯ ಸಂಧಿ ಹೇಳುವರು. ಹೀಗೆ ಒಂದು ತಾರತಮ್ಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ೬ ಸಂಧಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ ದುದರಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿ ದೋಷವನ್ನು ಚಿಂತಿಸಬಾರದು.

“ ಪುನಃ ಪುನಃ ಕಥಾಂ ಬ್ರೂಯುಃ ಅಭ್ಯಾಸಾದುಕ್ತಮಂ ಫಲಂ” ಎಂಬ ಭಾಗವತ ತಾತ್ಪರ್ಯಾನುಸಾರವಾಗಿ ೧ಕ್ಕೆ ೪ ಆವೃತ್ತಿ ಹೇಳಿದರೆ ಅಭ್ಯಾಸವಾಗಿ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮನನವಾಗುವದು. ಅದರಿಂದ ಫಲಾಧಿಕ್ಯವಾಗುವುದೆಂಬ ಉದ್ದೇಶ ಗುಣತಾರತಮ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಾರಿಗಿಂತಲೂ ಯಾರ್ಯಾರೂ ಎಷ್ಟೆಷ್ಟು ಗುಣಗಳು ನೀಚರೆಂದು ಅವರೋಹಣ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಹೇಳಿದರು. ಆರೋಹಣವೆಂದರೆ ಕೆಳಗಿನಿಂದ ಮೇಲೆ ಹೋಗುವುದು, ಅವರೋಹಣವೆಂದರೆ ಮೇಲಿನಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿಯುವುದೆಂದರ್ಥ. ಅದರ ಮೇಲೆ ಬೃಹತ್ತಾರತಮ್ಯದಲ್ಲಿ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಅವರೋಹಣ ಕ್ರಮವಾಗಿಯೇ ಹೇಳಿದರು. ಇವೆರಡೂ ಅವರೋಹಣವೇ ಆದುದರಿಂದ ಆರೋಹಣ ಕ್ರಮವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದು ಸಂಧಿಯನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ನೋಡಿ ತಾರತಮ್ಯ ಜ್ಞಾನವು ದೃಢೀಕರಣವಾದರೂ ನಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ತಾರತಮ್ಯ ಪ್ರಕಾರ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಗ್ರಂಥವು ಬಾಯಿಪಾಠ ಮಾಡಿ ನಿತ್ಯಪಾಠ ಯಣ ಮಾಡಲು, ಬೃಹತ್ತಾರತಮ್ಯಾದಿಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಗ್ರಂಥಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಲೌಕಿಕ ಹವ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಇರುವವರಿಗೆ ನಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ಆಷ್ಟುಗ್ರಂಥ

ವನ್ನು ಪಠಿಸುವದು ಕಷ್ಟವೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ ನಿತ್ಯ ಪಾರಾಯಣಕ್ಕಾಗಿ ವಾ
ಚೋವಿಧೇಯವಾಗಿ ಪಾಠಮಾಡಲೆಂಬ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿ ಅವರೋಹಣ ಕ್ರ
ಮದಿಂದ ಸಂಕೋಚವಾಗಿ ೨ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲೇ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿದರು.
ಈಗಲೂ ಅದೇ ಉದ್ದೇಶ ಜ್ಞಾಪಕಕ್ಕಾಗಿ ಅಂತ್ಯ ಆದಿಯನ್ನು ತೆಗೆದು
ಕೊಂಡರೆ ಮಧ್ಯದವರೆಲ್ಲರೂ ಬಂದಹಾಗೆಯೇ ಆಯಿತೆಂಬ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿ
ಬಹಳ ಅವಸರವಿದ್ದರೂ ಇಷ್ಟಾದರೂ ಬಾಯಿಂದ ಉಚ್ಚರಿಸಲೆಂದು ಅನು
ಕ್ರಮಣಿಕಾ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಉಪಕ್ರಮಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಸಂಧಿ ಸೂಚನೆ || ಮಾನುಷೋತ್ತಮ ಒದಿದು ಸಂಕರು

ಷಣನ ಪರಿಯಂತರದಿ ಪೇಳಿರು

ವನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯ ಪದ್ಯವನು ಕೇಳುವುದು ಸಜ್ಜನರು ||

ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರಮತಾನುಗ

ಧೀಮತಾಂವರರಂಘ್ರಿಕಮಲಕೆ

ಸೋಮಪಾನಾರ್ಹರಿಗೆ ತಾತ್ವಿಕ ದೇವತಾಗಣಕೆ ||

ಹೈಮವತಿ ಷಣ್ಮಹಿಷಿಯರ ಪದ

ವೈಮಕೇಶಗೆ ವಾಣಿನಾಯು

ತಾಮರಸಭವ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣರಿಗಾ ನಮಿಸೆ

||೧||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.— ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ಮತಾನುಗರಾದ, ಧೀಮತಾಂವ
ರರಂಘ್ರಿಕಮಲಕೆ=ಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಮಾನುಷೋತ್ತಮರು ಮೊದಲು ಕರ್ಮ
ದೇವತಾವರೆಗೂ ಇರುವ ಎಲ್ಲರ ಪಾದಕಮಲಗಳಿಗೂ, ಸೋಮಪಾನಾರ್ಹ
ರಿಗೆ=ಸೋಮಪಾನಾರ್ಹರು ೯ ಕೋಟಿ ದೇವತೆಗಳ ವೈಕಿ ೧೦೦ ಮಂದಿಯೇ
ಸೋಮಪಾನಾರ್ಹರು, ಇವರಲ್ಲಿ ಮೇಲಿನ ಕರ್ಪಾದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ ಇಂದ್ರಾದಿ
೧೫ ಜನರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಕ್ತಶೇಷ ಶತಸ್ಥರೆಂದು ೮೫ ಜನರು, ಅವರ ಪಾದ
ಗಳಿಗೂ, ತಾತ್ವಿಕದೇವತಾಗಣಕೆ=ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವಾರ್ವತಿ
ಮೊದಲಾದ ಮೂವರಿಗೆ, ಕೃಷ್ಣನ ಮಹಿಷಿಯರು ಜಾಂಬವತಿ ಮೊದಲಾದ
೬ ಮಂದಿಯರಿಗೆ, ವೈಮಕೇಶಗೆ=ಮುದ್ರದೇವರಿಗೆ, ವಾಣಿ=ಸರಸ್ವತಿ ಭಾ
ರತಿಯರಿಗೆ, ವಾಯುದೇವರಿಗೆ, ತಾಮರಸಭವ-ಕಮಲಸಂಭವರಾದ ಬ್ರ
ಹ್ಮದೇವರಿಗೆ, ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಿಗೆ, ನಾರಾಯಣ ಇವರೆಲ್ಲರಿಗೂ, ಅನಮಿ
ಪ=ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕರ್ಮಣಾ ಮನಸಾ ವಾಚಾ ನಮಸ್ಕರಿಸುವೆನು.

ಶ್ರೀಮತಾಂವರ ಶ್ರೀಪತೇ ಸ
ತಾಮಿತಪ್ರದ ಸೌಮ್ಯತೃಕ ಕು
ದ್ಧಾಮ ತ್ರಿಚತುಷ್ಪಾದ ಪಾರ್ವಚರಿತ ಸರ್ವಾಂಗ ||
ಗೋಮತಿಪ್ರಿಯ ಗೌಣಗುರುತಮ
ಸಾಮಗಾಯನಲೋಲ ಸರ್ವ
ಸ್ವಾಮಿಮಮಕುಲದೈವ ಸಂತ್ಯೈಸುವದು ಸಜ್ಜನರ ||೨||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ. — ಶ್ರೀಮತಾಂವರ = ಶ್ರೀಮಂತರಾದ, ಸತ್ಯಲೋಕಾಧಿ
ಪತಿಯಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಮೊದಲಾದವರಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮವಾದ ಐಶ್ವ
ರ್ಯವಂತನಾದ, ಸತ್ಯಾಮಿತಪ್ರದ - ಸಜ್ಜನರ ಮನೋಭೀಷ್ಟವನ್ನು ಪೂರೈ
ಸುವವನಾದ, ಸೌಮ್ಯ = ಮಾದವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳ, ತ್ರಿಕಕುದ್ಧಾಮ - ಶ್ರೇತ
ದ್ವೀಪ, ಅನಂತಾಸನ, ವೈಕುಂಠನೆಂದು ಮೂರು ಉತ್ತಮ ಸ್ಥಾನವುಳ್ಳ,
ತ್ರಿ = ಅಗ್ನಿಂ ತರಾಮಿಯಾಗಿ ಅಗ್ನಿ ರೂಪವೆಂದ, ಪ್ರಾತಃಸವನ, ಮಾಧ್ಯಂ
ದಿನಸವನ, ಸಾಯಂಸವನವೆಂಬ ಮೂರು ಪಾದಗಳುಳ್ಳ, “ ಚತ್ವಾರಿಶೃಂಗಾ
ಸ್ತು ಯೋಸ್ಯ ಪಾದಾಃ ” ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಮೂರು ಪಾದಗಳುಳ್ಳವನೆಂಬ
ಅರ್ಥವು ಸಿದ್ಧಿಯಾಗುವುದು. ಚತುಷ್ಪಾದ = ಇಲ್ಲಿ ಪಾದವೆಂದರೆ ಅಂಶವೆಂ
ದು ಹೆಸರು “ ಪಾದೋಸ್ಯ ವಿಶ್ವಭೂತಾನಿ ತ್ರಿಪಾದಸ್ಯಾ ಮೃತಂದಿವಿ ” ಎಂಬ
ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯದಿಂದ ಈ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿರುವ ಸರ್ವ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಒಂದು ಪಾದ
ವು ಅಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಭಿನ್ನಾಂಶವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಅವಶಿಷ್ಟ ೩ ಪಾದ
ಗಳು, “ ಪಾದಾಸ್ತು ಯೋ ಬಹಿಸ್ತ್ವರ್ಷ ” ಎಂಬ ಭಾಗವತ ವಚನದಿಂದ
ಅನಂತಾಸನ, ವೈಕುಂಠ, ನಾರಾಯಣರೆಂಬ ಮೂರು ಪಾದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಾಂ
ಡಕ್ಕೆ ಹೊರಗಿರುವುವು. ಇಲ್ಲಿ ಪಾದವೆಂದರೆ ಸ್ವರೂಪಾಂಶವೆಂದರ್ಥ. ಆ
ದುದರಿಂದ ಚತುಷ್ಪಾದ, ಎಂದು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಹೆಸರು. ಪಾರ್ವನಚರಿತ
= ಪವಿತ್ರಕರವಾದ ವ.ಹಿಮೆಯುಳ್ಳವನು. ಅನನ ಮಹಿಮೆಯು, ಶ್ರವಣ
ಪಠನ ಮಾಡುವವರನ್ನು ಪವಿತ್ರರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವನೆಂಬ ಭಾವ. ಚಾರ್ಯಂಗ
= ಮನೋಹರವಾದ ಅಂಗಗಳುಳ್ಳವನು, ಗೋಮತಿಪ್ರಿಯ = ಗೋಮತಿ ಎಂ
ಬ ನದಿಯ ತೀರದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ದೇವಾಲಯ ಉಂಟು. ಅಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ
ನ ವಿಶೇಷ ಸನ್ನಿಧಾನವಿದ್ದು ಆ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡುವವರಿಗೆ ಮುಕ್ತಿ
ಯನ್ನು ಕೊಡುವನೆಂದು ಪುರಾಣ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿರುವುದು. ಭಾಗವತ

ಪ್ರಥಮಸ್ಕಂಧದ ಮೊದಲನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ ೪ನೆಯ ಶ್ಲೋಕದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಾ
ರಂಭದಲ್ಲಿ ಆ ಶ್ಲೋಕದ ಅವತಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಶ್ಲೋಕ.—“ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾ
ನೇನ ವಾ ಮುಕ್ತಿಃ ಪ್ರಯಾಗಮರಣೇನವಾ || ಅಥವಾ ಸ್ನಾನ ಮಾತ್ರೇಣ
ಗೋಮತ್ಯಾಂ ಕೃಷ್ಣ ಸನ್ನಿಧೌ || ’ ಮುಕ್ತಿಯಾಗಬೇಕಾದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನ
ದಿಂದಲಾಗುವದು. ಅಥವಾ ಪ್ರಯಾಗದಲ್ಲಿ ಗಂಗಾ ಯಮುನೆಯ ಸಂಗ
ಮದಲ್ಲಿ ದೇಹತ್ಯಾಗಮಾಡಿದರೂ ಮುಕ್ತಿಯಾಗುವದು. ಅಥವಾ ಕೃಷ್ಣನ
ಸನ್ನಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಗೋಮತೀ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನ ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿದರೆ ಸಾಕು,
ಮುಕ್ತಿಯಾಗುವದೆಂದು ಪ್ರಯಾಗ ಮರಣಕ್ಕೆ ಸಮವನ್ನಾಗಿ ಗೋಮತೀ
ಸ್ನಾನಗ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು. ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ “ ಗೋಮತ್ಯಾಂ ಕೃ
ಷ್ಣ ಸನ್ನಿಧೌ ’ ಎಂದು ಕೃಷ್ಣ ಸನ್ನಿಧಾನದ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು.
ಇದರಿಂದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಗೋಮತೀ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರೀತಿ ಇದ್ದಂತೆ
ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವದು. ಆದುದರಿಂದ ದಾಸಾರ್ಯರು ಗೋಮತಿ ಪ್ರಿಯನೆಂ
ದು ಹೇಳಿದರು. ಅಗೌಣ=ತ್ರಿಗುಣ ಬದ್ಧನಲ್ಲವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಸತ್ತ್ವ
ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಕೃತ ಗುಣರಹಿತನೆಂದರ್ಥ. ಲೋಕ ಗುರು ಬ್ರಹ್ಮದೇ
ವರು, ಗುರುತಮ-ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಗೂ ಗುರುವೆಂದರ್ಥ. ಅಥವಾ ತ್ರಿಗು
ಣಾತೀತರು ಮುಕ್ತರು ಅವರಿಗೆ ಅಗೌಣರೆಂದು ಹೆಸರು. ಮುಕ್ತರೆಲ್ಲರಿಗಿಂ
ತಲೂ ಗುರುತಮನೆಂದರೆ ಉತ್ತಮನೆಂದರ್ಥ. ಸಾಮಗಾಯನಲೋಲ=
ಮುಕ್ತರಾದವರು “ ಏತತ್ಸಾಮಗಾಯನ್ನಾಸ್ತೆ | ಹಾ ಉಹಾ ಉಹಾ ” ಇ
ತ್ಯಾದಿ ಸಾಮವನ್ನು ಗಾನಮಾಡುತ್ತಾ ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವರೂಪ ಸುಖವನ್ನು
ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವರೆಂದು ತೈತ್ತರೀಯ ಉಪನಿಷದ್ಬಾಷ್ಯದ ವಾಕ್ಯದಂತೆ
ಸಾಮಗಾಯನರು ಮುಕ್ತರೆಂದು ಏರ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಅಸರು ಮಾಡುವ ಗಾ
ನದಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯುಳ್ಳವನೆಂದರ್ಥ. ಅಥವಾ ಸಾಮಗಾಯನರು ಮುಕ್ತರು.
ಅವರಲ್ಲಿ ಲೀಲಾಜಾಲನಾಗಿರುವನು. ಅಥವಾ “ ವೇದಾನಾಂ ಸಾಮವೇ
ದೋಸ್ತಿ ” ಎಂಬ ಗೀತಾ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮವೇದವನ್ನೂ ಭ
ಗವದ್ವೀಭೂತಿಯನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಸಾಮಗಾನ
ಪ್ರಿಯನೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಸರ್ವಸ್ವಾಮಿ=ರಮಾ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಸರ್ವಜನ
ರಿಗೂ ಪ್ರಭುವಾದವನು. ಮಮಕುಲದೈವ-ನಮ್ಮ ಕುಲಧೇವನಾದ, ಶ್ರೀ
ಪತೇ-ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀನರಸಿಂಹನೇ ! ಸಜ್ಜನರ ಸಂತೈಸಬೇಕೆಂದು
ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇನೆ.

ರಾಮರಾಕ್ಷಸ ಕುಲಭಯಂಕರ
 ಸಾಮಜೀಂದ್ರ ಪ್ರಿಯಮನೋ ವಾ
 ಚಾಮಗೋಚರ ಚಿತ್ಸುಖಪ್ರದ ಚಾರುತರ ಚರಿತ ||
 ಭೂಮ ಭೂಸ್ವರ್ಗಾಪವರ್ಗದ
 ಕಾಮಧೇನು ಸುಕಲ್ಪತರು ಚಿಂ
 ತಾಮಣೀ ಎಂದೆನಿಸ ನಿಜಭಕ್ತರಿಗೆ ಸರ್ವತ್ರ ||೩||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ. — ರಾಮ = ಲೋಕರಮಣನಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ರಾಮನೆಂದು ಹೆಸರು. ರಾಕ್ಷಸಕುಲಭಯಂಕರ = ರಾಕ್ಷಸರು, ಉಪಲಕ್ಷಣಯಾ, ದೈತ್ಯರು ಮೊದಲಾದವರ ಕುಲಕ್ಕೆ ಭಯಂಕರನಾಗಿರುವನು. ಸಾಮಜೀಂದ್ರಪ್ರಿಯ = ಸಾಮಜ = ಗಜಗಳು, ಅವುಗಳಿಗೆ ಇಂದ್ರನು ಅಂದರೆ, ಗಜೇಂದ್ರನೆಂದರ್ಥ. ಅವನು ಮಾಡಿದ ಸ್ತೋತ್ರಕ್ಕೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಅವನನ್ನು ಮೊಸಳೆಯಿಂದ ಬಿಡಿಸಿ ದಿವ್ಯಗತಿಯನ್ನಿತ್ತು ಉದ್ಧರಿಸುವನೆಂದರ್ಥ. ಮನೋವಾಚಾಮಗೋಚರ = ಮನಸ್ಸಿನಿಂದಲೂ, ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೂ ಗುಣಾತಿಶಯಗಳನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲದವನು. ಅಥವಾ ಮನೋಭಿಮಾನಿಯು ಮುದ್ರದೇವರು ಮತ್ತು ಚಂದ್ರವಾಗಭಿಮಾನಿ ಸರಸ್ವತೀ ಭಾರತಿಯರು. ಮನಸ್ಸಿನ ಪ್ರಭೇದವಾದ ಚಿತ್ತಾಭಿಮಾನಿಗಳು ಬ್ರಹ್ಮವಾಯುಗಳು. ಮತ್ತು ವಾಕ್ ಎಂದರೆ ವೇದವೆಂದರ್ಥ. ವೇದಾಭಿಮಾನಿಯೂ, ವೇದಸ್ವರೂಪರೂ ರಮಾದೇವಿಯರು ದುರ್ಗಾರೂಪಿಯಾಗಿರುವರು. ಮನೋವಾಚಾಮಗೋಚರನೆಂದರೆ ಮುದ್ರಾದಿಗಳು, ಬ್ರಹ್ಮವಾಯು ಸರಸ್ವತೀ ಭಾರತೀ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಿಂದಲೂ, ಕೂಡ ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲದವನೆಂದರ್ಥವು. ಚಿತ್ಸುಖಪ್ರದ = ಮುಕ್ತಜನರಿಗೆ ಸ್ವರೂಪಾನಂದವನ್ನು ಕೊಡುವವನು. ಚಾರುತರಚರಿತ = ಎಷ್ಟು ಶ್ರವಣ ಮಾಡಿದರೂ ತೃಪ್ತಿಯಾಗದೆ ಇನ್ನೂ ಕೇಳುತ್ತಿರಬೇಕೆಂದು ತೋರುವ ಮನೋಹರವಾದ ಚರಿತ್ರೆಯುಳ್ಳವನು. ಭಾಗವತ ಪ್ರಥಮಸ್ಕಂಧ ೧೮ನೇ ಅಧ್ಯಾಯ ಶೌನಕಾದಿಗಳ ವಾಕ್ಯ 'ಕೋನಾಮ ತೃಪ್ಯೇಂದ್ರ ಸವಿತ್ಯಥಾಯಾಂಮಹತ್ತಮೈಕಾಂತಪರಾಯಣಸ್ಯ' ಮಹತ್ತಮರಾದ ರಮಾಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಗೆ ಉತ್ತಮಾಶ್ರಯನಾದ ಅದ್ಭುತವಾದ ಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳ ಪರಮಾತ್ಮನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಅದರ ಸಾರವನ್ನು ತಿಳಿದ ಯಾವನು ತೃಪ್ತನಾಗುವನು ? ನಮಗಂತೂ ಇದು ಕೇಳಿದುದು ಸಾಕೆಂದು

ಆಲಂಬುದ್ಧಿಯು ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಆದುದರಿಂದ ಚಾರುತರ ಚರಿತನೆಂದರು. ಭಮು=ಶಾಶ್ವತವಾದ ಮಹದೈತ್ವರ್ಯ ಉಳ್ಳವನೆಂದರ್ಥ. ಭೂಸ್ವರ್ಗಾಪವರ್ಗದ=ಅನರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಸುವದು, ಸಾಧನಾನಂತರ ಕಾಮ್ಯ ಕರ್ಮಾದಿಗಳ ಫಲರೂಪವಾಗಿ ಸ್ವರ್ಗವನ್ನೂ, ಕಲ್ಪಾಂತದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯರಿಗೆ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನೂ ರಾಜಸರಿಗೆ ಸಂಸಾರವನ್ನೂ, ತಾಮಸರಿಗೆ ತಮಸ್ಸನ್ನೂ ಕೊಡುವನೆಂಬ ಶಾಶ್ವರ್ಯ. ಸರ್ವತ್ರ=ಭಕ್ತರು, ಯಾವ ಲೋಕದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ನಿಜ ಭಕ್ತರಿಗೆ, ಕಾಮಧೇನು, ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ, ಚಿಂತಾಮಣಿಯೆಂದೆನಿಸ=ಇವುಗಳು ಹೇಗೆ ಮನೋಭೀಷ್ಯವನ್ನು ಪೂರೈಸುವವೋ ಹಾಗೆಯೇ ಅನರ ಮನೋಭೀಷ್ಯಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುವವನೆಂದರ್ಥ.

ಸ್ವರ್ಣವರ್ಣ ಸ್ವತಂತ್ರ ಸರ್ವಗ

ಕರ್ಣಹೀನ ಸುಶಯ್ಯ ಶಾಶ್ವತ

ವರ್ಣಚತುರಾಶ್ರಮ ವರ್ಜಿತಚಾರುತರಸ್ವರತ |

ಅರ್ಣಸಂಪ್ರತಿಸಾದ್ಯ ವಾಯು ಸು

ಪರ್ಣವರವಾಹನ ಪ್ರತಿಮ ವಟಿ

ಪರ್ಣತಯನಾಶ್ಚ ರೈ ತಮಸಚ್ಚಂತ ಗುಣಭರಿತ ||೪||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.— ಸ್ವರ್ಣವರ್ಣ= “ ಸುವರ್ಣವರ್ಣೋಹೇಮಾಂಗಃ ” ಎಂದು ವಿಷ್ಣು ಸಹಸ್ರನಾಮದಲ್ಲಿ ಇರುವುದು. “ ಯದಾಪಶ್ಯತಿ ಪಶ್ಯತೇರು ಗೃವರ್ಣಂ ” ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕಿಯು ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವು. “ ಸುವರ್ಣಮಿವ ನೋಯಸ್ಯ ಸಃ ಸುವರ್ಣವರ್ಣಃ ” ಎಂದು ಸಹಸ್ರನಾಮ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ವಾಕ್ಯಾಧಾರಗಳಿಂದ ಅಪರೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಜನರು ನೋಡುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭಂಗಾರದಂತೆ ಬಣ್ಣವುಳ್ಳ ಶರೀರವನ್ನು ಕಾಣುವದರಿಂದ ಸುವರ್ಣವರ್ಣನೆಂದು ಹೆಸರು. ಸ್ವತಂತ್ರನು. ಸರ್ವಗ=ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತನು. ಕರ್ಣಹೀನಸುಶಯ್ಯ=ಕಿವಿ ಇಲ್ಲದವನೇ ಹಾಸಿಗೆಯಾಗಿ ಉಳ್ಳವನು. ಅಂದರೆ ಸರ್ವಗಳಿಗೆ ಚಕ್ಷುಶ್ರವಣವೆಂದು ಹೆಸರು. ಕಿವಿಗಳು ಇಲ್ಲದೇ ಕಣ್ಣುಗಳೇ ಕಿವಿಗಳಾಗಿದ್ದು ಕಣ್ಣುಗಳೇ ಕೇಳುವುದರಿಂದ ಚಕ್ಷುಶ್ರವಣವೆಂದು ಹೆಸರು. ಆದುದರಿಂದ ಕರ್ಣಹೀನರೆಂದರೆ ಶೇಷದೇವರೆಂದರ್ಥ. ಅವರೇ ಹಾಸಿಗೆಯಾಗುವನೆಂಬ ಶಾ

ತ್ವರ್ಯ. ಶಾಶ್ವತನಾಗಿರುವವನು. ವರ್ಣಚತುರಾಶ್ರಮವಿವರ್ಜಿತ=ಇಲ್ಲಿರುವ ವಿನರ್ಜಿತ ಶಬ್ದವನ್ನು ಎರಡು ಸಲ ಉಚ್ಚರಿಸಬೇಕು. ಹೇಗೆಂದರೆ ವರ್ಣವಿನರ್ಜಿತ=ಬ್ರಹ್ಮಣಾದಿ ಯಾವ ವರ್ಣದವನೂ ಅಲ್ಲದವನು. ಚತುರಾಶ್ರಮವಿನರ್ಜಿತ=ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ ಗೃಹಸ್ಥ ಮೊದಲಾದ ನಾಲ್ಕು ಆಶ್ರಮವೂ ಅಲ್ಲದವನು. ಚಾರುತರ=ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುವ ಮನೋಹರ ರೂಪವುಳ್ಳವನು. ಸ್ವರತ-ಸ್ವರಮಣನು, ಅರ್ಣಸಂಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ-ಅರ್ಣವೆಂದರೆ-ಮಂತ್ರಾಕ್ಷರಗಳು ಅಕ್ಷರ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು, ವಾಯುಸುಪರ್ಣವರವಾಹನ-ವಾಯುವಾಹನ, ಸುಪರ್ಣವಾಹನನೆಂದು ವಾಹನ ಶಬ್ದವನ್ನು ಎರಡು ಸಲ ಉಚ್ಚರಿಸಬೇಕು. ವಾಯುವಾಹನ=“ ವರದೋ ವಾಯುವಾಹನಃ ” ಎಂದು ಸಹಸ್ರನಾಮದಲ್ಲಿರುವ ವಾಯುವಾಹನ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ “ ವಾಯುಂ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಂನಹತಿ-ಪ್ರೇರಯತೀತಿ ವಾಯುವಾಹನಃ ” ವಾಯುವೆಂದರೆ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರು, ಅವರನ್ನು ಪ್ರೇರಿಸುವವನಾದುದರಿಂದ ವಾಯುವಾಹನನೆಂದರ್ಥ ಮಾಡಿರುವರು. ಸುಪರ್ಣವರವಾಹನ=ಗರುಡನೆಂಬ ಉತ್ತಮವಾದ ವಾಹನವುಳ್ಳವನು. ಅಪ್ರತಿಮವಟಪರ್ಣಶಯನ-ಸಮಗೃಹಿತವಾದ ವಟಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಳಯೋದಕದಲ್ಲಿ ಶಯನಮಾಡಿದವನು. ಅಥವಾ ಅಪ್ರತಿಮ, ವಟಪತ್ರಶಯನನೆಂದು ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿ ಪದ ಮಾಡಬಹುದು; ಅಪ್ರತಿಮ-ಸಮರಹಿತನು, ವಟಪತ್ರಶಯನ=ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಕಂಡೇಯರಿಗೆ ಆಲದೆಲೆಯ ಮೇಲೆ ಮಲಗಿರುವ ರೂಪವನ್ನು ತೋರಿಸಿರುವನು. ಅದನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿರುವರು. ಆಶ್ಚರ್ಯತಮನು, ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಇವನಿಗಿಂತಲೂ ದೊಡ್ಡವಸ್ತು ಕಾಣದೆ ನೀನೇ ಆಶ್ಚರ್ಯಪುರುಷನು, ನೀನೇ ಧನ್ಯನೆಂದು ರಾಜಸಭೆಯಲ್ಲಿ ನಾಡದರು ಬಂದು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ನೋಡಿ ಹೇಳಲು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು “ ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಃ ಸಾಕಂ ” ಎಂದು ಉತ್ತರವನ್ನಿತ್ತರು ದಕ್ಷಿಣೆ ಎಂದು ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯಿಗೆ ಹೆಸರು. ಆಕೆಯಿಂದಲೂ ಕೂಡಿ ನಾನು ಆಶ್ಚರ್ಯನೆಂದು ಹೇಳಿದರೆಂದು ಹರಿವಂಶದ ಕಥೆಯನ್ನು ನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಆ ಕಥೆಯು ಶ್ಲೋಕ ಸಹಿತವಾಗಿ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಮತ್ತೂ ವಿಸ್ತಾರ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಆಶ್ಚರ್ಯತಮನೆಂದರು, ಗುಣಭರಿತ=ಆನಂದಾದಿ ಗುಣಗಳಿಂದ ಪೂರ್ಣವಾಗೆ ಸಚ್ಚರಿತ=ಉತ್ತಮವಾದ ಚರಿತ್ರೆಯುಳ್ಳವನು. ಅಥವಾ ಆಶ್ಚರ್ಯತಮಸಚ್ಚ

ರಿತ ಎಂದು ಒಂದೇ ಪದಮಾಡಬಹುದು- ಅತ್ಯಾಶ್ಚರ್ಯಕರವಾದ ಸಚ್ಚರಿ
ತ್ರೈಯುಳ್ಳವನೆಂದರ್ಥ.

ಅಗಣಿತಸುಗುಣಧಾಮ ನಿಶ್ಚಲ
ಸ್ವಗತ ಭೇದವಿಶೂನ್ಯ ಶಾಶ್ವತ
ಜಗದ ಜೀವಾತ್ಮಂತ ಭಿನ್ನಾಪನ್ನ ಪರಿಪಾಲ |
ತ್ರಿಗುಣವರ್ಜಿತ ತ್ರಿಭುವನೇಶ್ವರ
ಹಗಲಿರಳು ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಲಿ ಹರಬಿ
ಟ್ಟಿಗಲ ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥವಿಠಲ ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಕನು ||೫||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ. — ಅಗಣಿತಸುಗುಣಧಾಮ = ಗಣನವಿಲ್ಲದ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ
ದುತ್ತಮವಾದ ಗುಣಗಳಿಗೆ ಮನೆಯಂತಿರುವವನು, ನಿಶ್ಚಲ = ಇಂತಹಾ
ಸುಗುಣಗಳು ನಿಶ್ಚಲವಾಗಿರುವವು ಅಂದರೆ, ಅಗಣಿತವಾದ ಸುಗುಣಗಳಿಗೆ
ಸರ್ವ ಕಾಲಗಳಲ್ಲೂ ಅಶ್ರಯನಾಗಿಯೇ ಇರುವನೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಸ್ವಗ
ತಭೇದವಿಶೂನ್ಯ = ತನ್ನ ಸಂಬಂಧವಾದ ಭೇದಗಳು ಅಂದರೆ ಮೂಲರೂಪ,
ಅವತಾರರೂಪಗಳು, ಅಂತರ್ರಾಮಿ ರೂಪಗಳು, ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಭಗವ
ದ್ರೂಪಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಭೇದವಿಲ್ಲವೆಂದರ್ಥ. ಶಾಶ್ವತ = ಅನಾಧ್ಯನಂತಕಾಲ
ಕ್ಕೂ, ಜಗದ = ಜಡವಾದ ಜಗತ್ತಿನ ದೆಶೆಯಿಂದಲೂ, ಜೀವ = ಜೀವರ ದೆಶೆ
ಯಿಂದಲೂ, ಅತ್ಯಂತಭಿನ್ನ = ಬಹಳ ಭೇದ ಉಳ್ಳವನು. ಅಪನ್ನಪರಿಪಾಲ =
ಶರಣಾಗತರನ್ನು ಪಾಲಿಸುವವನು, ತ್ರಿಗುಣವರ್ಜಿತ = ಸತ್ತ್ವ ರಜ ತಮೋ
ಗುಣಶೂನ್ಯನು, ತ್ರಿಭುವನೇಶ್ವರ = ಮೂರು ಲೋಕಕ್ಕೂ ಸ್ವಾಮಿಯಾದವನು
ಮೂರು ಲೋಕವೆಂದರೆ ಭೂಲೋಕ, ಭುವಲೋಕ, ಸ್ವರ್ಗಲೋಕವೆಂಬ
ಮೂರು ಲೋಕವೆಂದರ್ಥವಲ್ಲ. ಈ ಅಧಿಸತ್ಯ ಇಂದ್ರನಿಗೂ ಇರುವದು. ಮ
ತ್ತೀನೆಂದರೆ; ಭಾಗವತ ದ್ವಿತೀಯಸ್ಕಂಧ ೫ನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ೩೯ನೆಯ
ಶ್ಲೋಕ ಮೊದಲು ೪೨ನೆಯ ಶ್ಲೋಕದವರೆಗೂ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದಲ್ಲಿ ೧೪ಲೋ
ಕಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ “ ಇತಿಲೋಕಮಯಃ ಪುರ್ಮಾ ” ಹೀಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನು
ಲೋಕಮಯನಾಗಿರುವನು ಎಂದು ಅದನ್ನು ಉಪರಿಮಿಸಿ ಮತ್ತು “ ಭೂ
ಲೋಕಃ ಕಲ್ಪಿತಃ ಪದ್ಭ್ಯಾಂ ಭುವರ್ಲೋಕಸ್ತು ನಾಭಿತಃ || ಸ್ವರ್ಲೋಕಃ
ಕಲ್ಪಿತೋ ಮಾರ್ಧ್ವ ಇತಿ ವಾ ಲೋಕಕಲ್ಪನಾ ” ಪಾದ ಮೊದಲು

ಭೂಲೋಕವೆಂತಲೂ, ನಾಭಿಯಲ್ಲಿ ಭುವಲೋಕವೆಂತಲೂ, ಶಿರಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಗೂ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕವೆಂತಲೂ ಹೀಗಾದರೂ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಬಹುದೆಂದರು. ಇತರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಭೂಲೋಕವೆಂದರೆ ಅತಲ ಮೊದಲು ಪಾತಾಲದವರೆಗೂ ಇರುವ ೭ ಲೋಕಗಳೂ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಭಾವವೆಂತಲೂ, ಜನೋಲೋಕ ಮೊದಲು ಸತ್ಯಲೋಕದವರೆಗೂ ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಭಾವವೆಂತಲೂ ಅಂತು ೧೪ ಲೋಕಗಳೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಶೇರಿದವೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದ್ದರೆ “ ಪಾತಾಳಮೇತಸ್ಯಹಿ ಪಾದಮೂಲಂ ’ ಎಂಬ ವಿರಾಡ್ರೂಪ ಚಿಂತನೆಯ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ಪಾದತಲವಾರಂಭ ಮಾಡಿ ಕಟ ಪ್ರದೇಶದವರೆಗೂ ಅತಲಾದಿ ೭ ಲೋಕವನ್ನು ಹೇಳಿ “ಮಹೀತಲಂತಜ್ಞಘನಂ ಮಹೀಪತೆ ’ ಎಂದು ಭೂಲೋಕವು ನಾಭಿಗೇಕಳಿಗಿರುವ ಕೆಳ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇಲ್ಲಿ ಪಾದ ಮೂಲು ಎಂದು ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ಪಾತಾಳಾದಿಗಳು ಅದರಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಭಾವವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. “ ಸತ್ಯಂತು ಶೀರ್ಷಾಣಿಸಹಸ್ರ ಶೀರ್ಷಃ ’ ಸತ್ಯಲೋಕವು ಸರಮಾತ್ರನ ಶಿರಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದೆ ಎಂದು ಅಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಇಲ್ಲಿ ಶಿರಸ್ಸಿನವರೆಗೂ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕವೆಂದರು. ಅದುದರಿಂದ ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಲೋಕದವರೆಗೂ ೧೪ ಲೋಕಗಳು ಅಂತಃ ಪ್ರವಿಷ್ಟವೆಂದರ್ಥ. ಮುಖ್ಯ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ತ್ರಿಭುವನೇಶ್ವರನೆಂಬುವುದಕ್ಕೆ ೧೪ ಲೋಕಗಳಿಗೂ ಈಶ್ವರನೆಂದರ್ಥ. ಅಥವಾ ಶ್ವೇತದ್ವೀಪ, ಅನಂತಾಸನ, ವೈಕುಂಠವೆಂಬ ಮೂರು ಲೋಕಗಳ ಈಶ್ವರನೆಂದರ್ಥ. ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಕನಾದ ಇಂತಹಾ ಜಗನ್ನಾಥ ವಿಠಲನನ್ನು ಹೆಗಲಿರಲು=ಹಗಲು ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ, ಸ್ಮರಿಸುತಲಿಹರ-ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಿರುವವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು-ಒಂದು ಕ್ಷಣ ಬಿಡದೇ ಸರ್ವದಾ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದ್ದು ರಕ್ಷಿಸುವನೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಇಂತೀ ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯಲ್ಲಿ ೨೭ನೆಯ ಅನುಕ್ರಮಣಿಕಾ ಸಂಧಿಯು ಸಮಾಪ್ತವಾದುದು.

|| ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ||

ಗ ಣ ಪ ತಿ ಸ್ತೋತ್ರ ಸಂಧಿ.

ಸಂಧಿ ೨೮.

ಸೂಚನೆ || ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ ಗುರುಗಳೆ || ಪ||

ಶ್ರೀಶನಂಘ್ರಿ ಸರೋಜಭೃಂಗ ಮು
ಹೇಶ ಸಂಭವ ಮನ್ಮನದೊಳು ಪ್ರ
ಕಾಶಿಸನುದಿನ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವೆ ಪ್ರೇಮಾತಿಶಯದಿಂದ |
ನೀ ಸಲಹೋ ಸಜ್ಜನರ ವೇದ
ವ್ಯಾಸ ಕರುಣಾಪಾತ್ರ ಮಹದಾ
ಕಾಶವತಿ ಕರುಣಾಳು ಕೈಪಿಡಿದೆನ್ನ ನುಡ್ಧರಿಸೋ ||೧||

ಈಗ, ಮುಕ್ತಿಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಸತ್ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಬರುವ ಏಷ್ಯಗಳು ಬಹಳವಾದ್ದರಿಂದ ನಿರ್ವಿಘ್ನವಾಗಿ ಸತ್ಸಾಧನೆ ನಡೆಯುವುದಕ್ಕೆ ವಿಘ್ನೇಶ್ವರನ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯು ಅವಶ್ಯಕವೆಂದು ಗಣಪತಿ ಸ್ತೋತ್ರ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಉಪಕ್ರಮಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಪದ್ಯಾರ್ಥ. — ಶ್ರೀಶನಂಘ್ರಿ ಸರೋಜಭೃಂಗ = ಶ್ರೀಶನಂಘ್ರಿಪತಿ ಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ, ಅಂಘ್ರಿ = ಪಾದಗಳೆಂಬ, ಸರೋಜ-ಕಮಲಗಳಲ್ಲಿ, ಭೃಂಗ = ಭ್ರಮರದಂತಿರುವ, ಮಹೇಶಸಂಭವ-ಖುಡ್ರದೇವರ ಮಗನಾದ ಎಲೈ ಮಹಾ ಗಣಪತಿಯೇ ! ಅನುದಿನ = ಪ್ರತಿ ದಿವಸದಲ್ಲೂ, ಪ್ರೇಮಾತಿಶಯದಿಂದ, ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವೆ = ಬೇಡುವೆನು. (ಅನುದಿನದಿ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಎರಡು ಸಲ ಅವೃತ್ತಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು) ಮನ್ಮನದೊಳು - ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸು ! ಎಲೈ ವೇದವ್ಯಾಸ ಕರುಣಾಪಾತ್ರ - ವೇದವ್ಯಾಸ ದೇವರ ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಾದ, ಮಹದಾಕಾಶವತಿ - ಸಂಚಭೂತದಲ್ಲಿ

ಒಂದಾದ ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ, ಕರುಣಾಳು=ಕರುಣಾಳುವಾದ ಎಲೈ ಗಣಪತಿಯೇ, ನೀ=ನೀನು ಸಜ್ಜನರ ಸಲಹೇ ; ಎನ್ನ=ನನ್ನನ್ನು ಕೈಪಿಡಿದು ಉದ್ಧರಿಸೋ !

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಶ್ರೀ ಗಣಪತಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ :—ಎಲೈ ಗಣಪತಿಯೇ ! ನೀನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಪ್ರೀತಿಯಾದ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದವೆಂಬ ಕಮಲದಲ್ಲಿ ಭ್ರಮರದಂತಿರುವೆ ! ಅಂದರೆ ಭ್ರಮರವು ಹೇಗೆ ಜೇನಿಗೋಸ್ಕರ ಕಮಲದಲ್ಲಿ ಶೇರಿಕೊಳ್ಳುವದೋ ಹಾಗೆ ನಿನ್ನಮನಸ್ಸು ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿರುವದೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಎಲೈ ರುದ್ರದೇವರಿಂದ ಜನಿಸಿದವನೆ ! ಯದೃಸಿ ಪಾರ್ವತೀದೇವಿಯರು ತಮ್ಮ ದೇಹದ ಕೊಳೆಯಿಂದ ಗಣಪತಿಯನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿದುದಾಗಿ ಗಣೇಶನ ಕಥೆಯೊಳಗೆ ಬರುವುದು. ಪಾರ್ವತೀದೇವಿಯರ ಮಗನಾದುದರಿಂದ ರುದ್ರದೇವರ ಮಗನೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು ; ಆದರೆ, “ ಮಹೇಶಸಂಭವ” ಎಂದು ದಾಸಾರ್ಯರು ಹೇಳಿರುವರು. ಸಂಭವನೆಂದರೆ ಜನಿಸಿದವನೆಂದರ್ಥ ; ರುದ್ರದೇವರ ದೇಹಿಯಿಂದ ಗಣಪತಿಯು ಜನಿಸಲಿಲ್ಲ ; ಹೀಗಿರಲು ರುದ್ರಸಂಭವನೆಂದೇಕೆ ಹೇಳಿದರೆಂದರೆ :—ಅದೇ ಗಣೇಶನ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುವದೇನೆಂದರೆ—ಪಾರ್ವತೀದೇವಿಯರು ಗಣಪತಿಯನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ, ತಮ್ಮ ಮನೆಯ ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ದ್ವಾರಪಾಲಕನನ್ನಾಗಿ ಇಟ್ಟು ತಾವು ಸ್ನಾನಮಾಡಲು ಹೋಗುವದಾಗಿಯೂ ಅವರೆಗೂ ಯಾರನ್ನೂ ಒಳಗೆ ಬಿಡಬೇಡವೆಂದು ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನಿತ್ತು ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಕ್ಕೆ ಹೊರಟುಹೋದರು. ಆಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹೊರಗೆಹೋಗಿದ್ದ ರುದ್ರದೇವರು ಒಳಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಕೂಡದೆಂದು ತಡೆದನು. ರುದ್ರದೇವರು ಕೋಪದಿಂದ ಅವನ ತಲೆಯನ್ನು ಶೇಫಿಸಿ ಸಂಹರಿಸಿದರು. ತದನಂತರ ಪಾರ್ವತೀದೇವಿಯರು ಇದನ್ನು ತಿಳಿದು ತಮ್ಮ ಪುತ್ರನು ಹೋದನೆಂದು ಪ್ರಳಾಪಮಾಡಲು, ರುದ್ರದೇವರು ಸಮಾಧಾನಗೊಳಿಸಿ ತಮ್ಮ ಭೃತ್ಯರನ್ನು ಕರೆದು, ಉತ್ತರಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ತಲೆಯನ್ನಿಟ್ಟು ಯಾವನು ಮಲಗಿದ್ದರೂ ಅವನ ತಲೆಯನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬನ್ನಿರಿ ಎಂದು ಅಪ್ಪಣೆ ಇತ್ತರು. ಆದರೆಂತೆ ರುದ್ರಭಟರು ಹುಡುಕುವಾಗ ಒಂದು ಆಸೆಯಹೊರತು ಬೇರೆ ಯಾವ ಮನಸ್ಸೂ ಉತ್ತರಶಿರಸ್ಸಾಗಿ ಮಲಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಗ

ಅದೇ ಆನೆಯತಲೆಯನ್ನು ಕಡೆದುತಂದರು. ರುದ್ರದೇವರು ಆ ತಲೆಯನ್ನು ಮೃತನಾದ ಪುತ್ರನಮುಂಡಕ್ಕೆ ಜೋಡಿಸಿ ಅವನನ್ನು ಬದುಕಿಸಿ ಅವನನ್ನು ತಮ್ಮ ಭೂತಗಣಗಳಿಗೆ ಸತಿಯನ್ನಾಗಿಮಾಡಿ, ವರವನ್ನಿತ್ತರು ಅದ್ದರಿಂದ ಗಣಪತಿಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದರಿಂದ ನೊವಲು ಸೃಷ್ಟಿ ಪಾರ್ವತೀದೇವಿಯರಿಂದಲೂ, ಅವನು ಮೃತನಾದಮೇಲೆ ಪುನಃ ರುದ್ರದೇವರೇ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದುದರಿಂದ ಮಹೇಶಸಂಭವನೆಂದು ಹೇಳಲು ಕಾರಣವಾಯಿತು. ನನ್ನನ್ನು ಪ್ರತೀವಸದಲ್ಲೂ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವೆನು ; ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನೀನು ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಾ ನಾನು ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯಗಳು ನಿರ್ವಿಘ್ನವಾಗಿ ನಡೆಯುವಂತೆ ಮಾಡು. ಸಜ್ಜನರನ್ನೂ ಇದರಂತೆಯೇ ಶುದ್ಧರಿಸು ! ಎಲೈ ವೇದವ್ಯಾಸ ಕರುಣಾಪಾತ್ರ ! ಇಬೇನು ! ಭಗವದ್ಭವತಾರಗಳು ಅನೇಕವಿರಲು, ಮೂಲರೂಪವಿರಲು. ವೇದವ್ಯಾಸ ಕೃಪಾಪಾತ್ರನೆಂದೇಕೆ ಹೇಳಬೇಕೆಂದರೆ ; ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರು ಮಾತಾಭಾರತವನ್ನು ಮಾಡಿದಾಗ ಈ ದೊಡ್ಡ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದು ಮುಗಿಸುವರು ಯಾವೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ, ಗಣಪತಿಯನ್ನು ಸ್ಮರಣೆಮಾಡಲು ಗಣಪತಿಯು ಅಲ್ಲಿಗೆಬಂದು ವೇದವ್ಯಾಸರ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ಭಾರತವನ್ನು ಬರೆದು ಮುಗಿಸಿದನು. ಅದರಿಂದ ಇವನಲ್ಲಿ ಪರಮಾನುಗ್ರಹಮಾಡಲು ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಅವನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಟ್ಟು ದಾಸಾದ್ಯರು ವೇದವ್ಯಾಸ ಕೃಪಾಪಾತ್ರನೆಂದರು ಮಹದಾಕಾಶಪತಿ ಎಂದರು. ೨೫ ತತ್ವಗಳ ವೈಕಿ, ಪಂಚಮಹಾಭೂತಗಳು ೫ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಆಕಾಶತತ್ವಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿಯು ಗಣಪತಿಯೆಂದು ತತ್ವವ್ಯಾಸ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ “ ಓಂಪರಮಾ ಆಕಾಶಾತ್ಮನಿ ಮಹಾಗಣಪತೀನಮಃ ” ಎಂದು ಹೇಳಿರಬಹುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಅಧಾರವು ತ್ರೀಮುಪ್ಪಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು ಮಾಡಿದ ತಂತ್ರಸಾರವೆಂಬ ಗ್ರಂಥವು. ಎಲೈ ಕರುಣಾಳೋ ! ನನ್ನನ್ನು ಕೈಪಿಡಿದು ಉದ್ಧರಿಸೋ ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮಾಡಿರಬೇಕು ತತ್ಪ್ರಕೃತ.

ವಿಕದಂತ ಇಭೀಂದ್ರಮುಖ ಚಾ

ಮಾಕರಕೃತ ವಿಭೂಷಣಾಂಗ ಕೈ

ಪಾಕಟಾಕ್ಷದಿನೋಡು ವಿಜ್ಞಾನಪಿಸುವೆ ನಿನತೆನು ||

ನೋಕನೀಯನ ಸ್ತುತಿಸುತಿಹ್ನುನಿ

ವೇಕಿಗಳ ಸಹಪಾಸ ಸುಖಗಳ

ನೀಕರುಣೆನುಪನೆಗೆ ಸಂತತ ಪರಮಕರುಣದಲಿ

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ವಿಕದಂತ=ಒಂದು ದಂತಲುಳ್ಳವನು, ಇಭೇಂದ್ರಮುಖ=ಗಜಶ್ರೇಷ್ಠದ ಮುಖವುಳ್ಳವನು, ಚಾಮೀಕರಕೃತ = ಭಂಗಾರದಿಂದ ಕೃತವಾದ, ಭೂಷಣಾಂಗ=ಆಭರಣಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾದ ಶರೀರ ಉಳ್ಳವನು ; ಇಂತಹಾ ವಿಘ್ನರಾಜನೆ ! ಕೃಪಾಕಟಾಕ್ಷದಿಂದ ನನ್ನ ಕರುಣಾದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡು ! ಇನಿತೆಂದು ವಿಜ್ಞಾಪಿಸುವೆನು, ನೋಕನೀಯನ=ಯಾವಕಾಲದಲ್ಲೂ ಚಿಕ್ಕವನಾಗದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮನಾದುದರಿಂದ ಇವನಿಗಿಂತಲೂ ಮೊಡ್ಡವರು ಮತ್ತಾರು ಇಲ್ಲವೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ, ಇಂತಹಾ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಿವೆ, ವಿವೇಕಿಗಳ ಸಹವಾಸಸುಖಗಳನ್ನು ನೀ=ನೀನು, ಸಂತತ = ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲೂ, ಪರಮಕರುಣದಲಿ, ಎನಗೆ=ನನಗೆ, ಕರುಣಿಸುವತು = ದಯಪಾಲಿಸಬೇಕು, ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ. --ಎಲೈ ವಿಕದಂತ ! ಇಭೇಂದ್ರಮುಖನೆಂದರೆ ಆನೆ ಶ್ರೇಷ್ಠದ ಮುಖವೆಂದರ್ಥ, ವಿಘ್ನರಾಜನಿಗೆ ಆನೆಯಮುಖವೆಂಬ ಕಾರಣವನ್ನು ಮೊದಲನೆಯ ಪದ್ಯದ ತಾತ್ಪರ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದೆ, ಎಲೈ ಗಜಮುಖನೆ ಭಂಗಾರದ ಆಭರಣಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿರುವ ಆಂಗವುಳ್ಳವನೆ ! ನನ್ನನ್ನು ಕರುಣಾಕಟಾಕ್ಷದಿಂದ ನೋಡು ! ನೋಕನೀಯನೆಂದರೆ, ಕನೀಯನೆಂದರೆ ಚಿಕ್ಕವನೆಂದರ್ಥ. ನೋಕನೀಯನೆಂದರೆ ಅದ್ವೈತವನು ಮೊಡ್ಡವನೆಂದರ್ಥ. ಬ್ರಹ್ಮವೇವೆಂದೂ ತಂದೆಯಾದುದರಿಂದ ತಾರತಮ್ಯವಲ್ಲಾ ಗಲಿ ಮಿಕ್ಕ ಯಾವ ವಿಷಯಗಳಿಗಿಲ್ಲದರೂ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಮಾರದವರಾರು ? ಆದುದರಿಂದ “ ನಕರ್ಮವರ್ತತೇ ನೋಕನೀಯಾ ” ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕಿಯು ಕರ್ಮಾದಿಗಳಿಂದ ಪೃಥ್ವಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವವನಲ್ಲ. ಯಾವಾಗಲೂ ಮೊಡ್ಡವನಾಗಿಯೇ ಇರುವನೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಆ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇಂತಹಾ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸದಾ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಿರುವ ಮಹಾತ್ಮರ ಸಹವಾಸವೇ ಒಂದು ಮಹಾನಂದವು ; ಅಂತಹಾ ಆನಂದವು ಸರ್ವದಾ ನನಗೆ ದೊರಕುವಂತೆ ನೀನು ಕರುಣದಿಂದ ದಯಪಾಲಿಸಬೇಕೆಂದು ನಿನಗೆ ವಿಜ್ಞಾನವೆನಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆಂದು ದಾಸಾರ್ಯರು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ.

ವಿಘ್ನರಾಜನೆ ದುರ್ವಿಷಯದೊಳು
 ಮಗ್ನವಾಗಿಹ ಮನವು ಮಹದೋ
 ಪಘ್ನನಂಘ್ರಿ ಸರೋಜಯುಗಳದಿ ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕದಿ ||
 ಲಗ್ನವಾಗಲಿ ನಿತ್ಯನರಕ ಭೆ
 ಯಾಗ್ನಿಗಳಿಗಾನಂಜೆ ಗುರುವರ
 ಭಗ್ನಗೈಸೆನ್ನವಗುಣಗಳನು ಪ್ರತಿದಿವಸದಲ್ಲಿ ||೩||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ವಿಘ್ನರಾಜನೆ! ದುರ್ವಿಷಯದೊಳು=ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ವಿಷಯ
 ಭೋಗವು ಅಲ್ಪಮಾತ್ರ ಸುಖವಾಗಿ ತೋರಿದರೂ ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಬಹಳ
 ದುಃಖಕರವಾಗಿರುವದು. ಆದುದರಿಂದ ಅವು ದುರ್ವಿಷಯಗಳೆನಿಸುವವು.
 ಇಂತಹಾ ದುರ್ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ, ಮಗ್ನವಾಗಿಹ=ಮುಣಗಿಹೋಗಿರುವ, ಮನ
 ವು=ನನ್ನ ಮಸ್ಸು, ಮಹದೋಷಘ್ನನ=ಸ್ಮರಣೆ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಮಹಾ ದೋ
 ಷಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನ, ಅಂಘ್ರಿ ಸರೋಜಯುಗಳದಿ=
 ಪಾದಕಮಲ ದ್ವಂದ್ವಗಳಲ್ಲಿ (ಎರಡು ಪಾದಗಳೆಂಬ ಕಮಲಗಳಲ್ಲಿ) ಭಕ್ತಿಪೂ
 ರ್ವಕದಿ, ಲಗ್ನವಾಗಲಿ=ಶೇರಿಕೊಳ್ಳಲಿ, ಅನು-ನಾನು, ನಿತ್ಯ=ನಿತ್ಯದಲ್ಲೂ,
 ನರಕಭಂಜನ=ನರಕ ಬರುವದೆಂಬ ಘಯಕ್ಕಾಗಲಿ, ಅಗ್ನಿಗಳಿಗೆ=ಅಗ್ನಿ ನನ್ನ
 ನ್ನು ಸುಡುವದೆಂದಾಗಲಿ ಇಂತಹಾ ನರಕ, ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ಭಯಗಳಿಗೆ,
 ಅಂಜೆ=ಭಯಪಡಲಾರೆನು ; ಎಲೈ ಗುರುವರ ! ಪ್ರತಿದಿವಸದಲ್ಲಿ, ಎನ್ನವ
 ಗುಣಗಳನ್ನು, ಭಗ್ನಗೈಸು=ಪರಿಹರಿಸು (ನಾಶಗೊಳಿಸು).

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ವಿಷಯಸುಖಗಳೆಂದರೆ ದಶೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಮನಸ್ಸಂ
 ಬಂಧದಿಂದ ಅನುಭವಿಸುವ ಸುಖದುಃಖಗಳು ಅಂದರೆ, ಕಣ್ಣಿನಿಂದನೋಡು
 ವದು, ಕಿವಿಯಿಂದ ಕೇಳುವುದು ಮೊದಲಾದವು ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯ ವ್ಯಾಪಾರ
 ಗಳು ; ಕೈಯಿಂದ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡುವದು ; ಕಾಲಿನಿಂದ ನಡೆಯುವದು,
 ಗುಹ್ಯೇಂದ್ರಿಯಾದಿಗಳಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಯಾದಿ ಭೋಗವನ್ನನುಭವಿಸುವದು ಮೊದ
 ಲಾದುವು ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯ ವ್ಯಾಪಾರವು. ಈ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು, ಭಗವ
 ತ್ಪ್ರೀತಿಗೋಸ್ಕರವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದರೆ ಸದ್ವಿಷಯವೆಂತಲೂ, ತನ್ನ
 ದೇಹಸೌಖ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗಪಡಿಸಿದರೆ ದುರ್ವಿಷಯವೆಂತಲೂ, ಹೆಸರಾ
 ಗುವದು ; ನಾವು ಸ್ತ್ರೀಯಾದಿಭೋಗದಿಂದ ಅನುಭವಿಸುವ ಸುಖವು ಎಷ್ಟು

ಮಾತ್ರವೆಂದರೆ—ಸಪ್ತಮಸ್ಕಂಧ ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಹ್ಲಾದನ ಸ್ತುತಿಯಲ್ಲಿ
 “ಯನ್ಮೈಥುನಾದಿ ಗೃಹಮೇಧಿಸುಖಂ ತುಚ್ಛಂ ಕಂಡೂಯನೇನಕರಯೋ
 ರಿವ ದುಃಖದುಖಂ || ತೃಪ್ಯಂತಿ ದೇಹಕೃಪಣಾ ಬಹುದುಃಖ ಭಾಜಃ ಕಂ
 ಡೂತಿವನ್ಮನಸಿಜಂ ವಿಷಹೇತಧೀರಃ || ” ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿದ್ದು ಸ್ತ್ರೀಯಾ
 ದಿ ಭೋಗದಿಂದ ಆಗುವ ಸುಖವನ್ನು ಗೃಹಸ್ಥರು ಸುಖವೆಂದು ಭಾವಿಸುವರು
 ಅದರೆ ಅದು ನಿಜವಾದ ಸುಖವಲ್ಲ, ದುಃಖದೊಳಗೂ ಪರಮ ದುಃಖಕರ
 ವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗುವುದು, ಏನೆಂದರೆ.—ಕೈಗಳಿಗೆ ತುರಿಹತ್ತಿ ತಿಂಡಿಗೆ
 ಆರಂಭವಾದಾಗ ಕೈಗೆ ಏನು ಶಿಕ್ಷಿದರೂ ಅದರಿಂದ ತಿಕ್ಕಲುಪಕ್ರವಿಸಿ, ಆ
 ತಿಂಡಿಯನ್ನು (ನೆವೆಯನ್ನು) ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳರು. ಅದರಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪಹೊತ್ತು
 ನೆವೆತೀರುವವರೆಗೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಸುಖಕಾಣುವದು. ಅದರಮೇಲೆ ಅದರಿಂದ
 ದುರ್ದೀರು ಅಥವಾ ರಕ್ತವುಬಂದು ಪರಮ ದುಃಖವನ್ನನುಭವಿಸುವರು. ಇದ
 ರಂತೆ ತಿಂಡಿ ಹತ್ತಿದಾಗ ತುರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವನಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಆನಂದವೋ ಅಷ್ಟು
 ಆನಂದವು ವಿಷಯಭೋಗದಿಂದಾಗುವದು. ತದನಂತರ ದುಃಖಪ್ರಾಪ್ತಿ
 ಹೇಗೋ ಹಾಗೆಯೇ ಉತ್ತರೋತ್ತರ ನರಕಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ನಾನಾ ಯಾತನೆಯ
 ನ್ನನುಭವಿಸಬೇಕಾಗುವದು. ಈ ಅಲ್ಪವಾದ ವಿಷಯಸುಖದಿಂದ ತೃಪ್ತಿಸೆ
 ಡುವವರು ಕೇವಲ ತಮ್ಮ ಉದರಪೋಷಣ ನಿರತರಾರೋ ಅವರೇ ಇದ
 ರಿಂದ ತೃಪ್ತರಾಗುವರೇ ಹೊರತು ಜ್ಞಾನಿಗಳು ವಿಷಯವನ್ನವೇಕ್ಷಿಸರು.
 ಧೀರನಾದವನು ತಿಂಡಿಹತ್ತಿದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ನೆವೆಯನ್ನು ತಡೆದುಕೊಂಡು
 ಕೈಯಿಂದ ಮುಟ್ಟಿದೆ ಇದ್ದುಬಿಟ್ಟರೆ ತುರಿಸುವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಅಲ್ಪ
 ಸುಖವೂ ಇಲ್ಲ. ತದನಂತರವಾಗುವ ಅಪಾರವಾದ ದುಃಖವೂ ಇಲ್ಲ. ಇದ
 ರಂತೆ ಕಾಮಕ್ರೋಧಗಳಾಗಿ ಸ್ತ್ರೀಯಾದಿ ಭೋಗಗಳ ಅಲ್ಪ ಸುಖಕ್ಕಾಗಿ ಆಶೆ
 ಪಟ್ಟು ಅನಂತರ ಅಪಾರ ದುಃಖವನ್ನನುಭವಿಸುವುದಕ್ಕಿಂತಲೂ ತಿಂಡಿಯ
 ನ್ನು ತಡೆಯುವಂತೆ ಕಾಮವನ್ನು ತಡೆದು ಅದರಲ್ಲಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸದಿದ್ದರೆ,
 ಅದರಿಂದಾಗುವ ಅಲ್ಪಸುಖವೂ ಅನಂತರದಲ್ಲಾಗುವ ಅಪಾರವಾದ ದುಃಖ
 ವೂ ಆಗುವ ಸಂಭವವೇ ಇಲ್ಲ. ಧೀರನಾದವನು ಇಂದ್ರಿಯನಿಗ್ರಹ ಮಾಡ
 ಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಹ್ಲಾದನ ವಾಕ್ಯವಿರುವದು. ಅದುದರಿಂದ ದಾಸಾರ್ಯರು ದು
 ರ್ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸು ಮಗ್ನವಾಗದೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದಾರವಿಂ
 ದಗಳಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸು ನೆಲಸಿರುವಂತೆ ಮಾಡೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವರು. ಇಂದ್ರಿಯ

ನಿಗ್ರಹವು ಸಾಮಾನ್ಯವಲ್ಲ. ಬಹಳ ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವು. ಅದುದರಿಂದ ಅದು ದೇವತಾಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಆಗಬೇಕೆಂದು ವಿಘ್ನೇಶ್ವರನನ್ನು ಬೇಡಿಕೊಂಡರೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಇದಲ್ಲದೆ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಸಂಸಾರವನ್ನು ಕಂಡು ಹೆದರುವಂತೆ ನರ ಕಕ್ಕಾಗಲೀ, ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ಯಾವ ವಿಧವಾದ ಬಾಧೆಯು ಬಂದರೂ ಅವುಗಳಿಗೆ ಹೆದರುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರತ್ಯುತ ಕಷ್ಟಬರಲೆಂದು ಬೇಡುವರು. ಸುಖ ಬಂದಾಗ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಮರತುಬಿಡುವರು. ಕಷ್ಟಬಂದಾಗ ಯೋಗ್ಯರು ಭಗವಂತನನ್ನು ಬಿಡದೆ ಸ್ಮರಿಸುವರು. ಭಾಗವತ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ ಕುಂತೀದೇವಿಯು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ “ವಿಪವ ಸ್ಸಂತುನಃ ಶಶ್ವತ್ತತ್ರ ತತ್ರಜಗತ್ಪತೇ || ಭವತೋ ದರ್ಶನಂ ಯತ್ಸ್ಯಾದ ವುನರ್ಭವದರ್ಶನಂ ||” ಎಲೈ ಜಗತ್ಪತಿಯೇ ! ನಮಗೆ ಆಗಿಂದಾಗ್ಯ ಈಗಿ ನಂತೆಯೇ ಮೇಲೆಮೇಲೆ ವಿಪತ್ತುಗಳು ಬರುತ್ತಿರಲಿ ! ಇದೇ ನನ್ನ ಕೋರಿ ಕೆಯು, ಏಕೆಂದರೆ ವಿಪತ್ತು ಬಂದರೆ ನಿನ್ನ ಸ್ಮರಣೆಯು ಬರುವುದು. ನಿನ್ನ ಸ್ಮರಣೆಯಿಂದ ನಿನ್ನ ದರ್ಶನವಾಗುವುದು. ನಿನ್ನ ದರ್ಶನದಿಂದ, ಯಾವ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋದರೆ ಪುನರ್ಜನ್ಮವಿಲ್ಲವೋ ಅಂತಹಾ ಮುಕ್ತಿಯು ಲಭಿಸು ವದು. ಎಂದು ಕಷ್ಟವನ್ನೇ ಬೇಡಿರುವಳು. ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದು ಕಷ್ಟಪ ಡುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರು ಎಷ್ಟು ಭಯಪಡುವರೋ ಅಷ್ಟು ಭಯ ವು ಮತ್ತಾವುದರಿಂದಲೂ ಅವರಿಗಿಲ್ಲ. ಪ್ರಹ್ಲಾದನ ಸ್ತೋತ್ರದಲ್ಲಿ, ಭಯಂ ಕರವಾದ ಉಗ್ರನರಸಿಂಹರೂಪವು ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರೂ ಭಯಪಡು ವಂತೆ ಭಯಂಕರವಾಗಿದ್ದಾಗ ಪ್ರಹ್ಲಾದನು ಹೇಳಿದ ಮಾತೆಂತೆನೆ.—“ನಾ ಹಂ ಬಿಭೇಷ್ಯಜಿತತೇತಿ ಭಯಾನಕಸ್ಯ ಜಿಹ್ವಾಗ್ನಿ ನೇತ್ರಭೃಕುಟೀರಭಸೋ ಗ್ರದಂಷ್ಟ್ರಾತ್ || ಆಂತ್ರಸ್ರಜಃ ಕ್ಷತಜಕೇಸರ ಶಂಕುಕರ್ಣಾನ್ವಿಹ್ರಾದಭೀ ತದಿಗಿಭಾದರಿಭಿನ್ನಖಾಗ್ರಾತ್ || ತ್ರಸ್ತೋಸ್ಮೃಹಂ ಕೃಪಣವತ್ಸಲ ದುಸ್ಸ ಹೋಗ್ರೇ ಸಂಸಾರ ಚಕ್ರಕದನಾತ್ಕೃತತಾಂ ಪ್ರಣೀತಃ ||” ಎಲೈ ಅಜಿತ ! ನಿನ್ನ ಭಯಂಕರವಾದ ಈ ರೂಪದ, ನಾಲಿಗೆ, ಅಗ್ನಿಯಂತೆ ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುವ ಕಂಗಳು; ಹುಬ್ಬುಗಳು, ಉಗ್ರವಾದ ಕೋರಿಹೆಲ್ಲುಗಳು, ಈ ಕರಳುಮಾಲೆ, ದೇಹದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ತಂದೆಯನ್ನು ಶೀಲಿ ಅದರಿಂದ ಹೊರಟ ರಕ್ತದಿಂದ ತೋಯಲ್ಪಟ್ಟ ದಾಡಿ, ತಲೆಯಮೇಲೆ ಗೂಟದಂತೆ ಕಾಣುವ ಕಿವಿಗಳು ದಿಗ್ಗಜಗಳನ್ನು ಹೆದರಿಸಿದ ನಿನ್ನ ಸಿಂಹ ದ್ವನಿ, ಶತ್ರುವನ್ನು ಶೀಲಿದ

ಉಗರುಗಳು ಇವುಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ನಾನು ಹೆದರುವವನಲ್ಲ. ಮತ್ತಾವುದಕ್ಕೆ ಹೆದರುನೆ ? ಅಂದರೆ.—ದುಃಸಹವಾದ, ರುದ್ರದೇವರನ್ನು ಸಹ ನುಂಗಿಬಿಡುವಷ್ಟು ಉಗ್ರವಾದ ಸಂಸಾರ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿ ತಗಲಬೇಕಾಗುವದೋ ಎಂಬ ಹೆದರಿಕೆಯು ನನ್ನನ್ನು ಕೃಶಾಂಗನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವದು. ಇದರಿಂದ ಕೃಶನೇಕಾಗುವೆ ? ಎಂದರೆ “ ಚಿಂತಾಸಮೋನಾಸ್ತಿ ಶರೀರಶೋಷಣೇ ” ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಂತೆ ಚಿಂತೆಗೆ ಸಮವಾಗಿ ದೇಹವನ್ನು ಶುಷ್ಕನಾಡುವದು ಮತ್ತಾವುದೂ ಅಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ನನ್ನನ್ನೆಲ್ಲಿ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಬಿಡುವೆಯೋ ಎಂಬ ಚಿಂತೆಯೇ ನನ್ನನ್ನು ಕೃಶನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವದು. ಎಂದು ಪ್ರಹ್ಲಾದನು ನರಸಿಂಹದೇವರನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿರುವನು. ಅವರಂತೆ ದಾಸಾರ್ಯರು, ನರಕ, ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಹೆದರುವದಿಲ್ಲ. ದುರ್ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸು ಎಲ್ಲಿ ಬೀಳುವದೋ ಎಂಬ ಹೆದರಿಕೆಯುಂಟೆಂದು ಅದರ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಬೇಡಿದರೆಂಬ ಭಾವ. ದುರ್ವಿಷಯರೂಪವೇ ಸಂಸಾರವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಎಲೈ ವಿಷ್ಣೇಶ್ವರನೇ ! ನನ್ನಲ್ಲಿ ಏನು ಅವಗುಣಗಳು ಇದ್ದರೂ ಅವುಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ ನನ್ನನ್ನುದ್ದರಿಸು. ಗುರುವರ ” ಎಂದು ಗಣಪತಿಯನ್ನು ಸಂಬೋಧಿಸಿರುವರು. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಮೊದಲು ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರ ಪರ್ಮಂತರ ತಾರತಮ್ಯ ಪ್ರಕಾರ ಎಲ್ಲರೂ ಗುರುಗಳಾದುದರಿಂದ ಗಣಪತಿಯು ಅವನವತಾರ ಪ್ರಕಾರ ಗುರುಶ್ರೇಷ್ಠನೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಧನಪ ವಿಷ್ಣುಕ್ಷೇನ ವೈದ್ಯಾ

ಶ್ವಿನಿಗಳಿಗೆ ಸರಿಯೆನಿಸಿ ಷಣ್ಮುಖ

ನನುಜಶೇಷ ತತಸ್ಥ ದೇವೋತ್ತಮವಿಯದ್ಗಂಗಾ ||

ವಿನುತವಿಶ್ವೋಪಾಸಕನೆ ಸ

ನ್ಮನದಿ ವಿಜ್ಞಾಪಿಸುವೆ ಲಕುಮಾ

ವನಿತೆಯರಸನ ಭಕ್ತಿಜ್ಞಾನವಕೊಟ್ಟು ಸಲಹುವದು ||೪||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಧನಪ-ಕುಬೇರನು, ವಿಷ್ಣುಕ್ಷೇನ=ಪ್ರಧಾನವಾಯುವು ತ್ರನು, ವೈದ್ಯ=ದೇವತಾ ವೈದ್ಯರಾದ, ಅಶ್ವಿನಿಗಳಿಗೆ = ಅಶ್ವಿನಿದೇವತೆಗಳು ಇವಗುಗಳಿಗೆ, ಸರಿಯೆನಿಸಿ=ತಾರತಮ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಮಾನನೆನಿಸುವನು, ಮತ್ತು ಷಣ್ಮುಖನನುಜ = ಷಣ್ಮುಖನಿಗೆ ತಮ್ಮನಾದವನು, ಶೇಷತಸ್ಥ ದೇ

ವೋತ್ತಮ-ಉತ್ತಶೇಷತರೆಂಬ ಲಜ ಜನರಿಗೆ ಉತ್ತಮನು, ವಿಯದ್ಗಂಗಾ
ವಿನುತ=ಆಕಾಶಗಂಗೆಯಿಂದ ನಮಸ್ಕಾರಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟವನು, ವಿ
ಶ್ವೋಪಾಸಕನೆ-ಬಿಂಬಮೂರುತಿಯಾದ ವಿಶ್ವಂಭರನನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾ
ಡುತ್ತಿರುವ ಎಲೈ ವಿಘ್ನರಾಜನೆ ! ಲಕುಮಾವನಿತೆಯರಸನ=ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿ
ಯರೆಂಬ ವನಿತೆಯರಿಗೆ ಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ, ಭಕ್ತಿಜ್ಞಾನಕೊ
ಟ್ಟು ಸಲಹುವದು. ಎಂದು, ಸನ್ಮನದಿ=ಉತ್ತಮವಾದ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ, ವಿ
ಜ್ಞಾಪಿಸುವೆ - ವಿಜ್ಞಾಪನೆಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವೆನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ-ಶ್ರೀವಿಘ್ನೇಶ್ವರನು, ಕುಬೇರ, ವಿಷ್ಣುಕ್ಷೇನ, ವೈದ್ಯರಾದ
ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳು ಇವರಿಗೆ ತಾರತಮ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಮನಿಸುವನು. ಉತ್ತ
ಶೇಷತರೆಂಬ ಲಜ ದೇವತೆಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮನು. ಗಂಗಾದೇವಿಯ
ರಿಂದ ನಮಸ್ಕೃತನೆಂದಮೇಲೆ ಆಕೆಯಿಗಿಂತಲೂ ಪರಮೋತ್ತಮನೆಂದು ಹೇ
ಳಿದಂತಾಯಿತು. ವಿಘ್ನೇಶ್ವರನು ತನ್ನಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ವಿಶ್ವಂಭರಮೂ
ರ್ತಿಯನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಿರುವನು ಇಂತಹಾ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಎಲೈ
ಗಣಪತೆ ! ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ದೃಢವಾದ ಭಕ್ತಿ, ಜ್ಞಾನ
ವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಸಲಹೆಂದು, ಏಕಾಗ್ರಚಿತ್ತನಾಗಿ ವಿಜ್ಞಾಪನೆ ಮಾಡಿಕೊ
ಳ್ಳುವೆನು.

ಚಾರುದೇಷ್ಟಾಹ್ವಯನೆನಿಸಿ ಅವ

ತಾರಮಾಡಿದೆ ರುಗ್ಮಿಣೀಯಲಿ

ಗೌರಿಯರಸನ ವರದಿ ವುದ್ಧಟರಾದ ರಾಕ್ಷಸರ ||

ಶೌರಿಯಾಜ್ಞದಿ ಸಂಹರಿಸಿ ಭೂ

ಭಾರ ಇಳುಹಿದ ಕರುಣೆ ತತ್ಪಾ

ದಾರವಿಂದಕೆ ನಮಿಸೆ ಕರುಣೆಪುದೆಮಗೆ ಸನ್ಮತಿಯಾ ||೫||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ-ರುಗ್ಮಿಣೀಯಲಿ-ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ದೇಸೆಯಿಂದ ರುಗ್ಮಿಣೀದೇ
ವಿಯಲ್ಲಿ, ಚಾರುದೇಷ್ಟಾಹ್ವಯನೆನಿಸಿ=ಚಾರುದೇಷ್ಟನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಸಿ
ದ್ಧನಾಗಿ, ಅವತಾರಮಾಡಿದ, ಆ ಅವತಾರದಿಂದ, ಗೌರಿಯರಸನ=ರುದ್ರ
ದೇವರ, ವರದಿ-ವರದಿಂದ, ಉದ್ಧಟರಾದ=ಅಹಂಕಾರದಿಂದ ಮಧಾಂಧ
ರಾದ, ರಾಕ್ಷಸರ-ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು, ಶೌರಿಯಾಜ್ಞದಿ = ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಅಜ್ಞಾಪ್ರ
ಕಾರ, ಸಂಹರಿಸಿ, ಭೂಭಾರ ಇಳುಹಿದ=ಭೂಮಿಯ ಭಾರವನ್ನು ಪರಿಹರಿ

ಸಿದ, ಕರುಣೆ-ಕರುಣಾಳುವಾದ ಎಲೈ ವಿಘ್ನರಾಜನೆ ! ತತ್ಪಾದಾರವಿಂದಕೆ= ನಿನ್ನ ಪಾದಕಮಲಗಳಿಗೆ, ನಮಿಸೆ=ನಮಸ್ಕರಿಸುವೆನು, ಎನುಗೆ - ನಮಗೆ, ಸನ್ಮತಿಯೆ=ಉತ್ತಮವಾದ ಭಗವತ್ಸಂಬಂಧವಾದ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು, ಕರುಣೆ ಪುದು-ದಯಪಾಲಿಸಬೇಕು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.— ಮಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಚಾರುದ್ವೇಷನನೆಂದು ಗಣಪತಿಯು ಅವತರಿಸಿದ ವಿಷಯವು ೨೧ನೆಯ ಬೃಹತ್ತಾರತಮ್ಯ ಅಥವಾ ಅಂಶಾವಚರಣ ಸಂಧಿಯ ೨೪ನೆಯ ಪದ್ಯದ ತಾತ್ಪರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯಾದಿಗಳ ಆಧಾರ ಪ್ರಮಾಣಗಳ ಸಹಿತ ಬರಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. “ ಚಾರುದ್ವೇಷ್ಣಃ ಕೃಷ್ಣಸುತೋ ಸ ತುಪ್ಪೂರ್ವಂ ವಿನಾಯಕಃ ” ಎಂಬ ಅಂಶಾವಚರಣದ ವಾಕ್ಯವೂ ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಿರುವುದು. ಚಾರುದ್ವೇಷಣನಾಗಿರುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮದ್ರದೇವರ ವತದಿಂದ ಮರಣವಿಲ್ಲದೆ ವರ್ಷಪೂರ್ಣರಾಗಿದ್ದ ರಾಕ್ಷಸ ಸ್ವಭಾವವಾದ ರಾಜರುಗಳನ್ನು ಕೃಷ್ಣನ ಅಪ್ಪಣೆಯಮೇರಿಗೆ ಸಂಹರಿಸಿ ಭೂಭಾರವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವೆ ! ಎಲೈ ಕರುಣಾಸಮುದ್ರನೆ ! ನಿನ್ನ ಪಾದಾರವಿಂದಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರಮಾಡುವೆನು. ನಮಗೆ ಭಗವದ್ವಿಷಯವಾಗಿ ಮನಸ್ಸು ಸ್ಥಿರವಾಗಲಿ ಎಂದು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುವೆನು.

ಶೂರ್ಪಕರ್ಣವಿರಾಜಿತ್ತೇಂದ್ರವ

ದರ್ಪದರ ಪುದಿತಃ ಕರ್ಣಃ ಸ್ನಿಗ್ಧಃ

ಸರ್ಪವರ ಕವಿಸೂತ್ರ ಸೈಕೃತಗಾತ್ರ ಸುಚರಿತ್ರ |

ಸ್ವರ್ಪಿತಾಂಕುಶಾಪ ರಕ್ತರಖಲ

ದರ್ಪಭಂಜನ ಕರ್ಮಸಾಕ್ಷಿಗ

ತಪಕಕನು ನೀನಾಗಿತ್ಯಪ್ತಿ ಲೋಬದಿಸು ಸ ನರ

||೬||

ಸುಪ್ರಾರ್ಥ — ಶೂರ್ಪಕರ್ಣ - ಮೊದಲಂತೆ ಕರ್ಣ ತ್ವರಿಸು ಕಿವಿಗಳಿರು ದ, ವಿರಾಜಿತಃ-ಪೋಭಿಸುತ್ತಿರುಸ, ಲಂಕಾ-ನದರ್ಪಕರ-ಚಂಪ್ರನ ದರ್ಪವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ, ಉದಿತಾರ್ಕಸನ್ನಿವಿ-ಆಗಲೇ ಉದಯ ನಾದ ಬಾಲಸೂರ್ಯನಂತೆ ಕಾಂತಿಸಂವನ್ನನಾದ, ಸರ್ಪವರಕವಿಸೂತ್ರ = ಸುಮಂತ್ರೇಷ್ಟನನ್ನೇ ಕವಿಸೂತ್ರದಂತೆ ಧರಿಸಿರುವ, ಸೈಕೃತಗಾತ್ರ-ಸೈಕೃತಿ ಸಂಬಂಧವಾದ ಶರೀರವುಳ್ಳವ ಅಂದರೆ ದೇಹವೆಲ್ಲವೂ ಮನುಷ್ಯಾಕಾರವಾಗಿ ಮುಖಮಾತ್ರ

ಅನೆಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವೈಕೃತಶರೀರನೆಂದರು. ವೈಕೃತಶರೀರವೆಂದಮಾತ್ರದಿಂದ ನೋಡುವವರಿಗೆ ವಿಕಾರವಾಗಿ ಕಾಣುವನೋ ಹೇಗೋ ಎಂಬ ಸಂಶಯವನ್ನು ಸರಿಹರಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಸುಚರಿತ್ರ ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಸರ್ವರಿಂದಲೂ ಸ್ತುತೃವಾದ ಚರಿತ್ರೆ ಉಳ್ಳವನೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಸ್ವರ್ಗತ-ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟ, ಅಂಕುಶಪಾಶಕರ=ಅಂಕುಶ, ಪಾಶ, ಇವೆರಡಾಯುಧಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕೈಗಳುಳ್ಳ, ಖಳದರ್ಪಭಂಜನ=ಪಾಂಡವರ ದ್ವೇಷ, ಯಾದವ ದ್ವೇಷ; ಭಗವದ್ವೇಷ ಇವುಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಅಯೋಗ್ಯರಾದ ರಾಜರ ಅಹಂಕಾರವನ್ನು ಮುರಿದು ಮಹಾ ಶೂರನೆನಿಸಿದ, ಕರ್ಮಸಾಕ್ಷಿಗ=ಸಕಲ ಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ನೋಡುತ್ತಿರುವ, ಎಲೈ ಮಹಾಗಣಪತಿಯೇ ! ತರ್ಪಕನು ನೀನಾಗಿ=ಸಾಧುಗಳ ಮನೋಭೀಷ್ಠ ಪೂರಕನು ನೀನಾಗಿ, ಸಜ್ಜನರ ತೃಪ್ತಿಸಡಿಸು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಮೊರದಂತೆ ಕಿವಿಯುಳ್ಳವನೆಂದರು. ಹಾಗಾದರೆ ನೋಡುವವರಿಗೆ ಬಲು ವಿಕಾರವಾಗಿ ಕಾಣುವದಲ್ಲವೆ ಆದರೆ “ ಎರಾಜಿತ ” ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಅನೆಯ ಮುಖವಾದುದರಿಂದ ಕಿವಿಗಳೂ ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಶೋಭಿಸಲಾರವು. ಆದುದರಿಂದ ಆ ಮುಖಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಮೊರಗಳಂತೆ ಎರಡು ಕಿವಿಗಳಿಂದ ಶೋಭಾಯಮಾನವಾಗಿರುವದೆಂಬ ಭಾಷೆ. ಭಾವ್ರವಸ ಶುದ್ಧ ಚತುರ್ಥೀ ದಿವಸದಲ್ಲಿ ರುದ್ರದೇವರ ವರದಿಂದ ಪ್ರತಿ ಮನೆಯಲ್ಲೂ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ನೋಡಕಗಳನ್ನು ಭಕ್ಷಿಸಿ ಕೈಯ್ಯಲ್ಲೂ ಧರಿಸಿಕೊಂಡು ಸಾಯಂಕಾಲ ಬರುವಾಗ ಗಣಪತಿಯು ಕೂತಿರುವ ಮೂಷಿಕವು ಸರ್ಪವನ್ನು ಕಂಡು ಹೆದರಿ ಎಡವಿ ಮುಗ್ಗಿರಿಸಲು ಮೇಲೆ ಕೂತಿದ್ದ ಗಣಪತಿಯು ಕೆಳಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರನು ಹಾಸ್ಯಮಾಡಿದನು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರನ ಮೇಲೆ ಕೋಪದಿಂದ ಒಂದು ದಂತವನ್ನು ಕಿತ್ತು ಅವನನ್ನು ಹೊಡೆದು ಅಲ್ಲದೆ ಈ ದಿವಸದಲ್ಲಿ ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ಯಾರೂ ಚಂದ್ರ ದರ್ಶನವನ್ನು ಮಾಡಬಾರದು. ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದರೆ ಅವರಮೇಲೆ ಜಾರತ್ಯವಾಗಲೀ ಚೋರತ್ಯವಾಗಲೀ ಆರೋಪಿತವಾಗಲೆಂದು ಶಾಪವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ಗಣೇಶನ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಅದನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಚಂದ್ರನ ದರ್ಪಹರನೆಂದು ಹೇಳಿದರು. ಗಣೇಶನು ಕೆಳಗೆ ಬಿದ್ದು ಹೊಟ್ಟೆಯೊಡೆದು

ಹೋಗಲು ಬಲವಾದ ಕಾರಣವಿಲ್ಲದೆ ಇರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಅದರ ಕಾರಣವನ್ನು ಆ
ಗಸ್ತೋಪಾಯಾನವೆಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಗಣೇಶನ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು.
ಆದರೆ ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ಗಣೇಶನ ಪೂಜೆಯ ದಿವಸ ಕಥಾ ಕೇಳುವಾಗ ಇದ
ನ್ನಾ ಜನರು ಕೇಳಿರಬಹುದು. ಅದರೆ ಈ ಕಥೆಯು ಈಗಿನ ಭಾಷಾ ಪುಸ್ತಕ
ವಲ್ಲಿಲ್ಲದುದರಿಂದ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದಿರದುದರಿಂದ ಉದ್ದೇಶದಿಂದಲೂ ಪ್ರಸಂ
ಗಸಂಗತ್ಯಾ ಅದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಬರೆಯುತ್ತೇವೆ:— ಒಂದಾನೊಂದುಕಾಲ
ದಲ್ಲಿ ಅಗಸ್ತೃರು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕುರಿತು ತಪಸ್ಸುಮಾಡಿ ಪ್ರತಿದಿವಸದಲ್ಲಿ
ಯೂ, ತಾವು ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ವಿಂಧ್ಯಪರ್ವತದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಿಂದ
ಕಾಶಿಗೆ ಹೋಗಿ ಗಂಗೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಮಾಡಿ, ಗಂಗೋದಕವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂ
ಡು ರಾಮೇಶ್ವರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ರಾಮಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಅಭಿಷೇಕಮಾಡಿ ಮತ್ತೂ ಸಾ
ಯಂಕಾಲಕ್ಕೆ ತಮ್ಮ ಸ್ನಾನವನ್ನು ರೇರಜೆಕು. ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿದಿವಸದಲ್ಲಿಯೂ
ಮಾಡಬೇಕೆಂಬಾಶೆಯು ಸನಗಿರುವದು. ಇದು ಪೂರ್ಣವಾಗುವಂತೆ ವರಕೊ
ಡಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಿಕೊಂಡರು. ಪರಮಾತ್ಮನು ಅವರ ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಪ್ರೀತನಾಗಿ
ಒಂದು ಕೊಡವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ನಿನ್ನ ಉದ್ದೇಶದಂತೆ ಸಿದ್ಧವಲ್ಲಾ ಕಾಶಿಯಿಂದ
ಗಂಗೋದಕವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಒಂದು ರಾಮೇಶ್ವರವ ರಾಮಲಿಂಗಕ್ಕೆ
ಅಭಿಷೇಕ ಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿಯು ನಿನಗೆ ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತೇನೆ. ಅದರೆ ಈ ಕೊಡವ
ನ್ನುಮಾತ್ರ ಎಂದಿಗೂ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೆಳಗಿಡಬಾರದು. ಹಾಗೆ ಭಾಸಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟರೆ
ಕೊಡವು ಒಪ್ಪದುಹೋಗುವದು. ಅಂದಿನ ಮೊದಲು ಈ ಶಕ್ತಿಯು ನಿಂತು
ಹೋಗುವದು ಎಂದು ಸರವಸ್ವಿತ್ತು ಮನೆಯಾದನು. ಅಗಸ್ತೃರು ಭಗವದನು
ಗ್ರಹದಿಂದ ಪ್ರತಿದಿವಸವಲ್ಲೂ ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಗಂಗೋದಕದಿಂದ ರಾಮ
ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಅಭಿಷೇಕವನ್ನು ಬಹುಕಾಲ ಮಾಡಿದರು; ದ್ರೃಢಸಂಕಲ್ಪದಿಂದ ಒಂ
ದಾನೊಂದು ದಿವಸ ಕಾಶಿಯಿಂದ ರಾಮೇಶ್ವರಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಮಾ
ರ್ಗದಲ್ಲಿ ದೇಹವಾಧೆಯುಂಟಾಗಿ (ಮಲಮೂತ್ರವಸರ್ಜನೆಯನ್ನು) ಮಾಡಿ
ಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿ ಬಂದಿತು. ಎಂದೂ ಇಲ್ಲದೆ ಆ ದಿವಸ
ತಮಗೆ ಸಂಭವಿಸಿದಸಂಕಟವನ್ನು ಯೋಚಿಸಿ, ಮಲಬದ್ಧಿಸಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು

ಹೋದರೆ ಆ ಗಂಗೋದಕವು ಅಭಿಷೇಕಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲ. ಕೊಡವನ್ನು ಕೆಳ
ಗಿಟ್ಟರೆ ಕೊಡವಡದು ಹೋಗುವುದು; ಇನ್ನು ಮಾಡುವುದೇನೆಂದು ಯೋ
ಚಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವತ್ತು ಭಾದ್ರಪದ ಶುದ್ಧ ಚತುರ್ಥಿ, ಗಣಪತಿಯು ಮ
ನೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವದರ ದೆಶೆಯಿಂದ ಮೂಷಿಕ ವಾಹ
ನಾರೂಢನಾಗಿ ಬರುವುದನ್ನು ಕಂಡು, ಅವನನ್ನು ಕುರಿತು, ಎಲೈ ವಿಘ್ನೇಶ್ವ
ರನೇ ! ಈ ಘಟವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರು ! ಇದು
ಕೆಳಗಿಟ್ಟರೆ ಕೊಡವು ಎಡಮಹೋಗುವದು. ಮುಂದೆ ನಾನು ಮಾಡುತ್ತಿರು
ವ ಮಹಾಕಾರ್ಯವು ನಿಂತುಹೋಗುವುದು. ನಾನು ಮಲಭಾಧೆಯನ್ನು ನಿವೃ
ತ್ತಿಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬರುವೆನು; ಅವರೆಗೂ ಇದನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರು ,
ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಅದಕ್ಕೆ ಗಣಪತಿಯು, ಅಗಸ್ತ್ಯರೇ ! ನನಗೆ ಬಹಳ ಅವ
ಸರ ಕಾರ್ಯವಿದೆ, ಅದರೂ ನಿಮಗೋಸ್ಕರ ಈ ಘಟವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತು
ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳುವೆನು. ಅಂದರೆ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಮೂರು ಸಲ ಕೂಗುವೆನು. ಅಷ್ಟ
ರಲ್ಲಿ ನೀವು ಬಾರದಿದ್ದರೆ ಕೊಡವನ್ನು ಕೆಳಗಿಟ್ಟು ಹೊರಟುಹೋಗುವೆನೆಂದನು
ಅಗಸ್ತ್ಯರು ಇವನು ಹಾಸ್ಯಮಾಡುವನು, ಕೊಡವನ್ನು ಕೆಳಗಿಡಲಾರನೆಂದು
ನಂಬಿ ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಲೆಂದು ಹೇಳಿ ಕೊಡವನ್ನು ಅವನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟು
ಹೊರಟು ಹೋದರು. ಗಣಪತಿಯು, ಅಗಸ್ತ್ಯರು ಏಹೆಜ್ಜೆಗಳು ಇಟ್ಟಮಾತ್ರ
ದಿಂದಲೇ ಅಗಸ್ತ್ಯರೇ ! ಬನ್ನಿ ಅಂದನು ಮತ್ತೊಂದು ಹೆಜ್ಜೆ ಇಡುವಷ್ಟರ
ಲ್ಲಿಯೇ ಅಗಸ್ತ್ಯರೇ !! ಎಂದು ಕೂಗಿದನು. ಅಗಸ್ತ್ಯರು ಶೌಡಸ್ಥಾನವನ್ನು ಶೇ
ರುವಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ಮತ್ತೊಂದು ಸಲ ಅಗಸ್ತ್ಯರೇ !!! ಎಂದು ದೀರ್ಘಧ್ವನಿ
ಯಿಂದ ಕೂಗಿ ಕೊಡವನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಇಟ್ಟುಬಿಟ್ಟನು. ಕೊಡವು ಎಡಮಹೋ
ಯಿತು. ಗಣಪತಿಯು ಭೀತನಾಗಿ ಹೊರಟು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ
ಅಗಸ್ತ್ಯರು ಶೌಚವನ್ನು ತೀರಿಸಿಕೊಂಡು ಆಚಮನಮಾಡಿ ಬಂದು ನೋಡಲು
ಕೊಡವು ಎಡಮಹೋಗಿದ್ದಿತು. ಅವರಿಗೆ ಕಾರ್ಯ ವಿಫಲವೆಂದ ಆದ ಶೋಕವು
ಅಪಾರವಾಗಿ, ಮಿತಿಮೀರಿತ ಕೋಪವೂ ಬಂದಿತು. ಈ ಕೊಡವು ಹೇಗೆ
ಒಡೆಯಿತೋ ಹಾಗೆಯೇ ಈ ದಿವಸ ನಿನ್ನ ಹೊಟ್ಟೆಯೂ ಒಡೆದು ಹೋಗಲಿ
ಎಂದು ಗಣಪತಿಗೆ ಶಾಪವನ್ನಿತ್ತು ಹೊರಟು ಹೋದರು.

ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಆ ದಿವಸ ಗಣಪತಿಯು ಮೂಷಿಕದಿಂದ ಬಿದ್ದು ಹೊಟ್ಟೆಯು ಒಡೆಯಿತು. ಚಂದ್ರನು ನಕ್ಕದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಚಂದ್ರನಿಗೆ ಗಣಪತಿಯು ಶಾಪವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅವನ ದರ್ಪವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದನೆಂದು ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. (ಪ್ರಸಂಗದಿಂದ ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ಬರಿಯಬೇಕಾಯಿತು) ಬಾಲಸೂರ್ಯನಂತೆ ಕೆಂಪುಗೆ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿರುವ ಶರೀರವುಳ್ಳವನು, ಸರ್ಪವನ್ನೇ ಕಟಿಸುತ್ತಾ ಕೈ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಕಟ್ಟುವನು. ಗಣಪತಿಯ ಹೊಟ್ಟೆಯು ಒಡೆದಾಗ ಸರ್ಪದಿಂದ ಹೊಟ್ಟೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿದುದೇ ಇವರ ಕಾರಣವು. ಆನೆಯತಲೆಯೂ, ಮನುಷ್ಯಾಕಾರ ಶರೀರವೂ, ಹೊಟ್ಟೆಯಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟ ಸರ್ಪವೂ, ಜೋಲುವ ಹೊಟ್ಟೆಯೂ, ಕೇಳುವವರಿಗೆ ವಿಕಾರವೆಂದು ತಿಳಿದು ಬರುವುದು. ಆದುದರಿಂದ ವೈಕೃತಗಾತ್ರನೆಂದರು. ಆದರೆ ವಸ್ತುತಃ ವಿಕಾರವಾಗಿಲ್ಲ. ನೋಡುವವರು ಶ್ಲಾಘನಮಾಡುವ ರೂಪವಾಗಿಯೇ ಕಾಣುವುದಲ್ಲದೆ ಇವನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಸಕಲರೂ ಕೊಂಡಾಡುವಂತೆ ಲೋಕಪ್ರಖ್ಯಾತಿಯಾಗಿರುವುದು. ವಾಶ, ಅಂಕುಶಗಳನ್ನು ಎರಡು ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿರುವನು. ಅಯೋಗ್ಯರಾದ ಭಗವದ್ವೇಷಿಗಳ ಗರ್ವವನ್ನು ಮುರಿದವನು. ಸಕಲ ಜೀವರೂ ಮಾಡುವ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ, ಆಕಾಶಾಭಿಮಾನಿಯಾಗಿದ್ದು ಸಾಕ್ಷಿಭೂತನಾಗಿರುವನು. ಜನರಿಂದ ಪೂಜಿತನಾಗಿ ಅವರವರ ಮನೋಭೀಷ್ವವನ್ನು ಶೀಘ್ರದಲ್ಲಿ ಪೂರೈಸುವ ಸ್ವಭಾವ ಇರುವನು. ಆದುದರಿಂದ ಸಜ್ಜನರ ಇಷ್ಟಾರ್ಥವನ್ನು ಪೂರೈಸಿ ತೃಪ್ತಿಬಡಿಸುವನು.

ಖೇಶಪರಮಸುಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕ

ವ್ಯಾಸಕೃತಗ್ರಂಥಗಳನರಿತು ಪ್ರ

ಯಾಸವಿಲ್ಲದೆ ಬರೆದು ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆಯೋ ಲೋಕದೊಳು |

ಪಾಶಪಾಣಿಯೆ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವೆನು ಪ

ದೇಶಿಸನಗದರರ್ಥಗಳ ಕರು

ಣಾಸಮುದ್ರಕೃಪಾಕಟಾಕ್ಷದಿ ನೋಡೋ ಪ್ರತಿದಿನದಿ ||೭||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ. — ಖೇಶ=ಆಕಾರಾಧಿಪತಿಯಾದ ವಿಘ್ನೇಶ್ವರನೇ! ಪರಮಸುಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕ-ಅತ್ಯಂತ ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ, ವ್ಯಾಸಕೃತ ಗ್ರಂಥಗಳ

ಳನು=ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರು ಮಾಡಿದ ಭಾರತದ (೧) ಸಪಾದ ಲಕ್ಷ ಶ್ಲೋಕಗಳ-ಒಂದೂಕಾಲುಲಕ್ಷ ಶ್ಲೋಕಗಳ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು, ಅರಿತು=ತಿಳಿದು, ಪ್ರಯಾಸವಿಲ್ಲದೆ ಬರೆದದ್ದು, ಲೋಕಮೊಳು ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆಯೋ = ಪ್ರಚುರವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದಿ. ಪಾಶಪಾಣಿಯೆ-ಪಾಶವನ್ನು ಕೈಯ್ಯಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿದ ಗಣಾಧ್ಯಕ್ಷನೇ ! ನಿನ್ನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವೆನು; ಆದರರ್ಥಗಳ-ಭಾರತದ ಅವಲೂಗ್ರವಾದ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಎನಗೆ ಉಪದೇಶಿಸು. ಕರುಣಾಸಮುದ್ರನೇ! ಪ್ರತಿದಿನವಿ, ಕೃಪಾಕಟಾಕ್ಷದಿಂದ ನೋಡು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:- ಖಂ ಅದರೆ ಆಕಾಶವು. ಅದಕ್ಕೆ ಈಶನೆಂದರೆ ಆಕಾಶಾತ್ಮನೆಂದರ್ಥ. ವೇದವ್ಯಾಸರು ಭಾರತವನ್ನು ರಚಿಸಿ, ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆಯಬೇಕೆಂದು ಗಣಪತಿಗೆ ಹೇಳಲು ಗಣಪತಿಯು, ಬರೆಯುವಾಗ ನನ್ನ ಲೇಖನಿಯು ನಿಲ್ಲದಂತೆ, ಒಂದು ಪದವನ್ನು ಬರೆದು ಮುಗಿಸಿದಕೂಡಲೇ ಮತ್ತೊಂದು ಪದವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತ ಬರಬೇಕು. ಮುಂದೆ ಹೇಳಲು ಸಾವಕಾಶವಾಗಿ ಲೇಖನವು ನಿಂತರೆ ನಾನು ಮುಂದೆ ಬರೆಯಲಾರೆನೆಂದನು. ಆಗ ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರು ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಬಹುದು, ಆದರೆ ನಾನು ಹೇಳುವ ಶ್ಲೋಕಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದೆ ನೀನು ಬರೆಯಬಾರದು. ಅದರರ್ಥ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದನಂತರ ಬರೆಯಬೇಕೆಂದರು. ಅದರಂತೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿರಲು, ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರು ರಚಿಸಿದಷ್ಟುಮಾತ್ರ ಹೇಳಿಬಿಟ್ಟರು. ಮುಂದೆ ಗ್ರಂಥ ರಚಿಸಬೇಕು. ಲೇಖನವು ನಿಂತರೆ ಗಣಪತಿಯು ಮುಂದೆ ಬರೆಯುವದಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೇನುಪಾಯವೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಬಹುಕಠಿಣವಾಗಿ ರಚಿಸಿ ಹೇಳಿದರು. ಅದರರ್ಥವನ್ನು ಯೋಚಿಸುತ್ತಾ ಗಣಪತಿಯು ಕೂಡಲು ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಬಹುಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಅದು ಮುಗಿದಕೂಡಲೆ ಮತ್ತೆ ರಡು ಕಠಿಣವಾದ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಹಾಕಿದರು. ಗಣಪತಿಯು ಸರ್ವಜ್ಞನಾದರೂ, ಅದರರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ ಯೋಚನೆ ಮಾಡಿ ಅರ್ಥಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆಸಿದರು ಸಂಪೂರ್ಣವಾದ ಭಾರತದ ೬೦ ಲಕ್ಷ ಗ್ರಂಥಗಳು ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರು ಮಾಡಿದುದು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ೩೦ಲಕ್ಷ ಶ್ಲೋಕಗಳು ದೇವಲೋಕದಲ್ಲಿ, ಋಷಿ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ೧೫ ಲಕ್ಷ ಶ್ಲೋಕಗಳೂ, ಪಿತೃಲೋಕದಲ್ಲಿ ೧೫ಲಕ್ಷ ಶ್ಲೋಕಗಳು ನಿಂತವು.

ಉಳಿದವು ೧ ಲಕ್ಷಗ್ರಂಥ ಮಾತ್ರ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂತವು. ಇವಲ್ಲದೆ ರಾಮೋಪಾಖ್ಯಾನ ನೊದಲಾದ ಉಪಾಖ್ಯಾನಗಳು ೨೫ ಸಹಸ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳು ಅಂತು ಹರಿವಂಶವೂ ಭಾರತವೂ ಸೇರಿ ೧ ಲಕ್ಷದ ೨೫ಸಾವಿರ ಗ್ರಂಥಗಳು ಈಗ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿರುವವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥರಚನೆ ಮಾಡಲು ಅವಕಾಶ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಮಧ್ಯೇ ಮಧ್ಯೆ ಹಾಕಿದ ಕಠಿಣ ಶ್ಲೋಕಗಳು; “ ಅಷ್ಟಾಶ್ಲೋಕ ಸಹಸ್ರಾಣಿ ಅಷ್ಟಾಶ್ಲೋಕ ಶತಾನಿಚ || ಅಹಂವೇದ್ವಿ ಶುಕೋವೇತ್ತಿ ಸಂಜಯೋ ವೇತ್ತಿವಾಸವಾ || ” ಲ ಸಾವಿರದ ೮೦೦ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಕಠಿಣವಾಗಿ ರಚಿಸಿ ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರು ಹೇಳಿದ ವಾಕ್ಯವೇನೆಂದರೆ; ಈ ೮, ೮೦೦ ಶ್ಲೋಕಗಳ ೮೮೦೦೦ಗಳನ್ನು ನಾನು ಬಲ್ಲೆನು. ನನ್ನ ಮಗನಾದ ಶುಕಾಚಾರ್ಯನೂ ಬಲ್ಲನು. ಸಂಜಯನು ನನ್ನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಬಲ್ಲನು. ಜ್ಞಾನಿಯಾದ ವಿದುರನೂ ಬಲ್ಲನೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಗಣಪತಿಗೆ ಇದರ್ಥವು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದಿತೋ ಇಲ್ಲವೋ ಸಂಶಯಕ್ಕೆ ಆಸ್ಪದವೇ ಇಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರಿಗೂ ಗಣಪತಿಗೂ ನೊದಲು ನಡೆದ ಸಂಭಾಷಣೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದೆ ಬರೆಯಬಾರದೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಆ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಗಣಪತಿಯು ಬರೆದು ಇರುವುದರಿಂದಲೇ ಗಣಪತಿಯು ಬಲ್ಲನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ಈ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಬಾಸಾರ್ಯರು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರು ಮಾಡಿದ ಗ್ರಂಥಗಳರ್ಥವನ್ನರಿತು ಪ್ರಯಾಸವಿಲ್ಲದೇ ಬರೆದು ವಿಸ್ತಾರಪಡಿಸಿರುವೆ. ಭಾರತ ಆದಿಪರ್ವದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವರು. ದಾಸಾರ್ಯರು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ.— ಎಲೈಪಾಶಪಾಣಿಯೇ ! ಭಾರತಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ನೀನು ಬಲ್ಲೆಯಾದುದರಿಂದ ಅದರ್ಥವನ್ನು ನನಗೆ ತಿಳಿವಿಳಿಕೆಯಾಗುವಂತೆ ಮಾಡು. ನೀನು ಕೃಪಾಕಟಾಕ್ಷದಿಂದ ನೋಡು. ಗಣಪತಿಯು ಕೃಪಾಕಟಾಕ್ಷದಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ಭಾರತಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಅರ್ಥವಾಗುವದೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಶ್ರೀಕನಕ ನಿರ್ಮಲ ಸುನಾಭೀ

ದೇಶವಸ್ಥಿತ ರಕ್ತಗಂಧಾ

ತಿಸುಕೋಭಿತಗಾತ್ರ ಲೋಕಪನಿತ್ರ ಸುರಮಿತ್ರ ||

ಮೂಷಿಕಾನರವಹನ ಸ್ನಾಣಾ

ನೇಶಯುತ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಪ್ರಭು ಪೂ

ರೈಸು ಭಕ್ತರು ಬೇಡಿದಿಷ್ಟಾರ್ಥಗಳ ಪ್ರತಿದಿನದಿ ||೪||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.— ಶ್ರೀಶನ=ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ, ಅತಿ ನಿರ್ಮಲ=ಅತ್ಯಂತ ನಿರ್ದುಷ್ಟವಾದ, ನಾಭಿದೇಶವಸ್ಥಿತ-ನಾಭಿಪ್ರದೇಶದಾ ಕಾಶದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿರುವೆ. ರಕ್ತಗಂಧಾತಿಸುಶೋಭಿತಗಾತ್ರ-ಕೆಂಪು ಗಂಧವನ್ನು ಲೇಪಿಸಿಕೊಂಡು ಅದರಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿರುವ ದೇಹ ಉಳ್ಳವನಾಗಿರುವೆ ! ಲೋಕಪವಿತ್ರನು, ಸುರಮಿತ್ರ=ದೇವತೆಗಳ ಮಿತ್ರನು ಮೂಷಿಕವರವಾಹನ=ಉತ್ತಮವಾದ ಮೂಷಿಕವನ್ನೇ ವಾಹನವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವೆ ! ಪ್ರಾಣಾನೇಶಯುತ ಪ್ರಖ್ಯಾತಪ್ರಭು=ಪ್ರಾಣದೇವರ ಆ ನೇಶದಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಲೋಕಪ್ರಖ್ಯಾತನಾಗಿ ಪ್ರಭುವೆಂದೆನಿಸುವೆ ! ಇಂತಹ ಗುಣವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಎಲೈ ಪಿಷ್ಠರಾಜನೆ, ಪ್ರತಿದಿನದಿ, ಭಕ್ತರು ಬೇಡಿದ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳ ವೂರೈಸು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.— ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ನಾಭಿಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿರುವೆ ! ಎಲೈ ಗಣಪತಿಯೇ ! “ ರಕ್ತಾಂಬರೋರಕ್ತತನುಃ ರಕ್ತಮಾಲ್ಯಾನುಲೇಪನಃ || ” ಎಂದು ತಂತ್ರಸಾರಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಗಣಪತಿ ಮಂತ್ರದ ಧ್ಯಾನ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮನ್ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳಿರುವ ವಾಕ್ಯವಿದು. ಹಾಗೆ ಕೆಂಪುಗಂಧದಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಶೋಭಿತವಾದ ಶರೀರ ಉಳ್ಳವನಾಗಿರುವೆ ! ಲೋಕವನ್ನೇ ಪವಿತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಿರುವೆ ! ನೀನು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಮಿತ್ರನು. ಮೂಷಿಕಶ್ರೇಷ್ಠವನ್ನು ವಾಹನವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವೆ ! ಪ್ರಾಣದೇವರ ಆನೇಶದಿಂದ ಲೋಕಪ್ರಖ್ಯಾತನಾಗಿರುವೆ ! ಎಲೈ ಪ್ರಭೋ ! ಪ್ರತಿದಿನದಲ್ಲೂ ಭಕ್ತರು ಬೇಡುತ್ತಿರುವ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸು.

ಶಂಕರಾತ್ಮಜ ದೈತ್ಯರಿಗತಿ ಭ
ಯಂಕರಗತಿಗಳೀಯಲೋಸುಗ
ಸಂಕಟಚತುರ್ಥಿಗನೆನಿಸಿಯಹಿತಾರ್ಥಗಳೆಕೊಟ್ಟು |
ಮಂಕುಗಳ ಮೋಹಿಸುವೆ ಚಕ್ರದ
ರಾಂಕಿತನತೋರನುದಿನದಿ ತತ್ಪದ
ಪಂಕಜಗಳಿಗೆರಗಿ ಬಿನ್ನೈಸುವೆನು ಪಾಲಿಪುದು ||೯||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.— ಶಂಕರಾತ್ಮಜ=ಎಲೈ ರುದ್ರಕುಮಾರನೇ ! ದೈತ್ಯರಿಗೆ ಅತಿ ಭಯಂಕರಗತಿಗಳ, ಈಯು= ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಸಂಕಟ

ಚತುರ್ಥಗನನಿಸಿ=ಪ್ರತಿ ತಿಂಗಳಲ್ಲೂ ಕೃಷ್ಣಪಕ್ಷ ಚತುರ್ಥೀ ದಿವಸದಲ್ಲಿ ಸಂ
ಕಷ್ಟಚತುರ್ಥಿ ಗಣಪತಿ ವ್ರತವೆಂದು ಪಂಚಾಂಗದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿರುವರು. ಆ
ದಿವಸದಲ್ಲಿ ಆ ವ್ರತದ ಸ್ವಾಸದಲ್ಲಿ ಸನ್ನಿಹಿತನಾಗಿದ್ದು, ಅಹಿತಾರ್ಥಗಳಕೊ
ಟ್ಟು=ಅವರಿಗೆ ಹಿತವಾಗದ ಅಂದರೆ ಮುಂದೆ ನರಕಾದಿಗಳಿಗೆ ಸಾಧನವಾ
ಗುವ ವಿಷಯಸುಖವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಮಂಕುಗಳ=ಮೂರ್ಖ ಜನರನ್ನು ಮೋಹಿ
ಸುವೆ ! ಚಕ್ರದ್ರಾಂಕಿತನ=ಚಕ್ರ, ದರ=ಶಂಬು, ಇವುಗಳ ಚಿಹ್ನೆಗಳುಳ್ಳ
ಪರಮಾತ್ಮನ, ತೋರು=ತೋರಿಸು, ತತ್ವಜಪಂಕಜಗಳಿಗೆ=ನಿನ್ನ ಪಾದ
ಕಮಲಗಳಿಗೆ, ಅನಂದಿನದಿ = ಪ್ರತಿ ದಿವಸದಲ್ಲೂ, ಎರಿಗಿ = ನಮಸ್ಕರಿಸಿ,
ಬಿನ್ನೈಸುವೆನು, ಪಾಲೆವುದು=ನೀನು ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಬೇಕು.

ಪಾಪೈರ್ಯ — ಎಲೈ ರುದ್ರದೇವರ ಕುವರನೆ ! ನಿನ್ನ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿ
ಅನೇಕರು ಸಂಕಟ ಚತುರ್ಥೀ ವ್ರತವೆಂದು ಪ್ರತಿ ತಿಂಗಳ ಕೃಷ್ಣಪಕ್ಷ ಚತು
ರ್ಥೀ ದಿವಸದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವರು. ಅಲ್ಲಿ ಆ ದಿವಸದಲ್ಲಿ ಸನ್ನಿಹಿತನಾಗಿದ್ದು ಅವ
ರಿಗೆ ಕಿಂಚಿದಿಷ್ಟಾರ್ಥವನ್ನು ಪೂರೈಸಿದಂತೆ ತೋರಿಸಿ ಆ ಮೂರ್ಖಜನರನ್ನು
ಮೋಹಿಸಿ ಕಡೆಗೆ ಅವರಿಗೆ ಅನರ್ಥವಾದ ಗತಿಯನ್ನೇ ಕೊಡಿಸುವೆ. ದೈತ್ಯರು
ಅವರ ಅನೇಕ ಉಳ್ಳವರು ಇವರೇ ಆ ವ್ರತವನ್ನು ಮಾಡುವರು. ಅವರಿಗೆ
ಅರ್ಥೋಗತಿಯನ್ನು ಕೊಡುವ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿಯೇ ಆ ದಿವಸ ಅವರು ಮಾಡು
ವ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವೆ ! ಹೀಗೆ ದಾಸಾರ್ಯರು ಸಂಕಟ ಚತುರ್ಥೀ
ವ್ರತವನ್ನು ದೂಷಿಸಿರುವರು. ಇದರ ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ, ಸಂಕಟಚತುರ್ಥೀ
ವ್ರತವನ್ನು ಮಾಡುವವರು ಸಾಯಂಕಾಲದವರೆಗೂ ಉಪವಾಸವಿದ್ದು ಆ
ವ್ರತವನ್ನು ಮಾಡುವರು. ಆ ವ್ರತದಲ್ಲಿ ಗಣಪತಿಯೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂತ
ಲೂ, ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿ ಕರ್ತನೆಂತಲೂ ಭಾವಿಸಿ ಗಣಪತಿಯುಪನಿಷತ್ತು ಮತ್ತು
“ನಿಷುಸೀದ ಗಣಪತೆ” ಮೊದಲಾದ ಋಕ್ಕುಗಳು ಇವುಗಳಿಗಿರುವ ಭಗವತ್ಪ
ರವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನರಿಯದೆ ಹರಿಹರಾದಿಗಳಕಿಂತಲೂ ಗಣಪತಿಯನ್ನು ಉ
ತ್ತಮನೆಂದು ತಿಳಿದು ಪೂಜಿಸುವರು. ಗಣಪತಿ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ವಾಕ್ಯಗಳು
ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳ ಗಣಕ್ಕೆ ಪತಿಯಾದುದರಿಂದ ಗಣಪತಿ ಎಂದು
ಪರಮಾತ್ಮನ ಹೆಸರು. ಅದರಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನೇ ಹೇಳುವುದು;
ಅದನ್ನು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಪರವಾಗಿ ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವೇನ

ಗಣಪತಿಯನ್ನು ಪೂಜಿಸುವರು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಅದರ ಫಲವು ನರಕವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವದು. ಅವರಿಗೆ ಅನರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದಲೇ ಗಣಪತಿಯು, ಪೂಜೆಯನ್ನು ಆ ದಿನಸೆ ಸ್ವೀಕರಿಸುವನೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಪ್ರತಿದಿನಸದಲ್ಲೂ ನಿನ್ನ ಪಾದಾರವಿಂದಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡುವೆನು. ನೀನು, ಚಕ್ರ ಮತ್ತು ಶಂಖಪಾಣಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತೋರಿಸಿ ನಮ್ಮನ್ನುದ್ದರಿಸು !

ಸಿದ್ಧ ವಿದ್ಯಾಧರಗಣಪಮಾ

ರಾಧ್ಯಚರಣಸರೋಜಸರ್ವಸು

ಸಿದ್ಧಿದಾಯಕ ಶೀಘ್ರದಿಂ ಪಾಲಿಪುದು ಬಿನ್ನಪವ ||

ಬುದ್ಧಿವಿದ್ಯಾ ಜ್ಞಾನಬಲ ಪರಿ

ಶುದ್ಧ ಭಕ್ತಿ ವಿರಕ್ತಿ ನಿರತನ

ವದ್ವನಸ್ಕೃತಿ ಲೀಲೆಗಳ ಸುಸ್ತವನವದನದಲಿ

೧೩೫೬

ಪದ್ಯಾರ್ಥ : — ಸಿದ್ಧ = ಸಿದ್ಧರು, ವಿದ್ಯಾಧರಗಣ = ಇವರುಗಳಿಂದ, ಸಮಾರಾಧ್ಯಚರಣ ಸರೋಜ = ಚೆನ್ನಾಗಿ ಆರಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪಾದಕಮಲಗಳುಳ್ಳವನೆ ! ಸರ್ವಸುಸಿದ್ಧಿದಾಯಕ = ಸಕಲ ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನೂ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಪೂಜ್ಯ ಸುವವನೇ ! ಬುದ್ಧಿ, ವಿದ್ಯಾ, ಜ್ಞಾನ, ಬಲ, ಪರಿಶುದ್ಧವಾದ ಭಕ್ತಿ, ವಿರಕ್ತಿ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ, ನಿರತ = ಅತ್ಯಂತಾಸಕ್ತನಾಗಿರುವಂತೆಯೂ, ಅಥವಾ ನಿರತ = ನಿತ್ಯದಲ್ಲೂ, ಪರಿಶುದ್ಧವಾದ ಭಕ್ತಿ ವಿರಕ್ತಿಗಳನ್ನೂ, ಅನವಧ್ಯನ = ನಿರ್ದುಷ್ಟನಾದ ತೀ ಪರಮಾತ್ಮನ, ಸ್ಕೃತಿ = ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸರ್ವದಾ ಸ್ಮರಣೆ ಇರುವಂತೆಯೂ, ವದನದಲಿ = ಬಾಯೊಳಗೆ, ಲೀಲೆಗಳ = ಪರಮಾತ್ಮನ ಅವತಾರಾದಿ ಚರಿತ್ರೆಗಳ, ಸುಸ್ತವನ = ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಂತೆಯೂ, (ಇಂತಹಾ) ಬಿನ್ನಪವ = ವಿಜ್ಞಾಪನೆಯನ್ನು, ಶೀಘ್ರದಿಂ ಪಾಲಿಪುದು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ : — ಸಿದ್ಧರು, ವಿದ್ಯಾಧರರು ಇವರಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಆರಾಧಿತವಾದ ಪಾದಕಮಲಗಳುಳ್ಳವನು ; ಭಕ್ತರ ಸರ್ವಾಭೀಷ್ಟವು ಸಿದ್ಧಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವವನು. ಎಲೈ ವಿಘ್ನರಾಜನೆ ! ನಾನು ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ವಿಜ್ಞಾಪನೆ ಏನೆಂದರೆ, ನನಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಬುದ್ಧಿ, ವಿದ್ಯಾ, ಜ್ಞಾನ ಬಲ ಬುದ್ಧಿ = ನಿಶ್ಚಯಜ್ಞಾನ, ವಿದ್ಯಾ = ಭಗವದ್ವಿಷಯಕವಾದ ಮೀಮಾಂಸ ಮೊದಲಾದ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ನಿರತನಾಗಿರುವಿಕೆ ; ಜ್ಞಾನ = ಹರಿ ಸರೋತ್ತಮತ್ಯಾದಿ

ತಾರತಮ್ಯ ಜ್ಞಾನ, ಇಂತಹಾ ಜ್ಞಾನವೇ ಬಲ, ಪರಿಶುದ್ಧವಾದ ಭಕ್ತಿ-
ದ್ವೇಷ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದ ಶುದ್ಧ ಭಕ್ತಿ, ವಿರಕ್ತಿ=ಸಂಸಾರ
ದಲ್ಲಿ ವಿರಕ್ತಿ, ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದವುಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ವದಾ ಆಸಕ್ತಿ ಇರುವಂತೆಯೂ,
ಮತ್ತೂ ನಿರ್ದುಷ್ಟನಾದ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ವರಣೆ ಮಾಡುವಂತೆಯೂ,
ಅವನ ಲೀಲೆಗಳನ್ನು ನನ್ನ ಬಾಯಿಂದ ಯಾವಾಗಲೂ ಹೊಗಳುತ್ತಿರುವಂತೆ
ಯೂ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುವುದೇ ನನ್ನ ಬಿನ್ನಸವು.

ರಕ್ತವಾಸದ್ವಯ ವಿಭೂಷಣ

ಉಕ್ತಿಲಾಲಿಸು ಪರಮ ಭಗವ

ದ್ಭಕ್ತವರ ಭವ್ಯಾತ್ಮ ಭಾಗವತಾದಿ ತಾಪ್ತದಲಿ ||

ಸಕ್ತವಾಗಲಿಮನವು ವಿಷಯ ವಿ

ರಕ್ತಿ ಪಾಲಿಸು ವಿದ್ಯದಾರ್ಯ ವಿ

ಮುಕ್ತನೆಂದೆನಿಸಿನ್ನ ಭವಭಯದಿಂದ ಕಿರುಣದಲಿ ||೧೧||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ :—ರಕ್ತವಾಸದ್ವಯವಿಭೂಷಣ=ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದ ಎರಡು
ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಒಂದು ಉಟ್ಟು ಒಂದು ಉತ್ತರಿಯವನ್ನಾಗಿ ಧರಿಸಿ, ಅವುಗಳಿಂದ
ಅಲಂಕೃತನಾದವನೇ! ಪರಮ ಭಗವದ್ಭಕ್ತವರ-ಪರಮ ಭಾಗವ
ತೋತ್ತಮನೇ! ಭವ್ಯಾತ್ಮ=ಪರಮ ಮಂಗಳಕರವಾದ ಶರೀರ ಉಳ್ಳವನೇ!
ಉಕ್ತಿಲಾಲಿಸು=ನನ್ನ ಮಾತನ್ನು ದಯವಿಟ್ಟು ಕೇಳು. ಅಥವಾ ಆದರಿಸಿ
ಮಕ್ಕಳ ನುಡಿಗಳನ್ನು ತಂದೆ ತಾಯಿಗಳು ಆದರಿಸಿ ಕೇಳುವಂತೆ ಕೇಳು
ಭಾಗವತಾದಿ ತಾಪ್ತದಲಿ, ಮನವು=ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಾದದು ಸಕ್ತವಾಗಲಿ! ವಿಷ
ಯವಿರಕ್ತಿಪಾಲಿಸು=ವಿಷಯ ಭೋಗಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿರಕ್ತಿ ಹುಟ್ಟುವಂತೆ ಆನು
ಗ್ರಹ ಮಾಡು. ವಿದ್ಯದಾರ್ಯ=ವಿದ್ಯಾವಂತರಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮನಾದವನೇ! ಕರು
ಣದಲಿ=ದಯವಿಟ್ಟು. ಭವಭಯದಿಂದ=ಸಂಸಾರಭಯದಿಂದ, ಎನ್ನ-ನನ್ನ
ನ್ನು, ವಿಮುಕ್ತನೆಂದೆನಿಸು=ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮುಕ್ತನಾದವನೆಂದು ಮುಕ್ತರ
ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಗಣನೆಗೆ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ :—ಗಣಪತಿಯು ಧರಿಸಿರುವ ವಸ್ತ್ರಗಳು ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದ
ವೆಂದು ತಂತ್ರಸಾರದಲ್ಲಿ ಗಣಪತಿ ಮಂತ್ರದ ಧ್ಯಾನಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ 'ರಕ್ತಾಂ
ಬರೋ ರಕ್ತತನೂ ರಕ್ತಮಾಲ್ಯಾನುಲೇಪನಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಅದೇ

ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದರು. ಪರಮ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರ ಪೈಕಿ ಉತ್ತಮನು; ಹಿಂದರೆ ಪರಮ ಭಾಗವತರು ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳು : ಅವರಕಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮ ಹಿಂದರ್ಥವಲ್ಲ. ತಾರತಮ್ಯ ಪ್ರಕಾರ ಇವನಕಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮರಾದ ಬ್ರಹ್ಮ ಖೇವರು ಮೊದಲು ನಿಖುಖುತಿ, ಪ್ರಾವಹಿವರೆಗೂ ಹೇಳಿರುವ ಉತ್ತಮ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಉಕ್ತಶೇಷ ಶತಸ್ಥರಾದ ಅಪೇಕ್ಷಿತವರ್ತಿಗಳು. ಗಂಗೆ, ಪರ್ಜನ್ಯ ಮೊದಲಾದವರಕಿಂತಲೂ ಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನೆಂದರ್ಥ. ಅತ್ತಿನೀ ದೇವತೆಗಳು ವಿಷ್ವಕ್ಸೇನರಿಗೆ ಸಮವಾದ ಭಗವದ್ಭಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನು. ಭಕ್ತರ ಪೈಕಿ ಉತ್ತಮನೆಂದರೆ ೧೦೦ ದೇವತೆಗಳ ಪೈಕಿ ಉಳಿದ ಅಪೇಕ್ಷಿತವರ್ತಿಗಳು ಗಂಗೆ ಮೊದಲಾದ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಕಿಂತಲೂ, ಉತ್ತಮನೆಂದರ್ಥವೇ. ಅಗಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಭಕ್ತರೆಂದು ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳನ್ನೂ ಸಹ ಇದಗ ಒಪ್ಪಿತೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಬೇಕೆಂದರ್ಥವಲ್ಲ. ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಾದುದು ಯಾವಾಗಲೂ ಭಾಗವತಾದಿ ಸಚ್ಚಕ್ಷುಷ್ಯದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವಂತೆ ಮಾಡೆಂದು ಬೇಡುವೆನು. ಈ ನನ್ನ ಮಾತನ್ನು ಮಗುವಿನ ಮಾತನ್ನು ತಾಯಿಯು ಲಾಲಿಸುವಂತೆ ನೀನು ಆಗಬೇಕೆನಿಸಬೇಕು. ನಿಷಯಭೋಗದಲ್ಲಿ ನನಗಾವಾಗಲೂ ವಿರಕ್ತಿ ಇರಲಿ! ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿರಲಿ! ನನ್ನನ್ನು ಸಂಸಾರಮುಕ್ತನೆಂದು ಹೆಸರು ಬರುವಂತೆ ಮಾಡು.

ಶುಕ್ರಶಿಷ್ಯರ ಸಂಹರಿಪುದಕೆ

ಶಕ್ರನಿನ್ನನು ಪೂಜಿಸಿದನು ಉ

ರುಕ್ರನು ಶ್ರೀ ರಾಮಚಂದ್ರನು ಸೇತು ಮುಖದಲ್ಲಿ ||

ಚರ್ಕವರ್ತೀ ಧರ್ಮರಾಜನು

ಚಕ್ರಪಾಣಿಯನುಡಿಗೆ ಭಜಿಸಿದ

ನಕ್ರ ತುಂಡನೆ ನಿನ್ನೊಳಿಂತಟೋ ಈಶನುಗ್ರಹಾತ್ ||೧೨||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ :—ಶುಕ್ರಶಿಷ್ಯರ=ಶುಕ್ರಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಶಿಷ್ಯರಾದ. ಮೃತ, ರನ್ನು, ಸಂಹರಿಪುದಕೆ=ಸಂಹಾರ ಮಾಡಿ ತಾನು ಜಯ ಪಡೆಯುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ, ಶಕ್ರ=ದೇವೇಂದ್ರನು, ನಿನ್ನನ್ನು ಪೂಜಿಸಿದ : ಉರುಕ್ರಮ=ಬಹು ಪರಾಕ್ರಮಶಾಲಿಯಾದ ರಾಮಚಂದ್ರನು, ಸೇತುಮುಖದಲ್ಲಿ=ಸೇತು ಬಂದ ನೆಲೆಗೆ ಆರಂಭ ಮಾಡುವಾಗ ನಿನ್ನನ್ನು ಪೂಜಿಸಿದನು. ಚಕ್ರವರ್ತೀ ಧರ್ಮರಾಜನು, ಚಕ್ರಪಾಣಿಯನುಡಿಗೆ — ಚಕ್ರಪಾಣಿಯಾದ ತ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಉಪ

ದೇಶವನ್ನು ಕೇಳಿ, ನಿನ್ನನ್ನು ಭಜಿಸಿದನು; ವಕ್ರತುಂಡವೇ-ಸೋದಿಲು ಉಳ್ಳ
ಮುಖದಿಂದ ಕೂಡಿದವನು, ಗಜಮುಖನೆಂಬ ಭಾನ; ಎಲೈ ಗಜವದನ!
ಈಶನುಗ್ರಹವು=ಭಗವದನುಗ್ರಹವು, ನಿನ್ನಲ್ಲಿ, ಎಂತುಂಟೋ=ಎಷ್ಟಿರುವದೋ
ಭಗವದನುಗ್ರಹವು ಬಹಳವಿದೆ ಎಂಬಭಿಪ್ರಾಯ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ದೇವೇಂದ್ರನು ವೃತಾಸುರನ ಸಂಹಾರಕ್ಕೆ ಹೋಗುವಾಗ
ಗಣಪತಿಯ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ವೃತಾಸುರನ ಗಹಾಯಕ್ಕಾಗಿ
ಬಂದಿದ್ದ ದೈತ್ಯರನ್ನೂ ವೃತಾಸುರನನ್ನೂ ಸಹ ಸಂಹಾರಮಾಡಿ ಜಯವನ್ನು
ಪಡೆದನು. ಶ್ರೀರಾಮದೇವರು ಸೀತೆಯನ್ನು ಹೊಂದುವ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿ
ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಸೇತುವೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟುವಾಗ ವಿಷ್ಣುರಾಜನ ಪೂಜೆಯನ್ನು
ಮಾಡಿ ನಿರ್ವಿಘ್ನವಾಗಿ ಸೇತುವೆಂದನವನ್ನು ಪೂಜಿಸಿರುವ ಎಂಬೀ ಕಥೆ
ಗಳನ್ನು ಧರ್ಮರಾಜನಿಗೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಹೇಳಿ ಧರ್ಮರಾಜನಿಂದ ಗಣಪತಿ ಪೂ
ಜೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಸಿರುವರು. ಸತ್ಯಂಧಪುರುಷತರ್ಗತವಾದ ಗಣೇಶನ
ಕಥೆಯಲ್ಲಿ “ ಸತ್ಯದ್ಧಯೇಣ ಪುಂವಿಪ್ರಾಃ ಕುರುಪಾಂಡವಸೇನಯೋಃ ||
ಪೃಷ್ಟಪರ್ವ ದೇವಕೀಪುತ್ರಂ ಧರ್ಮಪುಷ್ಪೇನೈವ ಯುಗಪ್ತಿಕಾಃ || ನಿವೃತ್ತೇನ
ಜಯೋ ಮಹ್ಯಂನವ ದೇವಕಿ ನಂದನ || ಕಾಂ ದೇವತಾಂ ನಮಸ್ಕೃತ್ಯ
ಸಮ್ಯಗ್ರಾಜ್ಯಂ ಲಭೇಮಹಿ || ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಉಪಾಚ || ಪೂಜಯಸ್ವ ಗಣಾ
ಧ್ಯಕ್ಷಂ ಉಮಾಮಲ ಸಮುದ್ಭವಂ || ತಸ್ಮಿ ಸಂಪೂಜಿತೇವೀರ ಸಮ್ಯ
ಗ್ರಾಜ್ಯಮವಾಪ್ಸ್ಯಸಿ || * * ಶಕ್ರೇಣಪೂಜಿತಂ ಪೂರ್ವಂ ತಥಾವೃತ್ರ
ವಧೇನೈವ || ರಾಮಚಂದ್ರೇಣ ಮಹಾರಾಜಾನಕ್ಕಾಸ್ತೀಷಣೇ ತಥಾ || *
ತಸ್ಮಾತ್ಸರ್ವಪ್ರಯತ್ನೇನ ಪೂಜಯೋ ಗಣಾಧಿಪಃ || * * ಏನಮು
ಕ್ತಸ್ತು ಕೃಷ್ಣೇನ ಸಾನುಜಃ ಪಾಂಡುಸಂನಸಃ || ಪೂಜಯಾಮಾಸ ದೇವೇ
ಶಂ ಪುತ್ರಂ ತ್ರಿಪುರಘೋಷಿನಃ || ತಪ್ರಸಾದ-ನ್ನಿ-ಒತ್ತಾತು ಶತ್ರು ಸಂಘಾನ
ಶೇಷತಃ || ಸಸೈನಿಕಾಃಪುತ್ರಾಃ ಭೂಗಃ ಸ್ವಪ್ನರಾಜ ರಾಜ್ಯಮೋಜಸಾ || ”
ಕುರುಪಾಂಡವರು ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಾಗಿ ಪರಸ್ಪರ ದ್ವೇಷ
ದಿಂದ ಯುದ್ಧಸನ್ನದ್ಧರಾಗಿರುವ ಧರ್ಮರಾಜನು ದೇವಕೀ ಪುತ್ರನಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ
ನನ್ನು ಕುರಿತು, ಎಲೈ ಕೃಷ್ಣ ! ನಿರ್ವಿಘ್ನದಿಂದ ನನಗೆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ
ಜಯವು ಹೇಗೆ ದೊರಕುವುದು ? ಯಾವ ದೇವತೆಯನ್ನು ಪೂಜಿಸಿದರೆ ನಿಸ್ಸಂ

ಶಯವಾಗಿ ನಮಗೆ ರಾಜ್ಯಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುವುದು. ಅದನ್ನು ನನಗೆ ಹೇಳಿ-
 ದು ಕೇಳಲು; ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು, ಪಾರ್ವತೀದೇವಿಯ ಶರೀರ ಸಂಬಂಧವಾದ
 ಕೊಳೆಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಗಣಾಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಪೂಜಿಸು, ಅದರಿಂದ
 ನಿನಗೆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಜಯ ಉಂಟಾಗಿ ರಾಜ್ಯಲಾಭವಾಗುವದು. ಹಿಂದಕ್ಕೆ
 ದೇವೇಂದ್ರನು ವೃತಾಸನವನ್ನು ಸಂಹಾರಮಾಡಿ ಜಯ ಪಡೆಯುವ ಉ-
 ದ್ದೇಶವಾಗಿ ಗಣಪತಿಯನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ, ಶತ್ರುವನ್ನು ಸಂಹಾರಮಾಡಿ ಇಂದ್ರಾ-
 ಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದನು. ಶ್ರೀರಾಮದೇವರು ತನ್ನ ಭಾಗ್ಯವಾದ ಸೀತಾ-
 ದೇವಿಯು ಲಂಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದದ್ದಾಗಿ ತಿಳಿದನು, ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಸೇತುಬಂಧನೆ
 ಮಾಡಿ ಲಂಕೆಗೆ ಹೋಗುವ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿ ಗಣಪತಿಯನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ ಸೇತು
 ಬಂಧನವನ್ನು ಮಾಡಿ ಲಂಕೆಯಲ್ಲಿ ರಾವಣಾದಿ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ ಸೀತೆ
 ಯಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಮತ್ತೂ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವರು. ಅನುವರಿಂದ
 ನೀನೂ ಗಣಪತಿಯನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದೆಂದು ಹೇಳಲು ಶ್ರೀ-
 ಕೃಷ್ಣನ ವಾಕ್ಯದಂತೆ ಗಣಪತಿಯ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಕೌರವರನ್ನು ಕೊಂ-
 ದು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದನು. ಎಂದು ಗಣೇಶ ಕಲ್ಪಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರು-
 ವರು. ಇಲ್ಲಿ “ ಉಮಾ ಮಲ ಸಮುದ್ಭವಂ ” ಎಂದು ಪಾರ್ವತೀದೇವಿಯ
 ಮೈಕೊಳೆಯಿಂದ ಗಣಪತಿಯನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದಳೆಂದರೆ, ದೇವೋತ್ತಮಳಾದ
 ಪಾರ್ವತೀದೇವಿಯ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟು ಕೊಳೆಯುಂಟೆ ? ಸಾಮಾನ್ಯ ದೇವ-
 ತೆಗಳಿಗೇನೇ, ಮೈ ಬಿವರಿಲ್ಲ; ವಸ್ತ್ರ ಕೊಳೆಯಿಲ್ಲ. ಪುಷ್ಪವು ಬಾಡುವದಿಲ್ಲ
 ವೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಹೀಗಿರಲು ಪಾರ್ವತೀದೇವಿಯರಿಗೆ ಕೊಳೆಯುಂಟೆ
 ಎಂದು ಅಪ್ರೇಪಿಸಬಹುದು. ಪಾರ್ವತೀದೇವಿಯರು ಗಣಪತಿಯ ಸೃಷ್ಟಿ
 ಗೋಸ್ಕರವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಆಜ್ಞೆಯಿಂದ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಕೊಳೆಯನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ, ಅದ-
 ರಿಂದ ಗಣಪತಿಯನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದಳೆಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕು. ಶ್ರೀರಾಮದೇವರು
 ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳೂ ಸಹ ಗಣಪತಿಯನ್ನು ಪೂಜಿಸಿದರೆಂದರೆ, ಇಂದ್ರಾ-
 ದಿದೇವತೆಗಳಕಿಂತಲೂ ತಾರತಮ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಕಮ್ಮಿ ಅಂದರೆ ೧೦ ಮೆಟ್ಟಿ-
 ಲುಗಳಿಗೆ ಕೆಳಗಿರುವ ಗಣಪತಿಯನ್ನು ಉತ್ತಮ ಕರ್ನಾದವರು ಪೂಜಿಸುವ
 ದುಂಟೆ ? ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನೂ ಸಹ ರಾಮರೂಪದಿಂದ ಪೂಜಿಸಿರುವದಾಗಿ ಕಥೆ-
 ಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಇದರ ಸಮಾಧಾನವೇನೆಂದರೆ, ಪಾರ್ವತೀದೇವಿಯರು
 ಸ್ನಾನದ ನಿಮಿತ್ತ ಮಾಡಿ ಗಣೇಶನನ್ನು ದ್ವಾರಪಾಲಕನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿರುವಾಗ

ಬಂದ ಋದ್ರದೇವರನ್ನು ಒಳಗೆ ಹೋಗಬಾರದೆಂದು ತಡೆದುನಕ್ಕಾಗಿ ಋದ್ರದೇವರು ಗಣಪತಿಯನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ ಪಾರ್ವತಿಯ ಕೋರಿಕೆಯಂತೆ ಅವನನ್ನು ಗಜಮುಖದಿಂದ ಬದುಕಿಸಿದರೆಂಬ ಕಥೆಯನ್ನು ಹಿಂದೆ ಬರೆದಿದೆ. ಋದ್ರದೇವರು ಗಣಪತಿಯನ್ನು ಬದುಕಿಸಿದನೇಲಿ ಪಾರ್ವತೀದೇವಿಯು ಪ್ರೀತ್ಯರ್ಥವಾಗಿ, ಈ ದಿವಸ ಮೊದಲು ಯಾರೇ ಆಗಲಿ ಯಾವಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾದರೂ ಮೊದಲು ಗಣಪತಿಯ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಅನೇಲಿ ತಮ್ಮ ಇಷ್ಟವಾದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು; ಹಾಗೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಆ ಕಾರ್ಯವು ನಿರ್ವಿಘ್ನವಾಗಿ ಪೂರ್ಣವಾಗುವದು. ಹಾಗೆ ಮಾಡದೆ ತಮ್ಮ ಇಷ್ಟ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರೆ ಆ ಕಾರ್ಯವು ವಿಘ್ನ ಬಾಹುಳ್ಯದಿಂದ ಕೆಟ್ಟುಹೋಗುವದೆಂದು ಗಣಪತಿಗೆ ವರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು. ಆ ವರವನ್ನು ಸತ್ಯ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ “ತ್ರಿಪುರಂ ಹಂತುಕಾಮೇನ ಶಿವೇನಾರಾಧಿತಃ ಪುರಾಃ” ತ್ರಿಪುರಾಸುರರ ಸಂಹಾರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಋದ್ರದೇವರು ತಾನೇ ಗಣಪತಿಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಇಂದ್ರಾದಿಗಳು ಋದ್ರದೇವರ ವರ ಗೌರವದಿಂದಲೇ ಪೂಜಿಸಿದರು. ಶ್ರೀರಾಮದೇವರು ಅಸುರ ಜನರನ್ನು ಮೋಹಿಸುವ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿ ಋದ್ರದೇವರ ವರಕ್ಕೆ ಗೌರವವನ್ನು ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತಾವೂ ಪೂಜಿಸಿದರೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಆದರೂ ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪೂಜೆಯೆಂದೆ ಭಾವಿಸಿ ಪೂಜಿಸಿರುವರು. ವಿಶ್ವಂಭರನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಗಣಪತಿಯೊಳಗಿದ್ದು ಪೂಜೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವವನು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ದಾಸಾರ್ಯರು ಈಶನುಗ್ರಹವು ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟುಂಟೋ ಎಂದು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಿರುವರು.

ಕಾರವೇಂದ್ರನು ನಿನ್ನ ಭಜಿಸದ

ಕಾರಣದಿ ನಿಜಕುಲ ಸಹಿತ ಸಂ

ಹಾರವೈದಿದ ಗುರುವರ ವೈಕೋದರನ ಗದೆಯಿಂದ ।

ತಾರಕಾಂತಕನನುಜಯಿನ್ನ ಶ

ರೀರದೊಳು ನೀನಿಂತು ಧರ್ಮ

ಪ್ರೇರಕನು ನೀನಾಗಿ ಸಂತೈಸೆನ್ನ ಕರುಣದಲಿ ||೧೩||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.— ಕಾರವೇಂದ್ರನ=ದುರ್ಯೋಧನನು, ನಿನ್ನನ್ನು ಭಜಿಸದ ಕಾರಣದಿ, ನಿಜಕುಲಸಹಿತ=ತನ್ನ ತಮ್ಮಂದಿರು ೯೯ ಜನರು, ತಮ್ಮ ಸ್ವಕೀ

ಯ ಜನರೆಲ್ಲರೂ ಮೃತರಾದುದಲ್ಲದೆ ತಾನೂ ಸಹ, ಗುರುವರ=ಜಗದ್ಗುರು
ಗಳಾದ ಎಾಯುದೇವರ ಅವತಾರ ಭೂತರಾದ, ವೃಕೋದರನ-ಭೀಮಸೇ
ನದೇವರ ಗದೆಯಿಂದ, ಸಂಹಾರವೈದಿದನು. ತಾರಕಾಂತಕನನುಜ=ತಾರ
ಕನೆಂಬ ದೈತ್ಯನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದವನು ಷಣ್ಮುಗನು; ಅವನ ತಮ್ಮನೆಂದರ್ಥ
ಎಲೈ ಷಣ್ಮುಖನುಜನೇ ! ಎನ್ನ ಶರೀರದೊಳು ನೀನಿಂತು, ಕರುಣದಲಿ,
ಧರ್ಮ ಪ್ರೇರಕನು ನೀನಾಗಿ, ಎನ್ನ=ನನ್ನನ್ನು ಸಂತೈಸು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ. — ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಅನೇಕರು ಕಾರ್ಯಾರಂಭದಲ್ಲಿ
ಗಣಪತಿ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ವಿಘ್ನವಾಗಿ ಪೂರೈಸಿಕೊಂ
ಡಿರುವರು. ಪಾಪಿಯಾದ ದ ರೋಧನನು ಯುದ್ಧಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಗಣಪತಿ
ಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡದೇ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಇದ್ದ ಬಂಧುಗಳ ಸಹಿತನಾಗಿ. ತಾ
ನೂ ಭೀಮಸೇನದೇವರ ಗದಾಪ್ರಹಾರದಿಂದ ಕೊಲ್ಲಲ್ಪಟ್ಟನು. ಇದೇ ಏಷ
ಯವನ್ನೇ ಭಾಗವತ ಅಷ್ಟಮಾಸ್ಕಾಂಧದಲ್ಲಿ, ದೇವತೆಗಳು ಅಮೃತ ಮಥನಾ
ರಂಭದಲ್ಲಿ ವಿನಾಯಕನ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡದೆ ಉಪಕ್ರಮಿಸಿದುದರಿಂದ,
ಬೆಟ್ಟವು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ಹೋಯಿತೆಂತಲೂ ಪರಮಾತ್ಮನು ಕೂರ್ಮಾ
ವತಾರನನ್ನು ಮಾಡಿ ಮೇಲೆ ಅದನ್ನು ತಂದನೇಂದು “ ವಿಶೋಕ್ತವಿಘ್ನೇಶಗ
ತಿಂತದೀಶ್ವರೋ ದುರಂತವಿರೋ ವಿತಥಾಭಿಸಂಧಿಃ ” ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ
ಹೇಳಿರುವರು. ಅನೇಕ ದೇವದೈತ್ಯರೆಲ್ಲರೂ ಕೂಡಿ “ ಅಮೃತೋತ್ಪಾದ
ನಾರ್ಥಾಯ ತಥಾ ದೇವಾಸುರೈರಪಿ ” ಎಂಬ ಗಣೇಶನ ಕಥೆಯ ವಾಕ್ಯದಂತೆ
ಗಣಪತಿ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಅಮೃತವನ್ನು ಪಡೆದರೆಂಬ ಅರ್ಥವು ಸಿದ್ಧವಾ
ಗುವುದು. ಆದುದರಿಂದ ಕಾರ್ಯಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಗಣಪತಿಯನ್ನು ಪೂಜಿಸಲೇ
ಬೇಕೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಎಲೈ ಷಣ್ಮುಖನುಜನೇ ! ನೀನು ಎನ್ನೊಳಗೆ ನಿಂತು
ಕರುಣದಿಂದ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಧರ್ಮವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರೇರಿಸಿ ನನ್ನನ್ನು ಧರಿಸು.

ಏಕವಿಂಶತಿ ಮೋದಕಪ್ರಿಯ

ಮೂಕರಸ ವಾಗ್ಮಿಗಳ ಮಾಳ್ವೆ ಕೈ

ಪಾಕರೇಶ ಕೃತಜ್ಞ ಕಾಮವ ಕಾಯೋ ಕೈಸಿಡಿದು ||

ಲೇಖಕಾಗ್ರಚಮನ್ಮನದ ದು

ರ್ವ್ಯಾಕುಲವ ಪರಿಹರಿಸು ದಯದಿ ಪಿ

ನಾಕಿ ಭಾರ್ಯತನುಜ ಮೃದ್ಭವ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವೆ ನಿನಗೆ ||೧೪||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಎಲೈ ಏಕವಿಂಶತೀಮೋದಕಪ್ರಿಯ! ೨೧ ಮೋದಕಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ೨೧ ಮೋದಕ (ಕಡುಬು) ಪ್ರಿಯನೆಂದು ದಾಸಾರ್ಯರು ಹೇಳಿದರು. ಮೂಕರನು ವಾಗ್ವಿಗಳಮಾಳ್ವ=ಮೂಕರನ್ನು ವಾಚಾಳಕರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವ ಕೃಪಾಕರನೇ! ಎಲೈ ಈಶ-ಪ್ರಭೋ! ಕೃತಜ್ಞನೆ! ಮಾಡಿದ ಸೇವಾದಿಗಳನ್ನು ಮರೆಯದೇ ಪ್ರತಿಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವವರು ಕೃತಜ್ಞರೆನಿಸುವರು, ಕಾಮದ=ಇಷ್ಟಾರ್ಥವನ್ನು ಪೂರೈಸುವವನೆ | ಕೈಪಿಡಿದು-ನನ್ನ ಕೈ ಪಿಡಿದು ಕಾಯೋ, ಲೇಖಕಾಗ್ರಣೆ=ಬರೆಯುವವರಲ್ಲಿ ಅಗ್ರೇಸರನೆ! ದಯದಿ, ಮನ್ಮನದ - ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವ, ದುರ್ವ್ಯಾಕುಲವ=ದುಃಖಕರವಾದ ವಿಷಯ ಸಂಬಂಧ ವ್ಯಾಕುಲವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸು! ಪಿನಾಕಿ=ಪಿನಾಕ ಎಂಬ ಧನುಸ್ಸನ್ನು ಧರಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಪಿನಾಕೀ ಎಂದು ರುದ್ರದೇವರಿಗೆ ಹೆಸರು. ಋದ್ರದೇವರ, ಭಾರ್ಯಾ = ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಪಾರ್ವತೀದೇವಿಯರ, ವೃದ್ಧವತನುಜ=ಮೈ ಕೊಳೆ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಜನಿಸಿದ ಪುತ್ರನೆ! ನಿನಗೆ=ನಿನ್ನನ್ನು, ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವೆನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಗಣೇಶನ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ “ ಅಧೈಕವಿಂಶತಿಂಗೃಹ್ಯಮೋದಕಾರ್ಫ ಘೃತಪಾಚಿತಾರ್ಫ || ಸ್ಥಾಪಯಿತ್ವಾ ಗಣಾಧ್ಯಕ್ಷಸಮೀಪೇ ಕುರುನಂದನ || ” ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಅದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಏಕವಿಂಶತೀಮೋದಕಪ್ರಿಯನೆಂದರು. ಗಣೇಶನ ಪ್ರೀತಿಗೋಸ್ಕರ ೨೧ ಮೋದಕಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿ ಇರುವುದೇ ಇದರ ಕಾರಣವು. ಮೂಕರನ್ನು ವಾಚಾಳಕರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವ ಕರುಣಾಸಮುದ್ರನೇ! ಎಲೈ ಪ್ರಭೋ! ಎಲೈ ಕೃತಜ್ಞ, ಒಂದುಸಲ ಪೂಜಿಸಲು ಅದನ್ನು ಎಂದಿಗೂ ಮರೆಯದಿರುವವನು. ಆದುದರಿಂದ ಕೃತಜ್ಞನೆಂದು ಗಣಪತಿಯನ್ನು ಕೊಂಡಾಡಿದರು. ಭಕ್ತರಮನೋಭೀಷ್ಟವನ್ನು ಪೂರೈಸುವವನೇ! ನನ್ನ ಕೈ ಪಿಡಿದು ಉದ್ಧರಿಸು. ಲೇಖನ ಮಾಡುವವರಲ್ಲಿ ಅಗ್ರೇಸರನಾದವನೆ! ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವ ವಿಷಯ ಸಂಬಂಧವಾದ ವ್ಯಾಕುಲವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸು. ಪಾರ್ವತೀದೇವಿಯರ ಮೈ ಕೊಳೆ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸಿ, ಪಾರ್ವತೀ ಮಗನೆಂದು ಹೆಸರು ಪಡೆದವನೆ! ನಿನ್ನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವೆನು.

ನಿತ್ಯಮಂಗಳಚರಿತ ಜಗದು

ತ್ವತ್ತಿ ಸ್ಥಿತಿ ಲಯ ನಿಯಮನಜ್ಞಾ

ನತ್ರಯಪ್ರದ ಬಂಧನೋಚಕ ಸುಮನಸಾಸುರರ ||

ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿಗಳಂತೆ ನಡೆವ ಪ್ರ

ಮತ್ತನಲ್ಲ ಸುಹೃಜ್ಞಾನಾಪ್ತನ

ನಿತ್ಯದಲಿ ನೆನೆನೆನದು ಸುಖಿಸುವ ಭಾಗ್ಯ ಕರುಣೆಪುದು ||೧೫||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ನಿತ್ಯಮಂಗಳಚರಿತ=ನಿತ್ಯವಾದ ವೇದಗಳಿಂದ ಹೊಗಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುವ ಮಂಗಳಕರವಾದ ಚರಿತ್ರೆಯುಳ್ಳ, ಜಗತ್=ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ, ಉತ್ಪತ್ತಿ=ಸೃಷ್ಟಿ, ಸ್ಥಿತಿ=ಸಂರಕ್ಷಣೆ, ಲಯ=ಸಂಹಾರ, ನಿಯಮನ=ಪ್ರೇರಣೆ, ಜ್ಞಾನತ್ರಯ=ಜ್ಞಾನ, ಅಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಇವು ಮೂರನ್ನೂ, ಪ್ರದ-ಕೊಡುವವನಾದ, ಬಂಧ=ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ತಗಲಿಸುವವನೂ, ಮೋಚಕ=ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿಸುವವನೂ (ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡುವವನೂ) ಅದ, ಸುಮನಸಾಸುರರ=ಸುಮನಸ=ದೇವತೆಗಳು, ಅಸುರರ=ದೈತ್ಯರು ಇವರುಗಳ, ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿಗಳಂತೆ=ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ ಅವರವರ ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿ ಇರುವುದು. ಅದರಂತೆ ನಡೆಯುವವನಾದ, ಪ್ರಮತ್ತನಲ್ಲ=ಎಂದೆಂದಿಗೂ ವಿವೇಕವಿಲ್ಲದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿದವನಾದ, ಸುಹೃಜ್ಞಾನ-ಅವನ ಭಕ್ತರೇ ಅವನಿಗೆ ಸುಹೃತ್ತು ಜನರು; ಅಂತಹಾ ಭಕ್ತಜನರಿಗೆ, ಅಪ್ತನ=ಅಪ್ತನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ, ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿ, ನೆನೆನೆನದು ಸುಖಿಸುವ, ಭಾಗ್ಯ-ಭಾಗ್ಯವನ್ನು ಕರುಣೆಪುದು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸರ್ವದಾ ಸ್ಮರಿಸಿ ಸ್ಮರಿಸಿ ಆನಂದಪಡುವುದೇ ಮಹಾ ಭಾಗ್ಯವು. ಅಂತಹಾ ಭಾಗ್ಯವು ನನಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಇರುವಂತೆ ಅನುಗ್ರಹ ಮಾಡೆಂದು ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ಬೇಡುತ್ತಾರೆ. ಆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಎಂತಹವನೆಂದರೆ, ಶತ್ವದೇಕ ಪ್ರಕಾರವಾದ ವೇದಗಳಿಂದ ಹೊಗಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುವ ಮಂಗಳಕರವಾದ ಚರಿತ್ರಗಳುಳ್ಳವನು ಮತ್ತು ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ “ಉತ್ಪತ್ತಿ ಸ್ಥಿತಿ ಸಂಕಾಶನಿಯತಿಜ್ಞಾನಮಾವೃತಃ || ಬಂಧನೋಽಪಿ ಪುರುಷಾದ್ಯಸ್ಮಾತ್ಸಹರಿರೇಕರಾಟ್ || ” ಎಂಬ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯದ ವಾಕ್ಯದಂತೆ ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿ ಅಷ್ಟಕತ್ಯುತ್ಪನ್ನ ಉಳ್ಳವನು. ದೇವವೈತ್ಯರ ಯೋ

ಗೃತೆಗಳನ್ನರಿತು, “ ಬುದ್ಧೀಕರ್ಮಾಣಿ ಸಾರಿಣೀ ” ಎಂಬ ರೀತಿಯಾಗಿ, ಅವರ
ವರ ಕರ್ಮಾನುಸಾರವಾಗಿ ಭಗವಂತನಿಂದ ದತ್ತವಾದ ಕಿಂಚಿತ್ಸ್ವತಂತ್ರ್ಯ
ದಿಂದಲೂ, ಆಯಾ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಭಗವತ್ತೀರಣೆಯಿಂದಲೂ,
ಅವರವರ ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿಗಳು ಬದಲಾಯಿಸಿರುವಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನೂ ಅವ
ರವರೊಳಗಿದ್ದು ಆ ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿಯೇ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ
ಡಿಸಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮುಕ್ತಿ, ದೈತ್ಯರಿಗೆ ತಮಸ್ಸನ್ನು ಕೊಡುವನೆಂಬ ಭಾವ.
ಕರ್ಮಾನುಸಾರ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಪ್ರೇರಿಸುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಾಗಲಿ, ಅವರವರ
ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಾಗಲಿ, ಫಲ
ಗಳನ್ನು ಕೊಡುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಾಗಲಿ ಪ್ರಮತ್ತನಲ್ಲ. ಅಂದರೆ, ಬಹುಜಾಗ
ರೂಕನಾಗಿರುವನೆಂಬ ಭಾವ, ಭಕ್ತ ಜನರಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನೆಂದೆನಿಸುವನು.
ಇಂತಹಾ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ಮರಣೆಯಿಂದ ಆನಂದಪಡುವಂತೆ ಮಾಡೆಂದರ್ಥ.

ಪಂಚಭೇದಜ್ಞಾನವರುಪು ವಿ

ರಿಂಚಿ ಜನಕನತೋರು ಮನದಲಿ

ವಾಂಛಿತಪ್ರದ ವಲಿಮೆಯಿಂದಲಿ ದಾಸನೆಂದರಿದು ||

ಪಂಚವಕ್ತ್ರನ ತನಯ ಭವದೊಳು

ವಂಚಿಸದೆ ಸಂತೈಸು ವಿಷಯದಿ

ಸಂಚರಿಸದಂದದಲಿಮಾಡು ಮನಾದಿಕರಣಗಳೆ ||೧೬||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.— ಪಂಚಭೇದಜ್ಞಾನವರುಪು - ಜೀವರಿಗೂ ಜೀವರಿಗೂ
ಪರಸ್ಪರ ಭೇದ, ಜೀವರಿಗೂ ಜಡರಿಗೂ ಭೇದ, ಜೀವರಿಗೂ ಪರಮಾತ್ಮ
ನಿಗೂ ಭೇದ, ಜಡಜಡಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಭೇದ; ಜಡಗಳಿಗೂ ಪರಮಾತ್ಮನಿ
ಗೂ ಭೇದವೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದೇ ಪಂಚಭೇದ ಜ್ಞಾನವೆಂದರ್ಥ. ಈ ಜ್ಞಾ
ನವನ್ನು ಸರ್ವದಾ ನಮಗೆ ಕೊಡು. ವಿರಿಂಚಿಜನಕನ=ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ತಂದೆ
ಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು, ಮನದಲಿ=ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ, ತೋರು=ಕಾಣು
ವಂತೆಮಾಡು. ಎಲೈ ವಾಂಛಿತಪ್ರದನೇ=ಇಷ್ಟಾರ್ಥವನ್ನು ಪೂರೈಸುವವ
ನೇ! ವಲಿಮೆಯಿಂದಲಿ=ಅಭಿಮಾನವೂರ್ವಕವಾಗಿ, ದಾಸನೆಂದರಿದು=ಇವನು
ಹರಿದಾಸನೆಂದು ತಿಳಿದು, ನಿನಗೂ ದಾಸನನ್ನಾಗಿ ಭಾವಿಸಿ, ಭವದೊಳು=
ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ, ವಂಚಿಸದೇ ಸಂತೈಸು. ಪಂಚವಕ್ತ್ರನತನಯ = ೫ ತಲೆಗಳ

ಳುಳ್ಳ ರುದ್ರದೇವರ ಮಗನೇ ! ಮನ ಆದಿಕರಣಗಳ=ಮನಸ್ಸು ಮೊದಲಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು, ವಿಷಯದಿ=ವಿಷಯ ಭೋಗಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸದಂಥ ದಲಿ ಮಾಡು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಪದ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಪಂಚಭೇದ ಜ್ಞಾನವು ನಮಗೆ ಜ್ಞಾಪಕದಲ್ಲಿರುವಂತೇ ಮಾಡು. ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಅಪರೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವಂತೆ ಮಾಡು. ಎಲೈ ವಾಂಛಿತಪ್ರದನೇ ! ಇವನು ಹರಿದಾಸನೆಂತಲೂ ನಿನಗೂ ದಾಸನೆಂದು ತಿಳಿದು ಅಭಿಮಾನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ತಗುಲಿಸಿ ನಮ್ಮನ್ನು ವಂಚಿಸದೆ ಉದ್ಧರಿಸು. ಎಲೈ ರುದ್ರಕುಮಾರ ! ಮನಸ್ಸು ಮೊದಲಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ವಿಷಯಭೋಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸದೇ ಇರುವಂತೆ ಮಾಡು.

ಏನು ಬೇಡುವದಿಲ್ಲ ನಿನ್ನ ಕು

ಯೋನಿಗಳು ಬರಲಂಜೆ ಲಕುಮಿ

ಪ್ರಾಣಪತಿ ತತ್ತ್ವೇಶರಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಗುಣಕಾರ್ಯ !

ತಾನೆ ಮಾಡುವನೆಂಬ ಈ ಸು

ಜ್ಞಾನವೇ ಕರುಣಿಸುವದೆಮಗೆ ಮ

ಹಾನುಭಾವ ಮುಹುರ್ಮುಹುಃ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವೆ ಇನಿತೆಂದು ||೧೭||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ನಿನ್ನ=ನಿನ್ನನ್ನು, ಏನು ಬೇಡುವದಿಲ್ಲ = ಐಹಿಕವಾದ ವಿಷಯ ಸಂಬಂಧವಾದ ಸುಖವನ್ನಾಗಲಿ, ಸ್ವರ್ಗಾದಿ ಭೋಗವನ್ನಾಗಲಿ ಕೊಡೆಂದು ನಾನು ಬೇಡುವದಿಲ್ಲ. ಕುಯೋನಿಗಳು=ನಾಯಿ ನರಿ ಮೊಲಾದ ಜನ್ಮಗಳು, ಬರಲು ಅಂಜೆ-ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೂ, ನಾನು ಅದಕ್ಕೆ ಅಂಜುವವನಲ್ಲ. ಎಲೈ ಮಹಾನುಭಾವನೇ ! ಲಕುಮಿಪ್ರಾಣಪತಿ-ಲಕ್ಷ್ಮಿದೇವಿಯ ರಿಗೂ, ಶ್ರೀಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರಿಗೂ ನಾಥನೆಂದೆನಿಸುವ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ತತ್ತ್ವೇಶರಿಂದೊಡಗೂಡಿ=೨೪ ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿ, ಗುಣಕಾರ್ಯ = ಸತ್ವರಜಸ್ತಮೋ ಗುಣ ಸಂಬಂಧವಾದ ಸಮಸ್ತ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು, ತಾನೇ ಮಾಡುವನು=ನಮ್ಮೆಲ್ಲರಲ್ಲಿದ್ದು ತಾನೇ ಮಾಡುವನೆಂಬ, ಈ ಸುಜ್ಞಾನವ-ಈ ಉತ್ತಮವಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನೇ, ಎಮಗೆ=ನಮಗೆ, ಕರುಣಿಸುವದು = ದಯೆ ವಿಟ್ಟು ಕೊಡಬೇಕು. ಇನಿತೆಂದು = ಹೀಗೆಂದು, ಮುಹುರ್ಮುಹುಃ=ಪುನಃ ಪುನಃ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವೆನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ನಾನು ನಿನ್ನನ್ನು ಕುರಿತು ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ವಿಷಯಾದಿ ಭೋಗಗಳ ಸುಖವನ್ನು ಕೊಡೆಂದಾಗಲಿ, ಸ್ವರ್ಗಭೋಗವನ್ನಾಗಲಿ ಬೇಡು ವದಿಲ್ಲ. “ ದಶಾವರಾಣಾಂ ದೇಹಾನಾಂ ಕಾರಣಾನಿಕರೋತ್ಥಸೌ ” ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳಂತೆ, ಪ್ರತಿ ಒಂದು ದಿವಸದಲ್ಲಿ ೧೦ ನೀಚ ಜನ್ಮಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ಜೀವನೂ ಮಾಡು ವನೆಂಬ ವಿಧಿಯಿಂದ ನನಗೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ನೀಚ ಜನ್ಮಗಳು ಬಂದರೂ ನಾನು ಹೆದರುವವನಲ್ಲ. ಆದರೆ ಯಾವಾಗಲೂ ನಾವು ಮಾಡುವ ಪುಣ್ಯ ಪಾಪಾದಿ ಎಲ್ಲಾ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೂ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳಿಂದೊಡ ಗೂಡಿ ನಮ್ಮೊಳಗಿದ್ದು ಮಾಡುವನು. ಎಂಬ ಈ ಉತ್ತಮ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಮಾತ್ರ ನಮಗೆ ದಯಪಾಲಿಸಬೇಕೆಂದು ಪುನಃಪುನಃ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವೆನು. ಇದ ರಿಂದ ಕಾಮ್ಯವನ್ನು ಎಂದಿಗೂ ಅಪೇಕ್ಷಿಸಬಾರದೆಂದು ವಿಧಿ ಇದ್ದರೂ, “ ಕಾ ಮಂತುದಾಸ್ಯೇನತು ಕಾಮಕಾಮ್ಯಯಾ ” ಎಂಬ ಭಾಗವತ ವಾಕ್ಯಾನು ಸಾರವಾಗಿ ಭಗವಂತನ ದಾಸನಾಗಬೇಕೆಂದು ಬೇಡುವದು ತಪ್ಪಲ್ಲ, ಕಾ ಮ್ಯವಾದ ವಿಷಯಭೋಗಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಬೇಡಬಾರದೆಂದು ಸೂಚಿ ಸಿದಂತಾಯಿತು.

ನಮೋನಮೋ ಗುರುವರ್ಯ ವಿಬುಧೋ
ತ್ತಮ ವಿವರ್ಜಿತ ನಿದ್ರ ಕಲ್ಪ
ದೃಮನೇನಿವ ಭಜಕರಿಗೆ ಬಹುಗುಣಭರಿತ ತುಭಚರಿತ ||
ಉಮಯನಂದನ ಪರಿಹರಿಸು ಹಂ
ಮಮತೆ ಬುಧ್ಯಾದಿಂದ್ರಿಯಂಗಳಾ
ಕ್ರಮಿಸಿ ದಣಿಸುತಲಿಹವು ಭವದೊಳಗಾವಕಾಲದಲಿ ||೧೮||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಗುರುವರ್ಯ-ಗುರುಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮನೇ ! ವಿವರ್ಜಿತನಿ ದ್ರ=ನಿದ್ರೆ ಇಲ್ಲದವನೇ ! ಭಜಕರಿಗೆ, ಕಲ್ಪದೃಮನೇನಿವ=ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷದಂತಿರು ವವನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿರುವೆ, ವಿಬುಧೋತ್ತಮ=ದೇವಶ್ರೇಷ್ಠನೇ ! ಬಹು ಗುಣಭರಿತ=ಬಹು ಗುಣಗಳಿಂದ ಪೂರ್ಣನಾದವನೇ ! ಶುಭಚರಿತ=ಮಂಗಳ ಕರವಾದ ಚರಿತ್ರೆಯುಳ್ಳವನೇ ! ನಮೋ ನಮೋ=ನಿನಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ನಮ ಸ್ಕಾರ, ಉಮಯನಂದನ=ಎಲೈ ಪಾರ್ವತೀ ಪುತ್ರನೇ ! ಭವದೊಳಗೆ=ಸಂ

ಸಾರದಲ್ಲಿ, ಆವಕಾಲದಲಿ=ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲೂ, ಅಹಂಮಮತೆ=ನಾನು ನನ್ನ ದೆಂಬ ಅಭಿಮಾನವು, ಬುಧ್ಧಾದಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ=ಬುದ್ಧಿ ಮೊದಲಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು, ಆಕ್ರಮಿಸಿ, ದಣಿಸುತ್ತಲಿರುವು=ಸಾಕುಮಾಡುತ್ತಲಿರುವವು. ಅಂತಹಾ ನಾನು ನನ್ನದು ಎಂಬ ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಭಕ್ತ ಜನರಿಗೆ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷದಂತೆ ಅವರ ಮನೋಭೀಷ್ಮವನ್ನು ಪೂರೈಸುವ, ಎಲೈ ದೇವೋತ್ತಮನೇ ! ನಿನಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ನಮಸ್ಕಾರ ನೀನು ಯಾವಾಗಲೂ ನಿದ್ರೆಯನ್ನು ಮಾಡದೆ ಭಕ್ತರನ್ನು ಪಾಲಿಸುವೆ ! ಗಂಗಾ ಪರ್ಜನ್ಯರು, ಉಕ್ತಶೇಷತತ್ಪರಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮನಾದ ಗುರುನೆನಿಸುವೆ ಬಹು ಗುಣಪೂರ್ಣನು; ಮಂಗಳಕರವಾದ ಚರಿತ್ರೆಯುಳ್ಳವನು ಎಲೈ ಪಾರ್ವತೀವ್ರತನೇ ! ಈ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ನಾನು ನನ್ನದು ಎಂಬ ಅಭಿಮಾನವು, ಮನಸ್ಸು, ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯ, ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡು, ಬಹಳ ದಣುವಿಕೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಿರುವದು. ಆದುದರಿಂದ, ಅಹಂ ಮಮತೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸು.

ಜಯ ಜಯತು ವಿಘ್ನೇಶ ತಾಪ

ತ್ರಯ ವಿನಾಶನ ವಿಶ್ವಮಂಗಳ

ಜಯ ಜಯತು ವಿದ್ಯಪ್ರದಾಯಕ ವೀತಭಯಶೋಕ ||

ಜಯ ಜಯತು ಚಾರ್ವಾಂಗ ಕರುಣಾ

ನಯನದಿಂದಲಿ ನೋಡಿ ಜನುಮಾ

ಮಯ ಮೃತಿಗಳನು ಪರಿಹರಿಸು ಭಕ್ತರಿಗೆ ಭವದೊಳಗೆ ||೧೯||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಎಲೈ ವಿಘ್ನೇಶ ! ತಾಪತ್ರಯವಿನಾಶನ=ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ, ಆಧಿದೈವಿಕ, ಆದಿಭೌತಿಕವೆಂಬ ಮೂರು ವಿಧವಾದ ತಾಪಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವವನೇ ! ಜಯ-ನಿನ್ನ ಜಯವು, ಜಯತು=ಲೋಕಪ್ರಖ್ಯಾತವಾಗಲಿ, ವಿಶ್ವಮಂಗಳ = ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೇ ಮಂಗಳವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವವನೇ ! ಜಯ ಜಯತು=ನಿನ್ನ ಜಯವು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿರಲಿ, ವಿದ್ಯಪ್ರದಾಯಕ =ಭಜಕರಿಗೆ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಕೊಡುವವನೇ | ವೀತಭಯಶೋಕ=ಹೊಗಳಲ್ಪಟ್ಟ ಭಯಶೋಕವುಳ್ಳವನು ಅಂದರೆ, ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಭಯವಾಗಲಿ ಶೋಕವಾಗಲಿ ಇಲ್ಲದವನೆಂದರ್ಥ. ಜಯಜಯತು. ಚಾರ್ವಾಂಗ=ಎಲೈ ಮನೋಹರ

ವಾದ ಅಂಗಗಳುಳ್ಳವನೇ ! ಕರುಣಾನಯನದಿಂದಲಿ=ಕರುಣಾದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿ, ಭವದೊಳಗೆ=ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ, ಭಕ್ತರಿಗೆ, ಜನುಮ=ಉತ್ಪತ್ತಿ, ಆ ಮಯ=ರೋಗಗಳು, ಮೃತಿಗಳನು=ಮರಣ ಇವುಗಳನ್ನು, ಪರಿಹರಿಸು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಎಲೈ ವಿಘ್ನೇಶ್ವರನೇ ನಿನ್ನ ಜಯವನ್ನು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಪಡಿಸು. ಸ್ವತಂ ಜಯಶೀಲನಾದ ವಿಘ್ನೇಶ್ವರನೇ ನಿನಗೆ ಜಯವಾಗಲಿ ಜಯವಾಗಲಿ ಎಂದು ನಾವು ಹರಿಸುವದರಿಂದೇನು ? ಭಾಗವತ ಶೃತಿಗೀತೆಯ ಮೊದಲನೆಯ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ “ ಜಯಜಯ ಜಹ್ಯಜಾಂ ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯ ಜಯಶೀಲನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ನಿನಗೆ ಜಯವಾಗಲಿ ಎಂದು ವೇದಗಳು ಅಶೀರ್ವಾದ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ನಿನ್ನ ಜಯವನ್ನು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಪಡಿಸೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದನೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿರುವರು. ಅದೇ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಆದುದರಿಂದ ಜಯ=ನಿನ್ನ ಜಯವು, ಜಯತು=ಜಯಶೀಲವಾಗಲಿ ಅಂದರೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಲಿ ಎಂದು ಅರ್ಥವು ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ತಾಪತ್ರಯವೆಂದರೆ.—೧. ಮನೋವ್ಯಾಧಿ. ೨. ದೈವ ಸಂಬಂಧವಾದ ತಾಪಗಳು ಕಾಲಾಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಬೆಳೆ ಇಲ್ಲದೆ ಹೋಗುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ದೈವಸಂಕಲ್ಪದಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವ ದುಃಖಗಳು, ಪಾಂಚಭೌತಿಕವಾದ ಈ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣು ಕಾಣದೇ ಹೋಗುವದು, ಕಿವಿ ಕೇಳದೇ ಹೋಗುವದು ಮೊದಲಾದ ಸಂಚಭೌತ ಸಂಬಂಧವಾದ ದುಃಖಗಳು; ಈ ಮೂರು ವಿಧವಾದ ದುಃಖಗಳಿಗೆ ತಾಪತ್ರಯವೆನ್ನುವರು; ಇವುಗಳನ್ನು ಪರಿಹಾರಮಾಡುವವನು, ಪ್ರಸಂಚಕ್ಕೆ ಮಂಗಳವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವವನು. ಸಕಲರಿಗೂ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಕೊಡುವವನು. ಅಂದರೆ ವಿದ್ಯಾರಂಭದಲಿ ಗಣಪತಿಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ವಿದ್ಯಾ ಪ್ರಾರಂಭ ಮಾಡಿದರೆ ವಿದ್ಯೆಗೆ ಮಧ್ಯೇ ವಿಭೇದ ಬರದೇ ಸಂಪೂರ್ಣ ವಿದ್ಯೆಯು ಬರುವದೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ವೀತಭಯನೆಂದರೆ ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ತನಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮರಾದವರನ್ನುಳಿದು ಮಿಕ್ಕ ಜನರಿಂದ ಗಣಪತಿಗೆ ಯಾವಭಯವೂ ಇಲ್ಲವೆಂದರ್ಥ. ಪರಮಾತ್ಮನ ಭಯವು ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಗೂ ಇರುವಾಗ ಗಣಪತಿಗೆ ಇಲ್ಲದೆ ಹೋಗುವದಿಲ್ಲ. ಭಯವಿಲ್ಲದವನೆಂದರೆ ನಾವು ಹೇಗೆ ನಮಗಿಂತಲೂ ಕಮ್ಮಿಯಾದ ಹುಲಿ, ಹಾವು ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ಭಯಪಡುವೆವೋ ಹಾಗೆ ತಾರತಮ್ಯದಲ್ಲಿ ಗಣ

ಪತಿಗಿಂತಲೂ ಕಮ್ಮಿ ಯಾದ ಯಾವ ಜನರಿಂದಲೂ ಭಯವಿಲ್ಲದವನೆಂದರ್ಥ. ವಿಷಯ ಸಂಬಂಧವಾದ ಯಾವ ಬಗೆಯಾದ ಶೋಕವು ಇಲ್ಲದವನು, ಲಂ ಬೋದರನಾಗಿಯೂ, ಗಜಮುಖನಾಗಿದ್ದರೂ, ಅವನ ಅಂಗಗಳು ನೋಡು ವವರಿಗೆ ಮನೋಹರವಾಗಿಯೇ ಕಾಣುವವು; ಆದುದರಿಂದ ಚಾರ್ವಾಂಗ ನೆಂದರು. ಇಂತಹಾ ನಿನ್ನ ಜಯವು ಲೋಕಪ್ರಖ್ಯಾತವಾಗಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಇರಲಿ ! ಅಂದರೆ ಜಯವನ್ನು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿಪಡಿಸೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಎಂದರ್ಥ. ನೀನು ಕರುಣಾದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿ, ನಿನ್ನ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ, ಹುಟ್ಟುವಿಕೆ, ಸಾಯುವಿಕೆ, ರೋಗಗಳನ್ನನುಭವಿಸುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸು ಅಂದರೆ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡುವ ಯೋಗ್ಯತೆಯು ಗಣಪತಿಗಿಲ್ಲವಾದರೂ, ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಮುಕ್ತಿ ಸಾಧನವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ಉದ್ಧರಿಸಲೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಕಡುಕರುಣೆ ನೀನೆಂದರಿದು ಹೇ
ರೊಡಲ ನಮಿಸುವೆ ನಿನ್ನ ಡಿಗೆ ಬೆಂ
ಬಿಡದೆ ಪಾಲಿಸು ಪರಮಕರುಣಾಸಿಂಧು ಎಂದೆಂದು ||
ನಡುನಡುವೆ ಬರುತಿಪ್ಪ ವಿಘ್ನವ
ತಡೆದು ಭಗವನ್ನಾ ಮಕೀರ್ತನೆ
ನುಡಿದು ನುಡಿಸಿನ್ನಿಂದ ಪ್ರತಿದಿವಸ ಮರೆಯದಲಿ ||೨೦||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಹೇರೊಡಲ=ಎಲೈ ಲಂಬೋದರನೇ ! ಕಡುಕರುಣೆ=ಅತ್ಯಂತ ದಯಾಳು, ನೀನೆಂದರಿತು, ನಿನ್ನ ಡಿಗೆ=ನಿನ್ನ ಪಾದಗಳಿಗೆ, ನಮಿಸುವೆ=ನಮಸ್ಕಾರಮಾಡುವೆನು. ಪರಮಕರುಣಾಸಿಂಧು=ಎಲೈ ಪರಮ ಕರುಣಾಸಮುದ್ರನೇ ! ಎಂದೆಂದಿಗೂ, ಎಲ್ಲಾ ಕಾಲದಲ್ಲೂ, ಬೆಂಬಿಡದೆ = ನನ್ನ ಬೆನ್ನು ಬಿಡದೆ ಅಂದರೆ ನನ್ನ ಹಿಂದುಗಡೆಯಲ್ಲಿದ್ದು ಪಾಲಿಸು, ನಡುನಡುವೆ=ಸತ್ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ ಮಧ್ಯೆ ಮಧ್ಯೆ ಬರುತ್ತಿರುವ, ವಿಘ್ನವ, ತಡೆದು, ಮರೆಯದಲಿ, ಪ್ರತಿದಿವಸದಲ್ಲೂ ಭಗವನ್ನಾಮ ಸಂಕೀರ್ತನೆಯನ್ನು ನುಡಿದು=ನನ್ನೊಳಗಿದ್ದು ನೀನು ನುಡಿದು, ಎನ್ನಿಂದ ನುಡಿಸು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಎಲೈ ಲಂಬೋದರನೇ ! ನೀನು ಪರಮದಯಾಳುವೆಂದರಿತು ನಿನ್ನ ಪಾದ ಕಮಲಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸುವೆನು. ಪರಮ ಕರುಣಾ

ಸಮುದ್ರನಾಥ ನೀನು ನನ್ನನ್ನು ಕ್ಷಣಬಿಡದೆ ಹಿಂಬಾಲಿಸು. ನಾನು ಮಾಡುವ ಸತ್ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ಬರುತ್ತಿರುವ ವಿಘ್ನಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ, ಪ್ರತಿದಿವಸದಲ್ಲೂ ಮರಿಯದೆ ನನ್ನೊಳಗಿದ್ದು ಭಗವನ್ನಾಮ ಸಂಕೀರ್ತನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ನನ್ನಿಂದಲೂ ಮಾಡಿಕು.

ಅವತಾರಿಕೆ.—ಈ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಮುಗಿಸುತ್ತಾ ಗಣಪತ್ಯಂತರ್ಗತ ಶ್ರೀಪರನಾತ್ಮನಿಗೆ ಇದರ ಫಲವನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ.—

ಏಕವಿಂಶತಿಪದಗಳೆನಿಸುವ
ಕೋಕನದ ನವಮಾಲಿಕೆಯ ಮೈ
ನಾಕಿ ತನಯಾಂತರ್ಗತಶ್ರೀಪ್ರಾಣಪತಿ ಎನಿಪ ||
ಶ್ರೀಕರ ಜಗನ್ನಾಥವಿಠಲ
ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಸ್ವರ್ಗಾಪವರ್ಗದಿ
ತಾ ಕೊಡುವ ಸೌಖ್ಯಗಳ ಭಕ್ತರಿಗಾವಕಾಲದಲಿ ||೨೧||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಏಕವಿಂಶತಿಪದಗಳೆನಿಸುವ-೨೧ ಪದ್ಯಗಳೆಂಬ, ಕೋಕನದನವಮಾಲಿಕೆಯ=ಕೆಂಪು ಕಮಲದ ಹೊಸಮಾಲಿಕೆಯನ್ನು, ಮೈನಾಕಿ ತನಯಾಂತರ್ಗತ=ಮೇನಕಿಯ ಮಗಳಾದ ಪಾರ್ವತೀಗೆ ಮೈನಾಕಿ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಆಕೆಯ ಮಗನಾದ ಗಣಪತಿಯ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ, ಶ್ರೀಪ್ರಾಣಪತಿಯೆನಿಸು=ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರು, ಪ್ರಾಣ=ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರು, ಇವರುಗಳಿಗೆ ಸ್ವಾಮ್ಯೆನಿಸುವ, ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥವಿಠಲನು, ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಭಕ್ತರಿಗೆ, ಆವಕಾಲದಲಿ=ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲೂ, ಸ್ವರ್ಗಾಪವರ್ಗದಿ=ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲೂ, ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲೂ, ತಾ=ತಾನು, ಸೌಖ್ಯಗಳ ಕೊಡುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಗಣಪತಿಯು ಯಾವಾಗಲೂ ೨೧ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯುಳ್ಳವನೆಂದು ಅವನ ಪೂಜಾ ಕಲ್ಪದಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುವುದು. ಹೇಗೆಂದರೆ ೨೧ ನಾಮಗಳಿಂದ ದೂರ್ವಾಯುಗ್ಮವನ್ನು (ಗರಿಕೆ ಹುಲ್ಲುಗಳನ್ನು) ಸಮರ್ಪಿಸಬೇಕೆಂತಲೂ, ೨೧ ಮೋದಕಗಳನ್ನು ನೈವೇದ್ಯಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಮಾಡಬೇಕೆಂತಲೂ ಹೇಳಿರುವರು. ಅದರಂತೆ ದಾಸಾರ್ಯರು ಗಣಪತಿ ಸ್ತೋತ್ರ ರೂಪವಾದ ೨೧ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ, ಈ ಪದ್ಯಗಳೇ ಕೆಂಪು ಕಮಲಗಳು

ಇವುಗಳಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಈ ಹೊಸಮಾಲಿಕೆಯನ್ನು ಶ್ರೀಗಣಪತ್ಯಂತರ್ಗತ, ಶ್ರೀಭಾರತೀರಮಣ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣಾಂತರ್ಗತ ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥವಿಠಲನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ತನ್ನ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲೂ, ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲೂ ಸಹ ದೇವತಾ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಸೌಖ್ಯವನ್ನು ಕೊಡುವನು.

ಎಂಬಲ್ಲಿಗೆ ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯಲ್ಲಿ ೨೮ನೆಯ ಗಣಪತಿ ಸ್ತೋತ್ರಸಂಧಿಯು ಸಮಾಪ್ತವಾದುದು.

|| ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ||

ಅಣುತಾರತನ್ಮ ಸಂಧಿ.

ಸಂಧಿ ೨೯.

ಹಿಂದೆ ೩-೪ ಸಂಧಿಗಳಲ್ಲಿ ತಾರತಮ್ಯಗಳನ್ನು ವಿಸ್ತಾರಪಡಿಸಿದ್ದ ಗೂ ತಾರತಮ್ಯ ಜ್ಞಾನವು ಮುಕ್ತಿಗೆ ಬಹಳ ಮುಖ್ಯ ಸಾಧನವಾದುದರಿಂದ ನಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ಸುಲಭವಾಗಿ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಬಾಯಿಂದ ಹೇಳಿ ತಾರತಮ್ಯ ಪ್ರಕಾರ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸಮಸ್ಥಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಿಂಬ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿ ಸಂಶೋಧದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ನೋಡಲು ಮಾಡಿ ಪರಮ ನೀಚನಾದ ಕಲಿಯವರೆಗೂ ಇರುವ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಣುತಾರತಮ್ಯವೆಂಬ ಈ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಉಪಕ್ರಮಿಸುತ್ತಾರೆ.—

ಸೂಚನೆ || ಹರಿಕಥಾನ್ಯತಸಾರ ಗುರುಗಳೆ || ಪ ||

ವಿಷ್ಣು ಸರ್ವೋತ್ತಮನು ಪ್ರಕೃತಿ ಈ

ನಿಷ್ಪಳಿನಿಪಳನಂತಗುಣಪರ

ಮೇಷ್ಟ್ರಪವನರು ಕಡೆಮೆ ವಾಣಿಭಾರತಿಗಳಧನು ||

ವಿಷ್ಣು ವಾಹಫಣೇಂದ್ರ ಮೃಡರಿಗೆ

ಕೃಷ್ಣ ಮಹಿಷಿಯರಧಮರಿನರೊಳು

ಶ್ರೇಷ್ಠಳಿನಿಪಳು ಜಾಂಬವತಿಯಾವೇತ ಬಲದಿಂದ ||೧||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ. — ವಿಷ್ಣು ಸರ್ವೋತ್ತಮನು, ಪ್ರಕೃತಿ = ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗಿಂತಲೂ ಅನಂತಗುಣ, ಕನಿಷ್ಠಳಿನಿಪಳು = ಕಮ್ಮಿ ಎನಿಸುವರು ಪರಮೇಷ್ಟ್ರ ಪವನರು = ಬ್ರಹ್ಮವಾಯುಗಳು, ಕಡೆಮೆ = ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಿಗಿಂತಲೂ ಅಧಮರೆನಿಸುವರು, ಅವರುಗಳಿಗಿಂತಲೂ, ವಾಣಿ = ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಭಾರತಿಯರಧಮರು. ಅವರಿಗಿಂತಲೂ, ವಿಷ್ಣು ವಾಹ = ಗರುಡ,

ಹಣೇಂದ್ರ=ಶೇಷದೇವರು, ವೃಷರು-ರುದ್ರದೇವರು ಅಧಮರು. ಇವರಿಗೆ
-ಇವರಿಗಿಂತಲೂ, ಕೃಷ್ಣಮಹಿಷಿಯರು-ಜಾಂಬವತೀ ಮೊದಲಾದ ಆರು
ಮಂದಿ ಕೃಷ್ಣನ ಹೆಂಡತಿಯರು ಅಧಮರು. ಇವರೊಳು=ಈ ಆರು ಮಂ
ದಿಯರ ಪೈಕಿ, ಜಾಂಬವತಿಯು, ಅನೇಕಬಲದಿಂದ - ರಮಾದೇವಿಯರ
ಅನೇಕ ಬಲದಿಂದ, ಶ್ರೇಷ್ಠಳೆನಿಸಳು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಅಣುತಾರತಮ್ಯ ಸ್ತೋತ್ರವೆಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿ
ದಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದೆಂತೆನೆ—“ ವಿಷ್ಣು
ಸರ್ವೋತ್ತಮೋಽಥ ಪ್ರಕೃತಿರಥವಿಧಿಪ್ರಾಣನಾಥಾನಥೋಕ್ತೇ ಬಹ್ಮಾಣೇ
ಭಾರತೀಶದ್ವಿಜ ಘಣಿಪ ಮೃದಾಶ್ಚಸ್ತ್ರಿಯಃ ಷಟ್ಪವಿಷ್ಟೋಃ ” ಎಂದು ಹೇಳಿ
ದರ್ಥವನ್ನೇ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ವಿಷಯಗಳ ಪ್ರಮಾಣಾದಿ
ಗಳನ್ನು ಟಿಪ್ಪಣಿತಾರತಮ್ಯ ಸಂಧಿಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರಮಾಡಿರುವು
ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಮತ್ತೂ ವಿಸ್ತಾರಮಾಡುವ ಅವಶ್ಯಕವಿಲ್ಲ.

ಪ್ಲವಗ ಪನ್ನಗಸಾಹಿ ಭೂಷಣ
ಯುವತಿಯರು ಸಮ ತನ್ಮೊಳಗೆ ಜಾಂ
ಬವತಿಗಿಂದಲಿ ಕಡಿಮೆ ಇವರಿಂದಿದ್ರಕಾಮರಿಗೆ ||
ಅವರಪ್ರಾಣನು ಕಡಿಮೆ ಕಾಮನ
ಕುವರ ಶಚಿರತಿ ದಕ್ಷಗುರು ಮನು
ಪ್ರವಹಮಾರುತ ಕೊರತೆ ಎನಿಸುವನಾರು ಜನರಿಂದ ||೨||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಪ್ಲವಗ=ಹಾರುತ್ತು ಹೋಗುವುದರಿಂದ ಪ್ಲವಗನೆಂದು
ಗರುಡನ ಹೆಸರು, ಪನ್ನಗಸ=ಸರ್ಪ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಶೇಷದೇವರು, ಅಹಿಭೂ
ಷಣ=ಸರ್ಪಭೂಷಣರಾದ ರುದ್ರದೇವರು, ಈ ಮೂವರಯುವತಿಯರು-
ಹೆಂಡತಿಯರಾದ ಸೌಪರ್ಣೀ, ವಾರುಣೀ, ಪಾರ್ವತೀ ಎಂಬ ಮೂವರು,
ತನ್ಮೊಳಗೆ ಸಮರು. ಜಾಂಬವತಿ ಮೊದಲಾದ ಷಣ್ಮಹಿಷಿಯರಿಗಿಂತಲೂ
ಕಡಿಮೆ=ಅಧಮರು, ಇವರಿಂದ-ಇವರಿಗಿಂತಲೂ, ಇಂದ್ರಕಾಮರು=ಇಂದ್ರ
ಮನ್ಮಥ ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಅಧಮರು, ಇವರಿಗೆ, ಪ್ರಾಣ=ಅಹಂಕಾರಿಕಪ್ರಾಣ
ನು, ಅವರ=ಕಮ್ಮಿ ಎನಿಸುವನು. ಇವನಿಗಿಂತಲೂ, ಕಾಮನಕುವರ=
-ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನ ಮಗನಾದ ಅನಿರುದ್ಧನು, ಶಚಿ=ಇಂದ್ರನ ಹೆಂಡತಿ, ರತಿ=

ಮನ್ಮಥನ ಹೆಂಡತಿ, ದಕ್ಷ=ದಕ್ಷಪ್ರಜೇಶ್ವರನು, ಗುರು=ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರು, ಮನು=ಸ್ವಾಯಂಭುವಮನು, ಇವರಾರು ಮಂದಿಯೂ ಅಧಮರು, ಆರು ಜನರಿಂದ-ಅನಿರುದ್ಧ ವೊದಲಾವ ಆರು ಮಂದಿಗಿಂತಲೂ, ಪ್ರವಹಮಾರುತ-ಪ್ರವಹವಾಯುವು, ಕೊರತೆ ಎನಿಸುವನು=ಅಧಮನೆನಿಸುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ. — ಜಾಂಬವತ್ಯಾಧಿ ಆರುಮಂದಿ ಕೃಷ್ಣ ಪತ್ನಿಯರಗಿಂತಲೂ ಗರುಡ, ಶೇಷ, ರುದ್ರ, ಪತ್ನಿಯರಾದ ಸೌಪರ್ಣೀ, ವಾರುಣಿ, ವಾರ್ವತೀ ಇವರು ಮೂವರು ಅಧಮರು. ಇವರಿಗಿಂತಲೂ ಇಂದ್ರ ಮನ್ಮಥರು ಕಮ್ಮಿ ಎನಿಸುವರು. ಇವರೀರ್ಷರಗಿಂತಲೂ ಅಹಂಕಾರಿಕಪ್ರಾಣನು ಅಧಮನು. ಇವನಿಗಿಂತಲೂ, ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನ ಮಗನಾದ ಅನಿರುದ್ಧ, ರತಿ, ಶಚಿ, ಸ್ವಾಯಂಭುವಮನು, ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರು, ದಕ್ಷಪ್ರಜೇಶ್ವರ ಇವರಾರು ಮಂದಿ ಕಮ್ಮಿಯೆನಿಸುವರು, ಇವರಾರು ಮಂದಿಗಿಂತಲೂ ಪ್ರವಹವಾಯುವು ಕಮ್ಮಿ ಎನಿಸುವನು.

ಯಮದಿವಾಕರ ಚಂದ್ರಮಾನನಿ

ಸಮರು ಕೋಣಪ್ರವಹಗಧಮರು

ದ್ಯುಮಣಿಗಿಂದಲಿ ವರುಣನೀಚನು ನಾರದಾಧಮನು ||

ಸುಮನಸಾಸ್ಯಪ್ರಸೂತಿ ಭೃಗುಮುನಿ

ಸಮರು ನಾರದಗಧಮ ನತ್ರಿ

ಪ್ರಮುಖ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ವೈವಸ್ವತರನಲಗಧಮ

|| ೩ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ. — ಯಮ=ಯಮದೇವರು, ದಿವಾಕರ=ಸೂರ್ಯನು, ಚಂದ್ರನು, ಮಾನವೀ=ಸ್ವಾಯಂಭುವಮನುವಿನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಶತರೂಪಾದೇವಿ ಇವರು ನಾಲ್ವರೂ ಸಮರು, ಕೋಣಪ್ರವಹಗ=ವಾಯುಸ್ಥ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಪ್ರವಹವಾಯವಿಗಿಂತಲೂ, ಅಧಮರು=ಕಮ್ಮಿ ಎನಿಸುವರು. ದ್ಯುಮಣಿಗಿಂದಲಿ=ಸೂರ್ಯಾದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ, ವರುಣನು ನೀಚನು. ಅವನಿಗಿಂತಲೂ, ನಾರದರು ಅಧಮರು. ಸುಮನಸಾಸ್ಯ=ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮುಖಪಂತ್ಯಿದ್ದು ಅಹುತಿಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವ ಅಗ್ನಿಯು, ಪ್ರಸೂತಿ=ದಕ್ಷಪ್ರಜೇಶ್ವರನ ಹೆಂಡತಿಯು, ಭೃಗುಮುನಿ=ಭೃಗುಋಷಿಗಳು, ಇವರು ಮೂವರೂ ಸಮರು. ನಾರದಗೆ ಅಧಮ = ನಾರದರಿಗಿಂತಲೂ ಅಧಮನೆನಿಸುವರು. ಅತ್ರಿಪ್ರ

ಮುಖ=ಅತ್ರಿ, ಅಂಗಿರ, ಪುಲಸ್ತ್ಯ, ಪುಲಹ, ಮರೀಚಿ, ಕೃತು ವಶಿಷ್ಠ, ಇವರೇಳು ಒನರು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಮಕ್ಕಳು, ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು, ನೈವಸ್ವತರು= ನೈವಸ್ವತಮನುವು, ಇವರು ಅನಲಗೆ=ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ, ಅಧಮ= ಅಧಮರು,

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಪ್ರವಹ ನಾಯುವಿನಕಿಂತಲೂ ಯಮ, ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ಶತರೂಪೆ ಎಂಬ ಸ್ವಾಯಂಭುವ ಮನುವಿನ ಹೆಂಡತಿ, ಇವರು ನಾಲ್ವರು ಅಧಮರು. ತಮ್ಮೊಳಗೆ ಸಮರು. ಇವರಕಿಂತಲೂ ವರುಣನು ಅಧಮನು. ವರುಣನಕಿಂತಲೂ ನಾರದರು ಕಮ್ಮಿ ಎನಿಸುವರು; ಅಗ್ನಿ, ಪ್ರಸೂತಿ ಎಂಬ ದಕ್ಷಪ್ರಜೇಶ್ವರನ ಹೆಂಡತಿ, ಭೃಗು ಋಷಿಗಳು, ಇವರು ಮೂವರು ಸಮರು; ಮತ್ತೂ ನಾರದರಕಿಂತಲೂ ಅಧಮರು. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಮಕ್ಕಳಾದ ಮರೀಚಿ, ಅತ್ರಿ, ಅಂಗಿರ, ಪುಲಸ್ತ್ಯ, ಪುಲಹ, ಕೃತು, ವಶಿಷ್ಠ, ಇವರೇಳು ಋಷಿಗಳು; ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು, ನೈವಸ್ವತಮನು ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಸಮರು. ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದವರಕಿಂತಲೂ ಅಧಮರು, ಅಣುತಾರ ತಮ್ಯ ವಾಕ್ಯ :—ಸೌಪರ್ಣೀ ವಾರುಣೀಚ ಪರ್ವತಪತಿತನಯಾ ಚೇಂದ್ರಕಾಮಾ ವಥಾಸ್ತಾ ಪ್ರಾಣೋಛೋ ಯೋನಿರುದ್ಧೊ ರತಿ ಮನುಗುರವೋ ದಕ್ಷಶಚ್ಯುಚ ಪಾಂತು || ತ್ರಾಯಂತಾಂನಃ ಸದೈತೆ ಪ್ರವಹ ಉತಯಮೌ ಮಾನವೀ ಚಂದ್ರ ಸೂರ್ಯೌ ಚಾಪೋತೋ ನಾರದೋಛೋ ಭೃಗುರನಿಲ ಕುಲೇಂದ್ರ ಪ್ರಸೂತಿಶ್ಚ ನಿತ್ಯಂ || ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋ ಮರೀಚಿ ಪ್ರಮುಖ ವಿಧಿ ಸುತಾಃ ಸಪ್ತ ನೈವಸ್ವತಾಃ || ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದವರೆಗೂ ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ದಾಸಾರ್ಯರು ಮೂರು ಪದ್ಯಗಳಿಂದ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ಮಿತ್ರ ತಾರಾ ನಿಋಯತಿ ಪ್ರವಹ

ಪತಿ ಪ್ರಾವಹಿ ಸಮರು ವಿಶ್ವಾ

ಮಿತ್ರಗಿಂದಲಿ ಕೊರತೆ ನಿಷ್ಪಕ್ಷೇನ ಗಣನಾಥ ||

ವಿತ್ತಪತಿ ಅಶ್ವಿನಿಗಳಧಮರು

ಮಿತ್ರ ಮೊದಲಾದವರಗಿಂದಲಿ

ಬಿತ್ತರಿಪೆನುತತಸ್ಥ ದಿನಿಜ್ಞಾ ವ್ಯಾಹನಾನುಗಳೆ

|| ೪ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಮಿತ್ರ = ಮಿತ್ರನೆಂಬ ಸೂರ್ಯನು, ತಾರಾ=ಬೃಹಸ್ಪ

ತ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಹೆಂಡತಿ, ನಿರುಯತಿ, ಪ್ರವಹ ಪತ್ನಿ ಪ್ರಾವಹಿ, ಇವರು ನಾಲ್ವರೂ ಸಮರು. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಗಿಂದಲಿ=ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಮೊದಲಾದವರಿಗಿಂತಲೂ ಕೊರತೆ-ಅಧಮರು, ವಿಷ್ವಕ್ಸೇನ=ಪ್ರಧಾನವಾಯು ಕುಮಾರನು. ಗಣನಾಥ, ವಿತ್ತಪತಿ=ಕುಬೇರನು, ಅಶ್ವಿನಿಗಳು ಇವರು ಸಮರು. ಮಿತ್ರ ಮೊದಲಾದವರಿಗಿಂದಲಿ ಅಧಮರು. ಶತಸ್ಥದಿವಿಜರ=ಒಂಭತ್ತು ಕೋಟಿ ದೇವತೆಗಳ ಮೈಕಿ ನೂರು ದೇವತೆಗಳು ಸೋಮವಾನಾರ್ಹರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಶೇಷ ಶತಸ್ಥರನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಆ ನೂರು ದೇವತೆಗಳ ವ್ಯೂಹ ನಾನುಗಳನ್ನೂ, ಬಿತ್ತರಿಸೆನು - ಮುಂದಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರ ಮಾಡುವೆನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಅಣುತಾರತಮ್ಯ ಸ್ತೋತ್ರದಲ್ಲಿ “ ಚೈವಂ ವೈಮಿತ್ರತಾ ರೇವರ ನಿರುಯತಿ ನಾಮಪ್ರಾವಹೀಚ ಪ್ರಸನ್ನಾಃ || ವಿಷ್ವಕ್ಸೇನೋಶ್ವಿನೌತಾ ಗಣಪತಿಧನವಾ ಉಕ್ತಶೇಷಾಃ ಶತಸ್ಥಾಃ ” ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ ಹೇಳಿರುವ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ:—ಮಿತ್ರನೆಂಬ ಸೂರ್ಯ, ಬೃಹಸ್ಪತಿಯ ಹೆಂಡತಿ ತಾರೆ, ದಿಕ್ಪಾಲಕನಾದ ನಿರುಯತಿ, ಪ್ರವಹವಾಯು ವಿನ ಹೆಂಡತಿ ಪ್ರಾವಹಿ ಈ ನಾಲ್ವರೂ ಸಮರು. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಾದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಅಧಮರು. ವಿಷ್ವಕ್ಸೇನ, ವಿಘ್ನೇಶ, ಕುಬೇರ, ಅಶ್ವಿನಿ ದೇವತೆಗಳು ಇವರು ಸಮರು; ಮಿತ್ರ ಮೊದಲಾದವರಿಗಿಂತಲೂ ಅಧಮರು, ಇನ್ನು ಮುಂದಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತಶೇಷಶತಸ್ಥರನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನೂರು ದೇವತೆಗಳ ಗುಂಪುಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಹೇಳುವೆನು.

ಮರುತ ರೊಂಬತ್ತಧಿಕ ನಾಲ್ಕು

ತೈರಡು ಅಶ್ವಿನಿ ವಿಶ್ವದೇವರು

ಎರಡಯಿದು ಹನ್ನೊಂದು ರುದ್ರರು ದ್ವಾದಶಾದಿತ್ಯ ||

ಗುರು ಪಿತೃತ್ರಯವಷ್ಟವಸುಗಳು

ಭರತ ಭಾರತಿ ಪೃಥ್ವಿ ಯುಭನಂ

ದರಿವದಿವರನು ಸೋಮರಸಪಾನಾರ್ಹರಹುದೆಂದು

|| ೫ ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಮರುತರು=ಮರುದ್ಗಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು, ಒಂಭತ್ತದಿಕ ನಾಲ್ಕು=೪೯ ಮಂದಿಗಳು, ಅಶ್ವಿನಿ ಎರಡು-ಅಶ್ವಿನಿ ದೇವತೆಗಳೇರ್ವರು,

ಪಿಶ್ಚೇದೇವರು = ಪಿಶ್ಚೇದೇವತೆಗಳು, ಎರಡಯಿದು = ೧೦ ಜನರು, ರುದ್ರರು ೧೧. ದ್ವಂದ್ವಾಧಿತ್ಯ = ಸೂರ್ಯರು ೧೨ ಜನರು, ಗುರು = ಬೃಹಸ್ಪತಿಚಾರ್ಯರು ೧, ಪಿತೃತ್ರಯ = ಪಿತೃ ಗಣದವರು ಮೂವರು. ಅಷ್ಟವಸುಗಳು = ವಸುಗಳು ೮, ಭರತ = ಪ್ರಧಾನ ವಾಯುದೇವರು, ಭಾರತಿ = ದ್ಯುಲೋಕಾಭಿಮಾನಿಯರಾದ ಭಾರತಿ ದೇವಿಯರು ೧. ಪೃಥ್ವಿ ೧. ಋಭುಗಣ ೧. ಅಂತು = ಒೀಗೆ ೧೦೦ ದೇವತೆಗಳು; ಇವರನ್ನು = ಆ ೧೦೦ ದೇವತೆಗಳನ್ನು, ನೋಮ ರಸಾನಾರ್ಹರಹುಡೆಂದು = ಯಾಗಗಳಲ್ಲಿ ನೋಮಾನಮಂಡಲ ಯೋಗ್ಯರೆಂದು (ಅಂದರೆ ಯಾಗಗಳಲ್ಲಿ, ಇಂದ್ರಾಯಸ್ಕಾಹು; ಸೂರ್ಯಾಯಸ್ಕಾಹ ಎಂಬ ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಆಯುತಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವ ಯಾಗ್ಯತಯುಳ್ಳವರೆಂದರ್ಥ) ಅರಿವುದು = ತಿಳಿಯತಕ್ಕದ್ದು.

ತಾಪ್ತೇಶ್ವರ — ಮರುತ್ತಗಳು ೧೧. ಅಶ್ವಿನಿದೇವತೆಗಳು ೨. ಪಿಶ್ಚೇದೇವತೆಗಳು ೧೦. ರುದ್ರರು ೧೧. ಸೂರ್ಯರು ೧೨. ಬೃಹಸ್ಪತಿ ೧. ಪಿತೃಗಣ ೩. ವಸುಗಳು ೮. ವಾಯು ಪ್ರಾಣದೇವರು ೧. ದ್ಯುಲೋಕಾಭಿಮಾನಿಯರಾದ, ವಾಯುದೇವರ ಪಂಡಿತಿಯರಾದ, ಭಾರತದೇವಿಯರು ೧, ನೋಮ ೧, ಋಭುಗಣ ೧, ಅಂತು ಈ ೧೦೦ ಜನರು ನೋಮಾನಾರ್ಹರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ತಾರತಮ್ಯ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನ ವಾಯುರ್ವಸು ರುದ್ರಾದಿತ್ಯ ಮರುತ್ಗಳೂ || ಪೃಹಸ್ಪತಿ ಋಭುದ್ಯೌವಾ ಪೃಥಿವ್ಯಾವಸ್ತನಾ ತಥಾ || ಪಿಶ್ಚೇದೇವಾಶ್ಚ ಪಿತರಃ ಪತನ್ಯಾ ದೇವತಾಮತಾಃ || * ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಸೇರಿದ ಕಡ್ಯಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಿರುವುದು. ೧೧ ರುದ್ರರು, ೧೨ ಸೂರ್ಯರು ಪೊದಲಾದವರ ಹೆಸರುಗಳು ಬೃಹತ್ತಾರತಮ್ಯ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಒರೆಯಲ್ಪಟ್ಟವ ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ.

ಅನವಾಶಿಕೆ. — ಈ ೧೦೦ ದೇವತೆಗಳ ವ್ಯತಿ ಮೇಲಿನ ಕಕ್ಕಾದಲ್ಲಿ ಶೇರಿದವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ದೇವತೆಗಳ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಈ ದಿನಾಕಸರೊಳಗೆ ಉಕ್ಕರು
ಐದಧಿಕ ದನ ಉಳಿದ ಎಂಥ
ತೈದುರೇಷರಿಗೆನೆ ಎನಿಸುವರು ಧನಪನಿಯರು ||
ಸಾಧು ವೈವಸ್ವತ ಸ್ವಯಂಭುವ
ಶ್ರೀದತಾಪನರೂಪ ಮನುವೇ
ಕಾದರರು ನಿಘ್ನೇಶನಿಂದಲಿ ನೀಚರನಿಸುವರು

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.— ಈ ದಿವೌಕಸರೊಳಗೆ= ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ೧೦೦ ದೇವತೆಗಳೊಳಗೆ, ಐದಧಿಕದಶ=೧೫ ದೇವತೆಗಳು, ಉಕ್ತರು - ಹಿಂದಿನ ಕಷ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮರನ್ನಾಗಿ ಗಣನೆಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿರುವರು. ಉಳಿದ ಎಂಭತ್ತೈದು=ನೂರರಲ್ಲಿ ೧೫ ಹೋಗುತ್ತಾ ಉಳಿದ ೮೫ ದೇವತೆಗಳು ಉಕ್ತಶೇಷಶತರೆನಿಸುವರು. ಶೇಷರಿಗೆ - ಈ ೮೫ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ, ಧನಸ - ಕುಬೇರ, ವಿಸಾಯಕ, ಎಣೆಯೆನಿಸುವರು=ಸಮರೆನಿಸುವರು. ಸಾಧು=ಶ್ಲಾಘ್ಯವಾದ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ, ವೈವಸ್ವತ=ವೈವಸ್ವತಮನುವು ೧, ಸ್ವಾಯಂಭುವ-ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಮಗನಾದ ಸ್ವಾಯಂಭುವಮನುವು ೧, ಶ್ರೀದ - ಐಶ್ವರ್ಯಪ್ರದನಾದ, ತಾಪಸ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅವತಾರನಾದ ತಾಪಸಮನುವು ಒಂದು, ಉಳಿದು=ಈ ಮೂವರನ್ನಳಿದು, ಮನವೇಕಾದಶರು=ಉಳಿದ ೧೧ ಮನುಗಳು, ವಿಘ್ನೇಶಗಿಂದಲಿ=ವಿಘ್ನೇಶ್ವರನಗಿಂತಲೂ ನಿಜರೆನಿಸುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—“ದೇವೋಶ್ವೋಕ್ತೇತರಾಯೇ ತದವರವನವಃ ’ ಎಂಬ ಅಣುತಾರತಮ್ಯ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ನೂರು ದೇವತೆಗಳ ಪೈಕಿ ೧೫ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಮೇಲಿನ ಕಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಶೇರಿಸಿರುವರು, ಅವರು ಯಾರೆಂದರೆ.—ಪ್ರಧಾನ ವಾಯುದೇವರು, ಅಷ್ಟವಸುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನಾಗಿ, ಹನ್ನೊಂದು ರುದ್ರರ ಪೈಕಿ ಭವನಾಮಕರಾದ ಪಾರ್ವತೀಪತಿ ರುದ್ರದೇವರು, ಹನ್ನೆರಡು ಸೂರ್ಯರಲ್ಲಿ ಉರುಕ್ರಮನಾಮಕನಾದ ಭಗವದವತಾರ ಸೂರ್ಯ, ವಿವಸ್ವಾ ಎಂಬ ಸೂರ್ಯನೊಬ್ಬನು, ಮಿತ್ರನೆಂಬ ಸೂರ್ಯನೊಬ್ಬನು, ವರುಣ, ಇಂದ್ರ, ಗಂಗೆಗೆ ಸಮನಾದ ಪರ್ಜನ್ಯನೊಬ್ಬನು, ಹೀಗೆ ಆದಿತ್ಯರಲ್ಲಿ ಆರು ಮಂದಿ, ೪೯ ಮರುತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಅಹಂಕಾರಿಕಪ್ರಾಣ, ಪ್ರವಹವಾಯು, ಅಂತು ೨, ಬೃಹಸ್ಪತಿ, ದ್ಯುಲೋಕಾಭಿಮಾನಿಯರಾದ ಭಾರತೀದೇವಿಯರು, ಸಿತ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಯಮ, ಚಂದ್ರ, ಇವರಿಬ್ಬರು. ಹೀಗೆ ಹದಿನೈದು ಜನರನ್ನು ಮೇಲಿನ ತಾರತಮ್ಯದಲ್ಲಿ ಶೇರಿಸಿರುವರು. ಉಳಿದವರು ೮೫ ಜನರು ಉಕ್ತಶೇಷಶತಸ್ಥರೆನಿಸುವರು. ಇವರು ಕುಬೇರ, ಗಣಪತಿ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ಸಮರೆನಿಸುವರು. ೧೪ ಮನುಗಳ ಪೈಕಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಸ್ವಾಯಂಭುವಮನು, ವೈವಸ್ವತಮನು, ಭಗವದವತಾರನಾದ ತಾಪಸಮನು, ಈ ಮೂವರು ಹೋಗುತ್ತಾ ಉಳಿದ ಹನ್ನೊಂದು ಮನುಗಳು ಸಮರು ಮತ್ತು ವಿಘ್ನೇ

ಶ್ವರ ಮೊದಲಾದವರಗಿಂತಲೂ ನೀಚರೆನಿಸುವರು.

ಅವತಾರಿಕೆ.— ಅಣುತಾರತಮ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಚಾಪವನೋಚಿಘ್ನ ಸಂಜ್ಞಾ||
ವೈನೋಯಃ ಕಾರ್ತವೀರ್ಯಃ ಸ್ವಿಕವತಿ ಶಶಿಬಿಂದುಃ ಪ್ರಿಯಾದಿ ವ್ರತೋ
ಭೋ ಗಂಗಾಪರ್ಜನ್ಯ ಸಂಜ್ಞೇ ಶಶಿಯಮದಮು ತಮಾಪಿರಾಹ್ ಚಾಶುಸಾಂ
ತು' ಎಂದು ಹೇಳಿರುವ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಚವನನಂದನಕವಿ ಬೃಹಸ್ಪತಿ

ಯವರಜನುಚಘ್ನ ಮುನಿಪಾವಕೆ

ಧೃವನಹುಷ ಶಶಿಬಿಂದು ಪ್ರಿಯಪ್ರತನು ಪ್ರಹ್ಲಾದ |

ಕುವಲಯಪರುಕ್ಷೆ ಶರಿಂದಲಿ

ಅವರರೋಹಿಣಿ ಶಾಮಲಾ ಜಾ

ನ್ವನಿ ವಿರಾಟ್ ಪರ್ಜನ್ಯ ಸಂಜ್ಞಾ ದೇವಿಯರು ಅಥವಾ ||೨||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.— ಚವನನಂದನ= ಚವನರ ಮಕ್ಕಳಾದ, ಕವಿ=ಶುಕ್ರಾ
ಚಾರ್ಯರು, ಬೃಹಸ್ಪತಿ=ಬೃಹ ಸ್ಪತ್ಯಚಾರ್ಯರ, ಅವರಜನು=ತಮ್ಮನಾದ,
ಉಚಿಘ್ನಮುನಿ, ಪಾವಕ=ಪ್ರಧಾನನಾಗಿಯ ಮಗನಾದ ಪಾವಕನು, ಧೃವ,
ನಹುಷ, ಶಶಿಬಿಂದು, ಪ್ರಿಯಪ್ರತನು, ಪ್ರಹ್ಲಾದ, ಕುವಲಯಪರು=ಈ
ಭೂವಾಲರೆಲ್ಲರೂ, ಉಕ್ತರೇಷಾದಿಲ=ಉಕ್ತರೇಷಶತದಿಂದ, ಅವರರು=
ಕಮ್ಮಿಯಾದವರು, ರೋಹಿಣಿ=ಚಂದ್ರನ ಹೆಂಡತಿ, ಶಾಮಲಾ=ಯಮದೇ
ವರ ಹೆಂಡತಿ, ಜಾನ್ವತಿ-ಗಂಗೆ, ವಿರಾಟ್=ಅಸಿರುದ್ವನ ಹೆಂಡತಿ ಉಷಾ
ದೇವಿ, ಪರ್ಜನ್ಯ=ಈ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಸೂರ್ಯ, ಸಂಜ್ಞಾ ದೇವಿಯರು=ವಿವಸ್ವತ್
ಎಂಬ ಸೂರ್ಯನ ಹೆಂಡತಿ ಇವರೆಲ್ಲರೂ ತಮ್ಮೊಳಗ ಸಮರು, ಸ್ವತೀಪಾಲಕರ
ಗಿಂತಲೂ ಅಥವಾರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.— ಭಾರ್ಗವರಾದ ಶುಕ್ರಾಚಾರ್ಯರು, ಉಚಿಘ್ನರು, ಪ್ರಧಾ
ನಾಗಿ ಕುಮಾರನಾದ ಪಾವಕನು, ಧೃವ, ನಹುಷ ಮೊದಲಾದ ಭೂಪತಿ
ಗಳು ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಸಮರು. ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಉಕ್ತೇಶರೆಂಬ
೮೫ ದೇವತೆಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಕಮ್ಮಿಯಾದವರು. ರೋಹಿಣಿ, ಶಾಮಲಾ,
ಗಂಗೆ, ಉಷ, ಪರ್ಜನ್ಯನೆಂಬ ಸೂರ್ಯ, ಸಂಜ್ಞಾ ದೇವಿ ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಸಮ
ರು; ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಭೂವಾಲಕರೆಗಿಂತಲೂ ಅಥವಾರೆನಿಸುವರು.

ದ್ಯುನದಿಗಿಂದಲಿ ನೀಚರೆನಿಸರು

ಅನಭಿಮಾನಿ ದಿವೌಕಸರು ಕೇ

ಚನಮುನಿಗಳಿಗೆ ಕಡಿಮೆ ಸ್ವಾಹಾದೇವಿಗಧನು ಬುಧ |

ಎನಿಸುವಳುಪಾದೇವಿ ನೀಚಳು

ಶನಿಕಡಿಮೆ ಕರ್ಮಾಧಿಪತಿ ಸ

ದ್ವಿನುತ ಪುಷ್ಕರ ನೀಚನೆನಿಸುವ ಸೂರ್ಯನಂದನಗೆ ||೪||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.— ಅನಭಿಮಾನಿದಿವೌಕಸರು = ತತ್ತ್ವಾಭಿಮಾನಿಗಳಲ್ಲದೆ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ೧೦೦ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ದೇವತೆಗಳು ಕೆಲವರು; ಇವರು ದ್ಯುನದಿಗಿಂದಲಿ-ಗಂಗೆ ಮೊದಲಾದವರಿಗಿಂತಲೂ, ನೀಚರೆನಿಸರು, ಅವರಿಗಿಂತಲೂ ಸಾರವರುಮೊದಲು ಉಚಿಧ್ಯರವರೆಗೂ ಮೇಲೆಹೇಳಿದ ಋಷಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಋಷಿಗಳ ಸೈಕಿ ಕೆಲವು ಋಷಿಗಳು ಕಮ್ಮಿ ಎನಿಸುವರು. ಕೇಚ ಮುನಿಗಳಿಗೆ=೨ ಕೆಲವು ಮುನಿಗಳಿಗೆ, ಸ್ವಾಹಾದೇವಿ-ಅಗ್ನಿದೇವರ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಸ್ವಾಹಾದೇವಿಯು, ಕಡಿಮೆಯೆನಿಸುವಳು, ಸ್ವಾಹಾದೇವಿಗೆ, ಬುಧ=ಬುಧನ, ಅಧನುರು. ಅಸನಿಗಿಂತಲೂ ಉಪಾದೇವಿ-ಅಶ್ವಿನೀ ಭಾರ್ಯಳಾದ ಉಪಾದೇವಿಯು, ನೀಚಳೆನಿಸುವಳು. ಆಕೆಯಿಗಿಂತಲೂ, ಶನೈಶ್ವರನು ಕಡಿಮೆಯೆನಿಸುವನು. ಸೂರ್ಯನಂದನಗೆ-ವಿವಶ್ವಾನಂದ ಸೂರ್ಯನ ಮಗನಾದ ಶನೈಶ್ವರನಿಗೆ, ಸದ್ವಿನುತ=ಸಜ್ಜನರಿಂದ ಸ್ತುತನಾದ, ಕರ್ಮಾಧಿಪತಿಯಾದ, ಪುಷ್ಕರ-ಪುಷ್ಕರನು, ನೀಚನೆನಿಸುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಗಂಗೆ ಮೊದಲಾದವರಿಗಿಂತಲೂ, ಯಾವ ವಿಧವಾದ ಅಧಿಕಾರವೂ ಇಲ್ಲದ ಅಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ದೇವತೆಗಳ ಸೈಕಿ ಕೆಲವರು ನೀಚರೆನಿಸುವರು. ಅವರಿಗಿಂತಲೂ ಪಶ್ಚಾತ್ತಮರು, ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಮಕ್ಕಳಾದ ಮರೀಚಿ ಮೊದಲಾದವರು ಉಚಿಧ್ಯರವರೆಗೂ ಹೇಳಿರುವ ಋಷಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಋಷಿಗಳ ಸೈಕಿ ಕೆಲವರುಮಾತ್ರ, ಈ ಕಷ್ಟಕ್ಕೆ ಶೇರುವರು ಉಳಿದವರನ್ನು ಇನ್ನೂ ಕಡಿಮೆ ಕಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಶೇರಿಸಿ ಮುಂದಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೇಚನಋಷಿಗಳು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಅವರಿಗಿಂತಲೂ ಅಗ್ನಿಭಾರ್ಯಳಾದ ಸ್ವಾಹಾದೇವಿಯು ನೀಚಳು ಆಕೆಯಿಗಿಂತಲೂ ಜಲಾಭಿಮಾನಿಯಾದಬುಧನು ನೀಚನು, ಬುಧನಿಗಿಂತ ನಾ

ಮಾತ್ರಿಕಳಾದ, ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಉಷಾದೇವಿಯು ನೀಚಳು, ಆಕೆಯಗಿಂತಲೂ ಶನೈಶ್ವರನು ನೀಚನು. ಶನಿಗಿಂತಲೂ ಕರ್ಮಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಪುಷ್ಕರನು ನೀಚನು. ದಾಸಾರ್ಥರು ಈ ಪುಷ್ಕರನಿಗೆ ಸದ್ವಿನುತ ಅಂದರೆ ಸಜ್ಜನರಿಂದ ಸ್ತುತೃನೆಂದು ವಿಶೇಷಣ ಕೊಟ್ಟಿರುವರು. ಅದರ ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ, ಗುರು ಸಿಂಹದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಇವನು ಗೋದಾವರಿ ಪ್ರವೇಶಮಾಡುವನು. ಅಂದರೆ ಇವನ ಸನ್ನಿಧಾನವು ಗೋದಾವರಿಯಲ್ಲಿರುವುದು. ಆಗ ಅಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಾದಿಗಳಿಂದ ಮಹಾಫಲಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುವುದು. ಇದರಂತೆ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪುಷ್ಕರ ಪ್ರವೇಶನೆಂದು ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿ, ಪಂಚಾಂಗಗಳಲ್ಲೂ ಬರೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ನದಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಮಹಾಫಲಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದರಿಂದ ಸದ್ವಿನುತನೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ತಾರತಮ್ಯಸ್ತೋತ್ರ ವಾಕ್ಯ, “ಏಭ್ಯೋಸ್ಯೇ ಚಾಗ್ನಿಜಾಯಾಚ ಜಲಮಯಬುಧಶ್ಚಾಪಿ ನಾಮಾತ್ರಿಕೋಷಾ ಚೈವಂ ಭೂಮೋತದಾತ್ಮಾ ಶನಿಃ ಪಿಕಥಿತಃ ಪುಷ್ಕರಃ ಕರ್ಮಪೋಷಿ” ಇದೇ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು.

ಕೊರತೆ ಎನಿಪರಶೀತಿಯುಷಿಪು

ಪುಷ್ಕರಗೆ ಉರ್ವಶಿಮುಖ್ಯ ಶತಮ

ಪ್ಸರರು ತುಂಬರಮುಖರು ಆಜಾನಜರೆನಿಸುತಿಹರು |

ಕರೆಸುವದು ಅನಲಗಣ ನಾಲ್ಕು

ತ್ತರೆ ಚತುರ್ದಶದ್ವೈಷ್ಟಸಾವಿರ

ಹರಿಮಡದಿಯರು ಸಮರೆನಿಸುವರು ಪಿಂತೆಪೇಳ್ವರಿಗೆ ||೯||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಪುಷ್ಕರಗೆ-ಪುಷ್ಕರನಿಗಿಂತಲೂ, ಅಶೀತಿಯುಷಿ=ಉಷಿಗಳು, ಪುಷ್ಕರಗೆ, ಕೊರತೆ ಎನಿಪರು. ಉರ್ವಶಿಮುಖ್ಯ=ಉರ್ವಶಿಯೇ ಮೊದಲಾದ, ಶತಮಪ್ಸರರು=ನೂರು ಅಪ್ಸರ ಸ್ತ್ರೀಯರು, ತುಂಬರಮುಖರು=ತುಂಬರು ಮೊದಲಾದ ನೂರು ಗಂಧರ್ವರು, ಆಜಾನಜರೆನಿಸುತಿಹರು=ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಆಜಾನಜದೇವತೆಗಳೆನಿಸುವರು. ಅನಲಗಣ-ಅಗ್ನಿಗಣಕ್ಕೆ ಶೇರಿದ, ಅಗ್ನಿದೇವರ ಮಕ್ಕಳಾದ, ನಾಲ್ಕುತ್ತರ ಚತುರ್ದಶ=ನಾಲ್ಕುತ್ತು, ಅರೆ=ಅದರಲ್ಲರ್ಧ ೨೦, ಚತುರ್ದಶ=ನಾಲ್ಕು ಹತ್ತು, ಒಟ್ಟುಗೂಡಿ

(೪೦+೨೦+೪೦=೧೦೦) ನೂರು, ದ್ವೈಷ್ಟ್ಯಸಾವಿರ=೨×೮=೧೬ ಸಾವಿರ ಅಂದರೆ (೧೬:೧೦೦) ಹದಿನಾರುಸಾವಿರದ ನೂರು ಸಂಖ್ಯಾ ಉಳ್ಳ, ಹರಿಮುಡದಿಯರು=ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಹೆಂಡತಿಯರು, ಪಿಂತೆಪೇಳ್ವರಿಗೆ - ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಆಜಾನಜರಿಗೆ ಸಮನಿಸುವರು. ಕರೆಸುವದು ಈ ಅಗ್ನಿಗಣಕ್ಕೆ ಶೇರಿದ ೧೬೧೦೦ ಮಂದಿ; ಮೊದಲು ಪುರುಷರಾಗಿದ್ದು ತಪಸ್ಸನ್ನಾಡಿ ಕೃಷ್ಣಸತ್ತಿ ಯರಾಗುವ ಉದ್ಭವದಿಂದ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿದವರು ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಆಜಾನಜದೇವತೆಗಳೆಂದು ಕರೆಸುವರೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.— ನಾರದರನ್ನು ಮೊದಲುಮಾಡಿ ಉಚಥ್ಯರವರೆಗೂ ಹೇಳಿರುವ ಋಷಿಗಳನ್ನೂ, ಉಳಿದ ಋಷಿಗಳು, ಉಪರಿ ಮೊದಲಾದ ನೂರು ಅಪ್ಸರರು, ತುಂಬರು ಮೊದಲಾದ ನೂರು ಗಂಧರ್ವರು ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಆಜಾನಜದೇವತೆಗಳೆನಿಸುವರು. ಆಜಾನಜರೆಂದರೆ “ ಅನಾಖ್ಯಾತಾ ದೇವತಾಸ್ತು, ಜಾತಾ ದೇವಕುಲೇಚ ಯಾಃ || ಗಂಧರ್ವಾಸ್ತುಂಜರಮುಖಾಃ ಶತಮಪ್ಸರಸಾಂಶತಂ || ನಾರದಾದೀಃ ಉಚಿಥ್ಯಂತಾಃ || ವಿನೋಕ್ತಾಯುಷಯೋವಿಲಾಃ || ಆಜಾನಜಾ ದೇವತಾಸ್ತೇ, ಅಗ್ನಿಜಾಃ ಪಾವಕಂವಿನಾ || ಶತೋತ್ತರಾಕೃಷ್ಣಭಾರ್ಯಾ ದ್ವೈಷ್ಟ್ಯಸಾಹಸ್ರ ಸಂಖ್ಯಾಕಾಃ || ” ಎಂದು ತಾರತಮ್ಯ ಸಂಗ್ರಹವೆಂಬ ಗ್ರಂಥದ ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೂ, ತ್ರೈತ್ತೀಯ ಭಾಷ್ಯದ ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೂ ಸಿದ್ಧವಾಗುವ ಅರ್ಥವೇನೆಂದರೆ, ದೇವತೆಗಳ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ, ಇಂದ್ರಾದಿಗಳಂತೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗದ ಅಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ದೇವತೆಗಳು ಕೆಲವರು, ತುಂಬರ ಮೊದಲಾದ ಗಂಧರ್ವರು ನೂರು ಮಂದಿಗಳು, ಉರ್ದ್ವಶೀ ಮೊದಲಾದ ಅಪ್ಸರ ಸ್ತ್ರೀಯರು ನೂರು ಮಂದಿ, ನಾರದ ಮೊದಲು ಉಚಥ್ಯರವರೆಗೂ ಹೇಳಿದ ಋಷಿಗಳನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಋಷಿಗಳು ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಆಜಾನಜರೆಂದು ಕರೆಸುವರು, ಎಂಬ ಈ ಅರ್ಥವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ಅಗ್ನಿಯ ಮಕ್ಕಳಪೈಕಿ ಪಾವಕನೆಂಬ ಒಬ್ಬನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ೧೬೧೦೦ ಮಂದಿಗಳು ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿ ಸ್ತ್ರೀತ್ವ ಹೊಂದಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಪತ್ನಿಯರಾದರು. ಅವರೂ ಸಹ ಆಜಾನಜರೆಂದೇ ಕರೆಸುವರೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ತದವರರನಾಖ್ಯಾತ ಮಪ್ಸರ
 ಸುದತಿಯರು ಕೃಷ್ಣಾಂಗ ಸಂಗಿಗ
 ಳದರತರುನಾಯದಲಿ ಚಿರಪಿತರುಗಳು ಇವರಿಂದ ||
 ತ್ರಿದಶ ಗಂಧರ್ವಗಣ ಇವರಿಂ
 ದಧಮ ಸರಗಂಧರ್ವರಿವರಿಂ
 ದುದಧಿಮೇಖಳ ಪತಿಗಳಧಮರು ನೂರುಗುಣದಿಂದ ||೧೦||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.--ಕೃಷ್ಣಾಂಗಸಂಗಿಗಳು=ಗೋಪಿಯರಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ ಶ್ರೀ
 ಕೃಷ್ಣನ ಅಂಗಸಂಗವನ್ನು ಹೊಂದಿದ, ಅನಾಖ್ಯಾತಮಪ್ಸರ ಸುದತಿಯರು=
 ಉರ್ವಶೀ ಮೊದಲಾದವರಂತೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗದ ಅಪ್ಸರ ಸ್ತ್ರೀಯರು, ತದವ
 ರರು=ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ, ಕೃಷ್ಣನ ಹೆಂಡತಿಯರಾದ ೧೬೧೦೦ ಮಂದಿ ಅಗ್ನಿ
 ಪುತ್ರರಕಿಂತಲೂ ನೀಚರೆನಿಸುವರು. ಅದರ ತರುವಾಯದಲ್ಲಿ, ಚಿರಪಿತೃ
 ಗಳು-ಕೃಷ್ಣಾಂಗಸಂಗಿಗಳಾದ ಗೋಪಿಯರಗಿಂತಲೂ ಅಧಮರೆನಿಸುವರು.
 ಇವರಿಂದ=ಇವರಿಗಿಂತಲೂ, ತ್ರಿದಶಗಂಧರ್ವಗಣ-ದೇವ ಗಂಧರ್ವ ಗಣವು
 ಅಧಮ. ಇವರಿಂದ=ಇವರಿಗಿಂತಲೂ, ಸರಗಂಧರ್ವರು=ಮನುಷ್ಯ ಗಂಧ
 ವರು ಅಧಮರು. ಇವರಿಂದ=ಇವರಿಗಿಂತಲೂ ಉದಧಿ ಮೇಖಳಪತಿಗಳು
 ಸಮುದ್ರವೇ ಮೇಖಳ (ಉಡಿಧಾರ) ವಾಗುಳ್ಳ ಭೂಮಿಗೆ ಪತಿಗಳು ಅಂದರೆ
 ರಾಜರುಗಳು, ನೂರು ಗುಣದಿಂದ=೧೦೦ ಗುಣಗಳಿಂದ ಅಧಮರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.--೧೬೧೦೦ ಮಂದಿ ಕೃಷ್ಣನ ಹೆಂಡತಿಯರಿಗಿಂತಲೂ, ಗೋ
 ಪಿಯರಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ ಕೃಷ್ಣನ ಅಂಗಸಂಗವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಅಪ್ಸರರು ಅಧ
 ಮರು. ಅವರಿಗಿಂತಲೂ ಚಿರಪಿತೃಗಳು ಅಧಮರು. ಅವರಿಗಿಂತಲೂ
 ದೇವಗಂಧರ್ವರು ನೀಚರು. ಅವರಿಗಿಂತಲೂ, ಮನುಷ್ಯಗಂಧರ್ವರು ಅಧ
 ಮರು. ಅವರಿಗಿಂತಲೂ, ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ದೈವ, ನಕುಷ ಮೊದಲಾದ
 ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಪುರಾಣ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ರಾಜರು ೧೦೦
 ಗುಣಗಳಿಂದ ಅಧಮರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪೃಥ್ವಿಪತಿಗಳಿಗಿಂದ ತತಮನು
 ಜೋತ್ತಮರು ಕಡಿಮೆನಿಪರಿವರಿಂ
 ದುತ್ತರೋತ್ತರ ನೂರು ಗುಣದಿಂದಧಿಕರಾದವರ ||
 ನಿತ್ಯದಲಿ ಚಿಂತಿಸುತ ನನ್ನಿಸುತ
 ಭೃತ್ಯ ನಾನಹುದೆಂಬ ಭಕತರ
 ಚಿತ್ತದಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡು ಕರುಣೆಪರಖಳ ಸೌಖ್ಯಗಳ ||೧೧||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ. — ಸೃಷ್ಟಿಪತಿಗಳಿಗಿಂದ-ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ರಾಜರುಗಳಿಗಿಂದ ತಲೂ, ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರು=ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರು, ಶತ=೧೦೦ ಗುಣಗಳಿಂದ, ಕಡಿಮೆ ಎನಿಸರು=ಅಧಮರೆನಿಸುವರು. ಇವರಿಂದ-ಈ ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರನ್ನು ನೋದಲುಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಉತ್ತರೋತ್ತರ-ಮೇಲಕ್ಕೆ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಅರೋಹಣ ಕ್ರಮದಿಂದ, ನೂರುಗುಣದಿಂದಧಿಕರಾದವರ-ನೂರು ಗುಣಗಳಿಂದ ಉತ್ತಮಗಾದವರನ್ನು, ನಿತ್ಯದಲಿ, ಚಿಂತಿಸುತ್ತ, ನಮಿಸುತ್ತ=ನಮಸ್ಕಾರಮಾಡುತ್ತಾ, ಭೃತ್ಯನು ನಾನು, ಎಂಬ ಭಕ್ತರ, ಚಿತ್ತದಲ್ಲಿ, ನೆಲೆಗೊಂಡು=ವಾಸವಾಗಿದ್ದು, ಅಖಿಳ ಸೌಖ್ಯಗಳ, ಕರುಣೆಪರು=ದಯಪಾಲಿಸುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ. — ರಾಜರಿಗಿಂದ ತಲೂ ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರು ನೂರು ಗುಣಗಳಿಂದ ಅಧಮರು. ಹೀಗೆ ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರು ಮೊದಲು, ಶ್ರೀವರಮಾತ್ಮನವರೆಗೂ ಇರುವ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರು ಒಬ್ಬರಿಗಿಂದ ತಲೂ ಮತ್ತೊಬ್ಬರು ನೂರು ಗುಣಗಳಿಂದ ಉತ್ತಮರೆಂದು ತಿಳಿದು ಚಿಂತನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ೧೦೦ ಗುಣಗಳಿಂದ ಉತ್ತಮರೆಂದು ಹೇಳಿದ ಗುಣ ಸಂಖ್ಯೆಯು ಉಪಲಕ್ಷಣವಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಕೆಲವರು ೨ ಗುಣಗಳಿಂದ ಉತ್ತಮತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು. ಆದುದರಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ೧೦೦ ಗುಣಗಳೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಗುಣತಾರತಮ್ಯ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಗುಣಗಳ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಅರೋಹಣ ಕ್ರಮದಿಂದ ಭಕ್ತರನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡುತ್ತಾ ನಾನು ಅವರಿಗೆ ದಾಸನೆಂದು ತಿಳಿದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಅವರು ಕರುಣದಿಂದ ಈ ಭಕ್ತರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದು ಇವರಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಸೌಖ್ಯಗಳನ್ನು ಕೊಡಿಸುವರು.

ದೈವ ಲತಾತ್ಪಣಗುಲ್ಮ ಜೀವರು

ಕ್ರಮದಿ ನೀಚರು ಇವರಿಗಿಂದಾ

ಧಮರೆನಿಸುವರು ನಿತ್ಯಬದ್ಧರಿಗಿಂದಲಜ್ಞಾನೀ ||

ತನೋ ಯೋಗ್ಯರ ಭೃತ್ಯರಧಮರು

ಅಮರುಷಾದ್ಯಭಿಮಾನಿ ದೈತ್ಯರು

ನಮುಚಿ ಮೊಢಲಾಧವರಿಗಿಂದಲಿ ನಿಪ್ರಚಿತಿ ನೀಚ

||೧೨||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.— ದೃಮ=ವೃಕ್ಷಜೀವರು, ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರಗಿಂತಲೂ ನೀಚರು. ಇವರಗಿಂತಲೂ, ಲತಾ=ಬಳ್ಳಿಜೀವರು ಅಧಮರು. ಅವರ ಗಿಂತಲೂ ತೃಣಜೀವರು, ಅವಲಗಿಂತಲೂ ಗುಲ್ಮಜೀವರು, ಹೀಗೆ ಕ್ರಮದಿ=ಕ್ರಮದಿಂದ ನೀಚರು; ಇವರಿಗಿಂತ. ನಿತ್ಯಬದ್ಧರಾದ ಮನುಷ್ಯ ಜೀವರು ಅಧಮರು. ಇವರಗಿಂತ ಅಜ್ಞಾನಿ ಜೀವರು ಅಧಮರು. ಇವರಗಿಂತಲೂ ತಮೋಯೋಗ್ಯರ ಭೃತ್ಯರಧಮರು. ಇವರಗಿಂತಲೂ ಅಮರುಷಾದ್ಯಭಿಮಾನಿ-ಕ್ರೋಧಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ, ದೈತ್ಯರು = ನಮುಚಿ ಮೊದಲಾದ ದೈತ್ಯರು ಅಧಮರು. ನಮುಚಿ ಮೊದಲಾದವರಗಿಂತಲಿ ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿ=ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿ ಎಂಬ ದೈತ್ಯನು, ನೀಚ=ನೀಚನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.— ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರಗಿಂತಲೂ ದೃಮಜೀವರು ನೀಚರು ಅವರಗಿಂತಲೂ, ಬಳ್ಳಿಜೀವರು, ತೃಣಜೀವರು, ಅವರಿಗಿಂತಲೂ, ಗುಲ್ಮಜೀವರು ಅಧಮರು. ಅವರಿಗಿಂತಲೂ ನಿತ್ಯಬದ್ಧರಾದ ಮನುಷ್ಯರು ನೀಚರು; ಅವರಗಿಂತಲೂ ಅಜ್ಞಾನಿ ಜೀವರು ನೀಚರು. ಅವರಕಿಂತಲೂ ತಮೋಯೋಗ್ಯರಭೃತ್ಯರು ನೀಚರು. ಇವರಕಿಂತಲೂ ಕ್ರೋಧಾದ್ಯಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ನಮುಚಿ ಮೊದಲಾದವರು ನೀಚರು. ಇವರಗಿಂತಲೂ ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿಯ ನೀಚನು.

ಅಲಕುಮಿಯು ತಾ ನೀಚಳೆನಿಸಳು

ಕಲಿ ಪರಮನೀಚತಮನನನಿಂ

ದುಳಿದ ಸಾಪಿಗಳಿಲ್ಲ ನೋಡಲು ಈ ಜಗತ್ರಯದಿ ||

ಮಲವಿಸರ್ಜನ ಕಾಲದಲಿ ಕೆ

ತ್ತಲೆಯೊಳಗೆ ಕತ್ತಲಕುಮಾರ್ಗ

ಸ್ಥಳಗಳಲಿ ಚಿಂತನೆಯ ಮಾಳ್ವದು ಬಲ್ಲವರು ನಿತ್ಯ ||೧೩||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.— ಅಲಕುಮಿ=ಕ್ಷೀರಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಗಿಂತಲೂ ಮುಂಚಿತವಾಗಿ ಜನಿಸಿ ಅಲಕ್ಷ್ಮೀ ಎನಿಸಿಕೊಂಡು ಕಲಿಗೆ ಹೆಂಡತಿಯಾಗಿರುವ ಜ್ಯೇಷ್ಠಾದೇವಿಯು ತಾ ನೀಚಳೆನಿಸಳು=ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿಗಿಂತಲೂ ನೀಚಳೆನಿಸಳು, ಅವಲಗಿಂತಲೂ ಕಲಿಯು, ಪರಮ ನೀಚತಮನು. ಅವನಿಗಿಂದುಳಿದ=ಅವನನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ, ಈ ಜಗತ್ರಯದಿ=ಈ ಮೂರು ಲೋಕದಲ್ಲೂ,

ನೋಡಲು, ಪಾಪಿಗಳೆಲ್ಲ-ಇವರಂತಹಾ ಪಾಪಿಗಳೆಲ್ಲ. ಮಲವಿಸರ್ಜನ ಕಾಲದಲಿ, ಕತ್ತಲೆಯೊಳಗೆ, ಕತ್ತಲಕುಮಾರ್ಗಸ್ಥಳಗಳಲಿ=ಸರಿಯಾದ ಮಾರ್ಗವಲ್ಲದ, ಮಲಮೂತ್ರ ನೋಡಲಾದವುಗಳೆಂದ, ನಡೆಯಲು ಅಸಹ್ಯವಾದ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವಾಗ ಇಂತಹಾ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ, ಬಲ್ಲವರು-ಜ್ಞಾನಿಗಳಾದವರು, ನಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ಚಿಂತನೆಯ ಮಾಡುವುದು=ಈ ಪಾಪಿಯಾದ ಕಲಿಯನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಬೇಕು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ನಿವೃತ್ತಿಚಿತ್ತಿಯಕಿಂತಲೂ ಅಲಕ್ಷ್ಮಿ ಎಂಬ ಕಲಿಸತ್ವಿಯು ನೀಚಳು; ಅವಳಕಿಂತಲೂ ಪರಮನೀಚತಮನು ಕಲಿಯು. ಇವನಂತಹಾ ಪಾಪಿಯು ಮೂರು ಲೋಕಗಳಲ್ಲೂ ಅಂದರೆ ಪಾತಾಳಾದಿ ಸತ್ಯಲೋಕದವರೆಗೂ ಇರುವ ಎಳೆ ಲೋಕಗಳೆಂದರ್ಥ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ. ಇವನನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಬೇಕಾದರೆ ಮಲವಿಸರ್ಜನಕಾಲ, ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವಾಗ, ಮಲಗಳಿಂದ ದೂಷಿತವಾದ ಅಸಹ್ಯವಾದ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವಾಗ ಈ ಪಾಪಿಯನ್ನು ಚಿಂತಿಸಬೇಕೇ ಹೊರತು ಸುಖವಾಗಿರುವಾಗ ಸ್ಮರಿಸಬಾರದು.

ಸತ್ವಜೀವರಮಾನಿ ಬ್ರಹ್ಮನು

ನಿತ್ಯಬದ್ಧರೊಳಗೆ ಪುರಂಜನ

ದೈತ್ಯ ಸಮುದಾಯಾಧಿಪತಿ ಕಲಿ ಎನಿಪ ಪನಮಾನ ||

ನಿತ್ಯದಲಿಯವರೊಳಗೆ ಕರ್ಮ ಪ್ರ

ವರ್ತಕನು ತಾನಾಗಿ ಪ್ರೀತುರು

ಪೋತ್ತಮನ ಸಂಪ್ರೀತಿಗೋಸುಗ ಮಾಡಿನಾಡಿಸುವ ||೧೪||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಸತ್ವಜೀವರಮಾನಿ=ಸಾತ್ವಿಕರಾದ ದೇವತೆಗಳ ಜೀವರುಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯು, ಬ್ರಹ್ಮನು=ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ನಿತ್ಯಬದ್ಧರೊಳಗೆ=ನಿತ್ಯ ಸಂಸಾರಿಗಳಾದ ಮನುಷ್ಯ ಜೀವರಿಗಭಿಮಾನಿಯು, ಪುರಂಜನ=ಪುರಂಜನನೆಂಬ ಧೋರಿಯು, ದೈತ್ಯಸಮುದಾಯಾಧಿಪತಿ=ದೈತ್ಯರ ಜೀವಸಂಘಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿಯು, ಪುರುಷೋತ್ತಮನ ಸಂಪ್ರೀತಿಗೋಸುಗ=ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರೀತಿಗೋಸ್ಕರವಾಗಿ, ನಿತ್ಯದಲಿ, ಅವರೊಳಗೆ=ಪುರಂಜನ, ಕಲಿ ಮೊದ

೮ ದ ವೈಶ್ಯರೊಳಗೂ ಇದ್ದು, ಕರ್ಮಪ್ರವರ್ತಕನು ತಾನಾಗಿ=ಅನಾವರು
ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಕನು ತಾವಾಗಿದ್ದು, ಮಾಡಿಮಾಡಿಸು
ವ=ಅನವರರು ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ ತಾವೂ ಮಾಡಿ ಅವರಿಂದ
ಮಾಡಿಸುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.--“ ದೇವ ಜೀವಾಭಿಮಾನೀತು ಬ್ರಹ್ಮೈವತು ಚತು
ರ್ಮುಖಃ || ಮಾನುಷಾಣಾಂತು ಜೀವಾನಾಂ ಅಭಿಮಾನೀ ಪುರಂಜನಃ ||
ಸತುರಾಚಾಹತೀಃ ಪುತ್ರಸ್ವಸುರಾಣಾಂ ಕಲೀಃ ಸ್ವಯಂ || ” ದೇವತಾ ಜೀವ
ಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯು ಚತುರ್ಮುಖರಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು; ಮಧ್ಯಮರಾದ
ಮಾನುಷ್ಯ ಜೀವರುಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯು ಪುರಂಜನನು, ಇವನು ಪಂಮಾತ್ಮ
ನ ಪುತ್ರನು ಮತ್ತೂ ರಾಜನು; ದೈತ್ಯಜೀವರುಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯು ಕಲಿ
ಯೇ ಆಗಿರುವನು ಎಂದು ಭಾಗವತ ಚತುರ್ಥ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ ಪುರಂಜನೋವಾ
ಖ್ಯಾನದ ಸಂದರ್ಭದ ತಾತ್ಪರ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವನು. ಅದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯ
ವನ್ನೇ ದಾಸಾರ್ಯರು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.--ಸತ್ತಜೀವರೆಂದರೆ ದೇವತೆಗ
ಳೆಂದರ್ಥ- ಅವರಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು. ನಿತ್ಯಬದ್ಧರೆಂದರೆ
ನಿತ್ಯಸಂಸಾರಿ ಜೀವರು ಮನುಷ್ಯರೆಂದರ್ಥ. ಇವರಿಗಭಿಮಾನಿಯು ಪುರಂ
ಜನನೆಂಬ ರಾಜನು. ದೈತ್ಯ ಜೀವಸಮುದಾಯಾಧಿಪತಿಯು ಕಲಿ ಎನಿಸುವ
ನು. ಭಗವದಾಜ್ಞಾಪ್ರಕಾರ, ಭಗವದ್ಪ್ರೀತಿಯೋಸ್ಕರವಾಗಿಯೇ ವಾಯು
ದೇವರು ಪುರಂಜನ, ಕಲಿ ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲಿ ಇವ್ವು ಅವರು, ಜೀವರಿಂದ
ಮಾಡಿಸಬೇಕಾದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ತಾವು ಮಾಡಿ ಅವರಿಂದಲೂ ಮಾಡಿಸು
ವನು.

ಅಪತಾರಿಕೆ.--ಪ್ರಾಣದೇವರು ಜೀವಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಪುರಂಜನ
ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲಿ ಮೂತ್ರ ಇರುತ್ತಾರೆಂತಲ್ಲ. ಜೀವರಲ್ಲೂ ಸಹ ಇದ್ದು ಕರ್ಮ
ಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುತ್ತಾರೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. -

ಪ್ರಾಣದೇವನು ತ್ರಿವಿಧರೊಳಗೆ ಪ್ರ

ವೀಣ ತಾನೆಂದೆನಿಸುತ್ತದಿಕಾ

ರಾನುಸಾರದಿ ಕರ್ಮಗಳ ತಾ ಮಾಡಿ ಮಾಡಿಸುತ ||

ಜ್ಞಾನಭಕ್ತಿ ಸುರರ್ಗ ಮಿತ್ರ

ಜ್ಞಾನ ಮಧ್ಯಮಜೀವರಿಗೆ ಅ

ಜ್ಞಾನ ಮೋಹ ದ್ವೇಷಗಳ ದೈತ್ಯರಿಗೆ ಕೊಡುತಿಪ್ಪ ||೧೫||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ—ಪ್ರಾಣದೇವನು=ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರು, ತ್ರಿವಿಧರಾದ
 ಲೋಕ-ದೇವಮಾನವ ದಾನವ ಜೀವರೋಳಿಗೆ, ಪ್ರಾಣನಿಂದೆನಿಸುತ್ತ-ಮುಖ್ಯ
 ಸಮರ್ಥರೆಂದೆನಿಸುತ್ತ, ಅಧಿಕ-ರಾಮಕಾರದಿ-ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತೆಗಳಿಗೆ
 ನುಸಾರವಾಗಿ, ಕರ್ಮಗಳ ತಾಮಾಡಿ=ಅವರವರೋಳಿದ್ದು ತಾವು ಮಾಡಿ,
 ಮಾಡಿಸುತ್ತ=ಜೀವರಿಂದಲೂ ಮಾಡಿಸುತ್ತ, ಸುರಗೇ-ದೇವತಾ ಜೀವರಿಗೆ,
 ಜ್ಞಾನಭಕ್ತಿ=ಜ್ಞಾನ ಭಕ್ತಿಗಳನ್ನು, ಮಧ್ಯಮಜೀವರಿಗೆ-ಮನುಷ್ಯ ಜೀವರಿಗೆ
 ಮಿಶ್ರಜ್ಞಾನ=ಪುಣ್ಯಪಾಪ ಮಿಶ್ರವಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ; ಸುಖಮುಖ
 ಮಿಶ್ರವಾದ ನಿತ್ಯ ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಸಾಧನಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಮಿಶ್ರ ಜ್ಞಾನವನ್ನೂ,
 ದೈತ್ಯರಿಗೆ, ಅಜ್ಞಾನ, ಮೋಹ, ದ್ವೇಷಗಳನ್ನು, ಕೊಡುತ್ತಿಪ್ಪ=ಕೊಡುತ್ತಿ
 ರುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರು ತ್ರಿವಿಧರಾದ ದೇವಮಾನವ
 ದಾನವ ಜೀವರಲ್ಲಿದ್ದು ಮಹಾಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳವರಾಗಿ ಅವರ ಯೋಗ್ಯತಾ
 ನುಸಾರವಾಗಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ತಾವು ಮಾಡಿ ಮಾಡಿಸುತ್ತಾ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ
 ಜ್ಞಾನಭಕ್ತಿಗಳನ್ನೂ, ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಮಿಶ್ರಜ್ಞಾನವನ್ನೂ, (ಇದರಾರ್ಥವ
 ನ್ನು ಪದ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ನೋಡಿ) ದೈತ್ಯರಿಗೆ ಅಜ್ಞಾನ, ಮೋಹ, ದ್ವೇಷಗಳ
 ನ್ನು ಕೊಡುವವರು.

ಅವತಾರಿಕೆ.—ಈ ಪ್ರಕರಣವನ್ನೂ, ಮತ್ತು ಸಂಧಿಯನ್ನೂ ಮುಗಿ
 ಸುತ್ತಾ ತಾರತಮ್ಯ ಜ್ಞಾನದ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.—

ದೇವದೈತ್ಯರ ತಾರತಮ್ಯವ

ನೀ ವಿಧದಿ ತಿಳಿದಲ್ಲರೊಳುಲ

ಕ್ಷೀವರನೆ ಸರ್ವೋತ್ತಮನು ಎಂದರಿತು ನಿತ್ಯದಲಿ |

ಸೇವಿಸುವ ಭಕ್ತರಿಗೊಲಿದು ಸುಖ

ವೀವ ಸರ್ವತ್ರದಲಿ ಸುಖಮಯ

ಶ್ರೀನಿರಿಂಜಾದ್ಯಮರನುತ ಜಗನ್ನಾಥವಿಠಲನು ||೧೬||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ದೇವದೈತ್ಯರ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು, ಈ ವಿಧದಿ, ತಿಳಿ
 ದು=ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ತಿಳಿದು, ಲಕ್ಷ್ಮೀವರನೆ-ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿ
 ಯಾದ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನೇ, ಸರ್ವೋತ್ತಮನು, ಎಲ್ಲರೊಳು = ಸಕಲ
 ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲೂ, ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿರುವನು, ಎಂದರಿತು, ಸೇವಿಸುವ ಭಕ್ತರಿಗೆ,

ಒಲಿದು=ಸುಪ್ರೀತನಾಗಿ, ಸುಖಮಯ=ಆನಂದ ಸ್ವರೂಪನಾದ, ಶ್ರೀವಿರಿಂ
ಜಾಡ್ಯಮರನುತ=ಶ್ರೀ=ರಮಾದೇವಿಯರು, ವಿರಿಂಜಾದಿ = ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು
ಮೊದಲಾದ, ಅಮರನುತ=ದೇವತೆಗಳಿಂದ ವಂದ್ಯನಾದ, ಜಗನ್ನಾಥವಿಠಲ
ನು, ಸರ್ವತ್ರದಲಿ=ಇಹಪರಂಗಳಲ್ಲಿ, ಸುಖವೀನ=ಸುಖವನ್ನು ಕೊಡುವನು

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಈ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ದೇವದೈತ್ಯರ
ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿದು ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮನು ಎಂದು
ತಿಳಿದು, ನಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವವರ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಆ
ನಿಂದ ಸ್ವರೂಪನಾದ, ರಮಾ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ವಂದ್ಯನಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ
ಶ್ರೀಮಜ್ಜಗನ್ನಾಥವಿಠಲನು ಇಹಪರಂಗಳಲ್ಲಿ ಆನಂದವನ್ನು ಕೊಡುವನು.

ಎಂಬಲ್ಲಿಗೆ ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯಲ್ಲಿ ೨೯ನೆಯ ಅಣುತಾರತಮ್ಯ ಸಂಧಿ
ಯು ಸಮಾಪ್ತವಾದುದು.

|| ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ||

ದೈತ್ಯ ತಾರತಮ್ಯ ಸಂಧಿ.

—೦—

ಸಂಧಿ ೩೦.

ಅನತಾರಿಕೆ.—ದೇವತೆಗಳ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ನಾವು ತಿಳಿಯ ಬೇಕಾದುದು ಹೀಗೆ ಅವಶ್ಯಕವೋ ದೈತ್ಯರಲ್ಲಿ ದ್ವೇಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅವರ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನೂ ಸಹ ತಿಳಿಯಬೇಕಾದುದು ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕವೆಂದು ಈಗ ದೈತ್ಯ ತಾರತಮ್ಯ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಉಪಕ್ರಮಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ ಗುರುಗಳ ||೫||

ಸಂಧಿ ಸೂಚನೆ || ಶ್ರೀಶಮುಕ್ತಾ ಮುಕ್ತ ಸುರವರ

ವಾಸುದೇವಗೆ ಭಕ್ತಿಯಲಿ ಕಮ

ಲಾಸನನು ಪೇಳಿದನು ದೈತ್ಯ ಸ್ವಭಾವ ಗುಣಗಳನು ||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಶ್ರೀಶ=ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ, ಮುಕ್ತಾಮುಕ್ತಸುರವರ=ಮುಕ್ತರು, ಅಮುಕ್ತರು ಈ ಎರಡು ವಿಧ, ಸುರ = ದೇವತೆಗಳಿಗಿಂತಲೂ, ವರ=ಉತ್ತಮನಾದ, ಶ್ರೀವಾಸುದೇವಗೆ=ವಾಸುದೇವ. ಪುತ್ರನಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಂತರ ನಾಡಿದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ, ಭಕ್ತಿಯಲಿ = ಪರಮ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುವ ಸಂಧರ್ಭದಲ್ಲಿ, ಕಮಲಾಸನನ=ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ದೈತ್ಯ ಸ್ವಭಾವಗುಣಗಳನು=ದೈತ್ಯರ ಸ್ವಭಾವಗಳನ್ನು ಅವರ ಯೋಗ್ಯತೆಯಗುಣಗಳನ್ನೂ, ಪೇಳಿದನು=ವಿಜ್ಞಾಪಿಸಿಕೊಂಡರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ದೈತ್ಯರ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು, ಗರುಡ ಪುರಾಣ ಬ್ರಹ್ಮಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುವ ಪ್ರಕರಣ

ದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಂಗ ಸಂಗತಿಯಿಂದ ಹೇಳಿರುವರು. ಅದೇ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಈ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ.

ಎನಗೆ ನಿನ್ನಲಿ ಭಕ್ತಿ ಜ್ಞಾನಗಳು
 ಳಿನಿಹವೋ ಪ್ರಾಣನಲಿ ತಿಳಿಯದೆ
 ಹನುಮದಾದ್ಯವತಾರಗಳ ಬೇಧಗಳ ಪೇಳುವನ |
 ದನುಜಘೋರಾಂಧಂ ತಮಸಿಗ್ಯೋ
 ಗ್ಯನು ನಸಂಶಯ ನಿನ್ನ ಬೈವರ
 ಕೊನೆಯ ನಾಲಿಗೆ ಪಿಡಿದು ಭೇದಿಪೆನೆಂದನಬ್ಜಭವ ||೧||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಎನಗೆ=ನನಗೆ, ನಿನ್ನಲಿ-ನಿನ್ನಲ್ಲಿ, ಭಕ್ತಿಜ್ಞಾನಗಳು, ಎನಿಹವೋ=ಎಷ್ಟು ಇರುವವೋ ಅಷ್ಟು ಭಕ್ತಿ ಜ್ಞಾನಗಳನ್ನು, ಪ್ರಾಣನಲಿ-ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯದೆ, ಹನುಮದಾದ್ಯವತಾರಗಳ=ಹನುಮ ಭೀಮ ಮಧ್ವಾವತಾರಗಳಿಗೆ, ಭೇದಗಳ ಪೇಳುವನ=ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಭೇದವೆಂದು ಹೇಳುವವನು, ಘೋರಾಂಧಂತಮಸಿಗೆ=ಘೋರವಾದ ಅಂಧಂತಮಸಿಗೆ, ಯೋಗ್ಯನು=ಯೋಗ್ಯನಾದ. ದನುಜನು=ದೈತ್ಯನು ನಸಂಶಯ=ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವೇ ಇಲ್ಲವು. (ನಾನು) ನಿನ್ನ=ನಿನ್ನನ್ನು, ಬೈವರ=ದ್ವೇಷದಿಂದ ದೂಷಿಸುವವರ, ಕೊನೆಯ ನಾಲಿಗೆ ಪಿಡಿದು, ಭೇದಿಪೆನು-ಕತ್ತರಿಸುವೆನು ಎಂದನಬ್ಜಭವ=ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಹೇಳಿರುವರು

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮವೇವರ ವಿಜ್ಞಾನನೆ.—ಎಲೈ ಈಶ ! ನನಗೆ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಭಕ್ತಿ ಜ್ಞಾನಗಳಿರುವವೋ ಅಷ್ಟು ವಾಯುದೇವರಲ್ಲಿ ಇದ್ದೇ ಇರುವವನ. ಅದನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ ನನಗೂ ವಾಯುದೇವರಿಗೂ ಭಕ್ತಿ ಜ್ಞಾನಗಳಲ್ಲಿ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವವನು ಮಹಾ ದೈತ್ಯನು ಮತ್ತೂ ಬಳಿತ್ತಾದ ಸೂಕ್ತಪ್ರತಿಪಾದ್ಯಾದ ವಾಯುದೇವರ ಮೂಲದೂತನಾದ ಕೂ ಆವತಾರ ರೂಪಗಳಿಗೂ ಪರಸ್ಪರ ಭೇದಗಳುಂಟೆಂದು ಹೇಳುವವನು ದೈತ್ಯನೇ ! ಯದ್ಯಪಿ ಯುಗಭೇದದಿಂದ ಶಕ್ತಿ ಬೇಧವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೌಗಂಧಿಕಾಹರಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹನುಮಂತದೇವರ ಬಾಲವನ್ನು ಎತ್ತಲು ಭೀಮಸೇನದೇವರಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಇದು ಅಸುರಜನ ಮೋಹಕ್ಕಾಗಿಯೂ, ಯುಗಾನುಸಾರವಾಗಿ ಶಕ್ತಿ

ಬೇಧವಾಗುವುದೆಂದು ತೋರ್ಪಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ವಿಡಂಬನ ಮಾತ್ರವೇ ಹೊರತು ನಿಜವಾದುದಲ್ಲವೆಂಬ ಭಾವ. ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯದೆ ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಭೀಮಸೇನದೇವನುಗೂ ಹನುಮಂತದೇವರಿಗೂ ಬೇಧವನ್ನು ತಿಳಿಯುವವನು ಮಹಾದೇಶ್ವನು. ಇಂತಹವರಿಗೆ ಘೋರವಾದ ಅಂಧಂತಮಸ್ಸೇ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುವುದು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರ ಗರುಡ ಪುರಾಣದ ಪ್ರಮಾಣ:—“ ವಾಯೋರ್ಮುಮಾಂತರಂನಾಸ್ತಿ ಹರಿತತ್ವಸ್ಯ ನಿರ್ಣಯ || ಅವತಾರೇಷು ವಾಯೋಸ್ತು ಹ್ಯಂತರಂಯೇವಿದುಃ ಪ್ರಭೋ || ತೇಂಧಂತಮಃಪ್ರಪ್ತೃತಿ ದೈತ್ಯಾಸ್ತು ನಚತೇಸುರಾಃ || ” ಎಂದಿರುವುದು. ಶ್ಲೋಕಾರ್ಥವೇ ಪದ್ಯಾರ್ಥವು. ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಹೇಳಿದುದೇನೆಂದರೆ—ಯಾರು ನಿನ್ನನ್ನು ದೂಷಿಸುವನೋ ಅವನ ಕೊನೆ ನಾಲಿಗೆಯನ್ನು ನಾನು ಕತ್ತರಿಸುವೆನೇನು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಗರುಡಪುರಾಣವಾಕ್ಯ:—“ ನಿಂದಾಂಕುರ್ವಂತಿ ಯೇ ವಿಷ್ಣೋರ್ಜಿಹ್ವಾ ಛೇದಂ ಕರೋಮ್ಯಹಂ ” ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕಾರ್ಥವನ್ನೇ ದಾಸಾರ್ಯರು ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು.

ಅವತಾರಿಕೆ.—ಮತ್ತೂ ದೈತ್ಯರ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಗರುಡ ಪುರಾಣದ “ ಗುಣಪೂರ್ಣಸ್ಯ ವಿಷ್ಣೋಸ್ತು ನಿರ್ಗುಣತ್ವ ವಿಚಿಂತನಂ || ಜ್ಞಾನಾನಂದಾಧಿಪೂರ್ಣಸ್ಯ ಸೋಹವಿತ್ಯಾದಿ ಚಿಂತನಂ || ಚಿದಾನಂದಾತ್ಮಕೇ ದೇಹೇ ಉತ್ಪತ್ಯಾದಿ ವಿಚಿಂತನಂ || ನಿತ್ಯಾವಿಯೋಗಿನೀ ದೇವ್ಯಾಃ ವಿಯೋಗಾದಿವಿ ಚಿಂತನಂ || ಅಭಿದ್ಯಾಭೇದ್ಯ ಗಾತ್ರೇಷು ಛೇದಭೇದಾದಿ ಚಿಂತನಂ || ” ಎಂಬೀ ಶ್ಲೋಕಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಜ್ಞಾನ ಬಲ ಸುಖ ಪೂರ್ಣವ್ಯಾಪ್ತಗೆ
ಹೀನಗುಣನೆಂಬುವನು ಈಶ್ವರ
ನಾನೆ ಎಂಬುವ ಸಜ್ಜಿ ದಾನಂದಾತ್ಮಗುಪ್ತತಿ ||
ಶ್ರೀನಿತಂಬಿನಿಗೀಶಗೆ ವಿಯೋಗ
ಗಾನುಚಿಂತನೆ ಛೇದಭೇದ ವಿ
ಹೀನದೇಹಗೆ ಶಸ್ತ್ರಗಳ ಭಯ ಪೇಳುವವ

||೨||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಜ್ಞಾನಬಲಸುಖಪೂರ್ಣವ್ಯಾಪ್ತಗೆ = ಜ್ಞಾನ, ಬಲ, ಸುಖ ಇವುಗಳಿಂದ ಪೂರ್ಣನಾದ, ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ

ಹೀನಗುಣನೆಂಬುವನು = ಗುಣಹೀನನೆಂಬುವನು, (ನಿರ್ಗುಣನೆಂದು ಹೇಳುವವನು) ನಾನೇ ಈಶ್ವರನೆಂಬುವನೂ, ಸಚ್ಚಿದಾನಂದಾತ್ಮಗೆ, ಉತ್ಪತ್ತಿ = ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ಸ್ವರೂಪನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಹುಟ್ಟುವಿಕೆ ಉಂಟೆಂದು ಹೇಳುವವನೂ, ಶ್ರೀನಿತಂಬಿನಿಗೆ = ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಿಗೂ, ಈಶಗೆ = ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ, ವಿಯೋಗಾನುಚಿಂತನೆ = (ವಿಯೋಗವನ್ನು ಚಿಂತಿಸುವುದು) ಒಬ್ಬ ರನ್ನೊಬ್ಬರು ಅಗಲಿರುವರೆಂದು ಚಿಂತಿಸುವವನೂ, ಭೇದಭೇದವಿಹೀನ ದೇಹಗೆ = ಅಭೇದ್ಯವಾದ ದೇಹವುಳ್ಳ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ, ಶಸ್ತ್ರಗಳ ಭಯವೇಳುವವ = ಆಯುಧಗಳಿಂದ ಭೇದಭೇದಗಳ ಸಂಬಂಧವಾದ ಭಯ ಉಂಟೆಂದು ಹೇಳುವವನೂ, ಇವರೆಲ್ಲರೂ, ದೈತ್ಯ = ದೈತ್ಯರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.— ಪೂರ್ಣಜ್ಞಾನ, ಪೂರ್ಣಬಲ, ಪೂರ್ಣಾನಂದ ಸ್ವರೂಪನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ನಿರ್ಗುಣನೆಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವವನು ದೈತ್ಯನು. ನಾನೇ ಈಶ್ವರನೆಂಬುವನೂ ದೈತ್ಯನು. ಶಸ್ತ್ರದೇಹಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ಸ್ವರೂಪನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಜನನಾದಿಗಳುಂಟೆಂದು ಚಿಂತನೆಮಾಡುವವನೂ ದೈತ್ಯನು. ರಮಾದೇವಿಯರಿಗೂ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ ರಾಮಾವತಾರ ಮೊದಲಾದ ಅವತಾರದಲ್ಲಿ ಆಗಲಿ ಮೂಲರೂಪದಲ್ಲಾಗಲಿ ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರ ವಿಯೋಗವನ್ನು ತೀಯುವುದು ಅಂದರೆ ರಾಮಾವತಾರದಲ್ಲಿ ರಾಮನನ್ನು ಅಗಲಿ ಸೀತಾದೇವಿಯು ರಾಮನ ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗಲೂ, ರಾಮನ ಸಂಹಾರವಾದ ಮೇಲೆ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕವು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗಾದಮೇಲೆ ಲೋಕನಿಂದ್ಯಕ್ಕೆ ಹೆದರಿ ಗರ್ಭಿಣಿಯಾದ ಸೀತೆಯನ್ನು ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟುಬಂದಾಗಲೂ, ರಾಮನಿಗೂ ಸೀತೆಗೂ ಅಗಲುವಿಕೆಯಾಗಿತ್ತೆಂದು ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ. ಆದರೆ ಅದು ನಿಜವಲ್ಲ. ಅಸುರಜನ ಮೋಹಕ್ಕಾಗಿ ಹಾಗೆ ತೋರಿದುದೇ ಹೇರ್ತು ನಿತ್ಯಾವಿಯೋಗಿನಿ ಯಾದ ಸೀತಾರಾಮರ ವಿಯೋಗವೆಂದಿಗೂ ಇಲ್ಲ. ಎಲ್ಲಿ ರಾಮನೋ ಅಲ್ಲಿ ಸೀತೆಯೂ, ಎಲ್ಲಿ ಸೀತೆಯೋ ಅಲ್ಲಿ ರಾಮನೂ ಇದ್ದೇ ಇರುವರು. ಇವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಪರಸ್ಪರ ವಿಯೋಗವನ್ನು ಚಿಂತಿಸುವವನು ದೈತ್ಯನು. ಮಣಿಮಂಜರಿಯಲ್ಲಿ, “ ಸುರಾಣಕಾಂಸ್ತಮೋನೇಶುಂ ತತ್ಯಜೇವ ಸಜಾನಕೀಂ || ವ್ಯಾಪ್ತ ತ್ವಾನ್ನಿರವದ್ಯತ್ಸತ್ಸತ್ಸತ್ಯಾಸ್ತೃಗ್ ಕಥಂಭವೇತ್ || ” ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ

ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಿಗೂ ಎಂದಿಗೂ ವಿಯೋಗವಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಸುರಾಣಕರೆಂಬ ದೈತ್ಯರು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರನ್ನು ಕುರಿತು ತಪಸ್ಸುಮಾಡಿ ನಾವು ಏನು ಪಾಪವನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ ನಮಗೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಾಗಬಾರದೆಂದು ಬೇಡಿಕೊಂಡರು. ಆಗ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ನೀವು ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣರಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಅಗಲುಪಿಕೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿಸದೆ ಮತ್ತೇನು ಪಾಪ ಮಾಡಿದರೂ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆ ಒಂದು ಪಾಪವೇ ನಿಮ್ಮ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವೆಂದು ವರಪನ್ನಿತ್ತರು. ಅವರು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ವರಬಲದಿಂದ ಅನೇಕ ಪಾಪಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಸೀತಾರಾಮರು ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣರೆಂದರಿಯದೆ ರಾಮಸೀತೆಯರನ್ನು ದೂಷಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಂದರೆ ರಾಮನು ಒಂದು ವರ್ಷದ ದಿವಸ ರಾವಣನ ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಸೀತೆಯನ್ನು ತಾನು ಸ್ವೀಕಾರ ಮಾಡಿದನೆಂದು ದೂಷಿಸಿದರು. ಇವರಿಗೆ ತಮಸ್ಸಾಗಬೇಕಾದರೆ ಸೀತೆಯನ್ನು ತ್ಯಾಗಮಾಡಿದ ಹೊರತು ಆಗುವಂತಿಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ವರವು ಹಾಗಿರುವುದು. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ವರವನ್ನು ಸತ್ಯಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರೀರಾಮರು ಸೀತೆಯನ್ನು ತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿದಂತೆ ತೋರಿದರೆ ಹೊರತು ನಿಜವಾಗಿ ರಾಮನೂ ಸೀತೆಯೂ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಹೇಗೆಂದರೆ ರಮಾ ದೇವಿಯರೂ ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತರು; ನಿರ್ದುಷ್ಟರು; ಪರಮಾತ್ಮನೂ ಸರ್ವತ್ರವ್ಯಾಪ್ತನೂ ನಿರ್ದುಷ್ಟನು; ಹೀಗಿರಲು ಇವರಿಗೆ ವಿಯೋಗವು ಆಗುವದೆಂತು? ಎಲ್ಲರೂ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರೂಪವು ಅದೃಶ್ಯವಾಗಿ ವಾಲ್ಮೀಕಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ರೂಪಾಂತರದಿಂದ ವಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ರಾಮನು ಅಶ್ವಮೇಧ ಮಾಡುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರ ಎದಿರಿನಲ್ಲಿ ಭೂಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದುದೂ ರೂಪಾಂತರದಿಂದಲೇ. ಮತ್ತೊಂದು ರೂಪದಿಂದ ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಗೋಚರಿಸುತ್ತಾ ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಗೋಚರವಾಗದೆ ಇದ್ದಳು. ಮಹಾಭಾರತ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯ ೯ ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ “ರಾಮಸ್ಯ ದೃಶ್ಯಾತ್ಸನ್ಯೇಷಾಮದೃಶ್ಯಾ ಜನಕಾತ್ಮಜಾ || ಭೂಮಿಪ್ರವೇಶಾದೂರ್ಧ್ವಂ ಸಾರೇಮೇಸಪ್ತರತುಸಮಾಃ || ೪೨ ||” ಸೀತಾ ದೇವಿಯು ಭೂಮಿಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದವೇಳೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳದೆ ಶ್ರೀರಾಮರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಗೋಚರಳಾಗುತ್ತಾ (೭೦೦) ಏಳುನೂರು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೂ ಶ್ರೀರಾಮನಿಂದ ಸುಖವನ್ನನುಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು ಎಂದು

ಹೇಳಿರುವರು. ಇದರಂತೆಯೇ ೩೩ ನೆಯ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ “ನಿತ್ಯಮೇವ ಸಹಿತೋಪಿ ಸೀತಾಯಾ ಸೋಗ್ನಿಸಾಕ್ಷಿಕಮಭೂದ್ವಿಯಕ್ತವತ್” ಶ್ರೀರಾಮನು ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೀತೆಯನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾ ತನ್ನ ಸಮಾಪದಲ್ಲೇ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಅಗ್ನಿ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ಸೀತೆಯನ್ನು ಕಳೆಕೊಂಡಂತೇ ತೋರಿದನೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಮತ್ತು ೫ ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ ೪೦ ನೆಯ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲೂ “ರಾಮೋಪಿತತ್ರ ವಿಸಿಹತ್ಯ ಸದುಷ್ಟರಕ್ಷಃ ಪ್ರಾಪ್ಯಾಶ್ರಮಂ ಸ್ವದಯಿತಾಂ ನಹಿ ಪತ್ಯತೀವ ||೪೦||” ರಾಮನು ದುಷ್ಟನಾದ ಮಾಯಾ ಮೃಗ ರೂಪಿಯಾದ ಮಾರೀಚನೆಂಬ ರಾಕ್ಷಸನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ ತನ್ನ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಬಂದು ತನ್ನ ಪ್ರಿಯಳನ್ನು ಕಾಣದವನಂತೆ ನಟನೆ ಮಾಡಿದನು. ಮತ್ತು “ಅನ್ವೇಷಮಾಣಇವ” ಸೀತೆಯನ್ನು ಹುಡುಕುವವನಂತೇ ತೋರಿದನೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ವಾಕ್ಯದಿಂದಾಗಲೂ ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಸೀತೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ಮತ್ತು ಮಣಿ ಮಂಜರಿಯಲ್ಲಿ “ನಿತ್ಯಂ ಪತ್ಯನ್ನಿಜಾಂದೇವೀಂ ಪೂರ್ಣ ಸಂತೋಷ ಸಂಭೃತಃ || ರಾಮೋನ ದೃಶ್ಯತೇ ಸೀತೇತ್ಯ ಭೂತ್ಸಂಕಟವಾನಿವ ||” ಶ್ರೀರಾಮನು ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸಮಾಪದಲ್ಲೇ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಸೀತೆಯನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾ ಪೂರ್ಣವಾದ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೂ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ದುಃಖಪಡುವವನಂತೆ ತಾನೂ ಸಹ ಸೀತೆಯನ್ನು ಕಾಣನೆಂದು ವ್ಯಸನ ಪಡುವವನಂತೇ ತೋರಿದನು. ಇದರ ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ:—ರಾವಣನ ಸಂಹಾರವು ಸೀತಾ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದಲೇ ಆಗಬೇಕಾದುದರಿಂದ ನೋಡಿದವರಿಗೆ ಹಾಗೆ ತೋರಿದನೆಂಬ ಭಾವ. ರಾವಣನು ಅಸಹಾರ ಮಾಡಿದುದು ಮಾಯಾ ಸೀತೆಯನ್ನು ಅಂದರೆ ಸೀತೆಯಂತೆ ಆಕೃತಿಯುಳ್ಳ, ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಪ್ರತಿಮೆ ಇಂದ್ರನಿಂದ ಪ್ರವಿಷ್ಟವಾದುದು; ಸೀತೆಯ ಆವೇಶ ಮಾತ್ರ ಉಳ್ಳುದು ಎಂದು ರಾಮಾಯಣ ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೂ, ನಿರ್ಣಯವಾಕ್ಯದಿಂದಲೂ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ಅಭೇದ್ಯವಾಗಿಯೂ, ಅಭೇದ್ಯವಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಪರಮಾತ್ಮನ ದೇಹಕ್ಕೆ ಆಯುಧಗಳಿಂದ ಭೇದ ಭೇದಗಳನ್ನು ಹೇಳುವವನು ದೈತ್ಯನು. ಒಟ್ಟು ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೇ ಚಿಂತಿಸುವನು ದೈತ್ಯನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯ ಮೊದಲನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ “ಅವತಾರೇಷು ಯತ್ಕಿಂಚಿದ್ವರ್ತಯೇನ್ನರವದ್ಧರಿಃ || ತಚ್ಛಾಸುರಾ

ಣಾಂ ಮೋಹಾಯ ದೋಷಾ ವಿಷ್ಣೋರ್ನಹಿಕ್ಷಚಿತ್ || ೩೭ || ಅಜ್ಞತ್ವಂ ಪಾರವಶ್ಯಂವಾ ವೇಧ ಭೇದಾದಿಕಂ ತಥಾ || ಪ್ರಾಕೃತ ದೇಹತ್ವಂ ದೇಹ ತ್ಯಾಗಾದಿಕಂ ತಥಾ || ೩೮ || ಅನೀಶತ್ವಂ ಚ ದುಃಖತ್ವಂ ಸಾಮ್ಯಮನ್ಯೈಶ್ಚ ಹೀನತಾಂ || ಪ್ರದರ್ಶಯತಿ ಮೋಹಾಯ ದೈತ್ಯಾದೀನಾಂ ಹರಿಃ ಸ್ವಯಂ || ೩೯ || ” ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅವತಾರ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮನುಷ್ಯನಂತೆ ಕೆಲವುಕಡೆ ತೋರಿಸಿರುವನು. ಅದು ಅಸುರ ಜನ ಮೋಹಕ್ಕಾಗಿ ತೋರ್ಪಡಿಸಿರುವನೇ ಹೊರತು ನಿಜವಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅಂತಹಾ ದೋಷಗಳು ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲ. ರಾಮಕೃಷ್ಣಾದಿ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವುಕಡೆ ತನಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬರನ್ನು ಕೇಳಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿರುವ ನೆಂದು ಭಾಗವತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ತಾನು ಅಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಿ ಪರ ಕೀಯರ ವಶದಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ತೋರುವದು ; ಆಯುಧಗಳಿಂದ ದೇಹವು ಘಾಯ ವಾದಂತೆ ತೋರಿಸುವದು. ಪ್ರಾಕೃತ ದೇಹದಂತೆ ತೋರಿಸುವದು ; ದೇಹ ತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿದಂತೆ ತೋರಿಸುವದು ; ತಾನು ಅನೀಶ್ವರನು ; ತನಗೆ ಮೇಲೆ ಒಬ್ಬನೀಶ್ವರನಿರುವನೆಂದು ತೋರಿಸುವದು. ತಾನು ದುಃಖಪಟ್ಟಂತೆ ಕಾಣಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವದು ; ಇತರ ಜನರ ಸಮನಂತೆ ತನ್ನನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಂದ ತಾನು ಅಧಮನಂತೆ ತೋರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಇಂತಹ ವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ದೈತ್ಯರನ್ನು ಮೋಹಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರೀಹರಿಯು ತಾನಾಗಿಯೇ ತೋರಿಸುವನು. ಪೂರ್ಣ ಗುಣನಾದ ಸ್ವಾಮಿಗೆ ಇಂತಹಾ ದೋಷವು ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ಈ ಪದ್ಯ ದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯದೆ ನಿಜವಾಗಿ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ದೋಷಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪಿಸುವವನು ತಮೋಯೋಗ್ಯನೆಂದು ಭಾವ.

ಅವತಾರಿಕೆ :—“ ಕ್ಲೇಶಶೋಕಾದಿ ಶೂನ್ಯಸ್ಯ ಹರಿಃ ಕ್ಲೇಶಾದಿಚಿಂತ ನಂ || ವ್ಯಾಸರಾಮಾದಿರೂಪೇಷು ಋಷಿ ವಿಪ್ರತ್ವ ಚಿಂತನಂ || ರಾಮಕೃ ಷ್ಣಾದಿ ರೂಪೇಷು ಪಾರಾವರ್ಯ ವಿಚಿಂತನಂ || ಸಂತಾನಾರ್ಥಂತು ಕೃಷ್ಣೇನ ಶಿವಪೂಜಾದಿ ಚಿಂತನಂ || ತೇಸರ್ವೇ ಅಸುರಾಜ್ಞೇಯಾನಾತ್ರ ಕಾರ್ಯ ವಿಚಾರಣಾ ” ಎಂಬ ಗರುಡಪುರಾಣ ವಾಕ್ಯದಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಲೇಶಭಯಶೋಕಾದಿ ಶೂನ್ಯಗೆ
 ಕ್ಲೇಶಗಳ ಪೇಳುವವ ರಾಮ
 ವ್ಯಾಸರೂಪಂಗಳಿಗೆ ಋಷಿ ವಿಪ್ರತ್ವ ಪೇಳುವವ ||
 ದಾಶರಥಿ ಕೃಷ್ಣಾದಿ ರೂಪಕೆ
 ಕೇಶಖಂಡನ ಪೇಳ್ವ ಮಕ್ಕಳಿ
 ಗೋಸುಗ ಶಿವಾರ್ಚನೆಯ ಮಾಡಿದನೆಂಬುವನೆದೈತ್ಯ ||೩||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ :- ಲೇಶಭಯ-ಸ್ವಲ್ಪ ಭಯವಾಗಲಿ, ಶೋಕಾದಿ-
 ಶೋಕ ಮೊದಲಾದವುಗಳಾಗಲಿ, ಶೂನ್ಯಗೆ-ಇಲ್ಲದಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ,
 ಕ್ಲೇಶಗಳ ಪೇಳುವವ-ಭಯದುಃಖಾದಿಗಳು ಉಂಟೆಂದು ಪೇಳುವವನೂ,
 ರಾಮವ್ಯಾಸರೂಪಂಗಳಿಗೆ ಋಷಿವಿಪ್ರತ್ವ ಪೇಳುವವ- ಪರಶುರಾಮದೇವ
 ರನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೆಂತಲೂ, ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯ
 ನಾದ ಒಬ್ಬ ಋಷಿ ಎಂತಲೂ ಹೇಳುವವನೂ, ದಾಶರಥಿಕೃಷ್ಣಾದಿರೂಪಕೆ-
 ದಾಶರಥ ರಾಮಕೃಷ್ಣಾದಿ ರೂಪಗಳಿಗೆ, ಕೇಶಖಂಡನ ಪೇಳುವವ-ವತನ
 ಕಾರ್ಯ ಉಂಟೆಂದು ಪೇಳುವವನೂ, ಮಕ್ಕಳಿಗೋಸುಗ-ಕೃಷ್ಣಾವತಾರದಲ್ಲಿ
 ಸಂತಾನಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಶಿವಾರ್ಚನೆಯ ಮಾಡಿದನೆಂಬುವನು-ರುದ್ರದೇವ
 ರನ್ನು ಕುರಿತು ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿದನೆಂಬುವನೂ, ದೈತ್ಯ-ಹೀಗೆ ತಿಳಿದು
 ಕೊಂಡಿರುವವರೆಲ್ಲರೂ ದೈತ್ಯರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ :- ರಾಮಾವತಾರದಲ್ಲಿ ವಾಲಿಯ ಇದಿರಿನಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಬಾಣ
 ಹಾಕಲು ಭಯದಿಂದ ಮರೆಯಾಗಿ ನಿಂತು ಬಾಣಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿದ
 ನೆಂದು ಹೇಳುವರು ದೈತ್ಯರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅದೇಕೆಂದರೆ ನಿಜವಾಗಿ
 ಭಯದಿಂದ ವಾಲಿಯ ಇದಿರಿಗೆ ಬರದೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಮರೆಯಾಗಿ ನಿಂತು ಬಾಣ
 ಹಾಕಲು ಕಾರಣವನ್ನು ನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ
 ಸುಗ್ರೀವ ಬೇಕಾದವನೆಂತಲೂ, ವಾಲಿಯು ದ್ವೇಷಿಂಬುವದೇನೂ ಇರಲಿಲ್ಲ.
 ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳಿಂದಲೂ, ಎಲ್ಲಾ ಅವತಾರಗಳಲ್ಲೂ ಸಮವಾಗಿ ಸೇವೆ
 ಯನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ದೇವತೆಗಳಿಂದ ರಾಮಾವ
 ತಾರದಲ್ಲೂ ಕೆಲವರಿಂದ ಕೃಷ್ಣಾವತಾರದಲ್ಲೂ ಸೇವೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳ
 ಬೇಕಾಗಿದ್ದಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ ವಾಯುದೇವರ ಆಶ್ರಯವು ಯಾರಿಗೆಇರುತ್ತದೆಯೋ
 ಅವರಿಗೆ ತಾನು ಆಶ್ರಯವನ್ನು ಕೊಡುವ ಸಂಕಲ್ಪವು ಪರಮಾತ್ಮನದು.

ವಾಯು ಅವತಾರರಾದ ಹನುಮಂತದೇವರನ್ನು ಸುಗ್ರೀವನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದುದರಿಂದ ಸುಗ್ರೀವನಿಗೆ ಅಭಯವನ್ನಿತ್ತು ವಾಲಿಯನ್ನು ಕೊಲ್ಲಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಅವನನ್ನು ಮರೆಯಾಗಿ ನಿಂತು ಕೊಲ್ಲಬೇಕಾದ ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ.— ನಿರ್ಣಯ ೩ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ, “ ಭಕ್ತೋ ಮಮೈಷಯದಿ ಮಾಮಭಿಪತ್ಯತೀಕು ಪಾದಾ ದೃವಂ ಮನು ಸಮೇಷ್ಯತಿ ನಿರ್ನಿಚಾರಃ || ಯೋಗ್ಯೋವಧೋನಹಿ ಜನಸ್ಯ ಪದಾನತಸ್ಯ ರಾಜ್ಯಾರ್ಥಿನಾ ರವಿಸುತೇನ ವಧೋರ್ಧಿ ತಶ್ಚ ||೧೯|| ಕಾರ್ಯಂಹ್ಯಭೀಷ್ಟಮಪಿ ತತ್ಪ್ರಣತಸ್ಯ ಪೂರ್ವಂ ಶಸ್ತ್ರೋವದೋನ ಪದಮೋಃ ಪ್ರಣತಸ್ಯ ಚೈವ || ತಸ್ಮಾದದೃಶ್ಯ ತನುರೇವ ನಿಹಂತಿ ಶಕ್ರಪುತ್ರಂ ತ್ವಿತಿಷ್ಠ ತಮದೃಶ್ಯತಯಾ ಜಘಾನ ||೨೦|| ” ರಾಮನು ವಾಲಿಯ ಸಂಹಾರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯೋಚಿಸಿದುದು ಏನೆಂದರೆ, ಈ ಇಂದ್ರನ (ಕುಮಾರನಾದ) ಅವತಾರನಾದ ವಾಲಿಯು ನನಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಭಕ್ತನು. ಇವನು ನನ್ನನ್ನು ನೋಡಿದೊಡನೆ ನಿರ್ನಿಚಾರವಾಗಿ ನನ್ನ ಕಾಲುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳುವನು. ಪಾಡಗಳಮೇಲೆ ಬಿದ್ದವನನ್ನು (ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿದವನನ್ನು) ಸಂಹಾರ ಮಾಡುವದುಚಿತವಲ್ಲ. ಸೂರ್ಯನ ಅವತಾರನಾದ ಸುಗ್ರೀವನಿಗೆ ಇವನನ್ನು ಕೊಂದು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕೊಡುವೆನೆಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮಾಡಿರುವೆನು, ಅವನೂ ಪಾದಾಕ್ರಾಂತನಾಗಿ ಕೇಳಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಅವನ ಮನೋಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಪೂರ್ಣಮಾಡಬೇಕು. ವಾಲಿಯು ಇದಿರಿನಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಅವನಿಂದ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡಮೇಲೆ ಅವನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲು ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದುದರಿಂದ ವಾಲಿಯ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಗೋಚರನಾಗದೆ ಮರೆಯಲ್ಪಟ್ಟೇ ಬಾಣವನ್ನು ಹಾಕುವೆನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ಕಣ್ಮರೆಯಾಗಿದ್ದು ವಾಲಿಯನ್ನು ಕೊಂದನು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಅದುದರಿಂದ ವಾಲಿಯು ಭಯದಿಂದ ಇದಿರಿನಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಲಿಲ್ಲವೆಂಬುವನು ದೈತ್ಯನೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಇದರಂತೆ ಕೃಷ್ಣಾಧ್ಯವತಾರಗಳಲ್ಲಿ ಜರಾಸಂಧಾದಿ ರಾಜರ.ಗಳಿಗೆ ಭಯಪಟ್ಟಂತೆ ತೋರಿಸಿರುವದೆಲ್ಲವೂ ಅಸುರಜನ ಮೋಹಕ್ಕಾಗಿಯೂ, ಕೆಲವು ದೇವತಾ ಕಾರ್ಯಸಾಧನಕ್ಕಾಗಿಯೂ, ಹೇಳಿರುವರೇ ಹೊರತು ನಿಜವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಭಯ ಉಂಟೆಂದು ತಿಳಿಯಬಾರದು. ಇದರಂತೆ ಸೀತೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಶೋಕಪಟ್ಟಂತೆ ತೋರಿದುದರ ಕಾರಣವನ್ನು ಪೂರ್ವಪದ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುತ್ತದೆ. ಅದುದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಶೋಕ ಮೊದಲಾದವುಗಳುಂಟೆಂದು ತಿಳಿಯಬಾರದು. ಹಾಗೆ

ತಿಳಿಯುವವನು ದೈತ್ಯನೇ ಸರಿ. ಪರಶುರಾಮದೇವರನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಪರ ಮಾತ್ಮನೆಂದರಿಯದೆ ಕೇವಲ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು, ಜಮದಗ್ನಿಕುಮಾರನೆಂದು ಮಾತ್ರ ತಿಳಿಯುವದು, “ವ್ಯಾಸೋಕ್ತಶ್ಚನ ಋಷಿಃ” ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರು ವಶಿಷ್ಠಾದಿಗಳಂತೆ ಒಬ್ಬ ಋಷಿಯೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವವನೂ ದೈತ್ಯನು. ರಾಮಕೃಷ್ಣಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ ಪ್ರಾಕೃತ ಪುರುಷನಂತೆ ಆಗಿಂದಾಗ್ಯೆ ವಸನವನ್ನು (ಕೂದಲು ತೆಗೆಯುವಿಕೆ) ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡನೆಂದು ತಿಳಿಯುವವನೂ ದೈತ್ಯನು. ಯದ್ಯಪಿ ಭಾಗವತದ ದಶಮ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ, ಮಧುರಾಪುರಿಯಲ್ಲಿ ಕ್ಷೌರ ಕರ್ಮವನ್ನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡನೆಂದು ಕಥೆ ಬರುವುದು. ಆದರೂ ಅದರ ಕಾರಣವನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ನಿರ್ಣಯ ಗ್ರಹಿಸಲು ಅಧ್ಯಾಯ, “ಗ್ರಾಹ್ಯಾಪಹೇಯರಹಿತೈಕಚಿದಾತ್ಮಸಾಂದ್ರ ಸ್ವಾನಂದಪೂರ್ಣವಪುರಪ್ರಯಶೋಷೋನಃ || ಲೋಕಾಃ ವಿಡಂಬ್ಯ ನರವತ್ಸಮಲಕ್ಷಕಾದ್ವೈರ್ವಪ್ರಾ ವಿಭೂಷಿತ ಇವಾ ಭವದ ಪ್ರಮೇಯಃ || ೯೯ ||” ಯಾವುದಾದರೂ ಭೂಷಣಾದಿಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ಅದರಿಂದ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದ್ದನೆಂದಾಗಲಿ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಸ್ವಭಾವದಿಂದಾಗುವ ಕೆಲವನ್ನು ವಿಸರ್ಜನ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಅಂದರೆ ನಖ, ರೋಮ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಆಗಿಂದಾಗ್ಯೆ ತೆಗೆಯುವುದರಿಂದ ಅಲಂಕಾರವೆಂದಾಗಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗಿಲ್ಲ. ಕೂದಲು ಹೊಸದಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವದೂ ಇಲ್ಲ, ಹೋಗುವದೂ ಇಲ್ಲ. ಅಂತಹ ಅಪ್ರಾಕೃತವಾದ ಚಿದಾನಂದ ಸ್ವರೂಪವಾದ ಶರೀರ ಉಳ್ಳವನು. ಪರಮಾತ್ಮನ ಅವಯವಗಳಿಗೂ, ನಖ ರೋಮಾದಿಗಳಿಗೂ ಪರಸ್ಪರ ಬೇಧವಿಲ್ಲ. ನಾವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾದ ಅವಯವಗಳಿಂದ ಏನೇನು ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಬಲ್ಲೆವೋ ಅಷ್ಟು ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಒಂದು ನಖದಿಂದಾಗಲಿ ರೋಮದಿಂದಾಗಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಮಾಡಬಲ್ಲನು. ರೋಮವೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವೇ ಆದ ಮೇಲೆ ವಸನವೆಲ್ಲವೂ. ಮನುಷ್ಯವತಾರ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯನೆಂದು ಜನರಿಗೆ ತೋರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕೇಶಗಳು ಬೆಳೆದಂತೆಯೂ, ಕ್ಷೌರ ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡಂತೆಯೂ, ವಿಡಂಬನಮಾತ್ರ ಮಾಡಿದನೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಆದುದರಿಂದ ನಮ್ಮಂತೆ ಕೇಶಖಂಡನಾದಿಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ ಉಂಟೆಂದು ತಿಳಿಯುವನು ದೈತ್ಯನೆಂದು ಹೇಳಿದರು. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಸಂತಾನಾಪೇಕ್ಷೆಯಿರುವ ರುಗ್ಮಿಣಿಯಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟು ಋದ್ರದೇವರನ್ನು ಕುರಿತು

ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿ ವರ ಪಡೆದನೆಂದು ಭಾಗವತ ದಶಮಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ “ ಆರಾಧ್ಯ ದೇವದೇವೇಶಂ ಶಂಕರಂ ಲೋಕಶಂಕರಂ || ತಪಸಾ ತೋಷಯಿತ್ವಾ ತಂ ಕೈ ಲಾಸಗಿರಿವಾಸಿನಂ || ರಗ್ಮಿಣ್ಯಾಂ ತನಯಂ ಲೇಭೇ ದಗ್ಧ ಕಾಮಂ ಪುನರ್ಹರಿಃ ವೀರಂ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ ನಾಮಾನಂ ರೂಪಾದಾರ್ಯ ಗುಣಾನ್ವಿತಂ ” ದೇವದೇವೇ ಶನಾದ ಋದ್ರದೇವರನ್ನು ಕುರಿತು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ಆರಾಧನೆ ಮಾಡಿ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಋದ್ರದೇವರ ನೇತ್ರಾಗ್ನಿಯಿಂದ ದಗ್ಧನಾಗಿದ್ದ ಮನ್ಮಥ ನನ್ನು ಮತ್ತೂ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು, ರುಗ್ಮಿಣಿಯಲ್ಲಿ ಮಹಾ ವೀರನಾದ ಪ್ರದ್ಯು ಮ್ನನೆಂಬ ಕುಮಾರನನ್ನಾಗಿ ಪಡೆದನು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳಿಗೇ ಸ್ವರ ಶಿವಾರ್ಚನ ಮಾಡಿದನೆಂಬುವನು ದೈತ್ಯನೆಂದರೆ ಭಾಗವತ ವಾಕ್ಯದ ಗತಿ ಏನು? ಅಂದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ಸಮಾಧಾನ ನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು, ಅದೆಂತೆನೆ; ನಿರ್ಣಯ ೨೨ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ, “ ತ್ವಾನಾರಾಧ್ಯತಥಾ ಶಂಭೋ ಗೃಹಿಷ್ಯಾಮಿ ವರಂ || ಸದಾ || ದ್ವಾಪರಾದೌಯುಗೇ ಭೂತ್ವಾ ಕಲಯಾ ಮಾನುಷಾವಿಷು || ೧೫ || ಸ್ವಾಗಮೈಃ ಕಲ್ಪಿತೈಸ್ತೃಪಂಚ ಜನಾಃ ಷುಧ್ವಿ ಮುರ್ಖಾಕುರು || ” ನಾನು ದ್ವಾಪರಾದಿ ಯುಗಗಳಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದಂತರಿಂದ ಮನುಷ್ಯಾದಿ ರೂಪಗಳಿಂದ ಅವತರಿಸಿ ನಿನ್ನನ್ನು ಆರಾಧನೆ ಮಾಡಿ ವರವನ್ನು ಬೇಡುವೆನು; ನೀನು ಕೊಟ್ಟ ವರವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವೆನು. ನೀನು ನಿನ್ನಿಂದ ಕಲ್ಪಿತವಾದ ಪಾಶುಪತ ಮೊದಲಾದ ಶೈವಾಗಮನ ಗಳಿಂದ ಜನರನ್ನು ನನ್ನಲ್ಲಿ ವಿಮುಖರಾಗುವಂತೆ ಮಾಡು. “ ಅಹಂರಿತ್ವಾಂ ಪೂಜಯಿಷ್ಯಾಮಿ ಲೋಕ ಸಂಮೋಹನೋತ್ಸುಕಃ || ತನೋಸುರಾನಾನ್ಯ ಥಾಹಿ ಯಾಂತೀತ್ಯೇತನ್ಮತಮಮ || ೧೬ || ಇತ್ಯುಕ್ತಂ ವಚನಂ ಪೂರ್ವಂ ಕೇಶವೇನ ಶಿವಾಯ ಯತ್ || ತತ್ಸತ್ಯಂ ಕರ್ತುಮಾಯಾಂತಂ ಕೃಷ್ಣಂ ಬದರಿ ಕಾಶ್ರಮಂ || ಸರ್ವಜ್ಞಾ ಮುನಯಃ ಸರ್ವೇ ಪೂಜಯಾಂ ಚಕ್ರೀಪ್ರಭುಂ || ೧೭ || ” ಲೋಕವನ್ನು ಮೋಹಿಸಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ನಾನು ನಿನ್ನನ್ನು ಪೂಜಿಸುವೆನು. ಹಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ದೈತ್ಯರು ಅಂಧಂತಮಸ್ಸನ್ನು ಹೊಂದಲು ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಇದು ನನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು. ಎಂದು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಋದ್ರದೇವರಿಗೆ ಕೇಳಿದ್ದನು. ಆ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಸತ್ಯ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಸಂತಾನಕ್ಕಾಗಿ ಋದ್ರದೇವರನ್ನು ಕುರಿತು ತಪಸ್ಸು ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬದರಿಕಾಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಹೋಗುವೆನೆಂದು

ಹೇಳಿ ಹೊರಟು ಬರುವುದನ್ನು ಬದರಿಕಾಶ್ರಮವಾಸಿಗಳಾದ ಸರ್ವಜ್ಞರಾದ
ಋಷಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ತಿಳಿದು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಪೂಜಿಸಿದರು. ಯಯಾಿ ಕೈಲಾಸ
ಮದ್ರೀಶಂ ಚಕಾರೇವ ತಪೋತ್ರಚ || ೧೭೭ || ” ಸ್ವೀಯಾನೇವಗುರ್ಣಾ
ವಿಷ್ಣುಭುಜನೈತ್ಯೇನ ಶೋಚಿಷಾ || ಶಾರ್ವಂ ತಪಃ ಕರೋತೀವ ಮೋಹ
ಯಾವಾಸದುರ್ಜನಾ || ೧೭೮ || ” ಅಲ್ಲಿ ಋಷಿಗಳಿಂದ ಪೂಜಿತರಾಗಿ ರುದ್ರ
ದೇವರನ್ನು ಕುರಿತು ತಪಸ್ಸು ಮಾಡುವ ವ್ಯಾಜದಿಂದ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ
ಕೈಲಾಸಕ್ಕೆ ಹೋದನು. ಅಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯವಾದ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸ್ವಸ್ವರೂಪವನ್ನೇ
ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾ ಸ್ವರೂಪಾನಂದವನ್ನನುಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಋದ್ರ ಸಂಬಂಧಿ
ಯಾದ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡುವಂತೆ ತೋರ್ಪಡಿಸಿ ದುರ್ಜನರನ್ನು ಮೋಹಿಸಿದನು.
ಎಂಬಿವೇ ಮೊದಲಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳಿರುವರು.
ಆದುದರಿಂದ ಇದನ್ನರಿಯದೇ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಶಿವನನ್ನು ಕುರಿತು ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿ
ಸಂತಾನಪಡೆದನೆಂದು ತಿಳಿದವನು ದೈತ್ಯನೆಂದು ಹೇಳಿದರು.

ಪಾಪ ಪರಿಹಾರಾರ್ಥ ರಾಮನು

ಮಾಪತಿಯ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಭಗವ

ದ್ರೂಪರೂಪಕೆ ಭೇದಚಿಂತನೆ ಮಾಳ್ ಮಾನವನು ||

ಅಪಗಳು ಸತ್ತೀರ್ಥ ಗುರು ಮಾ

ತಾಪಿತ್ಯ ಪ್ರಭುಪ್ರತಿಮೆ ಭೂತದ

ಯಾಪರರು ಕಂಡವರೆ ದೇವರು ಎಂಬುವನೆ ದೈತ್ಯ

||೪||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ-— ಪಾಪಪರಿಹಾರಾರ್ಥ-ರಾಮನನ್ನು ಸಂಹಾರ ಮಾಡಿ
ದ ಪಾಪ ಪರಿಹಾರಕ್ಕೋಸ್ಕರವಾಗಿ, ರಾಮ=ಶ್ರೀರಾಮನು, ಉಮಾಪತಿ
ಯ=ಈಶ್ವರನನ್ನು, ನಿರ್ಮಿಸಿದ=ರವೇಶ್ವರದಲ್ಲಿ ಶಿವಲಿಂಗವನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ
ಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಪೂಜಿಸಿದನು ಎಂದು ಹೇಳುವವನು ದೈತ್ಯನು. ಭಗವದ್ಭಾಷ
ಕೆ-ಪರಮಾತ್ಮನ ರಾಮ ಕೃಷ್ಣಾದಿ ರೂಪಗಳಿಗೆ, ಭೇದ ಚಿಂತನೆಮಾಳ್
ಮಾನವನು=ಪರಸ್ಪರ ಭೇದಗಳುಂಟೆಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವ ಮನುಷ್ಯ
ನೂ ದೈತ್ಯನು. ಅಪಗಳು-ಪುಣ್ಯತೀರ್ಥಗಳೆಂದು ಪುರಾಣ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿ
ರುವ ಗಂಗಾ, ಗೋದಾವರೀ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಜಡವಾದ ಉ
ದಕವೇ, ಸತ್ತೀರ್ಥ, ನಮ್ಮನ್ನು ಜೀವಿತ್ರರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವ ತೀರ್ಥಗಳೆಂದು

ಪೇಳುವವನು, ಗುರು, ಮಾತಾ-ತಾಯಿ, ಪಿತೃ, ತಂದೆ, ಪ್ರಭು-ರಾಜನು ಅಥವಾ ಯಜಮಾನನು, ಪ್ರತಿಮೆ=ಪಂಚಲೋಹದ, ಅಥವಾ ಶಿಲಾಪ್ರತಿಮೆಗಳು, ಭೂತದಯಾಪರರು=ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ದಯೆಯುಳ್ಳವರು, ಕಂಡವರಿ=ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದವರಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಗೋಚರಿಸುವವರೇ ದೇವರು ಎಂಬುವನೇ ದೈತ್ಯ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಶ್ರೀರಾಮದೇವರು ರಾವಣನ ವಧೆಯಾದಮೇಲೆ ಆ ಪಾಪಪರಿಹಾರಕ್ಕೋಸ್ಕರ ರಾಮೇಶ್ವರದಲ್ಲಿ ರಾಮಲಿಂಗವನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಮಾಡಿದನೆಂದು ಹೇಳುವವನು ದೈತ್ಯನು. ಶ್ರೀರಾಮದೇವರು ಲಿಂಗವನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಮಾಡಿದ್ದು ನಿಜವಾದರೂ ತಮ್ಮ ಪಾಪಪರಿಹಾರಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ ನಿರ್ಣಯ ೨೨ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ ೧೬೬ನೆಯ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ, “ ಅಹಂತ್ವಾಂ ಪೂಜಯಿಷ್ಯಾಮಿ ” ಲೋಕವೋಹಕ್ಕಾಗಿ ನಾನು ನಿನ್ನನ್ನು ಪೂಜಿಸುವೆನು, ಎಂದು ಋದ್ರದೇವರಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಹೇಳಿದುದನ್ನು ಸತ್ಯಮಾಡಿದನೆಂಬುವುದೇ ಈ ಪದ್ಯಕ್ಕೂ ಸಮಾಧಾನ. ಲೋಕವೋಹಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡಿದುದೇ ಹೊರತು ಪಾಪ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಲ್ಲ. ರಾಮಕೃಷ್ಣಾದಿ ರೂಪಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಭೇದವನ್ನು ತಿಳಿಯುವವನು ದೈತ್ಯನು. ರಾಮಕೃಷ್ಣಾದಿ ರೂಪೇಷು ತಥಾಭೇದ ವಿಚಿಂಶನಂ ” ಎಂಬ ಗರುಡವುರಾಣ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಮೇಲಿನ ಅರ್ಥವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ಗಂಗಾ ಮೊದಲಾದ ಉದಕವನ್ನು ನೋಡಿ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಗೋಚರಿಸುವ ಉದಕವೇ ತೀರ್ಥವೆಂದು ತಿಳಿಯಬಾರದು. “ ಸವಿವ ದ್ರವರೂಪೇಣ ಗಂಗಂಭೋನಾತ್ರ ಸಂಶಯಃ ” ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನೇ ಗಂಗೋದಕದಲ್ಲಿ ಉದಕರೂಪದಿಂದಿದ್ದು ನಮ್ಮನ್ನು ಪವಿತ್ರರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹಾಗಿಲ್ಲದೆ ಉದಕವೇ ನಮ್ಮನ್ನು ಪವಿತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವದೆಂದು ತಿಳಿದವನು ದೈತ್ಯನು. ಗುರುಗಳು; ತಾಯಿ, ತಂದೆ, ಕಣ್ಣಿಗೆ ಗೋಚರಿಸುವ ತಾಮ್ರಾದಿ ಪ್ರತಿಮೆಗಳು ದೇವಾಲಯ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಶಿಲಾಪ್ರತಿಮೆಗಳು ಅರಸು, ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ದಯೆಯುಳ್ಳವರು ಇಂತಹವರಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ತದ್ರೂಪಿಯಾಗಿ ಆಯಾ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿರುವನೆಂದು ತಿಳಿಯದೆ ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಗೋಚರಿಸುವ ಚರಾಚರ ಪ್ರಾಣಿಗಳೇ ದೇವರುಗಳೆಂದು ಹೇಳುವವನು ದೈತ್ಯನು. ಮಾತಾಪಿತೃ ದ್ವಿಜಾತೀನಾಂ ಹರಿ

ಶೂಪತ್ವ ಚಿಂತನಂ || ಪಂಚಧಾತುಮಯಾ ಮೂರ್ತೌಹರಿರೂಪತ್ವ ಚಿಂತನಂ * ಇತ್ಯಾದಿ ಗರುಡಪುರಾಣವಾಕ್ಯವು ಮೇಲಿನ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಆಧಾರವು.

ಸುಂದರ ಸ್ವಯಂವ್ಯಕ್ತವು ಚಿದಾ
ನಂದರೂಪಗಳೆಂಬುವನು ನರ
ನಿಂದ ನಿರ್ಮಿತ ಈಶ್ವರಗೆ ಅಭಿನಮಿಸುತ್ತಿಹ ನರನು ||
ಕೆಂದುಗೊರಳ ದಿವಾಕರನು ಹರಿ
ಯೊಂದೆ ಸೂರ್ಯಸುರೋತ್ತಮ ಜಗ
ವ್ವಂದ್ಯನೆಂಬುವ ವಿಷ್ಣು ದೂಷಣವೆ ಮಾಡುವನೆ ಬೈತ್ಯ ||೩||

ವಿವರಾರ್ಥ. — ಸುಂದರ ಸ್ವಯಂವ್ಯಕ್ತ = ಸುಂದರವಾದ ಸ್ವಯಂವ್ಯಕ್ತ. ವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾದ ಪ್ರತಿನಿಗಳನ್ನಾದರೂ, ಚಿದಾನಂದರೂಪಗಳೆಂಬುವನು = ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಅಭಿನ್ನವಾದ, ಚಿದಾನಂದರೂಪವಾದ ಭಗವದ್ರೂಪನೇ ಇದೆಂದು ಹೇಳುವವನು, ನರನಿಂದ ನಿರ್ಮಿತ = ಮನುಷ್ಯರು ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಮಾಡಿದ ಈಶ್ವರಗೆ = ಶಿವಲಿಂಗಗಳಿಗೆ, ಅಭಿನಮಿಸುತ್ತಿಹ ನರನು = ನಮಸ್ಕಾರಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಮನುಷ್ಯನು, ಕೆಂದುಗೊರಳ = ನೀಲಕಂಠರಾದ ಋದ್ರದೇವರು, ದಿವಾಕರನು = ಸೂರ್ಯನು, ಹರಿಯು, ಒಂದೇ ಇವರು ಬೇರೆ ಅಲ್ಲ. ಮೂವರು ಒಂದೇ ಎಂದು ಹೇಳುವವನು, ಸೂರ್ಯನು ಸುರೋತ್ತಮ = ದೇವೋತ್ತಮನು. ಜಗದ್ವಂದ್ಯನು = ಸರ್ವ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೂ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಸರ್ವ ಜನರಿಂದಲೂ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುವವನು, ಎಂಬವ = ಎಂದು ಹೇಳುವವನು, ವಿಷ್ಣು ದೂಷಣೆ ಮಾಡುವವನು, ಬೈತ್ಯ = ಇವರೆಲ್ಲರೂ ನೈತ್ಯರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ. — ತಿರುಪತಿ ಮೊದಲಾದ ಪುಣ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ತೋರುವ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾದಿ ಸ್ವಯಂ ವ್ಯಕ್ತ ಪ್ರತಿಮೆಗಳಲ್ಲೂ ಸಹ, ಪ್ರತಿನೆ ಏನೋ ತಾನಾಗಿ ಉದ್ಭವಿಸಿದೆಯಾದರೂ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪ್ರತಿನೆಯಲ್ಲ. ಪ್ರತಿನೆಯಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಧಿಷ್ಠಾನವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕಲ್ಲದೆ ಪ್ರತಿಮೆಗಳಿಗೂ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ ಅಭೇದವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಾರದು. ಹಾಗೆ ತಿಳಿದವನು ಬೈತ್ಯನು. ಶಿವಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಯಂವ್ಯಕ್ತ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿರುವ ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ನಮಸ್ಕಾರಮಾಡಬಹುದೇ ಆಗಲೀ ಮನುಷ್ಯರಿಂದ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾ ಣಲಿಂಗಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರಮಾಡಬಾರದು. ಗರುಡಪುರಾಣ * ಅಸ್ವಯಂವ್ಯಕ್ತ

ಕ್ತ ಲಿಂಗೇಷು ನಮನಂ ಏಪ್ರಕುರ್ವತೆ || ತೇ ಸರ್ವೇ ಅಸುರಾಜ್ಞಾನಾನಾ
ತ್ರಕಾರ್ಯಾ ವಿಚಾರಣಾ " ಸ್ವಯಂವ್ಯಕ್ತವಲ್ಲದ ಅಂಗಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರಮಾ
ಡುವವರೆಲ್ಲರೂ ದೈತ್ಯರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿಚಾರವೇ
ಬೇಕಾಗಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಅದೇ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು
ಈಶ್ವರನೂ, ಸೂರ್ಯನೂ, ಪರಮಾತ್ಮನೂ ಒಂದೇ; ಇವರಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ
ಭೇದವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವವನೂ ದೈತ್ಯನು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಗರುಡವು
ರಾಣವಾಕ್ಯವು. " ಅಸ್ವತಂತ್ರೇಣ ಹರೇರೈಕ್ಯ ವಿಚಿಂತನಂ || ವಿಷ್ಣೋಸೂ
ರೈಣ ಸಾಕಂಚ ಅಭೇದಾದಿವಿಚಿಂತನಂ " ಅಸ್ವತಂತ್ರರಾದ ಬುದ್ರದೇವರಿ
ಗೂ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ ಐಕ್ಯಚಿಂತನೆಮಾಡುವವರು, ವಿಷ್ಣುವಿಗೂ, ಸೂ
ರ್ಯನಿಗೂ ಅಭೇದವನ್ನು ಚಿಂತಿಸುವವರು ದೈತ್ಯರೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು.
ಸೂರ್ಯನು ಸ್ವೋತ್ತಮನು, ಬ್ರಹ್ಮಾದಿವಂದ್ಯನು ಎಂದು ಹೇಳುವವನೂ,
ವಿಷ್ಣುದೂಷಣೆ ಮಾಡುವವನೂ ದೈತ್ಯನು. ಗರುಡಪುರಾಣದಲ್ಲಿ " ಸರ್ವೋ
ತ್ತಮಃ ಸೂರ್ಯ ಏನವಿಷ್ಣವ್ಯಾಸ್ತಸ್ಯ ಕಿಂಕರಾಃ || ಇತ್ಯಾದಿ ಚಿಂತನಂ ಪಾ
ಪಂ ಹರಿನಿಂದೇತಿಚೋಚ್ಯತೆ " ಸೂರ್ಯನೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮನು, ವಿಷ್ಣು
ಮೊದಲಾದವರು ಅವನ ಕಿಂಕರರೆಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವವರು ವಿಷ್ಣುನಿ
ಂದೆನಿಸುವವರು. ಆದುದರಿಂದ ಹೀಗೆ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವವನು ದೈತ್ಯನೆಂ
ದು ಹೇಳಿರುವರು. ಅದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿಯೂ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ನೇಮದಿಂದಶ್ವತ್ಥ ತುಲಸೀ

ಸೋಮಧರನಲಿ ವಿಮಲ ಸಾಲಿ

ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನಿಟ್ಟುಭಿನಮಿಸರ ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯ ಸದಾ !

ಭೂಮಿಯೊಳು ಧರ್ಮಾರ್ಥ ಮುಕ್ತಿ ಸು

ಕಾಮಪೇಕ್ಷೆಗಳಿಂದ ಸಾಲಿ

ಗ್ರಾಮಗಳ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತ ವಂದಿಸೆ ದುಃಖವೈದುವನು ||೬||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ನೇಮದಿಂದ=ನಿಯಮಪೂರ್ವಕವಾಗಿ, ಅಶ್ವತ್ಥ, ತು
ಲಸೀ, ಸೋಮಧರ=ಶಿವಲಿಂಗ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ, ವಿಮಲಸಾಲಿಗ್ರಾಮಗಳನಿ
ಟ್ಟು=ಉತ್ತಮವಾದ ಸಾಲಿಗ್ರಾಮಗಳನ್ನಿಟ್ಟು, ಅಭಿನಮಿಸರ=ನಮಸ್ಕಾರಮಾ
ಡುವ ಮನುಷ್ಯನು, ಸದಾ=ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲೂ, ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯನು, ಭೂ

ಮಿಮೋಳು, ಧರ್ಮ, ಅರ್ಥ, ಮುಕ್ತಿ-ಮೋಕ್ಷ, ಸುಕಾನು-ಉತ್ತಮ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವ ಕಾಮ ಇವುಗಳ, ಅಪೇಕ್ಷೆಗಳಿಂದ, ಸಾಲಿಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ತಿರಿಕ್ತ-ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಲಿಗ್ರಾಮವಿಲ್ಲದೆ, ವಂದಿಸೆ=ನಮಸ್ಕಾರಮಾಡಲು, ದುಃಖವೈದುವನು=ದುಃಖವನ್ನನುಭವಿಸುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಅಶ್ವತ್ಥಕ್ಕಾ, ತುಲಸೀಗೂ, ಸ್ವಯಂವ್ಯಕ್ತನಾದ ಶಿವಲಿಂಗಾದಿಗಳಿಗೂ ನಮಸ್ಕಾರಮಾಡುವಾಗ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸಾಲಿಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ಟ್ಪು ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡುವನು ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯನು. ಕೇವಲ ಧರ್ಮಾರ್ಥ ಕಾಮ ಮೋಕ್ಷಗಳೆಂಬ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಅಶ್ವತ್ಥಕ್ಕಾಗಲಿ, ತುಲಸೀಗಾಗಲಿ, ಲಿಂಗಗಳಿಗಾಗಲಿ ಸಮಾಪದಲ್ಲಿ ಸಾಲಿಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟಿರದೇ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡುವನಿಗೆ ದುಃಖವೇ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುವದು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಗರುಡಪುರಾಣದಲ್ಲಿ, “ ಸ್ವಯಂ ವ್ಯಕ್ತೇಷು ಲಿಂಗೇಷು ಅಶ್ವತ್ಥ ತುಲಸೀಷುಚ || ಸಾಲಿಗ್ರಾಮಂ ವಿಹಾಯೈವ ನಮನಯೇ ಪ್ರಕುರ್ವತೆ || ತೇ ಸ್ವೇ ಹರಿನಿರಾಯಾಮಧಿಕಾರಿಣ ಏವಹಿ ” ಸ್ವಯಂವ್ಯಕ್ತ ಲಿಂಗಗಳಿಗೂ ಅಶ್ವತ್ಥ, ತುಲಸಿಗಳಿಗೂ ನಮಸ್ಕಾರಮಾಡುವಾಗ ಸಾಲಿಗ್ರಾಮವಿಟ್ಟಿರದೆ ಯಾರು ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡುವರೋ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ನಿಂದಾಮಾಡಲರ್ಹರೆಂದು ಅಂದರೆ ದೈತ್ಯರೆಂದೇ ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಅದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು.

ವಿತತಮಹಿಮನ ಬಿಟ್ಟು ಸುರರಿಗೆ
ಪೃಥಕು ವಂದನೆಮಾಳ್ವ ಮಾನವ
ದಿತಿಜನೇಸರಿ ಹರಿಯು ತಾ ಸಂಸ್ಥಿತನೆನಿಸನಲ್ಲ ||
ಚತುರಮುಖ ಮೊದಲಾದವಿಳಿ ದೇ
ವತೆಗಳೊಳಗಿಹನೆಂದು ಲಕ್ಷ್ಮೀ
ಪತಿಗೆ ವಂದಿಸೆ ಒಂದರಕ್ಷಣ ಬಿಟ್ಟಿಗಲನವರ ||೨||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ವಿತತ-ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಸುರರಿಗೆ=ಬ್ರಹ್ಮಾದಿದೇವತೆಗಳಿಗೆ, ಪೃಥಕು ವಂದನೆ=ಪ್ರತ್ಯೇಕ ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನು, ಮಾಳ್ವ=ಮಾಡುವ, ಮಾನವ=ಮನುಷ್ಯನು, ದಿತಿಜನೇಸರಿ=ದೈತ್ಯನೇ ಸರಿ, ಅಲ್ಲಿ-ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮ

ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡುವ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ, ಹರಿಯು ತಾನು, ಸಂಸ್ಥಿತನೆನಿಸುವನು-ವಾಸವಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಎನಿಸಲಾರನು. (ಇದ್ದು ಪೂಜೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸನು) ಚತುರಮುಖನೊದಲಾದ=ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ನೊದಲಾದ, ಅಖಿಳದೇವತೆಗಳೊಳು=ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳೊಳಗೂ, ಇಹನೆಂದು=ಶ್ರೀಹರಿಯು ಇರುವನೆಂದು ತಿಳಿದು, ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಗೆ ನಂದಿಸೆ=ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣದೇವರಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರಮಾಡಲು, ಅವರ=ಅಂತಹವರನ್ನು, ಒಂದರಕ್ಷಣ ಬಿಟ್ಟಿಗಲನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಯಾವ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರಮಾಡಬೇಕಾದರೂ, ಬ್ರಹ್ಮಾಂತರ್ಯಾಮಿ ಋದ್ರಾಂತರ್ಗತ ಎಂದು ಅಂತರ್ಗತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರಮಾಡಿದರೆ ಮಾತ್ರ ಪರಮಾತ್ಮನು ಆ ದೇವತೆಗಳೊಳಗಿದ್ದು ಆ ಪೂಜಾದಿಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಉತ್ತಮ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವನು. ಅಲ್ಲದೆ ಅಂತಹಾ ಜನರನ್ನು ಒಂದರಕ್ಷಣವಾದರೂ ಬಿಟ್ಟಿಗಲನು. ಹಾಗಿಲ್ಲದೆ ಕೇವಲ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ನಮಸ್ಕಾರ ನೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ಅದನ್ನು ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸ್ವೀಕರಿಸುವದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ಪೂಜಿಸುವವನು ದೈತ್ಯನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. “ಅತಃ ಪಾರ್ಥಿ ಕ್ಯ ನಮನಂ ಯೇ ಕುರ್ವಂತಿಚ ಸರ್ವದಾ | ತೇ ಸರ್ವೇ ಅಸುಗಾ ಜ್ಞಿಯಾಃ ಸತತ್ರಹರಿಸಂಸ್ಥಿತಃ” ಎಂಬ ಗರುಡವುರಾಣ ಬ್ರಹ್ಮಕಾಂಡದ ವಚನವು ಇದಕ್ಕಾಧಾರವಾಗಿರುವುದು.

ಶೈವಶೂದ್ರ ಕರಾರ್ಜಿತ ಮಹಾ

ದೇವವಾಯು ಹರಿಪ್ರತಿಮಾ ವೃಂ

ದಾನನದಿ ಮಾಸದ್ವಯದೊಳಿಹ ತುಲಸಿಯ ಪ್ರಸವ ||

ಗೋವಿನಾಹ ವಿಸರ್ಜಿತಾತ್ಮ

ಶ್ವಾ ವಿಟಸಿಗಳ ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕ

ಸೇವಿಸುವನರದೈತ್ಯಶಾತ್ವತ ದುಃಖನ್ನೆಡುವನು ||೪||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ:—ಶೈವ=ಶಿವನೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ವಾದಿಸುವ ಶಿವ ಪಾಷಾಂಡಿಗಳು, ಶೂದ್ರ, ಕರಾರ್ಜಿತ=ಇವರಾಗಳ ಕೈಯಿಂದ ಪೂಜಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಮಹಾದೇವ=ಶಿವಲಿಂಗಗಳು, ವಾಯು, ಹರಿಪ್ರತಿಮೆ-ವಾಯುಪ್ರತಿಮೆ(ಹನುಮಂತದೇವರು) ರಾಮಕೃಷ್ಣಾದಿ ಪ್ರತಿಮೆಗಳು ಇವುಗಳನ್ನೂ, ವೃಂದಾನದಿ-ತುಲಸೀ ವೃಂದಾನದಲ್ಲಿರುವ, ಮಾಸದ್ವಯದೊಳಿಹಕುಲ

ಸೀ=ತುಲಸಿಯಗಿಡವನ್ನು ನೆಟ್ಟು ಎರಡು ತಿಂಗಳು ಪೂರ್ಣವಾಗದಿರುವ ತುಲಸಿಯನ್ನು, ಅಪ್ರಸವಗೋ-ಕರವು ಹಾಕದ ಹಸುವನ್ನು, ವಿವಾಹವರ್ಜಿತಮಾದುವೆ ನೂಡದ, ಅಶ್ವತ್ಥವಿಟಪಿಗಳ=ಅಶ್ವತ್ಥರೆಂಬೆಗಳನ್ನು, ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ, ಸೇವಿಸುವ, ನರ=ಮನುಷ್ಯನು, ದೈತ್ಯ-ದೈತ್ಯನು, ಶಾಶ್ವತದುಃಖವೈದುವನು=ಶಾಶ್ವತವಾದ ದುಃಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ:—ಶಿವಪಾಪಂಜಿಗಳು ಮತ್ತು ಶೂದ್ರರು ಇವರ ಕೈಯಿಂದ ಪೂಜಿತವಾದ ಲಿಂಗಗಳನ್ನಾಗಲಿ, ಹಸುಮಂತ ನೋಡಲಾದ ವಾಯುಪ್ರತಿಮೆಗಳನ್ನಾಗಲಿ, ರಾಮಕೃಷ್ಣಾದಿ ಹರಿಪ್ರತಿಮೆಗಳನ್ನಾಗಲಿ ಪೂಜಿಸಬಾರದು ತುಲಸೀ ವೃಂದಾವನದಲ್ಲಿ ತುಲಸೀಗಿಡವನ್ನು ನೆಟ್ಟಮೇಲೆ ಎರಡುತಿಂಗಳು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗುವವರೆಗೂ ಆ ತುಲಸಿಯನ್ನು ಪೂಜಿಸಬಾರದು. ಕರವು ಹಾಕದ ಹಸುವಿನ ಪಡ್ಡೆಯನ್ನು ಪೂಜಿಸಬಾರದು, ಮದುವೆ ನೂಡದ ಅಶ್ವತ್ಥಕ್ಕೆ ಪೂಜೆನೂಡಬಾರದು, ಈ ವಿಧಿಗಳನ್ನರಿಯದೆ ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡುವವನು ದೈತ್ಯನು, ಅವನು ಶಾಶ್ವತವಾದ ದುಃಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವನು, ಬ್ರಹ್ಮಕಾಂಡದಲ್ಲಿ “ ಶೈವ ಶೂದ್ರಾರ್ಚಿತಂ ಚೇಶಂ ವಾಯುಂತು ಹರಿನೇವಚ || ದ್ವಿನಾಸ ಹೀನಾಂ ತುಲಸೀಂ ಅಪ್ರಸೂತಾಂಚ ಗಾಂಠತೀಂ || ವಿವಾಹ ಶೂನ್ಯಮಶ್ವತ್ಥಂ ನಮನಂ ಯೇ ಪ್ರಕುರ್ವತಿ || ತೇ ಸರ್ವೇ ಅಸುರಾಜ್ಞೇಯಂ ನಾತ್ರಕಾರ್ಯಾ ವಿಚಾರಣಾ || ” ಎಂದು ಹೇಳಿರುವ ವಾಕ್ಯಗಳು ಈ ಪದ್ಯಕ್ಕೆ ಆಧಾರವು, ಪದ್ಯಾರ್ಥವೂ, ಶ್ಲೋಕಾರ್ಥವೂ ಒಂದೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ಲೋಕಾರ್ಥವನ್ನು ಬೇರೆ ಬರೆಯಲಿಲ್ಲ.

ಅನತಾರಿಕೆ:—ಇಲ್ಲಿಯವರೆವಿಗೂ ದೈತ್ಯರ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಹೇಳಿ ಮುಂದಿನ ಪದ್ಯಗಳಿಂದ ದೈತ್ಯರ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:—

ಕಮಲಸಂಭವ ಮುಖ್ಯಮನುಜೋ
ತ್ತಮರ ಪರ್ಮಂತರದಿ ಮುಕ್ತರು
ಸಮ ಶತಾಯುಸ್ಸುಳ್ಳವನು ಕಲಿಬ್ರಹ್ಮನೋಸಾದೀ ||
ಕ್ರಮದಿ ನೀಚರು ದೈತ್ಯರು ಸರಾ
ಧಮರನಿಡಿದು ಕುಲಕ್ಷಿ ಕಲಿಯನು
ಪಮರಿಸುವವರ ಸುರರೊಳು ದ್ವೇಷಾದಿ ಗುಣದಿಂದ ||೧||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ. — ಕಮಲಸಂಭವಮುಖ್ಯ = ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಮೊದಲು, ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರ ಪದ್ಧಂತರದಿ = ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರವರೆಗೂ, ಮುಕ್ತರು ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯರೆನಿಸುವರು, ಕಲಿ = ಕಲಿಯು, ಬ್ರಹ್ಮನೋಪಾದಿ = ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ, ಸಮಶತಾಯುಸ್ಸುಳ್ಳವನು = ಅವರಿಗೆ ಸಮವಾದ ಅಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಮಾನವರ್ಷಗಳಿಂದ ನೂರು ವರ್ಷ ಆಯುಸ್ಸುಳ್ಳವನು. ನರಾಧಮರವಿಡಿದು - ಮನುಷ್ಯಾಧಮರ ಮೊದಲು, ಕುಲಕ್ಷಿ = ಕಲಿಯ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಅಲಕ್ಷ್ಮಿಯವರೆಗೂ, ದೈತ್ಯರು, ಕ್ರಮದಿ = ಕ್ರಮವಾಗಿ ನೀಚರು. ಅಸುರರೊಳು - ದೈತ್ಯರೊಳಗೆ, ದ್ವೇಷಾದಿಗುಣದಿಂದ, ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ದೈತ್ಯರು, ಕಲಿಯನು ಪವರಿನಿಸುವರು = ಕಲಿಗೆ ಸವರೆಂದು ಉಪಮಾನಕೊಡಲು ಯೋಗ್ಯರೆನಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಕಲಿಗೆ ಸಮಾನರು ಯಾವ ದೈತ್ಯರೂ ಅಲ್ಲವೆಂದರ್ಥ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ. — ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಮೊದಲು ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರವರೆಗೂ ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯರೆಂತಲೂ ಮನುಷ್ಯಾಧಮರ ಮೊದಲು ಕಲಿಯವರೆಗೂ ತಮೋಯೋಗ್ಯರೆಂತಲೂ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ದೈತ್ಯರಲ್ಲಿ ಕಲಿ ಒಬ್ಬನು ಮಾತ್ರ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ಸಮವಾದ ನೂರುವರ್ಷ ಆಯುಸ್ಸುಳ್ಳವನು. ದೈತ್ಯರಲ್ಲಿ ಅಲಕ್ಷ್ಮಿಯವರೆಗೂ ತಾರತಮ್ಯ ಪ್ರಕಾರ ಕ್ರಮವಾಗಿ ನೀಚರು. ದ್ವೇಷಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಲಿಗೆ ಸಮವಾದ ಪಾಪಿಯು ಮತ್ತಾವನೂ ಇಲ್ಲ. ಗರುಡವುರಾಣದಲ್ಲಿ “ ಕಲ್ಯಾಣ್ಯಾಮಾನುಷಾಂ ತಾಶ್ಚತೇವೈವಂ ಬ್ರಹ್ಮವದ್ಧಾಃ || ಸಮಃ ಶತಾಯುಃ ಪದ್ಧಂತಮೇಕ ಏವಕಲಿಃ ಸ್ಮೃತಃ || ಕಲಿಃ ಸಮಾನನಾಮಾನಃ ಕಲಿರನ್ಯೇಚ ಸಂತಿಹಿ || ಸರ್ವೇಷಾಮುಕ್ತಮೋಜ್ಜೇಯಃ ಕಲಿದೇವನಸಂಶಯಃ ದೂಷಣೇ ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತಾನಾಂ ತತ್ಸಮೋನಾಸ್ತಿ ಸರ್ವದಾ || ” ಇದರರ್ಥ ಕಲಿ ಮೊದಲು ಮನುಷ್ಯಾಧಮರವರೆಗೂ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವಗಣದಂತೆ ಈ ದೈತ್ಯಗಣವೂ ಇರುವುದು. ಅದರಲ್ಲಿ ಕಲಿ ಒಬ್ಬನೇ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ಸಮವಾದ ನೂರು ವರ್ಷ ಆಯುಸ್ಸುಳ್ಳವನು. ಮಿಕ್ಕವರೆಲ್ಲರೂ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ದಿನ ಕಲ್ಪದವರೆಗೂ ಆಯುಸ್ಸುಳ್ಳವರು. ಕಲಿ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ದೈತ್ಯರು ಸುತ್ತ ಕೆಲವರುಂಟು, ಅವರು ಮಹಾಕಲಿಗೆ ಸಮರಲ್ಲ. ಕಲಿಯೊಬ್ಬನೇ ವಿಷ್ಣು ದ್ವೇಷದಲ್ಲೂ ಅವನ ಭಕ್ತರ ದ್ವೇಷಮಾಡುವುದರಲ್ಲೂ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮನು, ಹರಿ ದ್ವೇಷದಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಸಮರು ಮತ್ತಾರೂ ಇಲ್ಲವೆಂಬರ್ಥವನ್ನೇ ಹೇಳುವರು.

ವನಜಸಂಭವನಬ್ರಹ್ಮತತಃ
 ಬೃಹನ್ನೇಮಹಾಕಲಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯನು
 ದಿನದಿನಗಳಲಿ ಬೀಳದಂಧಂತಮದಿ ಕಲಿಮಾರ್ಗ ||
 ದನುಜರಿಲ್ಲ ಪ್ರತೀಕ್ಷಿಸುತಬ್ರ
 ಹ್ಮನ ಶತಾಬ್ದಾಂತದಲಿ ಅಂಗವ
 ಅನಿಲನ ಗದಾಪ್ರಹಾರದಿಂದಲಿ ಭಂಗವೈದುವರು ||೧೦||

ಸದ್ವ್ಯರ್ಥ.—ವನಜಸಂಭವನ=ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಮಾನದಿಂದ, ಅಬ್ಬ
 ತತಃ=ನೂರು ವರ್ಷಗಳು, ಒಬ್ಬನೇ ಕಲಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯನು=ಕಲಿ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ
 ದೈತ್ಯರು ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರಿದ್ದರೂ ಮಹಾ ಕಲಿ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ದೈ
 ತ್ಯನೊಬ್ಬನೇ ಇರುವನು. ಮಿಕ್ಕ ದೈತ್ಯರೆಲ್ಲರೂ ದಿನದಿನಗಳಲಿ=ಬ್ರಹ್ಮ
 ದೇವರ ಪ್ರತಿದಿನಸಗಳಲ್ಲೂ, ಅಂಧಂತಮದಿ-ಅಂಧಂತಮಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬೀಳ್ದರು.
 ದನುಜರಿಲ್ಲ=ಅ ಅಂಧಂತಮಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಿರುವ ದೈತ್ಯರೆಲ್ಲರೂ, ಕಲಿಮಾ
 ರ್ಗ=ಕಲಿಯ ಬರುವಿಕೆಯನ್ನು, ಪ್ರತೀಕ್ಷಿಸುತ=ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತ (ಕಲಿಯ ದಾ
 ರಿಯನ್ನು ನೋಡುತ್ತ) ಇದ್ದು, ಬ್ರಹ್ಮನ ಶತಾಬ್ದಾಂತದಲಿ=ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ
 ನೂರು ವರ್ಷಗಳಾದ ಮೇಲೆ, (ಕಲಿಯು ಬಂದನಂತರ ಅವನಿಂದ ಕೂಡಿ)
 ಅನಿಲನ=ವಾಯುದೇವರ, ಗದಾಪ್ರಹಾರದಿಂದಲಿ, ಲಿಂಗವ=ಲಿಂಗಶರೀರ
 ದ, ಭಂಗವೈದುವರು-ಭಂಗವನ್ನು ಹೊಂದುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಕಲಿ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳವನು ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರಿದ್ದರೂ
 ಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪ ಸಂಪೂರ್ಣ ಬದುಕಿರುವವನು ಮಹಾಕಲಿಯೊಬ್ಬನೇ. ಮಿಕ್ಕ
 ದೈತ್ಯರು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಪ್ರತಿದಿನಸದಲ್ಲೂ ಸಾಧನೆಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಅವ
 ತ್ತವತ್ತು ಅಂಧಂತಮಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದು ಕಲಿಯ ಬರುವಿಕೆಯನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸು
 ತಿದ್ದು ಅವನು ಬಂದಮೇಲೆ ಅವನೊಂದಿಗೆ ವಾಯುದೇವರ ಗದಾಪ್ರಹಾರ
 ದಿಂದ ಲಿಂಗಭಂಗವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಶಾಶ್ವತ ತಮಸ್ಸನ್ನೈದುವರು. ಬ್ರಹ್ಮ
 ಕಾಂಡದಲ್ಲಿ, “ಏಕಸ್ಮಿ ಬ್ರಹ್ಮದಿವಸೇ ತೇ ಗಚ್ಛಂತಿ ತಮೋಂಧಕಂ ||
 ತತ್ರಾಸ್ಥಿತ್ವಾ ಕಲೇರ್ಮಾರ್ಗಂ ಪ್ರತೀಕ್ಷಂತೇನ ಸಂಶಯಃ || ಸಾಧನೈಃ ಪರಿಪೂ
 ರ್ಣಾಸ್ತೇವಾಯುಶಸ್ತ್ರೈಃ ಪ್ರಪೀಡಿತಾಃ || ಶತವರ್ಷಾನಂತರಂತು ಸರ್ವೇಷಾಂ
 ಕಲಿನಾಸಹ || ವಾಯೋರ್ಮಾದಾಪ್ರಹಾರೇಣ ಲಿಂಗಭಂಗೋಭವಿಷ್ಯತಿ” ಎಂ
 ಬೀ ಶ್ಲೋಕಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು.

ಮಾರುತನ ಗದೆಯಿಂದ ಲಿಂಗತ
ರೀರ ಪೋದಾನಂತರ ತನೋ
ದ್ವಾರವೈದಿ ಸ್ವರೂಪ ದುಃಖಗಳನುಭವಿಸುತಿದರು ||
ವೈರ ಹರಿಭಕ್ತರಲಿ ಹರಿಯಲಿ
ತಾರತಮ್ಯದಲಿರುತಿದರು ಸಂ
ಸಾರದಲಿ ತಮಸಿನಲಿಯತ್ಯಧಿಕ ಕಲಿಯಲ್ಲಿ ||೧೧||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ. — ಮಾರುತನ = ವಾಯುದೇವರ, ಗದೆಯಿಂದ, ಲಿಂಗ ತ
ರೀರ ಪೋದಾನಂತರ, ತನೋದ್ವಾರವೈದಿ = ಶಾಸ್ತ್ರತವಾದ ಅಂಧಂತಮಸ್ಸು
ನ್ನು ಹೊಂದಿ, ಸ್ವರೂಪ ದುಃಖಗಳನ್ನನುಭವಿಸುತಿದರು. ಹರಿಭಕ್ತರಲಿ,
ಹರಿಯಲ್ಲಿ, ವೈರ = ದ್ವೇಷದ, ತಾರತಮ್ಯದಲಿ - ತಾರತಮ್ಯವನ್ನನುಸರಿಸಿ
ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ = ನಿತ್ಯ ಸಂಸಾರದಲ್ಲೂ, ತಮಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ = ಅಂಧಂತಮಸ್ಸಿನಲ್ಲೂ
ಕಲಿಯಲ್ಲಿ. ಅತ್ಯಧಿಕ = ಬಹಳ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರೂ, ಇರುತಿದರು = ಸ್ವರೂಪ ದುಃ
ಖಾನುಭವವು ಇರುವದು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ. — ವಾಯುದೇವರ ಗದಾ ಪ್ರಹಾರದಿಂದ ಲಿಂಗ ಭಂಗ
ವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ದೈತ್ಯರು ಹರಿಯಲ್ಲೂ ಹರಿಭಕ್ತರಲ್ಲೂ ಮಾಡುವ ದ್ವೇಷವ
ನ್ನನುಸರಿಸಿ ತಾರತಮ್ಯ ಪ್ರಕಾರ ಅಂದರೆ ದ್ವೇಷವು ಹೆಚ್ಚು ಮಾಡುವನ
ರಿಗೆ ಸ್ವರೂಪ ದುಃಖಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರೂ, ದ್ವೇಷ ಕಮ್ಮಿ ಮಾಡುವವರಿಗೆ
ಕಮ್ಮಿಯಾಗಿರೂ; ಹೀಗೆ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನನುಸರಿಸಿ, ಮನುಷ್ಯಾಧಮರಿಗೆ ತ
ಮಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯ ಸಂಸಾರದಲ್ಲೇ ದುಃಖವು, ಮಿಕ್ಕ ರಾಜರಿಗೆ ಸ್ವರೂಪ ದುಃ
ಖದಲ್ಲೇ ತಾರತಮ್ಯಾನುಸಾರ ದುಃಖಾನುಭವವೂ ಆಗುವದು. ಕಲಿಗೆ ಮಾ
ತ್ರ ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತಲೂ ಅತ್ಯಧಿಕವಾದ ದುಃಖಾನುಭವವಾಗುವದು. “ ತತೋ
ಧಂಪ್ರವಿಶಂತೈತೇ ತಾರತಮ್ಯೇನ ಸರ್ವಶಃ || ತಮಸ್ಯಂಧೇಪಿ ಸಂಸಾರೇ
ನಾತ್ರಕಾಗ್ಯ ವಿಚಾರಣಾ || ” ಎಂಬ ಗರುಡವುರಾಣವಾಕ್ಯವು ಇದಕ್ಕಾಧಾರ.

ಅನತಾರಿಕೆ. — ಕಲಿಯ ಜ್ಞಾನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ, ಕಾಲನೇಮಿಯ
ರಿಗೂ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಜ್ಞಾನವೆಂಬುದು ಮಿಥ್ಯ ಅಸಮಾ

ಜೀನ ದುಃಖತರಂಗವೆ ಸಮಾ

ಜೀನಬುದ್ಧಿ ನಿರಂತರದಿ ಕಲಿಗಿಹದು ದೈತ್ಯರೊಳು |

ಹೀನಳಿನಿಹಳು ತತಗುಣದಿ ಕಲಿ

ಮಾನಿನಿಗೆ ತತವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿಗೆ

ಈನತತಗುಣ ಕಾಲನೇಮಿಯ ಕೆಂಸನೆನಿಸಿದನೂ ||೧೨||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ. — ಜ್ಞಾನವೆಂಬುದು ಮಿಥ್ಯ-ಕಣ್ಣಿಗೆ ಗೋಚರಿಸುವ ಪದಾರ್ಥಗಳೆಲ್ಲವೂ ಮಿಥ್ಯ ಎಂಬುವುದೇ ಕಲಿಯು ಜ್ಞಾನವು. ಅಸಮಾಚೀನ-ಒಳ್ಳೆಯದಲ್ಲದ, ದುಃಖತಂತ್ರವೇ, ಸಮಾಚೀನ ಬುದ್ಧಿಯು. ದೈತ್ಯರೊಳು ಇಂತಹ ಬುದ್ಧಿ=ಈ ಜ್ಞಾನವೇ, ಕಲಿಗಿಹದು=ಕಲಿಗಿರುವದು. ಇವನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಅಲಕ್ಷ್ಮಿಯು ಕಲಿಯಗಿಂತಲೂ, ಶತಗುಣದಿ=ಕಲಿಯು ಮಾಡುವದ್ದೇಷಾದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ನೂರು ಗುಣಗಳಿಂದ, ಹೀನಳೆನಿಸಳು=ಕಮ್ಮಿ ಎನಿಸುವಳು. (ದೇವತಾ ತಾರತಮ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗಿಂತಲೂ ನೂರು ಗುಣಗಳಿಂದ ಭಕ್ತಿ ಜ್ಞಾನಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ರುದ್ರದೇವರು ಕಮ್ಮಿ, ಅವರಿಗಿಂತಲೂ ಇಂದ್ರಾದಿಗಳೆಂದು ಹೇಳಿರುವರೋ, ಹಾಗೆ ಹರಿ ದ್ವೇಷದಲ್ಲಿ ಕಲಿಯೇ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮನಾದುದರಿಂದ ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ತಾರತಮ್ಯವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ದ್ವೇಷಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವದರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರು ಅಧಮರೆಂದರೆ ಅವರಿಗಿಂತಲೂ ಕಮ್ಮಿ ದ್ವೇಷವನ್ನು ಮಾಡುವರೆಂದರ್ಥ. ಹೀಗೆ ಮುಂದೂ ದ್ವೇಷಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಲಿಯಗಿಂತಲೂ ಅವನ ಹೆಂಡತಿ, ಅವಳಿಗಿಂತಲೂ ಮತ್ತೊಬ್ಬನೂ ಕಮ್ಮಿ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.) ಕಲಿಮಾನಿನಿಗೆ ಕಲಿಯ ಹೆಂಡತಿಯಿಗಿಂತಲೂ, ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿಯು ಶತ=ನೂರು ಗುಣಗಳಿಂದ ದ್ವೇಷಾದಿಗಳನ್ನು ಕಮ್ಮಿ ಮಾಡುವವನು. ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿಗೆ ಕಾಲನೇಮಿಯು ಶತಗುಣ ಊನ=ನೂರು ಗುಣಗಳಿಂದ ಕಮ್ಮಿಯು. ಈ ಕಾಲನೇಮಿಯೇ ಕಂಸನೆನಿಸಿದನು=ಕಂಸನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ. — “ ಮಿಥ್ಯಾ ಜ್ಞಾನೇ ಜ್ಞಾನಬುದ್ಧಿರ್ದುಃಖೇಚ ಸುಖಬುದ್ಧಿರ್ಮಾ || ” ಎಂಬ ಗರುಡಪುರಾಣ ವಾಕ್ಯದಂತೆ ಮಿಥ್ಯಾ ಜ್ಞಾನವನ್ನೇ ಜ್ಞಾನವನ್ನಾಗಿಯೂ, ದುಃಖವನ್ನೇ ಸುಖವನ್ನಾಗಿಯೂ ತಿಳಿದಿರುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವನು ಕಲಿಯು. ಇವನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಅಲಕ್ಷ್ಮಿಯು ಇವನ ಸಮಳಾದ ಪಾಪಿಯಲ್ಲ. ಹರಿ ದ್ವೇಷಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇವನಿಗಿಂತಲೂ ನೂರು ಅಂಶಗಳು ಕಮ್ಮಿಯಾಗಿ ಮಾಡುವಳು. ಸ್ವರೂಪ ದುಃಖದಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಕಲಿಗೆ ಎಷ್ಟು ದುಃಖವೋ ಅಷ್ಟು ದುಃಖವು ಇವಳಿಗಿಲ್ಲ. ಅವನಿಗಿಂತಲೂ ನೂರು ಅಂಶವು ಕಮ್ಮಿಯಾದ ದುಃಖವನ್ನನುಭವಿಸುವನು. ಇವಳಿಗಿಂತಲೂ ದ್ವೇಷಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ನೂರಂಶಗಳು ಕಮ್ಮಿ ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿಯು. ಅವನ

ಗಿಂತಲೂ ನೂರು ಗುಣಗಳಿಂದ ಕಮ್ಮಿಯು ಕಾಲನೇಮಿಯು. ಇವನೇ ಕಂ
ಸನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು-

ಕಾಲನೇಮಿಗೆ ಪಂಚಗುಣದಿಂ
ಕೀಳುಮದುಕೈಟಭರು ಜನ್ಮವ
ತಾಳಿ ನಿಲೆಯೊಳು ಹಂಸಡಿಭಿಕಾಹ್ವಯದಿ ಕರೆಸಿದರೂ ||
ಐಳನಾಮಕ ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿ ಸ
ಮಾಳುವನಿಪ ಹಿರಣ್ಯಕಶ್ಯಪು
ಶೂಲಪಾಣಿಯ ಭಕ್ತನರಕಗೆ ಶತಗುಣಾಧಮನು ||೧೩||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.— ಕಾಲನೇಮಿಗೆ=ಕಾಲನೇಮಿಯಗಿಂತಲೂ, ಮಧುಕೈಟ
ಭರು, ಪಂಚಗುಣದಿಂ=ಐದು ಗುಣಗಳಿಂದ, ಕೀಳು=ಅಧಮರೆನಿಸುವರು.
ಈ ಮಧುಕೈಟಭರೀವರೂ, ಇಳೆಯೊಳು=ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ, ಜನ್ಮವತಾಳಿ=ಜ
ನ್ಮವನ್ನು ಹೊಂದಿ, ಹಂಸಡಿಭಿಕಾಹ್ವಯದಿ=ಹಂಸ ಡಿಭಿಕರೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ
ಕರೆಸಿದರೂ, ಐಳನಾಮಕ=ಇಳಿಯ (ಭೂಮಿಯ) ಮಗನಾದ ನರಕಾಸು
ರನು, ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿ ಸಮಾನಳು ಎನಿಸ-ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿಗೆ ಸಮದೈತ್ಯನೆಂದು ಕರೆಸು
ವನು. ಶೂಲಪಾಣಿಯ-ಶುದ್ರದೇವರ, ಭಕ್ತನರಕಗೆ = ನರಕಾಸುರನಿಗೆ,
ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪು=ಹಿರಣ್ಯಕಶ್ಯಪನಲ್ಲಿ ಪ್ರವಿಷ್ಟನಾದ ಹಿರಣ್ಯನೆಂಬ ದೈತ್ಯನು,
ಶತಗುಣಾಧಮನು-ನೂರು ಗುಣಗಳಿಂದಧಮನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ— ಕಾಲನೇಮಿಯಕಿಂತಲೂ ಮಧುಕೈಟಭರು ಐದು ಗುಣ
ಗಳಿಂದ ಅಧಮರು. ಅವರೇ ಹಂಸ ಡಿಭಿಕರೆಂದು ಸಾಲ್ವ ದೇಶಾಧಿಪತಿಗ
ಳಾಗಿ ಜುಟ್ಟಿದವರು. ಭೂಮಿಯ ಮಗನಾದ ನರಕಾಸುರನು ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿಗೆ
ಸಮನು. ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿಯೇ ಜರಾಸಂಧನು. ನರಕಾಸುರನಗಿಂತಲೂ ಹಿರ
ಣ್ಯಕಶಿಪುವಿನೊಳಗೆ ಪ್ರವಿಷ್ಟನಾದ ಆದಿ ಹಿರಣ್ಯನು ನೂರು ಗುಣಗಳಿಂದ
ಅಧಮನು. “ ತಸ್ಮಾತ್ಪಂಚಗುಣೈರ್ಹೀನೌ ಮಧುಕೈಟಭ ಸಂಜ್ಞಕೌ ||
ತಾನೇವ ಹಂಸಡಿಭಿಕೌ ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿ ಸಮೋಜ್ಞೀಯೋ ಭೌಮೋ ವೈ ಭೂತ
ಲೇ ಸ್ತೃತಃ || ತಸ್ಮಾತ್ಶತಗುಣೈರ್ಹೀನೋ ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪುಃ ಸ್ತೃತಃ ” ಎಂಬ
ಗರುಡ ಪುರಾಣ ವಚನವೇ ಇದಕ್ಕಾಧಾರವು.

ಗುಣಗಳತ್ರಯ ನೀಚನೆನಿಸುವ
ಕನಕಕಶಿಪುಗೆ ಹಾಟಕಾಂಬಕ
ಗೆಣೆ ಎನಿಪ ಮಣಿಮಂತಗಿಂದಲಿ ಕಿಂಚಿದೂನ ಬಕ ||
ದನುಜವರ ತಾರಕನು ವಿಂತತಿ
ಗುಣದಿ ನೀಚನು ಲೋಕಕಂಟಕ
ನೆನಿಪತಂಬರ ತಾರಕಾಸುರಗಧಮು ಷಡ್ಗುಣದಿ ||೧೪||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.— ಕನಕಕಶಿಪುಗೆ=ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪುವಿಗೆ, ಗುಣಗಳತ್ರಯ=ಮೂರು ಗುಣಗಳಿಂದ, ಹಾಟಕಾಂಬಕ=ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನು, ನೀಚನೆನಿಸುವ=ಅಧಮನೆನಿಸುವನು. ಹಾಟಕಾಂಬಕಗೆ=ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನಿಗೆ, ಮಣಿಮಂತನ, ಎಣೆಯೆನಿಪ-ಸಮನೆನಿಸುವನು. ಮಣಿಮಂತಗಿಂದಲಿ, ಬಕ-ಬಕಾಸುರನು ಕಿಂಚಿದೂನ=ಸ್ವಲ್ಪ ಅಧಮನು. ಬಕನಕಿಂತಲೂ, ದನುಜವರ=ದೈತ್ಯ ಶ್ರೀ ಸ್ವನಾದ, ತಾರಕನು-ತಾರಕಾಸುರನು, ವಿಂತತಿಗುಣದಿ-೨೦ ಗುಣಗಳಿಂದ ನೀಚನು, ತಾರಕಾಸುರಗೆ, ಲೋಕಕಂಟಕನೆನಿಪ, ತಂಬರ-ತಂಬರಾಸುರನು, ಷಡ್ಗುಣದಿ=೬ ಗುಣಗಳಿಂದ ಅಧಮನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.— ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪುವಿನಗಿಂತಲೂ ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನು ಮೂರು ಗುಣಗಳಿಂದ ನೀಚನು. ಅವನ ಸಮನು ಮಣಿಮಂತನು. ಇವನೇ ಸಂಕರನು, ಅವನಿಗಿಂತಲೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಮ್ಮಿ ಬಕಾಸುರನು. ಅವನಕಿಂತಲೂ ೨೦ ಗುಣಗಳಿಂದ ತಾರಕಾಸುರನು ನೀಚನು. ಅವನಕಿಂತಲೂ ಲೋಕಕಂಟಕನಾದ ತಂಬರಾಸುರನು ೬ ಗುಣಗಳಿಂದ ಅಧಮನು. ಇದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇ ಗರುಡವುರಾಣದಲ್ಲಿ “ ತಸ್ಮಾತ್ಪುತ್ರಗುಣೈರ್ಹಿರಣ್ಯೋ ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷೋ ಮಹಾಸುರಃ ಮಣಿರ್ಮುತತ್ಸವೋ ಜ್ಞೇಯೋ ಕಿಂಚಿದೂನೋಬಕಃ ಸ್ತುತಃ || ತಸ್ಮಾದ್ವಿಂಶದ್ಗುಣೈರ್ಹಿರಣ್ಯೋ ತಾರಕಾಸುರೋ ಮಹಾಸುರಃ || ತಸ್ಮಾತ್ ಷಡ್ಗುಣತೋ ಹೀನೋ ತಂಬರೋ ಲೋಕಕಂಟಕಃ ” ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು.

ಸರಿಯೆನಿಸುವನು ಸಾಲ್ವನಿಗೆ ಸಂ
ಕರನಿಗಧಮನು ದಶಗುಣದಿ ತಂ
ಬರಗೆ ಷಡ್ಗುಣನೀಚನೆನಿಪ ಹಿಡಿಂಬಕಾ ಬಾಣಾ |
ಸುರನು ದ್ವಾಪರ ಕೀಚಕನು ನಾ
ಲ್ವರು ಸಮರು ದ್ವಾಪರನೆ ತಕುನಿ
ಕರೆಸಿದನು ಕೌರವಗೆ ಸೋದರಮಾವನವೆಂದು ||೧೫||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಸಾಲ್ವನಿಗೆ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಶಂಭರನಲ್ಲದೆ ದ್ವಾಪರ ಯುಗದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಶಂಭರಾಸುರನು, ಸರಿಯೆನಿಸುವನು=ಸಮನೆನಿಸುವನು ಈ ಶಂಭರನು, ಸಂಕರಗೆ=ಸಂಕರನೆಂದು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸಿದ ಮಣಿ ಮಂತನಿಗೆ, ದಶಗುಣದಿ=10 ಗುಣದಿಂದ ಅಧಮನು; ಶಂಭರಗೆ=ಈ ಶಂಭರಾಸುರನಿಗೆ, ಹಿಡಿಂಭಿಕಾ=ಹಿಡಿಂಭಾಸುರನು, ಷಡ್ಗುಣದಿ = 6 ಗುಣಗಳಿಂದ ನೀಚನೆನಿಸ, ಹಿಡಿಂಭಾಸುರನು, ಬಾಣಾಸುರನು, ದ್ವಾಪರ, ಕೀಚಕನು, ಈ ನಾಲ್ವರೂ ಸಮರು. ದ್ವಾಪರನೇ ಶಕುನಿ, ಕೌರವಗೆ-ದುರ್ರೋಧನನಿಗೆ, ಸೋದರಮಾವನಹುವೆಂದು, ಕರೆಸಿದನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಶಂಭರಾಸುರನು ಸಾಲ್ವನಿಗೆ ಸಮನೆನಿಸುವನು. ಈ ಶಂಭರನು, ಸಂಕರನೆಂದು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ್ದ ಮಣಿಮಂತನಿಗೆ ೧೦ ಗುಣಗಳಿಂದ ಅಧಮನು. ಈ ಶಂಭರನಿಗೆ ಹಿಡಿಂಭಾಸುರ, ಭಾಣಾಸುರ, ದ್ವಾಪರ, ಕೀಚಕ ಈ ನಾಲ್ವರೂ 6 ಗುಣಗಳಿಂದ ನೀಚರು. ತಮ್ಮೊಳಗೆ ಈ ನಾಲ್ವರೂ ಸಮರು. ದ್ವಾಪರನೇ ಶಕುನಿ ಎಂದು ದುರ್ರೋಧನನ ಸೋದರಮಾವನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದವನು. ಭಾಣಾಸುರನೇ ಕೀಚಕನು.

ವಿಶೇಷಾರ್ಥ.—ಪೂರ್ವಪದ್ಯದಲ್ಲಿ, ಮಣಿಮಂತನಗಿಂತಲೂ ಬಕಾಸುರನು ಕಿಂಚಿದೂನನೆಂತಲೂ, ಅವನಿಗಿಂತಲೂ ತಾರಕಾಸುರನು 20 ಗುಣ ನೀಚನೆಂತಲೂ, ಅವನಗಿಂತಲೂ ಶಂಭರಾಸುರನು 6 ಗುಣ ನೀಚನೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಆ ಪದ್ಯದಿಂದ ಮಣಿಮಂತನಗಿಂತಲೂ 26 ಗುಣಗಳಿಂದ ಶಂಭರಾಸುರನು ಅಧಮನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಕರನಿಗೆ 10 ಗುಣಗಳಿಂದ ಶಂಭರನು ಅಧಮನೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಗರುಡವು ರಾಣದಲ್ಲೂ, “ ಶಂಭರಸ್ಯ ಸಮೋಜ್ಞೇಯೋ ಸಾಲೋ ದೈತೇಷುಚಾಧಮಃ || ಸಂಕರಾಶ್ಚ ದಶಗುಣೈಃ ಶಂಭರೋನ್ಯಾಸ ಉಚ್ಯತೇ || ಶಂಭರಾಶ್ಚ ಗುಣೈಃ ಷಡ್ಭಿರ್ಗುಣಿಂಭೋನ್ಯಾಸ ಉಚ್ಯತೇ || ಬಾಣಸ್ತು ತತ್ಸಮೋಜ್ಞೇಯೋ ಸಕೀಚಕ ಇತಿಸ್ಮೃತಃ || ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಮೇಲಿನ ಅರ್ಥವೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ಈ ಎರಡು ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದಲೂ ಒಂದುಕಡೆ 26 ಗುಣಗಳಿಂದ ಕಡಿಮೆಯೆಂತಲೂ, ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ ೧೦ ಗುಣ ಕಡಿಮೆಯೆಂತಲೂ ಶಂಭರನಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಪೂರ್ವೋತ್ತರನಿರೋಧಬರುವುದು

ಮಣಿಮಂತನೇ ಸಂಕರನೆಂದು ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವುದು. ಹೀಗಿರಲು ಈ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರವು ಹೇಗೆಂದರೆ, ಶಂಭರಾಸುರರು ಇಬ್ಬರೆಂದು ಕಾಣುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವು ತ್ರೇತಾಯುಗದಲ್ಲಿ ದಶರಥರಾಜನಿಗೂ ಶಂಭರನಿಗೂ ಯುದ್ಧವಾದಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶಂಭರನ ಮಾಯದಿಂದ ದಶರಥನು ಮೂರ್ಛಿತನಾದಾಗ ಕೈಕೇಯಿಯು ದಶರಥನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದುದಕ್ಕಾಗಿ ಎರಡು ವರಗಳನ್ನು ಕೈಕೇಯಿಗೆ ಕೊಟ್ಟುದಾದಾಗಿಯೂ, ಆಗ ಕೈಕೇಯಿಯು ಆ ವರವನ್ನು ಬೇಡದೆ ಮಂಥರೆಯ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ರಾಮನ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಮನಿಗೆ ವನವಾಸವನ್ನೂ, ಭರತನಿಗೆ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕವನ್ನೂ ಬೇಡಿಕೊಂಡಳೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಆ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ದಶರಥರಾಜನಿಂದ ಮೃತಿಯಾದ ಶಂಭರಾಸುರನೊಬ್ಬನು ಏರ್ಪಡುವನು. ಮತ್ತು ತಾರಕಾಮಯ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ದೇವೇಂದ್ರನಿಂದ ಮೃತನಾದ ಶಂಭರನೊಬ್ಬನು ಏರ್ಪಡುವನು. ಈ ಅರ್ಥವು ನಿರ್ಣಯ ಗಗನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ “ಅಥಾತ್ಮನೇನಾ ಮವಮೃದ್ಯಮಾನಾಂ ಪಿಂಕ್ಷ್ಯಸುರಃ ಶಂಭರಸಾಮುಘೇಯಃ || ಎಂಬ ೧೮೫ನೇ ಶ್ಲೋಕ ಮೊದಲು “ಪುತ್ರೇಣ ವಜ್ರೇನಿಜಘಾತನ ಶಂಭರಂ” ಎಂಬ ೧೮೬ ನೆಯ ಶ್ಲೋಕದವರಿವಿಗೂ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು. ಇವಲ್ಲದೆ ರತೀದೇವಿಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿ ಪ್ರಮೃಷ್ಣನಿಂದ ಸ್ವತನಾದ ಶಂಭರನು ದ್ವಾಪರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನೇವನಾದನು. ಈ ಅರ್ಥವನ್ನು ನಿರ್ಣಯ ಗಗನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ “ಪುರೈವ ಮೃತ್ಯುವೇವದತ್ತ ಮೇವ ರಂಜಸ್ಯಹ” ಎಂಬ ೧೮೭ ನೆಯ ಶ್ಲೋಕ ಮೊದಲು “ಸಿಪತ್ನಾತಂ ಹರಿಸಿಸುತಃ” ಎಂಬ ೧೮೮ನೇ ಶ್ಲೋಕದವರೆಗೂ ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು ಇದರಲ್ಲಿ ದಶರಥರಾಜನಿಂದ ತ್ರೇತಾಯುಗದಲ್ಲಿ ಮೃತನಾದ ಶಂಭರನು ಮತ್ತು ಹುಟ್ಟಿ ದೇವೇಂದ್ರನಿಂದ ಮೃತನಾಗಿರಬಹುದು. ಅಂತು ಇಂದ್ರನಿಂದ ಮೃತನಾದ ಶಂಭರಾಸುರನು ಬೇರೆ; ಪ್ರಮೃಷ್ಣನಿಂದ ಮೃತನಾದ ಶಂಭರಾಸುರನು ಬೇರೆಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮಣಿಸುತನೆಂದ ೨೬ ಗುಣಗಳಿಂದ ನೀಚನಾದ ಶಂಭರನು ಇಂದ್ರನಿಂದ ಮೃತನಾದ ಶಂಭರನೆಂತಲೂ, ಪ್ರಮೃಷ್ಣನಿಂದ ಮೃತನಾದ ಶಂಭರನು ಸಂಕರಾವತಾರನಾದ ಮಣಿಮಂತನೆಂದ ಗಂಗುಣ ನೀಚನೆಂತಲೂ ಹೇಳಬಹುದಾಗಿದೆ. ಮಣಿಮಂತನೇ ಸಂಕರನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವುದು ಮಣಿಮಂತನುಗೂ ಸಂಕರನುಗೂ ಭೇದವನ್ನು ತಾರತಮ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪಿಸುವುದಕ್ಕೆ

ಅಧಾರವಿಲ್ಲ. ಒಬ್ಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಕರ್ತರು ಮಣಿಮಂತನಕಿಂತಲೂ ಶಂಭರ
ನು 26 ಗುಣ ಕಮ್ಮಿಯೆಂತಲೂ ಸಂಕರನಿಂದ ಶಂಭರನು 10 ಗುಣದಿಂದ
ನೀಚನೆಂತಲೂ ಬರೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಯೋಚಿಸತಕ್ಕ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ಕಾ
ಲನೇಮಿಯೇ ಕಂಸನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣ ನಿರ್ಣಯ 11ನೆಯ ಅ
ಧ್ಯಾಯ “ ಯವುಗ್ರಸೇನಃ ಸುರಗಾಯಕಸ್ಯ ಜಾತೋಯದುಷ್ಟೇನ ತಥಾ
ಭಿಧೇಯಃ | ತವೈವ ಸೇವಾರ್ಥಮಮುಷ್ಯ ಪುತ್ರೋ ಜಾತೋ ಸುರಃಕಾಲ
ನೇಮಿಃ ಸಈಶ ||199|| ಗಂಧರ್ವಜೇನದ್ಯಮಿಲೇನ ನಾಮ್ನಾ ಕಂಸೋಜಿ
ತೋ ಏನವರಾಚ್ಛಚೀವತಿಃ ||201|| ” ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಉಗ್ರಸೇನನೆಂಬ ದೇ
ವಗಂಧರ್ವನಾಗಿದ್ದವನೇ ಉಗ್ರಸೇನನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಯದುಕುಲದಲ್ಲಿ ನಿ
ನ್ನ ಸೇವಾರ್ಥವಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿರುವನೋ ಅವನಿಗೆ ವ ಗನಾಗಿ ಕಾಲನೇಮಿ
ಎಂಬ ದೈತ್ಯನು ಕಂಸನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿರುವನು. ರುದ್ರದೇವರ ವರ
ಬಲದಿಂದ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಕಂಸನು ಜಯಿಸಿರುವನು. ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿಯು ಜರಾ
ಸಂಧನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣ—“ ಸವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿತ್ವ ಜರಾಸುತೋಭೂ
ತ್ ” ಎಂದು ನಿರ್ಣಯ 11ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ ಮಧುಕೈಟಭರು ಹಂಸಡಿಭ
ಕರು ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ “ ಹತಾವರಾಯಾ ಮಧುಕೈಟಭಾಶ್ಚಾತ್ಮಯೈವ
ಹಂಸೋಡಿಭಿಕಶ್ಚ ಜಾತೌ || ನೀನು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಮಧುಕೈಟಭರನ್ನು
ಸಂಹಾರಮಾಡಿದ್ದೆಯೋ ಅವರೇ ಈಗ ಹಂಸಡಿಭಿಕರೆಂದು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ
ಹುಟ್ಟಿರುವರು. ಬಾಣಾಸುರನೇ ಕೀಚಕನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣ ನಿರ್ಣ
ಯ 11ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ “ ಯೋ ಬಾಣಸೂರ್ವಿ ಮಹಾಸುರೋ ಭೂತ್
ಸ್ಥಿತಃ ಸನಾಮ್ನಾ ಪ್ರಭಿತೋಪಿಬಾಣಃ | ಸಕೀಚಕೋ ನಾಮ ಭಭೂವರು
ದ್ರವರಾದ್ಯಃ ಸತಮಃ ಪ್ರಸೇತ್ಯಃ ||215|| ಭಲಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಮಗನಾದ ಭಾ
ಣಾಸುರನಲ್ಲಿ ಯಾವ ಭಾಣನೆಂಬ ಮದುವೆ ತ್ಯನಿದ್ದನೋ ಅವನೇ ಈಗ
ಕೀಚಕನೆಂದು ಹುಟ್ಟಿ ರುದ್ರದೇವರ ವರದಿಂದ ಅವಧ್ಯನಾಗಿರುವನು. ಅವ
ನನ್ನು ತಮಸ್ಸಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಪ್ರಹ್ಲಾದನ ವೊಮ್ಮಗ
ನಾದ ಭಲಚಕ್ರವರ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವಿಷ್ಟನಾಗಿದ್ದು ನಮಗೂ ನಿನಗೂ ಸಹ ವಿ
ರೋಧವನ್ನಾಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದನೋ ಆ ಭಲ ಮಹಾದೈತ್ಯನು ಸಾಲ್ವನೆಂಬ ಹೆ
ಸರಿನಿಂದ ಸಾಲ್ವಪತಿಯ ಮಗನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿರುವನು. ಅವಶ್ಯಯೋಭಲಿಮಂಜ

ಶ್ವಕಾರ ಪ್ರತೀಪಮಸ್ತುಸು ತಥಾತ್ವಯಿಶ || ಸಚಾಸುರೋ ಬಲಿನಾಮೈವ
ಭೂಮೌಸಾಲ್ವೋ ನಾನ್ನಾ ಬ್ರಹ್ಮದತ್ತಸ್ಯಜಾತಃ ||213|| ಎಂಬ ವಾಕ್ಯ
ದಿಂದ ಮೇಲಿನ ಅರ್ಥವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ಶಕುನಿಯು ದ್ವಾಪರನೆಂಬ
ವಿಷಯದಲ್ಲಿ “ ಶಕುನಿರ್ನಾಮಯಸ್ತ್ವಾಸೀದ್ವಾಜಲೋಕ್ಯೇ ಮಹಾರಥಃ ||
ದ್ವಾಪರಂ ವಿದ್ವಿತಂರಾರ್ಜ ಎಂಬ ಭಾರತ ಆದಿಸರ್ವ ವಾಕ್ಯವು ಆಧಾರವು.

ನಮುಚಿ ಇಲ್ವಲ ಪಾಕನಾಮಕ
ಸಮರು ಭಾಣಾದ್ಯರಿಗೆ ದಶಗುಣ
ನಮುಚಿ ನೀಚನು ಮೂರುಗುಣದಿಂದಧಮನಾಪಿ |
ಕುಮತಿಧೇನುಕನೂರು ಗುಣದಿಂ
ದಧಮರಿಪು ವಾತಾಪಿಗಧಮನು
ವಮನಧೇನುಕನಿಂದಲರ್ಥಗುಣಾಧಮನುಕೇಶೀ ||೧೬||

ಪದಾರ್ಥ.-ನಮುಚಿ, ಇಲ್ವಲ, ಪಾಕನಾಮಕ=ಪಾಕನೆಂಬ ಹೆಸ
ರುಳ್ಳವನು ಇವರು ಮೂವರೂ ಸಮರು. ಭಾಣಾದ್ಯರಿಗೆ=ಭಾಣಾಸುರ ಮೊ
ದಲಾದವರಿಗೆ, ನಮುಚಿ=ನಮುಚಿ ಮೊದಲಾದವರು, ದಶಗುಣ=10ಗುಣ
ಗಳಿಂದ, ನೀಚನು-ನೀಚರು, ಸಮುಚಿಕಿಂತಲೂ, ವಾತಾಪಿ = ವಾತಾಪಿ
ಎಂಬ ದೈತ್ಯನು, ಮೂರು ಗುಣದಿಂದಧಮನು, ಅಪುರರಿಪು-ದೇವ ಶತ್ರು
ವಾದ ವಾತಾಪಿಗೆ, ಕುಮತಿ=ಕುಚ್ಛಿತವಾದ ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳ, ಧೇನುಕ=ಧೇ
ನುಕಾಸುಕನು, ನೂರು ಗುಣದಿಂದ ಅಧಮನು. ವಮನ=ಪರಮ ನೀಚನಾ
ದ ಧೇನುಕನಿಂದಲಿ, ಕೇಶೀ=ಕೇಶೀ ಎಂಬ ದೈತ್ಯನು ಅರ್ಥ ಗುಣಾಧಮನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.-ನಮುಚಿ, ಇಲ್ವಲ, ಪಾಕ ಎಂಬ ಇವರು ಮೂವರು
ಸಮರು. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಭಾಣಾಸುರ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ 10ಗುಣಗಳಿಂದ
ನಮುಚಿ ಮೊದಲಾದವರು ನೀಚರೆನಿಸ ವರು. ಅವರಿಗಿಂತಲೂ ವಾತಾಪಿಯು
೩ ಗುಣಾಧಮನು. ಅವನಿಗಿಂತಲೂ ಧೇನುಕಾಸುಕನು 100 ಗುಣಗಳಿಂದ
ಅಧಮನು. ವಮನನೆಂದರೆ ಪರಮ ನೀಚನೆಂದರ್ಥ ಮಾಡಬೇಕು. ವಮನ
ಮಾಡಿದ (ವಾಂತಿ ಮಾಡಿದ) ಪದಾರ್ಥವು ಹೇಗೆ ನೀಚನೋ ಹಾಗೆ ಧೇನುಕ
ನೂ ಪರಮನೀಚನೆನ್ನುವವಕ್ಕಾಗಿ ವಮನಧೇನುಕನೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು.

ಇಲ್ಲಿ ವಮನನೆಂದರೆ ಒಬ್ಬ ದೈತ್ಯನೆಂದು ಒಬ್ಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕರ್ತರು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಬರೆದಿರುವರು. ಅದಕ್ಕೆ ತಾರತಮ್ಯದಲ್ಲಾಗಲೀ, ಗರುಡಪುರಾಣದಲ್ಲಾಗಲೀ ಎಲ್ಲೂ ಆಧಾರವಿಲ್ಲ. ಗರುಡಪುರಾಣ “ವಾಕ್ಯ ತಸ್ಮಾದ್ಭಗುಣೈರ್ಹೀನೋ ನಮುಚಿದೈತ್ಯ ಸತ್ತಮಃ || ನಮುಚೇಸ್ತು ಸ ವೌಜ್ಞಯೌ ಪಾಕ ಇಲ್ವಲ ಇತ್ಯುಭೌ || ತಸ್ಮಾಚ್ಚ ತ್ರಿ ಗುಣೈರ್ಹೀನೋ ವಾ ತಾಪೀ ದಾನವಾಧಮಃ || ಧೇನುಕೋನಾಮು ದೈತ್ಯಶ್ಚ ತಸ್ಮಾಚ್ಚ ತಗುಣಾಧಮಃ || ತಸ್ಮಾದರ್ಥ ಗುಣೈರ್ಹೀನೋ ಕೇಶೀ ದೈತ್ಯಸ್ತು ವಿಶ್ವತಃ || ” ಈ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ವಾತಾಪಿಗಿಂತಲೂ ೧೦೦ ಗುಣಾಧಮು ಧೇನುಕನೆಂತಲೂ, ಅವನಿಗಿಂತಲೂ ಅರ್ಧಗುಣಾಧಮು ಕೇಶೀ ಎಂತಲೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದು. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳಿದ ದೈತ್ಯತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇನೆಂದು ದಾಸಾರ್ಥ್ಯರು ಸಂಧಿಸೂಚನೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳಿಮದು ಗರುಡಪುರಾಣ ಬ್ರಹ್ಮಕಾಂಡದಲ್ಲೇ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಈವರೆಗೂ ಹೇಳಿದ ವಾಕ್ಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ಗರುಡಪುರಾಣ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಸರಿಹೋಗುವುದರಿಂದಲೂ, ಈ ಒಂದು ವಾಕ್ಯಮಾತ್ರ ಗರುಡ ಪುರಾಣ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧಾರ್ಥಮಾಡುವದು ದಾಸಾರ್ಥ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದು ವಮನಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪರಮನೀಚನೆಂದು ಅರ್ಥವು ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಮತ್ತೆ ಕೇಶೀನಾಮಕ ತೃಣಾ

ವರ್ತಸಮ ಲವಣಾಸುರನು ಒಂ

ಭತ್ತು ನೀಚಾರಿಷ್ಟನಾಮಕ ಪಂಚಗುಣದಿಂದ ||

ದೈತ್ಯನುತ್ತಮ ಹಂಸಡಿಭಿಕ ಪ್ರ

ಮತ್ತವೇನನು ಪೌಂಡ್ರಕನು ಒಂ

ಭತ್ತು ಗುಣದಿಂದಧಮು ಮೂವರು ಲವಣನಾಮಕಗೆ ||೧೭||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.— ಮತ್ತೆ, ಕೇಶೀನಾಮಕ = ಕೇಶೀ ಎಂಬ ದೈತ್ಯನೂ, ತೃಣಾವರ್ತ = ತೃಣಾವರ್ತನೆಂಬ ದೈತ್ಯನೂ ಸಮರು, ಇವರಿಗಿಂತಲೂ ಲವಣಾಸುರನು, ಒಂಭತ್ತುನೀಚ-೧೦ ಗುಣ ನೀಚನು, ಅವನಿಗಿಂತಲೂ ಪಂಚಗುಣದಿಂದ=೫ ಗುಣಗಳಿಂದ, ಅರಿಷ್ಟನಾಮಕ=ಅರಿಷ್ಟನೆಂಬ ದೈತ್ಯನು

ನೀಚನು, ದೈತ್ಯಸತ್ತಮ=ದೈತ್ಯಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಹಂಸ, ಡಿಭಿಕ, ಪ್ರಸುತ್ತು=ಮದೋನ್ಮತ್ತನಾದ, ವೇನನು-ವೇನಾತ್ಮಕನಾದ, ಪೌಂಡ್ರಕನು=ಪೌಂಡ್ರಕವಾಸುದೇವನು, ಇವರು ಮೂವರು ಲವಣನಾಮಕಗೆ-ಲವಣಾಸುರನಿಗೆ, ಒಂಭತ್ತುಗುಣದಿಂದಧಮ=೯ ಗುಣಗಳಿಂದ ಅಧಮರೆನಿಸುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.— ಕೇಶೀ, ತೃಣಾವರ್ತ ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಸಮರು. ಇವರಿಗಿಂತಲೂ ಲವಣಾಸುರನು ೧೦ ಗುಣಗಳಿಂದ ನೀಚನು. ಅವನಿಗಿಂತಲೂ ೫ ಗುಣಗಳಿಂದ ಅರಿಷಾಸುರನು ನೀಚನು. ಇವನಿಗಿಂತಲೂ ಹಂಸ, ಡಿಭಿಕ, ವೇನಾವತಾರನಾದ ಪೌಂಡ್ರಕ, ವಾಸುದೇವ ಇವರು ಮೂವರು ೯ ಗುಣಗಳಿಂದ ಅಧಮರು. ತಮ್ಮೊಳಗೆ ಸಮರು. “ ಪಾಪೋವೇನಃ ಪೌಂಡ್ರಲೋ ವಾಸುದೇವಃ ” ಎಂಬ ನಿರ್ಣಯ ವಾಕ್ಯವು ವೇನಾಸುರನೇ ಪೌಂಡ್ರಕನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆಧಾರವಾಗಿರುವುದು. ಕಲಿ ಮೊದಲಾದ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ದೈತ್ಯರು ಇರುವರೆಂದು ೯ನೆಯ ಪದ್ಯದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಹಂಸ, ಡಿಭಿಕರು ಮಧುಕೈಟಭಾತ್ಮಕರಾದ ಹಂಸಡಿಭಿಕರಲ್ಲದೇ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಆ ಹೆಸರುಳ್ಳವರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಮಧುಕೈಟಭರನ್ನು ಮೇಲಿನ ೧೩ ನೆಯ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಲನೇಮಿಗೆ ೫ ಗುಣದಿಂದಧಮರೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಅವರೇ ಹಂಸಡಿಭಿಕರೆಂದು ಅದೇ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ತಾರತಮ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಧುಕೈಟಭರಿಗೂ, ಹಂಸಡಿಭಿಕರಿಗೂ ಭೇದ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಅರಿಷಾಸುರನಿಗಿಂತಲೂ ಹಂಸ ಡಿಭಿಕರು ನೀಚರೆಂದು ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಇವರು ಬೇರೆ ಅವರು ಬೇರೆ ಎಂದೇ ನಿಶ್ಚಯಿಸಬೇಕಾಯಿತು. “ ಕೇಶೀ ದೈತ್ಯ ಸಮೋ ಜ್ಞೇಯೋ ತೃಣಾವರ್ತೋ ಮಹಾಸುರಃ || ತಸ್ಮಾದ್ಧ ಶಗುಣೈರ್ಹೀನೋ ಲವಣೋ ದೈತ್ಯ ಸತ್ತಮಃ || ತಸ್ಮಾತ್ಪಂಚ ಗುಣೈರ್ಹೀನೋ ಅರಿಷ್ಟೋನಾಮ ಮಹಾಸುರಃ || ತಸ್ಮಾನ್ನವಗುಣೈರ್ಹೀನೋ ಹಂಸೋನಾಮ ಮಹಾಸುರಃ || ಡಿಭಿಕಸ್ತು ಸಮೋಜ್ಞೇಯೋ ತತ್ಸಮಃ ಪೌಂಡ್ರಕ ಸ್ತೃತಃ || ” ಎಂಬ ಗರುಡವುರಾಣದ ಶ್ಲೋಕಾರ್ಥವೇ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿರುವುದು.

ಸೂಚನೆ.— ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಪಾಠವ್ಯತ್ಯಾಸವು ಕಂಡುಬರುವುದು. “ ಲವಣಾಸುರನ ಒಂಭತ್ತು ” ಎಂತಲೂ, “ ಪೌಂಡ್ರ

ಕನು ಬಂಭತ್ತು " ಎಂತಲೂ ಇರುವದು. ಬಂಧತ್ತು ಎಂತಲೂ, ಬಂಭತ್ತು ಎಂತಲೂ ಕಮಲಾಪತಿದಾಸರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಪುಸ್ತಕ ಪಾಠವಿರುವದು. ಈ ಪಾಠವು ಗರುಡಪುರಾಣ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಸರಿಹೋಗುವುದರಿಂದ ಈ ಪಾಠವೇ ಸಾಧುವೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಆ ಗರುಡಪುರಾಣ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಮೇಲೆ ಬರೆದಿದೆ. ಆ ಆಧಾರದಿಂದ ನಿಶ್ಚಯಿಸಬಹುದು.

ಈಶನೇ ನಾನೆಂ ಬಿಳೆ ದು

ಶ್ಯಾಸನಾ ವೃಷಸೇನ ದೈತ್ಯಾ

ಗ್ರೇಸರ ಜರಾಸಂಧ ಸಮಸಾಪಿಗಳೊಳತ್ಯಧಿಕ ||

ಕಂಸರೂಪ ವಿಕರ್ಣಸರಿ ರು

ಗ್ಮೀಶತಾಧಮ ರುಗ್ಮಿಗಿಂದ ಮ

ಹಾಸುರನು ಶತಧನ್ವಿ ಕಿರ್ಮೀರನು ಶತಾಧಮರು ||೧೮||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಈಶನೇನೇಂಬ=ಪರಮಾತ್ಮನೇ ನಾನೆಂದು ಹೇಳುವನು, ಬಿಳೆ=ಪಾಪಿಯಾದ, ದುಶ್ಯಾಸನ, ವೃಷಸೇನ, ದೈತ್ಯಾಗ್ರೇಸರ=ದೈತ್ಯರಲ್ಲಿ ಅಗ್ರೇಸರನಾದ ಜರಾಸಂಧ ಇವರು ಮೂವರೂ ಸಮರು. ಪಾಪಿಗಳೊಳು ಅತ್ಯಧಿಕ=ಪಾಪಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಾ ಪಾಪಿಗಳೆನಿಸುವರು, ಕಂಸ, ಕೂಸಕರ್ಣ ಕಂಸನೂ, ಕೂಸಕರ್ಣನೆಂಬ ದೈತ್ಯನೂ, ಸರಿ=ಸಮರು, ಇವರಿಗಿಂತ ರುಗ್ಮೀಶತಾಧಮನು=ಗಂಂಗುಣಾಧಮನು, ರುಗ್ಮಿಗಿಂದ, ಮಹಾಸುರನು=ಮಹಾದೈತ್ಯನಾದ ಶತಧನ್ವಿ, ಕಿರ್ಮೀರನು ಶತಾಧಮರು=ಗಂಂಗುಣಗಳಿಂದ ಅಧಮರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಪಾಪಿಯಾದ ದುಶ್ಯಾಸನ, ವೃಷಸೇನ, ಜರಾಸಂಧ ಇವರು ಮೂವರೂ ಸಮರು. ಕಂಸನೂ, ಕೂಸಕರ್ಣನೂ ಸಮರು. ಇವರಿಗಿಂತಲೂ ರುಗ್ಮಿಯು ಗಂಂಗುಣಗಳಿಂದ ಅಧಮನು, ಅವರಿಗಿಂತಲೂ ಶತಧನ್ವಿ, ಕಿರ್ಮೀರರು ಗಂಂಗುಣಗಳಿಂದ ಅಧಮರು.

ಮದಿರಪಾನೀ ದೈತ್ಯಗಣ ದೊ

ಳಧಮರೆನಿಸರು ಕಾಲಿಕೇಯರು

ಅಧಿಕರಿಗೆ ಸಮರಹರು ದೇವಾನೇಶಬಲದಿಂದ ||

ವದನಪಾಣೀಪಾದ ಶ್ರೋತ್ರಿಯ

ಗುದ ಉಪಸ್ಥ ಘ್ರಾಣತ್ಯಗ್ರಸನ

ಕಧಿಪ ದೈತ್ಯರು ನೀಚರೆನಿಸರು ಕಾಲಿಕೇಯರಿಗೆ ||೧೯||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಮದಿರಪಾನೀದೈತ್ಯಗಣದೊಳು-ಮದ್ಯಪಾನಮಾಡುವ ದೈತ್ಯಗಣದೊಳಗೆ, ಕಾಲಿಕೇಯರು, ಅಧಮರೆನಿಸರು, ದೇವಾಪೇಶಬಲದಿಂದ ಅಧಿಕರಿಗೆ ಸಮರಹರು-ಇವರಲ್ಲಿ ದೇವತಾವೇಶವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದಾಗ ತಮಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮಕರ್ತೃವರಿಗೆ ಸಮರೆನಿಸುವರು. ವದನ=ವಾಕ್ಯ ಕೃಭಿಮಾನೀ, ಪಾಣೀ=ಕೈಗಳು, ಪಾದ, ಶ್ರೋತ್ರಿಯ=ಕಿವಿಗಳು, ಗುದ, ಉಪಸ್ಥ=ಶಿಷ್ಣ, ಘ್ರಾಣ=ಮೂಗು, ತ್ವಕ್=ಚರ್ಮ, ರಸನ-ನಾಲಿಗೆ ಇವುಗಳಿಗೆ, ಅಧಿಪ-ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ದೈತ್ಯರು ಕಾಲಿಕೇಯರಿಗೆ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರೂ ೧೦೦—೧೦೦ ಗುಣಗಳಿಂದಧಮರೆನಿಸುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ವದನಪಾಣಿ ಎಂಬೀ ಪದ್ಯದಿಂದ ದಾಸಾರ್ಯರು ಹೇಳಿರುವ ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿಗಳ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಕ್ರಮದಿಂದ ಮುಖ, ಹಸ್ತ, ಪಾದ ಹೀಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ಗರುಡಪುರಾಣ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ ತಾರತಮ್ಯ ಚಿಂತಾಮಣಿ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೂ ವಿದೋಧಬರುವುದು ದಾಸಾರ್ಯರ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಕೃತವಿರುವದಕ್ಕಾಗಿ ವದನಪಾಣೀ ಇತ್ಯಾದಿ ಹೆಸರನ್ನು ಹೇಳಿ ಮುಖ್ಯ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿ ದೈತ್ಯರು ಕಾಲಿಕೇಯರಿಗೆ ನೀಚರೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಗರುಡಪುರಾಣ ವಾಕ್ಯದಂತೆ ಈ ಪದಗಳನ್ನು ಅನ್ವಯಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅದೆಂತೆನೆ—ಗರುಡಪುರಾಣ ವಾಕ್ಯ “ ತಸ್ಮಾಚ್ಚ ತ ಗುಣೈರ್ಹೀನೋ ಚಿತ್ತಮಾನ್ಯಸುರೋ ಮಹಾ || ಶರೀರಸ್ಯಾಭಿ ಮಾನೀತು ತಸ್ಮಾಚ್ಚ ತ ಗುಣಾಧಮಃ || ತಸ್ಮಾಚ್ಚ ತ ಗುಣೈರ್ಹೀನೋ ಬೆಸ್ತಮಾನ್ಯ ಸುರೋ ಮಹಾ || ತಸ್ಮಾಚ್ಚ ತ ಗುಣೈರ್ಹೀನೋ ಪಾದಮಾನ್ಯ ಸುರೋಮಹಾ || ಶ್ರೋತ್ರೇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನೀತು ತ ಸ್ಮಾಚ್ಚ ತ ಗುಣಾಧಮಃ || ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯ ಮಾನೀತು ತಸ್ಮಾಚ್ಚ ತ ಗುಣಾಧಮಃ || ತಸ್ಮಾಚ್ಚ ತ ಗುಣೈರ್ನೂನೋ ಸ್ಪರ್ಶಮಾನ್ಯ ಸುರೋಮಹಾ || ತಸ್ಮಾಚ್ಚ ತ ಗುಣೈರ್ನೂನೋ ಘ್ರಾಣಮಾನ್ಯ ಸುರೋಮಹಾ || ತಸ್ಮಾಚ್ಚ ತ ಗುಣೈರ್ನೂನೋ ಘ್ರಾಣಮಾನ್ಯ ಸುರೋಮಹಾ || ತಸ್ಮಾಚ್ಚ ತ ಗುಣೈರ್ನೂನೋ ವಾಚಾನೀಹ್ಯ ಸುರೋಮಹಾ || ತಸ್ಮಾಚ್ಚ ತ ಗುಣೈರ್ಹೀನೋ ಶಿಶ್ನ ಮಾನ್ಯ ಸುರೋ ಮಹಾ ” ಕಾಲಿಕೇಯರಿಗಿಂತಲೂ ಚಿತ್ತಮಾನಿಯಾದ ದೈತ್ಯನು ೧೦೦ಗುಣಾಧಮನು. ಅವನಿಗಿಂತಲೂ ಹಸ್ತಮಾನಿಯು ಅಧಮನು

ಅವನಕಿಂತಲೂ ಪಾದಮಾನಿಯು ೧೦೦ ಗುಣಾಧಮನು. ಅವನಕಿಂತಲೂ ಶ್ರೋತ್ರೇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿಯು ೧೦೦ ಗುಣಾಧಮನು. ಅವನಕಿಂತಲೂ ಚಕ್ಷುರಭಿಮಾನಿಯು ೧೦೦ ಗುಣಾಧಮನು. ಅವನಕಿಂತಲೂ ಸ್ಪರ್ಶಮಾನಿಯೂ, ಅವನಕಿಂತಲೂ ಘ್ರಾಣಮಾನಿಯೂ ಅವನಕಿಂತಲೂ ವಾಕ್ಯಾಭಿಮಾನಿಯೂ, ಅವನಕಿಂತಲೂ ಶಿಶ್ನಾಭಿಮಾನಿಯೂ ೧೦೦=೧೦೦ ಗುಣಗಳಿಂದ ಅಧಮರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಪದ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಪದಗಳನ್ನು ಇದರಂತೆ ಅನ್ವಯಿಸಬೇಕೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಕೆಲವು ದೈತ್ಯರ ತಾತನ್ಯವನ್ನು ಕೆಲವು ಸಡೆ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಹೇಳಿರುವುದುಂಟು. ಅದರ ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ, “ಅಧಮಾನಾಂತುದೈತ್ಯಾನಾ ಮುತ್ತಮೇಸ್ಸಾನ್ಯಮುಚ್ಯತೆ || ತತ್ರಾವೇಶಾಚ್ಚವಿಜ್ಞೇಯಂ ದೇವಾನಾಂ ನಾತ್ರಸಂಶಯಃ || ” ಅಧಮರಾದ ದೈತ್ಯರನ್ನು ಕೆಲವು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಗಣದಲ್ಲಿ ಶೇರಿಸುವುದುಂಟು. ಅಲ್ಲಿ ದೇವಾನೇಶಬಲದಿಂದ ಹಾಗೆ ಹೇಳಿರುವರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು ಎಂಬ ಗರುಡಪುರಾಣವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಕಮ್ಮಿಯಾದ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು

ಜ್ಞಾನಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಅಭಿ

ಮಾನಿ ಕಲ್ಯಾಣ್ಯಾಖ್ಯಾ ದಿತಿಜರು

ಹೀನಕರ್ಮನ ಮಾಡಿಮಾಡಿಸುತಿಹರು ಸರ್ವರೊಳು ||

ವಾಣಿಭಾರತಿ ಕಮಲಭವ ಪವ

ಮಾನರಿವರಚಿನ್ನ ಭಕ್ತರು

ಪ್ರಾಣ ಅಸುರಾನೇಶರಹಿತರು ಅಖಣಾತ್ಮಕನು ||೨೦||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ. — ಜ್ಞಾನಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ—ಕಣ್ಣು ಮೊದಲಾದ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳು, ವಾಕ್ ಮೊದಲಾದ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ, ಅಭಿಮಾನಿ=ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ, ಕಲ್ಯಾಣಿ=ಕಲಿ ಮೊದಲಾದ, ಅಖ್ಯಾಖ್ಯಾ, ಹೀನ ಕರ್ಮನಮಾಡಿಮಾಡಿಸುತ=ಪಾಪ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ, ಜೀವರಿಂದಲೂ ಮಾಡಿಸುತ್ತಾ ಸರ್ವರೊಳು ಇರುತಿಹರು. ವಾಣಿ=ಸಂಸ್ಕಾರದೇವಿಯರು, ಭಾರತಿ=ಭಾರತದೇವಿಯರು, ಕಮಲಭವ=ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ಪವನಾನರು=ವಾಯುದೇವರು ಇವರು ನಾಲ್ವರೂ, ಅಚ್ಚಿನ್ನಭಕ್ತರು=ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು

ಹೋಗದ ಯಾವನಿಗೂ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾದ ಭಕ್ತಿಯುಳ್ಳವರು. ಪ್ರಾಣ= ಪ್ರಾಣದೇವರು ಮೊದಲಾದ ನಾಲ್ವರೂ ಅಸುರಾವೇಶರಹಿತರು=ಅಸುರಾವೇಶವಿಲ್ಲದವರು. ಅಖಣಾಶ್ವಸನು=ಭಂಗಾರದ ಗುಣವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಒರೆಗಲ್ಲು ಇದ್ದಂತೆ ಭಗವಂತನ ಗುಣವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿ ಮಾಡುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಾಯುದೇವರು ಒರೆಗಲ್ಲಿನಂತಿರುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ದೈತ್ಯರು ಎಲ್ಲರಲ್ಲೂ ಇದ್ದು ಪಾಪ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಮಾಡಿಸುವರು. ತತ್ತ್ವಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು ದೇಹದೊಳಗಿರಲು ಇವರು ಪಾಪಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಮಾಡಿಸುವದು ಹೇಗೆಂದರೆ, ಋದ್ರದೇವರು ಮೊದಲಾದ ತತ್ವೇಶರಲ್ಲರೂ ಕಲ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಪ್ರೇರಿತರಾಗಿ ಅವರೂ ಪಾಪ ಕರ್ಮಗಳನ್ನನುಮೋದಿಸುವರು. ಗರುಡವುರಾಣ ವಾಕ್ಯ, “ ಕಲ್ಯಾದೈಃ ಪ್ರೇರಿತಾಃ ಸರ್ವೇಋದ್ರಾದ್ರ್ಯಾಪ್ಯಧಿಕಾರಿಣಃ || ಕದಾಚಿತ್ಸುವಿರುದ್ಧಂಚ ಕುರ್ವಂತಿತವ ಸತ್ತಮ || ” ಕಲ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಪ್ರೇರಿತರಾಗಿ ಋದ್ರಾದಿಗಳು ಕೆಲವು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿನಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುವುದುಂಟು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಸರಸ್ವತೀ, ಭಾರತೀ, ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ವಾಯುದೇವರು ಇವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅಸುರಾವೇಶವಿಲ್ಲ. “ ಪ್ರಾಣಸ್ಯನಾಸುರಾವೇಶೋ ಅಖಣಾಶ್ವಸನೋಹಸಃ ” ಪ್ರಾಣದೇವರಿಗೆ ಅಸುರಾವೇಶವಿಲ್ಲ. ಅವರು ಭಗವತ್ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಒರೆಗಲ್ಲಿನಂತೆ ಇರುವರು. ಎಂಬ ಭಾಗವತ ಏಕಾದಶಸ್ಕಂಧ ತಾತ್ಪರ್ಯ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಮೇಲಿನ ಅರ್ಥವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವದು.

ಹುತವಹಾಕ್ಷಾದ್ಯಮರರೆಲ್ಲರು

ಯುತರು ಕಲ್ಯಾವೇಶ ವಿಧಿ ಮಾಡಿ

ರುತಿ ಸರಸ್ವತಿ ಭಾರತೀರವತಾರದೊಳಗಿಲ್ಲ |

ಕೃತಪ್ರಟಾಂಜಲಿಯಿಂದ ತನ್ನಯ

ಪಿತನ ಸನ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ನಿಂದಾ

ನತಿಸಿ ಬಿನ್ನೈಸಿದನು ಎನ್ನೊಳು ಕೃಪೆಯಮಾಡೆಂದು ||೨೧||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಹುತವಹಾಕ್ಷಾದಿ=ಅಗ್ನಿನೇತ್ರರಾದ ಋದ್ರದೇವರು ಮೊದಲಾದ, ಅಮರರೆಲ್ಲರು=ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರು, ಕಲ್ಯಾವೇಶಯುತರು=ಕಲಿಯು

ಅನೇಕ ಉಳ್ಳವರು. ವಿಧಿ-ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ಮಾರುತಿ - ವಾಯುದೇವರ ಅವತಾರರಾದ ಹನುಮದ್ವೀಮ ಮಧ್ವಾದಿಗಳು, ಸರಸ್ವತಿ, ಭಾರತೇಶ್ವರನ ತಾರರೀಳಿಗೆ=ಭಾರತಿಯರೆ ಅವತಾರರಾದ ದ್ರೌಪದಿ ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲೂ, ಇಲ್ಲ-ಕಲಿ ಪ್ರವೇಶವು ಇಲ್ಲ. ಕೃತಪುಟಾಂಜಲಿಯಿಂದ - ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಬದ್ಧಾಂಜಲಿ ಪುಟರಾಗಿ (ಕೈಮುಗಿದು) ತನ್ನಯ, ಪಿತನ ಸಸ್ತುಖದಲ್ಲಿ ನಿಂದು, ಅನತಿಸಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ನಮಸ್ಕಾರಮಾಡಿ, ಎನ್ನೊಳು ಕೃಪೆಯ ಮಾಡೆಂದು ಬಿನ್ನೈಸಿದನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ — ಋದ್ರಾದಿ ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲೂ ಕಲಿಯ ಅನೇಕ ವಿರುವದು. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ಸರಸ್ವತೀ, ಭಾರತಿ ಇವರಿಗೆ ಮೂಲರೂಪ ದಲ್ಲೂ ಅವತಾರಗಳಲ್ಲೂ ಸಹ ಕಲಿ ಪ್ರವೇಶವಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುವ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ದೈತ್ಯರ ತಾರತಮ್ಯ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಬಿನ್ನೈಸಿ ಕಡೆಗೆ ಕೈಮುಗಿದು ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಅಚ್ಚಿನ್ನಭಕ್ತನಾದ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಕೃಪೆಯಮಾಡೆಂದು ಬೇಡಿಕೊಂಡರು. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಗರುಡಪುರಾಣದ “ ತ್ವಯಿಹ್ಯಚ್ಚಿನ್ನ ಭಕ್ತಾಯ ದಯಾಂಕುರುಮಹಾ ಪ್ರಭೋ || ಇತಿ ಸ್ತುತ್ವಾಹರಿಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಪ್ರಾಂಜಲಿಃ ಸ್ಥಿತ ಅಗ್ರತಃ ” ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು.

ವಿಶೇಷಾರ್ಥ.-ಋದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಕಲ್ಪಾನೇಶ ಉಂಟೆಂತಲೂ ವಾಯು ಮೊದಲಾದ ನಾಲ್ವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಆಧಾರವು ಸ್ವಲ್ಪ ಬರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತೆ. ಅದೆಂತೆನೆ.-ನಿರ್ಣಯ ೧೮ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ “ ಶುದ್ಧೇ ಭಾಗವತೇ ಧರ್ಮೇ ನಿರತೋ ಯದ್ವೈಕೋದರಃ ” ಎಂಬ ೫ನೆಯ ಶ್ಲೋಕ ಮೊದಲು, ತಸ್ಮಾದೇಕೋ ವಾಯುರೇನ ಧರ್ಮೇ ಭಾಗವತೇ ಸ್ಥಿತಃ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಸರಸ್ವತೀ ಚೇತಿ ಪರಶುಕ್ಲತ್ರಯಂ ಸ್ಕೃತಂ ” ಎಂಬ ೨೮ನೆಯ ಶ್ಲೋಕದ ವರೆವಿಗೂ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು. ಗ್ರಂಥ ವಿಸ್ತಾರಭಯದಿಂದ ಆ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಬರೆಯದೆ ಅದರ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸುತ್ತೇನೆ. “ ಶುದ್ಧವಾದ ಭಾಗವತಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾದವರು ಭೀಮಸೇನದೇವರೊಬ್ಬರೆ. ಆದುದರಿಂದ ಅವರು ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಕಾಮ್ಯಕರ್ಮವನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ- ಯಾವ ವಿಧದಿಂದಲಾದರೂ

ದೇವತೆಗಳನ್ನಾಗಲಿ; ಮನುಷ್ಯರನ್ನಾಗಲಿ ಯಾವುದನ್ನೂ ಯಾಚಿಸಲಿಲ್ಲ. ಫಲಃಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನಾದರೂ ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಆರಾಧಿಸಲಿಲ್ಲ. ಏಕಚಕ್ರಾನಗರದಲ್ಲಿದ್ದು ಬಿಕ್ಷೆಬೇಡಿದ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಹುಂಕಾರ ಮಾಡಿ ವೈಶ್ಯರಿಂದ ರಾಜರು ಕಷ್ಟವನ್ನು ಒಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಭಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಅನ್ಯದೇವತೆಗಳನ್ನು ಎಂದಿಗೂ ನಮಸ್ಕಾರಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಹೊರತು ಮತ್ತೊಬ್ಬರನ್ನು ಪೂಜಿಸಲಿಲ್ಲ. ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಕಾರ್ಯವನ್ನೂ, ಎಂದಿಗೂ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ನಿರಾಯುಧರ ಮೇಲೆ ಆಯುಧಪಾಣಿಯಾಗಿ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಯುದ್ಧಮಾಡುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿರುಗಲಿಲ್ಲ. ಕಪಟಯುದ್ಧವನ್ನು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಅನೈಷ್ಠವನಾದ ದುರ್ಮೋಧನನಿಗೆ ಅವನು ಮೃತನಾದಮೇಲೆ ಅವನ ಸಂಸ್ಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನು ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಬೇಡಲು ಒಂದು ಕಾಸೂ ಕೊಡಗೊಡಿಸಲಿಲ್ಲ. ಅಂತ್ಯ ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡುವ ಅನುಮತಿಯೂ ಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲ. ತಾವೂ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ದುರ್ಮೋಧನಾದಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಿಯವನ್ನೂ ಕೊಡ ಎಂದಿಗೂ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಅನೈಷ್ಠವರ ಕೊಡ ಸಖ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಯಾವನಾದರೂ ಪರಮಾತ್ಮನು ಎದುರಿಗೆ ಇಲ್ಲದ ಕಾಲದಲ್ಲಾದರೂ ತನ್ನ ಎದುರಿಗೆ ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ದೂಷಿಸಿದರೆ ಅವನ ನಾಲಿಗೆಯನ್ನು ಕತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಧರ್ಮಜ್ಞಾನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವೆಂದಿಗೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ತಾನು ಬದುಕುವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದಲೇ ನಕುಷರಾಜನು ಸರ್ಪನಾಗಿದ್ದು ಭೀಮಸೇನದೇವರನ್ನು ನುಂಗುತ್ತಾ ಬಂದಾಗಲೂ, ಯಮಧರ್ಮನು ಯಕ್ಷರೂಪದಿಂದ ಬಂದಾಗಲೂ, ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಣವನ್ನುಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗಿ ಅವರು ಕೇಳಿದ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಅಸ್ತ್ರಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತಾ ಪ್ರಾರ್ಥನರೂಪವಾದ ಅಸ್ತ್ರಯುದ್ಧವನ್ನು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಕೃಷ್ಣನ ಅಪ್ಪಣೆಯಮೇರಿಗೆ ಅಶ್ವತ್ಥಾಮಾಚಾರ್ಯರು ಹಾಕಿದ ಅಸ್ತ್ರಗಳಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಸ್ತ್ರವನ್ನು ಹಾಕಿ ಅವರಸ್ತ್ರವನ್ನು ಶಾಂತಿ ಮಾಡಿದರು. ಅಲಂಬಸನೆಂಬ ರಾಕ್ಷಸನು ಅದೃಶ್ಯನಾಗಿ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಿದಾಗ ಕೃಷ್ಣನ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ಅಸ್ತ್ರಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ಪರಾಜಿತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಸಿದರು. ಕೃಷ್ಣನು ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲದ ಭೀಮಸೇನದೇವರಿಂದ ಬಲಾತ್ಕಾರವಾಗಿ ಅಸ್ತ್ರಯುದ್ಧವನ್ನೇತಕ್ಕೆ ಮಾಡಿಸಿದನೆಂದರೆ, ಅಶ್ವತ್ಥಾಮಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಸಮವಾಗಿ

ಅಸ್ತ್ರಯುದ್ಧವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ಅರ್ಜುನನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಮತ್ತಾರೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತಿ ಇತ್ತು. ಭೀಮಸೇನದೇವರು ಅಸ್ತ್ರಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥರಲ್ಲವೆಂದು ಅಂದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರು ಸರ್ವಜ್ಞರೆಂದು ಜನರಿಗೆ ತೋರ್ಪಡಿಸುವ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿ ಅಶ್ವತ್ಥಾಮ ಮತ್ತು ಅಲಂಬುಷ ಇವರ ಸಂಗಡ ಅಸ್ತ್ರಯುದ್ಧವನ್ನು ಮಾಡುವಂತೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನಿತ್ತನು ಆಗಲೂ ಅಸ್ತ್ರಾಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಯುದ್ಧ ಮಾಡಿದರೇ ಆಗಲೀ ಅಸ್ತ್ರಾಭಿಮಾನಗಳನ್ನು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ದೇವತೆಗಳು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಬಂದಾಗಲೂ, ಬಂಧು ಜ್ಯೇಷ್ಠರಲ್ಲೂ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನು ಉಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನಮಸ್ಕಾರಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ವಿಧಿಸಿದನು. ಆಗಲೂ ಅವರಂತರ್ಯಮಿಯಾದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೇ ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡುವರು. ಈ ಭೀಮಸೇನದೇವರನ್ನು ನುಸರಿಸಿ ಭಾರತೀದೇವಿಯರ ಮಾತೃ ಇರುತ್ತಿದ್ದರು. ತನ್ನ ಪ್ರೇಮಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನಿಂದಲೂ ಕೂಡ ವರವನ್ನು ಬೇಡಲಿಲ್ಲ. ನ.ವಾ ಆಪತ್ಕಾಲದಲ್ಲಾದರೂ ದುರ್ರೋಧನಾದಿಗಳನ್ನು ಶಪಿಸಲಿಲ್ಲ. ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಮನಸಾವಾಚಾ ಶ್ರೀಸರ ಮಾತೃನಿಗೆ ವಿರೋಧವಾದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಮಿಕ್ಕವರೆಲ್ಲರೂ ಭಿನ್ನಭಕ್ತರೆನಿಸುವರು. ಅಂದರೆ ಮಧ್ಯೇ ಭಕ್ತಿಗೆ ವಿಘ್ನವೆಡವಾಡಿಕೊಂಡಿರುವರು. ಅದು ಹೇಗೆಂದರೆ.—ಸ್ಯಮಂತಕ ಮಾಣಿಕ್ಯದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣನು ತನ್ನಲ್ಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಸುಳ್ಳು ಹೇಳಿದುದಾಗಿ ಭಾವಿಸಿ ಬಲರಾಮನು ಕೃಷ್ಣನಲ್ಲಿ ವಿಮುಖನಾದನು. ಬ್ರಹ್ಮಕೃಣ ಮಗುವನ್ನು ರಕ್ಷಣೆಮಾಡುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅರ್ಜುನನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದನು. ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ, ಪಾಂಬ ಉದ್ಧವ, ಅನಿರುದ್ಧ, ಮೊದಲಾದವರೆಲ್ಲರೂ ಸುಭದ್ರೆಯನ್ನು ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ಕೊಡುವದು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಸಮ್ಮತವೆಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದರೂ ಸುಭದ್ರಾಹರಣದಲ್ಲಿ ಅರ್ಜುನನೊಂದಿಗೆ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಮಾಡಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಡೆದರು. ಒಂದು ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸಾತ್ಯಕಿಯು ಅರ್ಜುನನನ್ನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಸಮನೆಂದು ತಿಳಿದನು. ಧರ್ಮರಾಜನು ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಸಾಧಾರಣ ಮನುಷ್ಯನೆಂದು ತಿಳಿದು ಜರಾಸಂಧನ ವಧವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಭೀಮಸೇನಾದಿಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸಲು ಭಯಪಟ್ಟನು. ಕೃಷ್ಣನು ಪಾಂಡವರಿಗೆ ದೂತನಾಗಿ ದುರ್ರೋಧನನ ಸಭೆಗೆ ಹೋಗುವಾಗ ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಕಿಟ್ಟುವನೆಂಬಯದಿಂದ ವಿದುರನು,

ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಸಭೆಗೆ ಜೋಗಬೇಡವೆಂದನು. ನಕುಲನು ಕಪ್ಪವನ್ನು ಕೂಡೆಂದು ಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಹೇಳಿಕಳ ಹಿಸಿದನು. ಸಸುದೇವನು, ಕುರುಕುಲಕ್ಷಯಕ್ಕೆ ಕೃಷ್ಣನೇ ಕಾರಣನೆಂದು ಕೃಷ್ಣನ ಒದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೀಗನೆಂದು ತಿಳಿದನು. ದೇವಕೀ ವಸುದೇವರು ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಮನುಷ್ಯನೆಂದು ತಿಳಿದರು. ಭೀಷ್ಮಾಚಾರ್ಯರು ಪರಶುರಾಮದೇವರನ್ನು ದೂಷಿಸಿದರು. ಅವರೊಂದಿಗೆ ಯುದ್ಧವನ್ನೂ ಮಾಡಿದರು. ದ್ರೋಣಾಚಾರ್ಯರು, ಕರ್ಣ, ಅಶ್ವತ್ಥಾಮಾಚಾರ್ಯರು, ಕೃಪಾಚಾರ್ಯರು ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿದರು. ಋದ್ರ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳೂ ಸಹ ಕೆಲವು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ವಿರೋಧವನ್ನು ಮಾಡಿರುವರು. ಹೀಗಿರಲು ಮತ್ತೆ ಋಷಿಗಳು ಮನುಷ್ಯರು ಗಂಧರ್ವರ ವಿನಯದಲ್ಲಿ ಏನು ಭಕ್ತರೆಂದು ಹೇಳುವುದೇನು? ಇಂತಜನ್ಮಾಂತರದ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಆಗಿಂದಾಗ್ಯೆ ತೀಸ್ಕರಿಸುತ್ತಿರುವರು. ಆದುದರಿಂದ ವಾಯುದೇವರೊಬ್ಬನೇ ಶುದ್ಧ ಭಾಗವತ ಧರ್ಮನಿರತರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಮತ್ತು ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರು ಸರಸ್ವತೀದೇವಿಯರು ಇವರು ಮೂವರೂ ಪರಶುಕ್ಲತ್ರಯರೆಂದು ಹೆಸರುಪಡೆದವರು. ಅಂದರೆ ಅಸುರಾವೇಶವಿಲ್ಲದ ಶುದ್ಧ ಧರ್ಮ ಉಳ್ಳವರೂ, ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನ ಭಕ್ತರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ವಾಯುದೇವರನ್ನು ಹೇಳಿದಮೇಲೆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಸರಸ್ವತೀದೇವಿಯರನ್ನು ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ಭಾರತೀದೇವಿಯರನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತೆಂಬ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಪರಶುಕ್ಲತ್ರಯರೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಎಂಬೀ ನಿರ್ಣಯ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮ, ವಾಯು, ಸರಸ್ವತಿ, ಭಾರತೀಯರು ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನ ಭಕ್ತರೆಂತಲೂ, ಇವರುಗಳಿಗೆ ಕಲ್ಯಾಣೇಶವಿಲ್ಲವೆಂತಲೂ, ಋದ್ರಾದಿ ಮಿಕ್ಕ ಎಲ್ಲರಲ್ಲೂ ಕಲಿಪ್ರವೇಶ ಉಂಟೆಂತಲೂ ಸ್ಪಷ್ಟಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು.

ದ್ವೇಷಿ ದೈತ್ಯರ ತಾರತಮ್ಯದ

ದೂಷಣೆಯು ಭೂಷಣಗಳೆನ್ನದೆ

ದೋಷವೆಂಬುವ ದ್ವೇಷಿ ನಿಶ್ಚಯ ವಿನರ ನೋಡಲ್ಕೆ ।

ಕ್ಷೇತಗಳನ್ನೆದುವನು ಬಹುವಿಧ

ಸಂಶಯವು ಬಡಸಲ್ಲ ನೇದ

ನ್ಯಾಸ ಗಡುಡಪುರಾಣದಲಿ ಪೇಳಿದನು ಋಷಿಗಳಿಗೆ ||೨||

ಪ್ರಭೃತ್ಯರ್ಥ.— ದ್ವೇಷಿ=ಭಗವದ್ವೇಷಿಯಾದ, ದೈತ್ಯರ ತಾರತಮ್ಯದ ದೂಷಣೆಯು, ಭೂಷಣಗಳೆನ್ನದೆ=ತಾರತಮ್ಯ ಪ್ರಕಾರ ದೈತ್ಯರನ್ನು ದೂಷಿಸುವುದೇ ಭೂಷಣವೆಂದರಿಯದೆ, ದೋಷವೆಂಬುವ-ದೈತ್ಯರನ್ನು ದೂಷಿಸುವುದು ದೋಷವೆಂದು ಹೇಳುವವನು. ಇವರ ನೋಡಲ್ಕೆ = ಈ ದೈತ್ಯರನ್ನು ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಅಂದರೆ ಅವರು ಹೇಗೆ ಭಗವದ್ವೇಷಿಗಳೋ ಹಾಗೆ ದೈತ್ಯರನ್ನು ದೂಷಿಸುವುದು ಪಾಪವೆಂದು ಹೇಳುವವನೂ ಸಹ ಭಗವದ್ವೇಷಿ ಎಂದು ನಿಶ್ಚಯ. ಇವನೂ ಬಹು ವಿಧವಾದ ಶ್ಲೇಶಗಳನ್ನೈದುವನು. ಸಂಶಯವು ಬಡಸಲ್ಲ-ಸಂಶಯಪಡಬೇಕಾದದ್ದು ಇಲ್ಲ. ಇವುಗಳನ್ನು ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರು, ಗರುಡಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಋಷಿಗಳಿಗೆ ವೇಳಿದನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.— ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುವುದು ಹೇಗೆ ಪುಣ್ಯ ಸಾಧನವೋ ಹಾಗೆ ಭಗವದ್ವೇಷಿಗಳಾದ ದೈತ್ಯರನ್ನು ದೂಷಿಸುವುದೂ ಸಹ ಪುಣ್ಯ ಸಾಧನವು. ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯದೆ ದೈತ್ಯರನ್ನು ದೂಷಿಸಿದರೆ ಪಾಪವೆಂದು ಯಾವನು ಹೇಳುವನೋ ಅವನೂ ಒಬ್ಬ ದೈತ್ಯನಂತೆ ಭಗವದ್ವೇಷಿ ಎಂದು ನಿಸ್ಸಂಶಯವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇವನಿಗೂ ದೈತ್ಯರಿಗೆ ಆಗುವ ಕಷ್ಟವೇ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುದು. “ ದೈತ್ಯನಿಂದಾನಕುರ್ವಂತಿ ತೇಹಿತತ್ಕಲಭಾಗಿನಃ ” ಎಂಬ ಗರುಡಪುರಾಣ ವಾಕ್ಯವೇ ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವು. ಈ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಗರುಡಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರು ಹೇಳಿರುವರು. ಶೌನಕಾದಿಗಳಿಗೆ ವ್ಯಾಸ ಶಿಷ್ಯರಾದ ಸೂತರು ಇವುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು. ಅದನ್ನೇ ದಾಸಾರ್ಯರು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಜಾಲಿನೆಗ್ಗಲು ಕ್ಷುದ್ರಶಿಲೆ ಬರಿ

ಗಾಲಪುರುಷನ ಬಾಧಿಪವು ಚ

ಮೊಳಗಯ ಮೆಟ್ಟಿದವಗುಂಟೆ, ಕಂಠಕೆಗಳ ಭಯವೂ ||

ಚೇಳುಸರ್ಪನ ಕೊಂದನಾರ್ತೆಯ

ಕೇಳಿ ಮೋದಿಪಗಿಲ್ಲವಭ ಯಮ

ನಾಳುಗಳ ಭಯವಿಲ್ಲ ದೈತ್ಯರನಿಂದಿಸುವ ನರಗೆ ||೨೩||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.— ಜಾಲಿ = ಜಾಲಿಮುಳ್ಳು, ನೆಗ್ಗಲು - ನೆಗ್ಗಲುಮುಳ್ಳು, ಕ್ಷುದ್ರಶಿಲೆ=ಮುಳ್ಳಿನಂತಿರುವ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಕಲ್ಲುಗಳು ಇವುಗಳು, ಬರಿಗಾಲ

ವುರುಷನ- ಕಾಲಿಗೆ ಒಂದು ಮೆಟ್ಟಿಲೇಳದೆ ಬರೇ ಕಾಲಿನಿಂದ ನಡೆಯುವ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಭಾದಿಸುವು. ಚಮ್ಮೋಳಗೆಯ=ಪಾದರಕ್ಷೆಯನ್ನು ಮೆಟ್ಟಿದವಗೆ, ಕಂಠಕಗಳಭಯವು- ಮುಳ್ಳುಗಳ ಭಯವು ಉಂಟಿ ? ಚೇಳು, ಸರ್ಪನ=ಹಾವನ್ನು ಕೊಂದ ವಾರ್ತೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ, ಮೋದಿಪ್ಪಗೆ=ಸಂತೋಷಪಡುವವನಿಗೆ, ಅಫ಼ಿಲ್ಲ=ಪಾಪವಿಲ್ಲ. ಅದರಂತೆ ದೈತ್ಯರನಿಂದಿಸುವ ನರಗೆ=ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ, ಯಮನಾಳುಗಳ=ಯಮದೂತರು ಬಂದು ತನ್ನನ್ನು ಒಯ್ಯಾಡಿಂಬ ಬಯವು ಎಂದಿಗೂ ಇಲ್ಲ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ — ಜಾಲಿಯುಳ್ಳು, ನೆಗ್ಗಿಲಮುಳ್ಳು, ಸಣ್ಣ ಕಲ್ಲುಗಳು ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಬಾಧೆಯು ಬರೇ ಕಾಲಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವವನಿಗೆ ಹೊರತು ಪಾದರಕ್ಷೆಯನ್ನು ಮೆಟ್ಟಿ ನಡೆಯುವವನಿಗೆ ಮುಳ್ಳುಗಳ ಭಯವು ಹೇಗಿಲ್ಲವೋ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರೀತಿಗೋಸ್ಕರ ಅವನ ದ್ವೇಷಿಗಳನ್ನು ದೂಷಿಸುವುದು ನಮ್ಮನ್ನು ಬಾದಿಸಲಾರದು. ಇಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರನ್ನು ದೂಷಣಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ಪಾಪಗಳು ಮುಳ್ಳು ಕಲ್ಲಿನಂತೆ ಬಾಧಕವಾದವು. ಚರ್ಮಕೃತ ಚಿಪ್ಪಲಿಯಿಂದ ಮುಳ್ಳುಗಳನ್ನು ಮೆಟ್ಟುವಂತೆ ಭಗವದ್ವೇಷಿಗಳಾದ ದೈತ್ಯತಾರತಮ್ಯ ಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಚಿಪ್ಪಲಿಯನ್ನು ಮೆಟ್ಟಿದರೆ ದೂಷಣೆ ಸಂಬಂಧವಾದ ಪಾಪದಂತಿರುವ ಮುಳ್ಳುಗಳು ಬಾಧಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ದೈತ್ಯರ ತಾರತಮ್ಯ ಜ್ಞಾನವು ಚಿಪ್ಪಲಿಗೆ ಉಪಮಾನ. ಅವರ ದ್ವೇಷರೂಪವಾದ ಪಾಪವು ಕಂಟಕರೂಪವಾದದ್ದು. ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿದು ಅವರನ್ನು ದೂಷಿಸುವುದು ಪಾಪಕರವಲ್ಲವೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಹಾವು, ಚೇಳು, ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಕೊಂದ ಸಮಾಚಾರವನ್ನು ಕೇಳಿದರೆ ಎಂತಹಾ ಸಾಧುವಾದರೂ ಸಂತೋಷಪಡಬೇಕು- ಅದರಿಂದ ಪಾಪವಿಲ್ಲ. ಭಾಗವತ ಸಪ್ತಮಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ ಪ್ರಹ್ಲಾದನ ಸ್ತೋತ್ರದಲ್ಲಿ “ ಮೋದೇತ ಸಾಧುರಪಿ ವೃಶ್ಚಿಕ ಸರ್ಪಹತ್ಯಾ ” ನಮ್ಮ ತಂದೆಯಾದ ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪನನ್ನು ಕೊಂದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಜನರೆಲ್ಲರೂ ಅನಂದಪಡುತ್ತಿರುವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾನೂ ಸಹ ಸಂತೋಷಪಡುವೆನು. ತಂದೆಯು ಮೃತನಾದುದಕ್ಕೆ ಸಂತೋಷಿಸುವವನು ಸಾಧುವಾಗುವವನೆಂದರೆ ಸಾಧಾರಣವಾದ ಹಾವು ಚೇಳನ್ನು ಕೊಂದ ವಾರ್ತೆಯನ್ನು ಕೇಳಿದರೆ ದುಷ್ಟಪ್ರಾಣಿಹೋಯಿತೆಂದು ಸಾಧುವಾದರೂ ಸಂತೋಷಪಡ

ಬೇಕು. ಹಾಗಿರಲು ನನ್ನ ತಂದೆಯು ಸಾಧಾರಣ ಹಾವು ಚೇಳಿನಂತಲ್ಲ. ಲೋಕಕ್ಕೆ ಕಂಟಕನಾಗಿದ್ದನು. ಅವನು ಮೃತನಾದುದರಿಂದ ಜನರು ಸುಖ ಪಡುವರು. ಅದುದರಿಂದ ನಾನೂ ಸಂತೋಷಪಡುವೆನೆಂದು ಹೇಳಿರುವನು. ಅದರಂತೆ ಪಾಪಿಗಳಾದ ದೈತ್ಯರ ದ್ವೇಷ ಮಾಡುವವನಿಗೆ ನರಕ ಭಯವಿಲ್ಲವೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಪುಣ್ಯಕರ್ಮವ ಪುಷ್ಕರಾದಿ ಹಿ

ರಣ್ಯ ಗರ್ಭಾಂತರ್ಗತ ಬ್ರ

ಹ್ಮಣ್ಯ ದೇವನಿಗರ್ಪಿಸುತಲಿರು ಪಾಪಕರ್ಮಗಳ ||

ಜನ್ಯದುಃಖವ ಕಲಿಮುಖಾದ್ಯಗಿ

ಗುಣ್ಯ ಲೀವನು ಸಕಲಲೋಕ ಶ

ರಣ್ಯ ಶಾಶ್ವತ ಮಿಶ್ರಜನರಿಗೆ ಮಿಶ್ರಫಲವೀವ

||೨೪||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಪುಣ್ಯ-ಪುಣ್ಯಕರ್ಮವನ್ನೂ, ಕರ್ಮ=ಪಾಪ ಕರ್ಮವನ್ನು, ಪುಷ್ಕರಾದಿ=ಪುಷ್ಕರ ಮೊದಲುಗೊಂಡು, ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭಾಂತರ್ಗತ=ಬ್ರಹ್ಮದೇವರವರೆಗೂ ತಾರತಮ್ಯ ಪ್ರಕಾರ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸ್ಮರಣಮಾಡಿ ಇವರ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ, ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯದೇವನಿಗೆ=ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯರಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸ ಉಳ್ಳವರು ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯರು=ಅವರಿಗೆ ಪ್ರಭುವಾದ ಶ್ರೀಹರಿಗರ್ಪಿಸುತಲಿರು ಪುಣ್ಯ ಫಲವನ್ನು ಇನ್ನುಡಿ ಮಾಡಿ ನಿನಗೆ ಸುಖವನ್ನೀವನು. ಪಾಪಕರ್ಮಗಳ=ಪಾಪಕರ್ಮಗಳ ದಶೆಯಿಂದ, ಜನ್ಯ=ಹುಟ್ಟುವ ದುಃಖವ, ಕಲಿಮುಖಾದ್ಯರಿಗೆ=ಕಲಿ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ, ಉಣ್ಯಲು-ಅನುಭವಿಸಲು, ಈವನು=ಕೊಡುವನು. ಸಕಲಲೋಕಶರಣ್ಯ=ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಂದ ಮೊರೆ ಹೊಂದಲು ಯೋಗ್ಯನಾದ, ಶಾಶ್ವತ=ಶಶ್ವದೇಕ ಪ್ರಕಾರನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಮಿಶ್ರಜನರಿಗೆ=ಮಧ್ಯಮ ಮನುಷ್ಯ ಜೀವರಿಗೆ, ಮಿಶ್ರಫಲವೀವ = ಸುಖ ದುಃಖ ಮಿಶ್ರವಾದ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಜನರು ಮಾಡಿದ ಪುಣ್ಯಪಾಪಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿ ದಿನ ಸದಲ್ಲೂ ಪುಷ್ಕರ ಮೊದಲು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರವರೆಗೂ ತಾರತಮ್ಯ ಪ್ರಕಾರ ದೇ

ವತೆಗಳನ್ನು ಕೃತಿಸಿ ಅವರ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಐಕ್ಯ
ಚಿಂತನೆ ಮಾಡಿ ಅವನಿಗೆ ಸಮರ್ಪಣೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಪುಣ್ಯಗಳನ್ನು ಪರ
ಮಾತ್ಮನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ತತ್ವೇಶರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಜೀವರಿಗೂ ಇನ್ನುಡಿಯಾದ
ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವನು. ಸಾಸಗಳ ಫಲಗಳನ್ನು ಕಲಿ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ
ಅನುಭವಿಸಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಕೊಡುವನು. ಮಧ್ಯಮರಿಗೆ ಸುಖ ದುಃಖ ಮಿಶ್ರ
ವಾದ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವನು.

ಸಂಧಿಯನ್ನು ಮುಗಿಸುತ್ತಾ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ಸೂಚಿ
ಸುತ್ತಾರೆ.

ಶ್ರಿವಿಧಗುಣಗಳಮಾನಿ ಶ್ರೀ ಭಾ

ಗವಿರಮಣಗುಣಿಗುಣಿಗಳೊಳವ

ರವರ ಯೋಗ್ಯತೆಕರ್ಮಗಳನುಸರಿಸಿ ಕರ್ಮಫಲ |

ಸ್ವವಶರಾದಮರಾಸುರರಗಣ

ಕವಧಿ ಇಲ್ಲದೆ ಕೊಡುವ ದೇವ

ಪ್ರವರವರ ಜಗನ್ನಾಥವಿಠಲ ಪರಮ ಕರುಣಾಳೂ

||೨೫||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಶ್ರಿವಿಧಗುಣಗಳಭಿಮಾನಿ-ಸತ್ವ ರಜಸ್ತಮೋ ಗುಣಗ
ಳಿಗಳಭಿಮಾನಿಯಾದ ಶ್ರೀ ಭೂ ದುರ್ಗಾತ್ಮಿಕರಾದ, ಶ್ರೀಭಾರ್ಗವಿರಮಣ-
ಭೃಗುಯುಷಿಗಳಲ್ಲಿ ಪುತ್ರಿಯಾಗಿ ಅವತರಿಸಿದುದರಿಂದ ಭಾರ್ಗವಿ ಎಂಬ ಹೆಸ
ರುಳ್ಳ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಿಗೆ ಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಗುಣಿ-ಸತ್ವ
ರಜಸ್ತಮೋ ಗುಣಾತ್ಮಕರಾದ ಅಂದರೆ ಸಾತ್ವಿಕರು, ರಾಜಸರು, ತಾಮ
ಸರೆಂಬ ಮೂರು ವಿಧ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲೂ. ಗುಣಗಳೊಳು=ಮೂರು ಗುಣಗಳ
ಲ್ಲೂ ಇದ್ದು ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತೆ ಕರ್ಮಗಳನುಸರಿಸಿ, ಸ್ವವಶರಾದ=ತನ್ನ
ಧೀನದಲ್ಲಿರುವ, ಅಮರಾಸುರಗಣಕೆ = ದೇವಮನುಷ್ಯ ದೈತ್ಯಗಣಗಳಿಗೆ,
ಅವಧಿಯಿಲ್ಲದೆ=ಸಾವಕಾಶಮಾಡದೆ, ಕರ್ಮಫಲ=ಕರ್ಮಫಲವನ್ನು, ವಿಶ್ವವ್ಯಾ
ಪಕ=ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತನಾದ, ದೇವಪ್ರವರ=ದೇವಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ
ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಗೆ, ವರ=ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ, ಜಗನ್ನಾಥವಿಠಲನು ಕೊಡುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ: — ಸತ್ಪರಜಸ್ತಮೋ ಗುಣಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಶ್ರೀ ಭೂ ದುರ್ಗಾತ್ಮಿಕರಾದ ಶ್ರೀಭಾರ್ಗವೀ ದೇವಿಯರು ಅಂದರೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಿಗೆ ಹೆಸರು. ಈ ಹೆಸರು ರಮಾನೇವಿಯಿಗೆ ಬರಲು ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ, ಭಾಗವತ ಚತುರ್ಥಸ್ಕಂಧ ಮೊದಲನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ ೪೩ನೆಯ ಶ್ಲೋಕ, “ ಭೃಗುಃಖ್ಯಾತ್ಯಾಂಮಹಾಭಾಗಃ ಪತ್ನ್ಯಾಂ ಪ್ರತ್ರಾಜೀ ಜನತ್ || ಧಾತಾರಂಚವಿಧಾತಾರಂ ಶ್ರಿಯಂಚ ಭಗವತ್ಪ್ರಿಯಾಂ ” ಭೃಗುಮುನಿಗಳು ಖ್ಯಾತಿ ಎಂಬ ಭಾರ್ಯಳಲ್ಲಿ ಧಾತ, ವಿಧಾತ ಎಂಬ ಇಬ್ಬರು ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳನ್ನೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪತ್ನಿಯಾದ ಸಾಕ್ಷಾಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯೇ ಮೂರನೆಯ ಮಗಳಾಗಿಯೂ ಹೀಗೆ ಮೂರು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆದರು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಭೃಗುಮುನಿಗಳ ಮಗಳಾದುದರಿಂದ ಭಾರ್ಗವೀ ಎಂದು ಹೆಸರು ಬಂದಿತೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇಂತಹಾ ಭಾರ್ಗವೀದೇವಿಯರಿಗೆ ಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ ತ್ರಿವಿಧ ರಾಶಿಗಳಲ್ಲೂ ಮೂರು ಗುಣಗಳಲ್ಲೂ ಇದ್ದು ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವನು.

ಎಂಬಲ್ಲಿಗೆ ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯಲ್ಲಿ ೩೦ನೆಯ ದೈತ್ಯತಾರತಮ್ಯ ಸಂಧಿಯು ಸಮಾಪ್ತವಾದುದು.

|| ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ||

ನೈವೇದ್ಯ ಪ್ರಕರ್ಣ ಸಂಧಿ.

— ೧ —

ಸಂಧಿ ೩೧.

ಈ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಮಾ ಸಾಲಿಗ್ರಾಮ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ನೈವೇದ್ಯ ಮಾಡುವ ಕ್ರಮವನ್ನೂ, ಯಾವ ಯಾವ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಯಾವ ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ ಭಗವದ್ಭಕ್ತಗಳನ್ನೂ ಚಿಂತನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುವುದನ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಅದರಲ್ಲೂ ಮೊದಲನೆಯ ಪದ್ಯ ಮೊದಲು ೧೩ನೆಯ ಪದ್ಯದವರೆಗೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ ಗುರುಗಳ ||ಪ||

ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ಲಕುಮಿಯನು ಬೊಮ್ಮನ

ಪೊಕ್ಕಳಿಂದಲಿ ಪಡೆದ ಪೊಸಪೊಂ

ಬಕ್ಕಿದೇರನು ಪಡೆದವಯವಗಳಿಂದ ದಿವಿಜರನು |

ಮಕ್ಕಳಿಂದದಿ ಪೊರೆವ ಸರ್ವದ

ರಕ್ತಸಾಂತಕ ರಣದೊಳಗೆ ನಿ

ರ್ದುಃಖ ಸುಖಮಯ ಕಾಯ್ ಪಾರ್ಥನ ಸೂತನೆಂದೆನಿಸಿ ||೧||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಲಕುಮಿಯನು=ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರನ್ನು, ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ=ಲಕ್ಷೀಕರಿಸದೆ, ಪೊಕ್ಕಳಿಂದಲಿ=ತನ್ನ ಹೊಕ್ಕಳಿಂದಲೇ, ಬೊಮ್ಮನ-ಬ್ರಹ್ಮದೇವರನ್ನು, ಪಡೆದ=ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ, ಪೊಂಬಕ್ಕಿದೇರನು-ಗರುಡ-ವಾಹನನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ದಿವಿಜರನು=ದೇವತೆಗಳನ್ನು, ಅವಯವಗಳಿಂದ, ಪಡೆದ=ಸೃಷ್ಟಿಸಿದನು. ಸರ್ವದಾ, ಮಕ್ಕಳಿಂದದಿ, ಪೊರೆವ=ಸಂರಕ್ಷಿಸುವನು, ನಿರ್ದುಃಖ=ದುಃಖರಹಿತನಾದ, ಸುಖಮಯ=ಆನಂದ ಸ್ವರೂಪನಾದ, ರಕ್ತಸಾಂ

ತಕ=ಒಕ್ಕಸ ಶತ್ರುವಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ರಣದೊಳಗೆ=ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ, ಸೂತ ನೆಂದೆನಿಸಿ=ಸಾರಥಿ ಎಂದೆನಿಸಿ, ಪಾರ್ಥನ=ಅರ್ಜುನನನ್ನು, ಕಾಯ್ದು - ರಕ್ಷಿಸಿದನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಮ್ಯಮಾಡದೆ ತನ್ನ ನಾಭಿಯಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದನು. “ ಚಕ್ಷೋಃ ಸೂರ್ಯೋ ಅಜಾಯತ ಮುಖಾದಿಂ ಪ್ರಶ್ನಾ ಗ್ನಿಶ್ಚ ’ ಎಂಬ ಪುರುಷಸೂಕ್ತ ವಾಕ್ಯದ ರೀತಿಯಾಗಿ, ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಸೂರ್ಯನನ್ನೂ, ಮುಖದಿಂದ ಇಂದ್ರಾಗ್ನಿಗಳನ್ನೂ, ಹೀಗೆ ತನ್ನ ಅವಯವಗಳಿಂದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದನು. ಅವರಲ್ಲರನ್ನೂ ಮಕ್ಕಳಂತೆ ರಕ್ಷಿಸುವನು. ದುಃಖ ಲೇಶವಿಲ್ಲದ ಆನಂದ ಸ್ವರೂಪನಾದ ರಾಕ್ಷಸಾಂತಕನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಕೃಷ್ಣಾವತಾರದಲ್ಲಿ ಪಾರ್ಥಸಾರಥಿಯಾಗಿ ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ಅರ್ಜುನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದನು.

ದೋಷಗಂಧ ವಿದೂರ ನಾನಾ

ವೇಷಧಾರಿ ವಿಚಿತ್ರ ಕರ್ಮಮ

ನೀಷಿಮಾಯಾರಮಣ ಮಧ್ವಾಂತಃಕರಣರೂಢಾ ||

ಶೇಷಶಾಯಿ ಶರಣ್ಯ ಕೌಸ್ತುಭ

ಭೂಷಣ ಸುಕಂಧರ ಸದಾ ಸಂ

ತೋಷ ಬಲಸೌಂದರ್ಯಸಾರನಮಹಿಮೆಗೇನೆಂಬೆ ||೨||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ದೋಷಗಂಧವಿದೂರ= ದೋಷವೆಂಬ ವಾಸನೆಯೇ ಇಲ್ಲದವನು. ನಾನಾವೇಷಧಾರಿ=ಅನೇಕ ವಿಧವಾದ ವೇಷಧಾರಿಯೆಂದರೆ ಮತ್ಸ್ಯ ಕೂರ್ಮ ಮೊದಲಾದ ರೂಪಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದವನೆಂದರ್ಥ. ವಿಚಿತ್ರಕರ್ಮ ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವವನು. ವಿಚಿತ್ರವ-ನೀಷಿ - ವಿಚಿತ್ರವಾದ ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವನು. ಮಾಯಾರಮಣ=ವಾಸುದೇವ ರೂಪದಿಂದ ಮಾಯಾನಾಮಕನಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರನ್ನು ಮದುವೆಯಾದವನು. ಮಧ್ವಾಂತಃಕರಣರೂಢ-ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ಅಂತರಿಂದ್ರಿಯ ಅಂದರೆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ದೃಢವಾಗಿ ನಿಂತವನು. ಶೇಷಶಾಯಿ, ಶರಣ್ಯ-ಮೊರೆಹೋಗಲು ಯೋಗ್ಯನು. ಕೌಸ್ತುಭ ಭೂಷಣ=ಕೌಸ್ತುಭ ಮುಣಿಕೈದಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾದ, ಸುಕಂಧರ-ಮನೋಹರವಾದ ಕತ್ತುಳ್ಳವನು, ಸದಾ, ಸಂತೋಷ, ಬಲ ಇವುಗಳಿಂದ

ಕೂಡಿದವನು. ಸೌಂದರ್ಯಸಾರನ=ಇಂತಹ ಸೌಂದರ್ಯಗಣಿಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ, ಮಹಿಮೆಗೇನೆಂಬೆ=ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಎಷ್ಟೆಂದು ಹೇಳುವೆನು, ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲವೆಂಬ ಭಾವ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಲೇಶಮಾತ್ರವಾದರೂ ದೋಷ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದವನು, ಅನೇಕ ಅವತಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದವನು ಅಶ್ವತ್ಥಕರವಾದ ಕರ್ಮ, ವಿಚಿತ್ರ ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವನು. ಮಾಯಾನಾಮಕ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಿಗೆ ಪತಿಯಾದವನು. ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸರ್ವದಾ ನೆಲಸಿರುವನು. ಶೇಷ ಶಾಯಿ, ಮೊರೆಹೊಗಳು ಯೋಗ್ಯನು, ಕೌಸ್ತುಭ ಮಾಣಿಕ್ಯದಿಂದ ಭೂಷಿತವಾದ ಕತ್ತುಳ್ಳವನು, ಸರ್ವದಾ ಆನಂದ ಸ್ವರೂಪನು. ಬಲ ಪೂರ್ಣನು, ಸೌಂದರ್ಯದ ಗಣಿಯು. ಇಂತಹಾ ಭಗವಂತನ ವ.ಹಿಮೆಯನ್ನು ಏನೆಂದು ವರ್ಣಿಸುವೆ.

ಸಾಶನಾನಶನೇ ಅಭೀಯಂ
ಬೀಶ್ಯತಿಪ್ರತಿಸಾಧ್ಯನೆನಿಸುವ
ಕೇಶವನ ರೂಪದ್ವಯವೆ ಚಿದ್ವೇಹದೊಳಹೊರಗೆ ||
ಬೇಸರದೆ ಸದ್ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಉ
ಪಾಸನೆಯ ಗೈಯುತ್ತ ಬುಧರು ಹು
ತಾಶನನವೋಲಿಪ್ಪರೆಂದನವರತ ತುತಿಸುತಿರು ||೩||

ವದ್ಯಾರ್ಥ.—ಸಾಶನ=ಆಹಾರ ಮಾಡಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ರೂಪವು, ಅನಶನ=ಆಹಾರವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸದ ರೂಪವು, ಅಭೀಯೆಂಬ = ಇನೆರಡು ರೂಪಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆಂದು ಹೇಳುವ, ಈ ಶೃತಿಸಾಧ್ಯನೆನಿಸುವ, ಕೇಶವನ ರೂಪದ್ವಯವೆ=ಎರಡು ರೂಪಗಳೇ, ಚಿದ್ವೇಹದೊಳಗೆ=ಸ್ವರೂಪದೇಹದೊಳಗೆ, ಹೊರಗೆ=ಸ್ಥೂಲ ದೇಹದಲ್ಲಿರುವವೆಂದು ತಿಳಿದು, ಬೇಸರದೆ=ಸದ್ಭಕ್ತಿಯಿಂದ, ಉಪಾಸನೆಗೈಯುತ್ತ=ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ, ಬುಧರು=ಜ್ಞಾನಿಗಳು, ಹುತಾಶನನವೋಲ್=ಅಗ್ನಿಯಂತೆ ತೇಜಸ್ವಿಗಳಾಗಿ ಪಾಪ ಲೇಶ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದೆ, ಇಪ್ಪರೆಂದು=ಇರುವರೆಂದು, ಅನವರತ=ಯಾವಾಗಲೂ, ತುತಿಸುತಿರು=ಜ್ಞಾನಿಗಳನ್ನು ಕೊಂಡಾಡುತ್ತಿರು, ಅಥವಾ ಇಂತಹ ಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳವನು ಹರಿ ಎಂದು ಕೊಂಡಾಡುತ್ತಿರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಭಗವಂತನಿಗೆ ಸಾಶನರೂಪವೆಂತಲೂ, ಅನಶನ ರೂಪವೆಂತಲೂ ಎರಡು ರೂಪಗಳು. ಸಾಶನರೆಂದರೆ ನಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ಭೋಜನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಮನುಷ್ಯಾದಿಗಳೆಂತಲೂ, ಅನಶನರೆಂದರೆ ದೇವತೆಗಳೆಂತಲೂ, ಇವೆರಡರ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ರೂಪಗಳೆಂದೊಂದರ್ಥ; ಸ್ವರೂಪ ದೇಹದಲ್ಲಿದ್ದು ಅಲ್ಲಿ ಆಶನಾದಿಗಳು ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ "ಅನಶನನೆಂತಲೂ, ಸ್ಥೂಲದೇಹದೊಳಿದ್ದು ಭೋಜನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಸಾಶನನೆಂತಲೂ, ಒಬ್ಬ ಪರಮಾತ್ಮನು ಎರಡು ರೂಪಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಸ್ವರೂಪದೇಹದಲ್ಲೂ, ಸ್ಥೂಲದೇಹದಲ್ಲಿರುವನೆಂದು ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ತಾವು ಮಾಡುವ ಭೋಜನ ವಾನಾದಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಭಗವದ್ವ್ಯಾಪಾರವೆಂದರಿತು ಅಗ್ನಿಯಂತಿರುವರು ಅಂದರೆ, " ತೇಜಸ್ವೀತಪಸಾದೀಪ್ತೋ ದುರ್ಧರೋದೂರಭಾವನಃ || ಸರ್ವಭಕ್ಷೋಪಿ ಯುಕ್ತಾತ್ಮನಾದತ್ತಿ ಪಾಪಮಗ್ನಿವತ್ " ಎಂಬ ಭಾಗವತ ಏಕಾದಶ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ, ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುತ್ತಾ ತೇಜಸ್ವಿಯಾಗಿ ಇಚ್ಛಾ ದ್ವೇಷಾದಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟವನು ಅಗ್ನಿ ಹೇಗೆ ಸರ್ವ ಭಕ್ಷಕನಾದರೂ ಅವನಿಗೆ ಪಾಪವಿಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆ ಈ ತೇಜಸ್ವಿಯು ಏನು ಭೋಜನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ ಪಾಪಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಇಂತಹ ಮಹಿಮೆ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಲ್ಲಿರಲು ಭಗವಂತನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಹೇಳುವುದೇನು ಎಂದು ಕೊಂಪಾಡುತ್ತಿರು.

ಸಕಲ ಸದ್ಗುಣ ಪೂರ್ಣ ಜನ್ಮಾ

ದೈವಿಳ ದೋಷವಿದೂರ ಪ್ರಕಟಾ

ಪ್ರಕಟಿಸದ್ವ್ಯಾಪಾರಿ ಗತಸಂಸಾರಿ ಕಂಸಾರಿ ||

ನಕುಲ ನಾನಾರೂಪನೀಯಾ

ಮಕನಿಯಮ್ನಿ ನಿರಾಮಯ ರವಿ

ಪ್ರಕರ ಸನ್ನಿಭಪ್ರಭುಸದಾಮಾಂಸಾಹಿ ಪರಮಾಪ್ತ ||೪||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ—ಸಕಲ ಸದ್ಗುಣಪೂರ್ಣನು; ಜನ್ಮಾದೈವಿಳದೋಷವಿದೂರ=ಹುಟ್ಟುವಿಕೆ ನೊದಲಾದ ಸಕಲ ದೋಷಗಳ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದವನು. ಪ್ರಕಟ=ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಗೆ ವ್ಯಕ್ತನಾಗಿ ಗೋಚರಿಸುವನು, ಅಪ್ರಕಟ = ಸಾಧಾರಣ ಮನುಷ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ, ಅವ್ಯಕ್ತನು = ಅಗೋಚರನು. ಇದರಿಂದ

ಶ್ವಾಸ್ಯಕ್ತ ಸ್ವರೂಪನೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಸದ್ವ್ಯಾಪಾರಿ=ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಕರ್ಮಗಳುಳ್ಳವನು, ಅಥವಾ ಕೆಲವರಿಗೆ ಪ್ರಕಟವಾಗಿಯೂ ಕೆಲವರಿಗೆ ಅಪ್ರಕಟವಾಗಿರುವ ಉತ್ತಮವಾದ ವ್ಯಾಪಾರಗಳುಳ್ಳವನು, ಅಂದರೆ ಅವನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಭಕ್ತಾಗ್ರೇಸರರು ಮಾತ್ರ ಅವನನುಗ್ರಹದಿಂದ ಬಲ್ಲರು; ಮಿಕ್ಕವರು ತಿಳಿಯಲಾರದೆಂಬ ಭಾವ. ಗತಸಂಸಾರಿ=ಹೋಗಲ್ಪಟ್ಟ ಸಂಸಾರ ಉಳ್ಳವನು. ಅಂದರೆ ಜಗತ್ಪುಟುಂಬಿಯಾದರೂ ಸಂಸಾರ ಸಂಬಂಧವಾದ ದುಃಖ ಲೇಶವಿಲ್ಲದವನೆಂದರ್ಥ. ಕಂಸಾರಿ=ಕಂಸನನ್ನು ಕೊಂದವನು. ನಕುಲ=ಕುಲರಹಿತನು, ನಾನಾ ರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿದವನು. ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ, ನಿಯಾಮಕನು=ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಮಾಡುವವನು, ನಿಯಮ್ಯ-ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ನಡೆಯುವವನು, ಒಬ್ಬನಲ್ಲಿದ್ದು ನಿಯಾಮಕನಾಗಿ ಮತ್ತೊಬ್ಬನಲ್ಲಿದ್ದು ನಿಯಮ್ಯನಾಗುವನು, ಅಂದರೆ ರಾಜನಲ್ಲಿದ್ದು ಅಧಿಕಾರಮಾಡುವನು. ಭೃತ್ಯನಲ್ಲಿದ್ದು ಅವನಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ನಡೆಯುವನು, ನಿರಾಮಯ=ಯಾವ ವಿಧವಾದ ವ್ಯಾಧಿಯು ಇಲ್ಲದವನು. ರವಿಪ್ರಕರಸನ್ನಿಭ=ಸೂರ್ಯ ಸಮೂಹಗಳ ಕಾಂತಿಯುಳ್ಳವನು. ಇಂತಹ ಎಲೈ ಪ್ರಭೋ! ಪರಮಾತ್ಮ=ಬಹು ಆಪ್ತನಾದವನೆ! ಮಾಂಪಾಹಿ! ನನ್ನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸು.

ಚೇತನಾಚೇತನ ಜಗತ್ತಿನೊ

ಳಾತತನು ತಾನಾಗಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀ

ನಾಥ ಸರ್ವರೊಳಿಪ್ಪ ತತ್ತದ್ರೂಪಗಳ ಧರಿಸಿ ||

ಜಾತಿಕಾರನತೆರದಿ ಎಲ್ಲರ

ಮಾತಿನೊಳಗಿದ್ದು ಏಳೆ ಕರ್ಮವ

ತಾತಿಳಿಸಿಕೊಳ್ಳದಲೆ ಮಾಡಿಸಿ ನೋಡಿ ನಗುತ್ತಿಪ್ಪೆ ||೫||

ಪದಾರ್ಥ.— ಚೇತನಾಚೇತನಜಗತ್ತಿನೊಳು-ಸ್ವಾವರ ಜಂಗಮಾತ್ಮಕವಾದ ಈ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ, ಆತತನುತಾನಾಗಿ-ಸರ್ವತ್ರ ತಾನು ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿ, ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾಥ=ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯು, ತತ್ತದ್ರೂಪಗಳ ಧರಿಸಿ = ಆಯಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳಂತೆ ರೂಪಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಸರ್ವರೊಳಿಪ್ಪ=ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲೂ ಇರುತ್ತಿರುವನು, ಜಾತಿಕಾರನತೆರದಿ = ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ರಾಮ ಕೃಷ್ಣಾದಿ ವೇಷವನ್ನು ಹಾಕುವ ಮನುಷ್ಯನಂತೆ, * ಎಲ್ಲರ ಮಾತಿನೊಳಗಿದ್ದು = ಎಲ್ಲರ

ಸಂಗಡ ತಾನೊಬ್ಬನಾಗಿದ್ದು (ಜನರ ಮಾತಿಗನುಸರಿಸಿ ಇದ್ದು) ಅವಳ ಕರ್ಮವತಾತಿಳಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ-ತಾನು ಮಾಡಿಸಿದುದಾಗಿ ತಿಳಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ, ಮಾಡಿಸಿ - ಜನರಿಂದ ಮಾಡಿಸಿ, ನೋಡಿ ನಗುತ್ತಿಪ್ಪ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಜಡಚೇತನಾತ್ಮಕವಾದ ಈ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿದ್ದು ಆಯಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ರೂಪಗಳಿಂದ ಅವರವರಲ್ಲಿದ್ದು ನಾಟಕ ರಂಗದಲ್ಲಿ ರಾಮಾದಿಗಳಂತೆ ವೇಷವನ್ನು ಧರಿಸಿ ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ವೇಷಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಹೇಗೆ, ತಾನೇ ರಾಮಕೃಷ್ಣನೆಂದು ನಟಿಸುತ್ತಿರುವನೋ ಹಾಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಆಯಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳಂತೆ ತಾನವರಲ್ಲಿದ್ದು ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ತಾನು ಮಾಡಿಸಿದುದಾಗಿ ತಿಳಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಕರ್ಮ ಮಾಡಿಸಿ ಅವರವರೇ ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡಿದಂತೆ ತೋರ್ಪಡಿಸಿ ತಾನು ನಿರ್ಲಿಪ್ತನಾಗಿ ನೋಡಿ ನಗುತ್ತಿರುವನು.

ನೀತಭಯ ವಿಜ್ಞಾನದಾಯಕ

ಭೂತಭವ್ಯ ಭವತ್ಪಭು ಖಳಾ

ರಾತಿ ಖಗವರವಹನ ಕಮಲಾಕಾಂತ ನಿಶ್ಚಿಂತ |

ಮಾತರಿಶ್ವಪ್ರಿಯ ಪುರಾತನ

ಪೂತನಾ ಪ್ರಾಣಾಪಹಾರಿ ನಿ

ಧಾತ್ಯಜನಕವಿಪಶ್ಚಿ ತಪ್ರಿಯ ಸಲಹು ಸಲಹೆನ್ನು ||೬||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ನೀತಭಯ=ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಯಾವ ವಿಧವಾದ ಭಯವೂ ಇಲ್ಲದವನು, ವಿಜ್ಞಾನದಾಯಕ=ವಿಶೇಷವಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕೊಡುವವನು, ಭೂತಭವ್ಯಭವತ್ಪಭು = ಹಿಂದಿನಕಾಲ, ವರ್ತಮಾನಕಾಲ, ಮುಂದಿನ ಕಾಲ ಇವುಗಳಿಗೆ ಪ್ರಭು=ಸ್ವಾಮಿ ಎನಿಸುವನು, ಖಳಾರಾತಿ=(ದುಷ್ಟರಿಗೆ) ಅಯೋಗ್ಯರಿಗೆ ಶತ್ರುವೆನಿಸುವನು, ಖಗವರವಹನ-ವಕ್ಷಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಗರುಡವಾಹನನು, ಕಮಲಾಕಾಂತ=ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯು, ನಿಶ್ಚಿಂತ-ಚಿಂತೆಯಿಲ್ಲದವನು, ಮಾತರಿಶ್ವಪ್ರಿಯ=ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರಿಗೆ ಪ್ರೀತಿಪಾತ್ರನು, ಪುರಾತನ-ಆನಾದಿಕಾಲೀನನು, ಪೂತನಾಪ್ರಾಣಾಪಹಾರಿ-ಪೂತನೆಯ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ತೆಗೆದವನು, ವಿಧಾತ್ಯಜನಕ-ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ತಂದೆಯು, ವಿಪಶ್ಚಿತ ಪ್ರಿಯ - ಜ್ಞಾನಿಗಳ ಪ್ರಿಯನು, ಇಂತಹಾ ನೀನು, ಎನ್ನು = ನಮ್ಮನ್ನು, ಸಲಹು ಸಲಹು.

ದುಷ್ಟಜನ ಸಂಹಾರಿ ಸರ್ವೋ

ತ್ವಷ್ಟಮಹಿಮ ಸಮೀರನುತ ಸಕ

ಲೇಷ್ಟದಾಯಕ ಸ್ವರತ ಸುಖಮಯ ಮಮಕುಲಸ್ವಾಮಿ !

ಹೃಷ್ಟಪುಷ್ಟ ಕನಿಷ್ಟ ಸೃಷ್ಟ್ಯಾ

ದೃಷ್ಟ ಕರ್ತುಕರೀಂದ್ರವರದ ಯ

ಥೇಷ್ಟದನು ಉನ್ನತ ಸುಕರ್ಮ ನಮಿಸೆನನವರತ

||೭||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ದುಷ್ಟಜನಂಹಾರಿ, ಸರ್ವೋತ್ಪಷ್ಟಮಹಿಮ, ಸಮೀರನುತ = ವಾಯುದೇವರಿಂದ ಸ್ತುತ್ಯನು, ಸಕಲೇಷ್ಟದಾಯಕನು = ಭಕ್ತರ ಸರ್ವಾಭೀಷ್ಟವನ್ನು ಪೂರೈಸುವವನು, ಸ್ವರತ=ಸ್ವರಮಣನು, ಸುಖಮಯ = ಆನಂದ ಸ್ವರೂಪನು, ಮಮಕುಲಸ್ವಾಮಿ-ನನ್ನ ಕುಲ ದೈವನು, ಹೃಷ್ಟ= ಸಂತುಷ್ಟನು, ಪುಷ್ಟ-ಸ್ಥೂಲ ಶರೀರದಲ್ಲಿದ್ದು ಪುಷ್ಟನೆನಿಸುವನು, ಕನಿಷ್ಟ= ಕೃಶರಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಕೃಶನೆನಿಸುವನು, “ ಅಣುರ್ಬುಹತ್ ಕೃಶ ಸ್ತೂಲಃ ” ಎಂದು ಸಹಸ್ರನಾಮದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದೃಷ್ಟಕರ್ತೃ=ಸೃಷ್ಟಿ, ಸ್ಥಿತಿ, ಸಂಹಾರ, ನಿಯಮನ, ಜ್ಞಾನ, ಅಜ್ಞಾನ, ಬಂಧ, ಮೋಕ್ಷವೆಂಬ ಲ ಬಗೆ ಕರ್ತೃತ್ವ ಉಳ್ಳವನು, ಕರೀಂದ್ರವರದ=ಗಜೇಂದ್ರನಿಗೆ ವರವನ್ನಿತ್ತವನು, ಯಥೇಷ್ಟದನು =ಯಾರು ಯಾರಿಗೆ ಯಾವುದು ಇಷ್ಟವೋ ಅದನ್ನು ಕೊಡುವವನು, ಉನ್ನತ ಸುಕರ್ಮ=ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಂದ ಮಾಡಲಶಕ್ಯವಾದ ಅತ್ಯುತ್ತಮ, ಮತ್ತು ಬಹಳ ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವಾದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುವವನು, ಇಂತಹಾ ನಿನಗೆ ಅನವರತ=ಸರ್ವ ಕಾಲದಲ್ಲೂ, ನಮಿಸೆ-ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡುವೆನು.

ಪಾಕಶಾಸನ ಪೂಜ್ಯ ಚರಣ ಪಿ

ನಾಕಿ ಸನ್ನತ ಮಹಿಮ ಸೀತಾ

ಶೋಕನಾಶನ ಸುಲಭ ಸುಮುಖ ಸುವರ್ಣವರ್ಣನಿಭ !

ಮಾಕಳತ್ರಮನೀಷಿ ಮಧುರಿಪು

ಖಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯರೂಪ ಪ್ರ

ತೀಕದೇವಗಣಾಂತರಾತ್ಮಕ ಪಾಲಿಸುವದೆಮ್ಮ

||೮||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ. — ಪಾಕಶಾಸನಪೂಜ್ಯ ಚರಣ = ದೇವೇಂದ್ರನಿಂದ ಪೂಜ್ಯವಾದ ಪಾದಕಮಲ ಉಳ್ಳವನು, ಪಿನಾಕಿಸನ್ನು ತಮಹಿಮೆ = ರುದ್ರದೇವರಿಂದ ಸ್ತುತೃವಾದ ಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳವನು, ಸೀತಾಶೋಕನಾಶನ = ಸೀತಾ ದೇವಿಯ ಶೋಕವನ್ನು ರಾಮಾವತಾರದಲ್ಲಿ ನಾಶಗೊಳಿಸಿದವನು, ಸುಲಭ = ಭಕ್ತರಿಗೆ ಸುಲಭ ಸಾಧ್ಯನು, ಅವರಿಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಸುಮುಖನಾಗಿರುವನು ಸುವರ್ಣವರ್ಣ ನಿಭ = ಭಂಗಾರಕ್ಕೆ ಸಮವಾದ ಕಾಂತಿಯಿಂದ ಶೋಭಿಸುವವನು, ಮಾಕಳತ್ರಮನೀಷಿ = ಮಾ = ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರೆಂಬ, ಕಳತ್ರ = ಹೆಂಡತಿಗೆ, ಮನೀಷಿ = ಬುದ್ಧಿ ಸ್ಥಾನೀಯನು, ಆಕೆಯ ಚಿತ್ತವು ಯಾವಾಗಲೂ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲೇ ಇರುವುದೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಮಧುರಿಪು = ಮಧು ಎಂಬ ದೈತ್ಯನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದವನು. ಏಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯ ರೂಪಪ್ರತೀಕ = ಅಸದೃಶ ರೂಪವುಳ್ಳ ಪ್ರತಿಮೆ ಎನಿಸುವನು, ದೇವಗಣಾಂತರಾತ್ಮಕನು, ಇಂತಹಾ ನೀನು, ಎಮ್ಮ = ನಮ್ಮನ್ನು, ಪಾಲಿಸುವುದು.

ಅಪ್ರಮೇಯಾನಂತರೂಪ ಸ
ದಾಪ್ರಸನ್ನ ಮುಖಾಬ್ಜ ಮುಕ್ತಿ ಸು
ಖಪ್ರದಾಯಕ ಸುಮನಸಾರಾಧಿತ ಪದಾಂಭೋಜ |
ಸ್ವಪ್ರಕಾಶ ಸ್ವತಂತ್ರ ಸರ್ವಗ
ಕ್ಷಿಪ್ರ ಫಲದಾಯಕ ಕ್ಷೀತೀಶ ಯ
ದುಪ್ರವೀರ ವಿತರ್ಕವಿಶ್ವಸುತೈಜಸಪ್ರಾಜ್ಞ ||೯||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ. — ಅಪ್ರಮೇಯ = ಗುಣ ಕರ್ಮ ಜನ್ಮಾದಿಗಳಿಂದ ಇವನಿಂತೆ ಹವನೆಂದು ಅನುಮೇಯಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲದವನು, ಅನಂತರೂಪ; ಸದಾ ಪ್ರಸನ್ನ ಮುಖಾಬ್ಜ = ಯಾವಾಗಲೂ ಪ್ರಸಾದ ಸುಮುಖನಾಗಿರುವವನು, (ಪ್ರಸನ್ನವಾದ ಮುಖ ಕಮಲ ಉಳ್ಳವನು) ಮುಕ್ತಿಸುಖಪ್ರದಾಯಕ = ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವರೂಪಾನಂದವನ್ನು ಕೊಡುವವನು, ಸುಮನಸಾರಾಧಿತ ಪದಾಂಭೋಜ = ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಪೂಜಿತವಾದ ಪಾದಕಮಲಗಳುಳ್ಳವನು, ಸ್ವಪ್ರಕಾಶ = ಸ್ವಯಂಪ್ರಕಾಶನು; ಸ್ವತಂತ್ರನು; ಸರ್ವಗ = ಸರ್ವತ್ರ ಇರುವವನು, ಕ್ಷಿಪ್ರಫಲದಾಯಕ = ಅತಿ ಶೀಘ್ರದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮ ಫಲವನ್ನು ಜೀವರಿಗೆ ಕೊಡುವವನು, ಕ್ಷೀತೀಶ = ಭೂಮಿದೇವಿಯ ಪತಿಯು, ಯದುಪ್ರವೀರ = ಯದು

ಕುಲಶ್ರೇಷ್ಠನೆಂದು ಕೃಷ್ಣಾ ನತಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದವನು, ವಿತರ್ಕ-
=ತರ್ಕಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲದವನು, ವಿಶ್ವತೈಜಸ ಪ್ರಾಜ್ಞ = ಈ ರೂಪಗಳುಳ್ಳ
ವನು.

ಗಾಳಿನಡೆವಂದದಲಿ ನೀಲಘ
ನಾಳಿ ವರ್ತಿಸುವಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮ ತ್ರಿ
ಶೂಲಧರ ಶಕ್ರಾಕ್ರ ಮೊದಲಾದಖಳ ದೇವಗಣ ||
ಕಾಲಕರ್ಮಗುಣಾಭಿಮಾನಿ ಮ
ಹಾಲಕುಮಿಯನುಸರಿಸಿ ನಡೆವಳು
ಮೂಲಕಾರಣ ಮುಕ್ತಿ ದಾಯಕ ಹರಿಯೆನಿಸಿಕೊಂಬ ||೧೦||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.— ಗಾಳಿನಡೆವಂದದಲಿ=ಗಾಳಿಯು ಪೂರ್ವಾದಿ ದಿಕ್ಕುಗಳಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮದಿಕ್ಕು ಮೊದಲಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರಲು ಆ ಮಾರ್ಗವನ್ನನುಸರಿಸಿ, ನೀಲಘನಾಳಿ-ನೀಲಮೇಘವು, ವರ್ತಿಸುವಂತೆ=ಚಲಿಸುವಂತೆ, ಬ್ರಹ್ಮತ್ರಿಶೂಲಧರ=ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ಋದ್ರದೇವರು, ಶಕ್ರ-ಇಂದ್ರದೇವರು, ಅರ್ಕ-ಸೂರ್ಯ ಮೊದಲಾದ, ಅಖಳದೇವಗಣವೂ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನನುಸರಿಸಿ ನಡೆಯುವರು. ಕಾಲ, ಕರ್ಮ, ಗುಣ ಇವುಗಳಿಗಭಿಮಾನಿಯು, ಮಹಾಲಕುಮಿ=ರಮಾದೇವಿಯರು, ಅನುಸರಿಸಿ=ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನನುಸರಿಸಿ, ನಡೆವಳು=ನಡೆವರು, ಮೂಲಕಾರಣ=ಇವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಮೂಲಕಾರಣನೂ ಮತ್ತು ಮುಕ್ತಿದಾಯಕನೂ ಹರಿ ಎನಿಸಿಕೊಂಬನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.— ಗಾಳಿಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ಮೇಘಗಳೋಡಾಡುವಂತೆ ರಮಾಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳೂ ಪರಮಾತ್ಮನು ಮಾಡಿಸಿದಂತೆ ಮಾಡುವರೇ ಆಗಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರದಿಂದ ಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿ ಯಾರಿಗೂ ಇಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಮೇಘವು ಹೇಗೆ ಗಾಳಿಯಧೀನವೋ ಹಾಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಸಕಲರೂ ಭಗವದ್ಧೀನರು.

ಮೋಡ ಕೈಬೀಸಣಿಕೆಯಂದಲಿ
ಬಡಿಸುವನೆಂಬುವನ ಯತ್ನವು
ಕೊಡುವದೆ ಕಲ್ಪಾಂತಕಾದಗು ಲಕ್ಷ್ಮೀನಲ್ಲಭನು |
ಜೋಡುಕರ್ಮವ ಜೀವರೊಳು ತಾ
ಮಾಡಿದಮಾಡಿಸಿ ಫಲಗಳುಣಿಸುವ
ಪ್ರೌಢರಾಜವರಿನನ ಭಜಿಸಿ ಭವಾಬ್ಧಿ ದಾಟುವರು ||೧೧||

ಸದ್ಯಾರ್ಥ. — ಮೋಡ-ಅಂತರಿಕ್ಷವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಆವರಿಸಿಕೊಂಡು ಸೂರ್ಯ ರಶ್ಮಿಯೇ ಕೆಳಗೆ ಬೀಳದಂತೆ ಮಾಡಿರುವ ವೇಷಸಂಘವನ್ನು, ಕೈಬೀಸಣೆ ಕಯ್ಯಿಂದಲಿ-ಕೈಯೊಳಗಿರುವ ಬೀಸಣೆಕೆಯಿಂದ, ಓಡಿಸುವನೆಂಬುವನ ಯತ್ನವು, ಕಲ್ಪಂತರದಲ್ಲಾದರೂ ಕೂಡುವದೇ? ಲಕ್ಷ್ಮೀವಲ್ಲಭನು=ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಜೋಡುಕರ್ಮವ=ಪುಣ್ಯಪಾಪಗಳೆಂಬ ದ್ವಂದ್ವಕರ್ಮಗಳನ್ನು, ಜೀವರೋಳಿದ್ದು, ತಾನಾಡಿ, ಅವರಿಂದಲೂ ಮಾಡಿಸಿ, ಫಲಗಳ ಉಣಿಸುವನು ಘ್ರೇಷರಾದವರು=ಜ್ಞಾನಿಗಳು, ಇವನ ಭಜಿಸಿ, ಭವಾಬ್ಧಿ-ಸಂಸಾರಮುಕ್ತವನ್ನು ದಾಟುವರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ. — ಅಂತರಿಕ್ಷವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಮೋಡ (ವೇಷಸಮೂಹ) ವನ್ನು ಕೈ ಬೀಸಣೆಕೆಯಿಂದ ಓಡಿಸುವನೆಂಬುವನ ಯತ್ನವು ಎಂದಿಗಾದರೂ ಸಾಗಿತೆ? ಎಂದಿಗೂ ಇಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ಸರ್ವ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಆಗುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಇತರರು ಮಾಡಲಾರರು. ಇಲ್ಲಿ ಮೋಡದಂತೆ ಸರ್ವ ಜಗತ್ತನ್ನೂ ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವದು. ತ್ರಿವಿಧ ಜೀವರ ಪ್ರಾರಬ್ಧ, ಆಗಾಮಿ, ಸಂಚಿತವೆಂಬ ಕರ್ಮಗಳು, ಇವುಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಶಕ್ತಿಯು ಅಸ್ವತಂತ್ರನಾದ ಜೀವನಿಗುಂಟೆ? ಮಹಾ ಸಮರ್ಥನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದಲೇ ಆಗಬೇಕೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ವೇಷದಂತೆ ಜೀವರ ಪ್ರಾರಬ್ಧಾದಿ ಕರ್ಮಗಳು, ಗಾಳಿಯಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಬೀಸಣೆಕೆಯಿಂದ ಮೋಡವನ್ನೊಡಿಸಬೇಕೆಂಬ ಪ್ರಯತ್ನದಂತೆ ಜೀವನ ಕೃತ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಶ್ರೀಹರಿಯು ಜೀವರಲ್ಲಿದ್ದು ಪುಣ್ಯಪಾಪಾದಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುತ್ತಾನೆ ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ ಫಲವನ್ನು ಅವರಿಗುಣಿಸುವನು. ಇಂತಹಾ ಮಹಾನುಭಾವನನ್ನು ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಭಜಿಸಿ ಸಂಸಾರದಿಂದ ಮುಕ್ತರಾಗುವರೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಕ್ಷೇಶಮೋಹ ಜ್ಞಾನದೋಷ ವಿ

ನಾಶಕ ವಿರಿಂಜಾಂಡದೊಳಗಾ

ಕಾಶದೋಪಾದಿಯಲಿ ತುಂಬಿದನೆಲ್ಲ ಕಾಲದಲಿ |

ಘಾಸಿಗೊಳಿಸದೆ ತನ್ನವರ ನಾ

ಯಾಸವಿಲ್ಲದೆ ರಕ್ಷಿಸುವ ಮಹಾಕರು

ಕಾಸಮುದ್ರ ಪ್ರಸನ್ನವನನಾಂಭೋಜ ವೈರಾಜ ||೧೨||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.— ಕ್ಲೇಶ, ಮೋಹ, ಅಜ್ಞಾನ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ, ದೋಷವಿನ್ಯಾಸಕ-ದೋಷಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವವನು, ವಿರಿಂಜಾಂಡದೊಳು=ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದಲ್ಲಿ, ಆಕಾಶದೋಷಾದಿಯಲ್ಲಿ, ಎಲ್ಲಕಾಲದಲ್ಲೂ, ತುಂಬಿ ಹನು=ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವನು. ಮಹಾಕುಣಾಸನುದ್ರನು, ಪ್ರಸನ್ನವದ ನಾಂಭೋಜ=ಪ್ರಸನ್ನವಾದ ಮುಖ ಕಮಲವುಳ್ಳವನು, ವೈರಾಜ=ವಿರಾಟ್ ಎಂಬ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಪ್ರತೀಮಾ ಸ್ಥಾನೀಯನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವೈರಾಜನೆಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳವನು. ಇಂತಹಾ ಶ್ರೀಹರಿಯು ತನ್ನವರ, ಘಾಸಿಗೋಳಿಸದೆ=ಕಷ್ಟಪಡಿಸದೆ, ಆಯಾಸವಿಲ್ಲದೆ, ಸಂರಕ್ಷಿಸುವ-ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪಾಲಿಸುವನು.

ಕನ್ನಡಿಯ ಕೈಪಿಡಿದುನೋಳ್ತನ

ಕಣ್ಣುಗಳು ಕಂಡಲ್ಲಿ ಎರಗದೆ

ತನ್ನವೋಳ್ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಕಾಂಬುವದರ್ಪಣವ ಬಿಟ್ಟು ||

ದನ್ಯುಳೆಯೊಳಗೆಲ್ಲ ಕಡೆಯಲಿ

ನಿನ್ನ ರೂಪವ ನೋಡಿ ಸುಖಿಸುತ

ಸನ್ನತಿಸುತಾನಂದ ಪಾರುದಿಯೊಳಗೆ ಮುಳುಗಿಹರು ||೧೩||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.— ಕನ್ನಡಿಯಕೈಪಿಡಿದು-ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದು, ನೋಳ್ತನ=ನೋಡುವವನ, ಕಣ್ಣುಗಳು, ಕಂಡಲ್ಲಿ ಎರಗದೆ=ಕಂಡಲ್ಲಿ ಹೋಗದೇ, ತನ್ನವೋಳ್=ತನ್ನಂತೆಯೇ, ಪ್ರತಿಬಿಂಬವನ್ನು, ಕಾಂಬುವ-ಕಾಣುವ, ನಿನ್ನ ಏಕಾಂತ ಭಕ್ತರೆನಿಸುವ, ಧನ್ಯರು=ಪುಣ್ಯಾತ್ಮರು, ಇಳೆಯೊಳಗೆ=ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ದರ್ಪಣವಬಿಟ್ಟು-ಕನ್ನಡಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಲಿ, ನಿನ್ನ ರೂಪವ ನೋಡಿ, ಸುಖಿಸುತ, ಸನ್ನತಿಸುವ=ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುತ್ತಾ, ಆನಂದವಾರುಧಿಯೊಳಗೆ-ಆನಂದ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಹರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.— ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ನೋಡಿಕೊಂಡರೆ ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣುಗಳು ಕಂಡಲ್ಲಿ ಹೋಗದೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ನಮ್ಮ ಪ್ರತಿಬಿಂಬದ ಮೇಲೆಯೇ ಇರುವವು- ಹೀಗೆ ನಾವು ಸಾಧಾರಣ ಕನ್ನಡಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವನ್ನು ನೋಡಿ ಸುಖಿಸುವೆವು. ನಿನ್ನ ಏಕಾಂತ ಭಕ್ತರು ಕನ್ನಡಿ ಇಲ್ಲದೆ ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತವಾದ ವಿಬಿಂಬರೂಪಿಯಾದ ನಿನ್ನ ರೂಪ

ವನ್ನು ಬೇಕಾದಲ್ಲಿ ನೋಡಿ ಸಂತೋಷಪಡುತ್ತಾ, ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುತ್ತಾ ಆ ನಂದ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಮುಣ್ಣುಗಿರುವರು. ಆಹಾ! ಅವರು ಎಂತಹ ಧನ್ಯರು.

ಅವತಾರಕೆ:—ಮುಂದಿನ ಪದ್ಯಗಳಿಂದ ಭೋಜನ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.—

ಅನ್ನಮಾನಿ ಶಶಾಂಕನೊಳು ಕಾ
ರುಣ್ಯಸಾಗರ ಕೇಶವನು ಪರ
ಮಾನ್ನದೊಳು ಭಾರತಿಯು ನಾರಾಯಣನು ಭಕ್ಷದೊಳು |
ಸೊನ್ನಗದಿರನು ಮಾಧವನು ಶೃತಿ
ಸನ್ನುತ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮಿ ಘೃತದೊಳು
ಮಾನ್ಯ ಗೋವಿಂದಾಭಿಧನು ಇರುತಿಪ್ಪನೆಂದೆಂದು ||೧೪||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಅನ್ನಮಾನಿ=ಅನ್ನಕ್ಕು ಭಿಮಾನಿಯು, ಶಶಾಂಕ=ಚಂದ್ರನು, ಶಶಾಂಕನೊಳು=ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿ, ಕಾರುಣ್ಯಸಾಗರ=ಕರುಣಾಸಮುದ್ರ ನಾದ ಕೇಶವಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಚಿಂತಿಸಬೇಕು. ಪರಮಾನ್ನದೊಳು=ಪಾಯ ಸದಲ್ಲಿ, ಭಾರತಿಯು=ಭಾರತೀದೇವಿಯರನ್ನು ಅವರಲ್ಲಿ ನಾರಾಯಣಮೂ ರ್ತಿಯನ್ನೂ ಚಿಂತಿಸಬೇಕು. ಭಕ್ಷದೊಳು, ಸೊನ್ನಗದಿರ = ಹಿರಣ್ಯರಶ್ಮಿ ಎಂಬ ಸೂರ್ಯನನ್ನೂ, ಅವನಲ್ಲಿ ಮಾಧವಮೂರ್ತಿಯನ್ನೂ ಚಿಂತಿಸಬೇಕು ಶೃತಿಸನ್ನುತ=ಅಗಭ್ರಣೇ ಸೂಕ್ತ, ಶ್ರೀಸೂಕ್ತ, ಮೊದಲಾದ ಶೃತಿಪಾದ್ಯರಾದ ರಮಾದೇವಿಯರು, ಘೃತದೊಳು-ತುಪ್ಪದೊಳಗೂ, ಅವರಲ್ಲಿ ಲೋಕಮಾ ನ್ಯನಾದ, ಗೋವಿ-ದಾಭಿಧನು=ಗೋವಿಂದನಾಮಕ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನೂ ಇರು ವನೆಂದು ಚಿಂತಿಸಬೇಕು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಅನ್ನಾಭಿಮಾನಿಯು ಚಂದ್ರನು. ಅವನಲ್ಲಿ ಕೇಶವ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಚಿಂತಿಸಬೇಕು. ಪರಮಾನ್ನಾಭಿಮಾನಿಯು ಭಾರತೀದೇವಿ ಯರು ಅವರಲ್ಲಿ ನಾರಾಯಣಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಚಿಂತಿಸಬೇಕು. ಭಕ್ಷಾಭಿ ಮಾನಿಯು ಸೂರ್ಯನು. ಅವನಲ್ಲಿ ಮಾಧವಮೂರ್ತಿಯನ್ನೂ ಚಿಂತಿಸ ಬೇಕು. ತುಪ್ಪಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯು—ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರು. ಅವರಲ್ಲಿ ನಾ ರಾಯಣಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಚಿಂತಿಸಬೇಕು. “ಅನ್ನಾಭಿಮಾನೀ ಚಂದ್ರಸ್ತು ವಿಚಿಂತ್ಯಸ್ತತ್ರ ಕೇಶವಃ” ಇತ್ಯಾದಿ ಸತ್ತತ್ವ ರತ್ನಮಾಲೆ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದ ಆಧಾರವು ಇವುಗಳಿಗೆ ಮೂಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಕ್ಷೀರಮಾನಿ ಸರಸ್ವತೀ ಜಗ
ತಪ್ಪರವಿಷ್ಟವಂ ಚಿಂತಿಸುವದು ಸ
ರೋಗುಹಾಸನ ಮಂಡಿಗೆಯೊಳಿರುತಿಪ್ಪ ಮಧುಮೈರೀ ||
ಮಾರುತನು ನವನೀತದೊಳು ಸಂ
ಪ್ರೇರಕ ತ್ರಿವಿಕ್ರಮನು ದಧಿಯೊಳು
ವಾರಿನಿಧಿ ಚಂದ್ರಮರೊಳಗೆ ಇರುತಿಪ್ಪ ವಾಮನನು ||೧೫||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ. — ಕ್ಷೀರಮಾನಿ=ಕ್ಷೀರಾಭಿಮಾನಿಯು, ಸರಸ್ವತೀ=ಸರಸ್ವತೀದೇವಿಯರು, ಅವರಲ್ಲಿ ಜಗತ್ಪಾರ - ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸಾರಭೂತವಾದ, ವಿಷ್ಟವ=ವಿಷ್ಟಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಚಿಂತಿಸಬೇಕು. ಮಂಡಿಗೆಯೊಳು, ಸರೋಗುಹಾಸನ=ಬ್ರಹ್ಮದೇವರನ್ನೂ, ಅವರಲ್ಲಿ ಮಧುಮೈರೀ=ಮಧುಸೂಧನಮೂರ್ತಿಯನ್ನೂ ಚಿಂತಿಸಬೇಕು. ಮಾರುತನು-ವಾಯುದೇವರು, ನವನೀತದೊಳು=ಬೆಣ್ಣೆಯಲ್ಲೂ ಅವರಲ್ಲಿ ಪ್ರೇರಕನಾಗಿ, ತ್ರಿವಿಕ್ರಮನಿರುವನೆಂದು ಚಿಂತಿಸಬೇಕು. ದಧಿಯೊಳಗೆ=ಮೊಸರಿನಲ್ಲಿ, ವಾರಿನಿಧಿ-ವರುಣನು, ಚಂದ್ರನು ಇರುವರು. ಅವರೊಳಗೆ ವಾಮನನು ಇರುತಿಪ್ಪ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ. — ಕ್ಷೀರಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯು ಸರಸ್ವತೀ ದೇವಿಯರು, ಅವರಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಟಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಚಿಂತಿಸಬೇಕು, ಮಂಡಿಗೆಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿ-ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ಅವರಲ್ಲಿ ಮಧುಸೂಧನಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಚಿಂತಿಸಬೇಕು. ಬೆಣ್ಣೆಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯು ವಾಯುದೇವರು, ಅವರಲ್ಲಿ ತ್ರಿವಿಕ್ರಮನನ್ನು ಚಿಂತನೆಮಾಡಬೇಕು. ಮೊಸರಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯು ವರುಣ, ಚಂದ್ರ, ಅವರಲ್ಲಿ ವಾಮನಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಚಿಂತನೆಮಾಡಬೇಕು.

ಗರುಡ ಸೂಪಕಮಾನಿ ಶ್ರೀ ಶ್ರೀ
ಧರನು ದೇವನು ಪತ್ರಶಾಕಕೆ
ವರನೆನಿಪ ಮಿತ್ರಾಖ್ಯ ಸೂರ್ಯ ಹೃಷೀಕಪನಮೂರ್ತಿ ||
ಉರಗರಾಜನು ಫಲ ಸುಶಾಕಕೆ
ವರನೆನಿಸುವನು ಪದ್ಮನಾಭನ
ಸ್ತುರಿಸಿ ಭುಂಜಿಸುತಿಹರು ಬಲ್ಲವರೆಲ್ಲ ಕಾಲದಲಿ ||೧೬||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ. — ಸೂಪಕ=ತೊವ್ವೆಗೆ, ಮಾನಿ=ಅಭಿಮಾನಿಯು, ಗರುಡನು. ಅವನಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಶ್ರೀಧರನು ದೇವನು = ಶ್ರೀಧರನೆಂಬ ದೇವನನ್ನು

ಚಿಂತಿಸಬೇಕು. ಪತ್ರಶಾಕಕೆ-ಸೊಪ್ಪು ಸಂಬಂಧವಾದ ಶಾಕಗಳಿಗೆ, ಮಿ
ತ್ರಾಪ್ಪಿ ಸೂರ್ಯನು ವರನೆನಿಸ-ಅಭಿಮಾನಿ ಎನಿಸುವನು, ಅವನಲ್ಲಿ ಹೃಷೀ
ಕಪನಮೂರ್ತಿ-ಹೃಷೀಕೇಶನಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಚಿಂತಿಸಬೇಕು. ಫಲಸುಶಾ
ಕಕೆ=ಬಾಳೆ ಮೊದಲಾದ ಶಾಕಗಳಿಗೆ, ಉಂಗುರಜನು=ಶೇಷನು, ವರನೆನಿ
ಸುವನು=ಅಭಿಮಾನಿ ಎನಿಸುವನು, ಅವನಲ್ಲಿ ಪದ್ಮನಾಭನ ಸ್ಮರಿಸಿ, ಎಲ್ಲ
ಕಾಲದಲ್ಲೂ, ಬಲ್ಲವರು=ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಭುಂಜಿಸುತ್ತಿರಲು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.— ಶೋವೈಗಭಿಮಾನಿಯು ಗರುಡನು, ಅವನಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಧ
ರಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಚಿಂತಿಸಬೇಕು. ಸೋಪ್ಪಿನ ಶಾಕಗಳೆಗಭಿಮಾನಿಯು ಮಿ
ತ್ರನೆಂಬ ಸೂರ್ಯ ಅವನಲ್ಲಿ ಹೃಷೀಕೇಶನನ್ನು ಚಿಂತಿಸಬೇಕು. ಬಾಳೆಕಾ
ಯಿ ಮೊದಲಾದ ಕಾಯಿವಲ್ಯಗಳಿಗೆ ಶೇಷನು ಅಭಿಮಾನಿಯು, ಅವನೊಳಗೆ
ಪದ್ಮನಾಭಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಚಿಂತಿಸುತ್ತಾ ಭೋಜನಮಾಡಬೇಕು.

ಗೌರಿ ಸರ್ವಾಮ್ಲ ಸ್ಥಳಿನಿಪಳು

ಶಾರಿದಾಮೋದರನ ತಿಳಿವುದು

ಗೌರಿಸಾನಾಮ್ಲ ಸ್ಥ ಸಂಕರ್ಷಣನ ಚಿಂತಿಪುದು ||

ಸಾರತರ್ಕರ ಗುಡದೊಳಗೆ ವೃ

ತ್ತಾರಿ ಇರುತಿಹ ವಾಸುದೇವನ

ಸೂರಿಗಳು ಭೇನಿಸರು ಪರಮಾದರದಿ ಸರ್ವತ್ರ ||೧೭||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.— ಗೌರಿ=ಸಾರ್ವತೀದೇವಿಯರು, ಸರ್ವಾಮ್ಲ ಸ್ಥಳಿನಿಪ
ಳು=ಎಲ್ಲಾ ಹುಳಿ ಸದಾರ್ಥಗಳಿಗೂ ಅಭಿಮಾನಿ ಎನಿಸುವರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಕೂ
ರವಂತದಲ್ಲವತರಿಗೆ, ಕೃಷ್ಣನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ತಾಯಿಯಾದ ಯತೋದಿ
ಯಿಂದ ನೋಟದಲ್ಲಿ ಹಗ್ಗದಿಂದ ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದುದರಿಂದ ದಾಮೋ
ದರನೆಂದು ಹೆಸರು ಪಡೆದ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಚಿಂತಿಸಬೇಕು. ಗೌರಿಸ=ಗೌ
ರೀಪತಿಯಾದ ಋದ್ರದೇವರು, ಅನಾಮ್ಲ ಸ್ಥ=ಹುಳಿಯಲ್ಲದ ಸದಾರ್ಥಗಳ
ಭಿಮಾನಿಯು. ಅವರೊಳಗೆ ಸಂಕರ್ಷಣನನ್ನು ಚಿಂತನೆಮಾಡಬೇಕು. ಸಾರ
ತರ್ಕರಗುಡದೊಳಗೆ=ಸಾರವಾದ ಸಕ್ಕರೆ, ಬೆಲ್ಲ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ವೃತ್ತಾರಿರುತಿಹ
=ದೇವೇಂದ್ರನು ಇರುವನು. ಅವನಲ್ಲಿ ವಾಸುದೇವಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಸೂರಿಗ
ಳು=ಜ್ಞಾನಿಗಳು, ಪರಮಾದರದಿ ಸರ್ವತ್ರ, ಭೇನಿಸರು=ಭ್ಯಾನಮಾಡುವರು

ತಾತ್ಪರ್ಯ.— ಸಾರ್ವತೀದೇವಿಯರು ಹುಳಿ ವದಾರ್ಥಗಳೆಲ್ಲಕ್ಕೂ—
ಅಭಿಮಾನಿ ಎನಿಸುವರು, ಅವರಲ್ಲಿ ದಾವೋದರಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಚಿಂತಿಸಬೇ-
ಕು. ಹುಳಿಯಲ್ಲದ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಯುದ್ರದೇವರು ಅಭಿಮಾನಿಗಳು, ಅವ-
ರಲ್ಲಿ ಸಂಕರ್ಷಣಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಚಿಂತಿಸಬೇಕು. ಸಕ್ಕರೆ, ಬೆಲ್ಲ ಇವುಗಳಿ-
ಗಭಿಮಾನಿಯು ದೇವೇಂದ್ರನು, ಅವನಲ್ಲಿ ವಾಸುದೇವನನ್ನು ಚಿಂತಿಸಬೇಕು.

ಸ್ಥರಿಸು ವಾಚಸ್ಪತಿಯ ಸೋಪ
ಸ್ಥರದೊಳಗೆ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನಿಪ್ಪನು
ನಿರಯತಿ ಯಮಧರ್ಮಕಟುದ್ರವ್ಯದೊಳಗನಿರುದ್ಧ !
ಸರಪಪ ಶ್ರೀರಾಮತೇಳದಿ
ಸ್ಥರನು ಶ್ರೀಪುರುಷೋತ್ತಮನು ಕೆ
ಪುರದಿ ಚಿಂತಿಸಿ ಪೂಜಿಸುತಲಿರು ಪರಮಭಕುತಿಯಲಿ ||೧೮||

ವದ್ಯಾರ್ಥ.— ವಾಚಸ್ಪತಿಯು=ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರನ್ನು, ಸೋಗ್ಗ-
ರದೊಳಗೆ-ಅಡಗಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥರಿಸು, ಅವರಲ್ಲಿ ಪ್ರದ್ಯು-
ಮ್ನನಿಪ್ಪನು. ಕಟುದ್ರವ್ಯದೊಳಗೆ=ಕಹಿಪದಾರ್ಥಗಳೊಳಗೆ, ನಿರಯಸತಿ
ಯಧರ್ಮ=ನರಕಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿಯಾದ ಯಮಧರ್ಮನನ್ನೂ, ಅವನೊಳಗೆ ಅ-
ನಿರುದ್ಧನನ್ನೂ ಚಿಂತಿಸು. ಸರಪಪ-ಸಾಸಿವೆ, ಶ್ರೀರಾಮತೆ=ಹಿಂಗು, ಏಳ-
ದಿ=ಏಲಕ್ಕಿ, ಕರ್ಪೂರದಿ=ಕರ್ಪೂರ ಈ ನಾಲ್ಕರಲ್ಲೂ, ಸ್ಥರನು=ಮನ್ಮಥನ-
ನ್ನೂ ಅವನೊಳಗೆ ಪುರುಷೋತ್ತಮನನ್ನೂ ಚಿಂತಿಸಿ, ಪರಮ ಭಕುತಿಯಲಿ
ಪೂಜಿಸುತಲಿರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.— ಅಡಿಗೆಯ ಸಾಮಗ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಬೃಹಸ್ಪತಿಯನ್ನು ಅವರ-
ಲ್ಲಿ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಚಿಂತಿಸು. ಕಹಿಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಯಮಧರ್ಮ-
ನನ್ನು ಅವನಲ್ಲಿ ಅನಿರುದ್ಧಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಚಿಂತಿಸು. ಸಾಸಿವೆ, ಹಿಂಗು, ಏ-
ಲಕ್ಕಿ, ಕರ್ಪೂರ ಈ ನಾಲ್ಕರಲ್ಲಿ ಮನ್ಮಥನನ್ನೂ, ಅವನಲ್ಲಿ ಪುರುಷೋತ್ತಮ-
ನನ್ನು ಪರಮ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪೂಜಿಸುತ್ತಲಿರು.

ನಾಲಿಗಿಂದಲಿ ಸ್ವೀಕರಿಸರಸ
ಪಾಲುವೊದಲಾದದರೊಳಗೆ ಘೃತ
ತೈಲಪಕ್ವ ಪದಾರ್ಥದೊಳಗಿಹ ಚಂದ್ರನಂದನನ ||
ಪಾಲಿಸುವಧೋಕ್ಷಜನ ಚಿಂತಿಸು
ಸ್ಥೂಲ ಕೂಷ್ಮಾಂಡ ತಿಲಮಾಷಜ
ಲಲಿತಭಕ್ಷದೊಳುದಕ್ಷನು ಲಕ್ಷ್ಮೀನರಸಿಂಹ ||೧೧||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ನಾಲಿಗೆಯಿಂದಲಿ, ಸ್ವೀಕರಿಸ, ರಸ, ರಸವತ್ತಾದ
ಪಾಲು ಮೊದಲಾದುದರೊಳಗೆ, ಘೃತ=ತುಪ್ಪ, ತೈಲ=ಎಣ್ಣೆ ಇವುಗಳಿಂದ,
ಪಕ್ವಪದಾರ್ಥದೊಳಗೆ=ಪಕ್ವಮಾಡಿದ ಭಕ್ಷದೊಳಗೆ, ಇಹ=ಇರುವ, ಚಂ
ದ್ರನಂದನನ=ಬುಧನನ್ನೂ, ಅವನನ್ನು ಪಾಲಿಸುವ=ಅವನಲ್ಲಿದ್ದು ಪಾಲಿಸು
ತ್ತಿರುವ, ಅಧೋಕ್ಷಜನ ಚಿಂತಿಸು, ಸ್ಥೂಲವಾದ ಕೂಷ್ಮಾಂಡ=ಬೂಜು
ಕುಂಬಳಕಾಯಿ, ತಿಲ=ಎಳ್ಳು, ಮಾಷಜ=ಉದ್ದು ಇವುಗಳಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ
ಲಲಿತಭಕ್ಷದೊಳು, ದಕ್ಷನು=ದಕ್ಷಪ್ರಜೇಶ್ವರನನ್ನೂ, ಅವನಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀನರ
ಸಿಂಹನನ್ನೂ ಚಿಂತಿಸು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ನಾಲಿಗೆಯಿಂದ ರುಚಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಅಂ
ದರೆ ಹಲ್ಲಿನಿಂದ ಅಗಿಯದೆ ಪಾನಮಾಡುವ ರಸ, ಹಾಲು ಮೊದಲಾದವುಗ
ಳಿಗೂ ತುಪ್ಪ ಎಣ್ಣೆಯಿಂದ ಪಕ್ವಮಾಡಿದ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೂ ಅಭಿವ್ರಾಜನಿಯು
ಬುಧನು. ಅವನಲ್ಲಿ ಅಧೋಕ್ಷಜ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಚಿಂತಿಸು. ಬೂಜು
ಕುಂಬಳ, ಎಳ್ಳು, ಉದ್ದು ಇವುಗಳಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಋಷಿಗಳ ಸಂಹಿತೆ ಮೊ
ದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಅಭಿವ್ರಾಜನಿಯು ದಕ್ಷಪ್ರಜೇಶ್ವರನು. ಅವನಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀ
ನರಸಿಂಹಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಚಿಂತಿಸು.

ಮನುವು ಮಾಷ ಸುಭಕ್ಷದೊಳು ಚಿಂ
ತನೆಯಮಾಡಚ್ಯುತನ ನಿರಾಕುತಿ
ಮನೆ ಎನಿಪ ಲವಣದೊಳು ಮರೆಯದೆ ಶ್ರೀಜನಾರ್ದನನ ||
ನೆನೆವುತಿರು ಫಲರಸಗಳೊಳು ಪ್ರಾ
ಣನನುಪೇಂದ್ರನ ನಿತ್ಯಜಿಲೆಯೊಳು
ದ್ವಂದ್ವದಿ ಹರರೂಪವನೆ ಕೊಂಡಾಡುತಲೆ ಸುಖಿಸುತಿರು ||೧೨||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.— ವಾಷಸುಭಕ್ತದೊಳು=ವಡೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳೊಳಗೆ
ಮನುವು=ಸ್ವಾಯಂಭುವಮನುವನ್ನೂ, ಅವನೊಳಗೆ, ಅಚ್ಚುತನ, ಚಿಂತ
ನೆಯ ಮಾಡು. ನಿರಋತಿ=ನಿರಋತಿಯ, ಮನೆಯನಿಪ-ವಾಸಸ್ಥಾನ
ವಾಗಿರುವ, ಲವಣದೊಳು=ಉಪ್ಪಿನಲ್ಲಿ, ಶ್ರೀಜನಾರ್ಥನನ - ಜನಾರ್ಥನ
ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು, ಮರೆಯದೆ ನೆನಪುತಿರು. ಫಲರಸಗಳೊಳು=ಹಣ್ಣುಗಳ
ರಸದಲ್ಲಿ; ಪ್ರಾಣನ-ಪ್ರಾಣನನ್ನೂ, ಅವನಲ್ಲಿ ಉಪೇಂದ್ರನನ್ನೂ ಚಿಂತಿಸು.
ವೀಳ್ಯದೆಲೆಯೊಳು, ದ್ಯುನದಿ=ಗಂಗೆಯನ್ನೂ, ಆಕೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವವನೆ
ಕೊಂಡಾಡುತ್ತಲೆ ಸುಖಿಸುತ್ತಿರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.— ವಡೆ ಮೊದಲಾದ ಉದ್ದಿನ ಭಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಯಂಭುವ
ಮನುವನ್ನೂ ಅವನಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚುತಮೂರ್ತಿಯನ್ನೂ ಚಿಂತಿಸು. ಲವಣದಲ್ಲಿ-
ನಿರಋತಿಯನ್ನೂ ಅವನಲ್ಲಿ ಜನಾರ್ಥನನ್ನೂ ಚಿಂತಿಸು. ಫಲಗಳ ರಸಗ
ಳಲ್ಲಿ ಪಂಚಪ್ರಾಣರ ಮೈಕೆ ಒಬ್ಬನಾದ ಪ್ರಾಣನನ್ನೂ ಅವನಲ್ಲಿ ಉಪೇಂದ್ರ
ನನ್ನೂ ಚಿಂತಿಸು. ವೀಳ್ಯದೆಲೆಯೊಳು=ಗಂಗೆಯನ್ನೂ ಆಕೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯ
ನ್ನೂ ಕೊಂಡಾಡಿ ಸುಖದಿಂದಿರು.

ವೇದವಿನುತಗೆ ಬುಧನು ಸುಸ್ವಾ
ದೋದಕಾಧಿಪನೆನಿಸಿಕೊಂಬನು
ಶ್ರೀದಕೃಷ್ಣನ ತಿಳಿದು ಪೂಜಿಸುತಿರು ನಿರಂತರದಿ ||
ಸಾಧುಕರ್ಮಪ ಪುಷ್ಕರನು ಸುನಿ
ವೇದಿತ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಶುದ್ಧಿಯ
ಗೈದು ಗೈಸುತ ಹಂಸನಾಮಕರ್ಗಿಸುತಲಿಪ್ಪೆ ||೨೧||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.— ವೇದವಿನುತಗೆ=ವೇದದಿಂದ ಹೊಗಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುವ
ಶ್ರೀಹರಿಗೆ, ಬುಧನು, ಸುಸ್ವಾದೋದಕಾಧಿಪನೆನಿಸಿಕೊಂಬನು-ಉತ್ತಮ
ವಾದ ಸಿಹಿನೀರಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿ ಎಂದೆನಿಸಿಕೊಂಬನು. ಅವನಲ್ಲಿ ಶ್ರೀದ-
ಕೃಷ್ಣಪ್ರದನಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ತಿಳಿದು, ನಿರಂತರದಿ ಪೂಜಿಸುತಿರು. ಸಾ
ಧುಕರ್ಮವ-ಪುಣ್ಯ ಕರ್ಮಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಪುಷ್ಕರನು, ಸುನಿವೇದಿತಪ
ದಾರ್ಥಗಳ = ನೈವೇದ್ಯಕ್ಕೆ ಇಟ್ಟಿರುವ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು, ಶುದ್ಧಿಯಗೈದು=

ಶುದ್ಧಿಯನ್ನು ಮಾಡಿ, ಗೃಹಸುತ-ಅಧಿಕ ಶುದ್ಧಿಗೋಸ್ಕರ, ಹಂಸನಾಮಕಗ
ರ್ವಿಸುತಲಿಪ್ಪ-ಹಂಸನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಸಮರ್ಪಣೆ ಮಾಡುವನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.— ಶುದ್ಧೋದಕಕ್ಕಭಿಮಾನಿಯು ಬುಧನು, ಅಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ
ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಚಿಂತಿಸಬೇಕು. ಕರ್ಮಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಪುಷ್ಕರನು ಪರಮಾ
ತ್ಮನಿಗಾಗಿ ನೈವೇದ್ಯಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿರುವ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿ ಸಂ
ಪೂರ್ಣ ಶುದ್ಧಿಗಾಗಿ ಹಂಸರೂಪಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆರ್ಪಿಸುವನು. ಅಂ
ದರೆ ಇತರರು ಮಾಡಿದ ಪಾಕವನ್ನು ಶುದ್ಧಿಮಾಡುವ ಕರ್ಮವು ಪುಷ್ಕರನದು
ಅಲ್ಲಿ ಹಂಸನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನು ಇರುವನೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ರತಿ ಸಕಲ ಸುಸ್ವಾದು ರಸಗಳೆ

ಪತಿ ಎನಿಸುವಳಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವನು

ಹುತವಹನ ಚೂಲಿಗಳೊಳಗೆ ಭಾರ್ಗವನ ಚಿಂತಿಪುದು ||

ಕ್ಷಿತಿಜ ಗೋಮಯಜಾದಿಯೊಳು ಸಂ

ಸ್ಥಿತವಸಂತನ ಋಷಭದೇವನ

ತುತಿಸುತಿರು ಸಂತತ ಸದಾ ಸದ್ಭಕ್ತಿ ಪೂರ್ವಕದಿ ||೨೨||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.— ರತಿ=ರತೀದೇವಿಯು, ಸಕಲ ಸುಸ್ವಾದುರಸಗಳ-ಸಕ
ಲ ಸಿಹಿಯಾದ ರಸಗಳಿಗೆ, ಪತಿ ಎನಿಸುವಳು=ಅಭಿಮಾನಿ ಎನಿಸುವಳು, ಅಲ್ಲಿ
ವಿಶ್ವನು, ವಿಶ್ವಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಚಿಂತಿಸಬೇಕು. ಹುತವಹನ=ಅಗ್ನಿಯು,
ಚೂಲಿಗಳೊಳಗೆ-ಒಲೆಗಳೊಳಗೆ, ಅವನಲ್ಲಿ ಭಾರ್ಗವನ=ಪರಶುರಾಮದೇ
ವರನ್ನೂ ಚಿಂತಿಪುದು. ಕ್ಷಿತಿಜ=ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಮರಗಳಿಂದಾಗುವ
ಕಟ್ಟಿಗೆ (ಸೌದೆ) ಗಳು, ಮತ್ತು ಗೋಮಯಜಾದಿಯೊಳು=ಸಗಣೆಯಿಂದಾ
ಗುವ ಬೆರಣಿ (ಕುರುಳುಗಳು) ಇವು ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ, ಸಂಸ್ಥಿತ-ಇರುವ
ವಸಂತನ=ವಸಂತನನ್ನೂ, ಅವನಲ್ಲಿ ಋಷಭದೇವನ, ಸಂತತ-ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನ
ವಾಗಿ ಸದಾ=ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲೂ, ಸದ್ಭಕ್ತಿ ಪೂರ್ವಕದಿ, ತುತಿಸುತಿರು-ಸ್ತೋ
ತ್ರಮಾಡುತ್ತಿರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.— ಸಕಲವಾದ ಸ್ವಾದುರಸಗಳಿಗಭಿಮಾನಿಯು, ರತೀದೇ
ವಿಯು, ಅಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಚಿಂತಿಸಬೇಕು. ಅದಿಗೆಯ ಒಲೆಗಳಿಗಭಿ

ಮಾನಿಯು=ಅಗ್ನಿಯು, ಅಲ್ಲಿ ಪರಶುರಾಮಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಚಿಂತಿಸಬೇಕು
ಸಾಧೆ, ಬೆರಣಿ (ಕಟ್ಟಿಗೆ, ಕುರುಳು) ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯು
ವಸಂತನು. ಅಲ್ಲಿ ಪುಷ್ಪಭದ್ರೇವರನ್ನು ಚಿಂತಿಸಬೇಕು.

ಪಾಕ ಕರ್ತೃಗಳೊಳು ಚತುರ್ದಶ
ಲೋಕಮಾತೆ ಮಹಾಲಕುಮಿತ
ಶೋಕವಿಶ್ವಂಭರನ ತಿಳಿವುದು ಎಲ್ಲಕಾಲದಲಿ ||
ಚೌಕಶುದ್ಧಿ ಸುಮಂಡಲದಿ ಭೂ
ಸೂಕರಾಹ್ವಯ ಉಪರಿಚ್ಛಲಪ
ಏಕದಂತ ಸನತ್ತುಮಾರನ ಧೇನಿವುದು ಬುಧನು ||೨೩||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ. — ಪಾಕಕರ್ತೃಗಳೊಳು=ಅಡಿಗೆ ಮಾಡುವವರೊಳಗೆ, ಚ
ತುರ್ದಶಲೋಕಮಾತೆ= ೪ ಲೋಕಗಳಿಗೆ ತಾಯಿಯಾದ, ಮಹಾಲಕುಮಿ
=ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರನ್ನೂ, ಅವರಲ್ಲಿ, ಗತಶೋಕ-ಶೋಕ ರಹಿತನಾದ
ವಿಶ್ವಂಭರನ ಎಲ್ಲ ಕಾಲದಲಿ ತಿಳುವದು. ಚೌಕಶುದ್ಧಿ ಸುಮಂಡಲದಿ=ಚೌಕ
ನಾದ ಶುದ್ಧಿ ಮಂಡಲದೊಳಗೆ, ಭೂ=ಭೂಮಿದೇವಿಯನ್ನೂ, ಅಲ್ಲಿ ಸೂಕ
ರಾಹ್ವಯ=ವರಾಹದೇವರನ್ನು ಚಿಂತಿಸಬೇಕು. ಉಪರಿಚ್ಛಲಪ-ನೈವೇದ್ಯದ
ಮೇಲೆ ಹೊದಿಸುವ ವಸ್ತ್ರಾಭಿಮಾನಿಯು, ಏಕದಂತ=ಪಿನಾಯಕನು, ಅವ
ನಲ್ಲಿ ಸನತ್ತುಮಾರನ=ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಮಕ್ಕಳಾದ ಸನಕಾದಿಗಳಲ್ಲದ ಪರಮಾ
ತ್ಮನವತಾರನಾದ ಸನತ್ತುಮಾರಮೂರ್ತಿಯನ್ನು, ಬುಧನು=ಜ್ಞಾನಿಗಳು
ಧೇನಿವುದು=ಧ್ಯಾನಮಾಡಬೇಕು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ. — ಅಡಿಗೆ ಮಾಡುವವರಲ್ಲಿ ರಮಾದೇವಿಯರನ್ನೂ; ಅವ
ರಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಂಭರಮೂರ್ತಿಯನ್ನೂ ಚಿಂತಿಸಬೇಕು. ನೈವೇದ್ಯವನ್ನು ಇಡುವು
ದಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡಿರುವ ಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಭೂಮಿದೇವಿಯನ್ನೂ ಅಕೆಯಲ್ಲಿ ವ
ರಾಹಮೂರ್ತಿಯನ್ನೂ ಚಿಂತಿಸಬೇಕು. ನೈವೇದ್ಯದ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಮೇಲೆ
ಮುಚ್ಚುವ ವಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಗಣಪತಿಯನ್ನೂ ಅವನಲ್ಲೇ ಸನತ್ತುಮಾರಮೂರ್ತಿ
ಯನ್ನೂ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಸನತ್ತುಮಾರರು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಮಕ್ಕಳಾದ ನಾ
ಲ್ವರ ಪೈಕಿ ಸನತ್ತುಮಾರರು ಬೇರೆ. ಭಾಗವತ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಕಂಧ ೩ನೆಯ

ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ * ಸವಿವ ಪ್ರಥಮಂ ದೇವಃ ಕೌಮಾರಂ ಸರ್ಗಮಾಸ್ಥಿತಃ ||
 ಚಚಾರುಶ್ಚರಂ ಬ್ರಹ್ಮಾ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ ಮಖಂಡಿತಂ ||೩|| ' ಆದೇ ಪದ್ಯ
 ನಾಭ ರೂಪಿಯಾದ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣನೇ ಮೊದಲನೆಯ ಅವತಾರ ಸನತ್ಕು
 ಮಾರನೆಂದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾಗಿದ್ದು ಅಖಂಡವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವನ್ನು ಧರಿಸಿ
 ದನು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವ ಭಗವದವತಾರವಾದ ಸನತ್ಕುಮಾರನನ್ನು ಚಿಂತಿ
 ಸಬೇಕೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಶ್ರೀನಿವಾಸನ ಭೋಗ್ಯವಸ್ತುವ
 ಕಾಣಗೊಡದಂದದಲಿ ವಿಷ್ಣು
 ಕ್ಷೇನ ಪರಿಖಾರೂಪನಾಗಿಹರಲ್ಲಿ ಪುರುಷಾಖ್ಯಾ |
 ತಾನೆ ಪೂಜಕ ಪೂಜ್ಯನೆನಿಸಿ ನಿ
 ಜಾನುಗರ ಸಂತೈಪಗುರು ಪವ
 ಮಾನ ವಂದಿತ ಸರ್ವಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ವೇಶ ||೨೪||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.— ಶ್ರೀನಿವಾಸನ, ಭೋಗ್ಯವಸ್ತುವ=ಭೋಜನ ಮಾಡಲು
 ಯೋಗ್ಯವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು, ಕಾಣಗೊಡದಂದಲಿ=ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಗೆ ಕಾ
 ಣಿಸದಂತೆ, ವಿಷ್ಣುಕ್ಷೇನ=ವಾಯು ಪುತ್ರನಾದ ವಿಷ್ಣುಕ್ಷೇನನು, ಪರಿಖಾರೂ
 ಪನಾಗಿಹನು=ಸುತ್ತಲೂ ಪ್ರಕಾರದಂತೆ ಇರುವನು, ಅಲ್ಲಿ=ಅವನಲ್ಲಿ, ಪು
 ರುಷಾಖ್ಯ=ಪುರುಷನಾಮಕನನ್ನು ಚಿಂತಿಸಬೇಕು. ಗುರುಪವಮಾನವಂದಿತ
 =ನಮ್ಮ ಮುಖ್ಯ ಗುರುಗಳಾದ ವಾಯುದೇವರಿಂದ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿಸಿ
 ಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟ, ಸರ್ವೇಶ=ಸರ್ವರಿಗೂ ಈಶ್ವರನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಸರ್ವ
 ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ, ತಾನೇ ಪೂಜಕನಾಗಿ=ಪೂಜಿಸುವವನಾಗಿಯೂ, ಪೂಜ್ಯನೆನಿಸಿ
 =ಪೂಜ್ಯನಾಗಿಯೂ ಇರುವನೆಂದೆನಿಸಿ, ನಿಜಾನುಗರ = ನಿಜ ಭಕ್ತರನ್ನು
 ಸಂತೈಪ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.— ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ನೈವೇದ್ಯಕ್ಕೆ ಇಟ್ಟಿರುವ ವಸ್ತುಗಳ
 ನ್ನು ಮತ್ತೊಬ್ಬರು ನೋಡದಂತೆ ವಿಷ್ಣುಕ್ಷೇನನು ನೈವೇದ್ಯದ ಸುತ್ತಲೂ ಪ್ರಾ
 ಕಾರದಂತೆ ಇರುವನು. ಅವನಲ್ಲಿ ಪುರುಷ ರೂಪಿಯನ್ನೂ ಚಿಂತಿಸಬೇಕು
 ಹೀಗೆ ಒಬ್ಬ ಪರಮಾತ್ಮನು ಒಬ್ಬನಲ್ಲಿದ್ದು ಪೂಜಿಸುವವನಾಗಿಯೂ ಮತ್ತೊ
 ಬ್ಬನಲ್ಲಿ ಪೂಜ್ಯನಾಗಿಯೂ ಇದ್ದು ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲೂ ತನ್ನ ಭಕ್ತ ಜನರನ್ನು
 ಸಂತೈಸುವನು.

ನೂತನ ಸಮೀಚೀನ ಸುರಸೋ
 ಪೇತಹೃದ್ಯಪದಾರ್ಥದೊಳು ವಿಧಿ
 ಮಾತೆ ತತ್ತದ್ರಸಗಳೊಳು ರಸರೂಪತಾನಾಗಿ ||
 ಪ್ರೀತಿಬಡಿಸುತ ನಿತ್ಯದಲಿ ಜಗ
 ನ್ನಾಥವಿಠಲನ ಕೂಡಿ ತಾ ನಿ
 ಭೀತಳಾಗಿಹಳೆಂದರಿದು ನೀ ಭಜಿಸಿ ಸುಖಿಸುತಿರು ||೨೫||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ನೂತನ=ಹೊಸದಾಗಿಯೂ, ಸಮೀಚೀನ=ಒಳ್ಳೆಯ
 ದಾಗಿಯೂ ಸುರಸೋಪೇತ=ಉತ್ತಮವಾದ ರಸದಿಂದ ಕೂಡಿದುದಾಗಿ
 ಯೂ, ಹೃದ್ಯ=ಮನೋಹರವಾಗಿಯೂ ಇರುವ, ಪದಾರ್ಥದೊಳು, ವಿಧಿ
 ಮಾತೆ=ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ತಾಯಿಯಾದ ರಮಾದೇವಿಯರು, ತತ್ತದ್ರಸಗಳೊ
 ಳು=ಆಯಾ ರಸಗಳಲ್ಲಿ, ನಿತ್ಯದಲ್ಲ, ಪ್ರೀತಿಬಡಿಸುತ, ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥವಿಠಲ
 ನನ್ನು ಕೂಡಿ, ತಾ-ತಾನು, ನಿರ್ಭೀತಳಾಗಿಹಳೆಂದು, ಅರಿದು = ತಿಳಿದು,
 ನೀ ಭಜಿಸಿ, ಸುಖಿಸುತಿರು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಹೊಸದಾಗಿಯೂ, ಉತ್ತಮವಾಗಿಯೂ. ಉತ್ತಮ
 ರಸಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದುದಾಗಿಯೂ; ಮನೋಜ್ಞವಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಪದಾರ್ಥ
 ಗಳಲ್ಲಿ ರಮಾದೇವಿಯರು ಆಯಾ ರಸಗಳಲ್ಲಿ ತಾವೇ ರಸರೂಪರಾಗಿದ್ದು ಶ್ರೀ
 ಹರಿಯನ್ನು ಪ್ರೀತಿಪಡಿಸುತ್ತ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಕೂಡಿ ನಿರ್ಭೀತಳಾಗಿರುವ
 ರೆಂದು ತಿಳಿದು ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥವಿಠಲನನ್ನು ಭಜಿಸುತ್ತಾ ಸುಖದಿಂದಿರು
 ಎಂದು ದಾಸಾರ್ಯರು ನಿಜ ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಬೋಧಿಸಿದರೆಂಬಲ್ಲಿಗೆ ೩೧ನೆಯ ನೈ
 ವೇದ್ಯ ಪ್ರಕರಣ ಸಂಧಿಯು ಸಮಾಪ್ತವಾದುದು.

|| ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ||

ದೇವತಾ ತಾರತಮ್ಯ ಸ್ತೋತ್ರ ಸಂಧಿ.

ಸಂಧಿ ೩೨.

ಸಂಧಿ ೩೨.

ಶ್ರೀದಾಸಾರ್ಥರು ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಸಮಾಪನೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ನೊದಲನೆಯ ಮಂಗಳಾಚರಣೆ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ತಾರತಮ್ಯ ಪ್ರಕಾರ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರಮಾಡಿದಂತೆ ಗ್ರಂಥಾನುಸಾರದಲ್ಲೂ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಮೊದಲು ಮಾಡಿ ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರ ಪರಮಂತ ಕ್ರಮವಾಗಿ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿ ಗ್ರಂಥ ಸಮಾಪ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ ಗುರುಗಳ ||ಪ||

ಶ್ರೀರಮಣ ಸರ್ವೇಶ ಸರ್ವಗ

ಸಾರ ಭೋಕ್ತ ಸ್ವತಂತ್ರದೋಷ ವಿ

ದೂರ ಜ್ಞಾನಾನಂದಬಲ ಐಶ್ವರ್ಯಗುಣಪೂರ್ಣ |

ಮೂರುಗುಣ ವರ್ಜಿತ ಸಗುಣ ಸಾ

ಕಾರವಿಘ್ನಸ್ಥಿತಿ ಲಯೋದಯ

ಕಾರಣಕೃಪಾಸಾಂದ್ರ ನರಹರೇ ಸಲಹೋ ಸಜ್ಜನರ ||೧||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ. — ಶ್ರೀರಮಣ=ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯು, ಸರ್ವೇಶ, ಸರ್ವಗ= ಸರ್ವತ್ರ ವಾಸವಾಗಿರುವನು, ಸಾರಭೋಕ್ತ=ಸರ್ವ ಸಾರವನ್ನು ಭುಂಜಿ ಸುವನು, ಸ್ವತಂತ್ರನು, ದೋಷವಿಡೂರ=ದೋಷವಿಲ್ಲದವನು; ಜ್ಞಾನ, ಆನಂದ ಬಲ, ಐಶ್ವರ್ಯ, ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳಿಂದಪೂರ್ಣನಾದವನು ಮೂರುಗುಣವರ್ಜಿತನು=ಪ್ರಾಕೃತವಾದ ಸತ್ತ್ವ ರಜಸ್ತಮೋಗುಣಗಳಿಂದ ರಹಿತನಾದವನು, ಸಗುಣ-ಆನಂದಗುಣಪೂರ್ಣನು, ಸಾಕಾರ-ಅಪ್ರಾಕೃತವಾದ ಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳವನು, ವಿಶ್ವ-ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ, ಸ್ಥಿತಿ=ರಕ್ಷಣೆ, ಲಯ-ನಾಶ,

ಉದಯ=ಸೃಷ್ಟಿ, ಇವುಗಳಿಗೆ ಕಾರಣನು. ಕೃಪಾಸಾಂದ್ರ=ಕರುಣಾಪೂರ್ಣನು, ಇಂತಹ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ, ನರಹರೇ=ಎಲೈ ನರಸಿಂಹಾವತಾರ ಮಾಡಿದ ಪರಮಾತ್ಮ ! ಸಜ್ಜನರ ಸಲಹೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯೂ, ಸರ್ವೋತ್ತಮನೂ, ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತನೂ, ಸರ್ವಸಾರ ಭೋಕ್ತನೂ, ಸ್ವತಂತ್ರನೂ, ದೋಷವಿರೂಪನೂ ಜ್ಞಾನಾನಂದ ಬಲ ಐಶ್ವರ್ಯಾದಿ ಗುಣಗಳಿಂದ ಪೂರ್ಣನೂ, ಮೂರು ಗುಣಗಳ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದವನೂ, ಅನಂದಾದಿ ಗುಣಪೂರ್ಣನೂ, ಅಪ್ರಾಕೃತವಾದ ಶರೀರ ಉಳ್ಳವನೂ, ಪ್ರಪಂಚದ ಸೃಷ್ಟಿ, ಸ್ಥಿತಿ, ಲಯಗಳಿಗೆ ಕಾರಣನೂ, ಕರುಣಾಪೂರ್ಣನೂ ಅದ ಶ್ರೀನರಸಿಂಹ ! ಸಜ್ಜನರನ್ನು ಪಾಲಿಸು.

ಅವತಾರಿಕೆ.—ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರನ್ನು ಮೂರು ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ.—

ನಿತ್ಯಮುಕ್ತಳಿ ನಿರ್ವಿಕಾರಳಿ
ನಿತ್ಯ ಸುಖಸಂಪೂರ್ಣೆ ನಿತ್ಯಾ
ನಿತ್ಯ ಜಗದಾಧಾರ ಮುಕ್ತಾಮುಕ್ತ ಗುಣವಿಹಿತ ||
ಚಿತ್ತೈಸು ಬಿನ್ನಪವ ಶ್ರೀಪುರು
ಷೋತ್ತಮನ ವಕ್ಷೋನಿವಾಸಿನಿ
ಭೃತ್ಯವತ್ಸಲೆ ಕಾಯೆ ತ್ರಿಜಗನ್ಮಾತೆ ವಿಖ್ಯಾತೆ ||೨||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ನಿತ್ಯಮುಕ್ತಳಿ, ನಿರ್ವಿಕಾರಳಿ=ವಿಕಾರ ಶೂನ್ಯರು, ನಿತ್ಯಸುಖಸಂಪೂರ್ಣೆ-ನಿತ್ಯಾನಂದ ಪೂರ್ಣರು, ನಿತ್ಯಾನಿತ್ಯ ಜಗದಾಧಾರೆ=ನಿತ್ಯರಾಗ ಜೀವರು ಮೊದಲಾದವರು, ಅನಿತ್ಯವಾದ ಶರೀರ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಆಧಾರರಾಗಿರುವರು. ಮುಕ್ತಾಮುಕ್ತಗುಣವಿಹಿತೆ=ಮುಕ್ತ ಜೀವರಿಂದಲೂ ಅಮುಕ್ತರಿಂದಲೂ ಪೂಜಿತರು, ನಮಸ್ಕಾರಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುವವರು. ನನ್ನ ಬಿನ್ನಪವ ಚಿತ್ತೈಸು ! ಶ್ರೀಪುರುಷೋತ್ತಮ, ವಕ್ಷೋನಿವಾಸಿನಿ=ವಕ್ಷಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುವವರು. ಭೃತ್ಯವತ್ಸಲೆ, ತ್ರಿಜಗನ್ಮಾತೆ=ಮೂರು ಲೋಕದ ತಾಯಿ, ವಿಖ್ಯಾತೆ=ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿ ಪಡೆದವಳೆ, ಕಾಯೆ-ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸು.

ರೋಮಕೂಪಗಲೋಳಗೆ ಪೃಥಕ್ಪೃಥ
 ಗಾಮಹಾವುರುಷನ ಸುಮೂರ್ತಿಯ
 ತಾನುರಸಜಾಂಡಗಳ ತದ್ಗತ ವಿಶ್ವರೂಪಗಳ ||
 ಶ್ರೀಮಹಿಳೆ ಸುರೂಪಗುಣಗಳ
 ಸೀಮೆಗಾಣದೆ ಯೋಚಿಸುತ ಮಮ
 ಸ್ವಾಮಿ ಮಹಿಮೆಯದೆಂತುಟೆಂದಡಿದೆಗೆ ಬೆರಗಾದ ||೩||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.— ರೋಮಕೂಪಗಲೋಳಗೆ=ಪರಮಾತ್ಮನ ದೇಹದೊಳಗಿ
 ರುವ ರೋಮಕೂಪಗಲೋಳಗೆ, ಪೃಥಕ್ ಪೃಥಕ್=ಒಂದೊಂದು ರೋಮ
 ಕೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ, ಆ ಮಹಾವುರುಷನ, ಸುಮೂರ್ತಿ
 ಯ=ದಿವ್ಯ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನೂ, ತಾನುರಸಜಾಂಡಗಳ=ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗಳನ್ನೂ,
 ತದ್ಗತ=ಅವುಗಳೊಳಗಿನ, ವಿಶ್ವರೂಪಗಳ, ಸುರೂಪಗುಣಗಳ=ಆ ಪರಮಾ
 ತ್ಮನಿಗಿರುವ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ ರೂಪಗುಣಗಳನ್ನೂ, ಯೋಚಿಸುತ=ನೋಡಿ
 ಯೋಚನೆ ಮಾಡುತ್ತಾ, ಶ್ರೀಮಹಿಳೆ=ಶ್ರೀರಮಾದೇವಿಯರು, ಸೀಮೆಗಾಣ
 ದೆ=ಪಾರಗಾಣದೆ (ಎಲ್ಲೆಯನ್ನು ಕಾಣದೆ) ಮಮ=ನನ್ನ ಸ್ವಾಮಿಯ ಮಹಿ
 ಮೆಯು, ಅದೆಂತುಟೆಂದು=ಅದು ಎಷ್ಟು ಇರುವದೋ ಎಂದು ಅಡಿದೆಗೆ=
 ಕ್ಷಣಕ್ಷಣದಲ್ಲೂ, ಬೆರಗಾದ=ಯಾವ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯರು ಬೆರಗಾದರೋ ಅಂತಹ
 ಜಗನ್ಮಾತೆಯಾದ ರಮಾದೇವಿಯರು ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲಿ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.— ಶ್ರೀರಮಾದೇವಿಯರು ತಮ್ಮ ಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರ
 ಮಾತ್ಮನ ದೇಹದೊಳಗಿನ ರೋಮಕೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ರೋಮಕೂಪ
 ದೊಳಗೂ ಭಗವನ್ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನೂ ಅನೇಕಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗಳನ್ನೂ ಆ ಬ್ರಹ್ಮಾಂ
 ಡದೊಳಗಿನ ವಿಶ್ವರೂಪಗಳನ್ನೂ, ಅವನ ರೂಪಗಳನ್ನೂ ಗುಣಗಳನ್ನೂ,
 ನೋಡಿ ನೋಡಿ ಯೋಚಿಸುತ್ತಾ ಅವುಗಳ ಪಾರಗಾಣದೆ ಅಹ! ನನ್ನ ಸ್ವಾ
 ಮಿಯ ಮಹಿಮೆಯು ಇನ್ನೆಷ್ಟಿರುವದೋ! ಎಂದು ಕ್ಷಣ ಕ್ಷಣದಲ್ಲೂ ಬೆರ
 ಗಾಗುತ್ತಿರುವರು. ಅಂತಹಾ ರಮಾದೇವಿಯರು ನಮ್ಮನ್ನು ಪಾಲಿಸಲಿ.

ಅನತಾರಿಕೆ.—ಬ್ರಹ್ಮದೇವರನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.—

ಒಂದಜಾಂಟದೊಳೊಂದು ರೂಪದೊ
 ಳೊಂದನಯನದೊಳೊಂದು ನಖದೊಳ
 ಗೊಂದು ಗುಣಗಳ ಪಾರಗಾಣದೆ ಕೃತಪುಟಾಂಜಲಿಯೊ ||
 ಮಂದಜಾಸನ ಪುಳಕ ಪುಳಕಾ
 ನಂದ ಬಾಷ್ಪತೊದಲ ನುಡಿಗಳಿಂ
 ದಿಂದಿರಾವಲ್ಲಭನ ಮಹಿಮೆಗಭೀರ ತರವೆಂದ ||೪||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಅನೇಕ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗಳ ಪೈಕಿ, ಒಂದಜಾಂಡದೊಳು
 -ಒಂದು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದೊಳಿರುವ, ಒಂದುರೂಪದೊಳು-ಅನೇಕ ರೂಪಗಳ
 ಪೈಕಿ ಒಂದು ರೂಪದೊಳಿಗಿನ, ಒಂದನಯನದೊಳು-ಅನೇಕ ಅಂಗಗಳ
 ಪೈಕಿ ಒಂದು ಅವಯವದೊಳಿಗಿನ, ಒಂದು ನಖದೊಳು=ಅನೇಕ ಉಗು
 ರುಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದು ಉಗುರಿನ ಒಳಗಿನ, ಒಂದು ಗುಣಗಳ=ಒಂದು ಭಾ
 ಗದೊಳಿಗಿನ ಗುಣಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಯೋಚಿಸಿ ಪಾರಗಾಣದೆ, ಮಂದಜಾಸ
 ನ=ಕಮಲಾಸನರಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ಕೃತಪುಟಾಂಜಲಿಯು, ಬದ್ಧಾಂಜಲಿ
 ಪುಟರಾಗಿ (ಕೈಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು) ಪುಳಕಪುಳಕಾನಂದ ಬಾಷ್ಪತೊದಲನುಡಿಗ
 ಳಿಂದ-ಪುಳಕಾಂಕಿತರಾಗಿ ರೋಮಾಂಜರಾಗಿ ಆನಂದ ಬಾಷ್ಪವನ್ನು ಸುರಿ
 ಸುತ್ತಾ ಗಂಟಲು ಬಿಗಿದು ಬರುತ್ತಿರಲು ಅಸ್ಪೃಷ್ಯವಾದ ನುಡಿಗಳಿಂದ, ಇಂ
 ದಿರಾ ವಲ್ಲಭನ ಮಹಿಮೆಗಭೀರತರವೆಂದ-ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ
 ಮಹಿಮೆಯ ಆಳವನ್ನು ಕಾಣಲು ಸಾಧವಲ್ಲ-ಆಳವನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿಯು
 ಲು ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲದೆ ಇರುವುದು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಅನೇಕ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ
 ಳೊಳಿಗಿರುವ, ಅನೇಕ ಭಗವದ್ಭಾವಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದು ರೂಪದೊಳಿಗಿನ ಅನೇ
 ಕಂಗಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದಂಗವಾದ ಪಾದದ ಅನೇಕ ನಖಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದು ನ
 ಖದೊಳಿಗಿರುವ ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಭಗವಂತನ
 ಗುಣಗಳನ್ನು ಚಿಂತಿಸಿ ಪಾರಗಾಣದೆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಕೈಮುಗಿದುಕೊಂಡು
 ಪುಳಕಾಂಕಿತರಾಗಿ ಆನಂದಬಾಷ್ಪವನ್ನು ಸುರಿಸುತ್ತಾ ಆಹ ! ಈ ಲಕ್ಷ್ಮೀ
 ವಲ್ಲಭನ ಗುಣಗಳ ಮೂಲವು ಎಲ್ಲಿರುವುದೆಂದು ಎಷ್ಟು ಹುಡುಕಿದರೂ ಅದರ

ಆಳವು ಕಾಣುವಂತಿಲ್ಲ. ಅತಿ ಗಂಭೀರತನವೆಂದರು. ಇಂತಹಾ ಮಹಾ ಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳವನು ಪರಮಾತ್ಮನೆಂದು ಈ ನಾಲ್ಕು ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದಲೂ ಕ್ರೀಹರಿ, ಲಕ್ಷ್ಮೀ, ಬ್ರಹ್ಮ ಇವರ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸಿದರೂ, ಭಗವ ನ್ನಹಿಮೆಯನ್ನೇ ವಿಶದ ಮಾಡಿರುವರು.

ಏನು.ಧನ್ಯರೊ ಬ್ರಹ್ಮಗುರು ಪವ
ಮಾನರೀರ್ವರು ಈ ಪರಿಯಲಿ ರ
ಮಾನಿನಾಸನ ವಿಮಲಲಾವಣ್ಯಾತಿಶಯಗಳನು ||
ಸಾನುರಾಗದಿ ನೋಡಿ ಸುಖಪ ಮ
ಹಾನುಭಾವರ ಭಾಗ್ಯವೆಂತೊ ಭ
ವಾನಿಧವನಿಗಸಾಧ್ಯವೆನಿಸಲು ನರರ ಪಾಡೇನು ||೫||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಬ್ರಹ್ಮ=ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ಗುರು=ಗುರುಗಳಾದ, ಪವ ಮಾನ=ವಾಯುದೇವರು, ಇವರೀರ್ವರೂ, ಏನು ಧನ್ಯರೋ! ಈ ಪರಿಯಲಿ=ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ, ರಮಾನಿನಾಸನ=ಶ್ರೀನಿನಾಸನ, ವಿಮಲ=ನಿರ್ಮಲವಾದ, ಲಾವಣ್ಯಾತಿಶಯಗಳನು=ಸೌಂದರ್ಯ ವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ಸಾನುರಾಗದಿ=ಪರಮ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ನೋಡಿ, ಸುಖಪ=ಸುಖವನ್ನುನುಭವಿಸುವ, ಮಹಾನುಭಾವರ=ಮಹಾನುಭಾವರಾದ ಬ್ರಹ್ಮ ವಾಯುಗಳ, ಭಾಗ್ಯವೆಂತೋ=ಎಂತಹುದೋ! ಭವಾನಿಧವನಿಗೆ-ಪಾರ್ವತೀ ಪತಿಯಾದ ಋದ್ರದೇವರಿಗೆ ಅಸಾಧ್ಯವೆನಿಸಲು, ನರರ ಪಾಡೇನು?

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಭಗವಂತನನ್ನು ನೋಡಿ ಅನಂದಪಡುವರೆಂದು ಹೇಳಿ, ಈಗ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ಸಮರು ವಾಯುದೇವರಾದುದರಿಂದ ಅವರೂ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಂತೆಯೇ ಭಗವದ್ರೂಪವನ್ನು ಕಂಡು ಸಂತೋಷಪಡುವರೆಂದು ಸೂಚಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಒಂದೇ ಪದ್ಯದಿಂದ ಇಬ್ಬರನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ.—ಈ ಬ್ರಹ್ಮವಾಯುಗಳೇನು ಧನ್ಯರೋ! ಪರಮಾತ್ಮನ ರೂಪ ಸೌಂದರ್ಯ ವಿಶೇಷವನ್ನು ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೇ ನೋಡಿ ಸುಖಿಸುವರು. ಈ ಮಹಾನುಭಾವರ ಭಾಗ್ಯವನ್ನು ಎಷ್ಟೆಂದು ವರ್ಣಿಸುವೆ! ಇಂತಹಾ ಭಾಗ್ಯವೆಲ್ಲವೂ ಋದ್ರದೇವರಿಗಿಲ್ಲ, ಹಾಗಿರಲು ಮಿಕ್ಕ ಮನುಷ್ಯ ರಪಾಡೇನು?

ಅ ಪಿತಾಮಹ ನೂರುಕಲ್ಪ ರ
 ಮಾಪತಿಯ ಗುಣಜಪಿಸಿ ಒಲಿಸಿ ಮ
 ಹಾಪರಾಕ್ರಮ ಹನುಮುಭೀಮಾನಂಪ ಮುನಿಯೆನಿಸಿ ||
 ಅ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಸುನಾಭೀ
 ಕೂಪಸಂಭವ ನಾಮದಲಿ ಮೆರೆ
 ವಾ ಪಯೋಜಾಸನ ಸಮೀರರಿಗಭಿನಮಿಪೆ ಸತತ ||೩||

ವದ್ಯಾರ್ಥ.— ಅ ಪಿತಾಮಹ—ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ಬ್ರಹ್ಮನಾದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವುದಕ್ಕೆ ನೋಡಲು, ನೂರುಕಲ್ಪ=ಬ್ರಹ್ಮನ ನೂರು ಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ, ರಮಾಪತಿಯ, ಗುಣಜಪಿಸಿ=ಗುಣಗಳನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿ, ಒಲಿಸಿ=ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು, ಮಹಾ ಪರಾಕ್ರಮ=ಮಹಾ ಪರಾಕ್ರಮಶಾಲಿಯಾದ, ಹನುಮ, ಭೀಮ, ಆನಂದಮುನಿಯೆನಿಸಿ, ೯೯ನೆಯ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ವಾಯುಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಹನುಮ, ಭೀಮ, ಮಧ್ವ ಎಂಬ ಮೂರು ಅವತಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ, ಆ ಮೂರು ಅವತಾರಗಳಿಂದಲೂ ಭಗವತ್ಪ್ರೇಮೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ, ನೂರನೆಯ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಅ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ, ಸುನಾಭೀಕೂಪ ಸಂಭವನಾಮದಲಿ ಮೆರೆವ-ನಾಭೀಕಮುಲದಿಂದ ಜನಿಸಿ ಕಮಲ ಸಂಭವನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಮೆರೆಯುತ್ತಿರುವ, ಅಪಯೋಜಾಸನ ಸಮೀರರಿಗೆ=ಬ್ರಹ್ಮ ವಾಯುಗಳಿಗೆ, ಸತತ=ಸರ್ವ ಕಾಲದಲ್ಲೂ, ಅಭಿನಮಿಪೆ=ನಮಸ್ಕರಿಸುವೆನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.— ಋಷಿಗುಣದಲ್ಲಿರುವಾಗ (ಬ್ರಹ್ಮಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವುದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ) ನೂರು ಬ್ರಹ್ಮ ಕಲ್ಪಗಳ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಲು, ೯೯ನೆಯ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ವಾಯುಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಹನುಮ, ಭೀಮ, ಮಧ್ವ ಎಂಬ ಮೂರು ಅವತಾರಗಳಿಂದ ರಾಮ, ಕೃಷ್ಣ, ವೇದವ್ಯಾಸರ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ನೂರನೆಯ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನಾದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ನಾಭೀಕಮುಲದಿಂದ ಜನಿಸಿ ಕಮಲಸಂಭವನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಮೆರೆವ ಬ್ರಹ್ಮವಾಯುಗಳಿಗೆ ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲೂ ನಮಸ್ಕರಮಾಡುವೆನು.

ಅವತಾರಿಕೆ.— ಸರಸ್ವತೀ ಛಾರತೀಯರನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ.—

ವಾಸುದೇವನಮೂರ್ತಿ ಹೃದಯಾ
ಕಾಶಮಂಡಲ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ತಾ
ರೀತನಂದದಿ ಕಾಣುತೆತಿ ಸಂತೋಷದಲಿ ತುತಿಪ |
ಅ ಸರಸ್ವತಿಭಾರತಿಯರಿಗೆ
ನಾ ಸತತ ವಂದಿಸುವೆ ಪರಮೋ
ಲ್ಲಾಸದಲಿ ಸುಜ್ಞಾನ ಭಕುತಿಯ ಸಲಿಸಲಿಮಗೆಂದು ||೩||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.— ವಾಸುದೇವನಮೂರ್ತಿ = ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು, ಹೃದಯಾ
ಯಾಕಾಶಮಂಡಲ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ, ತಾರೀತನಂದದಿ=ಚಂದ್ರನಂತೆ ಕಾಣುತ,
ಅತಿ ಸಂತೋಷದಲ್ಲಿ, ತುತಿಪ-ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುತ್ತಿರುವ, ಅ ಸರಸ್ವತಿ, ಭಾ
ರತಿಯರಿಗೆ, ಎಮಗೆ-ನಮಗೆ, ಸುಜ್ಞಾನ-, ಭಕುತಿಯ ಸಲಿಸಲಿ=ಕೊಡ
ಲೆಂದು, ನಾ=ನಾನು, ಪರಮೋಲ್ಲಾಸದಲಿ, ಸತತ=ಸರ್ವದಾ, ವಂದಿಸುವೆ
-ನಮಸ್ಕರಿಸುವೆನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.— ಯಾವ ಸರಸ್ವತೀ ಭಾರತೀಯರು ತಮ್ಮ ಹೃದಯಾ
ಕಾಶಮಂಡಲ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರನಂತೆ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾಗಿ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿ
ರುವ ಶ್ರೀವಾಸುದೇವನಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಸ್ತೋತ್ರ
ಮಾಡುತ್ತಿರುವರೋ ಅಂತಹಾ ಸರಸ್ವತೀ ಭಾರತಿಯರಿಗೆ ನಮಗೆ ಜ್ಞಾನವ
ನ್ನು ದೃಢವಾದ ಭಗವದ್ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸಲಿ ಎಂದು ಉಲ್ಲಾಸ
ದಿಂದ ನಮಸ್ಕಾರಮಾಡುವೆನು.

ಅನಂತಾರಿಕೆ.— ಗರುಡದೇವರನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ.—

ಜಗದುದರನ ಸುರೋತ್ತಮನ ನಿಜ
ಪೆಗೆಲೊಳಾಂತು ಕರಾಬ್ಬ ದೋಳ್ವದ
ಯುಗ ಧರಿಸಿ ನಮಿಸಂಗಿಯೊಳು ರಮಣೀಯಕರವಾದ |
ನಗಧರನ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಕಾಣುತ
ಮಿಗೆ ಹರುಷದಿಂ ಪೊಗಳಿ ಹಿಗ್ಗುವ
ಖಗಕುಲಾಧಿಪ ಕೊಡಲಿ ಮಂಗಳ ಸಕಲ ಸುಜನರಿಗೆ ||೪||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.— ಜಗದುದರನ=ಜಗತ್ತನ್ನು ತನ್ನ ಉದರದಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿದ
ಸುರೋತ್ತಮನ=ಸಕಲ ದೇವೋತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು, ನಿಜ-

ತನ್ನಯ, ವೆಗಲೋಳು=ಹೆಗಲಮೇಲೆ, ಅಂತು=ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು, ಕರಾಬ್ಬ
ದೊಳು=ತನ್ನ ಕರ ಕಮಲಗಳಿಂದ, ಪದಯುಗಧರಿಸಿ=ಪರಮಾತ್ಮನ ಎರಡು
ಪಾದಗಳನ್ನ ಧರಿಸಿ, ನಖಪಂಗ್ವಿಯೊಳು=ಪಾದಗಳ ಉಗುರುಗಳ ಪಂಗ್ವಿ
ಯಲ್ಲಿ ರವಣೀಯತರವಾದ, ನಗಧರನ - ಗೋವರ್ಧನೋದ್ಧಾರಿಯಾದ
ಶ್ರೀಹರಿಯ ಕೃತಿಬಿಂಬವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತ, ಮಿಗಹರುಷದಿಂದ = ಬಹಳ ಸಂ
ತೋಷದಿಂದ ಪೊಗಳಿ ಹಿಗ್ಗುವ, ಖಗಕುಲಾಧಿಪ-ಪಕ್ಷಿಕುಲಗಳಿಗೆ ಅಧಿಪತಿ
ಯಾದ ಗರುಡನು, ಸಕಲಸುಜನರಿಗೆ ಮಂಗಳ ಕೊಡಲಿ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜಗತ್ತನ್ನು ತನ್ನ ಉದರದಲ್ಲಿ ಧ
ರಿಸಿದ ಸರ್ವ ದೇವೋತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತನ್ನ ಹೆಗಲಿನಮೇಲೆ
ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಕೈಗಳಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪಾದಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ಆ ಪಾದ
ನಖಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವನ್ನು ಕಾಣತ ಅತಿ ಸಂತೋ
ಷದಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಹೂಗಳಿ ಹಿಗ್ಗುತ್ತಿರುವ ಪಕ್ಷಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಗರುಡ
ನು ಸಕಲ ಸುಜನರಿಗೆ ಮಂಗಳವನ್ನು ಕೊಡಲಿ.

ಅವತಾರಿಕೆ.—ಶೇಷದೇವರನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾರೆ.—

ಯೋಗಿಗಳ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ನಿಲಕ ನಿಗ
ನಾಗಮೈಕೆ ವಿನುತನ ಪರಮನು
ಧಾಗದಲಿ ದ್ವಿಸಹಸ್ರ ಜಿಹ್ವೆಗಳಿಂದ ವರ್ಣಿಸುವ |
ಭೂಗಗನ ಸಾತಾಳೆ ವ್ಯಾಪ್ತನ
ಯೋಗನಿಧಾಸ್ವದನೆನಿಸ ಗುರು
ನಾಗರಾಜನಪದಕೆ ನಮಿಸುವ ಮನದೊಳೆನವರತ ||೯||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಯೋಗಿಗಳ ಹೃದಯಕ್ಕೆ=ಅಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತ ಸಮಾಧಿ
ಯಿಂದ ಕೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಭಗವತ್ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕಾಣುವ ಯೋಗಿಗಳ
ಮನಸ್ಸಿಗೂ ಕೂಡ, ನಿಲಕ=ಸೂಕ್ಷ್ಮದಿಂದ ಕಾಣಗೊಡದ, ನಿಗಮಾಗಮೈಕೆ
ವಿನುತ=ನಿಗಮ=ವೇದಗಳು, ಆಗಮ=ಪಾಂಚರಾತ್ರಾದಿಗಳು ಇವು ಮೊದ
ಲಾದವುಗಳಿಂದ, ಏಕವಿನುತ=ಏಕವಾಗಿ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪ
ಟ್ಟ (ಹೊಗಳಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟ) ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪರಮನುರಾಗದಲ್ಲಿ
ದ್ವಿಸಹಸ್ರ ಜಿಹ್ವೆಗಳಿಂದ-೨೦೦೦ ನಾಲಿಗೆಗಳಿಂದ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಿರುವ, ಭೂಗ

ಗನಪಾತಾಳವ್ಯಾಪ್ತನ=ಭೂಮಿ, ಅಂತರಿಕ್ಷ, ಪಾತಾಳ ಮೊದಲಾದ ಸರ್ವ
ತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ, ಯೋಗೇಂದ್ರಾಸ್ಪದನೆನಿಸು=ಯೋಗನಿದ್ರೆಗೆ ಆ
ಸ್ಪದನೆನಿಸುವ, ಗುರು=ತಾರತಮ್ಯ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರಕಾರ ಗುರುಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ
ಶೇರಿದ, ನಾಗರಾಜನ-ಶೇಷದೇವರ, ಪದಕ್ಕಿ=ಪಾದಕಮಲಗಳಿಗೆ, ಅನವ
ರತ=ಅಪಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ, ಮನದೊಳಗೆನಮಿಸೆ-ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ನಮಸ್ಕಾರ
ಮಾಡುವೆನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಯಾವ ಪರಮಾತ್ಮನು ಯೋಗಿಗಳ ಮನಸ್ಸಿಗಾದ
ರೂ ಸಾಕಲ್ಯೇನ ಗೋಚರಿಸದೇನೆ ಅಂತಹಾ ವೇದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ ಪರ
ಮಾತ್ಮನನ್ನು ಎರಡು ಸಹಸ್ರ ನಾಲಿಗೆಗಳಿಂದ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾ ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾ
ಪ್ತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಯೋಗನಿದ್ರೆಗೆ ಆಸ್ಪದನೆನಿಸುವ ಅಂದರೆ ಯೋಗ
ನಿದ್ರೆಯನ್ನು ಹೊಂದುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶೇಷಪರ್ಮಂತದಲ್ಲಿ ಮಲಗುವನೆಂದರ್ಥ
ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಪರ್ಮಂತನಾಗಿ ಶೋಭಿಸುವ ಇಂತಹಾ ಸರ್ಪರಾಜನಾದ
ಶೇಷನ ಪಾದಕಮಲಗಳಿಗೆ ಸರ್ವದಾ ಮನಃ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ನಮಸ್ಕಾರ
ಮಾಡುವೆನು.

ಅವತಾರಿಕೆ.—ಮುಂದಿನ ನಾಲ್ಕು ಪದ್ಯಗಳಿಂದ ಬುದ್ರದೇವರನ್ನು
ವಂದಿಸುತ್ತಾರೆ.

ನಂದಿವಾಹನ ನಳಿನಿಧರ ಮೌ
ಳೀಂದುಶೇಖರ ಶಿವತ್ರಿಯಂಬಕ
ಅಂಧಕಾಸುರಮಥನ ಗಜಶಾರ್ದೂಲ ಚರ್ಮಧರ ||
ಮಂದಜಾಸನತನಯ ತ್ರಿಜಗ
ದ್ವಂದ್ಯಶುದ್ಧಸ್ವಟಿಕ ಸನ್ನಿಭ
ವಂದಿಸುವನನವರತ ಪಾಲಿಸು ಪಾರ್ವತೀರಮಣ ||೧೦||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ನಂದಿವಾಹನ, ನಳಿನಿಧರಮೌಳಿ=ಗಂಗೆಯನ್ನು ಧರಿಸಿ
ದ ಶಿರಸ್ಸುಳ್ಳವನು, ಇಂದುಶೇಖರ=ಚಂದ್ರಶೇಖರನು, ಶಿವ=ಮಂಗಳಕರ
ನು, ತ್ರಿಯಂಬಕ-ಮುಳ್ಳಣ್ಣನು, ಅಂಧಕಾಸುರಮಥನ - ಅಂಧಕಾಸುರನ
ನ್ನು ಕೊಂದವನು, ಗಜಶಾರ್ದೂಲಚರ್ಮಧರ=ಅನೆಯ ಮತ್ತು ಹುಲಿಯ
ಚರ್ಮವನ್ನಧರಿಸಿದವನು, ಮಂದಜಾಸನತನಯ=ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಪುತ್ರ, ತ್ರಿಜಗ

ದ್ವಂದ್ವ-ವಾಯು:ದೇವರಿಗೆ ಸಂತರ ಮೂರು ಲೋಕದಿಂದ ವಂದ್ಯನು, ಶುದ್ಧ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳನ್ನಿಭ-ಶುಭ್ರವಾದ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಶಿಲೆಯಂತೆ ಕಾಂತಿಯುಳ್ಳವನು, ಇಂತಹಾ ಗುಣವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಎಲೈ ಪಾರ್ವತೀರಮಣ ! ಆನಂದ-ಸರ್ವದಾ (ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನ ಚೈತ್ತಿಯಿಂದ) ವಂದಿಸುವೆನು, ಪಾಲಿಸು=ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸು.

ತಾತ್ಪರ್ಯವು ವಿಶದವಾಗಿದೆ.

ಅವಲೋಕಿತೆ.—ಮತ್ತೂ ಯುದ್ರದೇವರನ್ನೇ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ.—

ಘಣಿಘಾಣಾಂಚಿತ ಮುಕುಟ ರಂಜಿತ
 ಕ್ವಣಿತ ಡಮರು ತ್ರಿಶೂಲ ಶಿಖಿ ಶಿನ
 ಮುಣಿ ನಿಶಾಕರನೇತ್ರ ಪರಮಪವಿತ್ರ ಸುಚರಿತ್ರ |
 ಪ್ರಣತಕಾಮದ ಪ್ರಮಥಸುರಮುನಿ
 ಗಣಸುಪೂಜಿತ ಚರಣಿಯುಗ ರಾ
 ವಣಿ ಮದನಿಭಂಜನ ಸತತ ಮಾಂಷಾಹಿ ಮಹದೇವ ||೧೧||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಘಣಿ-ಸರ್ಪದ, ಪಣಾಂಚಿತ=ಹೆಡೆಯಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾದ, ಮುಕುಟ=ಶಿರದಿಂದ, (ಗಬಿಯಿಂದ) ರಂಜಿತ=ಶೋಭಿಸುವನು, ಕ್ವಣಿತಡಮರು=ಶಬ್ದದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಡಮರುಕವೆಂಬ ವಾದ್ಯವುಳ್ಳವನು, ತ್ರಿಶೂಲ=ತ್ರಿಶೂಲದರನು, ಶಿಖಿ=ಅಗ್ನಿ, ದಿನಮುಣಿ=ಸೂರ್ಯ, ನಿಶಾಕರ=ಚಂದ್ರ, ನೇತ್ರ=ಇವರು ಮೂವರಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮೂರು ಕಣಗಳುಳ್ಳವನು, ಪರಮಪವಿತ್ರನು, ಸುಚರಿತ್ರ=ಉತ್ತಮವಾದ ಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳವನು, ಪ್ರಣತಕಾಮದ=ನಮಸ್ಕರಿಸುವವರ ಮನೋಭೀಷ್ಟವನ್ನು ಪೂರೈಸುವವನು, ಪ್ರಮದ=ಭೂತಗಣ, ಸುರ=ದೇವತೆಗಳು, ಮುನಿ-ಯುಷಿಗಳು, ಗಣಸುಪೂಜಿತ=ಈ ಗಣಗಳಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡುವನು, ಚರಣಯುಗ=ಇಂತಹಾ ಗಣಗಳಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪೂಜ್ಯವಾದ ಪಾದದ್ವಯ ಉಳ್ಳವನು, ರಾವಣ ಮಥನಿಭಂಜನ=ರಾವಣನ ಮದವನ್ನು ಮುರಿದವನು, ಇಂತಹಾ ಗುಣವಿಶಿಷ್ಟ ಸುಹಾದೇವಾ ! ಸತತ=ಸರ್ವದಾ, ಮಾಂಷಾಹಿ=ನನ್ನನ್ನು ಪಾಲಿಸು

ದಕ್ಷಯಜ್ಞ ವಿಭಂಜನನೆ ವಿರು
 ಹಾಪ್ತ ವೈರಾಗ್ಯಾಧಿಪತಿ ಸಂ
 ರಕ್ಷಿಸಮ್ಮನು ಸರ್ವಕಾಲದಿ ಸನ್ಮದವನಿತ್ತು ।
 ಯಜ್ಞಪತಿ ಸಖಯಜಪರಿಗೆ ಸುರ
 ವ್ಯಕ್ತವೃತದನುಜಾರಿ ಲೋಕಾ
 ದ್ಯಕ್ಷ ಶುಕದೂರ್ವಾಸ ಜೈಗೀಷವ್ಯ ಸಂತ್ಯಸು ||೧೨||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.— ದಕ್ಷಯಜ್ಞ ವಿಭಂಜನನೆ=ದಕ್ಷ ಪ್ರಜೇಶ್ವರನ ಯಾಗವ
 ನ್ನು ಧ್ವಂಸಮಾಡಿದವನೆ, ವಿರು.ಪಾಪ್ತ=ವಿರೂಪವಾದ ಮೂರನೆಯ ಕಣ್ಣು
 ಳ್ಳವನೇ, ವೈರಾಗ್ಯಾಧಿಪತಿ=ವೈರಾಗ್ಯಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯೇ, ಸರ್ವಕಾಲದಿ,
 ಸನ್ಮದವನಿತ್ತು=ಉತ್ತಮಾನಂದವನ್ನಿತ್ತು, ಎಮ್ಮನು-ನಮ್ಮನ್ನು, ಸಂರಕ್ಷಿ
 ಸು, ಯಜ್ಞಪತಿಸಖ=ಕುಬೇರಿನಿಗೆ ಸಖನು, ಯಜಪರಿಗೆ=ಭಜಿಸುವವರಿಗೆ,
 ಸುರವ್ಯಕ್ತ=ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷದಂತೆ ಇರುವವನು, ವೃಕದನುಜಾರಿ=ವೃಕಾಸುರನು
 ಎಂಬ ದೈತ್ಯನಿಗೆ ಶತ್ರುವು, ಲೋಕಾದ್ಯಕ್ಷ, ಶುಕ, ದೂರ್ವಾಸ, ಜೈಗೀಷ
 ವ್ಯ ಎಂಬ ಮೂರು ಅವತಾರವುಳ್ಳ ಇಂತಹಾ ಗುಣವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಎಲ್ಲ ಮ
 ಹಾದೇವ ! ಸಂತ್ಯಸು.

ವಿಶೇಷಾರ್ಥ.— ಋದ್ರದೇವರ ಮಾವನಾದ ದಕ್ಷಪ್ರಜೇಶ್ವರನು, ಪ್ರ
 ಜೇಶ್ವರರು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಯಾಗಕ್ಕೆ ತಾನು ಬರಲು, ತನಗೆ ಮುಂಚಿತವಾಗಿ
 ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದ ತನ್ನ ಆಕೆಯನಾದ ಋದ್ರನು ತನಗೆ ಎದ್ದು ನಮಸ್ಕರಿಸಲಿ
 ಲ್ಲವೆಂದು ಕೋಪದಿಂದ ಋದ್ರದೇವರನ್ನು ಅನೇಕ ವಿಧವಾಗಿ ದೂಷಿಸಿದರು.
 ಅವರನ್ನು ಅವಮಾನಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತಾನೂ ಬಂದು ಯಾಗಮಾಡಲು
 ಎತ್ತಮಾಡಿ ತನ್ನ ಆಕೆಯು ಋದ್ರದೇವರನ್ನೂ, ಅವರ ಭಾರ್ಯಳಾದ ತನ್ನ ಮ
 ಗಳನ್ನೂ ಆ ಯಾಗಕ್ಕೆ ಬರಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿಕಳುಹಿಸಲೇ ಇಲ್ಲ. ಆದರೂ
 ಇವನ ಮಗಳೂ, ಋದ್ರದೇವರ ಭಾರ್ಯಳೂ ಆದ ಸತಿದೇವಿಯರು ತಂದೆ
 ಎಂಬಭಿಮಾನದಿಂದ ಯಾಗಶಾಲೆಗೆ ಬರಲು ಆಕೆಯನ್ನು ಸತ್ಕರಿಸದೆ, ಆ
 ಹುತಿ ಕೊಡದೆ ಅವಮಾನ ಮಾಡಿದನು. ಸತಿದೇವಿಯು ಇದಕ್ಕಾಗಿ ತಂದೆ
 ಯನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ ದೂಷಿಸಿ, ನಿನ್ನಂತಹ ಸಾಪಿಯಿಂದ ಜನಿಸಿದ ಈ ದೇವ

ವನ್ನು ಬಿಡುವೆನೆಂದು ದೇಶವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟರು. ಈ ವರ್ತಮಾನವನ್ನು ಕೇಳಿದ ಋದ್ರದೇವರು ಕೋಪದಿಂದ ಬಂದು ದಕ್ಷನ ಯಾಗವನ್ನು ಧ್ವಂಸ ಮಾಡಿ ಅವನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ ಕಡೆಗೆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಅಪ್ಪಣೆಯ ಮೇರೆ ಮೇಲೆಯ ತಲೆಯಿಂದ ಆತನನ್ನು ಬದುಕಿಸಿದರೆಂದು ಭಾಗವತ ಚತುರ್ಥ ಸ್ಕಂಧದ ಕಥೆ. ಆ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಸೂಚಕವಾದುದು ದಕ್ಷಯಜ್ಞ ವಿಭಂಜನನೆಂಬ ಪದವು. ವೃಕದನುಜಾರಿ, ವೃಕಾಸುರನೆಂಬುವನನ್ನೇ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಭಸ್ಮಾಸುರನೆನ್ನುವರು. ಅವನು, “ನಾನು ಯಾರ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಕೈ ಇಡುವೆನೋ ಅವನು ಭಸ್ಮವಾಗಲೇಕು.” ಎಂದು ಋದ್ರದೇವರಿಂದ ವರವನ್ನು ಪಡೆದು ಪರೀಕ್ಷಾರ್ಥವಾಗಿ ಋದ್ರದೇವರ ತಲೆಯ ಮೇಲೆಯೇ ಕೈ ಇಡಲೆತ್ತಿಸಿದನು. ಆಗ ವೃಕಾಸುರನನ್ನು ಶ್ರೀಹರಿಯು ಉಪಾಯದಿಂದ ಅವನ ಕೈಯನ್ನು ಅವನ ತಲೆಯಮೇಲೆಯೇ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಅವನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದನು ಋದ್ರದೇವರು ಕೊಟ್ಟ ವರವೇ ಅವನ ಸಂಹಾರಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದುದರಿಂದ ವೃಕದನುಜಾರಿ ಎಂದರು. ಋದ್ರದೇವರ ಅವತಾರತ್ರಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣಾದಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಬೃಹತ್ತಾರತಮ್ಯ ಸಂಧಿಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದೆ.

ಹತ್ತು ಕಲ್ಪದಿ ಲವಣಜಲಧಿಯೊ

ಳುತ್ತಮ ಶ್ಲೋಕನ ವಲಿಸಿ ಕೃತ

ಕೃತ್ಯನಾಗಿ ಜಗತ್ಪತಿಯ ನೇಮದಿ ಕುಶಾಸ್ತ್ರಗಳ |

ಬಿತ್ತರಿಸಿ ಮೋಹಿಸಿ ದುರಾತ್ಮರ

ನಿತ್ಯನಿರಯನಿನಾಸರೆನಿಸಿದ

ಕೃತ್ತಿವಾಸಗೆ ನಮಿಸೆ ಶೇಷಪದಾರ್ಥನಹುದೆಂದು ||೧೩||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಹತ್ತು ಕಲ್ಪದಿ=ಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪದಿಂದ ಹತ್ತು ಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ, ಲವಣಜಲಧಿಯೊಳು=ಲವಣ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿ, ಉತ್ತಮ ಶ್ಲೋಕನ=ವುಣ್ಯಕೀರ್ತಿಯುಳ್ಳ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು, ಒಲಿಸಿ = ಮೆಚ್ಚಿಸಿ, ಕೃತಕೃತ್ಯನಾಗಿ, ಜಗತ್ಪತಿಯ-ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ, ನೇಮದಿ = ಅಪ್ಪಣೆಯ ಮೇರೆಗೆ, ಕುಶಾಸ್ತ್ರಗಳ-ಶೈವಮಾತೃಪತಾದಿ ಮೋಹ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು, ಬಿತ್ತರಿಸಿ=ವಿಸ್ತಾರಮಾಡಿ, ದುರಾತ್ಮರ=ತಮೋಯೋಗ್ಯರಾದ ದೈತ್ಯರನ್ನು ಮೋಹಿಸಿ, ನಿತ್ಯನಿರಯನಿನಾಸರು=ನಿತ್ಯವಾದ ತಮಸ್ಸಿಗೆ ಯೋಗ್ಯರೆಂದು ಹೇಳು

ವಂತಿ ಮಾಡಿದ, ಕೃತ್ತಿವಾಸಗೆ-ಚರ್ಮವತ್ತವುಳ್ಳ ಋದ್ರದೇವರಿಗೆ, ಶೇಷ ಪದಾರ್ಥನಕುಡೆಂದು-ಇವರೇ ಶೇಷಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವುದಕ್ಕೆ ಅರ್ಹರೆಂದು, ನಮಿಸೆ-ನಮಿಸ್ತರಿಸುವೆನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪಗಳವರೆಗೂ ಲವಣಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಉಗ್ರವಾದ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಮಾಡಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿ ಭಗವದಾಜ್ಞೆಯ ಮೇರೆಗೆ “ತ್ವಂಚಋದ್ರ ಮಹಾಬಾಹೋ ಮೋಹಶಾಸ್ತ್ರಾಣಿಕಾರಯ ಸೀನು ನಿನ್ನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಮೋಹಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಮಾಡುವೆನೆ” ಮೊದಲಾದ ಭಗವದಪ್ಪಣೆಯಂತಿ ಮೋಹಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದೈತ್ಯರನ್ನು ಮೋಹಗೊಳಿಸಿ ಅವರ ಅಂಧಂತಮನಸ್ಸಿಗೆ ಯೋಗ್ಯರೆಂದೆನಿಸಿ, ಮುಂದಿನ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಶೇಷಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವ ಋದ್ರದೇವರಿಗೆ ನಮಿಸ್ತಾರನಾಡುವೆನು.

ಅವತಾರಿಕೆ.—ಕೃಷ್ಣಪತ್ನಿಯರಾದ ಷಣ್ಮುಖಿಯರನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕಂಬುಸಾಣಿಯ ಪರಮಪ್ರೇಮ ನಿ
ಶಂಬಿನಿಯರೆಂದೆನಿಸ ಲಕ್ಷಣ
ಜಾಂಬವತಿ ಕಾಳಿಂದಿ ನೀಲಾ ಭದ್ರಾ ಮಿತ್ರವಿಂದಾ |
ಎಂಬ ಷಣ್ಮುಖಿಯರ ದಿವ್ಯ ಪ
ದಾಂಬುಜಗಳಿಗೆ ನಮಿಸೆ ಮಮಹೃದ
ಯಾಂಬರದಿ ನೆಲಸಲಿ ಬಿಡದೆ ತನ್ಮರಸನೊಡಗೂಡಿ ||೧೪||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಕಂಬುಸಾಣಿಯ=ಶಂಬುಸಾಣಿಯಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ, ಪರಮಪ್ರೇಮನಿಶಂಬಿನಿಯರೆನಿಸ=ಪ್ರೇಮ ಪತ್ನಿಯರೆನಿಸುವ, ಲಕ್ಷಣಾ, ಜಾಂಬವತಿ, ಕಾಳಿಂದಿ, ನೀಲಾ, ಭದ್ರಾ, ಮಿತ್ರವಿಂದಾ ಎಂಬ ಷಣ್ಮುಖಿಯರ-೬ ಮಹಿಳೆಯರನ್ನು, ದಿವ್ಯಪದಾಂಬುಜಗಳಿಗೆ, ನಮಿಸೆ, ಮಮ=ನನ್ನ, ಹೃದಯಾಂಬರದಿ=ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿ, ತನ್ಮರಸನೊಡಗೂಡಿ=ತನ್ನ ಪತಿಯಿಂದೊಡಗೂಡಿ, ಬಿಡದೆ, ನೆಲಸಲಿ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಪತ್ನಿಯರಾದ ಲಕ್ಷಣಾ, ಜಾಂಬವಂತೀ, ಕಾಳಿಂದೀ, ನೀಲಾ, ಭದ್ರಾ, ಮಿತ್ರವಿಂದ ಎಂಬ ಷಣ್ಮುಖಿಯರ ಪಾದ

ಕಮಲಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸುವೆನು. ತಮ್ಮ ಪತಿಯಿಂದೊಳಗೂಡಿ ನಮ್ಮ
ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಬಿಡದೆ ವಾಸಮಾಡಲಿ.

ಅನತಾರಿಕೆ.— ಗರುಡ, ಶೇಷ, ಮುದ್ರರ ಪತ್ನಿಯರನ್ನು ಬೇಡುತ್ತಾರೆ

ಅ ಪರಂತಪನೊಲಿಮೆಯಿಂದ ಸ
ದಾಪರೋಕ್ಷಿಗಳೆನಿಸಿ ಭಗವ
ದ್ರೂಪಗುಣಗಳ ಮಹಿಮೆ ಸ್ವಪತಿಗಳಾನನದಿ ತಿಳಿವ ||
ಸೌಪರ್ಣಿ ವಾರುಣಿ ನಗಾತ್ಮಜ
ರಾಪನಿತು ಬಣ್ಣಿಸುವೆ ಎನ್ನ ಮ
ಹಾಪರಾಧಗಳೆಣಿಸದೀಯಲಿ ಪರಮ ಮಂಗಳವ ||೧೫||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.— ಅಪರಂತವನ=ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ, ಪರಂಜ್ಯೋತಿ ಸ್ವ
ರೂಪನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ, ಒಲಿಮೆಯಿಂದ=ಪ್ರಸಾದದಿಂದ, ಸದಾ ಅವ
ರೋಕ್ಷಿಗಳೆನಿಸಿ, ಭಗವದ್ರೂಪಗುಣಗಳ, ಮಹಿಮೆ=ಮಹಿಮೆಗಳನ್ನು, ಸ್ವ
ಪತಿಗಳ=ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಪತಿಗಳಾದ ಗರುಡ, ಶೇಷ, ಮುದ್ರಾದಿಗಳ, ಅನ
ನದಿ-ಮುಖದಿಂದ, ತಿಳಿವ=ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ, ಸೌಪರ್ಣಿ=ಗರುಡನ ಹೆಂಡ
ತಿ, ವಾರುಣಿ=ಶೇಷಪತ್ನಿ, ನಗಾತ್ಮಜರ=ಪಾರ್ವತೀದೇವಿಯರು ಇವರು
ಮೂವರನ್ನೂ, ಅಪನಿತು-ಶಕ್ತ್ಯಾನುಸಾರವಾಗಿ, ಬಣ್ಣಿಸುವೆ-ಸ್ತೋತ್ರಮಾ
ಡುವೆನು. ಎನ್ನ ವ.ಹಾಪರಾಧಗಳ ಎಣಿಸದೇ ಪರಮ ಮಂಗಳವ-ಮಂಗಳ
ವನ್ನು, ಈಯಲಿ-ಕೊಡಲಿ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.— ಭಗವದನುಗ್ರಹದಿಂದ ಸದಾ ಅವರೋಕ್ಷಿಗಳೆನಿಸಿ ಪ
ರಮಾತ್ಮನ ರೂಪ, ಗುಣ ಇವುಗಳ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಪತಿಗಳ
ಮುಖದಿಂದ ಅವರವರು ಶ್ರವಣಮಾಡಿ, ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದು ಮನನಮಾಡಿ
ತ್ತಿರುವ ಸೌಪರ್ಣೀ, ವಾರುಣೀ, ಪಾರ್ವತೀ ಎಂಬ ಈ ಮೂವರನ್ನು ನನ
ಬುದ್ಧಿಗೆ ಗೋಚರವಾಗುವಷ್ಟು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುವೆನು. ನನ್ನ ಅಪರಾಧಗ
ಳನ್ನು ಗಣನೆಗೆ ತಾರದೆ ನನಗೆ ಮಂಗಳವನ್ನು ಕೊಡಲಿ.

ಅನತಾರಿಕೆ.— ದೇವೇಂದ್ರನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ.—

ತ್ರಿದಿವತರುಮಣಿ ಭೇನುಗಳಿಗಾ

ಸ್ವದನನಿಪ ತ್ರಿದಶಾಲಯಾಬ್ಧಿಗೆ

ಬದರನಂದದಲೊಪ್ಪುತಿಪ್ಪ ಉಪೇಂದ್ರ ಚಂದ್ರಮನ ||

ಮೃದುಮಧುರ ಸುಸ್ತವನದಿಂದಲಿ

ಮಧುಸಮಯ ಪಿತನಂತೆ ಪಾಡುವ

ಮುದಿರವಾಹನನಂಘ್ರಿಯುಗ್ಮಂಗಳಿಗೆ ನಮಿಸುವೆನು ||೧೨||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ. — ತ್ರಿದಿವತರು = ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ, ಮಣಿ-ಚಿಂತಾಮಣಿ, ಭೇನುಗಳಿಗೆ = ಕಾಮಭೇನು ಇವುಗಳಿಗೆ, ಆಸ್ವದನನಿಪ = ಇರುವುದಕ್ಕೆ ವಾಸಸ್ಥಳವಾದ, ತ್ರಿದಶಾಲಯ = ದೇವತೆಗಳು ವಾಸಮಾಡಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಸ್ವರ್ಗವೆಂಬ, ಅಬ್ಧಿಗೆ = ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ, ಬದರನಂದದಲಿ = ಚಂದ್ರನಂತೆ, ಬಪ್ಪುತಿಪ್ಪ = ಇರುವ, ಉಪೇಂದ್ರಚಂದ್ರಮನ = ಉಪೇಂದ್ರನೆಂಬ ವಾಮನರೂಪಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನೆಂಬ ಚಂದ್ರನನ್ನು, ಮಧುಸಮಯಪಿತನಂತೆ = ವಸಂತಕಾಲದ ಕೋಗಿಲದಂತೆ, ಮೃದು = ಮೃದುಮಾಗಿಯೂ, ಮಧುರ = ಮಧುರವಾಗಿಯೂ, ಇರುವ ಸ್ವರದಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಸುಸ್ತವನದಿಂದಲಿ = ದಿವ್ಯ ಸ್ತೋತ್ರದಿಂದ, ಪಾಡುವ = ಗಾನಮಾಡುತ್ತಿರುವ, ಮುದಿರವಾಹನನ-ಮೇಘವಾಹನನೆನಿಸುವ ದೇವೇಂದ್ರನ, ಅಂಘ್ರಿಯುಗ್ಮಂಗಳಿಗೆ = ಪಾದಕಮಲಂಗಳಿಗೆ, ನಮಿಸುವೆನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ. — ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ ಕಾಮಭೇನು, ಚಿಂತಾಮಣಿ ಎಂಬೀ ಮೂರು ಉತ್ತಮ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ಭೂತವಾದ ಸ್ವರ್ಗವೆಂಬ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ, ಚಂದ್ರನಂತೆ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿಪ್ಪ ಉಪೇಂದ್ರನೆಂಬ ಚಂದ್ರಮನನ್ನು ವಸಂತಕಾಲದ ಕೋಗಿಲದಂತೆ ಮೃದು ಮಧುರ ಸುಸ್ವರದಿಂದ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುತ್ತಿರುವ ದೇವೇಂದ್ರನ ಪಾದಪದ್ಮಂಗಳಿಗೆ ನಮಿಸ್ಕಾರ ಮಾಡುವೆನು. ಅಂದರೆ ದೇವೇಂದ್ರನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಉಪಾಸ್ಯಮೂರ್ತಿಯು ಉಪೇಂದ್ರನೆಂಬ ವಾಮನರೂಪಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನೆಂಬ ಭಾವ.

ಕೃತಿರಮಣ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನದೇವನ

ಅತುಳಬಲ ಲಾವಣ್ಯ ಗುಣ ಸಂ

ತತ ಉಸಾಸನೆ ಕೇತುಮಾಲಾ ಸುಂಡದೊಳು ರಚಿಸಾ ||

ರತಿಮನೋಹರನಂಘ್ರಿ ಕಮಲಕೆ

ನುತಿಸುವೆನು ಭಕ್ತುತಿಯಲಿ ಮನು ದು

ರ್ಮತಿಯ ಕಳೆದು ಸನ್ನತಿಯನೀಯಲಜಸ್ತ ನಮಗೊಲಿದು ಗಡಿ

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಕೃತಿರನುಣ-ಕೃತಿಸ್ವರೂಪರಾದ ರಮಾದೇವಿಯ ಪತಿಯಾದ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನೂರ್ತಿಯ, ಅತುಲ=ಸಮರಹಿತವಾದ, ಬಲ, ಲಾ ವಣ್ಯ-ಸೌಂದರ್ಯ, ಗುಣ=ಗುಣಗಳು, ಇವುಗಳನ್ನು, ಸಂತತ=ಸರ್ವದಾ, ಕೇತುಮಾಲಾಖಂಡದೊಳು=ಕೇತುಮಾಲಾ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ಭೂಖಂಡದಲ್ಲಿ, ಉಪಾಸನೆ-ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು, ರಚಿಸಾ=ಮಾಡುತ್ತಿರುವ, ರತಿಮನೋಹರನ=ರತಿಪತಿಯಾದ ಮನ್ಮಥನ, ಅಂಘ್ರಿಕಮಲಕೆ=ಪಾದಕಮಲಗಳಿಗೆ, ಭಕುತಿಯಲಿ ಸುತಿಸುವೆನು=ನಮಸ್ಕರಿಸುವೆನು. ಅಜಸ್ರ=ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲೂ, ಎಮಗೆ=ನಮಗೆ, ಒಲಿದು, ಮಮ=ನನ್ನ, ದುರ್ಮತಿಯುಳ್ಳವಳೆಂದು ಸನ್ಮತಿಯ ನೀಯಲಿ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಕೇತುಮಾಲಾ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಾ ಕೃತಿಪತಿಯಾದ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನು ಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಮಿತವಾದ ಬಲ ಲಾವಣ್ಯ ಗುಣಗಳನ್ನು ಸದಾ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ರತಿಪತಿಯಾದ ಮನ್ಮಥನ ಪಾದಕಮಲಗಳಿಗೆ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ವಂದಿಸುವೆನು. ಸದಾ ನಮಗೊಲಿದು ನಮ್ಮ ದುರ್ಮತಿಯುಳ್ಳವಳೆಂದು ಸನ್ಮತಿಯ ಕೊಡಲಿ.

ಅವತಾರಿಕೆ.—ಅಹಂಕಾರಿಕಪ್ರಾಣದೇವರನ್ನು ವಂದಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಸಂಚಪ್ರಾಣರ ಪೈಕಿ ನೊದಲನೆಯವರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.)

ಚಾರುತರನವನಿಧ ಭಕುತಿ ಗಂ

ಭೀರವಾರಾಸಿಯೊಳು ಪರನೋ

ದಾರಮಹಿಮನ ಹೃದಯ ಪಣಿಪತಿ ಪೀಠದಲಿ ಭಜಿಪ ||

ಭೂರಿಕರ್ಣಾಕರನೆನಿಸುವ ತ

ರೀರಮಾನಿ ಪ್ರಾಣಪತಿ ಪದ

ನಾರಿರುಹಕಾನಮಿಪೆ ಮಧ್ಗುರುರಾಯನಹುದೆಂದು ||೧೮||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಚಾರುತರ=ಮನೋಹರವಾದ, ನವನಿಧಭಕ್ತಿ-೯ವಿಧವಾದ ಭಕ್ತಿ ಎಂಬ, ಗಂಭೀರ=ಬಹು ಆಳವಾದ, ವಾರಾಸಿಯೊಳು=ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ, ಪರನೋದಾರಮಹಿಮನ=ಭಜಕರಿಗೆ ಸರ್ವಾಭೀಷ್ಟವನ್ನು ಕೊಡುವವನಾದುದರಿಂದ ಪರನೋದಾರನೆಂದರು. ಇಂತಹಾ ಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು, ಹೃದಯಪಣಿಪತಿಪೀಠದಲಿ=ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿ, ಸರ್ಪಶ್ರೀ

ಷ್ವನಾದ ಶೇಷದೇವನನ್ನೇ ಪೀಠವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅದರಮೇಲೆ ಕೂ
ತಿರುವ ಭಗವತ್ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಭಜಿಸುತ್ತಿರುವ, ಭೂರಿತರ್ಮಾತರನೆನಿಸುವ
=ದೇಹದೊಳಗಿದ್ದು, ಅನೇಕ ವಿಧಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಭೂ
ರಿತರ್ಮಾತರನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದ, ಶರೀರಮಾನಿ-ದೇಹಾಭಿಮಾನಿ
ಯಾದ, ಪ್ರಾಣಪತಿ=೪೯ ಮರುದ್ಗುಣದ ಪೈಕಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ, ಪ್ರಾಣ=೨
ಹಂಕಾರಿಕಪ್ರಾಣನ, ಪದವಾರಿರುಹಕೆ=ಪಾದಕಮಲಗಳಿಗೆ, ಮದ್ಗುರುರಾ
ಯನಹುದೆಂದು=ಸನ್ಮತಗುರುಶ್ರೇಷ್ಠರಿವರೆಂದು, ಅನಮಿಪೆ=ನಮಸ್ಕರಿಸುವೆ

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—೯ ವಿಧವಾದ ಭಕ್ತಿ ಎಂಬುವುದೇ ಸಮುದ್ರ, ಆ ಸ
ಮುದ್ರದ ವಾಸಸ್ಥಾನವು ಹೃದಯ, ಆ ಹೃದಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಶೇಷಪೀಠವ
ಮೇಲಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸರ್ವದಾ ಚಿಂತಿಸುತ್ತಾ ದೇವಾಭಿಮಾನಿ
ಎನಿಸಿ ಪ್ರಾಣಗಳ ದೇಹದೊಳಗಿದ್ದು ಸಕಲ ವಿಧ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸು
ತ್ತಿರುವ ಮರುಚ್ಛೇಷರಾದ ಅಹಂಕಾರಿಕ ಪ್ರಾಣನಾಮಕನ ಪಾದಕಮಲ
ಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸುವೆನು. ಇವನು ೯ ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಗುರುವೆಂ
ದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಅವತಾರಿಕೆ.—ರತಿ ಮೊದಲಾದ ೬ ಮಂದಿಯರನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ

ವಿತತ ಮಹಿಮನ ವಿಶ್ವತೋಮುಖ
ನತುಳಭುಜ ಬಲ ಕಲ್ಪತರು ವಾ
ತ್ರಿತರೆನಿಸಿ ಸಕಲೇಷ್ಟಪಡೆದನುದಿನದಿ ನೋದಿಸುವ ||
ರತಿ ಸ್ವಯಂಭುವ ದಕ್ಷವಾಚ
ಸ್ತುತಿ ಬಿಡಾಜನಮಡದಿ ಶಚಿ ಮು
ಸ್ತುತ ಕುಮಾರನಿರುದ್ಧರೆನುಗೀಯಲಿ ಸುಮಂಗಳನ ||೧೯||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ವಿತತ-ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿರುವ,
ಮಹಿಮನ=ಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳ, ವಿಶ್ವತೋಮುಖನ-ಪ್ರಪಂಚವೇ ಮುಖವಾ
ಗುಳ್ಳ, ಅಥವಾ ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಯಲ್ಲೂ ಮುಖವುಳ್ಳ, ಅತುಳಭುಜ
ಕಲ್ಪತರುನ=ಸಮರಹಿತವಾದ ಭುಜಬಲವುಳ್ಳ, ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷಸ್ಥಾನೀಯನಾದ
ತ್ರಿಪರಮಾತ್ಮನ ಆತ್ರಿತರೆನಿಸಿ ಸಕಲೇಷ್ಟ ಪಡೆದು, ಅನು

ದಿನದಿ-ಪ್ರತಿದಿನಸದಲ್ಲೂ, ಮೋದಿಸುವ=ಅನಂದಪಡುತ್ತಿರುವ, ರತಿ=ಮು
ನ್ಮಥನ ಹೆಂಡತಿ, ಸ್ವಯಂಭುವ=ಸ್ವಾಯಂಭುವ ಮನುವು, ದಕ್ಷ=ದಕ್ಷಪ್ರ
ಜೀಶ್ವರ, ವಾಚಸ್ಪತಿ-ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರು, ಬಿಡುಬಿಡುಮಾಡಿ - ದೇ
ವೇಂದ್ರನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಶಚಿ, ಮನ್ಮಥನ ಕುಮಾರ ಅನಿರುದ್ಧ, ಈ ಆರು
ಮಂದಿಯರು, ಎಮಗೆ-ನಮಗೆ, ಸುಮಂಗಳನ, ಈಯಲಿ-ಕೊಡಲಿ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.— ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತವಾದ ಪ.ಹಿಮೆಯುಳ್ಳ ವಿಶ್ವತೋಮು
ಖನಾದ, ಅಪರಿಮಿತ ಬಲಶಾಲಿಯಾದ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಕಲ್ಪಸೃಷ್ಟಿವಂತೆ ಇಷ್ಟಾ
ರ್ಥವನ್ನು ಪೂರೈಸುವ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಆಶ್ರಯದಿಂದ ಸಕಲವಾದ ಇಷ್ಟಾರ್ಥ
ವನ್ನು ಪಡೆದು ಸರ್ವದಾ ಅನಂದಪಡುತ್ತಿರುವ ರತಿ, ಮನು, ಗುರು, ದಕ್ಷ,
ಶಚಿ, ಅನಿರುದ್ಧರೆಂಬ ಈ ಆರು ಜನರು ನಮಗೆ ಮಂಗಳವನ್ನು ಕೊಡಲಿ.

ಅವತಾರಿಕೆ.— ೪೯ ಮರುದ್ಗುಣದ ಪೈಕಿ ಒಬ್ಬನಾದ ಪ್ರವಹಮಾರು
ತನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ.—

ಭವವನಧಿ ನವಪೋತ ಪುಣ್ಯ
ಶ್ರವಣಕೀರ್ತನ ಪಾಡವನರುಹ
ಭವನನಾವಿಕನಾಗಿ ಭಜಕರತಾರಿಸುವ ಬಿಡದೆ |
ಪ್ರವಹಮಾರುತದೇವ ಪರಮೋ
ತ್ಸವ ವಿಶೇಷ ನಿರಂತರ ಮಹಾ
ಪ್ರವಹದಂದದಿ ಕೊಡಲಿ ಭಗವದ್ಭಕ್ತ ಸಂತತಿಗೆ ||೨೦||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.— ಭವವನಧಿ=ಸಂಸಾರವೆಂಬ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ, ನವ-ನೂ
ತನನಾದ, (ಹೊಸದಾದ) ಪೋತ - ಹಡಗಿನಂತಿರುವ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು,
ಪುಣ್ಯಶ್ರವಣಕೀರ್ತನ=ಶ್ರವಣಮಾಡುವದರಿಂದಲೂ, ಕೀರ್ತನೆ ಮಾಡುವದ
ರಿಂದಲೂ, ಮಹಾಪುಣ್ಯ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿರುವ, ಪಾಡವನರುಹ=ಪಾ
ದಕಮಲವನ್ನೇ, ಭವನ-ಮನೆಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ನಾವಿಕನಾಗಿ
ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪಾದಕಮಲವೆಂಬ ಹಡಗಿಗೆ ನಾವಿಕನಾಗಿ, (ಹಡಗಿನಿಂದ ಜನ
ರನ್ನು ಒಂದು ದಡದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ದಡಕ್ಕೆ ದಾಟಿಸುವವನು) ಭಜಕರ
=ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಭಜಿಸುವ ಭಕ್ತರನ್ನು ಬಿಡದೆ, ತಾರಿಸುವ = ಸಂಸಾರ
ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಪಾರುಗಾಣಿಸುವ, ಪ್ರವಹಮಾರುತದೇವ=ಪ್ರವಹ ವಾಯು

ದೇವನು, ನಿರಂತರ=ನಿತ್ಯವಾಡ, ಮಹಾಪ್ರವಹದಂದದಿ=ಮಹಾ ಪ್ರವಾಹದಂತೆ, ಭಗವದ್ಭಕ್ತಸಂತತಿಗೆ=ಭಗವದ್ಭಕ್ತರ ವಂಶದವರಿಗೆ, ಪರಮೋತ್ಸವವಿಶೇಷ=ಭಗವದ್ಭಕ್ತನ ರೂಪವಾದ ವಿಶೇಷವನ್ನು ಕೊಡಲಿ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಹಡಗನ್ನು ದಡದಿಂದ ದಡಕ್ಕೆ ಸಾಗಿಸಬೇಕಾದರೆ ಹಡಗನ್ನು ನಡಿಸುವವನೊಬ್ಬನಿದ್ದರೂ, ಗಾಳಿಯ ಸಹಾಯವು ಬೇಕಾಗುವುದು. ಹಾಗೆಯೇ ಸಂಸಾರವೆಂಬ ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಪಾರಗಾಣಲು ಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದಕಮಲವೆಂಬುದೇ ಹಡಗಾಗುವುದು. ಭಗವನ್ನಹಿಮೋಪದೇಶ್ಯಕನಾದ ಗುರುವೇ ತಾರಕನಾಗಬೇಕು. ಪ್ರವಹಮಾರುತನು ಗಗನೆಯ ಕಕ್ಷಾಕ್ಕೆ ಶೇರಿದ ಗುರುವಾದುದರಿಂದಲೂ, ಸ್ವಯಂ ಗಾಳಿಯಾದುದರಿಂದಲೂ, ತಾನೇ ಗಾಳಿ, ತಾನೇ ನಾವಿಕನಾದ ಮೇಲೆ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ದಾಟುವುದು ಕಷ್ಟವೇನು ? ಆದ್ದರಿಂದ ಹರಿಯ ಪಾದಕಮಲವೆಂಬ ವಾಡೆಯನ್ನೇ ಮನೆಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅಲ್ಲೇ ಇದ್ದು ಬರುವ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರನ್ನು ಸಂಸಾರ ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಪಾರಗಾಣಿಸುವ ಪ್ರವಹವಾಯುದೇವರು, ಮಹಾ ಪ್ರವಾಹದಂತೆ ನಿತ್ಯವಾದ, ಭಗವದ್ಭಕ್ತನ ರೂಪವಾದ ಪರಮೋತ್ಸವವಿಶೇಷವನ್ನು ಅವರಿಗೆ ಕೊಡಲಿ.

ಅವತಾರಿಕೆ.—ಸ್ವಾಯಂಭುವಮನುವಿನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಶತರೂಪೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಜನರನುಧ್ಧರಿಸುವನೆನುತ ನಿಜ

ಜನಕನನುಮತದಲ್ಲಿ ಸ್ವಯಂಭುವ

ಮನುವಿನಿಂದಲಿ ಪಡೆದ ಸುಕುಮಾರಕರ ನೊಲಿಮೆಯಲಿ ।

ಜನನಿಶತರೂಪಾ ನಿತಂಬಿನಿ

ಮನವಚನ ಕಾಯದಲಿ ಬಿಡದನು

ದಿನ ನಮಿಸುವನು ಕೊಡೆಮಗೆ ಸಂತೋಷವನೊಲಿದು ॥೨೧॥

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ನಿಜಜನಕನ=ತನ್ನ ತಂದೆಯಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ, ಅನುಮತದಲ್ಲಿ=ಅನುಮತಿಯಿಂದ (ಅಪ್ಪಣೆಯಿಂದ) ಜನರನುಧ್ಧರಿಸುವನೆನುತ = ಸಂತಾನವನ್ನು ವೃದ್ಧಿಮಾಡುವನೆಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ, ಸ್ವಯಂಭುವಮನುವಿನಿಂದಲಿ - ಸ್ವಾಯಂಭುವ ಮನುವಿನ ದೇಶಿಯಿಂದ, ಒಲಿಮೆ

ಯಲಿ=ಅವನ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ, ಕುಮಾರಕರ-ಪ್ರಿಯವ್ರತ, ಉತ್ತಾನಪಾದ
 ಕೆಂಬ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡದೆ, ಶತರೂಪಾನಿತಂಬಿನಿ-ಮನುಷ್ಠಿಯಾದ, ಶತ
 ರೂಪೆಯೆಂಬ, ಜನನಿ=ಎಲಾ ತಾಯಿ ! ಮನವಚನಕಾಯದಲಿ-ಮನಸ್ಸಿ
 ನಿಂದಲೂ, ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೂ, ಕಾಯದಿಂದಲೂ ಬಿಡದೆ, ಅನುದಿನ=ಪ್ರತಿ
 ಒವಸದಲ್ಲೂ, ನಮಿಸುವೆನು=ನಮಸ್ಕಾರಮಾಡುವೆನು, ಎನುಗೆ = ನಮಗೆ,
 ಒಲಿದು=ಪ್ರಸನ್ನಳಾಗಿ, ಸನ್ಮಂಗಳವ ಕೊಡು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಪ್ರಥಮದಲ್ಲಿ, ಸನಕಾದಿಗಳು, ಬುದ್ರ
 ದೇವರು, ನಶಿಷ್ಠಾದಿಪುಷ್ಪಿ ಮೊದಲಾದವರನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿ ಅವರಿಂದ
 ಸಂತಾನ ವೃದ್ಧಿಯಾಗಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ ತಮ್ಮ ಎಡದ ಅಂಗದಿಂದ
 ಒಬ್ಬ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನೂ, ಬಲದ ಅಂಗದಿಂದ ಒಬ್ಬ ಪುರುಷನನ್ನೂ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ
 ರು. ಪುರುಷನೇ ಸ್ವಾಯಂಭುವಮನು, ಸ್ತ್ರೀಯೇ ಶತರೂಪೆಯು. ಬ್ರಹ್ಮ
 ದೇವರು ಮಗನನ್ನು ಕುರಿತು ನೀನು ಈ ಶತರೂಪೆಯನ್ನು ವಿವಾಹ ಮಾಡಿ
 ಕೊಂಡು ಸಂತಾನವೃದ್ಧಿ ಮಾಡೆಂದು ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನಿತ್ತು ಅದನ್ನನುಮೋದಿ
 ಸುವಂತೆ ಶತರೂಪೆಗೂ ಹೇಳಿದರು. ಕಥೆಯು ಭಾಗವತ ತೃತೀಯ ಸ್ಕಂಧ
 ದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಆ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದಲೇ ದಾಸಾರ್ಯರು “ ಜನರನುದ್ಧ
 ರಿಸುವೆನೆನುತ ನಿಜ ಜನಕನನುಮತದಿ ” ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಹೀಗೆ ಶತ
 ರೂಪೆಯು ತಂದೆಯಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ಸಂತಾನ ವೃದ್ಧಿಗೋ
 ಸ್ಕರ ಸ್ವಾಯಂಭುವಮನುವಿಗೆ ಸತಿಯಾಗಿ ಪತಿಯನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿಸಿ ಪ್ರಿಯವ್ರತ
 ಉತ್ತಾನಪಾದರೆಂಬ ಇಬ್ಬರು ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳನ್ನೂ, ಅಕೂತಿ, ದೇವಹೂ
 ತಿ, ಪ್ರಸೂತಿ ಎಂಬ ಮೂವರು ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳನ್ನೂ ಪಡೆದಳು. ಇಂತಹ
 ಎಲಾ ತಾಯಾ ! ಮನೋವಾಕ್ಯಾಯಗಳಿಂದ ನಿನಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡು
 ವೆನು. ನಮಗೆ ಸನ್ಮಂಗಳವನ್ನು ಕೊಡು.

ಅವತಾರಿಕೆ.—ಯಮದೇವರನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ.—

ನರನಾರಾಯಣನ ಹರಿ ಕೃ

ಷ್ಣರ ಪಡದೆ ಪುರುಷಾರ್ಥ ತೆರದಲಿ

ತರಣೆ ತರಿ ತತರೂಪರಿಗೆ ಸಮನೆನಿಸಿ ಪಾಪಿಗಳ ||

ನಿರಯದೊಳು ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿ ಸಜ್ಜನ

ನೆರನಿಯನು ಪಾಲಿಸುವ ಔದುಂ

ಬರ ಸಲಹು ಸಲಹೆಮ್ಮ ಬಿಡದಲಿ ಪರಮ ಕರುಣದಲಿ ||೨೫||

ಪದ್ಧಾರ್ಥ. — ಎಲೈ ಔದುಂಬರ-ಯಮದೇವನೇ ! ಪುರುಷಾರ್ಥ ತೆರದಲಿ=ಧರ್ಮ, ಅರ್ಥ, ಕಾಮ, ಮೋಕ್ಷಗಳೆಂಬ ನಾಲ್ಕು ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳೇತೆ, ನರನ-ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಂಶದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಶೇಷದೇವರ ರೂಪವು, ಇಂತಹಾ ನರನಾಮಕನನ್ನೂ, ನಾರಾಯಣನ=ನಾರಾಯಣನೆಂಬ ಭಗವದವತಾರ ಭೂತರು, ಇವರಿಬ್ಬರೂ ನರನಾರಾಯಣ ಋಷಿಗಳೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದವರು. ಮತ್ತು ಹರಿ ಎಂಬ ರೂಪ ೧, ಕೃಷ್ಣ=ದೇವಕೀ ಮಗನಲ್ಲದ ಈ ಕೃಷ್ಣ ರೂಪವು ಬೇರೆ. ಇಂತಹಾ ೪ ಭಗವದವತಾರ ಭೂತರಾದ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆದೆ, ನೀನು, ತರಣಿ=ಸೂರ್ಯ, ಶಶಿ=ಚಂದ್ರ, ಶತರೂಪಿ=ಇವರಿಗೆ ಸಮನೇನಿಸಿ, ಪಾಪಿಗಳ=ಪಾಪಿಗಳನ್ನು, ನಿರಯದೊಳು-ನರಕದಲ್ಲಿ, ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿ=ವಾಸಮಾಡಿಸಿ, ಸಜ್ಜನರ ಸಹವಾಸವನ್ನು, ಪಾಲಿಸುವವನು. ಇಂತಹಾ ನೀನು, ಎಮ್ಮ=ನಮ್ಮನ್ನು ಬಿಡದೆ ಸಲಹು ಸಲಹು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ. — ಎಲೈ ಯಮಧರ್ಮನೆ ! ನೀನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಪರಮಾತ್ಮನವತಾರರೂಪರಾದ, ನರ, ನಾರಾಯಣ, ಹರಿ, ಕೃಷ್ಣ, ಈ ನಾಲ್ಕು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆದೆ, ಇವರಲ್ಲಿ ನರನ ಅವತಾರ ಮಾತ್ರ ಭಗವಂತನ ಭಿನ್ನಾಂಶದಿಂದ ಕೂಡಿದ ತೇಷಾಂಶವು. ಮಿಕ್ಕ ಮೂರು ಪರಮಾತ್ಮನ ಸಾಕ್ಷಾದವತಾರಗಳೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಭಗವತ ದ್ವಿತೀಯ ಸ್ಕಂಧ ೭ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ " ಧರ್ಮಸ್ಥ ಧರ್ಮದುಹಿತುರ್ಯಜನಿ ಸ್ವಮೂರ್ತಾ ನಾರಾಯಣೋ ನರ ಇತಿ ಸ್ವತಃ ಪ್ರಭಾವಃ " ಧರ್ಮನ ದೇಶಿಯಿಂದ ದಕ್ಷಪ್ರಜೇಶ್ವರನ ಮಗಳಾದ ಮೂರ್ತಿಯಲ್ಲಿ ನರನಾರಾಯಣನೆಂದು ಅವತರಿಸಿದನೆಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಯಮಧರ್ಮನಿಗೆ ನರನಾರಾಯಣರು ಮಕ್ಕಳೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. " ಉದಪಾಧಿ ಧರ್ಮತನಯೋ ಹ್ಯಯಂ ಹರಿಃ ಸ್ವಯಮೇವ ಯಸ್ಯ ಸಹಜೋ ವ್ಯಜಾಯತ " ಇದೇ ಪರಮಾತ್ಮನು ಯಮಧರ್ಮನಲ್ಲಿ ಹರಿಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಅವತರಿಸಿದನು, ಮತ್ತು ತಾನೇ ತನ್ನ ಸಹೋದರನಾಗಿ ಅವತರಿಸಿದನು ಎಂಬ ಮಧ್ವವಿಷಯದ ಅನೇಕ ಸರ್ಗದ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹರಿ ಕೃಷ್ಣ ಎಂಬ ಎರಡು ಅವತಾರಗಳು ಯಮಧರ್ಮನಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದುದಾಗಿ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ಕೃಷ್ಣಾವತಾರವೆಂದರೆ ವಸುದೇವನ ದೇಶಿಯಿಂದ ದೇವಕಿಯಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸಿದ ಕೃಷ್ಣನು ಬೇರೆ. ಧರ್ಮನ ಮಗ ಕೃಷ್ಣನು ಬೇರೆ

ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಕೃಷ್ಣನೆಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಅವತಾರಗಳು ಎರಡೆಂಬುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯ ೨ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ "ಮತ್ಸ್ಯ ಕೂರ್ಮವರಾಹಶ್ಚ ಸಿಂಹ ವಾಮನ ಭಾರ್ಗವಾಃ || ರಾಘವಃ ಕೃಷ್ಣ ಬುದ್ಧಾಚ ಕೃಷ್ಣ ದ್ವೈಪಾಯನ ಸ್ತಥಾ ||೨೬|| ನಾರಾಯಣೋ ಹರಿಃ ಕೃಷ್ಣ ಸ್ತಾಪಸೋ ಮನುರೇವಚ " ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಾದವತಾರಗಳು, ಭಿನ್ನಾಂತಗಳೆಂದು ಎರಡು ಪ್ರಕಾರ ಹೇಳಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕ್ಷಾದವತಾರಗಳು ಯಾವುವೆಂದರೆ.— ಅವುಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಪ್ರಕರ್ಣ ಮತ್ಸ್ಯ, ಕೂರ್ಮ, ವರಾಹ, ನರಸಿಂಹ ವಾಮನ, ಪರಶುರಾಮ, ರಾಘವ, ಕೃಷ್ಣ, ಬುದ್ಧ, ವೇದವ್ಯಾಸ, ನಾರಾಯಣ, ಹರಿ, ಕೃಷ್ಣ, ತಾಪಸನೆಂಬುವ ಮನು, ಇತ್ಯಾದಿ ಅವತಾರಗಳು ಸಾಕ್ಷಾದವತಾರಗಳೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದರಲ್ಲಿ ರಾಮ ಕೃಷ್ಣ, ಬುದ್ಧ ಎಂದು ಮೊದಲಿನ ದಶಾವತಾರಗಳ ಮೈಕಿ ಒಂದು ಕೃಷ್ಣಾವತಾರವನ್ನು ಹೇಳಿ, ಮತ್ತು ನಾರಾಯಣ, ಹರಿ, ಕೃಷ್ಣ ಎಂದು ಎರಡನೆಯ ಸಲ ಮತ್ತೊಂದು ಕೃಷ್ಣರೂಪವನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು. ಹೀಗೆ ಕೃಷ್ಣಾವತಾರವನ್ನು ಎರಡು ಸಲ ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ಕೃಷ್ಣನ ಅವತಾರಗಳು ಎರಡೆಂದು ಏರ್ಪಡುವದು. ಹೀಗೆ ಎಲೈ ಯಮಧರ್ಮನೇ! ಧರ್ಮ, ಅರ್ಥ, ಕಾಮ, ಮೋಕ್ಷಗಳೆಂಬ ನಾಲ್ಕು ಪುರುಷಾರ್ಥವಿದ್ದಂತೆ ನಾಲ್ಕು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆದಿರುವೆ. ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ಶತರೂಪೆ ಈ ಮೂವರಿಗೆ ಸಮಾನಿಸುವೆ ಪಾಪಿಗಳನ್ನು ನರಕದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ, ಸಜ್ಜನ ಸಹನಾಸಿಯರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವೆ ! ಎಲೈ ಔದುಂಬರ ನಾಮಕನೆ ! ಕರುಣದಿಂದ ನಮ್ಮನ್ನು ಪಾಲಿಸು.

ಅವತಾರಿಕೆ—ಚಂದ್ರನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ.—

ಮಧುವಿರೋಧಿ ಮನೋಜ ಕ್ಷೀರೋ
ದಧಿಮಥನ ಸಮಯದಲುದಿಸಿ ನೆರೆ
ಕುಂಭರಜಾವಲ್ಲಭನ ಮಸ್ತಕಮಂದಿರದಿ ಮೆರೆವ ||
ವಿಧುತವಾಂಘ್ರಿಪಯೋಜಯುಗಳಿಕೆ
ಮಧುಪನಂದದಲೆರಗಲೆನ್ನನ
ದಧಿಪವಂದಿಪೆನನುಧಿನಂಶಸ್ತಾಪ ಪರಿಹರಿಸೋ ||೨೭||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಮಧುವಿರೋಧಿ-ಮಧು ಎಂಬ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದ ಮಧುಸೂದನನ, ಮನೋಜ-ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಜನಿಸಿದ, ವಿಧು-ಎಲೈ

ಚಂದ್ರನೇ ! ಕ್ಷೇದೋದಧಿಮಥನ ಸಮಯದಲ್ಲಿ=ಅಮೃತಕ್ಕಾಗಿ ಕ್ಷೇರಸಮುದ್ರದ ಮಥನಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಉದಿಸಿ-ಜನಿಸಿ, ಕುವರಜಾವಲ್ಲಭನ-ಕು-ಭೂಮಿಯನ್ನು, ಧರ=ಧರಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಭೂಧರವೆಂದು ಪರ್ವತಗಳಿಗೆ ಹೆಸರು. ಕುಧರಜಾ=ಹಿಮವತ್ಪರ್ವತನ ಮಗಳಾದ ಪಾರ್ವತಿಯ, ವಲ್ಲಭನ = ಪತಿಯಾದ ಋದ್ರದೇವರ, ಮಸ್ತಕಮಂದಿರದಿ=ಶಿರಸ್ಸೆಂಬ ಮನೆಯಲ್ಲಿ, ನೆರೆ=ನೆರವಾಗಿ (ಸಹವಾಸಿಯಾಗಿ) ವಾಸಮಾಡುತ್ತಾ, ಮೆರೆವ, ತವ - ನಿನ್ನ, ಅಂಘ್ರಪಯೋಜಯುಗಳಕೆ=ಪಾದಕಮಲ ದ್ವಂದ್ವಕ್ಕೆ, ಮಧುಪನಂದದಲಿ=ಭ್ರಮರದಂತೆ, ಎಂತನ=ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಾದರೂ, ಎರಗಲಿ = ಲೀನವಾಗಿರಲಿ, ಮನಃಧಿಪ-ಎಲೈ ಮನೋಭಿಮಾನಿಯಾದ ಚಂದ್ರನೇ ! ಅನುದಿನ = ಪ್ರತಿದಿನಸದಲ್ಲೂ, ವಂದಿಸೆ=ನಮಸ್ಕಾರಮಾಡುವೆನು, ಅಂತಸ್ತಾಪವ ಪರಿಹರಿಸೋ !

ತಾತ್ಪರ್ಯ.— ಪರಮಾತ್ಮನ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಸೂಕ್ಷ್ಮರೂಪಿಯಾಗಿ ಜನಿಸಿ ತದನಂತರ ಕ್ಷೇರಸಮುದ್ರದ ಮಥನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಜನಿಸಿದ ಎಲೈ ಚಂದ್ರನೇ ! “ ಚಂದ್ರಮಾಮನಸೋ ಜಾತಃ ” ಎಂದು ಪುರುಷಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿರುವದು. ಋದ್ರದೇವರು ವಿಷಪ್ರಾಶನೆ ಮಾಡಿ ಅಂತಸ್ತಾಪದಿಂದ ತಪ್ಪರಾಗಿ ನಿನ್ನನ್ನು ಶಿರಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿ ಶೈಶ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವರು. ಹೀಗೆ ಋದ್ರದೇವರ ಮಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಮೆರೆಯುತ್ತಿರುವೆ ನಿನ್ನ ಪಾದಪದ್ಮಂಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸುವೆನು. ಮನೋಭಿಮಾನಿಯಾದ ಚಂದ್ರನೇ ! ಪರಮಕರುಣದಿಂದ ನಮ್ಮ ಅಂತಸ್ತಾಪವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸು. ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸು ಸರ್ವದಾ ನಿನ್ನ ಪಾದಕಮಲಗಳಲ್ಲಿ ಭ್ರಮರದಂತೆ ವಾಸಮಾಡುವಂತೆ ಮಾಡು.

ಅವತಾರಿಕೆ.— ವಿವಸ್ವಾನೆಂಬ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಶ್ರೀವನರುಹಾಂಬಕ ನೇತ್ರಗೆ

ಲೇವೆ ಮನೆನಿಸಿ ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಕೆ

ರಾವಲಂಬನವೀವ ತೆರದಿ ಮಯೂಖ ವಿಸ್ತರಿತ |

ಅ ವಿವಸ್ವಾನೆಂದೆನಿಸುವ ವಿ

ಭಾವಸುವಹರ್ನಿತಿಗಳಲಿ ಕೊಡ

ಲೀವಸುಂಧರೆಯೊಳು ವಿಪತ್ತಿ ತರೊಡನೆ ಸುಜ್ಞಾನ ||೨೪||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.— ಶ್ರೀವನರುಹಾಂಬಕನ=ಕಮಲನೇತ್ರನಾದ ಶ್ರೀಪತ್ಮ
ಮಾತ್ಮನ, ನೇತ್ರಗಳೇ, ಮನೆಯನಿಗಿ=ವಾಸಸ್ಥಾನವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು
ಸಜ್ಜನರಿಗೆ, ಕರಾವಲಂಬನವೀವತೆರದಿ-ಕರಾವಲಂಬನ ಕೊಡುವಂತೆ, ಮ
ಯೋಖ=ಕಿರಣಗಳನ್ನು, ವಿಸ್ತರಿಸ=ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹರವುತ್ತಿರುವ, ಆ, ವಿನ
ಸ್ವಾನೆಂದು, ಎನಿಸುವ=ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಸುವ, ವಿಭಾವಸುವು-ಸೂರ್ಯನು
ಅಹರ್ನಿಶಿನಳಲಿ-ರಾತ್ರಿ ಹಗಲುಗಳಲ್ಲಿ, ಈವಸುಂಧರೆಯೊಳು=ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ
ವಿಪತ್ತಿ ತರಿದೊಡನೆ=ಜ್ಞಾನಿಗಳೊಂದಿಗೆ ನಮ್ಮನ್ನು ತೇರಿಸಿ, ಸುಜ್ಞಾನ=ಉತ್ತ
ಮ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕೊಡಲಿ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.— ಕಮಲಾಕ್ಷನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ನೇತ್ರದಿಂದ ಜನಿಸಿ ನೇ
ತ್ರವನ್ನೇ ವಾಸಸ್ಥಾನವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ, ಸಜ್ಜನರನ್ನು ಅವರ ಕ
ಷ್ಟಗಳಿಂದ ನಿವಾರಣೆಮಾಡಿ ಕೈಕೊಟ್ಟಿತ್ತುವವನಂತೆ, ತನ್ನ ಕಿರಣಗಳನ್ನು
ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಸರ್ವತ್ರ ಹರವಿರುವ ವಿನಸ್ವಾನೆಂಬ ಸೂರ್ಯನು, ಈ ಭೂ
ಮಿಯಲ್ಲಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಜ್ಞಾನಿಗಳ ಸಹವಾಸದಲ್ಲಿರಿಸಿ ಹಗಲೂ ರಾತ್ರಿಗಳಲ್ಲೂ
ದಿವ್ಯ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕೊಡಲಿ.

ಅನಂತಾರಿಕೆ.— ೧೯ನೆಯ ಕಠಾಕ್ಕೆ ತೇರಿದ ವರುಣನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸು
ತ್ತಾರೆ.—

ಲೋಕಮಾತೆಯಪಡೆದು ನೀ ಜಗ

ವೇಕಪಾತ್ರನಿಗಿತ್ತ ಕಾರಣ

ಶ್ರೀಕುಮಾರಿಸಮೇತ ನೆಲಸಿದ್ದ ನಿನ್ನ ಮಂದಿರದಿ |

ಆ ಕಮಲಭವಮುಖರು ಬಿಡದೆ ಪ

ರಾಕೆನುತ ನಿಂದಿಹರೊ ಗುಣ ರ

ತ್ನಾಕರನೆ ಬಣ್ಣ ಸಲಕನೆ ಕೊಡು ಎಮಗೆ ಸನ್ನೆನವ ||೨೫||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.— ಗುಣರತ್ನಾಕರನೆ=ಗುಣಗಳೆಂಬ ರತ್ನಗಳಿಗೆ ಆಕರನಾ
ಪ ಎಲೈ ಸಮುದ್ರರಾಜನೇ ? (ವರುಣನೆ !) ನೀನು, ಲೋಕಮಾತೆಯಪ
ಡೆದು=ಲೋಕಕ್ಕೆ ತಾಯಿಯಾದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರನ್ನು ಪಡೆದು, ಜಗ
ದೇಕಪಾತ್ರನಿಗೆ=ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಮುಖ್ಯಪಾತ್ರನೆನಿಸುವ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಿ
ಗೆ, ಇತ್ತ ಕಾರಣ=ಕೊಟ್ಟ ಕಾರಣ, ಶ್ರೀಕುಮಾರಿಸಮೇತ=ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಸಮೇತ

ಗ್ರಾ, ನಿನ್ನ ಮಂದಿರದಿ-ನಿನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ, ನೆಲಸಿದ-ವಾಸವಾಗಿರುವನು. ಅಕಮಲಭವಮುಖರು-ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಮೊದಲಾದವರು, ಬಿಡದೆ, ಪರಾಕೆನುತ ನಿಂದಿಹರೋ, ಬಣ್ಣ ಸಲಳನೆ-ನಿನ್ನನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವೆ? ಎನುಗೆ ಸನ್ಮನವ ಕೊಡು-ಒಳ್ಳೇ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕೊಡು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಎಲೈ ಸಮುದ್ರರಾಜನೆ! ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರನ್ನು ಮಗಳನ್ನಾಗಿ ಪಡೆದು ಶ್ರೀನಾರಾಯಣನಿಗಿತ್ತದುದರಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣರು ನಿನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲೇ (ಕ್ಷೀರಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ) ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿರುವರು. ಆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ನಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳು ಸ್ವಾಮಿ ಪರಾಕ್ ಎಂದು ಹೊಗಳುತ್ತಿರುವರು. ಎಲೈ ಗುಣಸಮುದ್ರನೆ! ನಿನ್ನ ಗುಣವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಲು ನನ್ನಿಂದ ಸಾಧ್ಯವೆ? ನನುಗೆ ಸನ್ಮನವ ಕೊಡು.

ಅವತಾರಿಕೆ.—೧೪ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಕ್ಕೆ ಶೇರಿದ ನಾರದರನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಘನೆಯಲೊಪ್ಪುವ ತಿಲಕ ತುಲಸೀ
ಮಣಿಗಣಾಂಚಿತ ಕಂಠ ಕರದಲಿ
ಕ್ಷಣಿತವೀಣಾ ಸುಸ್ವರದಿ ಬಹುತಾಳಗತಿಗಳಲಿ||
ಪ್ರಣವಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನ ಗುಣಂಗಳ
ಕುಣಿದು ಪಾಡುತ ಪರಮಸುಖ ಸಂ
ಪಣಿಯೊಳಾಡುವ ದೇವಯಸಿನಾರದರಿಗಭಿನಮಿಸೆ ||೨೬||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಘನೆಯಲಿ=ಹಣೆಯೊಳಗೆ, ಒಪ್ಪುತಿಲಕ=ತಿಲಕದಿಂದ ಕೋಭಿಸುತ್ತಿರುವ, ತುಲಸೀಮಣಿಗಣಾಂಚಿತಕಂಠ=ತುಲಸೀಮಣಿಗಣದಿಂದ ಘೋಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಹಾರದಿಂದ ಕೋಭಿಸುವ ಕಂಠವುಳ್ಳ, ಕರದಲಿ=ಕೈಯಲ್ಲಿ, ಕ್ಷಣಿತ=ಸುತಬ್ಧದಿಂದ ಕೂಡಿದ, ವೀಣಾಸುಸ್ವರದಿ=ವೀಣೆಯ ಸ್ವರದಿಂದಲೂ ಬಹುತಾಳಗತಿಗಳಲಿ=ಲಯವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದ ತಾಳಗಳ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ, ಪ್ರಣವಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನ=ಓಂಕಾರ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ, ಗುಣಂಗಳ=ಗುಣಗಳನ್ನು, ಪಾಡುತ=ಗಾನಮಾಡುತ್ತಾ, ಕುಣಿಸು=ನರ್ತನೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ, ಪರಮಸುಖಸಂಗಣಿಯೊಳು=ಪರಮಾನಂದಭರಿತನಾಗಿ, ಅಡುವ=ತೋರಾಡುವ, ದೇವಯಸಿನಾರದರಿಗೆ ಅಭಿನಮಿಸೆ=ನಮಸ್ಕರಿಸುವೆನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.— ಕಣೆಯಲ್ಲಿ ತಿಲಕ, ಕಂಠದಲ್ಲಿ ತುಳಸೀಮಂಥನ ಮಾಡಿ
ಇವುಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತರಾಗಿ ಕೈಯಲ್ಲಿ ವೀಣೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಪರಮಾತ್ಮನ
ಗುಣಗಳನ್ನು ವೀಣೆಯಿಂದ ನುಡಿಸುತ್ತಾ ಸುಸ್ವರದಿಂದ ಗಾನಮಾಡುತ್ತಾ
ಸರ್ತನಮಾಡುತ್ತಾ ಅನಂದಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಮುಳಗಿ ತೇಲಾಡುತ್ತಿರುವ ನಾ
ರದರಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸುವೆನು.

ಅವತಾರಿಕೆ.— ಭೃಗುಮುನಿಗಳಿಗೆ ನಮಿಸುತ್ತಾರೆ.—

ಆ ಸರಸ್ವತೀರದಲ್ಲಿ ಬಿ
ನ್ನೈಸಲಾ ಮುನಿಗಳನುಡಿಗೆ ಜಡ
ಜಾಸನ ಮಹೇಶಾಚ್ಯುತರ ಲೋಕಂಗಳಿಗೆ ಪೋಗಿ ||
ತಾ ಸಕಲಗುಣಗಳ ವಿಚಾರಿಸೆ
ಕೇಶವನೆ ಪರದೈವನೆಂದುಪ
ದೇಶಿಸಿದ ಭೃಗುಮುನಿಪಕೊಡಲೆಮಗಖಿಲ ಪುರುಷಾರ್ಥ ||೨೭||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.— ಆ, ಸರಸ್ವತೀ ತೀರದಲ್ಲಿ, ಬಿನ್ನೈಸಲಾ=ಸತ್ರವನ್ನು
ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ, ಮುನಿಗಳು=ಬ್ರಹ್ಮ, ವಿಷ್ಣು, ಮಹೇಶ್ವರರಪೈಕಿ ಉತ್ತಮ
ರಾರೆಂದು ತಿಳಿದು ಬರಬೇಕೆಂದು ಬಿನ್ನೈಸಲಾ, ಮುನಿಗಳನುಡಿಗೆ=ಮುನಿಗ
ಳ ವಾಕ್ಯದಂತೆ, ಜಡಜಾಸನ-ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ಮಹೇಶ-ಮುದ್ರದೇವರು,
ಅಚ್ಯುತರ-ಪರಮಾತ್ಮ ಈ ಮೂವರ ಲೋಕಂಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ, ತಾ=ತಾನು
ಸಕಲಗುಣವಿಚಾರಿಸೆ=ಈ ಮೂವರಲ್ಲಿರುವ ಗುಣಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ನೋಡ
ಲು, ಕೇಶವನೇ ಪರದೈವನೆಂದು=ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು, ಉ
ಪದೇಶಿಸಿದ=ಉಪದೇಶಮಾಡಿದ, ಭೃಗುಮುನಿಪ-ಭೃಗುಮುನಿಯು, ಎನು
ಗೆ=ನನುಗೆ, ಅಖಿಲಪುರುಷಾರ್ಥ=ಸಕಲ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಡಲಿ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.— ಮುನಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಕೂಡಿ ಸತ್ರವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರಲು, ಆ
ಮುನಿಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ, ಬ್ರಹ್ಮ, ವಿಷ್ಣು, ಮಹೇಶ್ವರರ ಪೈಕಿ ಉತ್ತಮ
ರಾರೆಂದು ಬಲವಾದ ವಿತರ್ಕವಾಗಿ, ಕಡೆಗೆ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು
ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ತಿಳಿದುಬರಬೇಕೆಂದು ಭೃಗುಮುನಿಯನ್ನು ಬೇಡಲು ಅವರು ಅದ
ನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿ, ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಕ್ಕೆ ಬಂದು ಪರೀಕ್ಷೆಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬ್ರ
ಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡದಿರಲು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ಬಲವತ್ತರವಾದ

ಕೋಪವು ಬಂದಿತು. ಆದರೂ ತನ್ನ ಜ್ಞಾನ ಬಲದಿಂದ ಅದನ್ನು ಶಮನ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಅಂತು ಇವರಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನ ಸ್ವಲ್ಪವಿದೆ. ಇನ್ನು ಮಿಕ್ಕ ಇಬ್ಬರನ್ನು ನೋಡಿ ನಿರ್ಧರಿಸಬೇಕೆಂದು ಕೈಲಾಸಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಋದ್ರದೇವರು ಭೃಗುಋಷಿಯನ್ನು ತಮ್ಮನೆಂಬ ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ಆಸನದಿಂದಿದ್ದು ಅಲಿಂಗನೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಬರಲು, ನೀನು ಅಮಂಗಳ ಸ್ವರೂಪನು ನನ್ನನ್ನು ಮುಟ್ಟಬೇಡವೆಂದು ಋಷಿಯು ಹೇಳಲು ಋದ್ರದೇವರು ಕೋಪಗೊಂಡು ಶೂಲಪಾಣಿಯಾಗಿ ಭೃಗು ಋಷಿಯನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲ್ಪಡುತ್ತಿರಾದರು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಪಾರ್ವತೀದೇವಿಯರು ಋದ್ರದೇವರಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಬಾರದೆಂದು ಬೇಡಿಕೊಂಡದ್ದರಿಂದ ಭೃಗು ಋಷಿಗಳು ಉಳಿದರು. ಅಲ್ಲಿಂದ ವೈಕುಂಠಕ್ಕೆ ಬಂದು, ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಸಮೇತನಾಗಿ ಮಲಗಿದ್ದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕಾಲಿಂದೊಡೆಯಲು, ಪರಮಾತ್ಮನೆದ್ದು ಋಷಿಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಕ್ಷಮಾ ಬೇಡಿಕೊಂಡನು. ಆಗ ಭೃಗು ಋಷಿಗಳು, ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದುವೇನೆಂದರೆ; ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಲಿಲ್ಲವೆಂಬ ಕೋಪವು ಬಂದರೂ ತಾವೇ ಶಮನ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಋದ್ರದೇವರ ಅಲಿಂಗನ ಬೇಡವೆಂದುದಕ್ಕೆ ಬಂದ ಕೋಪವು ಪಾರ್ವತೀದೇವಿಯರ ಕ್ಷಮಾಪಣೆಯಿಂದ ಶಾಂತವಾಯಿತು. ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕಾಲಿಂದೊದ್ದರೂ ಕೋಪ ಮಾಡದೇ ನನ್ನನ್ನೇ ಕ್ಷಮೆ ಬೇಡಿಕೊಂಡನು. ಅದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮನು. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಮಧ್ಯಮರು. ಋದ್ರದೇವರು ಇವರಿಬ್ಬರಿಗಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆಯಾದವರೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿ ಆ ಋಷಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಈ ಏಷಯವನ್ನು ಪ್ರಖ್ಯಾತಿ ಪಡಿಸಿದರು. ಇದಕ್ಕೆ ಮೂಲವು ಭಾಗವತ ದಶಮಸ್ಕಂಧ ಉತ್ತರಾರ್ಧ ೯೩ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ “ ಸರಸ್ವತ್ಯಾಸ್ತಟೀರಾರ್ಜ ಯುಷಯಾಃ ಸತ್ರಮಾಸತ || ವಿತರ್ಕಸ್ಸಮಭೂತೇಷಾಂತ್ರಿಷ್ಟಧಿಶೇಷು ಕೋ ಮರ್ಹಾ ||೧|| ” ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕ ನೋದಲು, “ ಮುನಿರ್ಜಗಾಮ ವೈಕುಂಠಂ ಯತ್ರದೇವೋ ಜನಾರ್ದನಃ || ಶಯಾನಂ ಶ್ರಿಯ ಉತ್ಸಂಗಿ ಪದಾ ವಕ್ಷ್ಯಸ್ಯತಾಡಯತ್ ||೨|| ತತ ಉತ್ಥಾಯ ಭಗವಾಃ ಸಹ ಲಕ್ಷ್ಮ್ಯು ಸತಾಂಗತಿಃ || ಸ್ವತಲ್ಯಾದ-ರುಹ್ಯಾಳು ನನಾಮಶಿರಸಾ ಮುನಿಂ ” ಎಂಬ ೯ನೆಯ ಶ್ಲೋಕದವರೆವಿಗೂ ಈ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿ

ದ್ದಲ್ಲದೆ ಈ ಅಧ್ಯಾಯ ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿಯೂ ಇದೇ ಕಥೆಯನ್ನೇ ವಿತರಿಸಿ
ಮಾಡಿರುವರು. ಗ್ರಂಥ ವಿತ್ತಾರ ಭಯದಿಂದ ಆ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ
ಉದಾಹರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಇಂತಹಾ ಗುಣ ವಿಶಿಷ್ಟರಾದ ಭೃಗು ಋಷಿಯು ನಮಗೆ
ಸಕಲ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಡಲಿ.

ಅನಂತಾರಿಕೆ.—ಅಗ್ನಿದೇವರನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ.—

ಬಿಸರುಹಾಂಬಕನಾಚ್ಛೇಯಲಿ ಸುಮ
ನಸ ಮುಖನು ತಾನೆನಿಸಿ ನಾನಾ
ರಸಗಳುಳ್ಳ ಹವಿಸ್ಸುಗಳನವರಿಗೊಯ್ದಾವ ||
ವಸುಕುಲಾಧಿಪ ಯಜ್ಞಪುರುಷನ
ಅಸಮಬಲ ರೂಪಂಗಳಿಗೆ ವಂ

ದಿಸುವೆ ಜ್ಞಾನ ಯಶಸ್ಸು ವಿದ್ಯಾ ಸುಬುದ್ಧಿ ಕೊಡಲೆಮಗೆ ||೨೮||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಬಿಸರುಹಾಂಬಕನ = ಕಮಲಾಕ್ಷನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು
ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೇ, ಸುಮನಸಮುಖನುತಾನೆನಿಸಿ-ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮುಖನೆಂದೆ
ನಿಸಿ, ನಾನಾ ರಸಗಳುಳ್ಳ, ಹವಿಸ್ಸುಗಳನ-ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಅಹುತಿ ಕೊಡಲು
ಯೋಗ್ಯವಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು, ಅವರಿಗೊಯ್ದಾವ=ಇಂಗ್ರಾಯಸ್ವಾಹಾ
ಎಂಬಿವೇ ಮೊದಲಾದ ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಯಾವ ಯಾವ ದೇವತೆಗಳ ಹೆಸರಿ
ನಿಂದ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಅಹುತಿ ಕೊಡುವರೋ ಅವರಿಗೆ ಆ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಸಮ
ರ್ಪಿಸುವ, ವಸುಕುಲಾಧಿಪ=ಆ ವಸುಗಳ ಹೈಕಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ, ಯಜ್ಞ ಪುರು
ಷನ=ಅಗ್ನಿದೇವನ, ಅಸಮಬಲರೂಪಂಗಳಿಗೆ=ಇವನಗಿಂತಲೂ ತಾರತಮ್ಯ
ದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮರನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಇವನಿಗೆ ಸಮವಾದ
ಬಲರೂಪಗಳುಳ್ಳವರಿಲ್ಲವೆಂದರ್ಥ. ಇಂತಹಾ ಅಗ್ನಿದೇವನಿಗೆ, ವಂದಿಸುವೆ-
ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡುವೆನು. ಎಮಗೆ=ನಮಗೆ, ಜ್ಞಾನ, ಯಶಸ್ಸು=ಕೀರ್ತಿ,
ವಿದ್ಯಾಬುದ್ಧಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಕೊಡಲಿ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಶ್ರೀಭಗವದಾಜ್ಞಾಪ್ರಕಾರ ದೇವತೆಗಳ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಾನೀ
ಯನಾಗಿರುವನು ಅಂದರೆ ಯಾವ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಹುತಿ ಕೊಡಬೇಕಾದರೂ
ಎಷ್ಟವೇ ಸ್ವಾಹಾ, ಬ್ರಹ್ಮಣೇ ಸ್ವಾಹಾ, ಎಂದು ಅಗ್ನಿ ಮುಖದಿಂದಲೇ

ಅಹುತಿ ಕೊಡುವುದರಿಂದ ದೇವ ಮುಖನೆನಿಸುವನು. ಇವನ ದ್ವಾರಾ ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಅಹುತಿ ಸೇರುವುದು. ಇಂತಹಾ ವಸು ಕುಲಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ನಾದ ಅಗ್ನಿದೇವರನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತೇನೆ, ನಮಗೆ ಯಶಸ್ಸು ವಿದ್ಯಾ, ಬುದ್ಧಿ ಜ್ಞಾನಗಳನ್ನು ಕೊಡಲಿ. “ ಸ್ವಸ್ತಿಶ್ರದ್ಧಾಂ ಮೇಧಾಂ ಯಶಃ ಪ್ರ ಜ್ಞಾಂ ವಿದ್ಯಾಂ ಬುದ್ಧಿಂ ಶ್ರಿಯಂ ಬಲಂ || ಆಯುಷ್ಯಂ ತೇಜ ಆರೋಗ್ಯಂ ದೇಹಿಮೇ ಹವ್ಯವಾಹನ ” ಎಂಬ ಅಗ್ನಿದೇವರ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯ ಮಂತ್ರದಿಂದ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ವರವನ್ನು ಕೊಡುವ ಅಧಿಕಾರವು ಅಗ್ನಿದೇವರದೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗುವುದು. ಆ ಮಂತ್ರಾರ್ಥವನ್ನೇ ದಾಸಾರ್ಯರು ಇಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿ, ತ್ತಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಅನತಾರಿಕೆ.—ದಕ್ಷ ಪ್ರಜೇಶ್ವರನ ಪತ್ನಿಯಾದ ಪ್ರಸೂತಿದೇವಿಯ ರನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ.

ತಾತನಪ್ಪಣೆಯಿಂದ ನೀ ಪ್ರ
ಖ್ಯಾತಿಯುಳ್ಳವನು ಮತ್ತು ಮಕ್ಕಳ
ಪ್ರೀತಿಯಿಂದಲಿ ಪಡೆದವರವರಿಗಿತ್ತು ಮನ್ನಿಸಿದೆ ||
ವೀತಿಹೋತ್ರನ ಸಮಳಿಸುವ ಪ್ರ
ಸೂತಿ ಜನನಿ ತ್ವದಂಭ್ರಿ ಕಮಲಕೆ

ನಾಡುತಿಸಿ ತಲೆಬಾಗುವೆ ಎನುಕುಟುಂಬ ಸಲಹುವದು ||೨೯||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ತಾತನಪ್ಪಣೆಯಿಂದ=ತಾತನಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಅಪ್ಪಣೆಯಿಂದ, ನೀ-ನೀನು, ಪ್ರಖ್ಯಾತಿಯುಳ್ಳ, ಅವನು ಮತ್ತು ಮಕ್ಕಳ=ಒಂಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದಲಿ ಪಡೆದು, ಅವರವರಿಗಿತ್ತು=ಧರ್ಮ, ಕಸ್ಯಪ ಮೊದಲಾದವರಿಗಿತ್ತು, ಮನ್ನಿಸಿದೆ=ಮರಣಾದಿಯನ್ನು ಮಾಡಿದೆ, ವೀತಿಹೋತ್ರನ=ಅಗ್ನಿದೇವನಿಗೆ, ಸಮಳಿಸುವ, ಪ್ರಸೂತಿಜನನಿ=ಪ್ರಸೂತಿ ಎಂಬ ತಾಯೀ ! ನಾ=ನಾನು, ತುತಿಸಿ=ನಿನ್ನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿ, ನಿನ್ನಂಭ್ರಕಮಲಕೆ=ಪಾದಕಮಲಗಳಿಗೆ, ತಲೆಬಾಗುವೆ-ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡುವೆನು, ಎಂಮ್ಮ=ನಮ್ಮ ಕುಟುಂಬ ಸಲಹುವದು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಪ್ರಸೂತಿ ದೇವಿಯು ತಾತನ ಅಪ್ಪಣೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಒಂ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆದಳೆಂದು ದಾಸಾರ್ಯರ ವಾಕ್ಯವಿರುವುದು. “ಪ್ರಸೂತಿನಾ ನವೀಂ ದಕ್ಷ ಉಪ ಯೇಮೇಹ್ಯಜಾತ್ಮಜಃ || ತಸ್ಯಾಂ ಸರ್ವಜದುಹಿತ್ಯುಷೋ

ಡ ಶೌಮಲ ಲೋಚನಾಃ ||೪೭|| ತ್ರಯೋದಶಾದ್ಧಾರ್ಮಾಯ ತಥೈ ಕಾಮು
 ಗ್ನ ಯೇ ವಿಭುಃ || ಪಿತೃಭ್ಯ ಏಕಾಂ ಯುಕ್ತೇಭ್ಯೋ ಭವಾಯೈಕಾಂ ಭವ
 ಚ್ಛಿದೇ ||೪೮|| ಎಂಬ ಭಾಗವತ ಚತುರ್ಥ ಸ್ಕಂಧ ಮೊದಲನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ
 ದಿಂದ, ದಕ್ಷನು ಸ್ವಾಯಂಭುವ ಮನುವಿನ ಮಗಳಾದ ಪ್ರಸೂತಿಯನ್ನು
 ಮದುವೆಯಾಗಿ ೧೬ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆದು, ೧೩ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳನ್ನು
 ಯಮಧರ್ಮನಿಗೂ, ಒಬ್ಬಾಕೆಯನ್ನು ಪಿತೃಗಳಿಗೂ, ಮತ್ತೊಬ್ಬಳನ್ನು
 ಅಗ್ನಿಗೂ ಋದ್ರದೇವರಿಗೆ ಒಬ್ಬಾಕೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗುವು
 ದು. ಇದರಿಂದ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧ ಬಂದಿತ ; ಇದರ ಪರಿಹಾರವು ಹೇಗೆಂ
 ದರೆ.-ಪ್ರಾಚೀನ ಒರಿಸ್ಸೆಯ ರಾಜನ ಮಕ್ಕಳು ೧೦ ಜನ ಪ್ರಚೇಸರೆನ್ನು
 ವರು ತಪಸ್ಸುಮಾಡಿ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ವರ ಪಡೆದು ವಾರ್ಷ್ವಿ ಎಂಬ ಕನ್ನಿಕೆ
 ಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾದರೆಂತಲೂ, ಅವರ ದೆಶೆಯಿಂದ ವಾರ್ಷ್ವಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮ
 ದೇವರ ಮಗನಾದ ದಕ್ಷನು, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಋದ್ರದೇವರಿಗೆ ಅವಮಾನ ಮಾಡಿ
 ದ ಪಾಪದಿಂದ ಈ ಪ್ರಚೇತರಿಗೆ ಮಗನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕು
 ರಿತು ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿ ವರಪಡೆದು ಭಗವದಾಜ್ಞಾ ಪ್ರಕಾರವೇ ಪಂಚಜನ
 ನೆಂಬ ಪ್ರಜೇಶ್ವರನ ಮಗಳಾದ ಪಾಂಚಜನಿ ಅಥವಾ ಅಸಿಕೀ ಎಂಬಾಕೆಯ
 ನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿ, ಆಕೆಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ ಹರ್ಯಶ್ವರೆಂಬ ಹತ್ತುಸಾವಿರ
 ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆದು ಸಂತಾನವೃದ್ಧಿ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಕಳುಹಿಸ
 ಲು ಅವರೆಲ್ಲರೂ ನಾರದೋಪದೇಶವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಸನ್ಯಾಸಿಗಳಾದರು ಈ
 ವರ್ತಮಾನವನ್ನು ತಿಳಿದು ಬಹುದುಃಖದಿಂದ ದಕ್ಷನು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿ
 ಅವರಿಂದ ಸಮಾಧಾನೋಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಮನಸ್ಸಮಾಧಾನ ಹೊಂದಿ ಪುನಃ ಗಾ
 ವಿರ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆದನು. ಅವರೂ ನಾರದೋಪದೇಶದಿಂದ ಸನ್ಯಾಸಿಗಳಾ
 ಗಲು ದಕ್ಷನು ನಾರದರ ಮೇಲೆ ಬಹು ಕೋಪಗೊಂಡು ನಿನಗೆ ಒಂದುವಾಸ
 ಸ್ಥಾನವಿಲ್ಲದೆ ಸರ್ವದಾ ಅಲಿಯುತ್ತಿರೆಂದು ನಾರದರಿಗೆ ಶಾಪವನ್ನಿತ್ತು ಮ
 ತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಲ್ಲಿ ಬಂದು ನಡೆದ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಹೇಳಿ ದುಃಖ
 ಪಟ್ಟನು. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ದಕ್ಷನನ್ನು ಸಮಾಧಾನಗೊಳಿಸಿ ಇನ್ನು ಮುಂದೆ
 ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆಯೆಂದು ಅವನಿಗನುಜ್ಞಿಸುತ್ತರು. ಅದರಂತೆ ದಕ್ಷನು
 “ ತತಃ ಪ್ರಾಚೇತಸೋಸಿಕ್ತ್ಯಾ ಮನುನೀತಃ ಸ್ವಯಂಭುವಾ || ಷಷ್ಠಿಂ ಪಂಚ

ನಯಾನಾಸ ದುಹಿತ್ಯಾಃ ಪಿತೃವತ್ಸಲಾಃ ||೧|| ದದೌಸಧರ್ಮಾಯ ಕಶ್ಯಪಾ
ಯಿತ್ರಯೋದಶ || ಕಾಲಸ್ಯ ನಯನೇ ಯುಕ್ತಾಃ ಸಪ್ತೇನಿಂಶತಿಮಿಂದತೇ
||೨|| ಭೂತಾಂಗಿಣಃ ಕೃಶಾಶ್ವೇಭ್ಯೋ ದದೌ ತಾಕ್ಷ್ಣ್ಯಾಯ ಚಾಪರಾಃ ||
ಎಂಬ ಭಾಗವತ ಷಷ್ಠಸ್ಕಂಧ ೬ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ವಾಕ್ಯದಿಂವ, ಆ ಪ್ರ
ಚೇತಸರ ಮಗನಾದ ದಕ್ಷನು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಂದ ಅನುಮತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು
ತನ್ನ ಭಾರ್ಯಳಾದ ಅಸಿತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ೬೦ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆದು ಗಂಮಂದಿ
ಯನ್ನು ಯಮಧರ್ಮನಿಗೂ, ಕಸ್ಯಪರಿಗೆ ೧೩, ಚಂದ್ರನಿಗೆ ಕಾಲವನ್ನು
ಸೂಚಿಸಲು ಕಾರಣರಾದ ಅಶ್ವಿನ್ಯಾದಿ ನಾಮಗಳುಳ್ಳ ೨೭ ಮಕ್ಕಳನ್ನೂ, ಭೂ
ತ, ಅಂಗಿರ, ಕೃಶಾಶ್ವ ಎಂಬ ಮೂವರಿಗೆ ಇಬ್ಬಿಬ್ಬರನ್ನೂ, ಉಳಿದ ನಾಲ್ವ
ರನ್ನು ಮತ್ತೂ ಕಶ್ಯಪರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗುವದು. ಪ್ರಾಚೇತ
ಸನೇ ದಕ್ಷನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ೫ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ ೧೭ನೆಯ ಶ್ಲೋಕ “ತೇ
ಭ್ಯಸ್ತಸ್ಯಾನುಭೂದ್ರಾಜಃ, ದಕ್ಷಃ ಪ್ರಾಚೇತಸಃತಿಲ” ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಆ
ಧಾರವು. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಅಸಿಕ್ಕೇ ಎಂಬಾಕೆಯು ಆ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪ
ಡೆದುದಾಗಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಪ್ರಸೂತಿ ಎಂಬುವದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವೇನೆಂದರೆ.—
ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರೂ ಸಾಂಶರೂ, ಮತ್ತೂ ನಿಯತಪತ್ತಿಯರಾದುದರಿಂದ ಈ
ತತ್ವೇಶರೆಲ್ಲರೂ ಮೂಲರೂಪದಿಂದ ತಮಗೆ ಯಾರು ಸತಿಯಗೋ, ಅವ
ತಾರದಲ್ಲೂ ಅದೇ ಸತಿಯೇ ಹೆಂಡತಿಯಾಗಿ ಜನಿಸುವರೆಂದು ಮೊದಲಿನಿಂದ
ಲೂ ಏರ್ಪಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ದಕ್ಷನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಪ್ರಸೂತಿಯೇ ಪಂಚಜ
ನನ ಮಗಳಾಗಿ ಅಸಿತ್ತಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದಳೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.
ಇಂದ್ರನು ವಾಲಿಯಾಗಿದ್ದಾಗ ಶಚಿಯೇ ತಾರೆಯಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದಳೆಂಬ ಇನೇ
ಮೊದಲಾದ ಆಧಾರವೇ ಇದಕ್ಕೂ ಆಧಾರವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಬ್ರಹ್ಮ
ದೇವರ ಅಪ್ಪಣೆಯಿಂದಲೇ ೬೦ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆದುದರಿಂದ ತಾತನ
ಅಪ್ಪಣೆಯಿಂದ ಎಂದು ದಾಸಾರ್ಯರು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ತಾರತಮ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರ
ಸೂತಿಯು, ಭೃಗುಮುಷಿ, ಅಗ್ನಿ, ಇವರಿಗೆ ಸಮಳು. ಇಂತಹಾ ಪ್ರಸೂತಿ
ದೇವಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸುವೆನು- ನಮ್ಮ ಕುಟುಂಬವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲಿ.

ಅವತಾರಿಕೆ.—ಮರೀಚಿ ಮೊದಲಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಮಕ್ಕಳು ಏಳು
ಜನರು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು, ನೈವಸ್ವತಮನು ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಸಮರೆಂದು ಇವರ
ನ್ನು ವಂದಿಸುತ್ತಾರೆ.—

ತತದ್ಭೃತಿಯಸುತರೀವರುಳಿದ
 ಪ್ರತಿನು ಸುತಪೋನಿಧಿಗಳ ಪರಾ
 ಜಿತನ ಸುಸಮಾಧಿಯೊಳೊಲಿಸಿ ಮೂರ್ದೋಕದೊಳು ಮೆರೆವ ||
 ವ್ರತವರ ಮರೀಚ್ಯಪ್ರಿ ಪುಲಹ
 ಕ್ರತು ವಶಿಷ್ಠ ಪುಲಸ್ತ್ಯ ವೈವ
 ಸ್ವತನು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರಂಗಿರಂಘ್ರಿಗರಗುವೆನು ||೩೦||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.— ಶತದ್ಭೃತಿಯು—ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಮಕ್ಕಳಾದ ೯ ಮಂದಿ
 ಯರಲ್ಲಿ, ಈರ್ವರುಳಿದು=ನಾರದರು, ಭೃಗುಮುನಿಗಳು ಇವರಿಬ್ಬರನ್ನೂ
 ಮೇಲಿನ ಕಕ್ಷಾದಲ್ಲಿ ಶೇರಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಅವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಮಿಕ್ಕ, ಅಪ್ರ
 ತಿನು=ಸಮಾಹಿತನಾದ, ಸುತಪೋನಿಧಿಗಳ-ಉತ್ತಮನಾದ ತಪಸ್ಸೇ ನಿಧಿ
 ಯಾಗುಳ್ಳ, ಅಪರಾಜಿತನ-ಎಂದಿಗೂ ಯಾರಿಂದಲೂ ಪರಾಜಿತನಾಗದ ಶ್ರೀ
 ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು, ಸುಸಮಾಧಿಯೊಳು ಒಲಿಸಿ, ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿ ಪ್ರಸನ್ನೀ
 ಕರಿಸಿಕೊಂಡು, ಮೂರ್ದೋಕದೊಳು ಮೆರೆವ=ಮೂರು ಲೋಕಗಳಲ್ಲೂ ಮೆ
 ರೆವ, ವ್ರತವರ=ವಿಷ್ಣುದೇವತೆ ಎಂಬ ವ್ರತ ಉಳ್ಳವರಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ, ಮ
 ರೀಚಿ, ಅತ್ರಿ, ಪುಲಹ, ಕ್ರತು, ವಶಿಷ್ಠ, ಪುಲಸ್ತ್ಯ, ವೈವಸ್ವತಮನು, ವಿ
 ಶ್ವಾಮಿತ್ರರು, ಅಂಗೀರಸರು, ಇವರುಗಳ, ಅಂಘ್ರಿಗರಗುವೆನು=ಪಾದಗ
 ಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸುವೆನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.— ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಮಕ್ಕಳ ಪೈಕಿ ನಾರದರು, ೧೪ನೆಯ ಕ
 ಕ್ಷಾಕ್ಷ್ಯಾ ೧೫ನೆಯ ಕಕ್ಷಾದಲ್ಲಿ ಭೃಗುಮುನಿಯೂ ಶೇರಿಸುವರು. ಉಳಿದ
 ಮರೀಚಿ, ಅತ್ರಿ, ಅಂಗೀರ, ಪುಲಹ, ಕ್ರತು, ವಶಿಷ್ಠ ಇವರೇಳು ಜನರು
 ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು, ವೈವಸ್ವತಮನು ಅವರ ಪಾದಪದ್ಮಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ
 ಮಾಡುವೆನು.

ಅವತಾರಿಕೆ.— ೧೭ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಕ್ಕೆ ಶೇರಿದ ಮಿತ್ರ, ತಾರೆ, ನಿರು
 ಋತಿ, ಪ್ರಾವಹಿ ಇವರನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ —

ದ್ವಾದಶಾದಿತ್ಯರೊಳು ನೊದಲಿಗ
 ಸಾದ ಮಿತ್ರ ಪ್ರವಹಮಾನಿನಿ
 ಯಾದ ಪ್ರಾವಹಿ ನಿಋಯತಿ ನಿರ್ಜಗರುನುಹಿಳಿ ತಾರಾ ||
 ಈ ದಿವಾಕಸರನುದಿಸಾಧಿ
 ವ್ಯಾಧಿರುಪಟಳವಳಿದು ವಿಬುಧರಿ
 ಗಾದರದಿ ಕೊಡಲಿಳಿ ನುಂಗಳೆವಾವ ಕಾಲದಲಿ ||೩೧||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ. — ದ್ವಾದಶಾದಿತ್ಯಲೋಕ, ಮೊದಲಿಗನಾದ=ಉರುಕ್ರಮ
ನೆಂಬ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಪರಮಾತ್ಮನವತಾರನಾದ ಸೂರ್ಯನೊಬ್ಬನೂ, ೧೨ನೆಯ ಕ
ಕ್ಷಾಕ್ಕೆ ಶೇರಿದ ವಿವಸ್ವಾನೆಂಬ ಸೂರ್ಯನೊಬ್ಬನು ಇವರಿಬ್ಬರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು
ಉಳಿದ ಸೂರ್ಯಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ, ಮಿತ್ರ=ಮಿತ್ರನೆಂಬ ಸೂರ್ಯನೂ,
ಪ್ರವಹಮಾನನಿಯಾದ-ಪ್ರವಹವಾಯುವಿನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಪ್ರಾವಹಿ, ನಿ
ಮುಮತಿ, ನಿರ್ಜಲಗುರುಮಹಿಳೆ=ದೇವ ಗುರುವಾದ ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರ
ಹೆಂಡತಿಯಾದ ತಾರಾ, ಈ ದಿವಾಕಸರು-ಈ ದೇವತೆಗಳು, ಅನುದಿನ,
ಆಧಿ-ಮನೋವ್ಯಾಧಿ, ವ್ಯಾಧಿ=ತರೀರ ಸಂಬಂಧನಾದ ರೋಗಗಳು, ರುಪ
ಟಳ=ವಿಪತ್ತುಗಳು, ಇವುಗಳನ್ನಳಿದು=ಪರಿಹರಿಸಿ, ವಿಬುಧರಿಗೆ-ಜ್ಞಾನಿಗಳಿ
ಗೆ, ಅವಕಾಲದಲಿ=ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲೂ, ಆದರದಿ ಅಖಿಳಮಂಗಳವ ಕೊಡಲಿ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ. — ಮಿತ್ರನೆಂಬ ಸೂರ್ಯ, ಪ್ರವಹನ ಸತಿ ಪ್ರಾವಹಿ, ನಿ
ಮುಮತಿ, ಗುರುಪತ್ನಿ ತಾರೆ ಈ ದೇವತೆಗಳು ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಅದಿಯನ್ನೂ
ವ್ಯಾಧಿಯನ್ನೂ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಬರುತ್ತಿರುವ ವಿಪತ್ತುಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ, ಸರ್ವ
ದಾ ಮಂಗಳವನ್ನು ಕೊಡಲಿ.

ಅವತಾರಿಕೆ. — ವಿಷ್ವಕ್ಸೇನ, ಕುಬೇರ, ಅಶ್ವಿನೀ, ಗಣೇಶ ಉಕ್ತ ಶೇಷ
ತತ್ಸುರು ಇವರನ್ನು ವಂದಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಮಾನನಿಧಿಗಳೆನಿಸುವ ವಿಷ್ವ
ಕ್ಷೇನ ಧನಪಾದ್ಯನಿಮಿಷರಿಗೆ ಸ
ಮಾರರೆಂಭತ್ತೈದು ಶೇಷತತ್ಸ ದೇವಗಣ ||
ಅನಿಮಿಸುನೆನು ಬಿಡದೆ ಮಿಥ್ಯಾ
ಜ್ಞಾನ ಕಳೆದು ಸುಖೋಭವಿತ್ತು ಸ
ದಾನುರಾಗದಲೆನ್ನು ಪರಿಪಾಲಿಸಲಿ ಸಂಪದವ ||೩೨||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ. — ಮಾನನಿಧಿಗಳೆನಿಸುವ = ಮಾನನೆಂದರೆ ಮಾನಿಸಲು
ಯೋಗ್ಯವಾದ ಸಚ್ಚಾಸ್ತ್ರಗಳು, ಅಥವಾ ಭಗವದ್ವಿಷಯಕವಾದ ಜ್ಞಾನವೂ
ಲೋಕಮಾನ್ಯವಾದುದು. ಇವುಗಳೇ ನಿಧಿಯಾಗುವರು. ಇಂತಹಾ ವಿಷ್ವ
ಕ್ಷೇನ, ಪ್ರಧಾನವಾಯು ಕುಮಾರನು, ಧನಪಾ=ಕುಬೇರನು, ಆದ್ಯರಿಗೆ=
ಅದಿಶಬ್ದದಿಂದ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳನ್ನೂ ಗಣಪತಿಯನ್ನೂ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳು

ಜೀಕು ಈ ಅನಿಮಿಷದಿಗೇ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ, ಸಮಾನರು ಶತಸ್ಥದೇವಗಣ= ಸೋಮಪಾನಾರ್ಹರಾದ ನೂರು ದೇವತೆಗಳ ಪೈಕಿ, ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ೧೫ ಜನರನ್ನುಳಿದು, ಶೇಷ-ಉಳಿದ, ಎಂಭತ್ತೈದು-೮೫ ದೇವತೆಗಳು. ಇವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಬಿಡದೆ, ಅನವಿಸುವನು=ಜೆನ್ನಾಗಿ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡುವನು, ಮಿಥ್ಯಾ ಜ್ಞಾನವಕಳೆದ=ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ದೈವಸಂಕಲ್ಪದಿಂದ ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನ ಸಂಭವಿಸದೆ ಇರುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಒಂದುನೇಳೆ ಬಂದರೂ ಅದನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ, ಸುಭೋದವಿತ್ತು=ಉತ್ತಮ ಜ್ಞಾನವನ್ನಿತ್ತು ಸದಾನುರಾಗದಲ್ಲಿ, ಎಮ್ಮ-ನಮ್ಮನ್ನು, ಸಂಪದವ=ಭಗವದ್ಭಕ್ತಿ ರೂಪವಾದ ಸಂಪದವನ್ನಿತ್ತು ಪರಿಪಾಲಿಸಲಿ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ವಿಷ್ವಕ್ಸೇನ, ಕುಬೇರ, ಗಣಪತಿ, ಅಶ್ವಿನೀದೇವರು ಇವರಿಗೆ ಸಮಾನರಾದ ಸೋಮಪಾನಾರ್ಹರಾದ ನೂರು ದೇವತೆಗಳ ಪೈಕಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಉತ್ತಮದೇವತೆಗಳನ್ನುಳಿದು ೮೫ ಜನರು ಉಳಿದವರು ಇವರೆಲ್ಲರೂ, ಪ್ರಾರಬ್ಧವಶಾತ್ತಾಗಿ ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನ ಸಂಭವಿಸಿದರೂ ಅದನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ, ಉತ್ತಮ ಜ್ಞಾನವನ್ನಿತ್ತು ನಮ್ಮನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಲಿ.

ಅನತಾರಿಕೆ.—ಭೂತವಾಯುವಿನ ಅಂತರಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಮರೀಚಿ ಋಷಿ, ಜಯಂತ ಇವರನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಭೂತಮಾರುತವಾಂತರಭಿಮಾನಿ
ನೀ ತಪಸ್ವಿಮರಿಂಚಿಮುನಿ ಪುರು
ಹೂತನಂದನಪಾದ ಮಾನಿ ಜಯಂತರೆಮಗೊಲಿದು ||
ಕಾತರವ ಪುಟ್ಟಿಸದೆ ವಿಷಯದಿ
ವೀತಭಯನ ಪದಾಂಜಲಿ ನಿಪ
ರೀತ ಬುದ್ಧಿಯನೀಯದೆ ಸದಾಪಾಲಿಸಲಿ ನಮ್ಮ ||೩೩||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಭೂತಮಾರುತವಾಂತರಭಿಮಾನಿ=ಭೂತ ವಾಯುವಿನ ಅಂತರಾಭಿಮಾನಿಯಾದ, ತಪಸ್ವಿಮರೀಚಿಮುನಿ-ಪ್ರಧಾನವಾಯುವಿನ ಪುತ್ರರಾದ ಮರೀಚಿ, ಪುರುಹೂತನಂದನ=ಇಂದ್ರಕುಮಾರನಾದ, ಪಾದಮಾನಿ ಪಾದಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ, ಜಯಂತರು-ಜಯಂತ ಇವರಿರ್ವರೂ, ಎ ಮಗೊಲಿದು=ನಮಗೆ ಪ್ರಸನ್ನರಾಗಿ, ವಿಷಯದಿ=ಅಲ್ಪವಾದ ಪ್ರಾಪಂಚಿಕ

ವಿಷಯಸುಖದಲ್ಲಿ, ಕಾತರವಪುಟ್ಟಿಸದೆ=ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸದೆ, ವೀ
ತಭಯನ=ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಭಯರಹಿತನಾದ, ಪರಮಾತ್ಮನ ಪದಾಬ್ಜದಲ್ಲಿ=
ಪಾದಕವಲದಲ್ಲಿ, ವಿಪರೀತ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನೀಯದೆ=ಅನ್ಯಥಾ ಜ್ಞಾನವನ್ನು
ಕೊಡದೆ (ನಾನೇ ಅವನೆಂಬ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕೊಡದೆ) ಎಮ್ಮ=ನಮ್ಮನ್ನು, ಸ
ದಾ ಪಾಲಿಸಲಿ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ. — ಭೂತವಾಯುವೆಂಬ ಪಾಂಚಭೂತಿಕಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಜಡ
ವಾದ ಗಾಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯು ಪ್ರವಹವಾಯು. ಅಂತರಾಭಿಮಾನಿಯು
ಮರೀಚಿಯು. ಮರೀಚಿ ಅಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಮಕ್ಕಳಾದ ಮರೀಚಿ,
ಅತ್ರಿ, ವೊದಲಾದ ೭ ಮಂರಿಗೆ ಶೇರಿದ ಮರೀಚಿಮುಷಿಯಲ್ಲ. ಅವರು ೧೭
ನೆಯ ಕಕ್ಷಾದಲ್ಲಿ ಇರುವರು. ಇವರು ಯಾಗೆಂದರೆ. — “ ಮರೀಚಿ ಶಬ್ದೀ
ನ ಪ್ರಧಾನವಾಯು ಪುತ್ರೋ ವಿವಕ್ಷಿತಃ || ಪ್ರಧಾನವಾಯು ಜೋಭೂತ
ವಾಯುರ್ಮಾನ್ನಾ ಮರೀಚಕಃ || ಇತಿ ಗೀತಾ ತಾತ್ಪರ್ಯೋಕ್ತೀಃ | ಮರೀ
ಚರ್ಮುರು ತಾಮಸ್ಮೀತಿ ಗೀತಾಯಾಂಚ ” ಎಂಬ ತಾರತಮ್ಯ ಸಂಗ್ರಹವಾ
ಕ್ಯದಿಂದಲೂ ಗೀತಾ, ತಾತ್ಪರ್ಯ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಮರೀಚಿ ಶಬ್ದದಿಂದ
ಪ್ರಧಾನವಾಯುವಿನ ಮಗನನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರ
ಗೀತಾ ತಾತ್ಪರ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾಯುವಿನ ಮಗನು ಮರೀಚಿ ಎಂಬ ಭೂ
ತವಾಯ್ವಭಿಮಾನಿಯು ಎಂದು ಹೇಳಿದ ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೂ, ಗೀತೆಯ ವಿಭೂ
ತಿ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ “ ಮರೀಚರ್ಮುರುತಾಮಸ್ಮಿ ” ವಾಯುಗಳಲ್ಲಿ ನನ್ನನ್ನು
ಮರೀಚಿಯನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಯೆಂದು ಹೇಳಿರುವ ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೂ ಈ ಮರೀಚಿ
ಯು ವಾಯುಕುಮಾರ ಮರೀಚಿ ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಈ ಮರೀ
ಚಿ ಜಯಂತರು ನಮಗೊಲಿದು ವಿಷಯಸುಖದಲ್ಲಿ ಆಸೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸದೆ,
ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅನ್ಯಥಾ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸದೆ ನಮ್ಮನ್ನು ಪಾಲಿಸಲಿ.

ಅನತಾರಿಕಾ. — ಪ್ರಹ್ಲಾದರಾಯನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ. —

ಓಡಿಸುವ ಗುರುಗಳನು ಜಗಿದು ಸ

ಹೋದರಗಿಹದೇಶಿಸಿದ ಮಹ

ದಾದಿ ಕಾರಣ ಸರ್ವಗುಣ ಸಂಪೂರ್ಣ ಹರಿಯೆಂದು ||

ವಾದಿಸುವತತ್ವತಿಯ ತೋರಿ

ದಾದನುಜ ಬೆಸಗೊಳಲು ಸ್ತಂಭದಿ

ಶ್ರೀದನಾಕ್ಷಣ ತೋರಿಸಿದ ಪ್ರಹ್ಲಾದ ಸಲಹೆಮ್ಮ ||೩೪||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ. — ಓದಿಸುವ ಗುರುಗಳನ್ನು-ತನಗೆ ವಿದ್ಯಾಗುರುಗಳೆನಿಸಿದ ಶಂಡಾಮರ್ಕನನ್ನು, ಜರಿದು-ದಿಕ್ಕರಿಸಿ, ಸಹೋದರರಿಗೆ=ತನ್ನ (ಸ್ನೇಹಿತರಿಗೆ) ಶಿಖರಿಗೆ, ಹರಿ=ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಮಹಾದಾಹಿಕಾರಣ=ಮಹತ್ತ್ವತ್ವಾಭಿಮಾನಿಯರಾದ ಬಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮೂಲಕಾರಣನು. ಸರ್ವಗುಣಸಂಪೂರ್ಣನು, ಎಂದು ಉಪದೇಶಿಸಿದ=ಉಪದೇಶಮಾಡಿದನು. ವಾದಿಸುವ=ಹರಿಯೇ ಬಲಾಡ್ಯನು, ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ವಾದಿಸುವ ಪ್ರಹ್ಲಾದನನ್ನು ಕುರಿತು, ತತ್ಪ್ರತಿಯ ತೋರಿಸಿದ=ಹರಿಯೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ವಾದಿಸುತ್ತಿರುವೆ, ನೀನು ವಾದಿಸುತ್ತಿರುವ ನಿನ್ನ ಸ್ವಾಮಿಯು ಎಲ್ಲಿಹನು? ತೋರಿಸಿದು ಆ ದನುಜ-ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪನು, ಬೆಸಗೊಳಲು-ಆಗ್ರಹಮಾಡಿ ಕೇಳಲು, ಸ್ಥಂಭದ=ಸ್ಥಂಭದಲ್ಲಿ, ಶ್ರೀದನ=ಮೋಕ್ಷನೆಂಬ ಐಶ್ವರ್ಯ ಪ್ರದನಾದ ಶ್ರೀನೃಸಿಂಹ ರೂಪಿಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಆ ಕ್ಷಣ ತೋರಿಸಿದ, ಪ್ರಹ್ಲಾದನೇ ! ಎಮ್ಮ-ನಮ್ಮನ್ನು ಸಲಹು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ. — ದೈತ್ಯ ಗುರುಪುತ್ರರಾದ ಶಂಡಾಮರ್ಕರು ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಐಕ್ಯಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಉಪದೇಶಮಾಡುತ್ತಿರಲು ಅದನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿ ಹರಿ ಸರ್ವೋತ್ತಮನು, ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಅವನಧೀನದಲ್ಲಿರುವರು. ಅವನ ದಾಸರೆಂದು ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಅವನನ್ನು ಭಜಿಸಿದರೆ ಮುಕ್ತಿಯಾಗುವುದೆಂತನ್ನ ಸ್ನೇಹಿತರಿಗೆ ಉಪದೇಶಮಾಡಲು, ಪ್ರಹ್ಲಾದನ ತಂದೆಯಾದ ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪನು ನನಗಿಂತಲೂ ದೈವವಿಲ್ಲ ! ಹಾಗಿದ್ದರೆ ನಿನ್ನನ್ನು ಬಿಡಿಸಲಿ ! ನಾನು ನಿನ್ನನ್ನು ಈಗ ಸಂಹರಿಸುವೆನೆಂದು ಆಯುಧಪಾಣಿಯಾಗಿ ಬರಲು, ಆ ಪ್ರಹ್ಲಾದನ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಸತ್ಯಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರೀಹರಿಯು ನರಸಿಂಹ ರೂಪದಿಂದ ಸ್ಥಂಭದಿಂದ ಬಂದು ಹಿರಣ್ಯನನ್ನು ಎಧಿಸಿದನು. ಹೀಗೆ ತನ್ನ ತಂದೆಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತೋರಿಸಿದ ಪ್ರಹ್ಲಾದನು ನಮ್ಮನ್ನು ಪಾಲಿಸಲಿ.

ಅವತಾರಿಕಾ. — ೩ ಪದ್ಯಗಳಿಂದ ಕರ್ಮದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ. —

ಬಲಿ ಮೊದಲು ಸಪ್ತೇಂದ್ರರಿವರಿಗೆ

ಕಲಿತ ಕರ್ಮಜ ದಿವಿಜರೆಂಬರು

ಉಳಿದ ಏಕಾದಶ ಮನುಗಳು ಉಚ್ಚಧ್ಯಚೈವನಮುಖ ||

ಕುಲಯುಷಿಗಳೆಂಭತ್ತು ಜೈಹಯ

ನಿಲೆಯ ಕಂಪನಗೈದ ಪೃಥು ಮಂ

ಗಳ ಪರೀಕ್ಷಿತ ನಹ ಷನಾಭಿ ಯಯಾತಿಶಶಿಬಿಂಧು ||೩೫||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.— ಬಲಿ ಮೊದಲು ಸಪ್ತೇಂದ್ರರವರಿಗೆ-ಆನೆಯ ಮನ್ವಂ
ತರಕ್ಕೆ ಇಂದ್ರನಾದ ಬಲಿ ಮೊದಲು ಅದಕ್ಕೆ ಮುಂದೆ ಬರುವ ಒಟ್ಟು ಇಂ
ದ್ರರು ೭ ಜನರು, ಇವರಿಗೆ-ಇವರೂ ಮತ್ತೆ ಮುಂದೆ ೩ ಪದ್ಯಗಳಿಂದ ಹೇ
ಳುವ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಮೊದಲಾದವರೂ, ಕಲಿತಕರ್ಮಜದಿವಿಜರೆಂಬರು=ಜ್ಞಾನ
ಪೂರ್ವಕ ಕರ್ಮಕಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ದೇವತ್ವ ಹೊಂದಿದುದರಿಂದ ಕರ್ಮದೇ
ವತೆಗಳೆನಿಸುವರು. ಅವರಾರಿಂದರೆ.—ಉಳಿದ ಏಕಾದಶಮನುಗಳು=೧೪
ಮನುಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಪರಮಾತ್ಮನನತಾರ ಒಂದು ತಾಪಸವನು,
೨ ಸ್ವಾಯಂಭುವ, ೩ ವೈವಸ್ವತರೆಂಬ ಈ ಮೂರು ಮನುಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು
ಉಳಿದ ಹನ್ನೊಂದು ಮನುಗಳು, ಉಚ್ಛ್ರಾಂಶ್ಯವನಮುಖ=ಶುಕ್ರಾಚಾರ್ಯ
ರು ಮೊದಲಾದ, ಕುಲಋಷಿಗಳೆಂಬತ್ತು=ಋಷಿಕುಲದವರು ೮೦ ಜನರು,
ಇಲ್ಲಿ ಕುಲಋಷಿಗಳೆಂಬತ್ತೆಂದು ದಾಸಾರ್ಯರು ಹೇಳಿರುವರು. “ ಋಷೀಣಾಂ
ಶತಮೇವಚ || ” ನೂರು ಋಷಿಗಳೆಂದು ಪ್ರಮಾಣವಿರುವದು. ಮತ್ತು
ಇದೇ ಸಂಧಿ ೪೯ನೆಯ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ನೂರು ಉಳಿದು ನೂರುಕೋಟಿ ಎಂದು
ದಾಸಾರ್ಯರೇ ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧ ಬರುವು
ದು. ಇದರ ಸಮಾಧಾನ, ಒಟ್ಟು ಋಷಿಗಳು ನೂರು ಕೋಟಿಗಳು; ಇವರ
ಪೈಕಿ ನೂರು ಋಷಿಗಳು ಪ್ರಧಾನರು ಕರ್ಮದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಶೇರಿರುವರು.
ನೂರು ಕಮ್ಮಿ ನೂರು ಕೋಟಿ ತಾರತಮ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಮ್ಮಿ ಎಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.
ದಾಸಾರ್ಯರು ಕುಲಋಷಿಗಳೆಂಬತ್ತು ಎಂದು ಹೇಳಿದುದರಿಂದ, ಭೃಗುಕು
ಲ, ಕಾಶ್ಯಪರು, ಕಾಶಿಕರೆಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕುಲದವರು ೮೦ ಋಷಿಗಳೆಂತ
ಲೂ, ಕುಲಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗದ ಗೋತ್ರಕರ್ತೃರಲ್ಲದ ಋಷಿಗಳು ೨೦ ಜನರು,
ಅಂತು ನೂರು ಋಷಿಗಳು ಕರ್ಮದೇವತೆಗಳೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಕುಲಋ
ಷಿಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಿ ಸಾಧಾರಣರಾದ ೨೦ ಋಷಿಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ
ವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ೪೯ ನೆಯ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ನೂರು ಸಂಖ್ಯಾ ಹೇಳಿದ್ದ
ರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ೨೦ನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಹೈಹಯ-ಹೈಹಯ
ದೇಶದರಸನಾದ ಕಾರ್ತೀವೀರ್ಯಾರ್ಜುನ, ಇಳಿಯಕಂಪನಗೈದ=ಭೂಮಿಯ
ನ್ನು ವದೆಮಾಡಲು ದ್ಯುಕ್ತನಾಗಿ ಆಕೆಯನ್ನು ಭಯದಿಂದ ನಡಗುವಂತೆ ಮಾಡಿ
ದ, ಪೃಥು=ಪೃಥುಚಕ್ರವರ್ತಿ, ಮಂಗಳ=ಭೂ ಪುತ್ರನಾದ ಅಂಗಾರಕನು
ಪರೀಕ್ಷಿತ, ನಹುಷ, ನಾಭಿರಾಜನು, ಯಯಾತಿ, ಶಶಿಬಿಂದು.

ಶತಕೆ ಸಂಕೇತುಳ್ಳಪ್ರೀಯ
 ವ್ರತಭರತ ಮಾಂಧಾತ ಪುಣ್ಯಾ
 ಶ್ರೀತರು ಜಯವಿಜಯಾದಿಗಳು ಗಂಧರ್ವರೆಂಟುಜನ ||
 ಹುತವಹಜ ಪಾವಕ ಸನಾತನ
 ಪಿತೃಗಳೇಳ್ವರು ಚಿತ್ರಗುಪ್ತರು
 ಪ್ರತಿದಿವಸ ಪಾಲಿಸಲಿ ತಮ್ಮವನೆಂದು ನಮಗೊಲಿದು ||೩೩||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ. — ಶತಕೆಸಂಕೇತುಳ್ಳ-ನೂರು ಸಂಖ್ಯಾಕ್ಕೆ ಶೇರಿದ, ಪ್ರೀಯವ್ರತ, ಭರತ=ದುಷ್ಯಂತ ಭರತ, ಮಾಂಧಾತ, ಇವರು ಮೊದಲಾದ ಪುಣ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು=ಪುಣ್ಯವನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು, ಜಯವಿಜಯಾದಿಗಳು, ಗಂಧರ್ವರೆಂಟು ಜನ, ಹುತವಹಜ-ಪ್ರಧಾನಾಗ್ನಿಯ ಮಗನಾದ ಪಾವಕ, ಸನಾತನ=ಸದಾ ಕುಮಾರರಾಗಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಮಕ್ಕಳಾದ ಸನಕಾದಿ ನಾಲ್ವರಲ್ಲಿ ಕಾಮಾಂಶರಾದ ಸನತ್ಕುಮಾರರ ಹೊರ್ತು ಉಳಿದ ಸನಕ್ತ ಸನಂದನ, ಸನತ್ಕುಜಾತರೆಂಬ ಮೂವರು, ಪಿತೃಗಳು ಏಳ್ವರು=೭ ಜನರು, ಚಿತ್ರಗುಪ್ತ, ಇವರೆಲ್ಲರೂ ದೇವಕುಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಯಾವ ವಿಧವಾದ ಅಧಿಸತ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ಕರ್ಮವನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ತಿಳಿದು ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಕರ್ಮದೇವತೆಗಳು, ಇವರೆನುಗೊಲಿದು-ನಮಗೊಲಿದು, ತಮ್ಮವನೆಂದು=ತಮಗೆ ಶೇರಿದವನೆಂದು ತಿಳಿದು, ಪ್ರತಿದಿವಸ ಪಾಲಿಸಲಿ.

ವಾಸವಾಲಯ ಶಿಲ್ಪಿನಿಮಲಜ
 ಲಾಶಯಗಳೊಳು ರಮಿಪ ಊರ್ವಶಿ
 ಭೇಶರವಿಗಳ ರಿಪುಗಳೆನಿಸುವ ರಾಹುಕೇತುಗಳು |
 ಶ್ರೀಶಪದಪಂಥಾನಧೂಮಾ
 ಚೇಶ ದಿವಿಜರು ಕರ್ಬುಜರಿಗೆ ಸ
 ದಾಸನಾನ ದಿವೌಕಸರು ಕೊಡಲೆನುಗೆ ಮಂಗಳವ ||೩೪||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ. — ವಾಸವಾಲಯ=ಇಂದ್ರಲೋಕದ, ಶಿಲ್ಪಿ-ಬಡಿಯನಾದ ವಿಶ್ವಕರ್ಮನು, ನಿಮಲಜಲಾಶಯಗಳೊಳು-ಮಂಜಾಕಿನೀ (ಅಕಾಶಗಂಗೆ) ಮೊದಲಾದ ನಿರ್ಮಲೋದಕಗಳಲ್ಲಿ, ರಮಿಪ = ಜಲಕ್ರೀಡಾದಿಗಳಿಂದ ವಿಹರಿಸುತ್ತಿರುವ, ಊರ್ವಶಿ ಮೊದಲಾದ ಅಸ್ವರ ಸ್ತ್ರೀಯರು, ಭೇಶರವಿಗಳು=ಚಂದ್ರ ಸೂರ್ಯರ, ರಿಪುಗಳೆನಿಸುವ=ಶತ್ರುಗಳೆನಿಸುವ, ರಾಹುಕೇತುಗಳು, ಶ್ರೀಶ-ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯ, ಪದ=ನೈಕುಂಠಲೋಕಕ್ಕೆ, ಪಂಥಾನ=

ಮಾರ್ಗಭೂತವಾದ, ಧೂಮಿಾರ್ವೀಶ=ಧೂಮ=ಹೊಗೆ ಮಾರ್ಗ, ಅರ್ಚಿ
ರಾದಿಮಾರ್ಗವೆಂಬ ಎರಡು ಮಾರ್ಗಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ, ದಿವಜರ-
ದೇವತೆಗಳು, ಕರ್ಮಜರಿಗೆ=ಕರ್ಮದೇವತೆಗಳಿಗೆ, ಸದಾ = ಸಮಾನರು,
ದಿವಾಕಸರು-ಇಂತಹಾ ದೇವತೆಗಳು, ಎಮಗೆ ಮಂಗಳವನ್ನು ಕೊಡಲಿ.

ಅವತಾರಿಕೆ.—ಗಂಗಾ ಮೊದಲಾದ ೬ ಮಂದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸು
ತ್ತಾರೆ.—

ದ್ಯುದಿನ ಶಾಮಲ ಸಂಜ್ಞ ರೋಹಿಣಿ
ಘನಪ ಪರ್ಜನ್ಯಾನಿರುದ್ಧನ
ವನಿತೆ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಾಭಿಮಾನಿ ವಿರಾಟದೇವಿಯರ ||
ನೆನೆನೆ ನಾನಲವಿಂದ ದೇವಾ
ನನಮಹಿಳೆ ಸ್ವಾಹಾಖ್ಯರಾಲೋ
ಚನೆಗೊಡಲಿ ನಿರ್ವಿಘ್ನದಿಂ ಭಗವದ್ಗುಣಂಗಳಲಿ ||೩೮||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ದ್ಯುನದಿ=ಗಂಗೆ, ಶಾಮಲ - ಯಮದೇವರ ಹೆಂಡತಿ
ಸಂಜ್ಞಾ=ಸೂರ್ಯ ಪತ್ನಿ, ರೋಹಿಣಿ=ಇಂದ್ರನ ಹೆಂಡತಿ, ಘನಪ-ಮೇಘಾ
ಭಿಮಾನಿಯಾದ, ಪರ್ಜನ್ಯ=ಪರ್ಜನ್ಯನೆಂಬ ಸೂರ್ಯ, ಅನಿರುದ್ಧನವನಿತೆ-
ಅನಿರುದ್ಧನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ, ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಾಭಿಮಾನಿಯಾದ, ವಿರಾಟದೇವಿ
ಯರ=ವಿರಾಟ್ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ದೇವಿಯರು, ಇವರುಗಳನ್ನೂ, ಇವರ
ಗಿಂತಲೂ ಕಮ್ಮಿಯಾದ ಕಕ್ಕಾಕ್ಕೆ ಶೇರಿದ, ದೇವಾನನಮಹಿಳೆ=ದೇವತೆಗ
ಳಿಗೆ ಮುಖನಾದ ಅಗ್ನಿಯ ಹೆಂಡತಿಯಾದ. ಸ್ವಾಹಾಖ್ಯರು-ಸ್ವಾಹಾದೇವಿ
ಯರು, ಇವರನ್ನೂ ನಾನು, ನಲವಿಂದ=ಅತಿ ಕುತೂಹಲದಿಂದ. ನೆನೆನೆ=
ಸ್ಮರಿಸುವೆನು. ಭಗವದ್ಗುಣಂಗಳಲಿ ನಿರ್ವಿಘ್ನದಿಂದ, ಆಲೋಚನೆ-ಚಿಂತಿ
ಸುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡಲಿ.

ವಿಧಿಸಿತನ ಪಾದಾಂಬುಜಗಳಿಗೆ
ಮಧುಪನಂತೆ ವಿರಾಜಿಸಾ ಮಲ
ಉದಕಗಳಿಗೆ ಸದಾಭಿಮಾನಿ ಎಂದೆನಿಸಿಕೊಂಬ ||
ಬುಧಗೆ ನಾವಂದಿಸುವೆ ಸನ್ನೋ
ದದಿ ನಿರಂತರ ವಲಿದು ಎಮಗೆ
ಭೃದಯ ಪಾಲಿಸಲೆಂದು ಪರಮೋತ್ಸವದಲನುದಿನದಿ ||೩೯||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ವಿಧಿಪಿತನ=ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ತಂದೆಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದಾಂಬುಜಗಳಿಗೆ, ಮಧುಪನಂತೆ=ಭ್ರಮರದಂತೆ, ವಿರಾಜಿಪ=ಶೋಭಿಸುವ, ಅಮಲ=ನಿರ್ಮಲವಾದ, ಉದಕಗಳಿಗೆ, ಸದಾ ಅಭಿಮಾನಿ ಎಂದೆನಿಸಿಕೊಂಬ, ಬುಧಗೆ=ಬುಧನಿಗೆ, ಎಮಗೆ=ನಮಗೆ, ನಿರಂತರ ಒಲಿದು=ನಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ಪ್ರೀತನಾಗಿ, ಅಭ್ಯುದಯ=ಭಕ್ತಿ ವೃದ್ಧಿ ನೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸಲೆಂದು, ಅನುದಿನದಿ=ಪ್ರತಿ ದಿವಸದಲ್ಲೂ, ಪರಮೋತ್ಸಹದಲಿ=ಪರಮ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದಲೂ, ಸನ್ಮೋದದಿ-ಸಂತೋಷದಿಂದಲೂ, ನಾವಂದಿಸುವೆ-ನಾನು ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡುವೆನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಭ್ರಮರವು ಹೇಗೆ ಕಮಲದಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗುವದೋ, ಹಾಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದಕಮಲಗಳಲ್ಲಿ ಶೋಭಿಸುವ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳ ಉದಕಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಬುಧನಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡುವೆನು. ಅವನು ನಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ನಮಗೊಲಿದು ಜ್ಞಾನ ಭಕ್ತಿ ನೊದಲಾದವುಗಳ ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಾಲಿಸಲಿ.

ಅವತಾರಿಕೆ.—ದೇವಕೀ ಯಶೋದೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ.—

ಶ್ರೀವಿರಿಂಚಾಧ್ಯರ ಮನಕೆ ನಿಲು

ಕಾವಕಾಲಕು ಜನನರಹಿತನ

ತಾವಲಿಸಿ ಮಗನೆಂದು ಮುದ್ದಿಸಿ ಲೀಲೆಗಳಮಾಳ್ವ ||

ದೇವಕಿಗೆ ವಂದಿಪ ಯಶೋದಾ

ದೇವಿಗಾನಮಿಸುವೆನು ಬಿಡದೆ ಕೈ

ಪಾವಲೋಕನದಿಂದ ಸಲಹುವದೆಮ್ಮ ಸಂತತಿಯ ||೪೦||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಶ್ರೀರಮಾದೇವಿಯರು, ವಿರಿಂಚಾಧ್ಯರ-ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ನೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳ, ಮನಕೆ=ಮನಸ್ಸಿಗೆ, ನಿಲಕ - ನಿಲಕದಹಾಗೆ ದೂರವಿರುವ, ಅವಕಾಲಕೆ=ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲೂ, ಜನನರಹಿತನ=ಹುಟ್ಟುವಿಕೆ ಇಲ್ಲದವನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು, ತಾವಲಿಸಿ-ಮೆಚ್ಚುವಂತೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಮಗನೆಂದು ಮುದ್ದಿಸಿ, ಲೀಲೆಗಳ=ಬಾಲಲೀಲೆಗಳನ್ನು, ನೋಳ್ವ-ಕೊಡುವ ದೇವಕಿಗೆ ವಂದಿಸೆ, ಯಶೋದಾದೇವಿಗೆ, ಆಗಮಿಸುವೆನು=ಚೆನ್ನಾಗಿ ನಮಸ್ಕಾರಮಾಡುವೆನು. ಎಮ್ಮ ಸಂತತಿಯ=ನಮ್ಮ ವಂಶವನ್ನು, ಕೈಪಾವಲೋಕನದಿಂದ - ಕರುಣಾ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿ, ಬಿಡದೆ ಸಲಹುವದು

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ರಮಾಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಗೆ ಮನಸ್ಸಿಗೂ ಸಹ ಅತಿದೂರನು, ಎಂದಿಗೂ ಜನನವಿಲ್ಲದವನು, ಅಂತಹವನನ್ನು ಒಲಿಸಿ ತನ್ನ ಪುತ್ರನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಮುದ್ದಿಸಿ ಬಾಲಲೀಲೆಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಆನಂದಪಡುತ್ತಿರುವ ದೇವಕಿಯನ್ನೂ, ಯಶೋದೆಯನ್ನೂ, ನಮಸ್ಕರಿಸುವೆನು. ಅವರು ನಮ್ಮ ಸಂತತಿಯವರನ್ನೂ ಕೃಪಾಕಟಾಕ್ಷದಿಂದ ನೋಡಿ ಸಲಹಲಿ,

ಅವತಾರಿಕೆ.—ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಉಷಾದೇವಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ.—

ಪಾಮರರ ಪವಿತ್ರಗೈಸುವ

ಶ್ರೀಮುಕುಂದನ ಪರಮಮಂಗಳ

ನಾಮಗಳಿಗೆಭಿಮಾನಿಯಾದ ಉಷಾದೇವಿಯರು ||

ಭೂಮಿಯೊಳಗುಳ್ಳಖಿಳ ಸಜ್ಜನ

ರಾಮಯಾದಿಗಳಳಿದು ಸಲಹಲಿ

ಆ ಮರುತ್ತನ ಮನೆಯವೈದ್ಯರ ರಮಣಿ ಪ್ರತಿದಿನದಿ ||೪೧||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಪಾಮರರಪವಿತ್ರಗೈಸುವ = ಪಾಮರರನ್ನು ಪವಿತ್ರರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವ, ಶ್ರೀಮುಕುಂದನ. ಪರಮಮಂಗಳ ನಾಮಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ, ಆ ಮರುತ್ತನ ಮನೆಯ—ದೇವೇಂದ್ರನ ವಾಸಸ್ಥಾನವಾದ ಸ್ವರ್ಗದ, ವೈದ್ಯರ=ವೈದ್ಯರಾದ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳ, ರಮಣಿ=ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಉಷಾಖ್ಯದೇವಿಯರು, ಭೂಮಿಯೊಳಗುಳ್ಳ, ಅಖಿಳಸಜ್ಜನರ, ಆ ಮಾಯಾದಿಗಳ=ಎಲ್ಲಾವಿಧವಾದ ರೋಗಗಳನ್ನೂ, ಅಳಿದು=ಪರಿಹರಿಸಿ, ಸಲಹಲಿ

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಪತಿತರಾದ ಜನರನ್ನು ಪವಿತ್ರರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವ ಪರಮ ಮಂಗಳಕರವಾದ ರಾಮ ಕೃಷ್ಣಾದಿ ಭಗವನ್ನಾಮಗಳಿಗೆಭಿಮಾನಿಯಾದ, ದೇವ ವೈದ್ಯರಾದ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಉಷಾದೇವಿಯರು ಸಕಲ ಸಜ್ಜನರ ರೋಗಾದಿಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ ಪಾಲಿಸಲಿ.

ಅವತಾರಿಕೆ,—ಈ ಭೂಮಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯರಾದ ಧರಾದೇವಿಯರನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ.—

ಪುರುಟಲೋಚನ ನಿನ್ನ ಕದ್ದೊ
 ಯ್ದಿರಲು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸೆ ದೇವತೆಗಳು
 ತ್ತರವ ಲಾಲಿಸಿತಂದ ವರಾಹರೂಪ ತಾನಾಗೀ ||
 ಧರಣಿ ಜನನಿತ್ಯತ್ವದಾಬ್ಜಕೆ
 ಎರಗಿ ಬಿನ್ನೈಸುವೆನು ಪಾದ
 ಸ್ವರುಶ ಮೊದಲಾದಖಳದೋಷಗಳೆಣಿಸದಿರು ಎಂದು ||೪೨||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.— ಧರಣಿಜನನಿ-ಎಲೌ ಭೂಮಿ ತಾಯಿಯೇ ! ಪುರುಟ
 ಲೋಚನ=ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನು, ನಿನ್ನ=ನಿನ್ನನ್ನು ಕದ್ದೊಯ್ದಿರಲು, ಸಮುದ್ರ
 ದೊಳಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡುಹೋಗಿರಲು, ದೇವತೆಗಳು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸೆ, ಉತ್ತರವ
 ಲಾಲಿಸಿ=ಅವರ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯನ್ನು ಲಾಲಿಸಿ, ತಾನು=ಶ್ರೀಹರಿಯು ವರಾಹ
 ರೂಪನಾಗಿ ತಂದ=ಮೇಲಕ್ಕೆ ತಂದನು ತ್ವತ್ವದಾಬ್ಜಕೆ-ಇಂತಹಾ ನಿನ್ನಯ
 ಪಾದಾರವಿಂದಗಳಿಗೆ ಎರಗಿ=ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಪಾದಸ್ಪರ್ಶ ಮೊದಲಾದ ಅಖಳ
 ದೋಷಗಳ ಎಣಿಸದಿರು ಎಂದು ಬಿನ್ನೈಸುವೆನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಎಲೌ ಭೂಮಿ ತಾಯೀ ! ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನು ನಿನ್ನನ್ನಪಹ
 ರಿಸಿ ಸಮುದ್ರದೊಳಗೆ ಸೇರಿರಲು ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥಿತನಾಗಿ ಶ್ರೀಹ
 ರಿಯು ವರಾಹ ರೂಪದಿಂದ ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ ನಿನ್ನನ್ನು ಮೇಲ
 ಕೈ ಸಾ ಪಿಸಿದನು- ಇಂತಹಾ ನಿನ್ನ ಪಾದಕಮಲಗಳಿಗೆ ನಮಿಸುವೆನು. ನನ್ನ
 ಪಾದ ಸ್ಪರ್ಶಾದಿ ದೋಷವನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸಬೇಕೆಂದು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುವೆನು.
 “ ಸಮುದ್ರವಸನೇದೇವಿ ಪರ್ವತಸ್ತನಮಂಡಿತೆ ” ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದರ್ಥವನ್ನು
 ಸೂಚಿಸುವುದು.

ಅವತಾರಿಕೆ.— ಮತ್ತೂ ಭೂಮಿದೇವಿಯನ್ನೇ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ.—

ವನಧಿವಸನೆವರಾದ್ರಿನಿಚಯ
 ಸ್ತನ ವಿರಾಚಿತೆ ಚೇತನಾ ಚೇ
 ತನ ವಿಧಾರಕೆ ಗಂಧರಸರೂಪಾದಿ ಗುಣವಪ್ರಪ್ತೆ ||
 ಮುನಿಕುಲೋತ್ತಮ ಕೃತ್ಯಪನ ನಿಜ
 ತನುಜೆ ನಿನಗಾನಮಿಪೆ ಎನ್ನವ
 ಗುಣಗಳೆಣಿಸದೆ ಪಾಪಿ ಪುನು ಪರಮಾತ್ಮನರ್ಥಾಂಗಿ ||೪೩||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ನನಧಿವಸನೆ=ಸಮುದ್ರವೇ ವಸ್ತುವಾಗುಳ್ಳ, ವರಾದ್ರಿ ನಿಜಯಸ್ತನವಿರಾಜಿತೆ=ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಷ್ಠಗಳ ಸಮೂಹವೇ ಸ್ತನವಾಗಿ ಶೋಭಿಸುವ, ಚೇತನಾಚೇತನವಿಧಾರಕೆ=ಜಡಚೇತನಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿರುವವಳೇ ! ಗಂಧ, ರಸ, ರೂಪಾದಿ=ರೂಪ ಮೊದಲಾದ, ಗುಣವಪುಷ್ಪ=ಗುಣ ಸ್ವರೂಪಳೇ ! ಮುನಿಕುಲೋತ್ತಮ=ಋಷಿ ಕುಲ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ, ಕಸ್ಯಪನ=ಕಸ್ಯಪ ಋಷಿಗಳ, ನಿಜತನುಜೆ=ನಿಜ ಕುವರಿಯೇ ! ಪರಮಾತ್ಮನ = ವರಾಹರೂಪಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ, ಅರ್ಧಾಂಗಿ=ಭಾರ್ಯಳೇ ! ನಿನಗೆ ಆ ನಮಿಸೆ-ಚೆನ್ನಾಗಿ ನಮಸ್ಕರಿಸುವೆನು. ಎನ್ನವಗುಣಗಳೆನಿಸದೆ, ಪಾಲಿಸುವದು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಸಮುದ್ರವೇ ವಸ್ತುವಾಗುಳ್ಳವಳೂ, ಪರ್ವತವೆಂಬ ಸ್ತನದಿಂದ ಶೋಭಿಸುವವಳು. ಜಡಚೇತನಾತ್ಮಕ ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿರುವವಳು. ಪೃಥ್ವೀ ಗುಣವು ಗಂಧ; ಮಿಕ್ಕ ರಸ ರೂಪಾದಿ ಗುಣಗಳು ಅಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವವು. ಇಂತಹಾ ಗುಣಾತ್ಮಕಳು. ಕಸ್ಯಪರ ನಿಜ ಕುವರಿ. “ಕ್ಷೋಣಿರ್ಜಾಘ್ರಕಾಶ್ಯಪೀಕ್ಷಿತಿಃ” ಎಂಬ ಅಮರ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಕಸ್ಯಪರ ಮಗಳು ಈ ಭೂದೇವಿ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವದು. ಶ್ರೀದೇವಿ, ಭೂದೇವಿ, ದುರ್ಗಾದೇವಿಯರೆಂಬ ಮೂವರಲ್ಲಿ ಶೇರಿದ ಭೂದೇವಿಯು ಈ ಭೂಮಿಯಲ್ಲ. ಆ ಭೂದೇವಿಯರು ಸಾಕ್ಷಾದ್ರಮಾ ರೂಪವು. ಈಕೆ ಕಾಸ್ಯಪಿ ಎಂದು ಕಸ್ಯಪರ ಮಗಳಾಗಿ ಜನಿಸಿ ಧರಾ, ಧರಿತ್ರಿ ಇತ್ಯಾದಿ ನಾಮಗಳಿಂದ ಈ ಪಾಂಚಭೂತಿಕ ಸಂಬಂಧವಾದ, ಜಡವಾದ ಈ ಭೂಮಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯು. ಅವಾಂತರಾಭಿಮಾನಿಯು ಶನೈಶ್ಚರನು. ಆದ್ದರಿಂದ ತತ್ಪ್ರಾಪ್ತದಲ್ಲಿ “ವರಾಯಪೃಥಿವ್ಯಾತ್ಮನೈಶ್ಚರ ಧರಾಯೈನಮಃ” ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ಧರಾದೇವಿಯೇ ಅನಾರಕನಿಗೂ, ನರಕಾಸುರನಿಗೂ ತಾಯಿಯಾದ ವರಾಹದೇವರ ಹೆಂಡತಿ. ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಸ್ವರೂಪರಾದ ಭೂದೇವಿಯರ ಸನ್ನಿಧಾನ ಮಾತ್ರ ಈಕೆಯಲ್ಲಿ ಉಂಟೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಎಲಾ ಭೂ ತಾಯೀ ನಿನಗೆ ವಂದಿಸುವೆನು. ನನ್ನ ಅವಗುಣಗಳನ್ನೆನಿಸದೆ ನನ್ನನ್ನು ಸಲಹು.

ಅನತಾರಿಕೆ.—ಭೂಮಿಯ ಅವಾಂತರಾಭಿಮಾನಿ ಶನೈಶ್ಚರನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಹರಿಗುರುಗಳರ್ಚಿಸದೆ ಪಾಪಾ

ತ್ವರನ ಶಿಕ್ಷಿಸಲೋಸುಗ ಶನೈ

ಶ್ವರನೆನಿಸಿ ದುಷ್ಟಲಗಳೀವ ನಿರಂತರವು ಬಿಡದೆ |

ತರಣೆನಂದನ ನಿನ್ನ ಪಾದಾಂ

ಬುರುಹಗಳಿಗಾನಮಿಪೆ ಬಹುದು

ಸ್ತರಭವಾರ್ಣವ ಮಗ್ನನಾದೆನ್ನದ್ಧರಿಸಬೇಕು

||೪೪||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಹರಿಗುರುಗಳ, ಅರ್ಚಿಸದೆ=ಪೂಜಿಸದೆ, ಪಾಪಾತ್ಮರನ, ಶಿಕ್ಷಿಸಲೋಸುಗ=ದಂಡಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ, ಶನೈಶ್ವರನೆನಿಸಿ, ದುಷ್ಟಲಗಳೀವ=ಪಾಪ ಕರ್ಮದ ಫಲವಾದ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿರುವ, ತರಣೆನಂದನ-ಎಲೈ ಸೂರ್ಯಪುತ್ರನೇ! ನಿರಂತರವು. ಬಿಡದೆ, ನಿನ್ನ, ಪಾದಾಂ ಬುರುಹಗಳಿಗೆ-ಪಾದಕಮಲಗಳಿಗೆ, ಅನಮಿಪೆ-ನಮಸ್ಕರಿಸುವೆನು. ಬಹುದುಸ್ತರ=ದಾಟಲು ಬಹುಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವಾದ, ಭವಾರ್ಣವ=ಸಂಸಾರ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಮಗ್ನನಾದ-ಮುಣುಗಿರುವ, ಎನ್ನ - ನನ್ನನ್ನು, ಉದ್ಧರಿಸಬೇಕು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಹರಿ ಗುರುಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸದಿರುವ ಪಾಪಿಗಳನ್ನು ದಂಡಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಶನೈಶ್ವರನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಸೂರ್ಯ ಪುತ್ರನಾಗಿ, ಜನಿಸಿ ಪಾಪಿಗಳನ್ನು ಪೀಡಿಸುತ್ತಿರುವ ಎಲೈ ಸೂರ್ಯ ನಂದನ! ನಿನ್ನ ಪಾದಾಂಬುಜಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸುವೆನು. ದಾಟಲಶಕ್ಯವಾದ ಈ ಸಂಸಾರ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಮಗ್ನನಾದ ನನ್ನನ್ನುದ್ಧರಿಸು.

ಅವತಾರಿಕೆ.—ಕರ್ಮಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಪುಷ್ಕರನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ

ನಿರತಿಶಯ ಸುಜ್ಞಾನಪೂರ್ವಕ

ವಿರಚಿಸುವ ನಿಷ್ಕಾಮ್ಯ ಕರ್ಮಗಳ

ಳರಿತು ತತ್ತತ್ಕಾಲದಲಿ ತಜ್ಜನ್ಯ ಫಲರಸವ |

ಹರಿಯನೇಮದಲುಣಿಸಿ ಬಹುಜೀ

ವರಿಗೆ ಕರ್ಮಪನಿನಿಪ ಗುರು ಪು

ಷ್ಕರನು ಸತ್ಕ್ರಿಯಂಗಳಲಿ ನಿರ್ವಿಘ್ನತೆಯ ಕೊಡಲಿ

||೪೫||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ನಿರತಿಶಯ=ಸಾಮಾನ್ಯ ಜೀವರಿಗೆ, ಬಹು ಅತಿಶಯವಾದ, ಸುಜ್ಞಾನಪೂರ್ವಕ-ಉತ್ತಮವಾದ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯಿಂದ, ವಿರಚಿಸುವ ಮಾಡುವ, ನಿಷ್ಕಾಮ್ಯ ಕರ್ಮಗಳ=ಫಲಾರ್ಪಣೆ ಇಲ್ಲದೆ ಭಗವತ್ತೀತಿಗಾಗಿ ಮಾಡುವ

ಡುವ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು, ಅರಿತು=ತಿಳಿದು, ತತ್ತತ್ಕಾಲದಲಿ=ಆಯಾ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ತಜ್ಜನ್ಯಫಲರಸವ=ಆ ನಿಷ್ಕಾಮ ಕರ್ಮಗಳ ಫಲದ ರಸರೂಪವಾದ ಸುಖಾದಿಗಳನ್ನು, ಬಹು ಜೀವರಿಗೆ, ಹರಿಯ ನೇಮದಲಿ=ಹರಿಯ ಸಂಕಲ್ಪದಿಂದ ಅವನ ಪ್ರೇರಣೆಯಂತೆ, ಉಣಿಸಿ-ಅನುಭವಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಟ್ಟು, ಕರ್ಮಪನೆ ನಿಪ=ಕರ್ಮಾಭಿಮಾನಿ ಎನಿಸುವ, ಗುರು=ತಾರತಮ್ಯದ ರೀತಿಯಾಗಿ ಗುರುವೆ ನಿಸುವ, ಪುಷ್ಕರನು, ಸತ್ಕ್ರಿಯಂಗಳಲಿ-ಭಗವದ್ವಿಷಯಕವಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ, ನಿರ್ವಿಘ್ನತೆಯನ್ನು ಕೊಡಲಿ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಜ್ಞಾನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಮಾಡುವ ಕರ್ಮಗಳೆಲ್ಲವೂ ಭಗವತ್ತೀತಿಯಾಗಲೆಂದು ತಿಳಿದು, ಅವುಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ ಅದರಿಂದ ತಾನು ಯಾವ ವಿಧವಾದ ಫಲವನ್ನು ಆಪೇಕ್ಷಿಸದೆ ಇದ್ದರೆ ಅಂತಹ ಕರ್ಮಗಳು ನಿಷ್ಕಾಮ ಕರ್ಮಗಳೆನಿಸುವವು. ಹಾಗೆ ಮಾಡುವ ಜೀವರ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿ ಭೂತನಾಗಿದ್ದು ಯಾವಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡುವರೋ ಆ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಫಲದ ರಸ ರೂಪವಾದ ಸುಖವನ್ನು ಭಗವತ್ತ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಅನೇಕ ಜೀವರಿಗೆ ಉಣಿಸುವ ಕರ್ಮಪನೆನಿಸಿದ ಪುಷ್ಕರನು ನಾವು ಮಾಡುವ ಸತ್ಕ್ರಿಯಂಗಳಿಗೆ ನಿರ್ವಿಘ್ನತೆಯನ್ನು ಕೊಡಲಿ.

ಅವತಾರಿಕೆ.—ಆಜಾನಜ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಶ್ರೀನಿವಾಸನ ಪರಮ ಕಾರು

ಣ್ಣಾನಿವಾಸಸ್ಥಾನರೆನಿಸ ಕೃ

ಶಾನುಜರು ಸಹಸ್ರಷೋಡಶ ಶತರು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ !

ಮಾನಿನಿಯರೆಪ್ಪತ್ತು ಯಕ್ಷರು

ದಾನವರು ಮೂವತ್ತು ಚಾರಣ

ಜಾನಜಾಮರರಪ್ಪರರು ಗಂಧರ್ವರಿಗೆ ನಮಿಸೆ

||೪೪||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಶ್ರೀನಿವಾಸನ, ಪರಮಕಾರುಣ್ಯದಿವಾಸಸ್ಥಾನರೆನಿಸ=ಪರಮಕಾರುಣ್ಯಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರೆನಿಸುವ, ಕೃಶಾನುಜರು=ಅಗ್ನಿದೇವರ ಮಕ್ಕಳಾದ ಸಹಸ್ರಷೋಡಶಶತರು=೧೬ ಸಹಸ್ರದ ೧೦೦ ಮಂದಿ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಮಾನಿನಿಯರು=ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಹೆಂಡರುಗಳು, ಯಕ್ಷರು=ಎಪ್ಪತ್ತು ಜನರು, ದಾನವರು-ಮೂವತ್ತು, ಚಾರಣರು, ಇವರೆಲ್ಲ ಆಜಾನಜರಿಗೆ ನಮರಿಸುವರು.

ಅಜಾನಜರೆಂದರೆ—“ ಅನಾಖ್ಯಾತಾದೇವತಾಸ್ತು ಜಾತಾ ದೇವಕುಲೇಚ
ಯಾಃ ” ಎಂಬ ತೈತ್ತರೀಯ ಭಾಷ್ಯದ ವಾಕ್ಯದಿಂದ, ದೇವತಾ ಕುಲದಲ್ಲಿ
ಹುಟ್ಟಿ, ಅಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿರುವರೆಂದರ್ಥ. ಅವರಲ್ಲಿ ಶೇರಿದವರು ಕೆಲವು ಅಪ್ಪ
ರರು, ಗಂಧರ್ವರು ಇರುವರು, ಇವರಿಗೆ ನಮಿಸೆ=ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡುವೆನು

ಅವತಾರಿಕೆ.—ಅಜಾನಜರಿಗೆ ಶೇರಿದವರನ್ನೇ ೨ ಪದ್ಯಗಳಿಂದ ಸ್ತು
ತಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಅ ಯಮುನೆಯೊಳು ಸಾದರದಿ ಕಾ
ತ್ಮಾಯನೀವ್ರತಧರಿಸಿ ಕೆಲರು ದ
ರಾಯುಧನೆ ಪತಿ ಎನಿಸಿ ಕೆಲವರು ಜಾರತನದಲ್ಲಿ ||
ವಾಯುಪಿತನೊಲಿಸಿದರು ಈರ್ಬಗೆ
ತೋಯಜಾಕ್ಷಿಯರವರ ಪಾದಕೆ
ನಾ ಎರಗುವೆ ಮನೋರಥಂಗಳೆ ಸಲಿಸಲನುದಿನವು ||೪೭||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಅ, ಯಮುನೆಯೊಳು-ಯಮುನಾ ನದಿಯಲ್ಲಿ, ಸಾದ
ರದಿ-ಅದರದಿಂದ, ಕಾತ್ಮಾಯನೀವ್ರತಧರಿಸಿ = ಕಾತ್ಮಾಯನೀ ವ್ರತವನ್ನು
ಮಾಡಿ, ಕೆಲರು=ಕೆಲವು ಗೋಪಿಕಾ ಸ್ತ್ರೀಯರು (ವಿವಾಹವಿಲ್ಲದವರು),
ಧರಾಯುಧನೆ=ಶಂಖಪಾಣಿಯಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನೇ, ಪತಿಯೆನಿಸಿ=ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ
ನ್ನೇ ಪತಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಕೆಲವರು-ಜಾರತನದಲ್ಲಿ, ವಾಯು
ಪಿತನ, ವಾಯುದೇವರ ತಂದೆಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಹಿಲಿಸಿದರು.
ಈರ್ಬಗೆ=ಈ ಎರಡು ಬಗೆಯಾದ, ಅಂದರೆ, ಜಾರತನದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನ
ನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿಸಿದ ಪೂರ್ವದ ಅಪ್ಸರಸ್ತ್ರೀಯರಾದ ಗೋಪಿಕಾ ಸ್ತ್ರೀಯರು,
ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಹೆಂಡರೆಂದೆನಿಸಿದ ಗೋಪಿಕಾ ಸ್ತ್ರೀಯರು, ಹೀಗೆ ಎರಡು ಬಗೆ
ಯಾದ, ತೋಯಜಾಕ್ಷಿಯರ-ಕಮಲಾಕ್ಷಿಯರ ಪಾದಕೆ, ನಾ ಎರಗುವೆ,
ಅನುದಿನವು=ಪ್ರತಿ ದಿವಸವೂ, ಮನೋರಥಂಗಳೆ-ನಮ್ಮ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನ್ನು
ಸಲಿಸಲಿ=ಪೂರೈಸಲಿ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಅಜಾನಜರಲ್ಲಿ ಶೇರಿದ ಕೆಲವು ಅಪ್ಸರರು, ತಪಸ್ಸು
ಮಾಡಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಂಗಸಂಗವನ್ನು ಹೊಂದುವ ವರವನ್ನು ಪಡೆದು, ಗೋ
ಪಿಯರಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ, ಕಾತ್ಮಾಯನೀವ್ರತವನ್ನು ಯಮುನಾತೀರದಲ್ಲಾಚರಿಸಿ

ಕೃಷ್ಣನ ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿ, ಕೆಲವರು ಪಕ್ಷಿಯರಾದರು. ಅಂದರೆ ಮದುವೆಯಾಗದ ಗೋಪಿಯರು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನೇ ಪತಿಯಾಗಬೇಕೆಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದರು. ಮದುವೆಯಾದವರು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಜಾರನೆಂದುಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದರೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಹೀಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾದ ಈರ್ಬಗೆಯಾದ ಗೋಪಿಯರಿಗೂ ನಾನು ನಮಸ್ಕರಿಸುವೆನು. ಅವರು ನಮ್ಮ ಮನೋರಥಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸಲಿ.

ಕಿನ್ನರರು ಗುಹ್ಯಕರು ರಾಕ್ಷಸರು
ಪನ್ನಗರು ಪಿತರುಗಳು ಸಿದ್ಧರು
ಸನ್ನುತಾಜಾನಜರು ಸಮರಿವರಮರಯೋನಿಜರು ।
ಇತ್ತಿವರಗಣವೆಂತು ಬಣ್ಣ ಸ
ಲಿನ್ನಳವೆ ಕರುಣದಲಿ ಪರಮಾ
ಪನ್ನ ಜನರಿಗೆ ಕೊಡಲಿ ಸನ್ನುದ ಸುಪ್ರತಾಪವನು ||೪೫||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.— ಕಿನ್ನರರು, ಗುಹ್ಯಕರು, ರಾಕ್ಷಸರು, ಪನ್ನಗರು=ಸರ್ಪಗಳು, ಪಿತ್ರುಗಳು, ಸಿದ್ಧರು, ಇವರೆಲ್ಲರೂ, ಸನ್ನುತ=ಚೆನ್ನಾಗಿ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುವ, ಆ ಜಾನಜರು=ಆ ಜಾನಜರೆಂಬ ಅಮರಯೋನಿಜರು, ಇವರು ಸಮರು=ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಸಮರು, ಅಂದರೆ ಇವರೂ ಆ ಜಾನಜರಿಗೆ ಸೇರಿದವರೆಂದರ್ಥ, ಇನ್ನು ಇವರಗಣವೆಂತು ಬಣ್ಣ ಸಲಿ=ಎಷ್ಟೆಂದು ವರ್ಣಿಸುವೆ ? ಎನ್ನಳವೆ=ಬಣ್ಣ ಸಲು ನನ್ನಿಂದ ಸಾಧ್ಯವೆ ? ಅಸಾಧ್ಯವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಎರಮಾ ಪನ್ನರಿಗೆ=ಕೇವಲ ಶರಣಾಗತರಾದ ಜನರಿಗೆ, ಸನ್ನುದ=ಉತ್ತಮಾನಂದವನ್ನು, ಸುಪ್ರತಾಪವನೂ=ಬಳ್ಳೇ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡಲಿ.

ಅವತಾರಿಕೆ.— ಶತೋನ ಶತಕೋಟಿ ಯುಷಿಗಳನ್ನೂ ಪಿತ್ರುಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ.—

ನೂರುಮುನಿಗಳನುಳಿದು ಮೇಲಣ
ನೂರುಕೋಟಿ ತಪೋಧನರ ಪ
ದಾರವಿಂದಕೆ ಮುಗಿವೆ ಕರಗಳನುಧರಿಸಲೊಂದು ।
ಮೂರುಸಪ್ತತಾಹ್ವಯರ ತೊರ
ದೀ ಯುಷಿಗಳಿಗನಂತರದಲಿಹ
ಭೂರಿಪಿತ್ರುಗಳು ಕೊಡಲಿ ನಮಗೆ ಸದಾ ಸುಮಂಗಳವ ||೪೬||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ. — ಮೇಲಣ=ಕರ್ಮದೇವತೆಗಳ ಕಕ್ಷಾಕ್ಕೆ ಶೇರಿದ, ನೂರುಮುನಿಗಳನುಳಿದು—ನೂರು ಋಷಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ನೂರುಕೋಟಿಪೋಧನರ=ನೂರು ಕಮ್ಮಿ ನೂರುಕೋಟಿ ಸಂಖ್ಯಾಕರಾದ ತಪಸ್ವೀಧನವಾಗುಳ್ಳ ಋಷಿಗಳ, ಪದಾರವಿಂದಕೆ=ಪಾದಾರವಿಂದಗಳಿಗೆ, ಉದ್ಧರಿಸಲೆಂದು=ನಮ್ಮನ್ನು ಉದ್ಧಾರಮಾಡಲೆಂದು, ಕರಗಳನ್ನು ಮುಗಿವೆ=ನಮಸ್ಕರಿಸುವೆನು. ಮೂರು ಸಪ್ತಶತಾಹ್ವಯರತೊರದು=೩+೭=೧೦, ಮೂರು ಮತ್ತು ಸಪ್ತ-ಎಳು ಮೂರು ಕೂಡಿದರೆ ಹತ್ತು, ಶತಾಹ್ವಯರ=ನೂರು=ನೂರು ಋಷಿಗಳು ಇವರನ್ನು ತೋರಿದು ಅಂದರ ಮೇಲೆ ಉತ್ತಮ ಕಕ್ಷಾಕ್ಕೆ ಶೇರಿದ, ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಮಕ್ಕಳಾದ ಮರೀಚಿ ಮೊದಲಾದ ಎಳು ಋಷಿಗಳು, ಭೃಗುಋಷಿಗಳು, ನಾರದರು, ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಅಂತು ೧೦ ಜನರು, ಕರ್ಮದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಶೇರಿದವರು ನೂರು ಋಷಿಗಳು ಅಂತು ನೂರು ಜನರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಈ ಋಷಿಗಳು=ಶತೋನಶತಕೋಟಿ ಋಷಿಗಳು, ಇವರನಂತರದಲ್ಲಿ ಭೂರಿಪಿತ್ಯಗಳು ಇಹರು. ಅವರು ನಮಗೆ ಸದಾ ಸುಮಂಗಳವ ಕೊಡಲಿ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ. — ಒಟ್ಟು ಋಷಿಗಳು ನೂರುಕೋಟಿ ಸಂಖ್ಯಾವುಳ್ಳವರು ಅವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಗೋತ್ರಕರ್ತರಾದ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ, ವಶಿಷ್ಠ, ಭೃಗು ಮೊದಲಾದ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ, ಭಾರ್ಗವ, ಕಾಶಿಕ, ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ, ಕಾಶ್ಯಪ ಮೊದಲಾದ ಗೋತ್ರಕರ್ತರಾದ ಕುಲಋಷಿಗಳು ೮೦ ಋಷಿಗಳು ಮಿಕ್ಕ ಅಪ್ರಸಿದ್ಧರಲ್ಲೂ ಇಂದ್ರಪ್ರಮತಿ, ಇಧ್ಮಬಾಹು ಎಂಬಿವೇ ಮೊದಲಾದ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಋಷಿಗಳು ೨೦ ಜನರು ಅಂತು ನೂರು ಋಷಿಗಳು. ಇದಲ್ಲದೆ ಭೃಗುಋಷಿಗಳು, ನಾರದರು, ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು, ಇವರು ಮೂವರು, ಮರೀಚಿ, ಅತ್ರಿ ಮೊದಲಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಮಕ್ಕಳು ಎಳುಮಂದಿ ಅಂತು ಇವರು ಗಿರಿ ಋಷಿಗಳು, ಆದ್ಧರಿಂದ ದಾಸಾರ್ಯರು ಮೂರು ಸಪ್ತಶತಾಹ್ವಯಂ ತೊರದು=೩+೭+೧೦=೧೦೦ ಮಂದಿಯರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅಂದರೆ ನೂರುಕೋಟಿಯಲ್ಲಿ ೯೦೦ ಹತ್ತು ಮಂದಿಯರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮಿಕ್ಕ ಋಷಿಗಳು ಆಜಾನಜರಿಗಿಂತಲೂ ಕಮ್ಮಿಯೆನಿಸುವರು. ಅವರಿಗಿಂತಲೂ ಭೂರಿಪಿತ್ಯಗಣರು ಕಮ್ಮಿ ಎನಿಸುವರೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಇವರುಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸುವೆನು. ಸದಾ ನಮಗೆ ಮಂಗಳವನ್ನು ಕೊಡಲಿ.

ಅವತಾರಿಕೆ. — ದೇವಗಂಧರ್ವ ರನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ. —

ಪಾವನಕೆ ಪಾವನನೆನಿಸುವ ರ
ಮಾ ವಿಶೋದನ ಗುಣಗಣಂಗಳೆ
ಸಾವಧಾನದಲೇಕಮಾನಸರಾಗಿ ಸುಸ್ವರದಿ |
ಆ ವಿಬುಧಪತಿ ಸಭೆಯೊಳಗೆ ನಾ
ನಾ ವಿಲಾಸದಿ ಪಾಡಿ ಸುಖಿಸುವ
ದೇವಗಂಧರ್ವರು ಕೊಡಲಿ ಎನುಗೊಳೆ ಪುರುಷಾರ್ಥ ||೫೦||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ. — ಪಾವನಕೆ ಪಾವನನೆನಿಸುವ = ಪವಿತ್ರ ವಸ್ತುವನ್ನು ಪವಿತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವನೆಂದೆನಿಸುವ, ರಮಾವಿನೋದನ = ರಮಾದೇವಿಯರ, ವಿನೋದಕ್ಕೆ ಆಸ್ಪದವಾದ ಅಂದರೆ ರಮಾಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ, ಗುಣಗಣಂಗಳೆ, ಸಾವಧಾನದಲಿ = ಅರ್ಥಾನುಸಂಧಾನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ, ಏಕಮಾನಸರಾಗಿ = ಏಕಾಗ್ರಚಿತ್ತದಿಂದ, ಸುಸ್ವರದಿ, ಆ ವಿಬುಧಪತಿ = ದೇವೇಂದ್ರನ ಸಭೆಯೊಳಗೆ, ನಾನಾವಿಲಾಸದಿ = ನಾನಾ ವಿಧವಾದ ಹಾವಭಾವವಿಲಾಸಗಳಿಂದ ಪಾಡಿಸುಖಿಸುವ ದೇವಗಂಧರ್ವರು, ಎನುಗೆ = ನಮಗೆ ಅಖಿಳ ಪುರುಷಾರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡಲಿ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ. — ಇಂದ್ರನ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಗುಣಗಣಂಗಳನ್ನು ಅರ್ಥಜ್ಞಾನಪೂರ್ವಕ ಏಕಾಗ್ರಚಿತ್ತರಾಗಿ ಸುಸ್ವರದಿಂದಲೂ, ಹಾವಭಾವವಿಲಾಸ ಪ್ರದರ್ಶನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪಾಡಿ ಆನಂದಪಡುತ್ತಿರುವ ದೇವಗಂಧರ್ವರು ನಮಗೆ ಸಕಲ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಡಲಿ.

ಅವತಾರಿಕೆ. — ಮನುಷ್ಯಗಂಧರ್ವರನ್ನು ರಾಜರುಗಳನ್ನು ನಮಿಸುತ್ತಾರೆ. —

ಭವನಪಾವನನೆನಿಸಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀ
ಭವನಮಂಗಳ ದಿವ್ಯನಾಮ
ಸ್ತವನೈವ ಮನುಷ್ಯಗಂಧರ್ವರಿಗೆ ವಂದಿಸುವೆ |
ಪ್ರವರಭೂಭುಜರುಳಿದು ಮಧ್ಯಮ
ಕುವಲಯಪರೆಂದೆನಿಸಿಕೊಂಬರೆ
ದಿವಸದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ನೆನೆವೆನುಕರಣತುದಿಯಲಿ ||೫೧||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ. — ಭವನಪಾವನನೆನಿಸಿ - ಲೋಕಪವಿತ್ರನೆಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತನಾದ, ಲಕ್ಷ್ಮೀಭವನ - ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯ, ಮಂಗಳ = ಮಂಗಳಕರವಾದ

ದಿವ್ಯನಾಮ=ದೇವತೆಗಳು, ಸ್ಮರಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಭಗವನ್ನಾಮಗಳನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಾ, ಶ್ರವಣಗೈವ-ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುತ್ತಿರುವ, ಮನುಷ್ಯಗಂಧರ್ವರಿಗೆ ವಂದಿಸುವೆ, ಪ್ರವರ್ಭೂಭುಜರುಳಿದು=ಪೃಥು ಭಗೀರಥ ವೊಡಲಾದ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಧಾನರಾಜರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಮಧ್ಯಮರಾದ, ಕುವಲ ಯಪರೆಂದೆನಿಸಿಕೊಂಬರ-ಭೂಮಿಪಾಲಕರೆಂದೆನಿಸಿಕೊಂಬ ರಾಜರುಗಳನ್ನು ದಿವಸದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ-ಪ್ರತಿದಿವಸದಲ್ಲೂ, ಕರಣಶುದ್ಧಿಯಲಿ=ಅಂತಃಕರಣಶುದ್ಧಿಯಿಂದ, ನೆನೆವೆನು=ಸ್ಮರಿಸುವೆನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಲೋಕಮಂಗಳನಾದ ಶ್ರೀರಮಾಪತಿಯ ಮಂಗಳಕರವಾದ ದಿವ್ಯನಾಮ ಸ್ಮರಣೆ, ಅವರ ಸ್ತೋತ್ರ ಇವುಗಳನ್ನು ಸದಾ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಮನುಷ್ಯಗಂಧರ್ವರಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸುವೆನು. ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಕರ್ವ ದೇವತೆಗಳ ಕಕ್ಷಕ್ಕೆ ಶೇರಿದ ಗಯ, ನಹುಷ ವೊಡಲಾದ ಪ್ರಧಾನರಾಜರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಮಧ್ಯಮರಾದವರುಗಳನ್ನು ಸದಾ ಸ್ಮರಿಸುವೆನು.

ಅವತಾರಿಕೆ.—ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರನ್ನು ವಂದಿಸುತ್ತಾರೆ. —

ಶ್ರೀಮುಕುಂದನಮೂರ್ತಿಗಳ ಸೌ
ದಾಮಿನಿಯ ಓಳ್ ಹೃದಯವಾರಿಜ
ವೋಮಮಂಡಲ ಮಧ್ಯದಲಿ ಕಾಣುತಲಿ ಮೋದಿಸುವ ||
ಆ ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರಪದಯುಗ
ತಾಮರಸಗಳಿಗೆರಗುವೆ ಸದಾ
ಕಾಮಿತಾರ್ಥಗಳಿತ್ತು ಸಲಹಲಿ ಪ್ರಣತಜನತತಿಯ ||೫೨||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಶ್ರೀಮುಕುಂದನ-ಮೋಕ್ಷಪ್ರದನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಮೂರ್ತಿಗಳ=ರಾಮಕೃಷ್ಣಾದಿ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು, ಸೌದಾಮಿನಿಯ.ವೋಲ್=ಮಿಂಚಿನಂತೆ, ಹೃದಯವಾರಿಜವೋಮಮಂಡಲಮಧ್ಯದಲಿ-ಹೃದಯಕಮಲದ ಆಕಾಶಮಂಡಲ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತಲಿ, ಮೋದಿಸುವ-ಆನಂದಪಡುತ್ತಿರುವ ಆ ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರ, ಪದಯುಗತಾಮರಸಗಳಿಗೆ=ಪಾದದ್ವಂದ್ವ ಕಮಲಗಳಿಗೆ ಸದಾ, ಎರಗುವೆ=ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡುವರು. ಪ್ರಣತಜನತತಿಯ=ನಮಸ್ಕರಿಸುವ ಜನಸಮೂಹವನ್ನು ಕಾಮಿತಾರ್ಥಗಳಿತ್ತು ಸಲಹಲಿ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಹೃದಯಾಕಾಶಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಮಿಂಚಿನಂತೆ ಶೋಭಿಸುವ ಭಗವಂತನಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾ ಆನಂದಪಡುತ್ತಿರುವ ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರ ಪಾದಪದ್ಮಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸುವೆನು. ಅವರು ಸದಾ ಕಾಮಿತಾರ್ಥವನ್ನು ಇತ್ತು ಸಲಹಲಿ.

ಅನತಾರಿಕೆ.—ಮಧ್ವಮತಾನುಲಂಬಿಗಳಾದ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರನ್ನು ವಂದಿಸುತ್ತಾರೆ.—

ಈ ಮಹೀಮಂಡಲದೊಳಿಹ ಗುರು
ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ಮತಾನುಗ
ರಾ ಮಹಾನೈಷ್ಠವರ ವಿಷ್ಣುಪದಾಬ್ಜ ಮಧುಕರರ ||
ಸ್ತೋತ್ರವೆ-ಕಾನಮಿಸುವೆನವರವರ
ನಾಮಗಳ ಪೇಳಲೆನೆ ಬಹುವಿಧ
ಯಾಮಯಾಮಂಗಳಲಿ ಬೋಧಿಸಲೆನೆಗೆ ಸನ್ಮತಿಯ ||೫೩||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಈ ಮಹೀಮಂಡಲದೊಳು-ಈ ಭೂಮಂಡಲದೊಳಗೆ ಇಹ=ಇರುವ, ಗುರು-ಜಗದ್ಗುರುವಾದ, ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ, ಮತಾನುಗರಾದ, ವಿಷ್ಣುಪದಾಬ್ಜ ಮಧುಕರರ=ಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದಕಮಲದಲ್ಲಿ ಭ್ರಮರದಂತಿರುವ, ಆ ಮಹಾನೈಷ್ಠವರ, ಸ್ತೋತ್ರವೆ-ಸಮೂಹಕ್ಕೆ, ಆ ನಮಿಸುವೆನು, ಅವರವರ, ನಾವ ಗಳನು, ಪೇಳಲೆನೆ=ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವೆ ಬಹುವಿಧ-ಅನೇಕ ವಿಧರಾಗಿರುವರು. ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಯಾಮಯಾಮಂಗಳಲಿ=ಪ್ರತಿ ಮೂರು ಘಂಟೆಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಎನಗೆ ಸನ್ಮತಿಯ ಭೋದಿಸಲಿ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಈ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರೀಮದ್ಭಕ್ತಮತಾನುಲಂಬಿಗಳಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದಕಮಲದಲ್ಲಿ ಭ್ರಮರದಂತಿರುವ, ಮಹಾನೈಷ್ಠವರು ಬಹು ಜನರು. ಅವರವರ ಹೆಸರು ಹೇಳಲು ಯಾರಿಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ಸಕಲ ಸದ್ವೈಷ್ಣವರಿಗೂ ವಂದಿಸುವೆನು ಅವರು ಪ್ರತಿಯಾಮದಲ್ಲೂ ನನಗೆ ಸನ್ಮತಿಯನ್ನು ಭೋದಿಸಲಿ.

ಅನತಾರಿಕೆ.—ತಾರತಮ್ಯರೂಪವಾದ ಈ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಪಠಿಸುವವರಿಗೆ ಆಗುವ ಫಲವನ್ನು ಮುಂದಿನ ೨ ಪದ್ಯಗಳಿಂದ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.—

ಮಾರಣೈಯನ ಕರುಣಸಾರಾ
ವಾರ ಮುಖ್ಯಸುಪಾತ್ರರೆನಿಸೆ ಸ
ರೋರುಹಾಸನ ವಾಣಿರುದ್ರೇಂದ್ರಾದಿ ಸುರನಿಕರ ||
ತಾರತಮ್ಯಾತ್ಮಕ ಸುಪದ್ಯಗ
ಳಾರು ಪರಿಸುವರಾಜನರಿಗೆ ರ
ಮಾರಮಣ ಪೂರೈಸಲೀಸ್ಥಿತ ಸರ್ವಕಾಲದಲಿ ||೫೪||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಮಾರಣೈಯನ=ಮನ್ಮಥನ ತಂದೆಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು
ಕರುಣ=ದಯೆ ಎಂಬ, ಪಾರಾವಾರ-ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ, ಮುಖ್ಯಸುಪಾತ್ರರೆನಿಸೆ
=ಮುಖ್ಯವಾದ ಉತ್ತಮ ಪಾತ್ರರೆನಿಸುವ, ಸರೋರುಹಾಸನ=ಬ್ರಹ್ಮದೇ
ವರು, ವಾಣಿ-ಸರಸ್ವತೀದೇವಿಯರು, ಋದ್ರಇಂದ್ರಾದಿ-ಇಂದ್ರ ವೇದಲಾ
ದ, ಸುರನಿಕರ=ದೇವತಾ ಸಮೂಹಗಳ, ತಾರತಮ್ಯಾತ್ಮಕ=ತಾರತಮ್ಯ ಸ್ವ
ರೂಪವಾದ, ಸುಪದ್ಯಗಳ=ಈ ಉತ್ತಮ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು, ಆರುಪರಿಸುವರೋ
ಆ ಜನರಿಗೆ, ರಮಾರಮಣನು, ಸರ್ವಕಾಲದಲಿ, ಈಸ್ಥಿತ-ಮನೋಭೀಷ್ಠ
ವನ್ನು ಪೂರೈಸಲಿ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಈ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಪರಮಾತ್ಮನ ಕರುಣಾಕಟಾ
ಕ್ಷಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರರಾದ ಬ್ರಹ್ಮ ಋದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು
ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ. ಇಂತಹಾ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಆರು ಶ್ರವಣ ಪಠಣಾದಿಗಳನ್ನು
ಮಾಡುವರೋ ಅವರ ಮನೋಭೀಷ್ಠವನ್ನು ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವದಾ ಪೂರೈ
ಸುವನು.

ಮೂರುಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತುತಿಸೆ ಶ
ರೀರ ವಾಚ್ಛನ ಶುದ್ಧಿಮಾಳ್ವುದು
ಜೊರಗೈಸುವದಖಳ ಪಾಪ ಸಮೂಹ ಪ್ರತಿದಿನವು ||
ಜೋರ ಭಯ ರಾಜಭಯ ನೆಕ್ಕೆ ಚ
ಮೂರು ಶಸ್ತ್ರ ಜಲಾಗ್ನಿ ಭೂತಮ
ಜೋರಗಜ್ಜರ ನರಕಭಯ ಸಂಭವಿಸಬೆಂಬೆಂದು ||೫೫||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ.—ಮೂರುಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ = ಪ್ರಾತಃಕಾಲ, ಮಧ್ಯಾಹ್ನ, ಸಾ
ಯಂಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ, ಸ್ತುತಿಸೆ=ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಲು, ಶರೀರವಾಚ್ಛನ ಶುದ್ಧಿಮಾ
ಳ್ವುದು=ದೇಹವನ್ನೂ, ಮನಸ್ಸನ್ನೂ, ವಾಕ್ಯವನ್ನೂ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡುವದು.

ಅಖಿಲಪಾಪ ಸಮೂಹಗಳನ್ನು, ಪ್ರತಿದಿನವೂ, ದೂರಗೈಸುವದು=ದೂರ ಮಾಡುವದು, ಚೋರಭಯ, ರಾಜಭಯ, ನಕ್ರ=ಮೊಸಳೆ ಮೊದಲಾದ ವುಗಳ ಭಯ, ಚಮೂ ಅಂದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸೈನ್ಯಗಳಿಗೆ ಹೆಸರು. ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ನಕ್ರಚಮೂ ಎನ್ನುವದರಿಂದ ಮೊಸಳೆ ಅದರಂತೆ ನೀರಿನೊಳಗೆ ವಾಸಮಾಡುವ ಮೀನು, ತಿಮಿಂಗಲಾದಿಗಳ ಸಮೂಹವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ ಅವುಗಳ ಭಯವಾಗಲಿ, ಉರುಶಸ್ತ್ರ-ಬಲವಾದ ಶಸ್ತ್ರಗಳೆಂದರೆ ಆಯುಧಗಳ ಭಲವಾಗಲಿ, ಜಲ, ಅಗ್ನಿ, ಇವುಗಳ ಭಯವಾಗಲಿ, ಭೂತಗಳು, ಮಹೋರಗ=ಮೊಡ್ಡ ಸರ್ಪಗಳು, ಜ್ವರಭಯ, ನರಕಭಯ ಮೊದಲಾದ ಯಾವ ವಿಧವಾದ ಭಯವು ಎಂದೆಂದೂ ಸಂಭವಿಸದು.

ಅವತಾರಿಕೆ:—ಗ್ರಂಥವನ್ನೂ, ಸಂಧಿಯನ್ನೂ ಮುಗಿಸುತ್ತಾ ಉಪಾಸ್ಯಮೂರ್ತಿಯೂ ಬಿಂಬರೂಪಿಯೂ ಆದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ:—

ಜಯಜಯತು ತ್ರಿಜಗದ್ವಿಲಕ್ಷಣ
ಜಯಜಯತು ಜಗದೇಕಕಾರಣ
ಜಯಜಯತು ಜಾನಕಿರಮಣ ನಿರ್ಗತ ಜರಾಮರಣ |
ಜಯಜಯತು ಜಾನ್ತವಿಜನಕ ಜಯ
ಜಯತು ದೈತ್ಯಕುಲಾಂತಕ ಭವಾ
ಮಯಹರ ಜಗನ್ನಾಥವಿಠಲ ಪಾಹಿಮಾಂ ಸತತ ||೫೩||

ಪದ್ಯಾರ್ಥ. — ತ್ರಿಜಗದ್ವಿಲಕ್ಷಣ=ಮೂರು ಲೋಕದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಂದ ಲಕ್ಷಣವು, ಭಿನ್ನನೆಂದರ್ಥ. ಇಂತಹಾ ಸ್ವಾಮಿಯು, ಜಯಜಯತು=ಜಯಶೀಲನಾಗಲಿ ಅಂದರೆ ತನ್ನ ಜಯವನ್ನು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲೆಂದರ್ಥ ಹಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನಿತ್ಯ ಜಯಶೀಲನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಜಯವಾಗಲಿ ಎಂಬ ಅಶೀರ್ವಚನ ರೂಪವು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಜಯವನ್ನು ತೋರಿಸೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಜಗದೇಕಕಾರಣನು=ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣನು- ಜಯಜಯತು, ಜಾನಕಿರಮಣ=ಸೀತಾಕಾಂತನು, ಜಯ ಜಯ ನಿರ್ಗತಜರಾಮರಣ=ಜರಾಮರಣವಿಲ್ಲದವನು, ಜಾನ್ತವಿ=ಗಂಗೆಯ ಜನಕ=ತಂದೆಗೆ ಜಯವಾಗಲಿ ಜಯವಾಗಲಿ, ದೈತ್ಯಕುಲಾಂತಕ-ಆ ಕ.ಲಕ್ಕೆ

ಮೃತ್ಯುವಾಗಿರುವವನು, ನಿನಗೆ ಜಯವಾಗಲಿ ಜಯವಾಗಲಿ ! ಭವಾ
ಮುಯಹರ=ಸಂಸಾರವೆಂಬ ರೋಗವನ್ನು ಪಡೆಹರಿಸುವ, ಎಲೈ ಜಗನ್ನಾಥ
ವಿಠಲ ! ಸತತ=ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲೂ, ಮಾಂಸಾಹಿ=ನನ್ನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸು.

ಎಂಬಲ್ಲಿಗೆ ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯಲ್ಲಿ ೩೨ ನೆಯ ದೇವತಾ ತಾರತಮ್ಯ
ಸ್ತೋತ್ರ ಸಂಧಿಯು ಸಮಾಪ್ತವಾದುದು.

ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥದಾಸರಾಯ ಕೃತ ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವು
ಸಮಾಪ್ತವಾದುದು.

ಯಸ್ಸರ್ವ ಗುಣಸಂಪೂರ್ಣಸ್ಸರ್ವ ದೋಷ ವಿವರ್ಜಿತಃ ||
ಪ್ರಿಯತಾಂ ಪ್ರೀತ ಏವಾಲಂ ವಿಷ್ಣುರ್ಮೇ ಪರಮಃ ಸುಹೃತ್ ||
ಪ್ರಮೋದಾಬ್ಧೇ ಮಾಘಕೃಷ್ಣೇ ಮಾಧವಸ್ಯ ದಿನೇ ಶುಭೇ ||
ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ ಚೇಯಂಲಿಖಿತಾ ಪೂರ್ಣತಾನುಗಾತ್ ||
ಪದ್ಮನಾಭೇನ ದಾಸೇನ ರಚಿತಾಹರ್ಯನುಗ್ರಹಾತ್ ||
ಗುರೋರನುಗ್ರಹಾಚ್ಛೇವ ಪ್ರಿಯತಾಂ ಕಮಲಾಪತಿಃ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥ ದಾಸಾರ್ಯ ಕೃತ ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರಸ್ಯ
ಶ್ರೀಸುಬ್ಬರಾಯದಾಸಾರ್ಯ ಶಿಷ್ಯೇಣ ಪದ್ಮನಾಭದಾಸೇನ
ರಚಿತಾ ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ ಸಮಾಪ್ತಾ

|| ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ||

